

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 - 1923

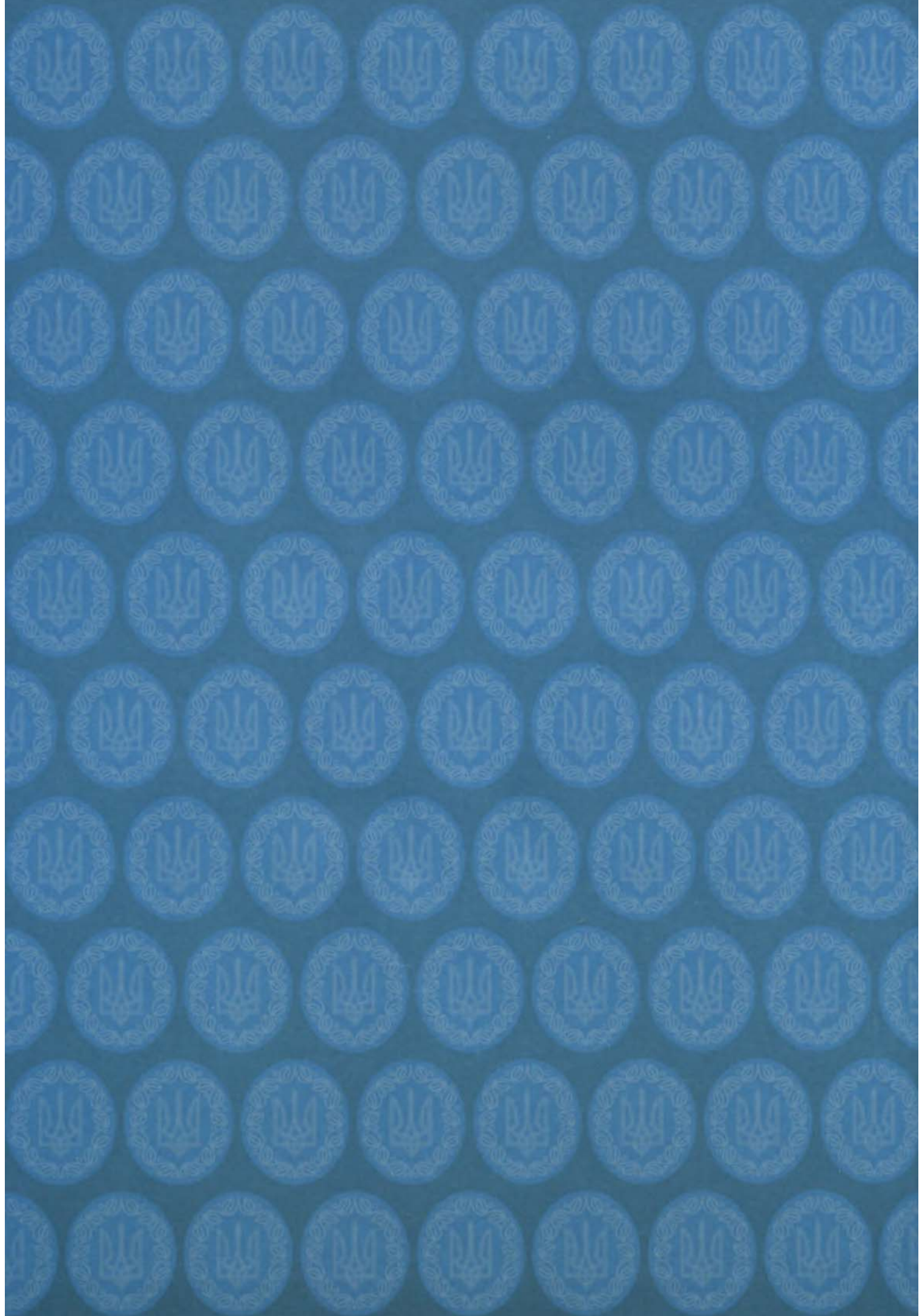

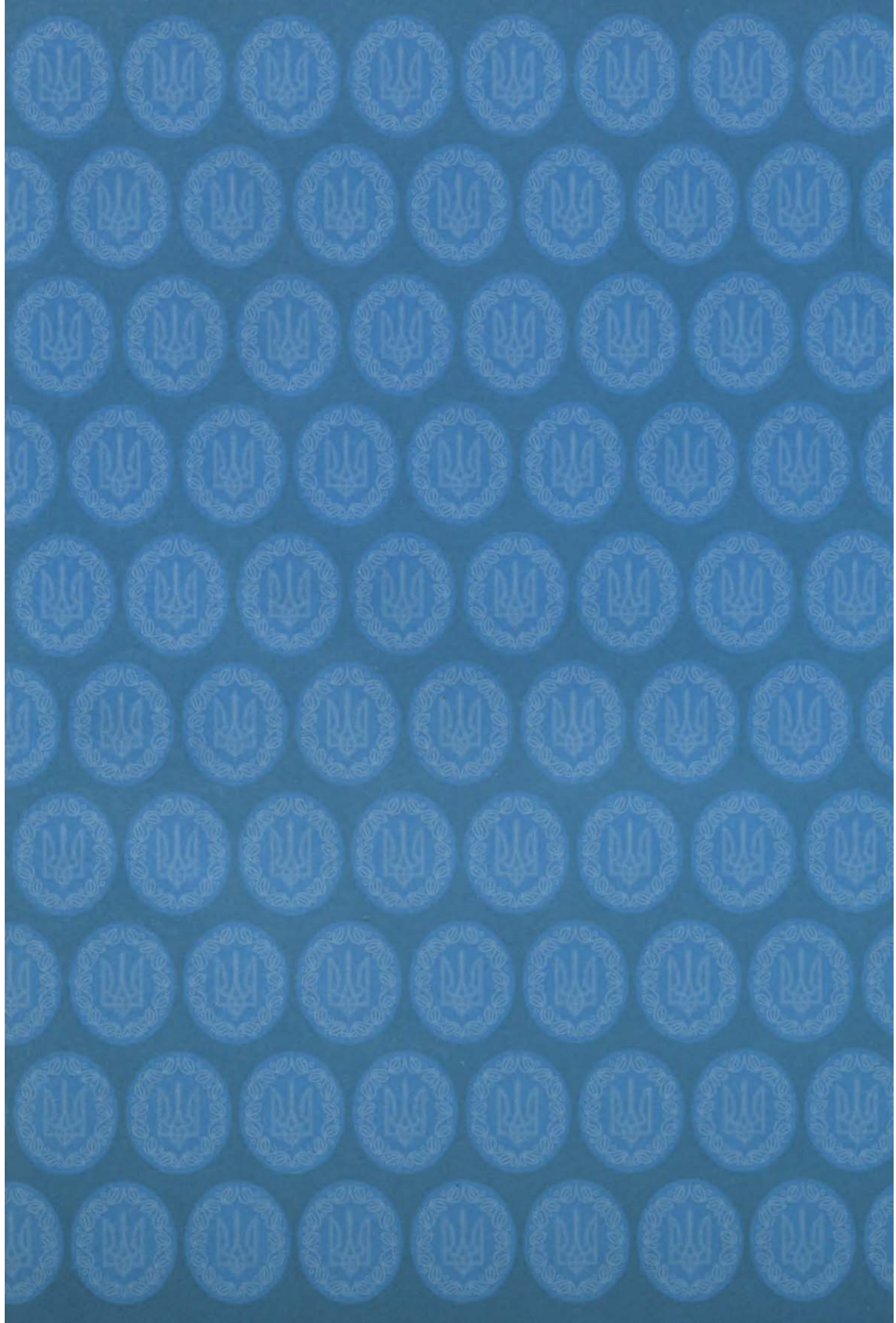
ЗУНР

Е Н Ц И К Л О П Е Д І Я

ТОМ

3

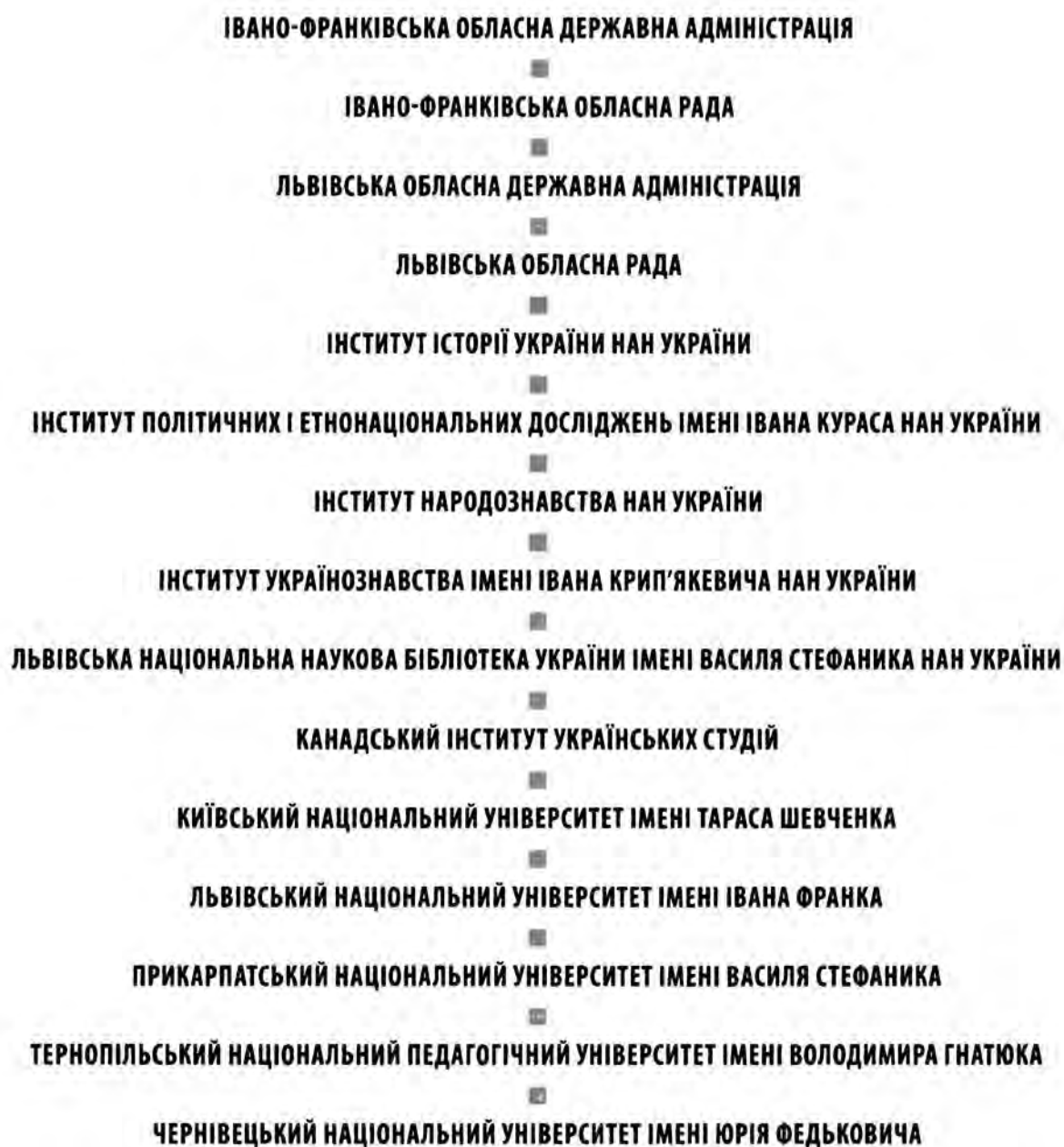

**До 100-річчя
утворення
Західно-
Української
Народної
Республіки**

ЗУНР

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 - 1923

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ

3

П - С

Організатор проекту:

Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Видання здійснене за сприяння голови

Івано-Франківської обласної ради

ОЛЕКСАНДРА СИЧА

Пропоноване енциклопедичне видання вперше в українській та світовій історичній науці презентує читачеві комплексне дослідження одного з найяскравіших феноменів вітчизняної історії – доби Західно-Української Народної Республіки. Енциклопедія є результатом тривалих наукових студій і сучасного творчого осмислення фундаментальних процесів українського державотворення і соборності на початку ХХ століття, узагальнення здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії у вивченні даної проблеми за роки незалежності України. На великому і якісно новому джерельному матеріалі з вітчизняних і закордонних архівосховищ і наукових бібліотек, застосовуючи сучасні методологічні підходи й останні досягнення соціогуманітарних наук, автори видання – науковці з Івано-Франківська, Києва, Львова, Чернівців, Тернополя – розглядають передумови революційного чину в Галичині, внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, її збройну боротьбу і міжнародне становище, національні, соціально-економічні, культурні, етноконфесійні процеси в краї, партійно-політичну систему ЗУНР, її правову і законотворчу діяльність тощо. Велику увагу приділено повсякденному життю та побутові населення західноукраїнського регіону в 1918–1923 рр., просопографічним аспектам історії ЗУНР, питанням історичної персоналістики і біографістики, відомим і мало-відомим історичним постатям борців за українську державність, незалежність і соборність, висвітленню різноманітних тем і сюжетів Енциклопедії за допомогою унікальних фотодокументів та оригінального, автентичного ілюстративного матеріалу.

Енциклопедичне видання пропонуємо увазі учнів, студентів, аспірантів, докторантів, викладачів вищої і середньої школи, усіх, хто цікавиться історією України ХХ століття.

Рецензенти:

Володимир Баран – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри нової та новітньої історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Геннадій Боряк – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту історії України НАН України.

Ярослав Калакура – доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Костянтин Кондратюк – доктор історичних наук, професор кафедри новітньої історії України Львівського національного університету імені Івана Франка.

Юрій Терещенко – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, країнознавства і туризмознавства Київського національного лінгвістичного університету.

МИКОЛА КУГУТЯК

декан факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор (співголова)

МИКОЛА ЛИТВИН

керівник Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, доктор історичних наук, професор (співголова)

СТЕПАН ПАВЛЮК

директор Інституту народознавства НАН України, доктор історичних наук, професор, академік НАН України (співголова)

ОЛЕГ РАФАЛЬСЬКИЙ

директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені Івана Кураса НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України (співголова)

ОЛЕКСАНДР РЕЄНТ

заступник директора Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України (співголова)

ІГОР СОЛЯР

директор Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, старший науковий співробітник, професор (співголова)

ІГОР ЦЕПЕНДА

ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор (співголова)

МИКОЛА ВІТЕНКО

директор Навчально-наукового центру дослідження історії українського національно-визвольного руху імені Олександра Карпенка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат історичних наук, доцент

ОЛЕКСАНДР ГАНУЩИН

голова Львівської обласної ради

ВІТАЛІЙ ФЕДОРІВ

голова Івано-Франківської обласної державної адміністрації

ПЕТРО ГУЦАЛ

кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ОЛЕКСАНДР ДОБРЖАНСЬКИЙ

декан факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор історичних наук, професор

ОЛЕГ ЖЕРНОКЛЕЄВ

завідувач кафедри всесвітньої історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ВАСИЛЬ МАРЧУК

завідувач кафедри політичних інститутів та процесів факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ОЛЕГ ПАВЛИШИН

кандидат історичних наук, доцент кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка

МАЙ ПАНЧУК

завідувач відділу національних меншин Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені Івана Кураса НАН України, доктор історичних наук, професор

ІВАН ПАТРИЛЯК

декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор

ІГОР РАЙКІВСЬКИЙ

завідувач кафедри історії України і методики викладання історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

МАКСИМ КОЗИЦЬКИЙ

голова Львівської обласної державної адміністрації

ОЛЕКСАНДР СИЧ

голова Івано-Франківської обласної ради

ВАСИЛЬ ФЕРШТЕЙ

генеральний директор Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника НАН України, кандидат педагогічних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

МИКОЛА КУГУТЯК

декан факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор (голова)

МИКОЛА ВІТЕНКО

директор Навчально-наукового центру дослідження історії українського національно-визвольного руху імені Олександра Карпенка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат історичних наук, доцент (заступник голови, координатор проекту)

ОЛЕГ ПАВЛИШИН

кандидат історичних наук, доцент кафедри нової історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка (заступник голови)

СЕРГІЙ АДАМОВИЧ

доктор історичних наук, професор кафедри теорії держави і права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКОЧИЙ

декан факультету туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ВЛАДИСЛАВ ВЕРСТЮК

завідувач відділу історії Української революції 1917–1921 рр. Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор

ПЕТРО ГУЦАЛ

кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

СЕРГІЙ ДЕРЕВ'ЯНКО

доктор політичних наук, професор кафедри політичних інститутів та процесів факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВАСИЛЬ КЛИМОНЧУК

завідувач кафедри політології факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор

ВОЛОДИМИР КОМАР

завідувач кафедри історії слов'ян факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпат-

ського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

МИКОЛА ЛАЗАРОВИЧ

доктор політичних наук, професор кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

ОЛЕКСАНДР ЛИСЕНКО

завідувач відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор

ОЛЕКСАНДР МАРУЩЕНКО

завідувач кафедри історіографії і джерелознавства факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат історичних наук, доцент

ПЕТРО МЕЛЕНЬ

директор видавництва "Манускрипт-Львів"

ІВАН МОНОЛАТІЙ

доктор політичних наук, професор кафедри політології факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ІВАН ПАТЕР

завідувач відділу нової історії Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, доктор історичних наук, професор

МИХАЙЛО СИГИДИН

доцент кафедри історії України і методики викладання історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПЕТРО СІРЕДЖУК

доктор історичних наук, професор, провідний фахівець Інституту історії, етнології і археології Карпат Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВОЛОДИМИР СТАРИК

голова товариства "Український народний дім" у Чернівцях

БОГДАН ЯКИМОВИЧ

доктор історичних наук, професор кафедри історичного краєзнавства історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

АВТОРИ ТРЕТЬОГО ТОМУ

Павло Артимишин,
Андрій Байцар,
Ігор Бегей,
Степан Борчук,
Микола Васильчук,
Володимир Великочий,
Віктор Венглевич,
Наталія Винник,
Олег Вівчаренко,
Микола Вітенко,
Наталія Вовк,
Микола Гаєвой,
Тамара Галицька-Дідух,
Марія Галушко,
Людмила Герус,
Василь Гоголь,
Віктор Голубко,
Ігор Гоян,
Ігор Гриник,
Петро Гуцал,
Микола Ґеник,
Лев Давибіда,
Руслан Делятинський,
Сергій Дерев'яно,
Тетяна Дерещук,
Олександр Добржанський,
Юрій Довган,
Оксана Дрогобицька,
Олеся Дроздовська,
Мирослава Дядюк,
Олег Єгрешій,
Олег Жерноклеєв,
Леонід Зашкільняк,
Степан Качараба,
Роман Кобильник,
Лариса Кобута,
Степан Кобута,
Володимир Комар,

Мар'яна Комариця,
Андрій Королько,
Орест Красівський,
Микола Кугутяк,
Оксана Кузьменко,
Роман Кураш,
Микола Лазарович,
Олександр Лисенко,
Микола Литвин,
Дмитро Логуш,
Олексій Лупандін,
Олександр Луцький,
Ігор Любчик,
Орест Макоїда,
Тарас Маланюк,
Ольга Малюта,
Олександр Марущенко,
Василь Марчук,
Ольга Маслій,
Андрій Мацьків,
Богдан Мельничук,
Іван Монолатій,
Кім Науменко,
Олександр Новосьолов,
Олесь Нога,
Володимир Окаринський,
Ірина Орлевич,
Тетяна Осташко,
Олег Павлишин,
Степан Павлюк,
Богдан Паска,
Ганна Паска,
Іван Патер,
Іван Патриляк,
Володимир Пашук,
Сергій Перепічка,
Ігор Пилипів,
Руслан Пиріг,

Ігор Піддубний,
Роман Піхманець,
Юрій Плекан,
Федір Полянський,
Микола Посівнич,
Богдан Прах,
Володимир Пришляк,
Дмитро Пугач,
Ігор Райківський,
Олег Рафальський,
Олександр Реєнт,
Олександр Рубльов,
Ольга Руданець,
Ігор Савицький,
Михайло Сигидин,
Петро Сіреджук,
Орест Смішко,
Ігор Соляр,
Володимир Старик,
Андрій Стасюк,
Олеся Стефаник,
Олег Стецишин,
Світлана Сторожук,
Іван Тимів,
Роман Тимченко,
Ганна-Меланія Тичка,
Борис Тищик,
Оксана Тріска,
Ігор Федоришин,
Олена Федорчук,
Любомир Хахула,
Ігор Цепенда,
Микола Чмир,
Лілія Шологон,
Лариса Щербак,
Лілія Щербін,
Богдан Якимович,
Олексій Ясь

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ У ВИДАННІ “ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918–1923. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ”

Третій том Енциклопедії складається з текстової частини, списку основних скорочень та переліку гасел. Статті подано за українською абеткою, а з латиномовними гаслами – наприкінці останнього тому пропонованого видання за латинським алфавітом.

Кожна стаття складається з гасла, розкриття його змісту, переліку літератури. Лише зрідка список літератури відсутній – як правило, йдеться про біографічні нариси, написані зі слів рідних і близьких, чи з доволі широкого кола архівних джерел і довідкової літератури.

Якщо в тексті статті згадано назву гасла, то її скорочено до початкових літер; прізвище, ім'я та по батькові – до початкової літери прізвища. У текстах поряд із прізвищами історичних осіб вказано лише ініціали.

У тематичних статтях розкрито найбільш актуальні питання західноукраїнського державотворення в загальноукраїнському і міжнародному контекстах.

З метою відновлення і збереження історичної пам'яті життєписи подано якнайповніше, зокрема висвітлено ді-

яльність персоналій поза хронологічними межами існування ЗУНР.

Уніфіковано написання лише загальноприйнятих термінів і власних назв. Подано ті назви населених пунктів, які вживалися протягом висвітлюваного періоду; у разі паралельного побутування збережено поданий автором статті варіант. Якщо згодом було змінено назву, то вказано й сучасну. Після означень місто, село і т. д. назви населених пунктів вжито в називному відмінку.

Дати вказано за новим стилем. Назви закладів вищої освіти наведено за географічною ознакою. При написанні деяких термінів періоду ЗУНР збережено історичну традицію.

У вміщеній наприкінці статті бібліографії курсивом виділено прізвища авторів. Якщо твори чи праці одного автора перераховані послідовно, то замість прізвища автора подано: Його ж (її ж).

За достовірність інформації і правильність вживання термінології відповідальними є автори статей.

**Микола Вітенко,
Галина Пославська**

ПАВЛЕНКО

Віктор Олексійович

(10.11.1886–1932) – військ. діяч, генерал-хорунжий ДА УНР. Н. на Кубані. Навч. вдома. Випускник Чугуїв. піх. юнкер. уч-ща за 2-м розрядом (1906), отримав звання підпоручика у 29-му піх. Черніг. полку.

Напередодні ПСВ закінчив Севастопол. авіац. шк., служив військ. льотчиком 18-го корпусного авіац. загону. За повітряні бої 01–02.1915 нагороджений Георгіївською зброєю (2.06.1915). З кін. 1916 – підполк., нач. повітряної охорони Ставки Верховного головнокомандувача рос. військ у м. Могильов (нині Білорусь).

На 1-му Всеукр. військ. з'їзді 5–7.05.1917 обраний чл. УГВК при Ставці Верховного головнокомандувача, кооптований до ЦР. З поч. 11.1917 – команд. Київ. військ. округи. Сформував 2 сердюцькі д-зії (бл. 12 тис. осіб). Через незгоду з кер-вом Ген. Секретаріату ЦР в питаннях буд-ва укр. регулярних ЗС звільнений з посади. З 13.12.1917 – зав. авіац. справою у військах ЦР.

У 04.1918 очолив військ.-повітряні сили УД. За сприяння гетьмана П. Скоропадського створив 16 авіац. загонів (бл. 500 літаків). 1918 – чл. укр. військ. т-ва "Батьківщина". 25.12.1918–11.1919 – команд. управління повітряного флоту та нач. тилу ДА УНР. Надавав допомогу ЛВ УГА, постачав до ЗУНР літаки, бомби, амуніцію. З 19.03.1920 – т. в. о. нач. Управи авіації та повітроплавання ДА УНР. 1920 отримав звання генерал-хорунжого. У 11.1920 призначений заст. міністра військ. справ УНР. З 12.1920 перебував у таборі інтернованих укр. військ у м. Каліш (нині Польща). 11.07–3.11.1921 – в. о. військ. міністра УНР.

1928 виїхав до СРСР. Працював сторожем у колгоспі на Кубані.

П. під час Голодомору.

Літ.: Буравченков А. Павленко Віктор Олексійович // ЕІУ. Т. 8. К., 2011. С. 7; Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007. С. 322; Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 290.

Богдан Паска

ПАВЛІК

Степан

(д. н. н. – 23.01.1920) – стрілець УГА. Н. в с. Болозів Долишній (нині Болозів Старосамбір. р-ну Львів. обл.).

Стрілець 11-ї бригади УГА. Воював у Галичині й на Наддніпрянщині.

П. від тифу в с. Чувівка (нині Подільськ. р-ну Одес. обл.). Похований на цвинтарі біля залізн. ст. Бірзула (нині м. Подільськ Одес. обл.).

Літ.: Гайдукевич О. Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 115.

Олег Павлишин

ПАВЛИКІВСЬКИЙ

Юліан Володимирович

(20.07.1888–28.12.1949) – економіст, громад.-політ. діяч. Н. в с. Синьків (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священника. Далекий родич учасника "Руської трійці" М. Шашкевича, діяча укр. кооп. руху Є. Олесницького, військовика ЗУНР М. Тарнавського. 15.06.1892 втратив матір, 21.06.1894 – батька. Виховувався бабусею Оленою Авдикович. Навч. в нар. шк. м. Броди (нині Львів. обл.), у місц. г-зії ім. архікн. Рудольфа, яку закінчив 9.07.1906. 1906–10 вивчав право у Львів. ун-ті. Як стипендіат "Сільського господаря" 1914 закінчив

ПАВЛЕНКО
Віктор Олексійович

с.-г. курси з агрономії та кооперації у Високій шк. хлібороб. к-ри м. Відень. Звільнений від військ. служби за станом здоров'я. З 1915 працював у т-ві "Сільський господар". Був пом. голови т-ва В. Струка, згодом особистим секретарем Є. Олесницького, за рекомендацією якого включений до Ради відбудови Галичини та Держ. ради харчування у Відні. Після смерті Є. Олесницького 1917 продовжив його працю в "Сільському господарі".

Після підписання Брест. мирн. договору розробляв програму розвитку кооперації на Наддніпрянщині; створив спілку "Товарообмін" для покращення торгівлі між Галичиною та Наддніпрянщиною, що мала закуповувати продовольство для галичан і постачати наддніпрянцям с.-г. машини, деревину, нафту. Гол. партнером у м. Київ виступала орг-ція "Дніпросоюз". Особливо активно їхня співпраця розгорнулася після 1.11.1918. За підтримки П. "Дніпросоюз" на поч. 1919 відкрив свою філію в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Неодноразово брав участь чи делегував своїх підлеглих для роботи на всеукр. кооп. з'їздах у м. Київ, діяльності "Коопцентру". Учасник з'їздів укр. інженерів у м. Станиславів 3.01, 28.02–2.03, 4–5.05.1919, на яких покладав завдання відбудови г-ва ЗУНР на укр. кооп. орг-ції, т-во "Сільський господар".

Активний діяч УНДП. 1921–23 – чл. Міжпарт. ради, виступав за створення і розбудову мережі кооп. та громад. орг-цій як необхідного елемента для побудови укр. державності. Активно втілював цю програму в житті. З 1923 – секретар ТНК УНТП. Викладав кооп. й аграрне право в Укр. таємному ун-ті. Ідеолог аграризму та укр. кооп. руху в Сх. Галичині.

1923–12.1939 – дир. "Народної торгівлі". Попри різні ін. посади, лише на цій отримував зарплату. 1924–30 керував т-вом "Сільський господар", потім, до кін. життя, був заст. голови. Був головою Надзірної ради "Маслосоюзу" (1926–44), чл. Ради Центробанку (1929–39), Контрольної комісії Земельного банку гіпотечного (1924–29), видавничої спілки

"Діло", Бюро Волин. кооперації в м. Кременець (нині Терноп. обл.; 1921–27) і Волин. кооперації в м. Луцьк (1927–29). 1924–39 – єдиний укр. чл. Держ. кооп. ради Польщі; одночасно голова Т-ва укр. кооперативів, голова ради РСУК та її президії (1922–44).

1925 – співзасн. УНДО, заст. голови ЦК. Був переконаний, що укр. народ повинен будувати нац. життя та г-во на власній екон. політиці. Обґрунтовував ідею укр. госп. націоналізму та б-бу за право на самост. екон. розвиток шляхом піднесення с. госп-ва, розвитку промислу, торгівлі, покращення матеріального становища українців. З 1930 – чл. НТШ. Належав до кер-ва Укр. к-ту допомоги безробітним і убогим. Неодноразово представляв укр. кооперацію на міжнар. з'їздах кооп. руху, був співорганізатором таких з'їздів.

З 1925 входив до складу польсь. Держ. с.-г. ради. 23.11.1930–13.09.1938 – польсь. сенатор. 1935–38 – віце-президент УПР. З 1934 – чл. Укр. клубу у Львів. хлібороб. палаті (1937–39 очолював цей клуб, змінивши Т. Войнаровського); намагався закріпити за укр. кооперативами квоти на постачання міндобривами, с.-г. машинами та устаткуванням, насінням, покращити селекцію тварин, закріпити за укр. виробниками ринки збуту на м'ясну, молочну продукцію тощо. Захищав права українців на участь у парцеляції поміщицьких маєтків, право на вільну купівлю землі. Організовував камасацію сел. черезсмузжя. Боровся з упровадженням дискримінаційного кооп. закону 1934, молочарського закону 1936.

1940 скористався з угоди про обмін нас. між СРСР та Німеччиною і виїхав до м. Краків. Від 08.1940 активно створював укр. кооперативи на тер. Варшав. генерал-губернаторства.

5.07.1941 оголошений міністром нар. г-ва в Укр. держ. правлінні – уряді Я. Стецька, але від цієї посади відмовився. Повернувся до м. Львів, очолив відновлений в умовах нім. окупації РСУК і Наглядову раду "Маслосоюзу". Керував усією відродженою укр. кооперацією в рамках дистрикту Галичина. З 08.1943

входив до прибічної ради при міськ. старості м. Львів.

У 08.1944 емігрував до Німеччини. Згодом очолював Об'єднання укр. кооперативів у м. Мюнхен (нині ФРН). Викладав аграрне законодавство й кооперацію в УВУ, на різних кооп. курсах. З 1947 – чл. Укр. нац. ради уряду УНР в екзилі. Учасник і доповідач на 2-му з'їзді укр. еміграції (Центр. представництво укр. еміграції в Німеччині) у м. Ділінген (ФРН). Очолював кодифікаційну комісію, що готувала статут цієї орг-ції. Чл. наглядових рад кооперативів "Лябор", "Кос", "Унія" у Мюнхені.

Був одружений з дочкою держ. секретаря ЗУНР І. Макуха Іриною Макух-Павликовською.

П. у м. Мюнхен, де й похований на цвинтарі Вальдфрідгоф.

Тв.: Павликовський Ю. Будівництво, мета і праця кооперації на Великій Україні. Львів, 1920; *Його ж.* В обороні рідної землі. Львів, 1925; *Його ж.* За землю Батьківщини. Реферат, виголошений на протестаційних зборах українців Львова дня 15 жовтня 1936 р., в справі колонізації українських земель у Польщі. Львів, 1936; *Його ж.* Земельна справа в Східній Галичині: Короткий історичний і економічний огляд земельного питання та його сучасний стан. Львів, 1922; *Його ж.* Кооперація і політика // Господарсько-кооперативний часопис. Львів, 1926. Ч. 41–42. С. 7; *Його ж.* Микола Левитський. В 50-ліття його громадсько-кооперативної праці. 1878–1918. Львів, 1918. Ч. 13; *Його ж.* На профілях етапів кооперативної думки і чину // Кооперативна республіка. Ч. 1. Львів, 1934. Річник VI. С. 1–5; *Його ж.* Нарис розвитку української молочарської кооперації // Кооперативна республіка. Ч. 1. Львів, 1933. Річник VI. С. 18–22; Ч. 2. Львів, 1933. Річник VI. С. 49–54; *Його ж.* Під прапором Самопомочі – слідами розвою ідеї кооперації і союзного устрою Народньої Торгівлі. Львів, 1923; *Його ж.* Природа, мета і світогляд українського кооперативного руху. Львів, 1934; *Його ж.* Становище та завдання інструкторів // Кооперативна Республіка. 1937. № 5. С. 308.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 871. Оп. 1. Спр. 1–123.

Літ.: Бородиєвич Є. Зїзд українських інженірів і техніків // Републіка. 1919. 8 трав. Ч. 79. С. 3; 9 трав. Ч. 80. С. 3; 10 трав. Ч. 81. С. 3–4; *Витанович І.* Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк, 1964. С. 351–358; *Гелей С.* Особливості розвитку української споживчої кооперації в Галичині у 20-х роках ХХ століття // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць. Львів, 2012. Вип. 21. С. 176–188; *Його ж.* Українські кооперативні діячі Західної України – активні учасники Української національної революції // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Львів, 2018. Вип. 15. С. 137–167; *Гілевич І.* Родовід Юліана Павликовського // Гімназія в Бродях: від минувшини до відродження. Броди, 2015. Вип. 3. С. 71–83; *Гінтерс З.* Економічна освіта молоді в Галичині ХІХ – першої половини ХХ століть: теорія, досвід, персоналії. Львів, 2006; Зїзд інженірів-українців у Станиславові // Покутський вістник. 1919. 12 січ.; *Ільницька А.* Кооперативні діячі Галичини кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. (на матеріалах фонду фотографій Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника) // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2018. № 10. С. 549–570; *Качор А.* 35 літ на службі народу (Пам'яті Юліана Павликовського). Вінніпег, 1950; *Лучків В.* Зїзд українських інженірів в Станиславові // Републіка. 1919. 7 берез. Ч. 29. С. 3; 8 берез. Ч. 30. С. 2–3; 9 берез. Ч. 31. С. 3; 10 берез. Ч. 32. С. 3; *Пасіцька О.* Соціально-економічна діяльність українців Галичини (1919–1939). Львів, 2019; *Помер Юліан Павликовський* // Свобода. 1950. 5 січ. Ч. 3. С. 1; *Савченко О.* Утворення та діяльність Ревізійного Союзу Українських Кооперативів у Західній Україні (1921–1939 рр.). Львів, 2015; *Швець В.* Науково-практичний внесок Юліана Павликовського у розвиток економічних наук // Торгівля, комерція, підприємництво: збірник наукових праць. Львів, 2014. Вип. 16. С. 171–175.

Микола Вітенко

ПАВЛИШИН
Осип-Лев Іванович

ПАВЛИЦЬКИЙ
Родіон Степанович

(1900 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Дарахів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї.

В УГА воював з весни 1919. Перейшов з армією за р. Збруч. Залишився в рад. Україні (1920). Проживав у с. Джурин (нині Шаргород. р-ну Вінниц. обл.). Працював у колгоспі.

Заарештований 6.11.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 23.11.1937, ув'язнений на 10 р. ВТТ. Реабілітований 1959.

Літ.: Реабілітовані історією. Вінницька область. Кн. 4. Вінниця, 2012. С. 241.

Петро Гуцал

ПАВЛІЧКО
Василь

(04.03.1886 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. в с. Стопчатів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув середню освіту.

У період ЗУНР вступив до УГА; воював у складі 8-ї сотні 3-го куреня 2-ї Коломий. бригади. Брав участь в обороні м. Львів. У 06.1919 поранений біля м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). Дорогою до госпіталю в м. Заліщики (нині Терноп. обл.) пропав безвісти.

Літ.: Почтова скринька // Вперед. 1921. 13 берез. С. 5.

Петро Сіреджук

ПАВЛІШИН
Микола Васильович

(1896 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Яблунівка (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

Воював в УГА з кін. 1918. Перейшов з армією за р. Збруч. Залишився в рад. Україні (1920). Проживав у м. Проскурів (нині Хмельницький). Працював на залізниці нач. поїзда.

Заарештований 15.11.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення в "контрреволюційній діяльності", згідно з постановою трійки при УНКВС по Кам'янець-Подільській обл. від 28.11.1937, ув'язнений на 10 р. ВТТ. Реабілітований 26.09.1958.

Літ.: Реабілітовані історією. Хмельницька область. Кн. 5. Хмельницький, 2014. С. 553.

Федір Полянський

ПАВЛІШИН
Микола Михайлович

(1896–28.05.1938) – стрілець УГА. Н. в с. Саранчуки (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

Воював в УГА з кін. 1918. З армією перейшов у 07.1919 за р. Збруч. Залишився в рад. Україні (1920). Проживав у с. Підвисоке (нині Новоархангельськ. р-ну Кіровоград. обл.). Працював листоношею.

Заарештований 12.02.1938. Після арешту перебував у тюрмі м. Умань, потім вивезений до м. Київ. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою трійки при УНКВС по Київ. обл. від 25.04.1938, розстріляний у м. Київ. Похований у Биківнянському лісі. Реабілітований 31.08.1957.

Літ.: Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 543.

Петро Гуцал

ПАВЛІШИН
Михайло

(д. н. н. – 22.08.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

Воював в УГА з кін. 1918. Потрапив у польс. полон (06.1919).

П. у таборі для військовополонених у форті Бугшопи фортеці м. Брест (нині Білорусь).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпер. С. 220.

Федір Полянський

ПАВЛІШИН
Осип-Лев Іванович

(18.09.1882–08.07.1942) – вчитель, хорунжий австро-угор. армії, четар УГА, кооператор, громад.-політ. діяч. Н. в с. Товстолуг (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.). Здобув освіту в учител. семінарії м. Тернопіль (1912). Учителював у с. Івачів-Долішній (нині Терноп. р-ну), де заснував аматор. театр. гурток.

На поч. РСВ мобілізований до австро-угор. армії. Під час облоги м. Перемишль (нині Польща) хворів на тиф, лікувався в шпиталі; потрапив до рос. полону, перебував у м. Ташкент (нині Узбекистан). Восени 1917 зумів утекти. На поч. 1918 повернувся додому, одружився з учителькою Т. Голуб.

Під час Листопадового чину 1918 в Тернополі встановив укр. нац. прапор на будинку Терноп. староства. Як доброволець УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19; командант 1-ї сотні 2-го куреня УГА, зорганізованого в Тернополі. Потрапив до польс. полону, перебував у тюрмі "Бригідки" м. Львів, звідки взимку 1920 зумів утекти. Перебрався через Карпати до ЧСР, де спочатку перебував у м. Тренчанске Теплице (нині Словаччина), згодом як старшина опинився в таборі інтернованої укр. бригади в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

1924 повернувся до рідного села, де розгорнув активну нац.-культ. діяльність: співорганізатор читальні й б-ки т-ва "Просвіта", кооп. крамниці, молочарні, хору, драмгуртка, т-ва "Сокіл" (за ін. даними – "Січ"), буд-ва Нар. дому. Значних зусиль докладав для б-би проти москвофіл. руху та пияцтва.

Від 1933 – в Тернополі: бухгалтер кооперативу "Будучність", потім – чл. дирекції кооп. ф-ки "Калина"; належав до кер-ва т-ва "Сокіл". Зазнав переслідувань польс. влади: в оселі П. проводили періодичні обшуки; під час пацифікації восени 1930 без суду пробув у в'язниці 4 місяці. Згодом – політв'язень концтабору м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь), де відбув 1,5 р. (за ін. даними – 2 р.); повернувся з підірваним здоров'ям.

Після встановлення рад. влади на ЗУЗ 1939 заарештований органами НКВС, до 06.1941 перебував у тюрмі м. Тернопіль. Під час нім. окупації Тернополя – окружний командант. Важко поранений випадковим пострілом під час вишкільних вправ.

П. і похований у м. Тернопіль. Від 2005 в Терноп. укр. г-зії ім. І. Франка за ініціативою Романа Павлишина запроваджено 2 щорічні премії ім. його

батька П.: для гімназиста "За особливі успіхи в олімпіадах з предметів" та для викл. "За особливі досягнення у роботі з обдарованою молоддю", кожна з яких становить 600 австралійських доларів.

Літ.: Мельничук Б., Щербак Л. Павлишин Осип-Лев Іванович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 8; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 276; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318; Шляхами Золотого Поділля. Т. 2. Регіональний збірник Тернопільщини / ред. кол.: В. Лев та ін. Філядельфія, 1970. С. 91, 93, 224–225; Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Регіональний історично-мемуарний збірник. Т. 3 / редкол.: Р. Миколаєвич, П. Гайда, М. Кінасевич та ін. Філядельфія, 1983. С. 20, 248, 388, 458–462, 637.

Микола Лазарович

ПАВЛІВ

Остап-Станіслав

(псевд.: Остап Білозерський; 06.11.1892–07.10.1955) – письменник, журналіст, поручник УГА, громад.-політ. діяч. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.). Випускник Самбір. г-зії (1912).

З кін. 1918 – четар УГА, старшина Золочів. ОВК. 1.01.1919 іменованій поручником. Брав участь у створенні повітов. преси ЗУНР. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину, учасник спільного походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Перехворів на тиф у м. Вінниця. 3.02.1920 – у складі ЧУГА.

Навесні 1920 – викл. політ. економії в шк. червоних старшин у м. Київ. Повернувся до Галичини. На поч. 1920-х належав до складу окружних команд УВО. Чл. УРП, з 1922 – її Гол. секретаріату. Секретар УНРади в м. Львів. 21.03.1923 поставив підпис під нотою протесту УНРади у Львові Раді послів країн Антанти з приводу її ухвали щодо Сх. Галичини від 14.03.1923.

Після закінчення визвол. б-би – чл. колегії пропам'ятної Военної відзнаки УГА. Співорганізатор та учасник з'їзду УРП 1.04.1923, 6.04.1924. Очолював соціаліст. крило УРП. Негативно ставився до створення постійних надпарт. органів,

ПАВЛІВ
Остап-Станіслав

союзу з УНТП; прихильник "соціалістичного фронту" із соціал-демократами, укапістами, волин. есерами. У 10.1925 обвинувачений польс. владою в пропагуванні опозиц. настроїв у сусп-ві під час нар. віч і зібрань; у ході суд. процесу виправданий. 1926 – активний учасник об'єднання УРП та УПСР на Волині в УСРП. Секретар Центр. ради Союзу сел. спілок у м. Львів, активний діяч Січового руху, орг-ції молоді "Каменярі", т-ва "Просвіта". Ред. газ. "Громадський Голос" (1922–28), ж. "Молоді Каменярі" (1928–32), "Плуг і Гарт" (1928–29). 2–3.02.1929 – секретар XXIII Конгресу УСРП, звітував про культосвіт. справи. 1930 балотувався до польс. сейму від Укр. виборчого блоку округу ч. 48 (м. Перемишль, Доброміль, Сянік, Березів і Коросно). Декілька разів ув'язнений польс. владою.

Автор оповідань, історико-психолог. повістей: "Панщину відвоювали", "Напередодні" (обидва 1935), "Комаха", "Димарівка живе" (обидва 1939), "Диявол погноблений" (1943).

1944 емігрував до Німеччини; ред. газ. "Українське слово" (1947–49) у м. Регенсбург. 9.08.1949 виїхав до США. Гол. секретар Вільної громади. Співробітник газ. "Народна Воля" і "Вільна Україна".

П. у м. Скрантон (шт. Пенсільванія), де й похований 11.10.1955.

Лит.: Альманах Станіславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 114, 138; Бл. п. Остап Павлів Білозерський // Свобода. 1955. 15 жовт. Ч. 199. С. 3; 3 життя партій. З'їзд Української Радикальної Партії // Діло. 1924. 23 квіт. Ч. 90. С. 2–3; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 3 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан; передм.: М. Кугутяк. Івано-Франківськ, 2013. С. 681; *Кобута Л.* Пресові видання ЗУНР: специфіка функціонування та ідеологія змістового наповнення // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. № 18. С. 648; *Лучишин І.* На моєму життєвому шляху. Цюрих; Мюнхен, 1978. С. 17, 65; *Нові іммігранти* // Свобода. 1949. Ч. 183. С. 4; *Паска Г.* Лев Бачинський: творець соборності України. Торонто; Львів, 2019. С. 169–170; Повні окружні листи кандидатів Українського

Виборчого Бльоку ч. 11 // Діло. 1930. Ч. 235. С. 2; Помер ред. Остап Павлів-Білозерський // Свобода. 1955. Ч. 195. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 558, 627; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 251, 304.

Богдан Паска, Ганна Паска

ПАВЛУСЄВИЧ

Володимир

(1883 – д. і м. с. н.) – старшина інтендатури УГА. Н. в с. Протеси (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.).

З 11.1918 – поручник УГА (група "Схід"). У серед. 11.1918 допомагав П. Дурбаку в орг-ції госп. центру УГА в м. Львів. Належав до інтендант. відділу НКГА. 1.01.1919 іменованій харчовим сотником. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Очолював відділ інтендатури в 2-му корпусі. 13–14.11.1919 як свідок брав участь у суді над ген. М. Тарнавським у м. Вінниця; під час виступу наголошував на складному санітарно-мед. та амуніційному стані УГА.

Подальша доля невідома.

Лит.: Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974. С. 242, 274–275; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 652; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 71; *Рутар В.* Інтендатура Галицької армії (1918–1919 рр.) // Військово-науковий вісник. 2011. Вип. 15. С. 181–182; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 308; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 311.

Богдан Паска

ПАВЛЮК

Євген Касіянович

(21.03.1887–04.11.1969) – церк. і громад. діяч. Н. в с. Конятин (нині Путил. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї учителя. 1899–1907 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці (матура 10.07.1907). Студював теологію в Чернів. ун-ті (16.10.1911 отримав абсолюторіум). Чл.

укр. акад. т-ва греко-правосл. богословів "Правосл. академія", з 5.11.1908 – чл. правління т-ва. Будучи студентом, усіляко допомагав новозаснованому т-ву "Січ" у с. Васловівці (Заставнів. р-ну Чернів. обл.).

21.01.1912 одружився. 10.02.1912 рукоположений у священника митрополитом В. Рептою. Адміністратор парафії с. Дихтинець (нині Путил. р-ну Чернів. обл.), з 04.1912 – священник-пом. у с. Нові Мамаївці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.). У 03.1916 разом з парохом Т. Драчинським і дир. шк. О. Іваницьким зібрав у громаді Нові Мамаївці 300 корон, передав їх до староства в Чернівцях – половину на Червоний Хрест, половину на УСС.

1915, пройшовши навч. у м. Відень, був іменований греко-сх. (правосл.) польовим капеланом у резерві на час війни. 1918 отримав призначення на посаду правосл. священника в таборі укр. військовополонених м. Фрайштадт. Тісно співпрацював з діячами СВУ, які вели просвітн. роботу серед військовополонених (С. Смаль-Стоцьким, В. Сімовичем, О. Гнідим). Нагороджений духовним хрестом за заслуги в часі війни.

Вранці 5.11.1918 П. приїхав до Чернівців з Відня, привіз із м. Львів таємну інформацію для керівників Крайового к-ту. Узяв участь у засіданнях Крайового к-ту; повідомив його членів,

що Львів перебуває цілковито в укр. руках, навіть у м. Перемишль (нині Польща), через яке він також переїздив, українці домовилися з поляками про розподіл влади в місті. За словами М. Кордуби, інформація капелана П. помітно підняла настрій укр. лідерів Буковини й стала вирішальним аргументом, який на вечірньому засіданні Крайового к-ту в Нар. домі спонукав його членів прийняти істор. рішення про перебрання українцями крайової влади на Буковині 6.11.1918. Повернувшись до виконання своїх обов'язків священника-пом. с. Нові Мамаївці, тісно співпрацював з чл. УНРади Т. Драчинським, виконував усі його доручення. Після окупації Буковини Румунією був усунутий зі своєї посади в приміськ. селі й переведений у віддалене с. Брідок, де працював до 1940 (як парох з 1920).

У 10.1940 разом з родиною виїхав до Німеччини в рамках репатріаційного процесу між СРСР та Німеччиною. 1941 перебував у таборі для укр. переселенців з Буковини й Бессарабії. Після війни оселився в Румунії. З 15.09.1946 був переведений на парафію населеного українцями с. Ремети на Мараморощині. У 08.1947 на перших після 6-річної перерви єпархіальних зборах правосл. єпархії Марамороша в м. Марамороський Сігет був обраний чл. духовної консисторії. Організував у с. Ремети укр. хор, яким керував упродовж багатьох років. Вийшовши на пенсію в сані священника-ставрофора (1965), переїхав мешкати до доньки Н. Оленчук, яка викладала нім. мову в укр. ліцеї ім. Т. Шевченка в м. Сігет. До кін. життя продовжував служити в укр. правосл. церкві м. Сігет.

П. і похований на укр. правосл. цвинтарі м. Сігет.

Літ.: Альманах у пам'ять 15-их роковин існування укр. акад. тов. гр.-пр. богословів "Православна Академія" в Чернівцях. Чернівці, 1922. С. 18, 21; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 840; 3 II. державної гімназії

ПАВЛЮК
Іван Георгійович

в Чернівцях // Буковина. 1907. 29 черв. (12 лип.); На зустріч волі. 1907–1922. Патріотична збірка // Буковина. 1916. 18 берез.; Підлубний Ю. "Січ" – Васловівці, пов. Чернівці // Гей, там на горі "Січ" іде!.. Пропам'ятна книга "Січей". Вінніпег, 1965. С. 327; Старик В. Між націоналізмом і толерантністю. Чернівці, 2009. С. 150; VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz (1902/1903). Czernowitz, 1903. S. 80; Anuarul Mitropoliei Bucovinei pe anul 1937. Cernăuți, 1937. P. 116; Ministerul cultelor // Monitorul oficial. 1946. 15 Octombrie. P. 11104; Popas nou pe urme vechi // Renașterea. 1947. 12 Octombrie.

Володимир Старик

ПАВЛЮК

Іван Георгійович

(25.02.1876 – д. і м. с. н.) – чл. Буковин. делегації УНРади, громад.-політ. діяч. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сел. сім'ї. Провадив власне с. госп-во. Активний чл. УНДП на Буковині. На доповнюючих виборах до Буковин. крайового сейму у виборчому окрузі Кіцмань (після смерті депутата Д. Бажана в 10.1913) обраний депутатом на термін до кін. скликання. Був затв. офіц. кандидатом від УНДП на виборах до Буковин. сейму, 24.04.1914 здобув перемогу на виборах.

У перші години ПСВ підписав звернення Укр. сеймового союзу "До українського народу Буковини" з закликом до українців забезпечити своє майбутнє, ставши на захист Австро-Угорщини. Відразу після захоплення рос. військами Кіцмані 13.05.1915 був пограбований, як і решта місц. укр. діячів. Узяв участь у першій після поч. війни нараді Союзу буковин. укр. послів у м. Чернівці 21.05.1916, яка схвалила діяльність ЗУР у м. Відень та її кер. К. Левицького й М. Василька. 1916 евакуйований на зах. Австро-Угорщини; був чл. Буковин. заповомого к-ту у Відні, збирав кошти для потреб буковин. біженців. Після повернення на Буковину 1918 призначений бургомістром м. Кіцмань. Як чл. Буковин. делегації УНРади 6.11.1918 підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств краю із

закликом до буковинців підтримати нову укр. владу.

Подальша доля невідома.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 246–247; Нарада союзу буковинськ. укр. послів // Буковина. 1916. 27 трав.; Третий наїзд Москалів на Кіцмань // Буковина. 1915. 23 лип.; Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю // Буковина. 1918. 10 листоп.; An die ukrainische Bevölkerung der Bukowina! // Czernowitzer Tagblatt. 1914. 2 August; Aus dem Bukowinaer ukrainischen Klub // Czernowitzer Tagblatt. 1916. 23 Mai; Der ukrainische Parteitag in Kotsman // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1914. 27 Januar; Die Landtagsergänzungswahl in Kotsman // Bukowinaer Post. 1914. 23 April; Landtagsergänzungswahl in der Bukowina. (Mit zwei Porträts) // Wiener Bilder. 1914. 10 Mai; Sitzung des Verbandes der Bukow. ukr. Reichsrats- und Landtagsbeordneten // Bukowinaer Post. 1913. 11 Dezember.

Володимир Старик

ПАВЛЮХ

Гнат

(13.08.1879–10.03.1972) – педагог, громад. діяч. Н. в с. Хащів (нині Турків. р-ну Львів. обл.). Навч. у Самбір. та Перемишл. г-зіях, на філол. ф-ті Віден. ун-ту, де вивчав нім. мову та л-ру. 1905 почав пед. працю в АГ м. Львів; 1908–28 – проф. Станиславів. укр. г-зіі. 1915 мобілізований до австро-угор. армії.

13.12.1918 на доповнюючих виборах обраний до складу УНРади ЗУНР від м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

1919–21 – дир. Станиславів. укр. г-зіі. Голова гуртка "Рідна школа" в Станиславові (1908–28), активний діяч "Пласту".

1928 повернувся до Львова, продовжив учителювати в АГ. Тут вибраний до управи Крайового т-ва охорони дітей і опіки над молоддю, був його скарбником. Останні 2 р. перед пенсією (1945–47) – дир. шк. с. Лопушна (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.).

П. у м. Самбір Львів. обл.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 674–675; Павлюх Гнат // Івано-Франківськ. Енциклопедичний словник / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ, 2010. С. 330–331.

Олег Жерноклеєв

ПАВЛЮХ

Захар Гнатович

(16.09.1848–24.02.1934) – професійний військ. юрист, художник, громад. діяч, гол. референт військ. судівництва при уряді ЗУНР. Батько Ольги Павлюх-Гузар, чільної громад.-політ. діячки Буковини, та Отто Павлюха, нач. президії МВС Карпат. України. Н. в с. Хащів (нині Турків. р-ну Львів. обл.) у заможній сел. сім'ї сільс. вйта. Початкову освіту здобув в окружній шк. з нім. мовою викладання при василіан. монастирі в с. Лаврів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) 1856–60. Навч. в г-зіях м. Самбір (з 1860) та Краків (з 1868), склав матуральні іспити в Кракові 1869. Ще учнем г-зії брав уроки малярства в Я. Матейка. Студіював право на юрид. ф-ті Краків. ун-ту, з 1873 перейшов на навч. до Віден. ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Січ" у м. Відень з 1873. Іменований почесним чл. "Січі", один зі співавторів ювіл. зб. "Січ" (1908, 1932).

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем у м. Краків. Служив рахунковим фельдфебелем у резерві, пом. аудитора 77-го Галиц. полку піхоти зі штабом у м. Кенігґрац (нині Градець-Кральове, Чехія). З 04.1879 іменований обер-лейтенантом-аудитором при гарнізонному суді м. Львів, у 05.1880 приділений до 24-го Галиц. піх. полку зі штабом у Львові, з 10.1881 іменований капітаном-аудитором 2-го кл. 24-го піх. полку, з 05.1883 – капітаном-аудитором 1-го кл. при гарнізонному суді в м. Мостар (нині Боснія і Герцеговина). У 11.1884 переведений з м. Мостар до гарнізон. суду 10-го Галиц. піх. полку зі штабом у Відні, у 10.1888 – з 10-го до 84-го Нижньоавстр. піх. полку (штаб у Відні). З 10.1889 іменований майором-аудитором при гарнізон. суді в м. Мішкольц (нині Угорщина). У 10.1891 переведений до військ. апеляційного суду у Відні, у 07.1893 – до гарнізон. суду в м. Перемишль (нині Польща). У 10.1893 призначений референтом юстиції при командуванні 10-го корпусу в Перемишлі. З 10.1895 іменований підполковником-аудитором, з 10.1900 – полковником-аудитором, референтом військ. апеляційного суду у Відні.

У 10.1904 вийшов на пенсію в ранзі генерала-аудитора. Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги на червоній стрічці, золотою пам'ятною ювіл. медаллю для ЗС та військ. ювіл. хрестом.

З перших днів ПСВ брав активну участь в орг-ції Легіону УСС. На 1-х зборах орг. к-ту УСС у Відні (голова І. Караванович) 1.09.1914 увійшов до складу секції вербування добровольців, надав своє помешкання для пункту реєстрації січових стрільців-добровольців. У серед. 09.1914 чл. К-ту допомоги укр. біженцям Галичини й Буковини у Відні (голова Ю. Романчук). Матеріально підтримував засновані громадськістю укр. шк. на Волині 1917, численні укр. т-ва ("Руська бесіда" у Львові, музейне т-во "Бойківщина" в м. Самбір та ін.) та вид. (час. "Діло" та ін.).

Один з організаторів урочистої зустрічі українцями А. Шептицького у Відні 27.08.1917, під час якої вручив

митрополитові коштовну золоту плакету, виготовлену різьбярем П. Терещуком. Разом з діячами СВУ відвідав 1-й полк Сірої д-зії в таборі Фрайштадт напередодні їхнього виїзду до України й узяв участь у заг.-таборовому вічі укр. солдатів та офіцерів 23.02.1918.

У 04.1918 переїхав до м. Чернівці, куди був призначений військ. представником з воєн. відшкодувань при Буковин. крайовому уряді. На поч. 1919 прибув до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), щоб за завданням уряду ЗУНР провести реорг-цію військ. судівництва, виконуючи обов'язки гол. референта при військ. суді ЗУНР.

Після окупації ЗУНР польс. військом повернувся до Відня. З 01.1922 – чл.-засн. ЗУТЛН. Учасник заг. зборів ЗУТЛН у Відні 23.01.1922.

На поч. 1934 приїхав з Відня до своєї доньки О. Гузар у Чернівці, у домі якої п. Похований 26.02.1934 в секторі 37-а Руського цвинтаря в Чернівцях під написом з неточними датами "Австр. генерал Захар Павлюх, 1852–1935".

Автор цінних спогадів про укр. життя в Галичині та Відні. Був визначним худ.-портретистом (автор портретів Т. Шевченка, І. Франка, А. Шептицького, Ю. Романчука, Є. Олесницького, К. Чеховича, В. Яворського, О. Барвінського та ін.). Усі свої мист. твори (45 портретів) заповітом відписав Укр. нац. музею у Львові, у фондах якого більшість із них зберігається і сьогодні. Портрет І. Франка 1940 був придбаний Музеєм І. Франка у Львові в О. Павлюх-Гузар за ініціативою сина письменника П. Франка, 1-го дир. музею. Вдова І. Франка Ольга, на той час помічниця дир. музею, особисто виїжджала до Чернівців 21–28.12.1940, щоби привезти придбаний портрет до Львова. Вперше виставлений в експозиції музею 1956, він донині є її окрасою. Сьогодні портрет І. Франка авторства П. належить до університет. колекції музею та експонується (разом з портретом М. Грушевського) в Дзеркальній залі Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка.

Тв.: Павлюх З. Свят-вечір Січовиків у казармі // Над синім Дунаєм. Ювілейний збірник УАТ "Січ" у Відні. Відень,

1932. С. 46–50; Його ж. Спомини бувших членів про "Січ". Захар Павлюх // "Січ". Альманах в пам'ять 40-их роковин основання товариства "Січ" у Відні. Львів, 1908. С. 379–380. Його ж. Хто під ким яму копає, сам у неї впаде. Спомини про Лаврівську школу // Записки чина св. Василя Великого. Т. 5. Вип. 1–4. 1932–41. С. 158–163.

Літ.: Бутович М. Зі споминів сіро-жупанника // За державність. Матеріали до історії Війська Українського. Зб. 9. Варшава, 1938. С. 9–17; Горак Р. Портрет поета, мальований генералом // Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. Вип. 9. 2010. С. 82–91; Грицай О. Свято 1. листопада у Відні // Свобода. 1928. 4 груд.; Його ж. Свято Мазепи у Відні // Свобода. 1932. 30 лип.; Дубрівний П. Сіро-жупанники. Перша Стрілецько-Козацька Дивізія // Вісті Комбатанта. 1962. Ч. 3–4. С. 37–43; Захар Павлюх. [Клепси-дра] // Час. 1934. 26 лютого; Захар Павлюх. [Некролог] // Рада. 1934. 4 берез.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 3 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан; передм.: М. Кугутяк. Івано-Франківськ, 2013. С. 18–26; Звіт Управи Національного Музею за 1934 рік // Діло. 1935. 16 січ.; Кобринський Є. Генерал Захар Павлюх. 1848–1934. (Місто надгробної промови) // Час. 1934. 4 берез.; П. генерал аудитор Захарій Павлюх // Діло. 1918. 2 квіт.; Поворот митрополита Шептицького // Діло. 1917. 18 серп.; Помер генерал Захар Павлюх // Свобода. 1934. 17 берез.; Посмертні згадки. Захар Павлюх // Діло. 1934. 4 берез.; Чайковський А. Памяті пок. генерала-аудитора Захара Павлюха. Спомин // Діло. 1934. 18 берез.

Володимир Старик

ПАВЛЮХ

Оттон-Вольфганг Захарович

(1891 – після 1944) – поручник УГА, громад.-політ. діяч. Брат укр. громад. діячки, дружини Володимира Гузара Ольги. Н. в м. Відень. Випускник АГ м. Львів 1910. Здобув вищу юрид. освіту; д-р права.

1918–19 – старшина 1-го корпусу УГА. Спочатку у званні четаря, 1.03.1919 іменованний поручником.

У міжвоєн. період проживав на тер. ЧСР. Працював юристом, займав високі посади в галузі військ. судівництва. Матеріально допомагав фонду укр. інвалідів львів. управи Укр. крайового т-ва опіки над інвалідами. У 11.1938 увійшов до складу уряду автономної Підкарпат. Русі А. Волошина. Брав участь у розбудові різних галузей держ. життя Підкарпат. Русі та Карпат. України. Очолював президію МВС Карпат. України. Після переходу м. Ужгород до складу Угорщини за І Віден. арбітражем (2.11.1938) займався питаннями налагодження життя нової столиці – м. Хуст (нині Закарп. обл.). Брав участь у передачі місц. адміністрації в округах та волостях Закарпаття укр. владі, реформуванні суд. с-ми краю. Станом на 1944 проживав у м. Прага.

Подальша доля невідома.

Літ.: Мандрик-Мельничук М. Історична реконструкція буковинського відгалуження родовету Гузарів // *Гілея*. 2017. Вип. 120 (5). С. 91; *Оповідки* // *Діло*. 1924. Ч. 153. С. 4; *Українська Галицька Армія* / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 314.

Богдан Паска

ПАВНЕЛЬ

Валеріан Дмитрович

(13.03.1894–03.1920) – четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Валява (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в шляхетській сім'ї нар. вчителя, згодом дир. шк., чл. т-ва "Українська школа". 1904–12 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Після смерті батька 11.01.1912 мешкав у Чернівцях разом з матір'ю. Студював право в Чернів. ун-ті. Чл. укр. акад. т-ва "Союз", чл. його правління з 10.1913.

Військ. службу розпочав 1915 як однорічний доброволець, капрал ландштурму австро-угор. армії. Випускник кадетської шк., був іменований кадетом 4-ї доповнюючої компанії 15-го полку піхоти. 1917 потрапив до рос. полону. Спочатку перебував у таборах військовополонених у м. Солікамськ Пермської губ. (нині Перм. край, РФ), згодом у с. Верхні Мулли (нині в складі м. Перм, РФ). 1918 повернувся з полону до своєї частини, іменований хорунжим резерву.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як хорунжий у Коломий. ОВК. 1.03.1919 іменований четарем. Як команд. чети в 4-му курені (команд. пор. М. Дацків) 10-ї бригади УГА (команд. сот. Ф. Кондрацький), сформованої з групи от. Ляєра в 06.1919, брав участь у Чортків. офензиві, здобутті м. Тереховля (нині Терноп. обл.) 9.06.1919 та м. Тернопіль 11.06.1919. Після переходу УГА р. Збруч у 07.1919 в складі групи ген. А. Кравса – учасник походу на м. Київ, воював в околицях м. Вінниця та Гайсин (нині Вінниц. обл.). Був команд. скорострільної сотні 3-го куреня 10-ї бригади УГА.

П. від плямистого тифу в шпиталі м. Чечельник (нині смт Вінниц. обл.), де й похований на місц. цвинтарі разом із 7 галиц. старшинами, які теж п. від тифу.

Літ.: 3 укр. акад. товариства "Союз" // Нова Буковина. 1914. 22 берез.; *Лакуста С.* Памяти героїв // *Час*. 1930. 26 серп., 27 серп.; *Островецька М.* Блиски і темряви 1918–1919–1920. Нью-Йорк, 1966. С. 51–56; *Його ж.* Один – такий блискучий бій. Сорок років тому // *Свобода*. 1959. 27 черв.; *Сімович В.* Праці у двох томах. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці, 2005. С. 615; *Спис іменвань у війську Західної Обл. Української Народньої Республіки, з днем 1. марта 1919* // *Вістник Державного Секретаріату Військових Справ*. 1919. 25 берез. Ч. 8. С. 6; *Українська Галицька Армія* / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 318; *Ukr. akad. Verein "Sojuz"* // *Bukowinaer Post*. 1913. 1 November.

Володимир Старик

ПАДЕРЕВСЬКИЙ

Ігнацій Ян

(Paderewski Ignacy Jan;

18.11.1860–29.06.1941) – польс. громад.-політ. та держ. діяч, композитор, піаніст. Н. в с. Курилівка (нині Хмельниц. р-ну Вінниц. обл.) у збідній шляхетській родині. Рано втратив матір. Разом із сестрою Антоніною виховувався батьком Яном (учасником польс. повстання 1863–64), після смерті батька – мачухою та товаришем батька по повстанню М. Бабинським.

ПАДЕРЕВСЬКИЙ
Ігнацій Ян

1872–78 навч. у Варшав. муз. ін-ті. Займався репетиторством, написанням пісень, приватними уроками. 1881 втратив молоду дружину й виїхав на стажування до м. Берлін. Продовжив навч. в м. Відень. Виступав з концертами в м. Страсбург (нині Франція), Париж, Лондон. Мав концертні турне в США, низці європ. країн, Новій Зеландії. Здобув світове визнання як “король піаністів”. Значну частину зароблених грошей витрачав на благодійність. 1899 одружився вдруге й поселився в м. Моргес (Швейцарія).

З 1909 цікавився політ. справами. Від поч. ПСВ проводив активну пропагандист. роботу у Швейцарії, Франції, США та Великій Британії на підтримку утворення незалежної Польщі. 1915 переїхав до США, став представником ПНК, очолюваного Р. Дмовським. У 01.1917 зумів подати меморандум про відновлення незалежності Польщі Президенту США В. Вільсону. Частиною цього тексту було запозичено до “14 пунктів”.

Наприкінці 12.1918 повернувся до Польщі, зблизився з Ю. Пілсудським. 16.01.1919 призначений прем'єр-міністром Польщі, водночас міністр закорд. справ. Разом з Р. Дмовським у складі польс. делегації взяв участь у роботі Паризької мирної конф. Не зумів домогтися більш вигідних для Польщі умов Версаль. мирного договору та нашоствхнувся на критику внутр. політики від різних польс. політ. партій.

Займав відверто антиукр. позицію. У листі до В. Вільсона 12.01.1919 називав УГА “українською більшовицькою армією”, що зненацька захопила м. Львів. На переговорах у м. Париж безпідставно звинувачував українців у злочинах проти людства – вбивствах цивільного польс. та єврейс. нас., обстрілах житлових будинків, погромах і грабунках. Ототожнював українців з більшовиками; закликав країни Антанти надати Польщі всебічну підтримку для того, щоб “знищити більшовизм”. У своїх виступах зображав Польщу як єдиного можливого захисника нацменшин, зокр. євреїв, у Сх. Галичині, намагався приховати факти погромів

у м. Львів 11.1918. Оскільки був особисто знайомий з багатьма франц. та англ. політиками, став для них найбільш вагомим джерелом інформації про події в Сх. Галичині й використовував цей фактор для посилення позицій польс. сторони в переговорах із українцями.

Всіляко затягував перемовини в рамках діяльності комісії Л. Боти, щоб виграти час для перевезення польс. підрозділів з Франції до Польщі. Давав особисті гарантії представникам Антанти, що армію Ю. Галлера не буде використано проти українців. 27.04.1919 інформував Генштаб польс. війська про доцільність негайного наступу проти ЗУНР, оскільки в майбутньому можливе втручання на користь українців Великої Британії та США, закликав до “створення ситуації dokonаних фактів”.

1.05.1919 покинув переговори в Парижі, виїхав до Польщі. Як прем'єр-міністр Польщі 16.05.1919 наказав Р. Дмовському та ін. чл. польс. делегації в комісії Л. Боти негайно вийти з усіх переговорів про перемир'я з українцями. У своєму виступі перед польс. сеймом 22.05.1919 заперечив право галиц. українців на власну д-ву, вважаючи Сх. Галичину польс. теренами.

23.05.1919 підписав з представником Директорії Б. Курдиновським угоду про кордони між Польщею та УНР, згідно з якою Сх. Галичина переходила під владу Польщі. Оригінал договору негайно привіз до м. Париж і надав представникам Антанти. Дії П. відіграли ключову роль у тому, що країни-переможниці 25.06.1919 уповноважили польс. уряд на збройну анексію Сх. Галичини аж до р. Збруч. Укладення цієї угоди погіршило відносини між ЗУНР та УНР і, попри її анулювання Директорією, заклало підвалини для підписання 21–22.04.1920 угоди Ю. Пілсудський – С. Петлюра. 5.06.1919 виступав перед представниками країн Антанти з обґрунтуванням потреби окупації Сх. Галичини і включення її до складу Польщі.

У 12.1919 подав у відставку. На деякий час виїхав до Швейцарії. У період польс.-рад. війни влітку 1920 взяв участь у Конф. послів у м. Париж. Відійшов від політики, 1922 повернувся

до муз. діяльності. Здійснив успішне турне з концертами низкою країн Європи та Пн. Америки. У 05.1926 рішуче виступив проти захоплення влади Ю. Пілсудським. Перебував в опозиції до урядів санації. Поступово відійшов від справ.

У 09.1939 знову повернувся в політику. 1940 увійшов до складу польсь. еміграц. уряду в м. Лондон. Для збору грошей на потреби польсь. уряду та підпілля повернувся до концертної діяльності.

П. під час концертного турне в м. Нью-Йорк (США) від запалення легень. Був похований на Арлінгтон. нац. цвинтарі (Арлінгтонське передмістя м. Вашингтон). 5.07.1992 останки П. перепоховано в соборі Івана Хрестителя м. Варшава. Залишив свою б-ку й грошовий фонд Краків. ун-ту. Автор спогадів.

Тв.: *Paderewski J. Pamiętniki. Kraków, 1961.*

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 111–112; Т. 3. Кн. 1. С. 169, 335; Т. 5. Кн. 1–2. Івано-Франківськ, 2009–11. С. 9, 334, 496, 499, 631; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Stachiv M.* Західня Україна. Нарис державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Скрантон, 1960. Т. 4. С. 10–182, Т. 5. С. 14–173; *Dutęba W., Sokołowska Z.* Ignacy Jan Paderewski – Mała kronika życia pianisty i kompozytora. Kraków, 1976; *Przybylski H.* Paderewski. Między muzyką a polityką. Katowice, 1992.

Микола Вітенко

ПАДОХ Василь

(12.05.1880–09.06.1919) – правник, громад.-політ. діяч. Н. в с. Бонарівка (нині Стрижів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). 1902 завершив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Вивчав право у Львів. ун-ті. Працював пом. ад-

воката, перед ПСВ – у м-ку Янів (нині смт Івано-Франкове Яворів. р-ну Львів. обл.).

У період ЗУНР призначений повітов. комісаром суд. округу Янів Городоц. пов.

Розстріляний без суду польсь. військовиками разом з делегатом УНРади ЗУНР С. Сілецьким у лісі біля с. Сливки (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.); обоє були поховані в с. Сливки 12.06.1919. 1922 перепохований разом з І. Сілецьким та С. Сілецьким у родинному гробівці Сілецьких на цвинтарі м. Самбір (нині Львів. обл.). На місці страти П. й С. Сілецького 1930-х насипано символічну могилу (відновлена й упорядкована 1993 і 2019).

Літ.: Кривава книга. Ч. 1: Матеріали до польської інвазії на українські землі Галичини 1918/1919 року. Відень, 1919; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008; *Його ж.* Соціально-політичний портрет українського провуду Галичини і Буковини в революції 1918–1919 // Україна модерна. Львів, 2000. Ч. 4–5; Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі / упоряд. І. Гнаткевич. Дрогобич, 1995.

Петро Гуцал

ПАЗДРІЙ Євген Михайлович

(06.05.1898–04.1940) – старшина УГА, кооператор. Н. в с. Нове Село (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. З дитячих літ проживав у с. Кошляки (нині Підволочис. р-ну). 1909–14, 1916–17 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль.

Восени 1917 мобілізований до австро-угор. армії; іменований хорунжим. В УГА – від 11.1918, служив у Тернополі в 1-му Подільськ. полку ім. С. Петлюри, потім у 10-й Яворів. бригаді; 1.03.1919 іменований четарем. Перебував за р. Збруч, командував сотнею в курені 9-ї бригади. У ЧУГА був командантом 3-ї сотні 2-го куреня 4-го полку піхоти. У кін. 04.1920 на Вінниччині потрапив у польсь. полон; перебував у таборі м. Тухоля, звільнений звідти 2.03.1921.

Надалі проживав у м. Львів, 1921–24 навч. в Укр. таємному ун-ті. Відбув служ-

бу в Польс. війську, після чого працював у кооперації.

Заарештований співробітниками НКВС наприкінці 1939. Страчений без суду в м. Львів згідно із секретною постановою Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 138.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Ч. 4. С. 68; Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 91; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі. 1898–1988. До сторіччя заснування. Тернопіль; Львів. 1998. С. 491.

Петро Гуцал

ПАЗЮК

Петро Михайлович

(18.08.1887–25.12.1919) – правник, старшина УГА. Н. в с. Чорнокінці Великі (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1907). Студіював право у Львів. і Паризьк. ун-тах. До ПСВ працював пом. адвоката в Тернополі. У час рос. окупації Галичини 1914–17 перебував у родинному селі. Учасник і один із доповідачів на з'їзді представників повітів у Тернополі 10.07.1917.

Восени 1917 мобілізований до австро-угор. армії. Згодом іменований лейтенантом. Здобув ступінь д-ра права (1918). В УГА служив з поч. 1919. За р. Збруч – старшина однієї з бригад 1-го корпусу.

П. від тифу в с. Корделівка (нині Калинів. р-ну Вінниц. обл.).

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 204.

Літ.: Брикович І. З'їзд відпоручників українських повітових організацій території, окупованої російськими військами в Тернополі 1917 р. // Діло. 1917. 29 верес. Ч. 213; 1 жовт. Ч. 215; II. Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа I в Тернополі за рік шкільний 1906/07. Тернопіль, 1907. С. 38; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній

війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 15; Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 456.

Петро Гуцал

ПАЗЮК

Юрій Іванович

(27.04.1887 – д. і м. с. н.) – педагог, четар УГА. Н. в с. Лужани (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка правосл. парафії в Лужанах. 1902–09 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, з 1909 – в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (матура 02.1913). Студіював на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. козацтва "Запороже", чл. правління з 03.1914.

Призваний до австр. армії в роки ПСВ, воював як однорічний доброволець, 1918 іменований хорунжим піхоти в резерві.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. Воював на протипольс. в Галичині, на противільшовиц. та противіденікін. фронтах на Наддніпрянщині. З 1.08.1919 іменований четарем піхоти, служив у НКГА. Після війни повернувся до Чернівців, де завершив університет. студії. З 1924 викладав математику й фізику, працював суплентом на рум. відділенні рум.-угор. ліцею м. Сату Маре в пн.-зх. Румунії (колиш. угор. комітатському муніципалітеті Szatmárnémeti). Після повернення Трансільванії до складу Угорщини (1938) працював заст. учителя держ. вищої пром. шк. м. Мукачеве, де з 12.1942 іменований постійним учителем математики та природознавства. У 03.1943 призваний на військ. службу як офіцер резерву. Наприкінці війни повернувся до Сату Маре. Розпорядженням Мін-ва нац. освіти Румунії від 15.09.1947 був ліцензований викладати математику в ліцеї м. Сату Маре.

Подальша доля невідома.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; Спис іменвань у Війську Західної Области Української Народньої Республіки з днем 1. серпня 1919. I. Піхота // Вісник Українського Війська. 1919. 10 жовт. Ч. 19. С. 2; Українська

Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 331; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Нью Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 26; VII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1903/1904. Czernowitz, 1904. S. 79; A Munkácsi m. kir. állami négyévfolyamú kereskedelmi középiskola (IV. évfolyama: felső kereskedelmi iskola). Évkönyve az 1942–43. iskolai évről, az iskola fennállásának 25. évében. Munkács, 1943. Old. 5, 14; Akad. Verbindung "Zaporoze" // "Der Volksfreund". 1914. 18 März; Ministerul educației naționale // Monitorul Oficial. (Partea I–A). Nr. 220. 1946. 24 September. P. 8636; Școli. Liceul "M. Eminescu" // Almanachul județului Satu-Mare 1925. P. 48.

Володимир Старик

ПАЙС

Антін (Антон)

(1898 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. в м. Лайтмерітц (нині м. Літомержице, Чехія). Німець за національністю.

Під час ПСВ – фенріх 30-го полку важкої артилерії австро-угор. армії. У 03.1919 вступив до лав УГА в ранзі хорунжого. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. 1.08.1919 іменованій четарем. Служив в артилерії 1-ї бригади УСС 2-го корпусу УГА; командував артилер. батареєю.

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 397; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 333.

Богдан Паска

ПАЛАДІЙ

Василь Юрійович

(16.11.1894–06.1920) – педагог, поручник УГА. Н. в с. Малий Кучурів (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї резеша (дрібного шляхтича). Навч. на укр. відділенні держ. учител. семінарії м. Чернівці (не закінчив через ПСВ).

У 03.1915 мобілізований до австро-угор. армії. Воював на Італ. фронті

в складі 22-го полку піхоти. 1917 склав у м. Відень матуральні іспити за курс учител. семінарії, отримавши для цього місячну відпустку з армії. 1917 закінчив офіцерську шк. в м. Єгерндорф (нині Крнов, Чехія), іменованій хорунжим у резерві 22-го полку стрільців.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як четар, згодом іменованій поручником. Воював на фронті біля м. Львів. Під час 1-го відступу УГА під натиском польс. армії Ю. Галлера перебував у м. Чортків (нині Терноп. обл.). З поч. 1920 – в ЧУГА, воював проти польс. армії. Наприкінці 04.1920 арештований більшовиками в числі великої групи старшин УГА та ув'язнений у концтаборі в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва). 16.06.1920 етапований до м. Архангельськ (нині РФ) і далі Білим м. на Соловки. Дорогою за наказом ВЧК баржу з в'язнями затоплено у відкритому морі. В числі відомих на сьогодні замордованих 135 старшин УГА числився і "Паладій Василь, син Юрія".

Літ.: Дойков Ю. Красний террор. Россия, Украина... 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 349; Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 28 берез.

Володимир Старик

ПАЛАЖІЙ

Лука

(1892–01.1920) – греко-католич. священник, капелан УГА. Навч. у м. Львів: у АГ, духовній семінарії і богослов. ф-ті ун-ту (1912–17). Висвячений на священника (1917). Адміністратор парафії с. Ганнівці (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.; 1917–19).

25.03.1919 іменованій духівником УГА (з 1.03.1919). Духівник при штабі НКГА, з якою перейшов за р. Збруч.

П. від тифу в м. Немирів (нині Вінниц. обл.).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 711.

Літ.: Лебедевич І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпер, 1963. С. 78, 84; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 322.

**Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій**

**ПАЛАЩУК
Федь (Федір)
Михайлович**

**ПАЛІДВОР
Василь Григорович**

ПАЛАЩУК Федь (Федір) Михайлович

(псевд.: Конар; 20.02.1895–12.03.1933)

– хорунжий УСС, четар УГА, громад.-політ. і держ. діяч, журналіст. Н. в с. Рудники (нині Підгаєц, р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в г-зіях м. Бережани (нині Терноп. обл.), Рогатин (нині Івано-Франк. обл.), Львів. Студіював право у Львів. ун-ті. Належав до таємного гуртка "Молода Україна". Навч. на юрид. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. 1916–17 разом з ін. січовими стрільцями займався орг-цією укр. шкільництва на Волині, 1918 – громад.-культ. працею в м. Берестя (нині Брест, Білорусь). Співініціатор створення К-ту нар. праці (1917). Співред. тижневика "Будуччина" – органу К-ту нар. праці (1918). 1919 – заст. губ. комісара Поділля при уряді УНР.

1920 вступив до КП(б)У, команд. ЧУГА, чл. редколегії час. "Червоний Стрілець", комісар юстиції Галревкому в м. Тернопіль. З 1920 проживав і працював у м. Москва на посадах чл. правління "Госиздата", Всесоюзного текстильного синдикату, Промбанку СРСР, зав. фінансового сектора й заст. наркома земельних справ СРСР, чл. колегії Наркомату землеробства СРСР.

Заарештований 9.01.1933. Розстріляний у м. Москва.

Літ.: В крутіжжі світових подій // Вогні: місячник для української молоді. 1933. Ч. 8 (27). С. 18; *Гасай Є.* Не втомлюся шукати. Тернопіль, 1998. С. 27–30; *Гуцал П.* Конар (Палащук) Федір Михайлович // ЕІУ. Т. 5. К., 2008. С. 7; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 332; *Ушкалов О.* "Золоті лисенята" повертаються. Юліан Шпол: життя і творчість. Харків, 2012. С. 250.

Микола Лазарович

ПАЛІДВОР Василь Григорович

(06.11.1893–08.08.1988) – поручник

ДА УНР, правник, громад. діяч. Н. в с. Залав'є (нині Тереховлян. р-ну Терноп.

обл.). Середню освіту здобув у м. Тернопіль. Студіював право у Львів. ун-ті (1913–14). Діяльний у громад. житті: організував хори, був диригентом, працював у amator. гуртках; у батьків. хаті діяла читальня т-ва "Просвіта".

Під час ПСВ – в австро-угор. армії (1914–17); пораненим у ногу потрапив до рос. полону. Згодом – у ДА УНР.

1923 закінчив університет. студії докторатом у м. Краків; був головою укр. студент. орг-ції, кер. хору "Просвіти". 1924–27 – пом. окружного судді в Чорткові; 1927–37 – суддя в м-ку Рожнятів (нині смт Івано-Франк. обл.); 1937–39 – окружний суддя в м. Люблін (нині Польща).

22.06.1941 обраний чл. УНК в Кракові, створеного з ініціативи ОУН під проводом С. Бандери для об'єднання укр. нац. сил та пропаганди ідеї відродження укр. державності. К-т припинив діяльність після арешту нім. владою 5.07.1941 ініціаторів його створення. Під час нім. окупації – гол. суддя окружного суду в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ); вживав заходів для звільнення українців з ув'язнення гестапо.

Наприкінці ДСВ виїхав до Німеччини, де перебував у ДП. Згодом емігрував до США (шт. Коннектикут). Працював у м. Стемфорд, кер. укр. хору (1950–58). Діяльний в укр. т-вах: чл., секретар Нью-Йорк. відділу т-ва "Самопоміч" (від 1961), чл. Об'єднаних укр. орг-цій Нью-Йорка, секретар Стемфорд. і Нью-Йорк. відділів Укр. нар. союзу, чл. Укр. правн. т-ва у США, НТШ. Чл. політ. ради Укр. конгресового к-ту в США, належав до крайової управи Т-ва за патріархальний устрій помісної УКЦеркви та ін. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри, Воєн. Хрестом, військ. відзнакою "Хрест відродження". Співукладач істор.-мемуарного зб. "Теребовельська Земля" (1968), жертводавець на вид. календаря т-ва "Самопоміч" (1972).

П. у м. Гантер (шт. Нью-Йорк). Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 121–122; *Падох Я.* Будівничі союзу (Десять років союзової праці д-ра Ва-

сила Палідвора) // Свобода (США). 1960. 5 трав. Ч. 85. С. 3; Помер В. Палідвор // Свобода. 1988. 10 серп. Ч. 151. С. 1; Український національний комітет // ЕУ. Т. 9. Париж; Нью-Йорк; Львів, 2000. С. 3435; Щербак Л. Палідвор Василь Григорович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 18.

**Микола Лазарович,
Лариса Щербак**

ПАЛІВ

Василь Іванович

(06.10.1890–23.04.1975) – правник, громад.-культ. діяч, старшина УГА. Брат Д. Паліїва та О. Паліїва. Н. в с. Кутище (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Перевозець (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.), де його батько перебував на парафії. Навч. в г-зії м. Чернівці, матуру склав 1910 у г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студював право у Львів. ун-ті.

У 08.1914 мобілізований до австро-угор. війська, служив у 24-му піх. полку. 1917 важко пораненим потрапив до італ. полону. Повернувся до м. Відень. Влітку 1919 через міста Будапешт, Бухарест, Чернівці прибув до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) і вступив до УГА, був приділений до скорострільної сотні. 1.08.1919 іменований поручником.

Після нац.-визвол. змагань перейшов на Закарпаття, влаштувався працівником Підкарпат. банку в м. Ужгород. На поч. 1925 з родиною перебрався до м. Львів, отримав посаду дир. книгарні НТШ.

З приходом до Галичини більшовиків у 09.1939 виїхав до окупованої нім. військами Польщі; у м. Криниця (нині Криниця-Здруй, Польща) працював книговодом ПСК. Восени 1944 переїхав до Сілезії, працював секретарем громади с. Шкляри Долішні (нині Шкляри Кроснен. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), з кін. 1945 зайняв посаду гол. книговода Держ. хлібороб. г-ва. 1959 вийшов на пенсію, оселився в м. Польковіце (нині Нижньосілез. в-ва, Польща).

П. у м. Польковіце.

Літ.: Белінська Л. Історичні обставини як засіб доформації родинної традиції // Актуальні питання культу-

рології. Рівненський державний гуманітарний університет. Вип. 12. 2012. С. 97–100; *Василишин О.* Дмитро Паліїв: штрихи до біографії (юнацькі роки та військово-політична діяльність у 1914–1924 рр.) // Наукові записки [Української академії друкарства]. 2011. № 3. С. 142–146; *Струтинська М.* Пам'яті Василя Паліїва // Свобода. 1975. 19 черв. Ч. 117. С. 4.

**Петро Гуцал, Степан Кобута,
Лариса Кобута**

ПАЛІВ

Дмитро Іванович

(17.05.1896–22.07.1944) – публіцист, підхорунжий УСС, четар УГА, громад.-політ. діяч. Брат В. Паліїва та О. Паліїва. Н. в с. Перевозець (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Випускник Коломий. г-зії. Брав участь у Шевченків. Великому здвизі в м. Львів 28.06.1914.

У 08.1914 добровольцем вступив до УСС. Воював стрільцем у сотнях В. Дідушка й Д. Вітовського в Карпатах, пройшов вишкіл, отримав звання підхорунжого, служив у Коші УСС під командою от. М. Тарнавського. Учасник боїв біля с. Семиківці (нині Теробовлян. р-ну), на г. Лисоня та біля м. Бережани (обидва нині Терноп. обл.). У 12.1917, під час таємної наради стрілец. старшин у Гуштинському лісі, запропонував розірвати присягу Легіону УСС перед Австро-Угорщиною і стати на службу новоств. УНР. Проте більшість старшин дослухалася до аргументів Д. Вітовського про потребу збереження УСС як зародка укр. війська в Галичині. Влітку 1918 перебував у складі австро-угор. військ на Наддніпрянщині, служив у м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

У 10.1918 відбув у відпустку до м. Львів. Був повідомлений чет. В. Старосольським і сот. Н. Гірняком про існування в місті таємного гуртка старшин з підготовки повстання, увійшов до його складу від УСС. 14.10.1918 – учасник наради ЦВК, де був обраний орг. референтом. Брав участь у розробці плану заходів перебрання українцями влади в Сх. Галичині, що було реалізовано під час Листопадового чину.

ПАЛІВ
Дмитро Іванович

У період ЗУНР – ад'ютант очільника ДСВС Д. Вітовського. Рішуче відстоював соборний шлях державотворення ЗУНР, виступав за її злуку з УНР. У 12.1918 відбув до Директорії УНР з проханням відрядити для УГА старших офіцерів. У результаті за дорученням С. Петлюри до Галичини прибули ген. М. Омелянович-Павленко і полк. Є. Мишковський, котрі стали, відповідно, команд. і нач. штабу УГА. У складі УГА брав участь у війні з поляками, 1.01.1919 отримав звання четаря. З 07.1919 воював на Наддніпрянщині, був ад'ютантом ген. М. Тарнавського. Критично ставився до укладення договору між УГА та ДА А. Денікіна; у 12.1919 був одним з ініціаторів створення ревкому УГА і тактичного порозуміння з більшовиками заради врятування життя поранених і хворих стрільців у "чотирикутнику смерті". Навесні 1920 перебував на Одещині, зумів уникнути більшовиц. арешту й повернувся до Галичини. Про події революц. доби написав спогади "Листопадова революція: З моїх споминів".

У 07.1920 – співзасн. УВО, чл. її Верховної політ. колегії, політ. референт Крайової команди. З 1925 – співзасн. легального крила УВО – Укр. партії нац. роботи. Разом з Д. Донцовим редагував ж. "Заграва" (1923–24), з 1924 – ред. газ. "Новий час". Був слухачем права в Укр. таємному ун-ті, боровся за його узаконення. Один із засн. УНДО, чл. ЦК, 1928 обраний послом до сейму від Станіславського пов. Парламентські промови П. були спрямовані на захист укр. державницьких інтересів. Стояв на позиції активної співпраці політиків з усіма верствами укр. сусп-ва. Виступав проти служби українців у військ. формуваннях Польщі. Засуджував руйнування правосл. церков на Холмщині та Волині, відстоював розвиток нац. шкільництва. Тричі ув'язнений польс. владою: 1922 – за участь у підготовці атентату на кер. Польс. д-ви Ю. Пілсудського та львів. воєводу К. Грабовського; 1928 – за політ. діяльність; 1930 – за опозиційну щодо польс. режиму позицію. 1933 разом з М. Шлемкевичем організував націоналістичну партію ФНЄ, що намагалася консолідувати патріотичне

середовище, боролася проти політики УНДО, не підтримувала тактики терору ОУН. Заснував вид-во "Батьківщина", видавав пресові органи: ж. "Перемога" та "Батьківщина", щоденну газ. "Українські вісті" (1935–39).

З поч. ДСВ виїхав до Ген. губернії. Став одним з ініціаторів творення д-зії "Галичина". Мав вплив на проф. В. Кубійовича – голову УЦК, був відряджений ним та Військ. управою до штабу д-зії, де служив у чині майора політ. референтом при нім. ген. Ф. Фрайтагу.

Загинув у бою між с. Білий Камінь, Почапи й Хильчиці (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) під час прориву вояків д-зії "Галичина" з оточення біля м. Броди (нині Львів. обл.). 24.08.2001 у с. Перевозець встановлено барельєф П., 19.05.2011 у Львові – пам'ятну таблицю.

Літ.: Волинець С. Передвісники і творці листопадового чину. Західно-українські політичні і громадські діячі. Вінніпег, 1965; *Гунчак Т.* У мундирах ворога. К., 1993; Дмитро Паліїв: Життя і діяльність (1896–1944): Збірник праць і матеріалів / відп. ред. О. Купчинський. Львів, 2007; *Медвідь О.* Участь Дмитра Палієва у Листопадовій національно-демократичній революції на західноукраїнських землях у 1918–1919 рр. // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Дрогобич, 2011. Вип. 28: Історія. С. 132–141.

**Степан Кобута,
Лариса Кобута, Іван Тимів**

ПАЛІВ

Омелян Іванович

(20.08.1888–18.01.1938) – правник, д-р права, економіст, старшина УГА. Брат В. Паліїва і Д. Паліїва. Н. в с. Звенигород (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Випускник Станіславів. г-зії (1906), правн. ф-ту Львів. ун-ту (1911). Брав участь у студент. виступах за відкриття укр. ун-ту (1910), був арештований, проходив у суд. "процесі 101". Під час однорічної військ. служби пройшов екон. навч. курс. 1913 склав докторат права, розпочав адвокат. практику в м. Львів. Невдовзі пере-

брався до м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.), працював у канцелярії адвоката А. Косса.

Під час ПСВ служив поручником у 24-му піх. полку, брав участь у бойових діях. У 11.1918 у числі укр. старшин перебрав владу в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та повіті, входив до складу Коломий. ОВК, був старшиною 24-го піх. полку ім. гетьмана П. Дорошенка. Разом із С. Шухевичем і В. Бемком у складі делегації ДСВС у 11.1918 виїхав до м. Чернівці, щоб заявити протест проти рум. військ. окупації укр. земель Буковини. 1.01.1919 іменованій сотником. Разом з УГА в 07.1919 перейшов за р. Збруч. У 12.1919 увійшов до складу ств. в м. Вінниця Ревкому УГА, котрий під загрозою більшовиц. наступу, задля збереження життя хворих і поранених галиц. вояків, прийняв рішення про перехід на бік ЧА. Перебуваючи в складі Польового штабу ЧУГА, навесні 1920 захищав галиц. старшин від більшовиц. арештів. За характеристикою Н. Гірняка, "став «про око» комуністом. Був українським патріотом, належав до нашого опозиційного гуртка". У 07.1920 увійшов до 1-го складу Галревкому, призначений комісаром військ. справ ГСРР в м. Тернопіль. Намагався полегшити долю ув'язнених галичан у концтаборі в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва), деяким з них допоміг звільнитися під приводом потреби їхньої роботи в Галревкомі.

Залишився в рад. Україні. 1925 переїхав до Москви, працював економістом. 1932, з метою уникнення репресій, перевівся до обл. відділу Росшвейпобуту м. Саратов (нині РФ).

7.11.1937 був заарештований. Згідно з постановою наркома НКВС СРСР і прокурора СРСР від 4.01.1938 розстріляний. Дружину й дітей відправили на заслання до Казахстану. У 10.1938 рад. консул у Львові передав Д. Паліву листа від уже розстріляного брата з проханням припинити антирад. діяльність заради допомоги йому і його сім'ї. Реабілітований 11.09.1958.

Літ.: Белінська Л. Історичні обставини як засіб деформації родинної традиції // Актуальні питання культурології.

Рівненський державний гуманітарний університет. 2012. Вип. 12. С. 97–100. Гірняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії: Спогади учасника подій за час від половини грудня 1919 до половини вересня 1920 року. Нью-Йорк, 1959; Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 122; Дмитро Паліїв: Життя і діяльність (1896–1944): Збірник праць і матеріалів / відп. ред. О. Купчинський. Львів, 2007.

Степан Кобута, Лариса Кобута

ПАЛІЙ

Андрій Михайлович

(01.12.1893–11.05.1961) – поручник УГА. Н. в с. Кривотули (нині с. Старі Кривотули Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Батько був цеховим майстром-стельмахом, мати Юлія займалася домашнім г-вом. Здобув освіту в нар. шк. рідного села. Згодом родина переїхала до м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Випускник Станіславів. г-зії (1914).

З 1915 – учасник ПСВ. 1917 закінчив австр. старшинську шк. Четарем австр. армії воював на Сх. й Італ. фронтах. Доброволець УГА з поч. 11.1918. Поручник у Гірській бригаді УГА. З 05.1919 інтернований у ЧСР.

09.1919–29.05.1922 навч. на агронома в Празьк. політехніці, яку успіш-

ПАЛІЙ-НЕЇЛО
Борис Васильович

но закінчив. Восени 1923 повернувся до м. Станиславів. Навч. в м. Прага на молочар. курсах. Дир. повітов. Молочар. союзу в м. Станиславів. Згодом працював у Молочар. союзи в м. Стрий (нині Львів. обл.) разом з А. Мудриком, І. Остап'яком та О. Лисом. З 25.03.1924 – заст. дир. Молочар. союзу в м. Стрий. 28.03.1925 обраний до дирекції “Маслосоюзу” в м. Львів. Вхід до Ради – керівного органу РСУК, кер-ва “Сільського господаря”. Співзасн. разом з Ю. Шепаровичем, Л. Макарушкою та ін. т-ва укр. комбатантів у м. Львів “Молода громада” (1925), згодом дир. цього т-ва. “Молода громада” надавала допомогу ветеранам, інвалідам УГА, опікувалася вдовами й сиротами, виступила співзасн. вид-ва “Червона Калина” Укр. т-ва допомоги інвалідам. Деякий час був містоголовою т-ва “Сокил-батько”, належав до кер-ва Карпатсько-лещетар. клубу. 1931–39 – чл. комісії суддів у Варшаві з оцінки якості масла й сиру. 1934–39 – чл. Хліборобської палати Польщі. 1926 – співзасн. ж. “Кооперативне молочарство”. Залишився в зайнятому більшовиками Львові, але вже в 01.1940 змушений переїхати в нім. зону окупації Польщі. Завідував відділом “Маслосоюзу” в м. Катовіце (нині Польща). Згодом керував цілою мережею “Маслосоюзу” в Генерал-губернаторстві. У 06.1941 повернувся до м. Львів. В умовах нім. окупації відроджував діяльність “Маслосоюзу”. Був чл. Військ. управи при д-зії “Галичина”.

На поч. 1944 емігрував до м. Любен (нині Любин Нижньосілезьк. в-ва, Польща), згодом до м. Відень (нині Австрія), пізніше до с. Бльонгофен поблизу м. Кальтенталь у Баварії (Німеччина), де активно працював разом з В. Мудрим, М. Добрянським, П. Шандруком та ін. У 06.1948 з родиною переїхав до м. Торонто (Канада). Працював робітником, згодом в укр. молочарні “Роджерс Дейрі”. З 1952 – управитель Молочарської спілки. Автор спогадів.

П. у м. Едмонтон (Канада) під час від'їзду. Похований у м. Торонто.

Тв.: Палій А. До історії української кооперації (присвята в десяти рокови-

ни смерті інж. Юліяна Павликовського) // Свобода. 1960. 14 лип. Ч. 133. С. 2; 15 лип. Ч. 134. С. 2; 16 лип. Ч. 135. С. 2–3; Його ж. Товариство “Молода Громада” // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 185–188, 216.

Лит.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 98, 402, 404, 482–486, 488; В Канаді помер інж. Андрій Палій, кол. Директор Маслосоюзу // Свобода. 1961. 13 трав. Ч. 89. С. 1; Качор А. Андрій Палій (замість грудки землі на його могилу в Торонті) // Свобода. 1961. 11 лип. Ч. 128. С. 3.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ПАЛІЙ-НЕЇЛО (НЕЇЛОВ)

Борис Васильович

(10.01.1878–05.02.1956) – полковник ДА УНР. Н. в с. Неїлівка (нині в складі Чкаловської селищної ради Чугуїв. р-ну Харків. обл.) у дворян. родині. Випускник Петровського Полтав. кадет. корпусу, 3-го військ. Олександрівського уч-ща за 1-м розрядом (1897), Михайлівської артилер. шк. та Миколаївської акад-ї Ген. штабу в м. Санкт-Петербург. Служив у Івангородській фортечній артилерії, з 1898 – у кадровій батареї 48-ї артилер. бригади, з 30.12.1899 – у 13-й артилер. бригаді, з 31.07.1903 – у 2-й запасній артилер. бригаді, з 18.07.1910 – у 9-й артилер. бригаді (Полтава). З 13.07.1913 – у 12-й артилер. бригаді в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), у складі якої брав участь у ПСВ. Був нагороджений Георгіївською зброєю. Останнє звання в рос. армії – полковник.

1917 – учасник 1-го та 2-го Всеукр. військ. з'їздів; обраний до складу УГВК. У 06.1917 звернувся до укр. представництва в м. Москва з проханням про перевід на службу до укр. армії. Не вдовзі призначений командантом укр. військ. частин на Полтавщині та нач. міськ. гарнізону. З 21.12.1917 – нач. 1-го Тракторного артилер. дивізіону, який був українізований. 1918 – нач. орг. відділу управління інспектора артилерії військ ЦР, згодом – Армії УД. З 10.1918 –

ген. писар Укр. козацтва. Восени 1918 підтримав Директорію УНР. 12.1918–01.1919 – пом. столичного отамана. 22.01.1919 – організатор військ. параду в м. Київ на честь злуки УНР і ЗУНР. 2-га пол. 1919 – держ. інспектор Спільної юнацької шк. На рубежі 10–11.1919 очолював військ. делегацію уряду УНР (у порозумінні з Диктатором ЗОУНР Є. Петрушевичем) до гол. командування ЧА з приводу союзу проти білогвардійців. Делегація побувала в штабі Пд. фронту ЧА, проте не досягла успіху. З 1.07.1920 – отаман для особливих доручень при Гол. отамані. З 15.09.1920 – лектор Кам'янець-Подільської спільної юнацької шк. Перебував у таборі інтернованих частин ДА УНР у м. Ланьцут і с. Пикуличі (нині обидва Польща); тут організував мист. студію.

З 1921 проживав у м. Перемишль (нині Польща), займався малюванням ікон та оздобленням церков. Відкрив у своєму помешканні Київ. худож.-живописну майстерню "Відродження", де працювало 10 художників. Допомігав колиш. воїнам ДА УНР, організував добродійну діяльність для українців. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри за участь у збройній б-бі за державність України (1940-ві).

1944 виїхав до Зх. Німеччини, став одним з ініціаторів заснування Спілки укр. вояків. Перебував у ДП м. Міттенвальд (нині ФРН). 1948 обраний старшим отаманом Станиці Укр. вільного козацтва. 1950 емігрував до США. Брав участь у з'їздах Союзу укр. ветеранів; працював у Союзі укр. військ. інвалідів та ОБВУА.

П. у м. Детройт (шт. Мічиган, США).

Літ.: Герій О., Туркевич-Клімашевський А., Кодлубай І., Нога О. Українське церковне мистецтво. 1880–1920. Західний регіон. Т. 1. Львів, 2012; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007. С. 297; Кн. 2. К., 2011. С. 329; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 516; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 250–251.

**Богдан Паска,
Олесь Нога**

ПАЛІЙЧУК

Петро

(27.11.1891–27.11.1938) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Остапківці (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Коломия, на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту.

Брав участь у ПСВ в складі 24-го піх. полку австр. армії; воював на Італ. фронті, був поранений, отримав нагороди. З 11.1918 вступив до УГА. Учасник боїв з поляками біля м. Львів. У 02–03.1919 брав участь у Вовчухів. операції як старшина 1-го куреня 1-го полку 1-ї бригади УСС. Отримав військ. звання поручника.

Після закінчення бойових дій перебував у таборах для інтернованих на тер. ЧСР у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єшtedі) та Йозефов (обидва нині Чехія). 1923 звільнився з табору Йозефов, розпочав правн. студії в м. Прага. Одночасно здобув екон. освіту. Активний учасник студент. громад. життя, голова Укр. громади. Працював в укр. екон. установах у Празі: Ощадно-позичковому т-ві, споживчо-виробничому т-ві "Самопоміч". Був головою екон. відділу ЦСУС.

1925 повернувся до Галичини; працював секретарем ревізійного відділу та ревізором у РСУК. Ініціатор, засн. та чл. дирекції кооперативів "Власна хата" і "Скупс" у Львові, чл. виділу т-ва "СУПРУГА". 1928–31 – дир. кооп. банку "СУПРУГА". Брав участь у молодіжному націоналістичному русі, був прихильником ідей В. Липинського. З 1933 працював люстратором-організатором та дир. Союзу укр. кооператив у м. Тербовля (нині Терноп. обл.).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; *Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; Книш З.* Далекий приціл. Українська Військова організація у 1927–1929 роках. Торонто, 1967; *Посмертна згадка // ЛЧК.* 1939. Ч. 3. С. 23; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 105.

Степан Кобута, Богдан Паска

**ПАЛІЙЧУК
Петро**

ПАЛІНКА**Олекса**

(1890–06.03.1937) – вояк УГА, громад. діяч. Н. в с. Стрільківці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.). У рідному селі – співзасн. і співкер. т-ва “Січ” (1914).

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на Сх. фронті. Як стрілець УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19.

Після визвол. змагань допоміг відновити роботу т-ва “Просвіта” (1922), його багатолітній голова; співорганізатор т-в “Луг”, “Рідна школа” (обидва 1925), “Сільський господар” (1928), кооперативу “Праця” (голова до серед. 1930-х); діяльний у започаткованому 1928 буд-ві Нар. дому. Від 2-ї пол. 1920-х – “муж довір’я” УНДО. Автор спогадів та ін. публікацій у пресі.

П. і похований 8.03.1937 в с. Стрільківці.

Літ.: Мельничук Б. Палінка Олекса // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 441; Мизак Н., Балан І., Романський І. Село на нашій Україні: до 600-річчя першої писемної згадки про село Стрільківці. Чернівці, 2009. С. 60, 63, 77, 86, 105, 120–127.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

ПАЛЮК**Тимофій (Тимко) Михайлович**

(1892 – д. і м. с. н.) – вчитель, старшина УГА, громад.-культ. діяч. Н. в с. Нижня Лукавиця (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) в заможній сел. сім’ї. Випускник учителя. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

У складі 91-го полку австр. армії учасник ПСВ. Хорунжий УГА. 1.03.1919 іменованій четарем Стрий. ОВК, старшина тех. відділу ДСВС (зав. паровою пилою). У кін. 05.1919 з ч. УГА відступив до ЧСР, був інтернований у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под’єшtedі, Чехія).

У 09.1925 ще перебував із сім’єю в ЧСР. Згодом повернувся додому, працював учителем шк. в рідному селі, потім у м. Стрий. Поет, музикант. Зазнав переслідувань польс. та рад. влади.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318; Шпіцер В. Мати повстанця // Нація і держава. 2011. № 39 (410). 13 жовт. С. 4.

**Микола Вітенко,
Сергій Перепічка**

ПАЛЮХ**Степан**

(30.12.1895–01.1920) – підхорунжий УГА. Н. в м. Львів у сім’ї міщан. Випускник філії АГ в рідному місті (1914). З 1915 навч. у Львів. духовній семінарії.

В УГА – від 11.1918, служив у 4-й Золочів. бригаді.

П. від тифу в м. Немирів (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 15; Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1913/1914. Львів, 1914. С. 83; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 319.

Петро Гуцал

ПАЛЮШОК**Михайло**

(д. і м. н. і с. н.) – хорунжий УГА. Н. в с. Вербиця (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща).

У період ПСВ – старший десятник УСС. Вступив до лав УГА в 11.1918 у чині хорунжого. Займався створенням укр. кавалерії в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). З 01.1919 – команд. кінної сотні (49 шабел) у 9-й Угнів. (згодом Белз.) бригаді УГА. 28.01.1919 відзначився в бою з поляками біля м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.). У 04.1919 у с. Сілець (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) сотня П. об'єдналася з кінною сотнею чет. М. Панаса, який став команд. Учасник Чортків. офензи-ви. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину, брав участь у спільн. поході УГА та ДА УНР на м. Київ. З 02.1920 – в ЧУГА; команд. 4-ї сотні 1-го Укр. Галиц. полку кінноти (очолював полк. М. Аркас).

Подальша доля невідома.

Літ.: Бречка Д. До історії 9-ої Белзької бригади УГА // Надбужанщина. Сокальщина, Белзчина, Радехівщина. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. Т. 1. С. 196–209; *Гаєвой М.* Село Вербиця в часи Другої світової війни та перші повоєнні роки. Львів, 2019; *Дорош М.* Перші листопадові дні 1918 і організація Угнівської кавалерії в м. Угнові // ЛЧК. 1939. Ч. 1. С. 15–16; *Левко П.* Село Вербиця... Залишилась лиш смуга пам'яті. Львів, 1999; Угнів та Угнівщина: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1960. С. 126–127, 145; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 104; Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 80.

Микола Вітенко, Богдан Паска

ПАМ'ЯТКИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ: ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Споконвічне прагнення українців мати свою д-ву втілювалося в утворенні ЗУНР. На Прикарпатті залишилася значна кількість культ.-істор. пам'яток ЗУНР. З часу проголошення незалежності України з ініціативи громад. діячів, політ. орг-цій та за підтримки місц. влади було зроблено чимало для вшанування героїв визвол. змагань укр. народу. На

честь громад.-політ. діячів ЗУНР було перейменовано вулиці, встановлено анотаційні дошки, відновлено могили борцям за укр. державність.

Нац.-визвол. б-ба на ЗУЗ у період ЗУНР, гол. змістом якої було утвердження укр. державності, закарбована в істор. пам'яті й свідомості народу. Попри поразку нац.-визвол. змагань на ЗУЗ, героїзм воїнів УГА, яка складалася переважно з галиц. січового стрілецтва і національно свідомих жителів краю, на довгі роки залишилася символом мужності й відданості своєму народові. За сучасних умов особливо важливим є збереження пам'яток та пам'ятних місць про ті події на Прикарпатті.

Найбільша кількість культ.-істор. пам'яток ЗУНР знаходиться в м. Івано-Франківськ, колиш. столиці. У центр. ч. міста виокремлюється будинок на розі вул. Січових Стрільців і Шевченка, зведений 1913 за проектом архіт. Ф. Януша. За архіт.-пластичним вирішенням будинок належить до раціональної течії пізнього модерну. 1914 тут відкрито найкращий на той час готель і кінотеатр "Австрія". У 01–05.1919, коли Станиславів був столицею ЗУНР, кінотеатр став місцем засідань УНРади. У цьому приміщенні 3.01.1919 була прийнята знаменна ухвала про злуку ЗУНР з УНР. Тут працювали відомі діячі ЗУНР Є. Петрушевич, Л. Бачинський, К. Левицький, Д. Вітовський. У 02–03.1919 в готелі зупинялись визначні укр. політики – М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра, Є. Чикаленко та ін.

1999 на приміщенні Нар. дому (колиш. готель "Австрія"), що на вул. Шевченка, 1 у м. Івано-Франківськ, було встановлено меморіальну таблицю. Викарбуваний на мармуровій дошці напис повідомляє: "В цьому будинку 3 січня 1919 на засіданні Української Народної Ради була прийнята ухвала про Злуку Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) з Українською Народною Республікою (УНР). 22.01.1919 в Києві відбулося урочисте об'єднання в одну суверенну державу – Українську Народну Республіку".

Визначною пам'яткою архітектури м. Івано-Франківськ є будинок Дирек-

Меморіальна дошка в м. Івано-Франківськ на будинку, де працював уряд ЗУНР

Пам'ятник ЗУНР у м. Івано-Франківськ, 2003 р. Скульптор В. Вільшук

Коломийський академічний обласний український драматичний театр ім. І. Озаркевича.
У період ЗУНР тут відбувалися вистави Народного театру імені Івана Тобілевича

Пам'ятник Д. Вітовському, с-ще Брошнів-Осада, 2003 р.
Скульптор П. Штаєр

Пам'ятник "Борцям за волю України", м. Івано-Франківськ,
2003 р. Скульптор В. Довбенюк

Пам'ятник Є. Коновальцю, м. Івано-Франківськ, 2012 р.
Скульптор І. Семак

Пам'ятник В. Стефанику, м. Івано-Франківськ, 1995 р.
Скульптор Е. Мисько

Пам'ятник І. Макуху, м. Тлумач, 2012 р.
Скульптор В. Довбенюк

Пам'ятник І. Франку, м. Івано-Франківськ, 1995 р.
Скульптори Л. Яремчук та М. Посікіра

Меморіальна дошка М. Козорісу,
м. Калуш, 2017 р.
Скульптор І. Семак

Меморіальна дошка М. Пачовському,
м. Долина, 1990 р.

Меморіальна дошка Л. Бачинському,
м. Івано-Франківськ, 1997 р.
Скульптор Л. Басюк

Пам'ятник ЗУНР у м. Івано-Франківськ,
2003 р. Скульптор В. Вільшук.
Фрагмент. К. Левицький

Пам'ятник ЗУНР у м. Івано-Франківськ,
2003 р. Скульптор В. Вільшук.
Фрагмент. Д. Вітовський

Пам'ятник ЗУНР у м. Івано-Франківськ,
2003 р. Скульптор В. Вільшук.
Фрагмент. Є. Петрушевич

Пам'ятник ЗУНР у м. Івано-Франківськ,
2003 р. Скульптор В. Вільшук.
Фрагмент. Л. Бачинський

Меморіальна дошка П. Васкулу,
м. Городенка, 1992 р.

Меморіальна дошка І. Куровцю,
м. Калуш, 2013 р.
Скульптор І. Семак

Меморіальна дошка К. Левицькому,
м. Тисмениця, 1993 р.
Скульптор М. Тимків

Відкриття анотаційної дошки К. Восвідці, м. Івано-Франківськ, 2014 р.

ції залізниць 1912–14, у якому 1919 працював уряд ЗУНР. Проект був розроблений в архіт. службі Мін-ва залізниць Австро-Угорщини (архіт. Р. Трост). Будинок монументальний, палацового типу, позначений рисами раннього класицизуючого модернізму. 1.01–05.1919 у кам'яниці діяла РДС ЗУНР. Протягом цього періоду в будинку працювали відомі політ. діячі ЗУНР – голова уряду С. Голубович, держ. секретар військ. справ Д. Вітовський, держ. секретар внутр. справ І. Макух та ін.

У 01–05.1919, коли Станиславів був столицею ЗУНР, більшість держ. секретарів містилися на вул. Грюнвальдській, 11. Однак окремі з них займали будинок окружного суду, де, зокр., діяв ДСОВ на чолі з А. Артимовичем. Проект важливого адм. будинку розроблений у львів. майстерні старшого радника з буд-ва, архіт. Ф. Сковрона. Споруджували будівлю 1908–12. До комплексу входили 7 споруд. Пам'яткою архітектури є лише гол. будинок, що зберігся майже без змін. Зведений у неоренесанс. стилі, монументальний.

У центр. частині міста, на розі вул. Мельничука і Крушельницької знаходиться будинок повітового староства, пам'ятка архітектури 1842. 1.11.1918 у будинку староства голова філії "Просвіти" лікар В. Янович, старший радник залізниці інж. І. Мирон та старший радник окружного суду К. Кульчицький перебрали владу в м. Станиславів і про-

голосили утворення Укр. Д-ви в повіті. Кабінет старости зайняв новопризначений повітов. комісар ЗУНР Л. Бачинський – відомий галиц. політ. діяч, д-р права.

Велике містобудівне значення має кам'яниця, зведена 1913 на вул. Чорновола, 22. Автор проекту Нар. дому і кер. будови – архіт. Ф. Януш. Вона належить до перших споруд міста, зведених у стилі функціоналізму. На аттику – герб Галичини: лев, що спинається на скелю. Після проголошення ЗУНР кам'яниця стала штабом укр. громади міста, де працювали філія "Просвіти", "Українська бесіда", "Молода громада". У будинку перебували відомі діячі Галичини: Л. Бачинський, В. Янович, Ю. Олесницький, І. Мирон. Навесні 1919 в залі "Молодої громади" виступав М. Грушевський. В останні роки життя тут мешкав і мав свою адвокат. канцелярію Л. Бачинський.

У Меморіальному сквері м. Івано-Франківськ знаходиться могила заст. президента УНРади, активного учасника проголошення Акта злуки ЗУНР та УНР, відомого політика й адвоката Л. Бачинського. Гробниця виконана з бетону у вигляді дерев'яних зрубів. Іменем Л. Бачинського названа одна з центр. вулиць Івано-Франківська. 14.07.1997 на наріжному будинку вул. Л. Бачинського було відкрито худож.-меморіальну дошку з написом: "Вулиця названа на честь видатного

Анотаційна дошка
Б. Кисілевському,
м. Івано-Франківськ,
2018 р.

Анотаційна дошка
Василеві Вишиваному,
м. Івано-Франківськ,
2014 р.

громадсько-політичного діяча, віце-президента ЗУНР, посла до парламенту Відня, доктора Лева Бачинського". Автором меморіальної дошки є скульп. А. Басюк. У рідному селі Л. Бачинського Серафимці Городенків. р-ну 1992 встановлено його погруддя та пам'ятний знак на місці будинку, де він н. (скульп. І. Яшан).

На малій батьківщині К. Левицького в м. Тисмениця йому відкрито меморіальну дошку, є плани встановлення пам'ятника.

Найбільше визначних місць в Івано-Франківську пов'язано з життям і діяльністю організатора й кер. збройн. повстання в м. Львів 1.11.1918 Д. Вітовського. Від 1899 він навч. в Станиславів. г-зії (нині морфологічний корпус мед. ун-ту на майдані А. Шептицького), проживав у бурсі Св. Миколая (нині вул. В. Чорновола, 9). У м. Станиславів працював у канцелярії адвоката й громад. діяча Й. Партицького (нині будинок банку на вул. Незалежності, 19). Кам'яниця була споруджена 1897, є частиною т. зв. Банків. кварталу, окресленого паралельними вул. Незалежності та Грушевського, Шашкевича та Василя Вишиваного, що перетинають їх майже під прямим кутом.

Восени 1911 Д. Вітовський відіграв провідну роль у підготовці втечі зі станиславів. тюрми "Діброва" студента Львів. ун-ту М. Січинського, який 12.04.1908 на знак протесту проти посилення соц. й нац. гніту вбив намісника Галичини графа А. Потоцького.

У будинках колиш. станиславів. тюрми "Діброва" в період ЗУНР був розташований Кіш УСС, вояки якого залишили про себе напис на каплиці, котра не збереглася. За свідченням джерел, 1920 у цих же приміщеннях містилася юнацька шк. (команд. ген. М. Шаповал) ДА УНР.

Увічнено пам'ять військ. міністра ЗУНР Д. Вітовського в смт Брошнів-Осада Рожнятів. р-ну, де він одружився з місц. вчителькою Марусею Ліщинською. Авторами 1-го в Україні пам'ятника Д. Вітовському є архіт. з Івано-Франківська М. Ходан та скульп. зі Львова П. Штаєр (2003).

На батьківщині Д. Вітовського в його рідному с. Медуха Галиц. р-ну 2.11.1997 урочисто відкрито погруддя. Гранітний пам'ятник на високому мист. рівні виконав львів. скульп. П. Штаєр.

1.11.2003 в м. Івано-Франківськ на вул. Грюнвальдській урочисто відкрито один з найкращих пам'ятників на честь ЗУНР в Україні. Гранітний монумент з бронз. барельєфами видатних діячів ЗУНР – Є. Петрушевича, К. Левицького, Л. Бачинського й Д. Вітовського встановлено на відзначення столиці ЗУНР в Станиславові та ухвали УНР Ради 3.01.1919 про злуку ЗУНР з УНР (скульп. В. Довбенюк). Пам'ятник збудовано за ініціативою та фінансовою підтримкою педагога В. Войцюка.

За роки незалежності України в містах і селах Прикарпаття з'явилися нові місця пам'яті видатним діячам ЗУНР. У м. Тлумач 2013 відкрито пам'ятник відомому зх.-укр. діячеві І. Макуху, який протягом тривалого часу проживав і працював тут адвокатом. На фасаді будинку, де він мешкав і в якому розташована міськрада, йому встановлено меморіальну дошку, в місті також названо вулицю його іменем. Міськрада заснувала премію ім. І. Макуха з історії, краєзнавства і права.

У с. Луквиця Богородчан. р-ну 1.11.1997 з нагоди 79-річчя подій Листопадового чину на місц. кладовищі відкрито надмогильний пам'ятник М. Мартинцю, видатному діячеві ЗУНР, держ. секретареві земельних справ. Пам'ятник споруджено за кошти укр. діаспори та за активного сприяння М. Дмитрива (скульп. В. Довбенюк).

Чимало пам'ятних місць періоду ЗУНР є в м. Коломия. Будівля місц. Укр. нар. дому вважалася гол. установою коломий. українців. У переддень Листопадового чину тут відбувалися наради військ. старшини і збори укр. активістів. У серед. 10.1918 в Укр. нар. домі ств. Військ. революц. к-т. У ніч із 31.10 на 1.11.1918 тут оприлюднили наказ Ген. військ. к-ту у Львові здійснити перебрання влади в Коломиї. З Коломиєю пов'язане життя і діяльність громад.-політ. діяча, укр. правника, письменника А. Чайковського. З 1919 він проживав

у Коломиї, відкрив свою адвокат. канцелярію, брав активну участь у культосвіт. та громад. роботі. Вже в період незалежності України на базі Нац. музею нар. мист-ва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського відкрито музей-кімнату А. Чайковського.

У м. Калуш збережено пам'ятку архітектури 1880 – будинок Нар. дому. У цій будівлі працював визначний укр. громад. та політ. діяч, держ. секретар охорони здоров'я ЗУНР І. Куровець. На кам'яниці встановлено меморіальну дошку з написом: "Іван Куровець 1863–1931 Лікар. Посол. Просвітник. Фундатор Народного дому".

З нагоди проголошення Злуки ЗУНР і УНР у 01.1919 в Калуші відбулося багатолюдне віче українців. На картині худ. М. Гаталевича зображено багатотисячне нар. збір. біля церкви Архистратига Михаїла.

З великим успіхом у період ЗУНР у Коломиї та Станиславові працював укр. театр. У м. Коломия було створено Нар. театр ім. І. Тобілевича. Його 1-ші орг. збори відбулися 24.11.1918 в залі вчител. семінарії (нині одне з приміщень Нац. музею нар. мист-ва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського). Вистави театру проходили в залі "Гвізди" (нині приміщення Коломий. укр. обл. акад. театру ім. І. Озаркевича). У Станиславові працював Укр. чернів. театр, який ставив вистави в будівлі міськ. театру ім. С. Монюшка.

Літ.: Арсенич П. Станіславів – столиця ЗУНР. Івано-Франківськ, 1993. 56 с.; *Гаврилів Б., Великочий В., Дерев'яно С., Передерко В.* ЗУНР в пам'ятках історії та культури Прикарпаття. Івано-Франківськ, 1999. 125 с.; *Гаврилів Б., Косило М.* Столиця ЗУНР в Станиславові (1919 р.). Історико-краєзнавче ілюстроване видання. Івано-Франківськ, 2018. 152 с.; *Головатий М., Поліщук Л.* Звід пам'яток Івано-Франківської області. Івано-Франківськ і села міської ради: Кн. 1: пам'ятки археології, історії та мистецтва / за ред. Г. Максимців. Івано-Франківськ, 2016. С. 260–263; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія* / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів;

Івано-Франківськ, 2008; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія* / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Монолатій І.* Місто двох республік і диктатури. Коломийські сцени української революції. Івано-Франківськ, 2018. 656 с.; *Паска Г.* Лев Бачинський: творець української соборності. Івано-Франківськ, 2018. 122 с.; *Покуття. Історико-етнографічний нарис* / гол. ред. А. Королько. Львів, 2010. 456 с.; *Прикарпаття: спадщина віків. Історико-культурологічне видання* / гол. ред. М. Кугутяк. Львів, 2006. 596 с.; *Станіславів–Станіслав–Івано-Франківськ, до 350-річчя Івано-Франківська: монографія* / гол. ред. В. Великочий. Івано-Франківськ; Львів; К., 2012. С. 203–237;

Тарас Маланюк

ПАМ'ЯТКИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ: ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Пам'ятники, монументи, меморіальні дошки, знаки та ін. матеріальні й символічні способи пошанування та збереження колективної пам'яті, пов'язані з історією ЗУНР та її діячами. Найбільша кількість культ.-істор. пам'яток є в м. Львів. На будівлі Нар. дому (вул. Театральна, 22) 1990 встановили таблицю авторства скульп. Г. Черненка, яка інформує, що 1.11.1918 тут було проголошено утворення ЗУНР (насправді ця подія відбулася 13.11). 2014 на фасаді приміщення встановлено нову дошку, яка повідомляє, що "Тут, у Народному Домі, знаходився штаб збройного повстання, яке завершилося проголошенням 1.11.1918 року Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР)". Ін. споруда, пов'язана з історією ЗУНР, – міська Ратуша (пл. Ринок, 1), на якій розміщено меморіальну таблицю на честь встановлення синьо-жовтого прапора 1.11.1918. На цьому місці з 1934 до ДСВ висіла таблиця на честь польс. "орлят", які загинули в боях за Львів. З будівлею колиш. Галиц. намісництва (вул. Винниченка, 18) пов'язане офіц. передання влади українцям у краї 1.11.1918, про

Пам'ятник Героям Листопадового чину, м. Львів, 2018 р.
Скульптор В. Цісарик

що розповідає встановлена на фасаді 1.11.2012 таблиця авторства Р. Боруцького та Я. Троцька. Про обстріли вояками УГА Львова 1919 свідчать збережене ядро на Латин. катедрі Успіння Пресвятої Богородиці та снаряд у стіні Преображенської церкви (вул. Краківська, 21).

Окрім споруд, об'єктами меморіалізації історії зх.-укр. державотворення стали окремі визначні персоналії. Найбільше пам'яток присвячено військ. діячам. У с. Лисиничі Пустомитів. р-ну встановлено пам'ятник П. Бубелі; Д. Вітовського вшановано через меморіальну таблицю з барельєфом на фасаді колиш. готелю "Народна гостинниця" (у цьому будинку на розі вул. Дорошенка, 20 та Костюшка, 1 здійснювалися останні приготування до Листопадового чину), яку виготовили Л. Яремчук та В. Каменщик 2007–08. Ці ж митці спорудили пам'ятник (вул. Симоненка, 4) Ю. Головінському, урочисто відкритий 12.10.2014. Меморіальні таблиці встановлено на місцях, де колись проживали: І. Карпинець (вул. Новий Світ, 14),

Пам'ятник Героям ЗУНР та УГА, м. Львів, 2018 р. Скульптор В. Ярич

В. Старосольський (вул. Коперника, 14), О. Тисовський (вул. Глібова, 15), Д. Паліїв (вул. Винниченка, 8), І. Боберський (вул. Драгоманова, 23). На будівлі штабу 9-го австр. корпусу (пл. Соборна, 6), яка була одним з осередків укр. командування під час боїв за Львів, 2003 розміщено барельєф із написом, присвяченим М. Мариновичу. Одразу декілька пам'ятних знаків (вул. Дорошенка, 41; вул. Козацька, 11; вул. Кирила і Мефодія, 17; вул. М. Туган-Барановського, 10) вшановують О. Степанів-Дашкевич. У навч. закладах, де викладали О. Малиновський та П. Франко (Духовна семіна-

рія та Комерційна акад-я), їм встановлено меморіальні таблиці.

Окреме місце в меморіалізації посідають держ. діячі ЗУНР. Встановлено пам'ятну таблицю К. Левицькому на фасаді будинку Нар. гостинниці (на розі вул. Дорошенка, 20 та Костюшка, 1). Меморіальний знак є на фасаді споруди на вул. Дорошенка, 48, де 1901–37 проживав С. Федак. Є. Петрушевичу присвячено таблицю з написом: "Ця площа названа на честь Євгена Петрушевича – президента ЗУНР" (вул. Зелена, 12). На будівлі на вул. Вишенського, 34 встановлено меморіальну дошку

Пам'ятна таблиця на вул. Винниченка, 18. м. Львів

Меморіальна таблиця О. Степанів-Дашкевич. м. Львів, вул. М. Туган-Барановського, 10

Меморіальна таблиця на будівлі Народного дому. м. Львів, вул. Театральна, 22

Пам'ятна таблиця Д. Вітовському. м. Львів, вул. Костюшка, 1

Меморіальний барельєф М. Мариновичу. м. Львів, пл. Соборна, 6

Пам'ятник Є. Петрушевичу, м. Сокаль, 2009 р. Скульптор Я. Скакун

Пам'ятник Є. Петрушевичу, м. Буськ, 2008 р. Скульптор Т. Штокало

Пам'ятник А. Чайковському, м. Самбір, 1994 р. Скульптор П. Дзиндра

Пам'ятник П. Бубелі, с. Лисиничі, 2005 р. Скульптор Н. Филип'як

Пам'ятник М. Панчишину, м. Львів, 2000 р. Скульптор В. Гурмак

Пам'ятник Ю. Головінському, м. Львів, 2014 р. Скульптор Л. Яремчук

Пам'ятник М. Тарнавському, с. Черниця Бродівського р-ну, 2008 р. Скульптор А. Возницький

Пам'ятник О. Нижанківському, с. Завадів Стрийського р-ну, 1989 р.

О. Басараб, яка проживала тут 1909–24. 1994 на вул. І. Франка, 37 встановлено пам'ятну відзнаку П. Карманському.

Водночас у меморіальному просторі Львова вшановані також культ., освіт. й наук. діячі, пов'язані із ЗУНР. Мармурова таблиця на розі вул. Озаркевича та пл. Св. Юра інформує, що тут пройшли молоді роки А. Бучми – реж. Нового Львів. театру, який діяв при НКГА. У будівлях, де проживали письменники О. Маковей, Юліан Опільський та В. Стефанік, встановлено меморіальні дошки. На вул. Листопадового Чину, 7 розміщені музей та пам'ятна таблиця на честь О. Кульчицької. Бронз. таблицю на однойменній вулиці встановлено І. Горбачевському. На місці (вул. Некрасова, 7), де працював М. Панчишин, встановлено його погруддя.

До 100-річчя ЗУНР 1.11.2018 за ініціативою Львів. ОДА на перетині вул. Листопадового Чину та вул. Огієнка встановлено пам'ятник з розлогою істор. інформацією. Львів. міськрада з нагоди тієї ж події звела на розі вул. Ю. Бенедиктовича та Городоцької скульптурну композицію – зображення лева, запозичене з герба ЗУНР, з посвятою – “Героям Листопадового чину” та викарбуваними словами І. Франка – “Не ридать, а здобувать!”. Також планували виготовити інформац. таблиці про 1-й Львів. піх. полк ім. кн. Лева на вул. Лисенка, 12 та на вул. Ш. Руставелі (приміщення колиш. казарм); П. Франку на вул. Городоцькій, 40 (споруда т. зв. казарм Фердинанда); меморіальні таблиці С. Паньківському й П. Бубелі на пл. Ринок, 1, окремі з яких уже встановлено.

В експозиції Музею визвол. 6-би України (вул. Лисенка, 23-а) важливе місце належить пам'яткам, пов'язаним з історією ЗУНР (зразки тогочасних особистих документів та зброї, оригінальний кітель вояка УГА). У місті 2 пл. та понад 20 вул. названо на згадку про події або діячів ЗУНР, на місц. рівні як пам'ятні дати відзначають 1 та 13.11.

Окрім Львова, численні пам'ятки розташовані на тер. обл.

Бродівський р-н. У с. Ясенів 1980 встановлено пам'ятник В. Стефанику (скульп. М. Дмитрів, архіт. В. Сокур).

А. Степаніва увіковічено через споруджений 1993 пам'ятник на могилі в с. Заболотинці. Шанованою постаттю на Бродівщині є М. Тарнавський: у м. Броди, на будівлі г-зії ім. І. Труша (вул. Коцюбинського, 2), де він навч., розміщено пам'ятну таблицю (01.2000); у с. Черниця йому 2007 встановлено пам'ятник на місці поховання та організовано меморіальний музей у приміщенні сільради. 1.11.2018 у м. Броди на символічній курган-могілі, насипаній на подвір'ї церкви Св. Юра 1928 на честь 10-ї річниці вшанування листопадових подій 1918, було освячено пам'ятну таблицю до 100-ліття проголошення ЗУНР. Ч. експозиції Бродів. істор.-краєзнавчого музею присвячена ювілеям Листопадового чину, УСС та М. Тарнавському.

Буський р-н. У райцентрі 28.06.1991 відкрито меморіальну таблицю Є. Петрушевичу, який н. саме в м. Буськ. Буськ. г-зії присвоєно ім'я Президента УНР (1997), 1.11.2008 в місті споруджено 1-й пам'ятник на честь Диктатора ЗУНР. 1.11.2018 до 100-річного ювілею ЗУНР на фасаді Буськ. міськради (пл. 900-річчя Буська, 1) встановлено відповідну меморіальну плиту. Ін. визначна культ.-істор. пам'ятка розташована в смт Красне – на місці поховання летунів УГА встановлено меморіал “Героям українського неба” з короткою інформац. таблицею та переліком імен загиблих вояків.

Городоцький р-н. У м. Городок встановлено меморіальну таблицю на будинку (вул. Підгір'я, 20), де мешкав о. В. Лиско, організатор Листопадового чину в Городку. Також у рамках проекту “Відновлені імена героїв” на Комплексі сілових стрільців, розташованому на міськ. цвинтарі, 2018 встановлено інформац. таблиці з іменами загиблих вояків УГА – місц. мешканців. У с. Вовчухи (один з епіцентрів наступальної операції УГА 02–03.1919) на братській могилі укр. вояків споруджено пам'ятник роботи скульп. С. Дмитріва (1993). Пам'ятник стрільцям П. Штогриму та І. Кулику зведено на місці їхнього поховання в с. Бартатів.

Дрогобицький р-н. З м. Дрогобич пов'язана історія родини Коссаків,

зокр. тут н. Гриць, Іван та Василь. На місці родинної садиби (нині вул. Лесі Українки, 71, сама будівля не збереглася) встановлено пам'ятну стелу на честь братів; 2019 міськрада вирішила спорудити тут спец. сквер. 2 пам'ятні таблиці в м. Дрогобич встановлено С. Витвицькому: 1-ша – на будівлі монастиря Св. Апостолів Петра і Павла, де він проживав 1930-х (2004, авт. Н. Комарницький, 3. Сойка), 2-га – на будівлі колиш. Нар. дому (пл. Театральна, 1). У місті споруджено монумент В. Стефанику на вул. Гончарській, 11. Меморіальні таблиці також встановлено на будівлі ЗОШ № 1 м. Дрогобич, де викладав у міжвоєн. добу П. Карманський, та на будівлі (вул. Лесі Українки, 122), де проживав о. С. Сапрун – відомий композитор і диригент, хор. УГА. У с. Доброгостів, де н. І. Боберський, відкрито меморіальну кімнату-музей у приміщенні місц. шк. (2013). Є. Сасику, міськ. комісару Борислава, на будинку м. Борислав, де він проживав, 1.11.2018 відкрито пам'ятну таблицю. Цього ж дня відкрито 6 інформац. таблиць, присвячених 100-літтю ЗУНР, зокр. на приміщеннях шк. у с. Долішній Лужок, Рихтичі та Опори (в останньому – чет. УГА О. Чушаку), а також меморіальну дошку укр. воякам поблизу смт Підбуж.

Жидачівський р-н. Меморіалізація пам'яток, пов'язаних із історією ЗУНР у цьому регіоні, була здійснена в рамках відзначення 100-літнього ювілею зх.-укр. д-ви. У м. Жидачів встановлено пам'ятну таблицю на споруді (колиш. будівля староства, нині поліклініка), де перебували адм. органи ЗУНР. У рамках проекту "Відновлені імена героїв" інформац. таблиці відкрито в с. Юшківці, Заліски, Вибранівка, Ходорів, Богородчиці. З нагоди цього ж ювілею в **Жовківському р-ні** встановлено понад 20 пам'ятних таблиць, зокр. на будинку Жовків. міськради.

Золочівський р-н. 25.08.1996 новозбудованій лікарні в с. Білий Камінь присвоєно ім'я його уродженця В. Свідерського. На фасаді споруди відкрито меморіальну таблицю д-ру (авт. А. Возницький), а в приміщенні лікарні створено музейну кімнату. 1.11.2018 в м. Зо-

лочів відкрито інформац. таблиці, одна з яких (будівля міськради, вул. Шашкевича, 22) меморіалізує місце перебування органів держ. влади ЗУНР. 2018 при в'їзді до с. Велика Вільшаниця розміщено вказівник, який інформує, що тут н. В. Курманович.

Кам'янка-Бузький р-н. У м. Кам'янка-Бузька (вул. Незалежності, подвір'я церкви Св. Миколая) встановлено пам'ятник о. М. Цегельському, в істор.-краєзнавчому музеї Кам'яниччини є меморіальна кімната родини Цегельських – Михайла й 3 його синів. У **Миколаївському р-ні** у 11.2018 відкрито низку інформац. таблиць: на будівлі Миколаїв. міськради, у с. Розвадів (В. Панчаку), Колодруби (Г. Давиду) та Надітичі. На міськ. кладовищі Миколаєва знаходиться декілька пам'ятників воїнам 2-го полку 7-ї Львів. бригади УГА, зокр. М. Пасічнику, які загинули при обороні міста 19.05.1919. Інформац. таблиці в с. Довгомостиська, м. Судова Вишня та Мостиська, поряд із експозицією локального нар. істор.-краєзнавчого музею, становлять меморіальний фонд **Мостиського р-ну**.

Перемишлянський р-н. У с. Вишнівчик збереглася хата, у якій 7.12.1892 н. О. Степанів-Дашкевич. Худож.-меморіальну таблицю, встановлену 1992, виконав скульп. Б. Романець. 2018 перед в'їздом до села розміщено вказівник, який інформує про видатну місц. уродженку. У с. Великі Глібовичі 1.09.2016 названо шк. іменем Ю. Головінського, 1.10.2017 на місці його загибелі відкрито пам'ятний знак. Барельєф на честь Я. Дудикевича встановлено в м. Бібрка (2009). Постаць о. О. Ковча вшановано меморіальною дошкою (2002) та пам'ятником (2012) у м. Перемишляни. Інформац. таблиці з нагоди 100-літнього ювілею ЗУНР відкрито 1.11.2018 в с. Лагодів, Стрілки, м. Бібрка та Перемишляни.

Пустомитівський р-н. На базі Пустомитів. ЗОШ № 2 ств. музей місц. уродженця В. Кучабського. У 11.2018 в с. Давидів, Зубра, Миклашів, Чорнушовичі, Старе Село, Підберезці, Чижки відкрито меморіальні таблиці "Борцям за волю України".

Радехівський р-н. У с. Барилів споруджено пам'ятник М. Тарнавському роботи Я. Лози та В. Блюсюка (1994). З нагоди 100-річчя ЗУНР у м. Радехів та с. Стоянів, Вузлове й Сушно відкрито уніфіковані інформац. таблиці.

Самбірський р-н. На честь А. Чайковського 1.06.1991 в с. Гордині (де він н.) освячено меморіальний знак, 24.08.1994 в м. Самбір йому відкрито пам'ятник. 1.11.2018 в с. Чайковичі, Биличі, м. Рудки та Дубляни в рамках проекту "Відновлені імена героїв" встановлено інформац. таблиці, які розповідають про місця поховання відомих та невідомих укр. вояків. Тоді ж споруджено монумент "Борцям за волю України" в м. Рудки. У с. Кобло **Старосамбірського р-ну** споруджено пам'ятник о. Ю. Кміту – укр. письменнику й етнографу, шкільн. інспектору Рудків. повітов. комісаріату.

Сокальський р-н. У м. Угнів є пам'ятний знак стрільцям УГА і УПА, виготовлений 1995. 2009 у м. Сокаль біля будівлі міськради споруджено погруддя Є. Петрушевича, який проживав і працював у місті, на кладовищі 2006 відкрито пам'ятник воякам УСС та УГА. У рамках відзначення 100-літнього ювілею ЗУНР на Сокальщині встановлено 21 пам'ятну таблицю, зокр. на фасаді НВК с. Межиріччя, де протягом 02–05.1919 знаходився штаб 9-ї Белз.-Угнів. бригади УГА.

Стрийський р-н. У с. Завадів встановлено пам'ятник О. Нижанківському (скульп. Василь і Володимир Одрехівські, архіт. В. Блюсюк, 1989). У м. Стрий є парк ім. Нижанківського, розміщений на однойменній вулиці, парк Злуки на вул. Г. Коссака; кімната-музей О. та Н. Нижанківських; меморіальна таблиця на будинку, де проживав М. Кравців (вул. Є. Олесницького, 3). 2016 у с. Любинці встановлено меморіальну дошку В. Бірчаку. 2018 в с. Гірне, де н. Г. Трух, відкрито відповідний вказівник.

Яворівський р-н. З м. Яворів походить укр. письменник та культосвіт. діяч О. Маковей. На будинку, де він н. (вул. Кобринської, 9), 1957 встановлено мармурову меморіальну дошку, 1958 споруджено пам'ятник біля цього дому.

З 1992 у згаданій будівлі діє музей-садиба літератора, його ім'ям названо одну зі шк. міст. У с. Оселя, де розташована могила М. Мариновича, 2018 встановлено інформац. вказівник. 1.11.2018 у м. Яворів відкрито пам'ятну таблицю на честь 100-річчя ЗУНР. На урочистостях був присутній Надзвичайний та Поважний посол Канади в Україні Роман Ващук, дід якого – М. Хархаліс був четарем УГА та повітов. військ. комендантом ЗУНР.

Літ.: Баран З. Західно-Українська Народна Республіка у символічному просторі Львова // Вісник НТШ. 2019. Ч. 61. С. 49–54; *Мельник І., Масик Р.* Пам'ятники та меморіальні таблиці міста Львова. Львів, 2012.

Дмитро Пугач

ПАМ'ЯТКИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ: ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

Пам'ятні знаки, меморіальні дошки на честь подій ЗУНР і діяльності її діячів, звитяги вояків УГА, встановлені до ДСВ, у Терноп. обл. майже не збереглися, оскільки знищені в рад. час, а деякі й раніше – у міжвоєн. Польщі шовіністами-окупантами. Майже всі такі пам'ятки постали в краї в період незалежності України.

Унікальна істор. пам'ятка є в церкві Св. Архистратига Михаїла в м. Бучач: 1925 встановлена меморіальна дошка з прізвищами 23 вояків УГА – жителів с. Нагірянки (нині в складі Бучача), котрі загинули в 6-бі за Україну 1918–19, і посвятою їм: "Громадянам Нагірянки упавшим за Рідний Край". Першим у переліку названий сот. Ю. Нестайко. У цьому місті 30.10.2018 на стіні будівлі монастиря ЧСВВ відкрито меморіальну дошку на честь наради тут 2.06.1919, кер-ва ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем і командування УГА – єдиний у Терноп. обл. пам'ятний знак до 100-річчя Листопадового чину й проголошення ЗУНР.

У м. Теремовля біля Миколаївської церкви був зведений 1929 і зберігся до сьогодення, незважаючи на нищення 1930-х, пам'ятник воякам УГА – прямий

Меморіальна дошка Є. Петрушевичу, м. Чортків, 2009 р.

Пам'ятник Г. Хомишину, смт Гусятинці, 2007 р.
Скульптор І. Малярчук

Пам'ятний знак воякам УГА, м. Тербовля, 1990 р.

Пам'ятник І. Горбачевському, м. Тернопіль, 2004 р. Скульптор О. Маляр

Пам'ятник
М. Гайворонському,
м. Заліщики, 1992 р.
Скульптор М. Невеселий

Меморіальна дошка І. Горбачевському, м. Тернопіль, 1995 р. Скульптор Д. Стецько

Меморіальна дошка С. Голубовичу, м. Тернопіль, 2008 р. Скульптор І. Сонсядло

Пам'ятник О. Барвінському,
с. Шляхтинці, 2005 р.
Скульптор Р. Вільгушинський

Пам'ятник А. Шептицькому, м. Тернопіль, 2001 р.
Скульптор П. Головчак

Пам'ятник К. Рубчаків, м. Чортків, 1991 р.
Скульптор Д. Стецько

Пам'ятник О. Маковею, м. Заліщики,
1957 р. Скульптор Д. Кравич

Пам'ятник А. Чайковському,
м. Березани, 1996 р.
Скульптор І. Сонсядло

Пам'ятник К. Студинському,
с. Кип'ячка, 1993 р.
Скульптор І. Мулярчук

Меморіальна дошка воjakам УНР та УГА
на Микулинецькому цвинтарі в м. Тернопіль

Меморіальна дошка у церкві у м. Бучач

Пам'ятна дошка на будівлі, де засідав уряд ЗУНР,
м. Тернопіль, 1990 р. Скульптори С. Голець і Д. Вонсик

Меморіальна дошка С. Дністрянському,
м. Тернопіль, 1989 р. Скульптор І. Мулярчук

Меморіальна дошка В. Стефанику, м. Тернопіль, 1991 р.
Скульптор І. Мулярчук

Меморіальна дошка В. Баранику, м. Заліщики, 1994 р. Скульптор В. Садовник

Пам'ятна дошка до 100-річчя ЗУНР, м. Бучач

Пам'ятник П. Думці, с. Купчинці Козівського р-ну, 1994 р. Скульптор І. Мулярчук

хрест на кам'яній піраміді (оновлений 1990).

Найбільше культ.-істор. пам'яток стосовно ЗУНР розташовано в м. Тернопіль. На будинку СШ № 4 (колиш. 2-ї польсь. г-зії), де в 12.1918 перебували урядові стр-ри ЗУНР, про це нагадує відкрита 1991 меморіальна дошка. На цьому ж будинку 2008 встановлено меморіальну дошку видатному діячеві ЗУНР, голові уряду С. Голубовичу.

1992 появилася меморіальна дошка вченому-хіміку, акад., делегату УНРади ЗУНР І. Горбачевському при вході в гол. корпус мед. ун-ту, який має ім'я цього видатного діяча; також зведено пам'ятник йому перед ін. корпусом ун-ту (2004).

У сквері перед будівлею Терноп.-Зборів. архієпархії УГКЦ 2001 відкрито пам'ятник-погруддя митрополитові А. Шептицькому, йому ж 2015 встановлено на будівлі укр. г-зії меморіальну дошку.

24.08.2018 відкрито пам'ятник Голові Директорії УНР і Гол. от. ДА УНР С. Петлюрі (перебував у Тернополі в 02 і 05.1919, 09 і 11.1920).

Встановлено меморіальні дошки: 1990 – правнику, акад., делегату УНРади ЗУНР С. Дністрянському на будинку, де він н., 1976 – письменнику, делегату УНРади ЗУНР В. Стефанику на честь його відвідин міста.

На вхідній брамі цвинтаря в смт Микулинці Теребовлян. р-ну 29.01.2013 відкрито меморіальну дошку з іменами 12 вояків і медиків ДА УНР та службовців УНР, котрі п. й поховані в Тернополі 1919–21 (насправді таких осіб було більше). Серед названих на дошці: ген-пор. В. Кудрявцев (місце його могили невідоме) і полк., нач. НКГА 12.1918–02.1919 Є. Мишковський (1921 іменованний посмертно генерал-хорунжим).

У Терноп. обл. музеї розміщена експозиція про Тернопільщину періоду ЗУНР, діяльність відомих діячів республіки – уродженців краю, бойові дії УГА, зокр. Чортків. офензиву.

У м. Бережани 1996 відкрито пам'ятник адвокату, письменнику, комісару Самбір. повіту в часи ЗУНР А. Чайковському (проживав у м. Бережани

1890–1914). У с. Жуків Бережан. р-ну на будинку, де мешкала сім'я Лепких, зокр. чет. УГА Л. Лепкий, 1995 встановлено меморіальну таблицю. В обл. заснована Всеукр. літ.-мист. премія ім. братів Богдана та Левка Лепких (1991); її лауреатів ушановують щороку 22.01 – в День Соборності України.

У с. Гадинківці Гусятин. р-ну 2007 зведено пам'ятник уродженцю села, єпископу Станиславівському, блаженному священномученику Г. Хомишину (був делегатом УНРади ЗУНР); на будинку, де він проживав, і шк., в якій навч., встановлені меморіальні дошки.

У м. Заліщики, у сквері навпроти СШ, 1968 зведено пам'ятник О. Маковею, який у 11.1918–01.1919 завідував відділом шкільництва в Заліщиц. повітов. комісаріаті, а шк. присвоєно ім'я педагога й письменника, у ній відкрито його кімнату-музей; на будинку, де він мешкав, 1967 встановлено меморіальну дошку, яку 1987 замінено пам'ятним знаком з барельєфом. 1992 постав пам'ятник-погруддя композитору, підстаршині УСС і старшині УГА та ДА УНР М. Гайворонському. Меморіальні дошки встановлені В. Стефанику (1971), адвокату, делегату УНРади ЗУНР від Заліщиц. пов. В. Баранику (1994), старшині ДА УНР С. Скрипнику (в майбутньому патріарх УАПЦ Мстислав; 1998), оперному співаку, четареві УГА М. Голинському (2003).

У м. Збараж 1997 встановлена меморіальна дошка Голові Директорії УНР і Гол. от. ДА УНР С. Петлюрі на честь його відвідин міста в 06.1919.

У с. Зарубинці Збаразьк. р-ну 2004 відкрито музей-садибу видатного вченого хіміка, педагога, делегата УНРади ЗУНР І. Горбачевського, тут традиційно проводять "Горбачевські читання". В експозиції музею є матеріали про його брата – адвоката, політ. діяча, чл. парламенту ЗУНР А. Горбачевського.

У с. Розгаві Зборів. р-ну в будинку, де н. старшина УСС та УГА, автор стрілец. пісень Р. Купчинський, у 09.1990 відкрито музей; у 06.1990 встановлено меморіальну таблицю цьому видатному діячеві, у 10.1994 йому зведено пам'ятник.

У Козів. р-ні є пам'ятники таким діячам періоду ЗУНР: у с. Денисів – вояку ЛВ УГА М. Шарику (1992), у с. Купчинці – громад. діячеві, нар. поету, чл. УНРади ЗУНР П. Думці (1994), у с. Росохуватець – старшині УСС та УГА худ. Я. Струхманчуку (1994). В експозиції краєзнавчого музею в с. Денисів містяться матеріали про уродженців села – діячів ЗУНР Р. Скибінського й А. Бурина, братів, сотників УГА Є. та О. Бородієвичів.

В с. Устя-Зелене Монастириськ. р-ну 1997 встановлена меморіальна дошка діячеві УСДП Галичини, делегату УНРади ЗУНР, міністру закорд. справ УНР В. Темницькому на будинку, де він мешкав 1920-х.

У с. Струсів Тереховлян. р-ну діє будинок-садиба родин Гірняків і Ситників. Представлено матеріал про старшин УГА – от. Н. Гірняка й хор. В. Гірняка.

У с. Острів Терноп. р-ну функціонує кімната-музей письменника В. Гжицького (був чет. УГА), на будинку родини Гжицьких йому встановлено меморіальну дошку. Така ж дошка 1996 відкрита в цьому селі істориком, делегату УНРади ЗУНР М. Кордубі. У с. Кип'ячка діє кімната-музей літературознавця, делегата УНРади ЗУНР К. Студинського, 1993 йому відкрито пам'ятник.

У с. Шляхтинці неподалік Тернополя 1997 встановлено меморіальну дошку педагогу, політ. діячеві, делегату УНРади ЗУНР, держ. секретареві віросповідання та освіти в 1-му уряді ЗУНР О. Барвінському; 2005 йому зведено пам'ятник. 2017 в селі відкрито музей, значна ч. експозиції якого присвячена родині Барвінських (син О. Барвінського Богдан теж був делегатом УНРади ЗУНР).

У м. Чортків 1991 постав пам'ятник видатній актрисі й співачці К. Рубчаківій (виступала 1919 у Новому Львів. театрі, що діяв при НКГА). На будинку ратуші (новій) 2009 встановлено меморіальну дошку Президенту УНРади ЗУНР Є. Петрушевичу на честь його перебування в місті в 06–07.1919. Біля Чортків. дяківсько-катехитичної акад-ї 2002 зведено пам'ятник єпископові Г. Хомишину; цей заклад названо його іменем.

У с. Черкавщина Чортків. р-ну 2014 в День Незалежності України відкрито пам'ятник худ. і поету, хор., чл. Пресової кватири УСС Ю. Назараку.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо...: фото-каталог пам'яток і пам'ятних знаків, присвячених Українським січовим стрільцям, на Тернопільщині. Тернопіль, 2016; Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3 т. Тернопіль, 2014.

Петро Гуцал

ПАНАС

Гнат Ілліч

(01.01.1878 – д. і м. с. н.) – суддя, громад.-політ. діяч. Н. в с. Голосковичі (нині Бродів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Броди, правн. ф-ту Львів. ун-ту. Працював суддею в м. Бережани, згодом м. Борщів (нині обидва Терноп. обл.) і м. Броди. У Бережанах очолював т-во "Сокіл".

Під час РСВ воював у складі австро-угор. армії. Офіцер. Потрапив у рос. полон під час боїв за м. Перемишль (нині Польща). Перебував у м. Челябінськ, Уфа (нині обидва РФ). 1918 повернувся до Галичини. У період ЗУНР – посадник у м. Броди. Учасник проголошення Акта злуки УНР та ЗУНР у м. Київ 22.01.1919. У 06.1919 заарештований поляками. Інтернований у таборі Домб'є.

Після звільнення (1920) проживав у м. Броди. Зумів повернутися на посаду судді. Чл. хору "Боян", опікун т-ва "Рідна школа", голова т-ва "Основа". 1930 у ході пацифікації звільнений з посади судді. 1938 переїхав до м. Львів. у 09.1939 повернувся до м. Броди.

9.04.1940 заарештований органами НКВС. Перебував у тюрмі м. Львів. У 01.1941 переведений до м. Київ, згодом на золоті рудники біля м. Свердловськ (нині Єкатеринбург, РФ) де, очевидно, й загинув.

Літ.: Броди і Брідщина. Історично-мемуарний збірник / ред. Я. Чумак. Торонто, 1988. С. 538–540; *Надорожняк Я. Погляд у минуле. Історія села Голосковичі Бродівського району Львівської області. Львів, 2007. С. 63–64.*

Роман Кобильник

ПАНАС
Гнат Ілліч

ПАНАС
Мар'ян Федорович

ПАНАС

Іван

(16.07.1900–16.08.1981) – військовик, громад.-політ. діяч, педагог. Н. в с. Лежанівка (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Навч. в Терноп. укр. держ. г-зії.

Під час польсь.-укр. війни 1918–19 воював у складі УГА.

Випускник ун-ту м. Познань (нині Польща). 1930-ті – співорганізатор націоналістичного руху на Скататщині (нині Підволочиськ. р-ну Терноп. обл.); чл. ОУН. 1939–44 – учитель СШ і торг. шк. м. Тернопіль; водночас продовжував громад. та підпільну діяльність. У період нім. окупації протягом певного часу перебував під арештом.

1944 виїхав до Зх. Європи, відтак – до Канади (м. Вінніпег). Співорганізатор Укр. кредитного банку, діяльний в ОУН.

П. у м. Вінніпег.

Літ.: Гончар Я., Уніят В., Щавінський В. Лежанівка // Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3 т. Т. 2. Тернопіль, 2014. С. 80; Мельничук Б., Пиндус Б. Панас Іван // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 442; Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скататщина. Регіональний історично-мемуарний збірник. Т. 3 / редкол.: Р. Миколаєвич, П. Гайда, М. Кінасевич та ін. Філядельфія, 1983. С. 211.

*Микола Лазарович,
Богдан Мельничук*

ПАНАС

Мар'ян Федорович

(08.01.1885–21.07.1941) – четар УГА. Н. в м. Тербовля (нині Терноп. обл.) в сім'ї шевця. Навч. в г-зії м. Тернопіль. Студіював право у Львів. ун-ті.

З кін. 1918 – хорунжий групи "Схід" УГА. 1.01.1919 іменований четарем. З поч. 1919 очолював кінну сотню 9-ї Угнів. (згодом Белз.) бригади. У 06.1919 брав участь у Чортків. офензиві; очолював сотню кінноти 4-ї бригади 2-го корпусу УГА. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Станом на 12.1919 очолював кінний відділ УГА в м. Вінниця; перейшов у підпорядкування Ревкому УГА.

Після підписання союзного договору між ревкомом УГА та представника-

ми ЧА 31.12.1919 загін П. підпорядковано більшовикам і передислоковано до м. Калинівка (нині Вінниц. обл.). Влітку 1920 брав участь у польсь.-рад. війні в складі ДА УНР. У кін. 08.1920 разом з групою ген. А. Кравса покинув бойові позиції на р. Дністер та перейшов на тер. ЧСР.

У міжвоєн. період – репетитор при г-зії м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Археолог-аматор.

Заарештований співробітниками НКВС 24.06.1941. Розстріляний без суду в тюрмі м. Умань (нині Черкас. обл.).

Літ.: Дедик О. Чортківська офензива. Ч. 1. Львів, 2015. С. 186; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 719; Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 149; Мизак Н. За тебе, свята Україно. Заліщицький повіт у визвольній боротьбі ОУН, УПА. Кн. 3. Чернівці, 2002. С. 13; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 519–520; Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 305.

Богдан Паска

ПАНАС

Микола Михайлович

(05.05.1890–19.02.1959) – старшина УГА, церк. і громад. діяч. Н. в с. Вільки Мазовецькі (нині Волиця Жовків. р-ну Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Перемишль (нині Польща; матура 1910), папській руській колегії в м. Рим (1910–11), на юрид. ф-ті Львів. ун-ту (1911–14).

Служив в австр. армії під час ПСВ (1914–18). 1918 вступив до УГА. Учасник визвол. змагань 1918–20.

За згодою єпископа Й. Коциловського продовжив студії богослов'я в духовній семінарії м. Перемишль, закінчив 1923, але деякий час не зголошувався до свячень, працював суддею в Золочів. окружному суді. Свячення на диякона 19.02.1933 та священника в стані цілібату 5.03.1933 отримав з рук єпископа Й. Коциловського. Пом. пароха с. Журавиця (нині Польща; 1933–35), м. Сокаль (1935–37) і с. Поториця (нині Сокал. р-ну Львів. обл.; 1937–41).

У 04.1941 виселений із с. Лучиці, кілька тижнів перебував у с. Боб'ятин (нині обидва Сокал. р-ну). З 06.1941 – адміністратор парафії с. Лучиці.

З осені 1944 єпископ Й. Коциловський призначив П. ген. вікарієм Перемишл. єпархії на її пн. ч., що опинилася в межах Львів. обл. УРСР. З поч. 1945, через посилення терору з боку рад. влади та польс. підпілля, міг слабо комунікувати з підлеглим духовенством, постійно переховувався. З весни 1945 П. примушували стати чл.-засн. Ініціативної групи по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ від Перемишл. єпархії.

У 05.1945 був заарештований органами НКДБ. У тюрмі зазнав тортур, унаслідок чого, за даними о. В. Гриника, опинився у Львів. психіатричній лікарні. На 11.07.1945, за повідомленням містодекана Белз. деканату о. В. Жука, пережив “нервовий розлад”, але перебував на волі. До 1948 ні прізвища П., ні його парафії с. Поториця Сокал. р-ну Львів. обл. нема в списках “возз'єднаних” з РПЦ. Лише 1948 “возз'єднався” з РПЦ. Настоятель парафії с. Волиця Комарева Сокал. р-ну Львів. обл. (1948–59).

П. у с. Волиця Комарева (нині Волиця), де й похований 21.02.1959.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 53; Спр. 93. Т. 3. 173 арк.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 20, 232; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. К., 2006. Т. 1. С. 640, 641, 667, 671; Т. 2. К., 2006. С. 177; Прах Б. Духовенство Перемишльської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 318–319; Т. 2: Документи і матеріяли (1939–1950). Львів, 2015. С. 325, 390, 742.

**Руслан Делятинський,
Богдан Прах, Олег Єзрешій**

**ПАНАС
Михайло**

(03.03.1897–19.08.1922) – поручник УГА, один з організаторів та команд. кінноти УГА в ході польс.-укр. війни 1918–

19. Н. в с. Дідилів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у філії АГ м. Львів (матура 1915). Активний учасник студент. життя, організатор 1-х пластових дружин.

З поч. ПСВ у 08.1914 вступив до Легіону УСС, влітку 1915 – до укр. сотні кінного загону сот. Фаркаша. Брав участь у всіх боях сотні, після її розформування перейшов до австр. війська. Влітку 1917 направлений на вишкіл до однорічної старшинської шк. уланів (кінноти) австр. армії в м. Штоккерау (нині Австрія), яку успішно закінчив.

Під час Листопадового чину в ніч із 31.10 на 1.11.1918 брав участь у роззброєнні польс. легіону в казармі на вул. Курковій та Яблонівських у Львові. На поч. 11.1918 патрулював правопорядок у м. Львів. Повернувся до рідного села, де організував сотню, з якою відбув для оборони Львова. Учасник бою біля м. Куликів (нині смт Жовків. р-ну Львів. обл.; кін. 11.1918). Згідно з наказом НКГА, на поч. 12.1918 відбув до м. Тернопіль та Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.), де сформував сотню кінноти й відбув до Львова, згодом до 5-ї бригади УГА біля м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). 1.01.1919 іменованний четарем кінноти в складі групи “Північ” УГА. У 03.1919, під час реорганізації 9-ї Угнів. бригади в 9-ту Белз. бригаду УГА, продовжив очолювати кінну сотню в складі бригади.

Після переходу за р. Збруч брав участь у боях біля м. Ялтушків (нині с. Бар. р-ну Вінниц. обл.), Бар, Вінниця, Бердичів (нині Житомир. обл.), у здобутті м. Київ. Вів запеклі бої з білогвардійцями та більшовиками. Під час виступу ревкому УГА 31.12.1919 підтримав договір УГА з більшовиками, вирушив з Вінниці на фронт біля м. Калинівка (нині Вінниц. обл.) проти армії А. Денікіна. 12.02.1920 НКГА видала наказ команді 1-го корпусу про ліквідацію частин кінного відділу під командою чет. П. 17.02.1920 кінний відділ чет. П. в складі 4-ї бригади заявив про своє підпорядкування Начальній команді ЧУГА. Навесні 1920 захворів на тиф. Після видужання вступив до групи військ ген. А. Кравса, з якою згодом перейшов на тер. ЧСР.

Студював право, готувався до складання іспиту в Празьк. ун-ті. Заразився черевним тифом, після чого захворів на запалення легень і менінгіт.

П. і похований у м. Прага.

Літ.: Грняк Н. Останній акт трагедії УГА. Нью-Йорк, 1959. С. 26; *Денник* Начальної Команди УГА. Нью-Йорк, 1974. С. 207, 210; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 року із шкiцями. Нью-Йорк, 1960. С. 67, 193, 351, 352; *Посмертні згадки // Дiло.* 1922. 21 верес. С. 7; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 105, 206, 209, 519–520; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 305; Т. 3. Вінніпер, 1966. С. 77, 82; Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 233.

Руслан Делятинський,

Олег Єзрешій,

Ігор Федоришин

ПАНАСЕВИЧ (КУРІЙ)

Дмитро Іванович

(16.10.1882–04.12.1948) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Гораєць Чесанів. пов. (нині Польща). Навч. в Перемишл. г-зії (закінчив 1905 з відзнакою). Вищу освіту здобув на богослов. ф-ті ун-ту й духовній семінарії м. Львів (1906–09), у Перемишл. духовній семінарії (1909–10). Змінив прізвище з Курій на Панасевич 22.08.1910. Одружений. Рукоположений на священика 4.09.1910 єпископом К. Чеховичем. 1910–13 служив сотрудником парафії м. Трускавець Дрогобиц. пов. Перемишл. єпархії (нині Львів. обл.).

1913 зголосився на посаду капелана в австр. армії, служив у Боснії. Під час ПСВ був на Італ. фронті. Наприкінці війни переведений до канцелярії військ. душпастирства в м. Інсбрук (нині Австрія).

Після закінчення ПСВ повернувся на рідні землі, вступив до УГА як капелан. 25.03.1919 іменований польовим духівником УГА в ранзі отамана (преподобника 8-го рангу). Перебував при команді 2-го корпусу УГА, у складі якого в 07.1919 перейшов за р. Збруч, пройшов бойовий шлях аж до кін. 05.1920. При довшому постoї проводив служби Божі в м. Бершадь (нині Вінниц. обл.).

У 01.1920, під час переформування 2-го корпусу УГА в 2-гу бригаду ЧУГА,

П. разом зі штабом і канцелярією переїхав до м. Бердичів (нині Житомир. обл.), де отримав можливість відправляти богослужіння в церкві лат. монастиря оо. бернардинців. Наприкінці 04.1920, довідавшись про репресії більшовиків проти ЧУГА, переховувався від переслідувань у Бердичеві. 3.06.1920 залізницею дістався до м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь), згодом – до м. Львів.

1920 П. відбув до м. Перемишль (нині Польща), де отримав від єпископа Й. Коциловського призначення на адміністратора парафії с. Довгомостиська (нині Мостис. р-ну Львів. обл.). 1921–22 – парох с. Добрівляни (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.), 1922–36 – парох м-ка Балигород (нині с., Польща), 1926–36 – декан Балигород. деканату, 1936–48 – парох м. Устрики Долішні (нині Польща). Під час ДСВ допомагав євреям.

1946 під тиском голови Нижньо-Устрицьк. райвиконкому погодився на "возз'єднання" з РПЦ, включений до списку "возз'єднаних" священиків, але пізніше відкликав свій підпис.

16.11.1948 заарештований працівниками управління МДБ у Дрогобиц. обл. за звинуваченням у проведенні "антирадянської агітації" під час нім. окупації та допомозі УПА. 26.11.1948 кримінальну справу було припинено у зв'язку з важкою хворобою П.

П. у в'язниці м. Дрогобиц на 19-й день після арешту. Реабілітований 26.02.1999.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 5. Спр. 347.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка родичів" в державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з Альманахом п. н. "З юних днів, днів весни". З нагоди 40-ліття першої матури. Б/м, 1976. С. 130; Лебедович І. Полевi духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпер, 1963. С. 17, 39, 85, 184–186; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 319–320; Українська Галицька

Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 614; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 322.

Руслан Делятинський, Олександр Лисенко, Богдан Прах

ПАНДЕМІЇ ТА ЕПІДЕМІЇ В ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Епідемічні хвороби, пошесті, які набули значного поширення, спричинили масову захворюваність і смертність. Здебільшого були ч. пандемій або великих епідемій. Пошесті спричинюють патогенні збудники (бактерії, віруси та ін. найпростіші мікроорганізми), що передаються від зараженого організму до здорового. За вченим-медиком В. Плющем, їх поділяють на: кишкові (черевний тиф, холера, дизентерія та ін.), кров'яні (малярія, поворотний та висипний тифи, чума, жовта пропасниця та ін.), дихальних шляхів (запалення легень, грип, віспа, дифтерія та ін.), зовн. покривів (сифіліс, сибірка, парша, трахома та ін.).

“Еспанка” (іспан. грип; ін. тогочасні назви: інфлюенца, еспанська грипа; англ. Spanish flu; фр. La Grippe Espagnole) – епідемія, яка наприкінці й одразу після ПСВ набула масштабів пандемії, спричинила більші втрати, ніж унаслідок бойових дій війни. Ця пандемія була найбільшою за смертністю епідемією грипу в історії, спричинена вірусом А (H1N1) – штамом грипу, котрий, проникаючи глибоко в легеневу тканину людини, спричиняє пневмонію і, як наслідок, смерть. У 01.1918–12.1920 унаслідок пандемії п. від 17 до 50 млн осіб, деякі епідеміологи оцінюють кількість померлих у 100 млн (1–6 % нас. земної кулі), кількість заражених охопила 500 млн (кожен 4-й). Летальність серед інфікованих становила бл. 10–25 %. Назва недуги походить від того, що Іспанія перша оголосила про спалах пошесті у своїй країні, на відміну від ін. країн, які це замовчували.

На 11.1918 епідемія “еспанки” вже була й на укр. землях. Причини епідемії встановити не вдалося, однак вони точно пов'язані з наслідками ПСВ, особливо в умовах повернення з фронту великої кількості вояків. Можливо, до

Галичини “еспанку” принесли солдати австр. армії, які поверталися з Італ. фронту (05.1915–11.1918), де вони підхопили хворобу від ворожих вояків і місц. нас., або колиш. полонені солдати рос. армії, які їхали додому.

Антисанітарія, голод, переміщення нас. спричинили поширення недуги, природним середовищем для чого були місця скупчення мігрантів – залізні станції, вокзали та їхні околиці. Така ситуація, зокр., спостерігалася в м. Тернопіль та Станиславів (нині Івано-Франківськ), ін. населених пунктах.

Вчасно вжиті заходи, на тлі відсутності активних бойових дій у Галичині, дозволили уникнути масової смертності. На той час ще тривала ПСВ, працювали лікарняні установи Австро-Угор. монархії та ін. країн. Було влаштовано додаткові шпитали, палати, бараки тощо. Один із заходів – примусові дострокові вакації для учнів г-зій, зокр. у Львові від серед. 10.1918 безстроково, до виклику. Учням рекомендували виїхати з zagrożеного міста. Багато учнів найбільшої укр. АГ під час примусових канікул роз'їхалися додому на провінцію. Натомість навч. у Львів. ун-ті тривало. “Еспанські вакації” оголошено принаймні на 2 тижні і в держ. та приватних шк. ін. міст (Самбір, Яворів (нині обидва Львів. обл.), Тереховля (нині Терноп. обл.) та ін.). Опосередковано примусові канікули вплинули на приготування Листопадового чину: гімназисти (часто активісти “Пласту”), які через епідемію опинилися в ін. місцевостях, допомагали встановлювати укр. владу в провінції: львів'янин А.-Б. Макарушка – у м. Галич (нині Івано-Франк. обл.), М. Ткачук – у м. Золочів, М. Маренін – у м. Яворів (нині обидва Львів. обл.) та ін.

Схоже, іспан. грип не охопив цілої Галичини, однак в окремих місцевостях мав суттєве поширення. Львівський історик А. Козицький вважає, що кількість померлих від “еспанки” у Львові сягнула кілька сотень, а пік епідемії припав на час вуличних боїв 11.1918. Кількість померлих від іспан. грипу у Львові загалом перевищила кількість убитих. Для порівняння, у м. Київ під час цієї епідемії п. бл. 10 тис. осіб, а жертви

наступної епідемії тифу були більші. Схожа ситуація, припускаємо, була й у ЗУНР.

Важливу роль у подоланні епідемії "еспанки" відіграло Мін-во здоров'я Австро-Угорщини, зорганізоване першим у Європі й одне з перших у світі; його першим і останнім міністром був видатний біохімік та епідеміолог І. Горбачевський. Невдовзі такі мін-ва почали створювати в ін. країнах.

На момент проголошення ЗУНР пандемія іспан. грипу вже проминула свій пік, натомість невдовзі почав ширитися плямистий (висипний) тиф. Обидві епідемії наклалися і спричинили втрати в кілька разів більші, ніж унаслідок бойових дій.

Висипний (плямистий) тиф (лат. *Typhus exanthematicus*; епідемічний висипний або сипний тиф; європ., істор., космополітичний, вошивий висипний тиф, військ., голодний тиф; госпітальна, тюремна, табірна гарячка), включно з т. зв. поворотним і черевним тифом, поширився 1919–20, одразу після ПСВ і під час польс.-укр. війни. Висипний епідемічний тиф – важка хвороба, яку викликають бактерії Рикетсія Провасека (*Rickettsia prowazekii*), що передаються від хворих до здорових вошами, а іноді блохами й кліщами. В укр. землях ця хвороба була ендемічним захворюванням, яке час від часу, залежно від різних обставин (голод, війни), набувало х-ру епідемії.

Хоч апогей пошесті випав на 2-гу пол. 1919, епідемія спалахнула в 12.1918. Переносниками висипного тифу були вояки, які поверталися додому, або біженці. Перші випадки фіксували ще в 11.1918. Так, у м. Тернопіль, де на той час перебували держ. установи ЗУНР, спалах тифу почався 15.12.1918. Завезли недугу як колиш. полонені рос. армії, що поверталися додому з австр. полону, так і австр. армії, які поверталися з рос. полону. Хворими опікувався К-т Червоного Хреста. Молоді дівчата-міщанки збирали добровільні грошові пожертви, під лічниці було взято навч. заклади. Епідемія на деякий час призупинилася, але невдовзі вибухнула з новою силою вже в самій армії. На той час поширеними були як висипний, так і поворотний та черевний тифи. З них тільки 1-й спричинив важку епідемію, але ін. види тифу (як і дизентерія та деякі ін. хвороби) погіршували складну епідеміологічну ситуацію. Поч. епідемії минув майже непоміченим саме через епідемію іспан. грипу, що почалася раніше. Колиш. полонені вояки масово вмирили від обох недуг. Вони затримувалися на станціях, шк. і касарнях, спричинили масову захворюваність.

Хвороба була відома й раніше. Для порівняння, в укр. губерніях Рос. імперії 1911–13 було від 1 до 10 випадків на 10 тис. мешканців у різних регіонах. У Зх. Україні вищі показники завжди були на Гуцульщині (де, через відда-

Польова лічниця УГА у м. Вінниця, вересень 1919 р.

леність, досить високою була летальність), однак хвороба була ендемічною, тобто не траплялася епідемія. Ситуація погіршилася під час ПСВ. У рос. армії 1914 частка захворювань становила 11,3 на 10 тис., 1915 – вже 22,3. Із 3х. фронту в Україну постійно проникали захворювання через біженців з прифронтової смуги, хворих, поранених і полонених. 1916 середній показник захворюваності в Рос. імперії зріс до 8,3 на 10 тис. мешканців. В Україні він був ще вищий. Після революції 1917 цей показник становив 21,9.

Розгортання епідемії висипного тифу. Перші нечисленні випадки висипного тифу в укр. військ. підрозділах з'явилися ще в 11.1918, у більшій кількості в 12.1918. Недостатнє забезпечення вояків білизною і дезінфекційними пересувними апаратами ускладнювало б-бу з епідемією і спричиняло поширення пошесті. У 01.1919 захворюваність сягнула загрозливого ступеня. Це змусило фронтових лікарів звернутися до головнокоманд. УГА, за згодою команданта групи "Північ" ген. В. Курмановича. 18.01.1919 такий звіт склали ген. М. Омеляновичу-Павленку в НКГА у м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.): про епідемічний стан в армії, про нестачу засобів для подолання хворо-

би, про потребу створення пересувних бригадних лазаретів. На той час військ. підрозділи обслуговували місц. лікарі, які працювали на територ. військ. округах. Однак після звіту санітарний стан не змінився. Не було закуплено достатньої кількості білизни й дезінфекційних засобів з Угорщини, з якою ЗОУНР мала торг. контакти.

У 04.1919 санітарний стан УГА став катастрофічним. Лікарні були переповнені хворими на висипний тиф. Відступ УГА, який не був належно впорядкований, спричинив ще більше поширення епідемії (втома вояків, більший контакт із хворими, втрати санітарного матеріалу, який залишали на місцях).

Після Чортків. офензиви відбувся відхід за р. Збруч у 07.1919, за ще гіршого епідемічного стану. Важкохворих залишили на місцях у постійних і тимчасових лікарнях, однак, за браком належного контролю, чимало з них перевезли через р. Збруч у звичайних возах. Ч. розташували в лікарнях, шк. та приватних помешканнях на Сх. Поділлі.

Масова смертність і причини катастрофи. З просуванням наступу на м. Київ збільшувалася і тер., охоплена епідемією. Поширилася хвороба й серед підрозділів ДА УНР, які співдіяли з УГА, а також серед цивільного нас.,

"Станція у Жмеринці, хворі на тиф, восени 1919 року". Малюнок Л. Перфецького

Печатка Вінницького
військового шпиталю

“У тифозній гарячці”. Малюнок Ю. Буцманюка, 1936 р.

серед якого стан став загрозливим. Після відступу від Києва УГА опинилася на досить обмеженій тер. Поділля, яке стало для неї і для деяких підрозділів ДА УНР “чотирикутником смерті”.

У 09–11.1919 епідемія завдала вирішального удару, підірвавши боєздатність укр. війська, передусім УГА. У 2-й пол. 10.1919 середня кількість хворих на бригаду була 150–200 осіб. За даними гол. санітарного лікаря УГА А. Бурачинського, на поч. 10.1919 заг. кількість хворих становила 6 тис., на поч. 11.1919 – 13 тис. Лікарні, зосереджені в м. Вінниця, Жмеринка, Бар (нині обидва Вінниц. обл.), Проскурів (нині Хмельницький), Кам’янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), Хмільник, Літин (нині смт), Немирів (нині всі 3 Вінниц. обл.), були переповнені хворими, які знемагали в лихоманці. Хворі лежали на обозних підводах, що супроводжували армію. На провізоричні госпіталі перетворювали навіть вокзали, як-от у м. Жмеринка. На залізн. ст. в Жмеринці й у шпиталі у Вінниці хворі вояки та старшини лежали просто на підлозі впереміш із тими, які одужували, вмирили чи вже п. На фактичні “склади хворих” перетворили всі шк. й казарми. Тут хворим дошкуляв ще й холод – у 11–12.1919 були великі морози (як і попередньо-

го року), особливо сприятливі для тифу.

На невеликому терені “чотирикутника смерті” укр. армія опинилася в ізоляції. Чи не єдиним випадком реальної допомоги від МЧХ була лікарня, яка аж у 2-й пол. 12.1919 прибула на чолі з д-ром Новаком з м. Відень і розташувалася у Вінниці. Доставка закупленої партії ліків від тифу, санітарного матеріалу та одягу для вояків на заг. суму 8 млн доларів, що їх укр. дипломатична делегація в м. Париж закупила в Амер. Ліквідаційної комісії ще в 06.1919, була заблокована Францією. Єдиною допомогою, яку отримали хворі вояки, був санітарний поїзд зі шпиталем на 200 ліжок, закуплений урядом ЗОУНР. Його доставив кер. місії МЧХ майор Е. Ледерей на поч. 11.1919. У розпорядженні лікарів УГА був препарат сальварзан, або неосальварзан, якого було надто мало; до того ж, ці ліки були малоефективним засобом від тифу.

З осені 1919 до 1920 на Поділлі тиф спричинив масову смертність у лавах УГА, а також ДА УНР, винищивши бл. 1/2 їхнього складу. Укр. історики Л. Шанковський (водночас ветеран УГА), І. Нагаєвський, С. Гуменний, О. Ісаюк звернули увагу на раптовість спалаху епідемії та обставини її поширення 1919, на підставі чого припустили можливість умисно-

го зараження вояків УГА поляками. Так, І. Нагаєвський пов'язував спалах тифу зі зникненням зразків тифозної сироватки в Парижі, які могли бути використані як біологічна зброя проти укр. війська. Підозріло, що найбільше захворювань зазнали 2-й корпус УГА і група Січових стрільців, які протистояли польс. д-зіям ген. Ю. Галлера, сформованим у Франції. За свідченням І. Нагаєвського, 1940-х у архіві Бактеріологічного ін-ту Луї Пастера "виявили документи судового слідства, з яких випливає, що навесні 1919 року звідти «хтось» забрав пляшки з тифозною сироваткою". У матеріалах слідства фігурував якийсь Воскресенські. Одну копію цих документів переслали до собору Св. Юра, однак згодом цей архів забрали більшовики й документи зникли.

Л. Шанковський вважав епідемію плямистого тифу, яка знищила більшість бойового складу УГА, чи не першим випадком застосування біологічної зброї. Прецедент застосування такої зброї під час ПСВ вже був: Німеччина пробувала заразити коней збудником сапу. Мабуть, тому й Женев. протокол 1925 забороняв використання такої зброї. Збудника висипного тифу (*Rickettsia prowazekii*) офіційно віднесено до тих біологічних агентів, що можуть бути чинниками біологічної зброї.

Однак такий конспірологічний погляд суперечить фактам, які, зокр., дослідив сот.-лікар УГА В. Білозор. Перші нечисленні випадки висипного тифу в укр. військ. підрозділах з'явилися ще в 11.1918, у 12.1918 вже була епідемія. Можливо, початкову епідемію переривала тепла пора, менш сприятлива для поширення цієї пошесті, та ін. чинники.

На жаль, немає даних щодо втрат серед ін. воюючих сторін (польс. війська, ЧА і ЗСПР) на Поділлі й у Галичині, як і в регіонах Росії, де також ширився тиф. Однак укр. вчені, слідом за амер. дослідником А. Алленом, наводять цифру, що в цей час в Україні та Росії хворіло бл. 30 млн осіб, з яких п. 3–6 млн.

1918, випускник Львів. ун-ту мікробіолог і епідеміолог Р. Вайгль (працював

над вакциною проти висипного тифу в австр. армії 1915–18) виготовив першу ефективну вакцину проти епідемічного висипного тифу. Та вона не могла бути використана українцями, оскільки Р. Вайгль керував лабораторією досліджень висипного тифу 1918–20 в підконтрольному польс. військам м. Перемішль (нині Польща).

Наслідки епідемії. Гол. наслідком епідемії була майже цілковита втрата боєздатності УГА. Масштабна епідемія плямистого тифу й супутніх хвороб – гол. причина воєн. катастрофи УГА. Раптовий перехід через р. Збруч у 07.1919 зруйнував санітарну службу УГА – стали відчутними брак ліжок, шпиталів, лікарів, ліків, білизни. Кількість лікарів зменшилася до 35, санітарних старшин – до 50; у 8 шпиталях було тільки 1600 ліжок, у той час як наприкінці 10.1919 хворіло на тиф уже 18 тис. осіб. Гол. лікар УГА (шеф санітарної служби) д-р полк. А. Бурачинський скаржився: "Наша армія вже не схожа на військо, це вже й не лікарня, але мандруючий склад трупів". На спільній нараді штабів УГА і ДА УНР 4.11.1919 в Жмеринці ген. В. Сальський сказав: "Ми переможені ворогами, а вороги ті: тиф, голод, незабезпеченість армії, без якої ніяка армія не в силі боротися..." Очільник місії Міжнар. к-ту Червоного Хреста майор Е. Ледерей ствердив, що ситуація катастрофічна, вимагав негайно надати допомогу УГА.

Унаслідок пошесті з ладу вибуло до 90 % особового складу УГА. У 11.1919 лише 7 % стрільців УГА могли залишатися на лінії фронту. Ці тяжкі втрати й послужили гол. причиною укладання вищим командуванням УГА на чолі з ген. М. Тарнавським сепаратного миру зі ЗСПР ген. А. Денікіна задля збереження УГА. У результаті, як зазначав Н. Гірняк, УГА залишилася без держ.-політ. проводу, без запілля і без засобів до життя. Хоч у 11.1919 апогей епідемії минув, її наслідки були важкі – довготривале видужування на тлі заг. ослаблення організму. Лікарні, касарні, квартири були заповнені вщерть тими, які видужували й потребували особливої опіки. Їхнє транспортування було неможливе.

Сама ж хвороба спричиняла високу температуру, гарячку, марення. Вояки, які одужали, ще протягом тривалого періоду залишалися ослабленими й небоєздатними, оскільки реабілітація тривала приблизно місяць. До того ж, ті, хто пережив висипний тиф, хворіли на поворотний.

Від УГА епідемія перекинулася на ДА УНР, у якій вона особливо лютувала після інтернування поляками. Це погіршувалося важкими умовами в таборах м. Рівне, Луцьк та ін. Зокр., від недуги п. команд. ДА УНР ген.-хор. В. Тютюнник. Таким чином, обидві укр. армії втратили боєздатність. Ішлося вже не про боєздатність, а про фіз. існування вояків – рятувати їх можна було лише дипломатичними методами. Тематика трагедії УГА, “чотирикутника смерті” й тифу знаходила продовження в мемуарній (Є. Бородієвич, О. Левицький, О. Назарук, С. Шухевич та ін.) та худож.-мемуарній літературі (Ю. Шкрумеляк, Мирослав Ірчан, М. Козоріс та ін.). Окремі з учасників подій намагалися осмислити причини катастрофи аналітично на основі мед. фактичних відомостей (сот. д-р В. Білозор).

Також у той час було поширене гостре кишкове інфекц. захворювання черевний тиф, збудником якого були сальмонели. Великі епідемії черевного тифу спостерігалися на укр. землях уже наприкінці ПСВ й набули найбільшого поширення 1920, коли кількість хворих сягала 63 на 10 тис. мешканців. Особливо висока захворюваність була в середовищі ЧА (до 11 %).

Загалом на висипний, поворотний та черевний тифи взимку 1919–20 хворіло до 90 % вояків УГА і бл. 1/2 цивільного нас. 1920 на висипний і поворотний тифи хворіло 4,3 млн осіб. 1921 захворюваність на висипний тиф знизилася до 158,9 випадків на 10 тис. осіб. Починаючи з 1923, внаслідок стабілізації життєвих умов і піднесення добробуту, захворюваність стала знижуватися.

Літ.: Білозор В. Катастрофа тифу в УГА // Голос Комбатанта. 1958. Ч. 1 (7). С. 7–9; Його ж. Причинки до історії епідемії на шляху Української Галицької армії (липень 1919 – лютий

1920 р.) // Лікарський Вісник. 1920; Його ж. Слідами епідемій в УГА // Лікарський Вісник. 1921; Гірняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії (Спогади учасника подій за час від половини грудня 1919 до половини вересня 1920). Нью-Йорк, 1959; Гуменний С. До питання про вплив епідемічного фактора на перебіг і еволюцію військових дій УГА на Правобережжі восени 1919 року // Дні науки історичного факультету – 2013: Матеріали V Міжнародної наукової конференції молодих учених. У 7 ч. К., 2013; Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України. К., 1993; Давибіда Л. Боротьба з інфекційними захворюваннями в Західно-Українській Народній Республіці // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014; Макарчук С. Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997; Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. К., 1993; Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999.

Володимир Окаринський

ПАНЕВНИК

Дмитро Миколайович

(25.05.1878 – д. і м. с. н.) – громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. в м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї столяра. Господар у м. Солотвин.

Депутат УНРади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 01–05.1919), делегат від пов. Богородчани. Чл. комісії УНРади: адм., фінансової та сусп. опіки. Чл. радикального клубу УНРади. Співзасн., скарбник Гол. управи СРП та президії Сел.-радикального клубу УНРади (14.02.1919).

Подальша доля невідома.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 114, 750; Павлишин О. Українська Національна Рада ЗУНР–ЗУНР: реконструкція особового складу (10.1918–06.1919) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. Львів, 1999. Вип. 2 (1995–1997 рр.). С. 249.

Олег Павлишин

ПАНЕЙКО Василь Лукич

(06.03.1883–29.05.1956) – дипломат, журналіст, громад.-політ. діяч. Н. в м. Золочів (нині Львів. обл.) у багатодітній сім'ї дрібного повітов. службовця. 1897 п. батько. Виховувався матір'ю Кароліною. Брат Ю. Панейко – відомий науковець, правник, доц. Краків. і проф. Віден. ун-тів, 1948–50 і 1961–62 – ректор УВУ в м. Мюнхен (ФРН); О. Панейко – філолог, автор підручників з укр. граматики та стенографії.

Здобув освіту в Золочів. г-зії. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1907). Активний учасник, з 1905 – голова "Академічної громади". 1905 ініціював відновлення "Молодої України". Захоплювався соціаліст. ідеями. 1906–08 еволюціонував до прихильника УНДП, невдовзі ввійшов до кер-ва цієї партії – НК УНДП. Проявив себе як талановитий журналіст. Писав численні статті з філософії, педагогіки. З 1907 – співробітник газ. "Діло". Вів блоки новин про події за межами Австро-Угорщини ("За границею"), де аналізував політ. події, міжнар. відносини. 1908–12 долучався до вид. ЛНВ. 1912–18 – гол. ред. газ. "Діло" й одночасно 1914–15 – тижневика ГУР "Ukrainische Korrespondenz", що виходив у м. Відень. Саме вихід П., С. Барана й І. Кивелюка зі складу ГУР, здійснений за дорученням К. Левицького, привів до ліквідації цього координац. органу

й пошуку нових шляхів до консолідації патріотичних укр. сил. З 5.05.1915 належав до складу ЗУР. Влітку 1915 повернувся до м. Львів. 12.09.1915 відновив діяльність газ. "Діло". За дорученням К. Левицького неодноразово виїздив до Швейцарії для налагодження контактів з представниками країн Антанти, а за можливості – створення з укр. військовополонених в Італії військ. підрозділів для б-би на боці Антанти.

Активно долучався до процесів укр. державотворення в Галичині. Учасник з'їзду мужів довір'я УНДП 22.11.1917, рішуче виступав проти приєднання Сх. Галичини до польс. д-ви. 11.05.1918 підтримав проголошення УД на Наддніпрянщині. У низці публікацій у газ. "Діло" підтримував і пропагував дії П. Скоропадського, чим суттєво вплинув на ставлення галиц. українців до УД.

11.11.1918 з допомогою Л. Цегельського призначений держ. секретарем закорд. справ ЗУНР (займав цю посаду до 4.01.1919). У своїй діяльності на цьому посту домагався об'єднання з Наддніпрян. Україною та встановлення офіц. відносин з країнами Антанти; гол. завданнями вважав забезпечити протидію полякам на міжнар. арені, знайшовши й заручившись допомогою сильних союзників, а також довести легітимність і правомірність утворення ЗУНР. Для реалізації цих завдань проводив значну роботу з розбудови дипломатичної служби: відкрито посольства ЗУНР у м. Київ (діяло до 22.01.1919), Прага (19.12.1918), Відень і Будапешт. З ініціативи П. відбулися переговори з гетьманом П. Скоропадським, який пообіцяв надати ЗУНР 2 млн амер. доларів, ескадрилью аеропланів, численну військ. амуніцію, Корпус УСС. З м. Київ до Львова прибула дипломатична місія О. Саліковського.

11.11.1918 надіслав ноту Президенту США В. Вільсону, у якій, апелюючи до "14 пунктів", закликав його виступити посередником у польс.-укр. конфлікті. Водночас П. звернувся до укр. діаспори в США, мобілізуючи її лобістські можливості.

П. не відкидав можливості порозуміння ЗУНР та Франції. Тому 18.11.1918

провів переговори з представником франц. місії в Румунії А. Віллемом. 20.11.1918 П. вдалося налагодити контакти з міністром закорд. справ Великої Британії Дж. Бальфуrom. Намагався заручитися підтримкою США та Великої Британії, щоб нейтралізувати роль Франції в польс.-укр. війні. Запевняв В. Вільсона й Дж. Бальфура, що Сх. Галичина стане ядром розбудови стабільної укр. д-ви, ЗУНР погодиться на союз із Наддніпрян. Україною, а об'єднана УНР стане форпостом зх. цивілізації проти більшовизму.

30.12.1918 зініціював переговори з кер-вом Угорщини щодо подальшої долі Закарпаття. П. зміг винести цю проблему за рамки двосторонніх відносин і домовитися, що доля згаданого регіону буде визначена шляхом плебісциту й затв. Париз. мирною конф.

Гол. увагу П. відводив взаєминам ЗУНР та УНР. За активної підтримки П. 1.12.1918 у м. Фастів (нині Київ. обл.) було підписано Передвступний договір, який 3.01.1919 схвалено УНРадою. Незабаром призначений заст. кер. спільної укр. делегації, що вирушила на Паризьку мирну конф. (очолив делегацію представник УНР Г. Сидоренко). Конф. розпочала свою роботу 18.01.1919. П. вже 22.01.1919 в ранзі "товариша" (заст.) міністра закорд. справ УНР прибув до м. Париж. Протягом деякого часу П. був єдиним представником укр. делегації, оскільки ін. чл. не змогли перетнути швейцарсько-франц. кордон. П. не мав офіц. запрошення на участь у роботі Паризької мирн. конф., тому був змушений діяти різними методами для посилення укр. присутності на цьому міжнар. форумі.

П. наполіг на створенні Найвищою радою Антанти низки комісій з урегулювання польс.-рос. конфлікту. Деякий час одноосібно протистояв анексіоніст. планам польс. та рум. кер-ва, докладав великих зусиль для налагодження взаємодії з укр. діаспорою США та Канади. Протестував проти закріплення в тексті Сен-Жермен. мирн. договору Буковини за Румунією.

13.03.1919 звернувся до В. Вільсона з листом, у якому повідомляв про зрив

польс.-укр. переговорів та упереджене ставлення до українців місії Ж. Бартелемі, на яку покладав відповідальність за негативний результат цих перемовин. Кер. дипломатії ЗУНР підкреслював, що українці погодяться на лінію перемир'я, якщо вона відповідатиме Вільсоновим принципам – тобто польс.-укр. етніч. кордонові. Спричинив приїзд до Галичини амер. місії Ф. Кернана.

Домігся створення Радою Паризької мирн. конф. 18.04.1919 Спец. міжсоюзної комісії для підписання перемир'я між Польщею та Україною, очолюваної Л. Ботою. За таких умов погіршилися взаємини між П. та Г. Сидоренком. П. всіляко намагався зміцнити суверенітет ЗУНР, побоюючись, що Директорія, очолювана з 02.1919 С. Петлюрою, піде на замирення з Польщею ціною здачі ЗУЗ. П. перебував на постійному зв'язку з Є. Петрушевичем, РДС та УНРадою, отримував від них інформацію та директиви щодо подальших дій.

14.05.1919 П., виступаючи перед Найвищою радою країн Антанти, детально описав перебіг польс.-укр. конфлікту, пояснив, що Польща своїми діями вкрай ускладнює становище України у війні з рад. Росією. 15–20.05.1919 декілька разів зустрічався з Ж. Клемансо, вимагав припинення наступу поляків проти ЗУНР. 21.05.1919 П. та М. Лозинський під час виступу на Раді чотирьох отримали інформацію, що УНР, зокр. Г. Сидоренко, погодилася на анексію Сх. Галичини поляками.

25.06.1919 Найвища рада Паризької мирн. конф. ухвалила рішення про дозвіл польс. військам окупувати Сх. Галичину до р. Збруч. П. продовжував розробляти різні варіанти порятунку укр. державності. Постійно інформував кер-во ЗУНР про міжнар. ситуацію, попереджав про закулісні переговори поляків, які, з одного боку, пропонували співпрацю С. Петлюрі, а з ін. – А. Денікіну, водночас посилювали ворожнечу між УНР і білогвард. Росією.

За цих обставин П. разом зі С. Томашівським створили власне дипломатичне бюро і почали діяти окремо від делегації УНР. Осн. причиною такого кроку було усвідомлення того, що країни Ан-

танти категорично не визнавали УНР, вимагаючи від Директорії підпорядкуватися О. Колчаку, а згодом А. Денікіну. У цій ситуації визнання незалежності ЗУНР Антантою виглядало більш імовірним. П. намагався зав'язати контакти з представниками білогвард. Росії – Рос. політ. нарадою в Парижі (С. Сазоновим та В. Маклаковим). 5.12.1919 П. та С. Томашівському було висловлено недовіру делегацією УНР у Парижі. 16.12.1919 представники ЗУНР офіційно вийшли з її складу, протестуючи проти підписання Директорією 2.12.1919 Варшав. угоди з Польщею.

19.12.1919 П., за підтримки Є. Петрушевича, спільно з представниками П. Скоропадського створив у Парижі УНК, який проголосував своєю метою “воскресіння України в етнографічних границях, з'єдиненої в федеративній формі з могутньою Росією”. Саме П. був імовірним ініціатором укладення 24.10.1919 Зятків. угоди між УГА та ДА А. Денікіна. Проте після поразки ДА П. на поч. 1920 вийшов зі складу УНК.

Наприкінці 05.1920 П. усунуто з кер-ва галиц. делегації в Парижі. Надалі відійшов від політики й працював журналістом для низки укр. видань. Згодом – кореспондент газ. “Діло”. 1925 повернувся до Галичини. Редагував “Діло” та двотижневик “Політика”.

1926 виїхав до м. Париж. Незабаром через різке погіршення стану здоров'я відійшов від активної діяльності й лише в поодиноких статтях пояснював свою позицію чи писав спогади. 1941 на деякий час повернувся до Львова.

1945 емігрував до м. Нью-Йорк (США), працював учителем нім. та франц. мов, контактував з обмеженим колом укр. діаспори. 1955 переїхав до м. Каракас (Венесуела).

П. і похований у м. Каракас.

Тв.: *Панейко В.* З'єдинені держави Східної Європи: Галичина в Україні супроти Польщі й Росії. Відень, 1922; *Його ж.* Сторінка з минушини. Українські легіони на боці антанти та їх творець // *Діло*. 1925. 20 листоп. С. 1–2.

Літ.: *Гриник І.* Громадсько-політична та публіцистична діяльність Василя Па-

нейка у контексті суспільно-політичних процесів першої третини ХХ століття. Івано-Франківськ, 2014; *Дацків І.* Роль постаті Василя Панейка в розвитку міжнародних відносин Західноукраїнської народної республіки (1918–1923 рр.) // *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 1. С. 165–176; *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан.* Івано-Франківськ, 2001; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003; Т. 5. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2009; Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк.* Львів; Івано-Франківськ, 2008; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко.* Івано-Франківськ, 2001; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 53–498; *Соляр І.* Василь Панейко // *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті.* Львів, 2009. С. 217–232; *Стахів М.* Західна Україна. Нарис державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Скрантон, 1960. Т. 4. С. 50–71, 178–179, Т. 5. С. 9, 14, 85, 87–90, 110, 111, 142, 172; *Табачник Д.* Історія української дипломатії в особах. К., 2004. С. 298–316; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004.

Ігор Гриник

ПАНТЕЛЕЙЧУК Юрій Пилипович

(псевд.: Остап Вільшина; 26.03.1899–15.05.1924) – педагог, поет, громад. діяч. Н. в с. Рогізна (нині в складі м. Чернівці) в бідній сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. Працював найманим робітником. У 09.1915 без відома батьків виїхав до м. Чернівці, де склав вступний іспит до укр. відділення держ. учител. семінарії. У 06.1916 перервав навч. на час рос. окупації (до літа 1917), з осені 1917 продовжив студії.

Наприкінці 1917 покликаний до війська. Придільений до 22-го полку пі-

ПАНТЕЛЕЙЧУК
Юрій Пилипович

хоти, спершу в м. Львів, згодом у м. Фрідек (нині Фрідек-Містек, Чехія). Навесні 1918 відправлений на Італ. фронт. У марші через Альпи в 03.1918 важко захворів (легенева кровотеча), був відсланий на лікування до м. Фрідек, потім до м. Прага. Восени 1918 отримав відпустку додому.

Взяв активну участь у встановленні укр. влади в с. Рогізна на поч. 11.1918, зокр. в скликаних дир. місц. шк. О. Кукелкою зборах, які підтримали формування укр. уряду на Буковині й ухвалили рішення створити місц. орган укр. влади. Повернувшись до навч. в учител. семінарії, на поч. 1919 організував таємний літ. гурток, у якому провадив також і політ.-революц. діяльність. Після введення рум. окупац. владою стану облоги на Буковині був у числі 24 мешканців с. Рогізна, яких наприкінці 02.1919 арештовано або піддано нагляду рум. військ. командування за звинуваченням у виступах проти влади.

Не склав обов'язковий іспит з рум. мови, тому восени 1919 змушений був покинути навч. Восени 1920 ухилився від призову до рум. війська. У 04.1921 перейшов кордон, намагався сховатися на Закарпатті від переслідувань рум. влади; мав підтримку К-ту допомоги укр. збігцям в Ужгороді. У 10.1921 вдруге зазнав легеневої кровотечі, протягом 7 місяців змушений лікуватися в шпиталі м. Ужгород. 9.05.1922 повернувся на Буковину, де був покараний на 2 місяці ув'язнення за дезертирство й нелегальний перехід кордону. Відправлений на військ. службу до 4-го полку стрільців у м. Романківці (нині с. Сокирян. р-ну Чернів. обл.), звідки втік.

На поч. 1924 був звільнений з військ. служби за станом здоров'я. Переїхав до с. Черешенька (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.), де вчителювала його дружина.

Один із засновників К-ту молоді, який 1921–23 видавав час. "Промінь" у м. Чернівці. Чільний чл. редколегії "Променя", який після смерті П. припинив своє існування. Автор численних поетичних тв., перекладів, критичних статей, які публікував під псевд. Остап Вільшина в час. "Український Скита-

лець", "Каменярі", "Промінь", "Український Голос", "Свобода", "Світ дитини", "Поступ", "Чорногора", "Воля", "Життя".

П. від туберкульозу. Похований у с. Ленківці (нині в складі м. Чернівці) за численної участі місц. селян, інтелігенції та чл. укр. акад. козацтва "Чорноморе". У м. Чернівці встановлено пам'ятник П. в мікрор-ні Рогізна (скульп. В. Гамаль), названо іменем Остапа Вільшини вул. в мікрор-ні Ленківці.

Тв.: *Вільшина Остап* Дещо про українські літературні змагання // Промінь. 1923. Ч. 1; *Його ж.* [Твори] / Письменники Буковини другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. Хрестоматія. Ч. 1. Чернівці, 2001. С. 675–679; *Його ж.* Я син вільного роду: поезії, публіцистика, літературна критика. Чернівці, 2006.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 345, 566–567, 637–638, 881; *Добрянський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 376–377; *Луговець І.* Остап Вільшина // Альманах Самостійність на рік 1936. Чернівці, 1936. С. 55–57; *Його ж.* Остап Вільшина // Час. 1934. 20 груд.; *Стасюк І.* Юрій Пентелейчук (Остап Вільшина) // Зоря. 1924. Ч. 20–21.

Володимир Старик

ПАНЧАК

Василь

(1888–15.11.1919) – сотник УГА. Н. в с. Надітичі (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії і правн. студій у м. Львів.

1914 вступив до Легіону УСС. Четар, ад'ютант команданта куреня (згодом команданта полку) от. Г. Коссака. 4.10.1915 нагороджений срібною медаллю хоробрості 2-го кл, 17.11.1915 – бронз. медаллю хоробрості. У 07.1917 у бою біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) потрапив до рос. полону.

На поч. 11.1918 брав участь у подіях Листопадового чину у Львові; вступив до УГА. У період ЗУНР – персональний референт у ДСВС. 1.03.1919 іменованій сотником. Старшина штабу 2-го корпусу УГА. У 07.1919 в складі УГА перейшов на

Наддніпрянщину, де брав участь у боях із більшовиками та білогвардійцями. Восени 1919 опинився в "чотирикутнику смерті" на Поділлі.

П. від тифу в м. Вінниця, де й похований на військ. цвинтарі. 1.11.2018 на будівлі Нар. дому с. Розвадів Миколаїв. р-ну Львів. обл. встановлено меморіальну дошку П.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 64–65; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 312; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 140–141.

Ольга Малюта, Богдан Паска

ПАНЧІШИН

Дмитро

(1893–06.1919) – поручник УГА. Н. в с. Трудовач (нині Золочів. р-ну Львів. обл.).

З 11.1918 – четар Золочів. ОВК УГА. 1.01.1919 іменованій поручником. Команд. сотні в 4-й Золочів. бригаді 2-го корпусу. У 06.1919 брав участь у Чортків. офензиві.

Загинув у бою з поляками біля с. Підгайчики (нині Тербовлян. р-ну Терноп. обл.).

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 122; ЛЧК. 1937. Ч. 4. С. 2; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 304; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 76.

Богдан Паска

ПАНЧІШИН

Мар'ян Іванович

(06.09.1882–09.10.1943) – лікар, чл. УЛТ, засн. Укр. гігієнічного т-ва, дійсний чл. НТШ, кер. МОЗ в уряді Я. Стецька, громад. діяч. Н. в м. Львів у сполонізованій сім'ї. 1903–09 навч. у Львів. ун-ті, де згодом працював у клініці внутр. захворювань.

У 11.1918 зробив вибір на користь укр. ідентичності, покинув польс. клініку й почав приватну практику. Під час польс.-укр. боїв у Львові організував пункти перев'язки поранених. Вступив до УГК; у 05.1919 очолив його самаритянську секцію, яка надавала мед. допомогу укр. полоненим, військ. інвалідам і збіднілому нас. Особисто листувався з Міжнар. к-том Червоного Хреста, послами ЗУНР в Австрії і Франції, укр. діаспорою, прохаючи про допомогу в подоланні епідемії висипного тифу на тер. Сх. Галичини.

Коли польс. влада закрила доступ українцям до вищої шк., виступив одним із засн. Укр. таємного ун-ту. Попри поліцейське переслідування організував роботу мед. ф-ту ун-ту, 1924–25 був його ректором. Разом з А. Шептицьким виплачував стипендію здібним студентам для продовження навч. за кордоном, допомагав у нострифікації дипломів. За власний кошт відкрив 1-й у Галичині укр. протитуберкульозний диспансер (1929), обладнав та очолив

відділ внутр. захворювань "Нар. лічниці" (1937).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. кладовищі.

Лит.: Давибіда Л. Мар'ян Панчишин – видатний український вчений і громадський діяч // VII–VIII наукові семінари "Роль визначних особистостей – митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці XIX – на початку XX ст.", приурочені до дня народження Михайла Петровича Старицького: Матеріали. К., 2013; Фрайфельд Е. Мар'ян Панчишин і медичний факультет Українського (таємного) університету у Львові (1920–1926) // Лікарський збірник. Нова серія. 2000. Т. 7.

Лев Давибіда

ПАНЧУК

Май Іванович

(01.05.1937–04.08.2018) – історик, етнополітолог, українознавець, д-р істор. наук, проф., громад.-політ. діяч. Н. в с. Попільня (нині Попільнян. р-ну Житомир. обл.). 2 старші сестри п. 1932–33. Під час ДСВ гітлерівці в присутності дітей арештували батька, а в 03.1942 розстріляли як підпільника. Старший брат – учасник війни. Через виснаження і недугу голодного 1947 п. сестра Ніна.

1955 вступив до Київ. держ. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка на істор.-філос. ф-т. Долучився до студент. наук. роботи, учасник студент. трудових загонів. Після закінчення навч. працював на комсомольській і парт. роботі. Одружився з Людмилою Ковальчук. Виховував 2 синів – Антона й Володимира.

1968 захистив канд. дис. Згодом зайнявся тільки наук. діяльністю. У рамках дозволеної проблематики обрав темою дослідження діяльність КПЗУ. Отримавши доступ до архівів, знайомився з регіональною специфікою галиц. краю, особливостями його політ. життя, причинами зх.-укр. руху спротиву. 1983 захистив докторську дис. "Ідейно-організаційне зміцнення Компартії Західної України і посилення її впливу на маси". Поруч із зх.-укр. істориками О. Карпенком, Ю. Сливкою, С. Макарчуком став

одним з перших, хто зміг дати виважену оцінку істор. процесам 20 ст. в зх.-укр. регіоні. Не зважаючи на традиційні для рад. режиму акценти про авангардну роль компартії, класову б-бу, критику "націоналістичних збочень", праці П. були просякнуті ідеями укр. соборності та нац. ідентичності, що відображено в колективній монографії "В авангарді боротьби за возз'єднання" (1985).

У часи перебудови ініціював низку тем, пов'язаних із заповненням т. зв. білих плям в історії України, зокр.: "Білі плями" героїчного літопису" (1987), "Про минуле – заради майбутнього" (1989), "Маршрутами історії" (1990), "Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів" (1990). Рішуче розривав зі старою методологією, відходив від традиційних рад. штампів.

Новий етап наук. діяльності П. розпочався з відновлення держ. незалежності України. Став чл. Респ. асоціації українознавців, долучився до розробки важливих питань історії, теорії та методології українознавства. Від 01.1992 – зав. відділу нац. меншин новоствореного Ін-ту нац. відносин і політології АН України. З 07.1994 – заст. дир. Ін-ту з наук. роботи, з 07.1996 – 1-й заст. голови Вищої атестаційної комісії (ВАК) України, з 04.1997 – голова ВАК України.

З виходом на пенсію 1998 зосередився на наук. діяльності, поновився на

посаді зав. відділу нац. меншин Ін-ту політ. і етнонац. досліджень НАН України. Під кер-вом П. підготовлено й опубл. документальний зб. "Національні відносини в Україні у ХХ столітті" (1994), істор.-картографічний атлас "Національні меншини в Україні 1920-ті – 1930-ті роки" (1996). На основі цих джерельних матеріалів побачило світ узагальнююче дослідження про нацменшини України у 20 ст. (2000). У співавторстві з амер. істориком Дж. Мейсом опубл. працю "Український національний комунізм. Трагічні ілюзії" (1997).

Викликам глобалізму, на думку П., слід протиставити етнонац. консолідацію. Цій проблематиці він присвятив дослідження: "Крим в етнополітичному вимірі" (2005), "Закарпаття в етнополітичному вимірі" (2008), "Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості" (2011).

Продовжував цікавитися зх.-укр. істор. проблематикою, зокр. був чл. редколегії вид. "Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали" в 5 кн. (2009–14). Автор низки статей вид. "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія" (т. 1–2. 2018–19).

Автор понад 400 публікацій. Співавтор навч. посібників з історії України, політології для студентів ВНЗ. Був чл. редколегій ж.: УІЖ, "Історичний журнал", "Політичний менеджмент", "Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України", "Сучасна українська політика".

Велику увагу вчений приділяв підготовці та атестації нової генерації науковців. 2005–11 був головою Експертної ради ВАК України з істор. наук. Навколо П. сформувалася потужна наук. шк. дослідників етнополіт. і етнонац. відносин. Під його кер-вом та за консультативною допомогою підготовлено й захищено понад 30 докторських і канд. дис., серед яких роботи О. Калакури, В. Котигоренка, О. Рафальського, О. Красівського, І. Цепенди, М. Кугутяка та ін.

Наук. й пед. діяльність П. високо оцінено Укр. д-вою та наук. громадськістю. П. нагороджений орденом "За заслуги"

III ст., Почесною Грамотою ВР України (1997), Почесною грамотою МОН (2002), 5 медалями, знаком Петра Могили МОН. Відмінник освіти України, лауреат нагороди Ярослава Мудрого АН вищої школи (2002), почесний д-р і проф. кількох ун-тів України. 1997 Вченою радою Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника П. присвоєно звання почесного д-ра.

П. у м. Київ, де й похований на Байковому кладовищі.

Лит.: Академія наук вищої школи України 1992–2010. Довідник. К., 2010; Життя в координатах пізнання. До ювілею Мая Івановича Панчука. К., 2012.

Микола Кугутяк, Ігор Цепенда

ПАНЬКІВ

Володимир Михайлович

(13.08.1894–05.06.1980) – етнограф, мистецтвознавець, громад. діяч. Н. в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). Випускник г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 1914–16 навч. в торг. акад-ї м. Відень.

1918 – вояк УСС. 1919–20 – співробітник посольства УНР у м. Копенгаген (Данія).

ПАНЬКІВ Володимир Михайлович із сестрою

1923–25 – молодший бухгалтер у м. Лодзь (нині Польща). З 1925 працював на ф-ці "Даймон", з 1930 займався вир-вом алое. Часто здійснював поїздки в Карпати, став колекціонером виробів нар. промислів та ужиткового миства гуцулів, бойків і лемків. Після рад. окупації ЗУЗ 1939 працював у сел.-робітн. міліції; згодом – інспектор музеїв. Забезпечив охорону всіх приватних музеїв і зб., власники яких емігрували за кордон. 1940 заарештований, невдовзі звільнений. 1940–41 – зав. відділом етногр. музею м. Львів.

У роки нім. окупації – власник крамниці з гуцул. виробами. 1944 очолив Львів. музей етнографії та худож. промислів. Один з активних організаторів буд-ва у Львові Музею нар. архітектури та побуту. Брав участь у відродженні та популяризації в Україні різьбярства лемків – переселенців з Польщі. Чл. правління Львів. орг-ції СХУ, депутат Львів. міськ. та обл. рад; голова постійної комісії з освіти. Домігся створення цехів лемків. різьби при СХУ та ф-ці ім. Лесі Українки у Львові. Автор праць про нар. різьбярство лемків: "Лемківські майстри різьби по дереву" (К., 1953), "Мастерство лемковских резчиков" (ж. "Декоративное искусство СССР". М., 1959, № 4) та ін.

П. у м. Львів.

Лит.: Красовський І. Діячі науки і культури Лемківщини. Довідник. Львів, 2000. С. 108.

Богдан Паска

ПАНЬКІВ

Лука

(1896–25.01.1938) – підстаршина УГА. Н. в с. Плебанівка (нині Тереховлян. р-ну Терноп. обл.).

У 11.1918 вступив до УГА; приділений до ПВК м. Тереховля. З 02.1919 – старший десятник, флейтист оркестру ОВК м. Тернопіль. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину; служив у 2-му корпусі. З 02.1920 належав до 1-ї бригади ЧУГА.

У 07.1920 повернувся додому. Проживав у м. Тернопіль, працював залізн. кондуктором.

П. унаслідок нещасного випадку в м-ку Гримаїлів (нині смт Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Похований у м. Тернопіль.

Лит.: Посмертні згадки. † Ст. дес. Лука Паньків // ЛЧК. 1938. Ч. 4. С. 21–22.

Богдан Паска

ПАНЬКІВ

Осип Миколайович

(15.04.1902–04.08.1992) – підстаршина УГА, громад. діяч у діаспорі. Н. в м. Львів у сім'ї кадрового старшини австро-угор. армії. Навч. в г-зії.

1917 вступив до Легіону УСС, відбув військ. вишкіл поблизу м. Миколаїв (нині Львів. обл.). Учасник Листопадових подій 1918 у Львові. Залишив місто з укр. військом, служив у 1-й бригаді УСС УГА. Пройшов Чортків. офензиву. Перебував на Наддніпрянщині.

Після війни навч. на істор. ф-ті Варшав. ун-ту, у польс. офіцер. шк. Був дир. г-зії біля м. Варшава. На поч. ДСВ потрапив у полон до ЧА; зумів утекти. Згодом вступив до нім. армії, після вишколу приділений до новосформованої ч. вермахту – Укр. визвол. війська.

Після ДСВ в складі Франц. іноз. легіону воював в Індокитаї. 1950 прибув до Канади, проживав у м. Вінніпег, працював на підприємстві, очолював у місті відділ Патріархального т-ва.

П. у м. Вінніпег.

Літ.: Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Помер сотник О. Паньків // Свобода. 1992. 25 верес. Ч. 154. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 185.

Микола Лазарович

ПАНЬКІВСЬКИЙ

Степан-Любомир Ілярійович

(1895–24.02.1925) – старшина УГА, педагог. Брат Т.-Я. Паньківського. Н. в с. Люблинець Новий (нині с. Новий Люблинець гміни Чесанів Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сім'ї священника. З дитячих літ проживав у с. Опарівка (нині Стрижів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), с. Бутини (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), від 1906 – у м. Львів, де його батько був віце-ректором духовної семінарії. У 06.1914 закінчив 7 кл. АГ, випускні іспити склав на гімназійн. курсах у м. Відень (1915).

Мобілізований до австро-угор. армії. Воював в артилерії на Італ. й Рум. фронтах; іменований лейтенантом. В УГА – з 11.1918, спочатку служив у Стрий. ОВК. 1.01.1919 отримав військ. звання поручника артилерії. Брав участь у боях на Хирів. відтинку біля м. Львів. Наприкінці 05.1919 в складі

групи "Хирів" перейшов до ЧСР, був у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберець. краю, Чехія).

У кін. 1922 повернувся до Галичини. Склав іспит у Львів. учител. семінарії, викладав у шк. с. Більче (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.).

П. від набутої на війні недуги. Похований у с. Більче.

Літ.: Посмертні згадки. Степан Любомир Паньківський // Діло. 1925. 24 берез. Ч. 65. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 305.

Петро Гуцал

ПАНЬКІВСЬКИЙ

Степан-Іван Костянтинович

(06.07.1899–23.03.1919) – військовик УГА, громад. діяч. Н. в м. Львів у сім'ї відомих громад. діячів – К. Паньківського та О. Федак. Випускник філії АГ (1917). Належав до місц. осередку т-ва "Пласт". Навч. на відділенні будови машин у Львів. політехніці. Чл. таємної Драгоманівської орг-ції молодіжі (з 1910). Учасник акад. віч.

Вступив до Легіону УСС (1917), вістун. Разом з ін. січовими стрільцями (Л. Гецом, З. Русиним, М. Коником та М. Пачовським) вивісив укр. синьо-жовтий прапор на вежі ратуші у Львові в ніч на 1.11.1918. Поручник УГА. Брав участь у Вовчухів. операції в складі 3-го корпусу УГА.

Загинув у бою з поляками між с. Родатичі та Вовчухи (нині обидва Городоц. р-ну Львів. обл.), знайдений убитим на залізн. насипі. Похований на Личаків. кладовищі м. Львів. Могила зруйнована за часів рад. режиму, місце поховання не збереглося.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 196; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 94.

Ольга Малюта

ПАНЬКІВСЬКИЙ

Теофіл-Яромир Ілярійович

(26.06.1899–03.1919) – вістун УГА. Брат С. Паньківського. Н. в с. Опарівка (нині гміни Вішньова Стрижів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сім'ї священника. Від 1906 проживав у м. Львів, де його

**ПАНЬКІВСЬКИЙ
Степан-Іван
Костянтинович**

ПАПП ДЕ ЯНОШІ
Йозеф Лайош

батько був віце-ректором духовної семінарії. Випускник АГ (06.1917).

Вступив до УГА в 11.1918.

Загинув у бою з польс. підрозділом біля с. Вовчухи (нині Городоц. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові на шкільний рік 1916–1917. Львів, 1917. С. 52; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 94.

Петро Гуцал

ПАПП ДЕ ЯНОШІ Йозеф Лайош

(1875 – д. і м. с. н.) – підполковник УГА. Н. в м. Кошице (нині Словаччина). Угорець за національністю.

Під час ПСВ служив у 206-му полку польової артилерії. Майор Генштабу австро-угор. армії (з 1.05.1917). З 14.11.1918 – в УГА. З 12.1918 – нач. штабу 2-го Галиц. корпусу. Навесні 1919 створив проект однострою УГА, поданий на розгляд НКГА. Був звинувачений у нефаховості, безініціативності, що врешті призвело до воєн. невдач УГА. Під час наступу армії Ю. Галлера потрапив у польс. полон, був ув'язнений у тюрмі "Бригідки" м. Львів. Згодом у таборі Стшалково біля м. Вжесьня (нині Польща). Був звільнений. На поч. 1920 зголосився до Збірної станиці УНА в м. Відень. Звільнений з укр. військ. служби, після чого повернувся до Львова й подав документи на отримання польс. громадянства.

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

ПАРАЩУК Дмитро

(11.11.1891–06.11.1973) – лікар, поручник УГА. Н. в с. Тишківці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Учасник ПСВ – стрілець, підстаршина австр. військ. флоту, хорунжий УСС. Четар УГА. 1.08.1919 іменований санітарним поручником КЕА. З 08.1919 викладав стоматологію та першу санітарну допомогу в старшин. шк. піхоти УГА

в с. Гута Чугорська (нині Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельн. обл.). Водночас із групою курсантів організував госпіталь для хворих на тиф.

Після визвол. змагань закінчив мед. студії в м. Львів. Лікар у м. Городенка. 6.05.1933 – секретар на з'їзді укр. лікарів у м. Львів. Активний чл. укр. т-в у Городенці. 1941 мобілізований як лікар до рад. армії. Після завершення ДСВ повернувся до Городенки. Працював у різних лікарнях Станіславської (згодом Івано-Франк.) обл.

П. і похований у м. Косів Івано-Франк. обл.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 74; Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 101, 466, 700.

**Олександр Луцький,
Кім Науменко**

ПАРАЩУК

Михайло Іванович

(16.11.1878–24.12.1963) – скульптор, дипломат УНР, громад. діяч. Н. в с. Варваринці (нині Тереховлян. р-ну Терноп. обл.). Навч. в акад-ях мист-в м. Краків (1893–96) і Відень (1896–1900), Львів. політехніці (1901–05), приватному ательє О. Родена та приватній акад-ї Р. Жюльєна в м. Париж (1906–09). 1908–11 у м. Мюнхен (нині ФРН) викладав скульптуру (з 1909 – як проф.) у приватному ін-ті декоративно-прикладного мист-ва.

Пам'ятник загиблим полоненим українцям. м. Раштат (Німеччина). Скульптор М. Паращук

1911 – співзасн. і 1-й голова Укр. освіт. т-ва в Мюнхені. 1913–14 ув'язнений австр. поліцією у концтаборі Талергоф (поблизу м. Зальцбург (нині Австрія)).

Під час ПСВ був активним учасником СВУ. З 1915 за сприяння СВУ вів курси скульптури, гончарства та худож. різьби по дереву для полонених солдатів-українців у таборах м. Раштат і Вецлар (нині ФРН).

1918 повернувся до України, на доручення уряду УНР працював у дипломатичних місіях у прибалт. країнах (1918–20). З 1920 – секретар, згодом голова дипломатичної місії УНР у м. Таллінн, радник представництва УНР у Литві.

Після поразки УНР виїхав до Зх. Європи, працював як експерт МЧХ у Швейцарії. 1921 для вивчення питання полонених та інтернованих осіб був направлений до Болгарії, де залишився після виконання місії. Оселився в м. Софія, відкрив свою мист. шк. Брав активну участь у громад. житті місц. укр. еміграції. Кавалер ордена Кирила і Мефодія. У міжвоєн. період – активний діяч Болгар.-укр. т-ва; 1926 організував з'їзд укр. еміграції в Болгарії. Після встановлення в Болгарії комуніст. режиму

виключений зі Спілки митців Болгарії, зазнав цькування в пресі.

Як скульптор сформувався на перетині бароко, класицизму, імпресіонізму і сецесії. Глибоко переосмислив різні напрями розвитку європ. скульптури, виробив власну манеру, гол. засади якої – репрезентативність і психологізм. Автор пам'ятників П. Міцкевичу у Львові (1905; у співавторстві з А. Попелем), полеглим українцям у таборах м. Вецлар (1916–17), м. Раштат (1918), низки пам'ятників у м. Софія – полеглим під час ПСВ євреям Болгарії (1930), М. Драгоманову (1932), Й. Гутенбергу (1944), скульптурних портретів Т. Шевченка (1904), В. Стефаніка (1906), С. Людкевича (1907), Б. Лепкого (1915), О. Шульгіна (1932), С. Петлюри (1936), В. Щербаківського (1936), Х. Ботева (1940), св. Івана Рильського (1946), М. Драгоманова (1961), М. Грушевського. Створив чимало портретів визначних політ. і культ. діячів Болгарії (Д. Благоєва, Д. Крайчева, Г. Делчева, Г. Стайкова). Скульптурно оздобив будівлі Мін-ва оборони Болгарії, Військ. акад-ї, АН, Нар. театру, б-ки ім. В. Коларова, Нац. б-ки ім. Кирила і Мефодія, ректорату Софій. ун-ту, будинку Нац. банку Болгарії.

ПАРИБУС
Микола Степанович

П. у с. Баня Картова (нині Пловдив. округу, Болгарія). Похований у м. Софія поряд із могилою М. Драгоманова.

Літ.: Ониськів М. Михайло Паращук: Історія його життя, або як він повертався в Україну. Тернопіль, 1998; *Степовик Д.* Скульптор Михайло Паращук: Життя і творчість. Едмонтон; Торонто; К., 1994.

Людмила Герус, Богдан Паска

ПАРИБУС **Микола Степанович**

(04.12.1895–1966) – військовик, громад. діяч. Н. в с. Котузів (нині Тереховлян. р-ну Терноп. обл.).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Учасник польсь.-укр. війни. Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. 02–04.1920 – у складі ЧУГА. 1920–21 – розвідник 1-ї сотні 402-го полку 45-ї Волин. стрілец. д-зії ЧА. Після демобілізації 1922 недовго працював у с. госп-ві на Вінниччині.

22.10.1922 в складі невеликого військ. загону (т. зв. червоної дванадцятки) під командуванням колиш. чета-рів УГА С. Мельничука, І. Цепка (комісар) і П. Шеремети, сформованого за наказом штабу Укр. округу ЧА і скерованого до Галичини для орг-ції повстан. руху, перейшов р. Збруч і прибув до Заліщиц. пов. Напередодні арешту І. Цепка й П. Шеремети поліцією 28.10.1922 залишив загін, переховувався від польсь. властей.

1925, уникнувши арешту й розправи, повернувся до рідного села. Займався власним г-вом, торгував у сільс. крамниці. У рад. період 1939–41 і після ДСВ був головою сільради, згодом очолював сільс. споживче т-во, перед виходом на пенсію працював його заготівельником.

П. у с. Котузів.

Літ.: Вахула М. Партизанський рейд під керівництвом С. Мельничука і П. Шеремети 1922 р. та версії цієї події в історіографії // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету: збірник наукових праць. 2011. Вип. 12. С. 189–200; *Левицький В., Олійник В.* Па-

рибус Микола Степанович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 445; *Ляцький* нагльний суд над українськими повстанцями в Чорткові // Свобода. (США). 1922. 5 груд. Ч. 282. С. 2; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. К., 2007. С. 29–30, 846; *Українська Галицька Армія* / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 319, 331.

Микола Лазарович

ПАРІЗЬКА МІРНА **КОНФЕРЕНЦІЯ 1919–20**

Міжнар. форум, скликаний д-вами-переможцями для вироблення і підписання мирних договорів з країнами Четверн. союзу, що зазнали поразки в ПСВ: Німеччиною (Версал. мирн. договір 1919), Болгарією (Нейїс. мирн. договір 1919), Угорщиною (Тріанон. мирн. договір 1920) і Туреччиною (Севр. мирн. договір 1920), що заклали фундамент Версал. с-ми міжнар. відносин. Проходила, з перервами, 18.01.1919–21.01.1920.

Гол. роль у процесі прийняття рішень належала д-вам Антанти (Великій Британії та Франції), а також США. До керівних органів П.м.к. 1919–20 входили представники Італії та Японії. Ін. союзники Антанти в деяких випадках викладали в меморандумах на адресу керівних органів власну позицію або на пленарних засіданнях погоджувалися із сепаратно виробленими рішеннями великих д-в. Через угоду з країнами Четверн. союзу рад. Росію не було запрошено на міжнар. форум.

На П.м.к. 1919–20 було направлено об'єднану делегацію УНР і ЗУНР на чолі з Г. Сидоренком (з 08.1919 – графом М. Тишкевичем). Заст. голови призначили В. Панейка – держ. секретаря закорд. справ ЗОУНР. Заг. чисельність укр. представництва на конф. становила понад 75 осіб. Велика кількість чл. делегації ускладнювала становище українців через розбіжність поглядів її учасників: галичани хотіли досягти незалежності ЗУНР, наддніпрянці дбали більше про інтереси УНР. Оскільки укр. делегація прибула до м. Париж без формального запрошення, не була повноправним учасником, її чл. розгорнули пропа-

**ПАРИЗЬКА МИРНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
1919–20**

гандист. діяльність – видавали л-ру, де розповсюджували інформацію про Україну, її народ, прагнення самовизначення, війну з Польщею та Росією.

На порядку денному П.м.к. 1919–20 майже постійно фігурувала справа Зх. України, про Наддніпрян. Україну згадували тільки епізодично. Тому галичани, сподіваючись на реалізацію принципів декларації В. Вільсона, намагалися діяти окремо від заг.-укр. делегації. Вони видавали свої відозви, листівки, зміст яких часто суперечив заявам кер-ва об'єднаної місії. Врешті внутр. протистояння призвело до розколу, у 12.1919 галиц. представники В. Панейко й С. Томашівський вийшли зі складу спільної делегації.

Обговорення на П.м.к. 1919–20 наслідків розпаду Рос. та Австро-Угор. імперій відбувалося без урахування укр. інтересів. Політика щодо України вибудовувалася на основі підтримки країнами Антанти польс. сторони під час польс.-укр. війни 1918–19, а також надання допомоги арміям А. Денікіна та П. Врангеля в б-бі проти більшовиків. Франція наполягала на вирішенні долі ЗУЗ на основі зміцнення Польщі, Румунії та Угорщини. Прагматичні геополіт.

міркування, які суперечили принципам міжнар. права та ідеї самовизначення націй, обумовили долю ЗУЗ. 25.06.1919 Найвища рада П.м.к. 1919–20 ухвалила рішення про дозвіл польс. військам окупувати Сх. Галичину до р. Збруч, що означало цілковиту ліквідацію держ. існування ЗУНР та введення цивільної адміністрації на цій тер. 20.11.1919 Найвища рада П.м.к. 1919–20 схвалила проект Статуту для Сх. Галичини, який надавав Польщі мандат на управління цією тер. на 25 р. Статут передбачав для Галичини обрання автономного сейму, власний уряд і рівноправність 2 держ. мов – польс. та рутенської (укр.), але через протести польс. уряду документ так і не вийшов за рамки проекту. 14.03.1923 конф. послів Антанти ухвалила рішення про приєднання Сх. Галичини до Польщі на умовах забезпечення автономії краю, політ., реліг. та особистої свободи його нас. За Сен-Жермен. мирн. договором Пн. Буковина залишалась у складі Румунії, Закарпаття передали ЧСР за Тріанон. договором.

Створена П.м.к. 1919–20 Версал. с-ма міжнар. відносин не розв'язала складних проблем стосунків між народами та д-вами Європи й світу, а, на-

впаки, додала нових нац. і територ. суперечностей. Рішенням П.м.к. 1919–20 було ств. 1-шу міжнар. орг-цію – Лігу Націй, покликану гарантувати збереження Версал. с-ми міжнар. відносин. Однак її права та функції були переважно декларативними, що зробило неможливим їхнє застосування в дипломатичній практиці. Унаслідок цього створений на П.м.к. 1919–20 міжнар. порядок був суперечливим та провокував переможени країни до реваншу й радикального перегляду результатів ПСВ.

Літ.: Дацків І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів. 1917–1923. Тернопіль, 2009; *Нагаєвський І.* Історія української держави двадцятого століття. К., 1993; *Симоненко Р.* Паризька мирна конференція 1919–1920 // ЕІУ. Т. 8. К., 2011. С. 65. *Тимченко Р.* Відносини Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки (листопад 1918 – квітень 1920 рр.). К., 2013.

Роман Тимченко

ПАРОХІЯЛЬНІ ХРОНІКИ

Літописи парохій УГКЦ в Сх. Галичині (кін. 19 ст. – 1946), які фіксували повсякденність і вагомі події в житті місц. укр. громади. П.х. провадили місц. священики за розпорядженням галиц. митрополита чи єпископів.

Записи за 1914–19 є важливим істор. джерелом з повсякденної історії ПСВ, орг-ції місц. влади ЗУНР та локальних подій польс.-укр. війни 1918–19 у Сх. Галичині. Окремі П.х. зберігаються в архів. збірках м. Івано-Франківськ, Львів та Тернопіль і серед документів церк. адміністрацій.

Літ.: Рогатинська земля: історія і сучасність. Львів, 2003. Т. 3: Хроніки Рогатинської землі. С. 91–128; *Pawłyshyn O.* Wieś ukraińska Galicji Wschodniej w latach I wojny światowej: strategie przetrwania, modernizacja społeczna i tożsamość narodowa // *Metamorfozy społeczne*, nr. 12: *Studia nad historią społeczną ziem polskich 1914–1918* / red. naukowy W. Mędrzecki; Instytut Historii PAN. Warszawa, 2018. S. 117–160.

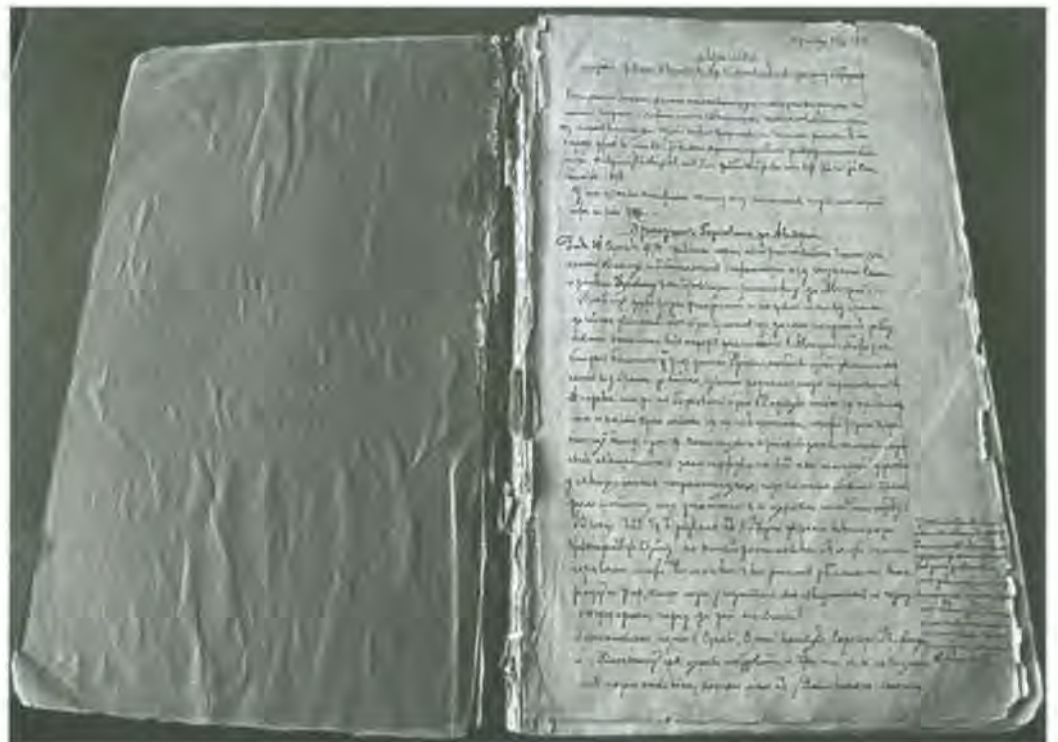
Олег Павлишин

ПАРТІКА

Андрій

(12.12.1894–19.02.1919) – старшина УГА. Н. в с. Воютичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випусник г-зії м. Самбір (06.1914).

У 08.1914 вступив до Легіону УСС. Був вояком сотні В. Дідушка. 28.09.1914 поранений у бою з рос. армією біля с. Вижні Веречки (нині Верхні Ворота Воловець. р-ну Закарп. обл.). У 11.1918 вступив до УГА, служив хорунжим

у 1-му курені 1-го полку 1-ї бригади УСС. У 02.1919 брав участь у Вовчухів. операції УГА. Важко поранений у бою з польс. підрозділом біля м. Львів.

П. у лічниці м. Самбір. 1.03.1919 по смертно іменованний четарем.

Літ.: Дрогобицький Листок. 1919. № 21; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 15; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 318; Т. 3. Вінніпер, 1966. С. 104; Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 95; Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum Arcyksiężniczki Elżbiety w Samborze za rok szkolny 1914. Sambor, 1914. S. 50.

Петро Гуцал

ПАРТИЦЬКИЙ

Йосиф

(1869–23.10.1930) – правник, д-р права, громад.-культ. діяч. Н. в с. Тухля (нині Сколів. р-ну Львів. обл.). Випускник правн. ф-ту Віден. у-ту. Чл. акад. т-ва “Січ”; разом з О. Нижанківським створив студент. хор, який відвідав усі укр. етнічні землі в складі Австро-Угорщини. Дописував у газ. “Діло”, був співробітником гуморист. час. “Дзеркало”. Працював суддею в Штірії (Австрія). 1906 відкрив адвокат. канцелярію в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час РСВ – надпоручник австро-угор. армії, воював на Сх. фронті, нагороджений медаллю за хоробрість і Золотим хрестом заслуги. У період ЗУНР працював у ДСС, займався кодифікацією законів республіки.

1920-ті – адвокат, чл. міськради Станиславова, виступав захисником прав укр. мови. Був серед засн. і головуючих на установчих зборах Союзу укр. адвокатів.

П. і похований у м. Станиславів.

Дж.: ДАІФО. Ф. 342. Оп. 1. Спр. 1–64.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Д-р Йосиф Партицький // Життя і право. 1930. Ч. 4. С. 21–22; На спомин діяча. Доповнення до посмертної згадки про бл. п. д-ра Йосифа Партицького // Діло. 1930. 31 жовт. Ч. 243. С. 5–6.

Степан Кобута

ПАРФАНОВИЧ

Костянтин Миколайович

(24.04.1893–03.07.1958) – лікар, громад.-політ. діяч. Н. в м. Львів у сім'ї заліз. службовця. Навч. у Львові.

Під час РСВ – на Італ. фронті. Згодом за дорученням уряду ЗУНР опікувався укр. військовополоненими. Секретар укр. посольства в м. Рим (Італія).

Після визвол. змагань одержав диплом лікаря; працював воєвод. лікарем у м. Тернопіль та Краків. Чл. УЛТ (1926); д-р медицини. 1940 заарештований органами НКВС, 2 р. перебував у концтаборі в Сибіру.

Після ДСВ – в Німеччині, потім у США. Працював у амер. шпиталях. Володів багатьма іноз. мовами. Автор наук. праць.

П. у м. Джерсі-Сіті (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Мельничук Б. Парфанович Костянтин // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 34; Панишко Ю., Метельська Л. Хроніка квітня. Ювілейні дати вітчизняних лікарів та вчених // Феномен людини. Здоровий спосіб життя. 2013. Вип. 14. С. 39.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

ПАРФАНОВИЧ

Микола

(1867–1936) – заліз. урядовець, профспілковий, політ. і держ. діяч, делегат УНРади. Батько письменниці, громад. діячки С.-Н. Парфанович (1898–1968), К. Парфановича.

Радник, інспектор Дирекції держ. залізниць у м. Львів. Діяч, чл. Управи УСДП, чл. Тимчасового орг. к-ту (23.06.1918–03.1919). Працював інспектором Дирекції залізниць Львів. округу. 12.11.1918 кооптований до Львів. делегації УНРади від УСДП та призначений заст. (“товаришем”) держ. секретаря шляхів І. Мирона. З огляду на те, що І. Мирон прибув до Львова 15.11.1918, до того часу П. виконував міністерські обов'язки й очолював Дирекцію залізниць у Львові. На посаді заст. міністра перебував до 21.11.1918, організував відновлення заліз. сполучення. Залишився в окупованому польс. вій-

**ПАСЛАВСЬКИЙ
Василь**

ськами Львові й не брав участі в засіданнях УНРади в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ).

Чл. т-ва укр. робітників "Воля", Укр. буд. союзу у Львові (1922). 1920-ті – чл. Гол. ради укр. професійних оргцій, Кураторії укр. вищих шк. Діяч Укр. сел.-робітн. соціаліст. об'єднання ("Сельроб") (1927). Автор поезій та п'єс, які не були опубл. й зберігалися в рукописах. Протягом останніх років життя працював у с. Розлуч (нині Турків. р-ну Львів. обл.), розбудовував рекреаційну зону.

П. у с. Розлуч. Похований у м. Львів на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 150; Тимчасовий виконавчий комітет УСДП // Зеліничник. 1918. 15 серп. Ч. 2. С. 8.

Олег Павлишин

ПАСКА Михайло

(д. і м. н. н. – 20.06.1919) – хорунжий УГА.

Старшина запасної сотні скорострільів у м. Стрий (нині Львів. обл.). У 02.1919 в складі 24-го похідного куреня відправлений на фронт біля м. Львів до 7-ї Стрий. бригади УГА. Навесні 1919 очолював кулеметну півсотню 24-го куреня. Команд. сотні 13-го піх. полку 7-ї Львів. бригади УГА. У 06.1919 брав участь у Чортків. офензиві.

Загинув у бою з поляками біля с. Пленіків (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 27; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 76; Шанківський Л. Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // Незалежний культурологічний часопис "І". 2012. Ч. 70.

Богдан Паска

ПАСЛАВСЬКИЙ Василь

(10.01.1895–09.08.1967) – громад., реліг. і військ. діяч, поручник УГА, священник УГКЦ. Н. в с. Станіславчик (нині гміни Перемишль Перемишл. пов. Під-

карпат. в-ва, Польща). Навч. у нар. шк. в рідному селі. 1914 завершив гімназійні студії в м. Перемишль (нині Польща).

З 1914 – на військ. службі в австр. армії в ранзі поручника, воював на Італ. фронті. З 1918 – в УГА. Брав участь у боях за м. Перемишль (11.1918). Після поранення лікувався в шпиталі м. Самбір (нині Львів. обл.). У 06.1919 брав участь у Чортків. офензиві УГА. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину, учасник спільного походу УГА і ДА УНР на м. Київ та Одеса (08.1919). 1.08.1919 іменований четарем. Під час відступу з Києва перехворів на черевний і плямистий тиф. 02–04.1920 – у складі ЧУГА. У 04.1920 намагався перейти на сторону ДА УНР, роззброєний польс. військом. Згодом інтернований у таборах Домб'є біля м. Краків та Тухолья (обидва нині Польща).

1924 повернувся до рідного села, де організував хор і драмгурток. 1926 вступив до духовної семінарії м. Перемишль. У 04.1930 висвячений єпископом Й. Коциловським на священника. Розпочав душпастир. працю в с. Павлокома (нині гміни Динів Ряшів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Одночасно працював у місц. читальні т-ва "Просвіта", був головою його управи. 1934 переведений до с. Грімне (нині Городоц. р-ну Львів. обл.), де сприяв українізації останніх русофілів на Комарненщині. 1935 переїхав до с. Угерці Незабитовські (нині с. Угри Городоц. р-ну Львів. обл.), служив пом. пароха, упродовж 2 р. розгорнув активну сусп. діяльність. Організував дитсадок, драмгурток, церк. і світський хори. Допоміг селянам створити молочарню та кооп. спілку. Разом із сестрою Катериною організовував вистави на сільс. сцені. Видавав метрики укр. мовою, поширював серед селян л-ру з історії України, за що зазнавав переслідувань польс. владою. Восени 1937 переїхав до с. Викоти (нині Самбір. р-ну Львів. обл.), душпастир і громад. діяч до 1944.

07.1944 емігрував до м. Краків, згодом – до Сілезії, де працював на ф-ці й служив душпастирем для укр. робітників. Після капітуляції Німеччини 1945 перебрався до Баварії, перебував у монастирі бенедиктинців, відтак – до

м. Регенсбург (нині ФРН). Восени 1945 став парохом у м. Шлірзее та Гаусгам у пд. Баварії (обидва нині ФРН), де проживала громада укр. шахтарів. У 12.1948 виїхав до Великої Британії, де ввійшов до складу духовенства місц. УГКЦ. Був священником-пом. у м. Бредфорд (до 10.1952), пом. у м. Ноттінгем (1952–58). З 12.1958 – парох м. Галіфакс та округу (з осідком у м. Бредфорд). 1961 деякий час не міг виконувати душпастир. обов'язки через стан здоров'я, тому призначений священником-пом. у м. Лондон. З 12.1962 до кін. життя – пенсіонер у м. Ноттінгем та окрузі. Почесний радник Апостольського екзархату для українців-католиків в Англії та Вельсі. Чл. ОБВУ у Великій Британії.

П. у м. Ноттінгем, де й похований на цвинтарі Садерн.

Літ.: Ковалів Ю. Василь Паславський (1895–1967) // Українська думка. 2016. 9 лип. С. 8.

Богдан Паска

ПАСЛАВСЬКИЙ Михайло

(09.11.1886–15.11.1959) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Германовичі Перемишл. пов. (нині Польща). Навч. в г-зії м. Перемишль (нині Підкарпат. в-ва, Польща; матура 1908), на богослов. ф-ті ун-ту й у духовній семінарії м. Львів (1908–11) та Перемишль (1911–12). Висвячений на священника 7.09.1913 єпископом К. Чеховичем. Душпастир. працю розпочав як заст. катехита, згодом катехит нар. шк. м-ка Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.; 1.10.1913–19).

Під час РСВ був зарахований резервним капеланом австр. армії (1914). З 11.1918 капелан УГА. Потрапив до табору військовополонених м. Тухоля (нині Польща), звідки 4.04.1921 рішенням суду звільнений.

Адміністратор парафії (1919–20), парох с. Лютовиська (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.; 1920–29), де, крім душпастир. опіки, провадив громад. працю, заснував і розвинув діяльність церк. братства св. Йосафата, "Апостольства молитви", нар. читальні св. Йосафата та осередку т-ва "Сокіл". Заарештований

24.10.1922 за ордером прокуратури військ. суду в м. Сянок (нині Польща) після ретельного обшуку в будинку, але наступного дня після допиту комісаром поліції в м. Лісько (нині Польща) звільнений. Згодом призначений парохом у с. Попелі (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.; 1929–40). Завдяки тактовній поведінці П., за посередництва його зв'язків, представники ОУН отримали можливість переходу на Закарпаття (1938–39). У 02.1940 отримав наказ прибути в управління НКВС м. Дрогобич, де його спонукали до "співпраці". Не бажаючи співпрацювати з рад. органами безпеки, переховувався у родичів. У 04.1940 мусив утекти на окуповану Німеччиною тер., однак дружину й дочок П. арештували й відправили на заслання. Сотрудник у с. Ославиця Сяноц. пов. (нині не існує, на тер. Польщі; 05.1940–05.1941), сотрудник у с. Бушковичі Перемишл. пов. (05–12.1941), адміністратор с. Корманичі Перемишл. пов. (12.1941–04.1942), с. Монастир Ліськ. пов. (05.1942–43), с. Добра Сяноц. пов. (нині всі 4 Польща; 1943–46).

Заарештований і побитий у 04.1946 під час облави відділу польс. армії на с. Добра. Влітку 1946 за сприяння римо-католич. декана о. Г. Ухмана виїхав до м. Горлиці (нині Малопольс. в-ва, Польща), де переховувався в родичів. З 03.1947 душпастирював у парафіях Белз. деканату, звідки в рамках акції "Вісла" переселений до Щецин. в-ва. У м. Щецин (нині Західнопомор. в-ва, Польща) влаштувався сотрудником парафії лат. обряду, але за орг-цію душпастир. опіки переселених українців у греко-католич. обряді був арештований польс. органами безпеки з ін. 2 священниками (Я. Гура, Д. Сенета), декілька місяців перебував у в'язниці в Щецині. За клопотанням апостольського адміністратора Гожувської дієцезії Е. Новіцького їх звільнили. Восени 1947 переїхав зі Щецина до м. Валч Кошалін. в-ва (нині Польща), де став сотрудником римо-католич. парафії (до 1957). На поч. 1950-х почав відправляти богослужіння для греко-католиків у м. Кшиж (нині Кшиж-Великопольський, Польща), але через конфлікт та опір римо-католиків

мусив припинити там свою діяльність. Продовжив організувати греко-католиків на терені Гожув. дієцезії. З 1957 замешкав у м. Зелена Гура (нині Польща), де заснував парафію для греко-католиків. Унаслідок згоди примаса Польщі та о. В. Гриника від 17.10.1958 на терені Гожув. дієцезії відновлено або ств. греко-катол. душпастирства, в числі 16 священників отримав декрет примаса на душпастир. працю в парафіях м. Добегнев, м. Кшиж, м. Мендзижеч, м. Сквежина, м. Стшельце Краєнське та Зелена Гура.

П. у с. Бледзев Гожув. в-ва (нині Польща), де й похований.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: Список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 68; Дрогобиччина – земля Івана Франка / ред. Л. Луців. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973. С. 166; Звідомлення Виділу “Кружка родичів” в державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з Альманахом п. н. “З юних днів, днів весни”. З нагоди 40-ліття першої матури. Б/м, 1976. С. 135; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 85, 186–187; *Мартирологія Українських Церков: у 4 т. Т. 2: Українська Католицька Церква: Документи, матеріали, християнський самвидав України.* Торонто; Балтимор, 1985. С. 140; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 78–79; *Halagida I.* Szpieg Watykanu: Kapłan greckokatolicki ks. Bazyli Hrynyk (1896–1977). Warszawa, 2014. S. 138, 142, 152, 157.

**Руслан Делятинський,
Богдан Прах, Ігор Пилипів**

ПАСТЕРНАК

Ярослав Іванович

(02.01.1892–22.11.1969) – археолог, професор, д-р філософії, дійсний чл. НТШ. Н. в м. Хирів (нині Старосамбір.

р-ну Львів. обл.) у сім'ї священника. Здобув освіту в Перемишл. г-зії, на філософ-ті Львів. ун-ту. Під час навч. брав участь у різних археол. та етногр. експедиціях.

У 08.1914 мобілізований до складу 41-го піх. полку 59-ї бригади 43-ї д-зії 11-го військ. корпусу армії Австро-Угор. монархії. Пізніше відправлений на навч. до військ. шк. офіцер. резерву, де здобув звання лейтенанта. Брав участь у бойових діях за звільнення м. Львів від рос. окупації (1915). Воював на Італ. фронті (1916–17). З 02.1918 в складі австро-нім. військ брав участь у відновленні влади УНР на Катеринославщині.

Після розпаду Австро-Угорщини та проголошення ЗУНР долучився до нац.-визвол. змагань галиц. українців. З 12.1918 у лавах УГА: спершу мобілізаційний референт ОВК “Рава”, від 01.1919 – чл. штабу 7-ї Стрий. (з 05.1919 – 7-ї Львів.) бригади. Учасник Чортків. офензиви (7–28.06.1919).

Після поразки ЗУНР, як і більшість вояків УГА, інтернований до ЧСР (1920). Разом з однодумцями співорганізатор у таборі для інтернованих у м. Ліберець (нині Чехія) Культ.-просвітн. кружка, займав посаду бібліотекаря. Публікувався у друкованому органі цієї орг-ції – час. “Український Скиталець”.

На еміграції продовжив студії, вступив до Празьк. ун-ту, де вивчав доістор. та класичну археологію під керівм. Л. Нідерле. За сприяння свого наставника П. вдалося працевлаштуватися асистентом археол. відділу Нар. музею в м. Прага. Восени 1925 захистив докторську дис. на тему "Руські Карпати в археології" (опубл. 1928). Дійсний чл. Чес. археол. т-ва (1926) та учасник держ. експедиції Чес. ін-ту археології (розкопки на Градчанах у Празі 1925).

1928 повернувся до м. Львів, очолив Музей НТШ. Викл. греко-католич. Богослов. акад-ї у Львові. 1934–41 за фінансової підтримки митрополита А. Шептицького проводив археол. розкопки Крилос. городища. 1936–37 виявив і дослідив Успенський собор княжого Галича разом з похованням фундатора цієї святині – Ярослава Володимировича (Осмомисла). 1936 на кошти станіславів. єпископа Г. Хомишина вперше здійснив археол. розкопки Великого Скиту в с. Манява (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Виявив кам'яні фундаменти соборного храму Воздвиження Чесного Хреста, у 2 мурованих криптах – фрагменти кам'яних надгробних плит, людські останки. Біля в'їзної брами знайдено поховання монахів і вірян, убитих турками й татарами 6.09.1676.

Після поч. ДСВ й окупації ЗУЗ більшовиками НТШ було ліквідоване, а його структурні підрозділи реорганізовані. 1939–41 – зав. каф-ри археології Львів. ун-ту. Від 1940 – ст. н. с. Ін-ту археології АН УРСР.

1944 емігрував на Зх., від 1945 – н. с. Геттінген. ун-ту. Лектор Болон. ун-ту, 1947–48 – запрошений проф. ун-ту в м. Бонн (нині ФРН). 1947 долучився до відновлення НТШ в м. Мюнхен (нині ФРН). 1949 разом із сім'єю виїхав до м. Торонто (Канада), де продовжив наук. діяльність.

П. і похований у Торонто.

Літ.: Коваль І., Миронюк І. Ярослав Пастернак – дослідник старожитностей України. Івано-Франківськ, 2006; *Романюк Т.* Ярослав Пастернак. Життєпис вченого. Львів, 2018. 423 с.

Андрій Стасюк

ПАСТУШЕНКО

Михайло

(26.01.1881–11.02.1958) – сотник ДА УНР. Н. в м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.).

Під час Укр. революції вступив до ДА УНР, отримав військ. звання сотника. У 08.1919 – команд. кінної розвідки гармат. бригади корпусу Січових стрільців армій. групи полк. А. Вольфа в поході об'єднаних сил УГА та ДА УНР на м. Київ.

Пастушенко Михайло (стоїть у третьому ряді другий зліва)

ПАЦЛАВСЬКИЙ
Віктор Едмундович

У міжвоєн. період емігрував до Франції. 1936 нагороджений Хрестом Симона Петлюри в м. Везін-Шалет (Франція). У роки ДСВ – сотник д-зії "Галичина". Після ДСВ проживав у м. Лондон.

П. і похований у м. Лондон.

Літ.: Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 121; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 222.

Богдан Паска

ПАУК

Зиновій (Зенон)

Володиславович

(11.11.1886–12.08.1919) – лікар, старшина УГА. Н. в с. Саджава (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Навч. у Станиславів. г-зії. Згодом студіював медицину.

Вступив до УГА 1918 в ранзі чотаря. Був лікарем військ. шпиталю м. Самбір (нині Львів. обл.), старшиною мед.-санітар. служби в Станиславів. ОВК. 1.03.1919 іменованій санітарним поручником. За р. Збруч – лікар КЕА.

Загинув у бою. Похований у с. Саджава.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 128; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 279, 289; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 321; Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 152.

Сергій Перепічка

ПАЦІЯН

Іван

(1890–12.01.1920) – поручник УГА. Н. в м. Троппау (нині Опава, Чехія).

З кін. 1918 – четар УГА. 1.03.1919 іменованій поручником. Станом на 03.1919 – старшина 2-го полку стрільців. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Був старшиною госп. відділу 1-го корпусу.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 314; Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 152.

Богдан Паска

ПАЦЛАВСЬКИЙ

Віктор Едмундович

(03.04.1884–31.12.1974) – адвокат, музикант, громад.-політ. діяч. Брат О. Пацлавського. Н. в м. Броди (нині Львів. обл.). Випускник г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.). Навч. на філос. ф-ті (укр. і слов'ян. філологія) Львів. ун-ту. 1902 обраний секретарем т-ва "Академічна громада" (голова С. Витвицький). 1904 у ході сецесії залишив ун-т і разом зі С. Витвицьким продовжив навч. у м. Відень, де закінчили правн. ф-т. Чл. т-ва "Січ". З 1909 на адвокат. практиці в м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). 1913 з родиною переїхав до м. Дрогобич (нині Львів. обл.), де працював пом. адвоката.

Мобілізований до австр. армії, звільнений 1917, після здачі адвокат. іспиту. Відкрив власне адвокат. бюро. Від 1.11.1918 – секретар повітової нац. ради в м. Дрогобич (голова М. Бодрук, заст. В. Бірчак); одночасно секретар міськ. управи (голова А. Рудницький). За дорученням С. Витвицького виступив адвокатом на суд. процесі над учасниками збройн. виступу 14.04.1919 у м. Дрогобич. Надалі через сімейні обставини не брав активної участі в державотворенні ЗУНР.

З 1922 перейняв адвокат. контору А. Горбачевського. Захищав інтереси укр. нафтового т-ва "Підойма". Чл. УНТП. З 21.05.1923 – чл. ТНК УНТП. Співорганізатор УНДО. Разом з В. Ільницьким організував буд-во в м. Дрогобич укр. г-зії ім. І. Франка, керував УПТ, "Рідною школою"; Муз. т-вом ім. М. Лисенка, т-вом "Боян". Організатор муз. та хороваго життя в м. Дрогобич. З 1941 – голова Укр. нац. ради в м. Дрогобич.

1944 емігрував до Німеччини, згодом до США. Учитель фортепіано в шк. УМІ (Ukraine Montessori International (Montessori school)) м. Йонкерс (шт. Нью-Йорк).

П. у м. Йонкерс, де й похований на цвинтарі Маунт Хоуп.

Тв.: Пацлавський В. Бережанські спогади // Бережанська земля: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1970. С. 322–336; *Його ж.* Перший листопад у Дрогобичі і Бориславський фронт; Степан Вит-

вицький у моїх споминах; Отець Северин Сапрун // Дрогобиччина – земля Івана Франка. НТШ. Український архів. Т. XXV. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973. С. 68–74; 194–201; 721–725; Його ж. Промова голови Української національної ради д-ра В. Пацлавського, виголошена у Дрогобичі на похоронах жертв більшовицького терору // Реабілітовані історією. Львівська область. Кн. 1. К.; Львів, 2009. С. 118–119.

Літ.: Д-р Віктор Пацлавський // Свобода. 1975. 3 січ. Ч. 2. С. 3; 3 Сибіру до ЗДА // Свобода. 1957. 2 січ. Ч. 1. С. 3; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 389.

Микола Вітенко

ПАЦЛАВСЬКИЙ

Омелян Едмундович

(15.09.1891–23.01.1959) – четар, громад. діяч. Брат В. Пацлавського. Н. в м. Чортків (нині Терноп. обл.). Здобув освіту в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.). Грав на мандоліні. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту.

Як старшина австр. армії брав участь у ПСВ. Суд. хорунжий УГА. 21.02.1919 іменованій суд. четарем, суддя Бережан. ОВК. Перехворів на тиф у “чотирикутнику смерті”. Суддя уряду УНР.

З 1922 – суддя в м. Лютовиська (нині с.), Лисько (нині обидва Підкарпат. в-ва, Польща), м. Стрий (нині Львів. обл.), Калуш (нині Івано-Франк. обл.), окружний суддя в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ).

30.09.1939 заарештований, 5.10.1939 за сфабрикованим звинуваченням засуджений військ. трибуналом 12-ї армії Київ. ОВО на 6 р. ВТТ з конфіскацією майна. Поневірявся в таборах на Колимі. 1946 виїхав до Польщі. Працював адвокатом у м. Варшава. У 11.1956 емігрував до родини в США. Працював у госпіталі, від 03.1958 – у канцелярії УККА.

П. у м. Нью-Йорк, де й похований на цвинтарі Св. Карла. 28.12.1994 реабілітований.

Літ.: Альманах Станіславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен,

1975. С. 617; *Гуцал П.* Пацлавський Омелян Едмундович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 448; Д-р Омелян Пацлавський // Свобода. 1959. 27 січ. Ч. 17. С. 3; 3 Сибіру до ЗДА // Свобода. 1957. 2 січ. Ч. 1. С. 3; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 71; Помер д-р О. Пацлавський // Свобода. 1959. 27 січ. Ч. 17. С. 1; Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2001. С. 152.

Микола Вітенко

ПАЧЕХА

Гриць

(31.12.1896–30.05.1954) – педагог, підстаршина УСС, старшина УГА. Н. в с. Хишевичі (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї.

Як учень 7-го кл. укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща) 1914 вступив до Легіону УСС, відзначився в боях на г. Маківка. На 1.06.1916 – десятник 8-ї сотні. У битві біля с. Потутори 08.1916 був поранений, потрапив до рос. полону. Як підхорунжий УСС брав участь у Листопадовому чині в м. Рудки (нині Самбір. р-ну Львів. обл.), командував загоном міліції, потім був командантом міста. Воював біля м. Львів як командант чети в 11-й бригаді УГА. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 іменованій четарем. Потрапив до польс. полону, з табору м. Тухоль (нині Польща) звільнений 28.01.1921.

Закінчив студії фізики й математики у Львів. ун-ті (1928). Викладав у м. Городок (нині Львів. обл.), укр. г-зії м. Любачів (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Заарештований органами НКВС (1940), урятувався з ув'язнення в 06.1941. Вивезений із сім'єю до м. Відень (1943). З 1946 проживав у Франції, працював на ф-ці.

П. у м. Сен-Лоран-Бланжі (Франція).

Літ.: Посмертна згадка // Український самостійник. 1954. 4 лип. Ч. 37. С. 5; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 120; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 339; Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 46.

Петро Гуцал

ПАЧОВСЬКИЙ
Василь-Сильвестр
Миколайович

ПАЧОВСЬКИЙ

Василь-Сильвестр Миколайович

(12.01.1878–05.04.1942) – четар УГА, поет, громад. діяч. Н. в с. Жуличі (нині Золочів, р-ну Львів, обл.) в сім'ї священика. 1884–86 здобув освіту в Жулиц. нар. шк. 1889 почав навч. в Золочів. г-зії, але через смерть батька 1891 змушений змінити місце проживання; продовжив навч. в АГ м. Львів, з 1895 – у Золочів. г-зії, але через рік виключений з неї за патріотичну промову на похороні священика С. Єзерського. Брав приватні уроки, щоб завершити гімназійні студії екстерном. Паралельно розпочав письменницьку діяльність. Учасник орг-ції літ. свята до 25-ліття письменницької праці І. Франка (31.10.1898). 3.07.1899 склав матуральні іспити в 4-й г-зії м. Львів.

1899–1901 навч. на мед. ф-ті Львів. ун-ту. Друкувався в ж. "Молода Україна". 8.12.1900 взяв участь у з'їзді укр. студентів Австро-Угорщини в м. Чернівці з нагоди створення однойменного т-ва. 19.11.1901 виступив співорганізатором студент. віча, де вимагав розшити викладання укр. мовою у Львів. ун-ті. П. і ще кількох студент. лідерів було відраховано з ун-ту, що спричинило сецесію (вихід) понад 600 укр. студентів. 1901–03 навч. на філос. ф-ті Віден. ун-ту. 1901 опубл. свою першу зб. поезій "Розсипані перлини". 1903 повернувся до Львова. Активно писав вірші, які друкував у різних зб. та антологіях. 1905 завершив навч. на філос. ф-ті. 18.09.1905 призначений Крайовою шкільн. радою заст. учителя укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Активно працював на мист. ниві: 1906 видав зб. "Жертва штуки", 1907 – зб. "На стоці гір", став співорганізатором літ. гуртка "Молода муза". 1908 написав рецензію на підручник М. Аркаса "Історія України-Руси", сприяв його популяризації. 25.05.1909 склав учител. іспит на право викладати історію та географію укр. та польс. мовами. Був активним прихильником створення в Галичині численних осередків т-ва "Січ". Неодноразово виступав з рефератами з історії укр. козацтва. Написав пісню "Січ іде...". У Станиславові видавав місячник "Про-

лом". 24.09.1909–09.1914 – заст. учителя у філії АГ м. Львів. 11.11.1909 презентував виставу "Сон української ночі" на музику С. Людкевича. У 12.1909 п'єса П. "Сонце Руїни" (присвячена гетьманові Д. Дорошенку) була визнана кращим укр. драм. тв. (1911 її було надруковано окремою брошурою). 1909–14 написав низку пісень патріотичного спрямування: "Хор підземних ковалів", "Ми лицарі без жаху і без смерти", "Ой у лузі червона калина" (стала піснею-символом УСС); друкував зб. поезій: "Ладі і Маренні терновий вінок мій...", драм. поему "Сфінкс Європи"; активно співпрацював з композитором С. Людкевичем, поетами "Молодої музи", театром "Руської бесіди", гастролював у повітов. містах Галичини.

1915 мобілізований до 35-го піх. полку австро-угор. армії. На заклик СВУ працював у таборах військовополонених м. Кнітельфельд, Фрайштадт і Вецлар з українцями рос. армії; займався виховною, освіт., видавничою роботою. Ред. час. "Просвітній Листок" та "Громадська Думка" для військовополонених.

З 11.1918 – четар УГА, чл. Пресової квартири, ред. газ. "Стрілець" – органу НКГА. Співорганізатор з'їзду СРС 30.03.1919 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Обраний як делегат з'їзду до УНРади. Написав поему "Малий Святослав Хоробрий", трагедію "Роман Великий". 13.04.1919 іменованій учителем з титулом проф. У 07.1919 разом з УГА перейшов на Наддніпрянщину. Працював у Мін-ві преси і пропаганди УНР. Призначений аташе надзвичайної дипломатичної місії УНР до Ватикану.

1920 переїхав до ЧСР. Проживав у м. Ужгород. 11.10.1920–31.08.1929 працював учителем у Берегів. реальній г-зії. Разом з В. Бирчаком редагував час. "Народ". Підготував підручник з історії Закарпаття. 1921 надрукував зб. поезій "Огні мести". 1922 спільно з К. Фігдородою написав сценарій до 1-го істор. фільму про закарп. українців "Корятівич" ("Чарівний перстень Карпат"), 1923–27 – поеми "Дума про Івана Безрідного", "Князь Лаборець. Міт Срібної Землі", "З блакитної книги", "Розгублені звізди", передмову до кн. В. Гренджі-Донського "Квіти

з терням" (серед ін. містила вірш "Пливе кача по Тисині").

1.11.1926 в УВУ в м. Прага захистив докторську дис. з історії мист-ва "Нарис історії мініатюри по рукописям".

Тв. П. активно поширювалися в період українізації в УСРР. Його п'єсу "Сонце Руїни" ставили Новий драматичний театр ім. І. Франка Г. Юри та "Березіль" Л. Курбаса. 1929 тв. П. в УСРР були заборонені рад. владою.

Зазнав переслідувань польс. спец-службами відразу після повернення до Галичини. У 09.1929 переїхав до м. Перемишль (нині Польща), де працював учителем в україномовній г-зії. 1930–34 викладав також історію укр. к-ри в шк. Св. Миколая. 31.08.1933 польс. владою звільнений з г-зії. На поч. 1934 вимушений переїхати до м. Львів. Ще до від'їзду опубл. історіософ. тв. "Світова місія України", у якому розглядав варіанти укр. нац. ідеї – "ідею Святої Русі", "ідею лицарів Хреста святого", "ідею федерації всіх Славян", "ідею державности" та "ідею правди і волі". Більшість думок П. з цього тв. актуальні й сьогодні. У Перемишлі також опубл. поему "Гетьман Мазепа".

У м. Львів змушений працювати службовцем при т-ві "Рідна школа". У 11.1935 виступив з доповіддю "Українознавство у вихованні молоді" на 1-му укр. пед. конгресі в м. Львів, обстоював ідеї укр. соборності.

1936–39 вимушено безробітний. Переклав укр. мовою "Повість минулих літ" (опубл. 1939), "Київський літопис", "Галицько-Волинський літопис". 1937 опубл. поч. епічного тв. "Золоті ворота", істор. нарис "Іван Мазепа: життя і діяльність", віршовану казку "Золота гвіздка". 1938 видав історію Карпат. України.

Після 16.10.1939 викладав укр. мову в одній зі шк. м. Львів. Включений до Спілки письменників України. З 11.01.1940 – ст. викл. каф-ри укр. мовознавства Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка. У 07.1941 виступив з ініціативою примирення ОУН(б) та ОУН(м). Попри поганий стан здоров'я написав драми "Святослав Хоробрий", "Володимир Великий", "Київський цар Ізяслав", "Орден

Багатириів". Автор спогадів про визвол. змагання.

П. від туберкульозу в м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі. На могилі розміщено напис "О Золоті ворота! Стояти Вам ще там, де Ви стояли!".

Тв.: Молода Муза: Антологія західноукраїнської поезії початку ХХ ст. / упоряд., передне слово та приміт. В. Лучука. К., 1989. С. 54–103; Пачовський В. Дмитро Вітовський // Стрілець. 1919. Ч. 8. С. 2–3; Його ж. З історії Пресової квартири УГА // Український Скиталець. 1923. Ч. 15. С. 6–10; Його ж. Зібрані твори. В 2 т. Філадельфія, 1984–85; Його ж. Історія Подкарпатскої Русі. Ужгород, 1920; Його ж. Кубань і Україна. Вінниця на Поділлі, 1919; Його ж.. Мої три перші зустрічі з Іваном Франком в студентські часи // Спогади про Івана Франка / упоряд. М. Гнатюка. Львів, 2011. С. 414–416; Його ж. Срібна Земля: тисячоліття Карпатської України. Нью-Йорк, 1959; Його ж. Українці, як народ. Нью Йорк, 1917.

Літ.: Альманах Станіславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 519, 526, 531, 678; Голомб Л. Василь Пачовський: Закарпатські сторінки життя і творчості поета. Ужгород, 1999; Граничка Л. Василь Пачовський, найбільший ворог Московщини, в новітній українській літературі // Краківські вісті. 1942. 28 серп. Ч. 190. С. 3; Жуличі. Василь Пачовський: Збірник історико-краєзнавчих праць і літературно-художніх творів / упоряд., автор передмови та прим. А. Квасецький. Чернівці, 2013; Роздольська І. Василь Пачовський як учасник стрілецького покоління // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2018. Вип. 67 (1). С. 230–243; Шаян В. Василь Пачовський – віщун історії // Визвольний шлях. 1967. Кн. 4 (229). С. 431–437.

Микола Вітенко

ПАЧОВСЬКИЙ

Микола Ярославович

(22.01.1894–17.07.1968) – хорунжий УГА, громад. діяч. Племянник чет. УГА В. Пачовського. Н. в с. Велика Березовиця (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї залізн. інж. Навч. в г-зії м. Станіславів

ПАЧОВСЬКИЙ
Микола Ярославович

(нині Івано-Франківськ). Випускник реальної г-зії і торг. шк. т-ва "Просвіта" м. Львів.

Від 08.1914 – стрілець у Легіоні УСС (сотня І. Чмоли, згодом сотня А. Мельника). Тричі поранений: 10.1915 – у боях біля с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну), 3.09.1916 – на г. Лисоня біля м. Бережани, 1.07.1917 – у бою біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну, усі Терноп. обл.). Потрапив у рос. полон. Переніс 2 операції. Лікувався в м. Нижній Новгород (нині РФ).

У 07.1918 втік із полону до Галичини. Поступив у розпорядження Д. Вітовського. Учасник Листопадового чину – у складі групи осіб (М. Коник, Л. Гец, С. Паньківський) вивішував укр. прапор над львів. ратушею в ніч на 1.11.1918. Учасник боїв за м. Львів. У 06.1918 іменованний підхорунжим, пізніше – хорунжим. Воював у складі 1-ї бригади УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. У "чотирикутнику смерті" 5 разів перехворів на тиф. 1920 – у 5-й Херсон. д-зії ДА УНР. З групою А. Кравса перейшов до ЧСР, д перебував у таборах інтернованих Райхенберг, Терезін, Йозефов. Учасник театральних гуртків; навч. на табірних курсах діловодства, поштово-телеграфічних.

1926 повернувся до м. Львів. 1927 одружився, з родиною переїхав до м. Чортків (нині Терноп. обл.). Працював у місц. ПСК, філіях т-в "Просвіта", "Рідна школа". 1939–41 – зав. магазину в райспоживспілці. Після 07.1941 – гол. книговод і комунальний референт в управі м. Чортків.

1944 з дружиною та дочкою емігрував до Німеччини. Проживав у м. Аугсбург (нині ФРН). 1947 з родиною переїхав до м. Вашингтон (США). Чл. УНС, Братства УСС, Об'єднання українців у Вашингтоні, ОБВУА, Станиці укр. комбатантів, Т-ва за патріархат. Автор спогадів.

П. у м. Вашингтон.

Тв.: Пачовський М. Вивішення прапора (Опис очевидця) // Наш Львів. Нью-Йорк, 1953. С. 149–150.

Літ.: Бл. п. Микола Пачовський // Свобода. 1968. 16 серп. Ч. 150. С. 3; Гуцал П. Пачовський Микола Ярославович

вч // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 448–449; Мінчак М. Листопадовий переворот і бої за Львів // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 5; Петрик П. У першу річницю смерті Миколи Пачовського // Свобода. 1969. 21 черв. Ч. 116. С. 4; Його ж. Хорунжий Микола Пачовський // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 668.

Олег Рафальський

ПАЧОВСЬКИЙ

Михайло Іванович

(20.09.1861–15.03.1933) – педагог, громад.-політ. діяч, депутат УНРади, міськ. комісар ЗУНР. Н. в с. Добростани (нині Яворів. р-ну Львів. обл.). Навч. у Львів. АГ (1874–82), філос. ф-ті (класична і слов'ян. філологія) Віден. ун-ту (1887). Д-р філософії (Чернів. ун-т, 1895).

Вчитель Коломий. г-зії (1895–98), Львів. АГ (1898–1911). Засн. і дир. г-зії ім. Шашкевича т-ва "Рідна школа" в м. Долина (нині Івано-Франк. обл.; 1911–22). Секретар УПТ та голова гуртка "Рідна школа" в Долині. Звичайний чл. НТШ. Діяч УНДП. Учасник міжпарт. з'їзду в м. Львів 25.03.1918.

На поч. 11.1918 брав участь у встановленні укр. влади в м. Долина. Держ. міськ. комісар. 01–05.1919 – делегат від пов. Долина до УНРади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Учасник Надзвичайного з'їзду УНДП в Станиславові (28–29.03.1919). 1922 вийшов на пенсію.

П. у м. Долина.

Літ.: Д-р. Михайло Пачовський // Рідна Школа. Львів, 1933. 15 берез. Ч. 6. С. 95; Кочержук М. Українська Державна гімназія в Коломиї 1892–1944. Коломия, 2011. С. 210–211; Михайло Пачовський // Діло. 1933. 12 трав. Ч. 119. С. 3; Полек В., Дзвінчук Д., Угорчак Ю. Відомі педагоги Прикарпаття. Біографічний довідник (до 1939 року). Івано-Франківськ, 1997. С. 116, 167.

Олег Павлишин

ПАШКЕВИЧ

Іван

(д.ім.н.н.–20.11.1919)–старшинаУГА. У період ЗУНР – підхорунжий УГА. 1.01.1919 іменованний хорунжим ДСВС, 1.08.1919 – четарем НКГА.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 305, 331.

**Олександр Луцький,
Кім Науменко**

ПАШКЕВИЧ

Іван Омелянович

(04.11.1880–07.03.1959) – сотник УГА, педагог-лінгвіст, бібліотекознавець. Брат С. Пашкевич. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.) у сім'ї вчителя г-зії. Випускник Самбір. г-зії. 1898–1902 навч. на правн. ф-тах Львів. і Краків. ун-тів, 1903–08 – на філос. ф-ті (філол. відділення) Львів. ун-ту, вивчав класичну філологію, нім. та англ. мови. Володів польсь., рос., франц. та італ. мовами. З 1909 працював учителем у 2-й Львів. г-зії.

1914 мобілізований до австр. армії. Поручник УГА. 1.03.1919 іменований сотником інтендатури 1-го корпусу УГА. Згодом у ДА УНР. Інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща). Викладав англ. мову для інтернованих. Наприкінці 1920 звільнений.

1920–22 працював у Жовків. г-зії; 1922–40 – у філії АГ м. Львів; 1938–39 – у Львів. держ. ліцеї. Під впливом І. Крип'якевича написав низку краєзнавчих статей у час. "Життя і знання".

Від 1.10.1939 вчений секретар б-ки Львів. ун-ту. У 06.1941 евакуйований до Новосибірської, згодом Кемеровської обл. РРФСР. Скрипаль оркестру Укр. театру ім. Т. Шевченка, викладав нім. мову в шк. м. Кемерово (нині РФ).

Від 4.01.1945 – гол. бібліотекар б-ки Філіалу АН УРСР у м. Львів (нині ЛНБ). Проводив інвентаризацію та впорядкування бібліотечних фондів, зайняв принципову позицію щодо їхнього збереження. За це 7.01.1950 знятий з посади зав. відділу опрацювання і переведений на посаду гол. бібліотекаря відділу бібліографії. 10.07.1957 відправлений на пенсію.

П. від інсульту в м. Львів, де й похований у родинному гробівці на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: Список полонених старшин УГА в таборі Тухоля

(1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 68; *Литвин Т.* Іван Пашкевич (1880–1959) – бібліотекознавець, педагог, краєзнавець // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2010. № 2. С. 641–658; *Рутар В.* Інтендатура Галицької армії (1918–1919 рр.) // Військово-науковий вісник. 2011. Вип. 15. С. 179–197; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська *Tuchola*. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 45, 90.

Олеся Стефанік

ПАШКЕВИЧ

Стефанія (Степанида)

Омелянівна

(1889–1953) – розвідниця УГА, історик, географ, громад. діячка. Сестра сот. УГА І. Пашкевича. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.). Випускниця Самбір. г-зії. На філос. ф-ті Львів. ун-ту вивчала історію та географію. 1910 записалася на курси до М. Грушевського, С. Рудницького.

1918–21 – чл. бойового відділу УГК, вела розвідувальну діяльність у м. Львів під час боїв 1–21.11.1918. Кілька разів переходила лінію фронту з листами й дорученнями. Чл. УСДП. 1918–22 – співред. час. "Вперед", ж. "Наша Мета". 30.03.1920 разом з П. Буняком, Л. Ганкевичем та А. Чернецьким вийшла зі складу УНРади.

До 1939 – чл. К-ту допомоги укр. політ. в'язням. Працювала вчителькою історії та географії в "Рідній школі" м. Львів.

Чл. комісії Т-ва прихильників музею НТШ. Чл. Геогр. комісії НТШ. Чл. "Галицького географічного грона". Пластова діячка. Викл. картографії та спортивного орієнтування. Співавтор вид. "Географія українських і сумежних земель" (за ред. В. Кубійовича; написала 4-й розділ "Морфологічні краєвиди укр. земель"). 1940–45 – на засланні. Після 1945 працювала ст. викл. на геогр. ф-ті Львів. ун-ту.

П. у м. Львів, де й похована в родинному гробівці на Личаків. цвинтарі.

Дж.: ДАЛО. Ф. 26. Оп. 15. Спр. 637. Арк. 104 – 104 зв.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 425; *Литвин Т. Іван Пашкевич (1880–1959) – бібліотекознавець, педагог, краєзнавець // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2010. № 2. С. 641–658; Ровенчак І. Володимир Кубійович і географічна комісія наукового товариства імені Шевченка // Історія української географії. 2010. Вип. 22. С. 35–37; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 344.*

Микола Вітенко

ПАШКО

Омелян Михайлович

(1894–01.1920) – поручник артилерії УГА. Н. в м. Сучава (нині Румунія) в сім'ї муляра й громад. діяча. 1906–10 навч. у вищій держ. г-зії м. Сучава, 1910–14 – у 1-й вищій держ. г-зії м. Чернівці (матура 07.1914).

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, кадетом артилерії. З 01.1916 іменованій лейтенантом, з 05.1918 – обер-лейтенантом у резерві 4-го полку фортечної артилерії.

Став на службу в УГА з 15.04.1919 як поручник артилерії 7-го гармат. полку УГА. Командував четою 4-ї батареї 7-го гармат. полку (команд. пор., згодом сот. І. Медвідь). Під час Чортків. офензи-

ви в 06.1919 батареї 7-го гармат. полку своїм вогнем забезпечили успіх прориву ворожого фронту. Після переходу УГА на Наддніпрянщину воював у складі армій. групи ген. Ф. Вольфа. Після походу на м. Київ 7-й гармат. полк перейшов на протиденікін. фронт і брав участь у боях за м. Брацлав (нині смт Немирів. р-ну Вінниц. обл.). Наприкінці 1919 захворів на тиф.

П. у м. Тирасполь (нині Молдова).

Літ.: *Мигович П. При 1-ій Бригаді Червоних Українських Січових Стрільців. Хронологічний хід подій // ЛЧК. 1938. Ч. 10. С. 11–15; Померли на Україні // Свобода. 1920. 21 жовт; Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 398; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 193–195; Hivatalos kész // Budapesti Közlöny. 1918. 5 Június; Zu den Landtagswahlen // Czernowitzer Tagblatt. 1911. 15 Februar.*

Володимир Старик

ПАШКОВСЬКИЙ

Володимир

(14.11.1897–07.03.1970) – старшина УГА, священник УГКЦ. Н. в м. Сокаль (нині Львів. обл.) у сім'ї міщанина. Навч. в АГ м. Львів.

1918 добровольцем вступив до УГА, служив четарем піхоти 1-го корпусу УГА, у складі якого в 07.1919 перейшов р. Збруч, пройшов цілу воен. кампа-

ПАШКО Омелян Михайлович (другий праворуч)

нію. 1.08.1919 іменований поручником. У 05.1920 повернувся до Галичини.

1920–24 навч. в духовній семінарії у Львові. Одружений. Висвячений на священника 5.04.1925. Душпастир. й громад. працю проводив як адміністратор парафії с. Суходоли (нині Бродів. р-ну; 1925–29), парох с. Синьків (нині Радехів. р-ну; 1929–31), парох с. Корчин (нині Сколів. р-ну; 1931–34), парох с. Добротвір (нині смт Кам'янка-Бузьк. р-ну, усі Львів. обл.; 1934–44), з 1938 – теж заст. декана Струмило-Камінець. деканату. У с. Добротвір на місці спаленої під час війни старовинної церкви організував 1933–38 буд-во церкви Св. Володимира і Ольги в укр.-візантійському стилі, яку посвятив єпископ І. Бучко.

Після рад. окупації восени 1939 разом з родиною емігрував до м. Краків, з поч. нім.-рад. війни 1941 повернувся до с. Добротвір. З наближенням рад.-нім. фронту змушений 21.03.1944 знову емігрувати з родиною на Зх. Спершу зупинився в с. Ліщин (нині гміни Устя-Горлицьке Горлиц. пов. Малопольс. в-ва, Польща), де став парохом, а дітей записав на навч. до г-зії м. Криниця (нині Криниця-Здруй, Польща). З наближенням фронту продовжив емігрувати, 10.09.1944 прибув до м. Стара Любовня, пізніше до м. Тренчин (нині обидва Словаччина), відтак – до передмістя м. Братислава, де перебував до 04.1945. З наближенням фронту разом з родиною вирушив через Австрію до Риму. До 1947 проживав в Італії, відтак емігрував до США. Душпастир. працю продовжив як парох церкви Св. Петра і Павла в м. Маунт Кармел (шт. Пенсільванія; 1950–52), парох церкви Св. Івана Хрестителя в м. Мак-Кіспорт, (шт. Пенсільванія; 1952–64), пом. пароха церкви Св. Йосифа в м. Чикаго (шт. Іллінойс; 1965–70).

П. у м. Чикаго.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 696. 5 арк.; Оп. 2 а. Спр. 2077. 48 арк.; Оп. 5. Спр. 90. 61 арк.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 92, 232; Надбужанщина: Сокальщина,

Белзчина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1989. Т. 2. С. 350–351; Т. 3. 1994. С. 442; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 248, 329, 331.

*Руслан Делятинський,
Ігор Пилипів*

ПАШКОВСЬКИЙ

Лев

(04.10.1889–22.11.1918) – четар УГА. Н. в с. Фредрополь (нині Перемишль. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1911). Працював у повітов. суді в Перемишлі.

1916 мобілізований до австр. армії. Брав участь у ПСВ на Італ. фронті в складі 18-го Перемишль. полку крайової оборони. Отримав військ. звання четаря. У серед. 11.1918 вступив до УГА, команд. сотні добровольців с. Молодовичі (нині Польща); брав участь у боях проти поляків біля м. Перемишль та Нижанковичі (нині смт Старосамбір. р-ну Львів. обл.).

Загинув у бою біля с. Молодовичі та Куп'ятичі (нині обидва Польща). Похований у с. Молодовичі.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1938. Ч. 12. С. 20.

Богдан Паска

ПАШНИЦЬКИЙ

Василь Михайлович

(05.06.1903–27.06.1941) – педагог, красзнавець, д-р філософії, засн. Станіслав. обл. держ. б-ки (нині Івано-Франк. обл. універсальна наук. б-ка ім. І. Франка), стрілець УГА. Н. в с. Вовчинець (нині в складі м. Івано-Франківськ) у сім'ї шевця.

Учнем Станіславів. г-зії навесні 1919 добровільно вступив до УГА. Воював на Наддніпрянщині, був поранений біля м. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.).

1920 повернувся додому, закінчив гімназійні студії (1926). Магістр слов'ян. філології Львів. ун-ту (1932), д-р філософії (1934). Брав активну участь у пластовому русі: пластун-розвідник 11-го куреня ім. І. Мазепи, заст. полковника

**ПАШКОВСЬКИЙ
Лев**

(1923–24), полковник (1924–25) 5-го куреня "Довбушівці" в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Викладав польс. мову в приватній г-зії т-ва "Рідна школа". Збирав фольклор, видав дослідницьку працю "На лемківсько-бойківському пограниччі". У 01.1940 призначений дир. новоств. Станіслав. обл. держ. б-ки, якою керував до 08.1940. Звільнений з посади з ініціативи органів НКВС як неблагонадійний, ч. зібраного П. бібліотечного фонду була вилучена й знищена. Викладав філологію в Станіслав. учител. ін-ті.

22.06.1941 заарештований, через кілька днів замордований працівниками НКВС. Посмертно реабілітований 14.04.1991.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; *Горбань Г.* Василь Пашницький – перший директор Станіславської обласної бібліотеки, педагог, книголюб, краєзнавець // Бібліотеки на західноукраїнських землях XVIII–XX ст. Львів, 2006. С.154–157; Реабілітовані історією: Івано-Франківська область. Т. 2: Місто Івано-Франківськ, Богородчанський, Верховинський, Надвірнянський райони. Івано-Франківськ, 2001. С. 151–152.

Степан Кобута

ПЕЖАНСЬКИЙ

Володимир Григорович

(11.03.1891–09.07.1970) – громад.-політ. діяч, повітов. комісар ЗУНР. Старший брат О. Пежанського. Н. в м. Львів в укр.-польс. сім'ї архіт. Г. Пежанського та О.-Е. Голендер. Навч. в г-зії м. Львів, на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Д-р права. Обраний секретарем укр. АГ. Був активним учасником Укр. студент. союзу поряд із М. Гаврилком, Л. Курбасом, А. Коцком. Брав участь у політ. житті краю, зокр. в б-бі за укр. ун-т, у 07.1910 разом з ін. укр. студентами був арештований за виступи проти поляків. Перебував у дружніх контактах з Є. Коновальцем, М. Гаврилком та ін. Працював юристом, певний час був співголовою укр. юрид. т-ва у Львові.

Разом з братом Олександром був чл. напівавтор. оркестру учнів АГ та консерваторії м. Львів (1910-ті). Муз. колектив грав на високому професійному рівні, був у пошані у професійних муз. критиків і звичайних слухачів. Також разом з Олександром брав участь у вакаційних мист. виступах містами Галичини разом з хором "Бандурист". Надалі активно долучався до розбудови укр. театральн.-муз. життя Галичини, продовжував справу батька, залучав до неї 2 своїх молодших братів.

Учасник зібрання українців Львова на підтримку Брест. миру з вимогою утворення окремого укр. коронного краю (03.1918). З 1.11.1918 працював пом. Р. Перфецького у ДСВНС. Наприкінці 1918 змінив Ф. Свістеля на посаді держ. комісара Перемишлян. пов. Після 09.1919 – представник ЗУНР у м. Братислава (нині Словаччина). Згодом вів юрид. практику для укр. громад у м. Перемишль (нині Польща), Кошице (нині Словаччина), на Закарпатті, зокр. в м. Ужгород. Був причетний до орг-ції спорудження Нар. дому "Просвіти" в Ужгороді (1927–28) й заснування осередку "Просвіти" в Кошице. Учасник змагань за незалежність Карпат. України, був особисто знайомий з А. Волошином.

П. і похований у м. Кошице.

Літ.: *Гаврилко М.* Пам'ятник Шевченка у Львові // Діло. 1914. Ч. 37. С. 3; Довірчі збори "Академічної громади" //

Діло. 1910. Ч. 256. С. 6; 3 товариства "Бандурист" // Діло. 1913. Ч. 137. С. 6; 3 IV секції УСС у Львові // Діло. 1912. Ч. 33. С. 5; 3 святочної концертної зали // Діло. 1913. Ч. 177. С. 6; За український університет // Діло. 1913. Ч. 147. С. 2; Заснування філії "Просвіти" в Кошицях // Новий час. 1936. Ч. 110. С. 10; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 78; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 13; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 237; Нога О. Світ львівського спорту (1900–1939). Львів, 2007. С. 318; Нога О., Яців Р. Мистецькі товариства, об'єднання, угруповання, спілки Львова 1860–1998: Матеріали до довідника. Львів, 1998; Пежанський О. Ностальгія...: Фотоальбом / упоряд. В. Пилип'юк. Львів, 1992; Його ж. Спогади 1892–1972. К., 2018; Придаткевич Р. Спогади про бл. п. Олександра Пежанського (1892–1972) // Свобода. 1973. 1–3 берез. Ч. 38. С. 2; Ч. 39. С. 2; Ч. 40. С. 2–3; Савицький І., Нога О. Архітектор Григорій Пежанський та розвиток фізичної культури в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Львів, 2016; Студентський конгрес // Діло. 1913. Ч. 148. С. 2; Хор "Бандурист" // Сокіл-Батько. Спортивно-руханкове товариство у Львові: Альманах. 1894–1994. Львів, 1996. С. 92; Цегельський Л. Від легенд до правди. Нью-Йорк; Філадельфія, 1960.

Ігор Савицький, Олесь Нога

ПЕЖАНСЬКИЙ

Михайло Григорович

(29.09.1900–16.06.1987) – громад. і театр. діяч. Брат О. й В. Пежанських. Чл. "Пласту" (з 1912).

З 30.10.1918 разом з ін. пластунами свого гуртка за дорученням сот. УГА Л. Огоновського займався розвідкою на вулицях м. Львів. Активно допомагав встановлювати укр. владу.

Навч. в Таємній укр. політехніці. 1927 завершив студії у Віден. політехніці. 1927–35 працював у Дирекції залізниць м. Львів, був звільнений польс. владою з роботи. З 1936 – чл. НТШ (належав до Управи Військ.-істор. комісії).

Відкрив власне архіт. бюро. У Львові працював у буд. сфері. Відіграв значну роль у підтримці укр. театр. руху, зокр. діяльності заснованого 1923 кооперативу "Український театр", чл. якого був його брат Олександр. Також долучався до розвитку укр. театр. життя цілої Галичини. Захоплювався фотографією, був істориком, писав культурологічні праці, досліджував історію укр. авіації. Свої розвідки друкував у газетах Галичини. 1940–41 завідував комплексом будівель Львів. ун-ту.

1944 емігрував до Німеччини. 1945–48 викладав в ун-ті Адміністрації ООН для допомоги й відбудови (англ. United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA)) м. Мюнхен. 1949 виїхав до Америки. У США був знаний як інж.-будівельник, термінограф, чл.-засн. Т-ва укр. інженерів Америки, дослідник укр. історії та фотограф, активний чл. "Пласту".

П. у м. Нью-Йорк. Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Лит.: Великі конституючі збори кооперативу "Український театр" // Діло. 1923. Ч. 65. С. 3; Ч. 72. С. 3; Вечір у пошану інж. Михайла Пежанського // Свобода. 1987. 13 лютого. Ч. 29. С. 7; Помер

св. п. М. Пежанський // Свобода. 1987. 18 черв. Ч. 115. С. 1; Український театр // Діло. 1923. Ч. 78. С. 3; Ч. 79. С. 6; Ч. 81. С. 2; Ч. 91. С. 4.

Ігор Савицький, Олесь Нога

ПЕЖАНСЬКИЙ

Олександр Григорович

(02.11.1892–31.08.1972) – архітектор, фотограф, стрілець УГА. Н. в м. Львів в укр.-польс. сім'ї архіт. Г. Пежанського та О.-Е. Голендер. Випускник АГ (1910). Навч. у Львів. політехніці, водночас у Львів. консерваторії, Муз. ін-ті ім. М. Лисенка. Чл. т-ва укр. студентів-техніків "Основа", хору "Бандурист". Вів курси з нарисної геометрії для абітурієнтів Львів. політехніки. Захоплювався живописом та фотографією.

1915 мобілізований до австро-угор. армії (залізн. війська). Воював на Сх. та Балкан. фронтах. 1917 продовжив навч. на архіт. ф-ті Віден. ун-ту. 1918 успішно завершив студії у Львів. політехніці.

З 11.1918 – доброволець УГА. Воював у залізн. підрозділі. Влітку 1919 відправлений до м. Відень для закупівлі радіостанції. Через заборону зі сторони Антанти завдання не виконав.

Проживав у м. Відень, згодом м. Катовиці (нині Польща). Пізніше повер-

нувся до м. Львів, де працював архітектором. Автор проектів житлових, громад., культових споруд у стилях модерн, функціоналізм у різних населених пунктах Галичини. 1927 заснував власне буд. підприємство. За проектами П. зведено церкви в с. Ільник (нині Турків. р-ну), Потелич (нині Жовків. р-ну), Германів (нині Тарасівка Пустомитів. р-ну), Мразниця (нині в складі м. Борислав, усі Львів. обл.), м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), нар. доми в с. Романів (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.), Ворохта (нині в складі міськради Яремче) і Залуква (нині Галиц. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.), шпиталь "Народна лічниця", б-ку "Студіон" (опікуном і меценатом яких був А. Шептицький) у Львові. Ч. цих проектів, як і Кедрові палати в с. Осмолода (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.), підготував безкоштовно. Належав до складу мист. комісії при митрополичій консисторії. Активний чл. Укр. фотографічного т-ва (УФОТО), Карпат. лещетар. клубу, туристично-краєзнавчого т-ва "Плай", Союзу укр. власників реальності у Львові. 1934 зняв аматор. фільм "3 мандрівки по Рівієрі".

1944 виїхав до м. Катовиці, де продовжив працювати архітектором, займався фотомист-вом. 1966 переїхав до США, проживав у м. Давнерс Гроув (шт. Іллінойс). Автор спогадів про УГА, численних чорно-білих та кольорових світлин. Разом з дружиною Іреною Макарушкою виховав доньку Дарію Ярошевич – активістку укр. громад. орг-цій м. Чикаго.

П. у м. Чикаго (шт. Іллінойс).

Тв.: Пежанський О. Г. Ностальгія...: Фотоальбом / упоряд. В. Пилип'юк. Львів, 1992; Його ж. Спогади 1892–1972. К., 2018.

Літ.: Гороховський А. З любов'ю до рідного краю (до виходу у світ фотоальбому О. Пежанського "Ностальгія") // Свобода. 1993. 9 лип. Ч. 129. С. 2, 5; Інж. Олександр Пежанський помер на 80-му році життя // Свобода. 1972. 2 верес. Ч. 162. С. 1; О. З. У безмежній черзі... // Свобода. 1972. 4 жовт. Ч. 183. С. 3; Придаткевич Р. Спогади про бл. п. Олександра Пежанського (1892–

1972) // Свобода. 1973. 1–3 берез. Ч. 38. С. 2; Ч. 39. С. 2; Ч. 40. С. 2–3; *Савицький І., Нога О.* Архітектор Григорій Пежанський та розвиток фізичної культури в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Львів, 2016.

Ігор Савицький, Олесь Нога

ПЕЛЕНСЬКИЙ

Дам'ян (Дем'ян)-Лонгин Андрійович

(20.01.1899–31.05.1967) – хімік, співзасн. і кер. "Пласту", хорунжий УГА, громад.-політ. діяч. Брат відомого кооп. діяча З. Пеленського. Н. в с. Княгиничі (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Згодом переїхав до с. Лисятичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Навч. у Стрий. г-зії (1910–14). Долучився до створення "Пласту", заснував гурток "Пугачі". 1917 закінчив гімназійні студії в м. Відень (військ. матуру склав 26.06.1917).

Доброволець УСС, консультант телефонічного відділу при вишкoлі УСС. Учасник ПСВ. У складі УСС долучився до УГА. Хорунжий. Учасник боїв за Цитадель у м. Львів. Після відступу зі Львова переведений до м. Стрий. Заст. сот. М. Ігнатенка, коменданта телефонічної сотні 3-го корпусу УГА, набраної з пластунів. З 12.1918 – командант цього підрозділу. 1.08.1919 іменований четарем. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Перехворів на тиф, потрапив у польс. полон. Перебував у таборі військовополонених м. Тухоля (нині Польща). Звільнений 4.08.1920. Учасник 1-го студент. конгресу в м. Львів (1921). Арештований польс. поліцією.

Після звільнення 1923 виїхав до м. Данціг (нині Гданськ, Польща). 1928 закінчив хімічний ф-т Тех. вищої шк. Вільного м. Данціг, отримав диплом інж. хімії. Працював в укр. пром. установах із вир-ва прального порошку та на власній ф-ці "Мота". У 07.1944 виїхав до м. Відень, згодом до м. Аугсбург, 1946 – до м. Регенсбург у Німеччині (нині обидва ФРН).

З 1948 – проф. Укр. високої політех. шк. УТП. Згодом переїхав до м. Мюнхен (нині ФРН). Займав посади: управитель Укр. наук. дому в м. Мюнхен; з 1965 – го-

лова Т-ва сприяння укр. науці; голова відділу Комісії допомоги укр. студентству (КоДУС) у Німеччині; голова Т-ва укр. інженерів, голова Крайової Пластунської старшини; чл.-засн. "Рідної школи", чл. НТШ. Автор спогадів.

П. у м. Мюнхен, де й похований на цвинтарі Вальдфрідгоф.

Тв.: Пеленський Д. Осінь 1918 року: (уривки зі споминів) // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1934 рік. Львів, 1933. С. 75–83; *Його ж.* Пластуни-юнаки Великих Днів // Пластотивий шлях. 1951. Ч. 6. С. 9–13; *Його ж.* Спомини. Львів; Регенсбург; Мюнхен; Нью-Йорк, 1962; *Його ж.* Спомини про оснування Пласту в Стрию. Дружнє Послання Загону Червона Калина. 1961–1962. Ч. 1/13. С. 63–73.

Лит.: *Жила В.* Під враженням Мюнхену // Свобода. 1967. 10 січ. Ч. 4. С. 2; Помер інж. Дам'ян Пеленський у Мюнхені // Свобода. 1967. 2 черв. Ч. 100. С. 1; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 1. С. 139, 183, 406–424, 433, 451–452, 514; Т. 2. 1990. С. 101–102; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 79; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 331; *Шанківський Л.* Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // "ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 70. Львів, 2012. С. 27–47; *Шах С.* Дам'ян Пеленський. Посмертна згадка // Шлях перемоги. 1967. 30 лип.

**Микола Вітенко,
Сергій Перепічка**

**ПЕЛЕНСЬКИЙ
Зеновій Андрійович**

(26.01.1890–28.10.1943). Н. в с. Велдіж (нині Шевченкове Долин. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в Коломий. г-зії, на юрид. ф-тах Львів. і Віден. ун-тів. Випускник Вищої шк. світової торгівлі в м. Відень, економіст. Голова акад. т-ва "Січ" у Відні (1916).

Вояк УГА (1918–19). Активний діяч кооп. руху в УНР, відтак укр. кооперації

**ПЕЛЕНСЬКИЙ
Дам'ян (Дем'ян)-
Лонгин Андрійович**

**ПЕЛЬВЕЦЬКИЙ
Антін Андрійович**

в Галичині. Перебував у слідчому арешті в справі С. Федака (1921). Чл. УВО (1923).

Ред. органу РСУК "Господарсько-кооперативний часопис" (1927–29). Чл. ЦК УНДО (1929), посол до польс. сейму (від 1930), гол. референт пропаганди РСУК (1930–39). Комісар Рільничого банку в м. Люблін (нині Польща; 1939–41), дир. Аграрного банку Галичини в м. Львів (1941–43). Чл. УНК в м. Краків (06.1941).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. кладовищі.

Літ.: Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007.

Микола Посівнич

**ПЕЛІХ
Василь**

(29.08.1887–04.02.1922 (за ін. даними – 03.11.1921)) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Вільшаниця (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Золочів (матура 1908), духовній семінарії та на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1908–11). Висвячений на священика 1913.

На поч. РСВ покликаний на військ. капелана австр. армії, призначений капеланом 89-го полку піхоти. У 10.1914 на прохання вояків 1-го батальйону 89-го полку піхоти, що складався на 80 % з українців і дислокувався біля м. Люблін (нині Польща), подав клопотання перед військ. та духовними властями про дозвіл на відправу греко-катол. богослужіння в базиліці м. Естергом (нині Угорщина) та посвяту власного укр. прапора. Через відмову примаса Угорщини самостійно посвятив цей прапор на польовій Літургії. У складі 89-го полку піхоти пройшов бойовий шлях як капелан, опинився на Сх. фронті на Волині в р-ні м. Луцьк. Під час Брусилів. прориву рос. військ 6.06.1916 потрапив в оточення та полон; перебував у таборі австр. військовополонених у Дарниці біля м. Київ, де продовжував в. о. капелана для полонених, відмовився прийняти православ'я. Відправлений пішим етапом до табору в м. Болхов Орлов. губ. (нині РФ), де йому заборонили проводити богослужіння.

1.02.1918 разом зі старшиною В. Галаном утік із табору через м. Орел, Курськ (обидва нині РФ), Харків, Полтава, Черкаси, Проскурів (нині Хмель-

ницький) до Галичини. Виїхав до м. Відень, знову зголосився до військ. служби, направлений до штабу 89-го полку піхоти в м. Ряшів (нині Польща).

31.10.1918 прибув до м. Перемишль (нині Польща), де зголосився до УГА. Перебував у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), згодом, за наказом ген. М. Тарнавського, призначений польовим духівником 3-го Галиц. корпусу в м. Стрий (нині Львів. обл.). У 07.1919 в складі УГА перейшов за р. Збруч. Наказом Диктатора ЗУНР від 1.08.1919 отримав відзнаку преподобника 8-го рангу. У 10.1919 разом з капеланом Гол. штабу УГА в м. Вінниця о. М. Ріпецьким сформулював статут т-ва "Укр. самаритянська поміч". У 05.1920 в Проскуріві разом з о. І. Лебедовичем відслужив польову Літургію, виголосив проповідь, закликаючи старшин і стрільців не занепадати духом. Навесні 1920 потрапив до польс. полону. У Проскуріві опинився в перехідному таборі військовополонених, згодом направлений до табору полонених на Ялівці у Львові, де захворів на тиф; звільнений стараннями родичів. Отримав парафію в с. Бужок (нині Золочів. р-ну), розпочав громад. роботу разом з дружиною-вчителькою.

П. у с. Бужок (за ін. даними – у рідному с. Вільшаниця).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 700; Оп. 2 а. Спр. 254; Оп. 5. Спр. 314; Ф. 358. Оп. 1. Спр. 185; Спр. 317; Оп. 2. Спр. 241.

Літ.: Золочівщина, її минуле і сучасне. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 147, 305, 309; Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 85, 187–189, 197; Посмертні згадки // Громадський Голос. 1923. 1 лютого. С. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 316; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 341.

**Руслан Делятинський,
Наталія Винник, Петро Сіреджук**

**ПЕЛЬВЕЦЬКИЙ
Антін Андрійович**

(27.01.1898–03.02.1957) – старшина УГА, греко-катол. священик, єпископ РПЦ, громад. діяч. Н. в с. Нагірянкa (нині

Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. приват. г-зії м. Чортків (нині Терноп. обл.), матуру склав 14.07.1921 в укр. г-зії м. Тернопіль.

1918–19 служив в УГА. 1921–25 студював теологію в духовній семінарії і богослов. ліцеї м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Висвячений на субдиякона 24.12.1924, на диякона 28.12.1924, на священника в стані celibату 26.04.1925 єпископом Г. Хомишиним. Душпастир. працю розпочав як катехит 7-класних нар. шк. для хлопців і дівчат у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.; 1925–27). Адміністратор парафії с. Люча (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.; 1.08–15.10.1927). Пом. пароха (16.10.1927–18.02.1929), адміністратор (19.02–30.04.1929), знову пом. пароха в м-ку Печеніжин (нині смт Косів. р-ну; 1.05.1929–27.10.1930). 1929 з групою паломників побував у Римі. 1930 засуджений польс. владою на 3 р. ув'язнення, але за сприяння єпископа Г. Хомишина звільнений. Адміністратор парафії с. Старі Петликивці (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.; 2.11.1930–15.12.1934). 1932 брав участь у кооп. курсі в с. Зелена (нині Бучац. р-ну). Адміністратор парафії с. Пробіжна (нині Чортків. р-ну; 16.12.1934–14.11.1938), м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) та декан Гусятин. деканату (15.11.1938–45).

1945 органи НКДБ зібрали на П. "компромат", звинувачуючи в тому, що під час нім. окупації "входив до складу повітового українського національного комітету", "агітував за вступ в дивізію СС-Галичина", був "довірною особою" єпископа Г. Хомишина. У 03.1945 нарком держбезпеки УРСР санкціонував арешт П., але в 05.1945 П. було "рекомендовано" до акції "возз'єднання". Чл.-засн. Ініціативної групи для возз'єднання Греко-католическої церкви з РПЦ від Станіслав. єпархії (1945–46), організував і провів понад 30 нарад зі священниками. З 06.1945 – настоятель катедрального собору в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Рішенням Священного синоду РПЦ від 19.02.1946 піднесений на єпископа Станіславського і Коломийського. 22.02.1946 у м. Київ приєднався до РПЦ. Хіротонізований

24.02.1946 екзархом України митрополитом Йоаном. Учасник Львів. псевдособору 8–10.03.1946. 2.04.1946 побував у м. Київ, де зустрівся з М. Хрущовим. Рішенням Священного синоду РПЦ від 24.10.1954 піднесений у сан архієпископа.

П. у м. Станіслав, де й похований 7.02.1957 на центр. кладовищі в гробниці єпархіальної капітули.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 4. Арк. 166.

Літ.: Бучач і Бучаччина: історико-мемуарний збірник / ред. кол.: М. Островерха та ін. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972. С. 290, 623; Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 233; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. Т. 1–2. К., 2006; Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 291, 580, 583, 584; Т. 2: Документи і матеріяли (1939–1950). С. 343, 345, 354, 740; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі. 1898–1988. До сторіччя заснування. Тернопіль; Львів, 1998. С. 507.

*Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій,
Василь Гоголь*

ПЕНЧАК

Микола Іванович

(12.11.1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, правник, співробітник НКВС СРСР. Н. в с. Кривеньке (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1913). Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював на фронті. Від кін. 1918 – старшина УГА, воював у 9-й бригаді; на поч. Чортків. офензиви призначений ад'ютантом бригади. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 іменований сотником. У ЧУГА – політкомісар 4-го піх. полку, сформованого на базі 9-ї бригади УГА. Наприкінці 04.1920 потрапив

у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща); після подання прохання на звільнення, у якому заявив, що "ніколи не воював проти поляків, ані проти польської держави", відпущений на волю 23.09.1920.

Виїхав до ЧСР, закінчив вищі студії в м. Прага. У серед. 1920-х разом з групою колиш. вояків УГА прибув до СРСР. Взятий на службу у військ. юстицію, згодом став співробітником ОДПУ (від 1934 – НКВС). 1938 проживав у м. Горький (нині м. Нижній Новгород, РФ), був нач. територ. відділу військ. трибуналу військ НКВС Моск. військ. округу; мав звання військ. юриста 1-го рангу (капітана держбезпеки).

1938 заарештований, звинувачений у "шпигунстві на користь іноземної держави". Згідно з офіц. даними, в особливому порядку (відповідно до постанови наркома НКВС, прокурора СРСР і голови Військ. колегії Верховного суду СРСР) ув'язнений на 1 р.

Подальша доля невідома.

Літ.: Гайдучок С. Воєнні спогади. Львів, 2002. С. 39; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 398; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 27, 120; У борні за Українську державу. Матеріали Державного архіву Тернопільської області про вояків Української Галицької армії / упоряд. О. Савчин; вступ. ст. П. Гуцала. Тернопіль, 2010. С. 88, 93–94; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 105–106; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 336; Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 83, 85, 86.

Петро Гуцал

ПЕНЮК

Степан Томович

(25.12.1894–01.08.1979) – залізн. службовець, поручник УГА, громад. діяч. Н. в м. Чернівці в родині шевця. Випускник 2-ї держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

З поч. ПСВ мобілізований до австр. армії, служив однорічним добровольцем та підстаршиною. 1918 іменованний хорунжим піхоти в резерві. Після розпаду Австро-Угор. монархії став

на службу в УГА в ранзі хорунжого. Служив у Заліщиц. сотні (команд. пор. Г. Чернецький) Чортків. куреня (команд. от. В. Оробко), яку наприкінці 04.1919 включено до складу 1-го полку 7-ї Львів. бригади УГА, у 03–04.1919 – у військ. сотенній канцелярії. У складі Заліщиц. сотні 29.04.1919 вирушив з м. Заліщики (нині Терноп. обл.) на фронт біля м. Львів. Військ. підрозділ П. стримувала польс. наступ до серед. 05.1919, доки не закінчилися боєприпаси. Воював на більшовиц., денікін. та польс. фронтах на Наддніпрянщині. У 04.1920 потрапив до польс. полону. Інтернований як військовополонений УГА в таборі ч. 7 м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 17.07.1920.

Повернувся на Буковину, продовжив студії на юрид. ф-ті ун-ту в Чернівцях, які завершив ліценціатом права. Чл. укр. акад. т-ва "Союз" у Чернівцях. Арештований рум. поліцією в числі 30 студентів-союзанців, засуджений на грошову кару 50 леїв. Після закриття рум. окупац. владою т-ва "Союз" у 07.1921 чл. укр. студент. т-в "Новий Союз", "Січ" та "Чорноморе". Адміністратор студент. місячника "Промінь" (1921–23, Чернівці).

Наприкінці 1920-х мешкав у м. Ясси (нині Румунія), працював залізн. службовцем.

Після ДСВ проживав у ФРН. Вийшов на пенсію в чині залізн. радника.

П. в м. Ветцлар (нині ФРН), де й похований 6.08.1979.

Літ.: Буковинці в загонах української галицької армії. Спомини про визвольну війну бунчужного Олександра Гніздовського, жителя с. Митків Заставнівського району // Час. 2002. 3 трав.; *Гніздовський О.* За рідний край. Спогади з визвольної війни // Буковина (Торонто). 1979. Ч. 1; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 326, 327, 334, 336, 337; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; *Онищук Д.* Спомини. Чернівці, 2013. С. 89–90; Свято Шевченка в Ясах // Діло. 1929. 30 берез.; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська

Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 120; Степан Пенюк // Свобода. 1979. 12 верес.

Володимир Старик

**ПЕРЕГОВОРИ МІЖ
УКРАЇНСЬКОЮ
СОЦІАЛІСТИЧНОЮ
РАДЯНСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ
І ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЮ
НАРІДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ
НАВЕСНІ–ВЛІТКУ 1919**

У ході польсь.-укр. війни навесні 1919 УГА відступила від м. Львів. Водночас під натиском ЧА на Правобережжі відступала Директорія УНР. Надії РДС на допомогу УНР у війні проти поляків не виправдовувалися. С. Петлюра не бажав вступати у війну з Польщею. Ситуація ускладнилася проголошенням 21.03.1919 Угор. Рад. Республіки, проти якої одразу перейшли в наступ рум. та чехословац. війська. У зовн. політиці Бела Кун почав орієнтуватися на комуніст. Москву. Через Галичину він прагнув встановити контакт з Москвою та отримати допомогу від більшовиків. Перші пропозиції Бели Куна про переговори ЗУНР і рад. Росії були відкинуті Є. Петрушевичем, який не прагнув погіршення відносин з Антантою.

У 2-й пол. 04.1919 ЧА намагалася завдати остаточної поразки військам УНР і прорватися до Угорщини. Сил для цього не вистачало, тому виникла потреба досягти домовленості з урядом ЗУНР. Зважаючи на суперечності, які існували між наддніпрян. і галиц. кер-вом, РНК УСРР запропонував РДС провести сепаратні переговори. 7.05 голова РНК УСРР Х. Раковський надіслав до м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) ноту, в якій заперечував проведення військ. операцій на тер. Сх. Галичини за умови, що уряд ЗУНР припинить воєн. дії проти УСРР. Водночас визнавалося право робітників і селян самостійно встановити владу в краї. 9.05 ВУЦВК звернувся з відозвою "До трудящих Галичини і робітників цілого світу", запевняючи, що ЧА може перейти кордон лише для надання допомоги трудящим, і закликаючи галиц. робітників і селян пова-

лити "владу поміщиків і капіталістів". У ніч на 10.05 радіотелеграма Х. Раковського була зачитана на засіданні РДС. Усі промовці (С. Голубович, В. Курманович, С. Витвицький) висловилися проти запропонованих переговорів з огляду на можливість виникнення конфлікту з Антантою та негативну позицію Директорії. 11.05 пропозиція кер-ва УСРР дискутувалася на спільному засіданні уряду ЗУНР, чл. Директорії Ф. Швеця та О. Андрієвського й голови РНМ УНР Б. Мартоса. С. Голубович і Й. Безпалко виступили за те, щоб узагалі ніякої відповіді не давати, а Л. Цегельський обстоював потребу розпочати переговори з метою ліквідації одного фронту. Пропозиція Х. Раковського залишилася без відповіді.

В. Антонов-Овсієнко спробував встановити безпосередній контакт з командуванням УГА. За дорученням Ради оборони УСРР він разом з В. Затонським і О. Шумським виїжджав до м. Волочиськ (нині Хмельн. обл.), де висловив готовність постачати УГА зброю за умов повного розриву із С. Петлюрою і сприяння в ліквідації його військ; реорг-ції УГА з вигнанням "контрреволюц." офіцерства; передачі вантажів, евакуйованих до Галичини; пропуску рад. військ для б-би проти румунів. Для зустрічі й переговорів з рад. делегатами від галиц. командування так ніхто й не приїхав. Після прибуття на галиц. фронт польсь. армії під командуванням ген. Ю. Галлера і поч. заг. наступу в серед. 05.1919 становище УГА та уряду ЗУНР стало катастрофічним. Наприкінці місяця поляки окупували нафтові райони й встановили спільний кордон з Румунією. 25.06.1919 Найвища рада Паризької мирн. конф. ухвалила рішення, за яким Варшава отримала дозвіл на тимчасову військ. окупацію Сх. Галичини до р. Збруч. Зважаючи на майже безнадійне становище УГА, командування ЧА ще раз запропонувало укласти угоду про спільний фронт і б-бу проти С. Петлюри за постачання військ. спорядження. До м. Чортків (нині Терноп. обл.), де тоді перебував Є. Петрушевич і НКГА, приїхала деле-

гація ЧА. Однак Є. Петрушевич відмовився від зустрічі з ними.

На поч. 07.1919 ген. О. Греков без узгодження з Диктатором вислав делегацію в складі сот. В. Гадзінського, Г. Давида й С. Магальяса на переговори з командуванням 12-ї армії ЧА. У м. Бердичів (нині Житомир. обл.) вони зустрілися з наркомом у військ. справах УСРР М. Подвойським. Узамін допомоги боєприпасами та амуніцією більшовики висунули вимоги з 10 пунктів, серед них: видати С. Петлюру, розпустити корпус Січових стрільців тощо. Галиц. делегація не мала відповідних повноважень і лише доповіла про переговори О. Грекову.

Літ.: Дацків І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів. 1917–1923. Тернопіль, 2009; Литвин М. Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. К., 1993; Павлюк О. Радянوفільство Є. Петрушевича: переконання чи вимушеність // УІЖ. 1997. № 4. С. 92–113.

Роман Тимченко

ПЕРЕДВСТУПНИЙ (ФАСТІВСЬКИЙ) ДОГОВІР УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ І ЗАХІДНО- УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 1.12.1918

Офіц. документ урядів УНР і ЗУНР, який став передумовою і заклав юрид. базу процесу об'єднання укр. республік. Укладений у м. Фастів (нині Київ. обл.) на підставі доручення УНРади РДС здійснити потрібні заходи для об'єднання всіх укр. земель в одну д-ву (10.11.1918).

1.12.1918 у м. Фастів уповноважені представники ЗУНР Д. Левицький та Л. Цегельський підписали з чл. Директорії УНР (О. Андрієвський, В. Винниченко, С. Петлюра, Ф. Швець) П.(Ф.)д. У документі ЗУНР заявляла про намір незабаром об'єднатися з УНР в одну д-ву, перестати існувати як окрема д-ва й увійти, з усією своєю тер. і нас., до складу УНР. Остання, зі свого боку,

Музей-вагон Злуки УНР та ЗУНР у м. Фастів, у якому відбулося підписання Передвступного (Фастівського) договору УНР та ЗУНР

**Експозиція музею-вагону
Злуки УНР та ЗУНР**

зобов'язувалася прийняти цілу тер. і нас. ЗУНР як складову д-ви УНР. Уряди обох республік взяли на себе зобов'язання якнайшвидше реалізувати об'єднання. Окремий пункт договору передбачав, що ЗУНР, з огляду на виторені істор. обставинами держ.-правову традицію, культ. й соц. специфіку, застерігала за собою право на тер. автономію. Параметри автономії повинна була визначити окрема спільна комісія, а ратифікувати – законодавчі й урядові органи обох республік. Тоді ж мали бути узгоджені детальні умови злуки 2 д-в.

У процесі підписання П.(Ф.)д сторони домовилися про матеріальну й військ. допомогу УНР для ЗУНР, що було зафіксовано відповідним протоколом.

П.(Ф.)д став поч. процесу об'єднання УНР та ЗУНР. 3.01.1919 УНРада в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), затв. П.(Ф.)д., одноголосно затв. ухвалу "Про Злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою".

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; *Павлишин О.* Об'єднання УНР і ЗУНР: політико-правовий аспект (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2002. Вип. 37/1. С. 327–349; *Павлюк О.* Дипломатія злуки: До питання про об'єднання УНР і ЗУНР // Всесвіт. К., 1992. № 1–2. С. 176–178.

Олег Павлишин

ПЕРЕМІСЬКА ОКРУЖНА ВІЙСЬКОВА КОМАНДА

Військ.-цивільна укр. адміністрація в м. Перемишль (нині Польща), яка в 11.1918 перебувала на стадії творення. Незважаючи на тижневий термін своєї діяльності, запровадила секцію збору зброї для війська й рішуче розпочала наводити правопорядок у місті. Припинила діяльність після окупації м. Перемишль польс. військами 11.11.1918.

Літ.: *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918–1923 рр. Філадельфія, 1956.

Микола Литвин

ПЕРЕМІСЬКА ПОВІТОВА УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

Повітов. орган самоврядування укр. нас. повіту. Ств. в м. Перемишль (нині Польща) наприкінці 10.1918. До її складу ввійшли укр. діячі, делеговані нац. інституціями та середовищами міста: дир. "Руської щадниці" І. Білинський, проф. г-зії М. Демчук та А. Сабат, катехит о. М. Комарницький, залізничник П. Крутій, представники від робітництва І. Доротяк та І. Жовнір, адвокати В. Загайкевич і Т. Кормош. Незабаром кооптували дир. г-зії А. Алиськевича, проф. г-зії О. Ярему, адвоката Л. Даниловича й суддю Р. Дмоховського. Головою П.п. УНРади обрали Т. Кормоша, заст. – В. Загайкевича та М. Демчука, секретарем – Л. Даниловича. П.п. УНРада утворила у своєму складі фахові комісії:

апровізаційну, військ., зовн., орг., санітарну, фінансову та ін. 29.10.1918 віче в Перемишлі за участю бл. 5 тис. укр. міщан та селян заявило про самостійницькі прагнення.

П.п. УНРада координувала свою діяльність зі Львів. делегацією УНРади й, задля уникнення кровопролиття, розпочала перемовини з місц. Польс. Нац. Радою стосовно забезпечення прав і свобод цивільного нас. міста; вільної доставки до міста продуктів харчування; вільного перевозу товарів через обидві тер.; забезпечення сторонами регулярного залізн. руху, функціонування пошти, телеграфу, телефону тощо.

2.11.1918 команд. австр. гарнізоном Перемишля ген. С. Пухальський, поляк за національністю, видав наказ про мобілізацію місц. поляків до війська; польс. активісти й вояки зуміли перехопити ініціативу. Укр. робітники й селяни повіту на зборах у Нар. домі ухвалили, що П.п. УНРада не впоралася із завданням, через її бездіяльність українці втратили провідні позиції. Збори вирішили передати провід т. зв. К-тові двох (П. Крутій і Л. Данилович), до якого незабаром кооптували А. Укарму.

У Перемишлі діяла також військ. рада, до якої входили: сот. Т. Гоца (голова), І. Цап'як (заст. голови), пор. В. Петрикевич, Г. Сенечко та С. Гладкий. Пор. Я. Ярема був зв'язковим між цивільною та військ. радами.

Проти ночі 4.11.1918 укр. сили, сформовані в навколишніх с. Медика, Кругель та Негрибка (нині всі Польща), захопили ключові об'єкти Перемишля та опанували правобережну (центр.) ч. міста. У полон потрапили бл. 150 офіцерів та 500 рядових поляків. Українці інтернували ген. С. Пухальського. Натомість польс. сили утримали за собою контроль над Засянням.

А. Алиськевич очолив магістрат Перемишля та керував постачанням продовольства. В. Загайкевича обрали повітов. комісаром, Р. Дмоховського – нач. суду. 5.11.1918 вийшло друком 1-ше число час. "Воля" – "революційного органу Перемищини".

6.11.1918 Т. Кормош від ім. укр. адміністрації підписав з польс. командуванням перемир'я з такими умовами: р. Сян – демаркаційна лінія; українці зобов'язалися видавати польс. військовикам необхідне продовольство зі складів на укр. боці розмежувальної лінії по р. Сян; взаємна відмова від переслідування цивільного нас. супротивника; звільнення полонених; дозвіл переходу на ін. берег р. Сян без зброї. УНРада випустила польс. інтернованих на волю, а ген. С. Пухальського відвезли автомобілем на Засяння.

11.11.1918 польс. сторона порушила домовленості з українцями й почала масований наступ на правобережну ч. Перемишля. Укр. діячі разом із сім'ями зібралися в помешканні адвоката В. Загайкевича, яке було краще захищене від артилер. обстрілу. Втікати від поляків їм не спало на думку, бо за час укр. правління в місті польс. мешканцям не було заповідано кривд. Та польс. військовики незабаром арештували укр. активістів, серед них: І. Білинського, В. Загайкевича, Т. Кормоша, А. Сабата та О. Ярему. Їх доставили до м. Краків, незабаром інтернували в таборі Домб'є. У 12.1918 кількох ін. укр. активістів, зокр. І. Жовніра, інтернували в м. Баранів (нині Баранів-Сандомирський, Польща); пізніше їх теж перевезли до Домб'є. А. Аліськевич і Л. Данилович під час польс. наступу зуміли пробратися на тер., підконтрольну владі ЗУНР. Т. Кормош утік з-під варти з Домб'є і дістався м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). В. Загайкевича звільнили з інтернування на поч. 11.1919 й незабаром він відновив свою адвокат. діяльність у Перемишлі. Решта діячів П.п. УНРади вийшли на волю наприкінці 1919 – навесні 1920.

Лит.: Кормош Т. Спомини з останніх днів // Република. 1919. 5 лютого. Ч. 3. С. 2; 14 лютого. Ч. 11. С. 3; 21 лютого. Ч. 17. С. 2; *Литвин М., Литвин Т.* Перемиська Повітова Українська Національна Рада 1918 р. // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Вип. 3: Збірник наукових праць та ма-

теріалів Міжнародної наукової конференції (Перемишль, 11–13 квітня 2002 р.) / під ред. С. Заброварного. Перемишль; Львів, 2003. С. 101–106; *Павлишин О.* Доля і недоля діячів Перемиської Української Національної Ради (1918–1919) // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Вип. 3. С. 107–117; *Його ж.* Інтернування цивільного населення Східної Галичини в умовах польсько-українського конфлікту 1918–1919 рр. // Праці Українсько-Польської комісії дослідження взаємин 1917–1921 рр. Т. 1 / відп. ред.: В. Верстюк, Я. Бруський; відп. секр. В. Скальський. К., 2019. С. 73–157; *Його ж.* Яким Ярема – активіст національно-визвольних змагань 1918–1919 років у Східній Галичині // Яким Ярема – вчений і воїн. Збірник наукових праць до 130-річчя від дня народження / автор-упоряд. М. Падура. Львів, 2015. С. 160–165; *Ярема Я.* Над Сяном. Листопадові дні 1918 року в Перемишлі. Події і роздуми. Львів, 1997.

Олег Павлишин

ПЕРЕМИШЛЬ-ЗАСЯННЯ (Przemyśl-Zasanie)

Розподільна станція для військово-полонених у Польщі (іноді її називають табором), яка діяла 1918–20. З 03.1919 називалася Збірна станція полонених Засяння (Stacja Zborna Jeńców Zasanie). Була одним з вузлових місць для розміщення вглиб Польщі великих груп військовополонених. Через переповненість таборів багато військовополонених та інтернованих перебували на цій станції протягом тривалого часу. Тут проводили допити затриманих, а також органи безпеки приймали рішення про інтернування, які передавали штабному квартирмейстерству Начального командування польс. армії в Сх. Галичині.

Станція розміщувалась у казармі колиш. 45-го піх. полку австро-угор. армії в пн. ч. м. Перемишль (нині Польща) Засяння на вул. 3 Травня. Після завершення боїв за місто в 11.1918 там утримували перед вивезенням до м. Краків активістів УНРади – д-ра Т. Кормоша, д-ра В. Загайкевича, проф. А. Сабата,

проф. О. Ярему та ін. Штат станції станом на 1.02.1919 складався з 1 офіцера, 1 унтер-офіцера та 8 рядових. Вдень виставляли 2 наряди, вночі лише 1. Команд. станції переважно невідомі. Влітку 1919 станцією утримання військовополонених командував підпор. Недзвєцький.

Інформації про умови в П.-З. практично немає. Будинки розподільної станції розташовувались у колиш. казармі; в'язнів, можливо, розміщували в окремих кімнатах, із заґратованими вікнами.

Інформації про харчування також мало: у 1-й пол. 1919 затриманих годували лише 1 раз на день, без хліба. На поч. 07.1919 вечеряли юшкою з локшиною.

Ставлення польс. залоги до українців було не дуже добре: польс. солдати били їх за те, що в'язні після прийняття їжі не заходили в камеру відразу.

За згодою польс. командування, духовну опіку над інтернованими здійснював о. Жидан.

У 01.1919 П.-З. відвідала місія делегатів УЧХ (С. Олексіїв, О. Косевич та Д. Старосольська). У 12.1919 в таборі знову побувала місія УЧХ (УНР).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 59; AP Prz. Zesp. 577. Jedn. 43; BN. NTSz. Mikrofilm 92037; CAW. Sygn. I.310.1.26.

Літ.: 3 пекла польської неволі // Український Прапор. 1919. 23 серп. С. 4; 3 перемиського ляцького пекла // Український Прапор. 1920. 6 січ. С. 3; Колянчук О. Українці в таборах Перемишля // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Перемишль; Львів, 1996. С. 177–194; Масова загибель полонених і інтернованих в ляцьких таборах // Український Прапор. 1919. 17 верес. С. 5; Меморіал Українського Червоного Хреста до військових властей у Варшаві та до президії польського Товариства Червоного Хреста // Український Прапор. 1919. 18 жовт. С. 2; Перемишль на Засянню // Вперед. 1920. 3 січ. С. 3; Karpus Z. Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy na terenie Polski w latach 1918–1924. Toruń, 1997.

Віктор Венґлевич

ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ 1921

1-й заг. перепис нас. в Польщі після відновлення державності, що відбувся 30.09.1921. Правовою основою для його проведення став Закон від 21.10.1919 про орг-цію адм. статистики. Початковий термін перепису, у зв'язку з нестабільною ситуацією Польщі в цей період (зокр. польс.-рад. війною, Сілез. повстанням), був перенесений на 13.05.1921, згодом на 30.09.1921.

Охопив цілу тер. Польс. Республіки, у т. ч. Волинське, Львів., Станиславів. й Терноп. в-ва Зх. України (терени сучасних Івано-Франк., Львів., Терноп., Волин. та Рівнен. обл.), крім тер., включених до Польщі 1922, тобто ч. Верх. Сілезії під Бескидами й Вілен. краю (Центр. Литва – через суперечку з Литвою і повстання Л. Желіговського).

Предмет перепису брав до уваги специфічну демографічну ситуацію в д-ві. Показчик містив питання про осн. демографічні ознаки: стать, дату народження, сімейний стан, національність, рідну мову та віросповідання, освіту, професії нас., ситуацію в житловому буд-ві й с. госп-ві. Питання стосувалися також місця народження, етніч. особливостей (віросповідання, громадянство, рідна мова, національність), навичок читання та рівня освіти, сирітства дітей у віці до 16 р., а також фіз. недоліків (глухота, німота, сліпота, відсутність кінцівок). Подальші питання щодо осн. професії (засобів до існування) і побічної в момент перепису та осн. професії на поч. ПСВ, власності с.-г. тварин, галузі г-ва та стр-ри використання землі. Була окрема форма про стан житлових будівель.

Результати 1-го заг. перепису опубл. в серії "Статистика Польська" у 29 т. (останній 1932). Показчик визнано нерепрезентативним уже невдовзі, оскільки одразу після цього відбулися значні демографічні зміни, зокр. в результаті прибуття бл. 500000 репатріантів з рад. тер. і посилення внутр. міграції в країні, у якій щойно зникли кордони попередніх держ. утворень. Спостерігалася недовіра до інтерв'юєрів, що особливо помітно в сх. в-вах (зокр. в Зх. Україні); також виникли проблеми через не-

знання дрібними фермерами розмірів наявної землі. Вплинув на результати перепису й бойкот останнього галиц. українцями, які протестували проти входження Зх. України до складу Польщі.

Відп. за підготовку й орг. заходи було Центр. статистичне управління (ЦСУ), ств. 1921. До переписної кампанії залучено бл. 70000 комісарів перепису, референтів, представників місц. військ. влади, в'їтів або їхніх заст. Держ. органи видали інструкцію, опубл. брошура "Перший перепис". ЦСУ організувало прес-конф., брифінги, готувало матеріали та статті, прес-релізи. Дбали про те, щоб комісарами перепису були авторитетні у своїй громаді люди.

Згідно з результатами перепису, станом на 1921, у Польщі заг. чисельність нас. становила 25694700, з них: поляки – 17789 тис. (69,23 %) осіб, українці – 3898 тис. (15,17 %) осіб, євреї – 2048 тис. (7,97 %), білоруси – 1035 тис. (4,03 %), німці – 769 тис. (2,99 %), росіяни – 48 тис. (0,19 %), "тутейші" ("місцеві") – 38 тис. (0,15 %), чехи – 31 тис. (0,12 %), литовці – 24 тис. (0,09 %), ін. – 9,856 (0,04 %), не визначилися – 631 (0,002 %).

П.н. 1921 мав засвідчити інтегральну єдність тер., окупованих Польщею. Його наслідками польсь. уряд сподівався обґрунтувати польсь. х-р Галичини, фактом участі нас. в переписі продемонструвати світу визнання українцями окупац. режиму. Уряд ЗУНР і крайова Міжпарт. рада, укр. політ. партії виступили проти незаконних дій польсь. властей і надіслали протест до Ліги Націй. НК УНТП на чолі з В. Бачинським утворив Антиконтрибуційний к-т, який агітував бойкотувати перепис, організував збір підписів проти нього.

Літ.: Дудяк О. Динаміка чисельності польського населення Східної Галичини у першій третині ХХ ст. (за матеріалами переписів 1910, 1921, 1931 рр.) // Вісник Львівського національного університету. Серія історична. Львів, 2001. Вип. 35–36. С. 494–510; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923:

історія / кер. авт. кол. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Barwiński M.* Spisy powszechne w Polsce w latach 1921–2011 – określanie czy kreowanie struktury narodowościowej? // *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica.* 2015. № 21. S. 53–72; *Rzepkowski A.* Spisy ludności na ziemiach polskich w latach 1789–1939 // *Przegląd nauk historycznych.* 2005. R. IV. № 2 (8). S. 101–125.

Павло Артимишин, Ігор Соляр

ПЕРУН

Йосип-Ераст Іванович

(16.04.1897–08.1919) – хорунжий УГА. Н. в м. Чортків (нині Терноп. обл.) у сім'ї урядника скарбу. З дитячих літ перебував у м. Краків, де працював батько П.; там навч. в г-зії 1907–11. Надалі проживав у м. Тернопіль, здобув освіту в укр. г-зії (матура 07.1917). Студіював у політех. шк. м. Львів.

У 11.1918 вступив до УГА, воював на фронті біля м. Львів, учасник Чортків. офензиви. Перейшов з армією за р. Збруч.

Загинув у бою з більшовиц. підрозділом біля м. Київ.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 429.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 117.

Петро Гуцал

ПЕРОФЕЦЬКИЙ

Леонід

(23.11.1901–25.10.1977) – художник-баталіст, графік. Н. в с. Ладижинка (нині Уман. р-ну Черкас. обл.). Навч. в шк. м. Орел, ун-тах м. Москва і Казань; випускник шк. прапорщиків у м. Петергоф (нині всі РФ).

1918 переїхав до м. Київ, команд. кінної сотні Залізної д-зії ДА УНР. Безпосередньо відтворював воєн. реалії, створив графічну серію "Бої за Львів" (1918), рисунки "Німці піддаються повстанцям під Білгородкою" (1918), "Бій під Чортковом з польською армією ген. Галлера" (1919), "У чотирикутнику смерті" (1919), "Зимовий похід кінноти" (1919). Емігрував у складі ДА УНР до Польщі.

Студіював в Акад-ї красних мист-в м. Краків (клас С. Дембіцького), всту-

пив до Краків. акад-ї мист-в. Навч. живопису в мист. шк. О. Новаківського в м. Львів. 1925 переїхав до м. Париж, навч. в ательє А. Льота. 1941 вивезений на с.-г. роботи до Німеччини, за запитом "Українського видавництва" повернувся до м. Львів (1942). Займав посаду ілюстратора щомісячного вид. "Наші дні", викл. малювання в Укр. мист. шк. З 1944 – воєн. маляр-кореспондент д-зії "Галичина", 1945 – у таборі військовополонених у м. Зальцбург (нині Австрія).

1954 переїхав до м. Монреаль (Канада). Проживав при Ораторії св. Йо-

сифа, згодом – в Укр. домі для старших. 1962 організував із Б. Боцюрківим виставку власних творів з нагоди 30-річного ювілею УНО. Автор численних малярських та графічних праць періоду визвол. змагань і ДСВ, ілюстрацій до "Енеїди" І. Котляревського, серії малюнків до "Апокаліпсиса" Івана Богослова та ін.

П. у м. Монреаль, де й похований на кладовищі Монт-Роял.

Літ.: Кіс-Федорук О. Леонід Перфецький // УСС в боях і міжчассі. Мистецька спадщина. Львів; К., 2007.

Оксана Тріска

**ПЕРФЕЦЬКИЙ
Леонід**

**ПЕРФЕЦЬКИЙ Л.
"Бій під Чортковом
з польською армією
ген. Галлера", 1919 р.**

**ПЕРФЕЦЬКИЙ Л.
"Бій з поляками за
залізничний двірець
у Львові",
листопад 1918 р.**

ПЕРФЕЦЬКИЙ
Роман Ромуальдович

ПЕРФЕЦЬКИЙ
Олександр Ромуальдович

(20.07.1895–12.1919) – старшина УГА. Брат Р. Перфецького. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї проф. г-зії. Випускник філії АГ м. Львів (1913).

У 08.1914 вступив до Легіону УСС. Учасник боїв за Львів (11.1918). 14.11.1918 іменованій поручником санітарним. Призначений комендантом Рава-Руськ. ОВК (12.1918). За р. Збруч був заст. коменданта польового шпиталю 1-ї бригади УСС у м. Браїлів (нині смт Жмерин. р-ну Вінниц. обл.). Під кер-вом П. діяв бригадний санітарний поїзд, який забирав хворих до польового шпиталю в Браїлові або до шпиталів у м. Жмеринка.

П. від тифу в м. Ялтушків (нині с. Бар. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Божик С. Шляхом слави 9-ої Бригади УГА // ЛЧК. 1934. Ч. 4. С. 11; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 284; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 141.

Оксана Дрогобицька

ПЕРФЕЦЬКИЙ
Роман Ромуальдович

(08.10.1880–23.03.1944) – держ. і політ. діяч. Брат О. Перфецького. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї проф. г-зії. Випускник Коломий. г-зії (1900). Юрид. освіту здобув у Львів. та Віден. ун-тах. У м. Відень очолював т-во "Січ". 21.02.1905 одружився з Є.-Я. Лепкою. З 1911 працював адвокатом у м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) та Львів. 1913 як чл. УНДП обраний послом до Галиц. крайового сейму. Перед окупацією Галичини рос. армією 1914 виїхав до Відня.

У роки ПСВ співпрацював із СВУ. Займався просвітн. роботою серед укр. полонених у таборах Райштат і Ветцлар у Німеччині. 25.02.1918 взяв участь у з'їзді представників укр. політ. партій і громадськості ("з'їзді українських нотаблів"), працював у його секретаріаті. 18.10.1918 – учасник засідання укр. Конституанти, увійшов до складу УНРади як посол Галиц. сейму. 29.10.1918 очолив Центр. бюро

Львів. делегації УНРади. У 11.1918 брав участь в укр.-польс. переговорах у Львові, увійшов до спільного укр.-польс. к-ту. На засіданнях УНРади: 10.11.1918 підтримав законопроект про злуку ЗУНР та УНР; 12.11.1918 висунув пропозицію розробити проект виборчого закону до Установчих зборів; 15.11.1918 запропонував 3 проекти ухвали про тимчасове доповнення Ради представниками повітів і міст, 16.11.1918 – проекти тимчасових законів "Про політичні організації" і "Про встановлення й упорядкування політичної адміністрації в Західно-Українській Народній Республіці", які цього ж дня ухвалено. 13.11 увійшов до складу РДС як заст. секретаря внутр. справ. 22.11.1918, після захоплення Львова поляками, разом з ін. чл. УНРади ЗУНР та РДС виїхав до м. Золочів (нині Львів. обл.), згодом – до м. Тернопіль. З переїздом інституцій влади ЗУНР до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) займався реалізацією ідеї злуки ЗУНР і УНР (увійшов до складу комісії для переговорів з урядом УНР в справі ухвали від 3.01.1919), підготовкою земельної реформи. У 06–08.1919 виконував функції референта при уряді Диктатора ЗУНР для налагодження і підтримки відносин з краєм. Згідно з розпорядженням Диктатора Є. Петрушевича 30.08.1919 запрошений на наради КУД з дорадчим голосом та з вирішальним голосом "у справах удержування відносин з краєм", 18.09–2.12.1919 брав участь у засіданнях цієї Колегії. 11.08.1920 призначений Є. Петрушевичем уповноваженим Диктатора ЗУНР для зв'язку з краєм.

1921–22 – чл. екзильного уряду ЗУНР (1921 – уповноважений з питань внутр. справ, судівництва, пошти, телеграфу, шляхів; 1922 – уповноважений з питань преси і пропаганди). На еміграції в м. Відень 20–22.01.1922 обраний президентом ЗУТЛН. З 06.1922 очолював делегації ЗУТЛН на конгреси й конф. СТЛН. На засіданні СТЛН у 10.1922 подав на розгляд комісії проект резолюції, у якій містилася вимога до країн Антанти усунути польс. окупац. режим у Галичині. Належав до ЗГ УНТП.

24.04.1923 разом з К. Левицьким, Я. Селезінкою, В. Сінгалевичем увійшов до складу ліквідаційної комісії уряду ЗУНР.

У серед. 1920-х проживав у м. Відень та Берлін, співпрацював з К-том оборони ЗУЗ, Політ. центром Зх. України, який перебував під впливом Є. Петрушевича. Наприкінці 1920-х повернувся до Галичини, відкрив адвокат. канцелярію в м. Сокаль (нині Львів. обл.). З 1929 – чл. УНДО, прихильник політики нормалізації польс.-укр. відносин. Двічі (1935; 1938) обирався послом (депутатом) до польс. сейму в 73-й виборчій окрузі (Сокаль–Жовква–Рава-Руська–Любачів): 1935 його підтримали 61149 виборців, 1938 – 136058. У сеймі працював у 2 комісіях: праці й правничій. У статусі посла сейму провів кілька антиколонізаційних віч, організованих УНДО: у м. Рівне (18.10.1936), Сокаль (23.10 разом зі С. Бараном), Рава-Руська (нині Жовків. р-ну, обидва Львів. обл.; 25.10). 25.11.1937 увійшов разом з В. Мудрим, В. Кузьмовичем, Д. Левицьким, о. Л. Куницьким, Л. Макарушкою, Ю. Павликовським, І. Німчуком, М. Стефанівським до комісії щодо полагодження внутрішньопарт. конфлікту в УНДО.

На поч. ДСВ, після окупації Галичини ЧА у 09.1939, виїхав зі Львова, оселився в м. Томашів (нині Польща), де з 10.1939 очолював Укр. к-т і Повітовий кооп. союз (голова Наглядової ради до 1943). Займався орг-цією укр. шкільництва в Томашів. пов., брав участь в акції повернення захоплених поляками церков. Від 1.03.1940 працював нотаріусом у м. Замостя (нині Польща), де очолював Укр. допомогивий к-т (організував делегатури в м. Томашів, Чесанів (нині Польща) та ін.); співпрацював з УЦК (представництвом у м. Люблін (нині Польща)). У 2-й пол. 07.1943 виїхав на постійне проживання до м. Стрий (нині Львів. обл.), де працював нотаріусом.

П. за нез'ясованих обставин у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 98–105; *Волинець С.* Передвісники і творці Листопадового зриву. Західноукраїнські

громадські й політичні діячі. Вінніпег, 1965; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк.* Львів; Івано-Франківськ, 2008; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко.* Івано-Франківськ, 2001; *Павлишин О.* Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки // *Вісник Львівського університету. Серія історична.* Львів, 2005. Вип. 39–40. С. 203–252; *Павлюк О.* Дипломатія злуки УНР і ЗУНР // *Всесвіт.* 1992. № 1–2. С. 176–178; *Соляр І.* Роман Перфецький // *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті.* Львів, 2009. С. 233–243; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918–23 рр. Філадельфія, 1956.

Ігор Соляр

ПЕРЧ

Нестор Васильович

(04.11.1896 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА, укр. військ. комендант м. Рахів (нині Закарп. обл.) під час 1-ї виправи УГА на Закарпаття. Н. в с. Волока (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резешів (дрібних шляхтичів). Навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Матуральні іспити склав за скороченою процедурою для військових, отримавши для цього відпустку з фронту.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, воював на Італ. фронті, як єфрейтор у 04.1916 нагороджений срібною медаллю за хоробрість 2-го кл. 1918 іменований хорунжим у резерві 36-го полку піхоти крайової оборони (команд. сотні чет. Г. Бережан).

Активний учасник Листопадового чину в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) 1.11.1918. За дорученням чл. коломий. підпільного укр. військ. к-ту Г. Бережана в ніч на 1.11.1918 перебрав командування його сотнею, заблокував усі входи й виходи з приміщень батальйону, дав змогу стрільцям-українцям вирушити в місто для роззброєння жандармерії та залізн. команди. Вступив до укр. армії як хорунжий УГА

**Андрій де Батталья –
(Andrzej de Battaglia)
перша жертва
польсько-української
війни**

36-го полку піхоти ім. гетьмана І. Мазепи в Коломиї. На поч. 11.1918 виїхав з 1-м Коломий. похідним куренем (команд. чет. В. Блавацький) до м. Львів, де в складі 3-ї сотні (команд. чет. Г. Бережан) воював проти поляків. 14.11.1918, наступного дня після загибелі Г. Бережана в боях за с. Сокільники (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), провів розвідку в с. Зубри (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), де взяв у полон польс. легіонерів, причетних до вбивства Г. Бережана. Наприкінці 11.1918 підрозділ П., зазнавши значних людських втрат, повернувся до Коломиї для поповнення та відпочинку.

Учасник 1-ї (з 4) виправи УГА на Закарпаття, що розпочалася 7.01.1919 виїздом з Коломиї до с. Ясіня (нині Закарп. обл.) ударної групи під командуванням чет. С. Зибачинського. Брав участь у здобутті Ясіні 8.01.1919 та інтернуванні угор. військових, які перебували там. У складі доповненої 2 гуцул. куренями групи УГА вранці 14.01.1919 вирушив у наступ на Марамароський Сігет, гол. місто Марамароського комітату. Був призначений команд. чети та укр. військ. комендантом окружного м. Рахів, здобутого 14.01.1919, отримавши завдання не лише охороняти порядок у місті, але й забезпечувати зв'язок між с. Ясіня та Сігет. групою УГА. У часі відступу групи перед наступом рум. війська 17.01.1919 був важко поранений (кулею в шию та осколком гранати в голову), потрапив у полон. Перебував у шпиталі, з 15.02.1919 переведений до в'язниці м. Діс (нині Деж). 29.02.1919 всіх поранених відіслали до табору м. Германштадт (нині Сібіу, Румунія). 14.10.1919, після 9-місячного ув'язнення, румуни переправили човнами через р. Дністер до м. Могилів-Подільський 320 стрільців і 19 старшин колиш. Сігет. групи УГА.

Закінчив юрид. студії в Чернів. ун-ті. Працював адвокатом у м. Станівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) до кін. 1930-х. Автор спогадів про буковин. учасників УГА, опубл. С. Лакустою під крипт. Н. П. у газ. "Час".

Подальша доля невідома. У л-рі помилково іменується "Порч".

Тв.: Н. П. Евген Поповецький // Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 17 лютого; 13 берез.; Його ж. Гриць Бережан // Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 14 берез.; 17 берез.

Літ.: Жибачинський С. Мармарош-Сигітська Кампанія (Як галичани займали Карпатську Україну). Кам'янець Подільський, 1919. 12 с.; Жибачинський С. Випад галицьких військ на Закарпаття. (Спомини про події на Закарпаттю в році 1919) // ЛЧК. 1932. Ч. 7-8. С. 2-4; Клочурак С. До волі: спомини. Ужгород, 2009. С. 142-149; "Над Прутом у лузі..." Коломия у спогадах. Торонто, 1962. С. 128-130; Поворот укр. курія з рум. полону // Стрілець. 1919. 16 жовт.; Український четар про бій за Мармороський Сигіт // Свобода. 1939. 3 січ.; Чубатий Я. Лист до редакції // Америка. 1956. 1 лютого.

Володимир Старик

ПЕРША ЖЕРТВА ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

ЗУНР, обставини її створення, а також причини та передумови, привід до поч. польс.-укр. війни виступали важливими об'єктами інформац. війни проти укр. державності, водночас залишаються предметом тривалих суперечок між укр. та польс. науковцями. У міжвоєн. період було створено цілу низку істор. міфів, що стали складовими елементами цієї війни. Одним із них є міф про "Першу польську жертву, полеглу в обороні Львова" ("Pierwszą polską ofiarę poległą w obronie Lwowa").

Таким загиблим виявився Андрій де Батталья (Andrzej de Battaglia; 19.09.1895–5.11.1918), який походив зі спольщеного італ. баронського роду. Предки А. Батталья, відомі своїми демократ. й прогресивними поглядами, були активними учасниками громад. життя Галичини. Його батько – Гвідо де Батталья (1846–1913) взяв участь у польс. повстанні 1863–64, згодом перебрався до Галичини, займав різні чиновницькі посади в органах австр. влади. Водночас був знаний своїми проукр. симпатіями, підтримував тісні зв'язки з відомими укр. сучасниками, високо оцінював їхні нац. прагнення, популяризував їх

серед поляків, чехів та австрійців. Він та його діти були відомі в Галичині, їх позитивно оцінювали багато українців. Багато в чому польс. сусп-во пізнавало укр. проблему завдяки його діяльності, зокр. 1-й біографічній праці польс. мовою про Т. Шевченка.

А. де Батталья також зарекомендував себе як прихильник польс.-укр. діалогу й співпраці. Водночас він проявив себе і як польс. патріот. Ще під час навч. в г-зії м. Львів А. де Батталья був учасником таємної польс. орг-ції. З поч. ПСВ вступив добровольцем до польс. легіонів. Через хворобу 1915 був визнаний непридатним до військ. служби, але добровільно залишився при 1-й бригаді польс. легіонів. 1917 примусово був переведений у звичайний підрозділ австро-угор. армії на Італ. фронт. Улітку 1918 завершив навч. в старшин. шк., поступив на службу до військ. гарнізону м. Львів, долучився до таємної ПОВ.

Кер. польс. орг-цій наприкінці 10.1918 підозрювали, що українці готуються у Львові до захоплення міста, й очікували на приїзд представників ПЛК. Водночас вони намагалися запобігти діям українців. До низки казарм австро-угор. армії ввечері 31.10.1918 було вислано польс. патрулі для перевірки ситуації. А. де Батталья очолив один з них. Його було спрямовано до казарм 15-го піх. полку на вул. Курковій, де містилося чимало зброї та боєприпасів. Більшість солдатів полку становили українці. Казармами на той момент уже опанувала укр. сторона. Кількох поляків – солдатів полку було роззброєно.

Виконуючи наказ свого кер-ва, А. де Батталья першим зайшов до казарми й вів перемовини з укр. солдатами. Несподівано ситуація загострилася через спробу ввірватися до приміщення ін. чл. патруля. Пролунали постріли. А. де Батталья було поранено в живіт. Ін. польс. патрульні відступили. Пораненого українці негайно передали до військ. госпіталю. Однак рани були серйозні, а рівень тогочасної медицини – низький. 5.11.1918 А. де Батталья п. Згодом його посмертно було підвищено

у званні до підпоручника польс. армії, нагороджено орденом "Virtuti Militari", "Хрестом хоробрих", "Хрестом оборони Львова" та "Хрестом незалежності". Тіло А. де Батталья було поховано на Личаків. цвинатрі (Польс. військ. меморіал, 4-та крипта), а його ім'ям названо одну з вул. м. Львів. Однак доказів того, що в А. де Баттальяю стріляли українці, так ніколи й не було надано.

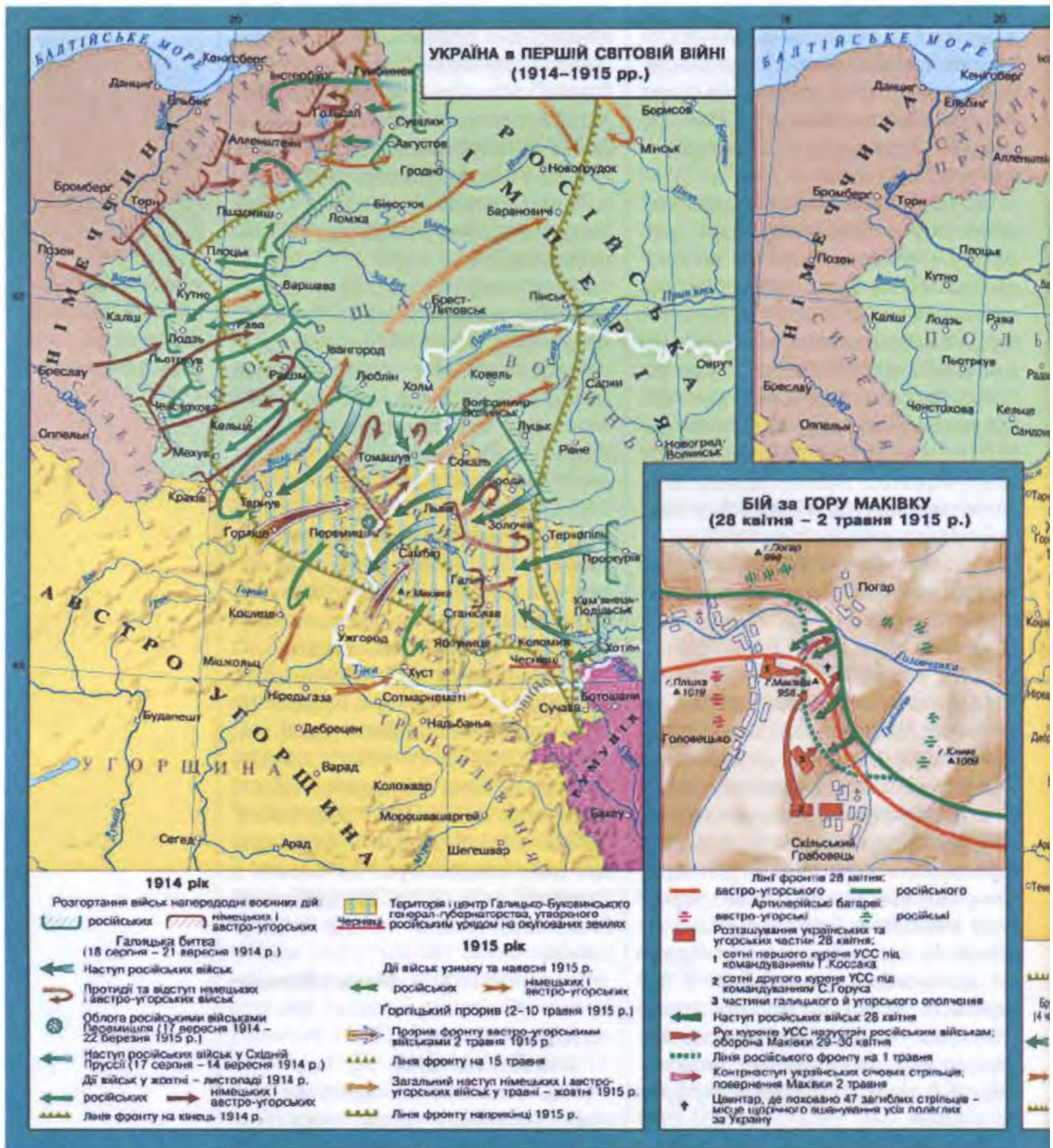
Рідні загиблого, зокр. брат Роджер де Батталья (Roger Forst de Battaglia), залишалися укр. симпатиками. Відомий економіст і правник Р. де Батталья послідовно виступав прихильником польс.-укр. зближення, висував ідею підтримки Польщею культ. та екон. життя українців Галичини й Волині. Якуб Форст де Батталья (Jakub Forst de Battaglia) – відомий австр. історик, дипломат; 2011–14 – дир. Австр. культ. форуму в м. Київ, неодноразово виступав ініціатором австр.-укр., австр.-польс. й польс.-укр. зближення та співпраці.

Лит.: Дедик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Ч. 1. Львів, 2018; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1968. С. 118–119; *Battaglia G. Taras Szewczenko, życie i pisma jego.* Lwów, 1865. 60 s.; *Gella J. Ruski miesiąc 1.XI–22.XI.1918. Ilustrowany opis walk listopadowych we Lwowie z 2 mapami.* Lwów, 1919. 234 s.; *Panteon Polski.* 1925. R. 2. № 16 (20). 1 listop. S. 4–16.

Микола Вітенко

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА Й УКРАЇНА

ПСВ (Велика війна) – війна між блоками найбільших світов. країн поч. 20 ст. – Троїстим союзом, або Центр. д-вами (Німеччина й Австро-Угорщина), та Антантою (Велика Британія, Франція і Рос. імперія), до якої було втягнуто 38 д-в з нас. 1,5 млрд осіб (3/4 жителів земної кулі); бойові дії велися від 08.1914 до 11.1918. За цей час було вбито 10 млн осіб (стільки ж загинуло в усіх європ. війнах за тисячу років до поч. Великої війни 1914–18), поранено бл. 20 млн. Прямі воен. втрати воюючих сторін оцінюють у 208 млрд доларів США. Тотальність воен. подій 1914–18

розчинила особистість у колективній психології натовпу. Саме після ПСВ значно посилилася роль д-ви в сусп-ві.

Приводом до ПСВ стало вбивство серб. націоналістами в м. Сараєво (нині столиця Боснії і Герцеговини) 28.06.1914 спадкоємця австро-угор. престолу Франца-Фердинанда Габсбурга. 28.07.1914 Австро-Угорщина оголосила Сербії війну, а Рос. імперія у відповідь на це розпочала мобілізацію, проігно-

рувавши протест Німеччини. Остання 1.08.1914 оголосила війну Рос. імперії. Цей день офіційно вважають датою поч. ПСВ. 3.08 війну було оголошено також Франції. 4.08 війну Німеччині від власного ім. та своїх домініонів (Канада, Австралія, Нова Зеландія) оголосила Велика Британія. 6.08.1914 Австро-Угорщина розпочала війну проти Рос. імперії.

Одними з найбільш драматичних стали перебіг подій Великої війни та її

наслідки для укр. народу, розділеного на сх.-європ. театрі воєн. дій політ. кордонами імперій, які вступили між собою у війну. Укр. землі зазнали значних руйнувань унаслідок війни – від поч. боїв улітку 1914 тер. Галичини, Волині та (меншою мірою) Центр. України стала одним з осн. воєн. театрів на сх. Європи. Аж до поч. 1918 лінія фронту проходила через укр. терени, протягом цілої війни тут перебував рос.

штаб Пд.-Зх. фронту. Ключове геополіт. розташування, значні природні та людські ресурси спричинили запеклу б-бу за них Німеччини та Австро-Угорщини, з одного боку, і Рос. імперії – з ін. За роки війни до лав рос. армії було мобілізовано 3,5 млн українців (за ін. даними – 4,5 млн із заг. чисельності 15,5 млн), до складу австр. армії – бл. 300 тис. (бл. 9% від особового складу австро-угор. армії).

На укр. землях проходив Пд.-Зх. фронт протяжністю більше 400 км, польове управління якого дислокувалося в м. Київ. Він складався з 4 армій: з пн. на пд. – 4-ї, 5-ї, 3-ї та 8-ї. На лівому фланзі фронту між р. Дністер і Прут (прит. р. Дунай) діяв т. зв. Дністров. загін, основу якого становили 47-й Укр. та 48-й Одес. піх. полки. Австро-Угорщина розгорнула проти Росії на лінії Сандомир (нині Свентокшиськ. в-ва, Польща) – Перемишль (нині Підкарпат. в-ва, Польща) – Станиславів (нині Івано-Франківськ) – Чернівці 4 армії: 1-шу, 4-ту, 3-ю та 2-гу. Крім того, австр. командування дозволило створити укр. добровольче військ. формування – Леґіон УСС. На заклик ГУР зголосилося бл. 30 тис. охочих захищати Галичину від рос. військ, однак відібрали тільки кілька тисяч. Загони січових стрільців у баченні укр. політиків мали стати основою майбутньої укр. армії. Саме так розуміли свою місію і самі стрільці, здебільшого студенти або загалом люди з вищою освітою.

17.08.1914, виконуючи прохання франц. уряду, армії рос. Пн.-Зх. фронту розпочали Сх.-прус. операцію. Протягом наступних 2 днів у наступ перейшли війська Пд.-Зх. фронту, які вторглися на тер. Сх. Галичини. Розпочалася 33-денна Галиц. битва 1914 – одна з найбільш успішних для рос. армії і водночас кривавих бойових операцій. У боях брали участь 8 армій, понад 100 д-зій, понад 1,5 млн солдатів та офіцерів. У Галичині рос. війська мали значну перевагу в живій силі над австро-угор. ЗС, які зосередили свої війська на Люблін.-Холм. ділянці фронту (перевага подекуди була 3- й 4-кратною). 27.08.1914 австро-угор. війська перейшли до обо-

рони, 28.08.1914 почали відступ, намагаючись уникнути загрози оточення рос. військами.

Паралельно з наступом рос. армій на тер. Галичини на кордоні з Буковиною від 6.08 почалися бої місц. значення рос. та австр. прикордонної сторожі. Це був другорядний театр воен. дій, тому більш масштабних боїв та операцій тут не проводилося. Долю Буковини 1914 визначив стрімкий наступ рос. військ у Галичині – у ніч із 30 на 31.08 австр. війська залишили цей коронний край. 2.09.1914 Чернівці були без бою взяті росіянами, 3.09 рос. війська захопили Львів. 17.09.1914 3-я рос. армія оточила австр. фортецю Перемишль із гарнізоном бл. 300 тис. солдатів та офіцерів, але через нестачу снарядів не змогла провести її штурм. 25.09.1914 авангард рос. військ прорвався через Ужоц. перевал у Карпатах і вийшов на тер. Угорщини, де й зупинився. Однак закріпитися на карпатських перевалах рос. військам не вдалося, а бойові дії набули позиційного х-ру. У результаті Галиц. операції 1914 рос. війська просунулися вглиб імперії Габсбургів на 280–300 км і захопили Галичину, Буковину та ч. Польщі. Австро-угор. війська втратили 400 тис. осіб (у т. ч. 100 тис. полоненими) і 400 гармат. Втрати росіян становили бл. 230 тис. осіб і майже 100 гармат.

Вважаючи незворотним процес приєднання Галичини й Буковини до Рос. імперії, 21.08.1914 цар. уряд створив Галиц. генерал-губернаторство на чолі з Г. Бобринським. Нова адміністрація розділила окуповані тер. на Львів., Терноп., Перемишль. та Чернів. губ., призначила градоначальників, створила поліцію, жандарм. управління. Знаючи про існування в Галичині потужних самостійницьких настроїв, укр. політ., екон., культ. орг-цій, які становили кістяк усього укр. нац. руху, рос. окупац. адміністрація розгорнула широку кампанію б-би з українством. Особливих переслідувань зазнало греко-католич. духовенство. 18.09.1914 заарештували й вивезли до Росії митрополита А. Шептицького. Загалом тисячі галичан було вивезено як за-

ручників (лише через м. Київ пройшло бл. 12 тис. осіб).

На рубежі 1914 і 1915 на Пд.-Зх. фронті настало затишшя. Восени 1914 на боці Австро-Угорщини у війну вступила Осман. імперія, тому загроза нависла над укр. землями ще і з пд. Для захисту узбережжя Чорного м. аж до рум. кордону з військ Одес. військ. округу була створена 7-ма армія.

22–24.01.1915 австро-нім. війська розпочали наступ на рос. позиції, завдаючи удару з м. Ужгород (нині Закарп. обл.) на м. Самбір (нині Львів. обл.) та з м. Мукачево (нині Закарп. обл.) на Стрий (нині Львів. обл.). Рос. армія 25.01 розпочала контрнаступ на лівому фланзі, однак під натиском противника змушена була відступати до р. Дністер і Прут. Невдалими виявилися і спроби австро-нім. військ заблокувати Перемишль, який 6 місяців перебував в оточенні рос. військ. 22.03.1915 гарнізон, що налічував на той час 120 тис. осіб, капітулював (осн. причина – вичерпання всіх харчових запасів). У полон потрапили 9 генералів, 2,5 тис. офіцерів. Протягом цілого 03.1915 рос. 8-ма і 3-я армії вели постійні бої, однак прорватися на м. Будапешт через Карпати не вдалося. У Карпат. битві 1915 добре себе зарекомендували УСС, до яких австрійці спочатку ставилися доволі скептично. Особливо ефективною була служба стеження УСС. Вони взяли участь у боях 23.03–4.04.1915 на г. Маківка (нині на тер. Сколів. р-ну Львів. обл.).

Загалом у ході Карпат. операції 1915 рос. військам не вдалося виконати поставлених завдань, в основному через невміння воювати в зимових умовах у гірській місцевості. Під час її проведення війська Пд.-Зх. фронту втратили 1 млн осіб, австро-нім. – 800 тис.

Навесні 1915 австр. командуванню за підтримки нім. союзників вдалося успішно провести Горлиць. наступальну операцію. Вони спромоглися прорвати оборону рос. 3-ї армії на 35-кілометровій ділянці в р-ні м. Горлиці (нині Малопольс. в-ва, Польща) завдяки майже подвійній перевазі в живій силі (для цього було спеціально сформовано нім. 11-ту армію на чолі

з ген.-фельдмаршалом А. фон Макензеном). Рос. армія відступила з Галичини з найбільшими за цілу війну втратами – у середньому 235 тис. убитими та пораненими щомісяця (упродовж війни ця цифра становила 140 тис.). 3.06.1915 нім.-австр. війська зайняли Перемишль, 22.06 – Львів. У результаті Горлицької операції 1915 рос. війська було відкинуто з Галичини, фронт стабілізувався по лінії Холм (нині Люблін, в-ва, Польща) – Володимир-Волинський (нині Волин. обл.) – Броди (нині Львів. обл.) – Бучач (нині Терноп. обл.). Усі попередні успіхи рос. армії виявилися знівельованими, а величезні людські жертви – марними. У період відступу з Галичини росіяни втратили тільки полоненими 500 тис. осіб із 344 гарматами. Відступаючи, вони застосували тактику “випаленої землі” – знищували все, що могло хоча б якимось чином бути використане противником. Дуже постраждали не тільки військ. об’єкти – насамперед величезної шкоди було завдано мирному укр. нас.

Наступною великою воєн. операцією на укр. землях став т. зв. Брусиловський прорив 4.06–20.09.1916 – масованний наступ армій Пд.-Зх. фронту на лінії Луцьк–Чернівці під командуванням ген. кавалерії О. Брусілова. Переважаючи противника в піхоті у 2–2,5 рази, артилерії – у 1,5–1,7 рази, рос. війська досить легко прорвали оборону австро-угор. формувань і вже 7.06.1916 взяли м. Луцьк, 18.06 – Чернівці. Війська ген. О. Брусілова зайняли пд. Галичину, Буковину й знову підійшли до карпат. перевалів, однак на поч. 09.1916 темп наступальних дій значно уповільнився і Пд.-Зх. фронт стабілізувався по лінії р. Стохід – Киселин (нині с. Киселин Локачин. р-ну Волин. обл.) – Золочів (нині Львів. обл.) – Бережани (нині Терноп. обл.) – Галич (нині Івано-Франк. обл.) – Станиславів (нині Івано-Франківськ) – Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) – Ворохта (нині смт в складі міськради Яремче Івано-Франк. обл.) – Селетин (нині с. Селятин Путил. р-ну Чернів. обл.).

Лише за приблизними підрахунками, за відомостями Ставки верховного

головнокоманд., Пд.-Зх. фронт 4.06–27.10.1916 втратив 1,65 млн осіб, що й вирішило долю т. зв. Брусилов. прориву. Незважаючи на величезні втрати рос. військ, жодне із завдань не було виконане: противника не розгромлено, м. Ковель (нині Волин. обл.) як вузловий центр не взято. У стратегічному плані певних позитивних для Антанти результатів було досягнуто – порятовано від розгрому Італію, вирішено питання приєднання Румунії до Антанти, рос. наступ полегшив становище англійців і французів на Зх. фронті. Для України, на тер. якої відбувалася ця грандіозна битва, війна знову спричинила значні руйнування, загибель сотень тисяч українців – солдатів, офіцерів і мирних жителів.

Останню велику наступальну операцію під час ПСВ Пд.-Зх. фронт провів улітку 1917, але не досягнув жодних успіхів. Унаслідок контрнаступу австро-нім. військ армії рос. Пд.-Зх. фронту відійшли північніше Бродів і зупинилися на лінії Збараж – Скалат – Гримайлів (нині всі Терноп. обл.), далі – по р. Збруч (прит. р. Дністер) до Дністра, де з’єднувалися з Рум. фронтом.

Жовтневий переворот у Петрограді 1917 та поч. революц. подій в Україні, створення УНР зумовили призупинення бойових дій на укр. землях. Ген. секретаріат УЦР 23.11.1917 вирішив об’єднати Пд.-Зх. і Рум. фронти в Укр. фронт, а сама УЦР розпочала переговори про завершення війни. 1-й мирн. договір у війні 1914–18 був підписаний саме УНР 9.02.1918 в м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь) із Центр. д-вами.

ПСВ значною мірою вплинула на укр. сусп.-во. Переважна більшість укр. солдатів та офіцерів обох імперій виконували свій військ. обов’язок і воювали в арміях тих д-в, де вони н. і жили, вважаючи супротивника своїм ворогом. Патріотичний підйом на поч. війни з обох сторін був значним, чому посприяла й позиція провідних сусп.-політ. сил, у т. ч. укр., спрямована на підтримку війни. Лише згодом укр. політики Галичини й Наддніпрянщини почали розглядати конфлікт між

Австро-Угорщиною і Росією як можливість здобуття для укр. земель більшої автономії, а то й незалежності. Для політ. орієнтації укр. народу й захисту його нац. інтересів були створені ГУР, СВУ, ЗУР, УПР.

Унаслідок воєн. дій значно загострилася соц.-екон. ситуація на укр. землях. Бл. 61 % працездатних чоловіків із сільс. місцевості було мобілізовано на фронт, через що 1916 посівні площі в Україні зменшилися на 1,9 млн десятин порівняно з 1913, а валовий збір с.-г. продукції – відповідно на 200 млн пудів. Війна найбільш відчутно вдарила по малозабезпечених верствах села: на поч. 1917 з 3 млн 980 тис. сел. г-в 640 тис. не мали засівів, 1 млн 400 тис. – коней, 1 млн 142 тис. – корів. Війна й спричинені нею урядові евакуаційні заходи завдали великих втрат тваринницькій галузі України, особливо Правобережжя.

Суперечливою і проблематичною була ситуація в пром-ті. З одного боку, значно розширився держ. вплив, низка підприємств отримали вигідні військ. замовлення, що дало їм змогу значно наростити обсяги вир-ва продукції. Водночас війна призвела до порушення усталених внутр. і зовн. торг. зв'язків, диспропорцій у товарообміні, а також між військ. і цивільним вир-вом (останнє забезпечувало повсякденні потреби пересічних людей), хронічних транспортних і фінансових проблем. Унаслідок цього протягом 1914–16 в Україні закрилося більше 1,4 тис. підприємств, було зупинено 26 доменних печей. Економіка ЗУЗ була підірвана внаслідок фактично безперервного проходження тут лінії фронту. Величезна кількість біженців і вигнанців з прифронтових регіонів, вивезення з Правобережної України хлібних і цукрових запасів та ін. продовольчих вантажів посилили й без того значний розлад на залізницях, спричинений відступом рос. військ на широкому фронті влітку 1915 й евакуацією з прифронтових губ. пром. устаткування, адм. установ, навч. і культ. закладів та ін. Безперервне посилення транспортної кризи в роки війни було однією з гол. причин заг. екон. занепаду.

Особливістю ПСВ стало біженство, яке широко охопило укр. землі по обидва боки кордону. Евакуаційні заходи були застосовані як австр. владою в Галичині й Буковині, так і рос. імперським урядом у Волин. та Подільс. губ. Серед перших переважали не добровільні переселенці, а виселенці, евакуйовані з держ.-політ., стратегічних міркувань. Австро-угор. уряд організував спец. табори для українців у м. Вольфсберг, Гмюнд та Гредіз (нині всі Австрія). Ними опікувалися відповідні держ. інституції, забезпечуючи грошову допомогу, мед. обслуговування та працевлаштування. У жахливих умовах опинилися інтерновані т. зв. політ. неблагонадійні українці з Галичини й Буковини. Для них були ств. окремі табори на Зх. Австрії, серед яких одним з найбільших був Талергоф (бл. 5 тис. ув'язнених, у т. ч. бл. 500 священиків). Рос. влада теж вдалася до примусового виселення українців з окупованих 1915 р-нів Зх. України.

У зв'язку з наступом австро-угор. та нім. військ навесні–влітку 1915 відповідні евакуаційні заходи почали проводити вже й на тер. правобережних губ. Рос. імперії – Волин. та Подільс. На тер. цілої Рос. імперії наприкінці 1916 налічувалося понад 3 млн біженців і вигнанців, зокр. на укр. землях – бл. 656 тис., в основному в Катеринославській, Харків. та Черніг. губ. У контексті біженської проблеми рос. уряд намагався проводити політику "вдосконалення" нац. стр-ри нас., всіляко перемішуючи людей різних національностей з метою прискорення асиміляції. Ч. біженців переміщували організовано разом з евакуйованими ф-ками, з-дами та різними установами. Загалом з тер. Царства Польс. та Прибалтики було вивезено бл. 680 підприємств, з яких майже кожне п'яте (18 %) опинилося в Україні (серед них, зокр., і Деміївський снарядний з-д).

Одним із характерних виявів життя воєн. соціуму стала діяльність мережі центр. та місц. громад. орг-цій і т-в із надання допомоги військовим, цивільному нас. та біженцям, зокр.: Всерос. земський союз допомоги хворим і по-

раненим воїнам та відповідний Всерос. союз міст, Тетянинський к-т із надання тимчасової допомоги потерпілим від воен. дій, Романовський к-т та ін. Добродійність, що набула організованих інституційних форм, виявила тенденцію до становлення осн. елементів громадянського сусп-ва на укр. землях у час війни. Провідною громад. військ.-мед. орг-цією в роки ПСВ було Рос. т-во Червоного Хреста, яке сприяло військ. адміністрації в справі надання допомоги пораненим і хворим. Імперський уряд направляв чималі кошти для забезпечення функціонування цих стр-р, унаслідок чого провідні громад. орг-ції настільки зміцніли, що почали конкурувати з урядовими в деяких сферах надання допомоги нас. Досить істотною була й участь церкви в наданні допомоги жертвам війни. Зростання ролі громад. орг-цій до певної міри було реакцією на нездатність уряду належним чином організувати допомогу військовим і цивільному нас., виявило тенденцію до самоорг-ції соціуму в критичні моменти свого існування, зокр. у воен. час.

Нагромадження соц. проблем, погіршення матеріального становища більшості нас., тривале порушення традиційного укладу життя спричинили наростання антиурядових виступів. У 08.1914–09.1915 зафіксовано бл. 100 страйків, у яких взяли участь 43 тис. робітників України, у 10.1915–09.1916 – 225 страйків, які охопили 210 тис. робітників. Протягом 08.1914–12.1916 в Україні відбулося понад 160 сел. виступів. Затяжний х-р бойових дій, що характеризувався, зокр., відомим висловом “на фронті без змін”, значні людські втрати, а також активна пропагандист. робота зумовлювали значне посилення антивоен. та антиурядових настроїв і в солдатському середовищі Пд.-Зх. та Рум. фронтів, дислокованих в Україні.

Невдоволення солдатів і всього нас. Рос. імперії активізувалося після того, як рос. командування не змогло використати Брусілов. прорив 1916 для перелому ходу війни. Фактично після цього потребу й неминучість кардинальних

змін сусп. життя усвідомили всі верстви сусп-ва. Дедалі більше зростало невдоволення війною, насамперед її неймовірно великими людськими втратами й безперспективністю. Виявом цих сусп. настроїв стало зречення рос. імператора Миколая II 15.03.1917 від престолу, а вже 17.03 – створення в м. Київ УЦР, яка фактично взяла на себе функцію місц. органу влади. Революц. події 1917–23 стали органічним продовженням тих процесів, які зародилися і з особливою силою виявилися в роки ПСВ, тому фактично становлять з нею одне ціле.

Літ.: Волковинський В. Бойові дії на українських землях у роки Першої світової війни // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. 4. К., 2004; *Донік О.* Діяльність громадських організацій і товариств у справі допомоги військовим та цивільному населенню в Україні у роки Першої світової війни (1914–1918 рр.) // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. 4. К., 2004; *Загребельна Н., Коляда І.* Велика війна: Українство і благодійність (1914–1917 рр.). К., 2006; *Заповольський В.* Буковина у останній війні Австро-Угорщини: 1914–1918. Чернівці, 2003; *История Первой мировой войны 1914–1918.* М., 1975; *Литвин М., Науменко К.* Історія галицького стрілецтва. Львів, 1991; *Литвин М.* Україна: Доба війн і революцій (1914–1920). К., 2003; *Мировые войны XX века.* Кн. 2. М., 2005; *Резнт О.* Перша світова війна і Україна: Історико-теоретичні аспекти вивчення проблеми // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. 4. К., 2004; *Резнт О., Сердюк О.* Перша світова війна і Україна. К., 2004; *Резнт О., Янишин Б.* Україна в період Першої світової війни: Історіографічний аналіз // УІЖ. 2004. № 4; *Сердюк О.* Біженство в Україні під час Першої світової війни // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. 4. К., 2004; *Степаненко А.* Православне парафіяльне духовенство на українських землях Російської імперії в роки Першої світової війни // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. 5. К., 2004.

**Володимир Великочий,
Олександр Резнт**

**ПЕРШИЙ ВИЇЗД УКРАЇНСЬКИХ
ЗАЛІЗНИЧНИКІВ ТА
ЗАЛІЗНИЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ
З БУКОВИНИ ДО ЗАХІДНО-
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ
РЕСПУБЛІКИ 29.03.1919**

29.03.1919 з м. Чернівці виїхав ешелон з 54 вагонів. До м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) ним прибуло кілька сотень укр. залізничників та залізн. урядовців Буковини, звільнених рум. окупац. владою зі служби за відмову скласти присягу на вірність Румунії. Нім.-мовна преса м. Чернівці підкреслювала той факт, що українці покинули край добровільно, хоча залізничників було поставлено перед вибором: або негайно прийняти рум. громадянство й скласти присягу на вірність рум. королеві, або бути звільненим з держ. служби з 1.04.1919. Про наміри окупац. рум. влади поступово позбутися з Буковини всіх політично свідомих українців свідчить спільне таємне розпорядження від 31.03.1919 міністра Буковини Я. Флондора та команд. 8-ї д-зії ген. Я. Задіка, яким доручалося цивільним та військ. установам надавати дозвіл на виїзд до Галичини всім бажаним покинути край, забезпечуючи їх та їхні родини коштами на подорож у разі отримання від них заяв про відмову назавжди повертатися на рум. тер. Дозволяючи укр. залізничникам та їхнім родинам легально виїжджати з Буковини, рум. уряд водночас інтенсивно збирав інформацію про всіх осіб, котрі через рум. окупацію Буковини виїхали до Галичини 29.03.1919 та 10.05.1919. У ході підготовки до військ. акції проти ЗОУНР на поч. 05.1919 всі пости жандармерії Буковини отримали розпорядження № 291 МВС Румунії з вимогою підготувати списки осіб, які брали участь у політ. житті краю, особливо тих, які виїхали до ЗОУНР, з'ясувати, чи вони долучилися там до війська, чим займаються.

Буковин. залізничники та залізн. службовці виїжджали 29.03.1919 на неокуповану тер. ЗУНР разом зі своїми родинами й домашнім майном (включно з деякими меблями). Не надто пильний прикордонний контроль дозволив

виїхати того дня і ін. утікачам – не залізничникам. Укр. біженці з Буковини були залучені до цивільної держ. служби ЗОУНР як залізничники чи залізн. службовці або долучилися до УГА, зокр. до її БП (згодом БК ДА УНР).

Після окупації рум. військами Покуття в 05.1919 та подальшої окупації цілої тер. ЗОУНР польс. військами багато залізничників і залізн. службовців з Буковини, не бажаючи терпіти польс. окупац. владу, покинули Галичину. Ч. з них подалася за р. Збруч, де працювали на УНР до її знищення більшовиками, ч. повернулася на Буковину, де була вороже зустрінута рум. окупац. владою, яка трактувала їх як небажаних чужинців, зазнала цькування проурядової преси.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 990–994; Іх же. Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 391–393; І сюди, і туди, та до дому навкруги! // Голос Буковини. 1919. 14 верес.; Справа віддалених зі служби залізничників // Воля Народу. 1920. 12 серп.; Ukrainische Eisenbahner verlassen Czernowitz // Czernowitzer Morgenblatt. 1919. 1 April.

Володимир Старик

ПЕТЛЮРА

Симон Васильович

(10.05.1879–25.05.1926) – держ., політ. і військ. діяч, публіцист, голова Директорії УНР, організатор та Гол. отаман ДА УНР. Н. в м. Полтава в сім'ї міщан козац. походження. Початкову освіту здобув у церк.-парафіяльній шк. 1895 вступив до Полтав. духовної семінарії. З 1898 належав до таємного укр. самоосвітнього гуртка, за що 1901 виключений з останнього курсу семінарії.

1900 вступив до РУП. Під загрозою арешту навесні 1902 виїхав до м. Катеринодар (нині Краснодар, РФ), де вчителював. Співорганізатор місц. осередку РУП – “Чорноморської вільної громади”, через що звільнений з посади. Під кер-вом історика Ф. Щербини опрацьовував архіви Кубан. війська.

На Кубані активно займався журналіст. діяльністю, писав статті до різних журналів, співпрацював з органами РУП: "Добра новина", пізніше – "Праця" (Львів), а також місячником "Гасло" (Чернівці). 1-ша ст. П., присвячена нар. освіті та медицині Полтав. губ., опубл. 1902 у Львів. ЛНВ. З 1903 активно співробітничав із ЗНТШ.

На прохання РУП облаштував у власному помешканні малу друкарню, де виготовляли антицар. листівки. У 12.1903 був викритий і заарештований. У 03.1904 випущений під заставу й виїхав до м. Київ. Розшукуваний поліцією, був скерований кер-вом РУП за кордон до Львова задля посилення праці тамтешнього Закорд. бюро РУП і поживлення вид. друкованого там само парт. органу "Селянин". У Львові перебував з кін. 11.1904 до кін. 12.1905 під псевд. Святослав Тагон. Там познайомився з М. Грушевським, вступив до НТШ. Почав друкуватися під псевд. на шпальтах вид. НТШ та в галиц. періодиці.

На II з'їзді РУП, на якому партія отримала нову назву – УСДРП, був обраний до її ЦК. У 01.1906 виїхав до м. Санкт-Петербург, де за дорученням партії співредагував разом з П. Понятенком і М. Поршем місячник "Вільна Україна". Після виходу 6 номерів вид. припинилося; П. повернувся до Києва, де став

секретарем соціал-демократ. газ. "Рада", 1907–08 редагував парт. орган "Слово". Співпрацював з наук.-популярним час. "Україна" й одночасно з ЛНВ. У 04.1908 вдруге відряджений кер-вом УСДРП до Санкт-Петербурга. Офіційно працював бухгалтером одного з підприємств, друкувався в час. "Вестник Европы", "Мир", "Образование". Восени 1908 ввійшов до складу кер-ва петербурзьк. клубу ТУП.

1911 переїхав до м. Москва. Одружився з Ольгою Більською (1885–1959), з якою познайомився ще 1908 на вечірці укр. земляцтва. 1911 у них народилася донька Леся (п. 1942). Працював бухгалтером у страховому т-ві "Россия", незабаром на кошти укр. громад редагував час. "Украинская жизнь".

Під час РСВ своє ставлення до війни виклав у статті-відозві "Війна і українці": доводив, що українці лояльно виконують свій обов'язок перед Рос. д-вою; висловлював надію, що в майбутньому ставлення влади до укр. питання зміниться. 1915 мобілізований, перебував на Зх. фронті, де обіймав посаду заст. уповноваженого Союзу земств. У 04.1917 виступив ініціатором та організатором проведення в м. Мінськ укр. з'їзду Зх. фронту. На з'їзді ств. Укр. фронтова рада, її головою обрано П. Делегат 1-го Укр. військ. з'їзду (18–21.05.1917), на якому обраний головою УГВК. Чл. УЦР.

28.06.1917 обраний на посаду ген. секретаря з військ. справ, однак не затв. Тимчасовим урядом. Офіційно обійняв цю посаду лише в 11.1917. На знак протесту проти пробільшовиц. орієнтації голови Ген. секретаріату В. Винниченка 18.12.1917 подав у відставку. У 01.1918 залишив Київ і виїхав на Лівобережжя, де розпочав формування добровольчих загонів під назвою Гайдамацький кіш Слобідської України, що відзначився в боях за Київ та в б-бі з більшовицьким Київ. (січневим) збройн. повстанням 1918 (командував Гайдамацьким кошем до 03.1918).

Негативно поставився до запрошення УЦР нім. та австр. військ в Україну, тому участі в роботі УЦР навесні 1918 не брав, а також залишив військ. службу.

У 04.1918 П. дав згоду балотуватися на голову Київ. губерн. земства; обраний на цю посаду, став головою Всеукр. союзу земств. На чолі укр. земців послідовно перебував в опозиції до режиму П. Скоропадського. 27.07.1918 заарештований і звинувачений у підготовці антиурядов. заколоту. З-під арешту звільнений 13.11.1918. 14.11.1918 виїхав до м. Біла Церква (нині Київ. обл.), звідки керував антигетьман. виступом Директорії УНР, чл. якої був обраний заочно і яка надала йому повноваження Гол. отамана ДА УНР. Від свого ім. П. звернувся до народу з Універсалом, закликав підтримати повстання проти гетьман. режиму.

Під тиском повстан. військ П. Скоропадський 14.12.1918 зрікся посади. 19.12 Директорія тріумфально ввійшла до столиці. У Директорії П. відповідав за Мін-ва військ. та мор. справ, а також мист-ва і нар. здоров'я.

Брав участь в урочистому проголошенні об'єднання УНР і ЗУНР на Софійській пл. 22.01.1919. Після відступу військ УНР з Києва й виїзду В. Винниченка за кордон 11.02.1919 П. став головою Директорії УНР, одночасно перервав членство в УСДРП.

Наприкінці 02.1919 відвідав м. Березжани (нині Терноп. обл.) та Стрий (нині Львів. обл.). 27.02 в м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) зустрівся з представниками дипломатичної місії Антанти на чолі з Ж. Бартелемі, котра прибула на переговори про лінію розмежування УГА та польс. армії. Радив галичанам прийняти умови Ж. Бартелемі, однак думку П. проігнорували.

Навесні 1919 у Директорії посилюлася внутр. б-ба. П. протистояв тандем О. Андрієвського та Є. Петрушевича, який був уведений до складу Директорії як представник ЗУНР. Скликана 6.04 в м. Рівне чергова держ. нарада не спричинилася до порозуміння правих і лівих. За ініціативи П. й А. Макаренка уряд С. Остапенка 9.04 було відправлено у відставку, сформовано уряд Б. Мартоса. Це посилювало суперечності всередині Директорії. П., А. Макаренко й Ф. Швець перебували в м. Рівне та Здолбунів (нині Рівнен. обл.), О. Андрієвський і Є. Петрушевич – у м. Станиславів

(нині Івано-Франківськ). Загострювала розбіжності УНР і ЗУНР відправлена до Галичини ревізійна місія на чолі з Г. Нянчуром. 29.04 команд. Пн. групою військ УНР В. Оскілко вчинив проти П. заколот, який зазнав краху. В. Оскілко вважав, що після усунення П. Директорію мав би очолити Президент УНР-Ради ЗОУНР Є. Петрушевич. Після згаданих подій голова ревізійної комісії Г. Нянчур отримав надзвичайні повноваження. Виступ В. Оскілка підірвав і без того критичний стан фронту. Директорія та уряд УНР змушені були 5.05 залишити Здолбунів і Рівне та евакуюватися до м. Радивилів (нині Рівнен. обл.). 9.05 П. обраний головою Директорії, отримав практично диктатор. повноваження.

9.06, після проголошення Є. Петрушевича Диктатором ЗОУНР, його відносини з П. погіршилися. У відповідь 4.07.1919 в складі уряду УНР був утворений керівний орган у справах Галичини. Водночас Є. Петрушевича було позбавлено членства в Директорії. Після переходу УГА через р. Збруч протиріччя між лідерами УНР і ЗУНР загострилися, особливо після невдалого наступу на Київ наприкінці 08.1919.

Після укладення угоди УГА з ДА А. Денікіна П. остаточно вирішив рятувати УНР за допомогою Польщі. Ще з 18.01.1919 в м. Варшава перебувала укр. закорд. місія. 16.06, попри негативну позицію зх.-укр. політиків, П. уклав з поляками військ. перемир'я. З 10.1919 в Польщі перебувала місія на чолі з А. Лівіцьким. 2.12.1919, за погодженням з Гол. отаманом, з польс. урядом була підписана декларація щодо зх. кордонів країни. Сторони домовилися, що подальші переговори вестимуться на основі визнання кордону між обома д-вами по р. Збруч, а далі – через пн.-зх. Волинь. Таким чином, ЗУЗ визнавалися за Польщею. 5.12 Гол. отаман віддав наказ про перехід ДА УНР у Зимовий похід. 7.12 виїхав з м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) до Варшави, де багато разів зустрічався з Нач. Польс. д-ви Ю. Пілсудським.

Вночі 21–22.04.1920 П. уклав Варшав. угоду з Польщею, 24.04 – військ. конвенцію: Польща визнавала УНР й

зобов'язувалася допомагати їй у б-бі за незалежність; П. визнав право Польщі на Зх. Волинь і Сх. Галичину. Війська УНР під проводом П. спільно з польс. армією повели наступ проти більшовиків і 7.05.1920 зайняли Київ. Вступові союзницьких військ на тер. України передувала відозва Гол. отамана до укр. народу із закликом до б-би за незалежність. Однак у 06.1920 об'єднаним арміям під тиском переважаючих ворожих сил довелося відступити з Києва. Після перемир'я між Польщею і рад. Росією (10.1920) вирішив і надалі провадити нац.-визвол. б-бу. Укр. війська просунулися до м. Брацлав (нині смт Немирів. р-ну Вінниц. обл.), 10.11.1920 були зупинені ЧА. 21.11.1920 змушені перетнути кордон з Польщею, де були інтерновані. П. разом з урядом УНР перебував у м. Тарнів (нині Польща). З 11.1920 на тер. Польщі почав діяти ДЦ УНР в екзилі. 1921 П. підписав закон про створення Ради республіки – вищого законодавчого органу влади УНР, який діяв у Тарнові.

З огляду на посилені вимоги Москви видати П., він змушений був постійно переховуватися. Не домігшись видачі П. дипломатичним шляхом, більшовики стали на шлях підготовки замаху на його життя. Оскільки польс. влада на запитання щодо місця перебування П. не надавала жодної корисної інформації, на вимогу Москви до Тарнова мала прибути польс.-більшовиц. комісія для з'ясування цього питання. Тому П., під прізвищем Полтавченко, за допомогою польс. друзів залишив Тарнів, кілька тижнів переховувався у помешканні Г. Юзевського у Варшаві, згодом у с. Косьмін (нині Польща; у маєтку С. Чекановського). Через кілька місяців повернувся до Варшави під прізвищем Володимир Редліх, надалі здійснював політ. керво урядом і військ. підрозділами.

Становище П. значно погіршилося після відходу від політ. життя Польщі маршала Ю. Пілсудського. 30.12.1923 з паспортом на прізвище Степана Могилі П. покинув Варшаву й через м. Відень (Австрія), Будапешт (Угорщина) та Женева (Швейцарія) восени 1924

дістався Франції (згодом до нього долучилися дружина й донька). У 10.1925 ініціював створення еміграц. друк. органу УНР – тижневика "Тризуб", став його гол. ред. Опубл. у "Тризубі" низку статей під псевд.: В. Марченко, Г. Рокитний, О. Р., Сито, О. Рний. Ініціював заходи щодо пропагування укр. справи на міжнар. арені, співпрацював з представниками поневолених СРСР народів. Результатом цього постала орг-ція "Прометей" (01.1926). Допомагав укр. студент. молоді в Парижі. Активно підтримував створення там Укр. акад. к-ту та орг-цію з'їзду укр. учених в еміграції.

Загинув у м. Париж від кулі більшовиц. агента С. Шварцбарда, який на суд. процесі свідчив, що прагнув помститися за жертви єврейс. погромів, нібито влаштованих з ініціативи П. Поховання Гол. отамана відбулося 30.05.1926 на париз. цвинтарі Монпарнас.

Тв.: Петлюра С. В. Вибрані твори та документи. К., 1994; *Його ж.* Московська воша. Париж, 1966; *Його ж.* Статті. К., 1993; *Його ж.* Статті, листи, документи. Т. 1. Нью Йорк, 1956; Т. 2. Нью-Йорк, 1979; Т. 3. К., 1999; Т. 4. К., 2006; *Його ж.* Сучасна українська еміграція і її завдання. Щипьорно, 1923.

Лит.: Верстюк В. Симон Петлюра: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження) // УІЖ. 2004. № 3. С. 112–126; *Гай-Нижник П.* УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.). К., 2010; *Головченко В.* Петлюра Симон Васильович // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. Т. 2. К., 2004; *Дорошенко-Товмацький Б.* Симон Петлюра: Життя і діяльність. К., 2005; *Косик В.* Симон Петлюра. Львів, 2004; *Литвин С.* Суд історії: Симон Петлюра і Петлюріана. К., 2001; *Савченко В.* Симон Петлюра. Харків, 2004; *Шаповал Ю.* Петлюра Симон Васильович // Політична енциклопедія. К., 2011. С. 553.

Роман Тимченко

ПЕТРАЧИК (ПЕТРАЧЕК)

Володимир Албінович

(20.06.1897–30.09.1961) – інж., четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Самушин (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї нар.

вчителя. 1910/11 н. р. навч. в підготовчому класі, 1911–15 студіював у 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці. Матуральні іспити склав 1917 за скороченою процедурою для військових.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець. Закінчив австр. старшинську шк., хорунжий піхоти. Воював на Італ. фронті. Був двічі поранений. У 10.1918 перебував у відпустці на Буковині. Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до УГА як хорунжий. Один з організаторів укр. міліції в м. Заставна (нині Чернів. обл.) після роззброєння австр. жандармерії наприкінці 10.1918. 13.11.1918 воював як старшина в складі загону укр. добровольців під командуванням О. Кантеміра, які зупинили просування рум. окупац. військ у с. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну Чернів. обл.).

Відступив до Галичини після припинення укр. військ. акції на Буковині 14.11.1918. Як старшина УГА відзначився в боях у Галичині й Наддніпрянщині. З 1.08.1919 іменованій четарем як піхотинець, приділений до артилерії 2-го корпусу УГА. Згодом воював у складі 3-го гармат. полку УГА. У ЧУГА командував батареєю в складі гармат. дивізіону важкої артилерії (команд. сот. Ю. Шепарович).

Після повернення з війни записався на студії в Чернів. ун-ті. Чл. (згодом Батько) укр. акад. козацтва "Запороже" в Чернівцях. З 1921 проживав і студіював на ф-ті лісової інженерії агрономічного ун-ту м. Відень, де отримав диплом інж. (1925). Чл. укр. акад. т-ва "Січ" у Відні, чл. правління "Січі" з 11.1923. Після закінчення студій повернувся на Буковину, де нострифікував свій диплом. З 1926 працював інж., згодом заст. нач. відділу нафтогазової компанії "Romano-Americana" в м. Морень (нині Румунія). Наприкінці 1930-х – на посаді лісового інж., мешкав у Чернівцях.

У 10.1940 разом з родиною виїхав до Німеччини в рамках репатріаційного процесу між СРСР та Німеччиною. Працював інж. у різних буд. фірмах, допомагав працевлаштуватися багатьом укр. утікачам. Після війни опинився у франц. окупац. зоні в ДП м. Ландек (нині Австрія), де працював в управі табору. Чл. Тех. ради укр. інж. (М. Маслов, П., Й. Роніш та С. Тим'як), які за дорученням франц. буд. компанії "Campenon-Bernard" 1947 очолили буд-во с-ща Бен-Метір у Тунісі; після завершення робіт виїхали до Пн. Америки.

Прибув до Канади 1954, оселився в пров. Квебек. Засн., дир. та довголітній президент укр. спілки гірничих інвестицій "Прут". Акціонер, засн. та один з дир. укр.-франц. гірничої компанії "Continental Iron & Titanium Mining Ltd". Чл. Укр. тех. т-ва в Канаді й Т-ва укр. інженерів у Канаді. Через важку хворобу дочасно покинув роботу.

П. у м. Монреаль (Канада), де й похований 3.10.1961.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; *Войновський П.* Моє найвище щастя. К., 1999. С. 155–194; *Гладилович А.* Бен Метір // *Енциклопедія Української Діаспори.* Т. 4. К.; Нью-Йорк; Чикаго; Мельборн, 1995. С. 42; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 951; *Драгінда Є.* Спомини буковинця усусуса. Дітройт, 1979. С. 20; З ц. к. II. Державної гімназії в Чернівцях // *Народний Голос.* 1915. 4 верес.;

Інж. Володимир Петрачек (некрологи) // Свобода. 1961. 4 жовт.; Інженери-українці в діаспорі. У сторіччя поселення українців у Канаді та в рік відновлення незалежності України. Торонто, б/р [1992]. С. 149; Соколишин О. Пам'яті дипл. інж. Володимира Петрачека // Свобода. 1961. 25 жовт.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 186–187; Т. 3. Вінніпер, 1966. С. 92.

Володимир Старик

ПЕТРИК

Петро

(12.07.1886–03.12.1984) – сотник УГА, громад. діяч. Н. в с. Мервичі (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) в заможній сел. сім'ї. Випускник нар. шк. в рідному селі, АГ м. Львів. Студював на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Згодом навч. в австр. старшинській шк.

Учасник ПСВ. Поручник УГА. Організатор і командант (01–05.1919) 5-ї Сокал. бригади УГА, сотник, штабний старшина 1-го корпусу. 1920 – нач. оперативного штабу 1-ї кулемет. бригади ДА УНР. Виконував завдання дипломатичного х-ру. Зв'язковий старшина ДА УНР при нім. штабі фон Гренера. Учасник переговорів з ЧА в м. Козятин (нині Вінниц. обл.) у справі перемир'я.

1921 повернувся до м. Львів. Чл. УВО. Кілька разів був заарештований польс. владою. До 1939 працював у т-ві "Просвіта" – інспектор і нач. орг. відділу матірнього т-ва, голова львів. відділу. Співред. ж. "Письмо з Просвіти", автор кн. "60-ліття «Просвіти» у Львові" (1928). Належав до кер-ва т-в "Сокіл", "Сокіл-батько", Кредитового банку, "Народної торгівлі", Пенсійного ін-ту.

1944 з дружиною Любою Гузар та дочкою Іреною виїхав до м. Міттенвальд (нині ФРН). Незабаром з родиною перебрався до США: спочатку в м. Баффало (шт. Нью-Йорк), згодом у Сілвер Спрінг (шт. Меріленд). Чл. ОБВУА, Об'єднання українців Вашингтону, Т-ва за патріархат. Автор спогадів про УГА.

П. у м. Сілвер Спрінг. Похований на Укр. нац. цвинтарі м. Вашингтон.

Тв.: *Петрик П.* У першу річницю смерті Миколи Пачовського // Свобода. 1969. 21 черв. Ч. 116. С. 4; *Його ж.*

Хорунжий Микола Пачовський // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 5.

Лім.: Бл. п. Петро Петрик // Свобода. 1984. 6 груд. Ч. 232. С. 7; *Старосольський Ю.* У пам'ять Петра Петрика // Свобода. 1985. 18 квіт. Ч. 72. С. 3; У Сілвер Спрінг помер П. Петрик, старшина армії УНР // Свобода. 1984. 7 груд. Ч. 233. С. 1; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999.

Олег Рафальський

ПЕТРИКЕВИЧ

Альфред Карлович

(09.12.1890 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Львів у сім'ї службовця. Випускник учител. семінарії в рідному місті. З 1911 служив в австро-угор. армії.

В УГА – з 11.1918; станом на 02.1919 – хорунжий, харчовий старшина 23-го куреня 7-ї Львів. бригади. Під час розвідки біля Добанів. хутора (нині не існує, був поблизу смт Великий Любінь Городоц. р-ну Львів. обл.) 17.02.1919 зник, однак згодом повернувся в армію. Перебував за р. Збруч. Служив в інтендатурі 3-ї Березан. бригади 2-го корпусу. 1.08.1919 іменованний четарем. У складі військ. групи А. Кравса на поч. 09.1920 прибув до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих.

Відбув молочар. курс у м. Фрідлант (1923). У 06.1925 проживав у м. Прага, матеріально підтримував фонд "Голодне село" для Галичини.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Лім.: Мигович П. При VII-ій Бригаді УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 6. С. 8–9; На допомогу "Голодному селу". Виказ 24-й // Діло. 1925. Ч. 135. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 342; Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 76.

Петро Гуцал, Богдан Паска

ПЕТРИКЕВИЧ

Віктор Іванович

(13.01.1883 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА, громад. діяч. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Син міщан-хліборобів. Випускник г-зії в рідному місті (1902). Студював філологію на філос.

ф-ті Львів. ун-ту. Слухав істор. курси М. Грушевського. Від 1907 – вчитель у г-зіях м. Тернопіль і Сянок (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Від 09.1913 викладав укр., лат. і грец. мови в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

Під час ПСВ служив старшиною в 77-му піх. полку австро-угор. армії на Серб. та Італ. фронтах, був поранений; отримав військ. звання поручника. У 08.1916 повернувся до праці в Перемишль. г-зії. Учасник Листопадового чину в Перемишлі, входив до команди старшин у місті. Надалі служив у Стрий. ОВК, потім – комендант 2-го куреня військ. групи “Старий Самбір”, Гірської бригади. 1.01.1919 іменованій сотником. У кін. 05.1919 опинився в таборах у ЧСР (м. Німецьке Яблонне, Йозефов).

Протягом 2 р. студіював філософію в Празьк. ун-ті. Від 1922 проживав на Закарпатті, де викладав у торг. акад-ї м. Ужгород, був учителем у м. Севлюш (нині Виноградів Закарп. обл.). 1924 повернувся до Галичини, обійняв посаду управителя г-зії “Рідної школи” в м. Чортків. Чл. укр. Т-ва опіки над інвалідами. Восени 1929 переведений до Бучац. г-зії, від 1938 викладав в укр. г-зії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). У містах, де працював, входив до управ філій “Рідної школи”, “Просвіти”, ін. т-в.

1940–41 був учителем у СШ м. Станіслав. За нім. окупації – референт відділу освіти управи Бучац. пов. Підтримував зв'язок з ОУН. У 07.1941 долучився до творення Укр. держ. правління. Референт відділу освіти Бучац. округи.

Вів щоденник (неопубл.), у якому описано події в м. Бучач під час ДСВ. Спогади П., присвячені подіям 11.1918 в м. Перемишль, зберігаються в м. Варшава (Biblioteka Narodowa. Zakład rękopisów. Mikrofilm 69010).

Подальша доля невідома.

Тв.: *Петрикевич В.* Битва під Полтавою. Культ Мазепи в чужому й українському письменстві // *Діло*. 1929. 24 лип. С. 2–3, 25 лип. С. 2–3, 26 лип. С. 2–3; *Його ж.* Історія культу Шевченка серед гімназійної молодіжи. Ювілейна студія // *Звіт Дирекції ц. к. гімназії в Перемишлі за шкільний рік 1913/1914*. Перемишль, 1914. С. 5–68;

Його ж. Літопись Самійла Величка а Woјna domowa Самійла Твардовського: Порівнююча студія // *Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа I в Тернополі за рік шкільний 1909/10*. Тернопіль, 1910. С. 3–48.

Лім.: Бартів О. Дискомфортне читання: відповідь моїм критикам // *Україна Модерна*. 2009. № 15 (4). С. 33; *Головин Б.* Петрикевич Віктор // *ТЕС*. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 456; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк*. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 112; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 303; Т. 3. Вінніпер, 1966. С. 61.

Петро Гуцал, Дмитро Логуш

ПЕТРИНА

Петро Амброзійович

(07.04.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, правник. Н. в с. Станків (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) у сім'ї вчителя. Хрещений потрійним іменем Петро-Олександра-Лев. З дитячих літ проживав у с. Моршин (нині м. Львів. обл.), де його батько був управителем нар. шк. Випускник г-зії м. Стрий (1914). Студіював право у Львів. ун-ті.

1915 мобілізований до австро-угор. армії, служив хорунжим у 33-му піх. полку. В УГА – з поч. 1919. За р. Збруч воював у бригаді 2-го корпусу. 1.08.1919 іменованій четарем. У складі військ. групи А. Кравса на поч. 09.1920 прибув до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих. 1923 навч. на правн. ф-ті Празьк. ун-ту.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Лім.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 331; *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum w Stryju za rok szkolny 1914*. Stryj, 1914. S. 40, 56.

Петро Гуцал

ПЕТРИЦЬКИЙ

Михайло Костянтинович

(05.11.1865–15.02.1921) – вчитель, торговець, видавець, громад.-політ. діяч. Брат П. Петрицького. Н. в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.).

Випускник учител. семінарії м. Тернопіль, торг. акад-ї м. Львів. Протягом певного часу працював учителем. Через утиски польс. шкільн. адміністрації змушений був залишити вчительську працю. 1902 організував сел. страйк у Гусятин. пов. Працював ред. політ. час.-тижневика "Гайдамаки" (Львів, 1902–05). Був близький до представників "Молодої Музи", до якої належали Б. Лепкий, П. Карманський, В. Пачовський; видавав поезії цих поетів. За сміливі критичні виступи на адресу влади був арештований і притягнутий до кримінальної відповідальності. За сприяння П. в Копичинцях споруджено Нар. дім. Був активним діячем УНДП, двічі обраний від Гусятин. округу послом до австр. парламенту (1907–11, 1911–18).

Під час РСВ ув'язнений за політ. діяльність рос. окупац. владою, вивезений як заручник до Росії. 1917 повернувся до Галичини, співзасн. філії т-ва "Сільський господар" у Копичинцях, придбав для неї будинок. Депутат до УНРади ЗУНР у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1918–19).

У 07.1919 разом з урядом ЗОУНР та УГА перейшов за р. Збруч. Був старшиною з пропаганди НКГА, перебував при штабі 3-го корпусу УГА. Після створення ЧУГА (02.1920) публічно звинуватив більшовиц. лідерів В. Затонського й

В. Порайка в тому, "що ведуть галичан ложною дорогою".

Заарештований більшовиками та вивезений до м. Харків, де був залучений до слідства в справах уряду УНР та чл. ЦК УПСР.

П. у в'язниці "Холодна гора". Похований у м. Харків.

Літ.: Волинець С. Предвісники і творці листопадового зриву. Західно-українські громадські і політичні діячі. Вінніпег, 1965; *Головин Б., Гуцал П., Дуда І., Пиндус Б.* Петрицький Михайло Костянтинович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008; *Гуцал П.* Знищений більшовицьким режимом у 1921 році // Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 2. Тернопіль, 2012. С. 55–58; *Левицький К.* Українські політики: силуетки наших давніх послів і політичних діячів. Кн. 2. Львів, 1937.

Юрій Плекан

ПЕТРИЦЬКИЙ

Петро Костянтинович

(1857–03.12.1919) – греко-католический священник, громад.-політ. діяч. Брат М. Петрицького. Закінчив теолог. студії. 1881 висвячений на священника.

Виконував обов'язки пом. священника в с. Семигинів (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Згодом працював парохом у м. Розділ (нині смт), с. Надітичі (нині обидва Миколаїв. р-ну), Межиріччя

ПЕТРИЦЬКИЙ Петро (сидить у другому ряді посередині)

(нині Жидачів. р-ну), Дашава (нині смт Стрий. р-ну, усі Львів. обл.). З 1895 – парох с. Колоколин, організатор укр. громад.-культ. життя у Рогатин. пов. – с. Колоколин, Чернів, Чагрів (нині всі Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Засн. читальні т-ва “Просвіта” в Колоколині. Один з організаторів 1-го галиц. аграрного страйку 1902; двічі заарештований за спротив польс. владі. 1906 заарештований на 3 дні за скликання нар. віча в с. Чернів.

Захищав права укр. мови. Прихильник УНДП. Чинив спротив польс. окупац. владі після захоплення тер. ЗУНР 1919. Конфінований.

П. від тортур у в'язниці “Бригідки” м. Львів.

Літ.: *Калинець І.* Знане і незнане про Антонича. Львів, 2011. С. 15, 259; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 216; Лист із старого краю // *Свобода*. 1906. Ч. 43. С. 4–5; *Польовий Я.* Духовенство Рогатинщини. Львів, 2013. С. 380–381; *Савка Б.* З Богом та Церквою на шляху до національного відродження. Тернопіль, 2013. С. 79–80; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 249; Що писала “Свобода” тому 40 років? // *Свобода*. 1946. Ч. 195. С. 3.

Богдан Паска

ПЕТРИШИН

Володимир Михайлович

(01.08.1901–28.06.1987) – підстаршина УГА, адвокат, громад. діяч. Н. в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.).

Учасник Листопадового чину, чл. повітов. комісаріату в м. Угнів. Відбув вишкіл у сотні скорострілів. Воював у складі 5-ї Сокал. бригади УГА, брав участь у поході на м. Київ. Восени 1919 в “чотирикутнику смерті” кілька разів перехворів на тиф. Згодом служив у 10-му гармат. полку ДА УНР. Мав військ. звання старшого десятника. Був інтернований поляками.

1923 завершив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Випускник правн. ф-ту Краків. ун-ту (1928), здо-

був ступінь магістра права. З 04.1938 – адвокат у м. Угнів. Голова, потім освітній референт місц. філії “Просвіти”. Секретар дирекції кооп. банку. Касир кооперативу “Господарська торгівля”. Чл. ревізійної комісії Укр. т-ва охорони військ. могил у місті; організовував упорядкування могил стрільців, підстаршин і старшин УГА. Як чл. УНДО був заст. голови повітов. НК (до 10.1933). Заарештований 17.07.1934 за орг-цію бойкоту спиртової і тютюнової монополії, відправлений до табору м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь), де перебував до 26.05.1935. У 10.1939 виїхав до окупованої нім. військами Польщі, у 07.1941 повернувся до м. Угнів.

Влітку 1944 виїхав до Німеччини, перебував у ДП в Баварії. 1949 емігрував до США. Проживав у м. Трентон (шт. Нью-Джерсі). Активний в УККА, Т-ві за патріархальний устрій. 1950 – співорганізатор і секретар з'їзду вихідців з Угнівщини в м. Нью-Йорк. Чл. к-ту вид. істор.-мемуар. зб. “Угнів та Угнівщина” (1960). Автор спогадів про визвол. змагання. 11.09.1968 нагороджений Хрестом Симона Петлюри.

П. у м. Трентон.

Тв.: *Петришин В.* Слідами слави в Угнові // *ЛЧК*. 1938. Ч. 3. С. 12.

Літ.: †Бл. п. д-р прав Володимир Петришин // *Свобода*. 1987. Ч. 123. 30 черв. С. 5; *Гудима А., Ільїн О., Мазур П., Шандрюк С.*

За тебе, Україно... Українські патріоти в Березі-Картузькому концтаборі (1934–1936) в документах Державного архіву Брестської області. Тернопіль, 2014. С. 300–301; Звідомлення виділу “Кружка родичів” при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з Альманахом п. н. “З юних днів, днів весни” з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 166; Угнів та Угнівщина: історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев. Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1960. С. 182–185; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 181.

Микола Вітенко

ПЕТРИШИН

Іван

(23.05.1898–31.08.1985) – хорунжий УГА, священик, інж. Н. в с. Дзвинячка (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.).

Після проголошення ЗУНР 1918 – доброволець УГА. Випускник Гірничої академії м. Пржибрам (нині Чехія) і Краків. Навч. у Львів. богослов. академії.

1945 заарештований органами НКДБ; ув'язнений у тюрмі м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). 1946 в м. Червоноград Львів. обл. рукопокладений у сан священика.

Проживав у Югославії, Італії, від 1979 – в Канаді, де служив у церквах м. Вінніпег і Торонто. Автор наук. праць із гірництва та богослов'я, спогадів.

П. у м. Торонто.

Літ.: Івахів Г., Мельничук Б., Мизак Н., Семенюк М. Дзвинячка // Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3 т. Т. 1. Тернопіль, 2014. С. 499; Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 523; Мельничук Б. Петришин Іван // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 457.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

ПЕТРИШИН

Федір

(21.02.1882–30.11.1919) – четар УГА. Н. в с. Цеблів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Випускник 6-ї виділової шк. м. Белз (нині Сокал. р-ну). Від 1900 – в австр. армії у військ. суді.

З 11.1918 – старшина ПВК м. Белз. Від 01.1919 – в інтендант. службі авіазагону УГА в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). Після 07.1919 – у складі військ. суду.

П. від тифу в м. Летичів (нині смт Хмельн. обл.).

Літ.: С. Г. Втрати Белзчини у визвольній війні // ЛЧК. 1935. Ч. 7–8. С. 21.

Олександр Луцький,

Кім Науменко

ПЕТРИВ

Всеволод Миколайович

(14.01.1883–10.07.1948) – генерал-хорунжий ДА УНР, громад.-політ. діяч. Н. в м. Київ у дворян. родині. Батько – генерал рос. армії. Випускник Володимирського Київ. кадет. корпусу, 1-го військ. Павлівського уч-ща (1902). Згодом змінив кілька військ. підрозділів. 1910 закінчив навч. в Миколаївській академії Генштабу.

З 10.1910 – команд. роти 165-го Луцьк. полку в м. Київ. З 10.1912 – молодший ад'ютант штабу Київ. військ. округи. З 02.1913 – старший ад'ютант штабу 42-ї піх. д-зії в м. Київ. З 15.09.1914 – в. о. штаб-офіцера для доручень 24-го армій. корпусу. З 03.1915 – на аналогічній посаді в 10-му армій. корпусі. З 10.1915 – підполковник. З 9.05.1916 – нач. штабу 7-ї Туркестан. стрілец. д-зії.

З 03.1917 – полковник. Активний учасник українізації на Зх. фронті.

ПЕТРІВ
Микола

15–24.11.1917 організував з українців полк ім. К. Гордієнка, з яким прибув до м. Київ. Учасник вуличних боїв проти більшовиків. З 9.02.1918 – команд. 3-го Запорізьк. куреня військ ЦР, який після визволення Києва 17.03.1918 розгорнутий у 1-й Запорізький кінно-гайдамац. полк ім. К. Гордієнка ДА УНР. З 06.1918 – у розпорядженні нач. Генштабу УД. З 29.07.1918 – нач. штабу 12-ї піх. д-зії. З 14.10.1918 – пом. нач. навч. відділу по піших шк. Гол. шкільн. управи Військ. мін-ва УД. З 28.10.1918 – пом. нач. 2-ї Київ. спільної юнацької шк. З 1.12.1918 – пом. нач. Інструкторської шк. старшин. 322.12.1918 – нач. Житомир. юнацької шк.

Учасник боїв з більшовиками. Контужений. З 2.06.1919 – команд. Волинської групи ДА УНР. З 9.07.1919 – військ. міністр УНР. Спільно з М. Тарнавським розробив і здійснював кер-во спільн. наступом УГА та ДА УНР на м. Київ, Жмеринка та Одеса (07–09.1919). З 5.11.1919 – тов. військ. міністра УНР. З 1.05.1920 – інспектор піхоти ДА УНР. З 5.10.1920 – генерал-хорунжий. З 03.1921 – 1-й генерал-квартирмейстер Генштабу УНР. З 19.08.1921 – нач. Генштабу ДА УНР. У 06.1922 звільнився в запас.

Проживав у м. Хуст (нині Закарп. обл.). Проф. місц. укр. г-зії. Читав лекції в Укр. високому пед. ун-ті м. Прага. Проф. укр. реальної г-зії м. Моджари (нині Чехія). 14–15.03.1939 перебував

у м. Хуст. Відмовився прийняти командування ЗС Карпат. України.

30.06.1941 – військ. міністр в Укр. держ. правлінні (уряді Я. Стецька). Декілька разів відхилив пропозиції очолити Укр. визвол. війська та УНА. Радник П. Шандрука. З 1945 проживав у Зх. Німеччині.

П. у ДП м. Регенсбург (нині ФРН). Похований на Пн. цвинтарі м. Аугсбург.

Тв.: Петрів В. М. Спомини з часів української революції, (1917–1921): у 4 ч. Львів, 1930; *Його ж.* Уривки зі споминів // Календар "Червоної Калини" на 1929 р. Львів, 1928. С. 29–39.

Літ.: Войцехівська І. Всеволод Петрів: неznана спадщина (за матеріалами родинного архіву Святослава Петрива в США) // Студії з архівної справи та документознавства. Т. 5. К., 1999. С. 195–197; *Коваленко С.* Петрів Всеволод Миколайович // Чорні запорожці: історія полку. К., 2015; *Науменко К.* та ін. Генералітет українських визвольних змагань. Львів, 1995. С. 214–215; *Сергійчук В.* Всеволод Петрів. К., 2008; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). К., 2007. С. 334–335; *Його ж.* Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття. Ч. 1. К., 1995. С. 105–107; *Україна. 1919 рік. Документи та матеріали.* К., 2004.

Олег Рафальський

ПЕТРІВ
Микола

(1893–18.12.1918) – військ. діяч, четар УГА. Н. в с. Крихівці (нині в складі м. Івано-Франківськ). Навч. в експортній акад-ї м. Відень.

Учасник ПСВ в складі 36-го Коломий. піх. полку; неодноразово нагороджений австр. командуванням. У 11–12.1918 – учасник польс.-укр. війни в складі УГА. Четар 1-ї похідної сотні 1-го полку УСС. Брав участь у боях біля м. Львів.

Загинув у бою біля с. Сихів поблизу м. Львів. Похований у с. Крихівці.

Літ.: Посмертна згадка (Пам'яті чет. Миколи Петрова) // Нове життя. 1919. 1 січ. С. 2.

Петро Сіреджук

ПЕТРИВ**Михайло Васильович**

(27.03.1885–15.08.1950) – капелан УГА, культ.-просвітн. і громад.-політ. діяч. Н. в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та Станіславів. богослов. семінарії. Висвячений на священника 1912.

Під час визвол. змагань у чині польового капелана УГА брав участь у поході УГА на м. Київ, потрапив у "чотирикутний смерті". Під час військ. дій був поранений, перехворів на тиф.

Працював у парафії с. Дем'янів (нині Галиц. р-ну), з 1924 – парох с. Підкамін'я (нині Рогатин. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.). Організував 2 місії оо. редемптористів до своєї парафії. Разом з дружиною запровадив для дітей курси рідної мови, етнографії та історії. З ініціативи П. побудовано Нар. дім, де діяли читальня "Просвіти", б-ка, кооп. крамниця, молочарня "Масло-союзу", гурток "Сільського господаря". Організував драмгурток і хор. Зазнав переслідувань польс. влади за патріотичні проповіді, за захист прав українців у справі спольщення прізвищ. Продовжував вести курси рільництва, тваринництва, історії та політики. 1930 врятував село від пацифікації. У роки нім. окупації, наражаючись на небезпеку, не видавав метричних книг нім. владі, чим урятував багатьох односельчан від вивезення до Німеччини.

17.08.1945 був заарештований за антирад. агітацію. За вироком військ. трибуналу військ НКВС Станіславської обл. 12.12.1945 ув'язнений на 7 р.

Загинув у ВТТ біля м. Караганда (нині Казахстан). Місце поховання невідоме. Реабілітований 7.10.1992.

Літ.: Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Т. 2. Івано-Франківськ, 2006. С. 314.

Олег Делятинський

ПЕТРИНА**Володимир Антонович**

(1900 – осінь 1919) – стрілець УГА. Н. в с. Цінева (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї управителя 2-класної нар. шк. З дитячих літ проживав у

м. Стрий (нині Львів. обл.), де навч. в г-зії, до 06.1918 закінчив 5 кл. Чл. "Пласту".

Учасник Листопадового чину в м. Стрий. Служив у телефонічній сотні 3-го корпусу УГА.

Загинув у бою з більшовиц. підрозділом.

Літ.: Ханас З. Закон, за яким творилася нація // Пластовий шлях. 1998. Ч. 1. С. 52.

Микола Вітенко

ПЕТРИНА**Омелян Антонович**

(1899–22.11.1919) – підхорунжий УГА. Н. в с. Цінева (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї управителя 2-класної нар. шк. З дитячих літ проживав у м. Стрий (нині Львів. обл.), де навч. в г-зії, до 06.1918 закінчив 6 кл. Чл. "Пласту".

1918 мобілізований до австро-угор. армії. Учасник Листопадового чину в м. Стрий. Служив у телефонічній сотні 3-го корпусу УГА.

П. від тифу біля м. Вінниця.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 15; Стрийщина: історично-мемуарний збірник / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. С. 184–185; *Татомир В.* На зустріч Сонцю Золотому // Юнацтво в обороні рідної землі. Філядельфія, 1960. С. 152.

Микола Вітенко

ПЕТРИНА**Роман Антонович**

(18.05.1901–24.03.1976) – педагог, підхорунжий УГА, хореограф, балетмейстер, громад. діяч. Н. в с. Цінева (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї управителя 2-класної нар. шк. З дитячих літ проживав у м. Стрий (нині Львів. обл.), де навч. в г-зії. Чл. "Пласту".

Учасник Листопадового чину в м. Стрий. Служив у телефонічній сотні 3-го корпусу УГА.

Після визвол. змагань повернувся до м. Стрий. 7.06.1921 завершив навч. в г-зії. Чл. т-ва "Сокіл", спортсмен (біг, стрибки), організатор танц. гуртків. Мобілізований до Польс. війська, закінчив

ПЕТРИНА
Володимир Антонович

старшин. шк. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту. Чл. УВО та ОУН. Через переслідування польс. владою довго не міг працювати, згодом викладав танці в "Рідній школі". Автор посібника "Матеріали до вивчення українського національного танку". Неодноразово був заарештований. Восени 1939 виїхав до м. Краків. Влітку 1941 повернувся до м. Стрий, 1942–44 вів курси укр. нар. танцю.

Влітку 1944 емігрував до Німеччини, перебував у ДП. Згодом завершив докторат в УВУ м. Мюнхен. Проживав у м. Берхтесгаден. Долучився до відродження т-в "Боян", "Пласт" у Німеччині. 1950 виїхав до США. Оселився у м. Йонкерс (шт. Нью-Йорк). Хореограф, організатор укр. танц. колективів. Належав до управи к-ту вид. "Стрийщина", дирекції т-ва "Молоде життя". Чл. УККА, Ген. ради пластового загону "Червона Калина".

П. у м. Йонкерс. Похований на укр. катол. цвинтарі Св. Духа м. Гемптонбург (шт. Нью-Йорк).

Лит.: Квітучі береги. 1976. Ч. 16. С. 73–78; Кізічак А. З позовклих аналіз Стрийської гімназії // Свобода. 1961. 12 жовт. Ч. 194. С. 4; Сл. п. д-р прав Роман Петріна // Свобода. 1976. 27 берез. Ч. 58. С. 3; Стрийщина: історично-мемуарний збірник / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. С. 160, 185, 417, 424, 435, 443, 497, 507, 510, 513, 522, 524, 566, 568, 572, 575; Шанківський Л. Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1919 рр. // "І". Незалежний культурологічний часопис. 2012. Ч. 70; Шанковський Л. Українська армія в боротьбі за державність. Мюнхен, 1958. С. 109, 113.

Микола Вітенко

ПЕТРУК

Василь Михайлович

(21.11.1886–23.09.1968) – художник, стрілець УГА. Н. в с. Мишин (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї сільс. ткача. Навч. в різьбярській шк. м. Коломия, Худож.-пром. шк. м. Львів, малярсько-декораційних курсах м. Чернівці. Ілюстрував випуски з "Бібліотеки для рускої молодіжи" за ред. Ю. Насаль-

ПЕТРУК В. Портрет генерала Михайла Омеляновича-Павленка

ПЕТРУК В. Портрет генерала Антіна Кравса

ського, працював у майстерні М. Івасюка (1910–15, м. Відень).

Під час РСВ воював у складі австр. армії на Італ. фронті. Учасник визвол. змагань, стрілець УГА.

1921 виїхав до ЧСР. Автор численних портретів вояків УГА, співавтор вид. "Український Скиталець" (1920–23), учасник мист. виставок у таборі інтернованих вояків м. Йозефов (нині Чехія). З приходом до Чехії рад. військ під час

ПЕТРУК В. Автопортрет

ПЕТРУК В. Загибель героя

ПЕТРУК В. Воскресіння України

ДСВ у П. конфісковано понад 600 картин на реліг. та істор. тематику. З 1946 проживав у Німеччині.

Творча спадщина зберігається: у Нац. музеї нар. мист-ва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського м. Коломия (17 графічних та живописних робіт), Слов'ян. б-ці м. Прага (18 графічних тв. визвол. тематики). Архів та ч. малярського доробку П. подарував Укр. нац. музею в м. Чикаго (США).

Автор портретів укр. ген. – О. Удовиченка, О. Осецького, В. Сальського, Ю. Тютюнника, В. Петріва, М. Омеляновича-Павленка, М. Юнаківа, О. Грекова, М. Капустянського, О. Загородського, В. Зелінського, П. Шандрука, Гол. от. ДА УНР С. Петлюри, Н. Махна, М. Грушевського, А. Волошина, Є. Петрушевича, Є. Коновальця, І. Острияниці, Василя Вишиваного.

П. у м. Меркенфріц (ФРН).

ПЕТРУК В. Як умру, горда будь

ПЕТРУК В. Загибель героя

ПЕТРУК В. Автопортрет

ПЕТРУК В. Прощання

Літ.: Василь Петрук (1886–1968) / ред.-упоряд. Б. Ткачук. Коломия, 2004; Пеленська О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. Нью-Йорк; Прага, 2005.

Оксана Тріска

ПЕТРУНЯК

Дмитро

(29.10.1887–25.07.1949) – поручник УГА. Н. в с. Тустановичі (нині в складі м. Борислав Львів. обл.). Випускник г-зії м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Учасник ПСВ як старшина 77-го Самбір. полку австр. армії на Італ. фронті. 1918–20 – команд. чети, сотні УГА.

Під час ДСВ – старшина в д-зії “Галичина” 1943–44. Учасник боїв біля м. Броди (нині Львів. обл.). Емігрував до Німеччини.

П. у Німеччині.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 372.

**Олександр Луцький,
Кім Науменко**

ПЕТРУНЯК

Михайло

(02.12.1897–12.05.1977) – четар УГА. Н. в с. Тишківці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в г-зіях м. Ко-

ломия, Городенка (нині обидва Івано-Франк. обл). Матуральні іспити склав у м. Відень.

Від 08.1914 – учасник ПСВ в складі Легіону УСС. Команд. кавалерійс. чети. 3 11.1918 – у складі УГА. Хорунжий. Учасник боїв за м. Львів. З 1919 – команд. кінної чети в 1-й бригаді УГА. Учасник Чортків. офензиви. Відзначився 9.06.1919 у боях за с. Ласківці (нині Теробовлян. р-ну Терноп. обл.), у 09.1919 – зі своїм підрозділом у боях з більшовиками біля м. Христинівка (нині Черкас. обл.). З 1920 – команд. кінної сотні в 6-й Січовій д-зії ДА УНР. Згодом у польс. таборах інтернованих (м. Каліш та ін.).

Після повернення до Галичини 1921 – діяч УВО, чл. низки укр. т-в. Господарював у рідному селі. 1922–24 – в'язень польс. тюрем. До 09.1939 – власник приватного підприємства в м. Городенка. У 06.1941 переїхав до м. Львів. 1943–44 – у д-зії "Галичина". Гауптман. Згодом у таборі біля м. Мюнхен.

1951 переїхав до м. Чикаго (шт. Іллінойс, США). Чл. ОБВУА, УНС, Укр. вільного козацтва. Долучився до написання історії УГА за ред. Д. Микитюка, історії Городенківщини.

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Тв.: *Петруняк М.* Атака кінноти УСС на Острівець і Ласківці // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 3–4. С. 36–37; *Його ж.* Генерал Роман Чупринка-Шухевич козацького роду // Українське козацтво. 1968. № 1 (9); *Його ж.* Пам'яті стрільця, що поляг у Львові // Вісті Комбатанта. 1968. Ч. 4; *Його ж.* Перебування запорожців на Покутті і Гуцульщині // Українське козацтво. 1973. № 3 (25); *Його ж.* Перебування запорожців на Покутті і Гуцульщині; Тишківці // Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 69–70, 507–508; *Його ж.* Спогади УСС-а про начального вождя УГА генерала Михайла Омеляновича-Павленка // Українське козацтво. 1969. Ч. 3–4. С. 26; *Його ж.* Ще про козацькі поселення в Галичині // Українське козацтво. 1973. № 1 (23).

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 107–112; *Боля-*

новський А. Дивізія "Галичина". Історія. Львів, 2000. С. 92; Відійшли від нас. Михайло Петруняк // Свобода. 1977. 15 черв. Ч. 136. С. 4; *Дедик О.* Чортківська офензива. Ч. 1–2. Львів, 2013–16; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 76.

**Олександр Луцький,
Кім Науменко**

ПЕТРУШЕВИЧ

Антін Євгенович

(23.11.1892–1941) – правник, публіцист, ред., дипломат ЗУНР. Н. в м. Львів. Навч. в рідному місті в АГ і на правн. ф-ті ун-ту. Службовець австр. військ. цензури в м. Відень (1916–18).

Співробітник дипломатичної делегації УНР в м. Париж (1919). Чл. УНК (Париж, 1920). Чл. делегації УНР до Ліги Націй у м. Женева (Швейцарія; 1921–22). Чл. ЗУТЛН (1922–23). Ред. час. "Ukrainische Korrespondenz" (Відень).

Після 1923 постійно мешкав у Відні. Співпрацював з Політ. центром Зх. України в м. Берлін – виконував спец. доручення, писав та публікував тексти політ. х-ру. Студював історію роду Петрушевичів. Безуспішно намагався емігрувати до СРСР. Наприкінці 1930-х із сім'єю переїхав до м. Ковно (нині Каунас, Литва), де працював у рад. торг. місії. У час нім. окупації Литви арештований гестапо, ув'язнений.

П. від тортур.

Літ.: *Максимчук І.* Нарис історії роду Петрушевичів. Шикаго, 1967. С. 13, 15, 20–21; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 62–63, 322–323, 349.

Олег Павлишин

ПЕТРУШЕВИЧ

Євген Омелянович

(03.06.1863–29.08.1940) – адвокат, громад., політ. і держ. діяч, дипломат, голова УНР та Диктатор ЗОУНР. Н. в м. Буськ (нині Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. у шк. м. Буськ, Львів. АГ, на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Голова студент. т-ва "Акад. братство" у Львові. Адвокатський канд. у Львові (1896–97). Адвокат. практику проходив у канцелярії С. Федака. Адвокат у м. Сокаль

**ПЕТРУНЯК
Дмитро**

**ПЕТРУНЯК
Михайло**

**ПЕТРУШЕВИЧ
Антін Євгенович**

ПЕТРУШЕВИЧ
Євген
Омелянович

(1897–1905) та Сколе (нині обидва Львів. обл.; 1905–14). У Сокалі очолював філію т-ва "Просвіта", заснував повітову Касу ощадності. Разом з адвокатом Т. Ваньо заснував укр. торг. спілку "Єдність". Співзасн. Укр. банку парцеляційного у Львові (1917). Діяч УНДП, чл. НК. Посол до австр. Держ. Ради (1907–18) з виборчого округу Сокаль–Радехів–Броди. Заст. голови (1907–17), голова (1917–18) УПР. Посол до Галиц. крайового сейму (1911–14) від виборчого округу Стрий. Чл. ГУР (1914–15), ЗУР (1915). Був прихильником більш радикальної позиції в переговорах з австр. урядом щодо вирішення укр. питання в Сх. Галичині.

Голова укр. Конституанти (УНРада ЗУНР) у Львові (18–19.10.1918). Очоливши Віден. делегацію УНРади (19.10.1918), домагався від австр. уряду офіц. передачі влади в Сх. Галичині УНРаді. Проводив переговори з австр. міністром у справах Галичини К. Галецьким щодо шляхів укр.-польс. порозуміння. Повернувся до Галичини наприкінці 11.1918. Стримано ставився до перспектив об'єднання ЗУНР з УНР. Після відкриття сесії доповненої УНРади в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ; 2.01.1919) склав свої повноваження, після чого УНРада таємним голосуванням обрала П. головою ("Президентом") Президії та Виділу УНРади. Мав репрезентативні функції глави д-ви. Чл. комісії закорд. справ УНРади. Впродовж зими – весни 1919 виїжджав до м. Відень за фінансовою та політ. підтримкою ЗУНР.

Учасник Надзвичайного з'їзду УНДП у Станіславові (28–29.03.1919). Чл. Директорії УНР, вперше в такому статусі брав участь у Держ. нараді в м. Проскурів (нині Хмельницький; 15.03.1919). Диктатор ЗУНР (9.06.1919–15.03.1923). Мав складні стосунки з С. Петлюрою через різні політ. орієнтації щодо державотворення УНР та х-ру об'єднавчого процесу УНР та ЗУНР. Відносини особливо загострилися після проголошення Диктатури. Разом з УГА, що відступала за р. Збруч, у 07.1919 переїхав до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Перебуваючи влітку – восени 1919 на Наддніпрянщині, не зрікся своїх над-

звичайних повноважень, хоча цього від нього вимагали Гол. отаман, галиц. й буковин. соціал-демократи. Зневірений у перспективах утвердження і захисту суверенітету УНР в б-бі з більшовиками, схилився до угоди з антибільшовиц. силами Росії. Натомість не погоджувався з наддніпрян. кер-вом щодо союзу з Польщею.

Проти ночі 16.11.1919 виїхав з Кам'янця-Подільського, через Румунію та ЧСР дістався до Відня. На поч. 1920 перебував у м. Париж та Лондон, де домагався зрушень у справі визнання ЗУНР Паризькою мирн. конф. Тоді Диктатор фактично керував закорд. справами ЗУНР. У 08.1920 сформував уряд – КУД ЗУНР. Втім в офіц. зверненнях до міжнар. інституцій виступав як голова ("Президент") УНРади. 1920 – на поч. 1923 провадив активну зовн.-політ. діяльність, домагаючись від кер-ва зх. д-в та міжнар. інституцій визнання прав українців Сх. Галичини на нац. самовизначення. Брав участь у роботі делегацій ЗУНР на міжнар. форумах у м. Женева (Швейцарія; 1920) та Генуя (Італія; 1922). У своїх міжнар. контактах практикував т. зв. нафтову дипломатію – обіцяв діловим колам Канади преференції в наданні концесій на видобуток нафти в Сх. Галичині за умови підтримки укр. самостійницьких прагнень. Після рішення Ради послів про належність Сх. Галичини до Польщі (15.03.1923) розпустив свій уряд. Через тиск зверхників Польщі на уряди Австрії та ЧСР був змушений виїхати до м. Берлін, де зі своїми співробітниками утворив Колегію політ. центру Зх. України.

1920-х мав контакти з більшовиц. дипломатами та спецслужбами, деякий час був на позиціях радянофільства. Розірвав з радянофіл. орієнтацією після краху політики українізації в УСРР. 1930-х фактично перебував поза організованим укр. рухом в еміграції. Після трагічної загибелі Є. Коновальця (1938) написав на прохання О. Думіна політ. заповіт, у якому передав свої повноваження зверхника ЗС ЗУНР А. Мельнику. Коли нацист. Німеччина захопила Польщу, написав меморандум до нім.

уряду про самостійницькі прагнення українців.

П. у м. Гермсфдорф (нині ФРН). Похований у м. Берлін на кладовищі катедри Св. Ядвіги. Перепохований у м. Львів на Личаків. цвинтарі. Дружина – Леокадія Пуніцька (1864–1917). Брати: Степан (1855–1920), священник, депутат УНРади, капелан УГА; Роман (1872–1940), суддя, повітов. комісар ЗУНР у м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). Син: А. Петрушевич (1892–1941), правник, чл. дипломатичної місії УНР в Парижі.

Тв.: *Петрушевич Е.* До війська галицької землі! // Український Прапор. Відень, 1920. 29 серп. Ч. 46. С. 3–4; *Його ж.* До Українського Народу Галицької Землі! // Український Скиталець. Відень, 1923. 15 трав. Ч. 9–10. С. 4–5; *Його ж.* Мешканці Східної Галичини Українці не Поляки! // Український Прапор. Берлін, 1928. 1 берез. Ч. 4/5. С. 1; *Його ж.* Українські Громадяне! // Український Прапор. Берлін, 1927. 15 верес. Ч. 18. С. 1.

Літ.: *Киричук Ю. А.* Євген Петрушевич – президент ЗУНР // Буськ в історії України. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 135-річчю від дня народження Євгена Петрушевича. Буськ, 2000. С. 3–6; *Кручків Г., Солодяк О.* Євген Петрушевич видатний громадський, політичний і державний діяч. Львів, 2008; *Павлишин О.* Адвокатська діяльність Євгена Петрушевича // Збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу “Адвокатура України: історія та сучасність” на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфіровича Витвицького, 24 листопада 2015, м. Львів. К., 2015. С. 93–98; *Його ж.* “Диктатор в екзилі”: політичні впливи Євгена Петрушевича в Західній Україні у 1920-х роках // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2017. Вип. 53. С. 189–203; *Його ж.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013; *Павлюк О.* Раднофільство Є. Петрушевича: переконання чи вимушеність // УІЖ. 1997. № 4. С. 95–101; *Райківський І.* Євген

Петрушевич в оцінці галицьких соціал-демократів (1918–1919 рр.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 114–126; *Турчин А.* Євген Петрушевич // Надбужанщина. Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1994. Т. 3. С. 588–602; *Федорів О.* Радянський фактор у політиці уряду Євгена Петрушевича (1921–1922 рр.) // Галичина. Ч. 10. Івано-Франківськ, 2004. С. 261–267.

Олег Павлишин

ПЕТРУШЕВИЧ

Іван Теофілович

(29.04.1875–28.07.1947) – економіст, публіцист, письменник та перекладач, секретар місії ЗУНР, кооп. та громад. діяч. Н. в м. Єзупіль (нині смт Тисменич. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священника. Навч. в Станиславів. г-зії, ун-тах м. Львів та Гайдельберг (нині ФРН). Вивчав екон. науки в торг. акад-ях м. Прага та Лондон.

Після завершення студій повернувся до Галичини, був співробітником час. “Економіст”, організовував мережу кооп. закладів “Народної торгівлі”, працював урядовцем т-ва “Дністер”, Крайового союзу ревізійного і секретарем НТШ. Один із засн. і організаторів укр. кооп. руху в Галичині. Водночас пробував свої сили в літ. та поетичній творчості. Співробітник ЛНВ (1898–99). Окрім нім., оволодів англ. та франц. мовами. Переклав укр. мовою окремі тв. О. Дюма, П. Верлена, М. Метерлінка, Р. Кіплінга, Г. Спенсера, Е. По та ін. Англ. мовою переклав декілька новел В. Стефаника, з яким листувався. Автор і перекладач низки наук.-популярних праць із теорії та практики кооперації, економіки та історії техніки. У видавничих проектах співпрацював з І. Франком. 1905–13 кілька разів побував у Великій Британії, вивчав кооп. практики й представляв галиц. українців на Міжнар. кооп. конгресі в м. Глазго (Велика Британія). 1913 виїхав до Канади для реалізації проектів у галузі кооперації серед укр. еміграції. Ред. час. “Канадійський Русин” (м. Вінніпег, 1913–14).

Делегат Укр.-Канадійського Горожан. к-ту до Місії УНР в м. Париж (1919). Перекладав англ. мовою виступи укр. дипломатів на слуханнях з питань польс.-укр. конфлікту в Сх. Галичині. Секретар місії ЗУНР у Великій Британії (1920–23).

З 1924 мешкав у США, писав кіно-сценарії для Голлівуду. Посприяв заснуванню секції українки в Гуверівській б-ці. Чл. делегації українців Канади і США на Конф. Об'єднаних Націй у м. Сан-Франциско (шт. Каліфорнія, США; 1945).

П. у м. Юкая. Похований неподалік м. Сан-Габріель (обидва шт. Каліфорнія, США).

Літ.: Максимчук І. Нарис історії роду Петрушевичів. Шикаго, 1967. С. 31, 182–198; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 20–21.

Олег Павлишин

ПЕТРУШЕВИЧ

Лев Степанович

(12.09.1880–07.05.1940) – правник, держ. діяч ЗУНР. Племянник Є. Петрушевича. Н. в с. Ракобовти (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. в АГ м. Львів (1892–1900), на правн. ф-ті Львів. та Віден. ун-тів. Суддя в м. Великі Мости (нині Сокал. р-ну), Золочів (нині обидва Львів. обл.). Радник суду, заст. прокурора окружн. суду в м. Бережани (нині Терноп. обл.). Діяч УНДП, чл. НК.

Учасник Листопадового чину в місті, делегат до УНРади ЗУНР від м. Бережани. Чл. земельної та фінансової комісій. Чл. субк-ту УНРади з підготовки проекту земельної реформи (7–24.03.1919). Чл. земельної комісії ЗОУНР (04–05.1919). Учасник Надзвичайного з'їзду УНДП в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 28–29.03.1919). Старший юрисконсульт Мін-ва юстиції УНР, радник уповноваженого із закорд. справ Диктатора ЗУНР. Шеф президіальної канцелярії Диктатора ЗОУНР в м. Відень (кін. 11.1919–23.03.1923).

Нелегально повернувся до Львова 1924. Співзасн. Укр. партії праці (1926). Працював пом. в адвокат. канцелярії

С. Федака, після його смерті очолив т-во "Дністер", провадив власну адвокат. канцелярію (09.1939). Чл. Гол. ради Союзу укр. приватних службовців "СУПРУГА" (25.11.1928–09.1939). Співзасн. Видавничої спілки "Нові Шляхи" (Львів, 15.01.1929).

Після окупації Сх. Галичини військами ЧА у 09.1939 підтримав рад. владу. За посередництва К. Студинського безспішно намагався отримати роботу у Львів. ун-ті.

П. у м. Львів. Син П. Євген став воїном УПА, загинув у підпіллі.

Літ.: Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 64, 259; *Патер І., Павлишин О.* Петрушевич Лев // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 259–260.

Олег Павлишин

ПЕТРУШЕВИЧ

Петро Теофілович

(22.07.1870–1924) – лікар, д-р медицини, підполковник УГА, громад. діяч. Н. в с. Ляховичі Подорожні (нині с. Подорожнє Жидачів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Після закінчення мед. ф-ту був військ. лікарем, у т. ч. в роки ПСВ. Керував гарнізонними й польовими шпиталями Коломий. військ. округу.

З утворенням ЗУНР – гол. санітарний лікар Коломий. ОВК в ранзі підполковника (12.1918–05.1919). Для покращення санітарно-епідеміологічної ситуації залучав до роботи лікарів-євреїв. За дорученням ОВК здійснював нагляд за санітарним станом у таборі для інтернованих і полонених (переважно польс. військових) у Косачеві (передмістя Коломий). На вимогу П. окружний комендант Т. Примак під загрозою арешту змусив польс. медиків працювати в табір. шпиталі.

Зі встановленням польс. влади влітку 1919 обвинувачений у недбалому виконанні обов'язків, що нібито призвело до численних жертв серед поляків, т. зв. косачівського пекла. Протягом 18 місяців був під слідством у в'язниці м. Львів. Інспірований польс. адміні-

страцією "Процес Петрушевича" набув розголосу в пресі. Були заслухані численні свідки та представники місії МЧХ, які інспектували табір. Суд присяжних тривав 11 днів, завершився 7.02.1921 цілковитим виправданням лікаря. Після суду П. оселився в с. Ланчин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), де працював приватним лікарем.

П. у с. Ланчин.

Літ.: Максимчук І. Нарис історії роду Петрушевичів. Шикаґо, 1967. С. 178–181; *Його ж.* Суд над д-ром Петрушевичем у Коломиї // Коломия й Коломийщина: Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філядельфія, 1988. С. 473–476; *Монолатій І.* Місто двох республік і диктатури. Івано-Франківськ, 2018. С. 528–556; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 287.

Оксана Дрогобицька

ПЕТРУШЕВИЧ

Роман Омелянович

(15.06.1872–1940) – суддя, громад.-політ. діяч, повітов. комісар ЗУНР. Брат Є. та С. Петрушевичів. Н. в м. Буськ (нині Львів. обл.). Навч. в нар. шк. Буська, АГ та правн. ф-ті ун-ту м. Львів. Після однорічної військ. служби й закінчення старшинської шк. м. Відень служив харчовим інтендантом австр. армії. Завершив

студії у Львів. ун-ті. 1900–14 працював суддею в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.).

У період ПСВ біля м. Перемишль (нині Польща) потрапив у рос. полон, був інтернований у Сибіру (1915–18). Діяч УНДП. Повітов. комісар ЗУНР у м. Кам'янка-Струмилова (1918–19). Після відступу УГА за р. Збруч – сотник інтендант. служби 1-го корпусу УГА.

Урядовець Земельного гіпотечного банку, адвокат у Кам'янці-Струмиловій (1920–ті). Нач. суду м. Вадовиці (нині Польща), радник окружн. суду (до 1939).

Арештований більшовиками в Кам'янці-Струмиловій (1940). Загинув у в'язниці м. Суми.

Літ.: Калиневич І. Визначні діячі Камінко-Струмилівської землі. Д-р Роман Петрушевич // Надбужанщина. Сокальщина, Белзщина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1989. Т. 2. С. 768; *Максимчук І.* Нарис історії роду Петрушевичів. Шикаґо, 1967. С. 19, 22, 29, 170–171; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 58, 61, 366–367.

Олег Павлишин

ПЕТРУШЕВИЧ

Степан Омелянович

(1855–14.01.1920) – греко-католический священник, громад. і політ. діяч, депутат УНРади. Брат Є. та Р. Петрушевичів. Н. в с. Любинці (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священника. Навч. в нар. шк. м. Буськ (нині Львів. обл.), АГ та Ген. греко-католическої духовній семінарії м. Львів.

Висвячений 1879. Сотрудник у с. Семигинів (нині Стрий. р-ну) та м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну), адміністратор парафії с. Покрівці (нині Жидачів. р-ну), парох с. Полове (1883–94) та с. Холоїв (нині Вузлове, обидва Радехів. р-ну; 1894–1920), віце-декан м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька, усі Львів. обл.; 1914–18). Дописував до церк. час. "Нива" (Львів). Засн. читальні т-ва "Просвіта" у Холоєві. Чл. сел. ради м. Радехів, депутат повітов. ради.

**ПЕТРУШЕВИЧ
Степан
Омелянович**

У роки РСВ перебував у м. Відень. Діяч УНДП. Голова повітов. УНРади м. Радехів (1918–19). Депутат УНРади (1919), чл. земельної комісії. Разом з УГА та адміністрацією ЗОУНР відступив за р. Збруч (07.1919). Культосвіт. інструктор при повітов. управі м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.; літо–осінь 1919). Згодом – капелан при стаційній команді.

П. від тифу на ст. Слобідка (нині смт Кодим. р-ну Одес. обл.).

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 85, 189–191; *Максимчук І.* Нарис історії роду Петрушевичів. Шикаго, 1967. С. 19, 152–154, 171; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 22, 29, 60, 236.

Олег Павлишин

ПЕЧАТКИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ – ЗАХІДНОЇ ОБЛАСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Відбитки з кліше друку дзеркального відображення назви центр. та місц. урядових установ, військ. стр-р із зображенням у центрі держ. герба. Відбитки на чорнильній основі на офіц. документах та посвідченнях засвідчували справжність оригінального підпису уповноваженої посадової особи.

Центр. та місц. держ. інституції ЗУНР розпочали виготовлення кліше печаток з урядовою назвою установ укр. мовою довкола зображення держ. герба (лев, обернений у свою праву сторону) в 2-й декаді 11.1918. ДСС 18.12.1918 видав розпорядження "В справі написів і урядових печатей" з вимогою, адресованою президії Вищого суду, президіям окружних судів і начальства повітов. судів негайно усунути давні австр. емблеми й написи та подбати про впровадження нових урядових печаток укр. мовою. Відповідні розпорядження незабаром видали й ін. секретаріати (мін-ва) ЗУНР. Очевидно, що оперативно виготовити нові кліше для печаток усіх держ. установ було тех-

Відтиск печатки представництва ЗУНР у м. Берлін

Відтиск печатки ДСВС

Відтиск печатки представництва ЗУНР в м. Братислава

Печатка Диктатора ЗОУНР і штамп НКГА

Герб ЗОУНР на фрагменті печатки представництва ЗОУНР в м. Братислава

Печатка Дохідної каси ЗУНР

Відтиск печатки представництва ЗУНР в м. Відень

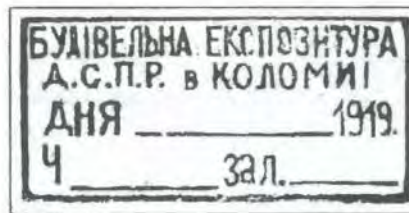
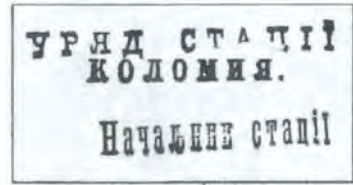

Відтиск печатки повітової УНРади в м. Перемишль

Відтиски печаток Золочівської ОВК (ліворуч) та державного повітового комісаріату в м. Золочів (праворуч)

Відтиски печаток
і штемпелів періоду
ЗУНР з м. Коломия

нічно непросто. Відтак, у низці випадків повітові й місц. установи наприкінці 1918 продовжували використовувати в офіц. діловодстві печатки колиш. австр. влади, що викликало незадоволення з боку військових та цивільного нас. ЗУНР.

Після проголошення актів об'єднання УНР і ЗУНР на кліше печаток органів влади ЗОУНР зображення лева, як герба ЗУНР, поступилося місцем тризубові (герб УНР). У добу ЗУНР–ЗОУНР в офіц. діловодстві впроваджено також українізовані штампи для документів. Еміграц. уряд Є. Петрушевича на кліше печаток офіц. документів використовував комбіноване зображення гербів ЗУНР і УНР (тризуба та лева).

Літ.: Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретаріатом Зах.-Укр.Н.Р. Станіславів, 1918; Спростоване // Золочівське Слово. 1918. 28 груд. Ч. 11. С. 2; Тисяча років української печатки: каталог виставки / ред. кол.: В. Смолій (голова) та ін. К., 2013.

Олег Павлишин

ПЕЧЕНІЙ

Василь Матвійович

(08.02.1894–02.11.1937) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Мужилів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.; 1914).

Під час РСВ воював у складі австро-угор. армії. Від поч. 1919 в УГА, з якою в 07.1919 перейшов за р. Збруч. 1.08.1919 отримав військ. звання чотаря.

Залишився в УСРР (1920). Проживав у с. Ольгопіль (нині Чечельниц. р-ну Вінниц. обл.), працював учителем у шк.

Заарештований співробітниками НКВС 22.08.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою трійки при УНКВС по Вінниц. обл. від 27.10.1937, розстріляний у м. Вінниця.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 1031.

Літ.: Реабілітовані історією. Вінницька область. Кн. 4. Вінниця, 2012. С. 317; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 331.

Петро Гуцал

ПЕЧЕНІЖИНЬСЬКА ПОВІТОВА УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

До Печеніжин. пов. належали м-ка Печеніжин (нині Коломий. р-ну), Яблунів (нині Косів. р-ну) та села: Акрешори, Баня, Березів, Березів Вижній, Березів Нижній, Березів Середній, Космач, Великий Ключів, Малий Ключів, Княждвір, Ковалівка, Люча, Лючки, Марківка, Мишин, Молодятин, Рунгури, Слобода Рунгурська, Стопчатів, Текуча, Уторопи. У м-ку Яблунів урядовав суддя Сікорський, йому допомагали пхор. Ю. Козак, аптекар Мельник та булавний Грицай – комендант жандармерії.

21.11.1918 повітов. комісаром ЗУНР був призначений колиш. повітов. суддя М. Геник-Березовський, заст. – поляк О. Козловський та єврей А. Лівшиць. Ін. урядники: О. Вінценз – повітов. лікар, поляк; Шпаковський – шкільн. інспектор, українець; Скшиделка – податковий інспектор, поляк; Л. Добрянський – військ. станційний комендант; Л. Мартинець – повітов. лісничий, українець; М. Кокоцень – повітов. комендант; О. Отаман – нотаріус.

Міськ. комісаром призначений О. Горецький, тимчасов. комендантами поліції – В. Майданський та А. Горук.

Головою повітов. ради на поч. 11.1918 був о. І. Майковський, парох у с. Семаківці. Делегатом та послом до УНРади ЗУНР від повіту був чл. УРП Г. Дувірак, який також входив до делегації від Коломий. пов. на проголошенні Акта злуки ЗУНР та УНР 22.01.1919.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; *Гавришук В.* Печеніжин. Пам'ять минулих століть. Історико-документальна повість. Коломия, 2011; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад – грудень 1918) // Україна модерна. Ч. 2–3. Львів, 1999.

Юрій Плекан

ПЕЧЕНІЖИНЬСЬКА ПОВІТОВА ШКІЛЬНА РАДА (ППШР) 11.1918–05.1919

Шкільн. комісаром Печеніжин. пов. обрано С. Шпаковського. ППШР інфор-

мувала ДСОВ, що напередодні встановлення укр. влади в пов. переважали шк. з укр. мовою викладання. Польськомовні навч. заклади діяли тільки в м-ках Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну; 5-класна змішана шк.), Яблунів (нині Косів. р-ну; 4-класна змішана), с. Слобода-Рунгурська (нині Слобода; 1-класна), Княздвір (нині обидва Коломий. р-ну; 1-класна) і Нижній Березів (нині Косів. р-ну, усі Івано-Франк. обл.). Останні 2 шк. після проголошення ЗУНР за згодою батьків учнів перейшли на укр. мову викладання. Через деякий час українізовано навч. заклади і в перших 3 місцевостях.

Польс. мова навч. як додаткова збереглася в усіх шк. Печеніжин. пов. У цьому повіті 11 педагогів-поляків відмовилися присягнути на вірність Укр. д-ві. Проте на поч. весни 1919 із 74 шк. навч. велось лише в 7. У м-ку Яблунів з 6 вчителів була тільки 1 українка, всі ін. – поляки і євреї. Станом на 04.1919 у пед. галузі Печеніжинщини працювало 57 учителів (за ін. даними ППШР – 53).

ППШР припинила свою діяльність унаслідок рум. окупації краю наприкінці 05.1919.

Лит.: Королько А. Культурно-освітнє життя українців Покуття періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 22. С. 43–59; *Його ж.* Освітнє життя національних меншин на Покутті періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль, 2015. Вип. 2. Ч. 1. С. 138–145.

Андрій Королько, Василь Марчук

ПИКУЛИЧІ (Табір для військовополонених № 4 в с. Пикуличі 1919–21; *Pikulice*)

Влітку 1919 МВС Польщі через значне збільшення кількості військовополонених та інтернованих вирішило створити нові місця для їхнього утримування. Табір був організований у с. Пикуличі (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) на поч. 07.1919; розміщувався в колиш. казармах австро-угор.

кінної артилерії. 1-й транспорт був направлений сюди 8.07.1919. Наприкінці 07.1919 табір отримав офіц. назву – Табір в'язнів № 4 Пикуличі, а його місткість була визначена для 6000 осіб; у 08.1919 прийнято рішення про розширення до 8000 місць. Більшість військовополонених 1919 становили вояки УГА та ЧА, навесні–влітку 1920 тут також перебували інтерновані вояки рос. білогвард. ген. М. Бредова. У 12.1920 сюди направили вояків 1-ї Запоріж. д-зії ДА УНР, 1-ї Кулеметної д-зії та екіпажі бронепоезів “Кармелюк”, “Козак” і “Запоріжжя”.

Штатний розпис табору передбачав наявність посад коменданта, ад'ютантів, реєстраційного відділу, а також підрозділів охорони, забезпечення, тех. бухгалтерського, буд., лазарету (лікарні). На службі мали перебувати 1 штабний офіцер (команд.), 6 офіцерів, 2 офіцери-медики, бл. 10 унтер-офіцерів, військ. чиновників та писарів – загалом 72 людини. Прізвище 1-го коменданта табору не відоме. Восени 1919 табором командував полк. М. Гаралевич, який у 12.1919 захворів на тиф і був госпіталізований. 15.12.1919–27.02.1920 табором керував лейтенант Ю. Цибульський, з 27.02.1920 – полк. Вонсович.

Перші українці приїхали до П. у 07.1919. Це були колиш. вояки УГА, які потрапили в полон наприкінці польс.-укр. війни. До табору також відправляли цивільних інтернованих, але вони тут були меншістю.

Табір був оточений колючим дротом до висоти 2 м; на воротах було встановлено напис “Табір в'язнів № 4”. Охоронна рота розміщувалася в окремій казармі.

Ув'язнені перебували в конюшнях, стайнях, додатково оточених колючим дротом. Загалом у таборі налічувався десяток дерев'яних та цегляних будівель. Інтерновані цивільні й офіцери проживали в окремій казармі, розділеній на кілька кімнат (у таборі не було відокремленої офіцер. казарми).

Харчування в таборі ніколи не було достатнім, але в офіцерів УГА дещо кращим, ніж у стрільців. Офіцерам давали чай двічі на день, м'ясний бульйон на

вечерю (коли м'яса не було, його замінювали оселедцем). Рядові отримували таку ж їжу, як і в ін. таборах: чорну каву на сніданок і вечерю, сухий овочевий суп на вечерю (т. зв. гринцяг). У 08.1919 для полонених не вистачало хліба, його замінили на сирі овочі. Їжі бракувало, тому 2.12.1919 в'язні відправили листа до шефа санітарної служби при кер-ві військ. округу Львів з проханням покращити санітарію та харчування. У 12.1919 на сніданок і вечерю давали чай та 15 г цукру. Обід складався з супу чи бульйону, 150 г м'яса та 150 г сухих овочів чи гороху, 250 г картоплі незалежно від стану та 300 г хліба. Іноді додавали також оселедець.

Ув'язнені були погано одягнуті, хоча українцям надавала часткову підтримку Самаритян. допомога м. Перемишль.

Санітарний стан табору був одним з найгірших серед польс. таборів військовополонених. Складна санітарна ситуація спричиняла епідемії. Табір уперше був закритий 25.07.1919–20.08.1919. У 09.1919 ситуація в табірній лікарні погіршилася: 1 лікар не встигав обслуговувати всіх полонених, хворі лежали на брудній підлозі. Проблемою табору була слабка санітарія: лазня з 12 душами мала занадто малу кімнату для роздягання та занадто малий котел для нагрівання води, тому за день могли помитися не більше 250 людей. Проблемою також було прибуття різних категорій в'язнів з розподільних станцій. У 11.1919 в лікарні лежало понад 300 людей, які потерпали від дизентерії, черевного та поворотного тифу; 6.12.1919 налічувалося вже 366 пацієнтів, у т. ч. 170 хворих на дизентерію. Ще однією проблемою була відсутність ізоляції між хворими та здоровими, що сприяло поширенню інфекційних захворювань. Тому в 12.1919 Мін-во військ. справ вирішило запровадити карантин і лише після приходу штабного лікаря та орг-ції окремої епідемічної лікарні вдалося подолати епідемії тифу та дизентерії. Велику допомогу хворим під час епідемії надавав пор. УГА Я. Діакон. У 02.1920 в лікарні перебувало тільки 54 галичан. Лікарня на той час була в хорошому стані, хоча через брак нижньої

білизни й відсутність палива там було холодно. Карантин скасували в 03.1920.

Точна кількість загиблих у П. невідома через брак табірної документації. Згідно з укр. повідомленнями, взимку 1919–20 щодня помирало бл. 10 стрільців. Заг. кількість померлих можна оцінити в кілька сотень людей. Тіла загиблих складали в сараї, розташованому біля входу до табору, а вночі ховали на сільс. цвинтарі в Пикуличах.

Душпастир. опіку над полоненими здійснював о. Головач, який наприкінці 1919 захворів на плямистий тиф.

У таборі було багато зловживань, через що наприкінці 11.1919 заарештували пор. Венцовського. Погану репутацію мав сержант Острога, який обкрадав продовольчий склад табору.

Табір відвідували різні комісії, у т. ч. 17–23.11.1919 полк. д-р Родзінський із Санітарного департаменту Мін-ва військ. справ Польщі, у 12.1919 та в 02.1920 – місія УЧХ, у 02.1920 – делегати УГК м. Львів.

Важливу допомогу надавала укр. громада Перемишля через ств. там Самаритян. допомогу, головою якої був Р. Гамчикевич. Особливо активно до допомогової акції долучилися О. Кунікова та М. Колодієва (обидві п. від тифу, яким заразилися від полонених). З ініціативи О. Кунікової в с. Пикуличі було організовано кухню, що працювала для потреб табору й щодня готувала 800 порцій на вечерю. Кухня діяла від серед. 11.1919 до 6.02.1920. До табору також доставляли медикаменти, одяг, взуття, молоко для хворих та цигарки.

З проханнями про допомогу для в'язнів до цивільної та військ. влади зверталися також польс. діячі: у 12.1919 ситуацію в таборі розглядали на засіданні Перемишль. міськради, 18.12.1919 посол сейму Г. Ліберман на засіданні парламенту подав інтерпеляцію щодо покращення становища бранців. Від 01.1920 у П. діяла Люстраційна комісія Львів. військ. округи, відпускала полонених додому.

У 12.1920 до табору спрямували інтерновані підрозділи ДА УНР. Найбільшим з них була 1-ша Запорізь. д-зія. Після переселення її в табір Вадовиці

навесні 1921 П. було ліквідовано. Місц. сільс. громада впорядкувала цвинтар. 1921–39 відбувалися поминальні процесії з Перемишля, було насипано курган і встановлено хрест (проект О. Кульчицької). Після 1989 кладовище відновлено, там знову проводять поминальні процесії і богослужіння.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 14; Ф. 567. Оп. 1. Спр. 77; САУ. Sygn. I.300.1.402; Sygn. I.301.10.333; Sygn. I.301.10.335; Sygn. I.301.10.336; Sygn. I.301.10.356; Sygn. I.301.10.338; Sygn. I.301.10.340; Sygn. I.301.10.341.

Літ.: Срібняк І. Табір інтернованих Військ УНР у Пикуличах, Польща (січень–лютий 1921 р.): умови перебування та моральний стан вояцтва // Київські історичні студії. 2017. № 2 (5). С. 18–24; Kolańczuk A. Obóz internowania oraz ukraiński cmentarz wojenny w Pikulicach pod Przemyślem (1918–1921). Przemyśl, 2017; Węglewicz W. Stosunki sanitarne w obozie dla jeńców i internowanych w Pikulicach na przełomie 1919 i 1920 r. w relacji ukraińskiego oficera // Rocznik Przemyski. T. 52. Historia. Z. 1. Przemyśl, 2016. S. 139–152; Idem. Życie jeńców z Ukraińskiej Armii Halickiej w obozie w Pikulicach w świetle czterech źródeł z 1919 i 1920 r. // Rocznik Przemyski. T. 53. Historia. Z. 1. Przemyśl, 2017. S. 249–274; Wyszczelski L. Jeńcy wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920. Warszawa, 2014.

Віктор Венглевич

ПИЛИПЕЦЬ

Володимир-Степан Іванович

(14.02.1900–06.03.1968) – хорунжий УГА та ДА УНР, священик, громад. діяч. Н. в м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї жандарма. Навч. у польс. г-зії м. Тернопіль.

У 11.1918 зголосився до служби в УГА. Зарахований однорічним стрільцем до піх. куреня ім. С. Петлюри в Скалаті (командант пор. Л. Лісковацький). У 12.1918 призначений до команди жандармерії в м. Теремовля (нині Терноп. обл.), комендантом якої був чет. І. Свистун; тут відбув військ. телефонічний і телеграфічний курс як однорічний вістун. У 06.1919 призначений у ранзі підхорунжого шефом служби зв'язку 3-ї

сотні 1-го летун. полку УГА (командант сот. І. Фостаковський).

Після відступу УГА за р. Збруч (07.1919) за наказом Інспекторату авіації УНР направлений до шк. пілотів 1-го Запоріз. окремого авіац. відділу ДА УНР в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) під командою сот.-пілота Є. Жаховського. Водночас як хорунжий-летун в. о. зв'язкового старшини для нім. летунів (сот. Клікерман), які на літаках "Р XIV" і "Гота" з Німеччини до України перевозили дипломатів, дипломатичну пошту й друковані в м. Берлін укр. гроші (замовлені ще П. Скоропадським). У 11.1919, коли м. Кам'янець-Подільський зайняли польс. війська, за наказом коменданта Є. Жаховського перейшов до ДА УНР. 6.01.1920 прибув до НКГА на переслухання в справі ген. Г. Ціріца, ген. М. Тарнавського й от. О. Лесняка. Після розмови впав непритомний через тифозну гарячку, переданий до санітарного поїзда УГА ч. І, де перебув 6 поворотних і 1 сипний тиф. Після одужання перейшов до старшин. притулку м. Одеса.

У 03.1920 з похідним куренем от. Р. Дудинського виїхав на фронт. У 04.1920 арештований чекістами в м. Козятин (нині Вінниц. обл.) і засуджений до розстрілу, але під час несподіваного нападу вночі 26–27.04.1920 польс. кавалерії звільнений та переданий до штабу

6-ї стрілецької січової д-зії ДА УНР в м. Бердичів (нині Житомир. обл.). Тоді ж за наказом коменданта д-зії полк. М. Безручка призначений хорунжим тех. куреня 6-ї стрілецької січової д-зії. На поч. 05.1920 наказом штабу д-зії призначений зв'язковим старшиною 1-ї кавалерійської д-зії польської війська під командою ген. Карницького, у складі якої брав участь у поході на м. Київ, у боях з кіннотою ЧА на правому березі р. Дніпро. Відтак повернувся до складу ДА УНР, з якої звільнений 21.11.1920.

Після війни завершив навч. в г-зії м. Тернопіль, студював право в Укр. таємному ун-ті м. Львів (1921–22), філософію та богослов'я у Львів. богослов. акад-ї (1922–27). Рукоположений на священника 22.05.1927 у м. Львів. Душпастир. й громад. працю розпочав у Львів. архієпархії (1927–30). Експонований сотрудник парафії с. Свірж (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.; 1927–29), де 1927 заснував кооператив "Надія". Адміністратор парафії с. Стрільків (нині Стрий. р-ну Львів. обл.; 1929–30), де 1930 започаткував районну молочарню "Маслосоюзу" та осередок т-ва "Сільський господар". У 12.1930, за дозволом митрополита А. Шептицького та єпископа Г. Хомишина, перейшов до Станиславів. єпархії. В. о. адміністратора парафій с. Троїця (нині Снятин. р-ну; 1.11.1930–1.07.1933), м-ка Печеніжин (нині смт Косів. р-ну; 1.07–15.10.1933), відтак знову в с. Троїця (15.10.1933–31.10.1936), с. Білі Ослави (нині Надвірнян. р-ну, усі Івано-Франк. обл.; 24.10.1936–11.1944). 1938 і 1939 організував у домах священників вакаційне дозвілля для дітей колиш. старшин УГА.

Для Коломий. музею подарував старий дерев'яний хрест у вигляді свастики з церкви Непорочного Зачаття Діви Марії в Білих Осилах. У 09.1939 виступив на захист мешканців своєї парафії, яких хотіли розстріляти польські військові під час відступу до Румунії. Взимку 1942–43 як голова Укр. допомогового к-ту в м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) організував перевезення голодуючих гуцул. дітей з долини р. Прут до сіл на Поділлі, чим урятував їх від голоду. 30.07.1942 склав

письмовий протест на ім'я генерал-губернатора Г. Франка проти приєднання Делятина й цілої долини р. Прут до Угорщини. 5.08.1943 перед губернатором Галичини О. Вехтером і його заст. О. Бауером у Львові виступив проти розстрілу 70 мешканців Білих Ослав. Тимчасовий адміністратор парафії с. Чорний Потік (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.; 4.07–11.1944).

Восени 1944 емігрував до Німеччини. 8.12.1944 звернувся до кардинала Бертмана в м. Бреслау (нині Вроцлав, Польща) та отримав таємні повноваження для здійснення духовної обслуги укр. робітників, вивезених до Німеччини, ризикуючи життям у разі викриття органами гестапо. Духовно опікувався українцями в Німеччині до 1950. Відтак переїхав до США, де душпастирював для українців-греко-католиків (1950–68). Військ. нагороди П.: Хрест УГА, Лицарський Хрест Симона Петлюри, Боевий значок 6-ї стрілецької січової д-зії, Хрест з мечами Союзу укр. ветеранів. Автор споминів "Із життя 1-го Запорізького окремого авіаційного відділу" (Дороговказ. Торонто, 1965. Ч. 27), "На службі українського зв'язкового старшини при польському війську. 1920 рік" (не опубл.).

П. у шпиталі м. Вашингтон (округ Колумбія, США). Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 4. Арк. 117; ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 746. 17 арк.

Літ.: Горняткевич Д. Св. п. о. Володимир Пилипець // Свобода. 1971. 23 верес. Ч. 176. С. 3; Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 224–225, 233; Над Прутом у лузі... Коломия в спогадах / за ред. З. Книша. Торонто, 1962. С. 293–294; Помер о. кан. Володимир Пилипець, кол. Український старшина // Свобода. 1968. 9 берез. Ч. 46. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 668.

**Руслан Делятинський,
Олег Єзрешій**

ПИЛИПЕЦЬ

Іван

(16.06.1864–08.06.1936) – військовик. Батько В. Пилипця. Н. в с. Новий Люблинець (нині гміни Чесанів Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Працював командантом повітов. жандармерії м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.).

Учасник ПСВ в складі австро-угор. армії. Поранений восени 1914 на фронті, потрапив у рос. полон, звільнений навесні 1917. Брав участь у процесах українізації рос. військ. ч. на Скалатщині. Після Листопадового чину 1918 передав усе держ. майно австр. жандармерії представникам укр. влади в Скалаті; призначений повітов. командантом укр. держ. жандармерії в м. Тербовля (нині Терноп. обл.). 16.07.1919 разом з особовим складом усіх станиць тербовлян. жандармерії перейшов на Наддніпрянщину. Служив у с-мі нар. сторожі УНР у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), Вінниця, Жмеринка та Бар (усі нині Вінниц. обл.).

П. і похований у м. Скалат.

Літ.: Посмертні згадки. Іван Пилипець // ЛЧК. 1938. Ч. 9. С. 23.

Богдан Паска

ПИЛИПІВСЬКИЙ

Теодор Іванович

(1887 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. в с. Гораець (нині Яворів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в г-зії. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту, завершив студії у 04.1912. Проходив суддів. практику.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії; іменований поручником. В УГА служив від поч. 1919, був старшиною бригади 1-го корпусу. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 отримав військ. звання сотника. У кін. 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звільнений звідти 22.02.1921.

Згодом проживав і працював у м. Познань (Польща).

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Ч. 4. С. 68; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 336.

Петро Гуцал

ПИЛИП'ЮК

Василь Юрійович

(26.05.1887–1937) – четар УГА. Н. в с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. З 1901 навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студював право у Львів. ун-ті. Працював пом. адвоката.

Під час ПСВ воював у складі УСС на Сх. фронті. У період ЗУНР був старшиною УГА.

З 1920 проживав у рад. Україні. Працював учителем у м. Переяслав (нині Київ. обл.).

Переїхав до м. Київ, де згодом заарештований співробітниками НКВС, звинувачений у шпигунстві й розстріляний.

Літ.: Гушул М. Рожнів і рожнівчани. Історико-мемуарний нарис п'яти поколінь. К.; Косів; Рожнів, 2010. С. 349.

Петро Сіреджук

ПИРІГ

Антін

(д. і м. н. і с. н.) – сотник інтендант. служби, поручник УГА. 1.08.1919 іме-

нований сотником. Служив у КЕА. Очолював ств. 4.10.1919 розрахунково-контрольний відділ інтендатури УГА, відповідав за пересилку урядової кореспонденції, листування з усіма начальними інтендатурами частин, займався частковою перевіркою виконання актів, слідкував за точністю ведення денників і записників, складанням відповідних актів у ході перевірки.

Після завершення визвол. змагань проживав у м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Працював у податкових органах. Чл. т-ва "Рідна школа", братства тверезості.

Літ.: Завальнюк О., Олійник С. Українська Галицька Армія на Поділлі (липень 1919 – травень 1920 р.): Історичний нарис. Кам'янець-Подільський, 2001. С. 187; Рогатинська земля. Збірник історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1996. Т. 2. С. 625.

Сергій Перепічка

ПИРІГ

Василь Костянтинович

(11.08.1889 – д. і м. с. н.) – інж., старшина УГА. Н. в с. Гніздичів (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. 1914 завершив студії у вчител. семінарії м. Самбір (нині Львів. обл.).

1915 мобілізований до австро-угор. армії, воював у 9-му полку піхоти 24-ї д-зії; іменований лейтенантом. До УГА вступив у 11.1918, служив у тех. півкурні 8-ї бригади. 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. У кін. 05.1919 з УГА перейшов до ЧСР, перебував у таборі м. Йозефов.

Завершив тех. студії в м. Прага. Проживав і працював інж. у ЧСР. Влітку 1942 був серед жертводавців для студентів-українців.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 314.

Петро Гуцал

ПІТЛИК

Богдан-Всеволод Степанович

(1893–26.01.1979) – лікар, сотник УГА. Н. в м. Добротвір (нині смт Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Випускник АГ м. Львів (1911). Студював медицину в Австрії, д-р медицини.

В УГА був лікарем окружної лікарні м. Золочів (нині Львів. обл.). Перебував з армією за р. Збруч. 1.08.1919 іменований лікарем-сотником. Майор ДА УНР.

У міжвоєн. період працював лікарем у с. Жаб'є (нині смт Верховина) і с. Космач (нині Косів. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.), де заснував осередок т-ва "Відродження". Тут сприяв відкриттю сільс. лікарні й поліклініки (1940).

Під час ДСВ – лікар д-зії "Галичина". Після ДСВ емігрував до Німеччини. 1.03.1963 нагороджений Воєн. хрестом УНР.

П. і похований у м. Мюнхен (ФРН).

Літ.: Виказ жертв на українських інвалідів за 1936 р. // Діло. 1937. 6 квіт. С. 6; Св. п. д-р Богдан Питлик // Свобода. 1979. 27 лютого. Ч. 44. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 287.

Петро Сіреджук

ПІГУЛЯК

Іван Михайлович

(27.02.1895–11.10.1982) – журналіст, хорунжий УГА та БК, сотник ДА УНР, громад. і культ. діяч. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сім'ї сільс. господаря. 1907–14 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань. Через поч. ПСВ іспити за 5-й і 6-й кл. склав перед іспитовою комісією для буковин. учнів СШ у м. Відень, відповідно, 1916 та 1917; за 7-й кл. та іспит зрілості за скороченою процедурою для військ. – у Кіцман. г-зії 17.06.1918.

Військ. службу розпочав восени 1914 однорічним добровольцем 24-го полку піхоти в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Служив у різних ч. на фронтах ПСВ. Завершив війну хорунжим 94-ї Грської бригади на Італ. фронті. Після розпаду Австро-Угор. монархії зголосився до Збірної станиці УГА у Відні, звідки був направлений до м. Самбір (нині Львів. обл.), згодом до Коломиї, де

придільний до БП УГА, який формувався під проводом от. М. Топущака. Разом з ін. укр. старшинами родом з Буковини таємно перейшов на окуповану рум. військами Кіцманщину для вербування добровольців. Встиг отримати особисто в Кіцман. г-зії 25.01.1919 матуральне свідоцтво, однак запровадження рум. окупац. владою стану облоги в укр. повітах Буковини 26.01.1919 змусило П. повернутися до Коломиї.

Служив у складі запасного куреня БП (команд. пор. Р. Ціпсер, осавул чет. О. Кантемір), який охороняв кордон ЗУНР на відтинку від м. Снятин до с. Серафинці (нині Городенків. р-ну) та виконував гарнізонну службу в м. Городенка (нині всі 3 Івано-Франк. обл.). Відступаючи під натиском рум. війська, яке 24.05.1919 розпочало окупацію Покуття, БП через м. Тлумач, с. Нижнів (нині Тлумач. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.), Короснятин (нині Монастириськ. р-ну), м. Бучач і Чортків пройшов маршем до м. Копичинці (нині всі 4 Терноп. обл.), де під час кількаденного постою реорганізувався в БК. Тут у складі БК утворено зв'язковий (телефонічний) відділ під команду П., якому підпорядковувалися 35 стрільців та 4 телефоністки.

1919 воював у складі БК, який на фронті було прикомандировано до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. Як команд. телефонічної чети вирушив у складі БК на

протибільшовиць. фронт біля м. Дунаївці (нині Хмельн. обл.). У боях за м. Могилів (нині Могилів-Подільський Вінниц. обл.) 3.07.1919 команд. БК О. Кантемір призначив П. зв'язковим ад'ютантом при команд. полку П. Шандруку. На поч. 1920 разом з М. Топущаком опинився в ЧУГА. У часі наступу ЧУГА проти поляків у 04.1920 перейшов р. Дністер у м. Тирасполь (нині Молдова), де був заарештований румунами й інтернований у м. Крайова (нині Румунія), звідки втік і повернувся на Буковину. Вже на еміграції в США підвищений до звання сотника ДА УНР.

З осені 1920 студював на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. Активний діяч та чл. правління укр. акад. т-ва "Союз"; з 03.1921 – чл. ред. к-ту т-ва "Союз" з вид. ж. "Промінь", його гол. ред. Був у числі 30 укр. студентів, чл. акад. т-ва "Союз", "Правосл. акад-я" та "Зоря", арештованих рум. поліцією 9.06.1921 в Нар. домі в Чернівцях; оштрафований на 100 леїв. Удруге заарештований 11.07.1921 у Чернівцях разом з ін. чл. правління т-ва "Союз", відповідальними за виголошення резолюції протесту т-ва проти утисків рум. влади щодо буковин. українців 4.07.1921. Двічі оголошував голодування. У серед. 10.1921 вийшов на волю тимчасово, до суд. процесу, який так і не відбувся у зв'язку з амністією за політ. злочини з нагоди ратифікації рум. парламентом Сен-Жермен. мирн. договору. Наприкінці 10.1921 взяв участь в установчих зборах акад. т-ва "Новий союз", яке заснували замість закритого в 07.1921 рум. окупац. владою т-ва "Союз", однак було також закрито в 11.1921. У ноті Буковин. делегації УНРади до Найвищої ради в м. Париж від 30.12.1921 містився, зокр., протест проти арешту П. та ін. студентів. Наприкінці 11.1921 взяв участь в установчих зборах, на яких було відновлено діяльність т-ва "Січ" – спадкоємця ліквідованого "Союзу", від якого "Січ" перебрала приміщення, архів, книгозбірню та найактивнішу ч. членства. "Січ" продовжила вид. ж. "Промінь" за ред. П. 1922–23 – чл. правління "Січі". Після закриття рум. владою "Січі" в 01.1923 – один з ініціа-

торів відновлення діяльності укр. акад. т-ва "Чорноморе" в Чернівцях, чл. якого був до кін. життя. 1922–23 – ред. ж. "Промінь". У 2-й пол. 1923 – гол. ред. коломиї. час. "Право народу", який видавала УНП.

Закінчивши університет. студії, намагався отримати посаду вчителя в приватній укр. г-зії м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.), де йому відмовлено через відсутність польс. громадянства. Наприкінці 1923 емігрував до Канади, де працював фізично, вчителював в укр. шк., працював у ред. час. "Український голос" (м. Вінніпег). Проїшовши інструкторський вишкіл у майстра укр. танцю В. Авраменка, провадив курси нар. танцю на сх. Канади. Продовжував свою працю з орг-ції шк. танцю та концертів В. Авраменка після переїзду до США 1929. З 1934 оселився в м. Сіракузи (шт. Нью-Йорк). Голова Укр. нар. дому в Сіракузах. З 01.1961 – чл. К-ту створення пам'ятника Т. Шевченкові в м. Вашингтон (округ Колумбія, США). Голова відділу УККА в Сіракузах. Голова місц. окружного к-ту Укр. нар. союзу. Чл.-засн. Федеральної кредитової спілки "Самопоміч" у Сіракузах (1968), чл. її кредитової комісії. Нагороджений Воєн. хрестом ДА УНР.

Автор численних публіцист. літ. тв., істор. розвідок, монографічних досліджень про укр. культ. діячів, спогадів про О. Кантеміра та ін. буковин. діячів періоду ЗУНР.

П. у м. Сіракузи, де й похований на укр. катол. цвинтарі 15.03.1982.

Тв.: Пігуляк І. Василь Авраменко а відродження українського танку. 1917–1978. Б/м, [1979]; Його ж. Звернення до українців Сиракуз // Борітеся – поборете! Пропам'ятна книжка з нагоди відкриття пам'ятника Т. Шевченкові в Сиракузах. Сиракузи; Нью-Йорк, 2010. С. 102; Його ж. Образки шкільництва на Буковині // Буковина, її минуле й сучасне. Харків, 1928. С. 120–122; Його ж. Рух та життя українських студентів на еміграції // Промінь. 1922. № 1–3; Його ж. Спогад у 60-річчя смерті сотника Омеляна Кантеміра, командира Буковинського Куреня // Буковина (Торонто). 1978. Ч. 2–3; Його ж. Українська право-

славна церква в румунським ярмі і буковинці в Канаді. Вінніпег, 1927. С. 5–29; Його ж. Український хаос на Буковині // Буковина, її минуле й сучасне. Харків, 1928. С. 101; Його ж. Хронологічний покажчик писань Ольги Кобилянської (1894–1922) // Промінь. 1922. № 2.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 637, 783, 911, 918; Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 323–347, 1046–1066; Дуда А., Старик В. Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 5–51; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2011. С. 875; Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011; У Сиракузах помер бл. п. Іван Пігуляк // Свобода. 1982. 13 берез.; Удовиченко О. Третя залізна дивізія. Матеріали до історії Війська Української Народної Республіки. Рік 1919. Нью-Йорк, 1971. С. 249.

Володимир Старик

ПІГУЛЯК

Ізидор

(1888–10.05.1943) – старшина УГА. Н. в м. Чернівці. Випускник Коломиї. г-зії. Активіст т-ва "Пласт".

Воював в УГА (1918–19). Працював у Мін-ві мор. справ уряду УНР (1919–20).

З 1923 проживав у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.). Працював на ф-ці "Акціонерне товариство експлуатації солі поташової" (ТЕСП). З 1927 був інспектором пожежної команди. 1943 уповноважений УЦК з формування д-зії "Галичина" на округ Калуш–Долина–Галич (нині всі Івано-Франк. обл.).

П. у м. Калуш.

Літ.: Когут М. Калущина: люди і долі. Біографічний довідник. Калуш, 2006. С. 158; Яшан В. Стрілецька Дивізія "Галичина": Станіславівська округа в роках 1943–44 // Вісті Комбатанта. 1968. Ч. 5–6. С. 52–53.

Оксана Дрогобицька

**ПІГУЛЯК
Сильвестр
Дарійович**

ПІГУЛЯК

Сильвестр Дарійович

(12.01.1897–29.05.1995) – журналіст, перекладач, громад.-культ. діяч. Племінник Є. Пігуляка. Н. в с. Лашківка (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. учителя. Навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, яку не встиг закінчити до РСВ.

1917 покликаний до війська. Воював на Італ. фронті, потрапив у полон, де перебував до кін. війни. Наприкінці 1919 повернувся з італ. полону, зголосився в посольстві ЗУНР у м. Відень. На той час поляки вже захопили м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), тому був спрямований у розташування 1-ї укр. бригади, інтернованої біля м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія). 1921 переведений до табору м. Йозефов (нині Чехія), де з 1.07.1921 був учасником матурального гімназійно-реального курсу. Матуральні іспити склав 17.02.1922.

Згодом навч. в ун-ті м. Брно (нині Чехія). Чл. студент. т-ва "Укр. акад. громада" у Брно, чл. правління (скарбник) 1921/22 н. р. Лектор торг.-пром. курсів у Брно, організованих для стрільців і старшин УГА.

Після повернення на Буковину працював приватним службовцем у Чернівцях. Адміністратор та співред. газ. "Час" (1920–30-ті). Активний учасник укр. театр. життя в Чернівцях. Автор перекладів і драматизацій худож. тв. ("Альравна" за романом Г. Г. Еверса, "Страсті Ісуса Христа"), які з успіхом ставив укр. театр у Чернівцях. Довголітній чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях, чл. надзірної комісії т-ва. Зав. (адміністратор) Нар. дому.

У 10.1940 виїхав до Німеччини в рамках репатріац. процесу між Німеччиною та СРСР. Мешкав у громаді Корнберг (нині земля Гессен, ФРН). Вивіз із собою на еміграцію, врятувавши від знищення більшовиками, цінний документ – оригінал договору купівлі приміщення Нар. дому в Чернівцях від 26.10.1887, передав його для зберігання та публікації д-рові Г. Скегару з Каліфорнії (США) наприкінці 1940-х. На поч. 1950-х емігрував до США, де мешкав

у м. Клівленд (шт. Огайо). Активно співпрацював з Клівленд. т-вом для незрячих у створенні аудіокниг, начитав для запису 177 укр. книг. Фундатор Винниченківської комісії УВАН. Автор спогадів про буковин. учасників УГА, інтернованих у таборах м. Німецьке Яблонне та Йозефов.

П. у м. Парма (шт. Огайо, США), де й похований на цвинтарі Св. Ап. Петра і Павла.

У л-рі помилково ототожнюється зі своїм старшим братом Корнелієм, правосл. священиком, котрий у період ДСВ врятував 600 євреїв у с. Звенячин (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.).

Тв.: *Пігуляк С. Просоння // Журавлі (Брно). 1924. С. 5–7.*

Літ.: *Будз П. З життя-буття в таборі в Йозефові. (На основі таборового дневника) // Український Скиталець. 1922. Ч. 12. С. 14, 22; Господин А. Сліди з моєї дороги: спогади вояка УГА. Вінніпег, 1986. С. 23; Звіт з діяльності "Української Академічної Громади" в Берні за шкільний рік 1922–23 // Український Скиталець. 1923. 1 серп. Ч. 15 (37). С. 27–28; Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 44, 61, 67; *Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 17 берез; Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С. LXXII, LXXIV, LXXVI; Сильвестр Пігуляк // Свобода. 1995. 8 черв.; Pihuliak D. Unsere Gefangenen // Gemeinsame Kriegs-Ausgabe "Czernowitzer Allgemeine Zeitung" und "Czernowitzer Tagblatt". 1919. 27 Februar.**

Володимир Старик

ПІГУТ

Володимир

(24.04.1898–02.07.1987) – старшина УГА, педагог. Н. в м. Тернопіль. Здобув освіту в учител. семінарії.

Мобілізований до австро-угор. армії (1917), закінчив старшин. шк., воював на фронті. У 11.1918 вступив до УГА, служив у коші 1-го Подільськ. полку ім. С. Петлюри. Призначений командантом сотні 2-го куреня і відбув з нею на

фронт біля м. Львів, воював у 4-й Золочів. бригаді. 1.08.1919 отримав військ. звання четаря. Перейшов з армією за р. Збруч, 5 разів хворів на тиф. Біля с. Махнівка (нині Козятин. р-ну Вінниц. обл.) 2.05.1920 потрапив до польс. полону, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща).

Після звільнення повернувся до м. Тернопіль. Згодом був управителем 7-класної шк. на тер. корінної Польщі. 1944 виїхав на Захід, 1950 емігрував з Німеччини до США. Нагороджений Воєн. хрестом ДА УНР. Діяльний в укр. т-вах, зокр. УНС, Т-ві укр. комбатантів, ОбВУА.

П. у м. Чикаго (шт. Іллінойс, США), де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Літ.: Карачевський В. Володимир Пігут // Свобода. 1987. 12 серп. Ч. 153. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 668.

Ольга Малюта

ПІДВИСОЦЬКА

Ольга Спиридонівна

(19.05.1899 – д. і м. с. н.) – вчителька, воячка УСС, старшина УГА. Племянниця відомого актора й реж. укр. театрів К. Підвисоцького (1851–1904). Н. в м. Чортків (нині Терноп. обл.) у сім'ї артистів пересувного театру т-ва "Руська бесіда". Після передчасної смерті батьків у серед. 1900-х нею опікувався священник. Навч. у вчител. семінарії,

імовірно, у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Була чл. "Пласту", січово-стрілец. руху.

Не закінчивши студій у вчител. семінарії, домоглася прийняття на службу в Легіон УСС (була в ньому наймолодшою воячкою), влітку 1917 перебувала в його Коші. Восени 1917 змушена полишити службу в УСС, працювала вчителькою в с. Пасічна (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). У цьому селі у р. Бистриця 31.08.1918 трагічно обірвалося життя хор. УСС С. Галечко, яка приїхала до П. в гості; про обставини смерті своєї подруги П. написала в листі до І. Боберського.

Після Листопадового чину вступила до УГА. Служила в штабі 2-го куреня (командант – сот. О. Станімір) 8-ї Самбір. бригади; мала військ. звання хорунжого. У бою 15.05.1919 біля с. Гошани (нині Градівка Городоц. р-ну Львів. обл.) після поранення команданта 5-ї сотні пор. В. Каравана взяла на себе командування сотнею, наступ поляків вдалося зупинити. Брала участь у Чортків. офензиві.

У серед. 07.1919 перейшла з УГА за р. Збруч. Перебувала в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.); там вийшла заміж за правника, ред., діяча УРП Миколу Балицького (н. 1888 в с. Колодрібка (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.)). Потім переїхала разом з чоловіком у м. Вінниця.

ПІДГІРНИЙ
Микола Григорович

Після завершення нац.-визвол. б-би залишилася з сім'єю в УСРР. Проживала в м. Київ, м. Біла Церква (нині Київ. обл.), з 1924 – у м. Харків. Працювала вчителькою СШ, однак через важку хворобу серця отримала інвалідність і залишила роботу (09.1937). 30.09.1937 був заарештований чоловік П. і на підставі сфабрикованого звинувачення 2.11.1937 розстріляний.

Заарештована співробітниками НКВС 4.11.1937, через 2 дні після страти чоловіка. Неповнолітніх дітей (доньки Олександра 1920 р. н. і Надія 1922 р. н., син Ярослав 1924 р. н.) відправили в інтернат ("вилучені 4.XI-37 р. і здані на приймальник-розподільник Харківського обласного управління НКВС"). Усі вилучені під час арешту документи й світлини було знищено. Офіційно звинувачення згідно зі статтями КК УРСР не були пред'явлені. Після понад піврічного перебування в попередньому ув'язненні, відповідно до постанови Особливої наради при НКВС СРСР від 29.05.1938, як "соціально небезпечний елемент" вислана на 5 р. до Казахстану.

Подальша доля П. та її дітей невідома.

Дж.: ДАХО. Спр. 025113.

Літ.: Байдак М. Втеча і повернення: українки в лавах Січових стрільців // Народознавчі зошити. 2016. № 6. С. 1286–1293; Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 3. Ч. 1. К.; Харків, 2015. С. 159; Станімір О. Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966. С. 69; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. Т. 1. С. 344; Чарнецький С. Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світлини. Львів, 2014. С. 145, 409.

Петро Гуцал

ПІДГІРНИЙ
Микола Григорович

(19.12.1893–30.12.1978) – старшина УГА, правник. Н. в с. Бушковички (нині ґміни Журавиця Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль, випускні іспити склав 1918.

1914 мобілізований до австро-угор. армії, воював старшиною в 10-му пол-

ку піхоти на Італ. фронті. На поч. 1918 переведений до Галичини; мав військ. звання поручника.

Учасник Листопадового чину в м. Перемишль, брав участь у боях у місті. В УГА командував сотнею в 2-му курені (командант сот. О. Станімір), потім 4-м куренем у групі К. Гофмана (згодом 8-ма Самбір. бригада). Перебував за р. Збруч, зі своїм куренем увійшов 31.08.1919 до м. Київ.

Потрапив у польс. полон, однак зміг утекти на поч. 02.1920. Прибув до ЧСР. Перебував у таборі м. Йозефов. Згодом вивчав право в Празьк. ун-ті.

Після завершення студій повернувся до Галичини, нострифікував свій диплом, 1928 у Краків. ун-ті здобув ступінь магістра права. Проживав у Перемишлі, працював юристом у філіалі зарубіжної торг. фірми. Восени 1943 вступив до д-зії "Галичина", брав участь у боях біля м. Броди (нині Львів. обл.; 07.1944).

Перебував у Німеччині. 1949 виїхав до США. Проживав самотньо, діяльної участі в громад. житті укр. діаспори не брав.

П. у м. Ганновер (шт. Нью-Джерсі).

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Бл. п. Микола Підгірний // Свобода. 1979. 11 січ. Ч. 7. С. 5; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 151; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 102, 470.

Петро Гуцал

ПІДЖАРКО
Євген Миколайович

(24.12.1891 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, педагог. Брат хор. І. Піджарка. Н. в с. Гаї (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Згодом родинний дім був у с. Дідилів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну, обидва Львів. обл.), де його батько обіймав парафію. Навч. в АГ м. Львів, потім в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), яку

закінчив 1910. Студював класичну філологію у Львів. і Краків. ун-тах.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, став лейтенантом. В УГА – від кін. 1918, служив у Золочів. ОВК, потім брав участь у бойових діях як командант скорострільної сотні в курені під командуванням пор. Г. Лучаковського; 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. Перебував за р. Збруч. У кін. 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля (нині Польща) втік 28.09.1920.

Прибув до ЧСР. 1921 закінчив торг. курси в таборі м. Ліберець (нині Чехія), згодом у Празьк. ун-ті завершив філол. студії. Повернувся до Галичини (1928), нострифікував диплом, викладав у г-зіях "Рідної школи" в м. Дрогобич (нині Львів. обл.) та Львів (до 09.1939).

Влітку 1944 виїхав на Захід. У 11.1947 перебував у таборі для біженців біля м. Ельванген (нині земля Баден-Вюртемберг, ФРН), був шкільн. референтом у таборовій управі.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 68; Дрогобицька українська гімназія імені Івана Франка 1918–1944 рр. Дрогобич, 2014. С. 61; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з україн-

ською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 139; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 315.

Петро Гуцал

ПІДЖАРКО

Іван Миколайович

(16.10.1894–29.11.1959) – підстаршина УГА, священник. Брат пор. Є. Піджарка. Н. в с. Гаї (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священника. Згодом проживав у с. Дідилів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.), де його батько обіймав парафію. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), випускні іспити склав у 07.1915 в АГ м. Львів, поступив у духовну семінарію.

В УГА – від 11.1918, служив у канцелярії штабу куреня, мав звання підхорунжого. У 07.1919 перейшов за р. Збруч. Наприкінці 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща).

Після звільнення завершив теолог. студії у Львові. Рукоположений 1921. Був сотрудником, потім парохом у Дідиліві. Діяльний в укр. громад. житті, роботі т-в "Просвіта" і "Рідна школа"; брав участь у вічах і святах, зокр. з нагоди річниць Листопадового чину, виборчих кампаніях на підтримку політ. курсу УНДО.

Влітку 1944 емігрував на Захід. Був парохом у м. Фюрт (нині земля Баварія, ФРН). 1947 переїхав до США, священник парафій у м. Белфілд (шт. Пн. Дакота), Сентрал-Сіті та Лорейн (шт. Огайо).

П. у м. Лорейн.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 73; О. Іван Піджарко // Свобода. 1959. 2 груд. Ч. 232; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 312, 319; Шематизм гр.-кат. духовенства Львівської архієпархії на рік 1928. Львів, 1928. С. 59.

Петро Гуцал

ПІДКОВИЧ**Антін**

(д. і м. н. і с. н.) – отаман КЕА. Правник.

Сотник УГА. 1.08.1919 іменований отаманом КЕА. Від 24.01.1920 командант 2-го корпусу УГА (змінив А. Шамакея).

Після визвол. змагань проживав у м. Львів. Автор дослідження з правил суд. етики "Охорона честі" (Львів, 1926). Влітку 1944 намагався емігрувати на Зх., але під час подорожі, очевидно, загинув.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 328.

*Олександр Луцький,
Кім Науменко*

ПІДЛІСЄЦЬКИЙ**Володимир**

(02.07.1898–02.12.1972) – старшина УГА. Н. в м. Винники (нині Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Львів.

3 12.1914 – учасник ПСВ в складі 1-ї сотні 1-го полку УСС. У 07.1917 потрапив у рос. полон, який відбував у таборі в Саратов. губ. 3 12.1917 – на службі в корпусі УСС у м. Київ. 1.12.1918 – організатор і кер. Листопадового чину в м. Винники. Підхорунжий УГА. Перехворів на тиф. Згодом поручник ДА УНР.

Після звільнення з таборів інтернованих навч. в Укр. таємному ун-ті, 1926–27 – у Львів. ун-ті. Через матеріальні нестатки змушений припинити навч. У пошуках роботи переїздив до м. Познань, Лодзь, Варшава, Краків (нині всі Польща). Нагороджений хрестом Симона Петлюри.

На початку ДСВ проживав у м. Катовіце (нині Польща). Дир. філіалу швед. компанії "Електролюкс". Голова спілки "Українська домівка". 1943 повернувся до Галичини. Працював у м. Болахів, згодом у м. Львів. Зі встановленням рад. влади – заст. дир. з госп. ч. Львів. торг.-екон. ін-ту. З 1958 перебував на пенсії. Проживав у м. Львів.

П. у м. Львів. Похований у м. Винники.

Андрій Байцар

ПІДЛЯШЕЦЬКИЙ**Захарій**

(03.02.1852–13.06.1919) – священик, громад. діяч. Н. в с. Фредрополь (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Навч. в м. Відень на богослов. ф-ті ун-ту та в ген. духовній семінарії Св. Варвари (1874–79). Пом. вчителя ("суплент") г-зії м. Дрогобич (нині Львів. обл.; 1.10.1877–30.08.1880). Одружений. Рукоположений на священика 23.12.1879. Сотрудник-проповідник при кафедральному соборі, заст. катехита в жін. учител. семінарії м. Перемишль (нині Польща; 1.09.1880–30.04.1884). У 12.1883 отримав від єпископ. консисторії в м. Перемишль грамоту за викладання "науки релігії в учительській жіночій семінарії". Секретар Управляючої комісії Ін-ту вдів і сиріт по священниках Перемишл. єпархії (1883–84).

1884 перейшов до м. Монастирська (нині Терноп. обл.), де з 1.05.1884 в. о. адміністратора парафії, відтак назначений парохом (26.11.1884–13.06.1919). Організував зведення тимчасової богослужбової каплиці в м. Монастирська, 1885 завершив буд-во церкви Різдва Пречистої Діви Марії та парафіяльного мурованого будинку. Потім організував буд-во "дочірньої" церкви Воздвиження

**Могила З. Підляшецького та А. Галібея
в м. Монастирська**

Чесного Хреста Господнього (завершено 1892), яку посвятив 22.10.1895 єпископ Ю. Куїловський. За активну душпастир. працю іменованій почесним радником (1895) з крилошан. відзнаками (з 1896) єпископ. консисторії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Завдяки старанням П. "матір-на" церква Різдва Богородиці наділена рішенням Апостольського престолу (22.01.1898) відпустом у дні Успіння та Різдва Богородиці, а церква Воздвиження Хреста – у день празника (з 1901). 2-й місто-декан Бучац. деканату (1901–14). Після руйнувань, завданих пожежею, стараннями П. 1904 відбудовано резиденцію, 1905–06 – госп. приміщення, 1910 – будинок для сотрудника.

Брав активну участь у реліг.-церк. та громад. житті. Ординаріатський делегат до окружної шкільн. ради м. Бучач (нині Терноп. обл.; 1901–14). Чл. Т-ва св. ап. Павла в Станиславів. єпархії (з 1904). Заснував, очолював та сприяв розвитку низки установ, серед них: читальні "Просвіти" в м. Монастирська (42 чл., б-ка 508 книг), с. Слобідка Горішня та Чехів (нині Монастирис. р-ну; 23 чл.); гурток "Апостольства Серця Христового" (з 1910); Т-во кредитове "Сила" та Нар. торг. спілка (з 1912).

У 11.1918 підтримав проголошення ЗУНР, а 2 сини П. вступили до лав УГА: Омелян-Орест служив отаманом-суддею ДСВС, ін. – сотником. Під час Чортків. офензиви УГА відступаюча 11-та бригада польс. військ зайняла м. Монастирська, де пароха П. разом із сотрудником о. Ю.-А. Галібеєм 13.06.1919 арештували польс. жандарми, без слідства й суду вивезли в ліс біля с. Комарівка (нині Монастирис. р-ну) та після тривалих тортур розстріляли. Резонансний факт смерті священиків уряд ЗУНР зафіксував у вид. "Кривава книга" (1919 і 1921).

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 4. Арк. 98.

Літ.: Бучач і Бучаччина: Істори-ко-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972. С. 80, 257, 271, 403, 587; *Делятинський Р.* Становище та діяльність духовенства Станіславської єпархії УГКЦ в 1919–

1920 рр. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2002. Вип. VII. С. 71; *Єгрешій О.* Греко-католицьке духівництво в умовах ЗУНР: роль у формуванні органів влади, творенні українського війська // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 205; Кривава книга. Передрук вид. 1919, 1921 рр. Дрогобич, 1994. С. 24, 262; *Лебедович І.* Полєві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 240; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 307.

*Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій*

ПІДЛЯШЕЦЬКИЙ

Омелян-Орест Захарович

(12.06.1885–25.12.1940) – правник, старшина УГА. Н. в с. Фільварки (нині в складі м. Монастирська Терноп. обл.) у сім'ї священика. Навч. в г-зії м. Березани (нині Терноп. обл.), АГ м. Львів, яку закінчив 1905. Студіював право в ун-тах м. Львів і Відень. Працював з 1909 в повітов. староствах м. Сокаль, потім Сколе (нині обидва Львів. обл.).

Під час РСВ служив в австро-угор. армії; отримав військ. звання сотника-аудитора. 11.1918–06.1919 – суд. референт ДСВС, очолював комісію з підготовки суддів для польових судів УГА. 1.01.1919 іменованій отаманом-суддею. В період ЗУНР належав до УРП. У часі Чортків. офензиви 13.06.1919 його батька о. З. Підляшецького та о. Ю.-А. Галібея – духівників запасних ч. УГА вбили після катувань відступаючі польс. військовики.

Перебував з армією за р. Збруч, деякий час був військ. комендантом м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.). Потрапив у польс. полон (09.1919), перебував у таборі м. Домб'є (нині Польща). Звільнений навесні 1920.

Згодом переїхав до м. Відень. Працював службовцем, брав участь у житті укр. діаспори в Австрії.

П. у м. Відень.

Літ.: Д-р Омелян Орест Підляшецький // Краківські вісті. 1941. Ч. 3.

С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 64–65; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 307; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 41.

Петро Гуцал

Підляшшя

Історико-геогр. регіон у середньому Побужжі, розташований у пд.-сх. Польщі. У 10–11 ст. належав до складу Київської Русі, згодом до Галицько-Волин. князівства. У період розквіту Галицько-Волин. князівства саме на тер. П. в м. Дорогочин папський легат коронував кн. Данила на короля Русі (1253). Регіон охоплює істор. руські Дорогочинську, Мельницьку та Більську землі. З 15 ст. до 1569 перебувало в складі Великого князівства Литов., після 1569 до 2-ї пол. 18 ст. – Речі Посполитої, згодом і до 1917 – Рос. імперії, 1918–19 – частково України, 1919–39 – Польщі, 1939–44 – Німеччини, з 1944 – Польщі. Сьогодні охоплює пд.-сх. ч. Підляського та пн.-сх. терени Люблін. в-в Польщі.

Назва П. вперше з'явилася в польс. документах наприкінці 15 – на поч. 16 ст. Щодо її походження існує кілька версій: від польс. "las" – країна під лісом; від "лях" – край (країна) поблизу земель ляхів; найзахідніші тер., завоювані Литвою. Існує поділ П. на Пд. та Пн., який виник у 19 ст., коли 1-ше адміністративно увійшло до складу Польс. кор-ва, 2-ге – безпосередньо до Рос. імперії.

Уродженцями Пн. П. в 1-й пол. 19 ст. були І. Данилович (1787–1843) та М. Бобровський (1784–1848), який відомий передусім відкриттям т. зв. Супрасльського кодексу – найдавнішого збереженого кириличного рукопису. І. Данилович став деканом ф-ту етики й політики (1825), згодом очолив каф-ру кримінального права, був 1-м деканом юрид. ф-ту Київ. ун-ту. 1840-х історію та нар. побут П. досліджував вілен. проф., уродженець м. Більськ (нині Більськ-Підляський Підляськ. в-ва, Польща) Й. Ярошевич (1793–1860), ви-

домий як автор 3-томної істор. монографії "Образ Литви".

Укр. нас. П. протягом 19 – поч. 20 ст. перебувало під тиском полонізації та русифікації. Під час РСВ (1915) більшість укр. правосл. нас. (понад 80 %) було евакуйовано у внутр. р-ни Рос. імперії. Після закінчення війни 1918–23 лише частині вдалося повернутися назад. Організаторами та більшістю працівників культ. осередку в м. Більськ були укр. офіцери рос. армії, які потрапили в полон і були завербовані діячами СВУ. Від нім. уряду вони отримали дозвіл на нац. – виховно-освітню та орг. працю в таборах для полонених, завдяки чому створено кілька військ. загонів, які згодом узяли участь у визвол. змаганнях.

Заснування "Укр. громади" в м. Біла (нині м. Біла Підляська Підляськ. в-ва, Польща) співпало з Лютневою революцією в Росії 1917 та поваленням цар. режиму, які відкрили шлях до демократ. перетворень і бурхливого політ. розвитку серед поневолених Москвою народів, передусім укр. т-во "Українська громада" в м. Біла провадило активну культосвітню діяльність у пд. ч. П. та на Берестей. Поліссі. У Білій почав виходити тижневий ж. "Рідне слово", відтак з'явилося книжкове вид-во. Впродовж декількох місяців організовано десятки нар. шк. – як на зх. пд.-підляському березі р. Буг, так і на сх. берестейському. У 08.1917 у м. Київ відбувався Всехолм. з'їзд біженців, у якому брали участь 296 делегатів від бл. 290 тис. біженців з Холмщини та П.

Під час мирних переговорів у м. Брест-Литовський з д-ми Четверн. союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина) у підписаному 9.02.1918 договорі погодилися визнати належність до УНР Холмщини, пд. ч. П. та Берестейщини. Поза межами УНР мали залишитися заселені українцями терени Більського, Пружанського й пн.-зх. ч. Берестейського пов. Це було пов'язано з прагненням Німеччини зберегти під своїм контролем Біловезьку Пущу, найбільший у цій ч. Європи резервуар дерева – сировини, потрібної для воєн. потреб та вугільних шахт.

Тому укр. держ. кордон на П. й Поліссі було визначено в мирн. договорі під нім. диктат так, щоб вона оминала Біловезьку Пуцу та залізн. лінії, які сполучали її з Німеччиною. Втім, на поч. 1919 польс. війська після боїв з ДА УНР та УГА захопили тер. П.

1919–39 П. перебувало в складі Польщі, зокр. в адм.-територ. межах Пд. П. належало до Люблінського (Більський, Костянтинівський, Володавський, Радинський пов.), Пн. – до Білостоцького (Більський пов.) в-в. З поч. ДСВ від осені 1939 за нім.-рад. домовленостями Пд. П. увійшло до складу Німеччини й належало до її Ген. губернії до літа 1944. П. – один з теренів УПА, хоча сотень тут не було, а діяла лише цивільна мережа й боївки СБ ОУН.

У ході післявоєн. депортації насильницьким виселенням не був охоплений Більський пов. тодішнього Білостоц. в-ва, адже ця тер. 1939–41 перебувала в складі Білорус. РСР, а його укр. нас. тодішня рад. і польс. влада вважала білорусами. Тому 1944–46 звідси виїхало, поселяючись на тер. Білоруської та УРСР, лише 12,3 тис. осіб. Під час акції "Вісла" 1947 виселенням теж не було охоплене укр. нас. Більського пов. Білостоц. в-ва, яке влада вважала білоруським.

Укр. нац. рух на Пн. П. почав відроджуватися 1956 після заснування Укр. сусп.-культ. т-ва, один з перших гуртків якого з'явився в Об.1957 в м. Кліщелі (нині Гайнів. пов. Підляськ. в-ва, Польща). Корінне нас. П. розмовляє підляськими говірками зх.-поліського діалекту укр. мови. Підляські говірки ввібрали чимало запозичень з польс., рос. та білорус. мов. Укр. життя на П. організовує Союз українців П., який видає час. "Над Бугом і Нарвою" та проводить фестиваль "Підляська осінь"; діє Підляський наук. ін-т, який організовує Підляські укр. наук. конф.

З історією Холмщини й П. тісно пов'язані долі істориків М. Грушевського, М. Кордуби, І. Крип'якевича, Ю. Макара, митрополита УАПЦ Іларіона (Огієнка), громад.-політ. діяча О. Скоропис-Йолтуховського та ін.

Літ.: Винниченко І. Українці Берестейщини, Підляшшя й Холмщини в першій половині ХХ століття: хроніка подій. К., 1997; Гаврилюк Ю. Землі на українському обрії: Лемківщина, Бойківщина, Надсяння, Холмщина, Підляшшя. Т. 1: Від Володимирових походів до лінії Керзона. Торонто; Білосток, 2013. 608 с.; Кордуба М. Історія Холмщини й Підляшшя. Краків, 1941; Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя / ред. кол. М. Мартинюк. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. Т. 1; 1989. Т. 2; 1994. Т. 3; Пастернак Є. Нарис історії Холмщини і Підляшшя (Новітні часи). Торонто, 1968. 466 с.; Перга Ю. Щодо питання про історичну приналежність та етнічну складову Холмщини і Підляшшя у ІХ–ХХ ст.: загальна характеристика процесу // Гілея. 2013. Вип. 76 (№ 9). С. 12–15; Холмщина і Підляшшя: історико-етнографічне дослідження / ред. В. Борисенко. К., 1997.

Ігор Любчик

ПІДСОНСЬКИЙ

Віктор Володимирович

(1891–1954) – старшина УГА. Старший брат чет. УГА Є. Підсонського. Н. в с. Белзець (нині Гончарівка Золочів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Студент Львів. ун-ту.

1914–18 – вістун Легіону УСС. Хорунжий УГА. 1.08.1919 іменованій четарем інтендант. служби 2-ї Коломий. бригади 3-го корпусу.

Після поразки визвол. змагань працював у шк. Галичини вчителем нім. мови. Був причетний до ОУН. 1946 заарештований більшовиц. владою, ув'язнений.

П. на Буковині.

Літ.: Золочівщина: минуле і сучасне / упоряд. М. Дубас. Львів, 2006. С. 618–62; Золочівщина. Постаті (біографічний довідник) / упоряд. Ю. Юречко. Львів, 2019. С. 200; Павлів І. До редакції "Вістей Комбатанта" // Вісті Комбатанта. 1974. Ч. 2. С. 81–84; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 332.

Богдан Якимович

ПІДСОНСЬКИЙ

Євген Володимирович

(16.06.1895–19.01.1919) – четар УГА. Молодший брат чет. УГА В. Підсонського. Н. в с. Белзець (нині Гончарівка Золочів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика.

Від 11.1918 у складі УГА. Команд. чети Золочів. ОВК. У складі 4-ї Золочів. бригади воював біля м. Львів. Поранений у бою з поляками біля с. Ляшки Муровані (нині Муроване Старосамбір. р-ну Львів. обл.).

П. під час перебування в польс. полоні. Похований на цвинтарі м. Золочів.

Літ.: Золочівщина: її минуле і сучасне / укл. і ред. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 144; Золочівщина. Постаті (біографічний довідник) / упоряд. Ю. Юречко. Львів, 2019. С. 201; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 76.

Богдан Якимович

ПІЛСУДСЬКИЙ

Юзеф Клеменс

(Piłsudski Józef Klemens;

05.12.1867–12.05.1935) – польс.

держ., політ. і військ. діяч, глава д-ви, маршал. Н. в с. Зулів на тер. Рос. імперії (нині Залавас, Литва) в шляхетській сім'ї учасників Січневого повстання 1863–64 Юзефа Вінценти Пілсудського і Марії Біллевич. 1877–85 навч. в 1-й держ. г-зії м. Вільно (нині Вільнюс, Литва). 1885 розпочав навч. на мед. ф-ті Харків. ун-ту. За участь у підготовці замаху "Народної волі" на імп. Олександра III 22.03.1887 заарештований і засуджений на 5 р. заслання в Сибіру. 1893 вступив до ППС, учасник конгресу II Інтернаціоналу в м. Лондон (1896). Після розколу ППС на з'їзді в м. Відень 1906 очолив Революц. фракцію, займався терористичною діяльністю проти рос. адміністрації. Середовище ППС сформувало в П. ідеї федералізму та прометеїзму. В листівці 1895 П. вбачав у народах на просторі колиш. Речі Посполитої союзників у б-бі з рос. царизмом. Під час рос.-япон. війни в меморіалі до япон. МЗС передбачав "...поділити російську державу на основні складові частини і надати незалежність насильно включеним до

складу імперії країнам. Ми вважаємо це не тільки реалізацією прагнень нашої батьківщини до незалежності, але й гарантією цієї самостійності, оскільки Росія, позбавлена своїх завоювань, буде настільки ослабленою, що перестане бути грізним і небезпечним сусідом”.

Співзасн. Стрілец. союзу в м. Львів (1910) і т-ва “Strzelec” у м. Краків (1910). Напередодні ПСВ підпорядкував собі польс. парамілітарні орг-ції в Галичині. Прихильник тактичної співпраці з Австро-Угорщиною, керував акцією Польс. легіонів у складі австро-угор. армії. 12.12.1916 ввійшов до Тимчасової держ. ради, але за відмову присяги на вірність Німеччині 22.07.1917 заарештований, ув’язнений у м. Магдебург (нині ФРН).

На поч. ПСВ покинув ППС, намагався проводити надпарт. політику. За афористичним висловом А. Новачинського, П. “вийшов з червоного трамваю на зупинці незалежність”. Після повернення з магдебурз. ув’язнення і підпорядкування йому ін. осередків держ. влади з 14.11.1918 – головнокомандуючий, з 22.11.1918 – тимчасовий глава відновленої Польс. д-ви. 20.02.1919 Установчий сейм доручив П. продовжувати виконувати ф-ції глави д-ви. 1-й маршал Польщі (19.03.1920). Керував зовн.

і військ. політикою, орг. й кадровими питаннями, затв. плани стратегічних операцій. Справа Сх. Галичини і польс.-укр. відносини займали важливе місце в діяльності глави д-ви. Для ознайомлення з ситуацією ввечері 21.12.1918 П. прибув з м. Перемишль (нині Польща) до м. Львів. 22.12.1918 брав участь у військ. нараді за участю Т. Розвадовського, Ю. Лесневського, прийняв архієпископа Ю. Більчевського, колиш. маршала Галиц. сейму С. Незабитовського та президію Тимчасового правлячого к-ту (ТПК), відвідав військ. позиції і казарми. Є підстави вважати П. прихильником лінії нац. рівноваги в конфлікті з ЗУНР, тобто поділу Сх. Галичини зі Львовом і нафтовим басейном у складі Польщі. Прагнув залишити можливості для майбутньої співпраці з укр. стороною.

Перебував під тиском сейму, в якому більшість становив правоцентрист. табір на чолі з ендеками. Ендеки також домінували в ПНК в м. Париж, а П. потрібні були добрі відносини з Антантою, особливо з огляду на те, що в ПСВ він воював на стороні Троїстого союзу. Резолюції сейму ставили для нього рамки: виступали проти порушення цілісності Сх. Галичини (4.04.1919), домагалися рішучого наступу (11.04.1919). Численні делегації до П. зі Сх. Галичини й Волині вимагали активізації польс. дій. Представники ТПК просили допомоги проти укр. військ (4.01.1919). Делегаціям К-ту нац. оборони Львова, Кола поляків руських земель (19.02), нас. повітів Сх. Галичини (18.06) та біженців з 18 пов. регіону (27.06) заявив про прагнення приєднання Сх. Галичини; делегації поляків Волині запевнив, що “розуміє креси, оскільки сам з них походить” (19.02).

2.01.1919 затв. план дій оперативної військ. групи “Буг” з м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну) через м. Жовква (нині обидва Львів. обл.) на Львів. 13.02.1919 прийняв представників франц. військ. місії на чолі з Ж. Бартелемі. 14.05.1919 керував польс. наступом проти УГА у Сх. Галичині. 21.06–1.07.1919 перебував у Львові у зв’язку з Чортків. офензивою УГА, перебрав на себе командування Галиц.-Волин. фронтом, особисто керував

контрнаступом, періодично виїжджав на фронт: до м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька; 22.06), Ходорів (нині Жидачів. р-ну; 24.06), на лінію м. Золочів (нині всі 3 Львів. обл.) – Галич (нині Івано-Франк. обл.; 27.06), до м. Золочів (29.06). Погоджена на 23.06.1919 зустріч із главою УГКЦ А. Шептицьким не відбулася внаслідок протидії ендеків, які, на думку архієпископа Ю. Більчевського, боялися, “щоб Шептицький не настроїв Пілсудського на українську ноту”.

Реалізація Ягеллон. концепції за нових істор. умов, тобто федераційного об'єднання народів Балто-Чорномор. регіону, ускладнювалася слабкістю нац. рухів народів Сх. Європи, їхніми побоюваннями відновлення істор. Польщі та протидією з боку ендеків. П. вдалося налагодити відносини з ослабленою УНР, однак імплементація федераліст. курсу була підірвана ще до її поч. війною із ЗУНР. Колиш. чл. дипломатичної місії УНР у м. Варшава С. Витвицький 15.12.1919 провів переговори з П., який звертав увагу на негативний вплив польс.-укр. конфронтації для союзу з С. Петлюрою. П. усвідомлював також відсутність потрібних національно свідомих ресурсів для зміцнення і розбудови укр. д-ви на Наддніпрянщині, які за ін. умов могла дати ЗОУНР.

У результаті 5-годин. переговорів С. Петлюри з П. було досягнуто домовленості щодо Варшав. договору, підписаного вночі 21–22.04.1920. П. керував польс.-укр. наступом на м. Київ у ході війни з більшовиками. Видав відозву до нас. України (м. Житомир, 26.04.1920), вказуючи ціллю війни “почесне завдання боротьби за свободу народів”. В інтерв'ю брит. газ. “Daily News” (16.05.1920) пояснював мету Київ. походу: “Це експеримент. (...) Даю тепер українцям можливості. Якщо їм вдасться – то вдасться, як не досягнуть успіху – не матимуть його. Є два способи навчити людей плавання. Надаю перевагу киданню їх в глибоку воду і змушуванню, щоб плавали. Саме це роблю з українцями”. Визнавав прагматичною метою війни відсунення рос. кордонів на сх. – у м. Вінниця 17.05.1920 заявив:

“Вільна Польща не може бути дійсно вільною, поки навколо надалі панує гасло рабської покори національної волі насильству терору. Польща, досягнувши найбільшого скарбу на землі, тобто свободи, вирішила відкинути то все, що загрожує свободі, якнайдалі від своїх кордонів”. Затв. план флангових ударів у Варшав. битві 08.1920 (“чудо над Віслою”). 18.10.1920 у прощальному зверненні до військ УНР зазначив, що вони несли свій прапор з лозунгом “За нашу і вашу свободу”, а спільна акція стане “наріжним каменем порозуміння та процвітання наших народів”. Підписання П. Ризьк. договору 18.03.1921 було поразкою його федераційної політики. При відвіданні таборів інтернованих вояків ДА УНР Каліш і Щипйорно 15.05.1921 вибачився перед укр. офіцерами. Сприяв наданню притулку в Польщі кер-ву УНР, зокр. С. Петлюрі, хоча це було порушенням Ризьк. договору. Разом з воєводою К. Грабовським 25.09.1921 у Львові став об'єктом замаху чл. УВО С. Федака, метою якого була актуалізація проблеми Сх. Галичини.

14.12.1922 передав владу Президенту Г. Нарутовичу. На знак протесту проти нового уряду пішов у відставку з посад нач. Ген. штабу (9.06.1923) і голови Вузької військ. ради (2.07.1923). Усамітнився в м. Сулеювек (нині Мінськ. пов. Мазовец. в-ва, Польща), де групував середовище незадоволених політикою сейму й ендеків, проголошував гасла санації. Здійснив військ. переворот 12.05.1926. Відмовився від посади президента Польщі (31.05.1926); військ. міністр (з 15.05.1926), ген. інспектор армії (з 28.08.1926), прем'єр-міністр (2.10.1926–27.06.1928 і 25.08–4.12.1930). Вбивство С. Петлюри 26.05.1926 рад. агентом, на думку Є. Стемповського, було викликано побоюванням нового етапу польс.-укр. співпраці після приходу до влади П. Ініціативи зміни нац. політики, які виходили з боку К. Млодзяновського, Т. Голувка й Л. Василевського, тобто перехід до політики держ. асиміляції, врахування інтересів місц. нас. під час аграрної реформи, шкільництво нац. мовами та впорядкування справ

у Правосл. церкві, видалися П. занадто радикальними. У період його 2-го прем'єрства було проведено пацифікацію в Сх. Галичині (16.09–30.11.1930) у відповідь на саботажну акцію УВО. Сформував авторитарну с-му влади, закріплену в Конституції 23.04.1935.

П. у м. Варшава. Похований у м. Краків на пагорбі Вавель, серце – у могилі матері в м. Вільно на кладовищі Росса.

Тв.: Piłsudski J. Rok 1920. Warszawa, 2014.

Літ.: Наленч Д., Наленч Т. Юзеф Пилсудский. Легенды и факты. М., 1990; Chojnowski A. Piłsudski Józef // Encyklopedia historii Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1999. S. 300–301; Garlicki A. Józef Piłsudski 1867–1935. Kraków, 2017; K. Sm. Piłsudski Jozef // Encyclopædia Britannica. Vol. 17. Chicago, 1967. P. 1081–1082.

Микола Генік

ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ ЧАСІВ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Різноманітні воєн. пісні нар. та літ. походження, ств. безпосередньо в період існування ЗУНР та УГА з метою "плекання бойового духу і стрілецького почуття гордоців". У комплексі з популярними фольклоризованими піснями УСС, зокр. "Ой у лузі червона калина похилилася", "За Україну, за її волю", "Чуєш, брате мій" чи переробками з козац. пісень ("Гей на горі там жінці жнуть") вони склали ядро репертуару рядових стрільців і старшин УГА, оркестрових і хорових груп окремих бригад УГА тощо, а згодом – тематичний цикл укр. істор. фольклору 20 ст.

Серед новотворів 1918–19 – похідні марші, що відзначаються особливою глибиною та пристрасністю ("Від Сяну аж до гір Кавказу" Л. Лепкого; "Ми йдемо в бій" Р. Купчинського), короткі пісні-присвяти стрільц. провідникам ("Ой ти, пане наш, отамане наш" або "Боевий марш"; "На здоров'я, славне отамання" Р. Купчинського; про ген.-чет. УГА О. Микитку "Якби не війна"). Сповнені пафосу, викликаного вдалими військ. операціями під час січневого 1919 наступу на м. Львів групи "Схід" УГА та героїчної Чортків. офензиви 06.1919 ("Ми йдем

Обкладинка пісенника
"Гей не дивуйтесь...:
воєнні пісні"
(Львів, 1922)

Сторінка з пісенника
"Гей не дивуйтесь...:
воєнні пісні" (Львів, 1922)
з варіаціями відомих
стрілецьких пісень

вперед, над нами вітер віє" Л. Лепкого), взяттям м. Житомир 21.08.1919 ("Як з Київ в Житомир січовики манджали"), вони творять антитезу до 2-ї групи – елегійних пісень ("Ой та зажурились стрільці січові", "Засумуй, трембіто, та по всьому світу" Р. Купчинського; "Ой козаче мій" М. Гайворонського). Позначені настроєм смутку, трагізму, вони акумулюють гострі почуття більшості фронтовиків, які гинули в "чотирикутнику смерті" від епідемії тифу, страждали від голоду й холоду на Сх. Поділлі. 1920–22 виникла 3-я група –

ПІСЕЦЬКИЙ
Іван Купріянович

Сторінка з видання
"Сьпіваник Українських
Січових Стрільців"
(Відень, 1918) з піснею
М. Гайворонського
"Йде січове військо"

9. Йде Січове Військо
Пісня повстала в 1916 р. в УСС.
Слова: УСС. Муз.: М. Гайворонського

Ходою

1. Йде Сі - чо - ве Вій - сько, та спі - ва - є сти - ха:

Йде Сі - чо - ве Вій - сько, та спі - ва - є сти - ха:

Як по - бо - рем во - ро - жень - ків не бу - де в нас ли - ха! ли ха!

- 24 -

тюремні пісні ("Ой зацвила черемха", "Лети, моя думо", "Ми по таборах і тюрмах" Р. Купчинського; "Коли ви вмирали, вам дзвони не грали" М. Кураха), що передавали гнітючий настрій поразки тисяч стрільців, які перебували в таборах та в'язницях для укр. інтернованих і військовополонених. Їх доповнюють короткі анонімні сатиричні приспівки, спрямовані проти польсь. окупантів.

Гол. пісенні мотиви: збройна б-ба за Україну, втеча ворога перед наступом стрільців, жертвна смерть стрільця за землю і волю України, прагнення стрілецтва до соборності з усім укр. народом, смертельний бій з ворогом, загибель Д. Вітовського, очікування нового заклику до битви, туга за полеглими стрільцями. Типовими є худож. образи пролитої крові, "щасливого", "рідного" краю, "вічного сну" героїв. Провідна ідея – "боротьба за політичну волю", увійшла в зміст більшості пісень періоду ЗУНР як нац. гасло ("Україна наша мати, / Як здобудем, будем мати / Хлопці, підемо, боротися будемо, / За Україну, за рівні права, державу").

Джерелом інформації про пісенність ЗУНР слугують нечисленні ра-

ритетні пісенники, публікації в час. "Стрілець", "Український Стрілець", щоденники, мемуари, архів. матеріали та польові записи фольклору.

Лит.: Гей не дивуйтесь...: воєнні пісні. Львів, 1922; Кузьменко О. Концепт "Ворог" в інтерпретаційній парадигмі фольклору ХХ століття // Народознавчі зошити. 2017. № 5 (137). С. 1086–1096; Її ж. Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів, 2009. С. 108–112; Стрілець. 1919. 19 берез. Ч. 12. С. 1; Сурма: збірник воєнних пісень. Львів; К., 1922; Український Стрілець. 1921. 31 берез. Ч. 6. С. 19.

Оксана Кузьменко

**ПІСЕЦЬКИЙ
Іван Купріянович**

(17.05.1872–04.02.1939) – церк. і громад. діяч. Брат О. Пісецького. Н. в с. Котузів (нині Теробовлян. р-ну Терноп. обл.). Походив зі священницької родини Пісецьких: батько – о. Кипріян (1840–1920), парох с. Котузів Підгаєц. деканату; дідусь – о. Іван (1811–1861), парох с. Великий Полюхів Унів. деканату (нині Золочів. р-ну Львів. обл.).

Одружений. Рукоположений на священика 25.12.1898. Сотрудник і катехит у м. Моґастириська (нині Терноп. обл.; 1899–1902), тимчасово обслуговував парафію в м. Бариш (нині с. Бучац. р-ну; 1900–01). Сотрудник і катехит у с. Біла (нині Чортків. р-ну, усі 3 Терноп. обл.; 1902–06), очолював читальню т-ва “Просвіта”. Адміністратор (з 1906), згодом парох с. Корнів (1908–39), катехит у місц. шк. з укр. мовою викладання (з 1935 – утраквістична), сприяв розвитку звичайних церк. братств, заснував Братство тверезості. Додатково за дорученням єпископа тимчасово обслуговував парафії с. Раковець (1912, 1916–17), с. Олієво-Королівка (нині всі 3 Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.; 1914–16).

1910 заснував читальню т-ва “Просвіта” в с. Корнів та с. Ольховець (нині Вільхівці Городенків. р-ну). Брав активну участь у сусп. житті повіту, проводив сусп.-політ. й культ.-просвітн. діяльність, зокр. в м. Городенка сприяв орг-ції святкування ювілею М. Шашкевича (1911), 1912 виголосив проповідь під час урочистого відкриття вул. ім. Т. Шевченка.

У 11.1918 допомагав укр. військовим І. Чайці, Д. Грималюку й П. Петруняку в перебиранні влади від австр. до укр. адміністрації в Городенків. пов. З 1.11.1918 обраний головою укр. повітов. нац. ради в м. Городенка. Був капеланом (польовим духовником) при вишколі новобранців УГА в м. Заболотів (нині смт Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) та при запасних ч. УГА (1918–19). 1919 арештований польс. владою, згодом звільнений.

1920-х відіграв провідну роль у громад. житті Городенків. пов. 1921 у с. Корнів відновив читальню “Просвіти”, створив кооператив. 1924–25 за пожертви на Різдво й Великдень збудував та урочисто відкрив Нар. дім, організував аматор. театр. гурток і сільс. хор. Додатково тимчасово обслуговував парафію с. Копачинці (нині Городенків. р-ну; 1924–29), де заснував Братство тверезості, “Апостольство молитви”, парафіальну б-ку,

відновив та очолив читальню т-ва “Просвіта”, ймовірно, сприяв орг-ції в с. Куписівці (нині Городенків. р-ну) молодіжно-спорт. т-ва “Луг”. Брав участь у щорічних панахидах у пам'ять борців за волю України на цвинтарі Фільварок у м. Городенка. Під час акції пацифікації у повіті (1.07–1.12.1930) було пошкоджено парафіяльний будинок і Нар. дім. Арештований польс. поліцією за звинуваченнями у зв'язках із УВО та зборі коштів на “Бойовий фонд”, згодом звільнений за рішенням суду. Сини П. – Данило, Захарій і Григорій були бойовиками УВО; Григорій загинув під час акції біля м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.).

П. і похований у с. Корнів. На поч. 1990-х могилу П. впорядковано, на церк. резиденції встановлено меморіальну дошку.

Дж.: ДАІФО. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 726. Арк. 12, 49; Спр. 733. Арк. 49; Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 4. Арк. 106; Ф. Р–388. Оп. 1. Спр. 330.

Лит.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 134, 305, 306, 340, 675, 676, 748, 755; Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 39, 40, 292–295, 540, 590, 755; Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 49, 64–65, 97, 132–134, 171, 183–185; *Делятинський Р.* Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.). Івано-Франківськ, 2017. С. 85, 87, 88, 374, 379; *Єгрешій О.* Греко-католицьке духовництво в умовах ЗУНР: роль у формуванні органів влади, творенні українського війська // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2009. Вип. 18. С. 199–208; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріали до історії). Вінніпег, 1963. С. 85, 191–192, 240; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 316.

**Олег Єгрешій,
Руслан Делятинський**

**ПІСЕЦЬКИЙ
Олександр
Купріянович**

**ПІСЕЦЬКИЙ
Олександр Купріянович**

(27.03.1869–20.05.1948) – поштовий службовець, держ. і громад.-політ. діяч. Н. в м. Броди (нині Львів. обл.) в сім'ї священика. З 1870 проживав у с. Котузів (нині Тербовлян. р-ну Терноп. обл.), де його батько обійняв парафію. Навч. в г-зіях м. Бережани (нині Терноп. обл.) і м. Рясів (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Через сімейні обставини університет освіти не здобув. Проживав у м. Львів. У 12.1893 склав у Галиц. намісництві іспит з держ. обліку. Працював урядником на пошті, згодом став рахунковим ревідентом дирекції пошти, напередодні ПСВ очолював Городоцьку поштову дільницю в місті.

Діяльний у громад.-політ. житті, належав до УНДП, був чл. її ШНК. Висувався від партії на виборах 1911 у послі австр. парламенту, 1913 – у послі Галиц. крайового сейму, однак обидва рази не був обраний. У 03.1909 обраний чл. виділу філії "Просвіти" в м. Львів.

Після Листопадового чину займався відновленням телефон. і телеграф. зв'язку Львова з повітами. 9.11.1918 увійшов до уряду ЗУНР як держ. секретар пошти і телеграфу. Разом з чл. уряду 22.11.1918 виїхав зі Львова й прибув до м. Тернопіль. Займався питанням кадрів, виїжддав у повітові центри для налагодження поштової і телефон.-телеграф. служби. У 12.1918 організував постійні курси поштових працівників, телефоністок і телеграфісток, шк. військ. телеграфістів, переведені в 01.1919 з Тернополя до м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). 4.01.1919 очолив дирекцію пошти і телеграфу в новоств. ДСШПТ в 2-му уряді ЗУНР. Під кер-вом П. було реорганізовано й налагоджено загалом ефективну роботу поштово-телеграфних урядів (відділів) у повітах, введено на телеграфі укр. абетку, виготовлено для пошти штемпелі з символікою ЗУНР, в окремих повітов. центрах відкрито курси телефоністок і телеграфісток, відремонтовано старі й закуплено нові телеграф. апарати, для уряду придбано новітні апарати Юза, створено держ.

службу кур'єр. зв'язку, відновлено лінії телефон. зв'язку тощо.

У кін. 05.1919, внаслідок евакуації уряду ЗУНР зі Станіславова, виїхав до м. Відень. Офіц. посад в уряді Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича не займав.

Повернувся до Галичини в 06.1924. Згодом влаштувався на посаду службовця пошти в м-ку Гримайлів (нині смт Гусятин. р-ну Терноп. обл.), що дало змогу 1927 отримати держ. пенсію. Був активним діячем в укр. громад.-політ. житті. Як чл. УНДО очолював від створення в 08.1926 до 12.1935 к-т партії в Скалат. пов., організовував різні політ. акції, зокр. протестні віча, відзначення укр. свят та істор. подій, передвиборчі кампанії. Був учасником з'їздів УНДО, обраний до його ЦК. До 09.1939 незмінний чл. управи повітов. філії "Просвіти", протягом деякого часу очолював її. Був головою надзірної ради ПСК у м. Скалат. Зазнавав переслідувань польс. властей і шовініст. кіл, кілька разів був відданий під суд й оштрафований; під час пацифікації восени 1930 заарештований і побитий жандармами. Від серед. 1930-х проживав у домі своєї сестри в с. Зелене (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.).

П. і похований у с. Зелене.

Літ.: Боберський І. Щоденник. 1918–1919 рр. К., 2003. С. 99; Гуцал П. Олександр Пісецький // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 262–265; Його ж. Уродженець Брідщини – державний секретар ЗУНР // Голос відродження. (Броди). 2019. 17 трав.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 80, 265, 408–409, 417, 427; "Нехай тобі та наша українська земля легкою буде" // Діло. 1935. 6 черв. Ч. 147. С. 3–4; 70-ліття Олександра Пісецького // Діло. 1939. 4 лип. Ч. 150. С. 5–6; Хоркавий І. Міністр ЗУНР: До 123-річчя з дня народження О. Пісецького // Вісник Надзбруччя (Гусятин). 1992. 27 берез.; Цегельський Л. Від легенди до правди: спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопада 1918 р. Львів, 2003. С. 167–168.

Петро Гуцал

ПІСТІНЕР**Якоб**

(1882–23.08.1930) – єврейс. громад. і політ. діяч Буковини. Н. в с. Фундул Молдовеї (нині Румунія). Здобув вищу освіту на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Д-р права. Працював практикуючим адвокатом, згодом зайнявся політ. діяльністю. Учасник єврейс. робітн. руху. 1905 позитивно сприйняв поч. революції в Рос. імперії. 12.11.1905 – учасник масових зборів жителів м. Чернівці на пл. Ринок з приводу успіхів революції в Росії; закликав до активізації б-би за заг. виборче право в Австро-Угор. імперії. 25.07.1906 на робітн. зборах у Чернівцях висловив обурення спробою властей Буковини вислати євреїв, які втекли від переслідувань зі сторони рос. влади, назад до Росії. Співробітник, згодом ред. соціал-демократ. газ. "Volkspreste"; перетворив її на щотижневу, згодом на популярну щоденну газ. (з 1912 мала назву "Vorwärts"). Напередодні ПСВ очолював Єврейс. соціал-демократ. партію (складова Буковин. соціал-демократ. орг-ції).

23.10.1918 у м. Чернівці брав участь у конф. представників єврейс. партій та заснуванні ЄНРади Букови-

ни; від ім. всіх присутніх проголосив право євреїв Буковини на самовизначення і заявив, що євреї бажають жити в мирі й дружбі з усіма націями краю. Напередодні Буковин. віча був одним з організаторів переговорів з метою узгодження позицій УНРади та РНР щодо майбутнього управління Буковиною; перемовини виявилися безуспішними через відмову голови РНР Я. Флондора погодитися на поділ краю за нац. ознакою. 10.11.1918 разом з Б. Штраухером обраний президентом ЄНРади та чл. її виконавчого к-ту. У 11.1918, як представник єврейс. крайової соціал-демократ. орг-ції, підписав відозву ЄНРади Буковини до єврейс. нас. краю з приводу реорг-ції Австро-Угор. д-ви.

16.11.1918 виступив з доповіддю на зборах єврейс. соціал-демократів у залі Робітн. дому в Чернівцях, визначив завданням євреїв продовження б-би за права нацменшин в умовах рум. окупації; зібрання було розігнане рум. поліцією. 27.11.1918 поставив підпис під листом ЄНРади до Я. Флондора з відмовою брати участь у рум. об'єднавчому конгресі та вимогами гарантування нац. прав євреїв у Румунії. 2.06.1919 – учасник скликаних Я. Флондором публічних зборів представників нац. громад Буковини в залі Чернів. мерії; висловив різкі обвинувачення на адресу рум. окупац. адміністрації краю.

У період рум. окупації Буковини безкорисно захищав укр. селян та інтелігенцію у воєн. судах. Чл. ІСДПБ, кер. Бунду Румунії, пропагандист ідиш, кер. та співробітник газет і журналів на ідиш. Депутат рум. парламенту від ІСДПБ, обраний у Чернів. пов. 1920–22, 1922–26. У 02.1921 увійшов до складу соціал-демократ. фракції в парламенті, 1921 – до виконкому Міжнар. робітн. союзу. З 1923 – представник Румунії в Соціаліст. інтернаціоналі. Депутат від списку НЦП 1928–30. Виступав на захист соц. і нац. прав єврейс. нас. у рум. сусп-ві. У парламенті захищав права укр. народу в галузі шкільництва й к-ри.

П. у м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.). Похований у м. Чернівці.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 313; Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чв. XVIII – на початку XX ст.: Збірник документів та матеріалів / упор. О. Добржанський, М. Кушнір, М. Никирса. Чернівці, 2007. С. 34, 310, 395–404, 431–432; Нариси з історії та культури євреїв України. К., 2009. С. 163; Смерть прихильника українців // Свобода. 1930, Ч. 244. С. 1; *Старик В.* Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921: Між націоналізмом і толерантністю. Чернівці, 2009. С. 135, 144, 166, 174; *Parlamentari evrei în forul legislativ al României (1919–1940). Documente (extrase).* București, 1998. P. 411.

Богдан Паска, Ігор Піддубний

ПІТУШЕВСЬКИЙ

Володимир Симеонович

(1879–23.10.1943) – старшина УГА, громад. діяч. Родич ген.-чет. УГА М. Тарнавського. Н. в с. Задвір'я (нині Буськ. р-ну) в сім'ї священика. З 1885 проживав у с. Сасів (нині Золочів. р-ну, обидва Львів. обл.), де його батько обіймав парафію. Навч. в реальній шк. м. Львів.

Під час РСВ служив в австро-угор. армії рахунковим фельдфебелем. В УГА – з 12.1918, був хорунжим госп. підрозділу. За р. Збруч служив у КЕА. 1.08.1919 іменованій четарем.

Після війни поселився в м. Чортків (нині Терноп. обл.). Працював фінансов. інспектором, брав участь в укр. громад. житті. В час нім. окупації з осені 1941 очолював союз громад міста, одночасно завідував відділом торгівлі й промислу в Укр. допомоговому к-ті. З поч. 1943 важко хворів.

П. у м. Чортків; збереглася могила на місц. цвинтарі. Іменем П. в місті названа вулиця.

Літ.: Базалінський А. Стийковий. усе життя. Чортків, 2009; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 332.

Петро Гуцал

ПІШОН

Стефан

(Pichon Stephen Jean Marie;

10.08.1857–18.09.1933) – франц. політик, дипломат. Н. в муніципалітеті Арне-ле-Дюк (Франція). Історик за професією. Належав до партії соціалістів-республіканців, згодом до Радикальної партії. Дотримувався центрист. і правочентрист. поглядів. 1897–1900 – франц. міністр у справах Китаю. 27.12.1901–7.02.1907 – ген. резидент у Тунісі. Близький до Ж. Клемансо. 25.10.1906–2.03.1911, 22.03–9.12.1913, 16.11.1917–20.01.1920 – міністр закорд. справ Франції.

20.08.1918 влаштував прийом представникам бюро Укр. нац. ради в м. Париж А. Тома та Е. Дені. Наприкінці 11.1918 відмовився від офіц. контактів з УНРадою та УНС. У 12.1918 виступив у франц. парламенті із заявою щодо готовності визнати ПНК легітимним польс. урядом.

Під час Паризької мирн. конф. був осторонь обговорення і прийняття ключових рішень, підпорядковувався прем'єр-міністру Ж. Клемансо. Зустрічався з головою укр. делегації Г. Сидоренком. До укр. самостійності ставився негативно, прагнув відновлення Рос. імперії та створення сильної Польщі. Тісно спілкувався з Р. Дмовським. 24.02.1919 – учасник засідання ВР Паризької конф.

щодо відправки польсь. армії Ю. Галлера з Франції до Польщі. 17.03.1919 – учасник засідання ВР Паризької конф., на якому ухвалено розробити механізм мор. переправлення армії Ю. Галлера до м. Данціг (нині Гданськ, Польща). 18.06.1919 брав участь у прийнятті рішення Радою міністрів країн Антанти щодо кордону між українцями й поляками в Сх. Галичині; обстоював належність м. Львів до Польщі. 25.06.1919 брав участь в ухваленні рішення Антанти про дозвіл польсь. армії на окупацію Сх. Галичини до р. Збруч; був уповноважений донести це рішення до відома укр. уряду. 7.11.1919 схвалив заяву брит. делегації на ВР Паризької конф. щодо надання Польщі мандата на Сх. Галичину під егідою Ліги Націй на визначений період. Учасник засідання ВР Паризької конф. 20.11.1919, за результатами якого ухвалено рішення про надання Польщі 25-річного мандата на Сх. Галичину; виступав за врахування побажань польсь. делегації. Кавалер (31.10.1895), Офіцер (8.04.1898) та Командор (14.08.1900) Ордену Почесного легіону.

П. у муніципалітеті Ве-ан-Монтань (нині Франція).

Лім.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009. С. 58, 73–78, 116–117, 556–565, 572–584, 831–841; *Dłuski K. Wspomnienia z Paryża. Od 4.I do 10.VII 1919 r. Warszawa, 1920; Romer E. Pamiętnik paryski (1918–1919). Wrocław, 1989.*

**Богдан Паска,
Ганна-Меланія Тичка**

ПЛАВ'ЮК

Іван Михайлович

(1881–1964) – церк. і громад. діяч. Н. в м. Кути (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у багатодітній сім'ї. Навч. в нар. 4-класній шк. м. Кути (1888–92), г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1892–1901), духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту м. Львів (1901–05). Одружений. Рукоположений на священика 27.09.1905 єпископом Г. Хомишиним. Душпастир. працю розпочав восени 1905 як катехит (учитель

греко-катол. релігії) в нар. шк., згодом г-зії м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.).

На поч. ПСВ 1914 призначений резервним капеланом австр. армії. З 1916 служив польовим духівником при штабі 58-го полку піхоти в м. Люблін (нині Польща), де організував збір пожертви “на сироти воєнні” (605 корон). Грамотою 9.03.1917 єпископ Г. Хомишин іменував П. радником консисторії з крилошан. відзнаками. Єпископ. консисторія в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 22.01.1919 розглянула прохання Вищого духовного польового уряду УГА про надання П. “мандату на курата” УГА.

З 1920 знову став катехитом г-зії м. Товмач. Підтримував дружні відносини з о. Л. Іванцевим; синові якого – Денису під час навч. в г-зії надав житло. Деякий час додатково в. о. адміністратора парафій у м. Товмач (9.11.1926–11.10.1929), відтак у с. Палагичі (нині Тлумац. р-ну; 1931). Ординаріатський делегат до окружної шкільн. ради в Товмачі (1927–31). Почесний крилошанин єпископ. капітули в м. Станиславів (з 6.09.1930).

У міжвоєн. період організував і провадив діяльність церк. т-в – Братства Найсвятішого Серця Христового, Т-ва Святого Іоана Милостивого, Братства Матері Божої Неустанної помочі, Марійської дружини, читальні “Скала”. 1936 перевіз із Португалії до Товмача статую Матері Божої з Фатіми, яку встановив у каплиці “селянської бурси імені Шашкевича”. У 05.1937 організував 1-й Марійський конгрес у Товмачі за участю 60 священиків і 30 тис. мирян.

У 12.1944 потрапив у “розробку” органів НКДБ як декан Тлумац. р-ну. У 07.1945 чл. Ініціативної групи о. А. Пельвецький спробував приєднати П. до РПЦ. Під час кампанії “возз'єднання ГКЦ з РПЦ” у 08–10.1945 як декан мусив забезпечити явку священиків до облвиконкому.

20.12.1949 заарештований за звинуваченням у антирад. агітації. Особливою нарадою при МДБ СРСР 14.08.1950 засуджений на 10 р. позбавлення волі. Повернувся додому у віці 81 р., часто хворів.

ПЛАСКОНІС
Василь Франкович

П. у м. Тлумач, де й похований у родинному гробівці. Реабілітований 25.09.1989.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 3. Арк. 121; Спр. 1194; Ф. Р-388. Оп. 2. Спр. 32. Арк. 39 зв. – 40, 41, 84 зв.; Спр. 46; ЦДІАУЛ. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 242.

Літ.: Вістник Станиславівської єпархії. 1918. Ч. 1–3. С. 23, 25; *Іванцев І.* Іванцев Лука Ілліч (1872–1954). Біографічний нарис. Івано-Франківськ, 2015. С. 33, 44, 46; *Кудлач В.* Тлумацька гімназія: погляд через століття (до 100-річчя заснування гімназії в Тлумачі) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2010. Вип. 18. С. 24–33; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 301; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. К., 2006. Т. 1. С. 270, 839; *Мохорук Д.* Село моє Топорівці. Історико-краєзнавчий та етнографічний збірник. Кн. 1. Снятин, 2005. С. 93–96; Реабілітовані історією. Івано-Франківська область: у 2 кн. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2006. С. 334.

Руслан Делятинський,
Олег Єзрешій

ПЛАСКОНІС **Василь Франкович**

(26.11.1897–21.02.1991) – військовик, публіцист, громад. діяч. Н. в с. Дичків (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у багатодітній сел. сім'ї. Здобув освіту в рідному селі. Співзасн. сільс. драмгуртка.

Від 1917 учасник ПСВ; після військ. вишколу в м. Оломоуц (нині Чехія) воював на Італ. фронті. Восени 1918 в м. Тернопіль зголосився добровольцем до УГА, звідки відряджений до ДА УНР. Кілька місяців перебував у м. Шепетівка (нині Хмельн. обл.), де перехворів на тиф. Навесні 1919 для остаточного видужування отримав 3-тижневу відпустку, яку провів удома, після чого повернувся до своєї ч. в Шепетівку. Далі перебував у м. Бердичів (нині Житомир. обл.), Вінниця, Житомир, Київ та Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.),

де кілька днів охороняв Гол. от. ДА УНР С. Петлюру. У м. Рівне, як вістун сотні скорострілів, допомагав укр. підрозділові вирватися з більшовиц. оточення. Згодом у м. Гусятин (нині смт Терноп. обл.) разом з ін. укр. вояками роззброєний поляками. Зазнав переслідувань від польс. окупац. влади.

Від 1925 – у Канаді: працював у каменоломні поблизу м. Вінніпег, на фермах та лісорозробках пров. Саскачевань, у копальнях пров. Онтаріо, фермер у м. Сент-Кетерінс (пров. Онтаріо). Діяльний у громад. житті місц. укр. еміграції: секретар УНО м. Тиммінс (пров. Онтаріо); голова УСГ в Сент-Кетерінс, де 1958 – голова к-ту будови пам'ятника воякам, полеглим за Канаду й Україну (відкритий 1965). Делегат 1-го (м. Нью-Йорк (США), 1967) та 2-го (м. Торонто (Канада), 1973) СКВУ. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри (1967) та Воєн. хрестом (1968). Автор споминів “З рідного села в широкий світ” (Сент-Кетерінс, 1975).

П. у м. Сент-Кетерінс, де й похований на кладовищі Вікторія.

Літ.: *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 515; *Мельничук Б.* Пласконіс Василь // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 468; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 356; Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Регіональний історично-мемуарний збірник. Т. 3 / редкол.: Р. Миколаєвич, П. Гайда, М. Кінасевич та ін. Філядельфія, 1983. С. 361–362.

Микола Лазарович

“ПЛАСТ” (“УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАСТ”) У ДОБУ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Юнацько-молодіжний виховний рух на основі скаут. виховної методи (скаутинг, англ. scouting), а також відповідна орг-ція.

Англ. скаут. рух, хоч і синтезував ідеї педагогів-новаторів 1890-х – поч. 1900-х (пед. рух Wandervogel, Е. Томпсон Сетон та ін.), започаткований англ. ген. Р. Бейден-Пауеллом, тому був

мілітаризованим. Події ПСВ сприяли такому баченню, хоча власне скаутинг передбачав гармонійність через виховання х-ру, фіз. розвиток, фаховий вишкіл та громад. служіння.

Метою руху було виховання здорового громадянина, опори сусп-ва. Вважалося, що скаутинг – ознака держ. націй. Тому т. зв. недерж. народи всіляко прагнули розвинути цей рух і в себе, а вихованці й активісти руху були діяльними в нац.-визвол. змаганнях. З огляду на зазначене, пластуни та пластові організатори взяли активну участь у проголошенні укр. державності та в б-бі за незалежність ЗУНР, а перед тим у стрілец. русі та УСС.

Перші спроби створення скаут. (“скавтових”) гуртків у Галичині почалися бл. 1910 (як вважає історик В. Верига та довоєн. пластовий організатор і ветеран УГА В. Галан). 1911 незалежно укр. скаут. гуртки, які з кін. 1911 – поч. 1912 прийняли назву “пластунських”, організували П. Франко, І. Чмола та О. Тисовський. Останній вважається основоположником руху, автором адаптованого Пластового Закону та осн. пластових підручників, у т. ч. гол. підручника “Життя в Пласті” (1-ше вид. 1921). До серед. 1920-х “П.” поширювався серед підлітків гімназійного віку, а також дорослих організаторів. Ті пластуни, які вийшли з юнац. віку, чл. орг-ції не вважалися.

Окремих дівочих пластових ч. до 1920-х майже не було. Назва “Пласт” (авт. І. Боберський), похідна від “пластун” (започаткував П. Франко), була пов’язана з козац. традицією. Окремі співзасн. та організатори “П.” були водночас співзасн. мілітарного (стрілец.) руху, насамперед студент Львів. ун-ту І. Чмола (згодом сот. УСС і полк. ДА УНР).

“П.” під час ПСВ. З поч. ПСВ чимало вихованців “П.” зголосилося добровольцями в УСС (ч. воювала в австр. армії). Через це, а також через тривалу рос. окупацію Галичини й Буковини (1914–17), “П.” переважно призупинив свою діяльність, спроби відродження та координації якої почастішали від 1916. Тоді ж зорганізовано 1-й окремий дівочий гурток у м. Чернівці; з 11.1916 відновлено 1-й пластовий полк ім. П. Конашевича-Сагайдачного в м. Львів, при якому 1918–19 вийшло 10 чисел час. “Пластова стежа”. Гурток представників 1-го пластового полку брав участь у привітанні митрополита А. Шептицького після його повернення з рос. неволі 10.09.1917. На осінь 1918 уже було кілька активних осередків, зокр. в м. Перемишль (нині Польща; С. Загородний), Самбір, Стрий (нині обидва Львів. обл.; Я. Весоловський), Терехів (нині Терноп. обл.; І. Дурбак), можливо, Станіславів (нині Івано-Франківськ) та ін. З весни 1918 діяв керівний орган “П.” –

Українські пластуни в м. Львів 19 жовтня 1918 р.

Верховна пластова рада (ВПР) на чолі з основоположником “П.” д-ром О. Тисовським, викл. АГ. Як голова ВПР О. Тисовський мав титул Вождя пластунів. До ВПР 1918–20 належали також проф. М. Федусевич, о. Є. Монцібович із дружиною, С. Тисовський, проф. О. Мриц, проф. М. Кекиш, проф. Зимак.

Від 28.09.1918 Шкільна крайова рада затвердила “П.” як офіц. орг-цію під протекторатом Укр. крайового т-ва охорони дітей і опіки над молоддю (УКТОДОМ). Усі перелічені осередки у відповідних місцевостях і їхні активісти поза ними взяли участь у Листопадовому чині. Осідком 1-го пластового полку й ВПР був Нар. дім у Львові, де тоді містилися філія і гол. заклад АГ. Там відбувалися і наради таємного УЦВК.

Листопадовий чин. Пластові організатори й пластуни взяли допоміжну участь у Листопадовому чині. Пластова домівка розташовувалася в будинку проф. К. Студинського, де ад’ютант Д. Вітовського хор. УСС Д. Паліїв 30.10.1918 дав пластунам наказ від УЦВК розвідати Львів та його околиці на наявність військ. ч. австро-угор. армії, їх розташування, чисельність та озброєння і скласти звіт 31.10.1918. Юнаки цілковито впоралися з завданням та отримали нове – обслідувати різні відтинки міста, щоб виявити, чи немає підозрілого руху, чи не збираються поляки тощо. У Нар. домі пластуни мали розмову із засн. своєї орг-ції О. Тисовським, який повідомив: “Завтра у Львові буде історичний день – відновлення Української державної незалежності”. Ймовірно, д-р О. Тисовський брав участь у нарадах таємного УЦВК й частково через нього пластунів залучали до подій Листопадового чину у Львові. Львів. пластуни-гімназисти й студенти також були кур’єрами, яких пополудні 31.10 вислали Д. Вітовський і нач. штабу С. Горук з наказами до повітов. комісарів чи укр. діячів, щоб у ніч на 1.11 перебирати владу на місцях.

Як свідчить ред. стаття в ж. “Вогні” (1935. Ч. 3), вночі з 31.10 на 1.11.1918 у Листопадовому чині взяло участь понад 50 пластунів і пластунок. Під час за-

хоплення об’єктів у Львові вони розносили накази й провадили на місце відділи укр. вояків. Серед них були: В. Горбай, М. Колесса, З. Кохановський, М. Кузь, В. Лициняк, О. Мох, В. Мурський, Ю. Студинський та ін. Окремі пластуни брали участь у боях за Львів проти поляків. Були й загиблі, яких М. Колесса слушно назвав “укр. орлятами”, за аналогом з польс. “львів. орлятами”.

Листопадовий чин у провінції допомагали творити пластуни в м. Золочів, Яворів (нині обидва Львів. обл.), Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та ін. Особливо активними були пластуни в м. Тереховля та Стрий. У Тереховлі укр. військ. команді допомагали 10 пластунів під проводом Я. Мохнацького. Вони були кур’єрами при Дійовому к-ті, що урядовав у Нар. домі, та роззброїли станицю австр. жандармерії. У Стрию місц. військ. к-т зібрав значну військ. силу для перевороту – 1100 стрільців, 40 старшин і 33 пластуни. Останні, у своїй основі юнаки гуртка “Сови”, готувалися до перебрання українцями влади задалегідь – від 10.1918 провадили підготовчі вправи. 7.10 відбулася поіменна присяга пластунів у “Руській бурсі”. Стрий. пластуни добували для себе зброю, переховували її для повстання, навч. стріляти. У ніч із 31.10 на 1.11.1918 вони озброювали укр. добровольців і самі займали різні об’єкти під кер-вом укр. старшин австр. гарнізону. Так, відділ сот. Колодницького, до якого належав Л. Шанковський, зайняв заліз. станцію. Пластуни вивісили укр. прапор на ратуші. У перші дні укр. влади пластуни стали зав’язком Пластун. сотні, підпорядкованої Стрий. ОВК. Ця ч. військ. залоги несла охоронну службу заліз. станції, де роззброювала чужинські транспортні засоби й цивільне нас.; здійснювала охорону повітов. ради, де містився укр. штаб, службу надзвичайних доручень та обслугову всіх телефон. апаратів; охорону пошти й телефон. станції; контррозвідку; військ. і телефон. вишкіл; навч. стрільби.

Пластунська сотня невдовзі перетворилася на повноцінну ч. УГА. Доукомплектована ін. неповнолітніми,

вона стала телефон. сотнею 3-го корпусу УГА під командуванням Д. Пеленського. Пізніше ця ч. була перейменована в Окрему пластун. сотню малолітніх добровольців, а ч. її учасників отримала спец. військ. звання – пластун старший вістун. Декілька юнаків стали підхорунжими, а хорунжим зі стрий. пластунів у цій ч. був О. Скобельський. Були й ін. випадки участі пластунів у збройн. б-бі за укр. державність, зокр. в польс.-укр. війні 1918–19. За це опісля деякі з них отримували пластун. нагороди, напр. А.-Б. Макарушка, якого ВПР наділила найвищим ступенем Гетьман. пластуна-скоба.

Пластова діяльність під час ЗУНР–ЗОУНР. Події Укр. революції пожвавили контакти між скаут. орг-ціями Центр. та Сх. України з “П.” Галичани допомагали українізувати існуючі скаут. ч. (зокр. надаючи їм галиц. пластові підручники) та організувати нові. 1918–19 з їхньою допомогою ств. пластові ч., зокр. на Поділлі. Так, разом з місц. активістами галичани активно працювали в “П.” м. Кам’янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Восени 1919 тут перебувала Директорія, урядові установи й військ. кер-во УНР, у т. ч. й уряд Диктатора ЗОУНР Є. Петрушевича та УГА (від серед. 07.1919). Завдяки співучасті галичан у діяльності скаут. частин, орг-ція отримала назву “П.” і похідні від неї (раніше вживалися назви “Українські бойскаути” тощо). 1919 Військ. мін-во призначило П. Богацького нач. комісії для військ. юнацьких шк., “Січей” і “П.” в УНР. 1919 старшини укр. війська (спільно галичани й наддніпрянці) утворили т-во “Мати-Січ”. Крім орг-ції Січей у місті та повітах, Січова рада працювала над орг-цією відділів “Молодої Січі” на скаут. засадах. Статут “Молодої Січі” затвердили культосвіт. відділ Військ. мін-ва та Мін-ва освіти. Опісля обидва мін-ва схвалили справу орг-ції “Січей” як форму фіз. й морального виховання укр. молоді в УНР.

Згодом Кам’янець-Подільський зайняли поляки. П. Богацький виступив з міста з Кошем охорони респ. ладу. До його повернення (бл. 10.01.1920) ті організатори, які zostалися (проф. Й. Пе-

ленський, д-р Когут, сот. М. Саєвич та Остафійчук), наглядали, щоб справа орг-ції “Січей” не зникла, і перенесли свою увагу на “молоді січі” при шк. Пластові ч. виникли в усіх шк. міста. У 04.1920 зорганізовано при “Матері-Січі” Гол. пластову раду (ГПР), яка складалася з 5 чл. та 4 заст. Почесним головою ГПР обрано кошового от. “Матері-Січі” П. Богацького. Очолив Раду пластун П. Зазуляк (голова), містоголови (заст.) була М. Кекиш (М. Кекішівна), скарбником – В. Зборовець, організатором – П. Василюк і секретарем В. Фільц. Їхніми заст. в ГПР стали: Олійник, Б. Розенкранц, Шеремета і Букоємський; П. Василюк був кер. хлоп’ячих орг-цій, М. Кекиш – дівочих. Згодом головою ГПР став Й. Пеленський, його заст. – С. Русова. Правильник для роботи скаут. частин складено на основі кн. О. Тисовського “Пласт” (1913). Існували 1-й і 2-й Кіш українських пластунів у м. Кам’янець на Поділлі. Крім них, улітку 1920 утворено ще Пластовий кіш при г-зії ім. Руданського й тех. шк., а також дівочий “П.” у 3 вищих початкових шк. і жін. сел. г-зії. Серед публічних заходів “П.” було свято посвячення пластового прапора в університет. церкві на Зелені свята. 6.06.1920 пластуни складали урочисту обітницю, яку провів о. Табинський. Після обітниці до пластунів зверталися з промовою ректор ун-ту, міністр І. Огієнко, дир. г-зії ім. Руданського Козинець, проф. В. Біднов, п. Гриб та від ГПР П. Зазуляк.

З поч. рум. окупації Буковини та Бессарабії діяльність “П.” в цих регіонах припинилася (на Буковині відновлена на поч. 1930-х). У Галичині “П.” масово відновив свою працю 1920–21, організаційно залишався в стр-рі УКТОДОМ. Відновлений “П.” спільно з ч., заснованими в еміграції та на Закарпатті, 1921 налагодив перші зв’язки “П.” з Міжнар. скаут. бюро в м. Лондон за посередництвом посольства ЗУНР у м. Відень.

Після поразки ЗУНР, дипломатичних невдач і припинення діяльності ДЦ ЗУНР в еміграції в “П.” формувалася культ. визвол. змагань часів Укр. революції, невід’ємною частиною якого були й події, пов’язані з Листопадним чином

і ЗУНР. Відзначали річниці Листопадового чину, на Зелені свята відбувалися походи до могил УСС і УГА, діяли курені старших пластунів ім. Боїв за Львів у с. Левандівка (нині в складі м. Львів), Чота крилатих у м. Сокаль (нині Львів. обл.) та ін. Вшанування історії визвол. змагань, зокр. пов'язаних із ЗУНР, продовжує культивуватися у відродженому "П."

Дж.: Тисовський О. Автобіографія // ЛНБ. Відділ рукописів. Ф. 9. Спр. 5108.

Літ.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України. К., 1993; *Левицький С.* Український Пластовий Улад в роках 1911–1945 у спогадах автора (Причинки до історії Пласту). Мюнхен, 1967; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Окаринський В.* Пласт в українському національно-визвольному русі (1911–1939 рр.). Тернопіль, 2006; *Його ж.* Український скаутський рух (1911–1944 рр.). Тернопіль, 2006; *Його ж.* "Українські орлята": Участь молоді і дітей у збройній боротьбі за незалежність Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) // Україна–Європа–Світ: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Тернопіль, 2009. Вип. 2. С. 99–106; *Савчук Б.* Український Пласт 1911–1939. Івано-Франківськ, 1996; *Тигр (Богацький П.)* До історії Пласту на Україні // Молоде Життя. Прага, 1933. Ч. 5–6 (81–82). С. 16–17; Юнацтво в обороні рідної землі: Спогади про участь молоді у визвольних змаганнях 1918–1920 років / зібрав та впорядкував В. Татомир. Філадельфія, 1960.

Володимир Окаринський

ПЛЕТЕНЕЦЬКИЙ

Петро

(1882–24.10.1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Гучко (нині в складі м. Добромиль Старосамбір. р-ну Львів. обл.).

Стрілець 9-ї бригади УГА. Воював у Галичині й Наддніпрянщині.

П. від тифу в м. Немирів (нині Вінниц. обл.), де й похований.

Літ.: Гайдукевич О. Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 114.

Олег Павлишин

ПЛІСКА

Михайло Іванович

(28.01.1881–14.03.1961) – селянин, громад. діяч, делегат УНРади ЗУНР. Н. в с. Задарів (нині Монастирис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в рільничій шк. м. Львів; після її закінчення повернувся до родинного села, провадив власне г-во. Брав діяльну участь у громад. житті села й Буцац. пов. Був одним з організаторів і кер. кооперативу "Сила", головою "Січі" в Задарові; чл. виділу повітової філії т-ва "Просвіта". Підтримував політ. платформу УНДП, був обраний до її повітов. к-ту. Як добрий промовець виступав на вічах і нарадах.

Під час РСВ воював в австро-угор. армії на Балкан. й Італ. фронтах; 1918 демобілізований. Учасник Листопадового чину на Бучаччині. 6.11.1918 обраний до Буцац. повітов. нац. ради, у 12.10.18 – до УНРади ЗУНР від Буцац. пов.; брав участь у роботі всіх сесій парламенту в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Разом з УГА в 07.1919 перейшов за р. Збруч. Повернувся додому навесні 1920; був затриманий польс. властями, але після слідства звільнений.

Згодом разом із сім'єю переїхав до с. Джурів (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Продовжував займатися громад. справами, зокр. був головою к-ту буд-ва Нар. дому в селі, деякий час належав до Чортків. повітов. к-ту УНДО.

Після утворення рад. влади восени 1939 відійшов від громад. діяльності. У післявоєн. час працював у місц. колгоспі.

П. і похований у с. Джурів.

Літ.: Гуцал П. Пліска Михайло Іванович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 468–469; *Павлишин О.* Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 років // Україна модерна. 2000. Ч. 4–5. С. 249; *Шипилявий С.* Передові громадяни і визначні постаті Бучаччини // Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972. С. 404.

Петро Гуцал

ПЛЮНДРАС**Прокіп Васильович**

(08.08.1893–03.11.1937) – старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Добросин (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) у сім'ї службовців. Здобув освіту в г-зії.

Учасник ПСВ, підстаршина австро-угор. армії. З 11.1918 – в УГА, мав військ. звання хорунжого.

Після 04.1920 залишився в рад. Україні. Проживав у м. Харків. Тех. кер. вид-ва "Рух". 1922 перебував під слідством Київ. губерн. відділу ДПУ за належність до "петлюрівської організації"; згодом був звільнений з-під варті.

Заарештований 2.12.1932 у "справі УВО". Суд. трійка при Колегії ДПУ УСРР 23.09.1933 винесла вирок – 5 р. ВТТ. Відбував покарання в таборах Карлагу, на Соловках.

Згідно з постановою Особливої трійки УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований прокуратурою Харків. обл. 18.10.1989.

Дж.: ДАХО. Ф. Р–6452. Оп. 5. Спр. 932.

Літ.: Остання адреса. До 60-річчя соловецької трагедії. Т. 1. К., 1997; Т. 2. К., 1998; Т. 3. К., 1999; Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 279.

Олександр Марущенко

ПОАЛЕЙ-СІОН

(עוֹלַיִם שִׁיּוֹן; дослівно: Робітники Сіону, Єврейська соціал-демократична робітничка партія Поалей-Сіон) – єврейс. політ. партія палестинофіл. напрям. Гол. мета діяльності П.-С. – утворення незалежної єврейс. соціаліст. д-ви в Палестині. Чл. П.-С. дотримувалися засад класової б-би, яка інтерпретувалася як єдиний шлях діяльності партії. На відміну від ін. єврейс. політ. партій того часу, П.-С. не сповідував реліг. постулатів, виступав за виключення віросповідних функцій з компетенції єврейс. гмін.

Перші осередки П.-С. виникли на поч. 20 ст. в м. Катеринослав (нині Дніпро), Одеса, Полтава, Вітебськ (нині Білорусь), Вільно (нині Вільнюс, Литва). 1904 відбувся установчий з'їзд П.-С.

у Галичині; 1905–06 у сх. і зх. ч. Галичини налічувалося 19 парт. осередків.

На відміну від Наддніпряни, де 1917–21 П.-С. нейтрально поставився до намагань українців створити свою д-ву, на ЗУЗ 1918–19 партія підтримала ідею укр. державності, першою з єврейс. політ. орг-цій ЗУНР відійшовши від позиції нейтралітету ЄНРади.

23.03.1919 Зх.-укр. секретаріат П.-С. оголосив декларацію, у якій заявив, що партія стоїть на "ґрунті вільної, незалежної, соборної Української Народньої Республіки, і буде підтримувати всі спроби її відбудови, закріплення і досягнення її самостійності в етнографічних кордонах". Загалом цей постулат П.-С. закріпив у "Деклярації українських і жидівських соціалістичних партій" 22.06.1919, резолюції П.-С. 26.08.1919, постанові крайової конф. П.-С. в УНР 15–18.10.1919 (усі в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.)).

Становище П.-С. було складним, тому в 02.1919 представник партії А. Рейс унікав офіц. заяв, оскільки лише в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) П.-С. визнавав укр. державність, а в м. Львів це було неможливим. У 03.1919 П.-С. звинуватив бурж. єврейс. партії в індіферентності до мови ідиш та надмірній гебраїзації, що, на думку парт. лідерів, компрометувало ідею єврейс. нац. автономії. Під егідою ЗОУНР П.-С. підтримав вибори до ЄНРади: у 05.1919 партія отримала 7 мандатів у Станіславові.

Після втрати державності ЗОУНР П.-С. виявляв опозиційне ставлення до польс. влади. Упродовж кін. 1921 – 1-ї пол. 1922 осередки П.-С. у Сх. Галичині розпалися, поступаючись новоутвореній сіоніст. партії праці "Хітахдут".

Загалом П.-С. бойкотувала вибори до польс. сейму й сенату 1922 під гаслами класової солідарності з укр. пролетаріатом. У 2-й декаді 09.1922 у Львові на конф. П.-С. більшість промовців виступила на підтримку рішення УСДП щодо бойкоту виборів 1922, участь у яких роз'єднала П.-С. на праве (вимоги цілковитого бойкоту) і ліве (об'єднання з польс. незалежними соціалістами в Об'єднаний виборчий к-т незалежних соціалістів Сх. Малопольці) крила.

Літ.: Гольдельман С. Листи жидівського соціал-демократа про Україну. Матеріали до історії українсько-жидівських відносин за час революції. Відень, 1921. С. 30, 40, 53, 63; Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. Івано-Франківськ, 2010. С. 203, 341; Поалей Ціон // Довідник з історії України (А–Я) / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. К., 2001. С. 584; Погребинська І., Гон М. Євреї в Західноукраїнській Народній Республіці (До проблеми українсько-єврейських взаємин). К., 1997. С. 15–16, 49, 56, 59–61, 69–70.

Іван Монолатій

ПОБЕРЕЖНИЙ Йосип Якович

(1895–09.02.1951) – військовик, греко-католический священник. Н. в с. Застіночє (нині Терєбовлян. р-ну Терноп. обл.). Випускник г-зії м. Терєбовля.

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. 3.09.1916 поранений у бою на г. Лисоня поблизу м. Бережани (нині Терноп. обл.). Як вояк УГА брав участь у польсь.-укр. війні 1918–19; важко поранений у боях біля м. Львів 11.1918.

Випускник Львів. духовної семінарії (1927), служив парохом у Скалат. деканаті (нині м. Скалат належить до Підволочис. р-ну Терноп. обл.), від 1937 – у с. Острівець (нині Терєбовлян. р-ну). 1946 не підписав рішення Львів. собору щодо ліквідації УГКЦ, продовжив душпастир. працю.

29.04.1950 заарештований співробітниками МДБ; 15.07.1950 засуджений військ. трибуналом на 25 р. ув'язнення. Покарання відбував у Сибіру (нині РФ).

П. у м. Іркутськ (нині РФ). 1.11.1993 реабілітований.

Літ.: Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Його ж. Побережний Йосип // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 470; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монреаль, 1955. С. 161.

Микола Лазарович

ПОБИГУЩИЙ

Євген Павлович

(15.11.1901–28.05.1995) – підстаршина УГА, політ. діяч. Н. в с. Постолівка (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Навч. у нар. шк. с. Воскресінці (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.), Коломий. г-зії (1913–18, 1920–21).

З проголошенням ЗУНР вступив добровольцем до лав УГА. Був учасником польсь.-укр. і рад.-укр. воєн (1918–20): боїв біля м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну Львів. обл.), Чортків. офензиви, походу УГА і ДА УНР на м. Київ та Одеса. Потрапив у “чотирикутник смерті”, перехворів на тиф у м. Вінниця, перебував у Збірній станиці УГА в Одесі (1920).

Після поразки визвол. змагань навч. на філос. ф-ті Укр. таємного ун-ту м. Львів (1922), греко-католическої ліцеї м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) (1923–25). Чл. УВО (з 1921), ОУН(б) (з 1929). Організатор укр. нац.-культ. життя в селах на Коломийщині (драмгуртки, могили борцям за волю України), за що зазнав переслідувань польсь. поліції (1923–25).

Навч. в старшинській шк. підхорунжих польсь. армії в поселенні Рембертув (нині в складі м. Варшава; 1926–34). Служив у 57-му піх. полку в м. Познань (нині Польща; з 1928), де одночасно студіював на правн.-екон. ф-ті ун-ту. 1936 здобув ступінь магістра. Учасник нім.-

польс. війни у 09.1939, під час якої як поручник польс. армії і команд. батальйону потрапив у полон. Перебував у таборі для військовополонених у м. Люккенвальде (нині земля Бранденбург, ФРН; 1939–40).

1940–41 працював у міськ. архіві м. Познань; у 02.1941 за дорученням ОУН(б) організував вишкіл укр. старшин у м. Берлін, а також за дорученням командування вермахту був перекладачем. У 05.1941 як майор переведений до м. Відень і Зайберсдорф (нині Австрія) для участі у формуванні Легіону "Дружини українських націоналістів" (ДУН), учасник походу ДУН в Угорщину й Румунію. Був очевидцем проголошення Акта відновлення Укр. Д-ви 30.06.1941 у Львові, команд. куреня "Роланд" (1941). Підписав Меморандум ДУН до нім. влади, був відкликаний до м. Франкфурт-на-Одері (нині ФРН), у 03.1942 відправлений до Білорусі для б-би з рад. партизанами. Після ліквідації ДУН на поч. 1943 ув'язнений німцями у львів. тюрмі на Лонцького. Після створення 14-ї гренадерської д-зії "Галичина" провадив вишкіл і був команд. 29-го піх. полку (1943–44), учасник боїв біля м. Броди (нині Львів. обл.; 1944), походів д-зії до Словаччини, Югославії та Австрії (1944–45), мав звання полковника 1-ї УД УНА.

Після ДСВ взяв прізвище своєї дружини – Рен, надалі підписував власні статті й спомини укр. мовою "Побігущий-Рен". Вчителював у шк. і г-зіях ДП (1945–54). Був референтом Гол. управи УЧХ в Німеччині (1951–54). Навч. на ф-ті права і сусп.-політ. наук УВУ м. Мюнхен (ФРН; 1950–51). Служив суперінтендантом у "Вартівничих сотнях" брит. окупац. армії в 3х. Німеччині (1954–58). Працював у ред. Антибільшовиц. блоку народів (1958–60). Був довголітнім виховником Спілки укр. молоді в Бельгії, Франції, Великій Британії, США (1959–80).

З 1969 – секретар і референт Укр. християн. руху, один з ініціаторів побудови в Мюнхені греко-католич. катедри. За харитативну працю для Католич. церкви Папа Іван-Павло II нагородив П. держ. відзнакою Ватикану – орденом

і титулом Лицаря-Командора св. Папи Сильвестра (1982).

Був активним дописувачем вид. укр. діаспори: "Авангард", "Крилаті", "Сурмач", "Українська думка", "Шлях перемоги". Нагороджений Пропамятним хрестом УГА, укр. й австр. комбатант. відзнаками.

П. у м. Мюнхен, де й похований на кладовищі Вальдфрідгоф.

Тв.: *Побігущий-Рен Є.* Зі школи на фронт // Молоде життя. Мюнхен, 1954. Ч. 6. С. 2; *Його ж.* Мозаїка моїх споминів. Т. 1. Мюнхен, 1982; Т. 2. Лондон, 1985.

Літ.: *Монолатій І.* Полковник і магістр // Всевідо. Коломия, 1993. 7, 11 листоп.; *Шарко Б.* Посвячення пам'ятника на могилі Євгена Побігущого // Християнський голос (Мюнхен). 1996. 8 верес.

Іван Монолатій

ПОБУГ-МАЛІНОВСЬКИЙ

Владислав

(Pobóg-Malinowski Władysław;

23.11.1899–21.11.1962) – польс. військовик, історик, публіцист. Н. в м. Архангельськ (нині РФ) у польс. родині. 1908–16 навч. в Архангельській філол. г-зії ім. М. Ломоносова. У 02.1916 виключений з г-зії. Випускник Володимирської військ. шк. м. Петроград (нині м. Санкт-Петербург, РФ). У 08.1917 направлений до 1-ї польс. роти Петроград. гарнізону. 15.12.1917 розпочав службу при штабі 1-го польс. корпусу ген. Ю. Довбор-Мусницького в м. Мінськ (нині Білорусь). Наприкінці 01.1918 перейшов під командування Начального к-ту Польс. війська. 7.07.1918–23.02.1919 ув'язнений у м. Москва. Після звільнення виїхав до м. Варшава.

7.04.1919 в ранзі підпоручника прийнятий до польс. армії. 1.05.1919 відправлений на службу до 29-го полку польової артилерії. Учасник польс.-рад. війни. Незабаром відкомандирований на посаду заст. коменданта табору військовополонених с. Стшалково, де в той час перебували вояки УГА, ЧА, цивільні інтерновані. Через застосування "енергійних засобів" проти полонених заарештований і відданий у військ. трибунал, згодом виправданий і реабілі-

тований. Закінчив артилер. шк. в м. Торунь (нині Польща), направлений на польс.-рад. фронт. Командував кулемет. ротою в 53-му піх. полку. Влітку 1921 переведений до 21-го полку польової артилерії в м. Краків.

Військ. службу 1921–25 поєднував з навч. на полоністиці в Краків. ун-ті. Писав худож. й публіцист. тв., перекладав тв. Л. Толстого й Ф. Достоєвського польс. мовою. 1925 написав рецензію на кн. спогадів Ю. Пілсудського, за що був звільнений з посади ад'ютанта С. Шептицького. 1926 змушений переїхати з м. Краків до м. Золочів (нині Львів. обл.). Служив у 12-му полку польової артилерії. Написав біографію польс. письменника С. Жеромського. 18.03.1928 виступив з рефератом про Ю. Пілсудського. Згодом цей реферат вийшов окремою брошурою і привернув увагу польс. громадськості. Праця П. глорифікувала Ю. Пілсудського й викликала інтерес в оточення маршалка.

З 09.1929 пор. П. під опікою ген. Ю. Стахієвича працював у Військ. істор. бюро, співпрацював з Ін-том досліджень новітньої історії Польщі. Звільнений від військ. служби, залучений до написання історії політ. табору пілсудчиків. Секретар редакції 10-томного вид. "Листи – промови – накази Пілсудського" ("Pisma – Mowy – Rozkazy Józefa Piłsudskiego"). Написав низку публіцист. тв., працював над історією польс. визвол. руху 1864–1918. З 1.04.1932 –

кер. Історично-наук. відділу в МЗС. З 1.02.1934 очолював архів при польс. уряді.

У 09.1939 змушений емігрувати до Франції. Учасник нім.-франц. боїв 1940. Згодом проживав у м. Гренобль, писав публіцист. тв. Співпрацював з Польс. орг-цією 6-би за незалежність (Polska Organizacja Walki o Niepodległość). З 1944 – радник при ген. консульстві Польщі у Франції. У 12.1945–5.07.1945 очолював військ. відділ посольства. До 8.03.1948 був офіцером Польс. ліквідаційної місії в м. Париж. Водночас 1944–11.1945 працівник і співред. секції Польс. радіо в радіостанції "Вільна Європа". Послідовно займав антикомуніст. позиції. Вивчав історію дипломатії. 3-томна "Новітня політична історія Польщі" П. стала своєрідною хронікою, збір. унікальних архів. документів, джерел, спогадів, розмов зі свідками подій 1864–1945. У 2-му т. детально описано польс.-укр. війну 1918–19, політ. ситуацію в Сх. Галичині після зайняття її польс. військами, проаналізовано опір укр. нас. польс. владі, акцентовано увагу на бойкоті українцями перепису нас., виборів до польс. парламенту, мобілізації юнаків до польс. війська, діяльності УВО тощо. П. при цьому не приховував справжніх намірів польс. влади, аналізував її помилки в ставленні до українців. Окремі твори П. про Ю. Пілсудського укр. адвокати використовували для виправдання в судах діяльності УВО та ОУН. З 1948 П. друкувався в час. "Культура" Є. Гедройца. Архів П. зберігається в Ін-ті Ю. Пілсудського в м. Нью-Йорк (США).

П. у м. Женева (Швейцарія), де й похований на цвинтарі Св. Жоржа.

Тв.: *Pobóg-Malinowski W.* Akcja bojowa pod Bezdanami 26.IX.1908. Warszawa, 1932; *Idem.* Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945. T. 1. Paryż, 1953; T. 2. L., 1956; T. 3. L., 1960; *Idem.* Narodowa Demokracja, 1887–1918. Fakty i dokumenty. Warszawa, 1933; *Idem.* Z mojego okienka. Fakty i wrażenia z lat 1939–1945 / oprac. P. M. Żukowski, t. 1: 1939–1940. Łomianki, 2013.

Літ.: *Комар В.* Концепції прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.).

Івано-Франківськ, 2011. С. 8, 78, 275, 303; *Лісна І.* Становлення державності в Галичині (1918–1923 рр.). Тернопіль, 2001; *Prokopiak-Lewandowska A.* Władysław Pobóg-Malinowski (1899–1962). Życie i dzieła. Warszawa; Bełchatów, 2012; *Sawczyński A.* Śp. Władysław Pobóg-Malinowski i jego dzieło (1899–1962) // Teki Historyczne. 1962. № 12. S. 330–336; *Wereszycki H.* Władysław Malinowski (Pobóg-Malinowski) // Polski Słownik Biograficzny. T. XIX Warszawa; Kraków; Wrocław; Gdańsk, 1974. S. 365–367.

Микола Вітенко

ПОВІТОВІ КОМІСАРІАТИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ див. **ДЕРЖАВНИЙ ПОВІТОВИЙ КОМІСАР.**

ПОВІТОВІ, МІСТЕЧКОВІ ТА СІЛЬСЬКІ РЕВКОМИ

Місц. органи влади, які існували на тер. ГСРР (загалом ЧА було зайнято 16 повітових міст, 48 містечок і 1150 сіл, що становило бл. 33 % тер. Сх. Галичини – переважно нинішні Терноп. та Львів. обл. і 35 % її нас.).

Декларація “До працюючих всього світу, до урядів соціалістичних радянських республік і до урядів усіх капіталістичних держав” (опубл. Галревкомом 15.07.1920) сповіщала, що “вся влада на місцях належить до місцевих Містечкових, Фабрично-Заводських, Окружних і Обласних Революц. комітетів, затверджених Центральним Революційним комітетом, при чому адміністративний поділ краю до пізнішого вирішення про розділ і розмежування залишається дотеперішній” (село – повіт – центр). Перехід влади до ревкомів закріплено Декретом № 1 Галревкому “Про встановлення Соціалістичної Радянської влади в Галичині” (1.08.1920).

Під кер-вом Галревкому діяли 16 повітових, 48 міськ. і містечкових, більше 1100 сільс. ревкомів. Період діяльності 27.07–21.09.1920. Стр-ра і функції місц. органів влади визначені тимчасовою інструкцією Галревкому “Про організацію органів Рад. влади” від 1.08.1920. Створювали й налагоджували їхню ді-

яльність надіслані комуністи, військ. політпрацівники і представники Галревкому. Політ. працівники ЧА, займаючи село, скликали заг. збори жителів, у яких мали право брати участь тільки трудові сільс. елементи, безземельні й малоземельні селяни, усуваючи від участі тих, які користувалися найманою працею або займалися спекуляцією. На таких зборах обирали сільс. ревком у складі 3 чл. у селах з нас. до 2 тис. осіб і 5 чл. – з нас. понад 2 тис. осіб. Голову сільс. ревкому обирали збори, решту громад. функцій розподіляли чл. ревкому між собою на 1-му засіданні. На зборах жителів села обирали сільс. міліцію в складі 5–10 чол., яка була виконавчим органом ревкому. Ревкому села належала вся повнота влади в межах села: виконання всіх справ, доручених вищою владою, як військ., так і цивільною, додержання громад. порядку, б-ба з дезертирством, грабежем і т. д.

У містах, що не були повітов. центрами, організовувалися міськ. ревкоми в складі 3–5 чол. Спосіб виборів був аналогічний, як на селі. До участі в ревкомі міста інструкція пропонувала обов’язково залучати людей різних національностей. Ревком міста, як і села, підпорядковувався безпосередньо повітов. ревкому. Ревком організував міську міліцію в складі 10–15 чол. для підтримання порядку.

Повітов. ревком, на відміну від сільс. і міськ. ревкомів, не обирали, а призначав безпосередньо Галревком, зазвичай у складі 4–5 осіб (голова, заст. голови і чл.); йому належала вся політ. влада в межах повіту.

Загалом до роботи в ревкомах було залучено понад 3 тис. робітників, селян, червоноармійців і представників інтелігенції. Першим 27.07.1920 створено ревком у м. Збараж (нині Терноп. обл.). У сільс. місцевості засновували синхронно ревкоми й комнезами.

Одночасно формувались осередки КПСГ (обл. орг-ції КП(б)У), але вони були малочисельними та існували не всюди. Для ознайомлення чл. ревкомів з осн. принципами держ. буд-ва й методами кер-ва повітові ревкоми проводили по-

вітові наради, конф., з'їзди представників сільс. ревкомів і земельних комісій.

Коло обов'язків місц. ревкомів було широким: допомога ЧА, підтримання громад. порядку, б-ба з "ворожою діяльністю" пілсудчиків і петлюрівців, облік поміщицької землі та майна, забезпечення роботи шк. та налагодження мед. обслуговування нас. На виконання декретів Галревкому на місцях ліквідувалася приватна власність на засоби вир-ва; впроваджувались націоналізація ф-к, з-дів, банків, держ., поміщицьких і церк.-монастир. земель, відокремлення церкви від д-ви і шк. від церкви. Серед перших революц. заходів нової влади був і декрет про заборону будь-якого приватного вир-ва й продажу алкогольних напоїв; пияцтво оголосили контрреволюц. справою, а нас. попереджали про кримінальну відповідальність за самогоноваріння.

Місц. ревкоми були тісно пов'язані з Галиц. ЧК і мали завдання боротися з контрреволюціонерами, саботажниками, спекулянтами, шпигунами та ін. Форми й методи визначала спец. інструкція: обшуки, арешти, облави, конфіскація майна арештованих, нагляд за людьми, адм. і кримінальні кари. Збереглися складені ревкомаами списки осіб, які підлягали репресіям.

Діяльність ревкомів припинялась у міру наступу польс. військ і союзних ч. ДА УНР та відходу більшовиц. військ зі Сх. Галичини. Польс. влада провела масові арешти серед тих, хто розбудував ЗУНР, воював в УГА та причетний до ГСРР. До кримінальної відповідальності притягували осіб, які працювали в ревкомаах ГСРР, навіть прибиральниць рад. установ. Їх вивозили до м. Перемишль (нині Польща), де вони були піддані польовому суду. Чимало кер. ревкомів, які опинились на тер. УСРР, стали жертвами репресій 1933–38.

Лит.: Верига В. Галицька Соціалістична Советська Республіка (1920 р.). (Перша большевицька окупація Галичини). Нью-Йорк; Торонто; Париж; Мельбурн, 1986; Збірник декретів, декларацій і постанов Галицького Революційного Комітету / за ред. І. Кулика. Тернопіль, 1920; *Литвин М.* Проект "Україна". Галичина в Українській

революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; *Лісна І.* Становлення державності в Галичині (1918–1923). Тернопіль, 2001.

Сергій Дерев'янюк

ПОВІТОВІ УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛЬНІ РАДИ

Місц. органи самоврядування ЗУНР–ЗОУНР. Процес формування місц. представницьких органів розпочався в 11–12.1918. За своїми компетенціями П. УНРади мали замінити повітові ради, що діяли за австр. режиму. Колиш. повітові ради в Галичині були цілковито незалежні від органів держ. управління, що створювало на повітов. рівні ситуацію адм. дуалізму. Повітова рада складалася з 26 осіб, обраних за куріальною с-мою. На чолі ради стояв маршалок та виконавчий орган – Виділ, складений з посадовців, яких обирала рада. В умовах революції збереження такого становища було небажаним для новоутвореної нац. влади.

Центр. органи ЗУНР спочатку не ставили питання про творення П. УНРад як органів самоврядування. Натомість Львів. делегація УНРади як дорадчі й органи для повітов. комісарів визначила компетенцію т. зв. прибічних рад, які мали дорадчі функції і підпорядкувалися повітов. комісарам. Вони були ств. в окремих повітах. Але, за відсутності ефективного зв'язку зі столицею, процес формування місц. органів влади часто відбувався за ін. сценарієм. Відтак П. УНРади набували статусу органу місц. самоврядування, часто з вирішальним голосом у політ.-адм. питаннях. П. УНРади ЗУНР не мали з'ясованої і постійної правної форми, носили більше автономний х-р. Діяли П. УНРади не в усіх місцевостях.

Скасувавши повноваження колиш. повітов. рад, українці відмовились від копіювання принципу їхньої представницької та кількісної стр-ри. Натомість у різних місцевостях утворювались відмінні за орг. формою П. УНРади (прибічні ради, повітові к-ти УНРади). Спочатку їх основу становили місц. НК УНДП, гуртки лідерів нац.-просвітн. т-в з числа місц. інтелігенції, службовців та духовенства. Протягом 11–12.1918, у процесі реорг-ції П. УНРад у постій-

но діючі органи місц. самоврядування, вони доповнювались і розширювались на міжпарт. основі із залученням широких верств місц. нас. До складу повітов. ради м. Жовква (нині Львів. обл.) увійшли представники від польс. та єврейс. нас. пов. Польс. нас. було представлено також у прибічній раді Самбірщини.

До 1.11.1918 П. УНРади були ств. в м. Дрогобич та Сокаль (нині обидва Львів. обл.). Орг. стр-ра Дрогобиц. П. УНРади була складною. Її управа, крім президії (президента, заст. президента, секретаря і його заст.), складалась також із кер. усіх місц. держ. урядів. При цій П. УНРаді були ств. фахові комісії: військ., харчова, нафтова та фінансова. Незабаром нафтова комісія Дрогобиц. П. УНРади була перетворена на Держ. нафтовий комісаріат. Дрогобиц. П. УНРада була прикладом представницького органу з вирішальним голосом. У багатьох місцевостях до повітов. органів самоврядування ввійшли представники від громад повіту. Ширша П. УНРада, складена з сільс. делегатів (по 2 представники від громади), збиралася з 4.12.1918 у Дрогобичі. Окрім формування УНРад політ. повітів, створювались органи самоврядування ін. адм. одиниць. У м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.) існувала УНРада суд. округу.

Попри часто автономний х-р деяких органів повітов. самоврядування, серйозних конфліктів між ними та місц. і центр. виконавчою владою в 11–12.1918 не спостерігалось. Непрості взаємини владних стр-р мали місце в Дрогобичі, але у вказаний період їхній конфлікт не набув виразного х-ру. Стабілізуючим чинником був той факт, що П. УНРади переважно очолювали відомі місц. громад. діячі, насамперед чл. УНДП, яка мала більшість і вирішальний вплив в УНРаді та РДС. У низці випадків головою повітов. органу самоврядування був повітов. комісар ЗУНР. 10.12.1918 у м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) на з'їзді повітов. комісарів та нач. повітов. управ з 22 політ. повітів краю за участю уряду запропонували утворити при повітов. комісаріатах виборні Госп. ради з рільничих та шляхових справ. Передбачалося

входження до цих рад представників ін. національностей. Невизначеним залишалось питання компетенції такої Ради відносно влади повітов. комісаріату: дорадчою вона мала бути чи вирішальною?

Остаточне рішення з цього питання було прийняте в 2-й пол. 12.1918: за сферою своїх повноважень Госп. ради формально мали стати аналогом повітов. рад, що існували за австр. часів, і замінити вже створені П. УНРади. Однак упродовж існування ЗУНР функції та повноваження повітов. органів самоврядування не були закріплені законодавчим шляхом.

Після окупації Сх. Галичини польс. військами більшість кер. повітов. органів влади ЗУНР були арештовані й інтерновані в тюрмах та концтаборах Польщі. Діячів Перемишл. П. УНРади польс. влада арештувала та інтернувала ще в 11.1918. Влітку 1919 польс. легіонери розстріляли без суду голову Стрий. П. УНРади священика, громад. діяча й композитора О. Нижанківського.

Літ.: Литвин М., Литвин Т. Перемиська Повітова Українська Національна Рада 1918 р. // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Вип. 3. Перемишль; Львів, 2003. С. 101; Павлишин О. Доля і недоля діячів Перемиської Української Національної Ради (1918–1919) // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Вип. 3. Перемишль; Львів, 2003. С. 107–117; Його ж. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008; Його ж. Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 132–193; Тищик Б. Центральні та місцеві органи державної влади та управління Західно-Української Народної Республіки // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 6. Львів, 2000. С. 134–138.

Олег Павлишин

ПОВХ

Маркіян-Іван Іванович

(12.08.1868–21.09.1951) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Сілець (нині

ПОВХ
Маркіян-Іван Іванович

в складі м. Перемишль, Польща). До ЧСВВ вступив 18.08.1887. Перші обіти склав 2.04.1889, відтак доповнив гімназійні студії в м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Філософію і теологію студіював у м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.), де 14.08.1892 склав урочисті довічні обіти (професію), 8.04.1894 рукоположений на священика. Душпастир. працю розпочав як пом. пароха в м. Кристинопіль (1894–96). В. о. магістра новиків у монастирі ЧСВВ м. Львів (1896–97), адміністратора парафії м. Кристинопіль (1898–1906), де проявив себе як добрий проповідник, організатор та провідник церк. братств і “Апостольства молитви”, з 1905 став також магістром новіціату сестер служебниць. Ігумен монастиря Воздвиження Чесного Хреста Господнього та ректор шк. оо. василіан у м. Бучач (нині Терноп. обл.; 1905–10), де організував і проводив духовні місії для народу, подбав про навч. та моральне виховання учнів, сприяв розвитку монастир. фільварку в с. Зелена (нині Бучац. р-ну) для забезпечення харчами учнів. Учасник капітули Галиц. провінції ЧСВВ 1909 в Кристинополі. Ігумен монастиря ЧСВВ у с. Крехів (нині Жовків. р-ну Львів. обл.; 1910–15), де часто проводив духовні місії для народу на парафіях, розвинув г-во, організував реставрацію аварійних мурів монастиря. Ігумен монастиря в с. Підгірці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.; 1915–17), де відновив церкву й монастир, покращив г-во. Ігумен монастиря ЧСВВ та адміністратор парафії в с. Лаврів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.; 1917–18).

Восени 1918, за згодою настоятелів Галиц. провінції ЧСВВ, став капеланом УГА, у лавах якої пройшов цілу воєн. кампанію в Галичині й за р. Збруч, аж до роззброєння УГА в 05.1920. Був одним з 9 капеланів УГА, які належали до ЧСВВ.

Після війни повернувся до Галичини, став ігуменом монастиря ЧСВВ та адміністратором парафії в м. Дрогобич (нині Львів. обл.; 1920–28), де відновив пошкоджені внаслідок воєн. дій церкву Пресвятої Трійці та будівлі монастиря,

упорядкував канцелярію парафії, активізував церк. братство та церк. хор, подбав про викладання релігії в шк. Деякий час був ігуменом монастиря в м. Золочів (нині Львів. обл.; 1928), відтак знову призначений ігуменом монастиря в с. Крехів (1928–33), де сприяв розвитку новіціату, монастир. хору, організовував духовні місії. 1934 перейшов до монастиря в с. Лаврів як звичайний ієромонах. На пропозицію протоігумена ЧСВВ погодився на місіонер. працю в Закарп. пров. василіан, де у 09.1935 став ігуменом Малобережницького монастиря, звідки виїздив на місії. Не зміг опанувати закарп. діалекту, тому перед ДСВ 1939 повернувся до Галичини. На власне прохання за згодою протоігумена став звичайним ієромонахом у монастирі с. Гошів (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.), у 08.1944 разом з 10 монахами пережив бій між нім. та рад. військами на горі біля обителі. 1946 відмовився перейти з ГКЦ до РПЦ, перебував надалі в Гошеві як настоятель монастиря.

Заарештований органами НКДБ 27.03.1950 за звинуваченням “відмовився перейти на православ’я і проводив нелегальні богослужіння за греко-католицьким обрядом, проводив сповідь членів ОУН”. Станіслав. обл. судом 25.07.1950 засуджений на 25 р. позбавлення волі та 5 р. обмеження в правах із конфіскацією майна.

Загинув в ув’язненні. Місце поховання невідоме. Реабілітований 13.07.1995.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 871.

Літ.: Богун Д. Сумний мартиролог // Місіонар. 1995. № 4 (30). С. 20; Ігнатюк О. Священики-капелани – представники Василіянського Чину та їхня діяльність в 1900–1939 роках // Карпати: людина, етнос, цивілізація. 2017–18. Вип. 7–8. С. 245–263; Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 85; Назарко І. Сильветки перших Василіян після Добромильської Реформи: Повх Маркіян Іван // Записки ЧСВВ. 1982. Т. 11 (17). С. 492–494; Реабілітовані історією Івано-Франківська область: у 2 кн. Кн. 2. Івано-Франківськ,

2006. С. 339; *Стецик Ю.* Кристинопільська капітула Галицької провінції ЧСВВ 1909 р.: збереження чернецтвом традицій самоврядування // *Східноєвропейський історичний вісник.* 2018. Вип. 3 (спецвип.). С. 21–31; *Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк.* Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 1. С. 314–315; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 316.

*Руслан Делятинський,
Олег Єзрешій*

ПОГОРЕЦЬКИЙ

Михайло Степанович

(21.12.1899–26.07.1964) – хорунжий УСС, журналіст, ред., громад.-політ. діяч. Н. в с. Гадинківці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.).

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС від 1914, воював на Сх. фронті. До 1920 – учасник укр. визвол. змагань у Галичині й Наддніпрянщині, поранений у боях.

Згодом студіював філософію та медицину в Укр. таємному ун-ті м. Львів та УВУ в м. Прага (ЧСР). Співпрацював

з ред. ж. "Заграва" під орудою Д. Донцова у Львові.

Від 1926 – в Канаді, де спочатку вчителював у пров. Манітоба, пізніше в м. Едмонтон: редагував час. "Західні вісті"; видавав ж. "Відродження"; заснував тижневик "Новий шлях", його ред. 1930–54, 1960–64 (від 1944 – ред. у м. Вінніпег), в останні роки життя – дир. однойменного вид-ва; голова кооперативу "Калина". Чільний діяч Гол. управи УСГ; заснував і від 1936 очолював Крайову ексекутиву УНО; багатолітній чл. президії К-ту українців Канади; чл. ексекутиви Осередку укр. к-ри й освіти в Канаді, Канад. та Вінніпез. пресових клубів, Братства УСС, заст. голови СУВ у Канаді. Автор статей на політ. теми, один з ідеологів українства в Канаді.

П. у м. Вінніпег.

Літ.: Дуда І., Мельничук Б. Погорецький Михайло // *ТЕС.* Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 101; *За честь, за славу, за народ!:* зб. на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / за ред. З. Книша. Торонто, 1978. С. 494–495; *Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / ред. кол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дrajн'ювський.* Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 337; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 516.

*Микола Лазарович,
Богдан Мельничук*

ПОГОРЕЦЬКИЙ

Нестор

(02.02.1895–1961) – старшина УГА, священник. Н. в с. Пишківці (нині Буцац. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї охоронця на залізниці. Навч. в польс. г-зії м. Тернопіль, потім у г-зії м. Буцац, де до 06.1914 закінчив 7 кл.; випускні іспити склав на гімназійн. курсах у м. Відень (12.1916). Воював підстаршиною в 95-му полку піхоти австро-угор. армії.

В УГА – з кін. 1918, служив хорунжим у штабі бригади. Перебував за р. Збруч, був старшиною КЕА. 1.08.1919 отри-

мав військ. звання четаря. Наприкінці 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звільнений звідти 12.01.1921.

Закінчив теолог. студії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Рукоположений у стані celibату (1923). Катехит шкіл м. Монастириська (нині Терноп. обл.), сотрудник парафій с. Біла й суміжно в с. Скородинці, від 1936 – парох у с. Звиняч (нині всі Чортків. р-ну Терноп. обл.). 1946 перейшов у православія, отримав парафію в родинному селі, де душпастирював до кін. життя.

П. у с. Пишківці.

Лит.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Ч. 4. С. 68; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 339; Українські гімназійні курси у Відні в шкільнім році 1916–1917. Відень, 1917. С. 61.

Петро Гуцал

ПОГОРЕЦЬКИЙ

Омелян Осипович

(19.08.1867–1956) – греко-католик, священник, громад.-політ. діяч, делегат УНРади ЗУНР. Н. в с. Вацовичі (нині Залужани Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священника. Випускник Львів. духовної семінарії. Висвячений 1897. Єпископський капелан у м. Перемишль (нині Польща; 1897–1906). Катехит Перемишль. г-зії (1902–03), держ. г-зії з польс. мовою навч. м. Ярослав (нині Польща; 1906–18). Працював у приватній жіноч. учител. семінарії з польс. мовою навч. Папський шамбелян. Чл. Т-ва руської шляхти в Галичині. Голова т-ва "Родина" в Ярославі. Діяч УНДП. Посол до Галиц. крайового сейму.

Учасник засідань УНРади в м. Львів (18–19.10.1918). Чл. підготовчого к-ту для перебрання влади в м. Ярослав. Інтернований польс. владою в таборі Вадовиці (1919).

Катехит г-зії м. Жовква (нині Львів. обл.; 1924–39). На заг. зборах укр. спорт. т-ва "Стріла" в Жовкві 4.04.1939 був обраний до його контрольної комісії.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Лит.: Помяник членів "Просвіти". Сас-Погорецький Петро // Народній ілюстрований Календар "Просвіти" на переступний рік 1940. Р. 60. [Львів, б. д.]. С. 184; Ярославщина і Засяння 1031–1947. Історично-мемуарний збірник / ред.-упор. М. Семчишин. Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. С. 78, 82, 84, 86, 90–91; *Blazejowskyj D.* Historical Šematizm of the Eparchy of Peremyšl including the Apostolic Administration of Lemkivščyna (1828–1939). L'viv, 1995. P. 807.

Олег Павлишин

ПОГРОМ ЄВРЕЇВ У М. ЛЬВІВ

22–24.11.1918

Злочинна акція, здійснена польс. військ. та бандит. угрупованнями щодо львів. євреїв. Після відходу з міста укр. військ польс. вояки жорстоко помстилися євреям м. Львів за їхнє нейтральне становище в польс.-укр. конфлікті, гуманітарну співпрацю з владою ЗУНР та діяльність єврейс. міліції в період укр. правління в місті 1–21.11.1918.

Польс. солдати разом зі злочинними бандит. угрупованнями увірвалися у єврейс. дільницю Львова в центрі міста, де спричинили масові фіз. насильства (каліцтво, зґвалтування жінок у присутності їхніх дітей та вбивства чоловіків), грабунки та руйнації житлових і торг. приміщень євреїв. Пограбовані у єврейс. крамницях товари вантажили на військ. авта й вивозили з дільниці, будинки підпалювали. Злочинці плюндрували місц. синагоги та нищили священні тори. За даними чл. ЄНРади Й. Танненбавма, жертвами стали 72 вбитих та понад 400 пораниених євреїв; у 25 тис. мешканців міста зруйновано оселі. У ЦДІАУЛ зберігаються документи з поіменними списками 37 цивільних осіб, убитих або померлих від ран 22–24.11.1918. Згідно з цим переліком: 22.11 загинули 18 осіб (з них 12 євреїв), 23.11 – 17 львів'ян (з них 15 євреїв). 24.11 вбито 2 євреїв. Більшість загиблих 22–24.11 були вбиті під час грабунків, із заг. кількості 14 померлих були застрелені в голову.

Похорон жертв погрому

У 01.1919, з метою розслідування масових злочинів, з м. Варшава до Львова прибула спец. міністерська комісія. Польс. влада та військ. командування заперечували причетність польс. вояків до погромних акцій у Львові, звинувачували в скоєному кримінальних злочинців, нібито випущених з тюрем укр. владою, і самих українців. Єврейс. історики спростували такі твердження на підставі документів і свідчень очевидців. Міжнар. резонанс львів. погрому примусив місц. власті до матеріальних відшкодувань єврейс. громаді. Грошову допомогу надали також єврейс. харитативні орг-ції з-за кордону. Митрополит А. Шептицький всіляко сприяв постраждалим львів. євреям й особисто пожертвував 500 австр. корон.

Літ.: Павлишин О. Єврейське населення Східної Галичини у 1918–1919 рр.: соціальний аспект // Галичина. Ч. 12–13. Івано-Франківськ, 2006–07. С. 27–44; *Фан Р.* Історія єврейської національної автономії у період Західно-

Української Республіки / переклад вид. 1933 р. Львів, 2019. С. 22–23; *Gauden G.* Lwów: kres iluzji. Opowieść o pogromie listopadowym 1918. Kraków, 2019; *Insler A.* Legendy i fakty. Lwów, 1937; *Pawłyszyn O.* Żydzi wschodniogalicyscy w okresie Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (XI 1918–VI 1919) // Świat Niepożegnany: Żydzi na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczpospolitej w XVIII–XX wieku / praca zbiorowa pod red. K. Jasiewicza. Warszawa, 2004. S. 227–243.

Олег Павлишин

ПОГРОМ ЄВРЕЇВ У М. ТЕРНОПІЛЬ 13–14.02.1919

Злочинна акція, здійснена укр. військовими, містянами та селянами з передмість і навколишніх сіл проти місц. євреїв. Увечері 13.02.1919 до м. Тернопіль увійшли маси селян з навколишніх сіл і передмість з пустими мішками та кошиками, з'їхалися сотні возів для вивезення награваного майна. Агресивно налаштована юрба розподілилася містом і почала грабувати єврейс. крамниці й приватні помешкання, тих євреїв, які зустрілися їй на вулиці. Євреї не чинили дієвого опору, побоюючись за своє життя. У час погрому в місті були відсутні повітов. комісар О. Білинський і міськ. комісар С. Сидоряк, укр. влада й військ. жандармерія не зуміли протидіяти масовому насильству. Грабунк завершився бл. 16 год. 14.02.1919. У результаті пограбовано 144 крамниці,

**Єврейський квартал у
м. Львів після погрому**

ПОДВОЙСЬКИЙ
Микола Ілліч

49 помешкань і 33 євреї. Вбитих серед євреїв не було. Матеріальні збитки постраждалих, згідно з протоколом, склали 2611087 австр. корон.

Укр. адміністрація Тернополя видала відозви з інформацією про вчинений злочин, запровадила військ. стан, а організаторів погрому віддала під трибунал. Євреям, які зазнали матеріальних збитків, укр. влада відшкодувала відповідні кошти. Містяни Тернополя ще довго побоювалися погрому, на будинках християн наклеїли іконки – на знак того, що тут не мешкали євреї. 27.02.1919 делегація Терноп. ЄНРади прибула до м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) і повідомила держ. секретаря внутр. справ ЗОУНР І. Макуха про пасивну поведінку укр. адміністрації Тернополя під час ексцесів та неналежний захист місц. єврейс. нас. Проведене слідство показало, що серед погромників було багато осіб неукр. походження. З ватажків погрому засудили до розстрілу.

Менші за масштабами погроми відбулися в м. Бучач та Борщів (нині обидва Терноп. обл.). Єврейс. діяч С. Гольдельман, який незабаром відвідав ЗОУНР, пояснював факти грабунків шкідливими наслідками нейтралітету, оголошеного єврейс. політ. кер-вом, та зазначив, що вони «дрібниця в порівнянні з надніпрянським чи польським погромним масштабом».

Рішучі заходи укр. влади щодо покарання організаторів відновили довіру до неї з боку терноп. євреїв. У цьому місті був організований т. зв. Жидівський курінь, який воював у складі УГА проти більшовиків на Наддніпрянщині.

Літ.: Гольдельман С. В справі українсько-жидівських відносин. Лист п'ятий. Українсько-жидівські відносини у Галичині // Воля. Відень, 1920. Т. 4. Ч. 7/8. С. 350; *Кучабський В.* Вага і завдання Західно-Української Держави серед сил Східної Європи на переломі 1918–1919-ого р. // Дзвони. Львів, 1932. Ч. 2. С. 113; *Макух І.* На народній службі. Дітройт, 1958. С. 256; *Павлишин О.* Єврейське населення Східної Галичини у 1918–1919 рр.: соціальний аспект // Галичина. Ч. 12–13. Івано-Франківськ, 2006–07. С. 27–44; *Тинченко Я.* Еврей-

ские формирования Западной Украины. Гражданская война // Єгупець. К., 2003. № 12. С. 266; *Фан Р.* Історія єврейської національної автономії у період Західно-Української Республіки / переклад вид. 1933 р. Львів, 2019. С. 112, 118–121; *Чепуза І.* Станіславів – столиця З.О.У.Н.Р. і У.Н.Р. в рр. 1918–1920 // ЛЧК. 1935. Ч. 10. С. 9; *Pawłyszyn O.* Żydzi wschodniogalicyscy w okresie Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (XI 1918–VI 1919) // Świat Niepозegnany. Żydzi na dawnych ziemiach wchodnich Rzeczypospolitej w XVIII–XX wieku / praca zbiorowa pod red. K. Jasiewicza. Warszawa, 2004. S. 227–243.

Олег Павлишин

ПОДВОЙСЬКИЙ **Микола Ілліч**

(04.02.1880–28.07.1948) – держ., парт. і військ. діяч УРСР і РРФСР. Н. в с. Кунашівка (нині Ніжин. р-ну Чернігів. обл.) у сім'ї священика. Початкову освіту здобув у Ніжин. духовному уч-щі; вступив до Чернігів. духовної семінарії. З 1898 – у революц. русі. 1901 вступив до РСДРП; виключений із семінарії. Продовжив навч. у Демидівському юрид. ліцеї м. Ярославль (нині РФ), з якого вибув 1905, не закінчивши навч. 1904–05 – голова студент. ради, чл. Пн. (Ярославл.) к-ту РСДРП(б). У 10.1905 брав участь у антимонархічних виступах. 13.10.1905 за підбурювання до збройн. повстання в промові перед страйкарями на пл. Моск. вокзалу м. Ярославль заарештований; 14.10.1905 звільнений на вимогу бл. 3 тис. мітингувальників. 19.10.1905 зазнав тяжких тілесних травм у результаті побиття гуртом чорносотенців за підтримки поліції. 1906 емігрував до Німеччини, згодом проживав у Швейцарії. 1907 повернувся до Росії, працював у легальних більшовиц. вид., був чл. фінансового к-ту Русбюро ЦК РСДРП(б). Декілька разів заарештований, у 11.1916 засуджений до заслання в Сибір.

Звільнений у результаті Лютневої революції 1917. Навесні 1917 на чолі бронедивізіону захопив палац Кшесінської в м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ), який став штаб-квартирою більшовиків. Делегат 7-ї Квітневої конф. РСДРП(б) (24–29.04.1917), 1-го Всерос.

з'їзду Рад (3–24.06.1917). За часів Тимчасового уряду займався облаштуванням військ. орг-ції РСДРП(б). У 10.1917 – голова Петроград. військ.-революц. к-ту, один з кер. Жовтневого повстання більшовиків. У перші дні після повалення Тимчасового уряду – команд. ЗС Петроград. військ. округу. 11.1917–03.1918 – нарком з військ. справ рад. Росії. На поч. 1918 очолив Вищу військ. інспекцію, належав до складу Вищої військ. ради ЧА. 30.09.1918–8.07.1919 – учасник РВР ЧА. 10.02–6.08.1919 – нарком з військ. справ УСРР; організував Київ. та ін. військ. округи. Розробляв плани щодо передислокації ЧА через тер. ЗУНР до рад. Угорщини. У 06.1919 у м. Бердичів (нині Житомир. обл.) провів переговори з представниками командування УГА В. Гадзінським, Г. Давидом, С. Магальясом щодо військ.-тех. допомоги, спільних дій проти поляків за умови відмови від співпраці з С. Петлюрою. Перемовини завершилися безрезультатно. 6.10–17.12.1919 – чл. РВР 7-ї армії Зх. фронту; 31.01–18.03.1920 – чл. РВР 10-ї армії Кавказ. фронту. У 03.1920 – кер. Гол. управління заг. військ. підготовкою ЧА.

1920–23 – голова Вищої ради фіз. к-ри, 1921–27 – Спортінтерну. 1922 нагороджений орденом Червоного Прапора. 1924–30 – чл. Центр. контрольної комісії ВКП(б). 1927 знявся у фільмі С. Ейзенштейна "Жовтень" у ролі самого себе. З 1935 – персональний пенсіонер, займався пропагандист. та літ.-журналіст. діяльністю. У 10.1941 під час нім.-рад. війни добровольцем брав участь у ритті окопів біля м. Москва.

П. у м. Москва, де й похоронений на Новодівичевому цвинтарі.

Літ.: Гражданская война и военная интервенция в СССР. Энциклопедия. М., 1983; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Назарук О.* Рік на Великій Україні. Відень, 1920.

Микола Литвин, Богдан Паска

ПОДЛЯШЕЦЬКИЙ

Володимир Іванович

(10.04.1891 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. в с. Кобильниця Во-

лоська (нині гміни Великі Очі Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сім'ї священика. Після закінчення навч. в г-зії студіював право у Львів. ун-ті. Під час ПСВ був хорунжим-аудитором в австро-угор. армії, навесні 1917 служив у м. Краків.

В УГА – з весни 1919, приділений як суд. практикант. Після переходу за р. Збруч був суддею польового суду 1-го корпусу. 1.08.1919 іменованій суд. четарем. У кін. 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звільнений 6.11.1920.

Згодом прийнятий польс. владою на службу суддею. У кін. 1920-х – на поч. 1930-х – нач. міськ. суду в м. Хжанув (нині Малопольс. в-ва, Польща).

Літ.: *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Ч. 4. С. 68; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 323; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 335.

Петро Гуцал

ПОДЛЯШЕЦЬКИЙ

Ярослав Северинович

(27.01.1888 – д. і м. с. н.) – правник, громад.-політ. діяч. Н. в с. Турильче (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. В дитячі роки проживав у с. Касперівці (нині Заліщиц. р-ну), м. Заліщики, м. Чортків, с. Залісся (нині Чортків. р-ну), де його батько перебував на парафіях. Від 1905 родинний дім був у с. Увисла (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). 1907 закінчив навч. в г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті. До 1914 відбував суддів. практику в містах Галичини. Діяч УРП. Під час ПСВ перебував у м. Відень; в тамтешньому ун-ті здобув ступінь д-ра права.

Після створення Є. Петрушевичем 25.07.1920 КУД був пом. уповноваженого зі справ преси та пропаганди О. Назарука. Коли той влітку 1922 виїхав до Канади, призначений на його місце. Від 10.08.1921 в. о. референта для зв'язку з краєм. Рішенням Є. Петрушевича від 17.10.1921 призначений референтом

для зв'язку з краєм з правами уповноваженого брати участь у засіданнях КУД з вирішальним голосом у справах зв'язку з краєм. Виїжджав на Закарпаття, що було тоді в складі ЧСР, для налагодження контактів еміграц. уряду у Відні з Галичиною. Як чл. уряду ЗУНР в екзилі підписав звернення УНРади "До українців Галицької землі" від 1.11.1921. 1.01.1923 переведений на посаду урядовця відділу преси й пропаганди в штаті уповноваженого закордонних справ уряду ЗУНР в екзилі.

Очолював ЗГ УРП у Відні, у цьому статусі входив до Галиц. секції виконавчого к-ту Всеукр. нац. ради, що функціонувала в 1-й пол. 1921. Був чл. гол. ради, потім чл. президії, віце-президентом ЗУТЛН, яке діяло 1922–24. Після офіц. припинення діяльності КУД ЗУНР 30.04.1923 залишився у Відні. Зрідка друкував статті в час. "Український Прапор" (Відень).

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 57.

Літ.: Євген Коновалець і його доба. Мюнхен, 1974. С. 271–272; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. Т. 2. С. 29, 446, 449, 454, 459, 523, 585, 591, 647; Т. 3. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 429, 464; Т. 5. Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 26, 677; Павлишин О. Закордонна група Української Національної Ради у Відні (1919–1923 рр.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 60.

Петро Гуцал, Олег Павлишин

ПОДОЛЮК

Михайло

(14.11.1881–13.11.1919) – педагог, старшина УГА. Н. в м-ку Козлів (нині смт Козів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. У м. Львів: здобув освіту в АГ (1903), студіював філологію в ун-ті, протягом деякого часу був бібліотекарем Нар. дому; після завершення студій – вчитель лат. і нім. мов АГ. Від 09.1909 викладав в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), брав участь в укр. громад.-освіт. житті міста.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, служив на фронті;

іменований капітаном (сотником). Наказом команданта Золочів. ОВК від 30.11.1918 призначений командантом Бродів. ПВК, займався мобілізацією новобранців і матеріальних ресурсів для військ. ч., які вирушали на фронт біля м. Львів. Займав цю посаду до серед. 05.1919. У час Чортків. офензиви придільений до армій. вишколу, після переходу УГА за р. Збруч командував у ньому 2-ю навч. сотнею.

П. від тифу й похований у с. Зелени Курилівці (нині Новоушиц. р-ну Хмельн. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 16; Клепарчук С. Дорогами і стежками Брідщини. Спомины. Торонто, 1971. С. 101; П. В. Волинь під військовим зарядом галичан 1919 р. // Український Скиталець. 1922. Ч. 15. С. 14–15; Ч. 16. С. 7–8; Старокраєві посмертні вісти // Свобода. 1920. 17 черв. Ч. 73. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 367, 667; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 38; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 116.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ПОДОЛЯНЧУК

Василь

(23.01.1892–22.11.1943) – старшина УГА, греко-католич. священник, громад. діяч. Н. в с. Сморгів (нині Радохів. р-ну Львів. обл.). 1913 завершив студії в г-зії м. Броди (нині Львів. обл.). Відбув однорічну військ. службу.

З поч. ПСВ воював в австр. армії на фронті. У 11.1918 вступив до УГА, призначений пом. команданта ПВК в м. Броди, відповідав за інтендатуру та заліз. станції. Наказом ДСВС ЗОУНР від 1.03.1919 іменований поручником. Пройшов воєн. кампанію УГА в Галичині, перейшов р. Збруч, був поранений. У 05.1920 повернувся до Галичини, уникнув польс. полону.

З 1922 навч. у Львів. духовній семінарії, 1926 закінчив теологію в Оломоуц. ун-ті (нині Чехія). Рукопокладений у стані целібату 18.07.1926. Душпастир. працю розпочав сотрудником у с. Ступки (1926–32), де допомагав парохіві о. Г. Чубатому. З 1929 – тим-

часов. адміністратор, з 1932 – парох у с. Чернелів-Руський (нині обидва Терноп. р-ну Терноп. обл.), де розгорнув активну душпастир. та громад. діяльність: відновив дзвони й ікони в церкві, катехизував шкільну молодь у співпраці з дир. початкової шк. Т. Бекесевичем, заснував гуртки т-в “Рідна школа”, “Сільський господар” і Союзу українок, кредитну спілку, 1933 організував молодь для участі в маніфестації “Українська молодь – Христові” в м. Львів. Під час ДСВ захворів на туберкульоз.

П. у с. Чернелів-Руський, де й похований на старому цвинтарі.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 765; Спр. 2464.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 85, 232; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 319; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 38, 315; Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Регіональний історично-мемуарний збірник. Т. 3 / редкол.: Р. Миколаєвич, П. Гайда, М. Кінасевиц та ін. Філадельфія, 1983. С. 454, 468, 469; Sprawozdanie С. К. Gimnazjum im. Rudolfa w Brodach za rok szkolny 1912/13. Brody, 1913. S. 35.

**Петро Гуцал,
Руслан Делятинський,
Олег Єзрешій**

ПОДЮК

Іван Михайлович

(12.06.1896–28.12.1979) – лікар, вістун УСС, четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Кобаки (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) в заможній сел. сім'ї. З 1908 навч. в укр. держ. г-зії м. Вишніця (нині Чернів. обл.), де восени 1917 склав матуральні іспити за скороченою процедурою для військових.

У 08.1914 вступив добровольцем до УСС. Від 10.1914 воював у сотні (команд. чет. І. Коссака) 1-го куреня (команд. сот. Г. Коссака). Наприкінці 04.1915 був поранений у боях із рос. військами на г. Маківка (нині на тер. Сколів. р-ну Львів. обл.). Один з небагатьох стрільців, яким вдалося уникнути рос. полону після

бою біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну) 20.09.1915; вдруге був важко поранений біля с. Раковець (нині Тереховлян. р-ну, обидва Терноп. обл.) 2.11.1915 у боях над р. Стрипа, двічі прооперований, після 10-місячного лікування у військ. шпиталях м. Прага звільнений з фронтової служби. 1917 перебував у вишколі УСС Розвадів-Дроговиже.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА 3.11.1918 як підстаршина УСС у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Навч. в старшинській шк. піхоти УГА в Коломиї (поч. 01.1919 – поч. 05.1919), після її закінчення зголосився до похідного Станиславів. куреня, був іменований хорунжим. Воював на більшовиц. та денікін. фронтах як команд. 1-ї чети 2-ї сотні (команд. пор. І. Андріївський) 2-ї Коломий. бригади 3-го корпусу УГА ген. А. Кравса. 31.09.1919 призначений кер-вом 2-ї бригади команд. застави (1-ша чета з приділеними 2 скорострілами й кінним зв'язковим), обов'язком якої було обороняти Ланцюговий міст у м. Київ від денікінців. Восени 1919 двічі перехворів на тиф. Навесні 1920 потрапив до польс. полону. Був інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 13.12.1920.

У серед. 12.1920 повернувся додому в с. Кобаки. З 11.1921 студіював медицину в ун-ті м. Грац (нині Австрія), де 23.07.1926 промований д-ром мед. наук. Чл. укр. студент. т-ва “Січ” у Граці. 1926–28 проходив лікар. практику в заг. шпиталі м. Львів. Удруге промований д-ром медицини у Львів. ун-ті 31.12.1928 після нострифікації. З 1929 – чл. УЛТ. Організатор влаштування урочистостей з нагоди річниць Листопадового чину в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), згодом на еміграції. Як свідок знищення польс. студентами та поліцією Акад. дому у Львові 1.11.1928, разом з М. Козаком уклав протокол про цей злочин, опубл. у газ. “Свобода”. Відкрив приватну лікар. практику в м. Снятин, де працював 1929–44, придбавши половину будинку, який раніше належав Марку Черемшині. 1930–37 був особистим лікарем і другом В. Стефаніка, виголосив прощальну промову від молодих

ПОДЮК
Іван Михайлович

друзів письменника на його похороні в с. Русів (нині Снятин. р-ну) 9.12.1937. Активний громад. діяч і провідний чл. ФНЄ (голова Д. Паліїв) на Снятинщині 1930-х. За політ. діяльність арештований органами НКВС наприкінці 09.1939, звільнений через кілька тижнів за браком доказів.

Улітку 1941 в. о. голови Снятин. повітов. управи. За фальшивим доносом заарештований гестапо, протягом 2 тижнів ув'язнений у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Після звільнення повернувся до лікар. практики в Снятині. У 03.1944 виїхав через Закарпаття до Словаччини, де за час свого короткого перебування отримав лікар. нострифікацію. Згодом через Австрію переїхав до Німеччини, де працював лікарем у бавар. таборах для втікачів у м. Карлсфельд і Берхтесгаден (ДП "Орлик"), а також у шпиталі м. Розенгайм (нині всі 3 ФРН).

1948 емігрував до США. З 12.1949 – чл. УНС в США. 1949–52 проходив лікар. практику в амер. шпиталях. У 02.1952 склав нострифікаційні іспити перед урядовою комісією в м. Олбані (шт. Нью-Йорк). З 15.10.1952 відкрив приватну практику в м. Сіракузи (шт. Нью-Йорк). Голова місц. філії УККА. Почесний чл. Громад. ювіл. к-ту 50-річчя УСС у м. Сіракузи 1965. Довголітній чл. місц. т-ва "Укр. нар. дім". Автор численних статей і спогадів в укр. пресі Галичини й діаспори. Нагороджений Воєн. хрестом 1917–57 (1964) та пропам'ятним Хрестом УСС (1965).

П. у м. Сіракузи, де й похований 30.12.1979 на укр. катол. цвинтарі Св. Івана Хрестителя.

Тв.: Подюк І. Охорона мостів на Дніпрі під Києвом 30–31 серпня 1919 р. // Голос Комбатанта. 1960. Ч. 6 (12). С. 2–5; Його ж. Пересторога // Діло. 1935. 26 черв.; Його ж. Під осуд громадянства // Діло. 1927. 13 серп.; Його ж. Про пам'ятник Т. Шевченкові в Косівщині // Свобода. 1971. 24 верес.; Його ж. Храм Арх. Михаїла в Снятині 19-ого вересня 1939 р. // Вісті Комбатанта. 1974. Ч. 3–4. С. 97–100; Його ж. Я був лікарем Василя Стефаника // Слово. 36. 5. Література, мистецтво, критика, мемуари, докумен-

ти. Едмонтон, 1973. С. 262–268; Його ж. Як денікінці дістались до Києва 31-го серпня 1919-го року // Свобода. 1960. 25 жовт.

Літ.: Відзначення 50-річчя УСС в Сиракузах, Н. Й. // Свобода. 1965. 24 черв.; 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 47; Д-р Іван Подюк здав лікарські іспити // Свобода. 1952. 16 лютого; За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964. Нью Йорк, 1967. С. 335, 337; Клиновий Ю. 80-річчя д-ра Івана Подюка // Свобода. 1977. 29 берез.; Микитюк Д. Помер д-р Іван Подюк старшина УСС і УГА. Відлітають сірим шнурком журавлі у вирій... // Свобода. 1980. 8 берез.; Похорони Василя Стефаника // Діло. 1937. 11 груд.; Протокол, списаний дня 2. листопада 1928 р. в присутності свідків пп. д-ра Івана Подюка і Михайла Козака в справі нападу польської академічної молоді на Академічний Дім у Львові дня 11-го листопада 1928 р. // Свобода. 1928. 23 листоп.; Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 121; Стефаник В. Трохи автобіографії // Дорога: Василеві Стефаникові у 60-ліття його дороги життя. Львів, 1931. С. 7; Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 350; У Сиракузах помер св. п. д-р Іван Подюк // Свобода. 1980. 2 січ.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 260–262; Т. 5. Вінніпег, 1976. С.С. 96–102; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 162, 199.

**Володимир Старик,
Степан Кобута**

ПОКЛІТАР

Дмитро Миколайович

(23.10.1892 – д. і м. с. н.) – педагог, поручник УГА. Н. в с. Валява (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резеша (дрібного шляхтича). Здобув освіту в держ. учител. семінарії м. Чернівці, де в 11.1906 склав кваліфікаційні іспити для учителів нар. шк. з укр. викладовою

мовою. Працював тимчасовим молодшим учителем у 4-класній укр. нар. шк. с. Вовчинець (нині Глибоц. р-ну Чернів. обл.). З 03.1907 іменованій учителем у с. Вовчинець. Співорганізатор та учасник укр. багатолюдних зборів у с. Вовчинець 18.08.1912, у яких брали участь укр. депутати Буковин. сейму М. Спинул і Т. Драчинський. 1910 і 1912, згідно з рішенням Буковин. сейму, отримував грошову допомогу від Буковин. крайової шкільн. ради.

Військ. службу в період ПСВ розпочав однорічним добровольцем австр. армії, хорунжим; з 01.1917 іменованій лейтенантом у резерві 22-го полку стрільців. 1918 приділений на службу до 41-го полку стрільців. Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги з мечами.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як четар. Під час Чортків. офензиви в Об.1919 воював у складі 1-го куреня 9-ї бригади УГА. Брав участь у наступі на м. Тернопіль через с. Чабарівка (12.06), Товсте (14.06), Вікно (нині всі 3 Гусятин. р-ну; 15.06), Остап'я (15.06) та м. Скалат (нині обидва Підволочис. р-ну, всі Терноп. обл.; 16.06) був поранений. Лікувався в польовому шпиталі УГА, разом з яким перейшов р. Збруч 17.07.1919. Повернувся на бойові позиції 1-го куреня в с. Гута-Глібівська (нині Новоушиц. р-ну Хмельн. обл.), перебрав командування 2-ю ударною сотнею, команд. якої (пор. М. Давибіда) став команд. куреня. З 1.08.1919 іменованій поручником піхоти 1-го корпусу УГА. Брав участь у боях з більшовиками за м. Жмеринка і Браїлів (нині смт Жмерин. р-ну, обидва Вінниц. обл.) на поч. 08.1919, за важливу вузлову залізн. ст. Калинівка (нині Вінниц. обл.; 17.08), за м. Бердичів (нині Житомир. обл.; 19.08). До кін. 10.1919 воював на більшовицькому, згодом на денікін. фронтах. У реорганізованій більшовиками ЧУГА воював у складі 1-го куреня 9-го полку піхоти 2-ї Червоної Галиц. бригади, дислокованої в м. Чечельник (нині Вінниц. обл.). На польс. фронті біля м. Летичів (нині Хмельн. обл.) з 11.04.1920. Потрапив у польс. полон

29.04.1920 після роззброєння поляками 1-го куреня поблизу Летичева. На короткий час інтернований у таборі біля м. Проскурів (нині Хмельницький), згодом – у таборі м. Тухоля (нині Польща), де перебував ще 22.09.1922 в числі останніх 22 військовополонених УГА, звільнених з табору в 10.1922.

Подальша доля невідома.

Літ.: До кваліфікаційного іспиту // Буковина. 1906. 19 листоп. (2 груд.); Спис іменвань у Війську Західної Области Української Народньої Республіки з днем 1. серпня 1919. X Санітарі // Вістник Українського Війська. 1919. 10 жовт. Ч. 19. С. 2; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 95, 121; *Стефанів З.* Два роки в Українській Армії. (Спомини 17-літнього хорунжого) // ЛЧК. 1932. Ч. 11. С. 13–16; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 337.

Володимир Старик

ПОКУТЬКА ОПЕРАЦІЯ РУМУНСЬКОЇ АРМІЇ 24.05–25.08.1919

Розпочалася у відповідь на відмову ЗОУНР передати під контроль Румунії залізницю Снятин–Ворохта; рум. влада мала на меті зайняти тер. до лінії Надвірна–Отинія–Незвисько. Для цього підрозділи 8-ї д-зії рум. армії розділили на 3 загони: Пн. (наступ у напрямі Киселів–Городенка–Незвисько), Центр. (Неполоківці–Снятин–Коломия), Пд. (Вашківці–Залуччя та Вижниця–Кути–Косів). Команд. військ був полк. Г. Лічіу. Операція розпочалася 24.05.1919 і до 26.05 загони виконали завдання, зайнявши визначені сектори. У ході бойових дій до рум. полону потрапили 6 офіцерів і 365 солдатів.

Для контролю за зайнятою тер. створили Тер. к-т Покуття на чолі з полк. Г. Лічіу. Команд. групи д-зій Буковина, Покуття, Пн. Бессарабії став команд. 8-ї д-зії ген. Я. Задік. Покуття та Пн. Буковина були розділені на сектори: Заставна, Городенка, Отинія. 19.06.1919 створено с-му оборони Покуття на чолі з полк. П. Кенчулеску. Під час перебування на Покутті окупац. влада проводила пошук осіб, які брали участь у політ.

Територія ЗУНР,
зайнята румунськими
військами

житті краю. 12.07.1919 розпочалася підготовка до евакуації рум. військ із Покуття. Конвенції 7 й 11.08.1919 визначили початок евакуації та встановлення розмежувальної лінії від с. Бабин (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) до с. Яблуниця (нині в складі міськради Яремче Івано-Франк. обл.). 17–25.08.1919 проводили евакуацію, під час якої рум. сторона отримала пропозицію польс. сторони про встановлення контролю над тер. між р. Дністер, Дніпро та Чорним м., від якої відмовилася, як і від пропозиції польс. сторони щодо спільного з Польщею контролю над Україною під егідою Ліги Націй.

Літ.: Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 231–234; Піддубний І. Операції румунської армії з забезпечення північного кордону “Великої Румунії” у 1919 р. // Воєнна історія Галичини та Закарпаття. Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції. м. Львів, 15 квітня 2010 р. 36. наукових праць. К., 2010. С. 311–317; Stănescu M. C. Operația Pocuția. Mai-august 1919 // Magazin istoric. 1995. Ianuarie. P. 10–14.

Ігор Піддубний

“ПОКУТСЬКИЙ ВІСНИК”

Газета періоду ЗУНР. Вид. окружної Нац. ради в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Виходила двічі на тиждень 10.11.1918–22.05.1919. У різний час відп. ред. були: О. Карашкевич, І. Герасимович. Завдання газ. – розвивати нац. свідомість широких мас покутського нас., вести їх із укр. народом до спільної мети – вільної, самостійної і нероздільної України. Часопис, який містив офіц. розпорядження, повинні були передплачувати всі установи Коломий. округи.

Газета широко висвітлювала актуальні події з життя Укр. д-ви та гол. міжнар. новини. Було 2 осн. рубрики: “Урядова часть” і “Неурядова часть”. Публікували виклади урядов. декларацій, комунікати і ноти РДС до урядів д-в Антанти, Універсал УНР про Злуку, матеріали про роботу ТКУ, про засідання УНРади, повідомлення Інформбюро ДА УНР, коментарі до земельного закону, матеріали про сел. з’їзд Київщини тощо. Провідною була тема укр. державності, єднання укр. земель. Газета розкривала суть більшовизму, висвітлювала життя українців під рад. владою; розглядала істор. аспекти взаємин українців з поляками, румунами, угорцями тощо.

Під рубриками "По Україні", "Українські діла", "Життя Покуття", "Телеграми і вісти", "Війна з Польщею", "Війна з Москвою" містилися повідомлення про хід бойових дій на польс.-укр. та рос.-укр. фронтах. Опубл. оригінальні статті З. Скварка "Земельна справа", Б. Заклинського "Життя українського народу" й "Українське жіноцтво", Д. Николишина "Народний театр ім. Тобілевича"; вірші О. Олеся, Ю. Гринюка, М. Вороного, Марійки Підгірянки; нариси С. Васильченка та Мирослава Ірчана.

Часопис припинив існування внаслідок дій польс. диверсантів, які перед приходом румунів знищили підготовлене до друку Ч. 44 (05.1919).

Літ.: Васильчук М. Українська видавнича справа в Коломиї (друга пол. XIX–XX ст.). Коломия, 2012.

Микола Васильчук

ПОЛАТАЙЧУК

Ярослав Павлович

(28.03.1932–08.06.2013) – громад. діяч, педагог, краєзнавець. Н. в с. Старі Кути (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). 1949 закінчив навч. в місц. 7-річній шк., 1952 – Вижниц. СШ. 1952–53 – кер. оркестру нар. інструментів у с. Білоберізка (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.). 1953 навч. на курсах хорових диригентів при Львів. культосвіт. уч-щі. 1954 – кер. хору при артілі "Килимарка" в смт Кути (нині Косів. р-ну). 1955–57 – учитель співів у с. Кобаки (нині Косів. р-ну). 1957–60 навч. у Львів. муз. уч-щі, 1960–66 – у Львів. держ. консерваторії. 1960–81 – викл. у Коломий. пед. уч-щі.

Організатор і кер. істор.-культ. т-ва "Поступ" у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Активний діяч місц. відділень т-ва "Просвіта", Конгресу укр.

інтелігенції Коломийщини, Всесвітньої асоціації коломий. гімназистів, Клубу краєзнавців, Т-ва політв'язнів і репресованих. Ініціатор упорядкування старого Коломий. цвинтаря, встановлення чи відновлення багатьох меморіальних дощок, пам'ятних хрестів, відкриття в м. Коломия меморіального комплексу учасників Листопадового чину, відновлення могили відомого держ. діяча ЗУНР А. Чайковського.

Активно займався пошуковою роботою з вивчення біографій учасників укр. нац.-визвол. руху. Автор і упорядник документальних кн. "А ми тую стрілецьку славу збережемо..." Починаючи з 12.1989, організатор багатьох культ.-мист. акцій, вечорів пам'яті, панахид на честь загиблих борців за волю України. Ініціатор святкування в м. Коломия свята Злуки УНР та ЗУНР 22.01.1990; роковин перепоховання Т. Шевченка 22.05.1990; "Свята рідної мови"; вечорів

стрілець. слави “Та все Ви будете найкращі сини України” (в пам’ять створення УСС); літ.-муз. вечора “Чом, чом, земля моя...” (до 130-ліття з дня народження К. Малицької); святкування ювілеїв М. Лисенка, М. Вербицького, вечорів пам’яті України, розстрілу укр. вояків біля с. Базар (нині Народиц. р-ну Житомир. обл.) та багатьох ін. Автор музики до низки пісень.

П. і похований у м. Коломия.

Тв.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... / упоряд. Я. Полатайчук. Ч. 1. Коломия, 1999; Ч. 2. Коломия, 2019.

Ольга Руданець

ПОЛІТИКА “ДОКОНАНИХ ФАКТІВ” ТА ОХОРОНИ “ПОЛЬСЬКОГО СТАНУ ПОСІДАННЯ”

Провідна лінія діяльності всіх польс. урядів 2-ї Речі Посполитої на ЗУЗ у міжвоєн. період (1919–39), метою якої була інкорпорація окупованих укр. земель до складу Польщі.

“Польс. стан посідання” (“polski stan posiadania”) – термін, яким у польс. публіцист. л-рі позначали здобутки Речі Посполитої напередодні її 3 поділів. Найчастіше під ним розуміли виключне право польс. шляхти на володіння землею. Згодом утвердилася думка про поширення цього права на ін. прошарки нас. – польс. міщан і селян. На поч. 20 ст., під впливом статистичних досліджень відомого польс. громад.-політ. діяча Й. Бартошевича, у польс. політ. колах утвердилося розуміння “польс. стану посідання” як стану “польс. присутності” (домінування) – етнічної, соц.-екон., культ.-реліг. на тер., де чисельно переважали неполяки. Його збереження і збільшення ставало провідною ідеєю для більшості польс. політ. партій. Для його втілення в життя іноді доводилося іти на порушення різних правових норм, у т. ч. і міжнар., або ж балансувати на межі їх порушення. Ними використовувалися односторонні кроки (“доконані факти”), наслідки яких мали довготривалий ефект і унеможлилювали повернення до попередньої ситуації. Насамперед це були: ліквідація самобутніх місц. інституцій, уніфікація

с-ми управління на місцях; адм.-тер., законодавчі зміни; кадрова політика; обмеження політ., соц.-екон., культ. прав нацменшин; демографічна політика їх витіснення, заміщення етнічним польс. нас.; створення об’єктів інфрастр.-ри, встановлення такої колоніальної моделі, що посилювала екон. залежність новоприєднаних тер. від етніч. польс. земель. Комплекс заходів у руслі політики “доконаних фактів” 1918–23 встановлював фактичний суверенітет Польщі на тер., чия держ. належність ще залишалася питанням для міжнар. переговорів. Насамперед ішлося про збройне протистояння з українцями, військ. окупацію Галичини й Волині, а в майбутньому тривалі переговори з представниками країн Антанти про легітимацію окупації.

Така політика мала загарбницький, імперський х-р, заперечувала право українців на власну державність. Її реалізація розпочалася одразу з проголошенням ЗУНР та УНР у ході польс.-укр. війни. Логічним завершенням цієї політики стало підписання 18.03.1921 Ризьк. мирн. договору, а також рішення послів країн Антанти від 15.03.1923 про визнання сх. кордонів Польщі. У ході зміцнення “польс. стану посідання” на ЗУЗ окупац. влада здійснювала процес злиття приєднаних тер. з Польщею.

Відразу після встановлення укр. влади в Сх. Галичині 1.11.1918 поляки розпочали військ. конфлікт із українцями, який переріс у польс.-укр. війну 1918–19. На засіданні ПНК в м. Париж 2.03.1919 розглядалося питання сх. кордонів відновленої польс. д-ви. За ініціативою лідера ендеків Р. Дмовського було затверджено проект кордонів, за яким до складу Польщі мали бути включені Сх. Галичина та Волинь. Цей проект польс. делегація відстоювала під час переговорів на Паризькій мирн. конф. Відповідно до політики “доконаних фактів” у 05.1919 розпочався польс. наступ у Сх. Галичині за участю армії Ю. Галлера. 25.06.1919 Антанта визнала право Польщі тимчасово окупувати Галичину. До серед. 07.1919 тер. Сх. Галичини була цілковито окупована поляками.

Заходи, спрямовані на інтеграцію Галичини до складу польс. д-ви, її кер-во розпочало відразу після окупації, проте їхній реалізації перешкодила польс.-рад. війна 1920. Рішенням уряду від 7.06.1920 укр. землі були оголошені польс. тер., на них поширювалася дія польс. законів. 30.06.1920 скасовано Галиц. крайовий сейм і крайовий виділ, запроваджено нову с-му держ. адміністрації в краї. Створено Тимчасовий самоуправний виділ на чолі з ген. делегатом, якого призначав польс. уряд. Органи місц. самоврядування ставали складовою польс. держ. апарату.

3.12.1920 польс. сейм ліквідував територ. окремішність Галичини, з 1.09.1921 запровадив єдиний адм.-територ. поділ на в-ва, повіти й гміни. У Сх. Галичині було утворено Львів., Станиславів. й Терноп. в-ва. При цьому з метою переконання світової громадськості в польс. х-рі краю до Львів. в-ва приєднано 9 зх. повітів з переважно польс. нас. На Волині, Поліссі й Холмщині польс. управління встановлювалось урядовим декретом від 4.02.1919. Для позначення Сх. Галичини влада використовувала термін “Сх. Малопольща”, Волин. і Поліське в-ва називали “Сх. креси”.

Важливою складовою польс. політики на ЗУЗ була етнічна колонізація приєднаних земель, яка здійснювалася відповідно до аграрної реформи, започаткованої законом “Основи земельної реформи” 10.07.1919 та Постановами про проведення земельної реформи 15.07.1920. Влада дбала, щоб на ЗУЗ земля після поділу великих поміщицьких маєтків потрапляла до рук поляків, зміцнюючи тим самим “польс. стан посідання” в краї. Закон 17.12.1920 про військ. осадництво на сх. землях передбачав виділення кращих земель у першу чергу для інвалідів і демобілізованих солдатів та офіцерів польс. армії, які мали стати опорою окупац. режиму. 6.09.1921 на засіданні польс. Ради Міністрів була прийнята постанова, що обґрунтовувала потребу польс. колонізації “прифронтової смуги і пунктів стратегічного значення”. За словами польс. прем’єр-міністра В. Вітоса, впро-

вадження земельної реформи “розширить кордони нашої вітчизни, зміцнить стан нашого національного володіння і посилить нашу здатність у боротьбі за землю, як за основу національної території”. При цьому планувалося збільшити польс. нас. на сх. країни до 30 %.

Протягом перших 2 р. земельної колонізації в краї між військ. осадниками було розparcelьовано 160 тис. га землі. Осадникам гарантували фінансову й госп. підтримку влади; їхні поселення мали стати важливими чинниками асиміляції укр. народу. В контексті шовіністичної нац. політики, основу якої становила ідеологія істор. та культ. вищості польс. нації над ін. народами, аграрне осадництво займало значне місце як важіль, спрямований на збільшення польс. елементу на ЗУЗ.

Польс. Конституція 17.03.1921 ґрунтувалася на унітарності д-ви, без забезпечення нацменшинам, у т. ч. українцям, будь-яких автономних прав. У перші роки окупації укр. нас. було позбавлене громадян. прав і свобод, зокр. свободи слова, друку, зборів. 9.06.1921 польс. Рада Міністрів прийняла рішення про проведення 30.09.1920 перепису нас., який за планами влади мав засвідчити “перевагу польського елемента у Галичині”. 12.07.1921 міністр військ. справ подав заяву до Президії Ради Міністрів про реєстрацію на тер. Галичини громадян польс. д-ви 1885–1902 рр. народження, що зобов’язувало українців проходити військ. службу в лавах польс. армії. 27.11.1922 видано наказ про призов на військ. службу галичан 1900–01 рр. народження; протести зі сторони українців жорстко придушували.

5.08.1922 у Польщі прийнято закон про вибори до сейму й сенату, який передбачав їх проведення і на укр. окупованих тер. 26.09.1922 сейм ухвалив закон про запровадження в Галичині воєводської автономії, який мав продемонструвати міжнар. спільноті, що Польща врахувала вимоги щодо запровадження в Сх. Галичині автономії.

Важливого значення щодо узаконення окупації ЗУЗ польс. уряд надавав виборам до сейму й сенату, призначе-

ним на 5 і 12.11.1922. У результаті бойкоту зі сторони укр. нас. та політ. проводу Сх. Галичини у виборах у Львів. в-ві взяло участь тільки 52,8 % жителів, у Терноп. – 35,3 %, у Станиславів. – 32,1 %. З метою продовження колонізації Сх. Галичини 23.11.1922 Рада Міністрів затвердила кредит у розмірі 1 млрд 85 млн марок для “національної роботи на кресах” і 800 млн марок як відшкодування для потерпілих від укр. протестів під час виборів. Наприкінці 12.1922 для польс. сільс. елементу виділено кредит у сумі 100 млн марок.

Польс. політика “доконаних фактів” була визнана великими д-вами. 15.03.1923 Рада послів д-в Антанти прийняла рішення про визнання суверенітету Польщі над Сх. Галичиною.

Політика охорони “польс. стану посідання” тривала впродовж цілого міжвоєн. періоду. За офіц. польс. статистикою, у Львів., Станиславів., Терноп. та Волин. в-вах станом на кін. 1930-х нараховувалося 47 тис. г-в польс. осадників. Тоді як цивільні осадники купували земельні ділянки за ринковими цінами, військ. колоністи отримували їх безкоштовно, за заслуги перед польс. д-вою. Сх. Галичина була осн. р-ном концентрації цивільного осадництва, причому бл. 1/2 всіх колоністів оселилися на тер. Терноп. в-ва. Гол. р-ном поселення військ. колоністів було Волин. в-во. Створення польс. осадницьких г-в служило дестабілізуючим чинником в укр.-польс. стосунках, призводило до загострення нац.-культ. протиріч у Зх. Україні. Укр. політ. провід і селяни протягом цілого міжвоєн. періоду виступали проти насадженого польс. осадництва й антиукр. політики польс. уряду.

Літ.: Гудь Б. Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект. Харків, 2011; Зарецька Т. Політика Другої Польської республіки щодо Східної Галичини та позиція Ю. Пілсудського (кінець 1918–1919 рр.) // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2004. Вип. 11. С. 158–176; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Іва-

но-Франківськ, 2001; Кузутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 200–204; Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Відень, 1922; Смолей В. Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст 1919–1939 рр. Тернопіль, 2003; Białokur M. W obronie polskiego stanu posiadania na Rusi w początkach XX wieku. Szkic do portretu Joachima Bartoszewicza // Ucrainica Polonica. 2004. Вип. 1. К.; Житомир. С. 336–354.

Богдан Паска

ПОЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (ПЦЗУ)

Політ. орг-ція, проект якої визрів у оточенні Президента УНРади ЗУНР Є. Петрушевича в серед. 1920-х; претендувала на статус політ. представництва Зх. України за кордоном. У підготовленому Р. Перфецьким проекті статуту ПЦЗУ визначено його політ. платформу – акти проголошення державності на ЗУЗ та злуки УНР і ЗУНР; про спільність нац.-політ. інтересів Волині, Холмщини, Полісся, Підляшшя, Лемківщини зі Сх. Галичиною; потреба якнайшвидшого визволення Зх. України з-під чужого панування і здійснення актів злуки без огляду на держ. і сусп.-політ. устрій на Наддніпрянщині.

Завдання ПЦЗУ: 1) підготовка всіма можливими способами й засобами якнайшвидшого визволення ЗУЗ та підтримка на них відцентрових акцій укр. політ. сил; 2) пропаганда перед світовим спів-вом потреби визволення Зх. України та здійснення права на самост. держ. життя в злуці з рештою укр. народу в об'єднаній укр. д-ві; 3) ведення цієї визвол. акції за підтримки державотворчих сил Наддніпрянщини. Статут визначав входження до ПЦЗУ Президента УНРади Є. Петрушевича й тимчасової Колегії Центру, яка працювала при ньому та під його проводом. Президент УНРади мав репрезентувати ПЦЗУ на міжнар. арені, проводити колегії, призначати її чл., після відповідних рішень колегії, і політ. орг-цій Зх. України, які поділяли платформу ПЦЗУ; мав верховний провід над підпільною

орг-цією – ЗУНРО. Колегія ПЦЗУ визначала тактику Центру в межах її платформи, у справах закорд. політики й пропаганди, взаємин з політ. силами краю і закордону, розглядала фінансові питання підпільних акцій. Вона уконституїювалася вибором ген. секретаря та референтів окремих справ. Ген. секретар мав допомагати у виконанні ухвал Центру, очолювати канцелярію в разі відсутності Президента УНРади й проводити засідання Колегії.

На засіданні Колегії ПЦЗУ 26.06.1926 учасники засідання розпочали дискусію навколо установчих документів, зокр. розподілу повноважень Президента УНРади й Колегії. У ній узяли участь Є. Петрушевич, Р. Перфецький, В. Бандрівський. Останній запропонував свій проект статуту, у якому Колегія мала статус дорадчого органу ПЦЗУ. Всі зміни, запропоновані В. Бандрівським, були направлені на зміцнення позицій Є. Петрушевича. На даному засіданні також обговорювалася проблема взаємин з УНДО та ін. політ. силами Зх. України. Є. Петрушевич неодноразово вів переговори в справі закорд. представництва з головою УНДО 1925 – на поч. 1926 Президент УНРади заявив про розмову з Д. Левицьким, який погодився на створення ПЦЗУ за допомогою УНДО та підготовку відповідного проекту. Президент УНРади пропонував заснувати міжпарт. установу в краї, яка б погодилася на створення Центру. Однак реальні міжпарт. взаємини серед. 1920-х у Зх. Україні не давали надій на формування такої установи. Існував ін. варіант – створення ПЦЗУ Президентом УНРади за взірцем екзильного уряду з уповноваженими за підтримки Міжпарт. ради, – який Є. Петрушевич вважав “фікцією”, оскільки не мав підтримки жодної партії, за винятком радянофіл. групи в УНДО в цей період. На наступному засіданні Колегії ПЦЗУ 7.07.1926 Р. Перфецький запропонував новий проект статуту Центру з урахуванням пропозицій попереднього обговорення. Є. Петрушевич погоджується в основному з новим проектом статуту, заявив про відсутність підтримки ідеї ПЦЗУ з боку крайових політ. сил

Зх. України та ймовірну можливість ведення акції за кордоном тільки в статусі Президента УНРади.

Ідея створення ПЦЗУ не була реалізована на практиці.

Лит.: Соляр І. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939). Львів, 2011. С. 266–280.

Ігор Соляр

ПОЛІХА

Теодор Сафатович

(16.02.1884–13.02.1963) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Жабче (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) в с. сім'ї. У м. Львів здобув освіту в АГ (1903), студіював природознавство й філологію в ун-ті. Від 06.1911 працював учителем в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Від 07.1913 – проф. укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща); викладав математику, укр. мову й л-ру, руханку (фіз. виховання). Був у місті кер. “Пласту”, куратором “Шкільної кооперативи” й спорт. гуртка “Сянова чайка”, ректором бурси Св. Миколая.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшинську артшк., воював у гірській артилерії на Італ. фронті; став поручником. В УГА – від 11.1918; 1.01.1919 отримав військ. звання сотника артилерії. Спочатку служив у гармат. полку в Коломиї, потім був командантом 3-ї батареї 1-го гармат. полку 1-ї бригади УСС.

У кін. 1920 повернувся до Перемишля, відновив працю в укр. г-зії, одночасно до 1936 викладав в Укр. ін-ті для дівчат. Активний у громад. роботі: чл. управ т-в “Учительська громада”, “Сокіл” і “Рідна школа”, спорт. клубу “Беркут”. Був діяльним у роботі Укр. пластового союзу, 1930–39 – командант його 1-го пограничного округу. 1940–41 – проф. укр. г-зії м. Ярослав (нині Польща); одночасно був референтом молоді при повітов. Укр. допомоговому к-ті.

Влітку 1941 мобілізований до нім. армії як перекладач. 1942 звільнений з військ. служби, поселився в м. Чортків (нині Терноп. обл.), де до поч. 1944 був дир. укр. приватної г-зії. Після ДСВ – вчитель СШ. Вийшов на пенсію 1949.

ПОЛІХА
Теодор Сафатович

П. у м. Чортків.

Літ.: Головин Б., Гуцал П., Пиндус Б. Поліха Теодор Сафатович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 474; Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі / упоряд. І. Гнаткевич. Дрогобич, 1995.

Петро Гуцал

ПОЛОВІН

Федір

(1891–02.02.1920) – вояк УГА. Н. в с. Гусакив (нині Мостис. р-ну Львів. обл.).

Стрілець 9-ї бригади УГА. Воював у Галичині й Наддніпрянщині.

П. від тифу в с. Стоянове (нині Великомихайлів. р-ну Одес. обл.), де й похований.

Літ.: Гайдукевич О. Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 116.

Олег Павлишин

ПОЛЬСЬКА ДЕЛЕГАЦІЯ НА ПАРИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ

Сформувалася наприкінці 1918 – на поч. 1919 на базі ПНК. Очолював її Р. Дмовський (15.01–6.04.1919), з 6.04.1919 – І. Падеревський. Складалася з офіц. делегатів на Паризьку мирну конф., чл. делегації і радників, об'єднаних у Бюро конгресових праць. Польща отримала право делегувати на Паризьку мирну конф. 2 офіц. представників, ними стали Р. Дмовський та І. Падеревський. Останній, займаючи посаду прем'єр-міністра Польщі, не мав можливості постійно перебувати в м. Париж, тож його заміняли К. Длуський і С. Грабський. Останній переважно відвідував засідання, де обговорювалися питання госп.-екон. х-ру, а К. Длуський спеціалізувався на проблемі регіону Спішу й Орави. Ін. чл. делегації об'єднувалися в 3 осн. відділи: політ., екон.-фінансовий і територ. У політ. відділі діяла комісія Сх. кресів з окремою підкомісією Русі. До неї входили: Ю. Бартошевіч (голова), К. Пуласький, Ю. Потоцький, О. Галецький, Я. Чекановський та К. Нітч.

Делегація діяла до 08.1920.

Літ.: Kutrzeba S. Kongres, traktat a Polska. Warszawa, 1919; *Romer E.* Pamiętnik paryski (1918–1919). Wrocław,

1989. S. 34–35; *Sprawy polskie na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r.: dokumenty i materiały.* Т. 2. Warszawa, 1965–67.

Ганна-Меланія Тичка

ПОЛЬСЬКА ЛІКВІДАЦІЙНА КОМІСІЯ ГАЛИЧИНІ І ЦЕШІНСЬКОЇ СІЛЄЗІЇ

(Polska Komisja Likwidacyjna Galicji i Śląska Cieszyńskiego) – тимчасовий польс. орган влади для ч. польс. земель після розпаду Австро-Угорщини. Завданням ПЛК був перехід держ.-правових відносин у Галичині в рамки польс. д-ви, гарантування безпеки й порядку. Ств. в м. Краків на зустрічі сеймових і парламент. послів з Галичини 29.10.1918 як президія цього органу. Первісний склад ПЛК: В. Вітос (голова), І. Дашинський, А. Скарбек (військ. справи), Т. Тертіль, Ю. Льондзін. 4.11.1918 склад ПЛК розширився і змінився: В. Вітос (голова), чл. президії – Є. Морачевський, Т. Тертіль, Ю. Птась; 3. Лясоцький, С. Римар (кер. і заст. кер. адм. відділу), В. Тетмаєр, С. Ровінський (кер. і заст. кер. військ. відділу), В. Длугош, В. Скальський (кер. і заст. кер. відділу рільництва), А. Кендзьор, Т. Табачинський (кер. і заст. кер. відділу сусп. робіт), Ю. Птась, С. Бяли (кер. і заст. кер. відділу юстиції), Е. Шмідт, Ф. Бардель (кер. і заст. кер. скарбового відділу), М. Стажевський, І. Врубель (кер. і заст. кер. відділу комунікації), Є. Морачевський, В. Кухарський (кер. і заст. кер. відділу апровізації), Е. Бобровський, Я. Новіцький (кер. і заст. кер. відділу сусп. опіки), Г. Діаманд, Я. Стапінський (кер. і заст. кер. гірничого відділу), Е. Зеленецький, А. Дорерман (кер. і заст. кер. відділу пром-ті і торгівлі), І. Рихлік, Ю. Краєвський (кер. і заст. кер. відділу освіти). Кер. польс. військ. командування в Кракові став полк. Б. Роя.

ПЛК відмовилася підпорядкуватися Регентській раді Польс. кор-ва, яка призначила ген. комісара польс. уряду для Галичини й польс. ч. Сілезії В. Чарторийського.

31.10.1918 ПЛК перебрала владу в Кракові й вислала делегацію в складі А. Скарбека, 3. Лясоцького і В. Гжен-

дзелевського до м. Львів з аналогічною метою. Власне спроба ПЛК поширити вплив на Сх. Галичину стала поштовхом до укр. виступу в ніч на 1.11.1918. Делегацію ПЛК це повідомлення застало в м. Перемишль (нині Польща). Після створення Тимчасового правлячого к-ту вплив ПЛК обмежився зх. ч. Галичини. ПЛК визнала зверхність уряду Є. Морачевського в м. Варшава.

Розпорядженням глави д-ви Ю. Пілсудського від 10.01.1919 ПЛК разом з Тимчасовим правлячим к-том була розформована й замінена Правлячою комісією для Галичини, Цешинської Сілезії, Спішу й Орави (Komisja Rządząca dla Galicji, Śląska Cieszyńskiego, Spiszu i Orawy).

Лім.: Biedrzycka A. Kalendarium Lwowa 1918–1939. Kraków, 2012; Łukomski G., Partacz Cz., Polak B. Wojna polsko-ukraińska 1918–1919. Koszalin; Warszawa, 1994; Nieznana korespondencja arcybiskupów metropolitów lwowskich Józefa Bilczewskiego z Andrzejem Szeptyckim w czasie wojny polsko-ukraińskiej 1918–1919 / oprac. J. Wołczański. Lwów; Kraków, 1997.

Микола Генік

ПОЛЬСЬКА НАРОДНА ПАРТІЯ “ВИЗВОЛЕННЯ”

(Polskie Stronnictwo Ludowe “Wyzwolenie”; ПНП-“Визволення”) – польс. селян. партія соціаліст. орієнтації, поширена переважно в колиш. рос. ч. Польщі. Ств. 5.12.1915 шляхом злиття Нац. сел. союзу, Сел. союзу і групи людовців “Заранє”. На з’їзді 1.11.1918 додала до назви “Визволення” (осн. друк. орган, для відрізнення від ПНП-“Пяст” з австр. ч.). Взяла участь у формуванні урядів І. Дашинського (5 представників) і Є. Морачевського (2 представники). Доповнена програма партії (4–6.03.1921) вимагала визначення кордонів за критерієм приєднання до д-ви “всіх земель, на яких більшість жителів становлять поляки”. Нацменшини повинні володіти “всякою свободою у розвитку своєї нац. к-ри й користуватись з можливо найбільших полегшень в школах, адміністрації і судах в користуванні своєю мовою”, компактним меншинам необхідно надати територ. автономію. У питанні

земельної реформи партія протестувала проти положень ухвали сейму від 10.07.1919 про запровадження ін. максимальних розмірів фільварків на сх. окраїнах і в Познан. в-ві, порівняно з рештою Польщі – 400 га і 180 га відповідно. Загалом радикальна програма партії поєднувала комуніст., соціаліст. і пілсудчиківські елементи за аморфності ідеології власне людового руху. На виборах до Установчого сейму 1919 провела 57 послів, до сейму І каденції – 48 послів і 8 сенаторів.

29.05.1922 підтримала в сеймі терміновий внесок І. Дашинського від ППС про проект територ. автономії Сх. Галичини. У процесі розгляду урядового законопроекту про воєвод. самоуправління в конституційній комісії представник ПНП-“Визволення” Л. Хомінський вимагав опрацювання рамкового закону про самоуправління на дуже широкій основі та внесення до нього осн. положень, які б відповідали специфічним умовам Сх. Галичини. Перед прийняттям закону 26.09.1922 Л. Хомінський вносив поправки до проекту ННС, взятого сеймом за основу, у напрямі передачі культосвіт. справ до компетенції окремих нац. курій і вимагав скорочення терміну впровадження закону з 2 до 1 р.

На виборах 1922 використовувала гасло: “Єдність польського селянина з українським і білоруським”, а в Сх. Галичині встановила контакти, які довго не протривали, з угодовською партією “хліборобів”. В україномовних листівках від ім. “галицьких українських соціалістів-федералістів” закликала до голосування за “Визволення”, яке боротиметься “за землю і волю, за робучу мужицьку клясу, за Вашу і нашу свободу та рівність”. На президент. виборах 1922 висунула кандидатуру Г. Нарутовича. У 01.1923 на переговорах у м. Закопане (нині Малопольс. в-ва, Польща) за участю прем’єра В. Сікорського й маршала сейму М. Ратая відмовилася від коаліції з ПНП-“Пяст”, висуваючи альтернативою формування парламентської більшості за участю укр. і білорус. клубів. Опрацювала проект закону, за яким осадництво на сх. окраїнах мало прово-

дитися планово й без шкоди для місц. селянства.

У 11.1923 об'єдналася з групою сецесіоністів з ПНП-“Пяст” “Народна єдність” у Союз польс. нар. партій. Після серії орг. трансформацій у 01.1926 партія повернула назву ПНП-“Визволення”, яку використовувала до об'єднання з ПНП-“Пяст” і Сел. партією в Нар. партію (1931).

Лит.: Генік М. Українське питання в польській політиці в період парламентаризму // Українознавчі студії. 1999. № 1. С. 122–135; Belcikowska A. Stronictwa i związki polityczne w Polsce. Charakterystyki, dane historyczne, programy, rezolucje, organizacje partyjne, prasa, przywódcy. Warszawa, 1925; Program PSL-Wyzwolenie // Wyzwolenie. 1921. 13 Marsz. № 11. S. 111–115.

Микола Генік

ПОЛЬСЬКА ПАРТІЯ СОЦІАЛІСТИЧНА

(Polska Partia Socjalistyczna) – найстаріша і найпопулярніша польс. робітн. партія ревізійністського спрямування. Ств. з об'єднання 4 соціаліст. груп на конф. 17–23.11.1892 в м. Париж як Закард. союз польс. соціалістів. Поєднувала ідею незалежності з реалізацією соціаліст. принципів. 1914 підтримала акцію створення легіонів Ю. Пілсудським у складі австро-угор. армії, з наближенням завершення ПСВ наростало опозиційне ставлення до Австро-Угорщини.

ППС взяла участь у формуванні перших держ. інституцій незалежної Польщі. У цей період у діяльності польс. соціалістів помітні нездатність протиставлення націоналістичним тенденціям, хитання і відсутність концепції розв'язання укр.-польс. протиріч, що було викликано як швидкими змінами ситуації, так і поглядами діячів ППСД, які формувалися в умовах міжнац. протистояння. Голова ПЛК В. Вітос згадував, що в цьому органі ч. соціалістів займала невиразну позицію щодо держ. належності Сх. Галичини, схилившись до передачі регіону українцям. Тільки Е. Бобровський і сх.-галиц. соціалісти виступали за безоглядне продовження

б-би за Сх. Галичину. Маніфест люблін. Тимчасового нар. уряду закликав до “мирного влаштування спірних питань з українським народом аж до їх остаточного врегулювання компетентними органами обох народів”. Уряд Е. Морачевського декларував “мирне розв'язання спірних питань” у Сх. Галичині та наголошував на потребі “визволення польського Львова”.

26.04.1919 – об'єднавчий з'їзд ППС (рос. і нім. дільниці) з ППСД Галичини й Сілезії. В Установчому сеймі ППС мала 34 послы, у сеймі I каденції – 41 посла й 7 сенаторів. 1919 досить аморфні позиції ППС стосовно автономії Сх. Галичини диференціювалися на кілька напрямів: І. Дашинський пропонував територ. самоуправління, К. Домославський – екстеритор. автономію, сх.-галиц. окружна орг-ція (А. Гауснер) була проти автономіст. поступок. ППС підтримувала федераліст. політику, висувала концепцію держ. асиміляції меншин. Програма, ухвалена на XVII конгресі (21–25.05.1920), передбачала протиставлення загарбницьким прагненням, підтримку самовизначення народів, рівноправність їх, забезпечення мовних прав нацменшин та автономії для компактних нацменшин. Т. Голушко в 01.1921 розробив 1-й нарис широкої політ. автономії Сх. Галичини, за яким передбачалося утворення в краї сейму й уряду. У компетенції польс. уряду залишалися питання зовн. відносин, фінансова, митна, торг. і військ. політика. XVIII конгрес (23.07.1921), у якому брав участь М. Ганкевич, заявив, що “бачить остаточне розв'язання нац. питання на окраїнах Польщі в утворенні незалежних держав Білорусії і України та у територіальному розмежуванні цих держав з Річчюпосполитою Польщею і Росією на основі права зацікавленого населення на вирішення своєї долі” (резолуція М. Недзьялковського). Висловив протест проти політики нац. і реліг. утиску, яку проводили органи держ. влади на “кресах”, підтримав концепцію автономії.

Справу нац.-територ. автономії 10–11.09.1921 розглядала Гол. рада ППС і спрямувала її до ЦВК. Була ств. спец.

комісія під кер-вом Г. Діаманда для обговорення осн. положень законопроекту. На основі цих дискусій М. Недзялковський 20.10.1921 опрацював проект територ. автономії Сх. Галичини, яка мала складатися з 2 в-в – Галиц. і Подільсь., зі спільним крайовим сеймом і крайовою радою.

Проект автономії для Сх. Галичини привів до розколу в ППС, оскільки сх.-галиц. окружна орг-ція висловила за воевод. самоуправління. На погоджувальній конф. в м. Львів 25–26.02.1922 викристалізувалися 3 осн. концепції: 1) підтримка проекту територ. автономії (представники центр. органів ППС – І. Дашинський, Б. Земенцький, Г. Діаманд, Р. Бубер і Борислав. делегація – Я. Марковська, Кобак та ін.); 2) заперечення концепції територ. автономії (Львів. делегація і представники невеликих пром. центрів: А. Гауснер, Г. Левенгерц, А. Курилович, Обірек, Щирек та ін.); 3) пролонгація питання: не заперечуючи автономії, пропонувалося відкладення проблеми до досягнення порозуміння з укр. стороною чи рішення парт. конгресу (Є. Морачевський і Перемишл. делегація: Г. Ліберман та ін.). 3-я група здобула більшість. Компромісу всередині ППС було досягнуто 14–15.05.1922, коли сторони зійшлися на домовленості запропонувати урядові принцип проекту з вимогою детального опрацювання. Терміновий внесок І. Дашинського 29.05.1922 з викладенням принципів автономного устрою Сх. Галичини не пройшов у сеймі. Представники сх.-галиц. окружної орг-ції ППС (А. Гауснер і Г. Левенгерц) увійшли до комісії експертів, сформованої урядом Ю. Новака для розробки закону про воевод. самоуправління. На етапі прийняття закону, модифікованого внаслідок поправок ННС, ППС голосувала проти.

У період розробки урядом В. Грабського програми політики щодо нац. меншин ППС знову висунула концепцію територ. автономії. На засіданні Гол. ради ППС 28–29.09.1924 викристалізувалися 4 підходи: сх.-галиц. орг-ція виступала проти автономії; Т. Голувко – за територ. автономію лише для Сх. Гали-

чини; М. Недзялковський – за автономію для всіх земель з укр. нас., З. Жулавський – за автономію Сх. Галичини й Волині з вилученням м. Львів, Дрогобич і Борислав (нині обидва Львів. обл.). Гол. рада підтримала позицію М. Недзялковського й доручила розробити проект, внесений 20.01.1925 до конституц. комісії сейму, однак ніколи не розглянутий. Після становлення авторитарного режиму й проведення пацифікації ППС 9.10.1931 внесла новий законопроект про територ. автономію земель з укр. нас., який за тих умов не мав шансів на реалізацію, а служив виразом протесту проти нац. політики урядів санації.

У 08.1925 в м. Марсель (Франція) II конгрес Соціаліст. робітн. Інтернаціоналу прийняв програму нац. політики, схвалену на XIX конгресі ППС (30.12.1923–1.01.1924), яка передбачала територ. автономію для компактних меншин і свободу культ. розвитку для розпорошених меншин як зразок для ін. соціаліст. партій.

Органи ППС: “Robotnik”, “Dziennik Ludowy”.

Лит.: Генік М. Автономічне розв'язання проблеми Східної Галичини в політиці польських соціалістів (1919–1922) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 1998. Вип. 1. С. 98–110; *Його ж.* Взаємовідносини між польськими і українськими соціалістами в 1918–1923 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 6. Львів, 2000. С. 285–291; *Koko E.* Nadzieje na zgodę. Polski ruch socjalistyczny wobec kwestii narodowościowej w Polsce 1918–1939. Gdańsk, 1995; *Śliwa M.* Kwestia narodowościowa w publicystyce i programach socjalistów polskich w okresie Drugiej Rzeczypospolitej // Dzieje Najnowsze. 1983. № 1–2. S. 107–127.

Микола Генік

ПОЛЬСЬКЕ ВІЙСЬКО

(Wojsko Polskie) – ЗС Польщі, сформовані після відродження її незалежності в 11.1918. Основу П.в. склали регулярні полки й батальйони легіоністів. Зокр. першим команд. польс. військ у Галичині в 11.1918 призначено ген. С. Пу-

хальського, а нач. штабу – полк. В. Сікорського. Наприкінці ПСВ на польс.-укр. пограниччі діяли ген. Т. Розвадовський, який сформував кілька кінних полків, ген. Б. Роя – утворив з оперативної групи легіоністів і чл. ПОВ 4-й і 5-й полки піхоти. Команд. Перемишл. військ. округи підполк. М. Карашевич-Токаржевський теж сформував окрему бойову групу. На Галиц. фронті активно діяли групи підполк. Я. Сопотніцького, В. Фари, Ю. Бекера, майора І. Модельського та ін. 16.11.1918 нач. Генштабу армії призначено ген. С. Шептицького, брата митрополита УГКЦ. Для забезпечення централізованого управління польс. військ. на Галиц. фронті 15.11.1918 було ств. командування “Схід” (Гол. командування П.в. у Сх. Галичині) на чолі з ген. Т. Розвадовським. Штаб командування “Схід” спершу дислокувався в м. Краків, у 12.1918 перебрався до м. Львів. Насамперед Т. Розвадовський реорганізував польс. залогу Львова, підпорядкував частини підполк. Ч. Мончинського й М. Карашевича-Токаржевського ген. С. Лесневському, який 10.12.1918 сформував на їхній базі 2 бригади. Бригада Ч. Мончинського (1-й і 2-й полки стрільців, гармат. полк та ін. підрозділи) отримала завдання обороняти пн. й зх. околиці Львова, бригада М. Карашевича-Токаржевського (5-й полк піхоти легіонів, гармат. полк, батальйон 4-го полку піхоти та ін.) – пд. і сх. Решта частин склали резерв, який разом з панцерниками та авіацією ген. С. Лесневський підпорядкував собі.

Львів. залага в 12.1918 нараховувала: 939 офіцерів, 7362 підофіцерів і солдатів, серед них найбільше піхотинців (6056) і артилеристів (1232). На їхньому озброєнні були: 6851 карабін, 61 скоростріл, 45 гармат, 3 панцерники.

2-й етап військ. буд-ва розпочався в 02.1919 за деякої стабілізації внутр.-політ. ситуації. На основі оголошеної мобілізації чоловіків 1896–1901 р. н. розгорнуто формування 1-ї д-зії піхоти ген. Б. Роя і 2-ї – під команд. Е. Ридз-Смігли литов.-білорус. д-зії. На тер. Галичини (Зх. і ч. Сх.) під кер-вом ген. Б. Рої і Т. Розвадовського сформовано 3-ю, 4-ту і 5-ту д-зії, а в зайнятій

галиц. столиці – Львів. д-зію стрільців. Згідно з розпорядженням Ю. Пілсудського, який був звільнений з тюрми в 11.1918 й очолив ЗС, усі полки й д-зії піхоти перебрали найменування легіонів. Наприкінці 03.1919 вони нараховували 80 тис. вояків. Кожна д-зія складалася з 3 полків 3-батальйонного складу й мала 226 офіцерів та 7525 підофіцерів і солдатів. Відповідно полк нараховував 68 офіцерів і 2486 легіоністів.

У 02.1919 Бельведер здійснив реорганізацію вищого командування ЗС. Мін-во військ. справ очолив ген. С. Лесневський, Генштаб – полк. С. Галлер. До складу Генштабу ввійшли освічені офіцери й ген.; засновано гол. квартирмейстерство, статутну комісію, курси ад’ютантів, Військ. геогр. ін-т. Реорганізовано військ. округи Краків, Варшава, Кельце, Лодзь, Люблін, а також підпорядковані їм тер. та команди.

Побоюючись поширення комунізму й госп. хаосу з більшовиц. Росії, велику допомогу Ю. Пілсудському у військ. буд-ві надавала Антанта, особливо Франція. За домовленістю її уряду з Австрією, ЧСР і Німеччиною через тер. цих країн транзитом до Польщі надійшли ешелони з військами та озброєнням. Згідно з франц.-польс. конвенцією у ЗС діяли іноз. місії в складі 1000 (за даними РСФРР – 2000) інструкторів. Протягом 1919 Франція надіслала Польщі: 327000 гвинтівок, 2600 скорострілів, 1494 гармати, 291 літак, 120 танків, 250 вантажівок. Якщо в 11.1918 польс. армія нараховувала 29,5 тис. вояків, то в 01.1919 – 110 тис., у 08.1919 – 584 тис. Більшість із них дислокувалася на Галиц. і Волин. фронтах. Зокр. особовий склад військ на Галиц. фронті в 12.1918 становив 12,5 тис., 03.1919 – 37,7 тис., 05.1919 – 66,2 тис. вояків. У 12.1918 війська цього фронту мали 127 скорострілів і 48 гармат, 03.1919 – 621 скоростріл і 198 гармат. На їхньому озброєнні була стрілец. зброя вир-ва Австро-Угорщини, Росії, Німеччини, Великої Британії, Франції, США. Найпоширенішими були австр. гвинтівки Манліхер, нім. карабіни Маузер, рос. гвинтівки Мосіна. Скоростріли переважно рос. і нім. с-ми Максим, амер. Гочкіси. У 3-й

декаді 06.1919 П.в. (40,7 тис. багнетів і шабель) переважало УГА (18 тис.) на фронті у 2,3 рази.

Гол. і найчисельнішим родом військ стала піхота. На відміну від УГА, у польс. армії велику увагу звертали на розвиток кінноти. Ще восени 1918 ген. Т. Розвадовський розгорнув формування д-зії уланів. У 04.1919 на Галиц. фронт перекинута 1-шу кінну бригаду полк. В. Беліни-Пражмовського. Загалом кінні ч. армії нараховували 460 офіцерів, 8980 підофіцерів і солдатів.

Навесні 1919 польс. армія мала 12 гармат. полків польової (легкої) артилерії, які носили номери своїх д-зій. Кожний полк включав 3 дивізіони 3-батареїного складу. В батареї було 4 гармати, полк мав 36 гармат. Крім того, було 4 полки важкої і 3 – гірської артилерії.

У 04–05.1919 з Франції прибув полк легких танків фірми “Рено” – 114 бойових машин (“Рено” М17 РТ).

Завдяки матеріальній, морально-політ. і військ. підтримці Франції і США на поч. 1919 польс. армія утримувала на Галиц. фронті 60 бойових літаків, які базувалися: у м. Перемишль (Гуречко) – 2-га авіагрупа (1-ша, 5-та, 9-та ескадри), у м. Львів (Левандівка) – 3-я авіагрупа (6-та й 7-ма польс. та 59-та франц. ескадри), 4-та авіагрупа (2-га й 3-я ескадри) в 05.1919 перебазувалась до м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.). До м. Люблін (нині Польща) прибула з Франції 39-та ескадра розвідувальних літаків, яка здійснювала рейди в р-н м. Сокаль, Кристинопіль (нині Червоноград), Белз (нині Сокал. р-ну), Жовква, Красне (нині Буськ. р-ну, усі Львів. обл.), Тернопіль. У складі польс. авіації на укр. фронті діяла також авіаескадра ім. Т. Костюшка, укомплектована амер. летунами-добровольцями.

До складу сухопутних військ входили 10 дивізіонів панцерних автомашин амер. та франц. (“Берль”) фірм і 24 бронепотяги. Бойовий стан військ підтримувала с-ма мед.-фармацевтичного забезпечення ч., діяльність прифронтових шпиталів.

Тогочасні військ. історики й спеціалісти відзначали вишкіл та бойові яко-

сті, рівень патріотизму особового складу польс. армії, її солдатів, підофіцерів та офіцерів. Команд. Зх. фронту РСЧА М. Тухачевський, який 1920 зміг дійти до м. Варшава, але зазнав поразки, невдовзі констатував про польс. армію: “Управління військами у противника відмінне, тактична підготовка також добра..., високий рівень командного складу”. Отже, УГА довелося обстоювати незалежність ЗУНР у б-бі з добре організованим супротивником, тому, незважаючи на воєн. поразку, її 9-місячне протистояння слід вважати морально-політ. подвигом українства.

Лит.: Дедик О. Чортківська офензива. Ч. 2. Львів, 2015; *Крезуб А.* Нарис історії українсько-польської війни. Львів, 1933; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Омельянович-Павленко М.* Українсько-польська війна 1918–1919. Прага, 1929; *Ткачук П.* Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. Львів, 2009; *Шанковський Л.* Українська Галицька армія. Вінніпег, 1974; *Klimecki M.* Wojna polsko-ukraińska o Lwów i Galicja Wschodnią 1918–1919 r.: Aspekty polityczne i wojskowe. Warszawa, 1997; *Krotofil M.* Ukraińska Armia Halicka 1918–1920: Organizacja, uzbrojenie, wyposażenie i wartość bojowa sił zbrojnych Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej. Toruń, 2002; *Wrzosek M.* Wojny o granice Polski Odrodzonej 1918–1921. Warszawa, 1992.

Микола Литвин

ПОЛЬСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНІ ПІД ВЛАДОЮ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ставлення до укр. правління.

Поляки Сх. Галичини назагал негативно сприйняли встановлення та діяльність укр. урядування в краї 11.1918–06.1919. Польс. нас. не вчинило масованого опору укр. владі в 11.1918, але залишалося її серйозним противником. На відміну від м. Львів, де польс. нас. відразу організувало потужний збройн. опір, в ін. місцевостях краю ситуація стабілізувалася. Польс. селяни, надіючись на соц. реформи, спочатку

досить прихильно сприйняли революц. укр. владу.

Нормалізація взаємовідносин з представниками нацменшин, більшість яких проживала в містах, належала до ключових завдань цивільної влади ЗУНР усіх рівнів. Від нац. політики укр. кер-ва залежали внутр. стабільність і міжнар. авторитет новоутвореної д-ви.

Укр.-польс. перемовини на місцях. Польс. лідери Сх. Галичини зі свого боку намагалися порозумітися з укр. владою стосовно становища польс. нас. Укр.-польс. переговори у Львові щодо припинення збройн. протистояння були невдалими. Сторони не змогли домовитись про осн. принципи міськ. самоврядування та утворення міліції, складеної з представників різних національностей.

Укр.-польс. перемовини в ін. містах виявилися більш конструктивними. 2–3.11.1918 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) польс. політ. делегація (д-р Юркевич, В. Дідушицький, посол Е. Равх, дир. М. Пілецький і Я. Парнас) погоджувала з укр. кер-вом питання постійних контактів, орг-ції польс. міліції та забезпечення продовольством міськ. нас. У результаті ств. Тимчасова адм. комісія за участю 10 українців, 6 євреїв, 5 поляків, 1 німця та представників реліг. конфесій. Комісія мала вирішувати питання апровізації, фінансів та опіки над убогими верствами нас. міста без повноважень політ. х-ру.

На 3-денній конф. представників укр. влади й польс. громади в м. Тернопіль у 2-й пол. 11.1918 поляки вимагали від місц. адміністрації ЗУНР дозволити їм створити власну міліцію та не перешкоджати діяльності польс. орг-цій, у т. ч. й "Сокола". Врешті поляки задекларували готовність до мирної співпраці з українцями в усіх ділянках громад. життя, до часу остаточного вирішення питання Сх. Галичини Паризькою мирн. конф. або спец. укр.-польс. договором.

Поляки в органах самоврядування ЗУНР. Поляки відмовилися направити своїх представників до УНРади, але ввійшли до окремих повітов. органів

самоврядування – м. Борщів (нині Терноп. обл.), Жовква (нині Львів. обл.), Підгайці (нині Терноп. обл.), Самбір (нині Львів. обл.), Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.). Укр. влада, намагаючись знайти компроміс щодо участі представників нацменшин в управлінні міст, продовжила повноваження колиш. міськрад, що мали міжнац. х-р, – м. Золочів, Рудки (нині Самбір. р-ну, обидва Львів. обл.), Станиславів, Стрий (нині Львів. обл.), Чортків (нині Терноп. обл.). Участь поляків у роботі міськрад була вагомим стабілізуючим чинником міжнац. ситуації в ЗУНР–ЗОУНР.

Польські нац. к-ти. У повітов. центрах Сх. Галичини відновили свою діяльність Польс. повітові к-ти (ППК) та Польс. нац. к-ти (ПНК). Гол. координуючим органом став ПНК у м. Станиславів, який видавав директиви в нац. політ. справах та питаннях соц. захисту польс. меншини. До Станиславова за порадою зверталися поляки з м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.), Бучач (нині Терноп. обл.), Галич, Городенка (нині обидва Івано-Франк. обл.), Гусятин (нині смт), Монастириська (нині обидва Терноп. обл.), Надвірна (нині Івано-Франк. обл.), Чортків (нині Терноп. обл.) та ін. Станиславів. к-т складався з 30 чл. По 10 осіб представляли місц. інтелігенцію, партію "людовців" та соціалістів. Чл. президії були лікар Добруцький, радник Сальвах та соціаліст Шаласний.

Поляки на службі держ. установ ЗУНР. Більшість держ. службовців польс. національності, за таємною директивою ПЛК в м. Краків, відмовилися від праці в установах ЗУНР, отримуючи при цьому матеріальну компенсацію від Польщі та кошти з благодійних пожертв. У колі інтересів місц. адміністрації було подолання безробіття. Секція сусп. опіки Станиславів. ПНК утримувала бюро працевлаштування. Польс. віче в Станиславові запропонувало виконкому ППК звернутися до ПЛК в Кракові з проханням про надання фінансової підтримки тим полякам, котрі відмовилися працювати в установах ЗУНР.

Серйозні соц. проблеми польс. службовцям створювала відмова пра-

цювати в держ. інституціях. Таким чином, вони були позбавлені засобів для утримання сімей. Відтак місц. поляки почали домагатися матеріальної компенсації від Польщі. Грошова підтримка безробітних поляків була гол. напрямом діяльності ПНК в Станиславові. Саме на це пішла значна грошова сума, привезена з Кракова. Місц. купці позичили К-ту від 10 до 20 тис. корон. Польс. учителям міста й околиць компенсовано 0,5 млн корон. За 7 місяців укр. влади Станиславів. ПНК виплатив 5 млн корон грошових компенсацій. За ін. даними, з урахуванням коштів для допомоги сусіднім повітам, ця орг-ція збрала 9 млн корон.

Незважаючи на той факт, що польс. залізничники в Станиславові стали безробітними з власної волі, РДС прийняла рішення про надання їм матеріальної допомоги, щоб уникнути голоду.

Декілька млн корон для виплати зарплатні зібрав Терноп. к-т. Буцац. активісти спромоглися зібрати більше 100 тис. корон і з допомогою станиславів. осередку виплатили кошти безробітним службовцям повіту за період 4-5 місяців. Польс. вчителі м. Золочів, звільнені з праці через відмову присягнути укр. владі, звернулися до польс. уряду з проханням перевести кошти для компенсаційних виплат через місц. банк. Станиславівські й терноп. банківські установи видавали для таких цілей спец. кредити. Укр. влада досить нейтрально ставилась до цих акцій.

Нац.-культ. й духовне життя поляків. У Станиславові під укр. правлінням друкувалися польськокомовні час.: безпарт. газ. "Informator", "Znicz" – орган ППК та "Głos Prawdy".

У містах держ. польс. шк. були закриті через те, що вчителі з числа поляків відмовлялися складати присягу на вірність укр. урядові. Навч. польс. мовою продовжувалося в ін. спосіб. Учням читали лекції таємно – уроки відбувалися в приватних помешканнях групами по 9 школярів. Лекційна акад. комісія в Станиславові провадила навч. на приватній основі, даючи учням змогу надолужити пропущені заняття за програмою нар. і СШ. Т-во "Польська молодь"

організувало читання циклу лекцій наук.-популярного х-ру. В 11.1918 у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) діяв Нар. ун-т ім. А. Міцкевича, наук.-освіт. заходи здійснювало місц. "Коло т-ва викладачів вищих шкіл" (голова проф. Лещинський).

Харчові управи із залученням до них представників ін. національностей створювалися пропорційно до кількості нас. в м. Заліщики (нині Терноп. обл.), Жовква, Станиславів.

Селяни на законних підставах орендували поміщицькі землі. Розпорядження комісаріату Стрий. пов. та повітов. УНРади м. Перемишль (нині Польща) вимагали проведення с.-г. робіт і на двірських землях. Конфлікти виникали на базі госп. і торг. діяльності. Траплялися випадки реквізицій у поміщицьких г-вах зерна, сіна й худоби, нерідко без виплат компенсації.

Взаємовідносини влади ЗУНР з римо-католичеським духовенством були досить напруженими. Воно не тільки негативно сприйняло встановлення укр. правління, але й брало безпосередню участь в антиукр. акціях. Відомо про факти інтернування польс. священиків.

Антиукр. акції. Центр. кер-во ЗУНР декларувало позитивне ставлення до польс. меншини. Втім, через неузгодженість позицій цивільної та військ. адміністрації, практичне втілення нац. політики не завжди відповідало офіц. деклараціям. Відсутність в українців широкої соц. бази в містах та реальна перспектива приходу польс. армії стимулювали діяльність польс. підпілля.

Неспроможність УГА досягти переконливої стратегічної переваги спонукала польс. актив повітов. центрів до активнішої протидії укр. владі. Незабаром їхні акції набули цілеспрямованого х-ру – польс. диверсанти почали готувати збройні виступи проти влади ЗУНР. Незважаючи на домовленість між укр. та польс. лідерами, в Станиславові організовувалася польс. боївка.

Польс. актив на місцях відновив підпільну мережу ПОВ у повітов. центрах краю. Станом на 26.02.1919 її сили були досить значними й становили: у Терно-

полі – 240 осіб зі старої ПОВ, 1800 із селянства та міщанства; у Тереховлі – 420 міщан; Золочеві – 200 міщан; Станиславові – 800 міщан; Стрию – 180 міщан; Чорткові – 160 міщан.

Відомо про підготовку антиукр. збройних виступів в окремих місцевостях – с. Скоморохи (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), с. Тростянець Великий (нині Тростянець Зборів. р-ну Терноп. обл.). У пов. Копичинці польс. нас. саботувало розпорядження влади, зокр. наказ скласти зброю, боївки практикували нічні напади на укр. провідників.

Найбільш масштабною стала спроба підготовки антиукр. повстання в м. Золочів. Місц. таємна польс. орг-ція планувала разом зі спільниками в м. Тернопіль та Бережани (нині Терноп. обл.) розпочати 28.03.1919 повстання і поширити його на всі повітові центри ЗОУНР. До рук укр. спецслужб у Золочеві потрапили секретні плани й списки польс. активістів. Їх арештували та віддали під суд.

Польс. інституції підтримували нац. життя нас. міст, допомагали йому в соц. плані. Відповідала інтересам укр. влади й соц. та гуманітарна діяльність польс. нац. інституцій.

Репресивні заходи щодо поляків. Упродовж польс.-укр. війни 1918–19 у Сх. Галичині воюючі сторони цілеспрямовано здійснювали інтернування місц. активістів противника з метою запобігання участі в збройн. б-бі чи в підпільних антиурядових виступах. Якщо на поч. конфлікту арештовували насамперед обмежене коло політ. і громад. лідерів на місцях, то в процесі розгортання збройн. протистояння інтернування цивільного нас. набуло масового х-ру по обидва боки фронту. Відтак такі репресивні дії виконували не лише превентивну функцію, але й застосовувалися з метою здобуття заручників для маніпуляцій ними під час воєн. дій та переговорів. У результаті таких акцій було паралізовано підпільний рух українців та поляків. Репресивні заходи адміністрації ЗУНР щодо польс. активістів мали на меті зупинити антиукр. виступи. З ін. боку, вони були адекватні діям польс. влади

щодо укр. інтелігенції за лінією фронту. Подібно до польс. таборів Домб'є, Вадовиці чи Стшалково, на укр. тер. утримувались полонені та інтерновані поляки в м. Коломия, Микулинці (нині смт Тереховлян. р-ну Терноп. обл.), Станиславів, Струсів (нині Тереховлян. р-ну) та ін.

Уже з кін. 1918 на укр. тер. було створено декілька таборів для інтернованих і полонених поляків, яких укр. влада трактувала небезпечними для д-ви. Табори для інтернованих облаштували при поміщицьких дворах (м. Микулинці, Струсів, Радехів (нині Львів. обл.)), монастирях (м. Тернопіль, с. Язлівець (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.)), лісовій шк. (м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.)), г-зії (м. Тернопіль).

Польс. середовище намагалося всіляко допомагати інтернованим полякам. Майже в кожній місцевості ЗУНР, де утримували інтернованих та полонених поляків, з дозволу укр. влади були ств. т. зв. К-ти пань, які щоденно передавали обіди до таборів. Спец. укр.-польс. угода відрегулювала допомогу полоненим та інтернованим. Спільна укр.-польс. делегація Червоного Хреста (Д. Старосольська, О. Косевич, Т. Дзедушицька та М. Дулемб'янка), об'їхавши табори, повідомила І. Макухові про зафіксовані там зловживання.

Станом на 20.03.1919 уряд ЗОУНР випустив з таборів інтернованих на волю 1149 поляків (у Коломнії – 289 осіб, у Тернополі – 575, у Золочеві – 48, з ін. таборів за безпосереднім наказом ДСВС – 55, з табору в с. Новий Витків, Волиця-Барилова (нині обидва Радехів. р-ну Львів. обл.) – 55). ОВК в м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну) звільнила 113 поляків, у м. Броди (нині обидва Львів. обл.) – 6 осіб. Після відступу зі Сх. Галичини органів укр. влади та УГА в 06–07.1919 ув'язнені поляки вийшли на волю, натомість українці залишилися інтернованими до 1920.

Перехід влади в окремих містах краю до рук місц. польс. активу в 05.1919 відбувався на підставі відповідних домовленостей з укр. адміністрацією.

Становища польс. меншини стосувалися кілька законів, ухвалених УНРадою у 04.1919. Закон про право горожанства на ЗОУНР від 8.04.1919 визначав категорії нас., які мали виборче право, зокр. могли брати участь у виборах до Союму ЗОУНР. Даний закон вважав громадянами УНР осіб, які на час його оголошення належали ("мали право своїни") до однієї з громад ЗОУНР. Особи, які не виявляли бажання стати громадянами УНР, повинні були до 20.05.1919 подати заяву про те, що вони прагнуть до громадянства ін. д-ви. Якщо метою такої заяви було ухилення від виконання громадянських обов'язків, політ. влада 1-ї інстанції могла її не прийняти. Один абзац закону безпосередньо стосувався представників нацменшин, опозиційних владі (особливо поляків). Закон передбачав, що службовці, які відмовилися присягнути укр. владі, але хотіли залишатись укр. громадянами, повинні були скласти заяву вірності УНР – в ін. разі вони втрачали право громадянства.

15.04.1919 УНРада прийняла закони про скликання Союму ЗОУНР та про вибори (виборчу ординацію) до нього. Законом визначалося заг., без різниці статі, рівне, безпосереднє, таємне й пропорційне виборче право для всіх громадян д-ви, яким виповнилося 20 р. Послом міг бути обраний кожен після досягнення віку 28 р. Скликаний у 06.1919 однапалатний сейм мав складатися з 226 послів: 160 українців (70,8 %), 33 поляків (14,6 %), 27 євреїв (11,9 %) і 6 німців (2,7 %).

Становище польс. нас. стало кардинально змінюватися під час наступу польс. армії, який розпочався у 04.1919. Вістка про військ. поразки українців викликала велике моральне піднесення серед місц. поляків. Укр. влада відмовилася від первісного плану, який передбачав відправку в'язнів подальше від фронту – на Покуття та Гуцульщину. Тому напередодні відступу місц. укр. комендант випустив усіх інтернованих поляків на волю.

Відносно цивілізований х-р мав перехід влади в містах до поляків під

час відступу УГА за р. Збруч. Лідер польс. громади м. Станиславів д-р Добруцький 25.05 мав розмову з укр. комісаром П. Кульчицьким щодо мирної передачі влади. За погодженням з укр. адміністрацією в місті одразу було сформовано міліцію за участю бл. 1 тис. поляків. 25.05 уряд ЗОУНР покинув місто, владу обійняли поляки.

Наскільки укр. адміністрації не вдалося паралізувати польс. підпілля, свідчить той факт, що на залізн. вокзалі польс. робітн. відділи припиняли евакуацію, затримували паровози, вагони й навіть цілі потяги. У результаті до рук поляків потрапила значна кількість зброї і спорядження, залишених укр. військом. Хоча число озброєних поляків не перевищувало 100 осіб, українці не наважилися чинити серйозний спротив. Того ж дня в місті було організовано польс. військ. кер-во. Кореспондент часопису так описав ці події: "Комендант міста, повітовий староста, урядники з'явилися одразу на свої місця; очевидячки у Поляків була добра підготовча таємна організація. Урядників, що служили українському уряду без виключення всіх відразу було усунено від праці. Командантом міста став поручник б. австрійської армії Данбенсельм, а повітовим старостою – лікар Добруцький".

Пор. А. Деблесем у наказі № 1 оголосив, що обіймає військ. командування в місті, а політ. владу перебрав ППК. Новопризначений староста д-р Добруцький у спец. зверненні "До руського населення міста Станиславова і повіту" повідомив: "Польський Повітовий Комітет доручив владам, приймаючим з українських рук врядування у місті та повіті, опіку над руським населенням. Ці вказівки щодо опіки, польська влада може виконати тільки у тому випадку, коли ставлення руських мешканців буде лояльне і згідне з виданими розпорядженнями та наказами".

Регулярне польс. військо ввійшло до Станиславова через 2 дні після встановлення тут польс. влади.

Літ.: Павлишин О. Дулемб'янка Марія // Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопе-

дія. Т. 1: А–Ж. Івано-Франківськ, 2018. С. 603–604; Його ж. Інтернування цивільного населення Східної Галичини в умовах польсько-українського конфлікту 1918–1919 рр. // Праці Українсько-Польської комісії дослідження взаємин 1917–1921 рр. Т. 1. К., 2019. С. 73–157; Його ж. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2005. Вип. 39–40. С. 203–252; Як Поляки хотіли ще раз ошукати українців // Україна (Жовква). 1918. 26 груд. Ч. 8. С. 2; Які думки підсю хвилю у наших співгромадян Поляків? // Станіславівський Голос. 1918. 9 листопада. Ч. 2. С. 2; *Mazanowska W. Męzczyńcy złączowscy // W obronie Lwowa i kresów wschodnich. Polegli od 1-go listopada 1918 do 30-go czerwca 1919 r. Lwów, 1926. S. 63–68; Orski S. W. W zachodniej "Republice" Ukrainkiej od 1. Listopada 1918 do 22. Maja 1919. Lwów, 1919.*

Олег Павлишин

ПОЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КОМІТЕТ У М. ПАРИЖ

(Komitet Narodowy Polski w Paryżu) – польс. політ. орг-ція, ств. представниками Нац.-демократ. партії (НДП) за погодженням з консервативною Партією реальної політики на конф. 9–10.08.1917 в м. Лозанна (Швейцарія) для представництва польс. інтересів перед Антантою. Формально розпочала роботу 15.08.1917.

З огляду на антинім. орієнтацію в ПСВ, кер-во НДП підтримало Росію і створило ПНК у м. Варшава, унаслідок нім. наступу в 08.1915 перенесений до м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ). Лютнева революція 1917 в Росії і хаос переконали НДП у зміщенні центру вирішення польс. справ до 3х. Європи.

Створення польс. представництва обговорювалося на нарадах 15–19.06.1917 в Парижі й т. зв. конституційній конф. в Лозанні (9–10.08.1917), на якій ухвалено створити ПНК з осідком у м. Лондон або Париж. Завданням його мало бути представництво польс.

інтересів, формування політ. кер-ва, створення польс. армії. ПНК був визнаний як прообраз польс. еміграц. уряду Францією (20.09.1917), Великою Британією (15.10), Італією (30.10), США (10.11). Мав свої представництва в Бельгії, Італії, Швеції, Бразилії, Великій Британії і США. Фінансувався амер. полонією.

Кер-во ПНК: Р. Дмовський (голова), І. Падеревський, Е. Пільц, С. Козицький, М. Сейда, М. Замойський, Я. Е. Розвадовський. Стр-ра ПНК (до 06.1918): військ., пресовий відділи, бюро політ. досліджень, канцелярія, скарбник і відділ цивільних справ; після 06.1918: бюро президії, відділи – юрид.-політ., моральної і матеріальної опіки над польс. вояками, пресовий, цивільних справ, фінансових справ. Унаслідок компромісу між ПНК і главою д-ви Ю. Пілсудським, уряд соціаліста Є. Морачевського уступив місце урядові пов'язаного з НДП І. Падеревського. ПНК було доповнено представниками Ю. Пілсудського: К. Длуським, Л. Василевським, М. Сокольницьким, С. Патеком, А. Суйковським, С. Тугутом, М. Довнарівичем, Г. Ліbermanом, В. Барановським і С. Гемпелем. 16.01.1919 ПНК визнав уряд І. Падеревського й поступово став передавати справи та документацію польс. делегації на Паризькій мирн. конф., яка користувалася всіма його напрацюваннями.

Інкорпораційна концепція ПНК передбачала включення значних укр., білорус. і литов. тер. до складу відновленої польс. д-ви ("лінія Дмовського"). Заходами ПНК у Франції було сформовано польс. військ. підрозділи – 68-тисячну армію Ю. Галлера ("Блакитна армія"), ч. якої була використана проти УГА (1-й корпус ген. Д. Ж. Одрі).

Рішення про саморозпуск ПНК прийняв 15.04.1919, створив ліквідаційну комісію 15.08.1919, процес тривав до 05.1920.

Лім.: Akty i dokumenty dotyczące sprawy granic Polski na Konferencji Pokojowej w Paryżu 1918–1919 zebrane i wydane przez Sekretariat Jeneralny Delegacji Polskiej. Cz. 1: Program terytorjalny Delegacji. Paryż, 1920.

Микола Генік

ПОЛЬСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ЦВИНТАРІ ТА ПОХОВАННЯ 1918–20

Місця захоронень загиблих польс. вояків, представників парамілітарних стр-р під час воєн. дій, зокр. 11.1918–07.1919, 07–09.1920, у Галичині.

Найбільший польс. військ. меморіал знаходиться на Личаків. цвинтарі в м. Львів. 1-ше поховання на місці майбутнього меморіалу “Оборонців Львова” (ін. назва “Цвинтар Орлят”) відбулося 24.11.1918. Від весни 1919 до 04.1939 там перезаховано польс. військовиків – учасників боїв за Львів 1–21.11.1918, тимчасово похованих у різних ділянках міста – біля Львів. політехніки, Кадетської шк., у Стрий. парку. 26.05.1926 туди ж перенесено ексгумовані останки польс. вояків, полеглих у боях 11.1918–06.1919, а також померлих до 1924. За проектом випускника відділу архітектури Львів. політехніки Р. Індруха на схилах Погулянки споруджено меморіал, який складався з 3 осн. ч.: каплиці (побудована 1922–24), катакомб (відкрито 1932) і пам’ятника Слави у вигляді колонади (урочисто посвячено 11.11.1934). З лівого боку катакомб 1932 на кошти Нар. об’єднання поляків Америки побудовано пам’ятник 3 амер. пілотам ескадри ім. Т. Костюшка. Праворуч від катакомб поховано франц. піхотинців (17 осіб, з них 16 згодом перевезено до Франції), яким 1928 споруджено пам’ятник. У секторі № 1 поховано відомих військ. і цивільних: ген. Т. Розвадовського (1866–1927), ген. В. Івашкевича (1871–1922), ген. Л. Ридигера (1859–1920), полк. Ч. Мончинського (п. 1935), віце-президента Львова Л. Сталя, архієпископа Ю. Теодоровича (1864–1938) та ін. З Личаків. меморіалу тлінні останки невідомого воїна перевезено до м. Варшава, де 1.11.1925 на Саській пл. (нині пл. Ю. Пілсудського) урочисто відкрито Могили невідомого воїна. Загалом на Польс. військ. меморіалі на Личаків. цвинтарі поховано 2318 учасників боїв 1918–20. Поряд із ним є кладовище жертв нім.-польс. війни 1939 і польс. Руху опору періоду ДСВ. 1927 там поховано архіт. Р. Індруха.

25.08.1971 за допомогою танків і військ. бульдозерів рад. влада зруйнувала колонаду цвинтаря; на місці поховань прокладено автомобільну дорогу; у катакомбах відкрито майстерні. Лише 1990 за ініціативою польс. фірми “Енергополь” вивезено сміття з центр. ч. цвинтаря. 1997 за згодою міськ. влади розпочато його впорядкування. Дискусії між Радою охорони боїв і мучеництва Речі Посполитої та міськрадою Львова про вигляд відновленого меморіалу тривали до серед. 2005. Польс. сторона прагнула відновити цвинтар у вигляді станом на 1939. Укр. представників не влаштовувала присутність біля колиш. гол. брами левів з написами “Завжди вірний” та “Тобі, Польщо!”, стилізованого меча-щербця на могилі невідомого солдата й напису з фразою “південно-східні креси Речі Посполитої”. До перемовин було залучено кер-во України й Польщі в особі президентів А. Квасневського, Л. Кучми, В. Ющенко, духовних лідерів УГКЦ та РКЦ, кардиналів Л. Гузара, М. Яворського, укр. і польс. інтелектуалів, громад. діячів (Я. Куроня, Я. Грицака, Т. Возняка та ін.). Компромісу досягнуто після Помаранчевої революції 2004. 24.06.2005 А. Квасневський і В. Ющенко урочисто відкрили Польс. військ. меморіал на Личаків. цвинтарі та Меморіал УГА.

Польс. військ. цвинтарі й окремі поховання періоду 1918–20 також збереглися в м. Винники (нині в складі м. Львів), Броди, Стрий (нині обидва Львів. обл.), Бережани (нині Терноп. обл.), Івано-Франківськ, Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та ін.

Лит.: Харчук Х. Польський військо-вий меморіал на Личаківському цвинтарі // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 76–80; Хахула Л. “Різуни” чи побратими? Сучасні польські дискурси про Україну. Львів, 2016; *Medyński A.* Przewodnik po cmentarzu Łyczakowskim. Lwów, 1937; *Nisieja S.* Dzielnicza za Styksem. Wrocław, 1998; Przewodnik po cmentarzu Obrońców Lwowa. Lwów, 1939.

**Микола Литвин,
Любомир Хахула**

ПОЛЬСЬКО-РАДЯНСЬКА ВІЙНА 1920

(У літ. також рад.-польс.-укр. війна) – війна між Польщею та УНР, з одного боку, і РСФРР та УСРР, з ін., у 04–10.1920. Згідно з умовами Варшав. договору 1920, уряд Ю. Пілсудського відмовився від претензій розширюватися до кордонів Речі Посполитої 1772 і визнав тер. Наддніпрян. України, що була окупована більшовиц. військом, за УНР. Військ. конвенція 24.04.1920 між УНР і Польщею проголошувала армії обох д-в союзниками в б-бі за визволення України й проти подальшої більшовиц. експансії в Європу. 25.04.1920 об'єднані польс.-укр. ЗС (20 тис. польс. і 15 тис. укр. вояків) форсували р. Збруч і за тиждень боїв вибили червоноармійців з Житомирщини, м. Бердичів (нині Житомир. обл.), Козятин (нині Вінниц. обл.) і 7.05.1920 вступили до м. Київ. У боях за укр. столицю відзначилася козацька д-зія полк. М. Безручка. Наступ польс.-укр. війська підтримали 2 бригади ЧУГА, які 23.04.1920 перейшли на сторону ДА УНР під командуванням ген. М. Омеляновича-Павленка (невдовзі польс. командування їх інтернувало). Сотні галичан, які залишилися у 12-й та 14-й арміях РСЧА, були відправлені до в'язниць м. Київ, Харків, Одеса, Кожухів. концтабору біля м. Москва та Соловец. таборів.

Успішний наступ на Київ не спричинив усенар. антибільшовиц. повстання, на яке розраховував голова Директорії УНР С. Петлюра. Повстансько-партизан. загони на Правобережжі громили не лише більшовицькі, але й польс. військ. підрозділи. Червневий наступ військ Пд.-Зх. фронту (40 тис. багнетів і шабель) забезпечив перехід ініціативи до РСЧА. 14–16.07 14-та армія ЧА вийшла до р. Збруч. 25.07 1-ша Кінна армія (команд. С. Будьонний) захопила м. Броди (нині Львів. обл.), 26.07 червоноармій. підрозділи ввійшли до м. Тернопіль. Загалом протягом місяця РСЧА зайняла 17 повітов. міст, 48 містечок і понад тисячу сіл Галичини. 1.08 в Тернополі проголошено ГСРР. Насильницькі реквізиції нової влади в селах, оподаткування г-в за нац. ознакою, терор агентів ЧК виклика-

ли обурення серед галичан, що ускладнило ситуацію для підрозділів РСЧА, які наступали. Авантюрний штурм міцно укріпленого Львова наприкінці 08.1920, на якому наполягав чл. Реввійськради Пд.-Зх. фронту Сталін, знесилив 1-шу Кінну армію. Біля м. Замостя (нині Польща) 6-та Січова д-зія ДА УНР під командою полк. М. Безручка спільно з польс. частинами (загалом бл. 4 тис. вояків) 29–31.08 остаточно розгромила частини “будьоннівців” (понад 16 тис. воя-

ків). Наступ військ РСЧА на м. Варшава поступово згасав. Відчутної поразки від ДА УНР у р-ні Галич–Бучач–Чортків зазнали частини 14-ї армії РСЧА. Крах ГСРР був спричинений не лише військ. міццю польсь.-укр. частин, але й форсованими діями Раднаркому РСФРР і Галревкому, спрямованими на перенесення соціаліст. революц. порядків до країн Європи. 23.08 голова Галревкому В. Затонський доповідав Леніну: “Все йшло стихійно... Стихія справа хороша,

коли революція виникає самочинно, але набагато гірше, коли її необхідно насаджувати ззовні”.

Воєн. дії на фронті припинено після укладення 9.11.1920 польсь. і більшовицьк. кер-вом перемир'я. Проте вже 10.11 в р-ні м. Шаргород (нині Вінниць. обл.) червоноармійці контратакували укр. ч., які після 2 тижнів боїв через брак набоїв і військ. спорядження 21.11.1920 були змушені відступити до Галичини. 18.03.1921 у м. Рига між Польщею, з од-

ного боку, та РСФРР і УСРР з другого, підписано Ризьк. мирний договір, який фактично анулював Варшав. договір 1920 і санкціонував поділ ними укр. земель.

Літ.: Верстюк В. Ризький мирний договір 1921 і завершення боротьби за Українську Народну Республіку // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. К., 2011. Вип. 6. С. 337–366; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2011; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; Кравцівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: проблеми взаємовідносин. К., 1998; Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995; Литвин М. Проект “Україна”. Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). К., 1996.

Микола Литвин

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНЬКА ВІЙНА 1918–19

Визвол. війна укр. народу проти намагань польс. політ. кіл за підтримки Антанти розширити територ. межі новоутвореної 2-ї Речі Посполитої за рахунок ЗУЗ і тим самим заперечити право українців на держ. самовизначення. Війна спричинила інкорпорацію Сх. Галичини й Зх. Волині до 2-ї Речі Посполитої. Б-ба проти іноз. агресії стала яскравим виявом прагнення нас. ЗУНР реалізувати право на держ. незалежність і соборність України.

П.-у.в. 1918–19 пройшла 4 етапи: 1) 1–22.11.1918: збройна б-ба за м. Львів; 2) 12.1918–01.1919: утворення і стабілізація фронту; 3) 02–04.1919: б-ба за ініціативу; 4) 05–07.1919: відступ УГА за р. Збруч.

Напередодні подій Листопадового чину ПНК в м. Париж (голова Р. Дмов-

ський) висловив претензії не тільки на Познанщину й Зх. Білорусь, але й на Сх. Галичину. Ств. 28.10.1918 ПЛК оголосила себе представницьким органом польс. д-ви на ЗУЗ, 29.10 надіслала нотифікаційні листи до прем'єра Австрії, намісника Галичини та розпорядження до місц. органів влади. Все це посилило міжнац. напругу й прискорило розв'язання П.-у.в. 1918–19.

Загалом УНРада майже без перешкод перейняла 1.11.1918 владу в більшості повітів Сх. Галичини й ч. Буковини. Лише в зх. повітах і містах, де поляки становили велику частку нас., уникнути б-би не вдалося. Завдяки перевазі польс. військ. сил було нейтралізовано заворушення укр. військ. підрозділів у м. Люблін і Ряшів та ліквідовано спроби українців перебрати владу в м. Ярослав, Любачів, Новий Сонч, Сянок, Томашів, Грубешів, а також Перемишль (нині всі Польща). Значно довше укр. влада протрималася на Лемківщині, де були проголошені республіки – Вислоцька і Фльоринська.

1-й етап війни – листопадові бої у Львові – поділяється на періоди:

1–4.11.1918 – поч. бойових дій: обопільне нагромадження бойових сил, б-ба за оволодіння стратегічно важливими об'єктами у Львові та повітових містах, усталення лінії фронту;

5–18.11 – участь у боях у Львові полку УСС та загонів добровольців з м. Винники (нині в складі м. Львів), Комарно (нині Городец. р-ну), Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну, усі 3 Львів. обл.). 6.11 частини УСС було поділено на 3 відтинки, згодом утворилося 5 відтинків, або груп. Кожна з них мала 3–5 підгруп, або міськ. залог;

18–22.11 – втрата укр. військами Львова. Нав'язане поляками перемир'я сприяло передислокації до міста групи “Одсеч” (5,6 тис. бійців) та оволодінню Львовом. Більшість укр. істориків вважають, що відступ укр. війська не відповідав військ.-стратегічному становищу супротивників у місті й був помилкою командарма Г. Стефаніва й НКГА. Водночас польс. військові високого рангу трактують укр. відступ 21.11 як добре організовану й своєчасну операцію,

а дії легіоністів – як невдачу. Критична воєн.-стратегічна ситуація і співвідношення військ. сил не дали можливості українцям утримати Львів. Командування намагалося вберегти Львів, угруповання – ядро УГА, а також уряд і УНРаду ЗУНР від оточення. Напередодні відступу УГА зі Львова, 19.11 супротивники домовилися не обстрілювати артилерією будівлі Червоного Хреста, шпиталі, електростанцію, газівню, санітарних патрулів.

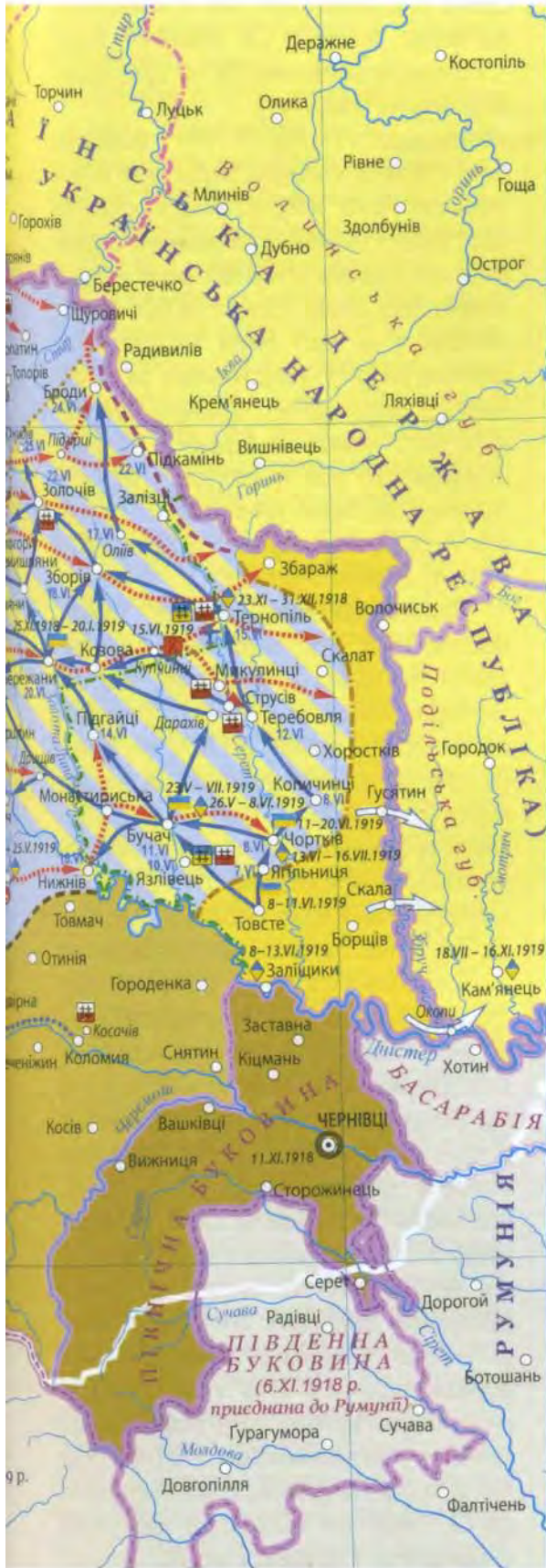
Військ. буд-во ЗУНР відбувалося за несприятливих міжнар. умов, ускладнювалося фінансово-орг. труднощами й обмеженими демографічними ресурсами. Укр. кер-во, сподіваючись (принаймні на 1-му етапі війни) обійтися створенням військ. формувань на добровільній основі, виявилось не готовим до затяжної війни. У розпал війни, 13.11.1918, ДСВС на чолі з Д. Вітовським (у 02.1919 його змінив В. Курманович) видав розпорядження про створення армії та військ.-територ. орг-цію ЗУНР, що була розділена на 3 військ. області (12 військ. округів і 60 повітов. команд): Львів (округи Львів, Перемишль, Рава-Руська, Самбір), Станиславів (округи Станиславів, Стрий, Коломия, Чернівці), Тернопіль (округи Тернопіль, Золочів, Чортків, Бережани). Затверджено текст військ. присяги й оголошено заг. мобілізацію чоловіків-українців віком 18–35 р. Представники нацменшин могли вступати до війська добровільно. Разом з начальником Булави (Генштабу) й референтами (артилерії, муніциї, зв'язку, розвідки, преси, харчів, санітарним, жандармерії, самохідним, обозним, поповнень) вони склали вищий командно-керівний орган – НКГА. Її стр-ра й особовий склад забезпечували кер-во заг. операціями, на 1-му етапі – управління бойовими групами, згодом – корпусами та бригадами.

На 1-му етапі військ. буд-ва в розпорядження НКГА прибули добровольці з УНР: ген. М. Омелянович-Павленко (10.12 призначений головнокоманд. УГА) і В. Генбачов, полк. Є. Мішковський, І. Омелянович-Павленко, М. Какурін, Б. Грубер, підполк. В. Фідлер, от. А. Долуд. До командного складу зараховано

також досвідчених фронтовиків австро-угор. армії – австрійців, угорців, чехів, німців. У 01–02.1919 проведено реорг-цію ЗС ЗУНР (бл. 60 тис. осіб) у мобільну регулярну армію європ. зразка. НКГА поділено на 2 управління: оперативне й матеріально-тех., яким підпорядковувалися відділи: зв'язку, артилерії, летунства, муніцийний, автомобільний і залізн. шляхів, персональний, інтендантський, санітарний, судівництва, духівництва, польової жандармерії, розвідки й контррозвідки. Сформовано 3 корпуси з 4 стрілец. бригад у кожному. До бригади входили 3–5 піх. куренів, гармат. полк, сотні – кінна, тех., зв'язку, відділи – розвідки, муніцийний, інтендантський, санітарні формування.

1-й корпус УГА утримував пн. крило фронту (Сокаль–Рава-Руська–Жовква–Яворів). У 01.1919 його очолив В. Курманович, у 02.1919 – О. Микитка. 2-й корпус під командуванням М. Тарнавського оточив півколом Львів і тому називався Осадним. У його складі діяла 1-ша бригада УСС на чолі із сот. З. Носковським. Штаб корпусу розміщувався в м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). 3-й корпус зі штабом у м. Стрий (нині Львів. обл.) утворився на базі бойових груп "Щирець", "Любінь Великий", "Рудки", "Хирів" та ін. пд. крила фронту. Його війська стояли поблизу Львова, постійно загрожуючи комунікаціям противника – залізниці до м. Перемишль, а також обороняли нафтовий басейн і важливу магістраль Стрий–Мукачеве–Чоп, яка з'єднувала ЗУНР з Центр. Європою. Корпусом командували: Г. Коссак (01–02.1919), згодом – В. Генбачов, А. Кравс.

Загалом у 03–04.1919 бойові дії на Галиц. фронті вели 40–60 тис. польс. во-яків. Хоча гол. родом обох військ була піхота, у польс. армії, на відміну від укр., велику увагу приділяли кінноті. Завдяки підтримці Франції, США поляки утримували на Галиц. фронті понад 100 легких танків і 60 бойових літаків, 24 бронепотяги. УГА довелося обстоювати незалежність у б-бі з добре організованими ЗС Польщі, тому, незважаючи на поразку, її 9-місячне протистояння

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА 1918–1919 рр.

Бой Галицької армії (ГА) проти польського війська

Території, окуповані польською армією та лінії фронту

- на 10 листопада 1918 р.
- на 22 січня 1919 р.
- на початок квітня 1919 р.
- на 7 червня 1919 р.

Захоплення м. Перемишль польським військом 11.XI.1918

Захоплення столиці ЗУНР м. Львів польським військом. Свєрейський погром у місті 22.XI.1918

Територія Північної Лемківщини, яка з листопада 1918 р. фактично була під управлінням місцевих громад, а наприкінці січня 1919 р. окупована польським військом

Території, звільнені українським військом в ході Чортківської офензиви станом на 28 червня 1919 р.

Холмсько-Волинський фронт Армії УНР проти польського війська

- на середину листопада 1918 р.
- на початок квітня 1919 р.
- на кінець травня 1919 р.

Головні наступальні операції армії

Галицька армія

- наприкінці грудня 1918 р. та на початку січня 1919 р. (штурми Львова)
- у лютому та березні 1919 р. (Вовчухівська операція)
- у червні 1919 р. (Чортківська офензива)

Польська армія

- у листопаді 1918 р.
- наприкінці березня 1919 р.
- у другій половині травня – початку червня 1919 р. (за участі армії Галлера)

Ставки генеральних штабів армії

Військові аеродроми

Табори інтернованих

Місця повстань проти влади ЗУНР 24.VI.1919

Місця тимчасового перебування керівництва ЗУНР після втрати Львова XI-XII.1918

Дати звільнення міст в ході Чортківської офензиви ГА 12.VI

Мирні переговори між українською та польською сторонами, серед них за участю місії Антанті

- місця та час переговорів 27.III.1919
- демаркаційна лінія, запропонована місією Антанті генерала Жозефа Бартелемі 22–28.III.1919 р.
- демаркаційна лінія, запропонована місією Антанті генерала Луїса Боти 12.V.1919 р.
- демаркаційна лінія, запропонована на переговорах Директорії УНР з Польщею генералом Сергієм Дельвігом 16.VI.1919 р.
- демаркаційна лінія, запропонована міністром закордонних справ Великої Британії Джорджем Керзоном як східний кордон Польщі 8.II.1919 р.

ІНТЕРВЕНЦІЇ ІНШИХ ДЕРЖАВ НА ЗАДЕКЛАРОВАНІ ТЕРИТОРІЇ ЗУНР у 1918–1919 рр.

- Північна Буковина, окупована румунським військом 8–17 листопада 1918 р.
- Захоплення центру Північної Буковини м. Чернівці румунським військом 11.XI.1918
- Походи ГА на Закарпаття з метою поширення влади ЗУНР в січні 1919 р.
- Західна частина Закарпаття, інкорпорована чехо-словацьким військом у першій половині січня 1919 р.
- Захоплення найбільшого на Закарпатті м. Ужгород чехо-словацьким військом 12.I.1918
- Східна частина Закарпаття, інкорпорована угорським військом у середині січня 1919 р.
- Південна Мармарощина, окупована румунським військом 19 січня 1919 р.
- Східна частина Закарпаття, окупована румунським військом наприкінці квітня – на початку травня 1919 р.
- Покуття, окуповане румунським військом 24–27 травня 1919 р.
- Українсько-більшовицький фронт наприкінці травня 1919 р.
- Гуцульська Республіка, окупована румунським військом 11 червня 1919 р.

є великим морально-політ. подвигом українства.

2-й етап війни: утворення і стабілізація фронту (12.1918–01.1919) – сформовано пн. і пд. відтинки фронту, проведено 2 наступальні операції УГА на м. Львів.

Чимала заслуга в стабілізації правого (пн.) крила фронту належить досвідченому полк. В. Курмановичу, який за дорученням військ. міністра об'єднав 5 розріджених стрілец. сотень і створив бойову групу "Північ". До неї поступово долучилися сокал., угнів., белз., равська та яворів. підгрупи. Укр. ч. відкинули поляків від м. Жовква, відновили бої за м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну, обидва Львів. обл.) й утворили суцільну лінію фронту Белз–Угнів–Рава-Руська–Немирів–Краковець–Брюховичі–Дубляни.

Після захоплення поляками м. Львів, Перемишль і Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), залізниці Львів–Перемишль стратегічним центром укр. опору на пд. стало Хирів. крило фронту, яке утримувала група "Хирів" А. Кравса, котра змушувала супротивника тримати значні сили в м. Хирів, Добромилів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), Перемишль, Судова Вишня (нині Мостис. р-ну), Городок (нині обидва Львів. обл.), зв'язуючи полякам ініціативи для великомасштабних операцій.

Перед відкриттям Паризької мирн. конф. 1919–20 Є. Петрушевич поставив завдання якнайшвидше визволити столицю ЗУНР. Цю вимогу підтримала й Директорія УНР. Однак у штурмах Львова 12.1918–01.1919 взяв участь лише Осадний корпус. Цього виявилось замало для протидії регулярним польськ. ч. Забрало зброї, амуніції, теплого одягу. Після 2-го наступу підльвів. фронт встановився по лінії Брюховичі – Лиса Гора – Малехів – Ляшки Муровані – Солонка – Лисиничі – Чортова Скеля – Пасіки – Сихів – Козельники – Басівка.

Незважаючи на невдачу УГА, поляки не почувалися безпечно. 27.01.1919 шеф Генштабу Польськ. війська С. Шептицький запропонував військ. раді в Бельведері негайно розмежуватися з українцями навіть за ціну відмови від Львова або цілого нафтового ба-

сейну. Але командант Гол. командування польськ. військ у Сх. Галичині "Схід" Т. Розвадовський наполіг на суто воєн. розв'язанні конфлікту.

Не вдався і похід 01.1919 з бойових груп УГА на м. Ужгород, Мукачеве, Ясіня (нині смт Рахів. р-ну, усі Закарп. обл.) та Сігет (нині Румунія) із завданням опанувати важливими комунікаціями й встановити укр. владу. Саме тоді Всекарпат. конгрес у м. Хуст (нині Закарп. обл.) схвалив дії ЗУНР і висловився за об'єднання з Наддніпрян. Україною. Реалізувати хуст. ухвали не вдалося. Міжнар. ізоляція ЗУНР примусила РДС і НКГА погодитися на певні компроміси й територ. втрати, внаслідок чого Закарпаття вийшло за межі її впливу.

Дипломатичний фронт війни. Восени 1918 ЗУНР опинилася на перехресті геополіт., ідеологічних, міжнац. та екон. інтересів великих д-в світу, насамперед Антанти й США, які взяли на себе роль конструкторів післявоєн. карти Сх. Європи. До Польщі, ЧСР, Югославії та Румунії зх. політики ставилися прихильно, а проблема УНР–ЗУНР викликала найгостріші дебати Ж. Клемансо, Т.-В. Вільсона, Д. Ллойд Джорджа.

Гол. роль у сх.-галиц. конфлікті відіграла Франція, яка розглядала Польщу як союзника для протидії Берліну та надійний бар'єр на шляху більшовизму. Велика Британія була зацікавлена в прикарпат. нафті. США не виявляли інтересу до екон. аспектів сх.-галиц. проблеми та будували свою політику щодо ЗУНР, керуючись геостратегічними чинниками. Бельведер особливо дратувала діяльність англ.-амер. місії у 11–12.1919, які намагалися зрозуміти державотворчість ЗУНР і спростовували наклепи поляків щодо порозуміння галичан з більшовиками. У 01–03.1919 Антанта під тиском Варшави скерувала до Сх. Галичини міжсоюзну делегацію з мандатом Паризької конф. на чолі з франц. ген. Ж. Бартелемі, яка запропонувала встановити демаркаційну лінію вздовж р. Зх. Буг (прит. р. Нарев, бас. р. Вісла), залишаючи за поляками Львів і нафтовий басейн. Однак такі умови були неприйнятними для галичан, зважаючи на Вовчухів. операцію

1919, блокування Львова й цілковиту стабільність фронту.

Делегація ЗУНР не була допущена до офіц. переговорів під час Паризької конф., але домоглася утворення в її рамках Міжсоюзної комісії Л. Боти для укладення перемир'я між Польщею та Україною і винесення сх.-галиц. проблеми на міжнар. арену. Це дало змогу ЗУНР вийти з політ. ізоляції та зруйнувати пробільшовиц. стереотип щодо галиц. українців. У 11.1918 – серед. 03.1919 РНК рад. Росії дотримувалася нейтралітету, хоча проголошення ЗУНР не вписувалося в більшовиц. плани розгортання комуніст. революції на зх. й пд. Європи. Унаслідок міжнар. ізоляції та кризового внутр. становища Кремль не мав можливості реально втручатися в нац.-держ. процеси регіону й обмежився ідеологічною експансією. Навесні 1919 – міжвесняним спалахом революцій в Угорщині й Баварії та планами Москви утворити єдиний фронт між рад. Росією і рад. Угорщиною – здійснювалися дипломатичний тиск на ЗУНР та втручання у внутр. справи через інспірацію комуніст. руху. Від серед. 07.1919 і до підписання Ризьк. миру 18.03.1921 політика рад. Росії характеризувалася відверто ворожим ставленням до ЗУНР, яка так і не стала воротами світової комуніст. революції.

Військ.-політ. співпраця ЗУНР з ЧСР, що була втягнута в збройн. конфлікт із Польщею за Тешинську Сілезію та ін. прикордонні терени, не налагодилася. Празькі консерватори (насамперед голова уряду К. Крамарж) мали профранц. орієнтацію, здавна підтримували рос. царат і запідозрили українців у прони́м. симпатіях. Ставлення чес. дипломатії до ЗУНР мало кон'юнктурний х-р: її цікавили галиц. нафта і закарп. землі. Виснажена війною з Польщею, вона домоглася від Антанти присудження більшості спірних теренів.

3-й етап війни: б-ба за ініціативу (02–04.1919) – здійснено Вовчухів. операцію УГА та контрнаступ польс. війська в 03.1919.

На поч. 02.1919 воєн. ініціатива почала переходити на бік УГА. Частково це було зумовлено новим вибухом

польс.-чес. конфлікту. Відколи НКГА опрацювала план нового визволення Львова, представники С. Петлюри й деякі чл. уряду ЗУНР вимагали взяти столицю лобовим ударом. Однак головнокоманд. УГА М. Омелянович-Павленко запропонував завдати гол. удар у напрямку залізниці на ділянці Судова Вишня – Городок, блокувати Львів та атакувати його 15-тисячний гарнізон із зх. Після штурму столиці УГА мала здобути Перемишль і відновити кордон по р. Сян (прит. р. Вісла).

Операція, що ввійшла в історію війни як Вовчухівська, розпочалася 17.02.1919. Польс. розвідці вдалося вивідати напрямки гол. удару. Тому супротивник встиг посилити свої залоги в Судовій Вишні й Городку. Першого дня галиц. ч. підійшли до залізниці й призупинили рух поїздів. Львів. гарнізон і польс. нас. міста охопила паніка. На оборону Львова було скеровано групу ген. В. Івашкевича. 19.02 поляки, отямившись, контратакували й відбили с. Вовчухи (нині Городец. р-ну Львів. обл.). 24.02 фронт стабілізувався. 25.02 настало перемир'я, нав'язане Антантою.

2-й етап наступальної операції розпочався через 2 тижні. Укр. ч. знову вдовольнилися опануванням залізнич. шляху й не використали перемоги біля м. Городок для походу на Перемишль. Більшість дослідників і мемуаристів стверджують, що цей сміливий маневр не тільки врятував би Львів. операцію, але й міг стати переможним у ході війни. Скориставшись тактичними помилками галичан, 13.03 супротивник відтіснив підрозділи 1-го корпусу за м. Янів (нині смт Івано-Франкове Яворів. р-ну Львів. обл.) і Яворів. Настрій поляків був піднесений ще й тому, що 19.03, у день народження Ю. Пілсудського, гарнізон Львова поповнили 2 познан. полки. Польс. військо перехопило ініціативу на фронті. Польс. історик М. Клімецький вважає, що відкинута від Львова УГА остаточно програла піврічну битву за повернення столиці ЗУНР. Унаслідок операцій 03–04.1919 поляки відкинули укр. військо з обладнаних рубежів оборони й створили зручний плацдарм для ген. наступу.

У той час Зх. остаточно зробив ставку на Польщу як бар'єр проти наступу більшовизму в Європі. За сприяння Антанти 25.03 Варшаві вдалося укласти угоду з Австрією і ЧСР про транзит транспортів з людьми й озброєнням із Франції та Італії. У цій ситуації провід ЗОУНР знову погодився на припинення бойових дій і на переговори за участю Найвищої ради. Тим часом поляки готували потужний наступ на цілому 500-кілометровому фронті.

4-й етап війни: польс. наступ, Чортків. офензива, відновлення польс. наступу, відступ УГА за р. Збруч (14.05–17.07.1919). Навесні 1919, за згодою Антанти та через агресію сусідніх д-в, ЗУЗ були розшматовані: Закарпаття включене до складу ЧСР, Пн. Буковина – до Румунії, більша ч. тер. Волині – до складу УСРР. Тоді ж на Галиц. і Холм.-Волин. fronti була передислокована з Франції армія ген. Ю. Галлера, до складу якої ввійшли військовополонені з таборів Італії, Великої Британії, поляки-добровольці зі США (загалом понад 90 тис. осіб). Її командний склад – від команд батальйонів і вище, за винятком командарма, – був укомплектований досвідченими франц. офіцерами й генералами. Польща готувалася до ген. наступу. Внаслідок скрутного екон. становища й несприятливих зовн. обставин уряд і парламент ЗУНР не змогли вжити радикальних заходів для зміцнення фронтів. Щонайменше 40 тис. галиц. українців перебували в таборах Італії. 13.05.1919 РДС ухвалила постанову, на підставі якої 15.05 ДСВС видав наказ ОВК переглянути списки чоловіків 1881–1900 р. н. і придатних до служби рекрутувати до війська. Вирішено було мобілізувати і юнаків 1901 р. н. Виконати ці постанови не вдалося у зв'язку з наступом польс. війська.

Першого могутнього удару галлерівці завдали 14.05 по корпусу В. Курмановича на пн. відтинку Галиц. фронту й Волин. групі ДА УНР, боєздатність якої була підірвана 29.04 антидерж. заколотом, спровокованим команд. групи В. Оскілкою. Протягом 2-денного наступу вдалося зайняти Волинь і створити загрозу тилам УГА. Успіх поляків

використала рад. Росія. Її 12-та армія розгорнула наступ на Кременець–Рівне. Залишки ДА УНР відступили на Тернопільщину. Галиц. ч. чинили супротивникові завзятий опір, однак утримати оборонні рубежі не вдалося. Втрата Дрогобиц.-Борислав. нафтового басейну завдала великого удару по екон. та міжнар. престижу ЗУНР.

Скерування армії Ю. Галлера проти українців і послаблення протибільшовиц. фронту викликали невдоволення Президента США Т.-В. Вільсона та брит. прем'єра Д. Ллойд Джорджа. Ю. Пілсудському треба було поставити Антанту перед фактом окупації Сх. Галичини й Зх. Волині для з'єднання з Румунією та утворення суцільного бар'єру проти більшовиц. наступу на зх. Загострився збройний конфлікт між Польщею і ЧСР. Ю. Пілсудський був змушений терміново передислокувати 2 д-зії на чес. і нім. кордони. Це давало певні шанси НКГА стабілізувати фронт і переламати перебіг операції. 24.05 у війну проти ЗУНР вступила союзна Варшаві Румунія, захопивши 8-ю піх. д-зією тер. Покуття.

У цей час НКГА провела 8–28.06 Чортків. офензиву, що стала відчайдушною спробою визволити окуповані землі та врятувати незалежність ЗУНР. Обставини, які зумовили й заг. поразку УГА у війні, спричинили невдалий фінал цієї операції. У ході польс. травневої офензиви УГА зазнала великих втрат. За 2 тижні її чисельність скоротилася на 10–12 тис. бійців. Унаслідок міжнар. ізоляції у 05–06.1919 цілковито припинилося надходження зброї та боєприпасів з Австрії та ЧСР. Втягнута в заг. б-бу з більшовиц. Росією, УНР не змогла реально допомогти галичанам, бо сама опинилася в критичній ситуації. Польс. армія була значно краще озброєна новими зразками франц., англ., нім. й амер. зброї та бойової техніки. Галичани здебільшого задовольнялися малоефективною австр. і, в кращому разі, рос. зброєю. Супротивнику сприяла наявність розвинутих комунікацій, яка давала змогу маневрувати панцерними потягами, автотехнікою, кіннотою (її в поляків було в кілька разів більше).

28.06 поляки започаткували нову наступальну операцію, якою керував Ю. Пілсудський. Провід ЗУНР і НКГА після переговорів із С. Петлюрою змушений був ухвалити рішення залишити Галичину. 16–17.07 ч. УГА перейшли р. Збруч і опинилися на тер. УНР (Нова Ушиця – Проскурів). Галиц. кер-во перебалося до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) – ставки Гол. от. ДА УНР.

22.07 Коломий. і Львів. бригади заступили шлях більшовиц. частинам на тимчасову столицю УНР. Плани рад. командування знешкодити укр. ЗС в р-ні Кам'янця-Подільського було зірвано. У результаті липневих боїв, у яких узяв участь 2-й корпус УГА, вдалося створити вигідний плацдарм для наступу на м. Київ. Гол. от. ДА УНР намагався втягнути і Польщу у війну проти рад. Росії. Він повідомив Ю. Пілсудського, що командування ДА УНР і УГА бажає миру з Польщею для спільної б-би з більшовиками. Водночас С. Петлюра був незадоволений тим, що представники УГА зірвали переговори з поляками про перемир'я, і висловив надію, що долю Галичини визначить Париж. 23.08 Є. Петрушевич фактично погодився на створення польс.-укр. мілітарного антибільшовиц. союзу. Спільний похід польс. і укр. армій на Київ засвідчив кінець збройн. протистояння між поляками та українцями.

У зв'язку з міжнар. ізоляцією ЗУНР та неприхильним ставленням д-в-сусідів до незалежності й соборності України галиц. та наддніпрян. українці могли розраховувати тільки на власні сили. Рух за соборність укр. земель був вирішальним фактором зміцнення державотворчих сил у б-бі за відродження незалежної України, проти зовн. небезпеки. Акт злуки УНР і ЗУНР 1919 мав важливе зовн.-політ. та військ.-політ. значення, але очікуваного результату не було досягнуто. Несприятлива зовн.-політ. ситуація, потреба українців боротися на кілька фронтів проти агресорів стали гол. причинами поразки ЗУНР, втрати держ. незалежності й територ. цілісності України.

Літ.: Дедик О. Чортківська офензива. Ч. 1–2. Львів, 2013–16; Карпинець І.

Галичина: військова історія: 1914–1921. Львів, 2005; Крезуб А. Нарис історії українсько-польської війни. Львів, 1933; Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995; Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Лозинський М. Галичина в роках 1918–1920. Відень, 1922; Макарчук С. Українська республіка галичан. Львів, 1997; Омелянович-Павленко М. Українсько-польська війна 1918–1919. Прага, 1929; Рубльов О., Ренет О. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. К., 1999; Ткачук П. Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. Львів, 2009; Шанковський Л. Українська Галицька армія. Вінніпер, 1974; Klimecki M. Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Wschodnią Galicję 1918–1919 r. Aspekty polityczne i wojskowe. Warszawa, 1997; Krotofil M. Ukraińska Armia Halicka 1918–1920: Organizacja, uzbrojenie, wyposażenie i wartość bojowa sił zbrojnych Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej. Toruń, 2002.

Микола Литвин

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНЬСЬКА ВІЙНА 1918–19 У ФОЛЬКЛОРНІЙ ПРОЗІ

Тематична група текстів регіональної оповідної традиції (Галичина, Поділля), які є складовою корпусу новотворів укр. усної словесності 20 ст. В основі змісту творів різних жанрів неказкового фольклору (легенди, перекази, оповідання-меморати) закладена заг.-фольклорна концептуальна основа, яка проявляється в ідейному навантаженні та героїчному представленні гол. персонажа – воїна-стрільця, а також у наявності низки традиційних епічних тем ("битва", "протиборство героя та ворога", "полон", "смерть героя") та гостро драм. мотивів (голоду, хвороби, бідності). Найбільш поширені сюжети: про "польс. зраду"; про поляків-грабіжників ("Як поляки воювали"); про жорстокий полон і табори для інтернованих у таборах Береза Картузька, Вадовиці ("Порятунок з польської неволі"), про фіз. знуцання, випробування голодом ("Як поляки годували полонених стрільців немітою картоплею

із землею”), про епідемію тифу. Типовими для воєн. тематики є оповідання про кмітливого стрільця (“Як стрілець Файфура стріляв на три сторони”), про побратимство (“Вояцька дружба”) і взаємопорятуюнок (“Як медсестра-полька таємно виходила пораненого галицького стрільця”). Загалом трагічний образ польс.-укр. війни часто змальовано крізь призму внутр. гротеску й сатири, де на 1-й план виведено збірний образ знедоленого війська, що конструюється семантичними маркерами “військо без зброї”, “військо з дітей”.

Ключові теми “неволя” і “смерть” перебувають у структурно-семантичному зв’язку з групою сюжетотворчих мотивів (“стрілець потрапляє у полон”, “випробування стрільця”, “повернення стрільця з полону”, “інтернування стрільця”) та драм. вираженим мотивом-звертанням – “стрілець дякує Богові за порятуюнок”. Окрему підгрупу складають легенди про ген.-чет. УГА М. Тарнавського, у яких життя і смерть ватажка змальовується у типово фольклорному стилі возвеличення та незвичайно-фантастичного (сюжет про літак, який прилетів у лікарню і вивіз генерала).

Дж.: Архів Інституту народознавства НАН України. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 613. Арк. 114, 118–119, 137.

Літ.: Кузьменко О. Усна словесність про січове стрілецтво: деякі аспекти історичної дійсності та фольклорної естетики // Схід-Захід: історико-культурологічний збірник. Спец. вид.: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень. Харків, 2008. Вип. 11–12. С. 139–149.

Оксана Кузьменко

ПОЛЬЩА 1918–39

(Республіка Польща, 2-га Річ Посполита) – д-ва в Центр. Європі. Нині межує з Німеччиною, Чехією, Словаччиною, Україною, Білоруссю, Литвою і РФ (Калінінград. обл.). Має вихід до Балт. м. Площа: 312,7 тис. км². Нас.: 38,5 млн осіб (2018). Нац. склад і етнічні групи: поляки – 97 %; понад 12 млн поляків проживають у Пн. Америці, Бразилії,

Франції, Литві, Росії, а також в Україні (бл. 250 тис.). 3 нацменшин та етнічних груп найбільші: сілезці (847 тис.), кашуби (233 тис.), німці (148 тис.), українці (51 тис.), білоруси (47 тис.). Реліг. склад нас.: римо-католики – 87 %, правосл. – 1,3 %, протестанти – 0,4 % та ін. Держ. мова – польс. Форма держ. правління: президентсько-парламент. республіка. Форма держ. устрою: унітарна д-ва. Столиця – м. Варшава. За адм.-територ. устроєм поділяється на 16 в-в; в-ва – на повіти, повіти – на гміни (громади). Глава д-ви: президент. Законодавча влада: 2-палатний парламент – Нац. Збори, які складаються з сейму й сенату. Найвищий орган виконавчої влади – Рада Міністрів, яку очолює прем’єр-міністр. Грошова одиниця – польс. злотий (100 грошів).

Коротка істор. довідка. П. як держ. утворення сформувалася в 2-й пол. 1 тис. н. е. внаслідок консолідації та об’єднання зх.-слов’ян. племен і племінних союзів у межиріччі р. Вісла й Одра під егідою племінного князівства полян з центром у м. Гнезно. У 2-й пол. 9 ст. – 1-й пол. 10 ст. за правління князів. династії П’ястів д-ва отримала назву Польща, а її нас. (дещо згодом) – збірну назву поляки. Вперше заг. назва народу зустрічається в документах поч. 11 ст., остаточно утвердилася в 13–15 ст., хоча ще довго зберігався поділ на мовно-діалектні й етногр. регіони.

Першим достовірним князем був Мешко I (960–92). За нього 966 запроваджене християнство рим. обряду, що мало важливе значення для престижу д-ви, а також внутр. інтеграції нас. Мешко I і його наступник Болеслав I Хоробрий (992–1025) у б-бі з нім. володарями завершили територ. об’єднання польс. земель. На зх. вони провадили б-бу з Нім. імперією за Помор’я, на пд. в конфлікті з Чехією приєднали Сілезію і Малопиську з м. Краків, на сх. зіткнулися з об’єднаними зусиллями Київської Русі, що консолідувала сх.-слов’ян. племена, зокр. Червен. міста й м. Перемишль. 1025 Болеслав I був коронований, а д-ва отримала назву Польс. Кор-во. Поступово з князів. дружини сформувався стан земельних власників

**ТЕРИТОРІАЛЬНІ ЗМІНИ в ЄВРОПІ
1919-1923 рр. НОВІ НЕЗАЛЕЖНІ ДЕРЖАВИ**

Рада чотирьох у складі В. Вільсона, Ж. Клемансо, Д. Ллойд-Джердж, В. Орландо, 1919 р.

Підписання миру у Дзеркальній залі Версальського палацу 28 чэрвеня 1919 р.

- Кордони держав на 1914 р.
 - Кордони держав на 1923 р.
 - Столиці держав
 - Бессарабія, окупована Румунією в 1918 р.
 - Вільнюська область Литви, захоплена Польщею в 1920 р.
 - Саарська область, що була передана під управління Ліги Націй на 15 років
 - Демілітаризована Рейнська зона
 - Район Мазури, що залишився в складі Німеччини після плебісциту 1920 р.
 - Істрія, що увійшла до складу Італії у 1920 р.
- Території, що відійшли:**
- від Німеччини за Версальським договором (28.VI.1919)
 - від Австрії за Сен-Жерменським договором (10.IX.1919)
 - від Болгарії за Нейським договором (27.XI.1919)
 - від Угорщини за Тріанонським договором (4.VI.1920)
 - "Лінія Керзона"
 - Радянсько-польський кордон за Ризьким договором (18.III.1921)
- АВСТРІЯ** Держави, що утворилися після розпаду Австро-Угорщини та Російської імперії
- ФІУМЕ (РІЕКА)** Вільні міста з прилеглими територіями, передані під управління Ліги Націй
- Масштаб 1:15 000 000**

(можновладців) і рицарів-шляхти (владики). Селянство (кмети) було залежним лише від короля. Потреби держ. управління спонукали до створення провінцій та їхнього адм. апарату.

Після Болеслава I Хороброго розпочалася б-ба за престол між спадкоємцями, що співпало зі зміцненням можновладців і феодального рицарства. У міжусобну б-бу польс. князів часто втручалися споріднені з ними руські правителі, зокр. Галиц.-Волин. князівства. У серед. 13 ст. в польс. землях з'явилися монголо-татар. війська, але закріпитися там їм не вдалося. З огляду на зовн. небезпеки серед польс. володарів посилювалися об'єднавчі тенденції, а кюявському кн. Владиславу I Локетку (1320–33) вдалося різними способами об'єднати під своєю владою більшість князівств і 1320 отримати королів. корону. Його політику об'єднання і консолідації продовжив Казимир III Великий (1333–70), який багато зробив для зміцнення центр. влади. Він був останнім представником династії П'ястів, його спадкоємцем став угор. король Людовик з Анжуйської династії (1370–82), одружений на сестрі Казимира. Він щедро роздавав привілеї містам і шляхті, прагнучи зміцнити свої позиції. Після його смерті П. й Литва уклали Крев. унію 1385, а литов. кн. Ягайло, одружившись із донькою Людовика Ядвігою, прийняв католицизм і під іменем короля Владислава II Ягайла (1386–1434) правив П. і Великим князівством Литов., започаткував династію Ягеллонів. Під його проводом у 07.1410 польс.-литов. армія за підтримки загонів з Русі й Чехії завдала нищівної поразки військам Ордену Хрестоносців, які виступали в союзі з володарями 12 країн катол. Європи біля м. Грюнвальд. Ця поразка й наступна 13-річна війна (1454–67) остаточно зламали позиції Ордену й дали можливість приєднати до П. Сх. Помор'я, ч. Пруссії та вийти до Балт. м. Владислав II і його наступники продовжували б-бу з німцями на зх., але водночас дедалі більшу увагу звертали на сх. У 15 ст. поляки брали участь у відсічі турец. завойовникам, представники Ягеллонів займали тро-

ни Чехії та Угорщини. У середині країни королі надавали все нові привілеї шляхті, зокр. Нешавський привілей 1454 короля Казимира IV Ягеллончика фактично ставив королів у залежність від шляхти. У 15 ст. сформувалася станово-представницька монархія, гол. рисами якої були заг. та земельні сейми (з'їзди) шляхти як станові представницькі органи. 1505 король Олександр Казимирович запровадив звід законів – Радомську конституцію (*Nihil Novi*), яка обмежувала королів. владу на користь магнатів і шляхти, забороняла королеві запроваджувати будь-які зміни в д-ві без згоди сейму.

У 16 ст. П. досягла найбільшої могутності й авторитету. 1569 за Люблін. унією Польс. Кор-во і Велике князівство Литов. об'єдналися в одну д-ву – Річ Посполиту Обох Націй з включенням до неї земель України й Білорусі. Формування фільварково-панщинної с-ми господарювання значно зміцнило позиції великих землевласників (магнатів) і шляхти, соц. і політ. статус яких був привабливим для шляхти різного етніч. походження, але водночас спричинило наступ на права і свободу селянства. Зі смертю Сигізмунда II Августа (1548–72) Ягеллон. династія припинилася. Цим скористалася шляхта, обравши королем представника франц. династії Генріха Валуа (1573–74) – майбутнього франц. короля Генріха III), який на її вимоги підтвердив і навіть розширив права і привілеї шляхти ("Генріхові артикули"), але пробув на престолі недовго. Устрій, що склався в 16 ст., отримав назву "шляхетської демократії"; надавав магнатам і шляхті виключні права в управлінні д-вою, але створював небезпеку анархії та свавілля шляхетських угруповань. Семигородський кн. Стефан Баторій був польс. королем 1576–86, намагався посилити королів. владу. Але наступний король зі швед. династії Ваза Сигізмунд III (1587–1632) вже виконував волю магнат. угруповань. Водночас 16 ст. вважається "золотим віком" польс. к-ри: у цей час поширилися ідеї європ. Відродження і Реформації. 1596 у м. Берестя (нині Брест, Білорусь) було схвалено церк. унію, що утворила в укр.

та білорус. землях Греко-католическу церкву, підпорядковану Рим. престолу.

Зовн. політика польс. королів була звернена на сх., де вони зустрілися зі зростаючими впливами Моск. д-ви: впродовж 16 ст. відбулося 6 війн між суперниками за білорус. та прибалт. землі, з яких найбільш виснажливою була Лівонська (1558–83). На поч. 17 ст. польс. війська здобули кілька перемог над ще одним претендентом на Прибалтику – Швецією, активно втручалися у справи Московії під час т. зв. смутного часу. Проте внутр. і зовн. становище Речі Посполитої значно погіршилось: королі з династії Ваза (Владислав IV, Ян II Казимир), а потім і “власні” володарі Міхал Вишневецький та Ян III Собеський (1673–96) були змушені підпорядковуватися різним магнат. угрупованням і партіям, які виступали під гаслами збереження “золотої вольності”, використовували право однаковості при прийнятті рішень у сеймі (“ліберум вето”) і право створення конфедерацій (союзів) проти короля. Військ. успіхи Яна Собеського проти Туреччини (перемога в битві біля м. Відень 1683) не спричинили зміцнення королів. влади, а за короля саксон. династії Веттинів Августа II Фрідріха (1697–1733) б-ба між магнат. таборами досягла апогею. На внутр. розвиток П. згубно вплинули зовн.-політ. події. 30-літня війна 1618–48 за гегемонію в Європі зміцнила позиції Франції та Швеції. На пд.-сх. П. була змушена постійно стримувати експансію Осман. імперії, на сх. тривали суперечки з Моск. царством за Смоленщину, на пн. довелося поступитися Інфляндією на користь шведів. 1648 вибухнуло повстання укр. козаків під проводом Б. Хмельницького, яке незабаром переросло в нац.-визвольн. війну. Після Переяслав. угоди 1654 Б. Хмельницького з моск. царем розпочалися війни Речі Посполитої з об’єднаними силами Гетьманщини й Москви. 1655 польс. землі були окуповані шведами (“потоп”), а король Ян II Казимир утік до Сілезії. Гетьманові С. Чарнецькому вдалося витіснити шведів у Помор’я, але бранденбурзький правитель Фрідріх Вільгельм скористався моментом, щоб відокремити Пруссію

від Речі Посполитої. Моск.-польс. конфлікти й війни закінчились Андрусів. перемир’ям 1667, за яким укр. землі були поділені між П. і Московією, а згодом – “Вічним миром” 1686, що дозволив Речі Посполитій узяти участь у тривалих війнах з Туреччиною. Новий польс. король Август II Фрідріх (з 1697) втягнув країну в Пн. війну (1700–21) проти Швеції. Швед. війська, захопивши ч. польс. тер., сприяли обранню на престол молодого магната Станіслава Лещинського, але після Полтав. битви 1709 змушені були залишити польс. терени.

Від серед. 18 ст. у польс. землі активно проникали ідеї Просвітництва, які стимулювали сусп. реформи. За часів короля Августа III Фрідріха (1733–63) знову посилилась б-ба магнат. угруповань, які залучали на свою підтримку сусідні д-ви, насамперед Росію та Пруссію, що втручалися у внутр. справи Речі Посполитої. За наполяганням рос. імператриці Катерини II 1764 польс. королем було обрано прихильника реформ Станіслава Августа Понятовського (1764–95). Його спроби розпочати сусп. реформи викликали спротив магнатів, очолюваних К. Радзивіллою, які за підтримки Росії утворили 1768 Барську конфедерацію. В умовах зростання внутр. б-би й втручання в неї сусідніх д-в за ініціативою Пруссії 1772 було здійснено 1-й поділ земель Речі Посполитої між 3 монархіями – Пруссією, Австрією і Росією; за ним у Речі Посполитої було забрано Помор’я, Куявію, ч. Великопольщі, Малопольщу, Галичину, Сх. Білорусію. 1773–92 королю і прибічникам реформ вдалося здійснити низку суттєвих змін, які зміцнили д-ву. 4-річний сейм (1788–92) за ініціативою патріотично налаштованих реформаторів на чолі з Г. Коллонтаєм (1750–1812) ухвалив 3.05.1791 Конституцію, яка запроваджувала конституційну монархію, особисті свободи й рівні права всіх громадян. Консервативні шляхетські кола 1792 утворили Торговицьку конфедерацію і закликали на допомогу рос. армію. Втручання сусідів призвело до 2-го поділу земель Речі Посполитої, затвердженого 1793 у м. Гродно (нині Білорусь): від неї відійшли ціла Велико-

польща, Мазовія, всі укр. й білорус. землі. Відповіддю на це стало повстання під проводом військ. інж. Т. Костюшка (1746–1817), у якому взяли участь патріотична шляхта, міщани й ч. селян. Рос. війська під проводом О. Суворова жорстоко придушили повстання, а 1795 Росія, Австрія та Пруссія здійснили 3-й поділ Речі Посполитої, після чого остання припинила держ. існування.

Втрата політ. незалежності спонукала польс. сусп-во до розгортання нац.-визвол. б-би, рушійною силою якої стала патріотична шляхта. На колиш. землях Речі Посполитої визвол. рух проявився в діяльності патріотичних конспіративних орг-цій, культ. т-в. Серед емігрант. кіл у Франції з'явилися осередки, які планували визволення П. з допомогою франц. уряду. 1797 ген. Я. Домбровський (1755–1818) почав створення Польс. легіонів під егідою Наполеона I Бонапарта. 1807, після розгрому Пруссії, Наполеон проголосив на частині польс. земель Варшав. князівство (герцогство) під своїм протекторатом і "дарував" йому Конституцію – "Кодекс Наполеона", яка проголошувала рівність усіх громадян, особисту свободу селян, право творити держ. стр-ри. Поляки воювали на боці Наполеона в Росії (корпус Ю. Понятовського), але 1813 князівство було окуповане рос. військами. На Віден. конгресі 1814–15 польс. землі були переділені – Варшав. князівство перейшло до Росії під назвою Кор-во Польське на засадах персональної унії монарха (імператор Олександр I став королем Польщі). Кор-ву було даровано Конституцію (1815), яка надавала певну автономію в межах імперії – сейм, уряд, армія, польс. мова, демократ. свободи. Царська адміністрація не дотримувалася засад Конституції, втручалась у внутр. справи Кор-ва. Це спричинило нове пожвавлення визвол. руху, що проявилось у створенні таємних т-в, зокр. Патріотичного т-ва на чолі з В. Лукасінським, які, спільно з рос. декабристами, готували повстання проти самодержавства. 29.11.1830 змовники з таємної військ. орг-ції під проводом П. Висоцького розпочали в м. Варшава повстання проти царизму, до якого

долучилися патріотично налаштовані шляхта й міщанство. Було створено нац. уряд під проводом польс. аристократів; активізувалися радикально-демократ. сили, очолювані істориком Й. Лелевелем (1786–1861). Спроби проведення сусп. реформ зазнали невдачі через консерватизм шляхти й магнатів. У рос.-польс. війні, що розпочалась навесні 1831, поляки зазнали поразки й повстання було остаточно придушене у 09.1831. На еміграції в європ. країнах, передусім Франції, учасники повстання створили низку патріотичних орг-цій, які ініціювали підготовку нового повстання проти країн-загарбниць із урахуванням досвіду Листопадового. Консервативний табір ("готель Лямбер") на чолі з кн. А. Чарторийським (1770–1861) прагнув здобути незалежність з допомогою європ. д-в; демократ. сили (Польс. демократ. т-во та ін.) розраховували на піднесення повстання в землях колиш. Речі Посполитої, обіцяючи проведення рішучих демократ. реформ. Політ. думка всіх учасників польс. визвол. руху орієнтувалася на відбудову багатонац. Речі Посполитої з включенням до її складу укр., білорус. і литов. земель. Сприятливі умови для повстання склалися в серед. 19 ст., коли в Європі назрівали демократ. революції. Змовницькі орг-ції, керовані з еміграції, планували повстання на весну 1846, але їхні провідники були викриті й заарештовані. Австр. влада, користаючи із соц. невдоволення селян, спровокувала їхній виступ проти землевласників-шляхти на тер. Малопольщі ("рабація") і зірвала повстання.

Під час "Весни народів" 1848 у Галичині польс. демократ. сили виступили з вимогами реформ і запровадження автономії краю, але зустрілися зі зростаючим русько-укр. нац. рухом (ГРР), який вимагав рівних прав для укр. нас. Австр. влада вміло використала польс.-укр. суперечності, придушила обидва рухи, розгромила повстання у Львові в 11.1848, але змушена була здійснити земельну реформу, скасувавши панщину й наділивши селян землею. Невдачею закінчилося також польс. повстання у Великопольщі під

владою Пруссії в 05–06.1848. Поляки взяли активну участь у революц. подіях 1848–49 в Угорщині, Німеччині, Італії, Франції та ін., а польс. питання стало для демократ. сил континенту символом б-би з імперським деспотизмом, консервацією застарілих сусп. відносин і поступу шляхом демократ. реформ. У польс. нац.-визвол. русі виникли 2 гол. течії: ліберальні кола шляхти й буржуазії прагнули поступово досягти автономії польс. земель у складі імперій і поліпшення становища поляків шляхом угоди з правлячими колами ("партія білих"); радикально-демократ. сили в еміграції та в польс. землях планували організувати нове повстання, здобути незалежність і провести соц. реформи ("партія червоних"). 1861 "червоні" створили Центр. нац. к-т і готували повстання в Кор-ві Польському, скориставшись послабленням царизму після поразки в Крим. війні 1853–56. У 01.1863 повстання розпочалося в Кор-ві, а також в укр., білорус. і литов. землях, набуло форм партизан. б-би й урядування "паралельної адміністрації". Тимчасовий повстан. уряд оголосив про скасування панщини й наділення селян землею, запровадження демократ. свобод і рівних прав, відбудову Речі Посполитої рівноправних народів. Царизм кинув на придушення повстання значні військ. сили, здійснив сел. реформу в Кор-ві (1864), використав міжнац. суперечності між поляками, українцями, білорусами та литовцями й навесні 1864 придушив повстання, репресував його учасників.

У 2-й пол. 19 ст. в усіх землях колиш. Речі Посполитої відбулися глибокі сусп. зміни внаслідок розвитку процесів індустріалізації, урбанізації, наук.-тех. поступу, революції в засобах комунікації. Невдачі визвол. повстань, репресії проти учасників нац.-визвол. руху, соц. зміни, поширення нових сусп.-політ. ідей спричинили перегрупування польс. політ. таборів. З одного боку, відбулося зростання впливу консервативних сил і теорій "органічної праці", спрямованих на збереження і розвиток нац. потенціалу, з другого – виникли нові радикальні течії, що брали на озброєння

націоналістичні та соціаліст. концепції перевлаштування сусп.-ва і розв'язання нац. питання. У Галичині й Малопольщі під владою Габсбургів у ході перебудови імперії на засадах дуалізму (Австро-Угорщина, 1867) та конституціоналізму польс. консерватори домоглися закріплення провідних позицій поляків в адмініструванні краю, розвитку польс. культ. життя, але зустріли гостру протидію зростаючого укр. нац. руху, що зумовило виникнення польс.-укр. конфлікту. У Нім. імперії (1871) становище поляків значно погіршилося внаслідок проведення її правлячими колами політики онімечення. У Росії було скасовано всі ознаки автономії Кор-ва Польського, запроваджено рос. адміністрацію, розгорнуто посилену русифікацію.

Наприкінці 19 – на поч. 20 ст. сформувалася політ. стр-ра польс. визвол. руху. Найшвидше скристалізувалися партії соціаліст. спрямування, серед яких виникло 2 течії – ППС, ств. 1892 (спочатку в еміграції, потім у всіх польс. землях під різними назвами), поєднувала питання нац. визволення із соц. перебудовою сусп.-ва з опорою на робітництво; 1893 створено інтернаціональну робітн. партію Соціал-демократія Кор-ва Польського і Литви (СДКПІЛ), яка гол. завданням ставила здійснення соціаліст. революції і створення федерації соціаліст. країн; 1895 виникла сел. партія Польс. стронніцтво людове (ПСЛ) з її окремими різновидами й відстоюванням інтересів селянства; 1897 утворено нац.-демократ. партію Стронніцтво демократ.-народове (ендеки), яка поширювала націоналістичні ідеї; виникли також соціально-християн. політ. орг-ції та консервативні партії.

На поч. 20 ст. перспектива майбутнього збройн. конфлікту на континенті активізувала діяльність польс. політ. сил. Парламентські с-ми в зх.-європ. країнах, а також у Німеччині та Австро-Угорщині створювали сприятливі умови для нац. консолідації. З ін. боку, уряди Росії, Німеччини та Австро-Угорщини намагалися не допустити зміцнення польс. нац.-політ. руху й вибуху можливого повстання. Революц. події 1905–07 в Росії захопили також польс.

землі. Найбільшого розмаху емансипаційний рух поляків набув у Кор-ві Польському, де демонстрації та страйки охопили широкі верстви нас., які виступили з демократ. й нац. вимогами, привели до повстання робітників м. Лодзь у 06.1905. Ендеки та ін. праві партії домогалися автономії Кор-ва Польського в складі Росії через загрозу нім. експансії. Галиц. консерватори намагалися створити польс. "П'ємонт" у Галичині й Малопольщі під скіпетром Габсбургів, не зважаючи на укр. нац. рух. Укр. нац. рух, який на поч. 20 ст. набув масовості, виступив з політ. вимогами рівноправного трактування поляків та українців. Прагнення польс. політиків за будь-яку ціну зберегти панівні позиції в краї, який повинен був, на їхню думку, стати центром відбудови польс. державності, зустрівало гострий спротив укр. політ. сил, спричинило численні конфлікти на соц. й політ. ґрунті. Укр.-польс. конфлікт тут призвів до замаху укр. студента М. Січинського (1887–1979) на польс. намісника Галичини графа А. Потоцького, у результаті якого останній загинув 12.04.1908.

У переддень РСВ польс. політ. сили поділилися щодо зовн.-політ. орієнтації: ендеки й консерватори робили ставку на Антанту, передбачаючи її сприяння у відбудові автономної П. в складі Росії; ППС – революц. фракція Ю. Пілсудського планувала з допомогою Австро-Угорщини й Німеччини організувати нац. повстання в Кор-ві Польському та створити на його терені незалежну д-ву; ліві партії (ППС-лівиця, СДКПіЛ) пов'язували надії з європ. соціаліст. революцією. Найбільші приготування до війни провадили в Галичині прихильники Ю. Пілсудського, які творили різні парамілітарні орг-ції (Стрілец. союз, Союз чинної б-би та ін.), заснували політ. об'єднання.

З поч. РСВ уряди обох сторін зробили заяви, у яких обіцяли полякам певні поступки в майбутньому в обмін на лояльність. За згодою австрійців, у 08.1914 стрілец. загони під проводом Ю. Пілсудського ввійшли на терен Кор-ва Польського, щоби підняти там антирос. повстання, але зазнали невдачі. Після

цього, за підтримки новоств. Гол. нац. к-ту, були організовані 2 польс. легіони при австро-угор. армії, які взяли участь у бойових діях проти рос. армії. Спроби Ю. Пілсудського домовитися з Центр. д-вами про утворення польс. державності виявилися марними, після чого 1915 він організував у Варшаві таємну ПОВ, яка мала готувати офіцер. кадри для майбутнього польс. повстання. Після окупації терену Кор-ва Польського нім. й австр. військами нова окупац. влада чинила спроби знайти порозуміння з місц. політиками, щоб мобілізувати людські та екон. ресурси поляків для ведення війни. 5.11.1916 з'явилися узгоджені маніфести імператорів Німеччини й Австро-Угорщини про створення в майбутньому незалежного Польс. кор-ва, тісно пов'язаного з Берліном і Віднем. Невдовзі була сформована Тимчасова держ. рада з лояльних осіб, яка, однак, не мала авторитету серед поляків.

Лютнева революція 1917 в Росії істотно змінила міжнар. ситуацію і польс. питання. Тимчасовий уряд у м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ) доброзичливо поставився до нац. вимог поляків, пообіцяв сприяти відродженню незалежної П., дозволив діяльність польс. політ. партій та орг-цій, формування польс. військ. ч. для б-би з німцями й австрійцями. Водночас активізувалася польс. еміграція в країнах Зх. Європи й Америки, яка вимагала міжнар. підтримки для ідеї відновлення незалежної Польс. д-ви. Кер. ендеків Р. Дмовський у 08.1917 заснував у Швейцарії ПНК, який уряди д-в Антанти визнали представником інтересів поляків. За підтримки Франції в цій країні формувалася армія ген. Ю. Галлера, яка мала брати участь у бойових діях проти німців. ПНК розпочав підготовку документації для обґрунтування ідеї відбудови польс. державності та визначення її кордонів. Прагнучи випередити країни Антанти, у 09.1917 імператори Німеччини та Австро-Угорщини своїми декретами утворили органи влади майбутнього Польс. кор-ва – Регентську раду, Держ. раду (представництво) і Тимчасовий уряд, які перебували

в цілковитій залежності від нім. окупац. влади. Це стало причиною відмови Ю. Пілсудського та його легіонерів присягнути на вірність Центр. д-вам, за що їхній кер. був заарештований і ув'язнений. Наприкінці 10.1917 більшовики захопили владу в Петрограді. Чимало поляків узяли участь у перевороті, підтримали більшовиц. уряд (Ф. Дзержинський, С. Лещинський, С. Бобінський, С. Пестковський та ін.), який очолював В. Ульянов (Ленін). Поляки також брали участь у революц. подіях в Україні, співпрацювали з УЦР, яка обіцяла полякам в Україні культ.-нац. автономію. Умови Брест. миру 1918 обурили польс. політизовану громадськість, оскільки за його умовами Холмщина й Підляшшя входили до УНР, а також мав бути ств. у складі Австро-Угорщини єдиний укр. автономний край з Галичини, Буковини і Закарпаття. Орієнтація на Центр. д-ви лояльних поляків утратила будь-який зміст, натомість зросли надії на зх. союзників, особливо після того, як 8.01.1918 Президент США В. Вільсон проголосив програму мирн. врегулювання в післявоєн. Європі, у якій ішлося про відбудову Польс. д-ви, що "охоплює територію, на якій проживає безперечно польське населення".

Восени 1918, коли поразка Центр. д-в стала очевидною, Регентська рада у Варшаві 7.10.1918 опубл. маніфест, у якому проголосила утворення незалежної П. Однак ч. польс. політ. сил відмовилася співпрацювати з нею; її ліквідував Тимчасовий уряд, на чолі якого став ендек Ю. Стечковський. Пілсудчики в останні дні 10.1918 здобули владу в м. Краків і разом з ПЛК готувалися перейняти владу в м. Львів. У цих умовах укр. політ. кола 18.10.1918 у Львові на зборах усіх укр. депутатів австр. парламенту, укр. чл. Галиц. і Буковин. сеймів, представників партій Галичини й Буковини, духівництва й студентства утворили УНРаду, яка стала представницьким органом укр. народу в Австро-Угор. імперії. 19.10.1918 УНРада, спираючись на право народів на самовизначення, проголосила Укр. Д-ву на тер. Галичини, Буковини й Закарпаття. 31.10.1918 у Львові стало відомо про приїзд до

міста чл. ПЛК (ств. 28.10.1918), яка мала перебрати від австр. намісника владу над цілим краєм і включити його до складу П. УНРада поставила перед офіц. Віднем питання про передачу їй усієї повноти влади в Галичині та Буковині, однак австр. намісник Галичини ген. К. Гуйн відповів категоричною відмовою. Тоді проти ночі з 31.10 на 1.11.1918 укр. ч., які очолював сот. Д. Вітовський, зайняли всі найважливіші урядові установи в місті. Польс. патріотичні орг-ції, які не очікували такого розвитку подій, розпочали проти українців у Львові диверсійну діяльність, яка переросла в польс.-укр. війну 1918–19. Одночасно з цими подіями виникли ін. центри польс. державності – Тимчасовий нар. уряд на чолі з І. Дашинським у м. Люблін, Польс. рада Цешинського князівства, Ради робітн. і солдат. депутатів, Центр. громадянський к-т у м. Познань та ін. 10.11.1918 до Варшави прибув Ю. Пілсудський, 11.11 Регентська рада передала йому всю повноту влади. 16.11 Ю. Пілсудський надіслав до всіх д-в і урядів світу відозву, в якій було проголошено утворення незалежної Польс. д-ви. Тимчасовий уряд (очолив Є. Морачевський) 22.11 до скликання Законодавчого сейму передавав усю повноту влади Тимчасовому Нач. Д-ви Ю. Пілсудському. Суперечності між пілсудчиками й ендеками змусили Ю. Пілсудського погодитися на зміну уряду, який у 01.1919 очолив І. Паде-ревський (1860–1941). Щоб зменшити соц. напруження від поширення соціаліст. ідей, уряд ухвалив низку декретів, які гарантували демократ. свободи, 8-годин. робочий день, соц. страхування. Наприкінці 01.1919 відбулися вибори до Законодавчого сейму, на яких найбільший успіх мали ендеки (від 1919 офіц. назва партії – ННС), які здобули 36 % голосів виборців.

У цей період гол. питанням для уряду стала проблема визначення кордонів П. На Паризькій мирн. конф. 1919–20 польс. делегація на чолі з Р. Дмовським домагалася розширення кордонів країни на зх. до р. Одра, на пд. – до Судетів, на сх. – до р. Дніпро, на пн. – до Балт. м. Версал. мирний договір 1919 віддав

П. Сх. Помор'я без м. Гданськ (проголошений "вільним містом" під контролем комісара Ліги Націй), майже цілу Великопольщу; натомість у Сілезії, Вармії і Мазурах передбачалося проведення плебісциту щодо держ. належності цих теренів. Складніше було зі сх. кордоном П., де точилася польс.-укр. війна й громадянська – на теренах колиш. Рос. імперії. Діючи методом "доконаних фактів", польс. війська витіснили УГА за р. Збруч і ліквідували ЗУНР. 25.06.1919 ВР Паризької конф. передала Сх. Галичину як підмандатну тер. Ліги Націй під тимчасове управління П. на 25 р. за умови надання цим теренам автономії і проведення в майбутньому плебісциту. На поч. 12.1919 Найвища рада Антанти ухвалила рішення про етніч. розмежування на польс.-укр. пограниччі по "лінії Керзона", яке Варшава проігнорувала – так само, як і ухвалу про надання автономії Сх. Галичині.

Після укладення Варшав. договору 1920 про політ. співпрацю між польс. урядом і Директорією УНР, у кін. 04.1920 розпочався похід польс. і укр. військ на м. Київ і польс.-рад. війна 1920. На поч. 05.1920 польс.-укр. війська зайняли Київ, але вже в 06.1920 ЧА розпочала контрнаступ, потіснивши союзників майже до р. Вісла. Наприкінці 07.1920 більшовики створили в захопленому м. Білосток Польс. ревком – прообраз майбутнього польс. рад. уряду; подібний орган – Галревком був ств. на тер. колиш. ЗУНР. Небезпека втратити незалежність об'єднала польс. політиків, а військ. й дипломатична допомога зх. д-в (найбільше Франції) дала змогу полякам сконцентрувати сили й у 08.1920 розгромити більшовиц. війська на підступах до Варшави. Під час контрнаступу польс. війська поновили контроль над ЗУЗ і зх.-білорус. землями. Водночас д-зія ген. Л. Желіговського захопила м. Вільно (нині Вільнюс, Литва). Незабаром було проголошено утворення т. зв. Серединної Литви, яка в 05.1922, всупереч протестам литов. уряду й зх. д-в, була приєднана до П. Внаслідок цих дій Варшави виникло постійне джерело напруження у відносинах П. й Литви. У 03.1921 між

Варшавою і Москвою був підписаний Ризьк. мирний договір. 15.03.1923 Рада послів країн Антанти ухвалила рішення про визнання сх. кордону П., отримавши запевнення надати автономію ЗУЗ. Війна на сх. відволікла П. від проблеми зх. кордонів. У Сілезії польс.-нім. суперництво набуло гострих збройн. форм: 1919–21 відбулося 3 збройні повстання поляків. За результатами березневого 1921 плебісциту (40 % нас. висловилося за входження краю до П., 60 % – до Німеччини) Сілезія була поділена: до П. відійшли бл. 1/3 тер. і 46 % нас. регіону зі збереженням упродовж 15 р. нім. законодавства, представницьких органів краю (сейму). Під час плебісциту у Вармії та на Мазурах у 05.1920 тільки бл. 3 % нас. висловилися за належність до П. (до неї перейшли лише 5 ґмін), решта залишилася в складі нім. Сх. Пруссії.

17.03.1921 у П. було прийнято Конституцію, яка гарантувала громадянам демократ. свободи, нацменшинам – рівні права, запроваджувала парламентсько-президент. с-му правління. Вона також встановлювала унітарну д-ву, в якій провідні позиції у всіх сферах життя належали полякам і Католическій церкві. Разом з тим, до законодавства країни було включено т. зв. Малий версальський договір, підписаний П. та ін. новопосталими країнами Центр. Європи, який повинен був гарантувати права нацменшин у цих країнах (1934 П. відмовилась від його виконання у зв'язку з виходом з Ліги Націй Німеччини і прийняттям СРСР). Після 1921 ситуація в П. була складною. Переважно аграрна економіка потребувала реформ, відмінні риси ментальності поляків з різних земель створювали соц.-політ. перешкоди, нацменшини (українці – 16 %, євреї – 10 %, білоруси – 5 %, німці – 4 %) були постійним джерелом політ. нестабільності. Уряд намагався проводити реформи, зокр. земельну (закони 1919 і 1920), яка передбачала поступове відчуження земельних володінь понад встановлений максимум у 180 га (400 га на сх. тер. П.) та її продаж селянам, але реалізація затягнулася через дебати про розміри відшкодування власникам. Щодо нацменшин перші польс. уря-

ди проводили політику “національної асиміляції”, яка передбачала поступову колонізацію неполяків засобами освіти, колонізаційного осадництва поляків на кресах, обмеження доступу до адміністрації і підприємництва. Така політика викликала опір українців Сх. Галичини, які вдавалися до збройн. акцій, створення і розвитку нац. громад. орг-цій. З ін. боку, уряд надав підтримку діячам укр. еміграції УНР, дозволивши їм утворити УЦК і низку ін. орг-цій, які таємно фінансувалися урядом, зокр. Укр. наук. ін-т у Варшаві.

На поч. 1920-х у П. розпочалася б-ба за владу між ендеками й пілсудчиками. У 11.1922 відбулися вибори до Нац. Зборів (сейму й сенату), які не принесли переваг жодному політ. угрупованню. Президентом був обраний Г. Нарутович (1865–1922), якого вже через 7 днів після цього застрелив прихильник ендеків Е. Нєвядомський. Президентська криза виявила гострі політ. суперечності всередині країни. Новим президентом став людовець С. Войцеховський (1869–1953), уряд очолив В. Вітос (1874–1945). Проте політика уряду викликала гострі конфлікти й наприкінці 1923 він був замінений урядом В. Грабського (1874–1938). Новий уряд здобув закорд. кредити, здійснив фінансову реформу (зокр. 1924 запровадив нову валюту – злотий), повів б-бу з лівими силами – комуністами (Комуністична партія Польщі, КПП; ств. 1918), укр. і білорус. радикальними нац. рухами (партизан. загонами). Усунення від влади Ю. Пілсудського й пілсудчиків, які зберігали провідні позиції в армії та серед лівих партій (ППС, людовців), невдоволення діяльністю сейму, де зіткнулися інтереси протилежних політ. груп, створювало обстановку напруження та очікування змін на краще. Ці настрої використали пілсудчики й 12.05.1926 здійснили держ. переворот. Переможці встановили авторитарний режим Ю. Пілсудського, який одержав назву “санациї” (“оздоровлення”). Ю. Пілсудський формально не посідав найважливіших держ. посад, але керував усіма кадровими призначеннями, розробкою і проведенням держ. політики. За

його вказівкою Президентом П. було обрано проф. І. Мосьціцького (1867–1946), прем'єром – проф. К. Бартеля (1882–1941) (обидва проф. Львів. політехніки). Надалі польс. уряди очолювали різні військові, яким Ю. Пілсудський доручав проведення конкретної політики. У внутр. справах санаційні уряди прагнули досягнути рівноваги за допомогою закорд. кредитів і розвитку нац. пром-ті, злагодження між нац. конфліктів шляхом заміни політики “нац. асиміляції” політикою “держ. асиміляції”, яка, однак, не принесла бажаних наслідків. Авторитарні методи правління невдовзі спричинили перехід в опозицію до режиму осн. політ. сил – від ендеків до соціалістів (комуністи засудили режим як “фашистський”). Прагнучи створити соц. базу режиму, напередодні чергових виборів 1928 пілсудчики створили Безпарт. блок співпраці з урядом (ББВР). Попри адм. тиск, ББВР не зміг здобути більшості в парламенті (набрав 25,1 % голосів). Ю. Пілсудський далі ігнорував сейм і управляв країною без його згоди. Восени 1929 ліві й центрист. партії об'єдналися в опозиц. блок “Центролів” (центр і лівиця) і розпочали кампанію проти режиму. До політ. нестабільності додалися госп. труднощі, спричинені початком світової екон. кризи, а також посилення антипольс. б-би укр. націоналістів у Галичині. У 09–10.1930 пілсудчики розпустили сейм, заарештували та ув'язнили опозиц. лідерів і провели акцію пацифікації проти укр. нас., у ході якої під приводом пошуку “терористів” ОУН відбулися масові репресії укр. нас., нищення культ. здобутків укр. орг-цій (за офіц. інформацією поліційна пацифікація охопила 325 населених пунктів у 15 повітах, а військ. пацифікація – 168 населених пунктів у 14 повітах; загалом здійснено 5195 каральних акцій (“ревізій”). Укр. посли й сенатори надали справі міжнар. розголосу, намагаючись винести питання порушення прав укр. нас. в Польщі на трибуну Ліги Націй і змусити її виконати свої міжнар. зобов'язання щодо українців. Але польс. дипломатії вдалося переконати т. зв. К-т трьох на чолі з брит. політиком А. Гендерсоном, створений Радою Ліги Націй

для розгляду укр. питання, що дії польс. влади були зумовлені провокаціями укр. націоналістів і винні в зловживаннях владою будуть покарані.

Нові вибори, що відбулися в умовах політ. тиску й переслідувань опозиції (більшість діячів опозиції були ув'язнені в Брест. фортеці, через що вибори назвали "брестськими"), дозволили ББВР зібрати 46,8 % голосів. У 01.1934 сейм прийняв нову Конституцію (затверджена в 05.1935), яка запровадила президент. форму правління з великими повноваженнями глави д-ви й виконавчої влади, обмежувала ф-ції парламенту й виборчі права громадян. Основою Конституції стала ідеологія державності, у той час, як демократ. конституції ґрунтуються на ідеї суверенітету народу. 1932–35 чергові уряди провели низку реформ, які обмежили демократ. права громадян, надали великі переваги адм. органам над громад. ін-тами тощо. Внаслідок переслідувань більшість опозиц. лідерів покинули П. У Швейцарії група діячів опозиції з ініціативи ген. В. Сікорського (1881–1943) утворила об'єднання "Фронт Морж" (від назви місцевості, де розташовувався маєток І. Падеревського, у якому збиралися опозиціонери). Нова політ. сила виношувала плани відновлення у П. демократ. ладу. Після низки замахів на високих польс. урядовців, вчинених бойовиками ОУН (1931 було вбито політика Т. Голувка, 1934 – міністра внутр. справ Б. Перацького та ін.), пілсудчики пішли на "нормалізацію" польс.-укр. відносин, зокр. було укладено угоду з УНДО, уряд обіцяв сприяти госп. і культ. розвиткові укр. громади в П., українці отримали ч. місць у парламенті. Однак після смерті Ю. Пілсудського (12.05.1935) до влади в країні прийшла т. зв. група генералів, яку очолював маршал Е. Ридз-Смігли (1886–1941), що схилилася до проведення жорсткішої політики щодо нацменшин. Нові кер. взяли на озброєння тоталітарну ідеологію, прикриваючи її гаслами державництва; у 02.1937 вони утворили нову політ. орг-цію – Табір нац. єднання ("Озон"), проголосивши надсоц. роль д-ви й армії в її захисті, пріоритет польс. нації та Католич. церкви

в д-ві, право влади втручатися в справи особи й колективу. Польс. партії теж пройшли період еволюції і формування нових політ. програм. Ендеки розділилися на Стронніцтво народове (СН, Нац. партію) і Нац.-радикальний табір, у їхній діяльності посилювались антисеміт. тенденції. Польс. сел. партії 1931 об'єдналися в Стронніцтво людове (СЛ, Нар. партія), щоби проводити твердішу антисанаційну політику. ППС намагалася відстоювати соц. інтереси робітництва й демократ. свободи. 1938 Комінтерн розпустив КПП за сфальсифікованими звинуваченнями, а більшість її керівного складу було знищено в застінках НКВС.

Наприкінці 1930-х різко погіршилося міжнар. становище П. Традиційна зовн. політика табору санації виходила з теорії "балансування" між СРСР і Німеччиною, спираючись на союз із Францією і Великою Британією. Ідеї створення "Балт.-Чорномор. федерації", у якій П. мала відігравати провідну роль, не були реалізовані через суперечності з більшістю сусідніх країн. 1932 П. підписала договір про ненапад із СРСР, 1934 – декларацію про незастосування сили з Німеччиною, що, на думку офіц. Варшави, мало гарантувати держ. безпеку країни. Натомість П. відмовилася взяти участь у створенні т. зв. Сх. пакту з участю СРСР і країн ЦСЄ. Агресивні дії нім. нацист. фюрера А. Гітлера на континенті не насторожили польс. кер-во. Міністр закорд. справ Ю. Бек вважав, що експансія Німеччини буде спрямована лише на зх. і пд., тому П. скористалася з Мюнхен. договору 1938 і на поч. 10.1938 окупувала тер. т. зв. Заолзької Сілезії, що належала ЧСР. Наприкінці 10.1938 Берлін надіслав Варшаві умови двосторонньої угоди, яка ставила П. в цілковиту залежність від 3-го Райху: приєднання Гданська до Німеччини, приєднання П. до Антикомінтернівського пакту 1936, побудова екстеритор. шляхів сполучення через польс. тер. до Сх. Пруссії. 1939, для попередження гітлерівської агресії, польс. уряд уклав гарантійні договори з Великою Британією і Францією. Спроби зх. д-в на-

весні–влітку 1939 створити противагу Німеччині на сх. Європи за участю СРСР зазнали невдачі. Брит.-франц.-рад. переговори 1939 не дали результату, зокр. через плани Сталіна піти на тимчасовий союз із Німеччиною, щоб спрямувати гітлерів. агресію на зх., а потім продиктувати свої вимоги всім європ. д-вам. 23.08.1939 у м. Москва був підписаний договір про ненапад між СРСР і Німеччиною (пакт Ріббентропа–Молотова), таємний протокол якого розмежовував зони впливу 2 агресивних д-в у Європі та Азії, проголошував ліквідацію Польс. д-ви й розподіл польс. тер. між Москвою і Берліном по р. Вісла. Проти ночі на 1.09.1939 нацист. Німеччина розпочала агресію проти П., яка стала поч. ДСВ 1939–45.

Літ.: Алексієвець Л. Новітня історія Польщі (1918–1939). К.; Тернопіль, 2002; *Його ж.* Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926. Тернопіль, 2006; *Дильонгова Г.* Історія Польщі 1795–1990. К., 2007; *Зашкільняк Л., Крикун М.* Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002; *Краткая история Польши: С древнейших времен до наших дней.* М., 1993; *Польща: нарис історії / за ред. В. Менджецького та Є. Брацисевича.* Варшава, 2015; *Снайдер Т.* Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталінім. К., 2011; *Федевич К.* Галицькі українці в Польщі 1920–1939 (Інтеграція галицьких українців до польської держави у 1920–1930-ті рр.). К., 2009; *Davies N.* *Boże Igrzysko. Historia Polski.* Warszawa, 2010; *Historia Polski. Tysiąc lat burzliwych dziejów. Opracowanie zbiorowe.* Wierzychy Parzeńskie, 2018; *Paczkowski A.* *Pół wieku dziejów Polski.* Warszawa, 2005; *Polska na przestrzeni wieków. Praca zbiorowa / pod red. J. Tazbira.* Warszawa, 1995; *Roszkowski W.* *Historia Polski 1914–2015.* Warszawa, 2017; *Topolski J.* *Historia Polski.* Poznań, 2015.

Леонід Зашкільняк

ПОЛЯНСЬКИЙ

Іван

(16.06.1895–22.02.1976) – підстаршина УСС, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Стара Сіль (нині смт Старосамбір.

р-ну Львів. обл.). До 27.11.1913 навч. в Перемишл. г-зії (деякий час в одному класі з Д. Паліївим).

Учасник ПСВ. Десятник 4-ї сотні УСС під кер-вом З. Носковського. Хорунжий УГА, воював у 1-й бригаді УСС. Відзначився під час Чортків. офензиви. 29.06.1919 іменований четарем.

Після ДСВ проживав у м. Елізабет (шт. Нью-Джерсі, США). Чл. управи Орг-ції оборони Лемківщини в ЗДА і Канаді. Меценат. Працював в Укр. публіцистично-наук. ін-ті. Кольпортер укр. періодики.

П. у м. Елізабет.

Літ.: Артимович А. Учні Перемишльської гімназії в українських військових формаціях 1914–1920 рр. // *Перемишль – західний бастион України / ред. Б. Загайкевич.* Нью-Йорк, 1961. С. 161; *Сл. п. Іван Полянський // Свобода.* 1976. 24 лютого. Ч. 34. С. 7; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 327, 332, 347.

Микола Вітенко

ПОЛЯНСЬКИЙ

Юрій Іванович

(06.03.1892–19.07.1975) – поручник УГА, геолог, географ і археолог. Н. в с. Жовтанці (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. 1910 закінчив студії в г-зії м. Ярослав (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Навч. на філос. ф-ті (математично-природничий відділ) Віден. ун-ту, 1914 завершив студії у Львів. ун-ті.

Учасник ПСВ. Старшина артилерії. Від 1.11.1918 учасник боїв за м. Львів (на Гол. вокзалі, Високому замку). Четар, згодом поручник УГА. Команд. 1-ї батареї 4-го артполку 4-ї Золочів. бригади. Від 03.1920 – ад'ютант 3-го гармат. полку УГА. Від 04.1920 – у складі 6-ї д-зії ДА УНР.

Від осені 1920 – чл. Начальної команди УВО. 1921–37 – учитель АГ м. Львів. З 1921 очолював Укр. видавничу спілку. 1922–23 – крайовий командант УВО.

Займався археол. розкопками, зробив с-му класифікації палеоліт. стоянок, вивчав взаємозв'язки давнього нас. Поділля і Центр. Європи, торг. шлях

ПОЛЯНСЬКИЙ
Юрій Іванович

через Татарівський перевал у Сх. Карпатах. 1923 виявив сліди перших кроманьйонців на тер. Городенківщини.

З 1928 – дир. Природничого музею НТШ. 1937–39 – проф. Греко-катол. богослов. акад-ї. Автор геолог. карт Поділля. 1939–41 – проф. фіз. географії, зав. каф-ри Львів. ун-ту. 30.06–15.09.1941 – голова Тимчасового управління м. Львів, бургомістр. Співпрацював з УЦК та особисто В. Кубійовичем (разом працювали над “Атласом України”). За спогадами Т. Томашевського (проф. психології Львів. ун-ту), П. ставився до поляків приязно під час рад. і нацист. окупацій. З 09.1941 і до кін. нім. окупації м. Львів перебував на посаді дир. Природничого музею. Намагався підтримати польс. та єврейс. професуру в умовах окупації, підписи П. стоять під довідками, офіц. листами й різними зверненнями, зокр. на підтримку М. Гольдштейна і його колекції.

1944 емігрував до Австрії, потім до Німеччини. 1945–47 – проф. УВУ в м. Мюнхен. 1947 переїхав до Аргентини, геолог Держ. геолог. ін-ту. 1956–67 – проф. Держ. ун-ту м. Буенос-Айрес. Чл. Аргентин. АН, почесний чл. Аргентин. геолог. т-ва. Докладно вивчив будову Андських гір, запропонував оригінальну модель їхнього походження. Автор 20 монографій, понад 50 наук. статей.

П. у м. Буенос-Айрес, де й похований на цвинтарі Монте-Гранде.

Літ.: В Аргентині помер професор Юрій Полянський // Свобода. 1975. 6 серп. Ч. 145. С. 1; Дедик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Ч. 1. Львів, 2018. С. 48–171; ЕУ. Т. 6. Париж; Нью-Йорк, 1970. С. 2229; Мірчук П. Нарис історії ОУН 1920–1939 роки. Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк, 1968. С. 17, 22, 41, 48; Навроцький О. Початки УВО у Львові // Срібна сурма: статті й матеріали до діяння Української Військової Організації / зібрав, упорядкував і зредагував З. Книш. Торонто, 1963. 36. 2. С. 25–62; Томенюк О. Палеографічні та археологічні дослідження Юрія Полянського // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. 2008. Вип. 12. С. 438–443; Українська Галицька Армія /

ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 179, 187, 389; Шендоровський В. Український дослідник Андів – Юрій Полянський. К., 2001.

Микола Вітенко

ПОНІКВЕР

Бернард Маркович

(14.12.1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, лікар. Н. в м. Броди (нині Львів. обл.) в сім'ї торговця. Випускник г-зії в рідному місті (1910). Студював медицину у Львів. ун-ті.

Під час РСВ служив санітаром у 80-му полку австро-угор. армії; іменований лейтенантом. До УГА вступив навесні 1919. Після переходу за р. Збруч – старшина мед.-санітарної служби 1-го корпусу. 1.08.1919 отримав військ. звання санітарного поручника. У кін. 04.1920 заарештований чекістами в м. Одеса; згодом звільнений.

Залишився в рад. Україні, працював лікарем. Перебував на особливому обліку в ДПУ УСРР. У 2-й пол. 1920-х завідував окружним відділом охорони здоров'я в м. Тульчин (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 399; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 341; Selected records from the State Archives of the Vinnytsia Region related to the history of the Jewish communities before WWII, 1920–1930. Ukraine, 2011. P. 70; Sprawozdanie С. К. Gimnazjum im. Rudolfa w Brodach za rok szkolny 1910. Brody, 1910. S. 27.

Петро Гуцал

ПОНЯТІШИН

Василь

(05.05.1895–11.05.1958) – вчитель, старшина УГА. Н. в с. Гумніська (нині Теробовлян. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. до 06.1914 у г-зії м. Теробовля, 1916–17 – в укр. г-зії м. Тернопіль.

Мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті; іменований хорунжим. До УГА вступив у 11.1918, служив у 1-му Подільськ. полку ім. С. Петлюри в м. Тернопіль, звідти на поч. 1919 відбув на фронт. За р. Збруч слу-

жив у 2-му корпусі. 1.08.1919 отримав військ. звання четаря. Уникнув польс. полону.

1922 склав іспит на вчителя нар. шк., працював учителем у Помор'ї (Польща). Влітку 1944 емігрував на Захід, з 1945 перебував у таборі для біженців біля м. Міттенвальд (нині земля Баварія, Німеччина). 1950 виїхав до США, працював на ф-ці.

П. у м. Баффало (шт. Нью-Йорк).

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 327.

Літ.: Теревовельська земля. Історично-мемуарний збірник. Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1968; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 339.

Петро Гуцал

ПОПАДІЮК

Іван

(1892–26.04.1930) – вчитель, хорунжий УГА. Н. в с. Стрільче (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник учител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Працював учителем 2-класної нар. шк. с. Свидова (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.).

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії, потім в УГА.

Після війни був управителем шк. с. Криволука (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.).

П. у м. Кросно (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Похований у с. Стрільче.

Літ.: Посмертні згадки. Іван Попадюк // Діло. 1930. 20 трав. Ч. 109. С. 5.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ПОПЕЛЬ

Володимир Володимирович

(1894–25.05.1920) – четар УГА. Брат чет. І. Попеля. Н. в с. Млини (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священника. Випускник Коломий. г-зії (1914).

Учасник ПСВ в складі 24-го піх. полку австро-угор. армії. Воював на Італ. фронті. З 11.1918 – в УГА.

Заарештований чекістами й розстріляний у м. Одеса. Реабілітований 1995.

Дж.: Архів УСБУ в Одес. обл. Ф. П. Спр. 27016-п.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 117.

Микола Вітенко

ПОПЕЛЬ

Іван

(29.06.1897–03.08.1978) – старшина УГА, греко-католический священник. Н. в с. Млини (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.).

Вступив до УГА 9.12.1918. На поч. 1919 командував батареєю польових гаубиць у гармат. курені групи "Глибока" (командант А. Кравс) на лівому крилі фронту. З 11.03.1919 служив четарем в артилер. полку НКГА.

З 1920 перебував у ЧСР. Отримав студійну відпустку до м. Прага (1.11.1920–1.03.1921). 10.11.1921 прибув до табору укр. військових у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єшtedі, Чехія). Крайова військ. команда в Празі відпустила П. з табору м. Йозефов (нині Чехія) в студійну відпустку (15.11.1921–15.04.1922), яку продовжили до 30.09.1922. Належав до Укр. акад. громади, УВО.

Повернувся до Галичини. Навч. на філос. та філол. ф-тах Таємного укр. ун-ту м. Львів, здобув теолог. освіту. До ДСВ викладав у польс. ун-тах. Після війни в укр. таборівій г-зії м. Регенсбург (нині ФРН).

Переїхав до США (1949), оселився в м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Викладав у шк. українознавство (1959–77). Висвячений на священника 1975.

П. у м. Філадельфія, де й похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 174.

Літ.: Карпинець І. Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 220; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 196.

Ольга Малюта

ПОПОВЕЦЬКИЙ

Євген Денисович

(12.03.1895–17.01.1919) – четар УГА, культ. діяч. Н. в с. Волока (нині Вижиці, р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резешів (дрібних шляхтичів). У м. Чернівці з 1907

**ПОПЕЛЬ
Володимир
Володимирович**

**ПОПОВЕЦЬКИЙ
Євген
Денисович**

ПОПОВИЧ
Богдан

навч. в держ. вищій реальній шк., згодом продовжив студії на укр. відділенні держ. учител. семінарії. Володів чудовим баритоном, був солістом укр. семінарійного хору, де співав разом з О. Руснаком. На ювіл. Шевченків. концерті у великій залі Нім. дому в Чернівцях 8.03.1914 виконував баритонове соло в кантаті М. Лисенка "До 50 роковин смерті Т. Шевченка" для змішаного хору на вірші "Умер поет" В. Самійленка. Під час концерту камерної музики, влаштованому Муз. школою ім. М. Лисенка в Укр. нар. домі в Чернівцях 5.04.1914, виконував класичні обробки шотланд. та англ. нар. пісень.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем. Закінчив кадетську шк. 3 1.07.1917 іменований хорунжим у резерві, з 1.02.1918 – лейтенантом у резерві 36-го полку стрільців. 1917 склав пожертви на потреби укр. шкільництва на Волині. Восени 1918 був поранений. Нагороджений срібною медаллю за хоробрість 2-го кл. (двічі).

Після розпаду Австро-Угор. монархії в 11.1918 став на службу в укр. армію як четар Коломий. ОВК УГА. Команд. загону УСС, який надвечір 4.11.1918 прибув до м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) та забезпечив порядок під час проведення укр. нац. віча 5.11.1918, на якому було обрано укр. громад. радних і укр. нач. громади Ю. Лисана.

Учасник 1-ї (з 4) виправи УГА на Закарпаття, що розпочалася 7.01.1919. Один з кер. ударної групи, що складалася з 3 старшин (чет.-буковинці С. Зибачинський, П. та Ю. Циганюк), 6 підстаршин, 14 стрільців. Об'єднавшись із загоном озброєних місц. гуцулів під командою С. Клочурака, ударна група захопила над ранок усі важливі позиції в с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.), роззброївши й полонивши в казармах 250 угор. вояків та 5 офіцерів, здобувши 4 скоростріли та 26 рушниць. У результаті ціла Ясіня опинилася в укр. руках, на будинку вокзалу вивішено синьо-жовтий прапор. П. отримав доручення на чолі загону з 14 стрільців стерегти полонених угорців. 13.01.1918 чет. С. Зибачинський та П. вирушили залізницею в напрямку м. Сігет (нині Руму-

нія), однак через загрозу нападу з боку угор. залоги м. Рахів повернулися до Ясіні. 14.01.1919 укр. група почала збройн. наступ проти мадярів у напрямку Рахова. П. на чолі своєї чети просувався правим берегом р. Тиса, чета Ю. Циганюка йшла лівим берегом, а пробоєвий відділ чет. С. Зибачинського їхав колією на імпровізованому панцернику. Передні стежі чети П. першими ввійшли до Рахова, за ними решта підрозділів Сігет. групи. 15.01.1919 о 12:00 група продовжила наступ на Сігет, який захоплено о 16:00. 16.01.1919 з пд. почався наступ рум. війська, укр. військові отримали наказ із м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) відступати, не вступаючи в бій з румунами.

17.01.1919 о 7:00 Сігет. група повантажилася в потяг і виїхала в напрямку Рахова. Рум. війська відкрили кулеметний вогонь по ешелону, розібравши перед тим ч. колії. Понад 100 укр. військових було застрелено, ще понад 400 потрапили в полон. У цьому бою загинув і пор. П. Похований на військ. цвинтарі біля залізн. ст. м. Сігет.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 223; Зибачинський С. Випад галицьких військ на Закарпаття. (Спомини про події на Закарпаття в році 1919) // ЛЧК. 1932. Ч. 7–8. С. 2–4; Лакуста С. Памяти героїв. Поповецький Євген // Час. 1930. 20 груд.; 1931. 13 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 426–428; Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 76; Штефан А. Українське військо в Закарпатті. Торонто; Нью Йорк, 1969. С. 28; Szweczenko-Feier // Bukowinaer Post. 1914. 8 März.

Володимир Старик

ПОПОВИЧ

Богдан

(10.03.1898–14.02.1980) – четар УГА, інж.-агроном, громад. діяч. Батько відомого хіміка та шахіста Ореста Поповича. Н. в с. Павлів (нині Радехів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Львів.

Учасник ПСВ, хорунжий 19-го піх. полку австро-угор. армії. 1918 зголо-

сився добровольцем до УГА. Був командантом 16-ї сотні 4-го куреня 10-ї Янів. бригади УГА. 1919 іменований четарем. Потрапив у польс. полон. Звільнений з табору м. Тухоля 17.07.1920, перейшов до ЧСР. Закінчив агрономічні студії в м. Прага. Здобув диплом інж. у Празьк. політехніці.

1930-х зорганізував власну насінневу крамницю у Львові. Активіст Союзу укр. купців і промисловців. 1941–44 зумів заснувати філії власної крамниці в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), Тернопіль, Сянок (нині Польща).

1944 емігрував до Німеччини, 1949 – до США. Голова т-ва "Самопоміч" у м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі). Активний дописувач газ. "Америка" (110 ст.). Нагороджений Хрестом УГА і Хрестом Гол. от. С. Петлюри, Воєн. хрестом ДА УНР.

П. у м. Лівінгстон. Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (обидва шт. Нью Джерсі, США).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 668.

Ольга Малюта

ПОПОВИЧ

Іван

(16.11.1900–31.07.1979) – громад.-політ. діяч. Н. в с. Поріччя Задвірне (нині Городоц. р-ну Львів. обл.).

Учасник ПСВ в складі австро-угор. армії. Доброволець УГА. Вістун 2-го полку 7-ї Львів. бригади УГА. Проїшов "чотирикутник смерті". У 04.1920 потрапив у польс. полон. Зголосився до ДА УНР. Інтернований поляками в с. Завидовці (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). У 10.1920 звільнений.

Повернувся до рідного села. Чл. УВО. Заарештований. 1922, після звільнення, виїхав на Кубу. 8.12.1923 переселився до м. Клівленд (шт. Огайо, США).

06.1929 – співзасн., згодом голова Стрілец. гуртка. 1930 реорганізував Стрілец. гурток у 8-й відділ Орг-ції держ. відродження України (ОДВУ) ім. Д. Вітовського. Чл. ОУН. Організував зустрічі амер. українців з Є. Коновальцем, О. Сеніком-Грибівським, М. Капустянським, А. Мельником та ін. 1941 створив

у м. Клівленд авіац. шк. для українців. Після ДСВ діяльний у низці укр. орг-цій: УНС, УККА, ОДВУ, "Укр. золотий хрест", Укр. злучені орг-ції, "Пласт" та ін.

П. у м. Клівленд. Похований на цвинтарі Св. Петра і Павла м. Парма (шт. Огайо).

Літ.: Подяка родини бл. п. Івана Поповича // Свобода. 1979. 24 листоп. Ч. 267. С. 3; Сл. п. Іван Попович // Свобода. 1979. 3 серп. Ч. 174. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 668; *Харамбура І. Пам'яті Івана Поповича // Свобода. 1979. 27 верес. Ч. 220. С. 5.*

Микола Вітенко

ПОПОВИЧ

Ілько Омелянович

(псевд.: Емга; 01.08.1882–01.07.1955) – чл. Буковин. делегації УНР-ади, інж.-сотник УГА, військ. комендант м. Чернівці в період ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. в м. Чернівці в сім'ї вчителя нар. шк. в Чернівцях, згодом крайового шкільного інспектора та президента буковин. України в період ЗУНР. 1894–1901 навч. у вищій реальній шк. в Чернівцях. З 10.12.1897 отримував від Буковин. реліг. фонду стипендію в сумі 160 корон щорічно. Закінчивши політех. студії, працював геометром та інж. у Чернівцях. З 1910 – буд. комісар Буковин. крайового виділу. Голова т-ва допомоги емігрантам "Охорона", чл. правління т-ва "Торговля". Чл. правління т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Чл. укр. акад. козацтва "Запороже", з 1912 – почесний батько "Запорожа". Організатор та секретар заснованої 1906 Радикальної партії Буковини, 1909–11 – видавець час. "Громадянин" (відп. ред. В. Будзиновський), найвпливовішого пресового органу буковин. радикалів. Чл. старшини заснованого 1904 "Союзу Січей" на Буковині, 11.1908 – організатор січових руханково-протипожежних курсів у Нар. домі в Чернівцях. Один з організаторів 1-го масового січового свята в Чернівцях 12.07.1912. Голова орг. секції заг. к-ту громад. орг-цій Буковини в справі святкування Шевченків. ювілею з 14.03.1914. Як секретар крайового "Союзу Січей" 22.03.1914 підписав

ПОПОВИЧ
Іван

ПОПОВИЧ
Ілько
Омелянович

(разом з головою С. Яричевським) звернення укр. орг-цій Буковини з закликом про спільне святкування ювілею Т. Шевченка на Буковині. Голова зборів у Нар. домі в Чернівцях 22.03.1914, на яких було прийнято спільну резолюцію всіх укр. орг-цій Буковини з протестом проти заборони святкування ювілею Т. Шевченка в Росії, та розпорядник велелюдної демонстрації, яка намагалася передати цей протест рос. консулові, однак була розігнана поліцією.

З осені 1914 на фронті як військово-возобов'язаний інж. заг. ополчення при команді ландштурму фортеці м. Перемишль (нині Польща). Брав участь у боях під час 1-ї облоги Перемишля, був важко поранений у голову осколком шрапнелі, лікувався в м. Відень і на курорті Ловран (нині Приморсько-Горанська жупанія, Хорватія). У 12.1914 нагороджений золотим хрестом заслуги з короною на стяжці медалі хоробрості, до якого у 04.1917 отримав право використовувати декорачію з мечами. З 1.07.1916 іменованний інж.-лейтенантом ландштурму, з 1.11.1917 – інж.-обер-лейтенантом ландштурму військ. команди Львів. У 01.1918 переведений на службу в буд. батальйон окружної команди ландштурму. 26.10.1918 був направлений зі Сх. фронту на Італ. фронт до м. Удіне (нині Італія); натомість поїхав додому в Чернівці, де з першого дня перебування увійшов до складу Буковин. крайового к-ту (БКК) як представник Радикальної партії. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо в Чернівцях як інж.-поручник УГА.

Один з організаторів Буковин. віча 3.11.1918. На зборах, які відбувалися того дня в залі Муз. т-ва (тепер обл. філармонія), заява П. про злуку з УНР допомогла нейтралізувати конфлікт, який викликали слова депутата Є. Пігуляка про австр. Україну. На вечірньому засіданні БКК 3.11.1918 був призначений військ. комендантом Чернівців, заст. крайового військ. командувача сот. О. Драгана. Як військ. референт БКК разом зі С. Івановичем (наступником О. Драгана) підготував достатню

кількість військ. підрозділів для перебрання українцями найважливіших держ. установ у Чернівцях. Команд. загону укр. військ. добровольців (50 осіб), який оточив будинок крайового уряду в Чернівцях та заблокував усі виходи з нього, забезпечивши 6.11.1918 мирну передачу держ. влади на Буковині від останнього австр. президента краю графа Й. Ецдорфа представникам УНРади І. Семаці, М. Спинулу, О. Поповичу та обер-лейтенанту П. Саме у відповідь на заяву П. про те, що українці прийшли не переговорювати, а перебрати владу, бо будинок намісництва вже є в руках укр. війська, граф Й. Ецдорф відповів, що уступає перед силою і перестає урядувати. Як чл. Буковин. делегації УНРади від УРП 6.11.1918 підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю із закликом до буковинців про підтримку нової укр. влади. На засіданні Буковин. делегації УНРади 8.11.1918 виступив проти пропозицій здати Буковину рум. війську без опору та пропонував оголосити заг. мобілізацію, просити більшої допомоги з Галичини й боронити до останнього граничну лінію вздовж р. Серет. У разі провалу цього плану П. пропонував провести евакуацію Чернівців, знищити мости на р. Прут та утворити фронт над її пн. берегом. Уже після залишення Чернівців підрозділом УСС та загоном добровольців під проводом С. Івановича надвечір 9.11.1918 П. на чолі свого загону цілу ніч евакуйовував військ. склади й покинув місто лише вранці 10.11.1918 разом з укр. президентом Буковини О. Поповичем у час, коли вулицями вже ходили буковинсько-рум. патрулі.

Після окупації Буковини рум. військом виїхав з рештою укр. військ. добровольців до Галичини. У м. Заліщики (нині Терноп. обл.) отримав доручення від О. Поповича поїхати разом з Т. Галіпом до м. Київ з місією отримати допомогу від укр. гетьман. уряду для звільнення Буковини від рум. окупації. Буковин. делегація прибула до Києва 27.11.1918, у розпал повстання Директорії проти гетьмана, тому жодної допомоги Буковина не отримала.

Повернувшись до Галичини, як референт військ. справ належав до складу президії Буковин. ради, заснованої в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) з метою визволення укр. ч. Буковини з-під рум. панування. Депутат (від ЗУНР) ТКУ, скликаного Директорією УНР в Києві 23–28.01.1919. Діяльний делегат УНРади ЗУНР, куди ввійшов як представник Буковин. нац. ради. На засіданнях УНРади в Станіславові 2–4.01.1919 обраний до складу військ., земельної комісії та комісії для тех. відбудови УНРади. На засіданні УНРади 8.02.1919 під час дискусії в справі земельної реформи запропонував збирати статистичну інформацію з аграрного питання, 12.02.1919 – власний проект закону про земельну реформу. 7.03.1919 був обраний до складу підк-ту для вироблення остаточного проекту закону про земельну реформу. На засіданні УНРади 14.04.1919, на якому було ухвалено земельний закон, запропонував конфіскувати церк. землі. З 1.08.1919 іменований інж.-сотником УГА.

На поч. 1920-х працював інж. будов у м. Войнилів (нині смт Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.), від серед. 1920-х – у Станіславові. Чл. Укр. тех. т-ва, учасник 4-го його з'їзду 2–3.02.1929 у м. Львів. 1927 був ініціатором заснування чол. хору "Думка" в Станіславові. Останній голова станіславів. "Сокола", обраний на заг. зборах 1938. Чл. ЦК УСРП, голова повітов. управи УСРП в Станіславові.

У 09.1939 був арештований більшовиками й вивезений на Луб'янку для допитів (1-й допит 30.09.1939), через рік випущений, повернувся до м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Після відступу більшовиків працював у міськ. управі Станіслава. 20.04.1943 на зборах колиш. укр. старшин у домівці Укр. окружного к-ту (УОК) в Станіславі був вибраний зв'язковим для справ формування д-зії "Галичина", який мав перебувати в постійному контакті з окружним староством. 30.04.1943 на скликаних УОК зборах у справі формування д-зії П. промовляв як військ. уповноважений на Станіслав. округу, так само виступав і на маніфестаційному вічі в театрі ім. І. Франка 9.05.1943.

Працював головою Окружної військ. управи в Станіславі. Співорганізатор святкового прощання на гол. пл. Станіслава добровольців представниками Станіслав. округи 24.10.1943. 1944 займався також справою евакуації родин добровольців, залишався в Станіславі до 22.07.1944. Емігрував через Угорщину до м. Відень.

Після ДСВ мешкав у Німеччині. 1948–55 – чл. Укр. нац. ради в екзилі, заст. її голови з 01.1952. Чл. установчих зборів у м. Мюнхен (нині ФРН) 28.10.1950 Укр. т-ва для об'єднання Європи, заснованого укр. еміграц. діячами для підтримки руху за європ. інтеграцію, чл. його 1-го правління. Як чільний чл. Укр. соціаліст. партії 1949–52 опікувався важко хворим І. Мазепою, колиш. прем'єром укр. уряду, був (разом з С. Довгалем) виконавцем його останньої волі. Автор численних публіцистичних тв., спогадів про визвол. змагання буковин. українців за часів ЗУНР.

П. у лікарні м. Оберферинг (Німеччина). Похований у м. Мюнхен 4.07.1955.

Тв.: *Емга* [Попович І.] Буковинський Курінь // Час. 1933. 22, 23, 25 квіт.; 13, 14, 16 черв.; *Попович І.* До перевороту на Буковині // ЛНВ. 1924. Т. LXXXII. Кн. I. С. 344–346; *Його ж.* Листопадові дні на Буковині (Уривок споминів) // Наше життя. 1947. 1 груд.; *Його ж.* Роковини Тараса Шевченка // Громадянин. 1909. 18 берез.; *Його ж.* Січова справа // Громадянин. 1909. 20 листоп.; *Його ж.* Спомини // Народна воля (Скрентон). 1955. Ч. 46.

Лім.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 792–794; *Galini T.* Твори. Чернівці, 2015. С. 376–386; Гей, там на горі "Січ" іде. Пропам'ятна книга "Січей". Едмонтон, 1965. С. 322, 323; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 8–52, 476–481, 770, 836–893, 919–944; *їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 12–16, 246–248, 342–343, 385; *Західно-Українська Народна Республі-*

ка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 157, 158, 200, 202, 203, 274, 283, 320, 680; Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 57, 58, 67; *Макух І.* На народній службі. Дітройт, 1958. С. 487, 488, 494, 562; Помер інж. Ілько Попович // Свобода. 1955. 7 лип.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 333; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 57–58; *Яшан В.* Стрілецька дивізія "Галичина". Станиславівська округа в роках 1943–1944 // Вісті Комбатанта. 1968. Ч. 5–6.

Володимир Старик

ПОПОВИЧ

Омелян Олександрович

(18.08.1856–22.03.1930) – педагог, держ. і громад. діяч, голова Буковин. крайового к-ту, очільник укр. влади на Буковині 1918. Внучатий племінник Ю. Федьковича. Н. в м. Дорна-Ватра (нині Варта-Дорней Сучав. пов., Румунія) в сім'ї священика. Зростав у патріотичному укр. оточенні. 1864–65 навч. у початковій шк. м. Сторонець-Путилів (нині смт Путила Чернів. обл.), 1865–70 – у різних г-зіях м. Чернівці. Після смерті батька, через важке матеріальне становище родини, змушений залишити г-зію.

1873–77 студіював в учител. семінарії м. Чернівці. Очолював молодіжне т-во "Согласіє", яке боролось за викладання укр. мовою в шк. Пн. Буковини, організувало укр. аматор. театр. Працював учителем у шк. Чернівців, 1892 став інспектором шкіл Серет. пов., 1894 – повітов. інспектором шкіл Кіцман. пов., 1895 – референтом Крайової шкільн. ради Буковини. 1905 призначений дир. іспитової комісії для шкіл народних і виділових, 1906 – крайовим інспектором укр. шкіл. Один з ініціаторів вид. з 1885 газ. "Буковина", тривалий час її гол. ред. У різні періоди очолював т-ва "Руська бесіда", "Руська школа", "Руська рада". Впродовж багатьох років був ред. "Бібліотеки для молоді", "Буковинського православного календаря". 1911 обраний депутатом Буковин. сейму, чл. кра-

йового віділу. Активно працював над створенням нац.-демократ. партії.

Під час РСВ перебував у м. Відень і Прага. Чл. ЗУР. Відновив вид. газ. "Буковина". Брав участь у створенні УНРади. Обраний головою Буковин. крайового к-ту. Один з організаторів і доповідач Буковин. віча. 6.11.1918 разом з А. Ончулом перебрав владу над Буковиною від останнього австр. президента краю графа Й. Ецдорфа. Проголошений президентом укр. ч. Буковини. Після загарбання краю рум. військами перебрався до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Був обраний віце-президентом ЗУНР (ЗОУНР), чл. Віділу УНРади, головою шкільн. комісії. Засн. і голова Буковин. ради, яка ставила за мету боротися за звільнення укр. ч. Буковини від рум. окупації. 1922 переїхав до м. Львів, працював шкільним референтом т-ва "Рідна школа". 1929 перебрався до м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Автор 4 шкільн. підручників з укр. мови, багатьох публіцист. статей у періодиці, наук. досліджень про Буковину.

П. і похований у м. Заліщики.

Тв.: *Попович О.* Відродження Буковини. Львів, 1933.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Дітройт, 1956; *Герасимович І.* Омелян Попович. З приводу його смерті // Діло. 1930. 4 квіт. С. 2–3; *Добржанський О.* Національний

рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; *Його ж. Омелян Попович як політик (до 150-річчя від дня народження) // На перехрестях світової науки. Матеріали III Міжнародної конференції "Вікно в європейську науку". Чернівці, 2006.*

Олександр Добржанський

ПОПОВИЧ

Степан Миколайович

(17.01.1887–03.11.1937) – хорунжий УГА. Н. в с. Осташківці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. 1908 закінчив навч. в г-зії м. Золочів (нині Львів. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті. Підофіцер австро-угор. армії.

У період ЗУНР – хорунжий УГА. 1920 – завгосп у підрозділі ЧА.

Згодом інж.-економіст, пом. ред. екон. відділу, літред. Партвидаву ЦК КП(б)У (1931–33). Проживав у м. Харків.

3.11.1933 заарештований у "справі УВО". Згідно з постановою трійки при колегії ДПУ УСРР від 24.02.1934 ув'язнений на 10 р. у ВТТ. Відбував покарання у Свірлазі біля м. Лодейне Поле (нині Ленінград. обл., РФ) та на Соловках.

Розстріляний за постановою окремої трійки УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований прокуратурою Архангел. обл. 17.07.1989; прокуратурою Харків. обл. 23.08.1989.

Дж.: ДАХО. Ф. Р-6452. Оп. 4. Спр. 2449; РУ ФСБ РФ АО. Д. П-14601.

Богдан Паска

ПОПОВИЧ

Степан Омелянович

(14.09.1894 – д. і м. с. н.) – адвокат, поручник УГА, громад. діяч. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сім'ї місц. повітов. інспектора нар. шк., згодом крайового шкільн. інспектора та президента буковин. України в період ЗУНР. 1904/05 н. р. навч. в підготовчому класі, 1905–13 пройшов повний курс навч. і склав матуру в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Студіював право в Чернів. ун-ті, не встиг завершити навч. до ПСВ. Чл. укр. акад. козацтва "Запороже" в Чернівцях.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець, згодом хорунжий у резерві, з 08.1916 іменованій лейтенантом у резерві 11-го полку польової артилерії. Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. Був команд. 1-ї батареї в 3-му гармат. полку УГА. Відзначився в боях з поляками під час Чортків. офензиви, коли пробоевий наступ 3-ї та 7-ї бригад УГА вела ств. для цієї мети артилер. група в складі 4 батарей 3-го гармат. полку (команд. П., Ф. Скацель, В. Зубрицький, Ф. Матесіч) та 7-ї батареї 7-го гармат. полку (команд. І. Сорохан). Утворена артилер. група успішно воювала біля м. Чортків, Бучач, с. Джурин (нині Чортків. р-ну), Дарахів (нині Тербовлян. р-ну), м. Бережани (нині всі Терноп. обл.) аж до м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). У часі 2-го відступу УГА перейшов зі своєю батареєю р. Збруч біля м. Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.) 17.07.1919, воював на Наддніпрянщині в складі цієї ж артилер. групи. Батарея П. воювала з більшовиками біля м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.), згодом через м. Вінниця, Романів (нині смт Житомир. обл.), Житомир дійшла до м. Коростень (нині Житомир. обл.).

Повернувся до м. Чернівці, завершив вищі студії докторатом права.

ПОРАЙКО
Василь Іванович

За часів рум. окупації працював адвокатом у м. Садагура (нині в складі м. Чернівці). На поч. 1920-х належав до підпільного гуртка колиш. старшин УГА (К. Купчанко, О. Вельничук та ін.), які вважали себе зв'язаними присягою Україні й такими, що перебувають тільки у вимушеній відпустці. Разом з О. Вельничуком представляв укр. акад. козацтво "Запороже" в К-ті укр. студентства Буковини (1921). Один з організаторів відзначення 25-річного ювілею "Запорожа" (1936). Довголітній чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. В останньому офіц. списку чл. цього т-ва, укладеному 15.06.1943, йдеться про П. як про адвоката в Садагурі, рум. громадянина укр. етнічного походження.

Подальша доля невідома.

Тв.: Попович С. Запорожці в визвольній боротьбі // Час. 1935. 7 лип.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 517, 643, 794, 795, 798, 817; Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 68; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 35, 56; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 186; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Нью Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 36.

Володимир Старик

ПОРАЙКО
Василь Іванович

(12.10.1888–25.10.1937) – правник, укр. рад. держ. та політ. діяч. Н. в с. Устя (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в багатодітній сел. сім'ї. Навч. у сільс. початковій та Снятин. шк., Коломий. г-зії. 1908 вступив до УРП. Перебував під впливом тв. І. Франка, М. Павлика та ін. Часто його бачили на вічах із В. Стефанюком. 1910–14 навч. на юрид. ф-ті Чернів., згодом Львів. ун-ту.

З поч. ПСВ мобілізований до австр. армії рядовим. 1915–17 перебував у рос. полоні в м. Астрахань (нині РФ). Після встановлення рад. влади став го-

ловою Астрахан. губраднаргоспу і чл. губвиконкому.

1918 вступив до ВКП(б), через рік направлений на парт. роботу до України. У 04.1919 очолив Тимчасовий к-т Сх. Галичини. Від 06.1919 – чл. президії Тимчасового к-ту Комуніст. партії Сх. Галичини і Буковини, з 28.10 – чл. її Орг. бюро.

Був уповноваженим РВР 12-ї армії ЧА з реорг-ції УГА. З 02.1920 – команд. ЧУГА. Після 12.02.1920 з 3 корпусів УГА сформовано 3 бригади, які налічували понад 17 тис. осіб (з них у строю була тільки 1/3). Рад. реформування УГА викликало спротив старшин і стрільців, що призвело до виступів галиц. військ. ч. проти ЧА і ліквідації ЧУГА у 04.1920. На парт. конф. 23–24.04.1920 у м. Київ обраний чл. Галоргкому КП(б)У.

У 05.1920 увійшов до складу Полтав. губвиконкому, 19.06 став його головою, у 10.1920 одночасно обраний головою Полтав. губкому КП(б)У. 08.1921–06.1923 – голова виконкому Подільс. губради, відп. секретар Подільс. губкому КП(б)У. Після переїзду до м. Харків 1923–24 працював заст. голови Малої РНК УСРР, головою Укр. спілки кустарів, 1925–26 – головою Укрсільбанку.

Нарком юстиції та Ген. прокурор УСРР (5.03.1927–10.07.1930). У 03–07.1932 – голова Орг. к-ту Президії ВУЦВК по Харків. обл. Заст. голови РНК УСРР (16.07.1932–08.1937). Чл. ВУЦВК 5–13-го скликань, чл. президії ВУЦВК та ЦВК СРСР 1-го скликання, постійний представник РНК УСРР при РНК СРСР (4.08.1935–13.08.1937). Делегат XVI і XVII з'їздів ВКП(б). 1927–37 – чл. ЦК КП(б)У, 1928–37 – чл. Орг. бюро ЦК КП(б)У.

13.08.1937 заарештований органами НКВС УРСР. Звинувачений за ст. 54-8, 54-11 КК УРСР як один з кер. "буржуазно-націоналістичної антирадянської організації колишніх боротьбистів", діяльність якої була спрямована на відокремлення України від СРСР. 24.10.1937 виїзна сесія Військ. колегії Верховного Суду СРСР розглянула на закритому засіданні справу П. і визначила йому вищу міру покарання – розстріл, який наступного дня було виконано. Реабілітований 26.03.1957.

Літ.: Абраменко Л., Амонс А. Репресовані прокурори в Україні: документи, нариси, матеріали. К., 2006. С. 84–85; Арсенич П., Голубова Г. Видатний громадсько-політичний діяч: (До 80-річчя з дня народження В. І. Порайка) // УІЖ. 1968. № 9. С. 119–120; Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995. С. 290–291; Реабілітовані історією. Полтавська область. Кн. 5. К.; Полтава. 2007. С. 472–474; Шокалюк О. Порайко Василь Іванович // Від Жовтня до Вересня. Ужгород, 1989. С. 120–122.

Сергій Дерев'яно

ПОРИТКО

Іван

(25.09.1895–31.01.1980) – хорунжий УСС, четар УГА, кооп., політ. і громад.-культ. діяч. Н. в с. Княгиничі (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Рогатин.

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС від 1914. Воював на Сх. фронті в сотні О. Будзиновського, брав участь у всіх походах і кампанії 1914–15. Провідник карпатських стеж (розвідувальних відділів). 1916–18 – вишкільний інструктор у Коші УСС. Восени 1918 таємно навчав львів. гімназійну молодь військ. справи. Діяльний у Листопадовій нац.-демократ. революції 1918 на ЗУЗ; 2.11.1918 командував роззброєнням 2 куренів вояків-угорців та жандармерії в Рогатині. До 1920 в складі 1-го полку УСС УГА брав участь у визвол. змаганнях у Галичині й Наддніпрянщині, певний час перебував у польс. таборі для військовополонених.

Після війни закінчив однорічні курси міжнар. торгівлі. Діяльний у кооп. русі – дир. повітового, потім окружного Союзу кооператив та Українбанку в Рогатині, чл. управи кооп. союзів у м. Львів; очолював філію т-ва “Сільський господар” Рогатин. пов. Від 1921 – організатор і провідник Рогатин. повітової колегії УВО. 1921 заарештований польс. поліцією в справі замаху на військ. міністра Ю. Пілсудського, однак причетність П. не довели. Також належав до УНДО. Чл. Виділу повіту й голова клубу укр. радних Рогатина. В роки нім.-рад. війни виконував обов'язки дир.

Укр. торг. акційної спілки в м. Краків та Львів.

1949 емігрував до США, де проживав з родиною в м. Філадельфія (шт. Пенсільванія), працював секретарем-скарбником та дир. Укр. щадниці (ощадної каси), у Видавничій кооперативі “Червона Калина”. Активний у громад. діяльності: від 10.1949 – чл. Гол. управи ОбВУА, заст. голови, згодом голова орг-ції; протягом 1963–66 – голова Братства УСС; засн. і багатолітній голова Координаційної ради укр. комбатант. орг-цій, яка охоплювала всі т-ва укр. вояків у США; чл. ексекютиви благодійницького Злученого укр.-амер. допомогового к-ту. Співорганізатор 1-го рогатин. з'їзду (1959, Нью-Йорк), 1-й голова т-ва “Рогатинщина”. Автор статей і спогадів про бойовий шлях УСС, УГА, укр. визвол. змагання: “Перед золотими роковинами Українських Січових Стрільців”, “Братство Українських Січових Стрільців: в 50-річчя УСС” (обидва 1964), “Велика ідея УСС” (1965), “Наше жіноцтво напередодні нової доби” (1967), “Золоті роковини 1 листопада” (1968), “Символ українського героїзму – Маківка” (1974), “Плекання культу визвольних традицій” (1975) та ін.

П. від серцевого нападу в м. Філадельфія, де й похований 5.02.1980 на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Арсенич П. Січові стрільці в боротьбі за волю України // Галичина. 2014. 5 серп.; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 450; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Помер дир. Іван Поритко // Свобода. 1980. 2 лютого. С. 1, 7.

Микола Лазарович

ПОРÓДКО

Лев Васильович

(1894 – весна 1919) – старшина УГА, лікар. Брат хор. УГА Я. Породка. Н. в м-ку Куликів (нині смт Жовків. р-ну Львів. обл.) у сім'ї вчителя. З дитячих літ проживав у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де його батько викладав у 6-класній шк. Випускник Коломий. укр. г-зії

ПОРИТКО
Іван

(1912). Студіював медицину у Львів. ун-ті, після поч. ПСВ – у Віден. ун-ті.

Служив в австро-угор. армії. Д-р медицини (1918). В УГА був лікарем в окруж. військ. шпиталі м. Рава-Руська (нині Львів. обл.). 1.03.1919 іменованій сотником-лікарем.

П. від висипного тифу.

Лит.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 110, 126.

Петро Гуцал

ПОРОХІВСЬКИЙ

Гнат Єрмилович

(29.01.1888 – д. с. н.) – військ. діяч УНР. Н. в с. Добре (нині Маньків. р-ну Черкас. обл.). Середню освіту здобув у м. Київ. Випускник Одес. піх. юнкер. уч-ща 1907. 1906–11 навч. у Вищій військ. акад-ї м. Владивосток (нині РФ). Напередодні ПСВ вийшов у запас.

1914 мобілізований, командував ротой та батальйоном 274-го піх. Ізюм. полку. 1916 отримав звання полковника. 1.02–10.07.1917 – команд. 274-го піх. Ізюм. полку, з 13.07.1917 – 43-го Сибір. стрілец. полку. Нагороджений усіма орденами до Св. Володимира IV ст. з мечами та биндою, Георгіївською зброєю; був двічі поранений, контужений.

З 10.10.1917 – пом. команд. 4-го Козац. полку 1-ї Укр. д-зії 1-го Укр. корпусу військ ЦР; з 1.12.1917 – команд. 8-го Гайдамацького полку 1-го Укр. корпусу військ ЦР; з 23.12.1917 – команд. 4-го Козац. полку. 1918 – пом. команд. 4-го пішого Холм. полку Армії УД. Під час протигетьман. повстання з ч. старшин свого полку перейшов на бік сил Директорії – до загону ім. С. Наливайка от. Сумчука; у 12.1918 – нач. штабу цього загону на Волині. З 6.12.1918 – отаман для особливих доручень головнокомандувача Пд.-Зх. регіону військ Директорії УНР, з 22.12.1918 – нач. штабу 5-го Чернігів. корпусу, з 22.01.1919 – т. в. о. нач. Володимир-Волин. групи військ ДА УНР, що на польс. фронті вела та координувала бойові дії з УГА. 2.03.1919 потрапив до польс. полону. З 22.12.1919 – штаб-старшина в справі формування армії при військ. міністрі УНР. Від серед. 03.1920 – команд.

1-го окремого пішого запасного куреня запасної бригади 6-ї Січової д-зії ДА УНР у м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь). З 25.05.1920 – команд. 6-ї запасної стрілец. бригади; з кін. 07.1920 – нач. 2-ї збірної запасної бригади (2-ї бригади 1-ї кулеметної д-зії) ДА УНР.

На чолі полку українців перейшов на тер. Румунії. 11.11.1920 інтернований у м. Брашов (нині Румунія), де до 1924 – комендант табору інтернованих вояків-українців. 1923 – один з кер. К-ту допомоги укр. емігрантам ім. С. Петлюри в м. Бухарест.

У міжвоєн. період – співробітник військ.-істор. вид. "Табор", ЛЧК, "Дніпро"; автор низки спогадів. Підтримував контакти з урядом УНР в екзилі. Голова Т-ва колиш. вояків ДА УНР в Румунії. Проживав у м. Бухарест. 1939 – військ. радник Карпат. Січі. З 06.1941 працював радником та перекладачем у нім. та рум. військ. штабах. 1942 – учасник боїв біля м. Сталінград (нині Волгоград, РФ).

У 11.1944 арештований НКВС у м. Тімішоара (нині Румунія). Засуджений на 25 р. ув'язнення. Останні згадки про П. в документах МДБ датовані 1947. На думку К. Науменка, п. на засланні в Казахстані.

Тв.: Порохівський Г. Українська військова еміграція в Румунії // Табор (Варшава). 1929. Ч. 11. С. 76–86; Ч. 12. С. 75–82.

Літ.: Литвин М., Науменко К. Збройні сили України першої половини ХХ ст.: Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. Т. 1. К., 2007.

Микола Литвин

ПОРТРЕТИ ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

Галерея портретів укр. військ. діячів, ств. митцями, учасниками визвол. руху, які після поразки 1920–23 перебували в таборах інтернованих на теренах ЧСР. Вони належали до т. зв. Мистецької (Артистичної) горстки й видавали час. "Український Скиталець", ілюструючи його портретами, рисунками з таборових буднів, тематичними композиціями. Зокр. В. Петрук виконав серію графічних портретів ген. УГА А. Кравса, О. Грекова, ген.-чет. В. Курмановича, О. Микитки, М. Тарнавського, полк. Г. Коссака, Д. Вітовського, Г. Стефаніва, ген.-полк. М. Омеляновича-Павленка та ін. Роботи В. Петрука вирізняються завершеністю та фотографічною точністю.

У таборі інтернованих Йозефов (ЧСР) численні портрети створив І. Іванець І.

ІВАНЕЦЬ І. Портрет Р. Волощука

ІВАНЕЦЬ І. Портрет З. Носковського

ІВАНЕЦЬ І. Портрет І. Деревляного

ІВАНЕЦЬ І. Портрет О. Яблонського

**ПОРШ
Микола
Володимирович**

нець; більшість із них – це поясні рисунки олівцем: “Вояк УГА”, “Портрет чоловіка (др. Чумак)”, “Портрет військовика”, “Портрет стрільця”, “Портрет військовика з люлькою” (усі 1920), “Вояка УСС”, “Портрет військовика”, “Яків Голота – редактор “Українського Скитальця”, “Роман Волощук”, “Портрет вояки УГА”, “В бараку”, “Сотник УГА др. Блавацький”, “Портрет вояки УГА (Теоділь Шухевич)”, “Портрет вояки УГА Кирила Ващука”, “Портрет Прокурського” (усі 1921), “Вояка УСС Сократ Іваницький”, “Чоловічий портрет” (усі 1923). Окрім цього, збереглося декілька творів І. Іванця в техніці акварелі – “Портрет поручника УГА Івана Деревляного” (1922), “Олекса Яблонський – сотник УГА” (1923) та окремі роботи ін. митців: Я. Фартух-Філевича – “Портрет старшини Свища”, Ю. Буцманюка – “Невідомий стрілець УГА” (папір, олівець) та ін.

Літ.: Пеленська О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. Нью-Йорк; Прага, 2005; УСС в боях і міжчасі. Мистецька спадщина. Львів; К., 2007.

Оксана Тріска

**ПОРШ
Микола Володимирович**

(псевд.: Гордієнко; 19.10.1879–16.04.1944) – економіст, публіцист, один з теоретиків укр. соціал-демократ. руху, громад.-політ. діяч. Н. в м. Лубни (нині Полтав. обл.) в нім.-єврейс. сім’ї. Навч. в Лубен. г-зії; увійшов до укр. гімназійного гуртка, заснованого В. Шеметом. Під час навч. у Київ. ун-ті належав до укр. студент. громади й очолював Київ. к-т РУП. Разом з Д. Антоновичем редагував парт. час. “Праця” (Львів, 1904–05). Співпрацював з газ. “Селянин”, провадив агітаційно-пропагандист. роботу в м. Київ і Ніжин (нині Чернігів. обл.). З 1906 очолював УСДРП. У міжреволюц. період став відомим кооп. діячем, організатором кооп. т-в і спілок. Підготував і видав наук. дослідження зі статистики: “Статистика землеволодіння в 1905 р.” (1907), “Із статистики України” (1907) та ін.

Після Лютневої революції чл. Київ. губвиконкому Ради об’єднаних громад. орг-цій, голова Всеукр. ради робітн. депутатів, чл. ЦК УСДРП, УЦР та Малої ради. У 09.1917 брав участь у Демократ. нараді в м. Петроград, чл. Передпарламенту Росії. 1.11.1917 – ген. секретаря праці, 18.12.1917 – в. о. ген. секретаря військ. справ УНР. 14.03.1918 очолив комісію в справах товарообміну з Центр. д-вами при РНМ УНР, 19.04.1918 – голова укр. делегації на мирн. переговорах з РСФРР. Заарештований разом із С. Петлюрою гетьман. владою (28.06.1918), звільнений напередодні повстання Директорії. 1919–20 – посол УНР у Німеччині.

Згодом відійшов від політ. діяльності, зайнявся наук.-дослідн. роботою. У наук. працях чимало уваги присвятив проблемі визиску царською Росією України та її значенню в екон. піднесенні імперії. Під псевд. Гордієнко полемізував з П. Струве про перспективи самост. розвитку укр. економіки. Автор праць “Про автономію України” (1907), “Автономія України і соціал-демократія” (1917), “Україна в державному бюджеті Росії” (1918), перекладу укр. мовою твору К. Маркса “До критики політичної економії” (1923).

П. у м. Берлін.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної ради. К., 1998. С. 149–151; Галаган М. З моїх споминів. К., 2005; Магурчак А. Громадсько-політична діяльність Миколи Порша (1900–1921 рр.). К., 2006; Українська Центральна рада: Документи і матеріали. Кн. 1–2. К., 1996–97.

Тетяна Осташко

**ПОСВІДЧЕННЯ ДЕПУТАТА
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
РАДИ**

Офіц. документ, який підтверджував повноваження чл. тимчасового парламенту ЗУНР–ЗУНР у 1-й пол. 1919. Особи делегатів, які прибули до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) на 1-шу сесію доповненої УНРади (2–4.01.1919), засвідчували відповідні делегатські посвідчення (грамоти), видані повітов. комісаріатами. На сесії їх

замінили тимчасовими посольськими посвідченнями (легітимаціями).

Постійні посвідчення були виготовлені в типографії у формі книжечки уніфікованого взірця після 10.02.1919 й заповнені рукописно за персональними даними. На 1-й внутр. сторінці надрукований напис: **“Легітимація для члена Української Національної Ради п. _____ з Президії Української Національної Ради”**. Номер посвідчення, прізвище та ім'я депутата, місцевість делегування записані чорнилом і затв. підписами Президента чи його заст. і секретаря УНРади. На наступній сторінці надруковані законодавчо встановлені права чл. УНРади: недоторканність особи та право безплатного проїзду залізницею на тер. ЗОУНР (§ 3 закону від 4.01.1919 та § 2 закону від 10.02.1919). У посвідченні було зазначено, що сесія починається днем скликання УНРади, а закінчується днем закриття її засідань.

Літ.: Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 158–159.

Олег Павлишин

“ПОСЛІДНІ ВІСТИ”

Одноденна газета. Єдиний номер вийшов у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) після 10.11.1918. Орган укр. Коломий. повітов. нац. ради. Містила останні повідомлення про ситуацію в повіті, Сх. Галичині, звернення укр. влади.

Літ.: Васильчук М. Українська видавнича справа в Коломиї (друга половина XIX–XX ст.). Коломия, 2012. С. 56; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.). Львів, 1996.

Марія Галушко

ПОСМІТЮХ

Ілля Іванович

(29.07.1888–21.10.1952) – педагог, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Ілавче (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. 1899–1909 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль. Студіював право у Львів. ун-ті; потім перевівся на філос. ф-т Віден. ун-ту, де вивчав природничі науки.

Від 1913 проживав у Тернополі, викладав у вчител. семінарії.

Під час РСВ служив в австро-угор. армії, іменованій хорунжим. У 10.1918 повернувся до м. Тернопіль, учасник Листопадового чину в місті. Надалі служив як старшина Терноп. ОВК; 1.03.1919 отримав військ. звання четаря. У серед. 06.1919 призначений у штаб 18-ї бригади. На поч. 1920 потрапив у польсь. полон.

Після звільнення викладав у г-зіях т-ва “Рідна школа” м. Чортків (1922–24), Тернопіль (1925–28). Свій університет. диплом 1929 нострифікував у Познан. ун-ті, однак після пацифікації восени 1930 дозволу польсь. властей на роботу в держ. навч. закладах не отримав. Був дир. Подільськ. нар. банку, очолював філію Т-ва охорони воєн. могил, належав до керівних органів ін. укр. орг-цій. Діяч УСРП. Зазнавав переслідувань польсь. влади, кілька разів був затриманий поліцією.

На поч. 1944 виїхав на Зх. 1949 прибув з Німеччини до США.

П. і похований у м. Нью-Йорк.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 336.

Літ.: Бл. п. Ілля Посмітюх // Свобода. 1952. 24 жовт. Ч. 283. С. 4; Кара за співання українського національного гімну // Діло. 1935. 5 лип. Ч. 175. С. 7; Остап'юк Б. Давній Тернопіль. Маямі; Торонто, 1984. С. 197; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318; Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Регіональний історично-мемуарний збірник. Т. 3 / редкол.: Р. Миколаєвич, П. Гайда, М. Кінашевич та ін. Філадельфія, 1983. С. 87, 749; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі. 1898–1988. До сторіччя заснування. Тернопіль; Львів, 1998. С. 422, 492.

Петро Гуцал

ПОСТОЛЮК

Петро

(10.07.1894–27.09.1978) – хор. УСС, пор. УГА, видавець, громад.-політ. діяч. Н. в с. Сторонибаби (нині Буськ. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Золочів (нині Львів. обл.).

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914. Воював у сотні В. Ді-

ПОСТОЛЮК
Петро

душка на Сх. фронті, зокр. в Карпатах і на Поділлі. Від 01.1918 – ад'ютант команд. Легіону УСС сот. О. Микитки. Учасник листопадових боїв 1918 у м. Львів, поранений у груди (прострілено легені) під час наступу на Кадетську шк. 3.11.1918. Через кілька місяців за власним бажанням повернувся з лікарні на службу: від 01.1919 – у персональному відділі ДСВС, від 03.1919 – ад'ютант командування 1-ї бригади УСС УГА. По ліквідації УГА служив у повстан. загоні от. А. Волинця, згодом у ДА УНР у м. Могилів (нині Могилів-Подільський Вінниц. обл.).

Після визвол. змагань закінчив торг. шк., спец. курси книгознавства та філос. ф-т Віден. ун-ту (1923). Співзасн. Видавничої кооперативи “Червона Калина”, її дир. (Львів; 1922–39), співробітник видавничого концерну І. Тиктора “Українська преса”, чл. Ради дир. вид-ва “Ізмарад” у м. Львів, чл. управи “Українського видавництва” в м. Краків (1941–45). Належав до УНДО, звідки вийшов 1933 через солідарність із Д. Паліївим, якого виключили з партії за опозиц. діяльність. Учасник святкування 20-річчя УСС у м. Стрий (нині Львів. обл.).

Наприкінці ДСВ виїхав із сім'єю до Зх. Європи. 1949 емігрував до США, де відразу відновив вид-во “Червона Калина” й очолював його до кін. життя. Від 1951 працював у вид-ві “Свобода”: спочатку в експедиційному відділі, згодом зав. книгарського відділу (до 1975). Певний час був чл. адміністрації ж. “Голос Комбатанта”. 1968 п. його дружина Лідія. Належав до Укр. нар. союзу. Чільний діяч Гол. управи Братства УСС у США, чл. його Видавничої комісії, заходами якої 1967 видали істор. зб. УСС “За волю України”.

П. у м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі, США). Похований 30.09.1978 на укр. правосл. цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баянд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Лит.: Дир. Петро Постолюк, учасник Визвольних Змагань і один з найвидатніших громадян-діячів в Україні і на поселенні, помер на 84-му році життя // Свобода. 1978. 29 верес. С. 1, 3; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк,

1967. С. 4, 452; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 544, 627, 660.

Микола Лазарович

ПОТЕЛИЦЬКИЙ

Микола Васильович

(24.11.1891–24.07.1948) – підстаршина УГА, греко-катол. священник. Брат М. Потелицького. Н. в м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї поштового урядника. З дитячих літ проживав на Львівщині, потім у м. Львів, де його батько працював у дирекції пошт і телеграфів. У Львові здобув освіту в АГ (1913), до 1918 студіював теологію в ун-ті.

Після Листопадового чину служив до літа 1919 в УГА.

Рукоположений 1920. Був парохом у с. Кліщівка (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.), від 1931 – у с. Дрищів (нині Підлісне Монастирис. р-ну Терноп. обл.). 1940 заарештований співробітниками НКВС, ув'язнений на 7 р. у ВТТ. Зумів урятуватися і вийшов на волю влітку 1941 після поч. нім.-рад. війни, повернувся на свою парафію.

Навесні 1944 емігрував на Зх. Перебував від 1946 у ДП біля м. Гайденау (нині земля Саксонія, Німеччина), душ-пастирював.

П. від серцевого нападу й похований у м. Гайденау.

Лит.: Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1912/1913. Львів, 1913. С. 84; Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпер, 1963. С. 233; Побігушка Ф. о. Микола Потелицький // Світанок. 1948. Ч. 1. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1960. С. 319.

Петро Гуцал

ПОТЕЛИЦЬКИЙ

Михайло Васильович

(05.11.1899 – д. і м. с. н.) – четар. Брат М. Потелицького. Н. в с. Вільховець (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). Син поштового урядника. З дитячих літ проживав у м. Львів, де батько працю-

вав у дирекції пошт і телеграфів; здобув освіту в АГ (1917).

В УГА – від 11.1918; перебував за р. Збруч. 3.1.08.1919 четар. Навесні 1920 потрапив у польс. полон; з табору м. Тухоля (нині Польща) втік 9.02.1921.

Подальша доля невідома.

Петро Гуцал

ПОТУРНЯК

Пилип Петрович

(01.12.1890 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, лікар. Н. в с. Сорока (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. 1904–14 (з перервами) навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, матуру не складав.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював у 15-му полку піхоти на Рум. фронті. 1916 потрапив у полон, звідки повернувся у 04.1918 і продовжив військ. службу; був іменований хорунжим.

До УГА вступив 4.12.1918, воював біля м. Львів, потім служив у 2-й Коломий. бригаді. За р. Збруч був старшиною військ. шпиталю 3-го корпусу в м-ку Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.). 1.08.1919 отримав військ. звання четаря. Наприкінці 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща, звідти звільнений 7.12.1920).

У 05.1921 прибув до ЧСР на навч. Заєструвався в Укр. громад. к-ті м. Прага. Відбув мед. студії в Празьк. ун-ті. Д-р медицини. Залишився в цій країні, працював лікарем. 1943 проживав у м. Прага.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Ч. 4. С. 68; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 339; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі. 1898–1988. До сторіччя заснування. Тернопіль; Львів, 1998. С. 492.

Петро Гуцал

ПОТЯК

Іван Сидорович

(1887 – д. і м. с. н.) – вістун УГА. Н. в с. Горішній Ясенів (нині Верхній Ясенів Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув початкову освіту.

Учасник ПСВ в складі 1-ї сотні 1-го куреня 1-го полку УСС з 19.03.1915. На Сх. фронті з 8.04.1915. Брав участь у боях на г. Маківка (нині на тер. Сколів. р-ну Львів. обл.). Від 7.01.1917 – у складі 2-ї Гуцул. сотні. Учасник боїв біля с. Кирлибаба на Мараморощині (нині Румунія) і біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). У 09.1915 і влітку 1918 був удома у відпустці. Учасник походу УСС на Наддніпрянщину (1918); перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), Херсон, Миколаїв, Олександрівськ (нині Запоріжжя), Єлисаветград (нині Кропивницький). Із сотнею повернувся до м. Чернівці. За участь у боях із росіянами нагороджений 2.01.1917 Хрестом військ. заслуг цісаря Карла та бронз. медаллю "За хоробрість", 6.06.1918 – Залізним хрестом заслуги з короною на стрічці.

У період ЗУНР – учасник польс.-укр. війни 1918–19. Учасник боїв за м. Львів. 17.11.1918 на польс.-укр. фронті отримав запалення легень, лікувався у військ. госпіталі м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 30.12.1918 повернувся до війська. Разом з УГА перейшов р. Збруч, воював на тер. Наддніпрянщини в м. Жмеринка, Вапнярка (нині смт Томашпіль. р-ну, обидва Вінниц. обл.), Одеса. 20.04.1919 П. присвоєно звання старшого стрільця, 1.10.1919 – вістуна.

Подальша доля невідома

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 2. Спр. 251. Арк. 378 – 378 зв.

Петро Сіреджук

ПОЧІНОК

Володимир

(1895 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Племінник начального духівника при НКГА І. Дідика. Н. в с. Джурин (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.).

1914–18 – підхорунжий 4-ї сотні Легіону УСС. 3.09.1916 поранений у бою на г. Лисоня. В УГА хорунжий. 1.03.1919 іменований четарем 1-го полку 1-ї бригади УСС.

ПОТУРНЯК
Пилип
Петрович

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318.

Петро Гуцал

ПОШТІВКИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Картки з друківаними документальними та худож. зображеннями, на яких відтворені, насамперед, події визвол. змагань, персоналії та моменти становлення укр. державності. Почали домінувати в період діяльності УСС. Одні з перших – поштівки, видані Укр. жін. к-том допомоги пораненим у м. Відень. 1917 коштом та з ініціативи Бойової управи УСС надруковано прапор Легіону УСС (авт. І. Іванець), портрети політ. діячів, старшин, стрільців, сцени з військ. життя, зокр.: “На спомин головних боїв Українського легіону 1914–1918 рр.” (авт. Ю. Буцманюк), ілюстрації

до пісні “Бо війна війною” (“Попереду сотник”, “Так-то при обозі”, “А вже гірше кулі”), “Відхід добровольців до служби при стрільцях”, “Прощання”, “Після бою” (авт. О. Курилас, усі 1918). Окремо видано 2 графічні серії – “Українські січові стрільці (типи в рисунках та малюнках)” та фотопортрети діячів УСС (Василь Вишиваний (1920), С. Галечко (1918), В. Дідушок, О. Степанів, М. Тарнавський, С. Горук, І. Коссак, також фото з бойовими діями й підрозділами УСС).

Воєн. реалії УГА відтворені на фотопоштівках “Броневиц «Хортиця» УГА”, “Броневиц «Вільна Україна» УГА”, “Українська Галицька Армія в боротьбі проти москалів. Республіканський броневиц «Вільна Україна» wraz з пробойовим курінем бр. У.С.С. Вересень 1919 року” (вид-во “Бистриця”, Станіславів (нині Івано-Франківськ), 1919).

Після поразки визвол. змагань поштівки з тв. укр. митців публікували за кордоном. 1968 за тв. І. Кучмака в США

Поштівка “По бою”, 1918 р. Художник О. Курилас.
Центральна управа УСС

Поштівка “Єднаймося, братаймося...”, видана в березні
1918 р. у м. Відень

Поштівка "До бою",
1918 р. Художник
Ю. Буцманюк.
Центральна управа УСС

Поштівка "Бо війна
війною. Зажурились
галичанки...". Художник
О. Курилас. Видання
"Червоної Калини"
1918 р.

Поштівка "Ой видно
село, широке село..."
Видання "Червоної
Калини" 1918 р.

видано: "Стратегія розвідки" (УСС 1914–18), "За наш Львів!" (УСС 11.1918), "Слідом за ворогом", "Курилася доріженька" (обидві УГА 1919), "До останнього набою" (оборона Хуста 1939). Серію поштівок Е. Козака "Стрілецька стійка біля ратуші", "Хто живий, вставай", "А ми тую червону калину підіймемо" та ін. надруковано вид-вом "Червона Калина (Нью-Йорк, 1964), серію "Бойові акції українського війська" (12 одиниць, за графічними роботами І. Іванця) – вид-вом "Наша слава" (Торонто (Канада)).

Літ.: Забочень М., Поліщук О., Яцюк В. Україна у старій листівці. К., 2000; Пеленська О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. Нью-Йорк; Прага, 2005.

Оксана Тріска

ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В М. ПАРИЖ

Місії та орг-ції, що діяли в Парижі 1919–23 від ім. уряду ЗУНР.

22.12.1918 УНРада делегувала на Паризьку мирну конф. свою дипломатичну місію в складі А. Петрушевича, В. Панейка і Є. Левицького. А. Петрушевич та В. Панейко долучилися до Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Парижі під головуванням Г. Сидоренка й працювали в ній до 12.1919. А. Петрушевич прибув до Франції 20.01.1919, В. Панейко – у 04.1919. Є. Левицький роботу в місії не розпочав. Навесні 1919 радником місії УНР став С. Томашівський, М. Рудницький – одним із секретарів.

У 04.1919 до Парижа прибула спец. місія для укладення укр.-польс. перемир'я в складі Д. Вітовського, М. Лозинського, О. Кульчицького (секретар) та А. Ерле (радник Д. Вітовського). Після смерті Д. Вітовського А. Ерле покинув Париж.

Влітку 1919 В. Панейко й С. Томашівський заснували Галиц. бюро, яке таємно проводило дипломатичну діяльність на засадах, відмінних від політики УНР. Після викриття Галиц. бюро С. Томашівський і В. Панейко формально повернулися до роботи в спільній делегації.

Внаслідок конфлікту, спричиненого укладенням 2.12.1919 договору між

Печатка делегації ЗУНР у Парижі, 1920 р.

Печатка делегації ЗУНР у Парижі, 1920 р.

Будинок, у якому знаходився офіс делегації ЗУНР у Парижі (15, rue Henry Martin)

УНР та Польщею про взаємне визнання кордонів по р. Збруч і переходом УГА на бік А. Денікіна, 16.12.1919 представники ЗУНР, окрім М. Лозинського, вийшли зі складу делегації та створили УНК. У 01 або 05.1920 вони покинули цю орг-цію і створили Делегацію Зх. України (Галичини) (Делегацію ЗУНР), яка проіснувала до 14.03.1923. Її очолювали: В. Панейко (до 05.1920), С. Томашівський (до 20.01.1921) та С. Витвицький (до 14.03.1923). Також у делегації працювали: А. Петрушевич, Л. Петрушевич та Г. Микитей. Офіс делегації знаходився за адресою: 15, rue Henry Martin (нині 15, rue Massenet) у Парижі.

Літ.: Веденєєв Д. Юність української дипломатії. К., 2006; *Нариси історії дипломатії України.* К., 2001; *Тичка Г.-М.* Представництва уряду ЗУНР у Парижі (1919–1923) // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. 2018. Вип. 19. С. 211–220.

Ганна-Меланія Тичка

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В М. БЕРЛІН

У 11.1918 держ. секретар закорд. справ ЗУНР В. Панейко призначив послом у Німеччині (м. Берлін) М. Василька, його заст. – Р. Смаль-Стоцького. Проте через фіз. відсутність М. Василька в Берліні функції місц. представника ЗУНР виконував Р. Смаль-Стоцький. Проголошення злуки УНР і ЗУНР сприяло утворенню в 02.1919 об'єднаного укр. посольства в Берліні на чолі з М. Поршем, радником якого став Р. Смаль-Стоцький. Наприкінці 05.1919 укр. посольство в Берліні зверталося з нотою протесту до франц. військ. командування проти наступу польс. армії Ю. Галлера в Сх. Галичині. У 06.1920–09.1921 обов'язки посла ЗУНР у Берліні виконував Є. Левицький, секретаря посольства – музикант Т. Шухевич. 11.08.1920 Є. Левицький подав уповноваженому уряду ЗУНР для закорд. справ С. Витвицькому інформац. лист про політ. становище в Німеччині.

На утримання П. ЗУНР в м. Берлін уряд виділяв значні кошти. Проте Є. Левицький не розгортав широкої

діяльності, мотивуючи свою обережну позицію прагненням не дратувати країни Антанти співпрацею з Німеччиною. 5.10.1920 Є. Левицький мав аудієнцію в міністра закорд. справ Німеччини В. Сімонса. Уповноважений Диктатора ЗУНР для справ преси й пропаганди К. Левицький у 10.1920 вважав, що посольство в Берліні є непотрібним, адже Німеччина не має впливу на вирішення проблеми Сх. Галичини, а Є. Левицький не виконує належним чином доручених завдань. 29.12.1920 екзильний уряд ЗУНР офіційно затвердив Т. Шухевича урядовцем П. ЗУНР в м. Берлін. 1921 послом у Німеччині КУД призначила Я. Біберовича, який перед тим представляв ЗУНР в Угорщині. Він обіймав посаду посла ЗУНР у Берліні до весни 1923.

Після ліквідації екзильного уряду Диктатора П. ЗУНР в м. Берлін припинило існування.

Літ.: Заболотнюк В. Українські дипломатичні інституції в Німеччині в 1918–1923 рр. // Схід. 2017. № 6 (152). С. 40–50; *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали.* Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 467–470; Т. 5. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2009. С. 527; Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 96–99, 235, 401; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 284.

Ігор Цепенда

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В М. ПРАГА

Ств. наприкінці 1918, було одним з найбільш чисельних та впливових закорд. представництв ЗУНР. Першим послом ЗУНР у ЧСР був С. Смаль-Стоцький (19.12.1918–9.09.1921). На поч. 01.1919 він зустрівся з чехословац. прем'єром К. Крамаржем, який заявив про невизнання ЗУНР та відмову в дозволі П. ЗУНР в м. Прага офіційно виконувати свої функції. Водночас Президент ЧСР Т. Масарик позитивно поставився до існування укр. представництва в Празі.

Після злуки УНР і ЗУНР до складу сформованої в Празі місії УНР увійшов представник Сх. Галичини А. Вітошинський, який згодом став її 1-м

секретарем. Одночасно в Празі залишився і С. Смаль-Стоцький, який до поч. 06.1919 співпрацював з послом УНР М. Славинським. Фактично 1919 інтереси ЗОУНР в Празі відстоювала місія УНР. У 06.1919, внаслідок втручання держ. секретаря ЗОУНР О. Бурачинського, стосунки С. Смаль-Стоцького та М. Славинського втратили конструктивний х-р. За дорученням О. Бурачинського С. Смаль-Стоцький активізував роботу щодо пропаганди укр. ідей серед чes. політиків, пробудження інтересу в чes. сусп-ві до укр. державності. Його стараннями на кошти місії УНР було видано кілька брошур чes. і франц. мовами про становище в Сх. Галичині та Буковині авторства С. Дністрянського, М. Кордуби та ін. За сприяння С. Смаль-Стоцького місія УНР надала значні кошти на потреби Підкарпат. Русі (Закарпаття). Делегації ЗОУНР для переговорів з ЧСР 1919 співпрацювали з місією УНР в обхід С. Смаль-Стоцького.

Після Варшав. угоди 04.1920 між УНР і Польщею кер-во ЗУНР активізувало процес створення окремого зх.-укр. представництва в Празі. 16.08.1920 в листі до уповноваженого ЗУНР для закорд. справ С. Витвицького С. Смаль-Стоцький пропонував, зважаючи на зміну зовн.-політ. ситуації, цілковито замінити місією УНР у Празі на представництво ЗУНР. Проте чes. уряд укотре не погодився на створення офіц. посольства ЗУНР; екзильний уряд Диктатора 24.08.1920 доручив С. Смаль-Стоцькому "провізоричне заступство" інтересів ЗУНР перед чes. урядом. 29.08.1920 він інформував С. Витвицького про ставлення до укр. питання в ЧСР, зокр. з боку Е. Бенеша. 2.09.1920 С. Смаль-Стоцькому було офіційно доручено керувати дипломатичною місією ЗУНР у Празі, яка з осені 1920 значно активізувала діяльність. У 09.1920 С. Смаль-Стоцький налагодив контакти з нім. послом у ЧСР, якому передав "Криваву книгу" про репресії польс. окупац. влади проти українців. 13.09.1920 та наприкінці 10.1920 під час зустрічей з міністром закорд. справ ЧСР Е. Бенешем С. Смаль-Стоцький переконував чехословац. кер-во в доціль-

ності існування самот. Галичини як чл. Малої Антанти; домігся згоди міністра неофіційно підтримувати б-бу галичан і налагодив з ним відносини. Також він домагався дозволу чехословац. влади на вільний перехід укр. військ. утікачів з Галичини на тер. ЧСР; опікувався інтернованими укр. військовими в чes. таборах. Адміністрація цих таборів підпорядковувалася через П. ЗУНР в м. Прага екзильному урядові Диктатора та чехословац. Мін-ву нар. оборони. Намагався не допустити зближення ЧСР та Польщі. Навесні 1921 П. ЗУНР в м. Прага здійснило спробу військ. мобілізації українців на тер. ЧСР та Закарпаття.

У 09.1921 – навесні 1923 представником уряду ЗУНР у Празі був Є. Левицький, який продовжив інформувати чехословац. владу про ситуацію в Сх. Галичині. Він створив при представництві пресовий відділ для покращення комунікації з празьк. пресою, намагався налагодити контакти з представниками д-в Антанти. Восени 1921 становище П. ЗУНР в м. Прага погіршилося через тиск зі сторони уряду та підписання польс.-чехословац. угоди; Є. Левицький намагався обстоювати інтереси українців у ЧСР. Незважаючи на звернення польс. уряду, чехословац. влада не пішла на ліквідацію П. ЗУНР в м. Прага. У 06.1922 Є. Левицький, як представник уряду ЗУНР, брав участь в укр. студент. конгресі в Празі. Напередодні організованих польс. окупац. владою виборів поширював у ЧСР інформацію про їх незаконний х-р. 12.03.1923 відправив лист Акад. т-ву в м. Берн (Швейцарія) з проханням надсилати телеграми до Парижа з протестом проти намірів приєднання Сх. Галичини до Польщі.

П. ЗУНР в м. Прага протестувало проти рішення ВР Антанти щодо визнання суверенності Польщі над Сх. Галичиною 15.03.1923. Після ліквідації екзильного уряду ЗУНР припинило існування.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 590–591; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 102–109, 118, 125–128, 134–

138, 168–173, 179, 242–244, 294–297, 491–498, 703, 830–831, 837–842; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 338–344, 470, 529, 632, 670, 721–722; *Литвин Н.* Між Антантою та більшовицькою Росією: основні напрями зовнішньої політики ЗУНР у 1920–1923 рр. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2012. Вип. 24. С. 97–102; *Стахів М.* Західня Україна. Збройна і дипломатична оборона в 1919–1923. Нарис історії. Т. 6. Кн. 2. Скрантон, 1961. С. 125; *Федунишин Л.* Становлення дипломатичної служби ЗУНР (осінь 1918 – весна 1919 рр.) // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 55–66.

Ігор Цепенда

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

Титулатура голови УНРади ЗУНР–ЗОУНР Є. Петрушевича, впроваджена за тогочасною традицією іменувати голову колегіального органу представницької інституції “Президентом”. ЗУНР чи ЗОУНР не мала посади Президента в тогочасному зх.-європ. розумінні цього поняття. Сувереном було нас. республіки, яке реалізовувало свої суверенні права через делегатів УНРади. Правовою підставою оформлення орг. стр-ри верховного органу влади ЗУНР стали кілька законодавчих актів, які юридично регламентували функції і компетенції керівних органів УНРади. Закон, доповнюючий статут УНРади, ухвалений 4.01.1919, змінив § 4 Статуту від 19.10.1918 й зазначив, що УНРада вибирає президію в складі Президента і його 4 заст. Президент повинен був скликати УНРаду й головувати на її засіданнях, а в разі відсутності Президента цю функцію мав виконувати найстарший за віком його заст. На підставі таємного голосування Президія УНРади була обрана в такому складі: Президент – Є. Петрушевич, заст. – Л. Бачинський, С. Вітик, О. Попович та А. Шмігельський. Президія УНРади керувала роботою законодавчого органу в час її сесії.

За пропозицією Є. Петрушевича, УНРада, крім Президії, створила постійно діючий колегіальний орган –

Виділ УНРади, який реалізовував найвищу виконавчу владу д-ви. Пленум обирав Виділ УНРади (9 чл.), у якому головував як 10-й чл. Президент УНРади, а на випадок його відсутності – найстарший за віком його заст. До компетенції Виділу належало: призначати чл. уряду; приймати заяви та рішення про його відставку; на пропозицію ДСС виконувати право амністії та аболіції. У справах військ. судівництва Виділ міг переносити право виконання амністії на РДС; призначати нач. вищих держ. цивільних і військ. урядів; затверджувати й проголошувати закони. Скликати Виділ мав Президент УНРади, а в час його відсутності – найстарший за віком його заст. як репрезентант Виділу. Влада Виділу мала повноваження на час каденції УНРади, втрачала їх після виборів новообраною Радою нового Виділу. Рішення приймалися більшістю (у разі рівності голосів перевага надавалась рішенню, за яке голосував Президент) і були правомірні за присутності щонайменше 6 чл. Виділу. Закони мав підписувати Президент УНРади й 1 чл. Виділу УНРади. Створення Виділу було ще одним кроком, який позбавляв Президента всієї повноти влади. На нього було покладено лише репрезентативні функції, адже суверенні права голови д-ви УНРада передала Виділу. Виділ призначав уряд – РДС, яка була відповідальною за внутр. та зовн. політику ЗУНР.

У сучасному трактуванні Є. Петрушевич був “головою президії УНРади”. Втім, у різного роду офіц. документації він деколи фігурував як “Президент”. Так само в службовому та приватному листуванні до Є. Петрушевича зверталися: “Пане Президенте”.

Лит.: Вістник державних законів і розпорядків Західної області Української Народної Республіки. Станіславів. 1919. 31 січ. Вип. 1. С. 2–3; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013; *Його ж.* Формування та діяльність представницьких органів влади ЗУНР–ЗОУНР (жовтень 1918 – червень 1919 рр.). Львів, 2001.

Олег Павлишин

ПРИБИТКІВСЬКИЙ
Петро
Іванович

ПРЕЗИДІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

Керівний постійно діючий орган найвищої представницької влади ЗУНР. На 1-й сесії УНРади, що засідала в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 4.01.1919 було прийнято Закон, доповнюючий статут УНРади, відповідно до якого ств. постійно діюча П. УНРади в складі голови (Президента) і 4 його заст. За законом УНРада обирала також 2 секретарів і 1 заст. секретаря, який мав вести протоколи нарад, діловодство. Президентом було обрано Є. Петрушевича, який скликав УНРаду й проводив її засідання.

До складу П. УНРади ввійшли 3 націонал-демократи (Є. Петрушевич – голова, О. Попович – заст., С. Витвицький – секретар), 3 соціал-демократи (С. Вітик – заст., А. Шмігельський – заст., О. Устиянович – секретар), 1 радикал (Л. Бачинський – заст.) і 1 представник студент. молоді (С. Сілецький – заст. секретаря).

На цьому ж засіданні УНРади було прийнято Закон про Виділ УНРади. Президія і Виділ УНРади діяли до 9.06.1919.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; Кузутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Тетяна Дерещук

ПРÉЧЕП

Еммануїл-Йозеф

(03.03.1895–1943) – військовик, правник. Н. в м-ку Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.) в сім'ї торговця. З дитячих літ проживав у м. Тернопіль, здобув освіту в місц. польс. г-зії (1913). Студював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії; іменований поручником. До УГА вступив 14.11.1918 у Тернополі. Влітку 1919 потрапив у польс. полон. Прийнятий 1920 на службу до Польс. війська; 1924 мав звання підпоручника.

Звільнившись із військ. служби, здобув ступінь д-ра права й відкрив власну адвокат. канцелярію в м. Стрий (нині Львів. обл.).

Під час нацист. окупації вивезений разом з сім'єю 1941 в гетто м. Львів, де й загинув.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 399–400.

Петро Гуцал, Олег Стецишин

ПРИБИТКІВСЬКИЙ

Петро Іванович

(05.05.1894–05.12.1970) – старшина УГА, правник, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Негрибка (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1914).

Під час ПСВ як старшина 10-го піх. полку австро-угор. армії воював на Сх., згодом Італ. фронтах, в одному з боїв був важко поранений; іменований лейтенантом. Записався на студії права у Львів. ун-ті. У 10.1918 організував та очолив таємний військ. к-т у м. Ярослав (нині Польща), брав участь у встановленні укр. влади в час Листопадового чину.

В УГА – від 11.1918, служив у м. Самбір. 1.01.1919 отримав військ. звання поручника. З поч. 1919 викладав розвідку службу в старшин. шк. м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Потім був командантом 3-го куреня 11-ї Стрий. бригади, брав участь у боях. Учас Чортків. офензиви командував окремою оперативною військ. групою. За р. Збруч зі своїм підрозділом дійшов до м. Вінниця, 10–11.1919 на чолі куреня охороняв Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Потім прикомандирований до 3-ї Залізної д-зії Армії УНР. На поч. 1920 в групі старшин УГА відбув до м. Одеса, де залишався до 04.1920; був зв'язковим між ч. УГА та більшовиц. властями в місті. У 07–09.1920 в складі військ ЧА перебував у Галичині, залишився в краї після їхнього відступу. Уникнув польс. полону. Проживав у м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), де створив кооператив.

Прибув у 09.1922 до ЧСР. Продовжив у Празьк. ун-ті правн. студії, 25.11.1925 здобув ступінь д-ра права. 1927 закінчив навч. в госп. акад-ї м. Подєбради з дипломом інж.-економіста. 1928 повернувся до Галичини. Нострифікувати доктор. ступінь не мав змоги, тому зайнявся кооперацією. З 03.1929 –

дир. ПСК у м. Ярослав. 1931 переїхав до м. Косів (нині Івано-Франк. обл.), де теж очолив ПСК, який згодом об'єднав усі укр. кооперативи в повіті (25 купівельно-збутових, 5 кредитових та 1 виробничий); цей союз матеріально підтримував культ.-громад. діяльність українців Косівщини.

Під час ДСВ займався з 1940 кооперацією в м. Перемишль і Сянок (нині Польща). Восени 1944 виїхав на Зх. 1948 емігрував з Німеччини до Канади. Проживав у м. Торонто, провадив власну крамницю.

Автор спогадів "Великдень в Одеській тюрмі (військовий спомин)" та "УГА в Одесі і роковини Шевченка" (Свобода. 1950), ст. "Ярослав і Перемишль перед і в часі Листопадового зриву 1918 р." (Наша мета. 1958), "Хто довів Українську Галицьку Армію до трагічного кінця?" (Вільне слово. 1970) та ін.

П. у м. Торонто.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 523; Пеліпейко І. Містечко над Рибницею: книжка про Косів. Косів, 2004; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 109, 110, 203, 476, 545, 660; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 304.

Петро Гуцал, Степан Кобута

ПРИДАТКЕВИЧ

Роман-Володислав Павлович

(01.06.1895–17.11.1980) – старшина УГА, скрипаль, композитор, музикознавець, педагог. Н. в м. Живець (нині Польща), згодом сім'я переїхала до м. Яворів (нині Львів. обл.), де батько, талановитий різьбяр, отримав посаду управителя держ. пром. шк. Навч. у філії АГ м. Львів (матура 06.1913). Продовжив навч. в Муз. ін-ті ім. М. Лисенка м. Львів і Муз. акад-ї м. Відень.

Військ. службу розпочав у 03.1915 в кавалерії австр. армії однорічним добровольцем, як старшина перебував на Італ. фронті до кін. ПСВ. 1.08.1916 отримав звання лейтенанта резерву.

Нагороджений Золотим хрестом за слуг на стрічці медалі "За хоробрість" (28.07.1917). Підвищений у званні до обер-лейтенанта резерву (1.11.1918).

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив на службу до УГА, у званні поручника призначений на посаду референта коней та обозів при команді 3-го Галиц. корпусу.

За р. Збруч відкликаний з УГА в розпорядження головноуповноваженого для орг-ції нар. хорів та капел К. Стеценка. Спільно з Н. Нижанківським давав концерти в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) та Вінниця (1919–20). За рекомендацією К. Стеценка працював викл. музики в Одес. ун-ті та муз. кер. Укр. театр. ін-ту в м. Одеса (1919–21).

У 01.1922 виїхав до м. Відень і Берлін. З 1923 на еміграції в США. Спільно з М. Гайворонським заснував Укр. муз. консерваторію в м. Нью-Йорк (1924), її проф. і дир. (1924–30). Організатор і учасник ансамблю "Українське тріо" (1930), концертмейстер оркестру м. Нью-Йорк (1937–40), заст. диригента Оперної компанії ім. Гілберта і Саллівена (1944–45), проф. коледжу Мюррей у Кентуккі (1944–65), концертмейстер Симфонічного оркестру Нашвіль (1965–67). Як скрипач-віртуоз, двічі зробив великі турне всіма кращими концертними залами США й Канади; до програми кожного концерту П. була включена укр. музика. Разом з донькою – піаністкою Г. Придаткевич-Кухарчук здійснив успішні гастролі Європою (1970).

Дійсний чл. НТШ, чл. Союзу композиторів Америки, автор понад 200 муз. тв., більшість яких присвячені Україні й перегукуються з укр. мотивами. Автор статей, репортажів в укр. і амер. часописах. Онук П. – Теодор Кучар, амер. диригент, кер. Нац. симфонічного оркестру України (1994–99).

На честь П. Братство амер. музикантів "Фі-Му-Альфа Симфонія" встановило щорічну Нагороду ім. Р. Придаткевича.

П. у м. Овенсборо, похований на кладовищі м. Мюррей (обидва шт. Кентуккі, США).

Літ.: Перепічка С. З історії однієї фотографії // Цитаделя. Львів, 2015.

Сергій Перепічка

**ПРИДАТКЕВИЧ
Роман-Володислав
Павлович**

ПРИЙМАК
Павло

ПРИМАК
Теодор
Павлович

Стрічковий гердан
з мотивом тризуба.
Фрагмент. 1-ша пол.
20 ст., Сокал. р-н Львів.
обл. Приватна колекція
Петра та Ольги
Василіюків.
Фото О. Федорчук

ПРИЙМАК

Павло

(д. н. н. – 27.04.1920) – старшина УГА. Н. в с. Садки (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). Здобув вищу освіту.

Воював у 5-му полку 2-ї бригади УГА. 1.08.1919 іменований поручником.

Загинув у бою з підрозділом ЧА за с. Людвиківка (нині смт Жмерин. р-ну Вінниц. обл.) – пораненого П. вороги зарубали шаблями.

Літ.: Посмертні згадки // Громадська Думка. 1920. 15 трав. С. 4.

Петро Сіреджук

ПРИКРАСИ

Накладний декор одягу, визнаний маркер ідентичності. В роки визвол. змагань особливого поширення набули П. з бісеру, композиції яких уміщували символіку ЗУНР. Справжнім символом українськості став котильйон. Героїчна історія ЗУНР та її символіка в Сх. Галичині аж до серед. 20 ст. відображалася також у композиціях жін. стрічкових і розеткових герданів та чол. краваток.

Проявом нар. творчості в роки визвол. змагань були саморобні персні, медальйони та хрестики, які вояки формували УСС виготовляли для себе з розірваної шрапнелі. На таких П. відливали або гравірували тризуб, монограми, пам'ятні дати.

У роки польс. та рад. режимів П. з символікою ЗУНР стали масово зникати з ансамблю укр. одягу, бо їхніх власників переслідували. Сьогодні такі П., виконані наприкінці 1910–40-х, належать до унікальних артефактів укр. к-ри.

Літ.: Мельник О., Пахолко С., Мартин О. Перстень у системі українських пам'ятних та військових нагород періоду національно-визвольної боротьби 1914–1952 рр. // Нумізматика і фалеристика. 2007. № 2. С. 22–27; Федорчук О. Бісер у декорі традиційного одягу українців (питання типології) // Народознавчі зошити. 2012. № 3 (105). С. 458; Її ж. Головні функції бісерного де-

кору народної ноші українців // Народознавчі зошити. 2013. № 4 (112). С. 652.

Олена Федорчук

ПРИМАК

Теодор Павлович

(23.03.1876–1935) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Малий Ходачків (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї сільс. будівельника. Випускник г-зії м. Тернопіль (1898). Навч. на філос. ф-тах Львів. і Віден. ун-тів. 1905 атестований на гімназійн. вчителя природознавства, фізики й математики. Викладав у Золочів. г-зії, з 07.1908 – у Коломий. укр. г-зії. Здобув ступінь д-ра філософії.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії; був поручником. Потрапив на Сх. фронті в рос. полон, майже 3 р. провів у м. Ташкент (нині Узбекистан). З осені 1917 – знову викл. Коломий. укр. г-зії, опікун укр. старшин 36-го піх. полку, що дислокувався в місті.

У 10.1918 – чл. Коломий. окруж. таємного військ. к-ту. Один з організаторів Листопадового чину в місті. 11.1918–05.1919 – командант Коломий. ОВК. 1.01.1919 отримав військ. звання сотника. Займався формуванням похідних куренів і їх відправкою на фронт. Під час евакуації підрозділів ОВК з Коломиї в кін. 05.1919 заявив старшинам, що подає у відставку.

Після переходу за р. Збруч звільнений з УГА. Був доц. природничих наук у Кам'янець-Подільс. ун-ті. Залишився в рад. Україні, викладав у навч. закладах м. Харків, Луганськ, Полтава. У 12.1933 звинувачений парт. органами Полтав. пед. ін-ту, де працював, у "проштовхуванні буржуазно-реставраторської контрабанди". У кін. н. р. вже не викладав.

П. у м. Полтава.

На фасаді музею історії м. Коломия встановлено пам'ятну дошку з написом: "У цьому будинку в період ЗУНР (з листопада 1918 р. по червень 1919 р.) працювала ОВК. Комендант Т. Примак".

Дж.: ДАІФО. Ф. 636. Оп. 1. Спр. 8. Арк. 42 – 42 зв.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 258–260; *Андрішин С.* Коломия у міжвоєнний період 1919–1939. Суспільно-політичний та національно-визвольний рух у Галичині. Коломия, 2010. С. 141; *Кочержук М.* Він був у нас шанованою людиною // *Вісник Коломиї.* Коломия, 1996. 27 берез.; *Монолатій І.* Західноукраїнська народна республіка (ЗУНР) // *Енциклопедія Коломийщини.* Зш. 6, літ. Е–Й. Коломия, 2014. С. 108–120; *Його ж.* Коломия в часи ЗУНР. Коломия, 2000. С. 13, 19, 38, 59–60; *Покутський вісник.* Коломия, 1919. 23 лютого; *Сотник УГА Теодор Примак* // *Коломия й Коломийщина.* Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філядельфія, 1988. С. 780; *Українська Галицька Армія* / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 303; *Хрестоматія з історії Коломиї* / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2016. С. 196–197, 202–204.

**Петро Гуцал,
Іван Монолатій**

ПРІПХАН

Ілля Данилович

(23.07.1893–03.01.1920) – старшина УГА. Н. в с. Княгинин (нині в складі м. Івано-Франківськ). Випускник Станиславів. укр. г-зії (1913). Студював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті; іменованний лейтенантом. В УГА – від кін. 1918, командував куренем у 3-й Бережан. бригаді. Перебував за р. Збруч, брав участь у боях. Отримав військ. звання поручника.

П. від тифу в земській лікарні м-ка Печара (нині с. Печера Тульчин. р-ну Вінниць. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 16; І. Звіт Дирекції ц. к. гімназії з рускою мовою викладовою в Станіславові за рік шкільний 1912/13. Станиславів, 1913. С. 191; *Українська Галицька Армія* / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 116.

**Петро Гуцал,
Богдан Паска**

ПРІПХАН

Михайло

(03.09.1891–1947) – педагог, четар УГА. Н. в с. Пасічна (нині в складі м. Івано-Франківськ). Випускник Пасіччан. виділової шк. (1906) і Станиславів. учител. семінарії (1911).

У роки ПСВ – вояк УСС. Четар УГА. Інтернований на тер. ЧСР.

1920 повернувся на Батьківщину. Працював учителем у с. Добровляни й Драгомирчани (нині обидва Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

З 1944 – вчитель СШ у м-ку Лисець (нині смт Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.); інспектор Лисец. райвно.

П. і похований у м. Лисець.

Богдан Паска

ПРИСТАВСЬКИЙ

Василь Онуфрійович

(06.08.1891–04.11.1937) – старшина УГА, правник. Н. в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.) у сім'ї залізничника. До 06.1914 закінчив 7 кл. АГ м. Львів. 1914–10.1918 – підстаршина 35-го австр. піх. полку. Військ. матуру склав 1918 в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Добровольцем вступив на службу в УГА 1.11.1918, служив у командах залізнич. ст. Красне та м. Золочів (нині Львів. обл.), ПВК в м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Перед відступом за р. Збруч приділений до саперної сотні 2-го корпусу, згодом у саперній сотні 7-ї Львів. бригади, хорунжий тех. сотні 1-ї бригади УСС. Підвищений у званні до четаря 1.08.1919. Поблизу м. Козятин (нині Вінниць. обл.) 26.04.1920 потрапив у польс. полон; перебував у таборах Ялівець у м. Львів та Тухолья (нині Польща). З останнього втік 4.08.1920, через Німеччину прибув до ЧСР.

Навч. на правн. ф-ті Празьк. ун-ту. В серед. 1920-х виїхав до СРСР. Проживав у м. Харків. Працював суд. виконавцем в обл. суді.

13.08.1937 заарештований співробітниками НКВС УРСР. Бездоказово звинувачений у "ворожій розвідувальній та антирадянській діяльності". На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою наркома НКВС СРСР

**ПРИСТАВСЬКИЙ
Василь Онуфрійович**

**ПРИСТАШ
Іван**

і прокурора СРСР від 28.10.1937, розстріляний. Реабілітований 19.07.1960.

Літ.: Вісник Українського Війська. Камянець на Поділля. 1919. 30 лип. Ч. 16. С. 3; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 68; Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 3. Ч. 3. К.; Харків, 2019. С. 256.

Петро Гуцал, Сергій Перепічка

ПРИСТАЙ

Тарас Олексійович

(17.07.1894–12.1919) – старшина УГА. Н. в с. Підгірці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика, літератора. 1913 завершив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), після чого виїхав до батька в США. Повернувся до Галичини влітку 1914.

З поч. ПСВ вступив до Легіону УСС, брав участь у боях; іменованій хорунжим. В УГА воював з 11.1918. Командував четюю в пробоевій сотні 2-го куреня 1-го полку УСС; в одному з боїв біля м. Львів (01.1919) поранений. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 отримав військ. звання четаря.

П. від тифу в м. Проскурів (нині Хмельницький).

Літ.: Звідомлення виділу “Кружка родичів” при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альма-

нахом п. н. “З юних днів, днів весни” з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 145; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 332; *Ф. Ш.* З пробоевою сотнею УСС під Львовом // ЛЧК. 1937. Ч. 7–8. С. 25.

Петро Гуцал

ПРИСТАШ

Іван

(1888 – д. і м. с. н.) – бунчужний УГА. Н. в с. Велика Лука (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.). Служив у 13-му полку уланів австро-угор. армії, згодом – старший десятник військ. жандармерії в м. Львів.

Після проголошення в 11.1918 ЗУНР – організатор кінної сотні, з якою воював у 10-й бригаді УГА під командуванням от. А. Долуда. Під час наступу на с. Брюховичі (нині смт в складі міськради Львів) був поранений. Перебував з армією на Наддніпрянщині. У “чотирикутнику смерті” перехворів на тиф.

Від 1928 – у Канаді. Діяльний в укр. громад. орг-ціях, автор спогадів та ін. публікацій.

Літ.: *Мельничук Б.* Присташ Іван // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 484; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 174, 221.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

ПРИСЯГА (ПРИРІЧЕННЯ) В ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Офіц. й урочиста обіцянка, клятва з нагоди отримання певних обов'язків чи вступу на певну службу. П.(п.) в ЗУНР склали декілька категорій нас. Одними з перших її склали депутати (посли) УНРади, повітові та міські комісари, працівники залізниці, пошти, службовці телеграфної і телефонної служби, прокурори, судді, нотаріуси, жандарми, чл. виборчих, земельних комісій, ін. співробітники держ. органів та самоврядування. До держ. службовців прирівнювали вчителів нар. шк., г-зій, учител. семінарій, викладачів ун-тів. Вони також мали складати присягу на вірність ЗУНР.

Окрім усної присяги, кожен службовець повинен був підписати спец.

письм. бланк із присягою і внесеними особовими даними. Складання присяги в кожній зі стр-р влади ЗУНР визначалося спец. розпорядком із зафіксованим текстом і процедурою. Як правило, масові присяги відбувалися в 11.1918. Згодом їх проводили в індивідуальному порядку в разі кадрових змін в органах влади чи в міру потреби. На вірність Укр. Д-ві й народу присягали делегати низки укр. політ. партій, учасники їхніх з'їздів, представники духовенства.

Ч. австр. службовців, суддів, прокурорів, залізничників, учителів (як правило) польс. національності відмовилися складати присягу на вірність Україні й були усунуті із займаних ними посад, позбавлені зарплати. Водночас більшість нас. ЗУНР позитивно ставилася до складання присяги, масово долучалася до різних форм приречення. Окрім українців, на вірність Укр. Д-ві присягнули ч. австр. службовців і військових – німці, євреї, чехи та ін.

Складання присяги супроводжувалося певними урочистостями, ритуалами. Здебільшого процедура відбувалася на центр. пл. міст (Бучач, Золочів, Стрий, Калуш, Коломия, Станиславів та ін.), за великої кількості глядачів, духовенства, представників органів влади. У низці випадків стрільці й старшини УГА склали присягу біля могил загиблих товаришів.

Перші випадки складання присяги на вірність Укр. Д-ві датуються 1.11.1918. Однак на той час ще не існувало законодавчо закріплених текстів. Учасники таких приречень імпровізували, поєднуючи слова присяги з австр. текстів та фрагменти з реліг. обітів.

У майбутньому складання текстів приречень і затвердження їх перебувало суто в компетенції УНРади. Законодавство ЗУНР чітко прописувало процедуру складання присяги, фіксувало посадових осіб, уповноважених приймати приречення, визначало порядок виконання покарань за його порушення, залежно від ступеня провини, що встановлювали в суд. порядку. В окремих випадках цей злочин прирівнювали до держ. зради й карали смертю.

Текст приречення державних секретарів.

Я (імя і назвище), іменованій державний секретар справ... Західно-української Держави, прирікаю, що мої з тим урядом получені обов'язки сповняти-му по моему найкращому знанню і згідно з моєю совістю, усі мої сили присвячу для добра моєї Держави та її інтересів берегти-му у всяких відносинах.

Після ухвалення Акта злуки всі присяги включали слова про "вірність УНР" чи "вірність Україні".

Першими заприсягли на вірність Україні безпосередньо депутати УНРади. Тексту їхньої присяги наразі не виявлено. Наступними були чл. уряду. Держ. секретарі заприсягли 10.11.1918. Їхнє приречення було доволі стислим: "Я (імя і назвище), іменованій державний секретар справ ... Західно-української Держави, прирікаю, що мої з тим урядом получені обов'язки сповнятиму

по моєму найкращому знанню і згідно з моєю совістю, усі мої сили присвячу для добра моєї Держави та її інтересів берегти-му у всяких відносинах”.

Спец. розпорядок ДСВС від 13.11.1918 про часткову мобілізацію колиш. вояків австро-угор. армії 1883–1900 рр. н., розподіл країни на військ. обл. та округи також запровадив затверджене УНРадою військ. приречення: *“Присягаю торжественно всемогутньому Богу – повинуватися вірно і слухняно ЗУНР, її верховній владі, її правительству, її армії, як також всім її керманичам і всьому її начальству, їх поважати та захищати, їх прикази та розпорядження у всякій службі виконувати, проти кожного ворога, хто-небудь ним був би і де тільки воля її верховної влади вимагатиме на водах, на сушах, у воздуху, в день і в ночі, у боях, у наступках, сутичках і всякого роду підприємствах, словом на кожному кроці, в кожному случаю хоробро і мужньо боротися, наших військ. прапорів і оружжя в ніякім случаю не покидати, з ворогом ніколи в найменші порозуміння не входить, завжди так вестися, як цього воєнні закони вимагають та як чесним воїнам личить, і в цей спосіб в честі жити й умирати. – Так нам, Боже, допоможи – Амінь”.* Стрільці та старшини присягали на вірність д-ві перед відправленням на фронт.

Законом від 15.11.1918 “Про тимчасову адміністрацію” передбачалося складання присяги на вірність укр. д-ві всіма держ. чиновниками, суддями й жандармами. Згодом цей закон було більше деталізовано ін. юрид. нормами.

Наступним був прокурорський та суддівський корпус ЗУНР. 21.11.1918 УНРада ухвалила закон “Про тимчасову організацію судів і влади судейської”, який передбачав обов’язкове складання присяги суддями на вірність укр. владі й народові: *“Прирікаю як (суддя чи судовий урядник) бути вірним Західно-Українській Народній Республіці і повинуватися її законам і розпорядкам. Прирікаю на порученім мені становищі вповняти ревно, совісно і безкорисливо мої службові обов’язки, виконувати точно припоручення моїх зверхників,*

берегти урядові тайни та все мати на увазі добро і пожиток Західно-Української Народної Республіки”. Окрім безпосередньо суддів, присягу мали складати всі, навіть тех. й допоміжні, працівники судів, суд. присяжні. У майбутньому текст приречення суддів, порядок складання ними присяги ще кілька разів перезатверджували. Останнє уточнення було внесено 18.02.1919.

7.12.1918 ДСШ, 19.12.1918 ДСШПТ видали розпорядки про прийняття присяги на вірність ЗУНР їхніми службовцями. 20.12.1918 аналогічний розпорядок видав ДСВнС. Тексти приречень були схожими між собою. Для прикладу, службовці ДСШПТ клялися так: *“Прирікаю Західно-Українській Народній Республіці беззглядно повинуватися всім законам і розпорядкам як також сповняти службові обов’язки точно після приписів, які доси обов’язують і які пізніше будуть видані, як рівнож дбати про се, щоби ці приписи кожний функціонер совістно сповняв. Дальше прирікаю зберігати урядову тайну і завсігди стояти на сторожі державних інтересів. В кінці прирікаю безумовний послух і пошану зверхним властям залізничним і їх органам. Сему, що мені прочитано, а я добре і докладно зрозумів, хочу вірно і точно повинуватися”.*

Порядок складання присяги вчителами визначався законами УНРади “Про основи шкільництва” (13.02.1919) і “Про одержавлення українських приватних гімназій та жіночих учительських семінарій” (14.02.1919). 22.02.1919 було складено й текст присяги педагогів: *“Я... іменований (покишений) на становищі Української Народної Республіки прирікаю, що мої з тим урядом (з цією службою) получені обов’язки сповняти-му по моєму найкращому знанню і згідно з моєю совістю. Всі мої сили присвячу для добра Української Народної Республіки, її інтересів і скарбових доходів березтиму у всяких відносинах. Приказам моїх зверхників буду все послушний”.*

Закон про скликання Союму від 15.04.1919 передбачав складання письмової присяги членами виборчих комісій. Деяко згодом було ухвалено закони про те, що службу в держ. установах

і орг-ціях дозволялося лише після складання "громадянської присяги".

17.04.1919 розпорядком ДСС упродовжено текст адвокат. присяги: "Прирікаю бути вірним Українській Народній Республіці, повинуватися основним і усім іншим законам Української Народньої Республіки та сповнювати совісно мої обов'язки як адвокат".

Приречення складали галичани також на Наддніпрянщині. Востаннє такі урочисті заходи відбулися в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) у 08.1919.

Присяга на вірність Україні відіграла важливу роль для укр. патріотів і після окупації тер. ЗУНР поляками та румунами. При цьому її намагалися закріпити і в проектах законів, і в неформальних, підпільних орг-ціях. Так, у проекті держ. устрою Галиц. Республіки передбачалося, що спец. присягу на вірність республіці складатиме Президент, усі урядовці й держ. службовці. Чимало вояків УГА не змирилися з рішенням Ради амбасадорів від 15.03.1923 й масово складали присягу-приречення про продовження б-би аж до цілковитого визволення укр. земель від поневолення.

Літ.: Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. Вип. 8. Станіславів. 1919. 30 квіт. С. 61–62; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003; Т. 3. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2005; Кн. 2. Івано-Франківськ, 2005; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Історія / кер. авт. кол. і відп. ред. О. Ю. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постагі. Львів, 2009.

Микола Вітенко

ПРИТУЛА

Кіндрат

(30.01.1891–11.11.1919) – старшина УГА. Н. в с. Велика Горожанка (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. У м. Львів здобув освіту у філії АГ (1912), студіював філологію в ун-ті.

Під час РСВ воював в австро-угор. армії, від кін. 1918 – в УГА. Перебував у складі армії за р. Збруч. Мав військ. звання четаря.

П. від тифу в м. Проскурів (нині Хмельницький).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 16; Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878–1978). Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 558.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ПРИХІТКО

Роман

(06.08.1896–1920) – старшина УГА. Н. в с. Оплицько (нині Радехів. р-ну Львів. обл.). Випускник філії АГ м. Львів (1915).

Мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті; іменований лейтенантом. В УГА – від кін. 1918. Перебував за р. Збруч, служив у 2-му корпусі. 1.08.1919 отримав військ. звання поручника. Навесні 1920 потрапив у більшовиц. полон і був розстріляний.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 329; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 117.

Петро Гуцал

ПРИШЛЯК

Василь Петрович

(04.09.1890–04.03.1970) – греко-католич. священник, церк. і громад. діяч. Н. в с. Вікно (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Навч. у г-зії м. Тернопіль (матура 1911), у духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту м. Львів (1914–18).

У 11.1918 під час передання влади від австр. до укр. адміністрації обраний заст. повітов. старости м. Скалат (нині Терноп. обл.), виконував ці обов'язки протягом цілого періоду існування ЗУНР. 1919 арештований польс. поліцією, згодом звільнений.

1920 одружився, прийняв свячення на священника. Душпастир. та громад. працю розпочав адміністратором у с. Криве (нині Радехів. р-ну; 1920–27). 1927–44 – парох с. Підгірці (нині Бродів. р-ну). 1939 призначений адміністратором Олеськ. деканату. У період нім. оку-

ПРИШЛЯК
Василь Петрович

пації восени 1941 став головою районної делегатури УЦК в м. Олесько (нині смт Буськ. р-ну, усі 3 Львів. обл.).

31.12.1944 арештований органами НКДБ. Військ. трибуналом військ МВС 4.08.1946 засуджений на 10 р. ВТТ з обмеженням у правах на 5 р. Покарання відбував у ВТТ Мінеральний, ст. Інта, Комі АРСР (нині РФ). Звільнений 22.05.1956. Проживав у с. Підгірці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.). Зазнав переслідувань КДБ за таємне проведення богослужінь. З 1965 мешкав у м. Львів.

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі. Реабілітований Львів. обл. прокуратурою 10.11.1993.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 718. 13 арк.; Оп. 2 а. Спр. 1667. 59 арк.; Спр. 2003. 129 арк.; Спр. 2079. 196 арк.; Спр. 2104. 44 арк.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 63, 233; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. К., 2006. Т. 1. С. 203, 205, 512, 589, 826, 850; Реабілітовані історією. Львівська область. Кн. 2. Львів, 2014. С. 648.

**Руслан Делятинський,
Ігор Пилипів**

ПРИШЛЯК Іван Васильович

(1898–1953) – доброволець Легіону УСС, старший стрілець УГА. Н. в с. Стриганці (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї коваля, який з поч. ПСВ 1914 мобілізований до австр. війська й загинув 1915 від епідемії в таборі для військовополонених.

Навесні 1917 біля м. Бережани зголосився добровольцем до УСС. Брав участь у бойових діях біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) наприкінці 06.1917. У період ЗУНР – у складі УГА, учасник боїв проти польс. армії. У 05.1919, у результаті наступу армії Ю. Галлера, перейшов на тер. ЧСР. Перебував у військ. таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єшtedі, Чехія). Під командою чет. В. Тивоно-

вича з 08.1920 працював у м. Плзень (нині Чехія) в Укр. робітн. сотні. Звідти 17.02.1922 повернувся додому.

Рільник, господар, пасічник. 1925 брав участь у побудові Нар. дому з театральною залою і приміщенням для читальні т-ва "Просвіта" та кооперативи в рідному селі. З 15.06.1926 – організатор і провідник місц. руханково-спорт. т-ва "Луг". Забезпечував читальню л-рою, передплачував львів. час. "Сільський Господар". З 28.05.1933 – бібліотекар, 1934–5.02.1939 – голова читальні "Просвіти" в рідному селі. Станом на 27.01.1939 читальня налічувала 109 книг. 1940–06.1941 – 1-й голова правління колгоспу ім. І. Франка в Стриганцях.

П. і похований у с. Стриганці.

Дж.: ДАТО. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 49. Арк. 41–43; Спр. 307. Арк. 53; Ф. 231. Оп. 2. Спр. 70. Арк. 1, 14–15; Спр. 3571. Арк. 1 зв. – 2; ЦДАВОВУ. Ф. 3520. Оп. 2. Спр. 132. Арк. 68 – 68 зв.; Ф. 3521. Оп. 2. Спр. 60. Арк. 112; Спр. 61. Арк. 7 зв.; ЦДІАУЛ. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 5328. Арк. 9, 32–36.

Літ.: Коковін О. Товариство "Рідна школа" на Бережанщині (1903–1939). Тернопіль, 2011. С. 231; Лазарович М.

“Як з Бережан до кадри січовики манджали...” Збройна боротьба Українських Січових Стрільців проти російських загарбників на Бережанщині (друга половина 1916 – середина 1917 р.). Тернопіль, 2016. С. 28–34; *Пришляк В.* Історико-просвітницька діяльність інтернованих стрільців УГА в Чехо-Словаччині // Українська еміграція. Історія і сучасність: Матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади. Львів, 1992. С. 299–303; *Його ж.* Пришляк Іван Васильович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 486; *Його ж.* *Срібняк І.* Українці на чужині. Полонені та інтерновані вояки-українці в країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919–1924 рр.). К., 2000. С. 75–98; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 74; *Штокало-Пархомчук Я.* Під осіння тата й мами // Снилось жито хлопчині... Тернопіль, 2010. С. 110.

Володимир Пришляк

ПРИДУН

Степан Семенович

(07.01.1894–08.12.1937) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Княгинин (нині в складі м. Івано-Франківськ) у сел. сім'ї. 1913 закінчив навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Студював на філос. ф-тах Львів. і Віден. ун-тів.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, потім служив в австр. частині, став підхорунжим. У період ЗУНР був комендантом залізн. ст. м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну), с. Потуртори (нині Бережан. р-ну), м. Бучач (нині всі Терноп. обл.). За р. Збруч – старшина залізн. військ. управи НКГА; 1.12.1918 отримав військ. звання хорунжого, 1.08.1919 – четаря.

У 08–09.1920 працював у відділі нар. освіти Галревкому в м. Тернопіль. Змінив прізвище на Ярославенко. Надалі працював у навч. закладах м. Полтава, Вінниця, Житомир, Київ. 1924–28 – ректор Херсон. ІНО. Від 1929 проживав у м. Харків, очолював Всеукр. заочний

ІНО, завідував каф-рою в пед. ін-ті, був проф. НДІ дитячого комуніст. руху.

Заарештований чекістами 29.04.1934. На підставі сфабрикованого звинувачення в членстві “української націоналістичної контрреволюційної організації”, згідно з постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 29.05.1934, ув'язнений на 5 р. Перебував у Соловец. таборі особливого призначення в м. Кем (нині Республіка Карелія, РФ).

Відповідно до рішення трійки при УНКВС по Ленінградській обл. від 25.11.1937, розстріляний в ур. Койранкангас (нині біля смт Токсово Всеволозького р-ну Ленінград. обл., РФ).

Літ.: Гуцал П. Ярославенко Степан Семенович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 764.

Петро Гуцал

ПРИЦАК

Йосип

(1893–09.1919) – вояк УГА. Батько історика О. Прицака. Н. в с. Підмонастирок (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.). Інж.-залізничник за професією. Проживав у м. Самбір (нині Львів. обл.). 29.06.1918 одружився з Е. Капко; подружжя проживало в с. Лука (нині Самбір. р-ну).

У 04.1919 вступив до УГА. Потрапив до польс. полону. Хворів на тиф.

П. у таборі для полонених Бугшопи біля м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь).

Літ.: Портнов А. Омелян Прицак – історик модерної України // Україна модерна. Стандарти науки і академічне середовище. 2007. Ч. 12. С. 137; *Прицак О.* Історіософія та історіографія Михайла Грушевського. К.; Кембрідж, 1991. С. 62–63.

Богдан Паска

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ПЕРІОД ПОВНОВЛАДДЯ ДИКТАТОРА 25.07.1920

Розпорядок Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича, виданий у м. Відень, відповідно до якого було створено уряд Диктатора (КУД), що складався з відділів: 1) закорд. справ (С. Витвицький); 2) фінансів, торгівлі та промислу (В. Сін-

галевиц); 3) справ преси та пропаганди (К. Левицький); 4) внутр. справ, судівництва, освіти, віросповідань, рільництва, пошт і телеграфу, шляхів та публічних робіт (Й. Ганінчак). До складу уряду ввійшла Військ. канцелярія Диктатора (кер. – от. Я. Селезінка) та Президіальна канцелярія (Л. Петрушевич). Рівень самостійності вирішення держ. справ відділами уряду залежав від уповноважень, наданих Диктатором. Очільники відділів називалися “Уповноважені Диктатора”. Вони повинні були займатися вирішенням справ у межах своєї компетенції за допомогою призначених Диктатором концептованих і канцелярійних урядників згідно з існуючими законними постановами й інструкціями Диктатора; не мали права видання законних постанов, розпорядків та заг.-обов’язкових рішень. Ведення окремих відділів могло бути доручене Диктатором референтам, які мали провадити справи під його безпосереднім наглядом і контролем. Порядок внутр. провадження справ та відносин між відділами мав бути визначений окремим розпорядком. Документ підтверджував попередні компетенції Військ. канцелярії.

Вступив у силу з 1.08.1920.

Лит.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 427–430; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 177; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 145–146.

Богдан Паска

ПРОБЛЕМА ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Незважаючи на втрату суверенітету ЗУНР на тер. Галичини, концепція б-би проти польс. окупантів, за держ. незалежність Галиц. Республіки до 03.1923 була панівною в політ. середовищі краю.

Разом з тим чимала група провідних політ. діячів у краї і на еміграції схилилася до думки про можливість нормалізації укр.-польс. відносин шляхом створення нац.-територ. автономії укр. земель у складі Польщі, покращення соц.-екон. і нац.-культ. становища укр. народу. Джерелом нормалізаційно-автономіст. настроїв було розчарування політикою Зх. стосовно держ.-правового статусу Галичини. Підтримка Антантою Польщі на міжнар. арені, затягування з вирішенням проблеми державності Галиц. Республіки посилювали песимістичні настрої.

Поширення автономіст. концепцій було також реакцією на прорад. зовн.-політ. орієнтацію Є. Петрушевича, яка намітилася з весни 1922. Серед ч. провідних діячів УНТП, греко-католич. кліру утверджувалися переконання, що Росія є більш небезпечною для укр. нац. інтересів, ніж Польща.

На сусп. настрої вплинуло важке соц.-екон. й політ. становище зх.-укр. нас. в умовах польс. окупації. Терор, репресії, сваволя польс. адміністрації, злидні, безробіття та заг. екон. занепад посилювали відчуття втоми й безнадії, особливо серед старшого покоління зх.-укр. сусп.-ва, а також представників госп. і культосвіт. т-в.

За таких обставин прихильники нормалізації укр.-польс. відносин вважали, що Галичина, опинившись у складі Польщі, має долучитися до політ. домагань українців Волині, Холмщини, Полісся, Підляшшя, які 6.06.1920 висунули вимогу автономії всіх ЗУЗ. Вимога територ. автономії укр. земель у складі Польщі була підтверджена на засіданні новообраного сейму послом С. Підгірським 23.01.1923 від ім. 20 послів, обраних укр. нас. Волині, Холмщини, Полісся. У декларації зазначалося, що “ціллу Українського Народу є відродження Самостійної Української Держави, однак рахуючись з дійсним станом речей, заявляємо нашу готовність до співпраці з польським народом і зі всіма народами, які входять у склад Річипосполити Польської, під слідуєчими умовами: Річипосполита Польська, як держава національно несучільна має бути пере-

будована так, щоби кожен народ, який входить в її склад, особливо такий, що займає окрему територію, мав повну можливість реалізувати своє право на самовизначення, або ж мав забезпечити повний і свободний розвиток всіх галузей життя”.

Нормалізаційно-автономіст. настрої ч. політ. проводу повертали до передвоен. концепцій, коли домагання автономії розглядалося як етап до соборної незалежної укр. д-ви. За нових політ. реалій автономіст. концепція не мала перспектив, оскільки Польща не йшла на створення нац.-територ. автономії. У тих істор. умовах це відповідало б визнанню етногр. окремішності укр. земель від польс., на що не погоджувалося жодне з польс. політ. угруповань.

Прихильники укр.-польс. порозуміння намагалися переконати уряди країн Антанти, як і польс. правлячі кола, у тому, що сама Польща не зможе стримати потенційної більшовиц. агресії на Зх. Такий бар'єр, на їхню думку, міг бути ств. шляхом союзу Польщі з Україною. Провідну роль у ньому відводили Галичині.

У серії статей під назвою “Польсько-українське зближення”, опубл. в “Українському Вістнику” в 02–03.1921, зазначалося, що “польсько-українське порозуміння на випадок дальшої війни з Совітською Росією відіграло б рішачу роль... Кооперація цілої Польщі і цілої України це справді був би мур, якого б не розбила і не розвалила ніяка ворожа сила. Зближення між Польщею і Україною створило б реальну силу і дало б міцну основу для покінчення з станом хаосу на сході”.

Польс. сторона намагалася всіляко підігрівати угодовські настрої в укр. політ. проводі. 1920–21 вона неодноразово виступала ініціатором польс.-укр. переговорів. В умовах невизначеного держ.-правового становища Галичини все це потрібно було Польщі для міжнар. вжитку. Перемовини мали продемонструвати світу, що українці змирилися з існуванням польс. д-ви на своїй тер., ведуть з нею переговори про нац.-культ. вимоги, що само собою вже не є предметом міжнар. політики.

Характерно, що 1920–21, коли укр. сторона ще мала певні перспективи позитивного вирішення галиц. проблеми, поляки охоче йшли на переговори. Зі зміцненням міжнар. позицій Польщі 1922, польс. сторона практично припинила перемовини.

Намагаючись усунути галиц. проблему з міжнар. форумів, поляки прагнули втягнути українців у переговори про автономію Галичини без найменшого наміру втілювати її в життя. У 08.1921 польс. уряд вдавсь до чергової спроби переговорів. З цією метою його представники запросили о. Т. Войнаровського виступити посередником у польс.-укр. діалозі. Польс. міністр закорд. справах К. Скірмунт заявив Т. Войнаровському, що Польща готова вести з українцями переговори зі всіх питань, навіть про “широку автономію” краю, за винятком проблеми суверенітету Галичини. Уряд ЗУНР відкинув пропозицію поляків, посилаючись на ст. 91 Сен-Жермен. договору. Намагання Т. Войнаровського переконати чл. УНРади в м. Львів не мали успіхів.

На рубежі 10–11.1921 польс. сторона зробила ще одну спробу нормалізації польс.-укр. відносин. У зв'язку з цим дир. Львів. поліції Ю. Райнлендер і представник польс. політ. кіл Т. Мадайський провели серію переговорів з В. Охримовичем, Т. Войнаровським, С. Бараном, Ф. Федорцівим, В. Бачинським та ін. За лояльність до Польщі Т. Мадайський обіцяв укр. госп. інституціям значну фінансову підтримку.

Укр.-польс. контакти мали конфіденційний х-р. Ініціатори польс.-укр. порозуміння на еміграції і в краї в публічних виступах до кін. 1922 дотримувались офіц. концепції б-би за держ. незалежність Галичини. Зважаючи на настрої більшості в Міжпарт. раді, УНРаді, НК УНТП, як і укр. політикуму загалом, вони не наважувалися до певного часу відкрито виступити з ідеєю нормалізації укр.-польс. відносин.

Однак від кін. 1921 в УНТП намітились опозиц. настрої до політики уряду Є. Петрушевича. Деякі провідні діячі правлячої партії ширили сумніви щодо можливості реалізації політики

нейтральної галиц. д-ви, активно відстоювали ідею польсь.-укр. переговорів з метою нормалізації відносин. У майбутньому це загрожувало розколом єдиного нац. фронту.

Щоб запобігти стихійному розвитку подій, припинити розпочаті переговори окремих груп укр. політиків з поляками, Президія крайової УНРади 19–20.11.1921 винесла питання укр.-польсь. відносин на обговорення. У виголошеному О. Кульчицьким рефераті зазначалися песимістичні перспективи вирішення проблеми самостійності Галичини. При обговоренні реферату Ф. Федорців заявив, що концепція держ. самостійності Сх. Галичини, яку проводить уряд ЗУНР, є нездійсненна; він закликав до перемовин з поляками. У результаті тривалої дискусії сформувалися 2 табори: державницький і угодовий. Представники культосвіт. і госп. т-в, указуючи на важке становище краю, спонукали до переговорів з поляками.

Прийнята на засіданні УНРади ухвала закликала уряд ЗУНР вжити заходів стосовно переговорів з поляками.

Проблема польсь.-укр. відносин ґрунтовно була розглянута 23, 25 і 26.11.1921 під час засідань НК УНТП. Дискусія навколо можливих варіантів вирішення проблеми Галичини висвітлювала суттєві розбіжності між політ. підходами чл. НК. Якщо молоді чл. УНТП виступали за продовження б-би за визволення, то більшість представників старшого покоління НК, відкидаючи союз із Росією, схилилася до ідеї автономії в складі Польщі або обмежувалася вимогами нормалізації польсь.-укр. стосунків. Послідовні прихильники політики Є. Петрушевича в повідомленні уряду ЗУНР і ЗГ УНТП за 26.11.1921 вимагали терміново розглянути дискусію в партії проблеми.

Посилення нормалізаційно-автономіст. настроїв у НК УНТП викликало стурбованість екзильного уряду. 3 м. Відень до краю було надіслано листи зі звинуваченнями відомих діячів УНТП в угодовстві (Ф. Федорціва, В. Охримовича, Я. Олесницького, М. Струтинського та ін.). Є. Петрушевич вимагав від крайового політ. проводу припинення

будь-яких контактів з поляками, запевняв у швидкому й успішному вирішенні проблеми державності Галичини. Значні надії пов'язувалися з Генуезькою конф., яка відбулася у 04–05.1922.

Розчарування рішеннями Генуезької конф., що вкотре перенесла вирішення проблеми Галичини на невизначений час, як і вибори до польсь. сейму й сенату, призначені на 11.1922, посилили суперечності між крайовим кер-вом та еміграц. урядом ЗУНР. В основі конфлікту були контрверсійні політ. підходи та орієнтації. Якщо розчарування політикою Антанти після Генуезької конф. підштовхнуло Є. Петрушевича до переорієнтації на рад. Україну, то крайовий провід УНТП на чолі з В. Бачинським і Ф. Федорцівим усе більше виявляв нормалізаційно-автономіст. настрої. Звідси впливали різні підходи стосовно виборів до польсь. парламенту. В. Бачинський та його найближче оточення в НК УНТП виступали за участь у виборах. На їхню думку, це зміцнило би позиції укр. сторони в переговорах з поляками щодо автономії. Один з провідних діячів УНТП В. Охримович обґрунтовував потребу участі у виборах тим, що вибрані послі не пішли б до Варшав. сейму, а утворили б укр. Конституанту.

Екзильний уряд ЗУНР, ЗГ УНТП, а також Укр. нац. рада за кордоном, ств. у Відні 21.03.1922, виступили проти участі в парламент. виборах, продовження активної б-би за держ. незалежність Галичини.

Для налагодження стосунків В. Бачинський 12.07.1922 відвідав у Відні уряд ЗУНР. Предметом переговорів було узгодження політ. тактики під час виборів, підпорядкування органу УНТП "Громадський Вістник" (ред. Ф. Федорців) політ. лінії уряду ЗУНР. В. Бачинський погодився з тактикою бойкоту польсь. виборів та зміною політ. лінії "Громадського Вістника".

Запропонована тактика бойкоту виборів після деяких дискусій була підтримана НК УНТП і всіма чл. Міжпарт. ради. 27.08.1922 у Львові відбулося засідання Міжпарт. ради за участю представників УНТП, УРП, УХСП, на якому

було прийнято ухвалу бойкотувати парламент. вибори.

Одноставність рішень крайового й еміграц. проводів стосовно бойкоту виборів не усунула принципових протиріч між ними. У кін. 1922 – на поч. 1923 вони ще більше загострилися. Ч. трудовиків вважала, що тактика бойкоту виборів була помилковою. У зв'язку з цим посилювалися взаємні критичні виступи на адресу закорд. уряду і крайового парт. кер-ва. Напруга у відносинах зумовлювалася також зміною політ. орієнтацій Є. Петрушевича, який вступив у переговори з представниками рад. України. Зовн. виявом б-би між крайовим політ. проводом і екзильним урядом ЗУНР була справа парламентаризації д-ви і ліквідації ін-ту Диктатора, який існував з 1919. Крайова та закорд. опозиція вимагала від екзильного уряду демократизувати держ. устрій ЗУНР, цілковито відновити повноваження УНРади в краї з одночасним обмеженням їх для закорд. центру. З цією метою при УНРаді за кордоном було створено Кодифікаційну комісію на чолі з Р. Перфецьким, яка підготувала проект реорг-ції держ. устрою під назвою "Постанови про діяльність УНРади і про виконавчу владу на час окупації території ЗУНР", прийнятий на засіданні УНРади у Відні 10.11.1922.

На ґрунті розбіжностей політ. поглядів та особистої неприязні протистояння між крайовим проводом і Президентом Є. Петрушевичем наростало далі. 12.12.1922 голова УНТП і Міжпарт. ради В. Бачинський на засіданні НК УНТП та УПТ вперше відкрито виступив за зміну політ. лінії партії, яка, на його думку, мала стати на шлях порозуміння з польс. урядом. Позицію В. Бачинського підтримали М. Струтинський, Ф. Федорців, В. Охримович, Я. Олесницький та ін. У 12.1922 взаємні звинувачення відобразились на сторінках укр. газет.

Конфлікт між крайовим проводом і закорд. центром ще більше загострився після того, як усередині НК УНТП і Міжпарт. ради утворилася група послідовних прихильників Є. Петрушевича, які виступили проти політ. курсу

В. Бачинського. У своїй газ. "Слово" вони різко засудили діяльність В. Бачинського на посаді голови Міжпарт. ради, звинуватили його в антагонізації стосунків між краєм і екзильним урядом, у відході від його політ. лінії та угодовстві.

На вимогу представників групи "Слова" НК УНТП утворив спец. комісію на чолі з А. Горбачевським, яка мала своїм завданням розслідувати звинувачення, висунуті проти В. Бачинського й Ф. Федорціва. У відповідь В. Бачинський заявив про свою відставку з посади голови НК УНТП. Однак більшість чл. НК заяву В. Бачинського відхилила.

У 01–02.1923 гострота конфлікту досягла крайніх меж. Є. Петрушевич звернувся до крайового проводу з пропозицією змінити кер-во УНТП і Міжпарт. ради, оголосив про розрив відносин з Міжпарт. радою до часу, поки не буде виконана його вимога. У зв'язку з цим управа УХСП заявила про вихід з Міжпарт. ради, доки її очолюватиме В. Бачинський. Політика єдиного нац. фронту опинилася під загрозою.

Для врегулювання конфлікту 2.02.1923 була скликана Міжпарт. конф. за участю трудовиків і радикалів. З гострою критикою політики В. Бачинського виступили В. Загайкевич, В. Будзинівський та ін. Прийняті на Міжпарт. конф. резолюції були спрямовані на нормалізацію відносин між урядом і крайовим політ. проводом. В ухвалі делегати конф. заявили про те, що "ні одна з українських політичних партій і організацій, а також ніхто з приватних політичних діячів не вели, не ведуть і не мають наміру вести яких не будь переговорів з польським урядом, ні з польськими партіями. Між крайовим і закорд. проводом немає ніяких протиріч". Конф. звернулася до управи УХСП з пропозицією відновити членство в Міжпарт. раді для спільної б-би за укр. державність. Цілковиту солідарність з урядом ЗУНР та його політикою виявила ЗГ УНТП.

Знеохочений тривалим протиборством В. Бачинський на засіданні ТНК в 03.1923 заявив про свою остаточну відставку. Головою НК УНТП було обрано о. Т. Войнаровського, його заст. став

І. Куровець, який одночасно був делегований від УНТП головою Міжпарт. ради. Ред. "Громадського Вістника", замість звільненого в 02.1923 Ф. Федорціва, було призначено М. Струтинського.

У зв'язку з розглядом Радою послів Антанти в м. Париж проблеми держ. незалежності Галичини оновлена Міжпарт. рада за участю делегатів від УНТП, УРП і УХСП на своїй конф. 10.03.1923 заявила, що єдиним повноправним представником краю є уряд Є. Петрушевича. Міжпарт. рада вимагала від д-в Антанти визнати самостійність Сх. Галичини, застерігала від можливого потоптання права самовизначення народів.

Ганебний акт передачі Галичини польс. д-ві, здійснений у ніч із 14 на 15.03.1923 міжнар. чинниками, спричинився до ліквідації Міжпарт. ради, укотре антагонізував відносини в УНТП, призвів до розриву між крайовим політ. проводом і закорд. урядом.

Літ.: Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923. Проблема взаємовідносин К., 1998; Кузутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Соляр І. Відносини краю та закордонного уряду ЗУНР (грудень 1922 – березень 1923 рр.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. № 6.

**Тетяна Дерещук,
Микола Кузутяк**

ПРОБЛЕМА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНІ 1918–23

Міжнар. проблема ЦСЕ, пов'язана з дипломатичною б-бою стосовно визначення юрид. статусу і держ. належності регіону після закінчення ПСВ. Австро-Угорщина розпалася на нац. д-ви, право на автономний розвиток чи самовизначення яким гарантувалося "14 пунктами" В. Вільсона. Тер. Сх. Галичини стала об'єктом конфлікту укр. і польс. д-в, які відроджувалися.

Паризька мирна конф. при вирішенні справи Сх. Галичини створила комісії Ж. Бартелемі та Л. Боти, які пропонували поділ регіону. Після наступу польс. військ, констатуючи нову ситуа-

цію і потребуєчи польс. допомоги для стримування ЧА, рішенням 25.06.1919 ВР Антанти дозволяла Польщі "ведення військ. операцій до р. Збруч". Розв'язання питання про майбутню належність регіону було зарезервоване за ВР Антанти. Ст. 87 Версал. договору (28.06.1919) передбачала, що рішення про кордони Польщі, не визначені в договорі, буде прийнято пізніше гол. союзними д-вами (тобто США, Великою Британією, Францією, Італією і Японією). Згідно зі ст. 91 Сен-Жермен. договору (10.09.1919) Австрія, як спадкоємиця Австро-Угорщини, зрікалася на користь гол. союзних д-в усіх прав і претензій до тер., які відійшли від неї і не отримали нової належності. Сх. Галичина розглядалася в категорії цих тер.

ВР Антанти, плануючи передати регіон під 25-річне управління Польщі, розробила 20.11.1919 Статут для Сх. Галичини, 21.11.1919 прийняла рішення про надання Польщі 25-річного мандата Ліги Націй на Сх. Галичину. Заходами польс. уряду ВР союзних д-в 22.12.1919 призупинила рішення про 25-річн. мандат, зарезервувавши право наново повернутися до розв'язання цієї проблеми. У декларації ВР Антанти про тимчасові сх. кордони Польщі від 8.12.1919 розмежувальна лінія була проведена від колиш. австро-угор. кордону по лінії р. Зх. Буг – Свіслоч до Сх. Пруссії. Лінію в Галичині не було проведено, очевидно з огляду на неврегульованість питання.

Згідно з Варшав. договором 21-22.04.1920, УНР в обмін на військ. допомогу погоджувалася на входження Сх. Галичини до складу Польщі. Невдачі в польс.-рад. війні влітку 1920 актуалізували П.С.Г. 1918–23. На конф. глав урядів у м. Спа (Бельгія) Д. Ллойд Джордж 7.07.1920 у відповідь на просьби С. Патека щодо посередництва й стримування рад. наступу ставив вимоги обмеження кордонів Польщі етногр. тер. і досягнення порозуміння з сусідами. За умовами перемир'я, підписаного прем'єром В. Грабським 10.07.1920, Польща погоджувалася з лінією від 8.12.1919 як сх. кордоном та приймала будь-яке рішення ВР в справі Сх. Гали-

чини. 11.07.1920 міністр закорд. справ Великої Британії Дж. Керзон у депеші до рад. уряду виклав умови перемир'я і тимчасову лінію розмежування, яка проходила вздовж р. Зх. Буг і була продовжена на тер. Галичини приблизно по р. Сян (лінія А). Польс. сторона обвинувачувала Дж. Керзона в самовільному трактуванні лінії розмежування на пд. відрізку (зокр. в інтригах Ф. Керра й Л. Нем'єра (Л. Бернштейна-Неміровського)), хоча своєю суттю вона відповідала попередній позиції Д. Ллойд Джорджа.

Невизначений статус Сх. Галичини дав поштовх створенню 15.07.1920 ГСРР з перспективою включення її до рад. Росії. Не вірячи в здатність Польщі протистояти ЧА і з метою недопущення приєднання Сх. Галичини до рад. Росії, Антанта під час конф. в м. Севр (Франція) у 08.1920 розглядала можливість визнання окремої сх.-галиц. д-ви.

Ризьк. договір 18.03.1921 фіксував входження Сх. Галичини до складу Польщі, однак юридично гол. д-ви Антанти продовжували залишатися суверенами регіону. Уряд ЗУНР вислав численні меморіали до керівних органів Антанти, міжнар. орг-цій і форумів з викладом фактів порушення Польщею її повноважень у Сх. Галичині й спроб уніфікації з ін. регіонами. Значним успіхом дипломатії ЗУНР стали резолюції Ради Ліги Націй 23.02.1921 в Парижі про неможливість застосування умов Версал. договору про захист нацменшин (28.06.1919) у Польщі щодо Сх. Галичини, "бо вона знаходиться поза кордонами Польщі". Аналогічно констатовано неможливість проведення контролю Ліги Націй щодо Польщі як мандатора, оскільки її не наділено мандатом завести адміністрацію в Сх. Галичині. Резолюція резюмувала: "Польща є тільки фактичним військовим окупантом Сх. Галичини, сувереном якої є держави Антанти". Рада Ліги Націй делегувала Раді послів розв'язати проблеми юрид. статусу регіону.

На Генуезькій конф., скликаній для розв'язання проблем післявоєн. відбудови економіки й вирішення питань заборгованості, після нім.-рос.

зближення в м. Рапалло (Італія) Велика Британія висунула ідею пакту про неагресію, складовою якого було усунення протиріч у регіоні, що відділяв Росію і Німеччину, зокр. розв'язання питання сх. кордонів Польщі. Д. Ллойд Джордж заявив, що включення до Польщі великих тер. на сх. стане підставою для висунення пізніше рад. Росією претензій на укр. й білорус. землі. 10.05.1922 в політ. комісії конф. Д. Ллойд Джордж поставив вимогу негайного розв'язання П.С.Г. 1918–23. Польща категорично відкинула пропозицію, її підтримали Франція, Бельгія, прибалт. д-ви й Мала Антанта, аргументуючи це недоцільністю вирішення питання кордонів на екон. конф. Після конф. кулуарно Велика Британія запропонувала Є. Петрушевичу варіант незалежної укр. сх.-галиц. д-ви, пов'язаної військ. союзом з Польщею. Уряд ЗУНР висунув контрпроект союзу з ЧСР, але й цей варіант не було реалізовано.

Самовільне вирішення Литвою 15.01.1923 проблеми Мемеля (Клайпеди), який мав подібний статус до Сх. Галичини, актуалізувало потребу остаточного розв'язання П.С.Г. 1918–23. Входження УСРР до СРСР наприкінці 1922 означало формальну ліквідацію ілюзорної укр. д-ви, до якої в разі зміни ситуації потенційно Антанта могла би приєднати Сх. Галичину, усвідомлюючи, що існування незалежної сх.-галиц. д-ви в тих геополіт. умовах було недовговічним. Не бажаючи допустити потрапляння регіону до сфери рос. впливів та потребуючи посилення Польщі як противаги СРСР і Німеччині, гол. д-ви Антанти знизили рівень підтримки укр. сторони.

Зміна уряду у Великій Британії та значна робота польс. дипломатії (пропагування закону про воєвод. самоуправління від 26.09.1922 як методу розв'язання укр. питання) створили передумови для вирішення П.С.Г. 1918–23 у вигідному для Польщі варіанті. 20.01.1923 італ. уряд запропонував винесення на розгляд Ради послів проблеми Клайпеди і П.С.Г. 1918–23. 28.02.1923 Рада послів доручила к-тові експертів підготувати

проект рішення. На засіданні в Парижі в приміщенні франц. МЗС Рада послів 15.03.1923 прийняла рішення про затвердження кордонів Польщі з Росією, делімітованих і демаркованих за згодою обох д-в. Ризьк. договір не згадувався в тексті з метою уникнення прецеденту визнання договору, укладеного з невизнаною д-вою, тобто рад. Росією. Формулювання рішення не надавало повних гарантій нового кордону з боку зх. д-в, але підтверджувало його існування і унеможливило його перегляд. На виконання ст. 87 15.03.1923 у Парижі відбулося підписання додаткового протоколу до Версал. договору.

Розв'язання П.С.Г. 1918–23 було завершальним етапом формування Версал. с-ми в ЦСЄ й позначено рисами її нестабільності.

Літ.: Генік М. Зрада Ради Амбасадорів // ЛЧК. 1993. Ч. 1–2. С. 10–12; *Historia dyplomacji polskiej*. Т. IV: 1918–1939 / pod red. P. Łossowskiego. Warszawa, 1995.

Микола Генік

ПРОГРАМА ЗБИРАННЯ МАТЕРІАЛІВ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

Науково-дослідницький проект, ініційований НКГА за порозумінням з урядом ЗОУНР, що полягав у збиранні та нагромадженні джерельних матеріалів з історії ЗС ЗУНР–ЗОУНР. У 08.1919 НКГА видала наказ про призначення при кожній ч. відповідного старшини та приділеного йому в допомогу підстаршини, які повинні були протягом місяця зібрати щоденники сотень, куренів, бригад, корпусів, телефонні книги, книги фронтових наказів та наказів запільних відділів УГА, бойові й ситуаційні звіти з долученими схемами (“шкіцями”) та малюнками. На підставі зібраного матеріалу ставилося завдання протягом цього ж місяця впорядкувати його та підготувати історію бригад УГА за такою схемою:

1) коли, де й ким створено бригаду (чи ін. військ. ч.);

2) з яких місцевостей мобілізовано особовий склад;

3) перелік осіб, які доклалися до орг-ції збройн. формувань на рівні куренів та сотень, з вказанням дати та місця народження, ім. та прізвища, національності й соц. походження, здобуття освіти, військ. служби й участі в боях австр. та укр. армії з докладними датами боїв; перебування за кордоном;

4) допомога нас. при орг-ції військ. формацій;

5) документація всього матеріалу з докладними цифровими викладками щодо кількості особового складу, його зростання чи зменшення, забезпечення матеріальними засобами (продукти, одяг, взуття, приміщення, обоз, кількість та якість їх отримання);

6) хронологічний порядок участі в боях поодиноких куренів і чет, з поданням конкретних місць розташування щодня, походи в часі боїв та відпочинку, численність втрат з описами боїв. Відзначення поодиноких частин та осіб у період до і після переходу за р. Збруч;

7) згідно з даними п. 3, зобов'язати кожного старшину подати свою біографію, прикріплену до фотографії. Стрільці, яких було відзначено, мали бути описані коштом ч., до якої належали;

8) подати переліки загиблих і померлих від ран та хвороб, їхні життєписи з інформацією, отриманою з оповідань їхніх товаришів, про місце народження та соц. походження, зазначити їхні важливі вчинки. За інформацією рекомендовано звертатися до душпастирів і комендантів шпиталів;

9) наказано окремим ч. збирати л-ру, пов'язану з їхньою історією, зокр. з історією війни, у т. ч. й гумористичну. Ішлося про описи битв, із зазначенням місцевостей та року; тексти пісень, жартів і дотепів; називаючи імена та прізвища, треба було вказувати їхні прізвища (“шіцнамен”); описувати їхні фантазії, мрії, вірші, сатиричні зауваження про дефіцит взуття, амуніції, продовольства і т. п., і як про це дбали;

10) зібрати, згідно з п. 3, біографії тих командирів, яким доручали спец. самост. завдання, або тих, які відзначилися з власної ініціативи;

11) написати коротку історію колиш. укр. полків австр. армії та їхніх ч.,

які ввійшли до УГА. Особливо тих ч., які брали участь у встановленні укр. влади в Сх. Галичині на поч. 11.1918, та тих ч., що були на Наддніпрянщині й долучилися до ДА УНР (напр. т. зв. пробоєвий 11-й курінь на Херсонщині). Рекомендовано написати історію військ. експедицій галиц. куренів на Закарпаття;

12) офіцерам, які служили в ДСВС, наказано написати історію цього мін-ва, з поданням характеристики окремих урядовців;

13) написати історію НКГА, під кер-вом різних командуючих і командування всіх корпусів, запілля та етапу;

14) зібрати всі накази, розпорядження та повідомлення НКГА;

15) доручити відповідним офіцерам підготувати історії старшинських шк., жандармерії, окружних, повітових, стаційних та двірцевих команд у ключових місцевостях (більших містах, прифронтовій смузі та в місцях бойових операцій);

16) з'ясувати імена офіцерів, які брали участь у роззброєнні австр. ч., і доручити їм докладно описати ці операції з цифровими даними, підкресливши потребу опису сум'яття та дезорієнтації розброюваних;

17) представити процес і способи відновлення дисципліни у військах та причини, які цьому перешкождали;

18) зібрати історію оркестрів, amator. гуртків, концертів, вокально-декламатор. вечорниць із неопубл. нотами нових пісень;

19) до вказаних матеріалів долучити відповідні світлини, а за відсутності їх негайно зібрати фотографів, малярів та графіків (військ. чи цивільних) і доручити їм виготовлення ілюстративного матеріалу. Названо імена таких майстрів: сот. Ю. Буцманюк, пор. І. Іванець та Я. Струхманчук, чет. П. Артимович, дес. М. Осінчук та Ю. Крайківський;

20) старшин, яким доручено виконувати названі завдання, належало звільнити від усяких ін. обов'язків і подбати про надання їм відповідних приміщень, комунікаційних та грошових засобів.

21) з метою прискорення виконання такої праці, акцентовано увагу окре-

мих ч.: реалізація проекту повинна бути питанням їх честі та амбіцій; збереження істор. матеріалів мають заг. інтерес; запізнення з подачею матеріалів спричинить відсутність згадки цієї ч. в опубл. історії УГА;

22) найважливіші документи й матеріали слід було скопіювати, оригінали зберігати в НКГА, а копії повернути в ч.

При НКГА призначали офіцера з обов'язками: збирання від призначених старшин при бригадах і корпусах; подальше упорядкування цього матеріалу та передача його канцелярії в Канцелярію Диктатора ЗОУНР; контроль за ходом виконання Програми та вид. потрібних інструкцій; видача інформації на потребу Диктатури та НКГА.

Праця над реалізацією Програми мала 2 напрями: 1) написання історії орг-ції УГА та її бойових дій; 2) збір. матеріалів мемуарного х-ру.

Передбачено зібрати колекції світлин, з описом зображення на звороті. Світлини мали бути передані власникам після репродукції. Частинам УГА, які перебували в більших містах, запропонували скористатися з нагоди задля фотографування групових світлин.

Рекомендовано воякам, які мають талант до малювання, присвятити вільний час для рисування портретів, стилізованих віньєток, які мали слугувати для декорації історії УГА.

Матеріали наказано надсилати до референта або до Пресової квартири УГА. Для реалізації Програми при НКГА було створено окремий Істор. відділ на чолі з М. Євшаном (Федюшкою). Після його смерті від тифу (23.11.1919), відділ включили до складу Пресової квартири УГА. У ньому працювали хор. Ю. Шкрумеляк та чет. Г. Колцуняк. Відділ відновив діяльність після призначення його кер. фахового історика І. Кривецького. Великий масив істор. матеріалу було розпорошено після 01.1920. Пізніше зібрані в результаті реалізації програми документальні матеріали опинилися в архів. зб. та колекціях м. Львів, Київ, Прага, Варшава та Відень. Окремі матеріали опубл. на сторінках періодичних вид.: ЛЧК, "Календар Червоної Калини" (Львів), "Український Скиталець" (Ві-

ПРОДАН
Євген
Дмитрович

день). Колиш. старшини УГА, які опинилися на еміграції, опубл. відповідні тексти у вид. "Українська Галицька Армія" (ред. Д. Микитюк. Т. 1–5. Вінніпег, 1958–76).

Літ.: Гайдукевич О. Було колись (зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 115; Левицький О. Галицька Армія на Великій Україні (Спомини з часу від липня до грудня 1919). Відень 1921; Його ж. Пропаганда й преса // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 325–333; Передирій В. Видання "Червоної Калини" (1922–1939). Історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2004.

Олег Павлишин

ПРОДАН **Євген Дмитрович**

(15.10.1889 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї залізн. урядовця, резеша (дрібного шляхтича) за походомженням. У м. Чернівці: 1905–12 навч. у вищій реальній г-зії (матура 1912), студював на філос. ф-ті ун-ту, чл. укр. акад. козацтва "Запороже", чл.-засн. укр. акад. т-ва "Чорноморе" (12.1913).

Військ. службу розпочав з перших днів ПСВ однорічним добровольцем у 9-й компанії 24-го полку піхоти австр. армії. Воював на Сх. та Італ. фронтах. На поч. осені 1914 був поранений у ногу, лікувався в м. Відень. Як титулярний капрал 10-ї компанії 24-го піх. полку 19.11.1914 на чолі 6 солдатів полонив 27 рос. солдатів і захопив 2 скоростріли, за що 12.03.1915 був нагороджений великою золотою медаллю хоробрості. Був поранений у ліву руку, лікувався у м. Відень. Знову поранений влітку 1915 як хорунжий 7-ї компанії 24-го піх. полку. 1.03.1915 іменованій поручником резерву, 1.09.1915 – лейтенантом резерву. У 05.1916 переведений на активну військ. службу в ранзі лейтенанта. 1.11.1916 іменованій обер-лейтенантом. Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги, срібною медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник на поч. 11.1918 через Віден. збірну станицю. До м. Стрий (нині Львів. обл.) з Відня прибув 24.11.1918 у складі Віден. куреня А. Кравса. Воював на польсь. фронті. На поч. 1930-х нагороджений Хрестом С. Петлюри.

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАЧО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 30670. Арк. 1, 3.

Літ.: Відзначенє // Буковина. 1915. 23 квіт.; Відзначені члени укр. акад. тов. "Запороже" // Буковина. 1916. 1 квіт.; Кравс А. "Віденський Курінь" і його переїзд до Галичини // ЛЧК. 1930. Ч. 2. С. 4–5; Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 400; Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921) Кн. 2. К., 2011. С. 296; Хорунжий Євген Продан (фотографія) // Буковина. 1915. 17 верес.; Roczet szlachteny galicyjskiej i bukowskijskiej. Lwów, 1857. S. 312.

Володимир Старик

ПРОКІП **Гнат Осипович**

(1881–06.1920) – четар НКГА. Н. в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії м. Перемишль (нині Польща). Учитель.

Хорунжий УГА. 1.01.1919 іменованій четарем. 16.04.1920 заарештованій чекістами, відправлений до конц-табору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). 16.06.1920 разом з багатьма ін. ув'язненими старшинами УГА вивезений на Соловки; загинув на баржі, яку більшовики затопили в Білому м.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 305.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ПРОКОПІВ **Петро Теодорович**

(12.09.1894–06.1920) – старшина УГА. Н. в м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.) у сім'ї ремісника. 1913 закінчив навч. в укр. г-зії м. Станиславів

(нині Івано-Франківськ). Студював право у Львів. ун-ті.

Влітку 1914 вступив до Легіону УСС; 31.12.1914 іменованій хорунжим, брав участь у боях. Учасник Листопадового чину в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). Як старшина пройшов весь бойовий шлях у 1-му полку 1-ї бригади УСС УГА. 1.03.1919 отримав військ. звання поручника.

У 04.1920 заарештований чекістами й відправлений до концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н у складі м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли в'язнів, була затоплена в Білому м.

Літ.: І. Звіт Дирекції ц. к. гімназії з рускою мовою викладовою в Станиславові за рік шкільний 1912/13. Станиславів, 1913. С. 191; *Назарук О.* Слідами Українських Січових Стрільців (вражіння, думки і документи). Львів, 1916. С. 32; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 315.

Петро Гуцал

ПРОКОПОВИЧ

Антін-Богдан

(1895–08.11.1919) – поручник УГА. Н. в сім'ї управителя пром. шк. м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. г-зії.

Ветеран ПСВ 1914–18. Доброволець Легіону УСС. Воював на Сх. фронті. Старшина 41-го австр. Буковин. полку піхоти. 05–06.1916 – кадет резерву 8-ї роти. З 07.1916 – хорунжий. Станом на 01.1917 – лейтенант резерву 24-го піх. полку австр. армії. Згодом знову переведений у 41-й полк, у складі якого відправлений на Італ. фронт. Брав участь у 4 офензивах. Нагороджений Хрестом воєн. заслуг 3-го ст. з воєн. відзнакою і мечами, Медаллю воєн. заслуг на стязці Хреста воєн. заслуг з мечами, Великою срібною Медаллю за хоробрість та Військ. хрестом імп. Карла.

1918 переправлений на Наддніпрянщину, призначений комендантом м. Гуляйполе (нині Запоріж. обл.). За прихильність до місц. українців звільнений

із займаної посади; переведений на Балкан. фронт як команд. батальйону.

Після розпаду Австро-Угорщини 14.11.1918 зголосився до УГА в ранзі четаря. Активний учасник боїв за м. Львів 11.1918. Призначений команд. куреня Пд. групи військ УГА. Взимку 1918–19 вів бої проти переважаючих сил ворога. Був поранений, лікувався в шпиталі м. Коломия. Станом на 02.1919 – четар полку ім. гетьмана І. Мазепи УГА. 1.03.1919 іменованій поручником. Станом на поч. 05.1919 – комендант харчівні НКГА м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Захворів на тиф.

П. у м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Літ.: *Кваснюк Я.* Військові формування Галицької Армії на Станиславщині під час українсько-польської війни 1918–1919 рр. // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 118; По смертні згадки. Антін Богдан Прокопович // Громадська Думка. 1920. 24 квіт. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 315; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 104; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 71.

Петро Сіреджук, Богдан Паска

ПРОКОПЧУК

Іван

(14.03.1895 – д. і м. с. н.) – греко-католич. священик. Н. в с. Корсів (нині Бродів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Броди (1914), Львів. духовної семінарії (1918).

Учасник наради в м. Броди 31.10.1918 щодо перебрання українцями держ. влади, отримав доручення разом з богословом С. Клепарчуком вести в селах роз'яснювальну роботу серед укр. нас. 1920 одружився, рукоположений на священика. Парох с. Вербівчик (нині Бродів. р-ну) з 1923.

1940 заарештований співробітниками НКВС, депортований до Казахстану, де й п.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 719. 6 арк.; Оп. 2 а. Спр. 2041. 30 арк.

Літ.: *Клепарчук С.* Дорогами і стежками Брідщини. Спомини. Торонто,

**ПРОКОПОВИЧ
Антін-Богдан**

1971; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 65, 233; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. К., 2006. Т. 1. С. 12, 172; *Мартирологія Українських Церков: у 4 т. Т. 2: Українська Католицька Церква / упоряд. О. Зінкевич і о. Т. Р. Лончина.* Торонто; Балтимор, 1985. С. 141; Реабілітовані історією. Львівська область. Кн. 1. Львів, 2009. С. 122; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 319.

*Руслан Делятинський,
Олег Єзрешій*

ПРОКУРАТУРА ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Функції держ. звинувачення перейшли від прокуратури Австро-Угорщини до П. ЗУНР. Попередні її кадри, якщо йшлося про працівників, які себе нічим не скомпрометували перед укр. народом, вирішено залишити на місцях. Але таких осіб було дуже мало, усього кілька, бо прокурорами в Сх. Галичині були переважно поляки й австрійці.

Отже, прокуратуру довелося створювати заново. Називалась вона Державна прокуратурія, її найвища інстанція – Вища державна прокуратурія. Очолити її повинен був Ген. держ. прокурор (його, однак, так і не було призначено). У суд. округах і повітах мали діяти окружні й повітові прокурори. Призначити їх за поданням Ген. прокурора повинен був ДСС. На практиці ДСС зумів підібрати кандидатури й призначити окружними та повітов. прокурорами тільки декілька осіб.

Газ. “Република”, для прикладу, повідомила, що при Станиславів. окружному суді призначено 2 держ. обвинувачів-прокурорів – суд. радників Й. Кульчицького та Л. Заградника. Прокурорами в м. Стрий (нині Львів. обл.) та Коломия (нині Івано-Франк. обл.) стали Л. Шахович та Г. Огоновський.

При суд. сенаті II інстанції встановлено “заступництво публічного оскарження”, тобто посади старшого проку-

рора й прокурорів з канцелярським відділом та службами колиш. австр. окружної держ. прокуратури. Старший прокурор при цьому сенаті в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) фактично очолив (до призначення Ген. прокурора) цілу П. ЗУНР.

Відсутність достатньої кількості прокурорських кадрів і слідчих була серйозною перешкодою в б-бі за зміцнення законності й правопорядку. Однак прокуратура розслідувала важливі кримінальні справи, в основному пов’язані з розкраданням держ. майна, а також посадові злочини. Так, після перевірки діяльності Харчового уряду в м. Долина (нині Івано-Франк. обл.) встановлено великі зловживання, зокр. продаж 90 вагонів солі спекулянтам, які пізніше перепродали її за завищеними цінами. Також незаконно було продано до Угорщини нафту, яку належало використати для потреб повіту, присвоєно урядовцями конфісковані в торговців товари. Винні особи були заарештовані, проти них порушено кримінальні справи.

*Літ.: Вістник державних законів і розпорядків Західної області Української Народної Республіки. 1919. Вип. 1–10; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Збірник законів, розпорядків та обіжників, проголошених Державним Секретаріатом Західно-Української Народної Республіки. Станиславів, 1919; *Кобилецький М.* Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Львів, 1998; *Кульчицький В., Настюк М., Тищик Б.* З історії української державності. Львів, 1992; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Стахів М.* Західна Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772–1918). Т. 3. Скрантон, 1958; *Тищик Б., Вівчаренко О.* Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923. Коломия, 1993; *Тищик Б., Вівчаренко О., Лешкович Н.* Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Львів; Івано-Франківськ, 2000; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004; *Чубатий М.* Державний лад*

на Західній області Української Народної Республіки. Львів, 1921; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західно-Українських землях в 1918–1923 роках. Філадельфія, 1956.

Олег Вівчаренко, Борис Тищик

“ПРОЛОМ”

Літ.-наук. місячник ЗОУНР. Складався з рубрик: літ.; наук.; публіцистична; хроніка; бібліографія та критика. Ред. – І. Ставничий. До вид. погодилися писати тексти автори: М. Балицький, В. Бригідер, С. Данилович, Р. Заклинський, В. Калинович, А. Крушельницький, І. Липа, О. Макаренко, О. Назарук, Д. Николишин, В. Пачовський, В. Стефанік, К. Трильовський, Ю. Чайківський, І. Чепига, Марко Черемшина (І. Семанюк) та ін.

Видавець: Видавничий к-т т-ва “Молода Україна”. Адреса ред.: м. Станіславів (нині Івано-Франківськ), вул. Липова, буд. 8. Навесні 1919 вийшло друком одне число.

Літ.: Власт Ю. Українська преса на Західній Области Укр. Нар. Республіки // Український Прапор. Відень, 1919. 1 падолиста. Ч. 23–25. С. 13; *Мартинюк М.* Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939 рр.): матеріали до бібліографії. Львів, 1998.

Олег Павлишин

ПРОМЕТЕЇЗМ

Концепція сх. політики Польщі міжвоєн. періоду. Назва походить від міфічного Прометея (символ свободи й незалежності). Концепція П. пропагувала розпад СРСР з перспективою утворення незалежних д-в, об'єднаних у федерацію з Польщею. Це повинно було б створити своєрідний буфер між Росією та Зх. і Центр. Європою, забезпечити Польщі великодерж. статус. В еміграції під егідою Польщі постав прометеїст. рух, учасниками якого були українці (петлюрівці), грузини, азербайджанці, горці Пн. Кавказу, народи Туркестану, поволзькі та кримські татари, інгерманландські фіни й рос. козаки.

Осн. центри прометеїст. еміграції – Париж (Франція), Варшава (Польща),

Гельсінкі (Фінляндія), Стамбул (Туреччина) і Харбін (Китай). З 1926 діяли прометеїст. т-ва, зокр. “Прометей” у Парижі та К-т незалежності Кавказу в Стамбулі. 1928 кер-во рухом узяла на себе орг-ція “Прометей” у Варшаві, яка налагодила розгалужену мережу філіалів і підпорядковувалася 2-му відділові Ген. штабу Польщі.

Розробкою теор. положень П. займалися: Сх. ін-т, Укр. наук. ін-т (Варшава), НДІ Сх. Європи, Шк. політ. наук (Вільно; нині м. Вільнюс, Литва) та ін.

Провідне місце в концепції П. відводилося Україні. Прометеїсти пропонували утворити незалежну Укр. д-ву над Дніпром, а ЗУЗ інтегрувати до складу Польщі. Найактивнішими представниками прометеїст. руху серед українців були: у Варшаві – А. Лівичкий, Р. Смаль-Стоцький, В. Сальський, П. Шандрук; у Парижі – О. Шульгін, О. Удовиченко, І. Косенко. У м. Женева (Швейцарія) працював М. Єремійв – кер. пресової агенції “Офінор”, яка виступала рупором пропаганди прометеїстів на міжнар. арені. У ред. прометеїст. “Biuletynu Polsko-Ukraińskiego” у Варшаві працював Є. Маланюк, а Б. Лепкий та І. Кедрин-Рудницький співпрацювали з цим вид. З метою виховання прометеїст. світогляду серед укр. молоді видавали кварталник “Ми” (ред. А. Крижанівський).

П. не став офіц. держ. програмою, проте справляв значний вплив на зовн. політику й сусп.-політ. життя міжвоєн. Польщі.

Літ.: Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Івано-Франківськ, 2011; *Charszkiewicz E.* Referat o zagadnieniu prometejskim 1940, 12 luty // Zbiór dokumentów ppłk. Edmunda Charaszkiwicza. Kraków, 2000; *Lewandowski J.* Imperializm słabości: Kształtowanie się koncepcji polityki wschodniej państwa 1921–1926. Warszawa, 1967; *Maj I.-P.* Działalność Instytutu Wschodniego w Warszawie 1926–1939. Warszawa, 2007; *Mikulicz S.* Prometeizm w polityce II Rzeczypospolitej. Warszawa, 1971; *Timothy S.* Tajna wojna: Henryk Józewski i polsko-sowiecka rozgrywka o Ukrainę. Kraków, 2008; *Wer-*

szler I. Z dziejów obozu belwederskiego: Tadeusz Hołowko: Życie i działalność. Warszawa, 1984.

Володимир Комар

“ПРОСВІТА” В ПЕРІОД ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Укр. громад. орг-ція, заснована в 01.1868 у м. Львів представниками народовської течії як координац. центр просвітн. руху на ЗУЗ. Метою т-ва був культ. розвиток, консолідація нар. спільноти та піднесення нац. свідомості укр. народу. Його головою став А. Вахнянин; перші заг. збори орг-ції відбулися 8.12.1868. Кер-во т-вом здійснювали А. Вахнянин (1868–70), Ю. Лаврівський (1870–73), В. Федорович (1873–77), О. Огоновський (1877–94), Ю. Романчук (1896–1906), Є. Олесницький (1906), П. Огоновський (1906–10), І. Кивелюк (1910–22), І. Брик (1922–23), М. Галушинський (1923–31), І. Брик (1932–39), Ю. Дзерович (1939). Кількість дійсних чл. т-ва коливалася від 442 до 31,1 тис. Поширила діяльність на всі укр. землі (найпотужніші мережі – в Галичині, на Буковині, Поділлі, Київщині, Волині, Закарпатті).

1868–1918 чл. “П.” неодноразово були обрані послами до Галиц. крайового сейму (О. Барвінський, І. Борискевич, Т. Заячківський, І. Макух, Ю. Романчук, К. Трильовський та ін.), до палати депутатів австр. парламенту (С. Качала, Ю. Лаврівський, К. Левицький, Т. Окуневський, Ю. Романчук, С. Смаль-Стоцький, Л. Цегельський, А. Шептицький, Р. Яросевич та ін.). З 1880–90-х діячі “П.” активізували політ. діяльність, брали участь у маніфестаціях, нац. святах, вічах, стали засн. перших укр. політ. партій. Станом на 1913 “П.” в Галичині налічувала 77 філій, 2649 читалень.

ПСВ та рос. окупація Галичини 1914 призупинили діяльність т-ва. Чимало чл. Гол. виділу емігрували до м. Відень. Після перенесення лінії фронту за р. Збруч та залишення рос. військами краю 1917 “П.” розпочала відбудову філій та читалень. Налагодження повноцінної діяльності припало на 1918. Будинок “П.” в м. Львів на

пл. Ринок, 10 був центром укр. громад.-політ. життя, місцем численних укр. зібрань. 10.02.1918 перед домом “П.” у Львові відбулася велелюдна врочиста маніфестація з нагоди підписання Брест. мирн. договору між УНР і Центр. д-вами. У 08.1918 в приміщенні т-ва “П.” у Львові організована нарада зх.-укр. політ. діячів – Л. Бачинського, Л. Цегельського, В. Панейка, С. Барана й І. Кивелюка, на якій обговорено конкретні заходи щодо створення військ. і політ. органів для підготовки до перебрання влади від австр. уряду. У цьому ж будинку в 10.1918 Д. Вітовський та П. Бубела розробляли план встановлення укр. влади у Львові.

Чл. “П.” взяли активну участь в Укр. революції 1914–23. Головою УЦР став М. Грушевський, який належав до т-ва. До складу УЦР ввійшли не менше 122 чл. “П.”, зокр. М. Коваль, М. Корчинський, Ю. Охримович. Провідні чл. т-ва належали до УНРади ЗУНР, серед них – О. Барвінський, В. Бачинський, О. Колесса, М. Кордуба, С. Смаль-Стоцький, В. Стефаник, К. Студинський, С. Томашівський, А. Шептицький та ін. (загалом 44). Чл. “П.” становили 36–47 % складу РДС. Членство в різних зх.-укр. осередках “П.” мали обидва голови уряду ЗУНР – К. Левицький та С. Голубович, 12 держ. секретарів, 3 уповноважених Диктатора, 12 повітов. комісарів. Діяльність “П.” позитивно позначилася на гуманітарному розвитку ЗУНР. Потенціал, нагромаджений т-вом, був значним внеском у творення та розбудову укр. державності. Т-во “П.” сприяло створенню та діяльності ДСОВ.

Події польс.-укр. війни 1918–19 й окупація Сх. Галичини поляками ускладнили діяльність т-ва. “П.” була піддана ревізії, голову т-ва І. Кивелюка та чл. Гол. виділу В. Бачинського заарештовано й інтерновано в таборі м. Домб’є (Польща). В умовах надзвичайного стану будинки “П.” в більшості міст були реквізовані (переважно на військ. потреби), діяльність філій та читалень зупинена.

1920–21 мережу т-ва в Сх. Галичині було поступово відновлено. У 12.1920

проведено "Свято Просвіти". У 03.1921 відзначено 60-річчя від дня смерті Т. Шевченка, ств. видавничий фонд "Учітеся, брати мої!". Для збирання матеріалів про історію визвол. б-би Гол. виділ заснував окреме вид-во "Червона Калина". 1921 організовано відзначення 80-ліття Ю. Романчука, 5-річчя смерті І. Франка (29.05 останки поета перенесено до збудованої т-вом на Личаків. цвинтарі гробниці). 1.11.1921 відбувся заг. збір, що перебрав головою т-ва І. Кивелюка, який був під арештом. Відзначали 40-річчя артистично-літ. праці М. Заньковецької, 40-річчя літ. праці О. Кобилянської (1922–23).

У 1-й пол. 1920-х кількість філій "П." на тер. Сх. Галичини зросла до 96, читальні – до 2934; станом на 1928 т-во мало 12,5 тис. чл. Значно слабше працювало на тер. Волині, Підляшшя і Холмщини, де діяло бл. 600 читальні. 1923–31 увага т-ва зосереджувалася на освіт.-орг. та виховній діяльності. Гол. виділ подбав про фахові вид. освіт. органів, призначених для орг. цілей та пропаганди; у Львові скликано 2-й Всеукр. освіт. конгрес (22–23.09.1929). 1930-х т-во здійснювало вид. освіт. часописів, випускало 13 газет і журналів ("Народня освіта", "Аматорський театр", "Бібліотечний порадник", "Зоря" та ін.).

Після окупації ЗУЗ рад. армією 1939 діяльність "П." було припинено, центр. офіс т-ва, філії та читальні ліквідовано, б-ки частково знищено. У Галичині діяльність т-ва була тимчасово відновлена в період нацист. окупації. 1944, після повторної рад. окупації, знову заборонена.

Нині в Україні діє Всеукр. Т-во "П." ім. Т. Шевченка.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 141, 258, 378, 394; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. С. 59, 81, 360, 365; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Іва-

но-Франківськ, 2002. С. 63, 215, 217, 238; *Малюта О.* Львівське товариство "Просвіта" // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 350; *ї ж.* "Просвіта" України у формуванні інтелігенції як суб'єкта національного державотворення 1917–1920 рр. // Наукові записки. Серія: Історія. 2004. Вип. 8. С. 111–117.

Богдан Паска

ПРОСВІТНІ ТА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ СТРУКТУРИ ЛЕГІОНУ/ПОЛКУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

Були ств. для виконання завдань нац. х-ру, передусім для поширення і пропаганди державницьких поглядів. Вони давали змогу стрілецтву підвищувати свій ідейно-політ. рівень, займатися самоосвітою, налагоджувати зв'язки з укр. нас., проводити серед нього нац.-освідомлюючі акції, дбати про створення та залишення для нащадків пам'яток про б-бу УСС за волю України тощо. Серед цих стр-р важливими були Пресова квартира, б-ка, освіт. та культ.-мист. гуртки. Їхня діяльність істотно визначала обличчя Легіону/полку УСС та сприяла зростанню його популярності серед укр. народу, який нерідко саме завдяки стрілецьким шк., пісням, музиці, виставам тощо ознайомлювався з ідеєю укр. державності, дізнавався правду про минувшину, задумувався над майбутнім. Доступність цих жанрів давала змогу охопити ними якнайширші кола українства від Закарпаття до Наддніпрянщини, а тематика й форми подачі сприяли проникненню стрілец. ідей в укр. середовище.

Пресова квартира постала на поч. 1915. Її осередок був як на фронті – т. зв. Артистична горстка, так і в Коші. Подібні установи були й в австр. армії, але лише при вищому командуванні; з'являтися вони почали тільки наприкінці 1915. Серед стрілецтва ідея про заснування такого культ.-мист. осередку зародилася 1914 завдяки ініціативі сот. Н. Гірняка, чет. Ю. Буцманюка та П. Герасиміва, хор. І. Іванця, пхор. М. Угриня-Безгрішного, лікаря І. Рихла. Гол. завдання Пресової квартири – збирання матеріалів до історії УСС та збереження їхніх традицій. Проте

насправді вона мала ширші повноваження і, об'єднуючи людей з літ.-мист. хистом, стала своєрідним центром, що організовував і спрямовував духовне, культ. й творче життя Легіону/полку. Легітимізували діяльність Пресової квартири 28.06.1916, коли під час перебування в с. Соснів (нині Тербовлян. р-ну Терноп. обл.) командант Легіону УСС от. А. Варивода видав відповідний наказ. Тоді ж було визначено план діяльності Пресової квартири.

На фронті в Пресовій квартирі, якою спочатку керував чет. Ю. Буцманюк, а з 05.1915 – чет. І. Іванець, працювали поети й літератори: пхор. Р. Купчинський, Л. Лепкий і В. Дзіковський, чет. І. Балюк; худ.: хор. Ю. Назарук та стрільці О. Курилас, Л. Гец, О. Сорхтей; музикант і кер. оркестру УСС пхор. М. Гайворонський; фотографі: пхор. Т. Мойсейович, стрілець В. Оробець та ін. Багато їхніх тв. побачили світ у тодішніх часописах. Але після того, як у боях біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) на поч. 07.1917 фронтова Пресова квартира втратила кількох провідних співробітників, її праця стала тільки принагідною та уривчастою.

Діяльність започаткованої 9.03.1915 Пресової квартири в Коші, обов'язки голови якої виконували стрілець Т. Мелень, пхор. О. Назарук, а з 10.1915 – пхор. М. Угрин-Безгрішний, дещо відрізнялася від польової. Особливість полягала в тому, що в Коші також працювали і над заг. освітою, і над поглибленням нац. свідомості стрілецтва. Згідно зі статутом кошової Пресової квартири, її роботу поділили на 8 відділів (письменників-дописувачів, співаків, музикантів, рисувальників, різьбярів і малярів, фотографів, а також наук., видавничий та екон.), які давали змогу охопити стрілець. життя та діяльність у всій їхній багатоманітності. Тут активно працювали відомий прозаїк пхор. О. Назарук, мистецтвознавець пхор. М. Голубець, поет пхор. Ю. Шкрумеляк, музикант дес. А. Баландюк, фотограф пхор. М. Угрин-Безгрішний та ін. Нерідко один і той самий чл. Пресової квартири – одночасно і маляр, і фотограф, і дописувач у різноманітні часо-

писи. Всі розуміли значення своєї праці, тому намагалися зробити якнайбільше.

Безпосередня активна діяльність кошової Пресової квартири розпочалася в 05.1915 із заснування читальні (зав. був пхор. Л. Камінський, згодом – віст. З. Ткачук) й б-ки (пхор. С. Чумак та віст. А. Лушпінський). Забезпечували їх л-рою і пресою як за допомогою укр. інституцій, так і силами самого стрілецтва. У 04.1916 в б-ці Коша нарахували бл. 600 книг, переважно укр. Незважаючи на постійне розширення бібліотечних фондів, відчувалася нестача книг, бо серед стрілецтва був на них значний попит. Своєрідна б-ка, книги якої переносили в ранцях і передавали з рук до рук, існувала серед фронтових ч. УСС. Значною популярністю також користувалася стрілець. читальня, де завжди можна було ознайомитися з новими публікаціями в часописах, зіграти в шахи чи просто подискутувати в тісному колі. З часом обидві згадані інституції стали одними з осередків духовного й товариського життя кошовиків.

17.06.1915 в Коші відбулося 1-ше засідання "Викладового кружка", що постав за ініціативою пхор. О. Назарука як осередок, де стрілець. молодь мала зміцнюватися ідейно та готуватися до майбутньої сусп. праці. На його засіданнях виголошували доповіді з актуальних питань ("Відношення молоді до української суспільності" О. Назарука, "Війна й соціальна політика" віст. Г. Стецюка, "Економічна й національна неволя закордонної України" пхор. М. Заклинського та ін.), які потім обговорювали присутні.

Чітким виявом ідеології УСС була їхня літ. творчість. Від поч. війни багато стрільців вели щоденники, писали спогади, інколи й вірші та нариси. Згодом у різноманітних укр. часописах та зб. з'явилося чимало стрілець. публікацій, автори яких ознайомлювали читачький загал із життям Легіону/полку, його б-бою та завданнями, намагалися осмислити найактуальніші проблеми стрілець. буття, ділилися радощами й печалями. Провідним мотивом усієї літ. творчості стрілецтва була непохитна віра в істор. місію Легіону /полку УСС,

надія на виборення укр. державності та щира любов до свого народу. Ці публікації воєн. часу доречно умовно розділити на 3 групи: 1) літописи, хроніки, спогади, нариси, публіцист. статті тощо (І. Балюк, Д. Вітовський, В. Дзіковський, Р. Заклинський, В. Кучабський, О. Назарук, М. Опока та ін.); 2) поезія (А. Баландюк, В. Бобинський, М. Голубець, Ю. Назарак, М. Угрин-Безгрішний, Ю. Шкрумеляк та ін.); 3) гумор і сатира (А. Баб'юк, І. Іванець, К. Кузьмович, Л. Лепкий, А. Лотоцький, Л. Новіна-Розлуцький та ін.).

Особливе місце в середовищі УСС посідали стрілец. пісні, у яких чи не найкраще відтворені всі ті прагнення та ідеї, котрими жило стрілецтво. Найбільше творчих зусиль до створення їх доклали М. Гайворонський ("Ой впав стрілець у край зруба", "Проїшли гори, пройшли доли" та ін.), Р. Купчинський ("Іхав стрілець на війноньку", "Заквітчали дівчатонька", "Як з Бережан до кадри", "Ой, чого ж ти зажурився?", "Човник хитається...", "Зажурились галичанки" та ін.), Л. Лепкий ("Ой, видно село", "Маєва нічка", "Бо війна війною", "Колись, дівчино мила" та ін.). Чимало пісень – витвір колективної творчості ("Ой у лузі червона калина", "Ішли ми до бою", "Прощався стрілець", "Повіяв вітер степовий", "У темному лісі під білов березов" та ін.). Стрілець. музику творив гол. чином М. Гайворонський, кер. стрілець. оркестру. Він заінструментував майже всі відомі стрілец. пісні. Більшість маршів ("Перший стрілецький похід", "Другий стрілецький похід", "Стрипа", "Іхав козак") також вийшли з-під його пера. Крім нього, в справі інструментування та компанування пісень відомі Р. Купчинський, Л. Лепкий, А. Баландюк.

Для публічного висловлювання своїх думок, поглядів і планів стрілецтво використовувало власні друковані й рукописні вид. Певний час роль органу стрілець. ідеології та зб. матеріалів до історії УСС виконували відновлені ними в м. Львів ж. "Шляхи" (15.12.1915–18) та "Світ" (15.02.1917–03.1918), у ред. яких провідну роль відігравав М. Голубець. Влітку 1916 у Коші УСС побачив світ 2-й вип. ж. "Вісник Пресової квати-

ри УСС" за ред. М. Угрин-Безгрішного та А. Лотоцького. Там само протягом 1917 гурток УСС видав 6 чисел "поважного та сатиричного січового місячника "Червона Калина", який редагував М. Угрин-Безгрішний. У 02–04.1918 у Львові за ред. Ю. Гірняка й Ф. Палащука виходив тижневик "Будучина". Про популярність гумору, сатири й карикатури серед УСС свідчить той факт, що 1915–18 в їхньому середовищі було 5 гумористично-сатиричних час.: "Самохотник" (40 чисел, 1915–18; ред.: А. Баб'юк, К. Кузьмович, А. Лотоцький; згодом "Молодий самохотник" та від кін. 12.1918 – "Республіканський самохотник"), "Бомба" (2 числа, поч. 1916; Л. Лепкий та ін.), "Самопал" (3 числа, 05–08.1916; ред.: А. Лотоцький, М. Угрин-Безгрішний), "У.С.С." ("Усусу"; 7 чисел, 12.1916–17; ред.: А. Баб'юк та ін.), "Тифусна одноднівка" (1 число, 1917; ред.: А. Баб'юк). Окрім періодики, видавали "Просвітні листки січових стрільців" – невеликі за обсягом книжечки кишенькового формату, тираж яких нерідко перевищував 10 тис. примірників. У них у популярній формі давали відповіді на актуальні питання часу. Також зусиллями стрілецтва було видано кілька книг та календарів.

Важливе місце в Легіоні/полку УСС належало освіті. У 06.1915 у Коші створили курси для неписьменних, які вели вчителі: дес. Л. Лісевич, вістун Г. Кадлубицький і Я. Кобилянський, студент-філософ стрілець А. Дідик. На поч. 1916 на курсах здобували грамоту бл. 60 стрільців. Такі самі курси стрільці організовували для неграмотних селян.

Також стрілець. командування дбало, щоб стрільці, котрі до війни навч. в г-зіях чи ун-тах, мали змогу продовжувати студії, складаючи час від часу іспити. У цьому їм допомагали Збірні станиці УСС, гол. чином у м. Відень та Львів, що опікувалися ними під час іспитів. Так, тільки у Віден. збірній станиці 8.12.1914–11.02.1915 побувало 85 стрільців, які приїздили з освіт. метою. У Львові до 09.1916 іспити склали 87 гімназистів та 25 студентів ун-ту з числа УСС. Крім того, у Відні зорганізували спец. 4-тижневі курси для сприяння

стрільцям у складанні іспитів. Згодом подібні курси для гімназистів – т. зв. стрілец. г-зія – постали і в Коші УСС.

Стрілец. г-зія, яку згодом стали називати етапною г-зією УСС, розпочала працю 3.06.1915 з ініціативи віст. С. Прідуна, студента-філософа Віден. ун-ту. Кількість учнів, залежно від фронтних обставин, коливалася від 20–30 до майже 230 осіб. Навч. здебільшого відбувалося регулярно. Серед предметів були: укр., грец., лат. та нім. мови, історія України, математика, фізика, природознавство, а також психологія, логіка, історія філософії, стародавня історія та ін. Окрім С. Прідуна, гімназістам допомагали студенти-філософи Чернів. ун-ту – дес. І. Гуцуляк, стрілець А. Дідик і Т. Вишиваний; викл. г-зій – пхор. М. Угрин-Безгрішний, чет. С. Никифоряк, стрілець Ю. Мінко, Ю. Гірняк, Л. Смулка, А. Лотоцький та ін.

Стрілець-гімназисти, попри специфічні умови, навч. охоче й енергійно, особливо після того, коли їм наприкінці 1915 дозволили складати іспити за прослухані курси. Загалом таким чином вдалося закінчити гімназійні студії бл. 140 стрільцям (на серед. 1916 27,66 % УСС мали вищу й середню і, принаймні, стільки ж – неповну середню освіту). Це було неабияким здобутком для нац. справи.

Стрілецьтво пам'ятало про потребу самоосвіти навіть за екстремальних умов. Зокр. ті УСС, які навесні 1917 перебували в рос. полоні в м. Дубовка (нині Волгоград. обл., РФ), підтримали ініціативу чет. В. Кучабського організувати систематичні курси з різних галузей науки. Викл. були: А. Мельник (політ. економія), І. Чмола (географія України), Р. Сушко (кооп. рух), В. Кучабський (історія України). Там само старшини УСС підготували необхідну для укр. війська працю "Муштровий впоряд для піхоти". Нею користувався корпус Січових стрільців, а за часів Директорії УНР її затв. й видали друком для ДА УНР.

Усвідомлюючи, що запорукою успішної реалізації нац.-державницької ідеї можуть бути тільки сили власного народу, УСС, поряд із самоосвітою та самовдосконаленням, приділяли значну

увагу й нац.-інформативній та просвітн. праці серед широких кіл укр. громадськості – Галичини, Закарпаття, Волині й Наддніпрянщини, – щоб допомогти нас. швидше усвідомити свої сили та шляхи, якими можна було б досягти достойного рівня існування та гідного місця в історії.

Вже з 1914 передова ч. стрілецьтва провадила роз'яснювальну роботу серед українців у місцях свого постою, залучала їх до спільних маніфестацій, допомагала у створенні різноманітних нац. інституцій, зокр. читалень, т-в "Просвіта", госп. орг-цій тощо. Свідченням праці УСС на перспективу було відкриття та підтримка ними укр. шк. Так, коли в результаті літніх боїв 1915 союзні війська, серед яких були й стрілець. підрозділи, здобули, зокр., Зх. Волинь, там започаткували укр. шкільництво. Протягом 1916 – поч. 1918, завдяки діяльності комісаріатів УСС, заснованих у м. Ковель, Володимир-Волинський та Луцьк (нині всі Волин. обл.) під орудою, відповідно, сот. Д. Вітовського, чет. М. Саєвича та М. Гаврилка, було відкрито бл. 150 укр. шк. (на УСС припадало 85 шк.), де навч. тисячі дітей. Пед. персонал у цих шк. спочатку складався здебільшого зі стрільців. Також 1917 за ініціативою УСС у Володимирі-Волинському вийшли друком буквар і читанки для 4 кл.: "Матірнє слово", "Читанка для чемних діточок", "Читанка для волинських дітей", які переважно підготував пхор. Б. Заклинський. Вони містили матеріали й ілюстрації на волин. тематику та приділяли увагу нац. вихованню.

Крім навч., у низці шк. УСС заснували б-ки, курси неписьменних для дорослих, курси нім. мови; організували Шевченків. свята тощо. Разом з тим, бачачи нужду українців Волині, вони намагалися відкривати при шк. дитячі їдальні, а також крамниці, де б селяни могли купити такі тоді дефіцитні товари, як сіль, цукор, нафту. Для того, щоб уберегти волинян від значних витрат на шк., вчителі з числа УСС працювали безоплатно, жили на невеликі військ. виплати, а стрілець. Кіш узяв на утримання 2 волин. шк., перераховуючи їм щомісячно від 500 до 1000 крон.

Ще одним місцем, де УСС розвинули інтенсивну просвітн.-культ. роботу, стала УНР. Там також подекуди створили шкільні курси для дітей і для дорослих. Чи не найкраще цю працю організували на Поділлі, де в 07.1918 при губерн. старостві в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) створили комісаріат УСС. Його завданням, як зазначали в урядових документах, мала бути "допомога при організації шкільництва та при заснуванні і веденню інших культурно-освітніх установ, як рівно ж захист інтересів населення". Загалом у комісаріаті працювало 18 стрільців, зокр. чет. С. Глушко, пхор. А. Баб'юк, С. Ріпецький та ін.

Під опікою Пресової квартири в стрілец. середовищі працювали й осередки культ.-мист. напряму. Вони мали значну популярність як серед УСС, так і серед укр. суспільства. Це передусім духовий оркестр під кер-вом пхор. М. Гайворонського, який навесні 1917 налічував бл. 30 музикантів, смичковий та струнний оркестри, хор під кер-вом пхор. Л. Гринішака та стрілец. театр (стрільці І. Рубчак, М. Бенцаль, Є. Кохан, Я. Гриневич, дес. Л. Лісевич, В. Демчишин, Є. Банах, пхор. Л. Новіна-Розлуцький, Й. Гірняк, Л. Гринішак та ін.). Неодноразовими виступами перед особовим складом Легіону/полку УСС, нас. Галичини й Наддніпрян. України, а також перед іноземцями вони значною мірою спричинилися до розвитку й популяризації стрілец. творчості та стрілец. ідеї.

Пресова квартира розгорнула також інтенсивну діяльність у фотографії, малярстві, скульптурі та різьбярстві, продукуючи чимало тв., що пропагували ідею визволення України та побудови власної незалежної соборної д-ви. Найцінніший і найбагатший щодо кількості та всебічності документальний матеріал отримано завдяки стрілец. фотографії. Тільки у Відні на серед. 1916 зберігали бл. 3000 негативів стрілец. робіт. Завдяки таким митцям, як чет. Ю. Буцманюк й І. Іванець, пхор. Т. Мойсейович і М. Угрин-Безгрішний, стрілець В. Оробець та ін., відзняли фактично всі сторони життя стрілецтва, його будні й свята,

бойові походи й відпочинок. Стрілец. фотографія і сьогодні є важливим джерелом для вивчення б-би Легіону/полку УСС.

Цінні документи доби – тв. стрілец. малярів. Серед них багато портретів старшин і стрільців, картин зі стрілец. життя, графічних рисунків, карикатур, заставок тощо. Значна ч. їх ств. безпосередніми учасниками подій чи за достовірною інформацією очевидців. У малярстві відзначилися стрілець О. Курилас, випускник Краків. акад-ї мист-в, який за короткий час намалював бл. 200 стрілец. портретів, зокр. Г. Коссака, С. Горука, Д. Вітовського, батальні картини "Маківка", "Битва на Лисоні", ескізи зі стрілец. життя, пейзажі з околицями місцевостей, де перебували стрільці тощо; чет. І. Іванець – "В поході", "Завія", "Допомога селу", "стежа", "Вістовий" та ін.; хор. Ю. Назарак, студент Краків. акад-ї мист-в, – "Бій під Семиківцями", "Барабанний огонь російської артилерії в Семиківцях". Поряд із ними творчо працювали стрільці Л. Гец – автор численних акварелей і рисунків та О. Сорохтей – худ.-карикурист, випускник Краків. акад-ї мист-в чет. Ю. Буцманюк. Рисунки й ілюстрації залишили також хор. М. Талпаш, пхор. Л. Лепкий та В. Старчук, вістуні І. Ткачук і В. Розумович, стрілець В. Оробець.

У скульптурі та різьбярстві серед УСС відомі чет. М. Гаврилко та стрілець М. Цимбрила. М. Гаврилко – випускник Краків. акад-ї мист-в та премійований учасник конкурсу на пам'ятник Т. Шевченкові в м. Київ; у Легіоні/полку виліплював з глини стрілец. погруддя. М. Цимбрила здобув популярність декоративною різьбою в гуцул. стилі; у серед. 1915 він також викував на прямовисній скелі при дорозі до м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.) строфу з пісні "Ой у лузі червона калина": "Машерують наші добровольці на кривавий тан – визволяти братів-українців з московських кайдан!".

Важливе місце належить праці УСС з упорядкування стрілец. могил. Вони ставали символами б-би за волю України. На кожній з них установлювали хрест із таблицями, на місці колективних похо-

вань насипали високі могили-кургани зі стрілець. березовими хрестами, будували пам'ятники. Зокр. в с. Семиківці (нині Тереховлян. р-ну Терноп. обл.) на місці боїв за проектом пхор. Л. Лепкого над р. Стрипа насипали могилу-курган, яку повернули фронтом до м. Київ, до р. Дніпро. На її лицьовому камені викарбували шапку-мазепинку й 2 схрещені мечі, під ними напис: "Лягли за народ свій, за волю України року Божого 1916".

Командування Легіону/полку дбало також про дотримання реліг. ритуалів поховань, що відбувалися за участю польового духівника, особового складу, здебільшого з оркестром. Інколи над могилою співали тужливу пісню "Журавлі" ("Чуєш, брате мій"), написану братами Б. і Л. Лепкими до війни. Цим стрілецьтво засвідчувало свою глибоку шану та визнання полеглим і водночас закріплювало традицію б-би за волю України. Також УСС регулярно відвідували богослужіння, які провадили його духівники: А. Базилевич, М. Іжак, Є. Кушлик, А. Пшепюрський, Ю. Фацієвич.

18.02.1916 за ініціативою чет. В. Старосольського організували "Кружок загального добра", який мав пожвавити та впорядкувати стрілець. працю в Коші. 24.02.1916 ухвалили програму діяльності нового кружка, що мала 2 напрями. 1-й охоплював працю серед місц. нас. і передбачав стрілець. допомогу йому в правовій, екон. і духовній сферах. 2-й стосувався самого стрілецьтва й мав на меті підтримання його духовного життя через часті зустрічі, виступи, дискусії, концерти, курси для неграмотних і т. ін. Головою кружка обрали ініціатора – В. Старосольського, до його управи належали чет. Я. Индишевський, віст. Г. Стецюк і стрілець К. Кузьмович. Кружок поділили на комісії та референтів, які мали свої ділянки роботи й регулярно звітували про їхній стан.

Важливе місце в Легіоні/полку УСС належало спорту. Стрільці часто організували спорт. змагання, передусім з бігу на лижах та футболу. Відомими футболістами серед УСС були Ф. Черник, А. Зелений, Є. Перфецький, Д. Паліїв, Ф. Михайлів.

Добре організована цілеспрямована виховна робота, яку проводили командування, Пресова квартира, культосвіт. інституції Легіону/полку УСС, та військ. вишкіл особового складу дали високі результати. Вони послужили взірцем для розгортання військ.-патріотичного виховання вояків УГА. У процесі військ. буд-ва було створено референтури пропаганди в профільному мін-ві, НКГА, корпусах і бригадах. Засновано Преподобництво, Пресову квартиру, Відділ освіти, фронтовий театр, армій. газети. Гол. спадком, що його передали нащадкам усуси, були глибока нац. свідомість і патріотизм. Красномовним доказом цього стала висока боєздатність, яку УГА демонструвала на польс., більшовиць., білогвард. фронтах.

Літ.: Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Литвин М., Науменко К.* Історія галицького стрілецьтва. Львів, 1990; *Ріпецький С.* Українське Січове Стрільцтво: визвольна ідея і збройний чин. Нью-Йорк, 1956; *Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука.* Монреаль, 1955.

Микола Лазарович

ПРОСКУРІВ

(Płoskirów) – польс. табір військовополонених на тер. Наддніпрян. України, розташований поблизу однойменного міста (нині м. Хмельницький). Рішення про орг-цію цього табору було прийнято до 16.04.1920, на етапі підготовки до Київ. операції польс. армії. Організований з 28.04.1920 на базі пересильного пункту військовополонених окружного командування тилу 6-ї армії в м-ку Ярмолинці (нині смт Хмельн. обл.), згодом переведений до м. Проскурів. Комендантом табору став полк. Дуплицький. Метою цього табору було прийняття роззброєних підрозділів ЧУГА та фільтрація окремих інтернованих на тих, яких далі мали пересилати до табору м. Тухоля (нині Польща), і тих, котрі мали бути відпущені додому.

Спочатку тут планували розмістити роззброєні відділи 3-ї бригади ЧУГА, зрештою 13.05.1920 сюди було направлено 128 офіцерів та 1966 солдатів зі складу 1-ї бригади. Окрім осн. табору, в бараках колиш. рос. інтендатури, також створено його філію в колиш. казармах 12-го Білгород. полку уланів, призначену для офіцерів ЧУГА та інтернованих цивільних.

Матеріальні умови були задовільними, але в бараках не вистачало нар (їх виготовляли в міру прибуття полонених) та соломи (її замінили 5 вагонами пергаментного паперу, присланого з Польщі). Табір складався з 5 бараків колиш. інтендатури рос. армії, кожен з яких міг вмістити по 800 осіб. Заг. місткість табору була оцінена у 8–10 тис. осіб. У таборі також був дезінфектор і 2 польові кухні, привезені з Ярмолинців. Крім того, наприкінці 04.1920 було зібрано франц. лазню з дезінфекційними душами, потужність якої була розрахована на 1000 осіб на день. Стан філії був гіршим: не було нар і соломи, інтерновані спали на голій землі; не було лазні й дезінфікатора.

Через зміну воєн. ситуації 25.05.1920 командування польс. армії розпорядилося ліквідувати табір П. Полонених відправили на розподільну ст. в Ялівці (нині в складі м. Львів), де більшість відпустили додому, а меншу ч. перевезли до табору м. Тухоля.

Дж.: САУ. Sygn. I.301.10.335; Sygn. I.301.10.343; Sygn. I.301.10.356; Sygn. I.301.10.357.

Лім.: Kozubel M. B. *Ukraińscy Strzelcy Siczowi 1914–1920. Oświęcim*, 2015. S. 287–292.

Віктор Венглевич

ПРОСКУРНІЦЬКИЙ

Іван-Орест Юліанович

(09.05.1887–03.1958) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у сім'ї священика. Навч. в 5-й г-зії м. Львів (матура 1906), духовних семінаріях м. Львів (1907) і Станиславів (1907–11). Одружений. Рукоположений на священика 1911.

Приватний сотруди́ник (1.10.1911–23.05.1913), адміністратор парафії с. Ко-

сів (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.; 24.05.1913–31.03.1914). Адміністратор парафій с. Річка (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.; 1–22.04.1914) і с. Язловець (нині Буцац. р-ну Терноп. обл.; 23.04.1914–31.08.1918). Тимчасовий адміністратор експозитури с. Новосілка Язловецька (нині Новосілка Буцац. р-ну; 1.01.1916–30.09.1918). Адміністратор парафії с. Пороги (нині Борогодчан. р-ну Івано-Франк. обл.; з 16.06.1916).

Наказом ДСВС від 25.03.1919 призначений з 1.03.1919 духівником УГА. В. о. духівника 14-ї бригади УГА.

Адміністратор парафії с. Новосілка Язловецька (1.10.1918–24.09.1930). Тимчасовий адміністратор парафії с. Помірці (нині Буцац. р-ну Терноп. обл.; 20.07.1921–28.02.1923). Парох с. Ключинці (з 25.09.1930), тимчасовий адміністратор парафії с. Верхівці (з 1930) і с. Перемилів (нині всі 3 Гусятин. р-ну Терноп. обл.; 1.10–10.11.1932).

Заарештований 9.09.1947 органами МДБ в Терноп. обл. (ст. 54–1а, 54–11 КК УРСР). Згідно з постановою Особливої наради при МДБ СРСР від 12.06.1948 ув'язнений на 10 р. ВТТ з конфіскацією майна й на 5 р. позбавлення прав. Звільнений 31.03.1955.

П. і похований у с. Красне (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Реабілітований 16.12.1993.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 4. Арк. 119, 126.

Лім.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпер, 1963. С. 78, 85; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 2. Тернопіль, 2012. С. 181; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 124, 316, 614; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 322.

**Руслан Делятинський,
Ігор Пилипів**

ПРОТЕСТАЦІЙНІ ВІЧА

В ГАЛИЧИНІ 09–10.1918

На кін. літа – поч. осені 1918 в Австро-Угорщині все виразніше проявлялися ознаки заг. розпаду. 4-річне воєн. спустошення з катастрофічними екон. наслідками, нац.-політ. рухи, масові соц.

виступи робітників і селян, як і перманентна урядова криза, остаточно підірвали держ. основи країни. Заг. розвиток політ. подій ставав ще більше загрозливим для справи укр. державності.

За таких обставин укр. політ. провід, який перебував у руках націонал-демократів, виявляв загалом політ. зрілість і розуміння нац. і держ. інтересів, добре усвідомлював загрози укр. справі. У 07.1918 австр. уряд на угоду полякам в односторонньому порядку анулював таємну угоду з УНР про поділ Галичини й утворення окремого укр. коронного краю. Під час зустрічі голови УПР Є. Петрушевича з головою австр. уряду М. Гусареком останній заявив про потребу в першу чергу підтримати австр. д-ву, а всі нац.-політ. проблеми вирішити після закінчення війни. Про офіц. поділ Галичини тепер і не йшлося.

Політ. курс уряду викликав глибоке обурення в укр. політикумі. Виступаючи на засіданні австр. парламенту 19.07.1918, К. Левицький звинуватив австр. уряд у свідомому невиконанні постанов Брест. миру, потуранні незаконним вимогам поляків у справі Галичини, Холмщини й Підляшшя.

Загроза нового політ. поневолення укр. земель спонукала укр. політ. провід звернутися безпосередньо до нар. мас. На засіданні НК УНДП 7.09.1918 було прийнято звернення "За будучність Галицької землі!". У ньому зазначалося, що в австр. внутр. і закорд. політиці настав поворот до польс. держ. ідеї. Австр. уряд виступив проти поділу Галичини й утворення окремого укр. автономного коронного краю, вів справу за приєднання укр. земель до Польщі. У зв'язку з цим НК оголосив 15–22.09.1918 вічевим тижнем протесту проти приєднання Сх. Галичини до Польщі й домагання утворення укр. коронного краю в Австрії.

На заклик НК масовий рух протесту сколихнув увесь край. Незважаючи на заборону властей, у 09–10.1918 сотні багатолюдних нар. віч відбулися в містах і селах Сх. Галичини. У прийнятих резолюціях учасники протестували проти намірів польс. кер-ва загарбати Галичину, Холмщину, Підляшшя, підтри-

мали перехід укр. послів до опозиції. На вічі в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), яке відбулося 21.09.1918 під проводом В. Стефаника, демонстранти висловили бажання, щоб Сх. Галичина й Буковина були прилучені до Наддніпрян. України. 22.09 багатотисячне нар. віче відбулось у м. Старий Самбір (нині Львів. обл.). Учасники віча прийняли резолюцію, у яких зазначалося: "Жадаємо безпроволочного поділу Галичини і ратифікації Берестейського мира. Протестуємо проти самої гадки прилучення нас до Польщі. Коли Австрія не хоче нас мати при собі, нехай відступить Східну Галичину Україні. Взиваємо послів до найострішої безпощадної опозиції". Нар. віче в м. Терехівля (нині Терноп. обл.) відбулося 10.09 за участю 5 тис. учасників. Посол до австр. парламенту О. Колесса у своїй промові звернув увагу на важливі політ. події, розкрив суть австр. політики в укр. питанні, ставлення поляків до проблеми поділу Галичини, діяльності УПР.

Прийняті нар. вічами ухвали пересилали до австр. уряду, НК УНДП у м. Львів та УПР у м. Відень. Вічевий рух підготував нар. маси політично й організаційно до наступних революц. подій.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; Кузутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Микола Кузутяк

ПРОТИГЕТЬМАНСЬКЕ ПОВСТАННЯ 15.11–14.12.1918

Збройн. виступ укр. нац.-демократ. сил під проводом Директорії з метою повалення УД гетьмана П. Скоропадського.

Усунуті від влади гетьман. переворотом 1918 укр. політ. партії перейшли в опозицію. З 09.1918 голова УНС В. Винниченко та чл. президії М. Шаповал розпочали таємну підготовку до збройн. повстання проти діючої влади. 30.10.1918 ств. повстанський Оперативний штаб на чолі з ген.-хор. О. Осецьким. Поразка Центр. д-в у ПСВ катастрофічно погіршила становище УД.

За таких умов помірковані сили сподівалися усунути від влади П. Скоропадського на Нац. конгресі, який УНС планував скликати 17.11.1918. Заборона його проведення призвела до остаточного розриву УНС з гетьманом. У ніч із 13 на 14.11.1918 на таємних зборах представники УНС обрали для кер-ва повстанням тимчасовий орган – Директорію в складі В. Винниченка (голова), О. Андрієвського, А. Макаренка, С. Петлюри, Ф. Швеця. Гол. військ. силою, на яку спиралася Директорія, був полк Січових стрільців у м. Біла Церква (нині Київ. обл.).

На поч. 11.1918, після поч. визвол. змагань на ЗУЗ, до гетьмана П. Скоропадського з проханням про допомогу делеговано УНРадою О. Назарука й В. Шухевича. 6.11 гетьман під час зустрічі з галичанами пообіцяв 2 млн доларів, ескадрилью літаків, кілька вагонів амуніції, а також неформально дозволив перехід на допомогу ЗУНР полку Січових стрільців. Після цього галичани звернулися до УНС, щоби повідомити про результати розмови з гетьманом. В. Винниченко був незадоволений аудієнцією в П. Скоропадського. З кількома стрілец. старшинами О. Назарук поїхав до м. Біла Церква (нині Київ. обл.), де зібралася Стрілец. рада, яка відкинула проект передислокації до Галичини стрілец. частини через майбутню участь у протигетьман. повстанні.

Відмова гетьмана П. Скоропадського від держ. незалежності України у виданій 14.11.1918 грамоті, де йшлося про федерацію в майбутньому з небільшовиц. Росією, прискорила поч. повстання. 15.11.1918 Директорія видала відозву із закликком до повстання проти гетьмана П. Скоропадського, того ж дня з'явився універсал С. Петлюри про поч. повстання. Директорія виїхала до Білої Церкви, залишивши для кер-ва повстанням у м. Київ Укр. військ.-революц. к-т. В. Винниченко став політ. кер. повстання. Військ. сили Директорії очолив С. Петлюра.

Повстання почалося 16.11.1918 одночасним виступом військ. частин у м. Біла Церква, Бердичів (нині Житомир. обл.) та Харків. Заручившись

угодою про взаємний нейтралітет із Великою солдатською радою нім. військ, Директорія спробувала захопити Київ раптовим ударом. 18.11.1918 у бою біля с. Мотовилівка (нині Фастів. р-ну Київ. обл.) стрілец. ч. завдали поразки військ. силам гетьмана. Ця перемога, здобута в перші дні повстання, стала своєрідним каталізатором для розгортання масового збройн. виступу в цілій Україні. За різними даними, повстан. армія на серед. 12.1918 налічувала від 100 до 300 тис. вояків, однак здебільшого вона складалася із сел. загонів місц. формування, бійці яких, поваливши гетьман. владу, не підкорялися наказам і покидали військ. ч. Чисельність більш-менш регулярного армій. контингенту не перевищувала 50 тис. вояків.

12.12 Осадний корпус січових стрільців та Дніпров. д-зія розпочали штурм столиці, а вночі 14.12.1918 Укр. військ.-революц. к-т підняв повстання в місті. Ч. гетьман. сил перейшла на бік Директорії. Увечері Київ захопили повстанці. 14.12.1918 гетьман П. Скоропадський підписав зречення від влади на користь Ради міністрів УД, 15.12 остання склала повноваження і передала владу Директорії. 26.12.1918 Директорія в Декларації проголосила відновлення УНР.

Лит.: Бойко О. Протигетьманське повстання (1918 р.): підсумки та наслідки // 20 років незалежності України: тематичний збірник наукових праць. К., 2011. С. 7–15; Гай-Нижник П. Листопад–грудень 1918 р.: повстання Директорії чи успішна спроба державного військового перевороту? // Київська старовина. 2008. № 2. С. 62–71; Крезуб А. Повстання проти гетьмана П. Скоропадського і про січових стрільців // ЛНВ. 1928. Кн. 11.

Роман Тимченко

ПРОЦІВ Антон

(07.04.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Золочів (нині Львів. обл.) у сім'ї службовця. 1913 завершив навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студював право у Чернів. ун-ті. Належав до укр. акад. (студент.) т-ва "За-

пороже"; разом з А. Цигаником, К. Купчанком, О. Найдюю, Є. Проданом та ін. був співзасн. 21.12.1913 укр. акад. козацтва "Чорноморе" в м. Чернівці.

Під час РСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк. артилерії, воював на фронті; іменованій лейтенантом.

У 11.1918 вступив до УГА, служив у гармат. полку в Коломиї. У його складі як командант батареї відбув на фронт біля м. Львів. 1.01.1919 отримав військ. звання поручника. Напередодні Чортків. офензиви призначений командантом 3-ї батареї новосформованого 6-го артполку 6-ї Рав. бригади, брав участь у наступних боях.

Подальша доля невідома.

Літ.: Альманах для відзначення сто-семестрового ювілею Українського Академічного Козацтва "Чорноморе" – Чернівці 1913–1963. Нью-Йорк, Філадельфія, 1963. С. 10; Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях ХІХ–ХХ ст. Львів, 2001. С. 201; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 190; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 305; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 53; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Нью-Йорку, Відні та Мюнхені. Нью-Йорк, 1970. С. 18, 27; Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Вінніпег, 1974. С. 285.

Петро Гуцал, Володимир Старик

ПРОЦЬ

Іван Давидович

(08.10.1886–1968) – педагог, ред., публіцист, політ. діяч. Брат Й. Проця. Н. в м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.) в сім'ї міщанина-ткача. Середню освіту здобув у Станиславів. г-зії з польс. мовою викладання та в АГ м. Львів, де 1912 склав матуру. Перед РСВ – співробітник ред. час. "Руслан".

У роки РСВ служив у відділі преси Військ. мін-ва в м. Відень, редагував газ. "Відродження України" (Відень, 1918). Службовець пресового бюро еміграц. уряду Є. Петрушевича у Відні. Автор статей у ж. "Український Скиталець" (Відень, 1922–23).

Восени 1923 разом з Є. Петрушевичем переїхав до м. Берлін. Ред. офіційоу "Український Прапор" (1923–31). Чл. Політ. центру Зх. України в Берліні. Повернувся до Галичини, працював у ред. газ. "Діло" (1937–38). Вітав вступ ЧА в Зх. Україну 1939. Вчителював у СШ на Жовків. передмісті Львова (10.1939–02.1940). Пізнавши суть рад. режиму, перед загрозою арешту втік до Німеччини (1940).

П. у м. Берлін.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 677–678; Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 320–321.

Олег Павлишин

ПРОЦЬ

Йосиф Давидович

(02.06.1879–14.05.1968) – церк. і громад. діяч. Брат І. Проця. Н. в м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в нар. шк. у Богородчанах (1887–91), г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1891–98), духовній семінарії та богослов. ф-ті ун-ту м. Львів (1898–1902). Священічі свячення 1902 уділив митрополит А. Шептицький. З 01.1903 – приватний сотрудник, згодом адміністратор у с. Вербівці (нині Теробовлян. р-ну Терноп. обл.). Адміністратор парафії с. Устя-Зелене (нині Монастирис. р-ну Терноп. обл.; 1905–06), де заснував Братство тверезості, гурток "Апостольство молитви" й касу Райффайзена. Чл. осередку, згодом чл. управи Т-ва допомоги вбогим греко-катол. церквам св. Ап. Петра (з 1905). З 03.1906 – катедральний сотрудник у Станиславові, катехит у в'язниці місц. цісарсько-королів. суду, згодом також у реальній шк., працівник єпископ. консисторії в Станиславові. 1909 з ініціативи П. засновано читальню т-ва "Просвіта" в с. Княгинин (нині в складі м. Івано-Франківськ).

З 09.1910 – сотрудник у м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), з 1911 – катехит цісарсько-королів. реальної шк. в Снятині, наставник молоді в бурсі та в захоронці (обидві зруйновані в ході

бойових дій 1914–15). 1917 – тимчасовий адміністратор у с. Стецева (нині Снятин. р-ну).

1914 очолював к-т призову рекрутів до відділів УСС на Снятинщині, 1918 підтримав укр. нац.-демократ. Листопадову революцію і держ. буд-во ЗУНР. 1919 в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) вийшла друком брошура П. під назвою "Чим воюють проти нас поляки?", у якій священник закликав "в сю велику хвилю... усіма силами боронити Україну перед хижими ворогами!". Восени 1919 був арештований польс. владою за звинуваченням у проведенні набору до УСС та УГА, ув'язнений на 4 місяці. Після звільнення перебував під таємним наглядом польс. адміністрації.

1920 ініціював створення приватної г-зії під проводом УПТ "Рідна школа", де став катехитом і заст. дир., сприяв заснуванню позичкової каси "Прут", складу "Народної торгівлі" та "співацько-касинового" т-ва "Боян", відновленню церк. братств тверезості й Серця Христового, читалень т-ва "Просвіта" в м. Снятин, с. Потічок і Кулачин (нині обидва Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.), очолив гурток УПТ "Рідна школа" в Снятині. У 10.1924, коли польс. влада закрила укр. г-зію в Снятині, П. призна-

чений парохом у с. Лісна Слобідка (нині Коломий. р-ну), духівником та ординаріатським делегатом у шкільн. справах Коломий. деканату. 1925 повернувся до Снятина, де знову призначений катехитом держ. реальної г-зії; ці обов'язки гідно виконував до поч. ДСВ. 1925 організував "Апостольство молитви" й Т-во Івана Милостивого в Снятині, іменований почесним радником єпископ. консисторії в Станиславові. У 01.1926 заснував осередок Укр. християн. орг-ції (УХО) в Снятині, у 07.1926 як представник УХО увійшов до складу НК УНДО. 1928 включений як канд. у послы сенату до передвиборного списку УНДО, але не здобув перемоги у виборчій кампанії. У 09.1937 підтримав заснування читальні т-ва "Скала", увійшов до складу її управи. У 11.1938 відправив панахиду з нагоди 20-ліття Листопадового чину.

У період нім. окупації очолив повітову делегатуру УЦК в Снятині, організував 1 нар. та 2 шкільні кухні, 2 бурси й дитсадок, співпрацював з представником УЦК в м. Львів К. Паньківським. Влітку 1944 встиг виїхати зі Снятина до м. Самбір (нині Львів. обл.), але потрапив у "розробку" органів НКДБ. Відмовився підтримати Ініціативну групу по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ. У 07.1945 П. заявив: "Я прийняв присягу греко-католицької церкви і помру греко-католиком. Радянська конституція передбачає свободу віросповідання. Я би просив, щоб греко-католицьку церкву залишити". У 09.1945 арештований органами НКДБ в Дрогобиц. обл. Заслання відбував за Полярним колом у Сибіру. Після 10 р. заслання повернувся до Львова.

П. у м. Львів, де й похований на Янів. кладовищі. У 05.1998 перепохований у м. Снятин.

Літ.: Будз К. "Возз'єднання" чи "невозз'єднання": греко-католицьке духовенство в умовах ліквідації Церкви (1945–1946) // Наукові записки НаУКМА. Т. 130. Історичні науки. К., 2012. С. 27–32; Грекулук І. Отець Проць – просвітитель-духівник // Слово: Інформаційно-методичний вісник. Снятин, 1998. Серпень. С. 100–105; Єгзешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церков-

ного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ, 2006; *Москалюк М.* Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. ХХ ст. К., 1998; *Трегуб М.* Матеріали архіву Товариства "Просвіта" у Львові в фондах Відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* Вип. 19. Львів, 2010. С. 628–630; *Шуварик М.* Рідкісні еміграційні видання українських студентів у Центральній і Східній Європі (1920–1930-ті роки) // *Записки Львівської національно наукової бібліотеки імені В. Стефаника.* 2013. № 5. С. 102–115.

**Андрій Королько,
Руслан Делятинський**

**ПРУДИУС
Петро**

(25.05.1892–03.04.1973) – поручник УГА, агроном, правник, громад. діяч. Н. в с. Бринці Церковні (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). 1914 закінчив гімназійні студії в м. Перемишль (нині Польща).

1914–18 – хорунжий 32-го Львів. артилер. полку, 11-го Львів. полку кінної кавалерії, старшина штабу 30-ї артбригади на Балкан. фронті. З 11.1918 – в УГА. Командант м. Ходорів (нині Львів. обл.). Четар, ад'ютант сот. Я. Воевідки в 1-му артилер. полку 1-ї бригади УСС УГА. Учасник боїв біля м. Львів з 22.11.1918,

Чортків. офензиви, походу УГА та ДА УНР на м. Київ. 1.03.1919 іменований поручником.

Працював агрономом у с-мі укр. кооперації. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1931).

1944 виїхав до Німеччини. Згодом емігрував до США. Голова Укр. нац. клубу в м. Нью-Йорк. Чл. ОБВУА.

П. у м. Нью-Йорк, де й похований на цвинтарі Маунт Олівет.

Тв.: *Прудіус П.* 1-ший гарматний полк // *Українська Галицька Армія* / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 91–94; *Його ж.* Ходорів // *Українська Галицька Армія* / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 175, 215.

Літ.: Бл. п. проф. Петро Прудіус // *Свобода.* 1973. 7 квіт. Ч. 65. С. 3.

**Олександр Луцький,
Кім Науменко**

ПУАНКАРÉ

Раймон

(Poincaré Raymond;

20.08.1960–15.10.1934) – франц. політ. і держ. діяч, прем'єр-міністр та президент Франції. Двоюрідний брат математика А. Пуанкаре. Н. в сім'ї інж. й держ. службовця в м. Бар-ле-Дюк (Франція). Здобув освіту в м. Нансі (Франція) та на юрид. ф-ті Паризьк. ун-ту. 1882 став адвокатом. 1887–1903 – депутат франц. парламенту від прогресистів, згодом

від утвореної ним групи лівих республіканців. 1893–94 – міністр освіти; наймолодший міністр в історії Франції. 1894–95 – міністр фінансів; з 1895 – знову міністр освіти. 1895 відкрив власну юрид. фірму, клієнтами якої були великі пром. й фінансові компанії, а також письменник Ж. Верн. 1897 обраний віце-президентом палати депутатів. Один із засн. правої партії Демократ. альянс (1901). З 1903 – сенатор. 1906 знову призначений міністром фінансів. З 1909 – чл. Франц. акад-ї.

21.01.1912–21.01.1913 – вперше прем'єр-міністр Франції, очолив коаліц. уряд, обійняв також посаду міністра закорд. справ. 1912 домігся підписання договору про протекторат Франції над Марокко, 1913 – прийняття закону про 3-річний строк військ. служби. Напередодні ПСВ відіграв ключову роль у зміцненні Антанти, союзу з Росією та розпалюванні військ. протистояння з Німеччиною (мав прізвисько "Пуанкаре-війна"). У 01.1913 під час президент. виборів переміг Ж. Клемансо; 18.02.1913–18.02.1920 – президент 3-ї Республіки, активно втручався в питання зовн. і внутр. політики.

У початковий період ПСВ успішно справився із завданням орг-ції нац. оборони проти нім. наступу. Під час ПСВ прихильник консолідації ("Священного єднання") різних політ. сил для досягнення перемоги. Намагався використати результати війни для встановлення франц. гегемонії в Європі. 1918–19 розійшовся з прем'єр-міністром Ж. Клемансо у питаннях припинення воєн. дій проти Німеччини (пропонував продовжувати наступ і захопити Берлін), а також політики щодо Великої Британії і США. Влітку 1917 погодився на створення у Франції "на період війни самостійної польської армії, яка перебуватиме під началом вищого французького командування та воюватиме під польським прапором". 04.1918 підтримав ідею відправки цієї армії до Польщі. Її одразу було задіяно проти ЗУНР. Брав участь в укладенні Версал. мирн. договору 1919 з Німеччиною.

Після закінчення президент. повноважень з 1920 знову депутат Сенату. 1920 –

голова Репараційної комісії, один з лідерів правоцентрист. політ. коаліції Нац. блок (перемогла на парламент. виборах 1920). 15.01.1922–8.06.1924 – знову прем'єр-міністр Франції. Під час фінансової кризи в Німеччині відмовився відкласти виплату Німеччиною контрибуції і 11.01.1923 здійснив окупацію нім. області Рур, щоб стягнути заборговані виплати.

Прихильно поставився до ноти польс. уряду від 9.02.1923 про визнання сх. кордонів Польщі. У відповідь на звернення прихильників екзильного уряду ЗУНР заявив, що сх.-галиц. питання ще остаточно не вирішене. 15.03.1923 від ім. Франції поставив підпис під рішенням Ради амбасадорів про визнання сх. кордонів Польщі, встановлених за Ризьк. трактатом; тер. Сх. Галичини визнавалася складовою 2-ї Речі Посполитої. У 03.1923 зустрічався в м. Париж із митрополитом УГКЦ А. Шептицьким з питання держ.-правового статусу Сх. Галичини.

На виборах 1924 внаслідок фінансової кризи зазнав поразки. 23.07.1926–29.07.1929 – знову прем'єр-міністр Франції; до 1928 одночасно міністр фінансів. Проводив курс на б-бу з інфляцією і стабілізацію франка, повернув йому золотий стандарт (1928).

1929 подав у відставку за станом здоров'я, відійшов від політ. діяльності. Автор мемуарів "На службі Франції" у 10 т. ("Au service de la France", 1926–33).

П. у м. Париж.

Лит.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 654, 666; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 302, 317, 318, 373, 420; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 224–225; *Keiger J. F. V. R. Poincaré. Cambridge, 1997; R. Poincaré: un homme d'État lorrain. Bar-le-Duc, 1989; Roth F. R. Poincaré. Paris, 2000.*

Богдан Паска

ПУЗА
Євген Євгенович

ПУЗА
Євген Євгенович

(02.02.1880–13.12.1922) – професійний військовий, юрист, журналіст, отаман УГА, громад.-політ. діяч. Н. в колиш. угор. пров. Бачка (нині в складі Сербії) в сім'ї лісничого, згодом старшого лісничого в м. Батасек (нині в пд. Угорщині), який з 1894 працював на укр. Мараморощині, мешкав у с. Екермезо (нині смт Міжгір'я Закарп. обл.).

Навч. в кадет. шк. З 08.1899 іменованний кадетом – заст. офіцера, з 1.11.1900 – лейтенантом піхоти, з 1.11.1906 – обер-лейтенантом піхоти 91-го Богем. полку піхоти (штаб полку в м. Прага). З 1.10.1903 переведений на службу лейтенантом у Військ. геогр. ін-т (ВГІ) м. Відень, завданням якого була розробка військ. карт для потреб армії. 1906 приділений до картографічної групи (зимова станиця у Відні) ВГІ, при цьому залишався офіцером 91-го піх. полку.

1911 переведений у запас як непридатний до військ. служби, з того часу перебував у резерві командування 6-го корпусу для використання на випадок мобілізації. Переїхав до м. Тарачкоз (нині смт Тересва Тячів. р-ну Закарп. обл.). Згодом працював нотаріусом у с. Кересмезо (нині смт Ясіня Рахів. р-ну Закарп. обл.). У 12.1914 р. іменованний капітаном і повернутий на військ. службу у ВГІ на період мобілізації. Служив у ВГІ до кін. війни. Нагороджений військ. ювіл. хрестом. За поданням резервного шпиталю в Марамороському Сігеті нагороджений почесною відзнакою Червоного Хреста 2-го кл. з військ. декорацією.

Після демобілізації повернувся до праці нотаріуса в Ясіні. У серед. 1918 був переведений на службу до с. Іза (нині Хуст. р-ну Закарп. обл.). Делегований громадою с. Іза до участі в установчих зборах Мараморощ-Сігет. руської (укр.) нар. ради 18.12.1918 в м. Марамороський Сігет, де був обраний чл. ради від громади с. Іза. Делегат Все-нар. зборів закарп. українців у м. Хуст 21.01.1919, які проголосили злуку укр. комітетів Угорщини з ЗУНР. Був обраний до складу Центр. нар. ради (голова

М. Брацайко) як один з 3 заст. голови. Був одним з 3 делегатів від Закарпаття (разом зі С. Ключураком та І. Климушем), які 2–3.01.1919 перебували в столиці ЗУНР – м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) та вручили Є. Петрушевичу рішення нар. віча в Ясіні від 8.11.1918 про об'єднання Закарпаття із ЗУНР. З 04.1919 був офіц. представником Руської (Укр.) нар. ради в Угорщині перед урядом ЗУНР.

З 01.1919 – летун 1-ї авіасотні 1-го авіаполку УГА з досвідом бойових розвідувальних та бомбових вильотів, згодом команд. укр. ЛВ в м. Красне. 1.03.1919 іменованний отаманом піхоти при НКГА. Як авіаконструктор став відомий своїм винаходом безмоторного аероплана (літака-велосипеда), на вдосконалення якого згодом отримав матеріальну допомогу від чехословац. уряду. З 10.04.1919 замінив сот. П. Франка на посаді референта летун. справ при ДСВЗ ЗУНР. Повернувшись на короткий час на Закарпаття, провадив агітацію проти Угорщини, за що був заарештований угор. владою та засуджений до смертної кари. Утік з ув'язнення, знову пробрався до Галичини. Один з організаторів з'їзду делегатів закарп. Гуцульщини в Станиславові 7.05.1919. 25.05.1919 віддав наказ кільком укр. літакам перелетіти на тер. ЧСР. Після переходу УГА через р. Збруч у 07.1919, діставшись через зайняті румунами області до окупованого чехами м. Ужгород, виїхав на Пряшівщину, звідти до м. Прага, де вступив до "землеписного" підрозділу чес. армії.

За поданням Г.-І. Жатковича, голови заснованої наприкінці 07.1919 Директорії Підкарпат. Русі (дорадчого органу, покликаного допомагати чехословац. військ. адміністрації краю вирішувати питання мов, шкіл, релігії та місц. самоврядування) 12.08.1919 включений, разом з Ю. Брацайком, А. Волошином та В. Туркиняком, до складу Директорії Підкарпат. Русі (ДПР). На час перебування в США Г.-І. Жатковича виконував роль його заст. в Празі, інформуючи голову ДПР про недотримання чес. урядом узятих на себе домовленостей щодо надання автономії Підкарпат.

Русі, зокр. про небажання уряду затвердити персональний склад ДПР. Як заст. голови Руської ЦНР в Хусті написав 22.08.1919 Президентові ЧСР Т. Масарику листа, у якому протестував проти порушення Чехословацчиною умов Паризьк. мирн. договору, згідно з яким Закарпаття мало отримати повну нац. автономію; стверджував, що закарп. русини вважають себе ч. укр., а не рос. народу; протестував проти передачі всіх владних повноважень чес. адміністраторові Підкарпат. Русь Я. Брейхе та проти призначення ним галиц. москвофілів на керівні посади; заявляв, що їх потрібно звільнити, призначивши замість них представників закарп. інтелігенції, котрі знають мову свого народу. Питання про затвердження П. на посаді чл. ДПР порушував Г.-І. Жаткович під час зустрічі 11.11.1919 з міністром внутр. справ М. Свехлою, а також під час наради 9.12.1919 з Президентом Т. Масариком, прем'єр-міністром М. Тусаром та міністром А. Швеглюю. 9.12.1919 П. замінив К. Прокопа на посаді чл. ДПР, відповідального за внутр. справи.

Наприкінці 09.1919 увійшов до складу русин. територ. комісії (разом з А. Бескидом, О. Невицьким та А. Волошином), завданням якої було усталити адм. кордон між Словацчиною і Прикарпат. Руссю на переговорах у Празі з аналогічною словац. комісією. Укр. делегація висунула вимогу включити до Прикарпат. Русі Ужанську та Земплин. жупи (повіти), більшу ч. Шаришської жупи (Пряшівщину) та округ Стара Любовня зі Спішської жупи. За результатами переговорів сторони не досягнули компромісу, оскільки клуб словац. депутатів тимчасової нац. асамблеї заявив, що добровільно погодиться віддати українцям лише вузьку (завширшки бл. 5 км) смугу на правому березі р. Уж. Узяв участь у зустрічі 27.01.1920 в Празі міністрів Е. Бенеша й А. Швегли з головою ДПР Г.-І. Жатковичем та її чл. – Ю. Брацайком, Є. Пузою та О. Торонським, на якій ДПР було поділено на 3 комісії – територ., статутну й адм. Продовжував активну роботу в територ. комісії ДПР.

21.04.1920 разом зі С. Клочураком та Я. Остапчуком заснував Соціал-демократ. партію Підкарпат. Русі (СДППР), не пов'язану ні з чехословац. соціал-демократією, ні з 2-м Інтернаціоналом. Співзасн. і відп. ред. друкованого органу СДППР "Вперед" (15.04.1921–4.02.1922). Автор численних статей на громад.-політ. тематику. Організатор укр. життя на закарп. Гуцульщині, засн. і фундатор читалень т-ва "Просвіта". Ініціатор, разом з К. Грабарем та М. Брацайком, проведення в "Руському клубі" зборів укр. громадянства Ужгорода 19.05.1922 з метою порятунку Руського театру т-ва "Просвіта".

Після припинення діяльності (саморозпуску) ДПР 19.02.1920 працював тимчасовим контрактним урядовцем в уряді лісового референта. Останні 4 місяці життя важко хворів на сухоти.

П. у м. Ужгород, де й похований 15.12.1922 на цвинтарі на г. Кальварія за численної участі укр. громадянства.

Тв.: Пуза Є. 28-ый октовбер года 1920. // Народъ. 1920. Ч. 24; *Його ж.* Для нас, але без нас! // Народъ. 1920. Ч. 30; *Його ж.* Котру интернаціоналу? // Народъ. 1920. 23 жовт.; *Його ж.* Прихильники. Братя насильствія (террора) // Народъ. 1920. 30 листоп.; *Його ж.* Фальшиві лькаръ з Москвы // Народъ. 1920. 16 жовт.; *Його ж.* Школьнѣ sprawy на Подк. Руси // Вперед. 1921. Ч. 16.

Літ.: Габор В. Пуза Євген // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника за ред. М. Романюка. Вип. 2. Львів, 1995. С. 179–182; Євген Пуза [Некролог] // Руська нива. 1922. Ч. 51; Євген Пуза. (Посмертна згадка) // Свобода. 1923. 10 січ.; 3 Закарпатської України. Зїзд Закарпатських Українців в Хусті // Република. 1919. 4 лютого; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 83; Т. 5. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2009. С. 51–52; Клочурак С. До волі. (Спомини). Нью-Йорк, 1978. С. 85–89, 107, 119–124, 127–129, 131, 151, 155, 162–167, 186; Нарід Закарпаття хотів до України // Свобода. 1936. 18 берез.; Науковий збірник Му-

ПУКАЧ
Іван Андрійович

ПУЛЮЙ
Олександр-Іван
Іванович

зею української культури в Свиднику. Т. 21. Свидник, 1998. С. 146, 147, 152, 153; Порахуймося: Патентоване підприємство для руйнування людської честі. Очернююча брехня и правда. Чи Євген Пуза злочинець? Проч из руйнуванням честі! // Народъ. 1921. Ч. 2/3; Соціально-демократична партія на Підкарпаттю // Свобода. 1922. 5 верес.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 223, 231; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 312; Франко П. Летунський відділ УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 1. С. 9.

Володимир Старик

ПУКАЧ

Іван Андрійович

(09.10.1897–13.06.1937) – вояк УГА та ДА УНР. Н. в с. Стрільбичі (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Львів.

1915 мобілізований до австр. армії. Брав участь у ПСВ на Італ. та Сх. фронтах. 3.07.1916 потрапив до рос. полону. Після Лютневої революції в Росії 1917 поширював ідеї укр. самостійності серед жителів Донбасу. 1918 вступив до Січових стрільців у м. Київ; у складі полку П. Болбочана брав участь у боях проти більшовиків.

1–4.11.1918 – активний учасник Листопадового чину в м. Старий Самбір та Самбір (нині обидва Львів. обл.). 3 01.1919 – на укр. панцернику "Стрільець". Згодом потрапив у більшовиц. полон; у 08.1919 втік до м. Бердичів (нині Житомир. обл.). У 08–10.1919 служив на бронепотязі УГА "Вільна Україна". У складі ДА УНР брав участь у боях проти денікінців. Повернувся до м. Тернопіль, де заарештований польсь. владою та інтернований до табору м. Ланьцут (нині Польща). У 01.1920 втік із табору, повернувся до рідного села.

Активний учасник укр. нац. та культ.-просвітн. руху в Стрільбичах. З 1922 – голова місц. читальні т-ва "Просвіта". Організував спорудження нового будинку читальні "Просвіти" в селі (1932).

Загинув у с. Стрільбичі.

Лит.: Гащишин А. Стрільбичі. Село звитяги // Нація і держава. 2011. № 18.

С. 4–5; Посмертні згадки // ЛЧК. 1938. Ч. 5. С. 21.

Богдан Паска

ПУЛЮЙ

Олександр-Іван

(Олександр-Ганс) Іванович

(12.05.1901–31.12.1984) – січовий стрілець, старшина УГА, інж. Н. в сім'ї відомого укр. фізика І. Пулюя в м. Прага. Навч. в г-зії.

Доброволець УСС з 1917. У боях ПСВ участі не брав. У складі УСС учасник боїв за м. Львів з 11.1918. Десятник УГА. З 07.1919 – зв'язковий у складі кавалерійс. полку 8-ї бригади. Хорунжий. Поранений. Перехворів на тиф. У 05.1920 зумів утекти з більшовиц. полону в м. Одеса. Перебував у польс. полоні.

Втік до ЧСР. Згодом переїхав до Німеччини. Навч. в політехніці м. Бреслау (нині Вроцлав, Польща). Інж. електроніки. Автор винаходів у сфері передачі звуків. Причетний до створення перших звукових фільмів у м. Берлін. На поч. 1939 мобілізований до нім. армії. Служив у 9-му полку кавалерії "Фюрстенвальде". Оскільки володів польсь., рос., укр. та чес. мовами, згодом залучений до нім. розвідки (абверу). Працював у комісії з обміну громадянами між СРСР та Німеччиною. Сприяв виїзду з Галичини, зайнятої рад. військами, низки відомих укр. громад. та політ. діячів.

23.06.1941 разом з О. Масикевичем створив у складі 2-ї нім. армії (команд. ген.-полк. О. фон Шорберт) добровольчий укр. підрозділ "Пума", що проходив підготовку в м. Ясси (нині Румунія). Обер-лейтенант. Організував у містах Миколаїв, Херсон та ін. укр. адміністрацію, сприяв діяльності похідних груп ОУН. Після 25.08.1941, через переслідування нім. адміністрацією українців, розпустив підрозділ "Пума". До 1943 – нач. курсів підготовки групи абверу "Дромадер".

1944 повернувся до Австрії. Після ДСВ працював над апаратами для вир-ва кінофільмів. У м. Лінц створив власну кіностудію "Фрошберг" ("Froschberg"). Його документальні фільми "Забава камінцями" та "Сьогоднішнє містечко" нагороджені першою

нагородою на Берлін. міжнар. виставці. Вийшовши на пенсію, упорядковував архів І. Пулюя. Автор спогадів. Співорганізатор акції "Стежками Батьків по Європі".

Був одружений з графінею Альфредою Гогенталь (1926–17.01.1985), відомою художницею, скульптором, різьбярем, популяризатором укр. к-ри.

П. у с. Літцельдорф (земля Баварія, ФРН), де й похований разом з дружиною.

Тв.: Пулюй О. Г. Осінь 1939. 3 листів польової пошти // Вісті Комбатанта. 2009. Ч. 1. С. 66–72, Ч. 2. С. 75–82, Ч. 4. С. 86–93; *Puluj A. H.* Von der Galizischen Armee zur Deutschen Wehrmacht (1918–1939). Litzdorf, 1980.

Літ.: Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939–1945). Львів, 2003. С. 15, 74–79, 83–86, 214, 518; *Василик Л.* Орест Масикевич. Життя і творчість. Чернівці, 2004; *Верига В.* Посвячення військового цвинтаря у Фельдбаху // Вісті Комбатанта. 1978. Ч. 5–6; *Гайда Р.* Іван Пулюй. 1845–1918. Львів, 1998; *Гой П.* Пам'яті графині А. фон Гогенталь-Пулюй // Свобода. 1985. 20 берез. Ч. 53. С. 3; *Головач Ю., Пляцко Р., Сварник Г.* Петер Пулюй і архів Івана Пулюя. Львів, 2020; *Крохмалюк Р.* Олександр Іван Пулюй // Вісті Комбатанта. 1985. Ч. 1. С. 94–96; *Середницький Я.* Пума – Дромадер. Абвер. Кн. 1–2. Тернопіль, 2015; *Шанковський Л.* Похідні групи ОУН (причинок до історії похідних груп ОУН на центральних та східних землях України в 1941–1943 рр.). Мюнхен, 1958. С. 179.

Микола Вітенко

ПҮРА

Василь Іванович

(1890–1920) – старшина УГА. Н. в Золочів. пов. Випускник учител. семінарії.

Після проголошення ЗУНР вступив до лав УГА в ранзі четаря, приділений до 2-го корпусу. 3 кін. 01.1919 – харчовий старшина 2-ї Коломий. бригади. 1.03.1919 іменований поручником. Старшина 4-ї Золочів. бригади. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Воював у "чотирикутнику смерті".

Навесні 1920 розстріляний більшовиками на Вінниччині.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 154; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 315; Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 117.

Богдан Паска

ПУХАЛЬСЬКИЙ Станіслав

(Puchalski Stanisław;

05.01.1867–16.01.1931) – польс. військ. діяч. Н. в с. Вапівці (нині гміни Перемишль Підкарпат. в-ва, Польща). Навч. у військ. шк. м. Гюнс (нині Кьосег, Угорщина), Військ.-тех. акад-ї м. Відень (1884–87) та Шк. Ген. штабу (1890–93). 1887 розпочав офіцер. кар'єру як підпоручник 10-го піх. полку австр. армії. 1890 – поручник, 1896 – капітан з приділом до Військ. бюро залізниць. 1903 в ранзі майора став кер. штабу 45-ї піх. д-зії ландверу. 1910 достроково отримав ранг полковника. З 1911 – кер. 20-го Галиц. полку піхоти принца Генріха Прусського, який базувався в м. Краків і Новий Сонч (нині обидва Польща) і на 80 % був укомплектований поляками. З 09.1911 – кер. 24-ї піх. бригади. 1.11.1914 іменований генерал-майором.

Брав участь у ПСВ на Сх. фронті. 1915 отримав австр. орден Залізної Корони 2-го кл. Двічі нагороджений австр. хрестом "За військові заслуги" 3-го кл.; нім. Залізним Хрестом 1-го і 2-го кл.; кавалер австр. ордена Леопольда. 02–10.1916 – командант Польс. легіонів. Не зміг налагодити співпрацю з Ю. Пілсудським. З 1917 – кер. 12-ї піх. д-зії, яка базувалася на Буковині. 1.11.1917 отримав ступінь фельдмаршал-лейтенанта. Брав участь у боях на Італ. фронті.

Призначений військ. комендантом м. Перемишль (нині Польща), куди прибув 29.10.1918. 30–31.10.1918 співпрацював з попереднім комендантом міста ген. піхоти В. фон Негованом; вступив у свої обов'язки 1.11.1918. 30.10 змушений був під тиском місц. укр. політиків дозволити функціонування укр. міліції в місті. Запрошений на посаду кер. Польс. війська в Галичині; 1.11.1918

**ПУХАЛЬСЬКИЙ
Станіслав**

**ПУШКАР
Григорій (Гриць)**

офіційно перейшов до Польс. війська. Намагався зупинити встановлення укр. влади в Перемишлі. 1–3.11 телеграфував до м. Ряшів і Краків (нині обидва Польща) за військ. підтримкою. 2.11 оголосив мобілізацію до польс. війська в Перемишлі. 4.11 разом зі штабом інтернований укр. військовими. У полоні підписав наказ для польс. військ залишити м. Перемишль і Перемишл. пов. та віддати цю тер. укр. силам. Під натиском П. польс. сторона 6.11 пішла на укладення військ. конвенції з місц. УНРадою про перемир'я та встановлення демаркаційної лінії по р. Сян; П. було передано полякам. Проте польс. сили порушили угоду й зайняли м. Перемишль 11.11. За власним бажанням П. постав перед польс. генеральською комісією, що розглядала звинувачення проти нього. Комісія визнала його досвід та військ. знання, заявила, що "через слабкі нерви він непридатний для фронтової служби та самостійного командування", і розпорядилася передати П. у відання Верховного командування. 18.03.1919 прийнятий до Польс. війська в ранзі генерал-полковника; долучений до офіцер. резерву в м. Варшава. Керував курсами штабних ад'ютантів, брав участь у роботі Верифікаційної комісії. 10.06.1919 призначений кер. Шк. Ген. штабу. Одночасно керував Центр. комісією вишколу Польс. війська (з 21.08.1919) та дивізійним Центром вишколу в м. Ліда (нині Білорусь; з 17.11.1919). 10.02.1920 звільнений з посади кер. Шк. Ген. штабу. 10.03.1920 – шеф Департаменту І осн. озброєння та сил рухомого складу Мін-ва військ. справ (до 11.1920), чл. Військ. ради. З 1.03.1921 переведений до резерву армії, з 31.03 – на пенсію з правом носіння мундира. 23.10.1923 Президентом С. Войцеховським затверджений у ранзі генерала д-зії.

П. у м. Варшава, де й похований на військ. цвинтарі Повонзки.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 467–471, 504–509; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр.

Львів, 1998; *Encyklopedia wojskowa. Dowódcy i ich armie. Historia wojen i bitew. Technika wojskowa.* Warszawa, 2007; *Klimecki M.* Wojna polsko-ukraińska o Lwów i Galicja Wschodnią 1918–1919 r. *Aspekty polityczne i wojskowe.* Warszawa, 1997; *Kryska-Karski T., Żurkowski S.* Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991.

Микола Литвин, Богдан Паска

ПУШКАР Григорій (Гриць)

(1898–1954) – четар УГА, громад. діяч. Брат чет. УГА І. Пушкаря. Н. в с. Вербиця (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща) в заможній сел. сім'ї. Випускник г-зії.

Хорунжий УГА. Команд. 2-ї батареї 11-го арtpолку 11-ї Стрий. бригади. Учасник Чортків. офензиви. 1.08.1919 іменований четарем. З кін. 1919 – у складі 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. Інтернований поляками. Перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звільнений 13.12.1920.

Займався с. госп-вом. З 1922 – солтис у с. Вербиця. Очолював відділ УВО. Активно підтримував місц. філію "Просвіти", "Рідної школи", Аматор. театр, хор. Чл. УНДО, учасник повітових з'їздів партії. Разом з парохом Ю. Криницьким домагався закриття останнього шинку в селі.

У 01.1940 депортований до Сибіру. 1949 писав до свого племінника О. Пушкаря, перебуваючи в Казахстані.

П. і похований у с. Вовків (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

Літ.: *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія.* 2015. Вип. 4. С. 68; *Гаєвой М.* Село Вербиця в часи Другої світової війни та перші повоєнні роки. Львів, 2019; *Дорош М.* Перші листопадові дні 1918 р. і організація Угнівської кавалерії в м. Угнові // *ЛЧК.* 1939. Ч. 1. С. 15–16; *Пушкарь О.* Лагерний триптих. Варшава, 1994. С. 202; Угнів та Угнівщина: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1960. С. 126–127, 145, 170; *Шанковський Л.*

Українська Галицька Армія. Вінніпег, 1974. С. 48.

Микола Гаєвой

ПУШКАР

Іван

(01.07.1891–06.01.1919) – четар УГА. Брат чет. УГА Г. Пушкаря. Н. в с. Вербиця (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща) в заможній сел. сім'ї. До 1906 навч. в г-зії м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Випускник АГ м. Львів (1913). Студював медицину у Львів. ун-ті.

Учасник ПСВ. Санітар австр. армії. Учасник Листопадового чину в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). 27–29.11.1918 організував ОВК в м. Угнів, зібрав понад 200 стрільців, з якими спробував відвоювати в поляків м. Рава-Руська. Після невдачі 3–5.12.1918 разом з комісаром Охримовичем провів мобілізацію українців у Рава-Руськ. пов., сформувавши Угнів. курінь піхоти з 4 сотень по 150 стрільців у кожній. Команд. 1-го Угнів. куреня, згодом 2-го куреня Белз. бригади.

Загинув, перевіряючи бойові позиції своїх підрозділів біля с. Махнів (нині Махнів Старий гміни Любича-Королівська Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща). Похований у с. Вербиця поряд із чет. С. Васканом та понад 50 стрільцями. Їх поховання дивом уціліло після 1947, коли було депортовано місц. укр. нас.

Літ.: Бречка Д. До історії 9-ої Белзької бригади УГА // Надбужанщина. Сокальщина, Белзчина, Радехівщина. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. Т. 1. С. 196–209; *Гаєвой М.* Село Вербиця в часи Другої світової війни та перші повоєнні роки. Львів, 2019; *Дорош М.* Перші листопадні дні 1918 р. і організація Угнівської кавалерії в м. Угнові // ЛЧК. 1939. Ч. 1. С. 15–16; Угнів та Угнівщина: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1960. С. 126–127, 145, 170; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпег, 1974. С. 48.

**Олександр Луцький,
Кім Науменко**

ПУШКАРИК

Микола

(1897–04.12.1919) – вояк УГА. Н. в с. Гориславичі (нині Мостис. р-ну Львів. обл.).

Гармаш 11-ї бригади УГА. Воював у Галичині та Наддніпрянщині.

П. від тифу й похований у с. Хутори Великі (нині Вінницькі Хутори Вінниц. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Гайдукевич О. Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 115.

Олег Павлишин

**ПУШКАР
Іван**

ПУШКАРІУ

Секстіл Іосиф

(Pușcariu Sextil Iosif;

04.01.1877–05.05.1948) – рум. лінгвіст, філолог. Н. в м. Брашов (нині Румунія). Випускник місц. рум. г-зії. Студював у Паризьк. ун-ті 1899–1901. Доктор. ступінь здобув в ун-ті м. Лейпциг (нині ФРН) під кер-вом Г. Вайганда. 1904 працював в ун-ті м. Відень. З 1901 регулярно публікувався в "Gazeta de Transilvania". Чл. Акад-ї Румунії з 1906. З 1906 працював у Чернів. ун-ті.

З поч. ПСВ служив в армії як австр. патріот. 10.1918 – співзасн. газ. "Glasul Bucovinei", належав до складу РНР, був її співголовою. Активно виступав за приєднання Буковини до Румунії. У 11.1918 організував захоплення рум. силами м. Чернівці та витіснення з краю укр. підрозділів. Утримував низку населених пунктів до підходу регулярних рум. військ під командуванням Я. Задіка. Вороже виступав щодо ЗУНР. Підтримував виселення укр. службовців з Буковини до Галичини, проведення операції "Покуття" рум. армією. Надалі співпрацював з І. Я. Ністором у справі створення Демократ. партії об'єднання Буковини.

Був ректором ун-ту в м. Клуж (нині Румунія). 1930 посприяв створенню Архіву фольклору. В серед. 1930-х долучився до Легіонерського руху, співпрацював з газ. "Buna Vestire". У 08.1940–43 очолював Рум. ін-т у м. Берлін, займався антиугор. пропагандою. З 1939 – чл. Руської АН.

**ПУШКАРІУ
Секстіл Іосиф**

**ПШЕПЮРСЬКИЙ
Андрій Антонович**

П. від серцевого нападу в с. Бран (нині Румунія).

Ігор Піддубний

**ПШЕПЮРСЬКИЙ
Андрій Антонович**

(10.12.1874–03.10.1945) – капелан УСС, громад. діяч. Брат капелана УГА о. Й. Пшепюрського. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Перемишль (нині Польща; матура 1897), на богослов. ф-ті ун-ту та духовній семінарії м. Львів (1897–1901), духовній семінарії в Перемишлі (1901). Одружений. Свячення на диякона 1.09.1901, на священника 8.09.1901 отримав з рук єпископа К. Чеховича в катедральному соборі в Перемишлі.

Душпастир. працю розпочав як пом. свого тестя, пароха с. Боляновичі (1.10.1901–30.09.1903). Потім в. о. пом. пароха в с. Верхрата (нині гміни Горинець-Здруй Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща; 1.10.1903–31.08.1905), адміністратора (з 1.09.1905) й пароха в с. Тернавка (нині гміни Маркова Ланьцут. пов. Підкарпат. в-ва, Польща; 1.04.1906–25). У с. Тернавка, розташованому як своєрідний укр. анклав в оточенні польс. сіл, П. заснував читальню т-ва "Просвіта", гурток т-ва "Сільський господар", подбав про відкриття укр. шк. Наділений крилошан. відзнаками 28.06.1913.

На поч. ПСВ за доносом поляків із сусіднього с. Гусів (нині гміни Маркова Ланьцут. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) був заарештований угор. військ. підрозділом, обвинувачений у шпигунстві на користь Росії, але від смертного вироку його захистив староста Переворс. пов. Благословив сотні УСС В. Дідушка й О. Семенюка на перші бої в Карпатах 27–28.09.1914. У 12.1914 став польовим духівником (у званні капітана) Легіону УСС, з якими пройшов увесь фронтний шлях у період ПСВ. Відслужив кілька панахид під час поховань на г. Маківка (нині на тер. Сколів. р-ну Львів. обл.) полеглих бійців УСС. У серед. 1918, у зв'язку з хворобою, отримав відпустку, зарахований до капеланів у резерві, повернувся до с. Тернавка, де його застав розпад Австро-Угор. імперії. На-

городжений 3 медалями – хрестами за воєн. заслуги: золотою, срібною і залізною. Оскільки місцевість перейшла під владу Польщі, то не зміг ані повернутися до УСС, ані вступити до УГА. 1920 допомагав інтернованим польс. владою в таборі в м. Ланьцут воякам УГА та ДА УНР.

1921 в с. Тернавка відновив читальню т-ва "Просвіта" й гурток "Сільський господар", заснував "Апостольство молитви", б-ку, церк. хор, церк. крамницю, громад. касу, збудував плебанію. 1925 переїхав на парафію с. Старява (нині Мостис. р-ну Львів. обл.), де розгорнув активну душпастир. та громад. діяльність – збудував 1930 муровану церкву Воздвиження Чесного Хреста (за проектом архіт. Є. Нагірного), плебанію, заснував читальню "Просвіти", кооператив "Вперед", т-во "Луг". Працював в укр. повітов. установах і т-вах м. Мостиська: філії т-в "Просвіта", "Сільський господар", К-т орг-ції кооперативів (КОК), "Рідна школа" та ін., був повітов. організатором УНДО. Єпископ Й. Коциловський іменував П. радником консисторії в Перемишлі.

Під час 1-ї рад. окупації (1939–41) П. неодноразово викликали на допити в НКДБ. Переживання, пов'язані з курсом рад. влади на ліквідацію УГКЦ та родинною трагедією (син Богдан-Іван убитий 1941 органами НКВС у львів. в'язниці "Бригідки"), підірвали здоров'я П.

П. і похований у с. Старява (нині Мостис. р-ну Дрогобиц. обл.). На церкві в с. Старява встановлено меморіальну дошку П.; його іменем названо вул. в м. Яворів.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 85, 192–193; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 82, 417, 508; Т. 2: Документи і матеріали (1939–1950). Львів, 2015. С. 283; *Шах С.* Де срібнолентий Сян пливе: Історичний нарис української державної гімназії в Перемишлі. Брюссель, 1977. С. 43,

92; Ярославщина і Засяння. 1031–1947. Історично-мемуарний збірник / ред.-упор. М. Семчишин. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. С. 251, 253, 576, 583–587.

**Руслан Делятинський,
Богдан Прах, Олег Єзрешій,
Роман Кураш**

ПШЕПЮРСЬКИЙ Йосиф Антонович

(07.01.1886–10.07.1955) – капелан УГА, громад. діяч. Брат о. А. Пшепюрського, капелана УСС. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Перемишль (нині Польща; матура 1905), у духовних семінаріях м. Львів (1905–09) та Перемишль (1909–10). Одружений. Свячення на диякона (21.07.1918) та на священника (28.07.1918) отримав з рук єпископа Й. Коциловського в катедральному соборі Перемишля.

Капелан УГА (1918–20). Факт його капеланства пізніше підтвердив на допиті 16.12.1946 священник Р. Решетило (1880–1952).

Пом. пароха в с. Белзець (нині гміна Белзець Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща) та Любича-Королівська (нині гміна Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща; 1921–24), пом. пароха в с. Домашів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.; 1924), адміністратор парафії с. Крупець (нині гміна Красностав Красностав. пов. Люблін. в-ва, Польща; 1924–27), парох с. Хоробрів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.; 1927–46). Під час фронтових боїв 1944 виїхав на декілька місяців, 24.06.1945 повернувся на парафію.

Заарештований 15.09.1945 з 30 парафіянами, 6 тижнів перебував у в'язниці в м. Грубешів (нині Люблін. в-ва, Польща). Під час допитів був побитий, фізично виснажений, насилу зміг повернутися до Хороброва. Після депортації укр. нас. з Польщі до УРСР з 06.1946 залишився на тер. Польщі й проживав з дружиною та

дочкою на парафії с. Ульгівок (нині гміна Ульгівок Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща). Під час акції "Вісла" в 06.1947 переховувався в залізн. вагоні, проте був виселений до м. Сроково (нині с. гміни Сроково Кентшин. пов. Вармінсько-Мазур. в-ва, Польща). З 1947 – пом. пароха лат. обряду в м. Гіжицько (нині Гіжиц. пов. Вармінсько-Мазур. в-ва, Польща). Збереглося листування П. з ген. вікарієм для греко-католиків у Польщі о. М. Ріпецьким.

П. і похований у м. Гіжицько.

Літ.: Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 82–83; Т. 2: Документи і матеріали (1939–1950). Львів, 2015. С. 283, 392, 402, 403, 652–654, 783.

**Руслан Делятинський,
Богдан Прах, Олег Єзрешій**

П'ЯСЕЦЬКИЙ Володимир Львович

(15.10.1897–12.01.1919) – хорунжий УГА. Н. в с. Звертів (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священника. З дитячих літ проживав у с. Реклинець (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), де його батько обіймав парафію. Випускник АГ м. Львів (01.1916).

На поч. 1917 мобілізований до австро-угор. армії, воював на Рум. фронті. Потрапив у ворожий полон, з якого зумів утекти й через м. Одеса повернувся до Галичини. У 11.1918 вступив до УГА, був командантом сотні.

Загинув у бою біля м. Жовква. Похований у с. Реклинець.

Дж.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 16; Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові на шкільний рік 1915–1916. Львів, 1916. С. 52.

Петро Гуцал

Р

РАБІЙ
Володимир-Роман
Францович

РАБІЙ
Михайло-Костянтин
Францович

РАБІЙ

Володимир-Роман Францович

(01.09.1896–25.10.1973) – військовик, священник УГКЦ, громад. діяч. Брат М.-К. та Ю.-Є. Рабіїв. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.) у сім'ї греко-католического священника й громад. діяча.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Як вояк УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19, поранений у бою.

Після визвол. змагань здобув освіту в Перемишл. духовній семінарії. 1922 рукопокладений єпископом Й. Коциловським на священника. До 1944 – парох у м. Комарне (нині Комарно Гордоц. р-ну), с. Хащів (нині Турків. р-ну, обидва Львів. обл.) та с. Юрівці (нині гміни Сянок Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Провадив серед пастви просвітн. діяльність, організував читальні т-ва “Просвіта”, кооперативи, дитсадки (захоронки). Дописував до укр. католических часописів. За активну реліг. й громад. діяльність зазнав переслідувань від польс. влади, був ув'язнений у тюрмі “Бригідки” м. Львів. Співробітник редакції краєзнавчого час. “Літопис Бойківщини”, опрацював і видав катехизм.

1944 виїхав до Німеччини, працював у м. Ландсгут, звідти емігрував до США. Від 1950 – душпастир церкви Св. Юрія м. Нью-Йорк. Нагороджений пропам'ятною відзнакою УСС та Хрестом УГА.

П. у м. Нью-Йорк. Похований 30.10.1973 на цвинтарі “Ворота небесні”.

Літ.: Бойківщина. Монографічний Збірник Матеріалів про Бойківщину з Географії, Історії, Етнографії і Побуту / ред. М. Утриско. Філядельфія; Нью-Йорк, 1980. С. 107, 249; *Лесів М.* Софія Рабій-Карпинська (1908–1997) // Бойківські говірки: збірник статей. Перемишль, 2011. С. 7–14; Помер о. Володимир Роман Рабій // Свобода (США). 1973. 27 жовт. С. 1.

Микола Лазарович

РАБІЙ

Михайло-Костянтин Францович

(19.11.1898–17.09.1958) – десятник УСС, хорунжий УГА, педагог, науковець, письменник, фольклорист, художник.

Брат В.-Р. та Ю.-Є. Рабіїв. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.) у сім'ї греко-католического священника й громад. діяча.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 1915, воював на Сх. фронті. 19.03.1917 склав матуру на гімназійн. курсах у м. Відень. Від 10.05.1917 – у Збірній станиці УСС під командуванням чет. М. Новаковського, яка займалася набором добровольців до Легіону УСС і по чергово проводила роботу в м. Стрий (нині Львів. обл.; 10.05 – серед. 09.1917), Станиславів (нині Івано-Франківськ; 2-га пол. 09.1917 – поч. 04.1918) та Львів (2.04–17.08.1918).

Як старшина 2-го корпусу УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19, у т. ч. боях за м. Львів та Чортків. офензиві. Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців, перебув “чотирикутником смерті”. 1920 інтернований у польс. таборі для військовополонених, після звільнення з якого повернувся до Самбора.

Вивчав право в Укр. таємному ун-ті м. Львів, історію та філологію – у Краків. ун-ті (1923–27), малярство – у Краків. акад-ї мист-в. Співзасн. Укр. студент. громади. Після завершення студій викладав історію та укр. мову в г-зії та дівочій учител. семінарії сестер ЧСВВ м. Дрогобич (нині Львів. обл.), де заснував аматор. театр. гурток. Від 1929 – дійсний чл. НТШ, від 1932 – д-р філософії. 1942, на прохання управи міста, організував та очолив у Дрогобичі Укр. міськ. театр.

1944 разом з родиною виїхав до Німеччини, де в м. Ландсгут заснував укр. г-зію для дітей переселенців; учителював, видав для учнів підручник з укр. мови, історії, мист-ва й к-ри. Водночас був проф. УТГІ м. Регенсбург та УВУ м. Мюнхен (обидва нині ФРН). Невдовзі емігрував до США, де працював на ф-ці, згодом викл. і дир. (1953–58) курсів українознавства в м. Нью-Йорк, співробітник радіокомпанії. Автор повісті “Калин Соколовський”, істор. і побутових оповідань, наук. досліджень, статей, значної кількості худож. картин; упорядник зібраних на Бойківщині етногр. матеріалів, зокар. записів нар. та

обрядових пісень. 1957 видав зб. істор. оповідань "На передодні".

П. у м. Нью-Йорк (США). 20-27.04.1980 т-во "Бойківщина" й відділ "Маківка" влаштували посмертну виставку малярських тв. Р. у Нью-Йорку. 26.11.2008 виставку, присвячену життю і творчості Р., відкрили в Палаці мист-в музею "Дрогобиччина" в м. Дрогобич, де експонували матеріали колекції укр. фольклору, зібраної Р. на Бойківщині.

Літ.: Бойківщина. Монографічний Збірник Матеріалів про Бойківщину з Географії, Історії, Етнографії і Побуту / ред. М. Утриско. Філядельфія; Нью-Йорк, 1980. С. 107, 227, 246; *Витвицький В.* Жмуток споминів на могилу д-ра Михайла Рабія // Свобода (США). 1959. 18 верес. С. 3; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Лесів М.* Софія Рабій-Карпинська (1908–1997) // Бойківські говірки. Перемишль, 2011. С. 7–14; *Соневіцька О.* Т-во "Бойківщина" вшановує свого земляка проф. д-ра Михайла Рабія // Свобода (США). 1980. 17 квіт. С. 3.

Микола Лазарович

РАБІЙ

Франц Валентійович

(19.02.1860–25.05.1933) – священик УГКЦ, реліг. і громад. діяч. Н. в с. Рудники (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.) у спольщеній укр. родині. 1884 рукопокладений на священика; служив сотрудником (священиком-пом.), катехитом, від 1907 – парохом храму Різдва Пресвятої Богородиці м. Самбір (нині Львів. обл.). Розбудовував храм, придбав ще 1 будинок для дитсадка (захоронки), був чл. к-тів для спорудження таких будівель у центрі Самбора, як "Нар. торгівля" і "Ризниця" (крамниця з церк. виробами), 1908 побудував капличку на місц. цвинтарі. Спричинився до відновлення вшанування Самбір. чудотворної ікони Матері Божої, досліджував її історію, написав брошуру про неї (1885; перевид. 1908 та 1928).

Під час воєн. дій 1914 на тер. Галичини вивіз чудотворну ікону до м. Відень, у Об. 1915 повернув на попереднє місце; 1928 ініціював її коронацію. Ді-

яльний у громад. житті, співзасн. читальень, філій т-в "Просвіта", "Укр. бесіда", "Українська захоронка". Восени 1913 на запрошення Р. до Самбора приїздив І. Франко, щоби прочитати поему "Мойсей".

Брав активну участь у Листопадовій нац.-демократ. революції 1918, чл. Самбір. повітов. нац. ради.

Після визвол. змагань зазнав переслідувань з боку польс. влади, перебував у таборі м. Демблін (нині Польща), в'язницях м. Самбір та Модлін (нині Польща).

П. у м. Самбір.

Літ.: *Виханський Б.* На Самбірській землі // Слово просвіти. 2014. 11 лип.; *Лесів М.* Софія Рабій-Карпинська (1908–1997) // Бойківські говірки. Перемишль, 2011. С. 7–14.

Микола Лазарович

РАБІЙ

Юліан-Євген Францович

(05.01.1894–17.11.1982) – підхорунжий УСС, четар УГА, адвокат, громад.-політ. діяч. Брат В.-Р. та М.-К. Рабіїв. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.) у сім'ї греко-католич. священика й громад. діяча. Випускник г-зії в Самборі. Навч. на юрид. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. 1915 організував у Коші УСС духовий оркестр. Від 10.05.1917 – старшина Збірної станиці УСС під командуванням чет. М. Новаковського, яка займалася набором добровольців до Легіону УСС і почергово проводила роботу в м. Стрий (нині Львів. обл.; 10.05 – серед. 09.1917), Станіславів (нині Івано-Франківськ; 2-га пол. 09.1917 – поч. 04.1918) та Львів (2.04–17.08.1918). Після ліквідації австр. командування Збірної станиці УСС виїхав до УНР на Єлисаветградщину, де, згідно з умовами Брест. мирного договору 1918, перебували підрозділи УСС. На рубежі 08–09.1918 з четкою УСС скерований до старшинської шк. австро-угор. 11-го корпусу в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.), де, відповідно до отриманих від старшин УСС Г. Коссака та Д. Вітовського інструкцій, збирав

**РАБІЙ
Юліан-Євген
Францович**

потрібну інформацію, налагоджував зв'язки з укр. активом та ЦВК в м. Львів. Від 2-ї пол. 09.1918 – співорганізатор і кер. місц. таємного старшин. військ. к-ту, який підготував план здобуття адм. будинків і складів.

Учасник Листопадової нац.-демократ. революції 1918 в м. Кам'янка-Струмилева, кер. збройн. захоплення місц. австро-угор. старшинської шк. Як команд. скорострільної сотні 3-го куреня 1-ї бригади УСС УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. 1.03.1919 іменованій четарем. 14.06.1919 поранений у бою біля м. Бережани (нині Терноп. обл.). Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. Під час перебування на фронті поблизу м. Чуднів (нині Житомир. обл.) скерований в урядових справах до м. Одеса. Через виступ у 04.1920 ЧУГА проти більшовиків заарештований органами ВЧК. Перебував у тюрмі м. Одеса, згодом разом з ін. вцілілими від більшовиц. тортур укр. старшинами й вояками перевезений до м. Харків. 27.09.1921 втік із ув'язнення. Згодом перебрався через р. Збруч, повернувся до м. Самбір.

Після визвол. змагань завершив юрид. студії, здобув ступінь д-ра права (1927) у Віден. ун-ті. Працював адвокатом у Самборі; захисник у політ. процесах, боронив чл. т-ва "Пласт" та ОУН. Діяльний у громад.-політ. житті, належав до майже всіх укр. т-в. Засн. філій т-ва "Сокіл", муз. т-в ім. М. Лисенка й "Бандурист", хору "Боян", духового оркестру; співорганізатор б-ки "Книжка" та музейного т-ва "Бойківщина".

1939–41 – у м. Сянок (нині Польща). У 07.1944 виїхав до Німеччини, працював адвокатом у м. Ландсгут. У 05.1951 з родиною емігрував до США. Брав активну участь у діяльності укр. т-в, чл. Почесного к-ту т-ва "Бойківщина". Дописував до укр. газ. "Свобода" й "Америка". Автор монографій "Самбірська Богородиця" (1970) та "Княжий город Самбір" (1999), кількох неопубл. праць, статей і спогадів про бойовий шлях УСС, УГА, укр. визвол. змагання: "Дрогобицька революція у 1919 р." (1962), "Духова оркестра УСС (Причинки до історії ор-

ганізації оркестри Українських Січових Стрільців)" (1964), "Поборова станиця УСС в Станиславові" (1967), "Стрільцькі могили над Стрипою" (1969) та ін.

П. у м. Ютіка (шт. Нью-Йорк, США).

Лит.: Бойківщина. Монографічний Збірник Матеріалів про Бойківщину з Географії, Історії, Етнографії і Побуту / ред. М. Утриско. Філадельфія; Нью-Йорк, 1980. С. 219, 237; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 157, 311–322; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Лесів М.* Софія Рабій-Карпинська (1908–1997) // Бойківські говірки. Перемишль, 2011. С. 7–14.

Микола Лазарович

РАДА ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ

Найвищий виконавчий і розпорядчий орган УНРади, уряд ЗУНР–ЗУНР. Ств. ухвалою Львів. делегації УНРади 9.11.1918 в складі: голови ("президента") РДС та держ. секретарів (міністрів), які очолювали галузеві секретаріати (з функціями мін-в). До 1-го складу РДС (11–12.1918) увійшли: К. Левицький – голова й одночасно кер. секретаріату фінансів; В. Панейко – секретар закорд. справ; Л. Цегельський – секретар внутр. справ; С. Голубович – секретар суд. справ; Д. Вітовський – секретар військ. справ; С. Баран – секретар земельних справ; Я. Литвинович – секретар торгівлі й промислу; А. Чернецький – секретар праці та сусп. опіки; І. Куровець – секретар сусп. здоров'я; О. Барвінський – секретар віросповідань і кер. секретаріату освіти (тимчасово заступав С. Смаль-Стоцького, якого було заплановано на цю посаду); І. Макух – секретар публічних робіт. До 1-го складу РДС увійшов також С. Федак – кер. Харчового уряду, ств. УНРадою 20.10.1918. Крайовий уряд відбудови, за дорученням УНРади, у 11.1918 очолював А. Гладивський. Урочиста присяга чл. РДС відбулася 10.11.1918 в колиш. Галиц. намісництві (нині приміщення Львів. ОДА, вул. Винниченка, 18) за присутності

представників військ. командування, колиш. службовців Галиц. намісництва, церк., громад. і наук. діячів, укр. літераторів і преси. Текст присяги, підготовлений А. Горбачевським, читав С. Витвицький. Кожний чл. уряду, потиснувши руку найстаршому парламентарієві – Ю. Романчуку, власноручним підписом ствердив складення присяги. Промови виголосили Ю. Романчук, К. Левицький та о. радник О. Стефанович. 11.11.1918 РДС здійснила перші призначення: В. Мацкевич обійняв посаду держ. касира, О. Саєвич став держ. контролером для нагляду над діловодством держ. касира. УНРада, за пропозицією РДС, 13.11.1918 ухвалила рішення про призначення заст. ("товаришів") держ. секретарів: інж. М. Парфанович (ДСШ), М. Мартинець (ДСПР), В. Струк (ДСЗС). Заст. секретаря внутр. справ став Р. Перфецький. Заст. міністрів також уважалися чл. РДС. На посаді шефа Президіального бюро РДС 10–21.11.1918 працював С. Витвицький. Новопризначені міністри І. Макух та І. Мирон приїхали до м. Львів 15.11.1918.

Впродовж 2 тижнів роботи РДС у Львові держ. секретарі в умовах розгортання польс.-укр. війни в місті не могли виконувати завдань своїх мін-в, бо гол. зусилля уряду були спрямовані на забезпечення потреб війська. Утім місто, завдяки ефективній діяльності Харчового уряду, вдалося забезпечити продовольством. Складна для укр.

армії бойова ситуація в місті змусила збройні підрозділи й центр. владу ЗУНР до відступу. 21.11.1918 чл. РДС виїхали до м. Жовква, звідти через м. Кам'янка-Струмилова, Золочів (нині всі з Львів. обл.) – до м. Тернопіль, де перебували до 31.12.1918. На поч. 12.1918 голова уряду К. Левицький змушений був подати у відставку. На його місце 9.12.1919 тимчасово в. о. президента РДС призначили С. Голубовича.

У перші місяці діяльності РДС міністрам було доручено допомогти повітов. владі організувати адміністрацію, забезпечити правопорядок, розпочати мобілізацію до укр. війська. Секретареві внутр. справ Л. Цегельському було визначено регіон на пд. від Львова: пов. Бібрка, Жидачів та Стрий. Його заст. Р. Перфецький поїхав з візитом у пн. пов.: Сокаль, Радехів, Броди, Кам'янка-Струмилова й Жовква. Організувати пов. на Поділлі та Покутті взялися ін. міністри.

На поч. 01.1919 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) Виділ УНРади прийняв відставку цілого уряду й доручив С. Голубовичу сформувати новий кабінет. У новому уряді кількість мін-в було зменшено: секретаріати охорони здоров'я, праці та сусп. опіки було скасовано, секретаріати шляхів та пошти й телеграфу об'єднано. До 2-го складу РДС увійшли: С. Голубович – голова уряду, одночасно держ. секретар фінансів, торгівлі та пром-ті,

Рада Державних Секретарів

В. Панейко – секретар закорд. справ, І. Макух – секретар внутр. справ, А. Артимович – секретар освіти та віровізнань, О. Бурачинський – секретар судівництва, М. Мартинець – секретар земельних справ, М. Козаневич – секретар публічних робіт і гірництва, І. Мирон – секретар шляхів, пошти й телеграфу. Заст. секретаря публічних робіт і гірництва став інж. В. Лучків, секретаря закорд. справ – д-р Я. Олесницький. Д-р Р. Перфецький продовжував в. о. заст. секретаря внутр. справ. У Президії РДС у Станиславові на посадах урядовців працювали: С. Біляк, д-р М. Здерковський, Д. Кульчицький, С. Стасюк та Л. Гренківна. У зв'язку з перебуванням В. Панейка на Паризькій мирн. конф. обов'язки кер. справами ДСЗас виконував Л. Цегельський, котрий мав статус секретаря "без портфеля". Л. Цегельський 12.02.1919 вийшов зі складу уряду ЗУНР, а обов'язки кер. секретаріату тимчасово перейшли до С. Витвицького як 1-го шефа секції. 10.03.1919 посаду кер. секретаріату обійняв М. Лозинський, після від'їзду якого до Парижа наприкінці 04.1919 кер. секретаріату знову став С. Витвицький. Після відставки Д. Вітовського 13.02.1919 на посаду держ. секретаря військ. справ призначили В. Курмановича; його заст. став П. Бубела. 17.02.1919 на основі розпорядку РДС продовольчі питання в ЗОУНР перейняв у своє кер-во Харчовий уряд як відділ (секція) ДСВНС. У Станиславові Харчовий уряд очолював адвокат Т. Ваньо. Харчовий уряд тісно співпрацював з профільною установою УНР – Управлінням головноуповноваженого по харчуванню Галичини і Буковини (голова Р. Трофименко, заст. ("помічник") Я. Зозуля).

Чисельність персоналу окремих секретаріатів не перевищувала 12 осіб. Працівниками мін-в переважно були українці з відповідною фаховою освітою і досвідом роботи в профільних установах за австр. доби. Окремі ДС видали низку розпоряджень, що регламентували фінансову й торг. діяльність ЗУНР, орг-цію судівництва та роботу комунікацій, адміністрацію вказа-

них галузей. У 01–04.1919 секретаріати разом з профільними фаховими комісіями УНРади готували законопроекти й подавали їх на розгляд РДС і УНРади. Окрім того, вони видавали урядові розпорядження з питань держ. буд-ва ЗУНР–ЗОУНР.

Після проголошення Є. Петрушевича Диктатором 9.06.1919 РДС припинила свою діяльність. Функції центр. виконавчого органу перейняла Рада уповноважених Диктатора в Галичині. Тим часом у лісі біля м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) польс. легіонери без суду розстріляли держ. секретаря земельних справ М. Мартинця.

В окремих документах ЗУНР, пресі, мемуарній, наук. чи довідковій літрапляється назва уряду "Державний Секретаріат", яка збігається з назвою окремого секретаріату (мін-ва).

Літ.: Ганкевич Л. Заприсяжнення Першого уряду ЗОУНР // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 48–50; *Його ж.* Заприсяжнення першого Уряду ЗУНР у Львові (У 43-ті роковини Листопадового зриву) // Вісті Комбатанта. 1961. Ч. 4. С. 9–11; Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретарятом Зах. Укр. Нар. Республіки. Станиславів, 1918; *Кобилецький М.* Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Львів, 1998; *Левицький К.* Перший Секретаріат ЗОУНР // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 43–47; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1996; *Макарчук С.* Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997; *Макух І.* На народній службі. Спогади. Дітройт, 1958; *Несцьорук Я.* Політичний устрій та внутрішня політика Західно-Української Народної Республіки у 1918–1919 // Наукові зошити історичного факультету. Львів, 2001. Вип. 4. С. 173–183; *Павлишин О.* Державне будівництво ЗУНР–ЗОУНР: проблема національних кадрів // Центральна Рада і український державотворчий процес (до 80-річчя створення Центральної Ради). Матеріали наукової конференції 20 бе-

резня 1997. К., 1997. С. 97–106; *Його ж.* Фінансова система та грошовий обіг у Західно-Українській Народній Республіці (листопад 1918 – червень 1919 // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: Минуле та сучасність. Львів, 2005. С. 341–367; *Його ж.* Формування та діяльність представницьких органів влади ЗУНР–ЗОУНР (жовтень 1918 – червень 1919 рр.). Львів, 2001; *Підкова І.* Державний Секретаріат ЗУНР–ЗО УНР // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник. К., 2008. С. 332; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004; *Чернецький А.* Спомини з мого життя. К., 2001; *Чубатий М.* Державний лад на Західній Області Української Народної Республіки // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 205: У пошуках історичної правди. Збірник на пошану Миколи Чубатого 1889–1975 / ред.: Г. Лужицький; Я. Падох. Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 1–50.

Олег Павлишин

РАДА УПОВНОВАЖЕНИХ ДИКТАТОРА (РУД)

Тимчасовий центр. орган виконавчої влади, ств. Є. Петрушевичем разом з Військ. канцелярією внаслідок проголошення Диктатури в ЗОУНР 9.06.1919. Замінила РДС і відігравала допоміжну, дорадчу функцію при Диктаторі. Утворення РУД було спричинене складною військ.-політ. ситуацією. Склад РУД: уповноважений з військ. справ – ген. В. Курманович (згодом функції передані до Військ. канцелярії Диктатора), уповноважений з внутр. справ – С. Голубович, уповноважений із закорд. справ – С. Витвицький, уповноважений з питань преси та пропаганди – О. Назарук, уповноважений з питань шляхів та комунікацій – І. Мирон. РУД у всіх питаннях підпорядковувалася особисто Диктатору ЗОУНР і була йому підзвітна. На момент утворення РУД під контролем зх.-укр. влади залишався лише Борщів. пов. і ч. Гусятин., Заліщиц. та Чортків. повітів. Реорг-ція влади й військ. успіхи в результаті Чортків. офензиви на деякий час покращили становище ЗОУНР.

Проголошення Є. Петрушевичем Диктатури та створення РУД погіршило взаємини галичан із С. Петлюрою. Та несприятлива зовн.-політ. і військ. ситуація змушувала їх іти на компроміси. Після відступу УГА за р. Збруч РУД переїхала до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Сфера її впливу суттєво звузилася, охопивши лише цивільне зх.-укр. нас., що перебувало в місті й навколишніх населених пунктах, а кер-во УГА здійснювала Військ. канцелярія Диктатора.

16.11.1919 РУД припинила свою діяльність на тер. України, її чл. переїхали до м. Відень, де РУД 25.07.1920 було реорганізовано в КУД з більш чітким розмежуванням прав і обов'язків цього органу загалом і його уповноважених зокр.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009; *Кузутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 52, 135; *Павлушин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 210–211.

Микола Вітенко

РАДИК Євзебій Васильович

(16.12.1887 – після 1957) – журналіст, сотник УГА, громад. діяч. Н. в с. Дорошівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї вчителя. 1897–1901 навч. у вищій держ. нім. г-зії, 1901–06 – у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Студював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту, 15.04.1914 отримав абсолюторіум. Чл. укр. акад. т-ва "Союз", чл. його правління з 10.1907.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець – унтер-офіцер. У 01.1911 іменований кадетом 22-го піх. полку крайової оборони (штаб полку в Чернівцях), 01.1914 – лейтенантом у резерві, 11.1915 – обер-лейтенантом у резерві 20-го піх. полку крайової оборони (штаб полку в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ)). У 03.1916 лікувався в м. Карлсбад (нині Карлові Вари, Чехія). Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги з мечами.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. З 1.01.1919 іменованний сотником піхоти 2-го полку стрільців, з 06.1919 – персональним референтом Військ. канцелярії (ВК) Диктатора ЗОУНР Є. Петрушевича в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Напередодні зайняття Кам'янця-Подільського поляками, супроводжуючи Є. Петрушевича, виїхав опівночі 15.11.1919 в числі 4 референтів ВК до м. Жванець (нині с. Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельн. обл.), де перейшли р. Дністер, згодом через Румунію дісталися до м. Відень.

В екзильній ВК Диктатора у Відні входив до штабу як персональний референт Є. Петрушевича та кер. президійного бюро. У 04.1920 в. о. нач. ВК в часі відсутності у Відні дійсного нач., підполк. Ген. булави УГА К. Долежаль. Належав до кола найдовірених співробітників Є. Петрушевича в екзилі в м. Берлін (разом з М. Лозинським, В. Бандрівським та І. Процем). Гарантував безпеку Є. Петрушевича в поїздках до м. Прага та Берлін (1923). Восени 1923 був єдиним укр. військовим, який супроводжував Є. Петрушевича під час переїзду на постійне проживання з м. Відень до м. Берлін. Брав активну участь у діяльності берлін. екзильного політ. центру ЗУНР, був видавцем та адміністратором час. "Український Прапор", друк якого в Берліні було відновлено політ. центром Є. Петрушевича.

Співголова (разом з Ю. Бачинським) К-ту допомоги втікачам зх.-укр. областей, заснованого в Берліні в 02.1924. 14.09.1927 увійшов до складу керівн. органів К-ту допомоги жертвам повені, покликаною координувати надання допомоги зх.-укр. жертвам повені 1927. 1930–50-х мешкав у Берліні (після ДСВ в Зх. зоні міста) як журналіст, водночас працював банківським службовцем, бухгалтером. Остання згадка про Р. в адресних книгах Берліна датується 1957.

Подальша доля невідома.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 700–703;

Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 18–21; Із укр. акад. тов. "Союз" // Буковина. 1907. 27 (14) жовт.; Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 32, 318, 321; Спис іменвань у війську Західної Области Української Народної Республіки, від дня 1.ХІ.1918 почавши, до 1 січня 1919 включно. Піхота // Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. 1919. 31 січ. Ч. 5. С. 2; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 136–138; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 303; Устні іспити зрілості в ц. к. ІІ. гімназії черновецькій // Буковина. 1906. 28 черв. (11 лип.).

Володимир Старик

РАДИШ

Дмитро Іларіонович

(07.10.1893 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в с. Шубранець (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї сільс. господаря та укр. громад. діяча. Початкову освіту здобув в укр. сільс. шк. в рідному селі. 1906–14 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Записався на студії на філос. ф-т Чернів. ун-ту.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець, згодом кадет-аспірант в офіцерській шк. в Угорщині. З 11.1917 іменованний хорунжим резерву, з 03.1918 – лейтенантом резерву 80-го піх. полку австро-угор. армії.

Після розпаду Австро-Угор. монархії в 11.1918 став на службу в укр. армію як четар УГА. Воював на польс. фронті в Галичині, після відступу УГА за р. Збруч у 07.1919 – на більшовиц. та денікін. фронтах у складі 1-го куреня 1-го полку 1-ї бригади УСС 2-го корпусу УГА. З 1.08.1919 іменованій поручником піхоти 2-го корпусу УГА. Наприкінці 1919 перебував зі своїм куренем в околицях с. Сьомаки та Северинівка (нині обидва Жмерин. р-ну Вінниц. обл.). Вів облік загиблих від тифу стрільців і старшин УГА. На підставі свідчень Р. о. М. Каровець, польовий духівник 1-ї бригади УСС, уклав поіменний список померлих стрільців своєї бригади.

Місце й обставини загибелі Р. на Наддніпрян. Україні невідомі. Оприлюднена час. "Український студент" наприкінці 1923 версія про загибель Р. у боях біля м. Львів у 04.1919 не підтверджена. Спроби К. Радиша довідатися "про ближчі дані зі служби в українській армії і смерть свого брата Дмитра Радиша" від його побратимів по зброї через газ. "Час" 1931 виявилися безуспішними. Суд змішаної юрисдикції м. Садгора (нині в складі м. Чернівці) 28.12.1930 визнав Р. мертвим, 9.07.1931 в с. Шубранець видано акт цивільного стану про смерть Р.

Літ.: Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 20 берез.; Листа втрат І-ої бригади УСС. (1919 р.) // ЛЧК. 1930. Ч. 7–8. С. 37; Посмертна згадка // Український студент. 1923. Ч. 3–4. С. 57; Радиш-Старик Л. Радиші. Історія одного шубранецького роду. Чернівці, 2012. С. 63–65; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 337; Фрун-дза Д. Бурса ім. Осипа Федьковича // Буковина. 1907. 21 січ. (3 лютого).

Володимир Старик

РАДИШ

Федір

(1896 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. в с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. укр. г-зії та юрид. ф-ту Львів. ун-ту.

В УСС від 19.07.1915. З формуванням 2-ї Гуцул. сотні УСС воював виступом

у 4-й четі хор. О. Івановича. На Сх. фронті від 7.01.1917. За відвагу й мужність, проявлені в боях із ворогом, 2.05.1918 нагороджений срібним Хрестом військ. заслуг.

З проголошенням ЗУНР зголосився до УГА. Служив в інтендатурі 2-ї бригади. У 07.1919 перейшов р. Збруч. Потрапив у полон до поляків, перебував у таборах полонених та інтернованих укр. старшин Ялівець у м. Львів і м. Тухоля (нині Польща). Табірною адміністрацією 13.12.1920 звільнений з-під варти.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 11. Арк. 49 зв.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 68; Гушул М. Рожнів і рожнівчани. Історико-мемуарний нарис п'яти поколінь. К.; Косів; Рожнів, 2010. С. 54; Погребенник Ф. Рожнівчани у Першій світовій війні // Рожнів. Нариси історії села. Львів, 2010. С. 129; Сіреджук П. Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914–1918. Косів, 2016. С. 430; Спис старшин, які 8.V.1920 прибули до Львова і знаходяться в таборі на Ялівці // Громадська думка. 1920. 14 мая. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 42.

Петро Сіреджук

РАДЛОВСЬКИЙ

Ієронім Андрійович

(21.03.1877 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. в м. Монастириська (нині Терноп. обл.) в сім'ї землевласника. Походив з давнього укр. шляхетського роду. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту. Канд. у судді у Вищому крайовому суді й крайовому суді в м. Львів. 1909, будучи суд. практикантом, притягнутий до службової відповідальності за рішенням судді-поляка у зв'язку з написанням слідчого протоколу укр. мовою. З 1911 – суддя повітов. суду м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.).

Під час РСВ служив суддею-аудитором в австро-угор. армії; отримав

РАДОМСЬКИЙ
Іван Семенович

військ. звання лейтенанта. Вступив на службу до УГА в 11.1918; суддя польов. суду Станиславів. ОВК. 1.01.1919 іменованний поручником-суддею. За р. Збруч з УГА не був.

Після війни склав присягу на вірність польс. д-ві й отримав посаду судді в окруж. суді м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). З 1927 працював суддею в м. Бидгощ (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща). Зважаючи на свій статус, не брав участі в укр. громад. житті.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 617, 619, 632; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 307; Українці в Галичині. Справа судді Радловського // Рада. 1909. 26 січ. С. 3.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

РАДОВИЧ

Василь

(14.01.1894 – осінь 1919) – підстаршина УСС та УГА. Брат В. Радовича. Н. в м. Комарне (нині Комарно Городоц. р-ну Львів. обл.) в міщан. сім'ї, що займалася землеробством. З дитячих літ зростав разом з братом круглим сиротою. Після закінчення навч. в г-зії студіював у Львів. духовній семінарії.

Влітку 1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях, зокр. біля с. Веречки Вижні (нині Верхні Ворота Воловець. р-ну Закарп. обл.), м. Борислав (нині Львів. обл.). На 1.06.1916 – вістун 8-ї сотні під командою О. Будзиновського. В УГА воював від 11.1918, був підстаршиною в 1-й бригаді УСС.

Перебував за р. Збруч, де й загинув. Точна дата, місце й обставини смерті не відомі.

Літ.: Назарук О. Слідами Українських Січових Стрільців. Львів, 1916. С. 24; Посмертні згадки. Володимир Радович // Діло. 1928. 16 верес. Ч. 208. С. 5; Українські Січові Стрільці. 1914–1920. Львів, 1936. С. 154.

Петро Гуцал

РАДОВИЧ

Володимир

(10.08.1895–09.1928) – стрілець УГА, громад. діяч. Брат В. Радовича. Н. в

м. Комарне (нині Комарно Городоц. р-ну Львів. обл.) в міщан. сім'ї, що займалася землеробством. З дитячих літ зростав разом з братом круглим сиротою.

Під час ПСВ воював у 34-му піх. полку австро-угор. армії на різних фронтах. В УГА – від кін. 1918, пройшов весь бойовий шлях як стрілець 7-ї бригади.

Додому повернувся 1920. Займався власним г-вом. Був активним у громад. житті, належав до управ провідних укр. т-в у повіті, зокр. НК УНДО.

П. від набутої на війні хвороби.

Літ.: Посмертні згадки. Володимир Радович // Діло. 1928. 16 верес. Ч. 208. С. 5.

Петро Гуцал

РАДОМСЬКИЙ

Іван Семенович

(01.09.1875 – після 1943) – педагог, чл. Буковин. делегації УНРади, громад. діяч. Н. в с. Мамаївці Нові (нині Мамаївці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в держ. учител. семінарії м. Чернівці (матура 07.1896). 1896–97 працював допоміжним учителем, 1898–99 – постійним учителем у хлоп'ячій шк. У 08.1897 іменованний тимчасовим молодшим учителем, 12.1900 – постійним молодшим учителем нар. шк. передмістя Роша в Чернівцях, 10.1900 – заст. учителя (суплентом) гімнастики в 2-й держ. г-зії в Чернівцях; чл. к-ту молодіжних ігор г-зії. З 03.1903 тимчасово заміщав учителя гімнастики в держ. учител. семінарії в Чернівцях. Заст. учителя гімнастики, у 01.1905 іменованний постійним учителем гімнастики у вищій реальній г-зії в Чернівцях, де працював до кін. ПСВ й одночасно був кер. молодіжних ігор. Влітку 1913 тимчасово в. о. дир. вищої реальної г-зії. У 11.1909 склав учител. кваліфікаційний іспит для міськ. (горожан.) шк. 3-ї групи. У 07.1912 та 11.1913 іменованний чл. іспитової комісії для всіх нар. і міськ. шк. з укр. викладовою мовою, у 06.1918 – проф. укр. учител. семінарії в Чернівцях.

Чл. т-ва "Українська школа", заст. чл. її центр. правління з 27.08.1896, чл. центр. правління з 5.06.1904. З 1899 щороку безкоштовно викладав (разом з А. Руснаком та М. Гарасом) на літніх

підготовчих гімназійн. курсах т-ва "Українська школа". Обраний заст. голови "Українського Сокола" в Чернівцях на установчих зборах т-ва 19.09.1903. Один з ініціаторів заснування гімнастичного т-ва "Січ" у Чернівцях (06.1904). Після об'єднання т-ва "Український Сокол" з гімнастичним т-вом "Січ" у Чернівцях обраний чл. правління об'єднаного т-ва на 1-х заг. зборах у Нар. домі Чернівців 2.06.1905. Під час виборів до громад. ради м. Чернівці 1909 належав до укр. виборчого к-ту, який діяв узгоджено з нім., єврейс. та польс. виборчими к-тами. З 1909 – чл. чернів. Т-ва піклування про сліпих та глухонімих. Чл. правління Т-ва укр. учителів середніх шк. "Сковорода" в Чернівцях (з 20.01.1910). 22.05.1910 на установчих зборах Т-ва учителів гімнастики Буковини обраний чл. його правління.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець, кадет піхоти – заст. офіцера 50-го піх. полку в резерві (з 1.01.1899). У 12.1899 іменований лейтенантом резерву, 10.1908 – обер-лейтенантом резерву, 02.1915 – капітаном резерву 22-го піх. полку в Чернівцях (3-я компанія).

З поч. ПСВ воював на фронті в Галичині й Польщі. Після важкого поранення наприкінці 1915 був оперований, лікувався в м. П'єштяни (нині Словаччина). Повернувся до армії, 1916 служив капітаном при військ. генерал-губернаторстві в м. Люблін (нині Польща), де був залучений до вирішення проблеми рум. добровольців з Буковини в австр. армії після вступу Румунії у війну на боці Антанти. Опікувався справами укр. шкільництва на Волині (м. Ковель (нині Волин. обл.)), співпрацював у цій сфері з чет. УСС М. Гаврилком. Нагороджений багатьма військ. нагородами у т. ч. бронз. медаллю за військ. заслуги "Signum Laudis" з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги та лицар. хрестом ордена Франца-Йосифа з воєн. декорацією і з мечами.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію в ранзі сотника. На 2-й нараді Буковин. делегації УНРади в Чернівцях 25.10.1918 введений до її складу як представник

укр. військових 22-го піх. полку. На чолі військ. підрозділу брав участь у перебранні влади УНРадою в Чернівцях 6.11.1918. На засіданні УНРади 9.11.1918 зголосився відвезти протест проти вступу рум. армії на Буковину її командуванню. У ніч із 9 на 10.11.1918 разом з М. Кордубою відвіз паровозом до с. Глибока (нині смт Чернів. обл.) та вручив представникам рум. армії укладений франц. мовою протест УНРади Буковини проти вступу рум. військ на укр. ч. Буковини.

Після війни працював проф. учител. семінару в Чернівцях до виходу на пенсію на поч. 1930-х. 14.11.1919 був призначений чл. екзаменаційної комісії для чернів. нар. та міськ. шк. з укр. викладав. мовою (дир. комісії А. Клим). Один з організаторів благодійного заходу за участю учениць дівочої г-зії в Чернівцях 13.04.1919. Чл. правління т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях, заст. голови, 1921–22 – голова т-ва. Після загибелі в авіакатастрофі 21.12.1938 сина Ореста, лейтенанта військ. авіації, 1939 спорудив на Руськ. цвинтарі в Чернівцях монументальну каплицю "як фундацію для летунів в честь свого незабутнього сина". В останньому списку чл. Нар. дому, укладеному 15.06.1943, фігурує як "професор у пенсії в Чернівцях".

Подальша доля невідома.

Літ.: Гарас М. Ілюстрована Історія товариства "Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 46, 51, 58; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 823–888; *Із гімн. тов. "Січ" в Чернівцях // Буковина.* 1905. 27 трав. (9 черв.); Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 37–38, 57, 67; *Коваль Р.* Михайло Гаврилко. І стеком, і шаблею. Вінниця, 2012. С. 348–362; *Попович І.* Листопадові дні на Буковині // Наше Життя. 1947. 1 груд.; *Comisiunea examinatoare pentru examenele de capacitate pentru școalele primere și civile în Cernăuți // Monitorul Bucovinei.* 1919. 27 Noiembrie.

Володимир Старик

РАДЯНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІЙНИ 1917–21

Збройн. конфлікт між УНР та рад. Росією, яка прагнула не допустити виходу України поза сферу свого впливу й утвердження її як суверенної д-ви. Тривав з 12.1917 до 11.1921. З боку УНР війни мали оборонний х-р. УР.-у. в 1917–21 виокремлюють кілька періодів: 1) 12.1917–04.1918; 2) 12.1918–12.1919; 3) 12.1919–11.1920; 4) 10–11.1921.

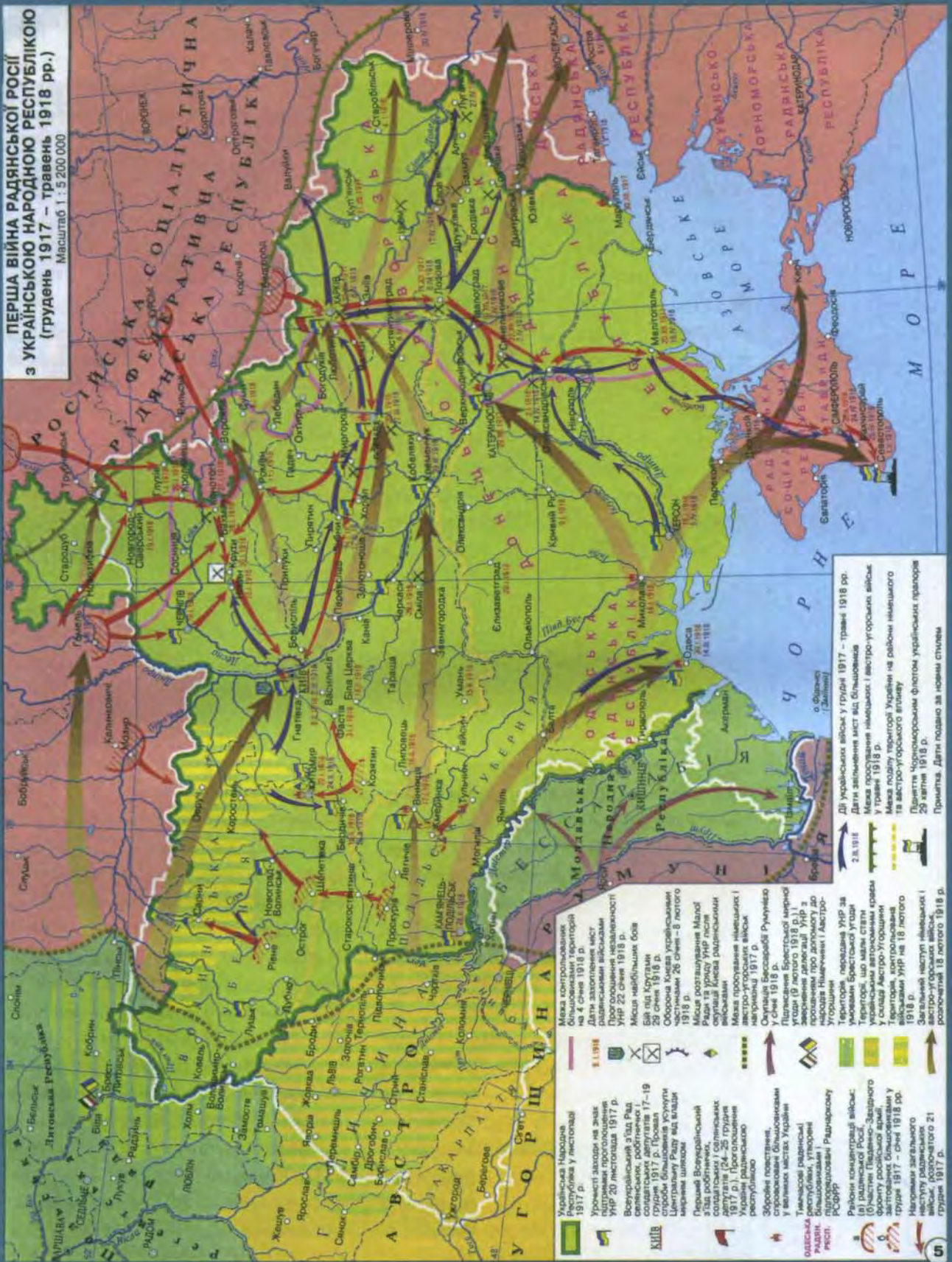
1-й період рад.-укр. війн розпочався формальним проголошенням рос. більшовиц. урядом РНК ультиматуму УЦР 17.12.1917, у якому, визнаючи право УНР на самостійність, висунуто вимоги, виконання яких означало ліквідацію останньої. Уряд УНР, відкинувши їх, опинився в стані війни з РНК. Проте воєн. дії більшовики проти УНР розпочали ще на рубежі 11–12.1917, коли силами підрозділів колиш. цар. армії зробили невдалу спробу завдати удару по м. Київ. Ареною бойових сутичок стало Правобережжя України. На цьому етапі бойова ініціатива належала укр. стороні. Укр. ч. захопили фронтові та більшість армій. штабів Пд.-Зх. й Рум. фронтів, роззброїли війська, котрі намагалися використати більшовики й почасти висилали за межі України.

Поворотний момент 1-го періоду настав після 25.12.1917, коли в контрольованому більшовиками м. Харків ств. маріонетковий укр. рад. уряд – Нар. секретаріат, від ім. якого РНК розгорнула широкомасштабну агресію проти УНР. Для оборони країни укр. Генштаб розділив Армію УНР на 3 групи: Правобережну під командуванням ген. П. Скоропадського, Лівобережну на чолі з полк. Ю. Капканом і Київську з команд. ген. О. Грековим. Стратегічна мета більшовиц. командування полягала в концентричному блокуванні Київ. плацдарму, де зосереджувалися гол. укр. сили й держ. кер-во. У 1-й пол. 01.1918 проти військ УНР активізували бойові дії більшовизовані ч. Окремої, 7-ї і 8-ї армій, дислоковані на Правобережжі. Укр. війська перейшли в наступ, відбили м. Шепетівка (нині Хмельн. обл.), Здолбунів і Сарни (нині обидва Рівнен. обл.), оточивши Окрему армію. Не досягнувши успіху,

більшовиц. командування перенесло бойові дії на Лівобережжя, розраховуючи на підтримку рос.-мовного пролетаріату великих пром. центрів, а також зважаючи на відсутність тут значних укр. сил. Згідно з оперативним планом більшовиц. штабу, рос. ч. під заг. командуванням В. Антонова-Овсієнка зосередились у трикутнику Гомель–Бахмач–Брянськ і повели наступ у напрямках: Брянськ–Бахмач–Конотоп (червоногвард. загін під командуванням С. Кудинського), Харків–Полтава–Ромодан–Київ (червоногвардійці під командуванням підполк. М. Муравйова, який був одночасно і нач. більшовиц. штабу), Гомель–Бахмач (загін Берзіна). Чисельність більшовиц. військ становила майже 30 тис. чол., на озброєнні яких було 60 гармат і 10 бронепотягів. Через малу кількість укр. сил на Лівобережжі ініціатива в бойових діях перейшла до супротивника. Зайнявши 26.12.1917 Харків, більшовики 9.01.1918 захопили м. Лозова (нині Харків. обл.), м. Катеринослав (нині Дніпро), 15.01.1918 – м. Олександрівськ (нині Запоріжжя), 20.01.1918 – м. Полтава, 16.01 і 19.01.1918 – м. Конотоп і Глухів (нині обидва Сумської обл.).

Розгортання рад.-укр. війни докорінним чином вплинуло на державницьку концепцію УЦР. Після проголошення 22.01.1918 самостійності УНР конфлікт між УЦР і РНК набрав не внутр.-політ., як це намагалася подати більшовиц. пропаганда, а міждерж. х-р, у якому Україна обороняла свій суверенітет від рос. агресії. 27.01.1918 розпочався заг. наступ рос. більшовиц. військ на Київ силами 2 ударних груп: 1-ї під командуванням О. Єгорова в напрямку залізн. колії Харків–Полтава–Київ і 2-ї під командуванням А. Ремньова на Курськ–Бахмач–Київ. Заг. кер-во операцією покладалося на М. Муравйова. Армія УНР на Лівобережжі зосереджувалася у 2 ударних групах – полтав. і бахмац. На полтав. напрямку ворожий наступ вдалося стримати, натомість на бахмац. становище дедалі погіршувалося. 26–27.01.1918 більшовиц. ч. зайняли м. Кролевець (нині Сумської обл.) і Конотоп. Зважаючи на безпосередню загрозу столиці, 26.01.1918 уряд оголосив

ПЕРША ВІЙНА РАДЯНСЬКОЇ РОСІЇ
з УКРАЇНСЬКОЮ НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ
(грудень 1917 – травень 1918 рр.)
Масштаб 1 : 5 200 000

Дії українських військ у грудні 1917 – травні 1918 рр.
Дати захоплення міст від більшовиків
Межа просування німецьких і австро-угорських військ у травні 1918 р.
Межа подолу партизан України на районі німецького та австро-угорського впливу
Підвістка Чорноморським флотом українських торговельних кораблів 29 квітня 1918 р.
Прийняття. Дати подано за новими даними

- Українська Народна Республіка (1917 р.)
- Уряди австро-угорської імперії (1917 р.)
- Уряди радянської Росії (1917 р.)
- Всеросійський з'їзд Рад солдатських депутатів 17–19 грудня 1917 р. Проголошення Центрального Раді міжвоєнних мікронацій
- Перший Всеросійський з'їзд робітників, солдатських і селянських депутатів 24–25 грудня 1917 р. Проголошення Центрального Раді української республіки
- Збройне повстання спроектоване більшовиками у великих містах України
- Тимчасові радянські республіки, утворені більшовиками (Радянська Республіка Українська)
- Райони контролю австро-угорських військ: (а) радянської Росії; (б) частини Південно-Західного фронту російської армії; (в) австро-угорських військ; (г) австро-угорських військ; (д) австро-угорських військ; (е) австро-угорських військ; (ф) австро-угорських військ

РАДЯНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІЙНИ 1917–21. Перша війна (12.1917–04.1918)

її в стані облоги й вислав на фронт усі наявні сили, серед них – студент. курінь Січових стрільців (300 чол.), який разом з юнкерами 1-ї укр. військ. шк. (250 чол.) зайняв оборону біля ст. Крути (нині біля с. Пам'ятне Борзнян. р-ну Чернігів. обл.). Вирішальний бій відбувся 29.01.1918. Заг. кількість укр. сил не перевищувала 600 осіб. Перевага більшовиків була п'ятикратною – 3 тис. чол. Бій закінчився поразкою укр. підрозділу. Подальшу оборону столиці покладено в основному на Гайдамацький кіш Слобід. України під командуванням С. Петлюри й курінь УСС Є. Коновальця, а також курінь київ. вільного козацтва під командуванням М. Ковенка як найбоєздатніші ч. Армії УНР. Значно послабив оборону міста заколот, організований більшовиками Києва на з-ді “Арсенал” 29.01–4.02.1918, який був придушений укр. військами, відкликаними з фронту. Б-ба за Київ тривала 29.01–8.02.1918. Укр. підрозділи, що боронили столицю, майже в 3,5 рази поступалися в особовому складі більшовиц. військам (5 тис. укр. військ і 16 тис. більшовиків під командуванням М. Муравйова, до яких приєдналося 2 тис. київ. червоногвардійців). Таке становище стало наслідком помилок у військ. політиці УЦР. 9.02.1918 більшовиц. ч. захопили Київ, вчинили криваву розправу над його мешканцями. Звідси вони продовжували наступати на Правобережжя, захопили м. Проскурів (нині Хмельницький), Жмеринка, Козятин (нині обидва Вінниц. обл.), Бердичів (нині Житомир. обл.), Рівне, Шепетівка, проте опанувати сільс. місцевість не змогли. Тут проти них успішно оперували напіврегулярні загони Вільного козацтва, що підтримували уряд УНР. Регулярні відділи Армії УНР у серед. 02.1918 займали ч. Волині, обороняючи позиції по лінії Житомир–Коростень–Сарни.

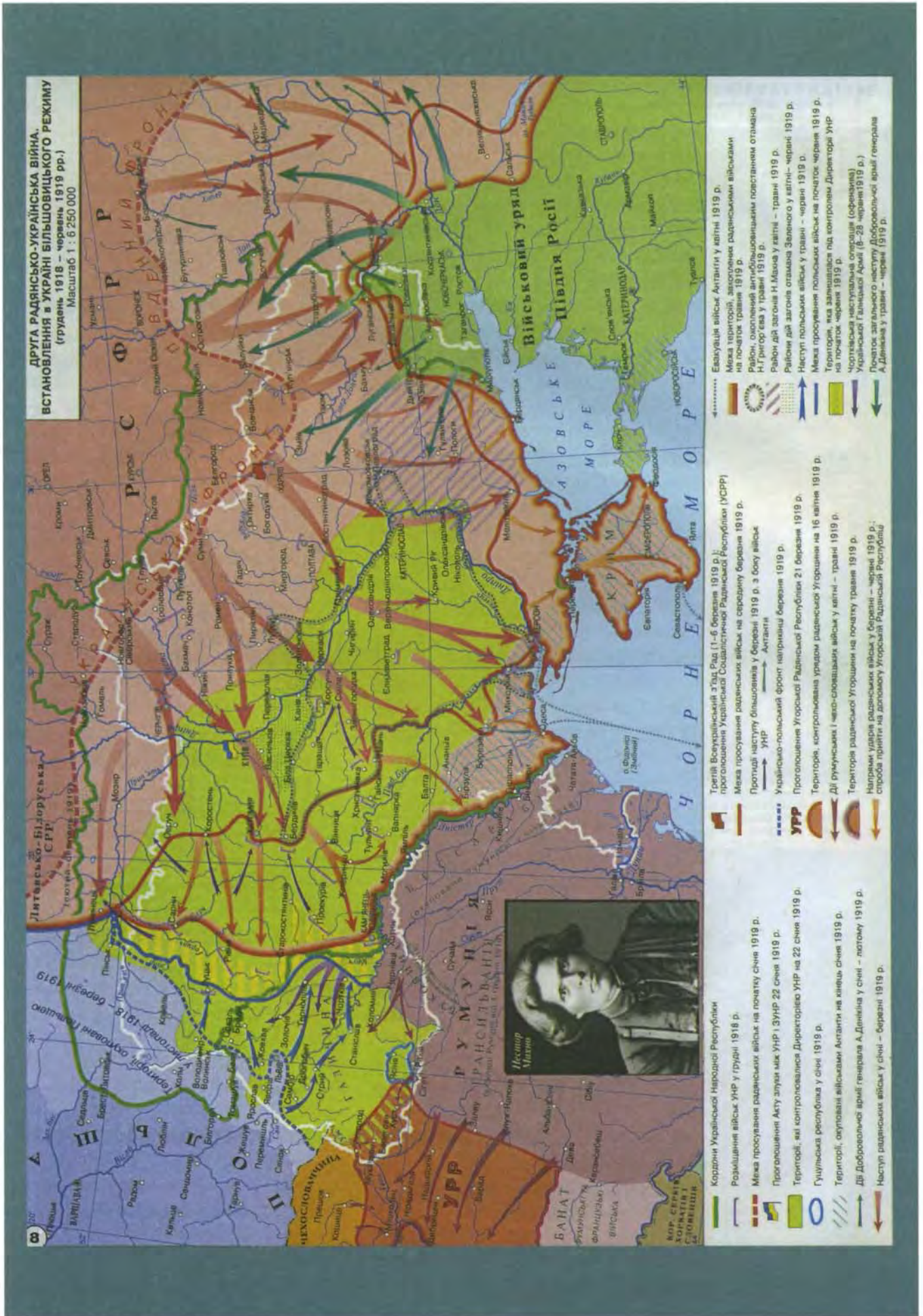
На підставі Брест. мирн. договору УНР з країнами Четверн. союзу 9.02.1918 і військ. конвенції з Німеччиною та Австро-Угорщиною 18.02.1918 розпочалися спільні укр.-нім. (24.02.1918) та укр.-австр. (27.02.1918) бойові дії проти рос. військ. Ще 20.02.1918 укр. війська перейшли в заг. наступ у складі 3 ударних груп: 1-ша група, основою якої був

Запоріз. загін, завдала удару в напрямку Житомира й 24.01.1918 захопила місто, розгорнувши подальший наступ на Бердичів–Фастів–Київ; 2-га в складі Гайдамацького коша й куреня УСС повела наступ у напрямку Сарни–Коростень–Київ; 3-я просувалася по шосе Житомир–Київ. Зі вступом у воєн. дії нім. і австро-угор. військ більшовиц. ч. швидко розкладалися та панічно відступали. 1.03.1918 передові укр. відділи вступили до Києва. Підписання в м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь) 3.03.1918 мирн. договору рад. Росією з Німеччиною і Австро-Угорщиною та його ратифікація 15.03.1918 змусили рос. більшовиц. уряд визнати незалежність УНР. Впродовж 03–04.1918 нім., австро-угор. й укр. війська звільнили від рос. військ цілу тер. УНР.

Наприкінці 04.1918 бойові дії між УНР та рад. Росією фактично припинилися. Формально закінченням 1-го періоду війни можна вважати підписання 12.06.1918 прелімінарного мирного договору між УД й рад. Росією, що передбачав встановлення між кордонами обох країн т. зв. нейтральної зони й нав'язання дипломатичних відносин.

2-й період рад.-укр. війн (12.1918–12.1919). 11.11.1918, у зв'язку з підписанням Німеччиною перемир'я і виходом з ПСВ, уряд РСФРР видав директиву військ. командуванню про “надання термінової військової допомоги трудящим України”. 13.11.1918 РСФРР в односторонньому порядку анулювала Брест. мир з Німеччиною та Австро-Угорщиною, а відтак і визнання незалежності України. 17.11.1918 у м. Москва був ств. тимчасовий робітн.-сел. уряд України, під прикриттям якого розпочалася 2-га рос. більшовиц. агресія. Її особливістю було те, що вона відбувалася на фоні громадян. війни в Україні – антигетьман. повстання, піднятого Директорією УНР, а також являла собою складову сил, які виступили з агресивними діями проти УНР, – Польщі, десанту Антанти та рос. ДА ген. А. Денікіна.

Висхідним плацдармом для вторгнення на тер. УНР Ча стала “нейтральна зона”, де було сформовано 2 повстан. “укр. рад. д-зії”, група військ Курськ.

РАДЯНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІЙНИ 1917–21. Друга війна (12.1918–12.1919)

напрямку, а також угруповання в р-ні м. Мозир (нині Білорусь). 24.11.1918 2-га повстан. д-зія вступила в прикордонне м. Суджа на пн.-сх. Чернігівщини (нині РФ), 25.11 1-ша д-зія захопила м. Стародуб (нині РФ). Деморалізовані вибухом антигетьман. повстання місц. укр. ч. не чинили опору. У Суджі 28.11.1918 проголошено Тимчасовий робітн.-сел. уряд України на чолі з Г. П'ятаковим, який одразу ж визнала РСФРР. Формально це камуфлювало рос. агресію під громадян. війну в Україні. Рад. війська, що розпочали наступ на Чернігів. і Харків. напрямках, налічували 75 тис. піхоти, 1400 кінноти, мали на озброєнні 170 гармат, 427 кулеметів, 15 літаків. 4.01.1919 на базі них створено Укр. фронт, що номінально підпорядковувався Тимчасовому робітн.-сел. урядові України й мав на меті оволодіти Лівобережжям України. На пн., у р-ні Мозиря, зосередилося 10-тисячне угруповання ЧА для наступу на Коростень–Житомир. Заг. чисельність більшовиц. військ становила 86 тис. бійців.

Директорія УНР намагалася залагодити конфлікт з РСФРР дипломатичними засобами. У нотах від 31.12.1918, 3, 4 та 9.01.1919 вона вимагала від рос. уряду припинити просування військ углиб укр. тер. Не отримавши позитивної відповіді, 16.01.1919 Директорія оголосила стан війни з РСФРР, що фактично вже тривала місяць. ДА УНР на той час нараховувала 66,5 тис. піхоти, 6360 кавалерії, мала на озброєнні 60 гармат, 5 бронепотягів. На протибільшовиц. фронті укр. ч. зосереджувалися у 2 армій. групах – лівобережній під командуванням полк. П. Болбочана і пн. під командуванням от. В. Оскілка, разом 45 тис. бійців. У 01.1919 ЧА розгорнула наступ на 3 напрямках: Харків, Бахмач–Конотоп, Овруч–Коростень–Житомир. Значна перевага червоних військ, а також диверсії, влаштовані більшовиками в тилу ДА УНР, змусили її впродовж 01.1919 з боями відступити з Лівобережжя України на лінію р. Дніпро. 5.02.1919 ЧА захопила м. Київ і продовжувала наступ на Правобережжя, вийшовши на лінію Коростень–Бердичів–Козятин–Цвіткове. На поч. 03.1919 ДА УНР займала позиції Сарни–Рівне–Проскурів–Моги-

лів. Червоним військам з Мозир. плацдарму вдалося витіснити укр. ч. з-під Коростеня, захопити Житомир і підійти до м. Рівне, щоб відсікти їх від УГА. У серед. 03.1919 ДА УНР перейшла в контрнаступ. Після запеклих боїв у р-ні Бердичева, Рівного, Козятина й Житомира вона на 25 км наблизилася до Києва. Щоб втримати Київ, рад. командування зосередило проти ДА УНР значні сили, які перед тим оперували проти десанту Антанти. Рад. війська на поч. 04.1919 завдали удару з р-ну м. Жмеринка по позиціях укр. військ, відрізавши пд. групу Укр. фронту від решти ДА УНР. Щоб уникнути розгрому, 16.04.1919 вона перейшла р. Дністер на рум. тер. Обеззброєна румунами, у 05.1919 вона повернулася через Галичину до складу ДА УНР. Послабила антибільшовиц. фронт і спроба командувача пн. групи військ от. В. Оскілка 29.04.1919 вчинити держ. переворот. Як наслідок, більшовиц. війська оволоділи позиціями вздовж лінії Коростень–Бердичів–Житомир–Жмеринка. Наприкінці 04.1919 ДА УНР утримувала ч. Волині й пн. Поділля. Укр. командування провело її реорганізацію. Бойовий стан армії тоді не перевищував 15 тис. чол. На її озброєнні було 350–380 кулеметів, 120 гармат; заг. кількість особового складу – не більше 30 тис. чол.

На поч. 05.1919 укр. війська опинилися затиснутими між поляками й більшовиками, які наближалися до р. Збруч, відповідно, із зх. і сх. Гол. сили ДА УНР зосередилися вздовж залізн. колії Броди–Здолбунів. 12.05.1919 польск. війська завдали потужного удару по її тилах: 16.05 здобули м. Луцьк, 18.05 перейшли р. Стир. Осн. ч. амуніції ДА УНР, зосереджена на базі Броди–Тернопіль–Волочиськ, була втрачена. Це дало можливість рад. військам зайняти м. Дубно (нині Рівнен. обл.) і Броди (нині Львів. обл.). Щоб уникнути розгрому, 24.05.1919 укр. командування підписало з поляками перемир'я. 1.06.1919 за наказом Гол. от. С. Петлюри ДА УНР перейшла в заг. наступ проти рад. військ на фронті протяжністю 140 км. До серед. 06.1919 вона оволоділа пд.-зх. Поділлям разом з м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Проте на рубежі 06–07.1919 ЧА перейшла в контрнаступ,

Встановлення більшовицької влади в Україні

опанувавши втрачену тер.: 5.07 здобула Проскурів, 8.07 – Жмеринку, загрожуючи Кам'янцю-Подільському, де перебував уряд УНР. Укр. війська в запеклих боях, що тривали до серед. 07.1919, відстояли й поширили Кам'янецький плацдарм, який обіймав тер. від р. Дністер на пд. до р. Збруч на зх., з пн.-сх. проходив через м. Городок, Ярмолинці (нині обидва Хмельн. обл.), Бар до ст. Вапнярка (нині смт Томашпіль. р-ну, обидва Вінниц. обл.) – понад 70 км углиб і до 300 км вшир. Сюди 16–17.07.1919 відступила УГА, перейшовши р. Збруч під натиском польс. сил. Об'єднані армії налічували майже 100 тис. чол., з них 25 тис. повстанців; мали на озброєнні 1100 кулеметів, 335 гармат, 9 бронепотягів, 6 броневих автомобілів. Їй протистояла 12-та й окремі ч. 14-ї рад. армій (32–33 тис. піхоти, 3 тис. кавалерії, 700 кулеметів, 150 гармат). Скориставшись тим, що осн. сили ЧА були зосереджені на фронті проти ДА ген. А. Денікіна, укр. командування 2.08.1919 розпочало наступ у 2 напрямках – Київ. та Одес. Протягом 08.1919 від більшовиків було звільнено майже цілу Правобережну Україну. 31.08 укр. війська вступили до Києва. Проте того ж дня до міста проникнули передові відділи ДА А. Денікіна. Задля відвернення сутички з ними, командувач укр. військами ген. А. Кравс вивів їх зі столиці.

Упродовж 09.1919 ДА УНР вела бойові дії проти червоних військ лише на Волині в р-ні м. Коростень (нині Житомир. обл.). Епідемія тифу, що охопила укр. армію в 10.1919, розходження між командуванням ДА УНР й УГА щодо перспектив продовження б-би, підписання за вказівкою команд. УГА ген. М. Тарнавського 6.11.1919 сепаратного договору з ДА А. Денікіна спричинилося до окупації нею Правобережної України. 16.11.1919 уряд УНР залишив м. Кам'янець-Подільський. ЧА розпочала новий наступ, витісняючи з Правобережжя білогвард. війська. ДА УНР, уникаючи боїв з більшовиками, відійшла на Волинь для переформування, зосередившись 1.12.1919 в р-ні м. Любар (нині Житомир. обл.), оточена більшовиками, денікінцями й поляками. На той час її бойовий стан

налічував 4–5 тис. чол. ЧА дислокувалися в р-ні Житомира–Коростеня, однак активних бойових дій проти укр. військ не проводили, вичікуючи остаточної розв'язки на фронті з ДА.

Зважаючи на критичний стан війська, на нараді уряду УНР і командування в с. Нова Чорторія (нині Любар. р-ну) 4.12.1919 було вирішено припинити регулярну збройну б-бу, перейти до партизан. і прориватися наявними силами в тил червоних та денікін. військ. Відтак, 2-й період рад.-укр. війни закінчився. Більшовики не змогли знищити ДА УНР, яка й надалі боролася на власній тер.

3-й період рад.-укр. війн (12.1919–11.1920) відрізнявся від попередніх методами ведення б-би – комбінуванням партизан. і регулярних військ. дій, а також вирішальним впливом зовн.-політ. чинника на дії укр. командування, яке вже не мало змоги самостійно планувати й проводити стратегічні операції на фронті.

Згідно з ухвалою уряду й командування, 6.12.1919 ДА УНР вирушила в партизан. рейд у тил ворога – 1-й зимовий похід (6.12.1919–6.05.1920). Вона налічувала 3–3,5 тис. бійців. Її команд. призначено ген. М. Омеляновича-Павленка. Зосередившись у сх. ч. плацдарму Шепетівка–Миропіль–Любар, армія пройшла крізь розташування УГА і розпочала рейд тилами ДА. У бойове зіткнення з червоними військами вона не вступала. Останні на той час займали лінію фронту Новоград-Волинський–Житомир–Бердичів із завданням захопити Київ і цілковито витіснити добровольчі ч. з Правобережжя України. 16.12.1919 більшовики захопили Київ і розгорнули наступ на війська ген. А. Денікіна. ДА УНР опинилася в тилу рад. військ на Єлисаветградщині, з 02.1920 – на Лівобережжі в р-ні м. Золотоноша (нині Черкас. обл.) і повела проти них бойові дії.

У 04.1920 укр. армія прорвалася на Правобережжя, щоб з'єднатися з рештою регулярних військ, що розпочали наступ проти ЧА спільно з польс. військами на підставі Варшав. договору 21.04.1920. Війська УНР, що наступали разом з поляками, були реорганізовані

у 2 д-зії – 3-тю Залізну (команд. О. Удовиченко) і 6-ту Січову (команд. М. Безручко). Заг. кількість їхнього особового складу – 12 тис. піхотинців, 900 кавалеристів, на озброєнні – 12 гармат. Після об'єднання з ч., що повернулися із Зимового походу, ДА УНР зросла до 20 тис. осіб. В оперативному плані вона підлягала польс. командуванню і зосереджувалася на пд. крилі польс.-рад. фронту в р-ні р. Дністер – м. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.). 72-тисячним польс.-укр. силам протистояв Пд.-Зх. фронт більшовиц. військ під командуванням О. Єгорова в складі 55 тис. бійців при 1200 кулеметах і 236 гарматах. Укр.-польс. наступ розпочався 25.04.1920. 26.04. польс. війська зайняли м. Хмельник (нині Вінниц. обл.), Коростень і Житомир, 27.04 – Козятин і Бердичів, 1.05 – Фастів, 3.05 – Біла Церква (нині обидва Київ. обл.). Укр. ч. разом з польс. 27.04 зайняли м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.), 7.05 – Київ. На поч. 06.1920 Ча перейшла в контрнаступ на Київ. напрямку. 5.06 1-ша кінна армія С. Будьонного прорвала фронт 6-ї польс. армії і швидко просуvalася на зх. Щоб уникнути оточення, ДА УНР 13–14.07.1920 відступила на правий берег р. Збруч, 20.08 – за р. Дністер і розташувалася в повітах Сх. Галичини.

Після розгрому більшовиків біля м. Варшава 15.08 і Замостя (нині Польща) 31.08 розпочався новий укр.-польс. наступ. 14.09 укр. війська вийшли на рубіж р. Збруч, 21.09 вступили на Поділля, зайнявши фронт по лінії Яруга–Шаргород–Бар–Літин. Подальші військ. операції були припинені 18.10 у зв'язку з підписанням польс. стороною сепаратного перемир'я з РСФРР у м. Рига. ДА УНР самотужки продовжувала б-бу. На серед. 11.1920 вона займала 120-кілометровий фронт від Могилева-Подільського через Ялтушків – на зх. від Літина. Укр. командування призначило на 11–12.11 заг. наступ, який, однак, випередили своїм контрнаступом 10.11 червоні війська. Значна перевага ворожих сил змусила ДА УНР до відступу. 20.11 за наказом командарма ген. М. Омеляновича-Павленка вона зосередилася в р-ні м. Волочиськ (нині

Хмельн. обл.). Сюди ж прибув уряд УНР, який ухвалив евакуювати держ. установи на тер. Польщі. 21.11.1920 ч. ДА УНР (26 тис. чол.) відступили за р. Збруч, де були інтерновані.

4-й період рад.-укр. воєн датується 10–11.1921, коли еміграц. уряд УНР організував рейд ДА УНР під командуванням ген. Ю. Тютюнника з Польщі й Румунії на тер. УСРР (2-й зимовий похід ДА УНР), сподіваючись викликати антирад. повстання. Через брак сил і значну перевагу ворога рейд зазнав невдачі. Це був останній виступ ДА УНР проти рос. окупації України.

Уряд УНР ніколи не визнавав окупації України РСФРР і не підписував жодного акта, котрий би скасовував стан війни між обома країнами.

Літ.: Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918. Утворення та боротьба за державу. Львів, 1997; Пінчак Є., Чмир М. Військо української революції 1917–1921 років. Харків, 2017; Тинченко Я. Українські збройні сили березень 1917 – листопад 1918 (організація, чисельність, бойові дії). К., 2009.

Віктор Голубко

РАЙЛЯН (РАЙЛАН)

Ілля Юрійович

(28.06.1891–08.05.1981) – поручник

УГА та БК, громад. і культ. діяч. Н. в с. Легучени-Тевтула (нині Зелений Гай Новоселиц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї сільс. господаря. 1906–13 навч. у вищій реальній шк. м. Чернівці, 27.06.1914 склав матуральні іспити.

З поч. ПСВ – на фронті. Закінчив офіцерську шк. З 1.01.1916 іменованій лейтенантом піхоти в резерві 18-го батальйону польових стрільців. Командував 5-ю четою скорострільів 18-го піх. полку. Влітку 1917 за хоробрість під час наступу в Карпатах і на Буковині нагороджений "Signum laudis", срібною медаллю за військ. заслуги з мечами на стязці хреста за військ. заслуги. Також був нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стязці хреста за військ. заслуги та військ. хрестом Карла. На поч. 1918 перебував у складі австр. армії. корпусу на Наддніпрянщині, який 14.03.1918 зайняв м. Одеса.

РАЙЛЯН (РАЙЛАН)
Ілля Юрійович

1918 побував біля могили Т. Шевченка в м. Канів (нині Черкас. обл.).

Наприкінці 10.1918 був у відпустці вдома, хворів на важку форму грипу. Довідавшись про поч. Листопадового чину, поїхав до Чернівців, де став на службу в укр. армію як поручник УГА. Після вступу на Буковину рум. військ разом з ін. укр. добровольцями виїхав до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Команд. 4-го Коломий. куреня, що дислокувався в казармах колиш. 36-го піх. полку в Коломії, звідки в серед. 12.1918 вирушив на фронт біля с. Сокольники (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Згодом був придільений до БП, який формувався в Коломії під проводом от. М. Топуцака. Під час відступу УГА в 05.1919 та евакуації з м-ка Товсте (нині смт Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) старшинської шк. піхоти УГА був залучений у с. Антонів (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) до складу викл. цієї шк. її команд. сот. О. Драганом. З 06.1919 викладав піонерську (саперну) техніку, поземелля (картографію) і польове укріплення (фортифікацію), провадив канцелярію шк.

Після переходу УГА за р. Збруч 19.07.1919 старшинську шк. піхоти УГА розміщено в с. Гута Чугорська (нині Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельн. обл.), де підготовка старшин УГА тривала до поразки укр. армій у 11.1919. 2-й курс навч. в старшинській шк. піхоти УГА розпочався 10.10.1919, однак 17.11.1919 шк. розпущено, після чого разом з ін. старшинами вирушили до м. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.) в надії з'єднатися з полком бригади УСС. У складі бригади УСС, реформованої в 01.1920 в полк УСС ЧУГА, воював на польс. фронті. У 05.1920 був інтернований поляками та разом з ін. старшинами полку УСС включений до складу 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР, 90 % якої склали вояки й старшини УГА, для яких фактичне підпорядкування польс. командуванню було принизливим. Виконуючи наказ ген. А. Кравса від 25.08.1919 про вихід галичан зі складу ДА УНР, перейшов разом з ін. галичанами через Карпатський хребет, склав зброю перед чехословац. командуванням. З 10.09.1920 інтернований у таборі м. Ліберець (ЧСР) разом з рештою групи А. Кравса.

Після звільнення з табору студіював у Вищій комерційній шк. м. Відень. Повернувся до Чернівців, працював бухгалтером та кер. торг. підприємств, 17.02.1934 одружився з О. Кінаш. Брав активну участь у громад. житті. Довголітній дир. заснованого В. Залозецьким та К. Купчанком 1927 Укр. музею народовідання в Чернівцях. Гол. доповідач на нар. вічі, скликаному в Нар. домі в Чернівцях К-том укр. студентства 10.03.1929. Підкресливши у своєму виступі значення рідної шк., запропонував вислати до кер. уряду в м. Бухарест вимогу негайного запровадження навч. укр. мовою в усіх нар. шк. Буковини, Бессарабії та Мараморощини, відновлення укр. учител. семінарії, укр. середніх шк. та катедр у Чернів. ун-ті, запровадження укр. мови в проповідях та богослужіннях. Активний чл. т-ва "Українська школа", кер. курсів укр. мови для дітей у Чернівцях 1931. Обраний учасниками укр. жін. з'їзду в Чернівцях 20.09.1931 до складу к-ту, завданням якого було організувати й провести кооп. курси. Чл. Укр. допомогового к-ту для Бессарабії в Чернівцях (голова А. Кирилів), який 1935 провів організовану акцію в усіх повітах Буковини й передав зібране збіжжя, харчі та значну суму грошей потребуючим українцям Бессарабії. На поч. 1940 переїхав до гірського с. Фальків (нині Вижиц. р-ну Чернів. обл.), де отримав посаду бухгалтера на лісопильному з-ді. Восени 1941 виїхав з родиною до Німеччини в рамках репатріаційного процесу. Перебував у таборі для переселенців м. Рудольштадт (нині ФРН). За сприяння свого тов. з полку УСС 1941 переїхав до м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.) і мешкав там до повернення в Чернівці (1944), де вчителював у шк. (викл. франц. мови). З поч. 1950-х і до виходу на пенсію працював у Чернів. обл. краєзнавчому музеї екскурсоводом. Автор наук. статей і спогадів про О. Драгана, В. і Н. Тотоєскулів, ін. буковин. діячів періоду ЗУНР.

П. у м. Чернівці, де й похований у родинному гробівці на Руськ. цвинтарі (квартал № 61).

Тв.: Райлян І. Українська карта Галичини В. Кубійовича і М. Кулицького // Час. 1934.

Лит.: Бесарабія в розпучі // Самостійність. 1935. 3 листоп.; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 69, 385, 643; Відзначене // Буковина. 1917. 1 верес.; Відзначене // Діло. 1917. 6 верес. (24 серп.); *Гарас М.* Ілюстрована Історія товариства "Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 108; *Купчанко К.* Український Музей Народовідання в м. Чернівцях н./Б. // Рідний край. 1928. 11 берез.; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 26, 27, 28 верес.; 12, 14, 15, 17 жовт.; 1931. 22 берез.; *Лисак С.* Перша ніч на Галицьким фронті // ЛЧК. 1933. Ч. 3. С. 2–3; Народне віче в Чернівцях // Діло. 1929. 20 берез.; *Пастернак Я.* Археологія України. Торонто, 1961. С. 27; Старшинська Школа Піхоти Галицької Армії. VII–VIII 1918 Гута Чугорська, Поділля. [Фотографія] // ЛЧК. 1930. Ч. 6. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 265–267, 368; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 265; *Ярбій В.* Останні дні Старшинської Школи Піхоти У. Г. А. // ЛЧК. 1931. Ч. 3. С. 16–17.

Володимир Старик

РАЙХ Леон

(11.06.1879–01.12.1929) – єврейс. політик-сіоніст, публіцист, голова ЄНРади. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Випускник Дрогобиц. г-зії. Навч. на юрид. ф-ті Львів. ун-ту (1897–1905), Ін-ті політ. наук м. Париж (1908–12), де здобув ступінь д-ра права. Активний прибічник сіонізму (з 1897). Редагував сіоніст. час. "Wschód" (1907–14), видавав польс. сіоніст. альманах (1910). З 1911 – представник від Галичини на міжнар. сіоніст. конгресах, 1913 обраний до складу виконкому Всесвітньої сіоніст. орг-ції і Світової орг-ції охорони прав єврейс. меншини, очолював "Палестинське бюро" в м. Львів. Безуспішно кандидував до австр. парламенту (1911), займався юрид. практикою (до 1914). Під час ПСВ служив у юрид. відділі австро-угор. війська.

Унаслідок антисеміт. настроїв поляків і ворожого трактування ними проголошеного євреями Галичини ней-

тралітету під час Нац.-демократ. 1918 революції на ЗУЗ, у ніч із 10 на 11.12.1918 заарештований поляками через підозру в нібито держ. зраді, вивезений як заручник до м. Перемишль (нині Польща), де перебував у слідчому ізоляторі. Під тиском Всесвітньої сіоніст. орг-ції, за посередництвом Ю. Пілсудського й Н. Соколова звільнений.

1919 став старшим чл. К-ту єврейс. делегацій у Парижі, у якому домагався дотримання прав єврейс. меншини в д-вах-наступницях Австро-Угорщини, був одним з репрезентантів інтересів євреїв на Паризькій мирн. конф.

Обраний послом сейму 1-ї каденції 2-ї Речі Посполитої (1922), належав до парламент. фракції "Коло жидівське", 1924–26 – її голова. Залишив цей пост унаслідок провалу польс.-єврейс. угоди "Кола жидівського" з урядом 2-ї Речі Посполитої 4.07.1925. Вже сам її факт шокував укр. парламентарів: Укр. сеймовий клуб констатував, що "Коло жидівське" зайняло до укр. нації ворожу позицію. Намагаючись здобути гарантії щодо задоволення культ. потреб євреїв, їхні представники в парламенті уклали угоду з польс. урядом, визнавши при цьому непорушність кордонів цієї країни і польс. держ. інтересів. Це приголомшило українців, які й далі домагалися права на нац. самовизначення.

Після держ. перевороту Ю. Пілсудського в 05.1926 пішов у відставку, однак зберіг політ. підтримку в Галичині, був обраний послом сейму 2-ї каденції (з 1928). 1929 обраний чл. адм. к-ту Єврейс. агентства для Палестини. Співпрацював з час. "Chwila" (Львів), "Dziennik Nowy" (Краків), заснував час. "Dziennik Warszawski" (Варшава).

П. у м. Львів, де й був похований. У 11.1934 останки Р. перевезено до м. Тель-Авів (нині Ізраїль).

Лит.: *Гон М.* Із кривдою на самоті. Українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі (1935–1939). Рівне, 2005. С. 10–15; Д-р Леон Райх // Діло. 1929. 4 груд.; *Монолатій І.* Вічний жид з Коломиї. "Українець" Мойсеєвого визнання Яків Саулович Оренштайн. Івано-Франківськ, 2015. С. 271–272, 298–299; *Його ж.* Разом, але

РАЙХ
Леон

майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914. Івано-Франківськ, 2010. С. 340; *Погребинська І., Гон М.* Євреї в Західноукраїнській Народній Республіці (до проблеми українсько-єврейських взаємин). К., 1997. С. 42, 57–78; Тлінні останки д-ра Леона Райха перевезли до Палестини // *Діло*. 1934. 6 листоп.; *Atlas Żydów Polskich / red. W. Sienkiewicz.* Warszawa, 2010. S. 273.

Іван Монолатій

РАК-РАЧЕНКО

Теодор (Федір) Іванович

(01.03.1879 – д. і м. с. н.) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Махнівці (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Навч. в духовній семінарії та богослов. ф-ті ун-ту м. Львів (1901–04). 1905 одружився, перевівся зі Львів. архієпархії до Станиславів. єпархії. Отримав свячення на священника 24.09.1905 з рук єпископа Г. Хомишина. Душпастир. та громад. працю розпочав на Буковині як експонований сотрудник у с. Раранча (нині Рідківці Новоселиц. р-ну Чернів. обл.; 9.11.1905–14), де, окрім богослужінь, також проводив катехизацію в 6-класній шк. з укр. мовою навч., вів метрики, брав участь в управі “Руської бесіди” та каси “Власна поміч” с-ми Райффайзена.

1914 зарахований резервним капеланом австр. армії на період ПСВ (1914–18). У 11.1918 підтримав проголошення ЗУНР, добровільно зголосився до УГА. Наказом ДСВС від 1.01.1919 призначений духівником (капеланом) УГА, у складі якої відбув цілу воєн. кампанію.

Від 01.1921 – тимчасовий адміністратор парафій с. Суходіл (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) та м. Гусятин (нині смт). У 06.1922 став парохом м. Гусятин (до 1946), за дорученням єпископа продовжував опікуватися парафією с. Суходіл (5.01.1921–15.03.1927, 2.03–26.08.1933). У с. Суходіл відновив церк. братства, організував “Апостольство молитви”, очолив управу каси Райффайзена. В Гусятині, значною мірою зруйнованому під час війни, подбав про відновлення (1928) матірньої церкви Св. Онуфрія (пам’ятки архітектури 16 ст.), 1930 – дочірньої церкви Св. Па-

раскеви в с. Вільхівчик (нині Гусятин. р-ну), відбудову парафіяльного будинку та буд-во дитсадка (захоронки), усе разом коштом продажу частки церк. поля (16 моргів). 1921–27 надавав душпастир. опіку хворим у крайовому шпиталі, де розмістили богослужбову каплицю. Постійно проводив катехизацію молоді у 2 7-класних шк. (хлопців і дівчат). 1929 сприяв заснуванню приватної 1-класної шк. УПТ “Рідна школа”, 1932 – відкриттю дитсадка під проводом філії “Просвіти”. З 1921 діяльний у роботі філії “Просвіти” в Гусятині, яка невдовзі організувала 29 читалень у селах повіту. 1936 брав участь у бібліотекар. курсі при філії “Просвіти”.

Під час ДСВ залишався з вірними в Гусятині. 1941 підтримав відновлення Укр. Д-ви, очолив делегатуру УЦК. Внаслідок тиску НКДБ погодився на “возз’єднання” з РПЦ. У 03.1946 став учасником Львів. псевдособору.

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 4. Арк. 130.

Літ.: Вісник Державного секретаріату військових справ. 1919. Ч. 5. 31 січ. С. 6; Делятинський І. Станиславська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.). Івано-Франківськ, 2017. С. 389; Діяння Собору Греко-Католицької Церкви у Львові 8–10 березня 1946. Львів, 1946. С. 53–58; *Зуляк І.* Становлення і розвиток “Просвіти” в Тернопільському воєводстві у міжвоєнний період // *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Історія. 2020. Вип. 1. С. 65–71; Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / редкол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дrajньювський. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 413, 415; Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 301; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 307.*

*Руслан Делятинський,
Олег Єгзешій*

РАКОЧИЙ

Григорій Іванович

(11.02.1884–10.02.1920) – правник, старшина УГА. Брат І. Ракочія. Н. в с. Настасів (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. До 1905 навч. в г-зії м. Тернопіль. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1909). Здобув ступінь д-ра права у Віден. ун-ті. Працював пом. адвоката в м. Збараж (нині Терноп. обл.), брав діяльну участь у роботі "Просвіти", ін. укр. т-в.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював на Балкан. й Італ. фронтах; іменований поручником. Восени 1918 повернувся до Збаража, учасник Листопадового чину в місті. Від 01.1919 служив у Тернополі в ОВК; 1.03.1919 отримав військ. звання сотника. Потім був референтом у ДСВНС ЗУНР у м. Станіславів (нині Івано-Франківськ), виконував відп. доручення держ. секретаря І. Макуха. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрян. Україну.

П. від тифу в с. Ободівка (нині Тростянець. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 131; Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 16; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 312; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 117.

Петро Гуцал

РАКОЧИЙ

Іван Іванович

(28.06.1896–19.02.1919) – старшина УГА. Брат Г. Ракочія. Н. в с. Настасів (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, до 06.1914 закінчив 3 кл.

Восени 1917 мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті, став підхорунжим. В УГА – від 11.1918; отримав військ. звання хорунжого. У складі куреня, сформованого у коші 1-го Подільс. полку ім. С. Петлюри в м. Тернопіль, вирушив на фронт біля м. Львів.

Загинув у бою в с. Кривчиці (нині в складі Личаків. р-ну м. Львів).

Дж.: ДАТО. Ф. 399. Оп. 1. Спр. 838.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній вій-

ні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 17; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. Тернопіль; Львів, 1998. С. 493.

Петро Гуцал

РАНД

Натан (Менахен Нухен Натан) Ізраїлевич

(19.08.1895–14.07.1944) – комерсант, журналіст, поручник УГА. Н. в с. Бросківці Нові (нині Сторожинець. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї комерсанта. Військ. службу розпочав однорічним добровольцем у 1-й компанії 22-го піх. полку крайової оборони. Влітку 1915 важко захворів, лікувався в м. Відень. З 1916 навч. в крайовій купецькій школі м. Тарнів (нині Малопольс. в-ва, Польща), яку не закінчив через воєн. обставини.

З 1918 іменований лейтенантом піхоти в резерві. Четар УГА з 4.01.1919. 1.03.1919 іменований поручником піхоти при Стрий. ОВК. У 08.1919 виїхав до м. Відень, звідки Збірна станиця УГА направила Р. до табору м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберець. краю, Чехія). 1921 мешкав у Відні, де був залучений О. Назаруком до редагування неперіодичного нім.-мовного вид. "Westukrainische Presseagentur", яке на правах рукопису видавав еміграц. уряд ЗУНР. Працював на цій посаді до 03.1924, перебував у тісному контакті з ред. час. "Український Прапор" Р. Перфецьким та І. Процем.

12.11.1925 склав у дирекції поліції м. Відень свідчення для розпочатого 12.10.1925 в м. Львів суд. процесу проти єврейс. робітника С. Штайгера, якого польс. поліція обвинувачувала в замаху на вбивство Президента Польщі С. Войцеховського у Львові 5.09.1924. Стверджуючи у своїх свідченнях про невинність С. Штайгера й покладаючи провину на Т. Ольшанського, який після втечі з Польщі зізнався у виконанні замаху за наказом УВО, Р. погіршив свої стосунки з багатьма еміграц. діячами ЗУНР, зокр. з І. Процем.

Протягом багатьох років був гол. ред. віден. газ. "Freiheit", яка після низки цензурних конфіскацій припинила виходити 5.12.1933. Активний діяч австр. Вітчизняного фронту. Як прихильник

РАКОЧИЙ
Григорій Іванович

РАНД
Натан (Менахен Нухен Натан) Ізраїлевич

РАТИЧ
Василь Пилипович

Християнсько-соціаліст. партії зазнавав постійного цькування з боку соціал-демократів та їхнього пресового органу "Arbeiter-Zeitung" через своє єврейс. походження та рум. громадянство. Після аншлюсу Австрії гітлерів. Німеччиною гол. ред. час. "Freiheit" Р. став символом єврейс. панування в країні – так само, як держ. секретар Мін-ва юстиції єврей Р. Гехт; обоє закінчили своє життя в концтаборах.

15.05.1937 отримав останнє свідоцтво про реєстрацію, видане рум. посольством у Відні. Після втрати рум. громадянства 1938 переїхав з дружиною до ЧСР, де працював приватним підприємцем. Спершу мешкав у м. Брно (нині Чехія). У 03.1939 переїхав на постійне місце проживання до м. Прага, отримував допомогу єврейс. громади в сумі 500 корон щомісячно на себе та дружину. 21.03.1939 отримав в управлінні поліції в Празі паспорт терміном на пів року до Пд. та Середньої Америки, 14.04.1939 – паспорт до Палестини терміном на 1 день. До празьк. поліції 27.09.1939 зголосився як чужинець, 5.04.1940 подав заяву з проханням видати йому посвідчення для виїзду, яке отримав 6.05.1940. 22.06.1940 Р. надано дозвіл на перебування в м. Прага як чужинцеві. Депортований з Праги до концтабору Терезієнштадт (нині на тер. м. Терезін, Чехія) 27.07.1942.

Загинув у концтаборі Терезієнштадт.

Лім.: 3 судової салі. Процес Штайгера. Відчитування зізнань // Діло. 1925. 9 груд.; *Книш* 3. Два процеси, як наслідок діяльності Української Військової Організації в 1924 році. Торонто, 1968. С. 50–53; Спис іменований у війську Західної Обл. ласті Української Народньої Республіки, з днем 1. марта 1919. Піхота // Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. 1919. Ч. 8. 25 берез. С. 4; *Стецишин* О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 402; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 315; Man kannte in Wien schon Wochen vorher den Attentatsplan und den Attentäter. Die Aussage des Redakteurs Rand // Der Morgen. 1925. 25 November; *Schödl* L. Soll man Zeitungen lesen? // Völkischer Beobachter. 1940. 17 Novem-

ber; *Schölnberger* P. Das Anhaltelager Wöllersdorf 1933–1938. Strukturen – Brüche – Erinnerungen. Wien, 2015. С. 94.

Володимир Старик

РАСТАВЕЦЬКИЙ

Осип

(15.07.1891–1961) – правник, старшина УГА. Н. в с. Селиська (нині Оселя Яворів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї греко-католич. священика. З дитячих літ проживав у с. Добрусин (нині Жовків. р-ну Львів. обл.), с. Хотинець (нині гміни Радимно Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), с. Ступниця (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.), від 1902 – у с. Сілець Белзький (нині Сілець Сокал. р-ну Львів. обл.), де його батько перебував на парафіях. Здобув освіту в г-зії. Студював право у Львів. ун-ті. У 08.1914 разом з батьком заарештований австр. жандармами, відправлений до табору Талергоф (нині на тер. м. Грац, Австрія). Звільнений 1915.

Мобілізований до австро-угор. армії, служив підстаршиною. До УГА вступив у 11.1918; призначений начальником повітов. суду в м. Стрий; мав військ. звання хорунжого. Відступив з УГА за р. Збруч, був суддею польов. суду 1-го корпусу. 1.08.1919 іменований суд. четарем. Наприкінці 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), де восени 1920 перехворів на тиф і запалення нирок.

Після звільнення повернувся до с. Сілець Белзький. Згодом відбув правн. практику, зайнявся адвокатурою. Працював у корінній Польщі.

П. у м. Лодзь (нині Лодз. в-ва, Польща).

Лім.: *Кізічак* А. Співпраця цивільної адміністрації з частинами УГА в Стрию в роках 1918–1919 // Квітучі береги. Нью Йорк. Ч. 5. С. 18; *Срібняк* І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 39, 82; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 341.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

РАТИЧ

Василь Пилипович

(26.04.1888–12.05.1953) – педагог, вістун УСС, громад. діяч. Н. в с. Вер-

биця (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. Навч. в нар. шк. розпочав у рідному селі, закінчив у с. Дрищів (нині Надрічне Бережан. р-ну Терноп. обл.), куди переїхали його батьки. Далі родина перебралася до с. Лісники (нині в складі м. Бережани), щоб діти мали змогу навч. в Бережан. г-зії. Під час гімназійн. студій займався культ.-просвітн. діяльністю серед сільс. нас., залучав до неї своїх братів, ін. студентів, учителів. Належав до бережан. таємного гуртка "Молода Україна". Заснував таємний гурток "Сцена". Після закінчення з відзнакою г-зії студіював мови й історію у Львів. ун-ті. Був чл. Студент. союзу, трудивсь у його просвітньо-орг. секції, при цьому працював на селі.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 1915, воював на Сх. фронті. Під час Листопадового чину 1918 перебував у м. Вишниця (нині Чернів. обл.). Після повернення до Галичини познайомився з дес. УСС Г. Дмитерко, з якою в 02.1919 одружився в с. Лісники. Разом з дружиною в складі УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19 та боях проти більшовиків і білогвардійців на тер. УНР. У бою біля м. Одеса важко поранений, лікувався в м. Балта (нині Одес. обл.). Вночі 1.09.1922, перейшовши таємно р. Збруч, разом з дружиною, сином і братом дружини повернувся до Галичини.

З 1923 працював викл. г-зії т-ва "Рідна школа" в м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). 1931–32 – адміністратор філії малої Духовної семінарії в Рогатині, 1938 – управитель Рогатин. г-зії, дир. десятирічки, учитель укр. мови. Провадив з дружиною хлоп'ячу бурсу (гуртожиток, який був не лише місцем проживання і харчування учнів, а й виконував важливу навч.-виховну роль) при г-зії, під час ДСВ – дівочу бурсу.

1941–43 працював інспектором нар. шк. Рогатин. округи, головою повітов. учител. об'єднання в Рогатині, викладав у 7-класній нар. шк., торг. шк. та укр. учител. семінарії. Разом з дружиною виростили 4 синів: Любомира, Олега, Володаря і Ростислава. Олег і Володар під час ДСВ служили в д-зії "Галичина", куди вступили добровольцями в перші дні її формування; брали

участь у боях біля м. Броди (нині Львів. обл.), де 19-річний Володар (воєнкор) у 07.1944 загинув. 12.03.1944 з дружиною і молодшими дітьми виїхав через Словаччину, Австрію до Німеччини. У м. Байройт (нині ФРН) усі працювали на ф-ці порцеляни.

Після закінчення війни проживали в місц. ДП, де долучився до освіт. й громад. життя, зокр. вчителював у табірній г-зії та викладав історію України у Всенар. ун-ті. Організував Укр. клуб, був культосвіт. референтом, головою Табірної ради, дир. відділу к-ри й освіти Центр. представництва укр. еміграції, головою повітов. учител. громади, влаштовував курси водіїв, різьбарства, вишивання та машинопису.

У 03.1949 родина емігрувала до США й поселилася в м. Едісон (шт. Нью-Джерсі). Працював на ф-ці пластикових виробів, співробітником газ. "Свобода". Діяльний у культ. й громад. житті, чл. НТШ, УВАН, Учител. громади, організатор відділу УККА, жертвував кошти на нар. цілі.

П. від серцевого нападу в місцевості Меточен поблизу м. Нью-Бронсвік (шт. Нью-Джерсі). Похований у м. Нью-Бронсвік.

Лит.: Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Ликтей Я.* Ратичі і Мірчуки – родини патріотів і просвітителів // Свобода (США). 2011. 10 черв. С. 12, 22; Помер проф. Василь Ратич // Свобода (США). 1953. 14 трав. С. 1; *Рожанковська І.* Дмитерко-Ратич відійшла у вічність 3-го квітня 1981 // Наше життя (Філадельфія, США). 1981. Ч. 4. С. 5–6.

Микола Лазарович

РЕБЕЦЬ

Петро Олексійович

(1895–17.11.1937) – підстаршина УСС, старшина УГА, педагог. Н. в с. Кам'янка-Лісова (нині не існує, було розташоване південніше м. Рава-Руська Жовків. р-ну Львів. обл.). Навч. в учител. семінарії м. Львів.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях. На 1.06.1916 – десятник 5-ї сотні під командою С. Горука; 1917 іменованій підхорунжим. В УГА

**РЕВ'ЮК
Осип (Йосип)**

воював від поч. 11.1918, служив у 1-му піх. полку 1-ї бригади УСС, пройшов весь бойовий шлях. 1.08.1919 іменований четарем. Від 02.1920 – в ЧУГА, пізніше – у 402-му Галиц. стрілец. полку ЧА, де був нач. пішої розвідки. Незадовго до розформування полку в 05.1922 заарештований чекістами, вивезений до м. Київ.

Після звільнення проживав у м. Бердичів (нині Житомир. обл.), викладав у педтехнікумі. Заарештований 15.10.1935. На підставі сфабрикованого звинувачення в "допомозі міжнародній буржуазії" військ. трибунал прикордонної і внутр. охорони НКВС УСРР у м. Вінниця 21.02.1936 виніс вирок – 6 р. позбавлення волі. Покарання відбував у ВТТ на тер. нинішньої Магадан. обл. (РФ), де, за надуманим звинуваченням у належності до "контрреволюційної троцькістської організації", відповідно до рішення трійки при УНКВС по Далекосх. буд-ву, розстріляний. Реабілітований 1989 і 1991.

Лит.: Реабілітовані історією. Житомирська область. Кн. 5. Житомир, 2001. С. 665; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 332; Українські Січові Стрільці. 1914–1920. Львів, 1936. С. 150.

Петро Гуцал

**РЕВ'ЮК
Осип (Йосип)**

(псевд.: Іван Бартович, Йонас Бартавічус, Понас; 16.10.1889 – д. і м. с. н.) – сотник УГА, підполковник ДА УНР, політ. діяч. Н. в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Закінчив 1-й кл. Станіславів. г-зії. Згодом здобув середню освіту, працював залізн. службовцем. Служив у австр. армії; з 1.01.1914 – кадет резерву. Станом на 1914 проживав у м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.).

Після поч. РСВ мобілізований, служив у 4-й роті 58-го піх. полку; отримав звання фенріха резерву (хорунжого). На рубежі 1914–15 поранений. 1.05.1915 підвищений до ступеня обер-лейтенанта (поручника). Нагороджений срібною медаллю військ. заслуг на стрічці Хреста військ. заслуг з мечами; бронз. ме-

даллю військ. заслуг на стрічці Хреста військ. заслуг з мечами; Військ. хрестом імператора Карла.

Після створення ЗУНР вступив до УГА. 1.03.1919 іменований сотником. Під час Чортків. офензиви у 06.1919 – командант 3-го куреня 2-ї Коломий. бригади Коломий. доповнюючої округи. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Під час об'єданого походу УГА та ДА УНР на м. Київ і Одеса наприкінці 08.1919 – командант 2-ї Коломий. бригади УГА. Брав участь у звільненні укр. військами Києва 30.08.1919. Наприкінці 1919 призначений до штабу 3-го корпусу УГА. Навесні 1920 перебував при команд. 3-ї бригади ЧУГА О. Станімірі. У 04.1920 разом з ч. вояків ЧУГА зумів приєднатися до ДА УНР; служив у штабі 1-ї Запоріж. д-зії. 9.02.1921 отримав звання підполковника ДА УНР.

На поч. 1920-х мешкав у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Брав участь у діяльності УВО; командант Покутської округи УВО. В. о. скарбника молодіжного т-ва "Академічна громада" в Коломиї. Наприкінці 1922 заарештований польс. поліцією, невдовзі звільнений за браком доказів. Належав до крайової команди УВО; імовірно, виконував обов'язки орг. референта. 1923 – учасник конф. УВО в м. Олива (нині в складі м. Гданськ, Польща). З 1924 в. о. референта розвідки в крайовій команді УВО; проживав у м. Львів і Краків. Займався орг-цією переходу кордону з Польщі в Німеччину та ЧСР в околицях Кракова.

У серед. 06.1926 виїхав за кордон; призначений представником УВО в Литві, де проживав під псевд. Йонас Бартавічус, представлявся журналістом. 27.11.1927 поставив підпис під статутом новоств. Литов.-укр. т-ва; 20.01.1928 обраний до його президії. З весни 1928 – відпоручник ПУН на Литву; користувався орг. псевд. Понас. Був посередником між кер-вом Литви та УВО та ОУН у питаннях фінансування орг-ції, забезпечення офіц. документами Є. Коновальця та його соратників. У м. Каунас (нині Литва) займався вид. друк. органу УВО "Сурма", брошур та подальшою пересилкою їх до Польщі. Здійснював поїздки до м. Рига (Лат-

вія), де займався орг-цією осередку ОУН. На поч. 1929 був визначений делегатом установчого конгресу ОУН у м. Відень, проте з невідомих причин не взяв у ньому участі. Учасник нарад кер-ва УВО та ОУН у м. Прага (06.1930), Женева (11.1930), Берлін (09.1931). Після 1935 змушений був залишити Литву. Мешкав у м. Берлін, продовжував співпрацю з ОУН.

Точної інформації про час і обставини смерті немає. За деякими припущеннями, загинув 1945 наприкінці ДСВ в Німеччині або Литві.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 42; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 269; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 88; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 180, 186, 312; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 58; *Шанковський Л.* Українська Галицька армія. Львів, 1999. С. 276, 278.

Богдан Паска

РЕДКЕВИЧ

Корнило

(26.09.1899–08.07.1970) – підхорунжий УСС, четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Будилів (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). Навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від поч. 1916, воював на Сх. фронті, поранений поблизу с. Соснів (нині Тербовлян. р-ну Терноп. обл.), учасник боїв на г. Лисоня та біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну). 1.07.1917, під час бою поблизу с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.), потрапив до рос. полону, який відбував у с. Новокосянтинів (нині Летичів. р-ну Хмельн. обл.) і м. Вінниця. У 03.1918 повернувся до Галичини й дістався до Коша УСС у с. Пісочна (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.), де закінчив старшинську шк. Від 05.1918, згідно з умовами Брест. мирн. договору, в складі Легіону УСС перебував в УНР, зокр. на Єлисаветградщині – у м. Єлисаветград (нині Кропивницький), с. Грузьке, Іванівка, Олександрівка (нині всі 3 Кропивниц. р-ну Кіровоград. обл.). Як старшина УГА брав участь у польс.-укр.

війні 1918–19, у т. ч. в боях у м. Львів за залізн. вокзал, пошту, цитадель, б-ку Осолінських (нині в цій будівлі розміщено центр. корпус ЛНБ). 1.01.1919 важко поранений у бою біля Персенківки (нині місцевість Сихів. р-ну м. Львів); лікувався в шпиталі м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Під час 6-місячної реабілітаційної відпустки вдома заарештований поляками.

1923 емігрував до Канади, де мешкав у м. Монреаль. Діяльний у громад. й церк. житті. Належав до Братства УСС. П. у м. Монреаль.

Літ.: Войценко О. Літопис українського життя в Канаді: Т. 8: У змаганні за нову Канаду: початки офіційної двомовності й багатокультурності. 1970–1979. Едмонтон, 1992. С. 42; *Редчук Я.* Бл. п. К. Редкевич // Вісті Комбатанта. 1971. Ч. 2 (52). С. 92–93; *Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука.* Монреаль, 1955. С. 187, 205.

Микола Лазарович

РЕДЧУК

Микола Титович

(13.05.1894 – д. і м. с. н.) – педагог, стрілець УСС, четар УГА, громад. діяч. Брат Я. Редчука. Н. в с. Старий Збараж (нині Збаразьк. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1914).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті в сотні Р. Дудинського. 1915, під час бою поблизу с. Добрівляни (нині Стрий. р-ну Львів. обл.), потрапив у рос. полон, звідки зумів утекти. Певний час перебував удома, але викритий росіянами; заарештований і засуджений як австр. шпигун. Після втечі з в'язниці повернувся до Легіону УСС. Учасник польс.-укр. війни 1918–19 і нац.-визвол. змагань на Наддніпрян. Україні. У бою з більшовиками був поранений і захоплений у полон.

Згодом учителював у м. Полтава. Після поч. ДСВ опинився в м. Тернопіль, де був заарештований рад. владою. У вирокі військ. трибуналу військ НКВС у Полтав. обл. від 18.11.1943 зазначено, що Р., "будучи бійцем ЧА, під час відступу

РЕДКЕВИЧ
Корнило

РЕДЧУК
Яким Титович

РЕЙНФЕЛЬД
Едмунд Францович

РЕНТІ де Ернест-Амеде

1941 дезертирував. Проживаючи в Полтаві, добровільно пішов служити нім. окупаційним властям. Був перекладачем у торг. орг-ції і майже 4 місяці – викл. на курсах підготовки поліції, де вихваляв нім. армію, паралельно виступаючи проти рад. влади та ЧА". Надмірної активності, за даними слідства, не виявляв. Засуджений на 10 р. ув'язнення. Покарання відбував у ВТТ № 17 в с. Кустолове Новосанжар. р-ну Полтав. обл. 18.03.1946 звинувачений в орг-ції групи "Укр. січовий стрілець", яка здійснювала активну проукр. діяльність у таборі, підтримувала визвол. діяльність ОУН і УПА. Вдруге заарештований 22.03.1946. Засуджений спец. табірним судом 18.06.1946 до розстрілу. 19.07.1946 розстріл замінено на 10 р. позбавлення волі.

Подальша доля невідома. Реабілітований 7.12.1993.

Літ.: Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Пащенко В. Патріарх Володимир (Василь Романюк): в'язень совісті, борець за незалежність України // Рідний край. 2009. № 2. С. 210–218.

Микола Лазарович

РЕДЧУК
Яким Титович

(1896–1984) – десятник УСС, громад. діяч. Брат М. Редчука. Н. в с. Старий Збараж (нині Збаразьк. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС від 1914, воював на Сх. фронті в складі сотні Р. Дудинського. 22.10.1914 поранений у бою поблизу м. Стрий (нині Львів. обл.). Після одужання скерований до сотні В. Сроковського, яка воювала в Карпатах. Влітку 1917 у боях біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) потрапив до рос. полону, після втечі з якого повернувся до Легіону УСС. Учасник польс.-укр. війни 1918–19.

Згодом емігрував до Канади. Наляжав до Братства УСС. 12–13.10.1974 брав участь у святкуванні 60-річчя Легіону УСС у м. Філадельфія (США). Автор спогаду про вояка УСС та УГА Корнила Редкевича (Вісті Комбатанта. 1971. Ч. 2).

П. у м. Монреаль (Канада).

Літ.: Виказ убитих, ранених, полонених і пропавших українців у нинішній війні // Свобода. 1916. 1 лютого. С. 4; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Під знаком червоної калини: у Філадельфії відбулося два з'їзди в 60-річчя Українських Січових Стрільців // Свобода (США). 1974. 19 жовт. С. 1, 4; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монреаль, 1955. С. 162, 187, 205.

Микола Лазарович

РЕЙНФЕЛЬД
Едмунд Францович

(1882 – кін. 06.1920) – референт авіації УГА. Н. в м. Тукум (нині Тукумс, Латвія). Німець за національністю. 1.01.1909 – підпоручик у 192-му резервному Ваврському піх. полку рос. армії.

Учасник РСВ в складі 115-го Вяземського піх. полку. Поручик. 26.08.1914 поранений під час боїв у Сх. Пруссії. 3 22.02.1919 – у складі УГА; 1.03.1919 іменованій підполковником. Командував 2-м відділенням 1-го повітроплавного дивізіону (аеростати), 16.07.1919 призначений командантом цього дивізіону. За р. Збруч на деякий час перейшов до ДА УНР; 13.08.1919 у наказі ДА УНР названий осавулом. 3 03.1920 – старшина польового штабу ЧУГА.

Заарештований чекістами (05.1920), перебував у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли в'язнів, була потоплена в Білому м.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 571; Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 97, 402; Тинченко Я. Герої Українського неба. К., 2010. С. 110, 176.

Микола Вітенко

РЕНТІ
де Ернест-Амеде
(de Renty Ernest Amédée,

13.03.1869–02.11.1934) – франц. полковник. Вступив на військ. службу 1889.

1907 та 1910 стажувався в рос. війську. Вивчив рос. мову. 1915 відправлений до Росії в складі франц. військ. місії. 09.1916–05.1918 – агент зв'язку з вищим командуванням рос. армії в складі франц. військ. місії в Румунії. 1911–18 отримав 8 рос. медалей та орденів.

Від 7.03.1919 – представник місії Ж. Нуланса, потім польс.-франц. військ. місії в м. Львів. Брав участь у польс.-укр. війні як радник штабу командування польс. військ у Сх. Галичині. Відзначився в боях проти УГА за с. Збоїща (нині в складі м. Львів) та с. Малехів (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) у кін. 03.1919, за що був нагороджений орденом "Virtuti Militari" за поданням Ю. Галлера. У звітах надавав франц. командуванню розвідувальну інформацію військ., політ. та екон. х-ру. Активно підтримував франц. громаду Львова.

28.08.1921 склав повноваження; добровільно перевівся у франц. стрілецьку бригаду, дислоковану у Верхній Сілезії. Після повернення до Франції взяв участь в окупації Руру, служив у Тунісі та Персії. Вийшов на пенсію 1925.

Дж.: Centralne archiwum wojskowe, Warszawa. Sygn. 1.482.104–10792; Service historique de la Défense, Paris. Département de l'armée de la terre. Sous-série GR 6 YE Carton 25879.

Ганна-Меланія Тичка

РЕПА

Тимофій Іванович

(1895–03.11.1937) – старшина УГА, службовець. Н. в с. Чішки (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. до 06.1914 в г-зії м. Броди, закінчив 7 кл.

Лейтенант австро-угор. армії під час ПСВ. У період ЗУНР служив старшиною в УГА.

Чл. КПСГ з 1920, КП(б)У 1922–33. Секретар консульської ч. повноважного представництва СРСР у м. Варшава (1922–27). З 1927 проживав у м. Харків. Чл. правління вид-ва "ЛіМ" ("Література і мистецтво"), з поч. 1933 – нач. обл. управління в справах вид-в (облліту).

Заарештований 9.05.1933 чекістами в "справі УВО". На підставі сфабрикованих звинувачень, згідно з рішенням суд. трійки при колегії ДПУ УСРР від

1.10.1933, ув'язнений на 10 р. ВТТ. Відбував покарання у Свіртабі й на Соловках. Відповідно до постанови особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937, як "член контрреволюційної організації Всеукраїнський центральний блок", розстріляний з великою групою в'язнів в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований 4.04.1957 і 27.03.1959.

Дж.: ДАХО. Ф. Р-6452. Оп. 4. Спр. 1424; Управление ФСБ РФ Республіка Карелія. Д. П-4136.

Лит.: Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 345; Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних і культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 148–149, 277–279, 476; Рубльов О., Черченко Ю. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції, 20–50-ті роки ХХ ст. К., 1994. С. 138, 399.

Богдан Паска

"РЕПУБЛИКА"

Щоденна сусп.-політ. газета, що виходила в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) 2.02–25.05.1919 (загалом 94 числа). Редакція в особі відомого історика, бібліографа й громад. діяча І. Кривецького декларувала, що безпарт. за х-ром вид. буде респ.-демократ. і рішуче відстоюватиме ідею держ. самостійності всіх укр. земель. Поява "Р" як офіц. вид. уряду ЗУНР була зумовлена закриттям у м. Львів майже всіх укр. часописів і перенесенням через збройну б-бу між українцями й поляками столиці республіки до Станіславава.

Публікації "Р" висвітлювали складний процес становлення ЗУНР, хроніку роботи її вищого держ. органу – УНРади. Серед важливих документів ЗУНР та УНР, оприлюднених у газеті, – проект закону про урядову мову, Універсал ТКУ до укр. народу, закон про форму держ. правління в УНР, Декларація уряду УНР про потребу зміни уряду, ноти ТКУ й РДС до урядів Антанти й д-в світу, земельний закон та закон про горожанство в ЗУНР тощо. Переважно офіц. документи, як і відомості про

укр.-польс. мирні переговори та домовини з місією Антанти, друкувалися в межах "Урядового відділу". Редакція акцентувала увагу на таких важливих подіях, як Свято злуки в м. Київ, візит С. Петлюри до Станиславова, інформувала про вихід зі складу Директорії В. Винниченка. Одне з останніх чисел газети містило звернення "Український Народе!" за підписом Є. Петрушевича й ін. представників УНРади про оголошення заг. мобілізації в час, коли Польща збирала сили для останнього удару по укр. незалежності ("Усі під кріс!").

Редакція охоплювала своїм поглядом усі етнічні укр. терени: систематично містила офіц. повідомлення укр. Ген. штабу про становище на польс.-укр. фронті, б-бу за кожне місто, фіксувала факти переслідування українців у захоплених поляками містах, інформувала про наступ більшовиків на укр. землі Наддніпрянщини й масові повстання укр. селян проти червоних окупантів, б-бу українців Закарпаття за держ.-нац. самовизначення і з'їзд українців

у м. Хуст (нині Закарп. обл.) 01.1919, прагнення лемків до об'єднання в єдиній укр. д-ві, антиукр. терор рум. влади на Буковині. Публікувалися також списки укр. полонених у польс. та італ. військ. таборах.

Теоретичні аспекти державотворчих процесів висвітлювали статті М. Грушевського про принципи формування укр.-польс. кордону, С. Витвицького про потребу заміни концепту протистояння владі, зумовленого тривалим колоніальним становищем, концептом співпраці з владою, К. Левицького про різні сфери діяльності укр. нац.-демократ. сил ("національно-демократичне сторонництво") 1918, М. Богуна про специфіку буд-ва укр. державності під час рос. соціаліст. революції, Б. Чайковського про правн. ін-ти; дискутувалися також питання запровадження власної валюти, однострою укр. армії, культ. об'єднання Наддніпрянщини з Галичиною, зважаючи на перебування в різних культ.-політ. орбітах. Питання формування нац. шкільництва висвітлював С. Сіропол-

Перше число газети
"Република"

Передплата
місячно 24 К.
Поодинокі
числа
в Станиславові
60 сот.
Деінде 80 сот.

РЕПУБЛИКА

виходить що дня, крім понеділків.

Редакція
в адміністрації
Станиславів,
дів Дирекції
залізниць
III. поверх.

Ч. 1.

Станиславів, неділя 2. лютого 1919.

Рік I.

УРЯДОВИЙ ВІДДІЛ.

Українсько-польські переговори про перемир'я.

Одержувмо отсей урядовий комунікат:

Дня 19. січня предложила англійська військова місія, перебуваюча у Львові, Начальній Команді українського війська своє посередництво в цілі наведення українсько-польських переговорів про перемир'я. Начальна Команда українського війська вислала наслідком того пропозиції своїх відпоручників до Львова, де вони стрінулися зі агентами місії.

Представників місії були поста-

"РЕПУБЛИКА".

Не зважаючи на цілий ряд часописів, які виходять по різних містах нашого краю, громадянство наше, після встановлення наслідком ворожого наїзду на Львів "Діла" й "Українського Слова", чим раз то сильніше відчувало потребу одного центрального органу, який бувби висловом громадської думки цілої Західної Области Української Народньої Республіки — бувших астрогогорських провінцій: Галичини, Буковини й Закарпатської України.

Орган такий хоча вступити "РЕПУБЛИКА".

Бажаючи стати органом загалу західно-українського республіканського громадянства, "РЕ-

публіки" народу від Кубані по Тису і Сян. Українська державність — отсе критерій, який часопис наш прикладатиме виключно і до в'сього. Все, що матиме на цілі скріплення Української Республіки, знайде на сторінках його повне признание і як найсильніше підпертя; все, що може виїти їй на шкоду — безоглядий осуд і безпощадне поборювання. Інтерес Української Народньої Республіки передовсім — *salva Republicae suprema lex!*

Стільки про ідейний бік "РЕПУБЛИКИ".

Що ж тикається самого укладу змісту й технічної сторони часопису, то тепер зазначимо тільки

ко, М. Лозинська – сусп. роль жінки в УНР. Упродовж кількох чисел друкувалися спогади Л. Мишуги “З Волині” й Т. Кормоша “Спомини з останніх днів”. У газеті публікували свої матеріали також В. Дорошенко, М. Лозинський, Р. Перфецький. Процес держ. розбудови передбачав численні громад. ініціативи – надзвичайний народний з’їзд у Станиславові, крайовий з’їзд радикальної партії, сел.-робітн. (трудоий) з’їзд, з’їзд учителів СШ ЗУНР, з’їзд укр. інж. і техніків тощо.

Часопис інформував читачів про хід мирної конф. д-в Антанти в м. Париж, сподіваючись на сприятливе для українців вирішення питання повоєн. кордонів, про важливі світові події, відносини України з ін. д-вами, відкриття нових укр. дипломатичних представництв за кордоном, іноді публікували передруки із зарубіжних періодичних вид. – англ. “Times”, “Evening News”, франц. “Temps”, “L’humanite”, “Le Matin”, нім. “Berliner Zeitung am Montag” тощо. У Японії було видано япон. мовою всі Універсали УЦР.

На шпальтах “Р” побачили світ кілька поезій О. Олеся та І. Франка, фейлетон В. Винниченка, літ.-критична стаття про Г. Чупринку з нагоди 10-ліття його творчості, огляд І. Кривецького про укр. пресу Зх. України, рецензія на ж. “Наше Минуте”; редакція вшанувала пам’ять М. Сумцова й інформувала про концерти Укр. респ. капели під кер-вом О. Кошиця.

Ін. рубрики: “Останні вісти”, “По Україні”, “З краю”, “У Львові”, “З Американської України”, “Зі світа”, “З українсько-міжнародних відносин”, “Телеграми”, “Новинки”, “Оповідки”, “Оголошення”.

Літ.: Бачинський В. Преса ЗУНР в 1918–19 // Новий час. 1936. Ч. 165. С. 5; Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / уклад Є. Місило. Едмонтон, Альберта, 1991. С. 197; Галушко М. Українські часописи Станіслава (1879–1944): історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. С. 149–150; ЕУ. Т. 7. Париж; Нью-Йорк, 1973. С. 2495.

Мар’яна Комариця

“РЕПУБЛІКАНЕЦЬ”

Соціал-демократ. часопис, орган СРС, що виходив 1.01–10.06.1919 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) спочатку щотижня, згодом – двічі на тиждень (загалом 33 числа). Спочатку редагував вид. В. Гадзінський, згодом – Д. Дем’янчук та О. Устиянович. У логотипі вміщено гасла: “Боротьбою здобудеш ти право своє” та “Пролетарі всіх країв єднайтеся!”.

Ред. політика часопису була опозиційною до уряду ЗУНР, критикувала його за недостатньо рішучі й ефективні дії, натомість висловлювала цілковиту підтримку діяльності Директорії, зокр. С. Петлюри. СРС був політ. центром, що декларував відданість ідеї держ. самостійності України й об’єднання всіх укр. земель у демократ. республіку; все ж, у політ. площині наголошував перш за все на соц. і революц. пріоритетах – побудові д-ви “без хлопа і пана”. На шпальтах вид. опубліковано програму орг-ції, інформацію про діяльність її обл. управи й місц. осередків.

У передових ред. статтях сформульовано засади діяльності депутатів, обраних до УНРади від СРС, осн. політ. вимоги орг-ції – проведення реформ в аграрній, пром. та фінансовій сферах, наділення землею малоземельних селян після конфіскації її у великих землевласників, запровадження 8-годин. робочого дня тощо. Серед ін. тем, які порушували автори часопису, – істор. детермінованість Акта злуки укр. земель, шкідливість ідеологічної різновекторності для нац. фронту, українізація держ. апарату, впровадження нац. за х-ром освіти, забезпечення виборчого права жінок і соц. гарантій усіх робітників, підвищення зарплатні солдатів армії ЗУНР. Окремі публікації присвячені Шевченковим роковинам.

Актуальним було питання укр.-польс. взаємин, адже на теренах Галичини тривала збройна б-ба: редакція вимагала більш жорстких заходів супроти антиукр. діяльності поляків, які проживали на тер. ЗУНР; ставила питання про те, чи можливим є міжнац. примирення і згода на нац. автономію українців у межах відновленої Польщі.

**Перше число часопису
"Републіканський
Самохотник"**

Серед опубл. у "Р" документів – ухвали УНРади, маніфест УСДП, закон Директорії про землю, ухвали Сел.-робітн. трудового з'їзду, конф. укр. залізничників, інструкції комісарам по Мін-ву шляхів України. У часописі були рубрики "Новинки", "З краю". Ред. полемізувала з час. "Републіка" та "Стрілець". Найактивнішими авторами вид. були В. Гадзінський, С. Кабаровська, С. Керницький, Е. Оліярник, Є. Яворівський. Матеріали деяких чисел конфісковано цензурою.

Газета припинила вихід після евакуації зі Станіславова уряду ЗОУНР.

Літ.: Бачинський В. Преса ЗУНР в 1918–19 // Новий час. 1936. Ч. 170. С. 5; Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / уклад Є. Місило. Едмонтон, Альберта, 1991.

С. 197; Галушко М. Українські часописи Станіслава (1879–1944): історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. С. 135–138.

Мар'яна Комариця

**"РЕПУБЛІКАНСЬКИЙ
САМОХОТНИК"**

Рукописний гумористично-сатиричний часопис, який виходив 1918–19 в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) за ред. Ю. Кріпа, а згодом Мислянського і тов. (1919. Ч. 4). Видавав його Т. Мрочко.

Вийшло 4 числа. Редакція зазначала, що є спадкоємцем "того царського «Самохотника», що виходив при... Усусусах". Мета часопису була така ж, як і його попередника. Майже всі числа заповнені поезією, переважно ліричними віршами Ю. Шкрумеляка, Автора з народа, Ю. Кріпа. У 2-му числі, яке з'явилося під назвою "Різдвяний Републіканський Самохотник", вміщено коломийки. Часопис мав такі рубрики: "Зі світа", "Звідомлення з фронту", "Урядові вісти", "Телеграми", "З лексікону «Самохотника»", "Анонси".

Літ.: Бачинський В. Преса ЗУНР в 1918–19 // Новий час. 1936. Ч. 172. С. 5; Галушко М. Українські часописи Станіслава (1879–1944): Історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. С. 131–132; Зленко П. Українські січові стрільці: Матеріали до бібліографічного покажчика. Варшава; Прага, 1935. С. 5; І. К. Українська преса Західньої України // Републіка. Станіславів, 1919. Ч. 1. С. 3; Календар "Самохотника" на звичайний рік 1918. Львів, 1917. С. 5–37; Федорів Р. Чотири поети з Коша Січових Стрільців // Жовтень. 1989. № 5. С. 14–16.

Марія Галушко

РЕФЕРЕНТ ДЛЯ ЗВ'ЯЗКУ З КРАЄМ

(Р.з.к.) – чл. екзильного уряду – КУД ЗУНР, що діяв у м. Відень 25.07.1920–30.04.1923. Для кер-ва сусп.-політ. процесами в Галичині в уряді Диктатора 11.08.1920 було введено посаду Р.з.к. (референт краю). На цю посаду призначили відомого діяча УНТП Р. Перфецького. На засіданні уряду користувався

правом вирішального голосу. Був удостоєний також урядового титулу – уповноважений Диктатора ЗУНР (чл. уряду). 17.10.1921 Р. Перфецького на цій посаді замінив Я. Подляшецький, який раніше в. о. кур'єра для зв'язків з краєм.

На засіданні КУД ЗУНР 22.10.1920 затверджено завдання Р.з.к. Його обов'язками були: "1. Заступництво інтересів, бажань і потреб краю перед урядом та постійне інформування уряду про всякі події і кожодчасне положення в краю. 2. Інформування краю про всякі бажання, рішення і зарядження уряду в краєвих і інших справах та інформування краю про кожодчасне положення нашої справи. 3. Вказування напряду діяльності політ. краєвих організацій в дусі бажань політики краю і уряду. 4. Керма боєвими орг-ціями краю й поза краєм спільно з Військ. канцелярією диктатора. 5. Керма зв'язку між урядом та краєм і удержання цього зв'язку всякими можливими способами".

Усі крайові справи полагоджувалися через референта з відома голови уряду. Вказівки крайовим політ. орг-ціям референт видавав за рішенням КУД. Розпорядження крайовим бойовим орг-ціям погоджувалися з Військ. канцелярією Диктатора. Остання зобов'язувалася обмінюватися з Р.з.к. інформацією про становище в краї і стан бойових орг-цій. Зв'язок із краєм референт здійснював через відповідних кур'єрів і розвідувальні органи Військ. канцелярії.

Уряд ЗУНР мав налагоджені тісні контакти з краєм, був добре поінформований про події, які там відбувалися. Відомості та матеріальні засоби від уряду ЗУНР щотижня передавав спец. кур'єр через м. Ужгород (ЧСР) нелегальними каналами до краю. Таким же чином зворотна інформація поступала до Відня.

Важливі проблеми нац.-політ., культосвіт. і госп. життя краю були постійно в полі зору уряду ЗУНР. На його засіданнях вирішувалися питання матеріальної та орг. допомоги укр. підпільним бойовим орг-ціям, госп. інституціям і культосвіт. т-вам, що діяли в краї. Особливу увагу приділяли проблемам

соц.-екон. та нац.-політ. становища укр. нас. в умовах польс. окупації. Проблеми краю розглядали на кожному засіданні уряду.

Літ.: Кузутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1930. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Тетяна Дерещук

РЕШЕТИЛОВИЧ

Василь

(14.06.1898–16.05.1964) – вояк УСС та УГА, громад. діяч. Н. в м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.).

Від 1916 служив у Легіоні УСС. З 1918 – підстаршина УГА. Одружився з піаністкою І.Н. Решетилівич (Дзундзою) (1897–1979), яка до 1918 мешкала в м. Київ, працювала в УЧХ й службовцем в уряді УНР, згодом мала власну фортепіанну студію в м. Калуш (1920–30-ті).

У міжвоєн. період був нач. бюро закупівель на підприємстві ТЕСР ("АТ експлуатації солі поташової") в м. Калуш та м. Стебник (нині Львів. обл.).

Влітку 1944 разом з дружиною емігрував до Німеччини. 1949 виїхав до США. Проживав у м. Детройт (шт. Мічиган), працював на вир-ві, очолював станицю Братства УСС.

П. у м. Детройт.

Літ.: Бл. п. Василь Решетилівич // Свобода. 1964. 21 трав. Ч. 96. С. 3. Кузут М. Калущина: люди і долі. Біографічний довідник. Калуш, 2006. С. 169; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 163.

Оксана Дрогобицька

РЕШЕТИЛОВИЧ

Зиновій (Зенон) Олександрович

(09.10.1888–26.06.1941) – правник, старшина УГА. Н. в м. Делятин (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Старі Кути (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), де його батько обіймав парафію. До 1908 навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті. Відбув однорічну військ. службу. Працював практикантом у повітов. суді.

Восени 1915 закінчив старшин. інтендант. шк. м. Перемишль (нині Поль-

ща). З 1.04.1916 воював на Сх. фронті. Нагороджений Золотим хрестом за слуги (1917). З 02.1918 – учасник походу австро-нім. військ на Наддніпрян. Україну; завідував військ. польовою пекарнею. Після Листопадового чину вступив до УГА. Від 26.11.1918 очолив інтендатуру ОВК в м. Коломия. 1.03.1919 іменованний поручником харчівництва.

Після війни прийнятий польсь. властями на суддівську службу. 1934 відправлений на пенсію. Проживав у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), належав до УНДО.

Заарештований співробітниками НКВС СРСР у кін. 1940. Розстріляний без суду в тюрмі "Бригідки" м. Львів.

Дж.: ВП. ОР. Skrzynia 25: XXIV. 18 MF. K. 248.

Літ.: Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 161; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 324.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

РИБАК

Емануїл Миколайович

(01.08.1900–02.10.1972) – стрілець УСС, вістун УГА. Брат Є. і Н. Рибаків. Н. в м. Монастирська (нині Терноп. обл.) в міщан. укр.-нім. сім'ї. До 06.1914 навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Доброволець Легіону УСС з 1918. Учасник Листопадового чину в м. Монастирська. У складі 1-го кінного полку 1-ї бригади УСС УГА воював у польсь.-укр. війні 1918–19, відбув Чортків. офензиву. Після переходу за р. Збруч брав участь у поході об'єднаних укр. армій на м. Київ (08.1919).

Від 1920 проживав у рідному місті, провадив власне г-во, брав участь у громад. житті, зокр. в діяльності "Просвіти". У час нім. окупації заарештований гестапо за підозрою в належності до ОУН, ув'язнений у концтаборі м. Кала (нині земля Тюрінгія, Німеччина). Після закінчення ДСВ перебував у ДП. 1949 виїхав до США.

П. у м. Чикаго (шт. Іллінойс), де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Літ.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 157, 339–342; †Емануїл Рибак // Свобода. 1972. 8 листоп. Ч. 206. С. 8; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Рибак Н. Монастирська: культурно-освітній огляд // Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972. С. 269–276; С. Р. Сл. п. сотник Володимир Рибак // Свобода. 1966. 3 листоп. Ч. 205. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 246, 372–373.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

РИБАК

Євген-Володимир Миколайович

(15.09.1892 – д. і м. с. н.) – поручник УСС, сотник УГА і ДА УНР, лікар, д-р медицини. Брат Є. і Н. Рибаків. Н. в м. Монастирська (нині Терноп. обл.) в міщан. укр.-нім. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював медицину у Львів. ун-ті.

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті. Учасник Листопадового чину в м. Монастирська й окрузі. Як старшина 5-ї Сокал. бригади УГА брав участь у польсь.-укр. війні 1918–19, від 07.1919

як командант військ. шпиталю перебував на Наддніпрянщині, дійшов до м. Київ. У 02.1919 евакуював свій шпиталь з м-ка Хмільник до м-ка Чечельник (нині обидва смт Вінниц. обл.). У 05.1920, коли УГА припинила існувати, як командант санітарного потяга 1-го Галиц. корпусу разом зі своїм підрозділом увійшов до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. У кін. 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса перебрався до ЧСР.

Закінчив вищі мед. студії в Празьк. ун-ті. Після ДСВ емігрував до Аргентини, де працював за фахом.

П., імовірно, в Аргентині.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 128; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 153, 157, 339–342; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Рибак Н.* Монастирська: культурно-освітній огляд // Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972. С. 269–276; *С. Р.* Сл. п. сотник Володимир Рибак // Свобода. 1966. 3 листоп. Ч. 205. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 216, 372–373.

**Микола Лазарович,
Федір Полянський**

РИБАК

Іван Дмитрович

(09.08.1891–1979) – старшина УГА, агроном, педагог. Н. в с. Чернева (нині с. Черневе Мостис. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1911 закінчив навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював природничі науки в Краків. ун-ті.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії. В УГА – від 11.1918, старшина Самбір. ОВК; 1.01.1919 іменованій четарем. У кін. 05.1919 опинився в таборі для інтернованих м. Ліберець, потім м. Йозефов (нині обидва Чехія).

Навч. у вищій екон. шк. м. Прага. Повернувся до Галичини, працював інж.-агрономом у приватних г-вах. Від 1945

проживав у родинному селі, до виходу на пенсію викладав хімію в шк.

П. у с. Черневе.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 305; Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі 1895–1995. Дрогобич, 1995.

Петро Гуцал

РИБАК

Іван Павлович

(07.01.1894 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, правник. Н. в с. Селиська (нині Оселя Яворів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї службовця. З дитячих літ проживав у м. Львів, де 1915 завершив гімназійні студії.

Під час ПСВ воював у 95-му і 10-му піх. полках австро-угор. армії; отримав військ. звання хорунжого. В УГА – з 28.11.1918, брав участь у боях біля м. Львів, командував сотнею у військ. групі "Лютовиська"; іменованій четарем. У складі Гірської бригади в кін. 05.1919 перейшов до ЧСР, перебував у таборах м. Ліберець і Йозефов.

Згодом завершив вищі правн. студії. Проживав у ЧСР. 1937–38 очолював укр. т-во "Єдність". У 07.1942 був серед жертводавців на потреби студентів-українців.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Десятиліття українського т-ва "Єдність" у Празі // Діло. 1938. 25 трав. Ч. 112. С. 3.

Петро Гуцал

РИБАК

Норберт Миколайович

(01.05.1898–02.07.1975) – стрілець УСС, хорунжий УГА, журналіст, публіцист. Брат Є. й Е. Рибаків. Н. в м. Монастирська (нині Терноп. обл.) в міщан. укр.-нім. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), до 06.1914 закінчив 6 кл.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, куди зумів потрапити лише за 2-м разом на поч. 1915, оскільки в 08.1914

**РИБАК
Норберт Миколайович**

його не прийняли через юний вік (після повернення додому заарештований рос. жандармерією за "шпигунство і мазепинство"; з-під варти зумів утекти). Відбув воен. кампанію на Сх. фронті. 1918 з Легіоном УСС перебував в УНР. Учасник перебрання влади українцями в м. Монастирська (11.1918). У складі 5-го гармат. полку 5-ї Сокал. бригади УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Потрапив у польс. полон (05.1919). Після звільнення прибув у 05.1920 до ЧСР, перебував у таборі м. Йозефов, там склав матуру на гімназійн. курсах.

Згодом у м. Прага випускник УВУ (історія, географія) та Празьк. ун-ту (історія л-ри й філологія); магістр філософії. Працював на Закарпатті. Чес. поліція 1929 заарештувала Р. і передала Польщі, пів року перебував у в'язниці м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) за звинуваченням як чл. УВО та за "мордерство" польс. нач. ст. в с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). 1930 повернувся до м. Монастирська, через переслідування польс. влади не мав змоги працевлаштуватися. Зайнявся просвітян. діяльністю. Співзасн. філій т-в "Просвіта", де був секретарем, "Луг" (1936; при ньому зорганізували футбол. клуб "Степ") у м. Монастирська, читальень у с. Велеснів, Дубенка, Комарівка

Хорунжий УГА
Норберт РИБАК
(ліворуч) і його
брат, вістун УГА
Емануїл РИБАК

(нині всі Монастирис. р-ну), інструктор "Просвіти" в м. Бучач (нині Терноп. обл.) і Сокаль (нині Львів. обл.); провадив гуртки, зокр. театральні, диригував хорами, засн. духового оркестру. Чл. УВО, ОУН. Політв'язень табору м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь; 1934–36), неодноразово перебував під арештом та заборонаю проживати в рідному місті.

Перед приходом до Галичини 1939 рад. військ перебрався до м. Краків, де працював в УЦК. Згодом доброволець до укр. війська, вірогідно, д-зії "Галичина". Після ДСВ проживав у таборі м. Регенсбург (Німеччина), де заснував хор, театр. гурток, культосвіт. т-во. Пізніше емігрував до США (м. Чикаго, шт. Іллінойс). Діяльний у різних т-вах. Співред. тижневика "Українське життя". Автор спогадів, публікацій у періодиці.

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Тв.: Рибак Н. Монастирська: культурно-освітній огляд // Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972. С. 269–276.

Літ.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 153, 157, 339–342; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Ті, що відійшли: св. п. mgr. Норберт Рибак // Вісті Комбатанта. 1975. Ч. 6. С. 82; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 246, 372–373.

Микола Лазарович

РИБАК

Ярослав Амврозійович

(27.12.1892–04.10.1951) – старшина УГА, лікар, д-р медицини. Н. в с. Утіховичі (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Від 1910 родинний дім був у с. Соснів (нині Тербовлян. р-ну Терноп. обл.), де його батько обіймав парафію. У м. Львів здобув освіту в АГ (1911), студіював медицину в ун-ті.

1915 мобілізований до австро-угор. армії, до 10.1918 служив медиком у 19-му

ліх. полку. В УГА – з 11.1918, старшина санітарно-мед. служби в одній з бригад 1-го корпусу. Від 07.1919 перебував на Наддніпрян. Україні. 1.08.1919 іменованій санітарним четарем. У кін. 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса прибув до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих м. Ліберець і Йозефов.

Згодом завершив вищі мед. студії в Празьк. ун-ті, здобув диплом д-ра медицини. Залишився проживати в цій країні, працював лікарем. Після закінчення ДСВ до кін. свого життя був дир. крайового ін-ту нар. здоров'я в р-ні Нусле м. Прага. Брав участь у житті укр. діаспори, належав до Союзу укр. лікарів Чехословаччини.

П. у м. Прага.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Лит.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 129; Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911. Львів, 1913. С. 82; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1958. С. 334.

Петро Гуцал

РИБАЧЕВСЬКИЙ

Олекса (Олександр) Осипович

(03.09.1890–13.10.1963) – старшина УГА, лікар, д-р медицини. Брат сот. С. Рибачевського. Н. в с. Ляшки Гостинцеві (нині Гостинцеве Мостиськ. р-ну Львів. обл.) в сім'ї управителя нар. шк. Згодом проживав у м. Судова Вишня (нині того ж р-ну й обл.), де вчителював батько. 1909 закінчив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював медицину у Львів і Віден. ун-тах, д-р медицини (1916).

Служив лікарем-старшиною в австро-угор. армії на фронті. До УГА вступив у 11.1918, був санітарним шефом військ. груп "Лютовиська", "Рудки", потім начальним лікарем 1-ї Гірської, 8-ї Самбір., 11-ї Стрий. бригад. У складі останньої в 07.1919 перейшов на Наддніпрян. Україну. 1.08.1919 іменованій сотником-лікарем. Перехворів на тиф.

Восени 1919 з групою старшин УГА був прикомандирований до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. У кін. 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса прибув до ЧСР.

Згодом працював за фахом на Закарпатті, був повітов. лікарем у с. Волосянка (нині Великоберезнян. р-ну Закарп. обл.). Видав кн. "Перша поміч в наглих випадках з додатком про ширення і поборювання епідемічних пошестей та десять заповідей для збереження здоров'я" (Ужгород, 1926). 1926 повернувся до Галичини. Провадив приватну лікар. практику в м. Великі Мости (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), м. Битків (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), з 1933 – у м. Стрий (нині Львів. обл.). Діяч укр. громад. життя, жертводавець на нац. установи й т-ва.

Восени 1939 виїхав із сім'єю до окупованої нім. військами Чехії. Після ДСВ проживав і працював лікарем в Австрії.

П. у м. Інсбрук (земля Тіроль, Австрія), де й похований на 3х. цвинтарі.

Лит.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 126; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 137; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 101, 105, 123, 278, 288; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 334; Українська хроніка минулих місяців // Свобода. 1964. 24 лип. Ч. 136. С. 3.

Петро Гуцал

РИБАЧЕВСЬКИЙ

Северин Осипович

(03.09.1887 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, інж., громад. діяч. Брат сот.-лікаря УГА О. Рибачевського. Н. в с. Ляшки Гостинцеві (нині Гостинцеве Мостиськ. р-ну Львів. обл.) в сім'ї управителя нар. шк. Згодом проживав у м. Судова Вишня (нині того ж р-ну й обл.), де вчителював батько. 1912 закінчив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Навч. у Львів. політех. шк.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк.,

**РИБЧАК
Григорій**

воював на фронті; став лейтенантом. Навесні 1917 служив у полку в м. Ярослав (нині Польща). Один з організаторів Листопадового чину в Судовій Вишні й Мостиськах, 1-й військ. комісар Мостиськ. пов. Надалі служив в УГА на фронті біля м. Львів, організатор і комендант військ. групи "Любінь Великий", потім "Рудки". 1.01.1919 іменованний поручником. З кін. 1918 командував куренем у військ. групі "Південь II" (або "Щирець"), який згодом став 2-м куренем 2-го піх. полку 7-ї бригади. На поч. Чортків. офензиви, як командант 2-го куреня 14-го піх. полку 7-ї Львів. бригади, в бою за ст. Білобожниця був поранений у ногу, однак залишився в строю. 22.06.1919 іменованний сотником. Після переходу за р. Збруч продовжував командувати куренем. На поч. 1920 потрапив у польс. полон, інтернований.

Після звільнення повернувся до Судової Вишні. З поч. 1930-х проживав у м. Львів, працював земельним інж. у фірмі В. Рижевського (колиш. сот. УГА). Був чл. Укр. тех. т-ва. Під час нім. окупації у Львові провадив власне бюро. Співатор (разом з колиш. чет. УГА О. Черником) ст. "Як поляг Ананія Степан, сотник УГА" (ЛЧК. 1937. Ч. 7-8. С. 19-20).

Доля Р. після 09.1942 невідома.

Літ.: Бачинський В. Чортківський пролом. Спомин учасника з нагоди 16-их

роковин // Діло. 1935. 6 черв. Ч. 147. С. 2; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935-1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 143; Львівські вісті. 1942. 5 серп. Ч. 174. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 99, 100, 606; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 304, 326, 346; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 57; Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 84, 85, 86.

Петро Гуцал

**РИБЧАК
Григорій**

(04.02.1858-21.01.1921) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Сваричів (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в г-зії василіан м. Бучач (нині Терноп. обл.), у м. Львів – у г-зії, на богослов. ф-ті ун-ту і в духовній семінарії. Одружився, отримав свячення на священника 18.12.1884. Душпастир. працю розпочав пом. пароха архікатедрального собору Св. Юра у Львові (20.12.1884-10.04.1885), відтак став пом. пароха в м. Бучач (11.04.1885-22.01.1889). 22.01.1889-93 – парох у с. Угринів Долішній (нині Угринів Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). У 08.1889 підписав Відозву про підтримку розвитку читальень т-ва "Просвіта", опубл. в час. "Діло". 1894 перейшов зі Станиславів. єпар-

**РИБАЧЕВСЬКИЙ
Северин Осипович
(крайній справа)**

хії до Львів. архієпархії, 1893–1921 – парох с. Домажир (нині Яворів, р-ну Львів. обл.). Розгорнув активну громад. діяльність, сприяв заснуванню мережі читалень т-ва “Просвіта” в Домажирі та навколишніх селах. Подарував до Нац. музею в м. Львів 2 ікони на склі та чимало традиційних церк. творів. За ревну працю Р. митрополита консисторія у Львові надала йому крилошан. відзнаки й призначила деканом Янів. деканату (1912–21). Став прихильником УНДП.

У 11.1918 підтримав укр. владу, за що невдовзі був схоплений польс. військ. відділом, який вів його на розстріл до лісу. Дорогою зустріли укр. стежу під командою М. Хархаліса, яка врятувала Р., тому змушений покинути парафію і родину та відступити з відділом УГА під проводом от. Б. Шашкевича. Відтак вступив на службу до УГА, став капеланом у складі референтури польового духівництва 1-го корпусу УГА. У 07.1919 разом з УГА перейшов за р. Збруч, перебував у м. Балта (нині Одес. обл.). Після роззброєння УГА повернувся до Галичини. На поч. 1921 захворів на грип.

П. у с. Домажир.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 4. Арк. 153; ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 774. Т. 2; Оп. 2. Спр. 927. 37 арк.; Ф. 358. Оп. 2. Спр. 248. 137 арк.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 690; *Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії)*. Вінніпег, 1963. С. 85, 193–194; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болахівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1993. Т. 2. С. 47; *Тріска О. Колекція ікон на склі з Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького // Народознавчі зошити. Серія мистецтвознавча. 2014. № 6 (120). С. 1355; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 317, 318; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318;*

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 248–249.

*Руслан Делятинський,
Наталія Винник, Ольга Маслій*

РИБЧАК

Стефанія Григорівна

(15.01.1888–18.04.1919) – медсестра УГА. Сестра управительки шпиталю УСС І. Домбчевської. Н. в м. Бучач (нині Терноп. обл.) у сім'ї священика.

Сестра-жалібниця УСС, опікувалася І. Франком. Під час боїв за м. Львів (11.1918) надавала мед. допомогу воякам УГА у військ. шпиталі в приміщенні духовної семінарії. Активно працювала в Самаритян. секції УГК, яка опікувалася пораненими й полоненими укр. військовими. Як делегатка від Самаритян. секції УГК до РДС ЗУНР нелегально перейшла бойову лінію (11–12.1919). Навесні 1919 – медсестра в польовому шпиталі 9-ї Белз. бригади УГА (командант – сот. М. Юда) у м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.). Захворіла на тиф.

П. й похована в м. Кристинопіль. На могилі Р. встановлено напис: “Як люблю вмирати за Батьківщину. Від мене вчи-ся!”

Літ.: *Домбчевська І. У шпитальній, военній службі // Наше життя (США). 1952. Ч. 11. С. 3–4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 344–345; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 277; Федак-Шепарович О. Український Червоний Хрест у Львові 1918–1919 // Вісті Комбатанта. 1961. Ч. 3. С. 26–27.*

Оксана Дрогобицька

РІБЧИН

Іван

(05.09.1892–17.01.1970) – педагог, науковець, громад.-політ. діяч. Н. в с. Братишів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в нар. шк. рідного села та м. Нижнів (нині с. Тлумац. р-ну), 1905–13 – в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). З 1913 студіював на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. т-ва “Січ”.

РИБЧАК
Стефанія Григорівна

РИБЧИН
Іван

**РИДЗ-СМІГЛИ
Едвард**

1914 зголосився добровольцем до УСС. Воював у сотні Д. Вітовського, пізніше в сотні Р. Дудинського. Демобілізований за станом здоров'я. Продовжив навч. у Віден. ун-ті. У 03.1917 склав філос.-пед. іспит. З 15.10.1917 працював учителем в укр. г-зії м. Станиславів.

З 12.1918 – секретар повітов. УНРади. Ред. щоденника “Нове Життя”. У 01.1919 вступив до УГА. Підхорунжий. У 04.1919 приділений до закорд. місії І. Коссака для переговорів з італ. урядом щодо повернення додому військовополонених українців – колиш. вояків австро-угор. армії. Діяв також при місії УЧХ в м. Лінц, Інсбрук (нині обидва Австрія). Редагував інформац. листок, надавав матеріальну допомогу звільненим з полону.

1920 переїхав до м. Відень. 9.12.1921 захистив докторську дис. у Віден. ун-ті. Повернувся до м. Станиславів (01.1922). До 09.1924 працював у місц. укр. г-зії, опісля переведений шкільною кураторією до 2-ї держ. г-зії (польськокомовної), де працював до 09.1939. Водночас викладав у дівочій г-зії “Рідної школи”, г-зії та ліцеї ЧСВВ. Чл. “Просвіти”, “Рідної школи”, 1923–33 – голова “Учительської громади” в м. Станиславів. 1933–36 – чл. Гол. віділу “Учительської громади” в м. Львів. 1939–41 працював в інспектораті нар. освіти, дир. СШ № 11, восени 1940 – СШ № 8 м. Станіслав. 09.1941–07.1944 – шкільн. інспектор.

У 07.1944 виїхав з родиною до Австрії. Працював у земельному управлінні м. Фельдбах. З 06.1945 проживав у м. Грац, працював в Ін-ті славистики місц. ун-ту, очолював укр. гімназійні курси. Згодом доц. історії і соціології сх. слов'ян у Грац. ун-ті. У 10.1950 виїхав до Австралії, де проживав у м. Бруквейл. Працював учителем англ., нім., лат. та грец. мов, історії і географії. Чл. НТШ, секретар, заст., з 1962 – голова місц. відділення НТШ. Чл. редколегії вид. “Українці в Австралії”.

Автор статей, доповідей з історії філософії, історії України, історії укр. л-ри, психології та соціології: “Істота й дія індивідуального і соціального змагання” (Відень, 1922), “Соціопсихічна

динаміка українського козацтва” (Грац, 1950), “Геопсихічні реакції та їх вплив на формування вдачі українця” (Мюнхен, 1966), “Динаміка українського козацтва” (Мюнхен, 1970), худож. роману “Розпрошені сили”.

П. і похований у м. Сідней.

Лит.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 133, 224, 264, 269, 321, 514, 526, 575, 601, 678–680, 896, 932, 957; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 753.

Микола Вітенко

РИДЗ-СМІГЛИ

Едвард

(Rydz-Śmigły Edward;

11.03.1886–02.12.1941) – польс. військ. діяч, маршал Польщі. Н. в м. Бережани (нині Терноп. обл.) у сім'ї службовця австр. армії. Здобув освіту в Бережан. г-зії. Навч. в Краків. ун-ті, Краків. акад-ї красних мист-в, офіцерській шк. м. Відень.

Під час ПСВ служив у австр. армії, у Польс. легіонах, де командував 1-м піх. полком, 1-ю бригадою. Очолював ПОВ (1917–18). Від 11.1918 – у Польс. війську, військ. міністр. 01–04.1919 – команд. операційної групи “Ковель”. Під час польс.-рад. війни командував польс. армією (04–06.1920), Укр. фронтом (06–07.1920), Пд.-Сх. фронтом (08.1920). Був призначений інспектором армії (1922–35), ген. інспектором ЗС Польщі (1935), в. о. верховного головнокоманд. Польс. війська (09–11.1939).

Похований у м. Варшава.

Лит.: Encyklopedia wojskowa. Warszawa, 2007. Т. 2; Kryzka-Karski T., Żurkowski S. Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991.

Микола Литвин

РИЖЕВСЬКИЙ

Василь

(16.03.1886–04.03.1965) – інж.-будівельник, промисловець, сотник УГА, громад. діяч. Н. в м. Струсів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Здобув освіту у вищій реальній шк. м. Тернопіль (1905). Вступив до Львів. політех.

шк. (відділ інженерії та буд-ва). Після 1-го держ. іспиту 1907 відбув однорічний військ. вишкіл при залізн. полку в м. Корнойбург (нині Австрія), отримав військ. звання хорунжого. 1910 іменованний підпоручником. Після повернення продовжив тех. студії. 1912 склав 2-й держ. іспит, отримав диплом. Працював держ. спеціалістом (інж.) у буд. відділі Галиц. намісництва в м. Львів.

Після поч. ПСВ мобілізований (1914); командант сотні в залізн. полку австр. армії. У 01.1916 іменованний поручником. З 1916 – учасник буд-ва тунелю в Карпатах (Буковина).

З 11.1918 – тех. референт (нач. тех. ч.) НКГА. Особисто працював на механічному верстаті для монтування автодрезин у м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). 1.03.1919 іменованний сотником. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Організував у м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.) вишкіл новобранців для військ. залізн. формацій на 350 осіб. У 08.1919 під час об'єднаного походу УГА та ДА УНР на м. Київ та Одеса – командант залізн. куреня НКГА. Перебував у “чотирикутнику смерті”. У 01.1920 – командант Штабу НКГА. У 03.1920 пробився зі своїм загonom через більшовиц. фронт до д-зії ДА УНР ген. О. Удовиченка в м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.). Командант тех. полку ДА УНР до 11.1920.

У міжвоєн. період – активний учасник Укр. тех. т-ва у Львові, 1934 обраний чл. ради, 1935–37 – головою т-ва. Викл. мірницької справи в Укр. політехніці, голова Т-ва укр. промисловців; радник Інженерної палати. Власник буд. фірми, співвласник шлях.-буд. підприємства, ф-ки картонних виробів “Декоро” в м. Львів. Чл. НТШ.

1944 емігрував до Німеччини, допомагав облаштовувати табори для втікачів з України. У 2-й пол. 1940-х нагороджений Хрестом С. Петлюри. З 1950 – у м. Маямі (шт. Флорида, США). Співорганізатор, голова і почесний чл. Укр. т-ва інженерів в Америці. Учасник багатьох громад. орг-цій в Україні й за кордоном; автор публікацій з буд. справи. Автор спогадів. 30.10.1961 нагороджений Воєн. хрестом 1917–57.

П. у м. Маямі (шт. Флорида), де й похований 6.03.1965 на цвинтарі Св. Йосифа.

Тв.: Рижевський В. Технічні формації // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 246–248.

Літ.: Бл. п. інж. Василь Рижевський // Свобода. 1965. Ч. 43. С. 3; 25-ліття діяльності Українського Технічного Товариства // Діло. 1934. 4 квіт. С. 2; 3 життя наших установ // Діло. 1937. 24 берез. С. 7; Загальні збори Українського Технічного Товариства // Діло. 1936. 25 берез. С. 4–5; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 188; Кушнерик Г., Пиндус Б. Рижевський Василь // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2008. С. 179; Помер інженер Василь Рижевський // Свобода. 1965. Ч. 43. С. 1; Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 328, 342; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 246, 247, 656, 665; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 312; Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 7; Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 188; Шанковський Л. Українська Галицька армія. Львів, 1999. С. 71, 222, 299, 301, 303.

Богдан Паска

РИЖІЙ
Іван

РИЖІЙ

Іван

(02.09.1892–16.02.1972) – старшина УГА, лікар, громад. діяч. Н. в с. Цеперів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.). Навч. в м. Львів у АГ і на мед. ф-ті ун-ту (1913). Займався громад. діяльністю: організував у Цеперові гуртки т-в "Просвіта", "Сокіл", "Сільський господар", молочарню.

З поч. РСВ – санітарний четар австро-угор. армії. Переведений до військ. шпиталю для продовження навч. в ун-ті (1917). Брав участь у Листопадовому чині у Львові, надавав мед. допомогу в гарнізонному шпиталі (ч. 14). Заарештований поляками 23.11.1918. З в'язниці "Бригідки" 22.12.1918 відправлений до табору м. Домб'є (нині Польща); через тиждень перебування там утік до м. Відень, звідти перебрався до м. Стрий.

Від 01.1919 був у складі 1-ї дезінфекційної колони УГА, яка для б-би з тифом проводили дезінфекцію серед цивільних і військових. 1.03.1919 іменованій санітарним поручником. З 05.1919 служив у 7-й Львів. бригаді, з нею перейшов за р. Збруч. Перехворів на тиф. Після одужання в 12.1919 займався орг-цією шпиталю для 2-го Галиц. корпусу в м. Тульчин (нині Вінниц. обл.). У 01.1920 налагодив роботу шпиталю в м. Бершадь (нині Вінниц. обл.), де надавав мед. допомогу хворим до 07.1920. У складі військ. групи А. Кравса потрапив до ЧСР (31.08.1920), де перебував у таборі для інтернованих м. Ліберець.

Навч. в Празьк. ун-ті (1923). Повернувся до Галичини, працював лікарем. Зі встановленням рад. влади був інспектором відділу охорони здоров'я у Львів. обл.

Наприкінці ДСВ емігрував до Німеччини, де працював лікарем у ДП. 1950 з родиною виїхав до США.

П. у м. Клівленд (шт. Огайо). Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Тв.: Рижій І. Санітарна Служба в Листопадових Днях у Львові // Вісті Комбатанта. 1965. Ч. 3. С. 14–21; Ч. 4. С. 17–24.

Літ.: Пундій П. Українські лікарі: біобібліографічний довідник. Кн. 1: Ес-

тафета поколінь національного відродження / ред. Я. Ганіткевич. Львів; Чикаго, 1994. С. 199–200.

Оксана Дрогобицька

РІЗЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ

21.09.1920–18.03.1921

І СХІДНА ГАЛИЧИНА

Проблема Сх. Галичини на Ризькій конф. (Р.к.) відображала гостроту суперечностей між урядами ЗУНР, рад. Росії та Польщі щодо її вирішення. На міжнар. конф. до м. Рига (нині Латвія) прибули 4 укр. делегації – від ЗУНР, УНР, УСРР і ГСРР, що засвідчило складність внутр.-політ. ситуації в Україні. Проблема укр. представництва на Р.к. була тісно пов'язана з процесом мирн. переговорів у Ризі, зокр. щодо сх.-галиц. питання.

До складу делегації від ЗУНР на Р.к. ввійшли: К. Левицький (голова), О. Назарук, Е. Брайтер і Л. Мишуга. Позиція уряду ЗУНР під час переговорів у Ризі полягала в прагненні не допустити до узаконення анексії Сх. Галичини Польщею. Задля реалізації цього завдання галиц. делегати, не домагаючись статусу офіц. учасника конф., вели переговори з рад. представниками з метою схилити їх до ідеї самостійності Сх. Галичини, а також вимагали не обговорювати сх.-галиц. питання на Р.к. без їхньої участі. В інструкції Є. Петрушевича галиц. делегації доручалося наполягати на тому, що "полагодження галицької справи одиноко компетентна вирішити західноєвропейська мирова конференція при участі галицького уряду", й оголосити протест проти порушення права укр. народу Сх. Галичини на самовизначення.

Стратегія і пріоритети Директорії відрізнялися від позиції уряду ЗУНР. Делегація УНР прагнула стати рівноправним учасником переговорів у Ризі. При цьому вона розраховувала на підтримку Польщі.

Поява осібної делегації від Галревкому (М. Баран) зумовлювалася, насамперед, прагненням уряду РСФРР досягнути на Р.к. міжнар. визнання ГСРР. Одним зі шляхів його реалізації мало стати створення спільного галиц. пред-

**Пленарне засідання
Ризької конференції.
Радянська делегація
ліворуч, польська
делегатія праворуч**

ставництва від ЗУНР і ГСРР. Уряд РСФРР будував свій розрахунок на тому, що Сх. Галичина, інтереси якої на заг.-європ. форумах представляв уряд ЗУНР, була об'єктом міжнар. політики, тому вимога спільним галиц. представництвом самостійності цього краю набувала б законних підстав. При цьому під самостійністю Сх. Галичини більшовиц. кер-во розуміло міжнар. визнання ГСРР. Однак зі зміною воєн.-політ. ситуації восени 1920 уряд РСФРР відмовився від цієї ідеї. Не відповідало інтересам рад. Росії і надмірне усамостійнення галиц. делегації. Доповідаючи ЦК КП(б)У, Д. Мануїльський зазначав, що заяви зх.-укр. делегатів проїняті вимогою референдуму й створення самост. Галиц. д-ви, що не є в інтересах уряду УСРР.

Делегатія УСРР (Е. Квірінг, Ю. Коцюбинський, Д. Мануїльський), єдина з укр. делегацій, що отримала статус офіц. учасника Р.к., не відігравала самост. ролі на переговорах, цілковито підпорядковувалася директивам Москви. Тому сх.-галиц. питання, як і укр., на Р.к. фактично розглядали й вирішували представники рад. Росії та Польщі.

Уряд РСФРР розглядав Сх. Галичину крізь призму концепції перманентної революції, однак тактика рад. делегації щодо сх.-галиц. питання в процесі рад.-польс. переговорів змінювалася. Праг-

нучи здобути міжнар. визнання ГСРР на поч. Р.к., уряд РСФРР вимагав у проекті прелімінарних умов миру і "Тимчасових умовах" незалежності Сх. Галичини й проведення в краї плебісциту, а також забезпечення політ., нац.-культ. і реліг. свобод сх.-галиц. нас. до часу його волевиявлення. З цією ж метою рад. делегати вели переговори з представниками ЗУНР. Рад. кер-во успішно маніпулювало "галиц. картою" для тиску на польс. сторону задля якнайшвидшого підписання миру. Однак восени 1920, у зв'язку зі зміною співвідношення сил не на користь рад. Росії, її політ. кер-во вважало своїм першочерговим завданням укладення миру з Польщею, тому погодилося на вимогу польс. делегації не обговорювати сх.-галиц. проблему.

Міжнар. ситуація і позиція уряду рад. Росії не сприяли здійсненню планів уряду Польщі щодо інкорпорації Сх. Галичини до складу 2-ї Речі Посполитої. Тому проблему Сх. Галичини польс. делегація намагалася підмінити питанням визначення лінії кордонів. Перемогою польс. делегатів було те, що під час переговорів сх.-галиц. проблема не стала предметом окремого обговорення. 12.10.1920 о 19:30 у залі палацу Чорноголових відбулася церемонія підписання договору про перемир'я і прелімінарні умови миру між РСФРР і УСРР,

з одного боку, і Польщею – з ін. За ст. 1 лінія кордону перетинала етнічну укр. тер. межею “Рівненського і Овруцького повітів до пересічення залізничної лінії на захід від станції Охотніково і містечка Ракитне, далі на південь по р. Лева до впадіння р. Корчик у р. Случ, далі вверх по р. Корчик, залишаючи містечко Корець на боці Польщі, далі на південний захід, залишаючи Кілікієв на боці УСРР до Мілятина, що лишається на боці Польщі, потім... по р. Вілія, причому м. Остріг залишається на боці України, далі по р. Вілія до Нового Ставу, що лишається на боці України, потім на південь до с. Лановиць, залишаючи його на боці Польщі, і далі до р. Збруч, залишаючи с. Білозерку на боці Польщі, а потім вздовж р. Збруч до впадіння її в Дністер”.

Усвідомлюючи, що остаточно питання сх. кордону 2-ї Речі Посполитої вирішуватимуть уряди зх. країн, польск. кер-во розглядало Р.к. як пролог до рішення Антанти. Укладення прелімінарного миру від 12.10.1920 викликало протест у політ. середовищі ЗУНР. У відозві до укр. народу уряд ЗУНР заявив, що Р.к. “не мала права вирішувати нашої державної справи, бо Галичина належить своєму народові і тільки той буде правити Галичиною, на кого згодиться наш нарід... і кому світова конференція на цій основі її відступить”. Договір про перемир'я і прелімінарні умови миру був ратифікований ВЦВК 23.10 і ВУЦВК 21.10, сеймом Польщі 22.10.1920.

Після ратифікації договору Р.к. продовжила свою роботу. Рад. делегація прибула до Риги 2.11, польська – 12.11. Осн. робота на цьому етапі зосередилась у комісіях – прикорд., юрид., фінансово-екон., комісії з обміну біженцями, заручниками, військовополоненими. Обидві сторони шукали компромісів і йшли на взаємні поступки коштом України.

Рад.-польск. переговори завершилися укладенням Ризьк. мирн. договору 18.03.1921, за яким Сх. Галичина, Холмщина, Підляшшя, Зх. Волинь і Зх. Полісся залишилися за межами рад. України, але санкції на анексію цих земель Поль-

ща не отримала. 15.03.1923 сх. кордон Польщі по р. Збруч визнала Рада послів країн Антанти в м. Париж.

Літ.: Галицька-Дідух Т. Дипломатична боротьба за українське представництво на Ризькій мирній конференції (1920–1921 рр.) // УІЖ. 2001. № 6. С. 100–110; *Її ж.* Проблема самостійності ЗУНР і Ризька мирна конференція (1920–1921 рр.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 6. Львів, 2000. С. 267–271; *Гетьманчук М.* Українське питання в радянсько-польських відносинах (1920–1939 рр.). Львів, 1998; *Завада І.* Ризький договір і Україна. К., 2000; *Лозинський М.* Справа Східної Галичини на Міровій конференції // Календар тов-ва “Просвіта”, 1921. Львів, 1920. С. 134–137.

Тамара Галицька-Дідух

РІЗЬКИЙ МІРНИЙ ДОГОВІР 18.03.1921

18.03.1921 о 8:30 у залі палацу Чорноголових у м. Рига (нині Литва) відкрилося заключне засідання Ризької мирн. конф. (09.1920–03.1921). Після обміну промовамі голів делегацій відбулася церемонія підписання мирн. договору між Польщею з одного боку, РСФРР (представляла інтереси й Білорус. СРР) та УСРР, з ін. Представниками рад. делегації були: А. Іоффе, Я. Ганецький, Є. Квірінг, Ю. Коцюбинський, Л. Оболенський; з польск. боку: Я. Домбський, С. Каузік, Є. Лехович, Г. Страсбургер і Л. Василевський.

За ст. 2 Сх. Галичина, Холмщина, Підляшшя, Зх. Волинь і Зх. Полісся опинилися на зх. від лінії кордону, Сх. Волинь – на сх. До складу 2-ї Речі Посполитої ввійшли 162 тис. км² укр. земель з нас. 11 млн чол. Це становило 1/3 тер. цілої д-ви.

За ст. 3 рад. Росія та Україна відмовлялися від будь-яких прав і претензій на землі, розташовані на зх. від окресленого Р.м.д. 18.03.1921 кордону.

Змішана прикорд. комісія за умовами ст. 2 повинна була деталізувати лінію кордону, зважаючи на етніч. належність нас. та госп. потреби. У спірних ситуаціях встановити етнічну належність нас. передбачалося шляхом

його опитування. Така постановка питання була засадничо неправомірною, оскільки прикорд. нас. по обидві сторони укр.-польс. кордону було одне – українці.

За ст. 7 Польща зобов'язувалася надати укр. меншині всі права, які б забезпечували вільний розвиток к-ри, мови й виконання реліг. обрядів. Зокр. вказувалося, що "особи російської, української і білоруської національності" в Польщі "отримували право, в межах внутрішнього законодавства, культивувати свою рідну мову, організовувати і підтримувати свої школи, розвивати свою культуру і створювати з цією метою товариства і спілки". Договірні сторони зобов'язувалися не втручатись у справи укладу й життя церкви та реліг. т-в, які перебували на тер. ін. сторони. Також зазначалося, що укр. церкви й реліг. т-ва в Польщі отримують право в рамках внутр. законодавства придбати рухоме й нерухоме майно, потрібне для виконання реліг. обрядів, а також утримання духовенства і церк. закладів. Ст. 10 передбачала амністію за політ. діяльність для громадян Польщі, РСФРР і УСРР. Вона регламентувала процес повернення на батьківщину військ. та адм. правопорушників за їхнім власним бажанням. Дія цієї ст. не поширювалася на військ. формування УНР і ЗУНР, інтерновані в таборах Росії та Польщі. Текст Р.м.д. 18.03.1921 був укладений рос., укр. і польс. мовами; всі 3 варіанти вважалися автентичними.

Укр. текст на заключному засіданні Ризької конф. зачитав Ю. Коцюбинський. Позиція уряду ЗУНР щодо Р.м.д. 18.03.1921 полягала, по-перше, у прагненні перешкодити польс. урядові представити цей договір як санкцію на інкорпорацію Сх. Галичини до складу 2-ї Речі Посполитої. Сх.-галиц. політ. провід стверджував, що в Р.м.д. 18.03.1921 проблема Сх. Галичини не була вирішена. По-друге, уряд ЗУНР використовував цей договір для активізації розгляду сх.-галиц. питання на міжнар. арені. Укр. політики на еміграції гостро розкритикували Р.м.д., назвали його "другим Андрусовим", за яким Україна знову

стала предметом поділу між урядами Росії та Польщі. Вже 15.03.1923 Рада послів країн Антанти в м. Париж (Франція) визнала кордон Польщі по р. Збруч (прит. р. Дністер). Рішення Ради послів було ухвалене із застереженням про забезпечення нац.-політ. прав укр. нас., однак польс. уряд цієї умови не дотримався.

Літ.: Галицька-Дідух Т. Ризький мирний договір 1921 і Східна Галичина // Галичина. Ч. 8. Івано-Франківськ, 2001. С. 68–75; Гетьманчук М. Українське питання в радянсько-польських відносинах (1920–1939 рр.). Львів, 1998; Завада І. Ризький договір і Україна. К., 2000.

Тамара Галицька-Дідух

**Остання сторінка
україномовного
примірника Ризького
мирного договору
18.03.1921**

РИШАВИЙ
Іван

РИХЛІНСЬКИЙ

Теодор

(д. н. н. – 25.05.1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Канафости (нині Самбір. р-ну Львів. обл.).

Стрілець 11-ї бригади УГА. Воював на польс.-укр. фронті в Сх. Галичині.

Загинув у бою біля с. Коростятин (нині Монастирис. р-ну Терноп. обл.). Похований на цвинтарі с. Коростятин.

Літ.: Листа втрат XI Бригади УГА (1919–1920) // *Гайдукевич О.* Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 112.

Олег Павлишин

РІЦАР

Микола

(19.12.1873–22.04.1942) – священик УГКЦ, громад. діяч. Н. в с. Клекотів (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Броди (1893), теолог. ф-ту Львів. ун-ту (1897). Рукоположений 27.02.1898. Був сотрудником у м. Пустомити (нині Львів. обл.), с. Вербів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) і с. Щуровичі (нині Радехів. р-ну Львів. обл.), від 1904 – священик у с. Богутин (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Навесні 1915 вивезений рос. окупантами до Сибіру, повернувся із заслання на поч. 1918.

У період ЗУНР – голова Зборів. повітов. нац. ради. Часто виступав на вічах у повіті, роз'яснював політ. становище в республіці, проведення земельної реформи тощо.

1923 обійняв парафію в с. Риків (нині с. Поляни Золочів. р-ну Львів. обл.), на якій перебував до кін. життя; до 1932 – декан Поморянський. Отримав гідність крилошанина Львів. митрополичої капітули. Брав участь у діяльності “Просвіти”, “Сільського господаря”, “Рідної школи”, ін. укр. т-в. Від 09.1941 входив до Укр. окруж. к-ту в Золочеві.

П. у с. Риків.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201 в. Оп. 1 в. Спр. 774.

Літ.: Помер парох Рикова // Львівські вісті. 1942. 26–27 квіт. Ч. 9. С. 5

Петро Гуцал

РИШАВИЙ

Іван

(09.12.1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, агроном, кооп. діяч. Н. в с. Олешичі (нині Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. 1912 закінчив навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Навч. в агроном. школі м. Дубляни (нині Жовків. р-ну Львів. обл.).

Під час ПСВ – четар австро-угор. армії. До УГА вступив у 12.1918; пройшов весь бойовий шлях у складі 6-ї бригади. 1.03.1919 іменованій поручником. Потрапив у польс. полон (04.1920); з табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 29.02.1921.

Повернувся до м. Львів. З 1921 належав до групи УВО під командою колиш. сот. УГА Ю. Головінського. Завершив агроном. студії, працював інспектором “Сільського господаря” у Львові, потім інж.-агрономом філії цього т-ва в Луцьку та Львові, з 1936 – касиром в управі масиву “Чорний ліс” з осідком у м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.). Чл.-засн. Спілки укр. агрономів (07.1925), 1927–33 належав до її управи. Автор статей у час. “Сільський Господар”.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 239; Звідомлення виділу “Кружка родичів” в державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з альманахом п. н. “З юних днів, днів весни”. З нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 142; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 122; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 315.

Петро Гуцал

РІЙ

Микола Гаврилович

(26.05.1891–11.10.1951) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Мшана (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1913). Студіював право у Львів. ун-ті.

Від 1917 воював в австро-угор. армії; іменованій хорунжим. До УГА вступив у 12.1918, служив у Терноп. ОВК,

потім воював у піх. полку на фронті біля м. Львів. 06–08.1919 – командант сотні 2-куреня 21-ї Терноп. бригади. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 іменованний четарем. Потрапив у польс. полон (04.1920), повернувся 1921.

1927 закінчив вищі студії, склав іспит на вчителя СШ. Після 1945 – дир. початкової шк. с. Кудинівці (нині Зборів. р-ну).

Заарештований співробітниками МДБ 27.06.1946. Звинувачений у підтримці ОУН та УПА. Військ. трибунал військ МВС у Терноп. обл. 17.09.1946 виніс Р. вирок – 10 р. ВТТ і 5 р. позбавлення прав з конфіскацією майна.

Загинув в ув'язненні в РФ. Реабілітований 13.07.1992.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа I в Тернополі за рік шкільний 1912/1913. Тернопіль, 1913. С. 71; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 2. Тернопіль, 2012. С. 856; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 339.

Петро Гуцал

РІМАЛЬ

Франц

(Rimal František; 1880 – д. і м. с. н.) – отаман УГА. Чех за національністю. Н. в м. Скашин Брікс (нині Чехія).

Під час ПСВ служив у 36-му піх. полку австро-угор. армії. Нагороджений орденом Залізної корони 3-го ст. з військ. декорацією та мечами. В УГА з 26.11.1918. Командант старшинської шк. м. Коломия. У 03.1919 – старшина полку ім. гетьмана І. Мазепи.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 405; Топінка Є. Чехи у військових формуваннях Українських січових стрільців та Української Галицької Армії // Проблеми слов'янознавства. 2002. Вип. 52. С. 62.

Олег Стецишин

РІПЕЦЬКИЙ

Всеволод Теодорович

(13.03.1885–10.06.1919) – адвокат, держ. повітов. комісар ЗУНР, громад.-політ. діяч. Брат М. й С. Ріпецьких. Н. в м. Самбір у сім'ї священика. Навч. в нар. шк. та г-зії в рідному місті. Випус-

кник правн. ф-ту Львів. ун-ту. Канд. адвокатури в Самборі, адвокат у м. Жидачів (нині Львів. обл.). Чл. УСДП.

Повітов. комісар ЗУНР у м. Турка (нині Львів. обл.). Голова Турків. повітов. нац. ради.

Загинув від рук польс. вояків у лісах біля м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Похований у с. Присліп (нині Луцька Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.).

Літ.: Бойківщина. Монографічний Збірник Матеріалів про Бойківщину з Географії, Історії, Етнографії і Побуту / ред. М. Утриско. Філядельфія; Нью Йорк, 1980. С. 108; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 315; Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 192; Посмертні вісти. Тов. Всеволод Ріпецький // Вперед! 1920. 11 січ. Ч. 8. С. 3; Ріпецький С. У 40-річчя одної трагедії // Свобода. 1959. 23 черв. Ч. 119. С. 3; Цегельський Л. Від легенд до правди. Споми́ни про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918. Львів, 2003. С. 92.

Олег Павлишин

РІПЕЦЬКИЙ

Мирослав Теодорович

(13.06.1889–29.04.1974) – греко-католич. священик, польовий духівник УГА. Брат В. й С. Ріпецьких. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. в Самбір. г-зії. 1911 закінчив теолог. студії в ун-ті м. Львів. Одержавши стипендію Мін-ва рільництва, виїхав до Чехії, де вивчав с.-г. кооперацію. 1911 брав участь у Велеград. унійн. конгресі. У 04.1913 висвячений єпископом К. Чеховичем, душпастирював у м. Мости Великі (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Одночасно був головою місц. читальні "Просвіти" й т-ва "Сільський господар", засн. торг. спілки "Власна поміч". У 12.1914 покликаний на польового духівника 55-го полку австр. армії. 1916 був духівником полкового вишколу біля м. Дебрецен (нині

РІПЕЦЬКИЙ
Всеволод Теодорович

РІПЕЦЬКИЙ
Мирослав Теодорович

РІПЕЦЬКИЙ
Степан Теодорович

Угорщина). У 12.1916 тимчасово звільнений з військ. служби.

Після проголошення ЗУНР з весни 1919 став військ. духівником вишколу 1-го корпусу в м. Кам'янка Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). У 08.1919 в ранзі сотника призначений капеланом 10-ї бригади УГА, побував на Наддніпрянщині. З цією бригадою учасник походу проти більшовицьк. військ від здобуття м. Вінниця, через м. Калинівка, Козятин (обидва нині Вінниц. обл.), м. Бердичів, м. Брусилів, м. Ходорків (нині Житомир. обл.). Цей похід Р. описав у 2 числах тижневика "Бескид" (Перемишль).

У 10.1919 іменованій польовим духівником Гол. штабу УГА у Вінниці. Розпочав формування стрілец. б-ки, однак наміри Р. не здійснилися. Занедужав на тиф і опинився в лікарні 1-го корпусу УГА біля Вінниці. На Великдень 11.04.1920 в с. Слобідка (нині Роздільнян. р-ну Одес. обл.) місц. нас. вшанувало пам'ять стрільців УГА, які полягли за волю України; о. Р. зорганізував похід на місц. цвинтар, де посвятив дубовий хрест.

Були поширені повідомлення, що Р. п. від тифу. Тому його повернення до м. Сокаль стало несподіванкою. У 03.1921 єпископ Й. Коциловський іменував Р. катехитом г-зії в Сокалі, у 10.1921 – парохом с. Ліски (нині ґміни Городло Грубешів. пов Люблін. в-ва, Польща), де Р. працював до 06.1947.

За підозрою в підтримці ОУН заарештований 29.07.1939, ув'язнений у м. Львів. На прохання митрополита А. Шептицького й УПР звільнений з-під варті.

1947 внаслідок акції "Вісла" переселений на пн.-зх. землі Польщі, де Р. разом з парафіянами зупинився в с. Хшаново (нині ґміни Жевне Маковського пов. Мазовец. в-ва, Польща). Замешкав у зруйнованому будинку, окрема кімната якого одразу стала каплицею. 20.10.1947 звернувся до Примаса Польщі з проханням на дозвіл відправляти Службу Божу у своєму обряді, але 30.11.1947 кардинал А. Хльонд заборонив. 17.10.1958 кардинал С. Вишинський надав Р. дозвіл на виконання

душпастир. дій у греко-католичеських обрядах. Автор багатьох статей і 30 наук.-популярних тв. з історії церкви.

П. у с. Хшаново. Похований у м. Лісько (нині Підкарпат. в-ва, Польща).

Літ.: Войтович З. Отець Мирослав Ріпецький (1889–1974) – душпастир і патріот // Лемківщина. 2009. Ч. 1. С. 21–22; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії. Вінніпер, 1963. 325 с.

Ігор Любчик

РІПЕЦЬКИЙ **Степан Теодорович**

(22.12.1894–02.10.1986) – адвокат, д-р права, четар УГА, публіцист, громад.-політ. діяч. Брат В. й М. Ріпецьких. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.). Здобув освіту в Самбрі. г-зії. 1912 вступив на правн. ф-т Львів. ун-ту. Брав участь у січов. русі, чл. управи т-ва "Січ" у м. Самбір.

З поч. ПСВ добровольцем записався до Легіону УСС, воював у сотні Д. Вітовського, пройшов бойовий шлях від Карпат до г. Лисоня. 1918 в складі Легіону УСС перебував на Наддніпрянщині, служив у комісаріаті УСС у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). З утворенням ЗУНР перейшов до УГА, взимку 1919 призначений нач. штабу групи "Крукеничі". 1.03.1919 іменованій четарем.

Після поразки ЗУНР виїхав до ЧСР, завершив навч. в Празьк. ун-ті, здобув ступінь д-ра права. 1921–22 – голова Укр. акад. громади. 1923–26 читав лекції з соціології у Високому пед. ін-ті м. Прага. Повернувся до Галичини, провадив адвокат. діяльність у Самборі. Чл. Гол. управи УСРП.

Восени 1939 виїхав на Зх. Проживав у Німеччині, з 1949 – у США. Займався журналіст. роботою, ред. журн. "Вільна Україна" (1960–69). Дійсний чл. УВАН та НТШ у США. Написав кілька праць, присвячених історії УСС: "Українське Січове Стрілецтво" (1956), "Листопад 1918 р." (1961), "Бібліографія джерел до історії УСС" (1965). Ред. зб. "За Волю України". Уклав іменний список поранених і загиблих стрільців за період 10.09.1914–30.10.1918.

П. у м. Риджвуд (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Адвокати і правники – діячі Легіону Українських січових стрільців: Біографічний альбом / упоряд. І. Василик, О. Лугова, Б. Луговий. К., 2015; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Помер д-р С. Ріпецький // Свобода. 1986. 4 жовт.

Степан Кобута

РІПНІЙСЬКИЙ

Богдан-Степан Петрович

(19.09.1886–20.05.1937) – правник, старшина УГА. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.) у сім'ї викл. г-зії, який був москвофілом і в укр. громад. житті участі не брав. Від 1898 проживав у м. Тернопіль, де 1903 закінчив навч. в г-зії. Студіював право у Львів. і Віден. ун-тах. Суд. практику відбув у м. Бережани й Тернопіль.

Під час РСВ – суддя-аудитор австро-угор. армії. В УГА служив від 11.1918, був суддею польового суду Терноп. ОВК. 18.12.1918 іменований поручником-суддею, 1.03.1919 – сотником-суддею. Під час відступу УГА з Тернополя 15.07.1919 залишився в місті. Протягом кількох місяців був інтернований польс. властями.

Склав присягу на вірність польс. д-ві, від 1923 працював суддею Терноп. окруж. суду. Був жертводавцем укр. інституцій, тривалий час очолював у місті т-во “Українська бесіда”.

П. у м. Тернопіль, де й похований на Микулинецькому цвинтарі.

Літ.: С. Б. [Степан Баран]. Посмертні згадки. Пам'яті Богдана Ріпнійського, окр. судді і сотника УГА // Діло. 1937. 1 черв. Ч. 118. С. 8; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 307, 322.

Петро Гуцал

РІШЕННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ ПОСЛІВ АНТАНТИ 15.03.1923 ПРО ПЕРЕДАЧУ ПОЛЬЩІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНІ Й ПРОТЄСТИ УКРАЇНЦІВ ПРОТИ АНЕКСІЇ КРАЮ

Рішення конф. послів Антанти було несподіваним як для укр. нас. Сх. Галичини, його держ.-політ. репрезентації, так і для світової громадськості.

Незважаючи на те, що польс. уряд не вважав Сх. Галичину окремим суб'єктом міжнар. права, проводив політику “доконаних фактів”, жодна європ. країна до 03.1923 не визнала анексії краю. Врешті-решт з ініціативи фашист. уряду Італії Б. Мусоліні 15.03.1923 конф. послів Антанти в особах Р. Пуанкаре (Франція), К. Авезана (Італія), Е. Фіппс (Велика Британія), М. Матсуда (Японія) прийняла рішення про передачу Галичини Польщі. Ухвала конф. послів засвідчила цілковите політ. й моральне банкрутство декларованих урядами країн Антанти принципів права народів на свободу й незалежність. У цьому документі зазначалося: “Британська імперія, Франція, Італія і Японія, що підписали разом зі З'єднаними Державами Америки, як головні союзні держави і співучасники Версальського мирного договору:

– зважаючи, що польський уряд звернувся 15 лютого 1923 до Конференції амбасадорів з проханням, аби держави, що там представлені, здійснили права, які їм надає зазначений артикул;

– зважаючи, що Польща визнала, що щодо східної частини Галичини етнографічної умови вимагають режиму автономії;

– зважаючи, що договір, заключений між великими союзними державами і співучасниками та Польщею 28 червня 1919 передбачив для всіх територій, поставлених під суверенітет Польщі спеціальні гарантії на користь національних меншостей щодо мови та релігії;

– зважаючи, що щодо кордону з Росією Польща ввійшла безпосередньо в зносини з цією державою з метою визначити кордон;

– уповноважили Конференцію Амбасадорів урегулювати це питання. Остання вирішує визнати за Польщею всі права верховної влади над територіями, що лежать між зазначеними кордонами (слідують кордон ризького миру) і іншими кордонами території Польщі”.

Документ було складено й підписано в м. Париж 15.03.1923. Того ж дня від ім. Польщі його підписав М. Замой-

ський. Таким чином, сх. кордони Польщі здобули міжнар. визнання.

Гору взяло не деклароване міжнар. право націй на самовизначення та утворення самост. д-в, а політ. інтриги урядів країн Антанти, які, незважаючи на волю укр. народу, підігрували польс. політиці "доконаних фактів", прирікаючи 8-мільйонне нас. Сх. Галичини на політ. безправ'я, нац. й соц. поневолення. Акт від 15.03.1923 засвідчив імперіалістичні наміри урядів країн Антанти, відхід від міжнар.-правових засад справедливого вирішення укр. питання.

Чи мала конф. послів Антанти міжнар.-правові підстави й повноваження приймати такі рішення. Це право конф. виводила зі змісту Версал. договору. Проте в ньому, у ч., де йшлося про Польщу, обумовлювався її кордон з Німеччиною. Стосовно Австро-Угор. монархії, до складу якої входила Сх. Галичина, то вона припинила своє існування на поч. 11.1918 в результаті програної війни з Антантою. На час підписання Сен-Жермен. договору 28.06.1919, на який покликала конф., її не існувало. Нова австр. д-ва зі Сх. Галичиною і ЗУНР не мала ніякого зв'язку, тим паче якихось спадкових прав на передачу цієї тер. союзникам. Саме постанову ЗУНР, як незалежної д-ви, мало ті самі міжнар.-правові передумови, що й Чехословаччина, Югославія чи Польща.

Торкаючись теми сх. кордонів Польщі, конф. дипломатично обіграла її, посилаючись на домовленості Польщі з Росією. Справа в тому, що країни Антанти на час прийняття ухвали конф. не визнали в правовому сенсі рад. влади в Росії, тим самим не визнавали умов Ризьк. миру, у зв'язку з чим в ухвалі про нього не згадано. На Зх. добре розуміли неправовий х-р Ризьк. договору, оскільки за спиною укр. й білорус. народів рад. Росія (формально разом з рад. Україною і рад. Білоруссю) та Польща в не правовий спосіб розділили між собою укр. й білорус. землі.

Цинізм і парадокс ситуації полягав у тому, що нове впорядкування світу країнами, які перемогли у ПСВ, декларативно обґрунтовувалося принципом самовизначення народів, висунутим

Президентом США В. Вільсоном. Найвища рада Мирної конф. в Парижі в цілій низці документів виразно проголошувала визнання нац. принципу. У всіх міжнар.-правових документах, прийнятих міжнар. конф., у т. ч. за 25.06.1919, 21.11.1919, 2.12.1919, як і сесією Ліги Націй 23.02.1921 та ін., підкреслювалося, що Сх. Галичина, як і ЗУЗ загалом, має укр. нац. х-р. Це визнавала сама Польща в рішенні сейму за 05.1919, законом про воєвод. автономію 08.1922. У зв'язку з цим постає питання: на якій підставі конф. послів прийняла ухвалу про передачу Сх. Галичини Польщі, чому щодо укр. питання Антанта зламала цей принцип. Ухвала, яка суперечить міжнар. праву, не була легітимною.

В ухвалі конф. чітко зазначено, що Сх. Галичина передається Польщі з умовою запровадження автономії на цих укр. етніч. тер. Прийнятий Польщею 26.08.1922 закон про воєвод. автономію Сх. Галичини ніколи не було введено в життя. Сх. Галичині не надали ніякої автономії. 1934 польс. уряд заявив, що з цього часу договір про охорону нацменшин виконуватись не буде. Польща сама відмовилася від виконання однієї з гол. умов, на основі якої була передана Сх. Галичина. Тим самим був поставлений під сумнів суверенітет Польщі над цією тер. Всі ці обставини у 09.1939 стали підґрунтям вторгнення СРСР у Польщу.

Оцінюючи ухвалу конф. з правової і політ. точок зору, відомий укр. дослідник у діаспорі М. Стахів писав: "Під політичним оглядом ця постанова була явною помилкою. Ніщо не примушувало урядів цих великодержав в імені колишньої Мирової Конференції погоджуватися на існуючий насильний стан у Східній Європі. В справі області Вільна Польща явно зламала свої зобов'язання і не виконала потім доручень Ліги Націй. В справі Східної Галичини Польща зламала постанову Найвищої Ради в справі статусу Східної Галичини, як окремого міжнародного суб'єкта, до часу виконання права самовизначення населенням цієї країни. Постанова, замість скріпити, ослабила Польщу, витворюючи на її території сильний український рух спротиву у всіх фор-

мах, який потім, між іншими причинами, став причиною до упадку польської держави в 1939 році. Політична мудрість наказувала Конференції Амбасадорів видати свою постанову згідно з уже ухваленим Найвищою Радою статусом Східної Галичини в листопаді 1919. Така постанова була б запровадила в цій частині Європи мирні відносини і витворила б сильніший вал спротиву проти натиску більшовизму і пізніше гітлеризму. Вона була б підставою до закріплення якоїсь співпраці українців і поляків та дала б вихідну точку для спротиву українців під владою советсько-московської окупації”.

Анексія Сх. Галичини спричинила в краї могутню хвилю протесту. Одразу 15.03.1923 Є. Петрушевич, перебуваючи в Парижі, направив урядам країн Антанти протест. У документі підкреслювався неправовий х-р ухвали конф. послів Антанти: “Коли тепер цілком несподівано Конференція Амбасадорів, не питаючи волі народу і не зважаючи на ухвали Найвищої Ради з дня 28 грудня 1919, з очевидним порушенням права самовизначення народу, постановили прилучити Східну Галичину до Польщі, то в імені УНРади... заявляю цим проти того рішення Конференції Амбасадорів рішучий протест і заявляю, що український народ ніколи не погодиться з пануванням Польщі і домагається незалежної галицької держави свободних народів і буде за неї далі боротися”.

В один і той самий день, 21.03.1923, відбулися засідання УНРади за кордоном і в краї. У своєму протесті до конф. послів у Парижі крайова група УНРади, відкрито заявила, що “український нарід на сі безправства ніколи не погодиться і в обороні своєї державності на прадідній землі, за яку в рр. 1918–1919 лягло понад 70000 стрільців УГА, за яку під окупацією Польщі переносить досі український нарід найстрашнішу мартирольогію по тюрмах і таборах, в обороні своєї державності не понегає безоглядної боротьби. За сю боротьбу паде відповідальність на держави Антанти”. ЗГ УНРади у своєму урочистому протесті справедливо застерегла, що

рішення Ради амбасадорів є яскравим прикладом повороту великих д-в Антанти в напрямі анексіонізму й імперіалізму, рано чи пізно така міжнар. політика призведе до нової великої війни в Європі.

Протест проти незаконних дій конф. послів Антанти заявила й УПР пн-зх. укр. земель. Парламентське представництво Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя в складі 21 посла й 6 сенаторів склало в польс. сеймі 17.03.1923 заяву, в якій наголошувалося: “Таким насиллям над народом українським є й призначення державами Антанти так званих східних границь Польщі, бо зроблено воно без участі, без засягнення думки, без згоди українського народу; не веде воно також і до замирення народів Сходу Європи, особливо на землях українських, боротьба на яких набере хіба ще більше жакливих форм, ніж вона мала”.

До протесту долучилися громад. т-ва й орг-ції. З Відня 17.03.1923 Президія ЗУТЛН направила до парламентів д-в Антанти й ВР союзних д-в Торжественний протест і домагання, у якому рішення конф. послів визнавала в правовій площині не дійсним і висувала вимогу його не ратифікувати. Президія т-ва в ім'я справедливості, людяності і в інтересах миру закликала парламенти переглянути рішення конф. послів Антанти на основі права самовизначення укр. народу.

Впродовж 03.1923 свої протести до урядів країн Антанти надіслали укр. політ. партії, зокр. УНТП, УРП. Остання на своєму конгресі у Львові 1.04.1923 ухвалила резолюцію, у якій констатувала, що рішення конф. послів Антанти за 15.03.1923 не примусить укр. народ погодитися з поневоленням Сх. Галичини, Волині, Підляшшя, Полісся і Холмщини та визнати накреслені в цім рішенні кордони, буде боротися за повну держ. незалежність України, проти всіх сусідів, котрі розшматували укр. тер.

На знак протесту проти анексії укр. земель 18.03.1923 у Львові відбулася велелюдна демонстрація. Десятки тисяч українців на чолі з 82-річним Ю. Романчуком на пл. Св. Юра склали прися-

РОГАТИНОВИЧ
Сидір Васильович

гу: "Ми, Український народ, клянемося, що ніколи не погодимось на панування Польщі над нами й кожну нагоду використаємо; щоб ненависне нам ярмо неволі зі себе скинути та злучитися з цілим великим українським народом в одній, незалежній, соборній державі".

Літ.: Кузутяк М. Українська націонал-демократія (1918–1939). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Стахів М. Західня Україна. Збройна і дипломатична оборона в 1919–1923. Нарис історії. Т. 6. Скрантон, 1961.

Тетяна Дерещук

РОГАТИНОВИЧ **Сидір Васильович**

(25.09.1898 – д. і м. с. н.) – хорунжий УСС і УГА, сотник ДА УНР. Н. в с. Лукавець (нині Лукавці Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка правосл. церкви. Навч. в укр. держ. г-зії м. Вижниця, до ПСВ закінчив 4 кл.

Восени 1914 добровольцем вступив до лав УСС, пройшов військ. вишкіл на Закарпатті. Воював у польовій сотні 1-го куреня УСС (команд. Г. Коссак). Поранений 29.04.1915 в боях за г. Маківка, лікувався в шпиталі м. Славське (нині смт Сколів. р-ну Львів. обл.). Взимку 1915–16 перебував у Приюті для хорих і виздоровців УСС м. Львів. Як кадет-аспірант у 03.1918 в складі бойової сотні УСС перебував на звільненій від більшовиків Наддніпрянщині. В. Дзіковський 23.03.1918 вживав заходів, щоб забезпечити надійними документами як перекладачів А. Баб'юка (для роботи в Пресовій квартирі УСС) та Р. (для ведення агітац. роботи на Холмщині). 1918 навч. в інструкторській шк. старшин м. Київ, іменованій хорунжим.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий 1-го полку УСС УГА. Брав участь у повстанні проти гетьмана П. Скоропадського. Як поручник ДА УНР 29.11–30.12.1918 в. о. нач. штабу 6-го Полтав. корпусу ДА УНР. 26.01–18.03.1919 в. о. нач. штабу Запорізьк. корпусу ДА УНР. Був іменованій сотником ДА УНР. 17.04.1919 у складі Пд. групи військ ДА УНР під натиском більшовиц. військ переправився в м. Тирасполь (нині

самопроголошена Придністровська Молдавська Республіка) на рум. бік р. Дністер. Наприкінці 04.1919 перебував у м. Чернівці, звідки переїхав до м. Заліщики (нині Терноп. обл.), через м. Тернопіль до м. Радивилів (нині Рівнен. обл.). 1919–20 – чл. секції з військ. справ при укр. дипломатичній місії в м. Варшава (голова секції ген.-пор. В. Зелінський).

Подальша доля невідома.

Тв.: Рогатинович С. На Маківці // Українське Слово. 1915. Ч. 163. С. 2–3; Його ж. Св. Вечір в полі // Українське Слово. 1916. Ч. 6. С. 4; Його ж. Українські Січові Стрільці на горі Маківці // Свобода. 1916. 11 берез.

Літ.: Арсенич П. Іван Франко і Прикарпаття. Івано-Франківськ, 2006. С. 22, 46; Бібліографія. Список жерел до історії української визвольної боротьби 1914–1921 // ЛЧК. 1936. Ч. 4. С. 23; Вишнівський О. Повстанський рух і отаманія. Детройт, 1973. С. 52, 53; Гірняк Н. Українські Січові Стрільці на Україні 1918 (Спомини й документи) // Діло. 1938. 18 верес.; Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 303; Капустянський М. Похід Українських Армій на Київ–Одесу в 1919 році. Кн. 2. Ч. 3. Мюнхен, 1946. С. 28; Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 121, 124; Його ж. Українські збройні сили: березень 1917 – листопад 1918 (організація, чисельність, бойові дії). К., 2009. С. 278; Чабанівський В. Вапнярська історія // Голос Комбатанта. 1960. Ч. 5.

Володимир Старик

РОГОЖІНСЬКИЙ **Нестор**

(д. і м. н. і с. н.) – сотник УГА. Командант 3-го Станиславів. куреня 6-го піх. полку 3-ї Бережан. бригади УГА Станиславів. доповнюючої округи.

3 кін. 1918 – поручник. Командант військ. групи "Сігет" (800 осіб), яка в 01.1919 надавала військ. допомогу Гуцул. Республіці. 17.01.1919 група досягла м. Сігет (нині Румунія), де зазна

ла поразки від рум. військ і змушена була відступити до с. Ворохта (нині смт в складі міськради Яремче Івано-Франк. обл.). До групи Станиславів. ОВК приділила гуцул. добровольців на чолі зі С. Клочураком, В. Климпушем та Д. Німчуком, які під тиском рум.-угор. сил відійшли із Закарпаття до Галичини. 21.01 (за ін. даними – 5.02).1919 група вступила до м-ка Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.), що дало змогу Гуцул. Республіці існувати до 06.1919. Підрозділи групи до 03.1919 тримали фронт на лінії ст. Кваси (нині с. Рахів. р-ну Закарп. обл.), контролювали значну ч. закарп. Гуцульщини. У 06.1919 брав участь у Чортків. офензиві УГА. У бою з поляками 15.06.1919 біля с. Денисів (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) був важко поранений. 29.06.1919 постановою Диктатора ЗОУНР Є. Петрушевича "за хоробре поведіння перед ворогом" іменований сотником.

У міжвоєн. період проживав на тер. ЧСР. 1924 фінансово допомагав Укр. крайовому т-ву опіки над інвалідами в м. Львів.

Подальша доля невідома.

Літ.: Дедик О. Чортківська офензива. Ч. 1. Львів, 2015. С. 186; Ч. 2. Львів, 2015. С. 32; *Кардашук М.* Від Скіфії до АТО (медицина і армія в просторі і часі). Івано-Франківськ, 2018. С. 71–72; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919. Львів, 1998. С. 141, 248; Оповідки // Діло. 1924. Ч. 153. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 326, 347; Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 98; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 25, 56; *Шанковський Л.* Українська Галицька армія. Львів, 1999. С. 184, 185, 278; Ясіня: збірник наукових праць, краєзнавчих розвідок, реферативних і публіцистичних матеріалів за результатами І наукової конференції "Ясіня – столиця Гуцульської республіки... і не тільки", Ясіня, 20 жовтня 2012. Львів, 2013. С. 13.

Богдан Паска

РОЖАНКОВСЬКИЙ Маркел Лонгинович

(10.01.1871–15.06.1954) – підполковник ВМФ Австро-Угорщини, підполков-

ник УГА, д-р медицини. Брат Т. Рожанковського. Н. в м. Броди (нині Львів. обл.) в сім'ї повітов. судді. Навч. в Золочів. г-зії, на мед. ф-ті Краків. та Віден. ун-тів (1895–99). Захистив докторат з медицини при Познан. ун-ті (1903).

Як військ. лікар австро-угор. флоту побував у Китаї, Єгипті та Японії. Володів італ., нім., англ., іспан. та франц. мовами, частково японською. 1906 одружився. Разом з дружиною та 4 дітьми проживав у м. Поле (нині Пула, Хорватія), де працював у шпиталі ВМФ. Нагороджений орденами й медалями, у т. ч. нім. Залізним хрестом 2-го кл.

З 2.11.1918 відповідав за санітарно-епідеміолог. ситуацію в Калушк. пов., очолював повітов. шпиталь.

Після поразки нац.-визвол. змагань мешкав у м. Калуш. Займався приватною мед. практикою. Після встановлення рад. влади (09.1939) працював у міськ. поліклініці. Після ДСВ підтримував зв'язки з УПА.

П. у м. Калуш.

Літ.: Козут М. Калущина: люди і долі. Біографічний довідник. Калуш, 2006. С. 171–172; *Луцаковський Б.* Калуш та Калущина у Листопадові Дні // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 161; *Щуровський В.* Медична і санітарна Служба // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 287.

Оксана Дрогобицька

**РОЖАНКОВСЬКИЙ
Теодор Лонгинович**

(14.02.1875–12.04.1970) – правник, сотник УСС, отаман УГА, громад.-політ. діяч. Брат М. Рожанковського. Н. в м. Сокаль (нині Львів. обл.) у сім'ї судді. Випускник правн. ф-ту Краків. ун-ту. 1901–04 – заст. повітов. судді м. Ходорів (нині Львів. обл.), згодом – суддя повітов. суду м. Турка (нині Львів. обл.). 1903 одружився з дочкою проф. В. Шухевича Іриною-Софією. Діяльний у громад.-політ. житті; належав до УНДП, від якої 1913 обраний послом (депутатом) Галиц. крайового сейму.

Після поч. ПСВ – співорганізатор і чл. Укр. бойової управи. Як старшина запасу австро-угор. війська призначений до Легіону УСС, 6–18.08.1914 – його тимчасовий командант. Виступив проти рішення окремих представників австро-угор. армії та ГУР відправити невишколених і погано озброєних добровольців на звільнення м. Почаїв (нині Терноп. обл.) та Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) від рос. війська, щоб таким чином виразити лояльність українців до Австро-Угорщини. 7–9.09.1914 – команд. сотні в 3-му півкурени УСС. 03.1915–11.1918 – заст. команд. Коша УСС. 5–7.04.1918 в складі делегації УСС перебував у Коші київ. Січових стрільців.

Від 18.10.1918 – чл. УНРади ЗУНР. Під час польс.-укр. війни 1918–19 – команд.

Станиславів. ОБК. 1919–20 – військ. аташе дипломатичної місії УНР у ЧСР. Чл. делегації ЗУНР на переговорах з Угорщиною (від 14.01.1919) та Польщею (25–28.02.1919).

Після війни працював суддею в м. Золочів (нині Львів. обл.) та Львів, згодом відкрив власну адвокат. канцелярію. Після ДСВ емігрував до США.

П. у м. Вігокен (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Теодор Рожанковський, кол. командант УСС, скінчив 90 років життя // Свобода. 1965. 20 лютого; *Угрин-Безгрішний М.* Нарис історії Українських Січових Стрільців. Ч. 1. Рогатин; Львів; К., 1923. С. 54–73.

Микола Лазарович

РОЗВАДОВСЬКИЙ

Тадеуш Йордан

(Rozwadowski Tadeusz Jordan;

20.05.1866–18.10.1928) – польс.

військ. діяч, фельдмаршал-лейтенант австро-угор. армії, генерал зброї польс. армії. Н. в с. Середній Бабин (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) у поміщ. сім'ї посла Галиц. сейму й віден. парламенту Т. Розвадовського і М. Руліковської. Випускник г-зії м. Львів, шк. кадетів кавалерії в м. Границе (нині Оломоуц. краю, Чехія), тех. військ. акад-ї (1886) і військ. шк. м. Відень (1893). Військ. аташе в м. Бухарест (1896–1907).

Під час ПСВ в 05.1915 відзначився в битві біля м. Горлиці (нині Малопольс. в-ва, Польща), впровадивши нову тактику застосування артилерії. Критикував репресії австро-угор. військ щодо нас. Галичини. 1.02.1916 відправлений у відставку. Підпорядкувався Регентській раді, 28.10–15.11.1918 – нач. Генштабу польс. армії. Ю. Пілсудський відчував неприязнь і заздрість до Р. як до кадрового ген. і як до особи, яка могла знати про його співпрацю з австро-угор. розвідкою на поч. ПСВ. Після повернення Ю. Пілсудського з ув'язнення Р. зміщений з посади нач. Генштабу й призначений команд. польс. військами в Сх. Галичині (армія "Схід") (17.11.1918–12.03.1919). 25.11.1918 прибув до м. Львів, де протидіяв єврейс. погромам. 2.01.1919 відмежувався від проведення обшуку в А. Шептицького, розпорядився повернути конфісковану приватну кореспонденцію; 2.01.1919 намагався схилити А. Шептицького до вид. угодової відозви. 28.02.1919 вів переговори з місією Ж. Бартелемі. Прихильник радикальних методів, видав наказ "озброєних селян розстрілювати". 19.03.1919 відкликаний з посади команд. армією "Схід", призначений кер. польс. військ. місії в м. Париж. На конф. у м. Спа (Бельгія) виступив проти підписання В. Грабським протоколу 10.07.1920, тобто про згоду на розмежувальну лінію і будь-яке рішення Антанти стосовно Сх. Галичини.

З 22.07.1920 – нач. Генштабу польс. армії, розробив план флангових ударів проти ЧА у Варшав. битві 1920. З 04.1921 – ген. інспектор кавалерії. У період травневого перевороту 1926 противник Ю. Пілсудського, командував урядов. військами. Після відставки Президента С. Войцеховського 15.05.1926 заарештований, перебував в ув'язненні до 18.05.1927.

П. у м. Варшава. Похований у м. Львів на цвинтарі Орлят, у період ліквідації якого (1971) останки Р. були перенесені до приватного склепу на Личаків. кладовищі, однак інформація про місцезнаходження втрачена, а існуюча могила є символічною на місці колиш. поховання.

Лит.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Encyklopedia Wojskowa. Dowódcy i ich armie. Historia wojen i bitew. Technika wojskowa. T. 2. Warszawa, 2007; Kmieciak T. Generał Tadeusz Jordan Rozwadowski (1866–1928). Pierwszy szef Sztabu Generalnego Odrodzonego Wojska Polskiego. Warszawa, 1998; Kryśka-Karski T., Żurkowski S. Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991; Stawecki P. Rozwadowski Tadeusz // Encyklopedia historii Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1999. S. 381.

Микола Генік

РОЗВІДКА УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

У процесі творення і формування окремих служб УГА з напряму інформац. забезпечення варто виокремити спец. служби секретності. Так, для збору інформації про стан ворожих армій УГА належне місце відводила розвідці, яка належала до "помічних формацій". Очільники ЗУНР створили в ЗС розвідувальну й контррозвідувальну служби значно оперативніше, ніж кер-во УНР.

Досить конкретно завдання військ. розвідки показав у своїх спогадах її колиш. співробітник чет. І. Вислоцький: "Новітня армія послуговується двоюродного роду розвідкою, явною й тайною. Явну розвідку ведуть боеві відділи, на близьку віддаль, між власним фронтом і боевою лінією ворога, при помочі піших чи кінних (головно під час походу) стеж; дальшу, що сягає на зади ворога, при помочі літаків і бальонів на припоні. Тайна розвідка, що її завданням є просліджувати і зібрати інформацію вороже запілля та все те, що торкається ворожої армії, її організації, озброєння, рухів, військових споруджень, постачання, включно з усіма господарськими ділянками, і настроїв населення, має свою окрему організацію та окремі методи праці. З нею лучиться нерозривно контррозвідка, себто охорона перед ворожою розвідкою і пропагандою серед війська і населення власного краю, і пропаганда, що знову має на меті словом і друком поборювати ворожу пропаганду і протиставити їй власну".

Стр-ра військ. розвідки УГА включала в себе: розвідчий відділ (РВ) НКГА, відповідні підрозділи штабів корпусів і бригад, агентурну мережу, відділи польової розвідки.

Начальнику РВ НКГА підлягали розвідчі підвідділи при корпусних і бригадних командах та при ОВК, а також розвідчі старшини, які перебували в окремих важливих місцях обабіч тодішнього укр. фронту й на кордоні з Румунією. Після переходу УГА за р. Збруч підвідділи були при урядових інституціях у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) й при КЕА.

Ініціатором створення розвідки галиц. війська став кер. УГА полк. Д. Вітовський. Внутр. орг-ція РВ НКГА змінювалася залежно від потреб війська й можливостей. Склад гол. РВ від серед. 02.1919 був таким: нач. РВ НКГА ("шеф розвідки") – пор. Р.-С. Ковальський (особисто керував відділами офензивної і дефензивної розвідки й відділом детективів та розвідників); ад'ютант нач. – хор. В. Комаринський (лише Р.-С. Ковальський та його ад'ютант володіли повною інформацією щодо роботи РВ); відділ реєстрації ворожих сил, який очолював хор. Я. Яремчишин (займався переважно вивченням польс. армії і часто мав досить точні матеріали від своїх розвідників і ворогів Польщі); "пропагандивний" відділ, яким керував пор. Г. Ничка, згодом чет. В. Лисий (дбав про піднесення боєздатності вояків, організовував агітац.-пропагандист. заходи). Згодом "пропагандивний" відділ було виведено зі складу РВ.

Старшинський склад РВ налічував 2 поручників, 2 четарів і 2 хорунжих; підстаршинський – старшого десятника і десятника, котрі займалися тільки діловодством. Склад детективів (контррозвідників) був дуже строкатим за нац. належністю, склад розвідників постійно змінювався. Корпусні й бригадні РВ мали лише по 1 старшині й 1–2 підстаршин з відповідною кількістю детективів і розвідників.

Роботу Р. УГА за етапами діяльності поділяють на 2 гол. періоди: галиц. – війна з поляками і наддніпрян. – війна з ЧА та ДА.

Під час війни з поляками РВ діяв у Галичині й працювати було легше, але на той час особовий склад ще не мав належного досвіду й навичок. Агентуру військ. розвідки рекрутували здебільшого з молоді допризовного віку – 16–17 р., як хлопців-гімназистів, так і дівчат. "З великою самопожертвою, з погордою смертю, – писав І. Вислоцький, – йшла ця молодь на певну загибель, що в 95 % випадках була наслідком повного браку фахового вишколення. Ці діти, 15-літні, тільки що вирвалися батькам і матерям – ішли служити Батьківщині, ішли в морози, дощі, пішки до Львова і назад. Околиці Львова мають цілий ряд незнаних могил – тих нашому загалові невідомих героїв".

Оскільки складна ситуація на фронті не залишала часу на підготовку кадрів розвідників, то ефективність їхніх дій була низькою. Склад детективів був значно кращим; тут працювали фахівці, але переважно не українці. Так, "найстарший детектив" Іммерглік був словац. німцем; серед детективів були чехи, євреї і навіть 1 поляк. Бракувало в РВ й кадрових офіцерів. З усіх розвідників-старшин, склад яких доходив до 30 чол., було лише 5–6 фахових. Деякі з них, що працювали ще в австр. розвідці, відмовлялися служити в УГА через брак у РВ НКГА фахового персоналу й коштів, відсутність розуміння потреби розвідки з боку багатьох чл. уряду й декотрих вищих старшин. Навіть окремі старшини РВ через ці обставини відмовлялися працювати в розвідці й ішли на фронт командантами сотень чи куренів.

Зусиллями пор. Р.-С. Ковальського та його підлеглих РВ вдалося досягти чималих успіхів у роботі. Про зростання кваліфікації кадрів військ. розвідки УГА свідчать досягнуті ними конкретні результати. Так, значним успіхом нач. РВ пор. Р.-С. Ковальського був арешт у м. Вінниця шефа польс. розвідки капітана Ковалевського, котрий, зломлений перебуванням у в'язниці, повідомив дуже цінну інформацію стосовно дій польс. армії на Сх. фронті. У корпусних РВ найдіяльнішим був відділ 1-го корпусу, котрим керував здібний стар-

шина (прізвище встановити не вдалося), убитий згодом більшовиками. Його висококваліфіковані енергійні дії з орг-ції розвідки, талант розвідника зберегли життя багатьом укр. воякам. Військ. розвідники 1-го корпусу проникали далеко за лінію фронту з більшовиками, доходили аж до м. Гомель (нині Республіка Білорусь), коли бої точилися біля м. Коростень (нині Житомир. обл.).

При підготовці наступу на м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.) і Вінниця командант РВ 3-го корпусу УГА чет. Н. Померанц наказав підлеглим дослідити сили й дислокацію більшовиц. ч. Розвідники проникли в глибоке запілля ворога, встановили контакти зі старшинами розташованих у Жмеринці штабів 2 д-зій ЧА. Їхня інформація сприяла вдалому наступу укр. військ, а також дала змогу після захоплення Жмеринки знешкодити мережу більшовиц. шпигунів. Багато цінної інформації давали військ. розвідці дезертири т. зв. інтернац. д-зії ЧА, що складалася з полонених угорців і німців колиш. австр. армії, багато з яких бажали повернутись на батьківщину. За здобуття важливої інформації про те, що більшовики спрямували танки, які мали намір застосовувати проти УГА, на фронт з ДА, хор. РВ 3-го корпусу УГА І. Вислоцький був підвищений у званні до чет.

До активу військ. розвідки УГА слід віднести попередження держ. перевороту в Галичині, який намагалися здійснити соціалісти-революціонери М. Шаповал та М. Григор'єв; попередження збройн. виступу в м. Дрогобич (нині Львів. обл.) – т. зв. Дрогобиц. бунту, організатором якого були есери та комуністи. Причетними до останньої справи виявилися і В. Винниченко та його ліва фракція соціал-демократ. партії. Військ. розвідка УГА ліквідувала й кілька великих злочинних угруповань, які діяли в прифронтовій смузі.

Один зі співробітників військ. розвідки УГА Л. Шанковський також дав оцінку діяльності розвідки ЗС ЗУНР: "Назагал розвідка УГА, хоч і мала деякі безсумнівні успіхи, не могла й рівня-

тись з польською, большевицькою чи денікінською, головню з браку фахових старшин (тільки 6 фахових старшин на всіх 30, що працювали в розвідних відділах) та браку грошей. На цей брак складалося теж мале зрозуміння для справ розвідки в деяких цивільних і військових колах, які з погордою ставилися до розвідки й поліції, як до своєрідної форми «шпіцлівства»".

Одним з важливих каналів забезпечення УГА розвідувальною інформацією була військ. авіація, котра підлягла безпосередньо Начальній команді. На поч. війни з Польщею УГА мала одну авіац. сотню (ескадрилью) в складі 3 бойових і 4 розвідувальних літаків типу "Hansa-Brandenburg". Пізніше авіація отримала "літунський полк" із 40 машинами типу "Nieuport", "Hansa-Brandenburg", "Fokker D.VII". Авіаполк складався з 2 сотень, що базувалися в м. Стрий (нині Львів. обл.) і м. Красне (нині смт Львів. обл.). Ця ч. вела повітряну розвідку, знищила 16 літаків ворога й пройшла бойовий шлях за маршрутом Чортків–Кам'янець–Вінниця–Могилів–Одеса–Бердичів–Козятин, після чого була захоплена в полон поляками.

До постачання ЗС розвідувальної інформації залучали цивільну й військ. дипломатію республіки. ЗУНР встановила дипломатичні й консульські взаємини з Австрією, Угорщиною, ЧСР, Німеччиною, Кор-вом СХС, Італією, Св. Престолом. Її представники ввійшли й до складу делегації УНР на Паризькій мирн. конф., де ЗС ЗУНР репрезентував полк. Д. Вітовський. За даними інформаційно-розвідувального відділення РВР ЧА від 05.1919, уряд ЗУНР влаштував при дипломатичних місіях у м. Відень, Прага, Будапешт "вербовочні бюро", які вели опитування військовополонених українців, а також займалися залученням командних та інженерних кадрів до УГА.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4465. Оп. 1. Спр. 1015. Арк. 32.

Літ.: Вислоцький І. Спомини розвідного старшини 1919–1923 // ЛЧК. 1934. Ч. 4. С. 3–5; Ч. 5. С. 6–10; Ч. 9. С. 6–8; Карпинець І. Перший курінь 8 бригади

**РОЗДОЛЬСЬКИЙ
Роман Осипович**

УГА // ЛЧК. 1931. Ч. 2. С. 10–18; *Крип'якевич І., Гнатевич Б.* Історія українського Війська. Львів, 1936; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919. Львів, 1998; *Рубльов С., Реєнт О.* Українські визвольні змагання 1917–1921. К., 1999; *Сідак В.* Національні спецслужби в період Української революції 1917–1921. К., 1998; *Харук А.* Військово-повітряні сили України 1917–1920. К., 2008; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. 396 с.

Наталія Вовк

РОЗДОЛЬСЬКИЙ Роман Осипович

(19.07.1897–20.10.1967) – політолог, історик, економіст, політ. і громад. діяч. Н. в м. Львів. Батько – знаний перекладач, етнограф, класичний філолог. Навч. у Львів. АГ, Львів., Празьк. й Віден. ун-тах. Політикою зацікавився ще гімназистом, 1913 долучився до укр. лівого руху, відвідував конспіративні “драгоманівські” гуртки. Співзасн. орг-ції “Інтернаціональна революційна соціал-демократична молодь” (1915–18), яка вважається попередницею організованого комуніст. руху в Зх. Україні.

Під час польс.-укр. війни 1918–19 – вояк УГА. Унікаючи полону, перебрався до ЧСР.

Один із засновників та ідеологів КПЗУ: 1919 – 1-й секретар тимчасового ЦК КПСГ, чл. ЦК КПЗУ. Під час її розколу 1928–29 пристав до національно зорієнтованого крила (т. зв. КПЗУ більшості, або “васильківців”), підтримував політику О. Шумського. 1929 виключений з її членів нібито за відмову повернутися на постійну парт. роботу до Львова з м. Відень, де Р. проживав 1927–31. У столиці Австрії був н. с. Ін-ту марксизму-ленінізму в м. Москва, збирав матеріали до історії економіки Галичини в складі Австро-Угор. імперії. 1929 там же захистив дис. на тему “Проблема неісторичних народів у К. Маркса і Ф. Енгельса” й одержав наук. звання д-ра політ. наук. 1934–39 проживав у Львові; працював в ун-ті на каф-рі екон. історії, якою завідував відомий учений Ф. Буюк. Після встановлення в Зх. Укра-

їні рад. влади виїхав до м. Краків, де 1942 за переховування євреїв заарештований гестапо й ув'язнений у концтаборах м. Освенцим (нині Польща), Равенсбрюк, Оранієнбург (нині обидва ФРН).

1947 переїхав до США, проживав у м. Детройт (шт. Мічиган), в ун-ті якого отримав посаду проф. нової історії, але в роки маккартизму був усунутий, тому зайнявся вільною наук.-дослідн. роботою. Автор бл. 50 наук. праць із соц.-екон. історії Європи та сусп. рухів у Сх. Європі 18–19 ст., зокр. й в Україні: “Wspólnota gminna w Galicji Wschodniej i jej zanik” (Львів, 1936; нім. перекл. 1958), “Die grosse Steuer – und Agrarreform Josefs II: Ein Kapitel zur Österreichischen Wirtschaftsgeschichte” (Варшава, 1961), “Stosunki poddańcze w bylej Galicji” (т. 1–2, Варшава, 1962; нім. перекл. 1992), “Nowe dokumenty do historii zniesienia pańszczyzny w Galicji w r. 1848” (Prezegląd Historyczny. 1964. Nr. 1), “Die Bauernabgeordneten im Konstituierenden österreichischen Reichstag, 1848–1849” (Відень, 1976).

З марксології опубл. праці: “Friedrich Engels und das Problem der «geschichtslosen» Völker: Die Nationalitätenfrage in der Revolution 1848–1849 im Lichte der «Neuen Rheinischen Zeitung»” (Archiv für Sozialgeschichte. Bd. 4. (Ганновер; 1964; 2-ге нім. вид. – 1979, іспан. перекл. 1980, англ. 1986), “Zur Entstehungsgeschichte der Marxischen «Kapital»” (Франкфурт-на-Майні, 1968, перекладено англ., франц., італ., іспан., скандинавськими, серб. та япон. мовами). Науковці вважають Р. одним з найбільших марксологів, представників неомарксизму, трьоцькізму. Своїми дослідженнями націоналізму Р. намагався заповнити цю прогалину в теорії К. Маркса. Тим паче, що він сам “пройшов еволюцію від українського націоналізму до інтернаціоналізму”. Пріоритетними темами досліджень Р. були: розвиток та еволюція поглядів К. Маркса та Ф. Енгельса; нац. проблеми і взаємовідносини, б-ба за нац. визволення; націоналізм, його витоки, розвиток; причини й джерела несправедливих оцінок і помилок у нац. питанні в ліво-

му й демократ. таборах; питання політ. й соц.-екон. дискримінації селян.

П. у м. Детройт.

Літ.: Грицак Я., Химка І.-П. Листування Івана Лисяка-Рудницького й Романа Роздольського // Україна модерна. Ч. 2–3. Львів, 1999; *Грицак Я.* Роздольський Роман // Довідник з історії України. К., 2002; *Радзейовський Я.* Роман Роздольський: людина, діяч, науковець // Україна модерна. Ч. 14 (3). Львів, 2009.

Ігор Беgeh

РОЗНЕР

Пінкас

(1892 – д. і м. с. н.) – четар БП УГА та БК ДА УНР. Н. в м. Вижниця (нині Чернів. обл.) в сім'ї комерсанта. Єврей за національністю. З 1903 навч. в 1-й держ. нім. г-зії м. Чернівці.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, потім був титулярним капралом 2-ї доповнюючої групи 58-го піх. полку. Влітку 1915 поранений, потрапив у рос. полон; був інтернований у м. Пенза, Томськ, Красноярськ (нині всі РФ). Повернувся з полону 1918; іменованій лейтенантом піхоти.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив на службу до УГА як четар. На поч. 1919 служив у БП зі штабом у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Після реорг-ції БП УГА в БК ДА УНР в 05.1919 – діловод штабу куреня. Брав участь у бою з більшовиками 11.06.1919 поблизу м. Дунаївці (нині Хмельн. обл.).

Подальша доля невідома.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 1052; *Емга [Попович І.]* Буковинський Курінь // Час. 1933. 16 черв.; *Jahresbericht des k. k. l. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1903/1904.* Czernowitz, 1904. S. 110.

Володимир Старик

РОЗУМОВИЧ

Володимир

(12.08.1895 – осінь 1919) – старшина УГА, художник. Н. в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Випускник філії АГ

м. Львів (1913). Навч. в Краків. акад-ї мист-в.

На поч. ПСВ вступив до Легіону УСС, вістун 2-ї сотні пор. Р. Сушка, 8.06.1916 переведений до 3-ї сотні пор. О. Яримовича. Відзначився в боях. Нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість". 1918–19 – учасник польс.-укр. війни в складі 3-го Галиц. корпусу. Брав участь у поході УГА на Наддніпрянщину. Залишив картини й рисунки про стрілець життя.

П. від тифу в м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 352. Оп. 1. Спр. 25. Арк. 19; Ф. 353. Оп. 1. Спр. 32. Арк. 23–24; Спр. 37. Арк. 23–24.

Літ.: Список учасників визвольної боротьби між роками 1918–1920 в рядах Української Галицької Армії, що походили зі Станиславівщини // Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто. 1985. С. 252; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 118.

Петро Сіреджук

РОМАНІШИН

Антін

(05.12.1895–01.1920) – старшина УГА. Н. в с. Заболотці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Броди (1913). Відбув однорічну військ. службу.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті; іменованій лейтенантом. В УГА – від кін. 1918. Після переходу за р. Збруч – старшина штабу Диктатора ЗОУНР Є. Петрушевича в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). 1.08.1919 іменованій поручником. Від кін. 11.1919 служив в одній з бригад.

П. від висипного тифу в м. Кодима (нині Одес. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 337; Sprawozdanie s. k. gimnazjum im. Rudolfa w Brodach za rok szkolny 1912/13. Brody, 1913. S. 35.

Федір Полянський

РОМАНІВ

Іван

(1898–01.09.1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Пуків (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

РОМАНКІВ
Іван Васильович

РОМАНЧУК
Юліан Семенович

Стрелець 11-ї бригади. Воював у Галичині й Наддніпрянщині.

Загинув у бою з більшовиц. підрозділом біля с. Чоботарка (нині Заболотне Крижопіль. р-ну Вінниц. обл.). Залишився непохованим на полі бою з відступом укр. підрозділу.

Літ.: Листа втрат XI Бригади УГА (1919–1920) // *Гайдукевич О.* Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 114.

Олег Павлишин

РОМАНІВ

Михайло

(1890–24.08.1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Прислуп (нині Присліп Турків. р-ну Львів. обл.).

Старший десятник 11-ї бригади. Воював у Галичині й Наддніпрянщині.

Загинув у бою з більшовиц. підрозділом на колії між ст. Вапнярка й Крижопіль (обидва нині смт Вінниц. обл.). Похований у м-ку Крижопіль.

Літ.: Листа втрат XI Бригади УГА (1919–1920) // *Гайдукевич О.* Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 113.

Олег Павлишин

РОМАНКІВ

Іван Васильович

(21.10.1888–01.01.1973) – адвокат, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Мужилів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї вчителя. 1902–10 навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.). Надалі студював право у Віден. і Львів. ун-тах; здобув ступінь д-ра права (1918).

1914 вступив до Легіону УСС, від 1917 служив у станиці УСС у м. Львів; став підхорунжим. Листопадовий чин застав Р. у м. Косів, з кін. 1918 служив у м. Коломия (нині обидва Івано-Франк. обл.). Наприкінці 05.1919 разом з УГА відступив з міста на сх. Після переходу за р. Збруч був старшиною просвітн. відділу КЕА. 1.08.1919 іменований четарем. У 04.1920 потрапив у більшовиц. полон, зумів утекти й повернувся на Підгаєччину.

Від 1923 працював пом. адвоката в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.),

від 1925 – адвокатом у м. Жовква (нині Львів. обл.). Активний діяч укр. громад. життя: чл. виділу, голова повітов. філій т-в “Просвіта” й “Рідна школа”, чл. управи “Сільського господаря” тощо. У час рад. влади 1939–41 переховувався з сім'єю в родичів у селі. За нім. окупації 1941–44 працював нотарем у м. Белз (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), потім м. Жовква, належав до Укр. допомог. к-ту.

Влітку 1944 емігрував на Зх. Через Словаччину й Австрію прибув до Німеччини (м. Мюнхен). 1949 виїхав до Канади, проживав у м. Едмонтон. Від 1952 очолював Укр. санітарно-харитативну службу, був головою станиці Братства УСС. 1962 переїхав до США, проживав спочатку в м. Нью-Йорк. Належав до редколегії зб. “Підгаєцька земля”.

П. у м. Браєркліф Манор (шт. Нью-Йорк). Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: *Гуцал П.* Підгаєччина в період Західно-Української Народної Республіки // Підгайці та Підгаєччина. Науково-краєзнавчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 201; Підгаєцька земля: історично-мемуарний збірник / ред. колегія О. Яворський та ін. Дітройт, 1980; Св. п. д-р Іван Романків // Свобода. 1973. 4 січ. Ч. 2. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 3326; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 339.

Петро Гуцал

РОМАНЧУК

Юліан Семенович

(24.02.1842–22.04.1932) – педагог, письменник, журналіст, видавець, політ., громад. і культосвіт. діяч. Н. в с. Крилос (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї нар. вчителя. 1847 батько переїхав до с. Дуліби (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в шк. с. Дуліби, м. Стрий, Станиславів. г-зії; з 1855 навч. в АГ м. Львів, де 1860 склав матуральні іспити. Випускник Львів. ун-ту. 1863–1900 працював учителем класичної філології нім. г-зії та АГ м. Львів.

Під кер-вом дир. АГ о. В. Ільницького розпочав складати шкільні підручники укр. мовою, зокр. видав "Руську читанку для четвертої кляси народних шкіл", 2 ч. "Читанки для нищих середніх шкіл". Вид. підручників укр. мовою, а надалі введення до них фонетичного правопису – велика заслуга Р. 1868 – чл.-засн. т-ва "Просвіта", яке очолював 1896–1906. 1873 – один зі співзасн. Літ. т-ва ім. Т. Шевченка (з 1892 – НТШ). 1881 – співзасн. "Рідної школи". Засн. і видавець газ. "Батьківщина" (1873), співзасн. і співробітник "Діла" (1880), місячника "Ruthenische Revue" (з 1905 – "Ukrainische Rundschau") у м. Відень. З 1884 активізував діяльність за реформування с-ми освіти задля збільшення кількості шк. з укр. мовою навч. 1903 репрезентував галиц. українців у складі представницької делегації (13 осіб) на відкритті пам'ятника І. Котляревському в м. Полтава. 1904 розпочав вид. серії "Руська Письменність", де в кожному томі подавав коротку передмову, стислий виклад біографії письменника, його портрет, осн. твори. Напередодні 1908 видано тв. І. Котляревського, П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Шашкевича, Я. Головацького, А. Могильницького, М. Устияновича, А. Метлинського, М. Костомарова, Т. Шевченка; 1908–26 – тв. П. Куліша, Л. Глібова, К. Климовича, М. Шашкевича, Марка Вовчка, О. Стороженка, С. Руданського, Ю. Федьковича, С. Воробкевича, О. Кониського. Значну допомогу Р. у видавничій сфері надавала наддніпрян. інтелігенція.

1883–95 – посол до Галиц. сейму, 1889–94 – голова Укр. сеймового клубу. 1885 – ініціатор і співзасн. Нар. ради. 1890 – один з творців т. зв. нової ери, в опозицію до якої став 1894. 1891–97, 1901–18 – посол до австр. парламенту; 1907–10, 1916–17 – голова УПР; з 1910 – віце-президент парламенту. 1899 – співзасн. УНДП, яку очолював до 1907.

Під час РСВ – голова Укр. допомогового к-ту й Укр. культ. ради у Відні. 1918 – делегат УНРади ЗУНР. 10.11.1918 провів у Львові церемонію присяги

членів РДС ЗУНР. 1923, після рішення Ліги Націй про анексію Галичини Польщею, учасники багатотисячної маніфестації склали перед Р. присягу на вірність Укр. д-ві. 1923–24 співпрацював із ЗУТЛН.

1925 кандидатуру Р. розглядав історико-філол. відділ ВУАН щодо присудження наук. звання чл.-кор. ВУАН, але безрезультатно. На поч. 1930-х очолював скликувану для політ. консультацій Раду сеньйорів, до якої входили К. Левицький, Т. Окуневський, А. Чайковський, С. Федак, Л. Кульчицький, о. О. Стефанович, С. Громаницький, Р. Сосновський.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. кладовищі.

Літ.: Гурич І. Романчук Юліан Семенович // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова) та ін. К., 2011. С. 642; *Сохоцький І.* Юліан Романчук // Історичні постаті Галичини XIX – XX ст. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1961. С. 91–117; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького Сейму. Львів, 2010. 228 с.

**Павло Артимишин,
Ігор Соляр**

РОМАНЮК Микола

(1868–11.1919) – священик УГКЦ, капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Кути (нині Буськ. р-ну Львів. обл.). Середню освіту здобув 1889 у г-зії м. Броди (нині Львів. обл.), де був шкільн. товаришем М. Тарнавського, згодом ген. УГА, вищу – на богослов. ф-ті ун-ту та в духовній семінарії м. Львів (1889–93). Одружений, висвячений на священника 1893 у Львові. Спершу був пом. пароха в с. Вільшаниця (нині Велика Вільшаниця Золочів. р-ну Львів. обл.), 1894–1909 – катехитом у м. Городок (нині Львів. обл.), 1909–18 – парохом у с. Керниця (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) та ординаріатським шкільн. комісаром Городоц. пов.

Під час РСВ вивезений до австр. табору інтернованих Талергоф (1914–15), після виходу з якого став душпастирем табору м. Гмюнд (1915–17). Після повернення додому в 11.1918 підтримав

РОМЕР
Ян Едвард

РОНДЯК
Петро Іванович

проголошення укр. державності. Під час відступу УГА в 07.1919 виїхав на сх. як польовий духівник 7-ї Львів. бригади УГА. Заразився сипним тифом у "чотирикутнику смерті".

П. у м. Немирів (нині Вінниц. обл.).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 774. Т. 2; Спр. 2893. 42 арк.

Літ.: Золочівщина, її минуле і сучасне / упоряд. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 464–465; Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпер, 1963. С. 85, 194; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 150.

Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій, Василь Гоголь

РОМЕР

Ян Едвард

(Romer Jan Edward;

03.05.1869–06.03.1934) – польсь. військ. і політ. діяч. Н. в м. Львів у сім'ї повітов. старости. Здобув освіту в г-зії м. Новий Сонч (нині Польща). Чл. таємних польсь. орг-цій. З 1887 – на військ. службі в австро-угор. армії. Випускник військ. тех. акад-ї м. Відень (1890). Штабним офіцером змінив низку військ. підрозділів. З 1911 – підполковник.

1913 – команд. 32-го полку польових гармат. Воював з цим полком на Сх. та Італ. фронтах. З 1914 – полковник. З 1916 – команд. артилерії піх. д-зії, згодом піх. корпусу, пізніше 5-ї артбригади та спец. артгрупи. 6.02.1918 іменований генерал-майором, з 1.11.1917 – команд. артилерії 9-го корпусу. 3.11.1918 поранений потрапив у англ. полон. Після звільнення 5.12.1918 прибув до м. Краків. Прийнятий до польсь. армії. Кер. ген. округу "Лодзь". 21.12.1918 очолив ген. округ "Люблін", 5.01.1919 – операційну групу "Буг", що воювала на укр. фронті. 10.01.1919 прорвав укр. оточення м. Львів від м. Брюховичі до с. Дубляни. У 03–12.1919 очолював польсь. військ. місію із закупівель у м. Париж (Франція). У 12.1919–07.1920 воював на укр. та більшовиць. фронтах. 07–09.1920 – чл. делегації Польщі на переговорах із рад. Росією.

09.1920–09.1921 – кер. Начального військ. контролю. 1.01.1920 нагороджений орденом "Virtuti Militari". 25.09.1921 очолив округ корпусу № 2 в м. Люблін. 3.05.1922 підвищений до генерала д-зії. З 1.09.1924 належав до Військ. ради Польщі. 10.07.1926 – інспектор армії. 31.07.1932 подав у відставку. Проживав у м. Варшава. Автор спогадів.

П. у м. Варшава, де й похований на військ. Повонзківському цвинтарі.

Тв.: Romer J. E. Pamiętniki. Warszawa, 2011.

Літ.: Kryśka-Karski T., Żurkowski S. Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991; Stawecki P. Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939. Warszawa, 1994.

Микола Вітенко

РОНДЯК

Петро Іванович

(31.08.1873–15.06.1944) – правник, чл. НТШ, громад.-політ. діяч. Н. в с. Радловичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. Студював право у Львів. ун-ті. Після відбуття практики як пом. (аускультант) Вищого крайов. суду в м. Львів працював у повітов. судах у м. Косів (нині Івано-Франк. обл.; з 1907) і м. Сколе (нині Львів. обл.; з 1912).

Від поч. ПСВ перебував в Австрії. Повернувся до Косова (1917), обійняв посаду судді. Учасник Листопадового чину в місті й пов., обраний скарбником Косів. повітов. нац. ради. Залишився в місті з відступом УГА в 05.1919.

Польсь. владою до суддівства не допущений, зайнявся адвокатурою. Був оборонцем українців на політ. процесах, зокр. заарештованих і відданих під суд учасників Гуцул. повстання 1920. Крім адвокат. праці, був активним в укр. громад.-політ. житті на Косівщині. Належав до кер-ва повітов. філій т-в "Просвіта" (з 1926 її голова), "Рідна школа" і "Сокіл"; був співзасн. Укр. нар. дому, кооперативи "Народна торгівля", кредитного т-ва "Народна каса", килимар. спілки "Гуцульське мистецтво" (1923). Займався створенням Гуцул. музею. З 12.1926 очолював у Косів. пов. НК, був обраний чл. ЦК УНДО. Після утвер-

дження рад. влади переїхав до м. Турка Львів. обл.

П. у м. Турка.

Лит.: Арсенич П. Уродженці Прикарпаття – дійсні та звичайні члени НТШ (1873–1989) // Прикарпатський вісник Наукового Товариства ім. Шевченка. 2009. Ч. 3 (7). С. 257; Гловацький І, Гловацький В. Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.). Львів, 2004. С. 116.

Федір Полянський

РОНДЯК

Роман-Володимир Григорович

(01.02.1895–29.06.1968) – підхорунжий УСС, хорунжий УГА, інж., громад. діяч. Н. в м. Львів у сім'ї службовця пошти. Випускник філії АГ в рідному місті (06.1913).

З поч. ПСВ вступив до Легіону УСС, брав участь у боях; на 1.06.1916 – підхорунжий 2-ї сотні під командуванням Р. Сушка. Як хорунжий УГА служив спочатку в м. Відень, прибув до Галичини у 04.1919. Перебував за р. Збруч. У кін. 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 4.01.1921.

Повернувся додому. Згодом виїхав до ЧСР на студії. Навч. у вищій тех. шк. м. Прага, 1923–24 був головою Т-ва укр. політехніків "Основа". Отримавши диплом інж. лісництва, працював за фахом. На поч. 1930-х разом з дружиною-чешкою переїхав до Львова, 1937 сім'я повернулася до ЧСР. 1948 емігрував до США. Проживав у м. Нью-Гейвен (шт. Коннектикут). Працював на пром. ф-ці. Діяльний чл. укр. т-в та орг-цій: УККА, "Пласт", ОБВУА, "Рідна школа", УНС.

П. у м. Нью-Гейвен.

Лит.: Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1912/1913. Львів, 1913. С. 88; Помер довголітній секретар відділу УНС Роман Вол. Рондяк // Свобода. 1968. 21 черв. Ч. 117. С. 3; Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 122; Ті, що відійшли... Інж. Роман Володимир Рондяк // Вісті Комбатанта. 1968. Ч. 4. С. 59.

Петро Гуцал

РОСІЯ РАДЯНЬСЬКА (РОСІЙСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА ФЕДЕРАТИВНА РАДЯНЬСЬКА РЕСПУБЛІКА, РОСІЙСЬКА РАДЯНЬСЬКА ФЕДЕРАТИВНА СОЦІАЛІСТИЧНА РЕСПУБЛІКА) І ЗАХІДНО-УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

Керівники РКП(б) і Раднаркому рад. Росії вітали розпад монархії Габсбургів, сподіваючись включити ЗУЗ до орбіти своєї геополітики, процесу більшовизації шляхом орг-ції там "радянського повстання". Водночас рад. Росія розглядала Сх. Галичину як "ворота" для експорту більшовиц. революції до Польщі, Угорщини, Румунії, Баварії та ін. країн Європи. Зокр. похід через Галичину на захист Угор. Рад. Республіки санкціонував Раднарком РСФРР. 26.03.1919 головнокоманд. ЗС рад. Росії Й. Вацетіс віддав наказ команд. Укр. фронтом В. Антонову-Овсієнку розпочати наступальну операцію за участю 90 тис. війська, щоб з'єднати фронт революцій у рад. республіках Росії, Угорщини, Баварії. Однак уряд ЗУНР відмовився пропустити червоноармійські ч. через свою тер.

Про надзвичайний інтерес рос. кер-ва до Галичини свідчать утворення в 1-й пол. 1920 низки парт.-пропагандист. органів: Галбюро при ЦК РКП(б), при губерн. парт. к-тах Росії (для праці серед 80 тис. галиц. біженців і військовополонених), при політвідділах Резервної армії в м. Казань (нині РФ), 12-ї і 14-ї армій, націлених на "визвол." похід у Галичину, захист ГСРР. 16.07.1920 ЦК РКП(б) затвердив склад і план діяльності Галревкому. Його представник І. Немоловський доповів Галбюро при ЦК РКП(б), що "Галревком в середині липня з Харкова виїхав до Вінниці, звідти до Жмеринки і прибув до Тернополя 8 серпня".

За участю Всерос. надзвичайної комісії 1920 в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ) створено концтабір, куди скеровано неблагонадійних старшин і стрільців ЧУГА, ч. з яких страчено на Соловках. 1920-х рад. дипломати й спецслужби намагалися схилити Є. Петрушевича, який проживав у м. Берлін,

до співпраці з РСФФР/СРСР. У таборах і на поселеннях 1930–40-х на тер. рад. Росії відбули "покарання" тисячі галичан, діячів ЗУНР, стрільців, підстаршин і старшин УГА, функціонерів ГСРР, чл. КПСГ, КПЗУ, УВО, ОУН.

Літ.: Дерев'яно С. "Галицьке дійство скінчилося" // Наука і суспільство. 1989. № 11. С. 14–15; Литвин М. ЗУНР і Галицька СРР у геополітиці більшовицької Росії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 101–118; Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004.

Микола Литвин

РОСЛЯК

Михайло Семенович

(09.05.1897–26.11.1966) – старшина УГА, правник, громад.-політ. діяч. Н. в с. Залісся (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. 1910–14 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, потім в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де в 06.1918 склав матуру.

1917 служив у Коші Легіону УСС. В УГА – від 11.1918; пройшов у її лавах весь бойовий шлях. 1.08.1919 іменованний четарем. У кін. 04.1920 біля м. Чуднів (нині Житомир. обл.) потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), зумів утекти з нього 4.08.1920 й через Німеччину прибув до ЧСР.

Випускник торг. акад-ї м. Прага. Студював право в Празьк. ун-ті, здобув ступінь д-ра права. Повернувся до Галичини 1925. Нострифікував свій диплом, відбував практику в м. Чортків, де 1930 відкрив власну адвокат. канцелярію. Був оборонцем чл. УВО та ОУН на політ. процесах, організованих польс. властями. Активний діяч укр. громад.-політ. життя на Чортківщині: очолював повітов. гурток т-ва "Рідна школа" і повітов. к-т УРСР, входив до відділів повітов. філій "Просвіти" й "Сільського господаря" тощо. Після утвердження рад. влади восени 1939 працював у райконторі Держбанку СРСР. Згодом звільнений. Рятуючись

від репресій, переїхав до м. Львів, де обіймав посаду інспектора в обл. к-ті профспілки працівників вищої освіти. 22.06.1941 заарештований співробітниками НКВС, однак під час відступу військ ЧА зміг урятуватися. 5.07.1941 призначений нач. канцелярії Укр. держ. правління, після розпуску його нім. окупантами очолив орг. відділ Укр. крайового к-ту в м. Львів. У 10.1941 повернувся до м. Чортків, працював адвокатом, очолював Укр. окруж. к-т й одночасно надзирну раду Окруж. союзу кооператив.

На поч. 1944 емігрував на Захід. В Австрії був головою Укр. центр. допомогового об'єднання. 1945 перебрався до Німеччини, де перебував у ДП, працював правн. дорадником. 1948 виїхав із сім'єю до Канади, проживав у м. Едмонтон; за фахом не трудився. Був співробітником адміністрації газ. "Українські вісті" (1948–52), редакції газ. "Вільне слово". Брав участь у діяльності різних орг-цій і т-в укр. діаспори. Автор спогаду "Масакра в тюрмі "Бригідки" в кн. "Західна Україна під большевиками" (Нью-Йорк, 1958) і статей-споминів та ін. матеріалів в істор.-мемуар. зб. "Чортківська округа" (1974), публікацій в укр. періодиці.

П. у м. Едмонтон, де й похований на цвинтарі Св. Михайла.

Літ.: Бл. пам. д-р М. Росляк // Слово. 1966. 16 груд. Ч. 51; Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 133; Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 547–548; Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 122; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1958. С. 332.

Петро Гуцал, Федір Полянський

РОСОЛЮК

Семен Васильович

(24.08.1895 – д. і м. с. н.) – підстаршина УСС, старшина УГА, інж. Н. в с. Росільна (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); випускні іспити склав у 10.1917 на гімназійн. курсах у м. Відень.

РОСЛЯК
Михайло Семенович

РОСОЛЮК
Семен Васильович

РОСТИКУС
Василь Антонович

Від 1914 воював у Легіоні УСС, брав участь у боях, в одному з яких над р. Стрипа (10.1915) був поранений. На 1.06.1916 – стрілець 3-ї сотні під командою О. Яримовича. 1918 отримав військ. звання підхорунжого. В УГА воював від 11.1918, був хорунжим і комендантом чети, сотні в піх. полку 3-ї Бережан. бригади. 1.03.1919 іменованний четарем. Перейшов за р. Збруч. 20.04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборах м. Домб'є і Ланьцут (нині обидва Польща). Зумів утекти з полону й у серед. 11.1920 прибув до ЧСР.

Навч. на буд. відділі Празьк. політехніки. Здобув фах інж. Залишився проживати в ЧСР.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Лит.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318; Українські Січові Стрільці. 1914–1920. Львів, 1936. С. 149.

Петро Гуцал

РОСТИКУС

Василь Антонович

(1895–18.08.1944) – четар УГА. Н. в с. Нивиці (нині Радехів. р-ну Львів. обл.). Навч. в учител. семінарії м. Сокаль (нині Львів. обл.), студії не завершив через поч. ПСВ.

Наприкінці 1915 мобілізований до австро-угор. армії, у якій служив до завершення ПСВ. У 11.1918 разом зі своїм ескадроном вступив до УГА; брав участь у боях з поляками за м. Львів. Згодом хорунжий 4-ї Золочів. бригади УГА, у якій служив до 05.1919. 1.03.1919 іменованний четарем. Був поранений; демобілізований, відправлений на лікування до батьківського дому в с. Тетевчиці (нині Радехів. р-ну).

Вчителював у с. Кутрів (нині Горохів. р-ну Волин. обл.), став чл. т-ва "Просвіта". 1923 перебрався до м. Корець (нині Рівнен. обл.), де працював учителем місц. неповної СШ, в. о. її дир. У 04.1941 більшовики заарештували

сина Р. Богдана. 12.07.1941, після нім. окупації краю, призначений бургомістром м. Корець; перебував на цій посаді до кін. 08.1941. У 07–08.1941 дім Р. став прихистком для чл. похідних груп ОУН(Б) та ОУН(М), які мали на меті відновлення укр. державності. До 02.1944 – вчитель та дир. неповної СШ с. Юзефин (нині в складі м. Корець). У м. Корець відновив діяльність осередку т-ва "Просвіта", став його головою. Заснував драм. та хоровий гуртки, організував б-ку. За вказівкою шкільн. інспектора Корец. районної управи виготовив і розповсюдив 2,5 тис. кн. "Історія України-Руси" М. Грушевського. Надавав допомогу та прихистив у своєму домі євреїв І.-Л. Добровського та Х. Сигала.

2.02.1944, після повернення рад. військ, заарештований Корец. райвідділком НКДБ по Рівнен. обл., звинувачений у належності до ОУН. 26.05.1944 Військ. трибуналом НКВС Рівнен. обл. за ст. 54–1а, 54–10 та 54–11 КК УРСР засуджений до розстрілу з повною конфіскацією майна.

Розстріляний у м. Рівне. Реабілітований прокуратурою Рівнен. обл. 25.05.1992, проте 13.02.1995 прокуратура скасувала рішення про реабілітацію Р. 15.03.1995 постановою Рівнен. обл. суду визнаний таким, що не підлягає реабілітації.

Лит.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 571; Реабілітовані історією. Рівненська область. Кн. 8. Рівне, 2018. С. 161; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318.

Богдан Паска

РОСТКОВИЧ

Олександр Вікторович

(15.11.1882 – д. і м. с. н.) – інж.-будівельник, громад.-політ. діяч. Н. в с. Жезава (нині Зелений Гай Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. 1893–98 навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), 1898–1903 – у реальній шк. м. Станіславів (нині Івано-Франківськ), надалі в політех. шк. м. Львів, де

здобув фах інж.-будівельника. Після завершення вищих студій був практикантом буд-ва в тех. департаменті Галиц. намісництва в м. Львів; 1912–08.1914 працював у м. Новий Сонч (нині Польща) інж. у експозитурі (управління) регуляції р. Дунаєць.

Під час ПСВ служив як інж.-технік в австро-угор. армії. У 07.1918 призначений нач. повітов. буд. експозитури в м. Радехів (нині Львів. обл.). На зборах відпоручників 2.11.1918 обраний комісаром Радехів. пов., обіймав цю посаду весь період ЗУНР. З УГА за р. Збруч не був.

1920 призначений польс. властями нач. окруж. експозитури відбудови Галичини в м. Стрий (нині Львів. обл.), з 07.1924 – референт відбудови Стрий. повітов. староства. Спроекував, зокр., дерев'яну церкву Різдва Богородиці в с. Воля-Довголуцька (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Чл. Укр. тех. т-ва в м. Львів. Жертвував кошти на нац. т-ва й шк.

Після 1932 доля Р. невідома.

Дж.: ДАЛО. Ф. 1. Оп. 30. Спр. 1359.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 286, 308, 317, 341, 355; Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 48, 190; Спис членів Українського Технічного Товариства у Львові // Технічні вісти. 1930. Жовтень–грудень. Ч. 4. С. 18; Установлення влади УНР в краю // Діло. 1918. 7 падолиста. Ч. 254. С. 3; Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. Львів, 2003. С. 87–88.

Петро Гуцал, Олег Павлишин

РÓТЕНБЕРГ

Соломон

(14.08.1894 – осінь 1919) – старшина УГА. Єврей за національністю. Н. в с. П'ятничани (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в реальній шк.

Під час ПСВ служив у підрозділі скорострелів 77-го піх. полку австро-угор. армії. Після Листопадового чину – у єв-

рейс. міліції м. Львів. До УГА вступив 27.11.1918, воював у військ. групі "Схід", потім у 4-й Золочів. бригаді. У бою біля м. Львів був поранений. 1.03.1919 іменованій четарем. У серед. 05.1919 призначений командантом кінної скорострел. сотні (8 скорострелів на однокінних возах-двоколках) 4-ї бригади, відзначився в боях. 4.09.1919 в бою з більшовиц. військами біля м. Коростень (нині Житомир. обл.) був важко поранений та евакуйований через м. Житомир і Проскурів (нині Хмельницький) до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

П. у військ. шпиталі м. Кам'янець-Подільський.

Літ.: Гайдучок С. Воєнні спомини. Львів, 2002. С. 20–21; Михайлів В. Сальцо Ротенберг // Український Скиталець. 1922. Ч. 12. С. 6–7; Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 406; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 92; Т. 2. Вінніпер, 1958. С. 318.

Петро Гуцал, Олег Стецишин

РÓТТНІГГ

Йоган

(Rottnigg Johann; 1899–1931) – старшина УГА. Н. в м. Відень. Німець за національністю. Випускник австр. артилер. військ. акад-ї.

Учасник ПСВ. Лейтенант австро-угор. армії. З 21.11.1918 – четар УГА. Служив у 2-й артбатареї гаубиць 7-ї бригади УГА. Згодом поручник, артилерист у 3-й Залізній д-зії ДА УНР. Учасник польс.-рад. війни, 2-го зимового походу ДА УНР. Згодом проживав у м. Відень. Працював чиновником.

П. і похований у м. Відень.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 406; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 193.

Олег Стецишин

РÓЯ

Болеслав Єжи

(Roja Bolesław Jerzy; 04.04.1876–27.05.1940) – польс. військ. і політ. діяч. Н. в с. Бринці-Заріні (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.)

**РÓТТНІГГ
Йоган**

**РÓЯ
Болеслав Єжи**

в сім'ї лісника. Випускник кадет. шк. м. Відень. З 1899 – лейтенант 36-го піх. полку в м. Коломия. 1905 за станом здоров'я звільнений у запас. Працював канцеляристом у м. Краків. Навч. на правн. й мед. ф-тах Краків. ун-ту.

На поч. ПСВ вступив до Польс. легіонів, був близьким пом. Ю. Пілсудського. Після битви біля с. Ястків (нині Люблін. пов. Люблін. в-ва, Польща), у якій командував 4-м піх. полком, 31.07–3.08.1915 між ними виник конфлікт. Після 11.07.1917 перейшов на службу до австро-угор. армії. Згодом проживав у м. Краків.

1.11.1918 за наказом ПЛК очолив усі польс. збройні підрозділи в Галичині. Того ж дня Регентська рада в м. Варшава призначила Р. бригадним ген. у м. Краків. Командував польс. військами, що 22.11.1918 зайняли м. Львів. 01–08.1919 – команд. 2-ї піх. д-зії легіонів на Литов.-Білорус. фронті. 8.08.1920 захопив м. Мінськ (нині Білорусь). У 08.1919 очолив ген. округ "Кельце". 03.1920 – команд. ген. округу "Помор'я", створив з місц. поляків ополчення для захисту польс. узбережжя Балт. м. від німців. 1.01.1920 нагороджений орденом "Virtuti Militari". Розробляв плани війни проти рад. Росії на випадок поразки на р. Вісла влітку 1920; передбачалося проголошення окремої польс. д-ви в Помор'ї та усунення від кер-ва армією Ю. Пілсудського. Р. намагався діяти спільно з В. Вітосом і прагнув створити "нар. робітничий уряд"; звинувачував більшовиків у спотворенні "комуніст. ідеї". Ю. Пілсудський зняв Р. з командних постів (08.1920). 20.09.1920 Р. переведений до резерву, 1.10.1922 подав у відставку.

20.06.1920 відвідав з інспекцією табір військовополонених м. Тухоля (нині Польща), де перебували вояки й старшини УГА. Змінив адміністрацію табору, пом'якшив внутр. режим, сприяв помітному покращенню умов перебування, а також відкриттю кримінальних справ проти низки охоронців табору за нелюдське поводження з полоненими.

Згодом перебував в опозиції до урядів санації. 1928 обраний до польс.

сейму від Сел. партії. Заст. голови парламент. військ. комісії. 1929 склав польський мандат. У 08.1930 на з'їзді польс. легіонерів виступив з відкритою критикою Ю. Пілсудського. 1937, після спроби прорватися на черговий з'їзд легіонерів, був на деякий час інтернований у психіатричному відділенні при військ. госпіталі. Після 09.1939 довго хворів. Згодом долучився до польс. Червоного Хреста.

Автор спогадів про бої за м. Львів 1918, у яких заперечив глорифікацію "львів. орлят", позитивно оцінював вояків і старшин УГА. У своїй діяльності послідовно виступав проти колонізації і пацифікації Сх. Галичини. Був прихильником надання автономії українцям краю. Підтримував радикальну земельну реформу в інтересах селян, а не колоністів-осадників.

У 03.1940 заарештований нацистами. Перебував у в'язниці "Пав'як", на поч. 05.1940 переведений до концтабору Заксенгаузен.

Загинув у концтаборі Заксенгаузен. Похований на військ. Повонзківському цвинтарі м. Варшава.

Тв.: *Roja B. Legendy i fakty. Warszawa, 1931; Idem. Legioniści w Karpatach w 1914–1915 roku. Warszawa, 1933.*

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 257. Оп. 1. Спр. 69.

Літ.: *Кедрин А. Польський генерал про львівські легенди // ЛЧК. 1931. Ч. 1. С. 20–21; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 568–581; Kryśka-Karski T., Żurkowski S. Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991; Stawiecki P. Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939. Warszawa, 1994; Suchcitz A. Generałowie wojny polsko-sowieckiej 1919–1920. Mały słownik biograficzny. Białystok, 1993.*

Микола Вітенко

РУБЕЛЬ

Роман Дмитрович

(23.07.1891–17.01.1941) – священник УГКЦ, капелан УГА, громад. діяч. Брат санітарного пор. УГА С. Рубеля. Н. в с. Велике Колодно (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. У м. Львів здобув освіту в АГ (1913), до 1917 навч.

в духовній семінарії і на богослов. ф-ті ун-ту. Рукоположений 1918.

Підтримав проголошення ЗУНР. Змушений переїхати зі Львова до м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Єпископом Г. Хомишиним призначений 1.01.1919 адміністратором парафії с. Гвізд (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Розпорядженням ДСВС ЗУНР від 1.03.1919 іменованій духівником (капеланом) УГА. За р. Збруч не був.

У 02.1922 отримав парафію с. Пасічна (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), де розгорнув активну душпастир. та сусп. працю; 1926–28 одночасно був адміністратором парафії с. Пнів (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.).

П. у шпиталі м. Львів.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195 а. Т. 4. Арк. 153.

Лит.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 78; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 614; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 321.

**Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій, Ольга Маслій**

РУБЕЛЬ

Степан Дмитрович

(11.04.1893–02.04.1958) – старшина УГА, лікар, д-р медицини. Брат капелана УГА Р. Рубеля. Н. в с. Велике Колодно (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. У м. Львів здобув освіту в АГ (1913), студіював медицину в ун-ті.

Під час РСВ мобілізований до австро-угор. армії, відбув мед. старшин. курси, служив у 55-му піх. полку; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – від 12.1918, командував санітарно-мед. службою 1-го полку стрільців, потім санітарним поїздом 3-го корпусу. 1.03.1919 іменованій санітарним поручником. За р. Збруч служив у 3-му корпусі, КЕА, 3-й Залізній д-зії ДА УНР. У складі військ. групи А. Кравса наприкінці 08.1920 прибув до ЧСР.

Закінчив мед. студії в Празьк. ун-ті (1924). 1925 повернувся до Галичини, нострифікував диплом д-ра медицини, вступив до УЛТ у Львові. Від 1926

працював лікарем Каси хворих м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.), потім був окружним лікарем у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Діяч укр. громад. життя.

Влітку 1944 емігрував до Німеччини, працював у туберкульозному відділі шпиталю для переміщених осіб у м. Пльдесгайм (Нижня Саксонія). 1950 виїхав до США. Відбув інтернатуру в шпиталі м. Філадельфія (шт. Пенсільванія), працював у шпиталі "Парсонс" для хворих на епілепсію. 1952 переїхав до м. Ларнд (шт. Канзас), де в місц. шпиталі обійняв посаду гол. лікаря відділу хворих на туберкульоз.

П. у м. Ларнд.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Лит.: В Кензас помер д-р Степан Рубель // Свобода. 1958. 8 квіт. Ч. 66. С. 1; 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 128; Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1912/1913. Львів, 1913. С. 88; Наші втрати: д-р Степан Рубель // Лікарський вісник. Журнал Українського Лікарського Товариства в Америці. 1958. Ч. 10. С. 46–47; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1958. С. 321.

Петро Гуцал

РУБІНҐЕР

Лев Павлович

(21.02.1890–24.09.1983) – правник, д-р права, поручник УГА, громад. діяч. Н. в м. Городок (нині Львів. обл.) у нім.-укр. сім'ї. Навч. в г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), на правн. ф-ті Львів. ун-ту.

З 1914 в австр. армії, команд. кулемет. сотні. Воював на Сх. фронті, за бої на р. Стрипа отримав звання поручника. Нагороджений бойовими відзнаками. У 11.1918 організував взяття українцями влади в м-ку Красне (нині Буськ. р-ну Львів. обл.), командував. кулемет. сотнею в групі "Схід", пізніше в складі 4-ї Золочів. бригади. Після відступу за р. Збруч воював на Наддніпрянщині.

РУБЕЛЬ
Степан Дмитрович

РУБІНҐЕР
Лев Павлович

РУБІНҐЕР
Роман Павлович

ні. Перехворів на тиф. Призначений поручником-суддею військ. суду 2-го корпусу УГА. У складі ЧУГА – чл. рев-військтрибуналу. У 05–07.1920 – команд. робочого батальйону галичан на примусових роботах з буд-ва залізниці біля м. Казань (нині РФ). З 07.1920 в складі 142-го полку відправлений на польс. фронт, перебував на Поділлі.

Після розформування ч. – інструктор кулемет. справи в Шк. червоних старшин м. Київ. З 1921 працював у Дніпросоюзі, у с.-г. наук. ін-ті в Києві. Був студентом філос. ф-ту Київ. ін-ту професійної освіти (колиш. ун-ту), викладав у Київ. ін-ті нар. г-ва. 1926 отримав дозвіл виїхати до Галичини, займався кооперацією і торг. справою. Пройшов адвокат. стажування, з 1938 – самот. адвокат у Коломиї. Влітку 1941 призначений прокурором Чортків. округ. суду. З ініціативи представників ОУН повернувся до Коломиї, працював посадником (головою) міста.

З наближенням фронту 1944 виїхав до Німеччини, перебував у таборах біженців, був чл. Вищого громад. суду м. Аугсбург. Емігрував до США, займався громад. діяльністю; друкував статті з екон., політ., військ. тематики. Учасник УНС, т-ва "Самопоміч", ветеран. орг-цій. Чл. НТШ. Проживав у м. Рочестер (шт. Нью-Йорк).

П. у м. Рочестер, де й похований на цвинтарі Святого Гробу.

Лит.: Бл. п. д-р Лев Рубінґер // Свобода. 1983. 30 верес. Ч. 186. С. 3; Гуцук М. Перший листопад 1918 на Західних Землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. К., 1993; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960; Т. 5. Вінніпег, 1976.

Степан Кобута

РУБІНҐЕР
Роман Павлович

(07.04.1893–19.05.1964) – старшина УГА, педагог, диригент, муз.-культ. діяч. Брат пор. УГА Л. Рубінґера. Н. в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї служ-

бовця. 1902 закінчив навч. в нар. шк. м. Снятин. Студіював в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Випускник АГ та Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка м. Львів.

Учасник ПСВ в складі австро-угор. армії на Італ. фронті. Четар. Поранений у руку. Демобілізований за станом здоров'я. З 11.1918 – четар УГА. Учасник боїв за м. Львів. 1.01.1919 іменований поручником полку ім. князя Льва. Учасник Чортків. офензиви, пройшов "чотирікутник смерті".

1921 разом з дружиною Р. Дунайською переїхав з Поділля до м. Коломия. Співзасн. т-ва "Рідна школа" в м. Коломия. Диригент у т-ві "Боян". З 1928 – засн., 1-й дир. коломиї. філії Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка, 1933 реорганізував її в муз. шк. Навчав гри на скрипці, віолончелі, контрабасі. Співорганізатор та активний учасник укр. мист. життя м. Коломия. Хор і камерний (з 1936 – симфонічний) оркестр під орудою Р. залучали до виступів відомого оперного співака М. Голинського, Укр. нар. театру ім. І. Тобілевича, укр. театру "Заграва", постановок п'єс "Крицеві душі" О. Кобилянської, "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського та ін. 1939–41 залишався в м. Коломия. 1941–44 – знову дир. муз. шк. Під час нім. окупації переховував єврейс. дітей. З поверненням рад. влади перебував під постійним наглядом спецслужб. До помешкання Р. було підселено переселенців зі сх. Пережив інфаркт. Був залучений до п'єс рос. та рад. авторів, у т. ч. постановки С. Ткаченком "Грози" О. Островського. Уникнув рад. репресій, але усунутий з посади дир. Працював учителем скрипки. З 1958 на пенсії, хоча продовжував займатися диригуванням, готував до конкурсів різні колективи, давав приватні уроки з музики. Серед учнів Р. – відомі музиканти: В. Цісик, В. Баран, Б. Задорожний, Б. Запутович, Б. Фіглюс, М. Стефанів, Н. Недільська, М. Витвицька та ін.

П. у м. Коломия, де й похований на цвинтарі "Монастирок". 15.05.2014 на приміщенні муз. шк. № 1 м. Коломия відкрито пам'ятку дошку Р.

Лит.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 287; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014. С. 104, 218; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філядельфія, 1988. С. 122, 175, 339, 512–513, 881; Над Прутом у лузі... Коломия в спогадах / ред. З. Книш. Торонто, 1962. С. 45, 372–382; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 304.

Микола Вітенко

РУБІНФЕЛЬД

Мойсей

(Rubinfeld Mojzesz;

1888 – д. і м. с. н.) – військ. лікар, д-р медицини. Н. в м. Кросно (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Студіював медицину в м. Відень.

З 15.11.1918 – поручник-лікар УГА, командант окруж. госпіталю 2-го корпусу в м. Золочів (нині Львів. обл.). 1.03.1919 іменованій сотником-лікарем. Після 06.1919 – санітарний шеф 9-ї бригади. Від 09.1919 – командант запасної лічниці м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

Після війни служив у Польс. війську. 1930-ті – капітан, лікар 10-го окруж. госпіталю м. Сянок (нині Підкарпат. в-ва, Польща).

Лит.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 126; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 403; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 279, 283, 288; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 321.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

РУБЧАК

Іван Дем'янович

(07.03.1874–11.05.1952) – театральний актор. Чоловік актриси й співачки К. Рубчакової. Н. в м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.) у багатодітній сім'ї. Випускник нар. шк. м. Калуш, г-зії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). З дитинства учасник різних хорів, аматор. театрів. У м. Тернопіль 1894 долучився до укр. професійного театру т-ва "Русь-

ка бесіда" (з 1914 – "Українська бесіда"). 1896–97 перебував на військ. службі. Після демобілізації повернувся в театр. Співав укр. нар. пісні, різні оперні партії: Карась ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемівського), Гірей ("Роксоляна" Д. Січинського), Кардинал де Брони ("Жидівка" Ж. Галеві), Кецал ("Продана наречена" Б. Сметани), Зевс ("Орфей у пеклі" Ж. Оффенбаха), Кальман Зупан ("Циганський барон" Й. Штрауса), Хома ("Ой, не ходи, Грицю" М. Старицького), Омелько, Терешко, Ліхтаренко ("Мартин Боруля", "Суєта", "Хазяїн" І. Карпенка-Карого) та ін. 1915–17 виступав у ств. Л. Курбасом трупі "Тернопільські театральні вечори".

З 1917 – стрілець УСС, чл. Стрілец. театру. Наприкінці 1918 долучився в м. Тернопіль до ств. М. Бенцалем Укр. театру, у 03.1919 – до очолюваного А. Бучмою Нового Львів. театру. Після реорганізації (09.1919) виступав у Театрі НКГА. З 04.1920 – актор Театру ЧУГА. У складі цих театр. труп виступав перед стрільцями УГА до 05.1920. Ставили вистави: "Наталка Полтавка", "Суєта", "Сава Чалий", "Дай серцю волю, заведе в неволю", "Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці", "Безталанна", "Чорна пан-

тера і білий ведмідь", "Катерина", "Запрожець за Дунаєм", "Мартин Боруля", "Невільник" та ін.

1921 повернувся до м. Львів, працював в Укр. незалежному театрі, але через переслідування польс. владою 1921–39 змушений змінити кілька укр. театр. труп. У 03.1939 виступав у Карпат. Україні. Актор Львів. оперного театру (1941–44), Театру ім. М. Заньковецької в м. Львів (1944–52). 24.07.1945 отримав почесне звання засл. діяча мист-в УРСР.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 537, 578, 584, 587, 602, 693; Боньковська О. Львівський театр товариства "Українська бесіда". 1915–1924. Львів, 2003; Красильникова О. Історія українського театру ХХ століття. К., 1999; Українська драматургія 1920–30-х рр. в Західній Україні та діаспорі. Івано-Франківськ, 2008. С. 174–180; Чарнецький С. Нарис історії українського театру в Галичині. Львів, 1934; Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 305.

Степан Павлюк

РУБЧАК

Станіслав-Віктор Теодорович

(10.10.1882–14.11.1970) – правник, старшина УГА. Н. в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у сім'ї купця. Навч. в г-зії рідного міста. Студіював право у Львів. ун-ті. Практику відбув у Станиславів. окруж. суді. 1912–14 працював у повітов. суді м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.).

Під час РСВ – поручник-аудитор австро-угор. армії. До УГА вступив у 11.1918. 1.01.1919 іменованій сотником-суддею. Служив у польовому суді Станиславів. ОВК. У 06.1919 опинився у польс. полоні; звільнений восени 1919.

Прийняв присягу на вірність польс. д-ві, від 1922 – суддя окруж. суду в Станиславові. У 10.1932 відправлений на пенсію, надалі до 09.1939 займався адвокатурою. В укр. громад. житті помітної участі не брав.

Влітку 1944 емігрував на Захід, перебував у ДП у Німеччині. Звідти згодом виїхав до США.

П. у м. Юніон-Сіті (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Бл. п. Станислав Рубчак // Свобода. 1970. Ч. 211. 18 листоп. С. 3; Правничий вісник. Кн. 3: Присвячена 50-річчю відновлення Української державності (1917–1921). Нью-Йорк, 1971. С. 278; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 307.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

РУБЧАКОВА

Катерина Андріївна

(29.04.1881–22.11.1919) – театральна актриса й співачка. Дружина актора І. Рубчака (1874–1952), мати актрис Ярославли (1900–60), Ольги (1903–81) та Надії (1905–75) Рубчак. Н. в м. Чортків (нині Терноп. обл.) у сім'ї диригента міськ. хору А. Коссака. Навч. в рідному місті в нар. шк., учител. семінарії. З 12 р. співала в міськ. хорі. У 06.1896 вступила до мандрівної театр. групи т-ва "Руська бесіда", навч. в муз.-драм. студії під кер-вом Й. Стадника; виступала в складі трупи до поч. РСВ. Партнерами по сцені були: Л. Курбас, М. Садовський, М. Заньковецька, І. Рубчак, І. Біберович, Й. Стадник та ін. Виступала разом з тенором Мілан. оперного театру Д. Бореллі (1914). Зіграла 79 драм. ролей, співала в 13 операх та 21 опереті. 1896–1914 – актриса Львів.

мандрівного театру "Руської бесіди" (з 1916 – "Української бесіди"), 1.03.1917–17.07.1918 – дир.

У роки ПСВ основу чол. актор. складу театру становили січові стрільці (Й. Гірняк, Л. Гринішак, Л. Новіна-Розлуцький, І. Рубчак та ін.), тому він отримав назву "Стрілецький театр". Під кер-вом Р. театр гастролював у м. Перемишль (нині Польща), Стрий, Дрогобич (нині обидва Львів. обл.), Станіславів (нині Івано-Франківськ), Калуш, Коломия (нині Івано-Франк. обл.) і Чернівці.

З 07.1918 – дир. Чернів. укр. театру, який після рум. окупації Буковини переїхав до Коломиї (12.1918), звідти до Станіслава (01.1919). Потім грала в Укр. театрі М. Бенцалю, з 03.1919 – у Новому Львів. театрі м. Тернопіль (разом з А. Бучмою, М. Бенцалем, В. Калином та ін.), який давав благодійні вистави для вояків УГА, на потреби УЧХ. З 07.1919 разом з акторами театру виступала в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) та Проскурів (нині Хмельницький). Восени 1919 під час гастролей захворіла на грип, невдовзі на тиф.

П. в с. Зіньківці (нині Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельн. обл.). 1958 прах Р. перепоховано в м. Тернопіль на Микулинецькому цвинтарі поряд із могилою актриси Т. Бенцалевої (1894–1919). 2013 на їхніх могилах встановлено спільний пам'ятник.

1981 за рішенням ЮНЕСКО 100-річчя від дня народження Р. відзначали на міжнар. рівні. У м. Чортків встановлено пам'ятник-погруддя актрисі (1991), на її честь названо вулиці в містах Хмельницький, Чортків і Борщів, с-щі Нагірянк Чортків. р-ну.

Літ.: Башняк Л. Стрілецькі театри Легіону УСС і Галицької армії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 249–255; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 444–446; *Медведик П.* Катерина Рубчакова. К., 1989.

Оксана Дрогобицька

РУГАЛЬТЕР

Симон Давидович

(Ruhalter Simon; 22.08.1896–1920) – поручник УГА. Н. в м. Чернівці. Навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях.

Військ. службу розпочав 1915 одно-річним добровольцем. Від 08.1915 – кадет резерву 41-го піх. полку (штаб у Чернівцях). У 01.1916 нагороджений бронз. медаллю за мужність. Іменований лейтенантом резерву 41-го піх. полку (08.1916). У 07.1918 нагороджений срібною медаллю за мужність 2-го кл. з мечами. 2.05.1919 вступив на службу до УГА як поручник. Воював на польс. фронті в Галичині та більшовицьк. фронті на Наддніпрянщині. Наприкінці 04.1920 заарештований більшовиками та в числі великої групи старшин УГА ув'язнений у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). 16.06.1920 етапований до м. Архангельськ і далі Білим м. на Соловки. Дорогою за наказом ВЧК баржу з в'язнями затоплено.

Літ.: Дойков Ю. Красный террор. Россия, Украина... 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 349; *Максимович І.* Кожухів. Львів, 1930. С. 80; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 407; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 157; *Auszeichnungen beim 41. Inf.-Reg.* // *Czernowitzer Tagblatt.* 1916. 9 Januar.

Володимир Старик

РУДАВСЬКИЙ

Володимир

(24.10.1894–06.05.1981) – старшина УГА, правник. Н. в с. Мостище (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). 1913 закінчив студії в укр. г-зії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Вивчав право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – від кін. 1918; служив у Стрий. ОВК, потім воював на фронті; пройшов весь бойовий шлях. 1.03.1919 іменований поручником. Перебував за р. Збруч. Навесні 1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 14.08.1920.

РУДИЙ
Євген Васильович

До 09.1939 був кер. нафтового бюро в м-ку Битків (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). 1948 виїхав з Німеччини до США.

П. у м. Філадельфія. Похований у м. Фокс Чейс (нині шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Бл. п. Володимир Рудавський // Свобода. 1981. 9 трав. Ч. 87. С. 3; І. Звіт дирекції ц. к. гімназії з рускою мовою викладовою в Станіславові за рік шкільний 1912/13. Станіславів, 1913. С. 191; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 122; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 315.

Петро Гуцал

РУДЗІНСЬКИЙ **Іван Дмитрович**

(1889 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. в с. Чуква (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Самбір (1910). Студював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – з 1.11.1918; цього ж дня іменованій поручником. Воював біля м. Львів у бригаді А. Кравса, потім у 8-й Самбір. бригаді. У кін. 05.1919 з УГА відступив до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих м. Ліберець і Йозефов.

На поч. 1925 з групою колиш. вояків УГА виїхав до рад. України. Проживав у м. Харків. Працював старшим секретарем Верховного Суду УСРР.

Заарештований чекістами 9.02.1933. На підставі сфабрикованого звинувачення в належності до контрреволюц. орг-ції та веденні шпигунства, згідно з постановою суд. трійки при колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933, ув'язнений на 10 р. ВТТ. Реабілітований 2.04.1957.

Літ.: Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 358–359; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 315.

Петро Гуцал

РУДИЙ **Євген Васильович**

(05.01.1891–11.1967) – підстаршина УСС, старшина УГА, письменник, драма-

тург. Н. в с. Грабів (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.). Напередодні ПСВ проживав у м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював у сотні Д. Вітовського. Підхорунжий УСС. З 11.1918 – в УГА, згодом служив у 1-й Гірській бригаді; іменованій четарем. У кін. 05.1919 у складі бригади перейшов до ЧСР.

1921 закінчив торг. курси в м. Ліберець (нині Чехія), згодом працював на Закарпатті. 1929 повернувся до Галичини. Вчитель укр. г-зії м. Самбір (нині Львів. обл.). Зазнав переслідувань польсь. влади в час пацифікації, 1931 був заарештований. За нім. окупації 1941–44 – інспектор с.-г. шкіл у Самбір. окрузі. Причетний до набору новобранців д-зії "Галичина" на Самбірщині.

Влітку 1944 емігрував на Зх. 17.02.1950 переїхав до США. Проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). У 06.1954 виступав перед спец. комісією палати представників конгресу США зі свідченням про масові страти НКВС нас. в м. Самбір наприкінці 06.1941. Чл. ОБВУА. Нагороджений Хрестом С. Петлюри і Воєн. хрестом Армії УНР. Автор спогадів про ПСВ та ДСВ, драм. творів, оповідань "Ще ся той не вродив, щоб усім догодив", "Страчене життя" та ін.

П. у м. Філадельфія.

Тв.: *Рудий Є.* Більше засоромився, як налюбився: комедія на 2 дії. Львів, б/р. 13 с.; *Його ж.* Мати: сценічна картина на 1 дію. Мукачево, 1926. 15 с.; *Його ж.* Наука про народне господарство. Мукачево, 1927. 50 с.; *Його ж.* Пінокій сватом: гуморестка на 3 дії. Львів, 1936. 32 с.; *Його ж.* Поворот Пінокія з Абісинії: гуморестка у 3 діях. Львів, 1936. 32 с.; *Його ж.* Тут земля предків моїх: народна драма на 3 дії. Львів, 1938. 38 с.; *Його ж.* Україна в кігтях московського большевизму: трагедія в трьох діях, зложена на основі документів. Львів, 1937. 16 с.

Літ.: Зізнання п. Є. Рудого перед комісією Палати Репрезентантів США, складені під присягою в червні 1954 року // Гомін України. 1960. 22 лютого; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки

(1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 325, 343; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 668.

Ольга Малюта

РУДНИЦЬКА

Мілена Іванівна

(15.07.1892–29.03.1976) – педагог, журналіст, політ. і громад. діячка. Сестра літературознавця М. Рудницького (1889–1975) і правника В. Рудницького (1890–1974). Н. в м. Зборів (нині Терноп. обл.) у сім'ї нотаря. Випускниця г-зії (1910) і філос. ф-ту ун-ту м. Львів. Через події ПСВ, Укр. революції навч. продовжувала в м. Відень, де вийшла заміж за П. Лисяка. Докторант філософії (тема дис. "Математичні основи естетики Ренесансу", 1917). З поверненням до Львова вчителювала в г-зії, учител. семінарії, була викл. вищих пед. курсів (1921–28).

Від 1919 належала до групи ініціативних жінок, які зуміли реалізували орг. становлення укр. жін. руху. Очолювала центр. управу Союзу українок (1928–39), Укр. жін. конгресу (Станиславів, 1934), Всесвітнього союзу українок (1937–39), політ. жін. орг-цію "Дружина княгині Ольги" (1938–39). Чл. управи Т-ва жінок з вищою освітою у Львові (1924–28). Ред. двотижневика "Жінка" (1935–39). Репрезентантка укр. жін. руху на міжнар. жін. конгресах: Міжнар. жін. ліги миру і свободи (Відень, 1921; Дублін, 1926; Прага, 1929); Міжнар. жін. союзу (Берлін, 1929; Марсель, 1933).

Співзасн. УНДО (1925), чл. ЦК УНДО (1927–35). 1928–30, 1930–35 – посолка від УНДО до польс. сейму, працювала в освітній та бюджетній комісіях. Чл. УПР. Промови Р. в польс. парламенті були присвячені проблемам укр. шкільництва й освіти, розв'язанню укр. питання на міжнар. арені. Не підтримала політики нормалізації укр.-польс. відносин.

Заст. голови Укр. громад. к-ту рятуку України (1933), чл. делегації на конф. представників К-тів допомоги голодуючим у СРСР під проводом кардинала Т. Інніцера (Відень, 1933). Захищала укр. інтереси на зустрічах з урядовими

та громад. колами Англії (1931), Італії (Рим, 1932) та міжнар. політ. форумах Ліги Націй (Женева, 1931) та конгресах: Міжпарламентарної унії (Берлін, 1928; Женева, 1932), Національних меншин (Женева, 1928, 1930, 1933; Відень, 1932; Берн, 1933, 1934). Виступала на великих міжнар. форумах, в австр. та англ. парламентах. Неодноразово була обрана до складу укр. делегацій на форуми Ліги Націй, Конгресу нацменшин. Під час розгляду на них принципових питань (практики ув'язнення за політ. переконання, пацифікації, автономії Галичини, Голодомору 1932–33, прийняття СРСР до Ліги Націй та ін.) відстоювала укр. інтереси. Організовувала приватні зустрічі з впливовими урядовими особами міжнар. масштабу і в розмовах віч-на-віч розкривала суть укр. питання. Р. часто вдавалося заручитися підтримкою представників закорд. преси, міжнар. жін. орг-цій.

1936–39 – чл. Контактного к-ту у Львові. З 1939 на еміграції: Краків (1939–40), Берлін (1940–43), Прага (1943–45), Фельдкірх (Австрія; 1945–46), Женева (1946–50), Нью-Йорк (1950–58), Рим (1958–59), Мюнхен (від 1959). В еміграц. період: представниця УНРади у Швейцарії (1948–50), дир. Укр. допомогового к-ту (Женева, 1946–50); здійснювала спроби відновлення традицій укр. жін. руху в т-ві "Матірний союз українок" (Нью-Йорк, 1950–54). Співробітниця газ. "Свобода" (Нью-Йорк, 1950–58), укр. редакції радіо "Свобода" (Мюнхен, 1956–60). Авторка понад 60 публікацій та полемічних статей на виховні, феміністичні, культосвітні й політ. теми.

П. в м. Мюнхен (Німеччина). Прах Р. перепоховано 20.09.1997 в м. Львів на Личаків. цвинтарі.

Тв.: Рудницька М. Дон Боско. Людина, педагог, святий. Рим, 1963; Її ж. Західна Україна під большевиками. Прага, 1944; Її ж. Невидимі стигмати. Рим; Мюнхен; Філадельфія, 1971; Її ж. Статті. Листи. Документи: Зб. документів / упоряд. М. Дядюк; редколегія: М. Богачевська-Хомяк, Я. Пеленський. Львів, 1998; Її ж. Українська дійсність і завдання жінки. Львів, 1934.

РУДНИЦЬКА
Мілена Іванівна

**РУДНИЦЬКИЙ
Іван-Теодор
Діонісійович**

Літ.: Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України, 1884–1939. К., 1995; Дядюк М. Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині: між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю. Львів, 2011.

Мирослава Дядюк

**РУДНИЦЬКИЙ
Антін**

(04.09.1880–15.11.1922) – старшина УГА. Батько відомого славіста, мовознавця і літературознавця, президента УВАН Я.-Б. Рудницького (1910–95). Н. в с. Волоське Село (нині в складі м. Болехів Івано-Франк. обл.). Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. До 1914 працював у податкових органах м. Перемишль (нині Польща) та ін.

Під час ПСВ командував саперною сотнею в австро-угор. армії. Після Листопадового чину вступив у м. Стрий до УГА, був командантом відділу будови мостів у залізн. курені ОВК; мав військ. звання четаря. За наказом ДСВС виїхав 27.04.1919 до м. Відень для закупівлі потрібного військ.-тех. обладнання. Наступ польс. військ у серед. 05.1919 і відступ по цілому фронту УГА унеможливив повернення Р. до Галичини. Переїхав до ЧСР, був у таборі для інтернованих м. Йозефов.

П. у м. Прага.

Літ.: Стрийщина. Исторично-мемуарний збірник. Т. 1. Нью Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. С. 183; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 233; Український Ски-талець. 1922. Ч. 22. С. 45.

Микола Вітенко

**РУДНИЦЬКИЙ
Іван-Теодор Діонісійович**

(20.11.1886–03.03.1951) – старшина УГА, адвокат, громад.-політ. діяч. Брат пор. М. Рудницького. Н. в с. Бедриківці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Тюдів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), де його батько обіймав парафію. 1905 закінчив навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті. У 07.1910, як учас-

ник студент. виступу за укр. ун-т, заарештований і відданий під суд. Вищі студії завершував у Чернів. ун-ті. Працював пом. нотаря в м. Бережани (нині Терноп. обл.).

Під час ПСВ воював старшиною в 30-му і 15-му піх. полках австро-угор. армії на Серб. та Італ. фронтах, командував сотнею скорострільів; іменованим поручником. Восени 1918 служив у м. Львів, увійшов до УЦВК, який підготував і здійснив Листопадове повстання; у боях у місті очолював окремих військ. підрозділ. 1.01.1919 іменованим сотником. Потім воював у військ. групі "Схід", командував скорострільним вишколом у 4-й Золочів. бригаді, у складі якої перебував на Наддніпрян. Україні. На поч. 01.1920 призначений командантом лічниці 1-го Галиц. корпусу в м. Тульчин (нині Вінниц. обл.). Влітку 1920 прибув до ЧСР, перебував у таборі для інтернованих м. Ліберець, деякий час був командантом 2-го куреня. Згодом скерований військ. аташе посольства ЗУНР в м. Прага.

Повернувся до Галичини 1922, став один із засн. УВО, належав до її проводу. Від поч. 1923 – фінанс. референт орг-ції. 1923 заарештований польс. поліцією. 1925 вийшов з УВО у зв'язку з розколом і посиленням у її діяльності крайніх націоналіст. тенденцій. У Празьк. ун-ті здобув ступінь д-ра права (1926), 1927 прибув до м. Львів і зайнявся адвокатурою. Спочатку працював у канцелярії В. Старосольського; 1932 нострифікував свій докторат, розпочав власну практику. Часто на суд. процесах був оборонцем учасників укр. визвол. руху й націоналіст. підпілля. Від кін. 1920-х – чільний діяч УСДП, чл. її керівних органів. Чл.-засн. т-ва "Молода громада" (1925), від 11.1936 входив до його ревізійної комісії. У 12.1929 очолив виділ Укр. фонду воєн. вдів і сиріт. Обраний до надзірної ради видавничої кооперативи "Червона Калина" (1931). Під час нацист. окупації 1941–44 працював правн. дорадником, належав до президії Укр. окруж. к-ту й військ. управи д-зії "Галичина" (з 1943).

Влітку 1944 виїхав на Зх. Спочатку перебував у м. Криниця (нині Поль-

ща), потім у ДП в Німеччині (Білефельд, Гекстер), чл. управ цих таборів. Автор ст. "Спомини львівських листопадних днів" (Український Скиталець. 1921. Ч. 1. С. 3–9; Ч. 2. С. 4–13).

П. у м. Гекстер (нині округу Детмольд землі Північний Рейн-Вестфалія, Німеччина).

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 134; †Іван Теодор Рудницький // Український самостійник. 1951. 22 квіт. Ч. 16. С. 6; *Качмар Л.* Іван Теодор Рудницький: життя на тлі історії. Львів, 2006; *Науменко К.* Рудницький Іван // ЕІУ. Т. 9. К., 2012. С. 352; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 50, 51, 151, 661; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 303; Т. 3. Вінніпер, 1966. С. 25.

**Петро Гуцал,
Кім Науменко**

РУДНИЦЬКИЙ Іван Іванович

(псевд.: Кедрин, Кедрин-Рудницький; 22.04.1896–04.03.1995) – історик, журналіст, політ. діяч. Брат Антона, Михайла й Мілени Рудницьких. Н. в м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.). 1914 з відзнакою закінчив навч. в АГ м. Львів.

Під час РСВ 1915 мобілізований до австро-угор. армії. 1916 потрапив у рос. полон, перебував у таборі в Сибіру (звільнений восени 1917). Працював у держ. установах освіти УНР та УД в м. Київ. 1919 евакуйований до м. Вінниця, де вступив до ДА УНР, редагував військ. газ. "Ставка", брав участь у бойових діях.

Від 1920 – на еміграції. Під час навч. 1920–22 редагував разом з В. Піснячевським, В. Мурським, А. Хомиком ж. "Воля" (останні 3 числа – "Воля України"). Саме тоді почав вживати псевд. Кедрин. До 1922 навч. у Віден. ун-ті; 1922–39 – співред. газ. "Діло" у Львові (від 1935 визначав політ. спрямування часопису, від 1937 – його політ. ред.); водночас на поч. 1925 – ред. тижневика "Український Голос" (м. Перемишль (нині Польща)); 1925–31 – пресовий референт УПР в м. Варшава. Чл. УНДО,

підтримував зв'язки партії з ОУН та екзильним урядом УНР. Багатолітній секретар Т-ва письменників і журналістів у Львові.

Восени 1939 виїхав до м. Краків, працював у пресовій агенції Генерал-губернаторства. 1944–49 проживав в Австрії: очолював Укр. центр. допомогове об'єднання (1946–49), викладав історію України, нім. мову й л-ру в укр. г-зії м. Інсбрук (Австрія), писав статті до тижневика "Українська думка" (Лондон). 1953–73 працював у час. "Свобода", автор його ред. статей. Співред. час. "Вісті Комбатанта". Активний учасник укр. політ., громад. і наук. життя в США: чл. ЦК УНДО, почесний голова Спілки укр. журналістів, заст. голови НТШ в Америці, почесний д-р УВУ в м. Мюнхен (Німеччина) та ін. Автор низки праць і спогадів: "Берестейський мир: спомини і матеріали" (1928), "Золоті ворота" (1937), "Причини упадку Польщі" (1940), "Паралелі з історії України" (1971), "Життя – події – люди" (1976), "В межах зацікавлення" (зб. вибраних статей, 1986) та ін.

П. у м. Джерсі-Сіті (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Іванчук Н. Кедрин-Рудницький Іван // Українська журналістика в імеЦнах. Вип. 4. Львів, 1997; *Ільницький Р.* Спогади Івана Кедрина. "Кедрин І. Життя–Події–Люди. Нью-Йорк, 1976" // Сучасність. 1980. № 1; *Коць М.* Пам'яті Івана Кедрина-Рудницького // Літературна Україна. 1995. 6 квіт.; *Романів О.* Велика втрата // За вільну Україну. 1995. 8 берез.

Павло Артимишин, Ігор Соляр

РУДНИЦЬКИЙ Марко-Маркіян Діонісійович

(10.01.1893 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, кооп. діяч. Брат сот. І. Рудницького. Н. в с. Бедриківці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Тюдів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), де його батько обіймав парафію. 1912 закінчив навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював право у Львові. ун-ті.

Від 1916 воював старшиною в австро-угор. армії на фронті; іменований

**РУДНИЦЬКИЙ
Іван Іванович**

**РУДНИЦЬКИЙ
Степан Львович**

лейтенантом. В УГА – від 11.1918, служив у польовій військ. жандармерії; 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. Після переходу за р. Збруч – старшина нар. сторожі. Потрапив у польсь. полон (04.1920), з табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 7.12.1920.

Надалі проживав у м. Львів. До 09.1939 займався кооперацією, працював товарознавцем у “Народній торгівлі”. У час нацист. окупації 1941–44 був дир. ф-ки рибних консерв.

Подальша доля невідома. Син Р. Андрій (1928–2009) – д-р архітектури, проф. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”.

Петро Гуцал, Федір Полянський

РУДНИЦЬКИЙ Степан Львович

(03.12.1877–03.11.1937) – географ, картограф, етнограф, академік ВУАН. Н. в м. Перемишль (нині Польща) в сім’ї вчителя г-зії. Згодом родина переїхала до м. Тернопіль. До 1891 навч. у Терноп. г-зії. Завершив гімназійну освіту в м. Львів. Студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту (слухав лекції М. Грушевського, І. Шараневича, Л. Фінкеля та ін.). Продовжував навч. у Віден. та Берлін. ун-тах. З 1899 працював учителем історії та географії в г-зіях м. Львів. Д-р філософії (1901). Чл. НТШ. З 1904 – проф., з 1908 – проф. каф-ри географії Львів. ун-ту. 1911 – співзасн. спорт. т-ва “Україна”. З 1914 – чл. надзірної ради Нац. музею в м. Львів.

Під час РСВ співпрацював із СВУ, ЗУР та ГУР, Укр. пресовою службою в м. Відень. 1918–19 – радник при уряді ЗУНР з екон. та політ.-геогр. проблем. 1919 звільнений польсь. владою зі Львів. ун-ту. Виїхав до м. Відень. Кер. бюро пропаганди при КУД. На замовлення кер-ва ЗУНР підготував низку монографій і публіцист. матеріалів про Україну й Галичину для поширення їх серед кер. зх.-європ. д-в. 5.04.1922 уповноважений делегатом від ЗУНР на міжнародну конф. в м. Генуя. Співзасн., декан філос. ф-ту УВУ в м. Відень, згодом у м. Прага. Викладав географію у Вищому пед. ін-ті ім. М. Драгоманова в м. Прага, Празьк ун-ті, Укр. госп. акад-ї м. Подебради.

1920–26 проводив наук. дослідження на Закарпатті, допомагав Ужгород. т-ву “Просвіта”. 1924 взяв участь у підготовці 1-го Міжнар. з’їзду слов’ян. етнографів і географів, що відбувся в Празі.

У 10.1926, на запрошення уряду УСРР, переїхав до рад. України. 1927 в м. Харків під кер-вом Р. ств. Укр. НДІ географії і картографії. 1929 обраний академіком ВУАН. Працював у Геодзичному ін-ті, очолював Комісію краєзнавства ВУАН, Музей антропології та етнології ім. Ф. Вовка.

Автор бл. 70 монографій і статей з географії. Гол. праці: “Нинішня географія” (1905), “Начерк географічної термінології” (1908), “Коротка географія України” (1910–14), “Україна: земля і народ” (1916), “Україна – наш рідний край” (1917), “Україна і великодержави” (1920), “Українська справа зі становища політичної географії” (1923), “Огляд національної території України” (1923), “Основи землезнавства України” (1924, 1926), “Основи геології й морфології Закарпаття” (1925, 1926), “Завдання географічної науки на українських землях” (1927) та ін. Р. опрацював укр. геогр. термінологію (“Начерк географічної термінології”), підготував низку праць на тему морфології (“Знадоби до морфології сточиства Дністра”, “Тераси і долинкові ступені порожнистої ділянки Дністра”).

У своїх працях визначав геополіт. роль України як єдиного етнокульт. простору з великим потенціалом, наголошував на потребі створення соборної Укр. д-ви в укр. етніч. межах. “Національна територія – це головна основа нації, на якій вона живе і розвивається”, – писав Р. Учений зазначав: “Утворення української національної держави в етнографічних границях є самотнім способом, щоб запобігти заколотам і конфліктам у південно-східному куті Європи, так важному для світового господарства й світової політики. Без національної української держави доживемо в найкоротшому часі до нових тяжких воєнних і революційних катастроф”.

У 03.1933 заарештований чекістами, безпідставно звинувачений у на-

лежності до контрреволюц. орг-ції, шкідництві й шпигунстві. На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою суд. трійки при колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933, ув'язнений на 5 р. ВТТ. У 01.1934 виключений зі складу ВУАН. Навесні 1935 відправлений на Соловки. Під час перебування в ув'язненні написав 2 монографії, які не збереглися. Згідно з постановою особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований 1965. Посмертно поновлений у складі АН УРСР (03.1990). У м. Тернопіль іменем Р. названо вулицю; 2007 на будинку, де мешкав учений, відкрито меморіальну дошку.

Тв.: Листування Степана Рудницького. Львів, 2006; *Рудницький С.* Чому ми хочемо самостійної України. Львів, 1994; Степан Рудницький (1877–1937). Історія. Геополітика. Географія: у 5 кн. К., 2017–18.

Літ.: Академік Степан Рудницький. Львів, 2007; Академік Степан Рудницький – основоположник української географічної науки: Збірник наукових праць. Львів, 1994; *Дольницький М.* Український учений-географ, професор, доктор Степан Рудницький // ЗНТШ. 1962. Т. 173; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 468, 510; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 208, 230, 295, 300, 534, 608, 788; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 89, 204, 252, 287, 291, 342, 803; *Мушинка М.* Забутий корифей української географії: До 110-річчя з дня народження Степана Рудницького // Український православний календар на 1988 рік. Савт-Бавнд-Брук, 1987; *Підкова І.* Рудницький Степан Львович // ЕІУ. Т. 9. К., 2012. С. 353; *Рубльов О.* Фундатор української географічної науки // Репресоване краєзнавство (1920–30-і роки). К., 1991; Україна просторова в концепційному окресленні Степана Рудницького. К., 2003; *Шаблій О.* Академік Степан Рудницький – фундатор української географії. Львів; Мюнхен, 1993; *Штой-*

ко П. Степан Рудницький (1877–1937). Львів, 1997.

Михайло Сигидин

РУДОРФЕР

Франц

(1897 – кін. 1919) – поручник УГА. Німець за національністю. Н. в м. Відень.

Один з кращих бойових льотчиків ПСВ. Ober-лейтенант 59-го піх. полку австро-угор. армії. Збив 11 ворожих літаків. Нагороджений Хрестом "За військові заслуги", Військ. хрестом цісаря Карла та орденом Залізної Корони 3-го ст. 3 10.12.1918 – пілот 1-ї летун. сотні УГА. У 04.1919 на своєму літаку перелетів на чес. тер.

Загинув унаслідок нещасного випадку.

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

РУЖИЦЬКИЙ

Володимир

(24.07.1898 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. в с. Бортники (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ).

Старшина 3-го куреня 5-го піх. полку 2-ї бригади УГА. Воював біля м. Львів, під час Чортків. офензиви, від серед. 07.1919 – на Наддніпрян. Україні. Потрапив у польс. полон, перебував у таборі військовополонених на Ялівці м. Львів.

Після звільнення повернувся додому. У 10.1920 склав матуру в рідній г-зії.

Подальша доля невідома.

Літ.: Звіт дирекції державної гімназії з руською викладовою мовою в Станіславові на шкільний рік 1920–21. Станіславів, 1921. С. 12; Список старшин, які 8.V. 1920 прибули до Львова і знаходяться в таборі на Ялівці // Громадська Думка. 1920. 14 мая. С. 3.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

РУМЕНОВІЧ де ЕНЗИРАНА

Іван

(1901–1951) – поручник УГА. Брат С. Руменовіча. Н. в м. Унгаріш-Градиш (нині Угерске-Градште, Чехія). Хорват за національністю.

**РУДОРФЕР
Франц**

В УГА з 20.11.1918. 1919–20 служив у 1-ї кінній бригаді УГА. Влітку 1920 – команд. ескадрону 2-го кінного полку 5-ї Херсон. д-зії УНР.

У міжвоєн. час – актор у м. Відень. З 1941 – пілот Хорват. авіазагону в складі люфтваффе. Воював біля м. Сталінград. Потрапив у рад. полон. Після звільнення повернувся до Австрії.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 408–409.

Олег Стецишин

РУМЕНОВІЧ де ЕНЗИРАНА

Стефан

(1899–1979) – сотник УГА. Брат І. Руменовіча. Н. в м. Іглау (нині Іглава, Чехія) в сім'ї офіцера австро-угор. ВМФ. Хорват за національністю. Випускник акад-ї військ. флоту в м. Фіуме (нині Рієка, Хорватія; 1917).

В УГА – з 21.11.1918. Спочатку служив у групі от. О. Микитки. Навесні 1919 командував бронепоездом “Ч. 1”, що діяв на залізн. магістралі Львів–Ходорів. У 06.1919 – команд. скорострільної сотні 1-го кінного полку 1-ї кінної бригади УГА. Влітку 1920 – пом. команд. 2-го кінного полку 5-ї Херсон. д-зії УНР.

1921–34 – офіцер югослав. ВМС. Після проголошення незалежної Хорватії (1941) брав участь у створенні хорват. флоту. 1941–43 – заст. команд., згодом команд. Легіону ВМС Хорватії, який воював з СРСР у Чорному та Азовському м. 10.1943–12.1944 – команд. нім. військ.-мор. угруповання в Адріатичному м. Відзначений бойовими нагородами Хорватії. 1945–49 перебував у різних таборах ДП в Європі. 1949–57 мешкав у Аргентині, 1957–79 – у Зх. Німеччині.

П. у Зх. Німеччині.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 408.

Олег Стецишин

РУМУ́НІЯ

(România) – країна, розташована в пд.-сх. ч. Центру. Європи, на Нижньому Дунаї, на пн. від Балкан. півострова й пн.-зх. узбережжі Чорного м. Охоплює майже цілу тер. Придунай. дель-

ти й пд. та центр. ч. Карпат. гір. Межує з Болгарією на пд., Сербією на пд. зх., Угорщиною на пн. зх., Україною на пн. сх., Молдовою на сх., омивається Чорним м. на пд. сх.

Назва “Р.” походить від “romanus”, що означає “громадянин Риму”. Найдавніші відомі документи, у яких вжито термін “румун/румунський” (“rumân/român”), – доповіді, щоденники та звіти подорожей у Землю Румунську, Молдову й Трансильванію (Țara Românească, Moldova și Transilvania), написані гуманістами епохи Відродження 16 ст., в основному адресовані Св. Престолу. 1534 Т. Андроніко зазначав, що валахи “називають себе румунами”. 1532 Ф. делла Валле писав, що валахи “називають себе римлянами рідною мовою”. Після поїздки до Землі Рум., Молдови й Трансильванії Ф. Кареччі повідомляв 1575, що мешканці цих країв називають себе румунами. Історик, реліг. діяч і мислитель доби Відродження С. Оріховський 1554 писав, що “називається своєю мовою румунами, за римлянами, а нашою мовою називається валахами, за італійцями”.

Найдавніше відоме означення геогр. назви в значенні “рум. земля” міститься в деяких версіях “Гетики” Йордана. Власне найдавнішим відомим рум. документом, у якому йдеться про назву земель, є датований 1521 лист Н. Лупу (Neacșu Lupu) до вайта м. Брашов Г. Бенкера (Hans Benkner), у якому згадано “Землю Румунську” (Țara Românească).

Назву “Р.” офіційно почали використовувати з 11.12.1861, як наслідок об'єднання території Землі Рум. та Молдови. Назва утвердилася в держ. діловодстві 1862–66. У Конституції 1866 вжито назву Р. Хоча назва Валахія використовувалася ще протягом певного часу.

Вважається, що племена фракійців, які належали до к-ри бронзи на тер. Румунії, були індоєвроп. походження. Давньогрец. географ Страбон у “Географії” зазначив, що гети розмовляли тією ж мовою що й фракійці, а даки – тією ж, що й гети. 1-й докладний опис гетів належить Геродоту.

Румунія у 1930 р.

У 1 ст. до н. е. – 3 ст. гето-дакійські племена, які проживали на землях сучасної Р., вели б-бу зі Стародавнім Римом. На поч. 2 ст. н. е. римляни підкорили область розселення даків і перетворили її на пров. Дакія. Римляни покинули землі Р. наприкінці 3 ст. н. е. У 3–7 ст. через тер. Р. рухалися та осідали племена готів, гунів, гепідів, аварів, з 6–7 ст. – слов'яни (анти, склавини). Всі вони проживали поряд із місц. романізованим гето-фракійським нас. на лівому березі р. Дунай, були асимільовані, внаслідок чого в 9–10 ст. виникла сх.-роман. етніч. спільнота волохів, котрі вважаються предками румунів і молдован. У 11–12 ст. сх. ч. сучасної Р. спустошували половці й торки, у 13 ст. – монголи.

У 14 ст. виникли д-ви Волощина й Молдова, які протягом певного часу перебували під зверхністю, відповід-

но, Угорщини та Польщі, у 1-й пол. 16 ст. опинилися у васальній залежності від Осман. імперії. У добу середньовіччя та ранньомодерні часи на тер. сучасної Р. існувало 3 держ. утворення: 1) Молдова (Волощина) між Карпатами та р. Дністер; 2) Велика Волощина (Мунтенія, Мунтянська земля та ін.) – відома здебільшого як Валахія – між Карпатами та р. Дунай на пд. Р.; 3) Трансільванія (Семигородщина, Семиграддя) – на пн. Р.

На короткий час на поч. 17 ст. господареві Волощини Михаю I Хороброму вдалося об'єднати всі 3 держ. утворення. З кін. 17 ст. Трансільванія опинилася під австр. зверхністю. 1774 Австрія захопила пн.-зх. Буковин. землю з мішаним укр.-молдов. нас. 1812 Рос. імперія анексувала Бессарабію. 1828 рос. війська ввійшли на тер. підосман. князівств – Молдови та Валахії

(Волощини) і за Адріанопол. мирним договором 1829 отримали права протекторату над ними. Після поразки Росії в Крим. війні 1853–56 за умовами Паризьк. мирн. договору 1856 рос. протекторат замінили гарантії 7 д-в, які визнали автономні права Дунай. князівств (Молдови та Валахії) під зверхністю Осман. імперії. 1858 в м. Париж укладено міжнар. конвенцію про устрій Дунай. князівств, яка передбачала створення спільних органів держ. управління. 1859–61 Молдова об'єдналася з Валахією, що започаткувало Рум. д-ву. 1866 була прийнята Конституція Р. 1877–78 Р. стала незалежною д-вою, з 1881 – кор-вом.

У 06.1913 Р. взяла участь у 2-й Балкан. війні супроти Болгарії і за Бухарест. мирн. договором 1913 отримала Пд. Добруджу. З 1916 вступила в ПСВ на боці Антанти. Згідно із Сен-Жермен. та Севр. мирн. договорами, за Р. було визнано Буковину. Паризьк. протокол, підписаний д-вами Антанти, визнав належність Бессарабії до Р. Крім того, до Р. відійшли Трансільванія, Банат і Пд. Добруджа. Таким чином тер. Р. збільшилася у понад 2 рази, нас. – втричі. Р. стала багатонац. д-вою, зокр. з 18 млн жителів понад 1,2 млн становили українці.

1923 була прийнята нова Конституція Р. У ній було окреслено осн. засади внутр. нац. політики. В основі цього курсу – ідея "Великої Р.", яка базувалася на держ. централізмі, тотальному контролі над громадськістю, запереченні етнічних та нац. прав нерум. нас. країни. Відверта антиукр. політика рум. уряду здійснювалася через заходи румунізації укр. нас. Бессарабії та Пн. Буковини, з одночасною ліквідацією попереднього територ.-адм. устрою в умовах надзвичайного стану й масштабних репресій. Румунізація охопила культ.-освітні, духовні, соц.-екон. орг-ції і т-ва. Тотальний держ. тиск викликав відкриті й приховані форми протесту й опору, зокр. в 01.1919 відбулося Хотинське, у 09.1924 – Татарбунар. нац.-визвол. повстання.

1938 у Р. було встановлено режим королів. диктатури Кароля II (1893–

1953), закріплений у новій Конституції країни (02.1938).

За умовами 2-го Віден. арбітражу в 08.1940, під тиском гітлерів. Німеччини, Р. передала Угорщині Пн. Трансільванію; за Крайовською угодою (09.1940) з Болгарією поступилася, на користь останньої, Пд. Добруджею. У 06.1940 Бессарабія та Пн. Буковина були приєднані до СРСР. 1940 рум. престол здобув син Кароля II – Михайл I (1921–2017), прем'єр-міністром став генерал (з 06.1941 – маршал) Й. Антонеску (1882–1946). Відтоді Р. проводила пронім. зовн.-політ. курс. У 11.1940 Р. приєдналася до Берлін. пакту.

1941–44 мільйонна рум. армія (26 д-зій) взяла участь у нім.-рад. війні 1941–45 на боці гітлерів. Німеччини. У 06–10.1941 рум. війська захопили Бессарабію, Пн. Буковину й Трансністрію (тер. між р. Дністер і Пд. Буг із центром у м. Тирасполь, пізніше у м. Одеса). Бессарабію та Пн. Буковину було включено до рум. д-ви. Окупація Трансністрії мала дещо ін. х-р, її політ. статус залишався невизначеним 1941–44. Кер-во Р., уникаючи чітких та однозначних формулювань, згідно з нім.-рум. угодою "Про безпеку та економічну експлуатацію Трансністрії та області Буг–Дніпро" (м. Бендери, 30.08.1941) зуміло отримати мандат на здійснення екон. експлуатації тер. між Дністром та Пд. Бугом.

Влітку 1944 рад. війська підійшли впритул до кордонів Р. Під загрозою рад. вторгнення кабінет Й. Антонеску був повалений. У 08.1944 рум. армія перейшла на бік антигітлерів. коаліції.

У 09.1944 в м. Москва Р. уклала з країнами антигітлерів. коаліції угоду, яка передбачала скасування 2-го Віден. арбітражу 1940, виплату репарацій СРСР, визнання рад.-рум. кордону станом на 1.01.1941 (без Пн. Буковини й Бессарабії) та ін. Передача Бессарабії та Пн. Буковини СРСР була легітимізована Паризьк. мирн. договором, який уклала Р. в 02.1947 з ООН.

З 1945 під тиском СРСР проводився активний процес радянізації: конфіскаційна аграрна реформа, націоналізація пром-ті, розпуск політ.

партій, звинувачених у підготовці за- колоту, та ін. У 12.1947 у Р. була лікві- дована монархія та проголошена нар. республіка, яка входила до т. зв. країн нар. демократії (пізніше їх називали д-ми соцтабору). 1965–89 офіц. назва Р. – Соціалістична Республіка Румунія. 1967 був укладений договір між СРСР та Р. про міждерж. кордон.

1989 в результаті нар. революції, відомої як Різдвяна, у Р. ліквідовано режим тоталітарної диктатури Н. Ча- ушеску; у 12.1991 ухвалено нову Кон- ституцію.

2.06.1997 у м. Констанца (Р.) був підписаний базовий політ. договір між Україною та Р. про добросусідство й співробітництво, додатком до якого став окремий протокол про вирішен- ня територ. суперечки щодо мор. кор- дону в Чорному м. на основі міжнар. права та можливе звернення до Між- нар. суду ООН у м. Гаага (Нідерланди). 18.09.2002 у м. Київ сторони підписали Договір про держ. кордон. Упродовж 6 р. тривали складні двосторонні пе- реговори щодо розмежування мор. просторів у Чорному м., 2004 Р. пору- шила справу в Міжнар. суді ООН, який 2.09.2008 розпочав слухання справи, 3.02.2009 прийняв рішення. Вивчивши аргументи сторін та історію питання, а також можливі прецеденти, Міжнар. суд підтвердив укр. належність о. Змі- їний та наявність укр. територ. вод навколо нього. Разом з тим вирішив, що о. Зміїний не є складовою ч. берего- вої лінії. У суд. рішенні визначено лінію розмежування виключних екон. зон між Україною та Р., що стала компромі- сом між рум. та укр. позиціями.

1990–96, 2000–04 Президентом Р. (3 терміни) був Й. Ілієску, який проголо- сив курс інтеграції країни до ЄС. 2004 Р. стала чл. НАТО, 2007 – чл. ЄС. Від 2004 Президентом Р. обирають Т. Бесеску, якого переобрали в 12.2009. Інтеграція Р. до ЄС 2007 справила значний вплив на внутр. політику країни. У рамках цього процесу Р. ініціювала реформи, включно із судовою, активізувала суд. співпрацю з ін. д-ми-чл. та вживала за- ходів проти корупції. Проте в доповіді про країну 2006 Р. та Болгарія були

названі найбільш корумпованими кра- їнами ЄС. Масштаби діяльності щодо протидії корупції в Р., яка після вступу д-ви до ЄС 2007 набула системного й цілеспрямованого х-ру, відобра- жаються в кількісних і якісних показ- никах.

Вже восени 2009 правляча коаліція розпалася. Початком суперечностей всередині союзників послужила заява соціал-демократ. міністра внутр. справ Д. Ніки, який звинуватив прихиль- ників Президента Т. Бесеску в спробі організувати фальсифікацію майбут- ніх президент. виборів у Р. 22.11.2009. 29.09.2009 Е. Бок попросив Т. Бесеску звільнити Д. Ніку з посади міністра, що й було зроблено. Тимчасовим міні- стром внутр. справ був призначений представник Демократ. ліберальної партії В. Блага.

1.10.2009 лідер Соціал-демократ. партії М. Джоане заявив, що всі міні- стри, які представляють соціал-де- мократів, ідуть у відставку на знак солідарності з Д. Нікою. 13.10.2009 парламент Р. оголосив вотум недовіри кабінету Е. Бока.

Урядова криза тривала під час кам- панії з виборів президента Р., заверши- лася лише після підбиття підсумків 2-го туру голосування. На виборах перемо- гу здобув Т. Бесеску, який знову запро- понував сформувати кабінет Е. Боку. 23.12.2009 2-й уряд Е. Бока отримав во- тум довіри в парламенті країни. Нову правлячу коаліцію склали Демократ. ліберальна партія та Демократ. союз угорців Р.

У 01.2012 по цілій країні розгорну- лися акції протесту проти прийнятих Кабінетом міністрів заходів суворої економії. Зокр. уряд намагався прове- сти програму скорочення бюджетних витрат, у т. ч. скоротивши кілька соц. програм. Демонстрації тривали кілька тижнів.

6.02.2012 прем'єр Е. Бок оголосив про свою відставку на тлі безперерв- них акцій протесту.

13.10.2009, після прийняття парла- ментом вотуму недовіри уряду меншо- сті Е. Бока, Націонал-ліберальна партія (НЛП) оголосила про можливий роз-

гляд кандидатури К. Йоганніса на посаду прем'єр-міністра нового тимчасового уряду. 2013 К. Йоганніс вступив до НЛП, обраний її віце-головою. Він 28.06.2014 замінив К. Антонеску на посаді голови партії, 21.12.2014 обраний Президентом Р.

Відбувалося покращення взаємин між Р. і Україною. Президенти обох країн – К. Йоганніс і П. Порошенко декілька разів зустрічалися 2014–16, підготували до підписання двосторонню угоду про скасування оплати за нац. візи. Кер-во Р. засудило анексію Криму Росією та виступило за підтримку територ. цілісності України. У ході співпраці дипломатів обох країн було підготовлено програму врегулювання військ. конфлікту в Придністров'ї. Водночас у Р. окремі політ. партії робили спроби, за прикладом Угорщини, загострити двосторонні взаємини через проблеми рум. нацменшини в Україні. Такі спроби наразі безрезультатні. Сучасне кер-во Р. займає послідовну позицію щодо визнання нац. суверенітету й територ. цілісності України.

Літ.: Лускалова К. Україна – Румунія: сучасні тенденції двосторонніх відносин // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23 (2). С. 29–34; Новосьолов О. Румунська окупація Трансністрії: питання політичного статусу // Сторінки воєнної історії України. К., 2009. Вип. 12. С. 161–168; Шимон І. Протидія політичній корупції в Румунії: можливий досвід для України // Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 366–370; Dragan J. C. Istoria românilor. București, 1994; Florin Constantiniu. O Istorie sinceră a poporului român. București 2002; Girescu C., Girescu D. Istoria Românilor din cele mai veci timpuri și pînă astăzi. București, 1971; Nicolae C. Nicolescu. Șefii de stat și de guvern ai României (1859–2003). București, 2003; Preda D., Alexandrescu V., Prodan C. În apărarea României Mari: Campania armatei române din 1918–1919. București, 1994; Scurtu I. Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866–1947). București, 2010.

Олександр Новосьолов

РУМУНСЬКА КОНСТИТУАНТА

Наприкінці 10.1918 в рум. політ. середовищі Буковини проявився конфлікт між консервативними політиками, які домагалися інкорпорації цілого краю Рум. кор-вом (групи Я. Флондора та І. Ністора) та ліберальними політиками, готовими визнати право українців хоча б на 4 суцільно укр. повіти Буковини (групи А. Ончула та Г. Грігоровічі). За таких обставин виникло 2 РНР: 1) у м. Відень, складалася з рум. депутатів австр. парламенту; 2) у м. Чернівці, сформована з делегатів, призначених лідерами рум. консерваторів. Обидві ради вважали себе виразниками інтересів усього рум. нас. Буковини, обидві проголосили себе Конституантами, але їхні погляди на багато проблем суттєво відрізнялися. Вирішальну роль у житті краю відіграла РНР, очолювана Я. Флондором.

27.10.1918 відбулося засідання РНР в м. Чернівці за участю 300–400 осіб під головуванням Я. Флондора. Вони оголосили про намір об'єднати цілу Буковину з Трансільванією та землями Угор. кор-ва “в єдину нац. д-ву”. У майбутньому передбачалося приєднання на особливих засадах заселених румунами земель, що раніше належали Австро-Угорщині, до Рум. кор-ва. Переговори про осн. умови такого об'єднання доручалося вести нац. представництву (59 осіб). Головою РНР обрано о. Д. Бежана. 28.10.1918 Я. Флондор та Г. Сирбу здійснили візит до Й. Ецдорфа, вимагали передати владу РНР, але отримали відмову.

Програму РНР критикували ліберальні рум. кола Буковини. Вони наполягали на проведенні переговорів з УНРадою і на мирн. вирішенні питання кордонів між рум. та укр. ч. краю. Після переговорів 6.11.1918 між О. Поповичем та А. Ончулом було досягнуто домовленості про спільне перебрання влади УНРадою та РНР від австр. намісника Й. Ецдорфа. А. Ончулу вдалося переконати кер-во УНРади “зберігати спокій” та не йти на “радикальні кроки”, а все вирішувати поступово, шляхом переговорів. Вичікування з боку УНРади Буковини виявилось фатальним.

Я. Флондор тим часом звертався до короля Румунії з проханням про військ. допомогу, щоб "захистити Буковину" "від більшовиків". Користуючись "спокоєм", рум. влада передислокувала свої війська й розпочала анексію Буковини. Одразу після вступу рум. підрозділів до м. Чернівці 11.11.1918 відбулося засідання РНР під головуванням Я. Флондора, на якому, проігнорувавши позицію Г. Грігоровічі та А. Ончула, було оголошено про румунізацію краю, запровадження "стану облоги в пн. повітах". Лідери РНР сподівалися отримати широку автономію для Буковини в складі Румунії і зберегти за собою панівне становище в краї. Висловлювали навіть думки про депортацію всіх українців з Буковини, але з низки причин обмежилися примусовим виселенням до Галичини очільників укр. спільноти. Та вже через 2 тижні, після хвилі терору, арештів лідерів укр., нім., єврейс. громад, погромів, стало очевидним, що рум. армія окупувала Буковину не для надання їй автономії, а з метою цілковитої анексії краю, уніфікації з ін. теренами Рум. кор-ва.

25.11.1918 на засіданні РНР спробували ухвалити рішення про безумовне входження Буковини до Румунії. Коли це не вдалося, оскільки в РНР переважали прихильники автономії, до її складу було кооптовано 51 представника біженців, які в роки ПСВ опинилися в м. Бухарест. Після цього 28.11.1918 РНР ухвалила рішення про "приєднання Буковини в її кордонах по р. Черемош, Колачин і Дністер до королівства Румунії". Зроблено це було всупереч вимогам не лише українців, але й значної кількості місц. рум., нім. та єврейс. нас., яке продовжувало протестувати проти анексії, зверталось за допомогою до учасників Паризької мирн. конф., апелювало до В. Вільсона.

Діяльність РНР впродовж 11.1918–11.1919 обмежувалася рум. військ. адміністрацією; після проведення (11.1919) виборів до рум. парламенту, рум. урядом було оголошено про припинення її діяльності, як і ін. нац. рад Буковини. РНР, легітимізувавши анек-

сію Буковини Румунією, виявилася надалі непотрібною.

Літ.: Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009; Прокопович Е. Кінець австрійського панування в Буковині. Чернівці, 2003; Старик В. Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921: Між націоналізмом і толерантністю. Чернівці, 2009; Covalciuc D. Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918. Cernăuți, 2017; Economu R. Unirea Bucovinei 1918. Cernăuți, 2011; Flondor I. Bucovina și România Mare. Documente și scrisori. București, 2017; Nistor I. Istoria Bucovinei. București, 1991; Idem. Unirea Bucovinei 28 Noemvrie 1918: Studiu și documente. București, 1928.

Ігор Піддубний

РУСИН Зенон

(20.10.1895 – д. і м. с. н.) – санітарний старшина УГА, лікар, д-р медицини. Брат чет. УГА О. Русина, чоловік санітарного чет. УГА З. Копертинської. Н. в с. Ільці (нині Верховин. р-ну Іва-

**Будинок у м. Чернівці,
де відбувалися
засідання румунської
Конституанти**

**РУСИН
Зенон**

но-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). 1915 розпочав мед. студії у Віден. ун-ті. Працював медиком у таборі укр. біженців у м. Гмюнд (Австрія).

Під час ПСВ служив у 24-му Коломий. піх. полку австр. армії. Восени 1918 брав участь у підготовці Листопадового чину в м. Львів, 1.11.1918 за наказом Д. Вітовського з групою вояків встановив на міськ. ратуші укр. прапор. Брав участь у боях у Львові. Проходив мед. службу підхорунжим у 2-му курені 1-го полку 1-ї бригади УСС, потім хорунжим у 3-й Бережан. бригаді. У 07–08.1919 брав участь в об'єднаному поході УГА та ДА УНР на м. Київ. 1.08.1919 іменований четарем санітарним. Організував госпіталь для хворих на тиф у м. Деражня (нині Хмельн. обл.). Навесні 1920 потрапив у польськ. полон. Був інтернований у таборі для укр. вояків і старшин м. Домб'є (Польща), звідки втік.

1926 закінчив мед. студії у Відні. Згодом працював лікарем у м. Тчев (нині Помор. в-ва, Польща). Від 1945 проживав і працював у Німеччині.

Після 1963 доля невідома.

Тв.: Русин З. Ніч 31-го жовтня 1918 року // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 11–13.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 36; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 221.

Петро Сіреджук

РУСИН

Микола Антонович

(1880–16.07.1934) – кадровий військовий австро-угор. армії, один з кер. Листопадового чину в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), отаман УГА. Н. в м. Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї повітов. судді. З 1890 навч. в держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Військ. службу розпочав як однорічний добровolecь, від 1.09.1898 іменований

кадетом 13-го Галиц. піх. полку (штаб у м. Краків), з 01.1899 – лейтенантом, з 1.11.1905 – обер-лейтенантом 13-го піх. полку. 1910 переведений обер-лейтенантом до 15-го Галиц. піх. полку (штаб у м. Львів). З 1.11.1913 іменований капітаном і переведений до 95-го піх. полку (штаб у Львові).

Учасник ПСВ. Восени 1914 потрапив до рос. полону. Був інтернований у м. Астрахань. 1917 виміняний як військ. інвалід і через Данію доставлений до Австро-Угорщини. Був негайно шпиталізований після прибуття до данського м. Віборг наприкінці 11.1917. Звільнений за станом здоров'я з активної військ. служби 1918 в ранзі майора. Нагороджений золотою ювіл. пам'ятною медаллю для ЗС, військ. ювіл. хрестом, пам'ятним хрестом 1912–13.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії в Станиславіві як сотник. Чл. Укр. військ. к-ту в Станиславіві, разом з А. Ляєром забезпечив успіх переходу 95-го піх. полку на укр. бік у ніч із 31.10 на 1.11.1918. З 1.11.1918 – військ. комендант м. Станиславів, радник з військ. справ Станиславів. повітов. УНРади. Від серед. 11.1918 – команд. Станиславів. ОВК, якій підпорядковувалися Станиславів., Коломий., Стрий. й Чернів. ОВК. Організатор формування 2 куренів, які стали зав'язком 2-го стрілец. полку; командир 2-го стрілец. полку. З 1.01.1919 іменований отаманом 2-го стрілец. полку Станиславів. ОВК.

П. і похований у м. Тчев (нині Помор. в-ва, Польща).

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 86; Бемко В. Листопадові події в Коломійі // "Над Прутом у лузі..." Коломия в спогадах. Торонто, 1962. С. 131–132; В роковини смерті бл. п. Миколи Русина // Діло. 1935. 28 лип.; За упокій душі бл. п. Николая Русина // Діло. 1934. 16 груд.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 285, 312,

325, 441–442; Перші дні листопада в Східній Галичині. Звіт кур'єра зі Станиславова // ЛЧК. 1930. Ч. 2. 1930. С. 22–23; Святочні Сходина Філії УНО у Діршау, Зах. Прусія // Український вісник. 1941. 21 верес.; Спис іменів у війську Західної Области Української Народньої Республіки від дня 1.XI.1918 почавши, до 1. січня 1919 включно. Піхота // Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. 1919. 31 січ. С. 2; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 40, 302; Установлення влади У. Н. Р. в краю. Станиславів // Діло. 1918. 10, 17 листоп.; Французька місія у Львові // Нова Рада. 1918. 24 груд.; Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Вінніпег, 1974. С. 298; Sprawozdanie Dyrekcji s. k. wyższego gimnazjum w Kołomyi za rok szkolny 1892. Kołomyja, 1892. S. 77.

Володимир Старик

РУСИН

Михайло Антонович

(1869–07.1941) – фінанс. службовець, громад. діяч, референт з питань фінансів укр. влади в м. Львів 11.1918. Брат о. О. Русина. Н. в м. Косів (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї міщан. 1887 закінчив гімназійні студії в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Вивчав право у Львів. ун-ті. Комісар скарбової сторожі в м. Кросно (нині Польща). Старший комісар скарбової сторожі в м. Сянок (нині Польща), старший комісар, радник Крайової дирекції скарбу у Львові (1903–14).

Львівська делегація УНРади 27.10.1918 призначила Р. відп. за підбір фахівців для орг-ції фінанс. с-ми Зх.-укр. д-ви. Після Листопадового повстання отримував за дорученням УНРади у Крайовій касі скарбовій м. Львів кошти на потреби укр. адміністрації.

1921–24 – проф. Укр. таємного ун-ту м. Львів.

Літ.: Павлишин О. Фінансова система та грошовий обіг у Західно-Українській Народній Республіці (листопад 1918 – червень 1919 рр.) // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: Минуле та сучасність. Львів, 2005. С. 342,

360; Померли у Львові // Українські щоденні вісті. 1941. 12 лип. Ч. 6. С. 6.

Олег Павлишин

РУСИН

Олександр Антонович

(25.03.1868–09.10.1955) – церк. і громад. діяч. Брат М. Русина. Н. в м. Косів (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї міщан. Навч. в нар. шк. Косова, г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) (матура 1886), духовній семінарії та на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1886–90). Висвячений на священника 23.04.1891.

Пом. пароха й катехит шк. с. Обертин (18.06.1891–1.02.1893). Катехит вищої г-зії, 1-ї та 2-ї чол. шк. Коломій (1893–95). Парох с. Корнич (03.1895–09.1920), де розбудував церкву Св. Миколая (1904), заснував 3 церк. братства – Св. Миколая, тверезості й Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії; проводив катехизацію в шк. с. Корнич і Королівка (нині обидва Коломій. р-ну Івано-Франк. обл.). З 1905 – асесор єпископ. консисторії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). У Коломійі від 1898 – чл. управи т-ва “Нар. дім”, з 05.1899 – касир управи філії т-ва “Просвіта”. 1906 заснував читальні “Просвіти” в Корничі й Королівці, громад. зернохосовище, крамницю і “християнську гостинницю”, касу Райфайзена. З 11.1907 – адміністратор Коломій. деканату, з 12.1907 – радник єпископ. консисторії в Станиславові. З 14.08.1908 – декан Коломій. деканату. 1910-ті – віце-маршалок Коломій. повітов. ради.

1.11.1918 був обраний маршалком Коломій. повітов. ради. Авторитет і тактовність Р. відіграли важливу роль у формуванні відносин з польс. адміністрацією Коломій. пов. 1919 – на поч. 1920-х.

Парох м. Коломия (14.09.1920–55). Голова управи ін-ту “Нар. дім” у Коломійі (з 1926). З 06.1926 – голова НК УНДО в Коломій. пов. У 12.1927 підтримав ідею про “одноцілий національний фронт” на виборах до сейму Польщі. В. о. делегата до повітов. шкільн. ради та комісара для шкіл м. Коломия. Заснував “Апостольство молитви”, Т-во св. Івана Милостивого, захоронку й захист си-

РУСИН
Олександр Антонович

ріт під опікою сестер служебниць; 1929 відкрив ремісничу бурсу для укр. молоді; організував духовні місії за участю оо. василіан і редемптористів. Іменований почесним крилошанином єпископ. капітули (1930), радником єпископ. консисторії (1935). Заснував читальню т-ва "Скала" в Коломиї, осередки т-ва "Будучність" і "Єдність" (1936). 1938 у Коломиї організував святкування 950-ліття хрещення Русі.

6.07.1941 в Коломиї відправив урочисту Літургію з нагоди проголошення Акта відновлення Укр. Д-ви. Учасник таємних переговорів 11.07.1941 делегації УОК в Коломиї з офіцерами нім. армії про імовірність визнання Німеччиною Укр. Д-ви. 31.08.1941 відправив богослужіння з нагоди "Свята укр. зброї". У 07.1941 увійшов як "відповідальний за релігійний реферат" до складу УОК в Коломиї, у 08.1941 безпосередньо очолив його. У 02.1942 органи гестапо арештували Р. у день візиту до Коломиї губернатора дистрикту О. Вехтера. У 11.1942 подав у відставку з посади голови УОК в Коломиї на знак протесту проти репресій нім. адміністрації щодо мирн. нас.

Органи НКДБ з 09.1944 почали "розробку" Р. У 05.1945 С. Карін запропонував йому представляти Станиславів. єпархію в складі Ініціативної групи по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ, але Р. відмовився, погодившись сприяти акції "возз'єднання" у своєму деканаті. У 02.1946 знову призначений деканом Коломий. деканату. Взяв участь у роботі Львів. псевдособору 8–10.03.1946.

П. у м. Коломия, де й похований на старому цвинтарі біля церкви Благовіщення Пресвятої Богородиці.

1990-х могила Р. відновлено за сприяння місц. громади. За рішенням міськради одну з вулиць Коломиї названо іменем Р. (1991). 1998 Музей історії міста Коломиї провів "вечір-портрет пам'яті", присвячений 130-літтю з дня народження Р. 1990-х Нац. музей нар. мист-ва Гуцульщини та Покуття записав Р. до офіц. переліку своїх фундаторів.

Літ.: Андрішин С. Коломия у міжвоєнний період 1919–1939: Суспільно-по-

літичний та національно-визвольний рух у Галичині. Коломия, 2010; *Грабець Г.* Спомин про Олександра Русина // Вісник Коломиї. 1995. 15 лютого. № 12 (484). С. 7; *Делятинський Р.* Отець Олександр Русин (1868–1955 рр.): біографічний нарис // Греко-католицьке духовенство у суспільно-політичному та національно-культурному житті українців: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Коломия, 2013. С. 48–58; Діяння Собору Греко-Католицької Церкви у Львові 8–10 березня 1946. Львів, 1946; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988; Т. 2. Філядельфія; Коломия, 2008; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. К., 2006. Т. 1–2; *Монолатій І.* З церковного життя Коломиї // Нова Зоря. 1995. № 20 (жовтень). С. 3; *Паньківський К.* Роки німецької окупації (1941–1944). Нью-Йорк, 1965.

Руслан Делятинський

РУСИН

Омелян-Олександр

(17.07.1898 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Брат санітарного чет. 3. Русина. Н. в м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл).

1916 мобілізований до австро-угор. армії; 17.08.1917 закінчив старшин. шк., воював на фронті, 26.11.1917–28.09.1918 – у егер. польовому батальйоні. Перебував на Наддніпрянщині. У 11.1918 як хорунжий зголосився до УГА. 1.03.1919 іменований четарем. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Уникнув польс. полону.

Склав матуру в АГ м. Львів 23.10.1920. З поч. 1930-х проживав і працював у м. Сопот (нині Польща), потім у м. Тчев (нині Помор. в-ва, Польща), де з 1940 очолював філію УНО.

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАІФО. Ф. 606. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 131; ЦДІАУЛ. Ф. 780. Оп. 3. Спр. 763. Арк. 164–165.

Літ.: Звіт дирекції академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1920/1921. Львів, 1921. С. 18; Святочні сходини філії УНО у Діршау, Зах. Прусія // Укра-

їнський вісник. 1941. 21 верес. Ч. 267. С. 7; *Сіреджук П.* Лицарі Визвольної війни 1918–1919. Косів, 2018. С. 260.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

РУСНАК

Василь Тодорович

(23.02.1899–24.07.1981) – юрист, громад.-політ. та культ. діяч. Н. в с. Неполоківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1909–16 навч. в держ. укр. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.), матуральні іспити склав 2.11.1917.

Військ. службу проходив як однорічний доброволець у 58-му піх. полку в м. Люблін (нині Польща). У 02.1918 в складі 36-го батальйону 58-го піх. полку вирушив на Італ. фронт в околиці м. Трієст, був долучений до складу 80-го піх. полку. У 06.1918 потрапив на фронт біля м. Чітта де Піава (нині Сан-Донаді-П'яве, Італія), наприкінці 09.1918 був перекинутий на Серб. фронт. Наприкінці 10.1918 отримав відпустку додому.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до загону укр. військ. добровольців, які під команду січового стрільця роззброювали на ст. Неполоківці ешелони, що поверталися зі Сх. фронту. Брав участь у Буковин. вічі 3.11.1918 в м. Чернівці. У 12.1918–24 студіював на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Влітку 1920 вступив до т-ва "Укр. нар. книгозбірня" в Чернівцях (голова з 1922) та укр. акад. т-ва "Союз". Чл. правління останнього з 03.1921, його делегат у К-ті укр. студентства Буковини (1921). Був у числі 30 укр. студентів – чл. акад. т-в "Союз", "Правосл. акад-я" та "Зоря", арештованих рум. поліцією 9.06.1921 в Нар. домі в Чернівцях, оштрафований на 50 леїв. Удруге заарештований 11.07.1921 в домі т-ва "Союз" разом з ін. чл. правління, відп. за виголошення резолюції протесту т-ва проти дій рум. влади. Після 4-тижневого перебування під арештом разом з товаришами оголосив голодування. Після 2-місячного ув'язнення в крайовій тюрмі знову оголосив голодування, яке тривало 6 днів. У серед. 10.1921 звільнений. Наприкінці 10.1921 взяв участь в установчих зборах нового

акад. т-ва "Новий Союз", яке також було закрито в 11.1921. У ноті Буковин. делегації УНРади до Найвищої ради в м. Париж від 30.12.1921, зокр., містився протест проти арешту Р. та ін. впливових студентів за їхню відмову брати участь у зборі коштів на побудову мисливського замку для рум. престолонаслідника, а також проти закриття укр. акад. т-в "Союз" і "Новий Союз". Наприкінці 11.1921 взяв участь в установчих зборах, на яких було відновлено діяльність т-ва "Січ" – спадкоємця ліквідованого "Союзу", від якого "Січ" перебрала домівку, архів, книгозбірню та найактивнішу ч. членства. 1922–23 – чл. правління "Січі". Після закриття рум. владою "Січі" в 01.1923 один з ініціаторів відновлення діяльності укр. акад. т-ва "Чорноморе" в Чернівцях, почесним "батьком" якого Р. був до кін. життя.

З 1925 – активний діяч УСДП, згодом Комунист. партії Буковини, за що двічі арештований рум. владою (1926). У 03.1927, після 4-місячного арешту, Р. та ред. "Боротьби" Є. Стефук оголосили голодування, протестуючи проти нелюдських умов ув'язнення. Після відвідання рад. України 1928 та роз-

РУСНАК
Орест Емануїлович

чарування в практиці комуніст. буд-ва припинив свою підпільну діяльність, вийшовши зі складу обох партій.

У 01.1929 відкрив адвокат. канцелярію в Чернівцях. У м. Чернівці: обраний заст. голови т-ва "Руська бесіда" (12.1930), з 1931 – чл. правління т-ва "Укр. нар. дім", з 1933 – чл. правління Драм. секції т-ва "Буковин. кобзар", з 9.11.1934 – заст. голови секції, 1934 – скарбник Ювіл. к-ту з відзначення 100-річного ювілею О. Федьковича.

Влітку 1939 мобілізований до рум. армії. Після демобілізації 3.10.1940 працював адвокатом у м. Вама (нині Румунія). Повернувся до Чернівців у 11.1941. 7.05.1942–7.01.1945 знову мобілізований до рум. армії. Після ДСВ мешкав у м. Бухарест, де працював бухгалтером, співпрацював з Учбово-пед. вид-вом, перекладав шкільні підручники з рум. укр. мовою ("Історія стародавнього світу", "Географія" тощо). Разом з Ю. Кокотайлом уклав і видав укр.-рум. та рум.-укр. словники (Бухарест, 1963–64).

Автор публіцист. статей, нарисів з історії укр. театру на Буковині, спогадів, у яких окремі розділи присвячені періоду ЗУНР, БК, буковин. цивільним та військ. діячам ЗУНР.

П. у м. Бухарест, де й похований 28.07.1981 за участі укр. громади.

Тв.: Руснак В. Нарис історії українського театрального мистецтва на Буковині по 28 червня 1940 року // Наш театр. Книга діячів українського театрального мистецтва 1915–1975. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1975. С. 173–200; *Його ж.* Спомини (уринок про 1914–1923 рр.) // *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 236–364.

Лит.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 594, 635, 636, 782, 797, 803, 807, 808, 817; Виступлення українських соціалістів з соц.-дем. партії // Свобода. 1929. 4 січ.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ,

2011. С. 875; Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 41–43, 57, 67; Новий виділ "Руської Бесіди" в Чернівцях // Діло. 1930. 10 груд.; *Онищук Д.* Спомини. Чернівці, 2013. С. 82–102; Під румунською окупацією. Голодовий страйк арештованих українців // Діло. 1927. 23 берез.; *Савицький К.* В Бухарешті помер адвокат Василь Руснак // Буковина (Торонто). 1981. Ч. 4 (26). Грудень; Сто семестровий 1913–1963 ювілей Українського Академічного Козацтва "Чорноморе" в Чернівцях. Нью-Йорк; Філадельфія, 1963. С. 16, 26, 28, 33, 49; Століття народин О. Юрія Федьковича. Заклик черновецького Ювілейного Комітету до українського громадянства // Діло. 1934. 1 квіт.; Укр. акад. тов. "Союз" // Робітник. 1921. 7 квіт.

Володимир Старик

РУСНАК

Орест Емануїлович

(сценічний псевд.: Рудольф Герлах; 05.08.1895–23.01.1960) – хорунжий УГА, оперний співак. Н. в с. Дубівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї церк. співця (дяка). Навч. в нар. шк. с. Дубівці та "волоській" шк. м. Чернівці. 1910–14 студіював в укр. секції держ. учител. семінарії в Чернівцях. Соліст-тенор укр. семінарійного хору, з яким виступав на всіх нац. імпрезах. Влітку 1912 організував демонстративний виступ укр. студент. хору під час богослужіння в правосл. катедрі в Чернівцях, за що разом з М. Майданським та ін. співаками зазнав переслідувань з боку жандармерії. На поч. 1915 покликаний до військ. служби у 24-му піх. полку в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.); військ. вишкіл пройшов у Штірії, куди згодом переведено його полк. Служив ефрейтором, з 1918 іменований хорунжим 24-го полку стрільців. У 03.1918 нагороджений бронз. медаллю за хоробрість.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий похідного куреня 24-го піх. полку ім. гетьмана П. Дорошенка. За наказом ДСВС 3.12.1918 вирушив до м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) на

визначені куреню позиції на кордоні Галичини й Буковини, звідки 20.12.1918 курінь виїхав для участі в гол. наступі біля м. Львів. На польс. фронті від поч. 03.1919 воював як харчовий старшина в складі 2-го Коломиї. куреня ім. гетьмана П. Дорошенка, що підлягав командуванню 3-ї бойової групи "Глибока" 8-ї Самбір. бригади. Брав участь у бойових діях на відтинку Березів-Глибока; останні бої, учасником яких був Р., відбувалися біля м. Старий Самбір та с. Стрільки (нині обидва Старосамбір. р-ну Львів. обл.) 17-18.05.1919. У часі польс. наступу в 05.1919 перебував у складі Гірської бригади УГА, яка, перед загрозою оточення, перейшла кордон ЧСР і склала зброю в м. Ужгород. Доїхав до м. Німецьке Яблонне (нині м. Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія), де був інтернований у таборі Укр. бригади. Був команд. сотні разом з пор. А. Палієм та А. Макаром. Учасник і соліст (1-й тенор) чол. хору (кер. чет. Бобик), який виступав з концертами в таборі й сусідніх містах та Празі, зокр. 31.10.1919 на урочистій акад-ї на честь 1-ї річниці проголошення ЗУНР, де виконав солоспів перед своїми бойовими побратимами. 1920 отримав від чес. коменданта табору відпустку для навч. в консерваторії м. Прага. Підполк. В. Федорович та команд. табору полк. А. Варивода організували збір

коштів серед старшин, завдяки яким Р. покрити видатки на поїздку до Праги й на впис до консерваторії. Вже будучи студентом консерваторії, виступав на концертах та різного роду урочистостях у таборах м. Німецьке Яблонне, Йозефов, а також у місцях постою укр. робітн. сотень. Зокр. Р. виконав кілька вокальних тв. на Шевченковому святі в Німецькому Яблонному 2.04.1921, на концертах пам'яті 5-ї річниці смерті І. Франка в залі чес. старшинської "Бесіди" в м. Йозефов 12.06.1921 та в залі міськ. театру в м. Пардубіце (Чехія) 12.07.1922, на вечорі музики й пісні, влаштованому студент. т-вом "Січ" і хором "Трембіта" в м. Відень 4.02.1922 (пісні О. Нижанківського та С. Людкевича), під час урочистої акад-ї пам'яті Т. Шевченка 25.03.1922 та на акад-ї пам'яті гайдамаччини 24.07.1922 у м. Йозефов.

Невдовзі після закінчення консерваторії у класі проф. Е. Фухса зробив кар'єру оперного співака європ. масштабу. 1923-24 співав у Братислав. опері, держ. опері м. Оломоуц (нині Чехія). У 08.1924 уклав контракт на сольні виступи з оперним театром м. Кенігсберг (нині м. Калінінград, РФ). Восени 1925 виїхав до м. Мілан (Італія) для поглиблення вокальних студій та вивчення італ. мови. 1926-27 – соліст оперного театру м. Штеттин (нині м. Щецин, Польща). 1927-28 вдосконалював співацьке мист-во в берлін. проф. Шттрікгольда, гастролуючи також низкою нім. міст. 1928-30 – соліст оперного театру м. Хемніц (Німеччина). Водночас виступав як гість в оперних театрах м. Берлін, Лейпциг, Гамбург, Дрезден (Німеччина) та ін. 1930-31 – соліст оперного театру м. Грац (Австрія). У 06.1931 уклав контракт на постійні виступи з держ. Бавар. оперою в м. Мюнхен і на 20 гостей виступів у м. Берлін. 1937 отримав від театральної палати Німеччини почесне звання "Kammersänger", яке надавали найвизначнішим оперним співакам та виконавцям класичної музики. З того часу Р. припинив постійну працю в Бавар. опері, виступав надалі як гість в оперних виставах або ж гастролував з концертами.

Використовував кожную нагоду для виступів в Україні. Отримавши запрошення наркома освіти УСРР М. Скрипника, погодився виступити укр. мовою в опері Д. Пуччіні "Тоска" (Об.1929). У м. Харків 3 дні поспіль виступав у переповненому залі нині майже зруйнованого колиш. театру "Муссурі", на той час театру оперети (майже 6000 глядацьких місць). 3-я вистава "Тоски" була поєднана з авторським концертом Р., під час якого виконував твори нім., італ. та укр. мовами. Ще один концерт Р. 1929 відбувся в м. Полтава. 1930 Р. дав 5 концертів у м. Київ, 10 – в Одесі, 7 – у Харкові (1-й концерт 12.04.1930), по 2 – у м. Миколаїв та Запоріжжя, 1 – у м. Дніпропетровськ (нині Дніпро). 1926, 1928 і 1931 виступав з концертами в м. Чернівці. Неодноразово гастролював у м. Львів (1931, 1933, 1942, 1943, 1944), де, крім концертних виступів, зіграв на сцені Львів. оперного театру ролі Радамеса в опері Д. Верді "Аїда", Манріко в опері "Трубадур" Д. Верді, Турідо в опері "Кавалерія рустікана" П. Маскані та Марія Каравадоссі в опері Д. Пуччіні "Тоска". У Об.1943 виступив з концертом у м. Стрий (нині Львів. обл.), у Об.1943 дав 2 концерти в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Брав участь у численних укр. концертах на Зх. Учасник урочистої акад-ї в м. Берлін 16.05.1943, присвяченої пам'яті Є. Коновальця та С. Петлюри. У Об.1943 виконав кілька солоспівів М. Лисенка на ювіл. концерті в м. Прага, присвяченому 30-річчю від дня смерті композитора. Разом з І. Іваницькою-Синенькою виступив на Шевченків. концерті в Берліні 27.03.1943. У перші повоєн. роки, як соліст Мюнхен. оперного театру, часто виступав перед українцями в таборах для біженців. 5–12.05.1948 брав участь у тижні укр. музики в м. Мюнхен. 1954 був одним із засн. Т-ва українців з Буковини в м. Мюнхен; на влаштованому Т-вом концерті в Мюнхені, присвяченому 120-річчю від дня народження Ю. Федьковича, 10.10.1954 виконав 10 тв., у т. ч. написану ним пісню "Буковина моя мила" на слова С. Воробкевича. Під час свого 8-місячного перебування в Пн. Америці 1956–57, вже

важко хворий, дав концерти в м. Торонто (Канада), Нью-Йорк і Детройт (США).

П. і похований у м. Мюнхен.

Виданий 1971 Центр. об'єднанням буковин. українців у США (голова І. Жуковський) зб. "Орест Руснак. Життєвий шлях" (за ред. І. Новосівського) був заборонений в СРСР, 1973 внесений до "Зведеного списку книг, що підлягають вилученню з бібліотек і книготорговельної мережі".

Тв.: Руснак О. Від комори до опери... (Автобіографія) // Календар альманах на ювілейний 1948 рік (1648–1848–1918). Авґсбург; Мюнхен, 1948. С. 172–175; Його ж. Життєвий шлях українського співака. (Спогади) // Шлях перемоги. 1957. 24 листоп.; 1, 8, 15, 22 груд.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Од. зб. 35.

Лит.: А. Шевченкове свято в Бригаді // Український Стрілець. 1921. Ч. 7. 15 квіт. С. 7; Барвінський В. Орест Руснак у Львові. (Замість музичної рецензії з концерту в дні 3. липня 1942) // Краківські вісті. 1942. 8 лип.; Його ж. "Трубадур" Верді // Львівські вісті. 1944. 24 трав.; Берлін – Шевченкові // Український вісник. 1943. 18 квіт.; Бойків О. Неприємна зустріч // Відновлення Української держави 1918 року: Збірник матеріалів / під ред. М. Бажанського. Детройт, 1979. С. 46–49; Будз П. З життя-буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. 1922. Ч. 13. Квітень–травень. С. 8–9; Ч. 17. Вересень. С. 11–12; Витайте Ореста Руснака! // Рідний край. 1928. 5 серп.; Гарас М. Ілюстрована Історія товариства "Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 68; Голота Я. З життя і буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. 1921. Ч. 8. С. 28; Гостина Ореста Руснака в Стрию // Голос Підкарпаття. 1943. 13 черв.; Децо з історії III. Групи "Глибока" VIII. Самбірської Бригади // ЛЧК. 1934. Ч. 9. С. 12; Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса, 2008. С. 956; 3 історії одної мистецької кар'єри. Як Орест Руснак став оперовим співаком // Діло. 1931. 1 трав.; 3 музичного життя на Рад. Україні. Як заповідається найближчий

оперовий сезон? // Діло. 1930. 2 серп.; *Ігоренко*. З театру і музики // Голос Тавора. 1919. Ч. 4. 1 листоп.; *Куропась С.* Спогад про бл. п. Олексу Бойківа // Свобода. 1978. 15 груд.; *Його ж.* Треба правди у споминах // Вісті Комбатанта. 1961. Ч. 3. С. 35–37; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 17 берез.; *М. Орест Руснак* у Львові. Виступ визначного тенора в опері "Тоска" // Львівські вісті. 1944. 9 трав.; Наші артисти за кордоном. Орест Руснак // Діло. 1924. 20 верес.; Орест Руснак // Рідний край. 1926. 30 трав.; Орест Руснак в мінхенській держ. опері // Діло. 1931. 28 жовт.; Орест Руснак. Голоси преси про виступи оперового співака Ореста Руснака // Діло. 1931. 7 трав.; Орест Руснак. Життєвий шлях. Збірник для вшанування пам'яті видатного оперного співака, незабутнього земляка. Нью-Йорк, 1971; *П. Орест Руснак* // Нове мистецтво. 1927. 4 січ.; *Палій А.* Вояк української армії, патріот та світової слави співак // Наша Мета. 1960. 20 лютого; *Пігуляк С.* Орест Руснак. (Посмертна згадка) // Свобода. 1960. 9 лютого; Поставмо тривкий пам'ятник українському солов'єві – О. Руснакові // Свобода. 1970. 10 лютого; *Савицький Р.* Орест Руснак. З концертної зали // Львівські вісті. 1943. 21 трав.; *Сербинюк Ю.* Концерт Ореста Руснака в Чернівцях // Час. 1931. 10 трав.; *Сімович В.* Співай нам, співаче! (Спогад про Ореста Руснака) // Краківські вісті. 1942. 23 лип.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 522–588; Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 76; Українці на чужині. Пардубіце // Український Стрілець. 1921. Ч. 13–14. С. 3, 5. *Шевчукевич О.* Орест Руснак на Буковині // Українські співаки у спогадах сучасників. К.; Львів; Нью-Йорк, 2003. С. 441–442; Ювілей М. Лисенка в Празі // Голос. 1943. 24 січ.; *Я. Я.* Один день в Йосефові – 12.VI.1921;

Володимир Старик

РУСОВА

Софія Федорівна

(18.02.1856–05.02.1940) – педагог, громад., політ. й культ.-освіт. діячка. Н. в с. Олешня (нині Ріпкін. р-ну Чернігів. обл.) в сім'ї швед.-франц. походжен-

ня – Ліндфорс. Навч. у Фундуклеївській г-зії м. Київ. Разом із сестрою відкрила 1-й у м. Київ дитсадок. Організатор укр. жін. руху на Наддніпрян. Україні. Брала участь у діяльності укр. громади м. Санкт-Петербург (1874–76). Популяризатор ідеї шкільної і позашкільної освіти в Україні. Викл. на Вищих жін. курсах у м. Київ. Співзасн. та ред. пед. час. "Світло" (К., 1913–14). Учасниця Всесвітнього конгресу преси в м. Брюссель (Бельгія; 1910).

Депутат УЦР. Дир. департаменту дошкільної і позашкільної освіти Ген. секретарства освіти (08.1917–03.1918). Викл. укр. наук.-пед. акад-ї. Співорганізатор Всеукр. учител. спілки. Здійснювала заходи з українізації освіти, розробляла програми єдиної шк. Делегатка ТКУ (01.1919). Співзасн. і голова Гол. укр. нац. жін. ради, що ввійшла до Міжнар. жін. ради (1919). Навесні 1919 разом із сином Юрієм відвідала тимчасову столицю ЗОУНР – м. Станіславів (нині Івано-Франківськ), про що пізніше занотувала у своїх спогадах. Викл. дисциплін з педагогіки в Кам'янець-Подільськ. ун-ті (1920).

Взимку 1921 разом з онукою таємно перейшла р. Збруч та опинилася на еміграції в Польщі. У рамках діяльності МЧХ опікувалася долею укр. військовополонених та інтернованих на тер. Польщі. 1923 виїхала до ЧСР. Викладала в Укр. високому пед. ін-ті ім. М. Драгоманова, Пед. ін-ті м. Прага, організувала дитсадки для дітей укр. емігрантів. Почесна голова Всесвітньої спілки українок. Учасниця жін. конгресів у м. Рим (Італія), Париж (Франція), Прага (нині Чехія), Копенгаген (Данія) та Гренобль (Франція). Авторка спогадів, низки праць із педагогіки, літературознавства.

П. й похована в м. Прага.

Тв.: *Русова С.* Мої спомини. Львів, 1937.

Літ.: *Верстюк В., Осташко Т.* Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник. К. 1998. С. 153–154; *Кудлай О.* Українська Центральна Рада. Протоколи II–IV сесій. Документи. (Квітень–жовтень 1917 р.). К., 2015. С. 201–202; *Павлишин О.* Українці Наддніпрянщини у Східній Галичині у 1918–1920-х //

РУСОВА
Софія Федорівна

Галичина. Ч. 20–21. Івано-Франківськ, 2012. С. 172–182; *Цегельський Л.* Від легенд до правди. Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918. Львів, 2003. С. 263.

Олег Павлишин

РУСОН

Сава

(1880–1919) – стрілець УГА. Н. в м. Серет (нині Румунія).

Учасник ПСВ. Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до укр. війська як стрілець. Воював на польс. фронті в Галичині. Після поранення лікувався у військ. шпиталі УГА м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Похований у могилі № 79 на укр. військ. цвинтарі м. Станиславів (нині Івано-Франк. меморіальний сквер).

Літ.: З діяльності тов. Охорони Воєнних Могил // ЛЧК. 1929. Грудень. С. 12.; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 27 серп.

Володимир Старик

РУСОФІЛЬСЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПЕРІОДУ ЗАХІДНО- УКРАЇНСЬКОЇ НАРІДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Напередодні ПСВ австр. влада заборонила діяльність русофіл. партії. У воєн. період, з приходом рос. військ до м. Львів, русофіли відновили свою політ. активність. 22.09.1914 почала діяти Русско-народна орг-ція (РНО), очолювана В. Дудикевичем (виконавчий орган – Нар. совіт). Ця орг-ція об'єднала русофілів обох груп – старокурсників, на чолі з о. І. Костецьким, та новокурсників з їхнім лідером В. Дудикевичем. Русофіли підтримали рос. владу, 22.09.1914 засвідчили своє вірнопідданство військ. генерал-губернаторові Галичини Г. Бобринському, дякуючи за звільнення Галичини та її приєднання до "Русі державної" (Росії).

Свої вірнопідданські заяви щодо Росії русофіл. діячі згодом намагалися виправдати нехтуванням ними як політ. силою з боку українофілів. Представники РНО висловлювали обурення прихильникам українофільства, котрі проігнорували їх і тоді, коли не запросили

в м. Львів 19.10.1918 на засідання укр. Конституанти, яка проголосила автономію краю в межах Австро-Угор. монархії, і 1.11.1918, проголошуючи укр. д-ву. До управління ЗУНР ввійшли всі колиш. укр. посли в парламенті й сеймі, крім русофілів В. Куриловича, Д. Маркова й К. Сеніка. 17.11.1918 відбулися 2 збір. мужів довір'я РНО – у м. Сянок (нині Польща) (під головуванням Д. Маркова) та в м. Львів (під головуванням В. Куриловича), на яких було прийнято резолюції з вимогою приєднання Галичини до Росії. 19.11.1918 у Львові особливому уповноваженому франц. місії в м. Ясси (нині Румунія), лейтенантові А. Віллему вручено записку від чл. Русского нар. совіта (РНС) з протестом проти присвоєння УНРадою монопольного права на представництво "малоруського" нас. в Сх. Галичині. Записку підписали В. Курилович, К. Черлунчакевич, І. Гриневецький (чл. РНС), Т. Липецький (чл. Т-ва ім. М. Качковського) та Є. Вальницький (делегат від студентства при РНС). Тому ж представникові франц. місії В. Курилович і К. Вальницький передали заяву про бажання "русского" Прикарпаття об'єднатися з "русским" народом і д-вою.

24.11.1918 русофіли зорганізувались у "Русский исполнительный к-т" (РИК), яким керував В. Курилович, згодом Л. Алексевич. У складі цього к-ту були Д. Марков, К. Черлунчакевич, М. Третяк, Є. Вальницький, Г. Липецький та М. Іванус (пресовий орган "Прикарпатская Русь"). 3.12.1918 РИК видав маніфест, у якому задекларував готовність "русского" народу Прикарпаття приєднатися до рос. д-ви.

26.12.1918 видано меморандум Нар. совіта русского Прикарпаття, у якому українофілів звинувачували в причетності до арештів і ув'язнення в таборі Талергоф біля м. Грац (Австрія) в роки ПСВ галиц. українців, серед котрих переважали прихильники русофільства. Під документом поставили підписи В. Курилович (як голова), В. Туркиняк, О. Савюк, Е. Вальницький, Є. Шатинський.

Серед членів РИК виникли суперечності щодо ставлення до польс.

д-ви та єдиного фронту укр. партій, ств. 1919 з метою координації та активізації легальної б-би проти польс. влади. Виокремилосся ліве крило, представники котрого перейняли ідеями соціалізму й орієнтацією на більшовиц. Росію, та праве, яке, навпаки, зорієнтувалося на антибільшовиц. еміграцію. Ліві були проти співпраці з польс. адміністрацією, належали до Міжпарт. ради (поряд з ін. укр. партіями). Правиця РИК надала перевагу співпраці з Польщею та не підтримувала Міжпарт. раду. Свої виступи проти єдиного фронту праві пояснювали вже згаданим небажанням українофілів сприймати їх як політ. силу. Ліве крило РИК спільно з Міжпарт. радою взяло участь в акціях проти польс. влади: організували бойкот перепису нас. 30.09.1921, парламент. виборів 1922. Згадані протиріччя стали причиною розколу русофільства й появи 2 партій.

1.11.1923 у Львові у великому залі Нар. дому відбувся з'їзд представників правого крила РИК, на якому вирішено створити Русску нар. орг-цію (РНО). З'їзд проголосив, що є виразником поглядів тієї ч. "галицько-руської суспільності", котра визнає національну й культ. єдність усього "русского" народу, бореться проти більшовизму, а також бачить можливість ідейної згоди з українофілами. Головою РНО з'їзд обрав В. Труша, викл. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), заст. – М. Бачинського, чиновника фінансової дирекції зі Львова, секретарем – М. Марка, чиновника фінансової дирекції зі Львова. До керівного органу РНО – Русского нар. совіта (РНС) ввійшли: д-р О. Гнатишак і д-р К. Черлюнчакевич (присяжні повірені з м. Перемишль (нині Польща)), о. Ю. Гумецький із с. Вербіж (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.), о. І. Давидович із м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.), д-р Т. Заяць, д-р А. Лисяк (присяжні повірені зі Львова), Д. Ключник (викл. г-зії зі Львова), Я. Кмицикевич (львів. студент), І. Костецький (селянин із с. Поздзяч (нині Лешно гміни Медика Перемишль. пов. Підкарпат. в-ва, Польща)), Г. Лещак (селянин із с. Толева (нині Тулева Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.)), О. Монцібович із с. Куткір (нині Буськ. р-ну Львів. обл.),

М. Третяк (радник суду зі Львова). Русофіли вважали цю подію відновленням своєї довоєн. орг-ції, вказуючи на правонаступність, що виявилосся навіть у назві, з партією русофілів-новокурсників РНО, заснованою В. Дудикевичем. РНО розглядала літ. тв., написані "місц. діалектами" (йшлося про укр. мову) як важливий внесок у заг.-нар. скарбницю. У зовн. взаєминах цю орг-цію репрезентувало політ. т-во "Русская рада" у Львові, постанови й розпорядження котрої були обов'язковими для всіх чл. РНО.

Окремі представники лівого крила РИК відійшли від русофіл. руху й у серед. 1924 заснували радянофіл. партію "Нар. воля". Цю політ. стр-ру очолювали К. Вальницький (юрист за освітою, марксист), К. Пелехатий (співпрацював з комуністами з 1919), М. Заяць, М. Голінатій (поет). 1924 партію перейменовано на "Воля народу". З того часу вона ще більше наблизилася до українофіл. руху, підкреслюючи своє бажання брати спільну з укр. партіями участь у нац.-визвол. змаганнях.

Літ.: Орлевич І. Галицьке русофільство під час Першої світової війни // Вісник Львівської комерційної академії. Львів, 2011. Вип. 10. С. 235–249; *ї ж.* Русофільська течія на початку 1920-х років у Галичині // Галичина. Ч. 22–23. Івано-Франківськ, 2013. С. 200–209.

Ірина Орлевич

РУТКО

Антін

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – селянин з Мостищини, громад.-політ. діяч. Делегат до УНРади ЗУНР–ЗОУНР від Мостиського пов. (01–05.1919). Брав активну участь в обговоренні земельної реформи.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 43, 76, 182; *Його ж.* Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні / під ред. Я. Грицака, Я. Дашкевича, О. Купчинського, І. Скочиліяса. Львів, 1999. Вип. 2. С. 250.

Олег Павлишин

**РУТКОВСЬКИЙ
Станіслав**

**РУЦЬКИЙ
Осип Дмитрович
(стоїть)**

РУТКОВСЬКИЙ

Станіслав

(Rutkowski Stanisław Bożywoj;

03.06.1898–28.10.1989) – польсь.

військ. діяч, історик. Н. в м. Львів у сім'ї військового. Чл. польс. скаут. орг-ції, Польс. стрілец. дружин. Разом з батьком з 1914 воював у польс. легіонах. Випускник реальної г-зії м. Львів (1917).

Воював у 2-му польс. корпусі Ю. Галлера, згодом під командуванням Л. Желігновського. Підпоручник. Учасник боїв з українцями в ході Чортків. офензиви (06.1919). Викл. у Шк. підхорунжих. 1920 – учасник польс.-рад. війни.

З 1920 працював у Військ. істор. бюро. Автор спогадів, наук. та наук.-публіцист. праць з історії польс. визвол. змагань. Праці Р. були одними з перших, що описували польс.-укр. війну 1918–19. 1932 підвищений до підполковника. У 09.1939 командував 30-м стрілец. полком. Учасник оборони м. Варшава. Потрапив у нім. полон, звідки втік (02.1941). Учасник польс. руху Опору. В'язень нацист. концтаборів. У 04.1946 повернувся до Польщі. Співорганізатор, чл. низки польс. комбатант. орг-цій. Нагороджений низкою орденів і медалей.

П. і похований у м. Варшава на цвинтарі Св. Марії-Магдалини.

Тв.: *Rutkowski S. Geneza i przebieg odsieczy Lwowa w listopadzie 1918 r. Lwów, 1926; Idem. Pamiętnik z oflagów 1939–1945. Toruń, 2018.*

Микола Вітенко

РУЦЬКИЙ

Олександр Дмитрович

(28.04.1888 – д. і м. с. н.) – сотник УГА.

Брат О. Ручького. Н. в м. Чернівці в родині тесляра. З 1900 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях. Випускник крайової госп. СШ. Чл. Т-ва з розведення птахів і дрібних тварин у Чернівцях.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем; з 01.1914 іменованний кадетом у резерві, з 05.1915 – лейтенантом піхоти в резерві, з 05.1917 – обер-лейтенантом піхоти в резерві 58-го піх. полку. На поч. 1915

лікувався в резервному шпиталі м. Ряшів (нині Підкарпат. в-ва, Польща), згодом у м. Тешин (нині Чеський Тешин, Чехія). Нагороджений хрестом за військ. заслуги 3-го кл. з військ. декорацією і з мечами, срібною медаллю за військ. заслуги з мечами на стязці хреста за військ. заслуги, бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стязці хреста за військ. заслуги, армійським хрестом Карла, пам'ятним хрестом 1912–13.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як поручник. З 01.1919 воював у складі групи "Південь 2" як старшина, згодом команд. 3-го куреня піхоти 2-го полку. Воював у складі 2-го Галиц. корпусу як нач. штабу 7-ї Стрий. (Львів.) бригади. Учасник наради керівного складу 3-ї та 7-ї бригад УГА 4.06.1919 в с. Антонів (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.), яка дала поштовх до поч. Чортків. офензиви 7.06.1919. 1.08.1919 іменованний сотником піхоти. Перехворів на тиф у м. Вінниця, після видужання призначений нач. штабу 4-ї Золочів. бригади.

Повернувся з війни. Перебував у м. Вижниця (нині Чернів. обл.), згодом у Чернівцях, де 1920–30-х працював службовцем.

Подальша доля невідома.

Літ.: Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 6 жовт.; Мигович П. При VII-ій Бригаді УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 6. С. 9; Спис іменований у Війську Західної Области Української Народної Республіки, з днем 1. серпня 1919 // Вістник Українського Війська. 1919. Ч. 16. 3 лип. С. 2; Ставишин К. Мої пояснення до споминів про VII. Бригаду пор. Миговича // ЛЧК. 1937. Ч. 11. С. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 99; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 328; Чортківська офензива. Мюнхен, 1953. С. 16–17; Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Вінніпег, 1974. С. 275–276.

Володимир Старик

РУЦЬКИЙ

Осип Дмитрович

(21.03.1886–11.12.1919) – сотник УГА.

Брат О. Ручького. Н. в м. Чернівці в сім'ї ремісника (тесляра). З 1900 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях. Випус-

ник крайової госп. СШ. У 07.1910 іменованій президією Буковин. крайової культ. ради (БККР) асистентом 11-го рангового кл. Згодом працював ад'юнктом БККР в Чернівцях.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, службовцем військ. постачання 41-го піх. полку. З 01.1909 іменованій акцесистом (стажером) військ. харчового забезпечення в резерві на складі військ. провіанту в м. Перемишль (нині Польща). Від поч. ПСВ на фронті. З 05.1915 іменованій офіціалом військ. харчового забезпечення в резерві при дивізійній пекарні. У 11.1915 нагороджений Золотим хрестом заслуги з короною на стяжці медалі за мужність.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як поручник-інтендант УГА в Перемишлі. Виконував службу до 12.11.1918. Разом з 30 укр. старшинами потрапив у польс. полон, був вивезений до м. Краків і там інтернований. Після звільнення з полону призначений старшиною інтендатури 3-го Галиц. корпусу в м. Стрий (нині Львів. обл.). З 1.03.1919 іменованій сотником інтендатури при Стрий. ОВК.

Як делегат головнокомандувача військ Наддніпрян. України неодноразово брав участь у переговорах з представниками гол. командування Польс. війська. 18.05.1919 делегація ДА УНР в складі полк. Левчука, полк. Антончука, сот. Р. й хор. Чуппа, отримавши 17.05.1919 письмові повноваження від наказного от. ДА УНР В. Осецького, вела перемовини в штабі ген. Ю. Галлера про якомога швидше припинення бойових дій на Волин. фронті, пропонуючи встановити демаркац. лінію, яка б відповідала лінії фронту станом на 18.05.1919. Після переходу УГА через р. Збруч 17.07.1919 включений до складу укр. військ. делегації (голова – полк. П. Ліпка), покликаної припинити бойові дії на польс. фронті й стримати польс. війська від переходу через р. Збруч. Як секретар делегації виїхав 20.07.1919 до Львова, де було сформовано єдину укр. військ. делегацію з представників УНР та ЗУНР. Згодом мі-

сія полк. П. Ліпка продовжила переговори в м. Демблін (нині Рицького пов. Люблін. в-ва, Польща) 10–16.08.1919, обговорюючи проблеми звільнення військовополонених та надання добровольцям з Галичини можливості служити в ДА УНР. За дорученням Гол. от. С. Петлюри, у порозумінні з Диктатором ЗУНР Є. Петрушевичем, 25.08.1919 виїхав з м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) до м. Варшава в складі спільної делегації УГА та ДА УНР (полк. П. Ліпка, сотники О. Луцький, С. Магаляс, П. Мшанецький, Р. Гузар та Р.). У Варшаві укр. делегація 1.09.1919 підписала перемир'я з польс. стороною терміном на 1 місяць.

Восени 1919 команд. харчового складу Команди запілля УГА в м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.). Наприкінці 11.1919 захворів на тиф.

П. у шпиталі м. Жмеринка, де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Ганчарик Т. Напад на обоз в чотирикутнику смерті. Уривок зі споминів // ЛЧК. 1938. Ч. 2. С. 17–18; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009. С. 416–418; Імена вивезених Поляками Українців з Перемишля // Український Голос. 1918. 7 груд.; Капустянський М. Похід Українських Армій на Київ–Одесу в 1919 році. Кн. 2. Ч. 3. Мюнхен, 1946. С. 157; Кузьма О. Листопадові дні 1918. Нью Йорк, 1960. С. 244; Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 28 берез.; Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Відень, 1922. С. 186–187; Рожченко Б. Сумної пам'яті дні в Перемишлі // Український Скиталець. 1920. Ч. 2. С. 13–17; Список імен у війську Західної Облaсті Української Народної Републіки, з днем 1. марта 1919 // Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. 1919. Ч. 8. 25 берез. С. 11; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 323; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 118; Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 60; Шеф нашої редакції у делегата отамана Петлюри, полковника п. Ліпки і галицько-укр. делегата п. Магаляса // Нова Рада. 1919. 7 верес.

Володимир Старик

С

САБАТ
Микола Євгенович

САВИЦЬКИЙ
Григорій

САБАТ

Микола Євгенович

(09.12.1867–05.08.1930) – педагог, науковець. Н. в м. Обертин (нині смт Тлумац, р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. 1887 закінчив гімназійні студії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Випускник філол. ф-ту Львів. ун-ту. Проходив стажування з класичних мов в Італії та Греції. Д-р філософії. З 1894 учителював у польс. г-зії м. Станиславів. 1905–27 – дир. укр. г-зії м. Станиславів. Викладав латину, з 1910 – грец. й укр. мови. З 1908 – чл. НТШ, згодом чл.-співробітник філол. комісії Краків. АН. 1915 заарештований рос. владою, невдовзі звільнений. 1916 виїхав до м. Відень. 1917 повернувся до м. Станиславів.

16.02–25.05.1919 – тов. (заст.) держ. секретаря освіти і віроісповідань, гол. референт у секції середнього шкільництва ДСОВ ЗУНР. Зі встановленням польс. влади в Сх. Галичині 25.05.1919 заарештований. Згодом звільнений з г-зії, змушений емігрувати до Австрії. Проф. грец. філології та античної археології УВУ м. Відень, згодом м. Прага. 30.08.1920 включений Є. Петрушевичем до складу кодифікаційної комісії при КУД. У 10.1920 іменований відпоручником КУД для прийому матуральних іспитів у випускників гімназійн. курсів у таборі інтернованих м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберець, краю, Чехія).

У 11.1921 отримав дозвіл від польс. влади на повернення до м. Станиславів, поновлений на посаді дир. укр. г-зії. Водночас викладав класичну археологію в Укр. таємному ун-ті м. Львів (1921–24). Незважаючи на поганий стан здоров'я і сімейні трагедії, займався наук. працею. Упорядник 2-томного вид. "Кобзаря" Т. Шевченка (1929–30), автор наук. праць з історії грец. л-ри й античного мист-ва. Від 08.1927 – дир. АГ у м. Львів.

П. у с. Заліски (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). 8.08.1930 похований у родинному гробівці на тер. міськ. цвинтаря (нині Івано-Франк. меморіальний сквер) м. Станиславів.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен,

1975. С. 681–682; Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 452–455; †Др Микола Сабат // Діло. 1930. 9 серп. Ч. 175. С. 6; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 446, 458, 487; Т. 3. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2005. С. 167; По смерті дир. М. Сабата // Діло. 1930. 12 серп. Ч. 177. С. 3.

Микола Вітенко

САВИЦЬКИЙ

Григорій

(25.02.1889–23.03.1931) – правник, старшина УГА. Н. в с. Негрибка (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (1900–08), на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Учасник б-би за відкриття укр. ун-ту в м. Львів; 1910 за участь у маніфестації засуджений на 3 місяці ув'язнення та відрахований з ун-ту. Закінчив правн. студії у Віден. ун-ті.

У 09.1916 мобілізований до австро-угор. армії; служив у бойових ч. на фронті. З 11.1918 – підхорунжий, потім хорунжий УГА. Від 07.1919 перебував на Наддніпрян. Україні. Навесні 1920 потрапив у польс. полон, інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща), звільнений 23.12.1920. Заарештований польс. владою у 11.1922, згодом звільнений з-під варти.

Від 1923 працював у канцелярії адвоката Т. Жовнірчука в м. Броди (нині Львів. обл.). Діяч повітов. філій т-в "Рідна школа", "Луг", "Просвіта". У 03.1930 відкрив власну адвокат. канцелярію в м. Яворів (нині Львів. обл.), на поч. 07.1930 переніс її до м-ка Олесько (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). Займався громад. діяльністю.

П. у м-ку Олесько.

Літ.: Посмертна згадка // ЛЧК. 1931. Ч. 12. С. 24; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 122.

Богдан Паска

САВИЦЬКИЙ

Петро

(26.06.1892–01.1920) – старшина УГА. Н. в с. Негрибка (нині Перемишл.

пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1913). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював на фронті в 10-му піх. полку австро-угор. армії; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – з 11.1918. 1.01.1919 іменованій поручником. Командував куренем у військ. групі “Крукеничі”, потім у 14-й бригаді. Перебував за р. Збруч.

П. від тифу в м. Гнівань (нині Вінниц. обл.).

Лім.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 19; Звідомлення виділу “Кружка родичів” при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. “З юних днів, днів весни” з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 144; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 304.

Петро Гуцал

САВРИЧ

Карло Авксентійович

(псевд.: Ю. А. Максимович; 18.01.1892–17.07.1934) – громад. і політ. діяч. Н. в с. Кукільники (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де брав активну участь у діяльності Наук. гуртка (кер. проф. Ю. Чайківський), зокр. 1910 підготував реферат “Історичні народні пісні”, 1912–13 очолював виділ гуртка.

1913 вступив на юрид. ф-т Львів. ун-ту, але на 2-му курсі був мобілізований до австр. армії. Старший стрілець 6-ї сотні Легіону УСС. У 08.1916 потрапив до рос. полону.

1917–19 – діяч лівого крила УПСР (боротьбистів), яке 1920 увійшло до КП(б)У. На поч. 1919 повернувся до Сх. Галичини для підпільної роботи. 16.02.1919 в Станиславові (у той час столиця ЗУНР) відбулася установча конф. повітов. представників (“з’їзд відпоручників”) нової легальної, опозиційної до уряду ЗУНР, громад.-політ. орг-ції – СРС, що розпочав свою діяльність наприкінці 1918 (№ 1 його газ.

“Републіканець” вийшов 1.01.1919). На цій конф. 1-м виголосив промову С. від імені Галиц. філії Центр. інформ. бюро при Директорії УНР. Саме ця конф. спричинилась до орг-ції КПСГ, рішення про що прийнято в 02.1919. С. – один з організаторів крайової парт. конф. у м. Станиславів, очолив 1-й ЦК КПСГ. Брав участь у складанні програми СРС, скликанні й проведенні його з’їзду 30–31.03.1919 в Станиславові та повітов. з’їзду в м. Більшівці (нині смт Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) 6.04.1919, на який прибуло 120 представників з 20 навколишніх сіл.

1919–20 служив в УГА. Після окупації тер. ЗУНР польс. військами відступив з УГА на Наддніпрян. Україну. 1920 – на підпільній роботі в м. Львів, на Закарпатті.

На поч. 1921 організував закорд. к-т КПСГ в м. Відень. 1921–26 – на дипломатичній службі: секретар посольства УСРР у м. Варшава (1921–23), заст. уповноваженого Наркомату закорд. справ СРСР при уряді УСРР.

З 1924 – чл. ЦК, 1925–28 – чл. Політбюро ЦК КПЗУ. Водночас був секретарем Закорд. бюро допомоги КПЗУ в м. Харків. На IX з’їзді КП(б)У (Харків, 6–12.12.1925) обраний канд. у чл. ЦК КП(б)У (у списку як Ю. А. Максимович). Стояв на позиціях укр. нац. комунізму, належав до групи О. Шумського. Разом з Р. Турянським, І. Кріликом і Р. Роздольським 1927–28 став в опозицію до нац. політики Москви в Україні. 1927 на лютнево-березневному пленумі ЦК КП(б)У, як офіц. представник КПЗУ, виступив на захист більшості ЦК КПЗУ й наркома освіти УСРР О. Шумського, звинувачених кер-вом ВКП(б) і КП(б)У в “націоналістичному ухилі”.

Наприкінці 1927 звільнений з усіх посад. Після розколу в КПЗУ, організованого Москвою, опинився в РСФРР. З поч. 1928 працював у м. Саратов (нині РФ), від 10.1929 – у Москві рядовим працівником Хлібо-тваринницького центру, потім старшим інспектором “Заготзерна”. 1929 виключений з ВКП(б) (поновлений 1930).

9.01.1933 заарештований у Москві співробітниками ОДПУ СРСР. Звинувачений

САВРИЧ
Карло Авксентійович

**САВЧИН
Михайло**

чений у належності до мережі УВО в УСРР та до підпільного Всеукр. боротьбістського центру. Постановою Колегії ОДПУ від 5.09.1933, як один з "керівників" "Московського центру УВО", ув'язнений на 10 р. ВТТ. Покарання відбував у Біломор.-Балт. таборі НКВС СРСР. Наклав на себе руки. Реабілітований 11.09.1958.

Дружина С. Ланіна-Максимович Клементина Антонівна (1901–37) ув'язнена 10.10.1933 в "справі УВО" на 10 р. ВТТ. Вдруге 25.11.1937 Особливою трійкою УНКВС по Ленінград. обл. приречена до страти й у складі 509 соловецьких бранців, етапованих до м. Ленінград (нині Санкт-Петербург), розстріляна в ур. Койранкангас біля с. Токсово (нині Всеволожького р-ну Ленінград. обл.).

Лит.: Альманах Станіславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 45–54; Глазунов Г. Чесне ім'я Карла Максимовича // Політика і час. 1991. № 5. С. 76–82; Зайцев О. Саврич Карл // Довідник з історії України: у 3 т. Т. 3. К., 1993; Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 101, 123–124, 284, 355, 368, 396, 398, 406, 411, 422–423, 427, 481, 483, 527, 584; Україна – Польща 1920–1939 рр.: з історії дипломатичних відносин УСРСР з Другою Річчю Посполитою: Документи і матеріали. К., 2012.

Сергій Дерев'яно

САВЧИН Михайло

(13.02.1895–05.10.1964) – підстаршина УСС, старшина УГА, педагог, громад.-політ. діяч. Н. в с. Татари (нині Залужани Самбір. р-ну Львів. обл.). Випускник учител. семінарії. Очолював т-во "Пласт" у м. Самбір.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті. У складі сотні Д. Вітовського брав участь у всіх походах і боях. 27.08.1915 поранений у бою біля с. Завалів (нині Підгаєцьк. р-ну Терноп. обл.). Вдруге поранений 3.09.1916 під час бою на г. Лисоня поблизу м. Бережани (нині Терноп. обл.). Тоді ж потрапив до рос. полону, який відбував

у таборі для військовополонених у передмісті Дарґара м. Царицин (нині Волгоград, РФ), згодом у таборі Дубовка біля м. Царицин. У 01.1918 разом з ін. усусами утік із полону, повернувся до України. До 08.1918 викладав у 1-й держ. укр. г-зії м. Рівне.

У кін. 10.1918 – співорганізатор підготовки збройн. перебрання влади в м. Самбір, навчав військ. справи старших учнів місц. г-зії та вчител. семінарії. Один з провідників Листопадового чину в Самборі. Як командант сотні УГА брав участь у польс.-укр. війні, поранений поблизу м. Мостиська (нині Львів. обл.).

Після визвол. змагань працював учителем. 1944 виїхав до Німеччини, де належав до кер-ва станиці Братства УСС м. Регенсбург. Згодом емігрував до США. Діяльний у громад. житті, секретар гол. управ Братства УСС та ОбВУА. Автор ст.-споминів про свій бойовий шлях в УСС та УГА: "В російському полоні (Спогад УСС)" (1952), "Маківка" (1953), "Українські Січові Стрільці на Срібній Землі" (1954), "Перший листопад 1918 р. в Самборі (Спогад)" (1957), "Схилимо голови перед їх тінями (У 45-річчя бою УСС на Маківці)" (1960) та ін.

П. після тривалої і важкої недуги в м. Філадельфія, похований на укр. цвинтарі м. Фокс Чейс (обидва шт. Пенсільванія, США).

Лит.: За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 219–227, 327, 460; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Михайло Савчин, видатний діяч комбатантського руху, помер у Філадельфії // Свобода. 1964. 7 жовт. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 114; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 34; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 150, 162, 196, 206.

Микола Лазарович

САВЧУК

Володимир Карольович

(18.03.1897–15.12.1919) – старший десятник УГА. Н. в с. Кучурів Малий (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї шев-

ця. З 1913 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.).

З поч. ПСВ призваний до австр. армії. Як десятник 43-го дивізіону польових гармат крайової оборони в 05.1915 був нагороджений срібною медаллю за хоробрість 2-го кл. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як старший десятник. На Наддніпрянщині – старший десятник 13-ї етапної сотні. Наприкінці 1919 захворів на тиф.

П. і похований у м. Вінниця.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 1. Львів, 1922. С. 37; Звідомлене Дирекції ц. к. державної гімназії в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 97; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 195.

Володимир Старик

САВЧУК

Іван

(21.09.1889–12.11.1935) – педагог, підстаршина УГА, громад. діяч. Н. в с. Довге (нині Тербовлян. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

В УГА служив підхорунжим у телеграф. сотні 2-го корпусу. Перебував у польсь. полоні.

1923 виїхав до Канади. Чл. УПТ, Т-ва допомоги укр. воєн. інвалідам, УСГ та ін.

П. у м. Торонто (пров. Онтаріо, Канада).

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 557.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

САВЧУК

Михайло

(01.01.1895–15.11.1975) – інж., старшина УГА. Н. в с. Перерів (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в Коломий. укр. г-зії та АГ м. Львів, матуру склав 1916 на гімназійн. курсах у м. Відень.

1915 вступив до Легіону УСС, учасник боїв біля м. Болахів і Галич (нині обидва Івано-Франк. обл.). 1.11.1918 призначений командантом м. Снятин

(нині Івано-Франк. обл.). Згодом у складі 3-ї Бережан. бригади УГА воював біля м. Львів. Був за р. Збруч, служив в інтендатурі 2-го Галиц. корпусу. Іменований поручником. Потрапив до польсь. полону. Після звільнення повернувся додому.

1927 завершив студії у вищій тех. шк. м. Данціг (нині Гданськ, Польща), здобув диплом інж.-електрика. Працював за фахом у м. Львів, потім у корінній Польщі. Під час нім. окупації 1941–43 проживав і працював у м. Тернопіль.

На поч. 1944 емігрував на Зх. 1949 виїхав з Німеччини до США. Працював на вир-ві. Чл.-засн. Т-ва укр. інженерів Америки, чл. НТШ в США. Автор електротех. словника. Співпрацював з укр. тех. вид. Нагороджений Хрестом С. Петлюри.

П. у м. Нью-Йорк. Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Бл. п. інж. Михайло Савчук // Свобода. 1975. 21 листоп. Ч. 219. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 668.

Петро Гуцал, Ольга Малюта

САВЧУК

Петро

(11.07.1892–06.10.1957) – педагог, поручник УГА, громад. діяч. Н. в с. Угринів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Випускник учител. семінарії м. Сокаль. Працював пом. управителя 2-класної шк. с. Ценів (нині Козів. р-ну Терноп. обл.).

Під час ПСВ в складі австро-угор. армії воював на Італ. фронті. Після проголошення ЗУНР – доброволець УГА, служив в ОВК в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. Побував у “чотирикутнику смерті”, де двічі перехворів на тиф. Навесні 1920 інтернований поляками в таборі для військовополонених Домб'є (нині околиця м. Краків).

1921–37 – управитель шк. с. Ценів, від 1940 – учитель у м. Бережани (нині Терноп. обл.). Діяльний у громад. житті. 1923 – співініціатор відновлення в Ценеві читальні т-ва “Просвіта” та споживчої кооперативи “Єдність”, яку очолив. Пізніше емігрував до США.

**САВЧУК
Михайло**

**САВЧУК
Петро**

П. у м. Нью-Йорк, де й похований на цвинтарі Св. Реймонда.

Літ.: Бережанська земля: історично-мемуарний збірник / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970. С. 764, 769, 770, 771; Бл. п. Петро Савчук // Свобода. 1957. 9 жовт. Ч. 194. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 373; Т. 3. Вінніпер, 1966. С. 101, 221.

Микола Лазарович

САВ'ЮК

Іван

(01.07.1894–1985) – педагог, підстаршина УСС, старшина УГА. Н. в с. Кобаки (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Як гімназист 7-го кл. укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) вступив до Легіону УСС. Стрілець 3-ї сотні УСС. 30.09.1914 разом із сотнею усусів відбув на австр.-рос. фронт. Був учасником боїв за м. Дрогобич, Синьовідсько (нині смт Синьовідсько Верхнє Сколів. р-ну, обидва Львів. обл.). На г. Ключ захворів. Лікувався в м. Мукачево (нині Закарп. обл.). 26.01.1915 увійшов до складу 1-ї Гуцул. сотні К. Гутковського. Разом з нею 3.02.1915 був у поході до с. Вишків (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.), де 11.02.1915 брав участь у битві за Вишків. перевал. 21.03.1915 повернувся на відпочинок до с. Варпалянка (нині в складі м. Мукачево Закарп. обл.). 6.04.1915 знову вирушив на фронт, де став учасником боїв на г. Маківка (нині в Сколів. р-ні Львів. обл.). 30.05.1916 у бою за с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) потрапив у рос. полон. Перебував у м. Сибірськ (нині Ульяновськ, РФ). З полону повернувся до підрозділу 24.07.1918; військ.-польовий суд австр. армії в м. Коломия виправдав С.

За участь у боях 22.07.1916 нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість", 2.11.1917 – Хрестом військ. заслуг цісаря Карла. За час військ. служби отримав звання вістун, десятник, підхорунжий. Закінчив старшин. шк. в Моравії.

З проголошенням ЗУНР став на її захист. 5.11.1918 С. присвоєно звання хорунжого, 1.08.1919 – четаря. Спочатку був старшиною Гуцул. сотні в м. Косів.

Учасник Сігет. операції на Закарпатті. У складі 2-ї бригади 2-го корпусу УГА воював на Наддніпрян. Україні. Потрапив у польс. полон (04.1920), з табору в м. Тухоля (нині Польща) звільнений 3.03.1921.

1926 здобув наук. ступінь д-ра хімії в Грац. ун-ті (Австрія). До 09.1939 викладав у г-зії м. Рівне. З 1.07.1941 – заст. посадника (бургомістра) м. Рівне, на поч. 03.1942 став посадником. Наприкінці 1943 виїхав на Зх.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 249. Арк. 43 – 43 зв.

Літ.: Особисті вісти // Діло. 1926. 31 лип. Ч. 167; *Середжук П.* Лицарі Визвольної війни 1918–1919. Косів, 2018. С. 69.

Петро Середжук

САДАГҮРСЬКИЙ

Кость Михайлович

(16.05.1899–1919) – стрілець БП УГА та БК ДА УНР. Н. в с. Лукавець над Серетом (нині Лукавці Вижниць. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї. 1910–16 навч. в держ. укр. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.).

Восени 1917 покликаний на військ. службу, де перебував до 10.1918. Після розпаду Австро-Угор. монархії повернувся на Буковину, продовжив навч. в г-зії. У 01.1919 разом з групою гімназистів старших класів зголосився в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) до Укр. війська. Вступив як стрілець до БП УГА (штаб полку в м. Коломия). Після реорг-ції в 05.1919 БП УГА в БК ДА УНР воював на Наддніпрянщині на більшовиц. фронті.

Загинув під час однієї з фронтових акцій БК. Місце загибелі й поховання невідоме.

Літ.: *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 96б; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 15, 51; *Новосівський І.* Українська гімназія у Вижниці // Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 707.

Володимир Старик

САЄВИЧ**Микола-Амвросій Михайлович**

(17.12.1885–31.03.1944) – інж.-лісівник, науковець, військ. і громад. діяч. Н. в с. Старий Угринів (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї вчителя. Випускник г-зії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ), філос. ф-ту Львів. ун-ту. З 1905 працював практикантом і лісничим у держ. лісах с. Жаб'є (нині смт Верховина), м. Косів, с. Тянява (нині підпорядковане Болехів. міськраді; всі з Івано-Франк. обл.), с. Тустановичі (нині в складі м. Борислав Львів. обл.).

У 08.1914, як старшина австр. армії, зголосився добровольцем до УСС; у ранзі четаря 29.04–4.05.1915 брав участь у боях на г. Маківка (нині в Сколів. р-ні Львів. обл.). 1.06.1915 був поранений; після одужання командував сотнею. Очолював почесну варту укр. вояків на похороні І. Франка.

Від 07.1915 почав клопотати про вироблення дозволу УСС на просвітн. працю серед українців звільнених від рос. військ Холмщини, Підляшшя, ч. Полісся та Зх. Волині. 1916–18 – очільник “вербункового комісаріату УСС” у м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.). Завербував серед нас. Володимир-Волин. пов. пів сотні добровольців-легіонерів; під прикриттям “вербункової акції” передусім займався орг-цією укр. шкільництва, зокр. спричинився до відкриття шкіл у селах Бискупичі Шляхетські (нині Соснина), Будятичі (нині обидва Іваничів. р-ну), Вуйковичі (нині Залужне Локачин. р-ну), Руснів (нині Володимир-Волин. р-ну; всі Волин. обл.) та ін.; заст. голови окружної шкільн. ради. 1918 належав до складу комісаріату УСС на Поділлі, який розгорнув широку культосвітню діяльність, захищав інтереси укр. нас.

Після проголошення ЗУНР – військ. комісар у Косів. пов. Сотник УГА (1919–20). У 01.1919 в складі УГА брав участь у Мараморош-Сігет. кампанії, метою якої було приєднання Закарпаття до ЗУНР. Унаслідок бою з рум. військом разом з 20 старшинами та бл. 400 стрільцями потрапив до рум. полону, де перебував 17.01–10.1919. Командував зорганізованим ним у Румунії з поло-

нених галичан куренем УГА, який протягом певного часу охороняв кер-во ЗОУНР у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.); організатор т-ва “Пласт” (1919). Боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців, побував у “чотирикутнику смерті”, згодом у польс. полоні.

Після визвол. змагань – у м. Львів: навч. в Торг. шк. т-ва “Просвіта” (1921), закінчив 1-річну автошк. 1922 – бойовий референт Начальної команди УВО. Звинувачений польс. поліцією на “процесі листопадовців” через саботажні акції УВО та вбивство І. Твердохліба. Восени 1922 виїхав до м. Прага. Випускник філос.-природничого (1924; з відзнакою) і правн. (1927) ф-тів Празьк. ун-ту та лісового відділу Віден. політехніки. В Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія) захистив дис. “Шкідники карпатських лісів”; д-р філософії, права й лісівництва. Як стипендіат Мін-ва шкільництва ЧСР пів року перебував у відрядженні в Скандинавії. Працював надзвичайним асистентом професора каф-ри охорони лісу Віден. політехніки й приват-доц. лісового відділу Укр. госп. акад-ї в Подебрадах, де викладав лісові промисли, лісову адміністрацію та рахівництво, мисливство (1924–29). Автор праць із лісової ентомології на Закарпатті, укр. лісівницької термінології, співпрацював з Легією укр. націоналістів у ЧСР (1924–29). Нагороджений орденом С. Петлюри як сотник ДА УНР.

У 12.1929 запрошений митрополитом А. Шептицьким на посаду охоронця-управителя церк. угідь “Перегінська пуща” площею понад 30 тис. га. В одному з осередків маєтностей УГКЦ – с. Осмолода (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) та його околицях заснував зразкову пасіку, пром. форельне г-во, створив унікальний Лісовий музей, чимало експонатів якого згодом стали основою природничої експозиції Івано-Франк. обл. краєзнавчого музею, допомагав у підготовці молодих спеціалістів для лісового г-ва.

Після встановлення у 09.1939 рад. влади на ЗУЗ проживав із сім'єю в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Працював у лісовому г-ві.

САЄВИЧ
Микола-Амвросій
Михайлович

САЛЬСЬКИЙ
Володимир Петрович

13.03.1944, остерігаючись переслідувань рад. влади, виїхав до сестри М. Ощипко в м. Краків. Автор підручників "Мисливство" й "Охорона лісів".

П. від інфаркту міокарда в м. Краків, де й похований на Раковецькому цвинтарі. На честь С. в Старому Угринові названо одну з вулиць; в Осмолоді при місц. лісництві створено невеликий музей і встановлено пам'ятний знак; в Івано-Франківську названо вулицю (1998), встановлено меморіальну дошку (1998) на будинку, де 1939–44 мешкала сім'я С., відкрито кімнату-музей і закладено дендропарк ім. С. (2006).

Літ.: Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН 1920–1939 роки. К., 2007; *Науменко К.* Саєвич Микола // ЕІУ. Т. 9. К., 2012; *Тимченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011; *Федорів Т.* Микола Саєвич: січовий стрілець і сотник УГА, науковець і урядовець // Вісті Калущини. 2014. 5 верес.

Микола Лазарович, Іван Патер

САЄВИЧ

Омелян

(1869–1944) – фінансист, організатор укр. кооп. руху в Галичині, урядовець ЗУНР, громад. діяч. Дир. і ревізор Крайового союзу ревізійного (1904–21). Чл. ред. к-ту (1908–09), ред. (1910–14) госп. час. "Економіст" (Львів). Відп. ред. популярного додатку останнього – "Самопоміч" (1909–14). Чл. контрольної комісії Крайового шкільного союзу (1914).

У роки ПСВ разом з К. Левицьким організував у м. Відень 1-й укр. кооп. курс (1915). Чл. ревізійної комісії Ставропільського ін-ту (1916). Діяч УНДП, чл. ТНК (5.10.1916–19). Чл. фінансової комісії Львів. делегації УНРади (28.10.1918). Держ. ревізор ("контрольор") для нагляду над діловодством держ. касира (В. Мацкевича) (11–21.11.1918). Не зміг виїхати зі Львова під час відступу з міста уряду і ЗС ЗУНР, опинився під польськ. правлінням. Дир. Центр. кооп. банку "Крайовий союз кредитовий" (згодом Центробанк) у Львові (1921–39). Звичайний чл. НТШ у Львові.

Тв.: Саєвич О. Українська кооперація перед війною і в часи війни // Господарсько-кооперативний часопис. Львів, 1933. Ч. 1–2. С. 10–11.

Дж.: ДАЛО. Ф. 257. Оп. 1. Спр. 34. Арк. 2.

Літ.: Гелей С., Михальський Ю. Омелян Саєвич // Українські кооператори (Історичні нариси): у 3 кн. Кн. 2. Львів, 2001; Народній ілюстрований Календар Товариства "Просвіта" на звичайний рік 1926. Річник 48. Львів, 1925. С. 217; *Павлишин О.* Фінансова система та грошовий обіг у Західно-Українській Народній Республіці (листопад 1918 – червень 1919) // Грошовий обіг і банківська справа в Україні. Львів, 2005. С. 342, 360; *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914.* Lwów, 1914. S. 1030.

Олег Павлишин

САЛЬСЬКИЙ

Володимир Петрович

(04.07.1885–04.10.1940) – генерал-хорунжий ДА УНР, громад.-політ. діяч. Н. в м. Острог (нині Рівнен. обл.) у дворян. родині. Освіту здобув удома. Склав іспити в Острозькій г-зії. Випускник Вілен. військ. уч-ща (1906), Миколаїв. акад-ї Генштабу (1912). Підпоручник 126-го піх. Рильського полку. Згодом команд. роти 132-го піх. Бендерського полку, нач. штабу піх. д-зії.

Учасник ПСВ. З 07.1914 – старший ад'ютант штабу 70-ї піх. д-зії. З 10.09.1915 – капітан. З 27.05.1916 – в. о. пом. старшого ад'ютанта оперативного відділу штабу 12-ї армії. З 24.02.1917 – старший ад'ютант оперативного відділу генерал-квартирмейстерства штабу 12-ї армії. З 2.04.1917 – підполковник.

З 11.1917 – на службі УЦР. Нач. штабу 1-ї Сердюцької д-зії. Наприкінці 1917 – нач. штабу командування на Лівобережній Україні полк. Ю. Капкана. У 01.1918 – нач. штабу коменданта м. Київ от. М. Ковенка. Учасник боїв із загонами М. Муравйова. З 10.03.1918 працював у комісії з формування укр. армії. З 22.06.1918 – 1-й пом. нач. від-

ділу піших шкіл Гол. управи Військ. мін-ва УД. З кін. 01.1919 – нач. Гол. шкільн. управи Військ. мін-ва УНР. З поч. 05.1919 – команд. Запорізьк. корпусу ДА УНР, з його допомогою захопив для УГА плацдарм на лівому березі р. Збруч. Учасник спільн. походу ДА УНР та УГА на м. Київ. Корпус С. у складі групи А. Кравса успішно звільнив від більшовиків м. Проскурів (нині Хмельницький), м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.), м. Біла Церква (нині Київ. обл.), 30.08.1919 вступив до м. Київ. З 23.09.1919 – команд. ДА УНР. Учасник низки нарад у м. Жмеринка й Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) з командуванням УГА щодо подальшої стратегії визвол. б-би. 5.11.1919–07.1920 – військ. міністр УНР. З 11.09.1920 – у відставці. З 5.10.1920 – генерал-хорунжий. Згодом інтернований у таборі біля м. Каліш (Польща). З 10.02.1921 – чл. Вищої військ. ради УЦКУНР.

З 1924 – військ. міністр уряду УНР в екзилі. Чл. Об'єднання вояків армії УНР. Працював у редакції час. "За Державність", "Табор". Автор спогадів, упорядник зб. документів з історії визвол. змагань. Ініціатор відновлення т-ва "Січ" у Галичині. Послідовний прихильник С. Петлюри. 1926 брав участь у суд. процесі над С. Шварцбардом. Після окупації Польщі військами нацист. Німеччини 1939 перебував під домашнім арештом.

П. у м. Варшава, де й похований на цвинтарі "Воля".

Літ.: Валійський А. Генерал Володимир Сальський // Вісті Комбатанта. 1965. Ч. 5; Завадський В. Генерал Володимир Сальський (сильветка) // За Державність. 1964. № 10. С. 235–237; Коваленко С. Сальський Володимир Петрович // Чорні запорожці: історія полку. К., 2015; Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських військових змагань. Львів, 1995; Литвин М., Науменко К. Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). К., 2007. С. 384–386.

Іван Патрляк

САЛЮК Григорій

(06.02.1891–28.09.1968) – старшина УГА. Н. в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Львів.

Під час РСВ служив у 89-му піх. полку австро-угор. армії. У ранзі рахункового хорунжого вступив до УГА (11.1918). У 9-й Белз. бригаді був старшиною. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 іменованний четарем. У кін. 04.1920 опинився в польс. полоні, перебував у таборі м. Тухоль (нині Польща), звідки втік 13.10.1920. Через Німеччину прибув до ЧСР, де інтернований у таборах м. Ліберець і Йозефов.

Повернувся до Галичини. 1930-х проживав і працював у м. Львів.

Після ДСВ переїхав з Німеччини до США, проживав у м. Нью-Йорк. Чл. т-ва "Угнівщина", відділів ОбВУА й УККА, т-ва "Укр. нар. дім" у м. Джерсі-Сіті (шт. Нью-Джерсі). Відзначений Воєн. хрестом Армії УНР та Хрестом УГА.

П. у м. Нью-Йорк. Похований у м. Джерсі-Сіті.

Літ.: Помер Григорій Салюк, видатний жертводавець на ФКУ // Свобода. 1968. 1 жовт. Ч. 181. С. 1; Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 123; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 104, 660, 668; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 342; Українська заморська твердиня: Український Народний Союз: Ювілейний альманах 1894–1969. Джерзі-Сіті; Нью-Йорк, 1969. С. 164.

**Петро Гуцал,
Ольга Малюта**

САМАК Василь Іванович

(1894–1965) – військовик, майстер по дереву, коваль, мельник, музикант, громад. діяч. Н. в с. Баня-Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Служив у австро-угор. армії.

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Грав на скрипці, веселив стрільців гуцул. мелодіями. У складі УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19.

У міжвоєн. час у с. Баня-Березів мав кузню, працював мельником, столяром,

**САЛЮК
Григорій**

**САМАК
Василь Іванович
(сидить)**

САНДУЛЯК
Іван

різьбярем. Діяльний у громад. житті. Влітку 1937 врятував односельців-чл. ОУН, яким загрожувало покарання за насипану біля церкви символічну стрілець. могилу. Викарбував на круглому камені портрет Т. Шевченка і встановив його на могилі. Представникам польсь. влади селяни заявили, що насипана не стрілець. могила, а встановлено пам'ятник Т. Шевченку.

Протягом ДСВ й післявоєн. років провадив вишкіл вояків УПА. 1947 заарештований співробітниками МДБ, ув'язнений на 25 р. ВТТ. У листах із Сибіру просив прислати йому в конвертах крихти хліба. Повернувся додому 1956.

П. і похований у с. Баня-Березів. Не реабілітований.

Літ.: Березуни: Біографічні відомості про уродженців та жителів Бані Березівської, Вижнього Березова та Середнього Березова Косівського району / матеріали зібрали та впоряд.: М. Томащук, С. Симчич, С. Перцович. Коломия, 1994. С. 9; Гуцули у Визвольній боротьбі: Спогади січового стрільця Михайла Горбового / упор., вступ. слово, примітки, додатки, біограф. дов. Р. Ковалю, Ю. Юзича, П. Арсенича. Вінниця, 2009. С. 345; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Томащук М.* Березови в історії Гуцульщини. Коломия, 1997.

Микола Лазарович

САМПАРА

Павло Петрович

(12.09.1896–07.12.1937) – вояк Легіону УСС, старшина УГА, офіцер ЧА. Н. в с. Прошова (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. З дитячих літ проживав у с. Подусільна (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.), куди переїхала родина.

З 1915 воював у Легіоні УСС. У 10.1916 потрапив до рос. полону, відправлений до табору в Поволжі. Повернувся додому навесні 1918. Вступив до УГА, разом з нею в 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Був підхорунжим, у 08.1919 іменованій хорунжим. На поч. літа 1920 потрапив до концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Згодом у робітн. сотнях м. Казань

(нині РФ). Від 07.1920 – команд. підрозділу 1-го Галиц. полку 45-ї д-зії 12-ї армії ЧА. Учасник польсь.-рад. війни.

Після завершення польсь.-рад. війни протягом певного часу проживав у м. Умань (нині Черкас. обл.), після розформування полку (07.1922) – у м. Бердичів (нині Житомир. обл.). Потім навч. у дивізійній шк. молодшого командного складу в м. Вінниця, шк. червоних старшин м. Київ та Харків; закінчив навч. 1924. Надалі обіймав офіцер. посади в ЧА; 1931 – нач. штабу батальйону в м. Бердичів (нині Житомир. обл.). Звільнений з військ. служби 14.03.1936, будучи заст. команд. полку з госп. ч. Надалі експедитор 118-ї буд. дільниці військ. буд-ва в м. Бердичів.

Заарештований 4.09.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 29.11.1937 розстріляний у м. Бердичів. Реабілітований 30.01.1960.

Літ.: *Гасай Є.* Не втомлюся шукати. Тернопіль, 1998. С. 90–93; *Литвин М.* Галицькі осередки у Радянській Росії (1920 рік) // Студії з історії української революції 1917–1921 років: на пошану Руслана Яковича Пирого / гол. ред. В. Верстюк. К., 2011. С. 344–356; Реабілітовані історією. Житомирська область. Кн. 6. Житомир, 2013. С. 209; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 590.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

САНДУЛЯК

Іван

(13.08.1845–05.06.1927) – громад.-політ. діяч, делегат УНРади ЗУНР. Н. в с. Карлів (нині Прутівка Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) у бідній сел. сім'ї. У 10-річному віці залишився сиротою, був змушений наймитувати в заможних господарів. 1867–74 служив у австр. війську артилеристом. З часом став добрим господарем, талановитим різьбярем і поетом-самоуком. 1874 у рідному селі заснував Братство тверезості; діяв так активно, що спричинив банкрутство корчми в околиці, забезпечив собі перемогу в сеймових виборах. Разом з К. Трильовським і М. Кейваном

був серед засн. 1-ї на Покутті читальні "Просвіти" (1884). Співзасн. УРП. Приятелював з М. Павликом та І. Франком. С. кілька разів відвідував І. Франко, який присвятив йому оповідання "Історія хлопського кожуха" та "Сім казок". Допомогавав К. Трильовському при заснуванні "Січей" на Покутті, у с. Карлів став 1-м кошовим "Січі". З 9.04.1908 – заст. К. Трильовського в Гол. січовому к-ті. Посол Галиц. сейму 1908–13.

Чл. УНРади ЗУНР. Був серед делегатів ТКУ в м. Київ 23.01.1919. Описав своє село в газ. "Батьківщина", регулярно дописував до "Громадського Голосу". Автор колядок, які співало покутське селянство.

П. і похований у с. Карлів.

Тв.: Сандуляк І. Автобіографія // Громадський Голос. 1900. Ч. 29, 30.

Літ.: Гуйванюк М. Іван Сандуляк – визначна постать національного руху галицьких українців кінця ХІХ – початку ХХ століття // Питання історії України. Т. 8. Чернівці 2005. С. 81–85; Кейван І. Великий мужик "січовик" Іван Сандуляк // Гей там на горі "Січ" іде. Пропам'ятна книга "Січей". Вінніпег, 1965. С. 116–120; Костинюк І. Сандуляк – патріот, просвітник, "великий мужик" // Захід. 2000. 11 серп. С. 7; Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму. Львів, 2010. С. 177–178.

Юрій Плекан

САНОЦЬКИЙ

Іван

(14.12.1877–15.09.1935) – адвокат, громад.-політ. діяч, держ. повітов. комісар ЗУНР. Н. в с. Теглів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Випускник АГ м. Львів (1895). Студював право у Віден. ун-ті. Чл. укр. студент. т-ва "Січ" у Відні. Захистив докторську дис. у Чернів. ун-ті. Діяч УРП, арештований за участь у політ. виступах. Адвокатський пом. ("конципієнт") у конторі М. Лагодинського в м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Займався просвітн. і політ. діяльністю в повіті. 1909–35 – адвокат у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.).

Держ. повітов. комісар ЗУНР–ЗОУНР у м. Надвірна. Чл. міськради Надвірної,

голова місц. осередку т-ва "Рідна школа", дир. філії Укр. кооп. банку в м. Надвірна.

П. і похований у м. Надвірна.

Літ.: Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.). Львів, 2008. С. 99, 278–279; Д-р Іван Саноцький // Життя і Право. Львів, 1935. Вересень. Ч. 3. С. 6–7; Наш помяник померлих у 1935. р. по виході нашого календаря з друку // Народній Ілюстрований Календар "Просвіти" на звичайний рік 1937. Львів, б/р. С. 106; Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 189.

Олег Павлишин

САПЛІВИЙ

Дмитро

(1891–06.02.1961) – старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Кобиловоки (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). 1903–11 навч. в Терноп. г-зії. Студював в ун-тах м. Львів, Відень (Австрія), Прага (Чехія).

Після проголошення ЗУНР – старшина УГА.

1924 виїхав до Канади. Діяльний в укр. орг-ціях, жертводавець на благодійні потреби.

П. і похований у м. Форт Вільям (пров. Онтаріо, Канада).

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 562; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі. До сторіччя заснування. 1898–1998. Тернопіль; Львів, 1998. С. 494.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

САРДЕН

Іван

(д. і м. н. і с. н.) – художник-графік, четар УГА.

Після поразки визвол. змагань емігрував до ЧСР. Співпрацював з час. "Український Скиталець", який видавали інтерновані на чес. землях укр. митці й громад. діячі. Ілюстрував для "Українського Скитальця" поезії В. Пачовського (1923. № 6, 8–10). Ілюстрація

**САРНАВСЬКИЙ
Микола Вікторович**

**САРДЕН І. На вічну пам'ять
Остапові Нижанковському, 1923 р.**

до "Червоного суду" під заголовком "З кровавих днів України" видана окремою листівкою. Відомий за збереженими в Слов'ян. б-ці м. Прага тв.: "На вічну пам'ять Остапові Нижанковському" (1923), "Марко Проклятий" (1923), "Воїн з рушницею" (1924), "На вічну пам'ять Остапові Нижанковському" (II), "На вічну пам'ять українським мученикам" (1923). Майстерний рисувальник, творчість якого позначена рисами символізму.

Літ.: Пеленська О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. Нью-Йорк; Прага, 2005.

Оксана Тріска

**САРНАВСЬКИЙ
Микола Вікторович**

(30.05.1891–04.1947) – лікар, д-р медицини, санітарний поручник УГА. Н. в м. Чернівці в сім'ї землевласника-резеша (дрібногo шляхтича). Початкову освіту здобув у с. Костинці (нині Сторожинец, р-ну Чернів. обл.). 1901–10 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії в Чернівцях (матура 07.1910). Вищі студії розпочав на юрид. ф-ті ун-ту в Чернівцях, де провчився 2 семестри. 11.09.1911 от-

римав вихідне свідоцтво Чернів. ун-ту; виїхав з Чернівців, щоб студіювати медицину, але не встиг закінчити вищих студій до ПСВ.

Мобілізований до війська восени 1914. Служив фельдфебелем у маршовій компанії. Від 01.1916 іменованний санітарним хорунжим у резерві, від 01.1917 – санітарним лейтенантом у резерві 27-го фельд'єгер. батальйону. У 11.1914 лікувався в м. Відень, восени 1916 й навесні 1917 був поранений. Нагороджений срібною медаллю за хоробрість 2-го кл.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. війська як санітарний четар в ОВК м. Коломия. 1.03.1919 іменованний санітарним поручником. В. о. санітарного шефа ПВК м. Снятин до окупації рум. військами Покуття наприкінці 05.1919. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину, належав до санітарної служби КЕА. Після війни проживав і працював лікарем в Австрії.

П. і похований у м. Лінц (федеральна земля Верхня Австрія).

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 128; Повітова Військова Команда і Повітовий Комісаріят в Снятині // ЛЧК. 1936. Ч. 7–8. С. 25; Повітова Експозитура ЗУНР, в 1918 році, Снятин // Снятин. Зв'язковий з міста Снятина і околиць. 1972. Ч. 8. С. 9; Повітова Команда Снятин, грудень 1918, січень 1919 // Відновлення Української держави 1918 року. Збірник матеріалів / під ред. М. Бажанського. Детройт, 1979. С. 30; Спис іменвань у війську Західної Облaсті Української Народньої Республiки, з днем 1. марта 1919. Санітети // Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. 1919. Ч. 8. 25 берез. С. 9; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 289; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 43, 321.

Володимир Старик

**САСИК
Євстахій**

(05.04.1876–16.12.1919) – господар, громад. діяч, держ. міськ. комісар ЗУНР. Н. в м. Борислав (нині Львів. обл.) у сім'ї

заможного міщанина-рільника. Організатор просвітян. руху в Бориславі, засн. місц. філії т-ва "Народна торгівля", організатор осередку т-ва "Січ", чл. акційної спілки "Всесвітня бібліотека".

Міськ. комісар ЗУНР у Бориславі (11.1918–05.1919). Чл. фінансової комісії повітов. УНРади в м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Навесні 1919 разом з комісаром м. Тустановичі (нині в складі м. Борислав) Ф. Левицьким здійснив поїздку до ЧСР з метою укладення контракту на постачання нафти й нафтопродуктів в обмін на продовольство. У 07.1919 разом з УГА перейшов на Наддніпрян. Україну. Захворів на тиф.

П. у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). 10.01.1920 перепохований на кладовищі "На потоці" м. Борислав.

Дж.: ЛНБ. Відділ рукописів. Ф. 57. Спр. 22. Арк. 87.

Літ.: Вперед! 1920. 4 січ. Ч. 4. С. 4; Дрогобиччина – земля Івана Франка / ред. А. Гладилевич. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. Т. 3. С. 246–249; Посмертні згадки. Евстахій Сасик // Нова Рада. Львів, 1920. 17 січ. Ч. 11. С. 4; *Тарнавський Р., Микулич О.* Книга пам'яті бориславців та східничан. Борислав, 2004. С. 30.

Олег Павлишин

САССОВЕР

Давид-Мендель (Данило)

(12.04.1889 – д. і м. с. н.) – лікар, д-р медицини. Єврей за національністю. Н. в с. Заболотці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї купця. Випускник польсь. г-зії м. Тернопіль (1910). Студював медицину у Львів. і Віден. ун-тах. Працював лікарем у Тернополі.

Вступив до УГА 10.12.1918. До 06.1919 був лікарем шпиталю Терноп. ОВК. 1.03.1919 отримав військ. звання поручника-лікаря. Від кін. 06.1919 – начальний лікар 21-ї Збараз. бригади. Перебував за р. Збруч; восени 1919 – на поч. 1920 – у 2-му корпусі.

Після війни проживав у м. Львів, працював хірургом у заг. шпиталі, провадив власну практику. Робив пожертви на єврейс. та укр. освітні й мед. установи.

Загинув під час нацист. окупації м. Львів 1941–44.

Літ.: *Гуцал П.* Вихідці з Брідщини, учні гімназії в Бродах – старшини і підстаршини Української Галицької Армії // Брідщина – край на межі Галичини й Волині. Зб. 9. Матеріали 10-ї науково-краєзнавчої конференції. Броди, 2016. С. 72; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 409; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 341.

Петро Гуцал

СВИСТУН

Теодор

(21.04.1900–29.07.1963) – четар УГА і ДА УНР, адвокат, співак, громад. діяч у діаспорі. Н. в с. Сороцько (нині Сороцьке Теремовлян. р-ну Терноп. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль.

З 12.1918 – хорунжий, командант 4-ї сотні в Козац. загоні ім. І. Гонти під командуванням А. Долуда (потім сотня діяла в складі куреня 10-ї Янів. бригади УГА). 1.03.1919 іменований четарем. Надалі командував 2-м куренем у 9-й Белз. бригаді. Перебував за р. Збруч. Навесні-влітку 1920 служив у Волин. д-зії ДА УНР.

Повернувся додому, 1921 склав матуру в укр. г-зії м. Тернопіль. Виїхав до брата В. Свистуна в США. Служив в амер. армії. Проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія), працював в адвокат. канцелярії, згодом провадив власну практику. Співорганізатор і чл. управи відділення ОДВУ (1933), секретар відділу УНС, голова виконного к-ту Т-ва громадян Філадельфії (з 11.1938); 28.02.1939 очолив новоств. у місті відділ т-ва "Карпатська Україна"; чл. ОБВУА.

Випускник Темпльського ун-ту м. Філадельфія. Запрошений для запису співаних ним коломинок амер. фірмою "Columbia", що випустила найбільшу кількість укр. звукозаписів на ринок Пн. Америки. Твори, які а capella виконав С., були відомі загалу укр. діаспори. Вийшли у світ платівки серії F з його виконанням: 1. Гуцульська коломинка – 1 сторона / Аркан дрібний – 2 сторона; 2. Зелений дубочку, чого похилився – 1 сторона / Марш Української Галиць-

СВИСТУН
Теодор

кої Армії – 2 сторона (Нью-Йорк, 1930; сучасну обробку цього маршу зробив гурт “Плач Єремії” під назвою “Ми йдем вперед” у відеоряді з Євромайдану); 3. Ой, ти моя, дзюбо люба – 1 сторона / Козацька шумка – 2 сторона (разом з П. Гуменюком) (1930). Час звучання кожної сторони платівки 20–25 хв.

Разом з підприємцем Л. Тягнибоком профінансував вид. праці колиш. пор. УГА, д-ра С. Іваницького “Переяславський договір з 1654 року. Правна якість заложеного цим договором відношення договірних сторін” (Детройт, 1954). Кільканадцять років до кін. свого життя разом з дружиною Антонеттою вів укр. радіопрограму у Філадельфії. Працював в Укр. горожан. клубі. Жертводавець на нац. цілі укр. діаспори. Відзначений Воєн. хрестом Армії УНР (30.10.1961).

П. у м. Філадельфія.

Лит.: Адв. Теодор Свистун помер у Філадельфії // Свобода. 1963. 2 серп. Ч. 145. С. 1; Двадцятьп’ять-літній ювілей Українського інституту імені М. Грушевського в Едмонтоні. Вінніпег, 1943. С. 120; *Клименко І.* Дискографія української етномузики (автентичне виконання). 1908–2010: Ілюстрований хронологічний реєстр з анотаціями і покажчиками. К., 2010. С. 323; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 107, 669; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318; Українська заморська твердиня: Ювілейний альманах у 75-річчя Українського Народного Союзу 1894–1969. Джерзі Сіті; Нью Йорк, 1969. С. 194; *Федорняк Н.* Звукозаписи українського фольклору в Північній Америці. Історична еволюція і жанрова типологія // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Мистецтвознавство. Вип. 30–31. Ч. 2. Івано-Франківськ, 2015. С. 90; *Voitsenko O.* The Annals of Ukrainian Life in Canada. Vol. 4. California, 1969. P. 84.

Ольга Малюта

СВІДЕРСЬКИЙ Володимир Гнатович

(01.11.1888–04.11.1952) – четар УСС, сотник УГА, лікар, громад. діяч, меценат. Н. в м-ку Білий Камінь (нині с. Золо-

чів. р-ну Львів. обл.) у багатодітній сім’ї коваля. Випускник Білокамін. нар. шк. та г-зії м. Золочів. Навч. на мед. ф-ті Віден. (за ін. даними – спочатку Львів.) ун-ту. Активіст т-ва “Сокіл” та студент. орг-ції “Мед. громада” в м. Львів.

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті як медик, команд. чети. Відзначився в битві на г. Маківка в Карпатах (29.04–4.05.1915). 29.05.1915 під час бою поблизу с. Лисовичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) потрапив до рос. полону. Перебував у таборі військовополонених м. Ташкент (нині Узбекистан), звідки разом із сот. УСС О. Букшованим утекли. Подолали вплав р. Волга, берегом Каспійського м. дісталися Персії (нині Іран), далі – Іраку, де на боці д-в Центр. блоку взяли участь у гол. битвах проти брит. військ. За виявлену хоробрість нагороджені нім. орденами “Залізний хрест” 2-го ст. і турец. військ. медалями “Галліполійська зірка”. Наприкінці 1916 разом з ч. 15-го корпусу осман. армії, відправленими на допомогу австро-угор. військам, через Балкани й Угорщину прибули до Галичини. Належав до т. зв. Лицарства залізної остроги – стрілець. романтично-бурлеск. ордену, гол. завдання якого – плекання товариської к-ри й формування х-ру на базі вояцької шляхетності; певний час був його очільником – “великим комтуром”. 1917–18 завершив навч. у Віден. ун-ті,

СВІДЕРСЬКИЙ Володимир Гнатович
(посередині) і санітари

отримав диплом лікаря. Співініціатор ств. 31.05.1917 в м. Відень таємного укр. військ.-революц. гуртка, який пропагував відірвання укр. земель від Австрії і приєднання їх до Наддніпрян. України.

Під час боїв 11.1918 в м. Львів забезпечував мед. пост на Цитаделі. У 12.1918 відзначився в боях поблизу м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), 1919 – біля м. Долина (нині Івано-Франк. обл.). Згодом боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців; команд. військ. шпиталів: групи "Схід" у с. Ожидів (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) та 1-ї бригади УСС (від 09.1919) у м-ку Браїлів (нині смт Жмерин. р-ну Вінниц. обл.); гол. лікар 3-го корпусу УГА. Надавав мед. допомогу нас. Наддніпрян. України.

Після визвол. змагань протягом певного часу перебував у Відні (1920). Працював лікарем у м. Данциг (нині Гданськ, Польща; до 1923) та м. Прага (нині Чехія; 1923–27). Від 1927 – у м. Білий Камінь: спочатку працював у лікарні при катол. монастирі, згодом займався приватною лікар. практикою. Вирізнявся професійним гуманізмом, лікував нужденних хворих безкоштовно. Матеріально підтримував читальню т-ва "Просвіта" й Союз українок, вид-т-ва "Сільський господар". Лікував підпільників ОУН та під час ДСВ – вояків УПА.

У 07.1944 виїхав до Німеччини (м. Ганновер), де лікував біженців. 1948 емігрував до США; після мед. студій працював лікарем у м. Роум (шт. Нью-Йорк), придбав невелику ферму. Діяльний у громад. житті, належав до Братства УСС, УЛТ.

П. від раку шлунка в м. Роум, де й похований на кладовищі Талберг. За заповітом, прах С. мають перепоховати в Україні. На честь С. у с. Білий Камінь назвали райлікарню (1996), на стіні якої встановили меморіальну таблицю; діє благодійний фонд ім. С., котрий очолює його внучата племінниця Н. Малиновська.

Літ.: *Галактіон Чипка [Р. Купчинський]. Лицар і людина (Лист до бл. п. Д-ра Володимира Свідерського) // Свобода. 1952. 15 листоп. С. 3; За волю*

України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 467; Їх імена вшановує Золочівщина: краєзнавча пам'ятка. Вип. 2. Золочів, 2013; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016.

Микола Лазарович

СВІСТЕЛЬ

Микола Томович

(03.07.1895–1926) – старшина УГА, вчитель. Брат Ф. Свістеля. Н. в м. Бучач (нині Терноп. обл.) у сім'ї шевця. Походив з укр.-нім. сім'ї. Здобув освіту в учител. семінарії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ).

Від 1916 служив в австро-угор. армії. До УГА вступив наприкінці 1918; мав військ. звання хорунжого. Від 07.1919 перебував за р. Збруч.

Залишився в рад. Україні. Учителював на Полтавщині. Навесні 1926 пішов з дому й не повернувся. На переконання рідних, був заарештований і закатований на допиті співробітниками ДПУ УСРР, які приховали свій злочин.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 664.

Літ.: *Дрозд В.* Він смерті у вічі дивився. Чернівці, 2010. С. 10.

Петро Гуцал

СВІСТЕЛЬ

Франц Томович

(17.07.1887–04.07.1966) – адвокат, д-р права, старшина УСС та УГА, громад.-політ. діяч. Брат М. Свістеля. Н. в м. Бучач (нині Терноп. обл.) у сім'ї шевця. Походив з укр.-нім. сім'ї. Випускник г-зії рідного міста (1909). Студював право у Львів. і Віден. ун-тах, навч. у вищій торг. шк. м. Відень. Напередодні РСВ відбув суд. практику в окр. суді м. Бережани (нині Терноп. обл.).

У 08.1914 мобілізований до австро-угор. армії; зумів перевестися до Легіону УСС, де служив харчовим інтендантом. 1918 перебував на Наддніпрян. Україні; іменований поручником УСС.

Після Листопадового чину 3.11.1918 призначений комісаром у Перемишлян. пов. на Львівщині; займав цю посаду до 01.1919. Надалі служив старшиною в тилкових ч. УГА. Перебував за р. Збруч.

СВІСТЕЛЬ
Микола Томович

СВІСТЕЛЬ
Франц Томович

СВІТЛИК
Остап Іванович

Після закінчення війни повернувся до м. Бучач. Здобув ступінь д-ра права, 1922 відкрив власну канцелярію в м. Перемишляни (нині Львів. обл.). Займався фаховою працею, одночасно брав активну участь в укр. громад. житті міста й повіту; очолював повітов. к-т УНДО (з 1926), філію "Просвіти" й гурток УПТ "Рідна школа"; був начальним дир. Українбанку; співзасн. кредитових і споживчих кооперативів, чл. гол. управи "Центросоюзу" тощо. У 09.1937 переїхав до м. Львів, де продовжив адвокат. і громад.-політ. діяльність. У 01.1938 на нар. з'їзді обраний чл. ЦК УНДО, 29.01.1938 на засіданні останнього – гол. секретарем партії.

Рятуючись від арешту співробітниками НКВС СРСР, восени 1939 переїхав з дружиною (вона дорогою п.) та синами до окупованої нім. військами Польщі. 1941 в м. Краків заарештований гестапо й кинутий до концтабору Аушвіц (біля м. Освенцим, Польща). Після звільнення наприкінці 1944 перебував у ДП в Австрії та Німеччині; зокр. в таборі біля м. Ельванген (нині земля Баден-Вюртемберг, Німеччина) був правн. дорадником.

1950 виїхав до США. Поселився в м. Сіракузи (шт. Нью-Йорк). Був співробітником міськ. відділу УККА, викладав у шк. українознавства, належав до т-ва "Самопоміч", Т-ва укр. ветеранів, Т-ва укр. правників в Америці. В останні роки життя був прикутий до ліжка важкою хворобою.

П. у м. Сіракузи.

Лит.: Бучач і Бучаччина: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972. С. 405; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 137–138; Д-р Франц Свістель, видатний діяч, помер у Сиракузах // Свобода. 1966. 6 лип. Ч. 123. С. 1; *Дрозд В.* Він смерті у вічі дивився. Чернівці, 2010. С. 9–10; *Логаза М.* Д-р Франц Свістель (Посмертна згадка) // Свобода. 1966. 19 лип. Ч. 131. С. 3; Українська Галицька Армія / Д. Микитюк. Вінніпег, 1960. Т. 2. С. 39.

Петро Гуцал

СВІТЛИК

Остап Іванович

(25.02.1879–22.05.1965) – педагог, журналіст, сотник УГА, громад. діяч. Н. в м. Судова Вишня (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.) в сім'ї коваля. Навч. в укр. класах при держ. г-зії м. Перемишль (нині Польща), з 1896 – у нововідкритій 2-й держ. укр. г-зії в Перемишлі, де влітку 1900 склав матуральні іспити. Вищі студії розпочав у Львів. ун-ті, який не закінчив через сецесію укр. студентів 1901–02. З 1903 студював філологію на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. З 06.1905 отримував держ. стипендію (210 корон щорічно), призначену для студентів укр. національності Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Січ", секретар його "Научного кружка" з 10.1903, з 03.1904 – чл. правління "Січі". Учасник урочистого привітання М. Лисенка 7.05.1904 в домівці "Січі" під час святкування ювілею в Чернівцях. Чл.-засн. укр. спорт. т-ва "Сокол" у Чернівцях, чл. правління (справник) з 1904. Співпрацював із закорд. к-том РУП, 1903 видав у політ. б-ці РУП у своєму перекладі працю К. Лібкнехта "Державна зрада й революція". Недовго був ред. щоденного час. "Буковина". Перекладав худож. та публіцист. тв. з нім. та франц. мов, публікував їх у газ. "Буковина" та ін. часописах.

З 09.1906 працював учителем-суплентом 2-ї держ. укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). У Чернів. ун-ті на поч. 02.1908 склав професорські іспити з лат. та грец. мов як осн. предметів, у 06.1908 – іспит на вчителя СШ з лат. мови, у 11.1908 – іспити з професури лат. та грец. мов для вищих г-зій. З 1910 працював постійним учителем, з 1913 – проф. г-зії, викладав лат. й грец. мови.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем. Від 01.1904 іменованний кадетом резерву, 01.1909 – хорунжим резерву 89-го Галиц. піх. полку зі штабом у м. Ярослав (нині Польща). У 01.1910 переведений у неактивний стан як хорунжий 36-го піх. полку крайової оборони (штаб полку в Коломійі). Від 01.1912 іменованний лейтенантом (неактивним) 36-го піх. полку, від 09.1914 – лейтенантом ландштурму.

Під час РСВ воював на Сх. фронті. З 07.1915 іменованій обер-лейтенантом. На поч. 1917 потрапив у полон, був інтернований у таборах біля м. Усть-Каменогорськ (нині Казахстан). Повернувся з полону 1918, продовжив військ. службу як обер-лейтенант ландштурму, військ. комендант с. Дуліби (нині Стрий. р-ну Львів. обл.).

Чл. укр. конспіративного к-ту в м. Стрий, який надвечір 31.10.1918 організував у сотні, чети й рої прибулих до будинку "Руської бурси" добровольців. Учасник Листопадового чину в м. Стрий. Поручник Стрий. ОВК. Команд. куреня 1-ї Гірської бригади УГА. 1.03.1919 іменованій сотником. У 04.1919 був призначений повітов. військ. комендантом пов. Городенка (замінив на цій посаді пор. І. Горбачевського). Командував також прикордонним куренем у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), основу якого склали стрільці та старшини запасного куреня БП. Завдяки співпраці з буковин. стрільцями й старшинами у 04.1919 попередив антиукр. виступ польс. підпілля в м. Городенка, заарештувавши бл. 60 польс. диверсантів. Під час евакуації 24.05.1919, спричиненої нападом рум. військ на Покуття, вивів у цілковитому порядку з обозами ПВК м. Городенка та прикордонний курінь Городенка, прямуючи через Коломию до м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.). 26.05.1919 прибули до м. Нижнів (нині с. Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Організував охорону мосту, яким планували переправлятися через р. Дністер усі ч. УГА, після чого міст мав бути зруйнований. Після переходу УГА за р. Збруч воював у складі бойової групи "Нижнів", згодом у складі 2-го корпусу УГА. Восени 1919 повернувся до м. Коломия, де був заарештований та ув'язнений польс. окупац. владою.

З 12.1922 повернувся до праці викл. класичної філології в г-зії з укр. викладавою мовою м. Коломия. Від 01.1924 переведений учителем 1-ї г-зії м. Ряшів (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Викладав грец., лат., нім. й укр. мови, завідував гімназійн. учнів. б-ками нім. та укр. л-ри. Паралельно викладав лат. мову

в приватній жін. г-зії м. Ряшів. 1933 повернувся до м. Коломия, де викладав у жін. г-зії УПТ "Рідна школа", 1939–41 – у жін. СШ. 1941–44 учителював у с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). У післявоєн. час працював дир. шк. с. Твіржа (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.). На поч. 1960-х вийшов на пенсію, повернувся до Коломиї.

П. у м. Коломия, де й похований на цвинтарі "Монастирок".

Літ.: А ми тую стрілецькую страву збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 260, 261, 280; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 294, 620; [Бурнадз М.] З днів тривоги на Покутті. Хроніка 23–28 травня 1919 // ЛЧК. 1929. Ч. 2. С. 18–20; Ч. 3. С. 15–18; Городенщина. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. С. 49; Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 997–1004, 1021, 1042–1045; Емга [Попович І.] Буковинський Курінь // Час. 1933. 23, 25 квіт.; Коллард Ю. Спогади юнацьких днів 1897–1906. Торонто, 1972. С. 77; "Над Прутом у лузі..." Коломия у спогадах. Торонто, 1962. С. 132, 180, 277; Спис іменвань у війську Західної Облaсті Української Народньої Републики, з днем 1. марта 1919. Піхота // Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. 1919. 25 берез. Ч. 8. С. 2; Старик В. Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921. Чернівці, 2009. С. 162; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 43, 312; Шанківський Л. Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 // "І". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 70. Львів, 2012. С. 27–47.

Володимир Старик

"СВОБОДА"

Укр. політ., культ.-просвітн. і госп. тижневик народовського спрямування, який видавали 1897–1938. 1897–1914, 1916–18 і 1922–38 виходив у м. Львів, 1915 – у м. Відень, 04–05.1919 – у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Після

захоплення Сх. Галичини поляками газета не виходила 1920–21. Спочатку “С.” видавали етимологічним, з 1900 – фонетичним правописом. Ред. “С.” в різні періоди були відомі укр. громад. й політ. діячі: С. Баран, В. Бачинський, О. Борковський, В. Будзиновський, К. Левицький, В. Охримович, М. Струтинський, Л. Цегельський, В. Целевич та ін. На поч. 20 ст. – неофіц. орган УНТП, УНДП, з 1925 – УНДО. Друкувалися статті й матеріали на актуальні теми внутр.-політ., культосвіт. й соц.-екон. життя ЗУЗ, огляди міжнар. політики, публіцист. тв., інформація, поточна хроніка, некрологи. Вміщували також публікації культ.-просвітн. х-ру, зокр. госп. поради, матеріали для самоосвіти та із с.-г. тематики й ін. Широко висвітлювалося становище в Рос. імперії, у т. ч. Столипінська аграрна реформа, рос.-япон. війна 1904–05 та ін. Подавали огляди та інформацію про австр. політику щодо українців. На сторінках “С.” публікували статті й матеріали відомих укр. публіцистів, учених, громад. і політ. діячів, серед них – С. Барана, С. Витвицького, М. Грушевського, Д. Коренця, К. Левицького, В. Мудрого, О. Назарука, Є. Олесницького, М. Струтинського, Л. Цегельського, В. Целевича, О. Яворського та ін. До “С.” несистематично видавали кілька спец. додатків: Промова депутата д-ра Є. Олесницького в справі Львів. ун-ту (1907, до № 8), “Що робили наші послы в парламенті” (Маніфест руського “українського” парламентського клубу (1911, до № 17), Відозва (1911, до № 51), “Виказ датків на стрілецькі цілі” (імовірно, 1916, до № 15) та ін.

“С.” у період ЗУНР відіграла важливу роль в інформуванні нас. про державотворчі процеси, роз’яснювала проблеми й виклики, що поставали перед кер-вом молоді д-ви. Серед знакових публікацій 1918 у “С.”, очолюваній у той час С. Бараном, були матеріали про Брест. мирн. договір, про утворення укр. Конституанти в м. Львів, звернення УНРади до нас. краю з приводу проголошення Укр. Д-ви. До 22.11.1918 “С.” виходила в м. Львів, після зайняття його польс. армією призупинила діяльність. 28–29.03.1919 на надзвичайному

Нар. з’їзді УНДП було прийнято рішення відновити випуск “С.”, але реалізувати його вдалося лише 20.04.1919. До 25.05.1919 “С.” на своїх сторінках інформувала читачів про ситуацію на польс.-укр. фронті, надзвичайний Нар. з’їзд УНДП, земельну реформу ЗУНР, освітню політику, роз’яснювала позицію трудовиків у низці важливих питань державотворення. Після встановлення польс. влади в краї випуск “С.” було призупинено.

З відновленням 1922 вид. “С.” на її шпальтах систематично висвітлювали політ. та соц.-екон. становище українців у Галичині й рад. Україні, питання громад. самоврядування на ЗУЗ та ін. Подавали інформації про життя українців у Румунії, ЧСР та ін. Друкувалися поетичні й прозові тв. Марка Вовчка, М. Гоголя, Є. Гребінки, О. Кобилянської, Р. Купчинського, Б. Лепкого, Л. Мартовича, Д. Рудяка, В. Стефаніка, О. Стороженька, А. Чайковського, Т. Шевченка та ін.

Літ.: Бачинський В. Преса ЗУНР в 1918–19 рр. // *Новий час*. 1936. № 176; *Животко А.* Історія української преси. Мюнхен, 1989–90; *Ігнатієнко В.* Бібліографія української преси, 1816–1916. Харків; К., 1930; *Кузутяк М.* Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1–2. К.; Івано-Франківськ, 2002, 2004; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Львова. Т. 1: 1848–1900. Львів, 2001.

Олексій Ясь

СЕВРСЬКИЙ МІРНИЙ ДОГОВІР 10.08.1920

Укладений у м. Севр (поблизу м. Париж, Франція) між д-ми Антанти – переможницями в ПСВ (Великою Британією, Італією, Францією, Японією), а також союзниками з ними Бельгією, Вірменією, Грецією, Польщею, Португалією, Румунією, Кор-вом СХС, Хіджазом та ЧСР з одного боку, і Туреччиною – з ін. Був складовою Версал. с-ми договорів; мав на меті не тільки відторгнення від Осман. імперії араб. регіонів, а й розчленування турец. тер. В основу договору були покладені умови англо-франц. угоди Сайкса –

Піко й рішення конф. д-в у м. Сан-Ремо (Італія; 1920). На час підписання С.м.д. 10.08.1920 значна ч. Туреччини вже була окупована військами д-в Антанти.

За умовами С.м.д. 10.08.1920 Палестину й Ірак передавали Великій Британії, острови Додеканес – Італії; тер. Сирії та Лівану переходили під мандат Франції; Туреччина втрачала: континентальні володіння в Європі (Сх. Фракія, Адріанополь, узбережжя Дарданелл, Галліполійський півострів) та острови Егейського м. (за винятком островів Додеканес) відходили до Греції, яка також отримувала кілька анклавів у Малій Азії; пд. Епір приєднувався до Албанії, над якою встановлювався протекторат Італії; Константинополь і зону чорномор. проток оголошували демілітаризованою зоною і передавали під міжнар. управління; Туреччина відмовлялася від своїх претензій на Аравій. півострів (Хіджаз), зобов'язувалася визнати д-ви Пн. Африки, брит. протекторат над Єгиптом, франц. – над Тунісом і Марокко. Вона втрачала також усі права на Судан, визнавала брит. анексію Кіпру. Від Туреччини відокремлювався Курдистан, для встановлення кордонів якого призначалася англо-франко-італ. комісія.

Остаточне розв'язання питання щодо статусу Курдистану виносили на розгляд Ради Ліги Націй. Туреччина визнавала незалежність Вірменії, визначення кордону між ними передавали на третейське рішення Президента США. Вірменія, Грузія та Азербайджан мали встановити міждерж. кордони шляхом переговорів, а за неможливості досягти згоди – звернутися до посередництва союзних д-в.

С.м.д. 10.08.1920 фактично надавав д-вам Антанти право втручатися у внутр. справи Осман. імперії. Для контролю над фінансовою і бюджетною сферою Туреччини утворювалася комісія з представників Франції, Великої Британії та Італії, а також турец. представника з правом дорадчого голосу. Договір запроваджував повну демобілізацію ЗС Туреччини і накладав значні обмеження для неї у військ. сфері: чи-

сельний склад армії не повинен був перевищувати 50 тис. солдатів і офіцерів, у т. ч. 35 тис. жандармерії. Визнавалися недійсними всі договори, підписані Туреччиною з Німеччиною, Австрією, Угорщиною та Болгарією, а також із Росією та д-вами, що утворилися на тер. колиш. Рос. імперії.

За впливу Антанти ЧСР, Румунія, Угорщина та Польща, як підписанти С.м.д. 10.08.1920, узгоджували спільні кордони, а також визнавали Сх. Галичину "окремою правно-державною одиницею", долю якої мали вирішити на Паризькій мирн. конф.

Фактично С.м.д. 10.08.1920 так і не набув чинності, був де-юре скасований після перегляду його умов на Лозаннській конф. 1923 і підписання Лозан. мирн. договору.

Перегляд С.м.д. 10.08.1920 давав надії зх.-укр. дипломатам на можливе справедливе вирішення країнами Антанти подальшої долі Сх. Галичини.

Літ.: Кизан Д. Первая мировая война. М., 2004; Пархомчук О. Севрський мирний договір 1920 // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. Т. 2. К., 2004.

Олексій Лупандін

СЕКРЕТАР Микола

(д. н. н. – 1970) – поштовий службовець, кер. Польової пошти УГА. Н. в м. Кути (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї ремісника. Навч. в Снятин. реальній шк. Вивчав поштову справу в м. Відень і Чернівці. Поштовий службовець у с. Бергомет (нині смт Берегомет Вишниць. р-ну Чернів. обл.), м. Чернівці та Відень.

1915 служив у 22-му Чернів. полку крайової оборони австр. армії. Співорганізатор поштової справи в ЗУНР. Призначений Є. Петрушевичем поштовим контролером. Організатор Польової пошти УГА, кер. мережі поштових урядів УГА на Наддніпрянщині. Працював у поштових стр-рах УНР м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) та Жмеринка (нині Вінниць. обл.). Урядовець Мін-ва пошт УНР у м. Тарнів (Польща; 1920). Чл. т. зв. марочної ко-

**СЕКРЕТАР
Микола**

СЕЛЕЗІНКА
Ярослав-Антін
Миколайович

місії, організував друк укр. марок у Відні.

1920 з дружиною переїхав до м. Прага. Працював у поштових установах ЧСР. Співатор посібників і фахових статей з поштової справи. Вийшов на пенсію 1949. 1957 та 1961 відвідував свою рідню в м. Кути.

П. у м. Прага.

Тв.: *Секретар М.* В справі марок Західної України // Український Філятеліст. Відень, 1925. Ч. 1. С. 2–3; 1927. Ч. 3. С. 2–3; *Його ж.* Польова пошта УГА // ЛЧК. 1930. Ч. 9. С. 4–8; *Його ж.* Як жилося (Спомини). Прудентопіль, 1971.

Олег Павлишин

СЕКУНДА

Володимир Владиславович

(22.09.1886–20.02.1924) – інж., старшина УГА. Н. в м. Збараж (нині Терноп. обл.) у сім'ї урядника скарбу. З 1887 проживав у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), згодом у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де 1898–1906 навч. у вищій реальній шк. У м. Львів здобув диплом інж. в політех. шк. й працював за фахом.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював на фронті; отримав військ. звання поручника. З 11.1918 – в УГА, командант бойової групи "Північ", відзначився в боях біля м. Львів на відтинку Янів–Жовква. 1.01.1919 іменований сотником. Напередодні Чортків. офензиви призначений командантом 5-ї Сокал. бригади; з нею перебував на Наддніпрян. Україні. Наприкінці 04.1920 потрапив до польс. полону, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 12.08.1920.

Повернувся до м. Львів. Згодом поселився в с. Битків (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), де працював у нафтовій копальні.

П. від набутого на війні туберкульозу в с. Битків, де й похований на місц. цвинтарі.

Лит.: Посмертна згадка. Володимир Секунда // Діло. 1924. 2 квіт. Ч. 73. С. 4; Секундова А. Подяка // Діло. 1924. 3 квіт. Ч. 74. С. 4; Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж,

2016. С. 20; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 303; Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 275.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

СЕЛЕЗІНКА

Ярослав-Антін Миколайович

(01.08.1887–18.03.1943) – юрист, отаман інтендатури УГА, шеф військ. канцелярії та уповноважений еміграц. уряду ЗУНР, громад.-політ. діяч. Племянник Є. Петрушевича, двоюрідний брат Л. Петрушевича. Н. в с. Янчин (нині Іванівка Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сім'ї греко-католич. священика. 1896–1901 навч. у 2-й нім. г-зії м. Львів, 1901–05 – в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Вивчав право у Львів. ун-ті, завершив вищі студії докторатом права у Віден. ун-ті; одночасно випускник Віден. торг. акад-ї. Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, аспірантом харчового забезпечення в резерві. 14.12.1912 іменований акцесистом (стажером) харчового забезпечення в резерві.

Учасник ПСВ. У 10.1915 нагороджений золотим хрестом за заслуги на стязці медалі за мужність. 1.11.1916 іменований старшим офіціалом військ. харчового забезпечення (капітаном). Один з організаторів Листопадового чину в м. Стрий. Вступив до УГА (11.1918). Очолював інтендатуру Стрий. ОВК, згодом 3-го Галиц. корпусу. 1.03.1919 іменований сотником-інтендантом, 18.06.1919 – отаманом-інтендантом. Референт інтендатури при Військ. канцелярії (уряді) Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича в часі його перебування в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) у 07–11.1919.

Напередодні зайняття м. Кам'янець-Подільський поляками, супроводжуючи Є. Петрушевича, 15.11.1919 виїхав до м. Відень. Обіймав посаду заст. нач. Військ. канцелярії Диктатора ЗУНР (з 1.11.1920 – нач. Військ. канцелярії) КУД ЗУНР.

В. о. кур'єра для зв'язку з краєм, відповідав за вирішення інтендантських та фінансових справ. Як представник Військ. канцелярії в 10.1920

виїжджав у складі спец. урядової місії до м. Прага, де разом з В. Сінгалевичем займався справами унормування життя укр. військових у таборах на тер. ЧСР, а також справою продажу чехословац. владі 2 радіостанцій, котрі були власністю ЗУНР. Як представник екзильного уряду ЗУНР взяв участь у роботі конф. керівного складу УВО в м. Данціг (нині Гданськ, Польща) на поч. 03.1923. Учасниками конф. були також Є. Коновалець, А. Мельник, Ю. Головінський, В. Бемко, В. Целевич, Я. Индишевський, П. Меркун, І. Рев'юк, П. Бакович).

Після рішення Ради послів Антанти в справі Сх. Галичини 15.03.1923 разом з ін. чл. екзильного уряду ЗУНР подав у відставку, яка була прийнята Є. Петрушевичем. Переїзд до м. Берлін разом з Є. Петрушевичем був для С. неможливим, оскільки укр. орг-ції США й Канади погодилися фінансувати новий еміграц. центр ЗУНР в Німеччині лише за умови відсутності в його складі родичів Диктатора. У 02.1924 повернувся до свого постійного місця проживання в м. Стрий, де був арештований польс. окупац. владою та ув'язнений. Звинувачений за діяльність у Галичині 1918–19 та в м. Відень 1919–23. Разом з ін. укр. політв'язнями (А. Мельником, Б. Зеленим, С. Герою, І. Вахняниною) 17.05.1924 розпочав голодування. К-т поневолених народів українців, білорусинів та литвинів звернувся з нотами до Ліги Націй, до Конф. послів та до урядів Англії, Франції, Італії з нотою проти суду над С. З аналогічними нотами протесту 28.05.1924 звернувся також К-т політ. еміграції в м. Відень (голова К. Левицький). 16.06.1924 ноту до Ліги Націй у справі суд. переслідування С. направив голова УНРади Є. Петрушевич. У 06.1924 укр. депутат польс. сейму С. Підгірський подав інтерпеляцію до міністра справедливості Польщі в справі незаконного арешту С. 18–20.09.1924 С. засуджений на 2 р. тюрми. Не погодився з вироком, оскаржив його у вищій суд. інстанції (палаті радних), яка 22.09.1924 звільнила С. під заставу 500 злотих.

Повторний процес, який відбувся у Львів. окружному суді перед трибу-

налом присяжних 25.05.1925, звільнив С. від вини й кари. Удруге заарештований та ув'язнений у Золочів. тюрмі разом з дружиною Неонілою 18.10.1930, у розпал пацифікації. Після звільнення повернулися до м. Радехів (нині Львів. обл.), де їх повторно арештували й 23.10.1930 відправили до м. Тернопіль. 26.10.1930 С. з дружиною повернули до окружного суду в м. Золочів. Випущені на волю після майже 2-місячного перебування в слідчій в'язниці окружного суду м. Золочів.

Після проходження адвокат. практики відкрив адвокат. канцелярію в м. Радехів (01.1926). Чл. Т-ва укр. правників у м. Львів. Захищав укр. політв'язнів, зокр. В. Пелліха, греко-катол. священників І. Нагурського (пароха м. Борислав), М. Данилюка (пароха м. Миколаїв), О. Бородайка (пароха с. Дмитрів), Я. Муровича (пароха с. Нестаничі).

Чл.-засн. Т-ва прихильників укр. спорту (12.1924). Організатор сокільського спорт. руху на Стрийщині й Радехівщині. Учасник об'єднавчого з'їзду в м. Львів 11.07.1925, на якому було засновано УНДО. Обраний з'їздом до ЦК УНДО. На 2-му конгресі УНДО 26.11.1926 обраний чл. парт. суду. 1926–39 С. беззмінно обирали головою повітов. НК УНДО Радехів. пов.

Голова Радехів. повітов. виборчого к-ту в часі виборів до громад. рад (06.1927).

Заарештований співробітниками НКВС 4.10.1939. Згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР як "суспільно небезпечний елемент" ув'язнений на 8 р. у ВТТ. Утримувався у тюрмі м. Тернопіль, у 03.1941 етапований до Каргопольтабу (Архангел. обл., Росія). Зазнавав катувань енкаведистами в табірному пункті в с-щі Єрцево (нині Конош. муніципал. р-ну Архангел. обл., РФ). Згідно з вироком спец. табір. суду НКВС СРСР від 18.04.1942 отримав нове покарання – 10 р. позбавлення волі.

П. і похований у ВТТ в Архангел. обл. Росії.

Літ.: Борчук С. Селезінка Ярослав // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів.

**СЕЛЕШКО
Михайло
Дем'янович**

2009. С. 266–270; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 439–441; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 449, 450, 454–511; Т. 3. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2005. С. 424–429, 487–488, 512–514; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008. С. 700, 761, 775; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 164, 165, 698, 856, 857; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 401–407; *Книш* 3. Власним руслом. Українська Військова Організація від осени 1922 до літа 1923 року. Торонто, 1966. С. 44–49, 54, 55, 63, 146; *Його ж. На повні вітрила!* (Українська Військова Організація в 1924–1926 роках). Торонто, 1970. С. 11–26, 30, 71; *Назарук О. Рік на Великій Україні. Конспект споминів з української революції. Відень, 1920. С. 308–320; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 80, 137, 139; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 27, 41, 323, 346; Як згинув адвокат Я. Селезінка // Свобода. 1965. 23 верес.; *Herling-Grudziński G. Inny świat. Zapiski sowieckie. Paryż, 1965. S. 225–227.**

Володимир Старик

СЕЛÉШКО

Михайло Дем'янович

(10.04.1901–27.04.1981) – інж., громад. політ. діяч. Н. в с. Витвиця (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Стрілець УГА (1918–20).

Чл. УВО (1920), ОУН (1929). Здобув освіту в Долинській філії АГ м. Львів (1922).

У 07.1923 виїхав до ЧСР на студії. Випускник Укр. госп. акад-ї м. Подебради (1927, інж.-хімік), навч. в Берлін ун-ті (журналістика). Мешкав у м. Берлін (1927–45). Секретар провідників ОУН Є. Коновальця (1929–38) та А. Мельника (1938–41), організатор Укр. пресової служби в Берліні, заст. кер. відділу окремих справ військ. штабу ОУН (1938–39). Секретар Гол. управи УНО в Німеччині (від 1939). Чл. ПУН, згодом Сенату ОУН(м). Арештований гестапо, ув'язнений у тюрмі м. Потсдам і в концтаборі.

Емігрував до Канади (1948). Відійшов від діяльності в ОУН. Співпрацював з "Новим шляхом" та ін. укр. вид.

П. у м. Торонто (Канада). Похований на цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Байбак П. Світлій пам'яті інж. Михайла Селешка (1901–1981) // Свобода. 1981. 14 лип. Ч. 129. С. 6–7; Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007.

Микола Посівнич

СЕЛЯНСЬКО-РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ

(Хлопсько-радикальна партія) – політ. орг-ція, що діяла 1919 на Покутті й Гуцульщині. Ств. членами УРП на чолі з К. Трильовським, які звинуватили лідерів УРП в намаганні 1918 припинити діяльність партії. Лідер СРП К. Трильовський відновив вид. газ. "Громадський Голос" (виходила в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.)) та організував Сел.-радикальний клуб в УНРаді. 16.02.1919 в Коломійі відбулася конф. СРП (321 делегат), яка обрала управу партії: К. Трильовський – голова; А. Онищук – заст. голови й ген. скарбник; з кін. 02.1919 – Г. Дувіряк, 2-й заст. голови; П. Шекерик-Доників – писар; М. Ганчук, Д. Паневник, М. Білик, К. Тимкульський, І. Радуляк, О. Кубринович, О. Рудий, Д. Лукашук – чл. управи.

У 03.1919 крайовий з'їзд УРП в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) визнав реорг-цію партії К. Трильовським нелегітимною і засудив самочинне вид. газ. "Громадський Голос". Управа реорганізованої К. Трильовським партії затвердила за нею назву – СРП, а її представники в УНРаді створили окрему фракцію (клуб). Діячі СРП (Г. Дувіряк, П. Лаврук, К. Трильовський, П. Шекерик-Доників) були чл. комісії ТКУ. Осередки СРП діяли в Богородчан., Коломій., Косів., Печеніжин. й Снятин. пов. ЗУНР. Не висунувши своєї програми, провідники партії виступали проти негайного скасування приватної власності на землю – за поступову соціалізацію землі, з першочерговим її поділом серед мало- і безземельних селян.

Після відходу влади ЗУНР і УГА за р. Збруч лідери партії К. Трильовський та П. Шекерик-Доників покинули Галичину. Представник від СРП К. Трильов-

ський, а також представники від УНДП (К. Левицький) та УРП (О. Назарук) відмовилися ввійти до складу Всеукр. конгресу, який мав бути ств. у м. Відень восени 1920. Натомість К. Трильовський, як представник СРП, був чл. Всеукр. нац. ради (Відень, 4.01–22.04.1921).

1922 була здійснена спроба відновити діяльність СРП. У с. Іспас (нині Спас Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) колиш. депутат австр. Держ. Ради П. Лаврук створив орг. центр з відновлення партії (видавав у Коломії тижневик "Радикальний Голос", ред. Н. Лаврук). Через відсутність підтримки серед місц. нас., орг. центр незабаром припинив свою діяльність.

Літ.: Павлишин О. Кирило Трильовський: біографічний нарис // Трильовський Кирило. З мого життя. К.; Едмонтон; Торонто, 1999. С. 5–18; *Його ж.* Селянсько-Радикальна Партія // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник. К., 2008. С. 1047; *Його ж.* Селянсько-Робітничий Союз // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови і Р. Шуста. К., 2001. С. 733; *Його ж.* Селянсько-Робітничий Союз // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упоряд. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1047–1048.

Олег Павлишин

СЕЛЯНСЬКО-РОБІТНИЧИЙ З'ЇЗД 30–31.03.1919

Зібрання опозиційного до влади ЗОУНР СРС, скликане в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) на взірєць ТКУ. Право вибирати й бути обраним на з'їзд СРС надав безземельним та малоземельним селянам, робітникам різних сфер економіки й "трудовій" інтелігенції. Не маючи на той час ефективного орг. апарату, СРС не зумів провести вибори на цілій тер. ЗОУНР. Тому на з'їзд прибули представники лише з тих місцевостей, що належали до сфери впливу СРС. Загалом у з'їзді взяло участь бл. 1200 делегатів.

Провідну роль на з'їзді відіграли лідери УСДП Галичини – О. Безпалко, В. Темницький, Р. Яросевич; виступили й ін. діячі УНРади: П. Шекерик-Доників (СРС), А. Крушельницький, О. Назарук

(УРП), а також наддніпрянець М. Шаповал. З'їзд звинуватив РДС у підтримці австр. бюрократичного режиму. Ухвалив резолюцію з вимогою конфіскації, без викупу, великої земельної власності (в т. ч. церк. і монастир. земель) та націоналізації ф-к. Запропонував Комісії УНРади із земельної реформи підготувати відповідний проект на основі Земельного закону Директорії. Мотивуючи недостатню представленість в УНРаді робітництва і селянства, з'їзд виступив з ультимативною вимогою про негайне включення 60 обраних ним делегатів (45 селян та 15 робітників) до складу законодавчого органу ЗОУНР.

Ультиматум з'їзду спочатку обговорила на своєму засіданні РДС. Присутні С. Голубович та Є. Петрушевич після тривалої дискусії погодилися доповнити УНРаду сел. й робітн. делегатами шляхом кооптації. Остаточне рішення з цього приводу мала прийняти УНРада на пленарному засіданні. Один з варіантів компромісу, запропонований більшістю Радикального клубу (доповідач О. Назарук), передбачав визнати обраних з'їздом делегатів, за умови дотримання пропорції: 5/6 селян і 1/6 робітників. Формально таке співвідношення відповідало соц. стр-рі зайнятості в Галичині. Після 3-денних дискусій щодо ультиматуму з'їзду УНРада відхилила його вимоги більшістю голосів. За доповнення складу УНРади голосували тільки представники УСДП. УНРада підтримала лише одну з програмних вимог СРС – ухвалила закони про 8-годинний робочий день та про святкування 1 травня як "свята трудового люду".

Обрані з'їздом СРС 60 послів утворили окремий Виконавчий к-т (9 чол.), який 9.04.1919 обрав керівний орган – Виконавчий к-т ("Заряд Виконкому") на чолі з Д. Дем'янчуком. Виконавчий к-т став у відкриту опозицію до влади ЗОУНР, втім не підтримав ідею М. Шаповала здійснити збройн. держ. переворот. Наддніпрянець пропонував, за допомогою залізничників, встановити владу СРС замість УНРади.

Літ.: Гадзинский В. Революционное движение в Восточной Галиции (Конец 1918 и начало 1919 г. г.) / пер. с укр. М.;

Петроград, 1923; *Назарук О.* Рік на Великій Україні. Конспект споминів з української революції. Відень, 1920. С. 151; *Павлишин О.* Селянсько-Робітничий Союз // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упоряд. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1047–1048; *Його ж.* Суспільно-політична криза в ЗУНР у першій половині 1919 р. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 119–130; Привіти і резолюції Обласного Селянського-Робітничого Трудового З'їзду в Станиславові // Републіканець. Станиславів, 1919. 3 квіт. С. 2.

Олег Павлишин

СЕЛЯНСЬКО-РОБІТНИЧИЙ СОЮЗ

Укр. політ. орг-ція соціаліст. орієнтації, що діяла на тер. ЗУНР–ЗОУНР 1918–19. Ств. у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) наприкінці 1918. До обл. управи СРС увійшли: Д. Дем'янчук (голова), Є. Оліярник, Т. Чернявський, В. Бриндзей, І. Кабаровський, І. Орищук. СРС проводив роботу в укр. професійних орг-ціях ЗОУНР. Друк. орган – щотижнева газ. “Републіканець” (начальний ред. – В. Гадзінський, з кін. 01.1919 – Д. Дем'янчук, відп. ред. – Д. Дем'янчук, з кін. 02.1919 – О. Устианович). СРС домагався негайного об'єднання всіх укр. земель у демократ. республіці, українізації держ. установ, шкіл і законодавчих інституцій, надання соц. гарантій працюючим (гарантовані оплачувані відпустки, заборона нічної праці жінок тощо).

У 02.1919 перейшов в опозицію до УНРади та РДС. Нарада представників повітов. орг-цій СРС 16.02.1919 у м. Станиславів ухвалила Програму й Статут СРС. Програма визначила гол. мету орг-ції – перетворення “дотеперішнього капіталістично-бюрократичного ладу” на соціаліст. Висунуто вимоги заг. й рівного виборчого права (з 20 р.); свободи слова, друку, віри, зборів, т-в і страйків; скасування смертної кари й довічного ув'язнення; скасування регулярної армії і заміни її громадянською міліцією; відокремлення церкви від

д-ви й шк.; безплатного шкільн. навч., для бідних дітей – безплатного харчування, одягу, підручників; націоналізації землі, ф-к, фінансів та торгівлі тощо. У соц. сфері: 8-годинного робочого дня; держ. пенсійного забезпечення; безплатної мед. допомоги працюючим; запровадження пром. судів. СРС скликав у Станиславові 30–31.03.1919 Сел.-робітн. (трудоий) з'їзд, що виступив з ультимативною вимогою про включення 60 обраних ним делегатів до складу УНРади, яка більшістю голосів відхилила вимоги з'їзду й підтримала лише 1 з вимог СРС – про встановлення 8-годинного робочого дня та про святкування 1 травня. Обраний з'їздом СРС 9.04.1919 керівний орган – Виконавчий к-т став у відкриту опозицію до влади ЗОУНР.

У 07.1919, після окупації Сх. Галичини польс. військами, СРС припинив свою діяльність.

Літ.: Гадзінский В. Революционное движение в Восточной Галиции (Конец 1918 и начало 1919 г. г.) / пер. с укр. М.; Петроград, 1923; *Лазарович М.* Гадзінський Володимир Антонович // Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 1: А–Ж. Івано-Франківськ, 2018. С. 449–450; *Павлишин О.* Селянсько-Робітничий Союз // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови і Р. Шуста. К., 2001. С. 733; *Його ж.* Селянсько-Робітничий Союз // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упоряд. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1047–1048; *Його ж.* Суспільно-політична криза в ЗУНР у першій половині 1919 р. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 119–130.

Олег Павлишин

СЕМАКА

Володимир Євгенович

(20.11.1892 – д. і м. с. н.) – поручник артилерії УГА. Н. в с. Витилівка (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї пароха-адміністратора правосл. парафії с. Витилівка, згодом пароха с. Станівці Горішні (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.), катехита 2-ї держ. г-зії м. Чернівці, радника Буковин. митрополічної консисто-

рії, громад. діяча. 1902–11 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії в Чернівцях (матура 07.1911). Студіював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Союз", чл. правління т-ва (з 10.1910), заст. голови (з 10.1911).

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем – кадетом. 3 01.1917 іменованій хорунжим у резерві, з 08.1917 – лейтенантом у резерві 11-го полку польової артилерії. Нагороджений срібною медаллю за мужність 2-го кл., бронз. медаллю за мужність (двічі), Військ. хрестом Карла.

Після 11.1918 – четар артилерії УГА. З 1.01.1919 іменованій поручником артилерії при Чортків. ОВК. Командував четою в батареї пор. В. Канюка з Коломий. гармат. коша. У складі батареї пор. В. Канюка 10.05.1919 за наказом НКГА долучився в м. Розділ (нині смт Миколаїв. р-ну Львів. обл.) до новоств. 2-го гармат. полку УГА (команд. сот. С. Мацькевич). Команд. 2-ї батареї 2-го гармат. полку 2-ї Коломий. бригади УГА. Брав участь у бою біля м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.), 7.06.1919 – у здобутті с. Ягольниця (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) та в подальших боях Чортків. офензиви, у яких

артилерія УГА відіграла вирішальну роль. На Наддніпрянщині 2-й гармат. полк спершу утворював резерв об'єднаних укр. армій, а після зайняття ними м. Вінниця долучився до бойової акції і 30.08.1919 увійшов до м. Київ. Згодом воював на денікін. фронті на лінії Козятин–Погребище–Монастирище. У 04.1920 потрапив до польс. полону. Інтернований у польс. таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 4.08.1920. 1920–21 перебував у таборі м. Ліберець (нині Чехія). На 2-х заг. зборах Культ.-просвітн. кружка 7.12.1920 був обраний заст. чл. правління Культ.-просвітн. кружка. З 1921 перебував у таборі м. Йозефов (нині Чехія), де 24.06.1921 обраний чл. правління (бібліотекарем) Культ.-просвітн. кружка табору.

Продовжив правн. студії в Празьк. ун-ті. 4.06.1925 зареєструвався в Укр. громад. к-ті м. Прага.

Подальша доля невідома.

Літ.: Голота Я. З життя і буття в таборі в Ліберці // Український Скиталець. 1921. Ч. 5. С. 33; *Онищук Д.* На шляху життя. Чернівці, 2008. С. 119; Співіменований у війську Західної Области Української Народньої Республіки, від дня 1.XI.1918 почавши, до 1 січня 1919 включно. Пушкарі // Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. 1919. Ч. 5. 31 січ. С. 4; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 123; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 305; *Шухевич С.* Споми́ни з Української-Галицької Армії (1918–1920). Ч. 4. Львів, 1929. С. 68.

Володимир Старик

СЕМАКА

Ілля Дмитрович

(23.09.1866–04.01.1929) – держ. і громад. діяч. Брат Є. Семаки. Н. в с. Руський Банилів (нині Банилів Вижиц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї правосл. священика, згодом протоієрея. 1877–81 навч. у вищій держ. г-зії м. Чернівці, 1881–86 – у вищій держ. г-зії м. Сучава (нині Румунія), де влітку 1886 склав матуральні іспити. З 1886 студіював право у Чернів. ун-ті (абсолюторіум 6.04.1891). У 09.1891 розпочав суд. прак-

тику в Чернівцях. З 02.1893 іменованій суд. пом. для Буковини, з 12.1896 – суд. ад'юнктом у м. Радівці (нині Румунія). У 04.1899 переведений суд. ад'юнктом до м. Чернівці. З 12.1902 іменованій повітов. суддею в м. Солка (нині Румунія). У 06.1904 переведений повітов. суддею до м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). З 07.1904 – нач. суду в м. Кіцмань. З 12.1904 іменованій радником крайового суду й головою повітов. суду в Кіцмані. З 06.1905 – чл. Кіцман. повітов. шкільн. ради. У 07.1909 переведений до Чернівців, де з 03.1913 іменованій надрадником крайового суду.

Чл. укр. акад. т-ва "Союз", з 11.1886 – чл. правління, з 11.1888 – заст. голови, з 1889 – голова т-ва. Довголітній чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Голова Кіцман. філії т-ва "Руська бесіда" з 1904, опікун "Руської бурси" в м. Кіцмань. У складі делегації буковин. укр. діячів 29.03.1906 подав цісареві Францу-Йосифу I меморіал про кривди, яких зазнавали правосл. українці в Буковин. правосл. церкві. 16.02.1907 Нац. рада русинів на Буковині висунула С. канд. у депутати австр. парламенту від УНДП по виборчому округу Кіцмань–Садагура. Як вільнодумний канд. отримав підтримку буковин. вчительства. На виборах 14.05.1907 з великою перевагою переміг 3 москвофіл. кандидатів і був обраний депутатом

австр. парламенту. Як один з ініціаторів створення Укр. поступової партії Буковини підписав 25.03.1908 відозву до всіх українців на Буковині із закликом гуртуватися довкола нової партії. Чл. заснованої 1909 УПР, учасник з'їзду УПР 20.01.1910 у м. Львів. Вдруге обраний депутатом австр. парламенту по округу Кіцмань–Садагура від УНДП на виборах у 06.1911.

Обраний депутатом Буковин. крайового сейму від укр. виборців по виборчому округу Кіцмань–Садагура на виборах 2.04.1911, які відбувалися за новим виборчим законом, базованим на нац. с-мі. Взяв участь у засіданні буковин. укр. сеймового клубу 3.10.1911 у м. Чернівці, де було ухвалено проводити в австр. парламенті солідарну політику з укр. галиц. депутатами й продовжувати тиск на центр. уряд із метою домогтися поділу Буковин. правосл. митрополії на укр. та рум. ч. На зимовій сесії Буковин. сейму 1912–13 включений до складу санаційної комісії сейму, яка повинна була вирішити майбутню долю укр., рум. та нім. райффайзенських "Союзів".

На поч. ПСВ підписав звернення Укр. сеймового союзу "До українського народу Буковини" із закликом до українців забезпечити власне майбутнє, ставши зі зброєю в руках на захист своєї Батьківщини, цісаря і монархії. Евакуйований до м. Відень, працював у військ. судівництві як обер-лейтенант-аудитор від 08.1916, з 1917 – капітан-аудитор при Віден. крайовому суді. У 04.1918 нагороджений офіцер. хрестом ордену Франца-Йосифа. Разом з ін. укр. депутатами відновив діяльність Буковин. парламентарного клубу. Заст. голови секції середнього шкільництва Укр. культ. ради у Відні з 03.1915.

З 5.05.1915 – чл., секретар ЗУР. 1.10.1917 був одним з провідників (разом з А. Лукашевичем, М. Спиною та М. Дрогомирецьким) депутації на цісарський двір у замку Вартгольц у м. Райхенау укр. біженців з Буковини, які перебували в таборі Оберголябрун (Нижня Австрія). С. виголосив того дня промову до цісареві Зіти, згодом у розмові з цісарем Карлом розповів про становище

укр. біженців, їхнє повернення додому та про потребу відбудови знищеної війською Буковини. Разом з ін. буковин. депутатами домігся прийому представників буковин. учительства президентом кабінету міністрів Австрії Е. Зайдлером. Під час урочистого прийняття керівників укр. делегації в м. Відень 19.02.1918 привітав їх від ім. буковин. українців, а в ході засідання парламенту того ж дня заявив з трибуни, що всі українці стоять за УЦР. У своїй промові, виголошеній в австр. парламенті 6.03.1918, вимагав включення укр. повітів Буковини до автономного укр. коронного краю, а також ратифікації Брест. договору між Австро-Угорщиною та УНР й утворення укр. провінції в Австрії з укр. ч. Галичини й Буковини.

Учасник засідання ширшої УПР у м. Відень 10.10.1918, яке прийняло рішення скликати в м. Львів УНРаду. Представляв Буковину на укр. Конституанті у Львові 18.10.1918 як чл. Буковин. делегації УНРади. 2.11.1918 делегований (разом з О. Поповичем та О. Безпалком) від ім. УНРади вести перемовини про майбутнє Буковини з представниками поміркованих рум. політиків. Підпис С. стоїть під маніфестом "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в Укр. Д-ві. 3.11.1918 виступав на гол. зібранні віча, після чого очолив (разом з О. Поповичем та М. Спинолом) укр. маніфестацію. На вечірньому засіданні Крайового к-ту 5.11.1918 отримав доручення перебрати владу від останнього австр. намісника Буковини й підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств краю із закликом до буковинців про підтримку нової укр. влади. У супроводі укр. військ. загону прибув (разом з депутатом парламенту М. Спинолом, чл. Крайового віділу О. Поповичем та пор. І. Поповичем) до будинку крайового уряду в м. Чернівці, де закликав графа Й. Ецдорфа передати УНРаді владу в укр. повітах Буковини й м. Чернівці. Учасник довготривалих переговорів, які закінчилися передачею влади на Буковині від Й. Ецдорфа спільно представникам

УНРади та РНР, підписав з укр. боку протокол передачі влади. 7.11.1918 іменований чл. прибічної ради при президентові укр. Буковини О. Поповичу й обраний заст. новообраного голови УНРади Буковини А. Артимовича. Після окупації м. Чернівці рум. військом 11.11.1918 разом з М. Спинолом виїхав до м. Відень, де спільно з колиш. депутатами Л. Левицьким, В. Сінгалевицем та Е. Брайтером працював у ліквідаційній комісії, що мала розділити майно й борги старої монархії між д-ми-спадкоємницями. Наприкінці 1918 приїхав до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де брав участь у роботі УНРади. На засіданні 2.01.1919 обраний до складу законодавчої та фінансової комісії УНРади.

Після окупації тер. ЗУНР польс. військами виїхав до м. Відень. Співзасн., секретар Тимчасового укр. к-ту помочі жертвам війни. Держ. секретар (уповноважений) для Буковини еміграц. уряду ЗУНР у м. Відень. Розпорядженням Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича від 30.08.1920 покликаний чл. Кодифікаційної комісії і введений до штату уряду. Разом з ін. делегатами УНРади 3.06.1921 підписав звернення до Найвищої ради Мірової конф. в м. Париж із вимогою визнання Сх. Галичини незалежною д-вою та звільнення її від польс. окупації. 12.1921 – один з ініціаторів (разом з А. Артимовичем та Д. Коропатницьким) відновлення при еміграц. уряді ЗУНР діяльності Буковин. делегації УНРади. Співатор звернення "Український Народе Буковини!" (12.1921) із закликом боротися за об'єднання Буковини зі Сх. Галичиною в одну укр. д-ву – ЗУНР. Як голова Буковин. делегації УНРади 30.12.1921 підписав ноту до Найвищої ради в Парижі з вимогою звільнення укр. ч. Буковини від рум. окупації та приєднання її до укр. Галичини. Наприкінці 03.1922 надіслав ноту Буковин. делегації УНРади президентові конф. послів з вимогою анулювати положення Севр. мирн. договору стосовно визначення долі укр. земель. Чл.-засн. ЗУТЛН, учасник установчих заг. зборів ЗУТЛН у Відні 23.01.1922. Як віце-президент ЗУТЛН 10.11.1922 підписав звернення "До

СЕМАНЮК
Іван Юрійович

культурного світа в справі становища у Східній Галичині". Учасник наради чл. УНРади, які перебували за межами Галичини й Буковини, скликаної 12.04.1922 в м. Відень з метою відновлення регулярної діяльності цього органу. Обраний чл. Президії УНРади. Учасник нарад ЗГ УНРади в м. Відень 26.06.1922, 15 і 21.03.1923. Один з ініціаторів створення у Відні восени 1922 К-ту оборони зх. укр. земель, обраний його головою 17.01.1923.

У зв'язку з ліквідацією урядових еміграц. стр-р ЗУНР з 31.12.1922 виведений зі штату уряду й змушений переїхати до м. Прага в пошуках роботи, оскільки рум. окупац. влада позбавила С. його посади й права повернення на Буковину. Наприкінці життя, як надрадник крайового суду, працював суддею, згодом нач. окружного суду в м. Превідза (нині Словаччина).

П. у м. Превідза, де й похований 6.01.1929. Урочисто перепохований 23.05.1929 в родинному гробівці на Руському цвинтарі м. Чернівці.

Тв.: *Семака І. Житє і доля виселенців на Моравії // Буковинський православний календар на звичайний рік 1918. Відень, 1918. С. 122–127; Його ж. Про виселенців // Буковинський православний календар на звичайний рік 1918. Відень, 1918. С. 99–102.*

Літ.: *Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 476–481, 606, 652–661, 834–859, 887, 919, 920, 983; Їх же. Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 36, 40, 102, 146–155, 177–182, 218, 234, 247, 249, 342, 474; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 157, 446, 608–615, 644–648, 660–670; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 714–719, 871–879; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 18–26, 518–521; Західно-Українське Товариство Ліги Націй // Свобода. 1922. 16 лютого; Ілько риц. де Семака [Некролог] // Ілюстрований календар "Порада й Розва-*

га" на рік 1930. Чернівці, б/р. С. 86–87; Посмертні згадки. Ілько Семака // Діло. 1929. 13 січ.; Похорони був. посла Ілі Семаки // Час. 1929. 26 трав.; Похорони тлінних останків б. посла до сойму й парламенту бл. п. Ілі риц. де Семаки // Час. 1929. 23 трав.

Володимир Старик

СЕМАКОВСЬКИЙ

Володимир

(1898–07.02.1920) – стрілець УГА. Н. в м. Киселиці (нині Путил. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. держ. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.), яку не встиг закінчити через поч. ПСВ.

1917 мобілізований до австр. армії. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як стрілець УГА. Воював на польс. фронті в Галичині. Влітку 1919 потрапив до польс. полону.

П. у польс. таборі Бугшопи для інтернованих укр. вояків у м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Львів, 1922. С. 22; *Лакуста С. Пам'яті героїв // Час. 1931. 3 трав.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 222.*

Володимир Старик

СЕМАНЮК

Іван Юрійович

(псевд.: Марко Черемшина; 13.06.1874–25.04.1927) – адвокат, письменник, держ. і громад. діяч. Н. в с. Кобаки (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в сільс. шк., польс. г-зії м. Коломия (1889–96), на юрид. ф-ті Віден. ун-ту (1896–1901). Голова студент. т-ва "Січ" (1899–1900), співзасн. т-ва "Поступ". 1897 організував укр. віче в м. Відень. Літ. діяльність розпочав 1899, коли виступив у ЛНВ з реалістичними новелами. 1901 видав 1-шу зб. оповідань "Карби". Д-р права (1906). 1906–12 проходив адвокат. практику в канцелярії М. Лагодинського в м. Делятин (нині смт Надвір'ян. р-ну Івано-Франк. обл.); організатор осередків спорт. т-ва "Січ" у Надвір'ян. пов. За політ. переконаннями симпатизував УРП. 1912 відкрив

власну адвокат. канцелярію в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.).

У 11.1918 обраний головою Снятин. повітов. ради ЗУНР і бургомістром м. Снятин; відмовився від посади бургомистра через брак досвіду. Сприяв українізації адм. органів та освіти на Снятинщині, запровадив укр. мову як урядову в усіх держ. та громад. органах, наказав замінити польс. вивіски з назвами вулиць на укр. У 05.1919, під час вступу рум. військ на Покуття, у складі делегації ЗУНР здійснив невдалу спробу проведення мирн. переговорів з окупантами.

Після поразки ЗУНР продовжив адвокат. діяльність у Снятині, захищав перед польс. судами укр. нас., співпрацював з т-вом "Просвіта", став чл. правн. комісії НТШ, Союзу укр. адвокатів у м. Львів. 1922–24 очолював прибічну раду – дорадчий орган при Снятин. міськ. управі. 1925 опубл. 2-гу зб. новел "Село вигибає".

П. у с. Кобаки. Похований у м. Снятин.

Літ.: Гуйванюк М. Марко Черемшина: невідоме й призабуте: наукові розвідки, републікації, документи. Снятин, 2007; Лазанська Т. Черемшина Марко // ЕІУ. Т. 10. К., 2009. С. 494–495; Петрів М. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. Кн. 1. К., 2014. С. 335–374.

Богдан Паска

СЕМЕНКО

Петро Дмитрович

(27.01.1893–22.12.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Кучурів Малий (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї.

З поч. ПСВ призваний до австр. армії. Воював як стрілець у складі 27-го полку фельд'єгерів, наприкінці 1914 був поранений. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як стрілець УГА. Воював у складі 11-ї Стрий. бригади УГА. Брав участь у Чортків. офензиві, у наступних боях бригади на Наддніпрянщині, ніс гарнізонну службу в м. Вінниця. Наприкінці 1919 захворів на тиф.

П. і похований у м. Вінниця.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 1. Львів, 1922. С. 38; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 196.

Володимир Старик

СЕМЕНЮК

Осип-Антін Іванович

(25.07.1888–10.08.1937) – старшина УСС та УГА, правник, службовець. Н. в м. Сокаль (нині Львів. обл.) у сім'ї міщанина, який займався хліборобством і був паламарем у церкві. 1901–09 навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Поступив на правн. ф-т Львів. ун-ту. 1910–11 відбув однорічну військ. службу ("однорічний охотник") в м. Відень, де закінчив торг. курси. Повернувся до м. Львів. Від 1912 працював дир. повітов. кредитового т-ва в Сокалі. Налезав до УРП під кер-вом К. Трильовського, чл. її Гол. управи. Брав активну участь у сокільсько-стрілец. русі, був осавулом повітов. "Січі" у Львові (1911–12) й отаманом повітов. "Січі" в Сокалі (1912–14). Чл. Стрілец. секції Укр. січового союзу (з 04.1913). Спільно з О. Демчуком уклав "Правильник піхотинця", опубл. 1914 (1-й військ. підручник укр. мовою).

Після поч. ПСВ, як кадет-аспірант 24-го піх. полку австро-угор. армії, перевівся до Легіону УСС. Командував 2-ю сотнею, що відзначилася в боях з рос. підрозділами на Ужоцькому перевалі (1914) й на г. Маківка (04.1915); учасник боїв на г. Лисоня (08.1916). Іменований четарем, потім поручником.

Після Листопадового чину 1918 призначений комендантом Сокал. пов. 1.01.1919 отримав військ. звання сотника. Воював у 1-му полку 1-ї бригади УСС; після переходу на Наддніпрян. Україну командував етапом 5-ї Сокал. бригади УГА.

1920 залишився в рад. Україні. Проживав у м. Харків. Викладав у СШ. 1931 заарештований чекістами. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою суд. трійки при колегії ДПУ УСРР, позбавлений волі на 3 р. Звільнений з ВТТ достроково (1933), повернувся до Харкова. Працював у 2-му районному бюро "Союздруку".

СЕМЕНЮК
Осип-Антін Іванович

СЕМЕЦЬ
Мирон Онуфрійович

СЕМІОНІК
Михайло Дмитрович

Заарештований 2.08.1937. Безпідставно звинувачений у належності до "контрреволюційної організації", "тероризмі" й "антирадянській націоналістичній пропаганді"; відповідно до рішення особливої трійки при УНКВС по Харків. обл. від 9.08.1937 розстріляний у тюрмі м. Харків. Був таємно похований у спільній могилі страчених в'язнів на старому єврейс. цвинтарі міста (нині там Парк пам'яті).

Літ.: Гей, там на горі "Січ" іде! Пропам'ятна книга "Січей" / зібрав й упорядкував П. Трільовський. Вінніпег, 1965. С. 53, 231, 253, 259; За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964 / ред. С. Ріпецький. Нью Йорк, 1967. С. 116, 119, 168, 451; Реабілітовані історією. Харківська обл. Кн. 3. Ч. 3. К.; Харків, 2019. С. 411; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 303.

Петро Гуцал

СЕМЕЦЬ
Мирон Онуфрійович

(13.01.1899–01.1974) – лікар, д-р медицини, старшина УГА. Н. в с. Шум'яч (нині Турків. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Перемишль (нині Польща), матуру склав як військ. кандидат 1918.

У 03.1917 мобілізований до австро-угор. армії, служив однорічним десятником у 166-му військ. шпиталі. З 11.1918 – в УГА, хорунжий у 7-й бригаді. 18.05.1918 біля м. Миколаїв (нині Львів. обл.) потрапив до польс. полону, перебував у тюрмі "Бригідки" м. Львів і таборі м. Вадовиці (нині Малопольс. в-ва, Польща). Зумів утекти з полону 27.07.1919.

На поч. 08.1919 прибув до ЧСР. Восени 1920 розпочав мед. студії в Празьк. ун-ті. Д-р медицини. Залишився проживати в м. Прага, працював лікарем, одружився з чешкою. У час нацист. окупації допомагав чес. підпіллю. Влітку 1945 заарештований співробітниками "СМЕРШ" (однією з причин арешту було те, що 1930-х С. видав брошуру з гострою критикою сталін.

тоталітарного режиму). Був ув'язнений у Росії. У ВТТ рятував в'язнів від хвороб і виснажливої праці, завдяки чому користувався серед них пошаною і підтримкою. Звільнений з ув'язнення 1956. 1958 повернувся до м. Прага, відновив лікар. практику. 1967 призначений дир. клініки.

Коли 1968 війська СРСР почали окупацію ЧСР, разом з дружиною виїхав до Австрії. Невдовзі емігрував до Канади, де поселився в м. Торонто. Нострифікував свій диплом і працював лікарем у будинку для людей похилого віку – діаспорному пансіонаті ім. І. Франка.

На поч. 1970-х відзначений військ. нагородою – Хрестом С. Петлюри.

П. у м. Торонто.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5001–5200. 236.

Літ.: *Еміот І.* Зустріч з лікарем із советського концтабору // Свобода. 1969. 6 черв. Ч. 105. С. 2; *Його ж.* Людяність. Пам'яті лікаря Мирона Семеця // Свобода. 1974. 11 квіт. Ч. 69. С. 6; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011.

Петро Гуцал

СЕМІОНІК
Михайло Дмитрович

(28.09.1895–23.05.1923) – старшина УГА. Н. в с. Баня Котівська (нині в складі м. Борислав Львів. обл.) в сім'ї власника нафтової копальні. Навч. в г-зії м. Самбір (нині Львів. обл.).

Під час РСВ служив у 3-му полку гірських стрільців; отримав військ. звання хорунжого. В УГА – з 11.1918, воював у бригаді А. Кравса, потім у 1-й Гірській бригаді. 1.03.1919 іменованій четарем. Наприкінці 05.1919 інтернований у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберецьк. краю, Чехія). З 1921 навч. у вищій екон. шк. м. Прага.

П. від набутого на війні туберкульозу в лічниці грудних недуг м. Штернберг (нині Штернберг Оломоуц. краю, Чехія), де й похований на цвинтарі біля лічниці.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5001–5200. 274

Літ.: Українська Галицька Армія / Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 234.

Петро Гуцал

СЕМКІВ

Іван

(25.05.1895–21.01.1958) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Раків (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), випускні іспити склав 23.12.1916 на гімназійн. курсах у м. Відень.

Під час ПСВ закінчив старшин. шк., воював у 77-му піх. полку австро-угор. армії на Сх. й Італ. фронтах, в одному з боїв був важко поранений; іменований поручником. З 11.1918 – в УГА, нач. міліції, старшина ПВК в м. Кути (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Згодом був командантом сотні на фронті біля м. Львів, пройшов весь бойовий шлях до м. Одеса. Перехворів на тиф. Уникнув польс. полону.

1920 переїхав до м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). 1921 виїхав до ЧСР на студії, 1924 закінчив навч. у вищій екон. шк. м. Прага. 1925 повернувся до м. Городенка, де до 09.1939 очолював ПСК. Діяч укр. громад. життя в місті й повіті.

Влітку 1944 з сім'єю емігрував на Зх. 1949 виїхав з Німеччини до США.

П. і похований у м. Чикаго (шт. Іллінойс).

Літ.: Мар М. Інж. Іван Семків // Городенщина. Історично-мемуарний збірник / ред. М. Марунчак. Нью Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. С. 605–607; Українські Гімназійні Курси у Відні в шкільнім році 1916–1917. Відень, 1917. С. 62.

Олександр Луцький,

Кім Науменко

СЕМЧУК

Лука Данилович

(31.10.1892–07.08.1968) – учитель, старшина УГА, кооп. і громад. діяч.

Н. в с. Побужани (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1913 завершив студії в учител. семінарії м. Чортків (нині Терноп. обл.).

Під час ПСВ воював у 35-му піх. полку австро-угор. армії. В УГА був командантом чети в сотні Золочів. куреня 6-ї Рав. бригади. У бою 15.04.1919 був поранений. За р. Збруч – старшина армій. вишколу. 1.08.1919 іменований четарем. Восени 1919 з групою старшин УГА прикомандирований до 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. У складі військ. групи А. Кравса в кін. 08.1920 прибув до ЧСР, перебував у таборі для інтернованих м. Йозефов.

Навч. у вищій екон. шк. м. Прага. Повернувся до Галичини. До 09.1939 проживав у м-ку Тлусте (нині смт Товсте Заліщиц. р-ну Терноп. обл.), очолював ПСК і повітов. к-т УНДО, матеріально й організаційно підтримував діяльність укр. т-в. Автор спомину "Бій за Велику і Малу Вишенку" (ЛЧК. 1935. Ч. 11).

1944 виїхав на Зх. 1948 прибув з Німеччини до США; чл. діаспорних т-в.

П. після важкої тривалої недуги в м. Філадельфія. Похований у м. Фокс Чейс (обидва шт. Пенсільванія, США).

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 1921–1925. 489. 5001–5200. 234.

Літ.: Бл. п. Лука Семчук // Свобода. 1968. 10 серп. Ч. 146. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 144, 669; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 332.

Петро Гуцал

СЕМ'ЯНЧУК

Ілля Васильович

(28.03.1895–28.04.1955) – кооператор, інж., громад. діяч. Н. в с. Опришівці (нині в складі м. Івано-Франківськ). 1914 завершив студії в укр. гім-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Мобілізований до австр. війська, воював офіцером на Італ. фронті. З утворенням ЗУНР повернувся до Галичини, вступив до УГА, брав участь у боях із поляками, згодом більшовиками. Перехворів на тиф. Потрапив до польс.

СЕМКІВ
Іван

полону, до 12.1920 перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща).

З 1921 працював референтом в укр. кооперації м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), відновив колиш. кооперативи, заснував нові. Одночасно вивчав право в Укр. таємному ун-ті м. Львів. У 02.1923 виїхав до м. Прага, закінчив екон.-торг. студії у Вищій торг. шк. при Політехніці, 1927 отримав диплом інж. Пройшов фахову практику й працював у празьк. філії амер. торг. компанії. На поч. 1932 повернувся до м. Станиславів, став керуючим дир. Окружного союзу кооперативів. Працював також в ін. укр. госп. т-вах, належав до Ради РСУК, Наглядової ради Центробанку. Чл. Пром.-торг. палати в м. Львів.

Зі встановленням рад. влади працював у кооперації, у 01.1940 звільнений з роботи. На поч. нім.-рад. війни був серед ініціаторів творення в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ) місц. укр. органів влади, 12.07.1941 виступив на урочистому вічі з нагоди проголошення у Львові Акта відновлення Укр. Д-ви, обраний головою обл. управи. Під час нім. окупації очолював Укр. кооп. банк у м. Станіслав, згодом керував Центросоюзом у м. Львів. Належав до складу ініціативного к-ту з підготовки створення УГВР.

У 07.1944 виїхав до Німеччини, перебував у таборах біля м. Ашафенбург та Швайнфурт (нині земля Баварія, ФРН). Звідти перебрався до США, проживав і працював у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Заснував у м. Чикаго (шт. Іллінойс) укр.-амер. кооп. т-во "Самодопомога", Федеральний кредитний кооператив "Самопоміч", укр. ощадну й позичкову каси, належав до кер-ва Укр. архіву-музею.

П. і похований у м. Чикаго.

Дж.: ДАІФО. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 632. Арк.11.

Лит.: Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк, 1964; Гаврилів Б., Репела І., Ревчук В. Ілля Сем'янчук // Історія мікрорайону Опришівці м. Івано-Франківська. Івано-Франківськ, 2017. С. 357–358; Яшан В. Інж. Ілля Сем'янчук – кооператор, економіст // Альманах Станиславівської землі. Т. 1 / ред.-упоряд. Б. Кравців. Нью-Йорк; То-

ронто; Мюнхен, 1975. С. 682–683; Його ж. Під брунатим чоботом: німецька окупація Станиславівщини у Другій світовій війні. Торонто, 1989. С. 155.

Степан Кобута

СЕН-ЖЕРМЕНСЬКИЙ МІРНИЙ ДОГОВІР 10.09.1919

Один з міжнар. актів, укладених на Паризькій мирн. конф. 1919–20, що визначали підсумки ПСВ. Укладений у м. Сен-Жермен-ан-Ле (поблизу м. Париж, Франція) між д-вами Антанти – переможницями в ПСВ (Велика Британія, Італія, Японія, США, Франція) та союзниками з ними д-вами (Бельгія, Греція, Китай, Куба, Нікарагуа, Панама, Польща, Португалія, Румунія, Кор-во СХС, Сіам, ЧСР) з одного боку та Австрією – з ін. Став складовою Версал. с-ми повоєн. устрою.

Ратифікований Австрією 17.10.1919. Набув чинності 16.07.1920.

Договір оформив розпад Австро-Угорщини й закріпив виникнення на її тер. низки самост. д-в – Австрії, Угорщини, ЧСР, Кор-ва СХС (з 1929 – Югославії). За його умовами колиш. австр. тер. – пров. Богемія, Моравія та Сілезія – відійшли до ЧСР (ч. Тешин. р-ну Сілезії згодом була передана Польщі). Бургенланд переходив від Угорщини до Австрії (1921 ч. м. Бургенланд з м. Шопрон було повернено Угорщині). Італія отримала Пд. Тіроль, Юлійську Крайну, майже цілу Істрію, крім м. Фіуме (Рієка). До Кор-ва СХС відійшли Боснія і Герцеговина, Далмація, Крайна, Словенія. Буковина була приєднана до Румунії всупереч вимогам Буковин. нар. віча 3.11.1918 та рішенням Всенар. зборів (собору) угор. русинів 21.01.1919 про об'єднання Пн. Буковини й Закарп. України з Укр. Д-вою. Закарпаття – "територію русинів на південь від Карпат" – приєднано до ЧСР. Австрія мала визнати незалежність Кор-ва СХС та ЧСР, усі мирні договори союзних д-в з Німеччиною та її союзниками, кордони Болгарії, Греції, Угорщини, Польщі, Румунії, Кор-ва СХС і ЧСР, а також зобов'язалася визнати будь-які постанови союзних д-в щодо її колиш. тер., належність яких не була

визначена договором. Це безпосередньо стосувалося Зх. України, окупація (1919) та анексія (1923) якої Польщею були санкціоновані д-вами Антанти.

С.-Ж.м.д. 10.09.1919 визначав кількісні та якісні обмеження Австрії у військ. сфері, зокр. забороняв їй мати військ. авіацію та флот; чисельність її ЗС обмежувалася 30 тис. осіб, вона повинна була виплачувати репарації. Окрема стаття договору була спрямована на запобігання аншлюсу (приєднанню) Австрії до Німеччини.

Договір містив міжнар. положення, що гарантували захист нацменшин (у т. ч. й українців), на тер. ЧСР та Румунії, зокр. договір про захист нацменшин між США, Великою Британією, Францією, Італією, Японією та ін. 19 союзниками і ЧСР від 10.09.1919 у ст. 10–13 визначав правове становище русин. тер. (Закарпаття) як "автономної одиниці всередині Чехословацької держави".

С.-Ж.м.д. 10.09.1919 припинив діяти після анексії Австрії гітлерівською Німеччиною 1938.

Літ.: Адамчук І. Боротьба за державно-територіальний статус Північної Буковини, Акерманського, Ізмаїльського і Хотинського повітів Бессарабії, острова Зміїного та Закарпатської України у 1917–1947: Історико-правове дослідження. К., 2007; *Віднянський С.* Сен-Жерменський мирний договір 1919 // ЕІУ. Т. 4. К., 2007; *Пархомчук О.* Сен-Жерменський мирний договір 1919 // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. Т. 2. К., 2004.

Олексій Лупандін

СЕНИК

Омелян Дмитрович

(псевд.: Грибівський, Канцлер, Урбан; 19.01.1891–30.08.1941) – військ. і політ. діяч. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.).

Вояк австро-угор. армії. Сотник УГА.

Співзасн. УВО, чл. Крайової, згодом Начальної команди. Крайовий комендант УВО (1929). Чл. "Летючої бригади". Арештований після нападу на Гол. пошту в м. Львів.

З 1927 – на еміграції, співред. ж. "Сурма". Чл. ПУН (1927), крайовий про-

відник ОУН (03–09.1929). Після вибуху бомби на виставці "Targi Wshodnie" (7.09.1929), влаштованого УВО, змушений покинути Галичину. В ОУН відповідав за внутр. політ. і орг. роботу. 1930-х здійснив кілька орг. поїздок до США, Канади, Аргентини й Бразилії. Восени 1934, через необачність С., як канцлера ПУН, до чеської, а потім до польс. поліції потрапив архів ОУН. У ході слідства, проведеного Революц. трибуналом ОУН, С. виправданий. Після смерті Є. Коновальця (1938) – чл. Вужчого проводу. 1941 разом з М. Сціборським очолював групи ОУН(м) на СУЗ, які мали проголосити незалежність у м. Київ.

Обоє вбиті в м. Житомир агентом НКВС, щоб тим самим загострити відносини між ОУН(м) та ОУН(б).

Літ.: Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007; *Посівнич М.* Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929–1939. Львів, 2010.

Микола Посівнич

СЕНЧИНА

Іван

(д. і м. н. і с. н.) – педагог, громад.-політ. діяч, депутат УНРади. Вчитель нар. шк. с. Збори (нині гміни Попув Клобуцького пов. Сілезьк. в-ва, Польща). Управитель нар. шк. с. Путятинці (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Діяч УНДП. Делегат до УНРади від пов. Рогатин. Чл. шкільн. комісії УНРади. Чл. радикального клубу УНРади. Учасник Надзвичайного нар. з'їзду УНДП 28–29.03.1919 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). У 07.1919 разом з укр. адміністрацією ЗУНР та УГА перейшов на Наддніпрянщину.

За однією версією арештований і розстріляний польс. військовими в 12.1919, за ін. – 1920. Точніші обставини не відомі.

Літ.: Іванців В. Привіт тобі, Україно. Рочестер, 1971. С. 62; Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1989. С. 74; Село Путятинці. Культурно-освітня та церковна хроніка. Нарис. Рочестер, 1966. С. 19.

Олег Павлишин

СЕНИК
Омелян Дмитрович

**СЕНЧИНА
Ярослав**

**СЕНЬКІВСЬКИЙ
Теодозій Якович**

СЕНЧИНА

Ярослав

(01.07.1895–24.03.1969) – педагог, військовик, громад. і кооп. діяч. Н. в сім'ї управителя нар. шк. с. Рівня (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Рівнянської початкової шк. й г-зії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ – доброволець УСС від 07.1915, воював на Сх. фронті. Військ. навч. відбув у вишкільній сотні Коша УСС, що дислокувався в с. Дубина (нині Сколів. р-ну Львів. обл.). Згодом переведений до 45-го піх. полку австро-угор. армії. Тоді ж закінчив старшин. шк. й був переведений до 10-го піх. полку, з яким брав участь у боях проти рос. військ. 1916 потрапив у полон, з якого втік і повернувся до коша свого полку в м. Новий Сонч (нині Польша). Після проголошення ЗУНР, як командант чети 4-ї Золочів. бригади УГА, брав участь у польс.-укр. війні. Після переходу УГА в 07.1919 на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. Побував у “чотирикутнику смерті”, де перехворів на тиф. Перебував у польс. таборі для військовополонених с. Фридрихівка (нині в межах м. Волочиськ Хмельн. обл.), звідки втік до 5-ї д-зії ДА УНР. Улітку 1920 з військ. групою ген. А. Кравса перебрався до ЧСР, де закінчив Торг. акад-ю м. Ліберець.

Після повернення додому працював в укр. кооп. установах. Під час нім.-рад. війни – викл. торг. шк. м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Від 1943 – доброволець д-зії “Галичина”, призначений до служби в канцелярії; 1944 брав участь у боях д-зії поблизу м. Броди (нині Львів. обл.). 03–05.1945 – у робочому курені. Згодом – в амер. окупац. зоні, звідки емігрував до Канади. Діяльний у громад. житті: у м. Торонто належав до Братства УСС (якийсь час був секретарем його управи), УСГ, Братства колиш. вояків 1-ї УД УНА.

П. у м. Торонто. Похований 27.03.1969 на укр. цвинтарі Глендейл поблизу м. Торонто.

Літ.: Булак С. Останні дні війни у робочому курені // Вісті Комбатанта. 1968. Ч. 3; Його ж. Старшини УГА у Москві

й Кожухові // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 3–4 (40–41). С. 91–92; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 332; Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 221–222.

Микола Лазарович

СЕНЬКІВСЬКИЙ

Теодозій Якович

(27.02.1900–17.01.1989) – лікар, громад. діяч. Н. в м. Тернопіль. Навч. в г-зії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ; за ін. даними – в Тернополі).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 1917, воював на Сх. фронті. Як вояк УГА брав участь у польс.-укр. війні, у т. ч. боях за м. Львів. 1919 вишколював Студент. сотню УГА в м. Тернопіль. Після 07.1919, як вишколений телефоніст і рахунковий фахівець, у складі допоміжних формацій 2-го корпусу УГА боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. Побував у “чотирикутнику смерті”, перехворів на тиф у м. Проскурів (нині Хмельницький). Згодом – у польс. полоні.

Після звільнення наприкінці 1920 повернувся до м. Тернопіль, де завершив студії в укр. держ. г-зії (1921). Мед. студії розпочав в Укр. таємному ун-ті м. Львів, закінчив в ун-ті м. Грац (Австрія), д-р медицини (1927). Чл. УЛТ (1931). Після нострифікації диплома в Польщі працював у лікувальних закладах м. Сколе (нині Львів. обл.) та м. Львів (1930–32); від 1932 – на Бойківщині, де відкрив приватну практику в м. Устрики Долішні (нині Підкарпат. в-ва, Польша). Заснував та очолив філію т-ва “Просвіта”. Від 1936 – у м. Солець (нині Солець-Куявський Бидгоського пов. Куявсько-Помор. в-ва, Польша): займався приватною практикою, гімназійний і повітов. лікар. Під час нім.-рад. війни повернувся до Галичини, 1941–43 працював повітов. лікарем у м. Зборів (нині Терноп. обл.).

Від 1944 – в Австрії, де мав лікар. практику в комуні Штайнеркірхен-на-Трауне. Після ДСВ – таборовий лікар у м. Зальцбург (Австрія). 1949 емігрував до США. Після закінчення резидентури (форма післядипломної поглибленої мед. освіти) одержав право на

лікар. практику в США; працював у шта-тах Нью-Джерсі (лікар-психіатр у Ветеранському шпиталі; 1956–70), Огайо, Нью-Йорк. Діяльний в укр. т-вах та орг-ціях, зокр. належав до Філадельфійського відділу УЛТПА, ОБВУА, співзасн. Земляцького об'єднання "Тернопільщина" в м. Філадельфія (шт. Пенсільванія), якийсь час очолював редколегію зб. "Шляхами Золотого Поділля". Автор спогадів "З Буковини до Львова" (1977).

П. у м. Філадельфія. Похований на укр. катол. цвинтарі Св. Марії м. Фокс Чейс.

Літ.: Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 270, 669; Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3. Філадельфія, 1983. С. 86, 293–294, 794.

Микола Лазарович

СЕНЮТА

Іван

(12.05.1887–12.10.1966) – педагог, старшина УГА, громад. діяч. Н. в м. Глиняни (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Випускник учител. семінарії.

Учасник ПСВ в складі австро-угор. армії. З 11.1918 – доброволець УГА. Хорунжий. 1.08.1919 іменованний четарем. З 09.1919 – нач. відділу освіти Пресової квартири при КЕА в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), згодом у м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

Після завершення визвол. змагань учителював у низці шкіл на Львівщині, був дир. нар. шк. м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Чл. т-в "Рідна школа", "Взаїмна поміч українського вчительства". З 11.1941 очолював делегатуру Укр. окружного к-ту в смт Щирець.

1944 виїхав до Німеччини, згодом до США. Проживав у м. Балтимор (шт. Меріленд). Працював учителем укр. парафіяльних шкіл, церк. дяком. Організував декілька хорів. Чл. ОБВУА, ООЧСУ.

П. у м. Балтимор.

Літ.: В. К. Балтимор – Лисенкові // Свобода. 1963. 9 січ. Ч. 4. С. 6; *Вишневецький П.* Директор Іван Сенюта. Посмертна згадка // Свобода. 1966.

30 листоп. С. 3. Ч. 221; З діяльності Делегатури УОК в Щирці // Рідна Земля. 1942. 18 жовт. Ч. 42 (54). С. 6.

Микола Вітенко

СЕРБІНСЬКИЙ

Лев Якович

(27.11.1894–27.12.1918) – хорунжий УГА. Н. в с. Худиківці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї греко-католич. священика. 1904–12 навч. у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці (матура літо 1912).

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем-фельдфебелем, після закінчення офіцер. шк. був іменованний кадетом-аспірантом 58-го піх. полку (3-я компанія). Влітку 1916 поранений, потрапив до рос. полону. У 02.1918 інтернований у таборі для військовополонених поблизу м. Москва. Після повернення з полону іменованний хорунжим піхоти в резерві 58-го полку стрільців.

12.12.1918 став на службу до укр. армії як хорунжий УГА. 15.12.1918 склав присягу на вірність ЗУНР у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). У складі новоств. 3-го похідного куреня 24-го піх. полку ім. гетьмана П. Дорошенка (команд. О. Найда) 16.12.1918 вирушив на польс. фронт біля м. Львів, 19.12.1918 прибув до с. Старе Село (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). У 1-му бою за с. Сокільники (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) командував 2-ю четкою 8-ї сотні 3-го куреня 24-го піх. полку. 8-ма сотня отримала наказ наступати на с. Сокільники із с. Малечківці (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Після початкового успішного наступу 8-ма сотня потрапила в оточення в с. Сокільники, з якого пробилася з запеклими боями, втративши полеглими бл. 40 стрільців та хор. С.

Похований на цвинтарі с. Сокільники.

Літ.: Волицький В. На Львів і Київ. Военні спогади 1918–1920. Торонто, 1963. С. 21, 22; *[Горбай В.]* Під Сокільниками // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1931 рік. Львів, 1930. С. 52–57; *Ілащук В.* Нарис історії III-го куреня 24-го полку піхоти ім. Гетьмана Петра Дорошенка // ЛЧК. 1930.

СЕРБИНЮК
Юрій Ількович

Ч. 10. С. 7–11; *Його ж.* III. Курінь 8. Бригади в наступі на Київ // Український Скиталець. 1922. 15 серп. Ч. 16. С. 15; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 21 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 88; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 318; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 77, 92.

Володимир Старик

СЕРБИНЮК
Юрій Ількович

(09.04.1887 – д. і м. с. н.) – журналіст, громад.-політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади ЗУНР. Н. в с. Нова Жучка (нині в складі м. Чернівці) в сім'ї кушніра. 1900–08 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях (матура 07.1908). Студіював у Чернів. ун-ті. Активний діяч січового руху на Буковині, чл. правління "Союзу Січей". 3.03.1912 очолив просвітн. секцію "Союзу Січей", був обраний референтом "Січей" для окружного "Союзу Січей" Вишниця–Путилів, одного з 6 на Буковині. 1911–13 – секретар Т-ва для розвою укр. пісні, музики та драм. штуки в Чернівцях (голова М. Левицький). Чільний діяч УРП Буковини (голова Т. Галіп) від поч. її існування. Секретар орг. секції заг. к-ту громад. орг-цій Буковини в справі святкування Шевченків. ювілею з 14.03.1914 (голова І. Попович). Секретар зборів у Нар. домі в Чернівцях 22.03.1914, на яких було прийнято спільну резолюцію всіх укр. орг-цій Буковини з протестом проти заборони святкування ювілею Т. Шевченка в Росії; один з організаторів велелюдної демонстрації того ж дня, яка намагалася передати цей протест рос. консулові, однак була розігнана поліцією. Ред. газ. "Нова Буковина" (1911–15), "Буковина" (ч. 1–4 за 1915 – відп. ред., 1915–18 – фактичний ред.). Під час рос. окупації м. Чернівці евакуйований до м. Відень, де працював у буковин.-укр. установах.

Чл. Буковин. делегації УНРади як представник УРП Буковини. На 1-му засіданні Буковин. крайового к-ту 25.10.1918 обраний заст. його секретаря М. Литвиновича. Підпис С. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНР "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й

проголосити свою волю жити в Укр. Д-ві. 6.11.1918 підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств краю із закликом до буковинців підтримати нову укр. владу. Після остаточного закриття газ. "Буковина" рум. окупац. владою 10.12.1918 виїхав до м. Коломия, де працював заст. ред. газ. "Покутський Вістник". З 26.01.1919 вів рубрику "З буковинської України", у якій документував злочини рум. окупантів проти буковин. українців. Оголошений у розшук рум. поліцією.

Референт у пресових справах Буковин. ради (голова О. Попович), яка діяла при уряді ЗУНР у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 1918–19. Учасник установчих зборів Союзу укр. журналістів і письменників 12.09.1919 у м. Відень, на яких обраний чл. 1-го правління. 1920 працював гол. ред. укр. пресового бюро в м. Відень. На поч. 1920-х повернувся на Буковину.

Від поч. існування чл. езекутиви й голова секретаріату УНПР, заснованої 1927 (президент В. Залозецький). Співорганізатор великого протестаційного віча Укр. нац. партії в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) 16.11.1930, на якому виступив з промовою, спрямованою проти польс. репресій щодо укр. народу в Сх. Галичині.

На виборах у 07.1932 обраний депутатом рум. парламенту по округу м. Чернівці від Укр. нац. партії, яка йшла на цих виборах у блоці з Національно-цараніст. партією. 18.08.1932 в м. Бухарест взяв участь у нараді укр. парламентарів Румунії, на якій після обговорення реферату С. прийнято рішення про створення УПР, що виступатиме одноставно в нац.-культ. справах, незалежно від парт. належності депутатів. Уже 1-ша промова С. в парламенті, у якій він представив кривди, завдані рум. д-вою українцям, викликала широкий розголос. Разом з В. Залозецьким та Д. Маєр-Михальським у 09.1932 передав міністрові освіти в Бухаресті петицію з вимогою про запровадження вивчення укр. мови бажаними учнями нормальних шкіл у Чернівцях, які готують учителів для початкових шк., та запровадження вивчення укр. мови в укр.

громадах Радівецького, Чернівецького, Сторожинецького та Кімполунзького пов. Разом з ін. парламентарями від УНП 10.02.1933 представив новому міністрові до справ нац. меншостей Шербану домагання укр. народу Буковини й Бессарабії.

Чл. Громад. к-ту рятунку України, обраний 7.08.1933 на нараді голів усіх укр. орг-цій Буковини. Один з організаторів забороненого рум. владою всебуковин. протестаційного віча 28.08.1933 проти влаштованого більшовиками Голодомору в Україні. 28.08.1933 виїхав до Бухареста, де разом із сенатором Д. Маєр-Михальським 30.08.1933 вніс протест проти заборони відправлення панахиди за жертви більшовиц. терору та проти заборони протестаційного віча в м. Чернівці. Брав участь у 9-му Конгресі нац. меншин у м. Берн (Швейцарія) 16–19.09.1933 (разом з В. Залозецьким та укр. депутатами польс. сейму М. Рудницькою і З. Пеленським), на якому укр. делегати склали декларації в справі голоду на Наддніпрян. Україні та в справі ЗУЗ. Результатом стало прийняття Конгресом нац. меншин окремої резолюції про голод в УСРР. Перебуваючи в м. Париж та Лондон, разом з В. Залозецьким нав'язав контакти з франц. й англ. допомогивими орг-ціями. На поч. 10.1933 разом з М. Рудницькою провів переговори з К-том допомоги голодній Україні в Празі.

Брав участь у виборах у 12.1933 як представник Укр. нац. партії, яка йшла в блоці з опозиційною Радикально-сел. партією, однак безуспішно.

На чолі делегації укр. культ. діячів 3.09.1934 вніс протест до рум. військ. влади в м. Чернівці, яка заборонила проводити ювіл. святкування з нагоди 100-річчя Ю. Федьковича. Виступив з докладним рефератом про становище укр. народу в Румунії на нарадах Укр. нац. партії в м. Чернівці 22.12.1936, вказуючи на планомірність знищення укр. здобутків рум. владою. Разом з головою Укр. нац. партії В. Залозецьким був свідком укр. сторони на суд. процесі проти ред. час. "Самостійна думка" І. Григоровича в 06.1937, відкрито заявляв про тотальну румунізацію укр.

шкільництва. Як представник буковин. преси 14.02.1939 входив до складу великої делегації укр. культ. і реліг. діячів, які вручили королів. намісникові Я. Флондору меморіал з домаганнями українців Буковини й Бессарабії.

1942 належав до ред. радіожурналу укр. мовою разом з І. Гаврилюком, Д. Гречиною та М. Вардою. Активний дописувач до час. "Рідний край" (1926–30) та "Час" (1928–30). Ред. газ. "Час" (з 1928), "Народня Сила" (1932–34), "Рада" (1934–38), "Нова Рада" (1940–41). Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях.

1945 заарештований рад. спецслужбами в м. Бухарест і вивезений до СРСР, де до 1954 перебував в ув'язненні. Після звільнення повернувся до Румунії.

П. у Румунії.

Тв.: *Сербинюк Ю.* Зі шляху торгів і жебранини на шлях боротьби // Народня сила. 1932. 23 жовт.; *Його ж.* Образки з Буковини // Діло. 1939. 7 січ.; *Його ж.* Справа визволення буковинської України // Покутський Вістник. 1919. 30 січ.; *Його ж.* Церква-мачуха // Час. 1931. 17 груд.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 347–376, 396, 487, 510–515, 620–636, 641–649, 819, 910; До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 828; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 12–16, 168, 203–204, 245–246, 358, 380–381, 384–385, 387; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 283, 680; Українська меншість в Румунії прилучена до "Фронту національного відродження" // Тризуб. 1939. 19 жовт. С. 22–23; Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю // Буковина. 1918. 10 листоп.; Ювілей журналіста-буковинця // Діло. 1937. 7 квіт.

Володимир Старик

СЕРІКОВ
Микола Михайлович

СЕРЕДОВИЧ

Василь

(23.01.1891–22.02.1920) – старшина УГА. Н. в с. Свидниця (нині Яворів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1902–10 навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – від кін. 1918, служив у 6-й бригаді УГА, у складі якої в 07.1919 перейшов за р. Збруч. 1.08.1919 іменованій поручником.

П. від тифу в с. Чорномин (нині Піщан. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний список поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 17; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "3 юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 138; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 337.

Петро Гуцал

СЕРОЇЧКОВСЬКИЙ

Олександр Юліанович

(22.06.1875–02.12.1928) – банківський працівник, чл. уряду ЗУНР в екзилі. Н. в с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у селах Бишки (нині Козів. р-ну), Скоморохи й Прошова (нині Терноп. р-ну), де його батько обіймав парафії. 1885–93 навч. в г-зії м. Березани (нині Терноп. обл.). Студював право у Львів. і Віден. ун-тах. Працював у фінансових установах, згодом до літа 1914 займав чільну посаду у філії Австро-Угор. банку в м. Львів. Одночасно брав діяльну участь у роботі "Просвіти", "Дністра", Крайового кредитового т-ва урядників і священиків (його співзасн. 1909), дирекції пром. жін. спілки "Труд" тощо.

З поч. ПСВ виїхав до м. Відень, де продовжував фахову працю в держ. банку; отримав ранг надінспектора; з розпадом Австро-Угорщини втратив посаду. Від поч. 1920 входив до Віден.

делегатії УНРади ЗУНР. Був співробітником КУД Є. Петрушевича, проводив фінансові ревізії. 29.12.1921 призначений кер. Уряду держ. контролі ЗУНР і в. о. уповноваженого; брав участь у роботі КУД з вирішальним голосом у справах, що належали до держ. фінансового контролю. Був одним з розробників проведення Позички нац. оборони 1922–23, яка мала забезпечити коштами здійснення дипломатичної б-би за відновлення укр. державності в Сх. Галичині.

Після припинення діяльності стр-р ЗУНР 15.03.1923 перебував на пенсії. 1927 очолив Укр. т-во прихильників освіти, був головою громад. к-ту для відзначення 10-річчя ЗУНР, займався справами емігрантів та їхніх об'єднань тощо.

П. і похований у м. Відень.

Літ.: Павлишин О. Олександр Сероїчковський // Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 271; Свята 1 листопада. м. Відень // Діло. 1928. 17 листоп. Ч. 257. С. 2; Українці в Галичині. Загальні збори краєвого союзу ревізійного // Рада (Київ). 1909. 21 берез. Ч. 66. С. 3; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazjum w Brzeżanach za rok szkolny 1893. Brzeżany, 1893. S. 67.

Петро Гуцал

СЕРІКОВ

Микола Михайлович

(27.06.1898–28.05.1980) – інж., військ. льотчик. Н. в м. Харків у сім'ї службовця. З дитячих літ проживав у м. Київ, навч. в г-зії.

Під час ПСВ вступив добровольцем до рос. імператор. армії, закінчив військ. авіац. шк. м. Севастополь (11.1916), воював у 19-му корпус. авіазагоні на Пд.-Зх. фронті. Відзначений бойовими нагородами. Від 12.10.1918 служив пілотом у 2-му Подільськ. авіадивізіоні армії УД. У його складі в 12.1918 прибув до ЛВ УГА, здійснював бойові вильоти; 1.08.1919 іменованій поручником. Останній політ як льотчик УГА здійснив 12.10.1919. Відраджений у кін. 1919 до м. Севастополь для отримання бензину для ЛВ (тоді УГА перебувала в союзі зі

ЗСПР), але наступ ЧА на м. Одеса унеможливив повернення С. до свого підрозділу. Залишився в м. Севастополь, де став на облік у збірному пункті УГА. 20.09.1920 був мобілізований до армії П. Врангеля. Через 2 місяці змушений евакуюватися на Галліполійський півострів (Туреччина). Звідти згодом емігрував до Єгипту. Працював інж.

П. у м. Александрія (Єгипет), де й похований на грец. правосл. цвинтарі Шетбі.

Літ.: Беляков В. Російський некрополь в Єгипте. М., 2001; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012; *Тинченко Я.* Герої Українського неба. Пілоти Визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Вінніпег, 1958. Т. 1. С. 333.

Петро Гуцал

СЕЦІНСЬКИЙ

Осип Лаврентійович

(06.01.1888–05.08.1965) – інж., підстаршина Легіону УСС, старшина УГА, чл. УВО, громад. діяч. Поліглот – знав польсь., нім., угор., чес., рос., англ. мови, а також іврит. Н. в с. Тартаковець (нині ч. с. Тартаків Сокал. р-ну Львів. обл.) у заможній сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. с. Тартаків. Навч. в учител. семінарії – спочатку м. Сокаль, звідки був виключений дир.-поляком з політ. причин; завершив студії в учител. семінарії м. Перемишль (нині Польща), де склав матуру. 1913–14 учителював у м. Винники (нині в складі м. Львів). Брав участь в укр. громад. житті, з 1913 – чл. спорт.-військ. т-ва "Січові стрільці".

З поч. ПСВ вступив до Легіону УСС, брав участь у боях у Карпатах, іменований підхорунжим. У складі Гуцул. сотні УСС учасник боїв у м. Львів, як командант чети відзначився під час наступу на залізн. вокзал 3.11.1918. Отримав звання хорунжого (4.11.1918). Командант укр. відділу (7–18.11.1918), що тримав оборону палацу графа Голуховського й у критичний момент знешкодив кулеметника польсь. панцерного автомобіля, чим зламав ворожий наступ на "відтинку сойму" в м. Львів. 18–21.11.1918 – старшина при НКУВ. У 1-й

бригаді УСС УГА підвищений у званні до четаря (1.03.1919). Разом з УГА перейшов за р. Збруч. Після завершення визвол. змагань опинився в ЧСР, де був інтернований у таборі м. Йозефов.

1921 розпочав навч. в чес. Шк. високих пед. студій (м. Прага). У м. Подебради склав з відзнакою гімназійний іспит зрілості (1923). Згодом вивчав гутництво у Високій шк. м. Пржибрам (1924–30). Після отримання диплома з відзнакою інж. металургії (1930) залишився в Пржибрамі на посаді асистента каф-ри хімії, вугілля, нафти та хімічної технології. За запрошенням працював на держ. олов'яній гуті в м. Пржибрам (1933–36).

Не отримав громадянства ЧСР і депортований до Польщі (1936), де відразу заарештований; завдяки обороні адвоката П. Шевчука, випущений на волю. Праці за фахом інж. отримати не зміг, тому 1936–39 став співробітником час. "Нове Село", згодом вид-ва "Червона Калина" (м. Львів).

Після встановлення рад. влади 18.01.1940 з дружиною виїхав до Німеччини.

1942 повернувся до Львова, де отримав посаду викл. в місц. політехніці (1942–43).

1944 виїхав до м. Грац (нині Австрія), працював у місц. політехніці на посаді дослідного інж., вивчав впливи термічної обробки на витримку сталі. 1944–46 загострилася важка хронічна недуга С. 19.09.1948 виїхав до Канади.

Протягом деякого часу перебував у брата в м. Вінніпег, згодом переїхав до м. Торонто. У Канаді: співзасн. Укр. тех. т-ва, чл. Управи й 1-й ред. час. "Технічні Вісті", заст. голови Т-ва укр. інженерів у Канаді (1951–53), засн. і 1-й ред. бюлетеня цього т-ва. Ще в Європі став чл. НТШ, у м. Торонто – заст. голови цього т-ва (1952–65).

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі "Прспект".

Тв.: Сецінський О. Фрагмент з бою на Львів у Листопаді 1918 р.: Спогад учасника // Гомін України. 1954. 30 жовт., 6, 13 листоп. Ч. 44–46; *Його ж.* Ясніє-сяє і зове нас велика мета. Друзям УСС-ам у Листопаді Роковини // Український робітник (Торонто). 1952. Листопад.

СИНЕНЬКА
Осипа Олексіївна

Літ.: Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Станиславів. 1919. 25 берез. Ч. 8. С. 6; Інж. Осип Сецінський. Ясніє і зове велика мета – спомини, доповіді, статті, промови та ін. Торонто, 1978; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1913. Lwów, 1913. S. 792; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 806.

Сергій Перепічка

СИДОРЯК
Семен Дмитрович

(02.08.1870 – д. і м. с. н.) – педагог, громад.-політ. діяч. Н. в с. Воловець (нині Горлиц. пов. Малопольс. в-ва, Польща). Випускник Львів. ун-ту (1900). Учителював у Львів. АГ. 1903–14 – викл. природознавства й історії в укр. держ. г-зії м. Тернопіль, управитель ств. 1904 сел. бурси. Діяч молодіжного та спорт. руху. Співзасн. у м. Тернопіль т-в "Сільський господар", "Поділля" (1907) та ін. 1913–14 – делегат 1-го і 2-го пластових з'їздів у м. Львів. Чл. НТШ.

Активний учасник нац.-визвол. змагань. Звечора напередодні Листопадового чину, дізнавшись про наказ Центр. військ. к-ту перейняти українцям владу вночі на 1.11.1918 – співорганізатор (разом з А. Музичкою) гімназистів старших класів, яких скерували до навколишніх

сіл. Вони мали передати місц. учителям, священикам, активним громадянам листи з наказом перебрати владу й надіслати озброєну молодь до Тернополя на випадок опору поляків чи військ. ч. Під час ЗУНР – комісар (посадник) м. Тернопіль; на виданих у місті 20.02.1919 грошових бонах по 20 гривень, які перебували в обігу нарівні з австр. коронами, містилися підписи С. та його заст. С. Чикалюка; голова повітов. УНРади. У 07.1919 разом з УГА перебрався на Наддніпрянщину, де згодом інспектор однієї з артилер. ч. Був чл. делегації для переговорів з більшовиками в м. Київ. З цього приводу в серед. 02.1920 брав участь у розмові з провідними чл. КП(б)У – В. Затонським, М. Скрипником, В. Елланом-Блакитним, Г. Гриньком, О. Шумським, М. Полозом, М. Любченком. Належав до орг. к-ту КПСГ, заст. голови цього к-ту. Разом з представниками Галревкому В. Затонським і Ф. Палашуком у м. Збараж (нині Терноп. обл.) агітував молодь до праці в місц. к-тах.

1920 викладав у шк. червоних старшин у м. Київ. Згодом проф. Київ. ін-ту нар. г-ва, д-р біологічних наук.

1935 заарештований співробітниками НКВС; 1936 виселений до Казахстану. 1937 вдруге заарештований, цього ж року звільнений з-під варти; справа закрита за відсутності складу злочину 1947.

Подальша доля невідома. Реабілітований 1989.

Літ.: Грняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью Йорк, 1969. С. 23–24, 30–34, 48, 69–118; Лазарович М. Активні діячі ЗУНР на Тернопільщині // "І". Незалежний культурологічний часопис. 2010. Ч. 63. С. 89; Пиндус Б. Сидоряк Семен Дмитрович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 255; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 36, 251; Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3. Філадельфія, 1983. С. 81, 82, 84–85, 194.

Микола Лазарович

СИНЕНЬКА
Осипа Олексіївна

(28.02.1899–01.12.1989) – воячка, медсестра УГА. Донька О. Синенського,

сестра П. Синенького й відомої співачки І. Синенької-Іваницької (1897–1988). Н. в с. Чорнокінці Великі (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї вчителя. Навч. у вчител. семінарії.

У 06.1919 вступила в жін. сотню залізн. ("залізного") куреня УГА під командою пор. І. Сіяка, у його складі перейшла за р. Збруч. Після розформування сотні працювала у військ. шпиталі м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

Восени 1919 вийшла заміж за чет. УГА, науковця Н. Гаморака (1892–1937). Навч. в Кам'янець-Подільськ. укр. держ. ун-ті, згодом працювала в ньому. З 1930 проживала в м. Київ. Коли 1933 чоловік був висланий каральними органами ДПУ УСРР до м. Караганда (Казахстан), переїхала з донькою Дариною до нього. З 1935 сім'я проживала в м. Омськ (нині РФ). Після 2-го арешту Н. Гаморак був розстріляний 1.09.1937; С. і донька залишилися в Сибіру. 1940 С. завершила навч. в Омськ. мед. ун-ті, працювала лікарем у с. Аксарка (нині Приурал. р-ну Ямало-Ненец. АО Тюмен. обл., РФ), потім у м. Ханті-Мансійськ і м. Тюмень (нині обидва РФ). 1961 разом із сім'єю доньки переїхала до УРСР.

П. в м. Київ.

Літ.: Білокін С. Іванна Синенька-Іваницька. Молодість. URL: <https://www.s-bilokin.name/Personalialia/Synenka/Youth.html>

Петро Гуцал

СИНЕНЬКИЙ Олексій

(1867–1944) – вчитель, освітньо-громад. діяч. Н. в м. Теревовля (нині Терноп. обл.) у сім'ї міщан. Батько О. Синенької, П. Синенького і відомої співачки І. Синенької-Іваницької (1897–1988). Випускник учител. семінарії м. Тернопіль. Працював у шк. с. Гадинківці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.), від 1897 – управитель шк. с. Великі Чорнокінці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Заохочував селян навчати дітей у середніх та вищих шк., готував вступників до іспитів. Діяльний у громад.-просвітн. житті. Ініціатор та співорганізатор буд-ва в селі Нар. дому, співзасн. екон.

орг-цій. У 07.1919 разом з УГА перейшов за р. Збруч, приділений до просвітн. відділу НКГА; отримав старшин. звання.

Після повернення 1920 додому заарештований польс. властями за політ. діяльність, відбув 8-місячне ув'язнення в тюрмі м. Чортків. Надалі зазнав переслідувань держ. шкільн. адміністрації. Вийшовши на пенсію, 1929 переїхав до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Продовжував громад. діяльність.

П. і похований у м. Коломия.

Літ.: Історично-мемуарний збірник Чортківської округи: повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / ред. кол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дразньовський. Нью Йорк; Сідней; Париж; Торонто, 1974. С. 454–455, 804.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

СИНЕНЬКИЙ Петро Олексійович

(01.03.1901–17.03.1984) – лікар, д-р медицини, підстаршина УГА, політв'язень. Брат О. Синенької і відомої співачки І. Синенької-Іваницької (1897–1988). Н. в с. Великі Чорнокінці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї вчителя. Навч. 1911–14 і 1917–18 в укр. г-зії т-ва "Рідна школа" м. Чортків (нині Терноп. обл.).

Після Листопадового чину вступив до УГА, вишкіл пройшов у коші Чортків. ОВК. Брав участь у боях біля м. Львів, дійшов до м. Київ; мав підстаршинське звання. Навесні 1920 потрапив до польс. полону.

Після звільнення повернувся додому. 1924 склав випускні іспити в г-зії м. Чортків. Студіював медицину в Укр. таємному ун-ті у Львові, після його закриття 1925 продовжив навч. у держ. польс. ун-ті. Повернувся до Чорткова 1932, провадив власну лікар. практику, одночасно був лікарем в укр. приватній г-зії. Діяльний у громад. житті міста й повіту: співзасн. і чл. старшини, потім голова повітов. т-ва "Луг" (1934), чл. "Просвіти" й гуртка "Рідної школи".

Після утвердження рад. влади призначений гол. лікарем міськ. лікарні (10.1939). Заарештований співробітниками НКВС у 01.1940, однак чимало людей з міста й навколишніх сіл з'явилися

**СИНЕНЬКИЙ
Олексій**

**СИНЕНЬКИЙ
Петро Олексійович**

СИРОТЮК
Павло Дмитрович

до властей з просьбою звільнити лікаря; був випущений на волю. Вдруге заарештований 22.03.1940, відправлений до тюрми м. Тернопіль. Звинувачений як чл. ОУН. Після арешту С. в родичів у Львові трагічно п. його син і дружина. На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 5.06.1941, ув'язнений на 8 р. Покарання відбував у ВТТ на пн. РСФСР. Звільнений 1947, залишений на спецпоселенні в Сибіру.

1951, як лікар, супроводжував транспорт жінок і дітей, яких із заслання повертали до Польщі. Залишився в цій країні. У м. Старгард (нині Старгард-Щецинський Західнопомор. в-ва, Польща) працював лікарем, через кілька років був призначений гол. лікарем шпиталю. Після виходу на пенсію залишився проживати в цьому місті.

П. унаслідок наїзду вантажного автомобіля в м. Старгард, де й похований на місц. цвинтарі.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 204; Спр. 3194-П.

Літ.: Пундій П. У світлу пам'ять патріота д-ра П. Синенького // Свобода. 1984. 18 верес. Ч. 178. С. 4; Його ж. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. Кн. 1. Львів; Чикаго, 1994. С. 214–215; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 352–353.

Петро Гуцал, Федір Полянський

СИРОТЮК

Павло Дмитрович

(05.04.1897–17.06.1974) – педагог, журналіст, хорунжий УСС і УГА, громад. діяч. Н. в с. Джурів (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. З 1908 навч. в укр. держ. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.), не завершив студії до ПСВ. Матуральні іспити склав за скороченою процедурою для військових, отримавши для цього відпустку з фронту.

На поч. 12.1914 добрався з окупованого рос. військом с. Джурів до щойно звільненого від 1-ї рос. окупації м. Чернівці, де вступив добровольцем до УСС і був відправлений на збірний пункт до м. Відень. У складі Гуцул. сотні пройшов Карпат. кампанію Легіону УСС як вістун, згодом хорунжий УСС. Після розпаду

Австро-Угор. монархії став на службу до укр. війська як хорунжий УГА. У складі 1-ї УСС бригади УГА воював на протипольс. фронті в Галичині, на Наддніпрянщині служив в інтендатурі УГА. Восени 1919 перебував у м. Бар (нині Жмерин. р-ну Вінниц. обл.) як хорунжий в інтендант. відділі УГА.

Наприкінці 1920 записався на студії історії та географії Віден. ун-ту, які завершив 1924. Чл. укр. акад. т-ва "Січ" у Відні. Повернувся до с. Джурів, заробляв на життя приватними лекціями. Пройшов пед. практику в г-зіях т-ва "Рідна школа" м. Станиславів (1924–25) і м. Львів (1925–26). Після нострифікації у Львів. ун-ті диплома, виданого Віден. ун-том, змушений був пройти ще раз безкоштовну річну практику у філії АГ м. Львів. Не допущений польс. окупац. владою до викладацької діяльності. 1930 заснував укр. книгарню під управлінням т-ва "Рідна школа" в м. Львів, отримав дозвіл на продаж і вид. шкільн. підручників для укр. молоді в Галичині. Діяч "Пласту", 1924 – ред. місячника "Український Пласт", який видавала філія Крайового т-ва охорони дітей і опіки над молоддю м. Станиславів. Звичайний чл. НТШ, з 1926 – чл. Геогр. комісії НТШ. Учасник 1-го крайового з'їзду вчителів історії і географії в м. Львів 2.02.1929, на якому виголосив реферат у справі навч. географії і спеціально географії України та ініціював прийняття з'їздом резолюції про запровадження в шк. Галичини обов'язкового предмета "географія України". Чл. Гол. виділу т-ва учителів вищих шкіл "Учительська громада" у Львові, з 1.03.1928 обраний кер. канцелярії Гол. виділу "Учительської громади"; ред. наук.-пед. час. "Українська школа" 1928, 1930–34, 1938, 1939. Як один з кер. т-ва "Учительська громада" 25.07.1933 підписав звернення укр. громад.-політ. орг-цій "Биймо у великий дзвін на тривогу!" в справі порятунку укр. жертв Голодомору й увійшов до складу Укр. громад. к-ту рятунку України.

1939–41 учителював у США з укр. мовою викладання в м. Львів (колиш. філії АГ). 1941–44 – референт учител. справ при УЦК у Львові. Чл. правління (госпо-

дарчий референт) Об'єднання праці укр. учителів при УЦК в м. Львів 1943 (голова С. Левицький).

Влітку 1944 виїхав через Словаччину та Австрію до Баварії. 1.10.1945–12.05.1946 викладав географію в укр. г-зії м. Мюнхен, згодом у ДП м. Карлсфельд (нині земля Баварія, ФРН). Восени 1946 виїхав до США, де оселився в м. Гадсон (шт. Нью-Йорк). З 1956 до виходу на пенсію 1967 працював суперконтролером податкового відділу шт. Нью-Йорк у м. Олбані. З 1969 переїхав з дружиною до м. Трентон (шт. Нью-Джерсі). З 1949 – чл. УНС. Секретар відділення № 477 УНС (Братства св. Йосафата) у м. Гадсон, голова місц. відділу УККА. 1964 нагороджений ювіл. пам'ятним знаком 50-ліття УСС. Нагороджений Хрестом С. Петлюри за участь у збройн. б-бі за державність України та Воєн. хрестом 1917–57.

П. у м. Трентон, де й похований 19.07.1974 на цвинтарі Св. Марії.

Літ.: Бажанський М. Відновлення Української Держави 1918 року. Детройт, 1979. С. 69; Биймо у великий дзвін на тривогу! // Діло. 1933. 14 серп.; Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / уклад Є. Місило. Едмонтон, 1991. С. 130, 138; Відійшли від нас. Павло Сиротюк // Свобода. 1974. 23 серп.; Двадцятьпятьліття товариства "Учительська громада". Львів, 1935. С. 33–38; *Курилюк Є.* Мої дві зустрічі із "зубатою" в Україні 1919 р. Б. (Есей з пережитого) // Українське козацтво. 1980. Ч. 3–4 (62–63). С. 37–40; *Поритко І.* Братство УСС // Свобода. 1974. 13 серп.; Проф. Павло Сиротюк [Некролог] // Український історик. 1974. Ч. 4 (44). С. 122; С. Подорож до Чернівців // Вістник Союзу визволення України. 1914. 31 груд.; *Стецюк В.* На свіжу могилу сл. п. проф. Павла Сиротюка // Свобода. 1974. 10 лип.; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 332, 361; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 176; Українські Січові Стрільці У. С. С. Джурів // Снятин. Зв'язковий земляків міста Снятина і околиць. 1975. Ч. 12. С. 77; Учительські краєві з'їз-

ди // Діло. 1929. 3 лютого; Ювілейна книга української гімназії у Берхтесгадені. В 50-ту річницю першої матури 1947–1997 рр. Норт Порт, 1997. С. 97, 114; The Correspondence of the Ukrainian Central Committee in Cracow and Lwiw with German Authorities, 1939–1944: in 2 parts. Part 1. Edmonton; Toronto, 2000. P. 654.

Володимир Старик

СИСАК

Микола Софронович

(05.10.1890–30.11.1959) – лікар, д-р медицини, вчений-бактеріолог, громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. в с. Джурич (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. 1901–10 навч. в г-зії м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Студіював медицину у Львів. ун-ті, закінчив студії 1915 у Віден. ун-ті здобуттям диплома д-ра медицини. Працював у клініці внутр. хвороб м. Відень, керував шпиталем № 2 в таборі для інтернованих у м. Гмюнд (Австрія). Надалі служив лікарем у полку уланів австро-угор. армії, отримав військ. звання лейтенанта; працював у Бактеріологічному ін-ті у Відні.

Напередодні й під час Листопадового чину перебував у м. Львів. Як представник УСДП Галичини 12.11.1918 кооптований до УНРади ЗУНР, однак, через воєн. дії в місті й потребу лікування поранених вояків, у її засіданнях не брав участі. Після залишення укр. військом Львова, за дорученням уряду ЗУНР, відбув до Відня для закупівлі медикаментів.

Влітку в складі шпиталю МЧХ прибув на Наддніпрян. Україну, надавав мед. допомогу воякам ДА УНР та УГА. У 02.1920, після смерті команданта цього шпиталю от. Д. Новака, очолював його. Від літа 1920 працював асистентом на каф-рі мікробіології у мед. ін-ті м. Київ, брав участь у створенні НДІ фіз. к-ри ВУАН, формував у ньому кабінет антропосоціології та еugenіки.

Восени 1921 виїхав до м. Прага. Працював у Нім. патолого-анатомічному ін-ті. Налезав до Укр. громад. к-ту, що займався наданням допомоги біженцям і колиш. воякам Армії УНР та УГА в ЧСР. 1922 обраний чл. УЛТ у Львові.

СИСАК
Микола Софронович

1924 повернувся до Києва. Був доц. каф-ри патологічної анатомії мед. ін-ту, а також ін-ту фіз. к-ри й н. с. Патолого-анатомічного ін-ту. Працював у мед. секції УНТ, зокр. брав участь у вид. її "Збірника" та створенні мед. термінології укр. мовою. У цей період опубл. більше 20 наук. праць, кілька десятків наук.-популяр. статей на мед. теми. Друкувався, зокр., у львів. вид. "Лікарський вісник" (друк. орган Лікар. комісії НТШ) та "Український лікар".

1927 заарештований чекістами, однак через кілька днів звільнений. 1930 заарештований вдруге, провів в ув'язненні 1,5 місяця за звинуваченням у "контрреволюційній антирадянській діяльності"; за відсутності будь-яких доказів провини звільнений з-під варти. Заарештований втретє 15.03.1933, пробув у тюрмі 2 місяці, випущений на волю за відсутності складу злочину.

21.05.1935 вчетверте заарештований співробітниками НКВС. Безпідставно звинувачений як "учасник підпільної контрреволюційної націоналістичної організації, що мала за мету боротьбу з радянською владою аж до терору". Категорично заперечував свою належність до такої орг-ції, як і будь-яку ін. форму антирад. діяльності. Незважаючи на це, відповідно до постанови Особливої наради при НКВС СРСР від 15.12.1935, ув'язнений на 3 р. Покарання відбував у Севжелдортабі в смт Княж-Погост (нині смт Ємва Республіки Комі, РФ) на буд-ві залізниці.

Вийшов на волю 7.01.1939. Поселився в м. Казань (нині столиця Республіки Татарстан, РФ), влаштувався на роботу в психоневрологічній та інфекц. лікарнях. Згодом працював асистентом, доц. каф-ри нормальної анатомії мед. ін-ту. 1944 захистив кандидатську дис., 1957 став д-ром мед. наук. Після 2 звернень до держ. органів про реабілітацію Особлива нарада при МДБ СРСР 27.09.1947 відмовила без пояснення причин у перегляді кримінальної справи С. і знятті судимості. Без відповіді залишилася просьба медика про реабілітацію до Ради Міністрів УРСР (12.1954).

Після звільнення з ув'язнення опубл. понад 50 наук. праць. Реабіліто-

ваний 30.10.1956. 1957 МОЗ УРСР відмовилося прийняти С. на роботу до нововідкритого мед. ін-ту м. Тернопіль.

П. у м. Казань.

Тв.: Сисак М. До історії санітарної помочи для України // Український Прапор (Відень). 1920. 18 лип. Ч. 40. С. 5; Його ж. Причинок до історії УГА на Великій Україні // Нове Життя. 1923. 1 січ. Ч. 1. С. 2–3.

Дж.: Додатки. № 3 [Заява завідувача патологоанатомічного відділення Казанської міської клінічної лікарні ім. проф. А. Ф. Агафонова М. С. Сисака до Міністерства державної безпеки СРСР з проханням про реабілітацію]; № 4 [Висновок Міністерства безпеки ТаРСР...]; № 5 [Заява кандидата медичних наук М. С. Сисака...] // Рубльов О., Черченко Ю. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20–50-ті ХХ ст. К., 1994. С. 246–251.

Літ.: Ганіткевич Я. Микола Сисак – український науковець-патологоанатом і громадсько-політичний діяч // Українські лікарі-вчені першої половини ХХ століття та їх наукові школи: біографічні нариси та бібліографія. Львів, 2002. С. 159–163; Гасай Є. Втрачені і знайдені. Тернопіль, 2007. С. 88–95; Гуцал П. Сисак Микола Софронович // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника. Львів, 2010. Вип. 17. С. 371–372; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 427; Зібране У. С. Д. П. // Українське Слово. Львів, 1918. 12 падолиста. Ч. 255. С. 4; Павлушин О. Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні / під ред. Я. Грицака, Я. Дашкевича, О. Купчинського, І. Скочилися. Львів, 1999. Вип. 2. С. 250; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 597; Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 384–386, 468–470; Служинська З. Го-

ловний лікар ЧУГА Микола Сисак // Визвольний шлях. 1996. № 10. С. 1247; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 283, 288, 558; Українські лікарі: біобібліографічний довідник. Кн. 3 / наук. ред. Л. Пиріг. Львів, 2008. С. 182–183.

**Петро Гуцал, Олег Павлишин,
Олександр Рубльов**

СИСТЕМА ОСВІТИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРІДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ґрунтувалася загалом на тих самих засадах, що й у колиш. Австро-Угорщині. Тут діяла безоплатна нар., або початкова шк., навч. в якій було обов'язковим для дітей віком 8–14 р. За бажання навч. можна було продовжити в класичній або реальній г-зії, згодом – в ун-ті чи вищій тех. шк.

Закон УНРади про основи шкільництва від 13.02.1919 встановив найважливіші засади освітньої політики д-ви, спрямовані на те, щоб зробити шк. українською – як за формою, так і за змістом.

Щодо середніх навч. закладів, то на тер. ЗУНР діяли г-зії в м. Бережани (нині Терноп. обл.), Дрогобич, Золочів, Самбір, Сокаль (нині всі Львів. обл.), 3 класичні й 1 реальна в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), Стрий (нині Львів. обл.), Тернопіль. Учительські семінарії працювали в м. Бережани, Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Самбір, Сокаль, Тернопіль, 2 у м. Станиславів. Укр. приватні г-зії в м. Долина, Городенка, Рогатин (нині всі Івано-Франк. обл.), Копичинці, Чортків (нині обидва Терноп. обл.) і Яворів (нині Львів. обл.) та жін. учител. семінарії в м. Коломия, Львів і Тернопіль, відповідно до закону 13.02.1919, вступили в процес т. зв. одержавлення, що дозволяв отримати статус держ. навч. закладу й відповідне фінансування. Загалом у ЗУНР діяло 20 укр. г-зій, 3 реальні шк. та 7 учител. семінарій.

Приватні навч. заклади в ЗУНР були зобов'язані працювати на основі розпорядження ДСОВ від 22.02.1919 за умови, якщо дирекція та вчителі будуть виконувати всі держ. закони й постанови. На підставі цього закону було

відкрито 4 єврейс. й 1 нім. г-зію. Польс. вчителі відмовилися відкривати приватні навч. заклади.

Щодо вищої освіти, то вона для українців стала недоступною, незважаючи на те, що після завершення польс.-укр. війни було відкрито Львів. ун-т і політехніку. Причина цього полягала в тому, що, згідно з міністерським розпорядженням від 3.03.1923, було остаточно запроваджено політику numerus clausus (кількісних обмежень), що передбачала дотримуватись у процесі прийому до ВНЗ Львова 11-відсоткового співвідношення осіб польс. і не-польс. національності.

Саме тому на 2-му міжпарт. з'їзді 3.09.1921 було прийнято рішення про створення Таємного ун-ту, ректором якого обрали вченого літературознавця В. Щурата. 15.10.1921 розпочав роботу Таємний ун-т у складі 3 ф-тів (правн., філос., мед.), 54 каф-р і 1260 студентів, 1922 – Укр. політех. шк., де на заг.-тех., маш.-буд. та ф-ті лісового г-ва навч. бл. 100 студентів. Її ректором обрали інж. В. Лучківа.

Переслідування та арешти польс. поліцією студентів і викл., відсутність матеріальної бази й нестача коштів, урядова заборона службовцям держ. установ викладати в ун-ті й дискримінація випускників спричинили припинення діяльності таємних ун-ту та політехніки 1925.

Лім.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003; Кислий В. Українські високі школи у Львові і студентський рух у Західній Україні у першій половині ХХ ст. Львів, 1991; Шологон Л. Український таємний університет у Львові (1921–1925) // Галичина. Вип. 25–26. Івано-Франківськ, 2014.

Лілія Шологон

СІГЕТСЬКА ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ 01.1919

Наступальна операція бійців Гуцал. нар. оборони в м. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.) та військ. підрозділу УГА з м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) з метою встановлення укр. влади на Мараморощині.

У зв'язку з численними зверненнями громадян Мараморощини та проханнями голови Марамороської Русько-Укр. нар. ради М. Брацайка щодо звільнення усієї тер. комітату від угор. влади Укр. нар. рада Гуцул. республіки, дізнавшись про переміщення рум. військ із м. Байя-Маре до м. Сігет (нині обидва Румунія), ухвалила рішення про адм. підпорядкування і збройне визволення Мараморощини. 13.01.1919 Гуцул. нар. оборона спільно з підрозділом 400 вояків та 20 старшин УГА під командуванням пор. Д. Маєр-Михальського й С. Глушка, який надійшов з Коломиї, розпочала С.в.о. 01.1919.

Загалом у воєн. кампанії взяли участь 1100 укр. бійців. Військо 13–17.01.1919 з активною допомогою місц. нас. підпорядкувало тер. Закарп. Гуцульщини й більшу ч. Мараморощини: 14.01.1919 – м. Рахів (нині Закарп. обл.), 15.01.1919 – м. Великий Бичків (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.), 16.01.1919 – залізн. вузол Сигітська Комора (нині ч. м. Сігет), 17.01.1919 – м. Сігет. До Укр. нар. ради в Ясіні надійшло прохання від Марамороської Русько-Укр. нар. ради про потребу продовження наступу війська на м. Хуст (нині Закарп. обл.), щоби перешкодити планам угорців розігнати Всеукр. з'їзд українців Закарпаття, призначений на 21.01.1919. Однак 19.01.1919, у результаті кровопролитних боїв, наступу переважаючих сил рум. армії, м. Сігет було залишене укр. підрозділами. В оточенні опинилася ч. укр. війська, яка згодом була інтернована. Втрати укр. війська в бою біля Сігета – 18 загиблих і 39 поранених, за ін. даними – вбитими від 21 до 60 й кілька сотень полоненими.

Залишки війська евакуйовані на пн. до с. Устеріки (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.), покинувши м. Великий Бичків і Рахів. У результаті до Гуцул. республіки тепер належали тільки пн. населені пункти Рахівщини. Ця невдача спонукала кер-во ЗУНР відкликати своїх вояків з м. Ясіня, таким чином уникаючи воєн. конфлікту з Румунією.

Літ.: Зибачинський С. Випад галицьких військ на Закарпаття (Спомин про події на Закарпаттю в році 1919) // ЛЧК.

1932. Ч. 7–8. С. 2–5; *Клочурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978; *Костючок П.* Особливості політизації українців Закарпаття наприкінці 1918 – у першій половині 1919 // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. XIV. 2008. С. 130–140; *Тимчук В., Тимчук Н., Якимчук Р.* Військово-політичні аспекти діяльності Степана Клочурака у 1914–1919 роках // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Вип. 21. С. 913–923.

Андрій Королько

СІГЕТСЬКИЙ КОНГРЭС 18.12.1918

З'їзд представників міст і сіл Мараморощини в м. Сігет (нині Румунія). Відбувся в будинку студент. інтернату Св. Михайла. Були присутні 700 делегатів майже від усіх населених пунктів комітату. Абсолютна більшість їх висловилися за "приєднання всіх земель до одної держави" – України. Представники від Гуцул. нар. ради наполягали на розгляді питання про вихід русинів зі складу Угорщини й приєднання до ЗУНР.

У рішенні з'їзду зазначалося, що русини Марамороша домагаються прилучення Закарпаття до Укр. Д-ви. М. Брацайко наголосив: "Маємо лиш одну дорогу. До Києва!". З'їзд проголосив злуку укр. земель у єдиній соборній д-ві. Представник ЗУНР О. Дудикевич заявив, що укр. народ Транслейтанії бачить своє щастя тільки в з'єднанні з Україною. Відкинуто проект угор. уряду щодо створення Руської країни та входження її до Угор. кор-ва. Ухвалено скликати на 21.01.1919 з'їзд представників рад Закарпаття (Всеукр. конгрес).

Ств. Марамороська Руська (Укр.) нар. рада (голова Ю. Брацайко, заст. А. Штефан). С. Клочураку доручено підтримувати зв'язки Ради з урядом ЗУНР. Перед загрозою окупації краю румунами й угорцями прийнято рішення про формування військ. штабу в складі 5 чол. і збройн. відділів міліції в кожному селі комітату.

Літ.: Закарпаття в етнополітичному вимірі. К., 2008; *Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: Ілюстрована історія.* Львів; Івано-Франківськ,

2008. С. 156–164; *Клочурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978; *Костючок П.* Особливості політизації українців Закарпаття наприкінці 1918 – у першій половині 1919 // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. XIV. 2008. С. 130–140; *Химинець Ю.* Мої спостереження із Закарпаття. Нью-Йорк, 1984.

Андрій Королько

СІКОРСЬКИЙ

Владислав Євгеніуш

(Sikorski Władysław Eugeniusz;

20.05.1881–04.07.1943) – польс.

військ. і держ.-політ. діяч, генерал. Н. в с. Тушув Народови (нині гміни Тушув-Народови, Мелецького пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник Львів. політехніки (спец.: інж. водного буд-ва). Працював службовцем у Галиц. намісництві. Співорганізатор парамілітарного Союзу чільної б-би (1908) та Стрілец. союзу (1911).

У роки ПСВ служив на офіцер. посадах австро-угор. армії (зокр. 1-го полку легіонів, 3-го піх. полку легіонів), діяч Польс. нац. орг-ції, ПОВ, кер. Львів. округи.

3.11.1918 у польс. армії; нач. штабу польс. війська в м. Львів, якому підпорядковувався польс. командант міста А. Камінський, команд. батальйону З. Треньовський та ін.

На поч. 1919 – команд. бойової групи, що воювала проти 7-ї Львів. бригади біля м. Львів, Миколаїв і Щирець (нині всі Львів. обл.), згодом (06.1919) біля м. Теревовля, Чортків, Тернопіль (нині всі Терноп. обл.). У період рад.-польс. війни 1920 – команд. 9-ї піх. д-зії, Поліської групи, 3-ї армії.

1924–25 – військ. міністр Польщі. 1925–28 – команд. Львів. військ. округи. З 1939 – прем'єр і військ. міністр еміграц. уряду Польщі. Ген. броні (1940).

Загинув у авіакатастрофі неподалік від Гібралтару. Похований на польс. авіацвинтарі м. Невмарк (графство Ноттінгемшир, Велика Британія). 17.09.1993 прах С. перевезено до Польщі й поховано в крипті Св. Леонарда на Вавелі в м. Краків.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998;

Encyklopedia wojskowa. Dowódcy i ich armie. Historia wojen i bitew. Technika wojskowa. Warszawa, 2007; Klimecki M. Wojna polsko-ukraińska o Lwów i Galicja Wschodnią 1918–1919 r. Aspekty polityczne i wojskowe. Warszawa, 1997; *Kryska-Karski T., Żurkowski S.* Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991; *Wapiński R.* Władysław Sikorski. Warszawa, 1978.

Микола Литвин

СІЛЕЦЬКИЙ

Степан Іванович

(1895–09.06.1919) – медик, студент. діяч, військ. санітар, депутат УНРади ЗУНР. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.) у сім'ї вчителя г-зії. Навч. на мед. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ – санітар австро-угор. армії. Делегат укр. Конституанти й УНРади ЗУНР від студент. молоді, брав участь у засіданнях Львів. та Станиславів. делегацій. Посланець УНРади до Самбора з наказом встановити укр. владу (31.10–1.11.1918). Чл. комісії сусп. опіки УНРади, заст. секретаря, потім секретар Президії УНРади (01–05.1919). Служив санітарним четарем у військ. групі "Хирів" УГА.

Розстріляний без суду разом з В. Падохом, колиш. повітов. комісаром суд. округу Янів Городоц. пов., польс. військовиками в лісі біля с. Сливки (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.); обоє були поховані в с. Сливки 12.06.1919. 8.06.1919 цими ж військовиками й теж без суду були розстріляні батько С. ра-

СІКОРСЬКИЙ
Владислав Євгеніуш

Гробівець, у якому поховано Степана Сілецького та Василя Падоха

зом з держ. секретарем земельн. справ ЗУНР М. Мартинцем у лісі біля с. Прислоп (нині Луквиця Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). 1922 перепохований разом з батьком і В. Падохом у родинному гробівці Сілецьких на цвинтарі м. Самбір (нині Львів. обл.). На місці страти С. і В. Падоха 1930-х насипано символічну могилу (відновлена й упорядкована 1993 і 2019).

Лит.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. К., 1993. С. 365–370; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 50, 77; *Його ж.* Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини і Буковини в революції 1918–1919 // Україна модерна. Львів, 2000. Ч. 4–5. С. 213; *Щуровський В.* Медична і санітарна служба // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 291.

Олег Павлишин

“СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР”

Укр. госп. т-во. Засноване 1899 в м. Олесько (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.) священиками Т. Дуткевичем (до 1908 – голова т-ва) та Ю. Дуткевичем з метою покращення добробуту селян, удосконалення с. госп-ва й захисту сел. інтересів. 1903 керівні органи т-ва перенесено до м. Львів. 1904 відбулася реорг-ція т-ва, яке з того часу отримало право орг-ції філій у Галичині. До 1909 т-во розвивалося повільно, 1909 було лише 5 філій та 700 чл. Під час 1-ї Хлібороб. виставки в м. Стрий 1909 відбулися заг. збори “С.г.”, на яких змінено статут, розширено рамки діяльності, проведено реорг-цію (у стр-рі “С.г.” створено низку відділів за госп. напрямками), обрано нове кер-во. 1909–17 т-во очолював Є. Олесницький. 1910 “С.г.” налічував 85 філій, 317 гуртків і 12500 чл. Зростало т-во і в наступні роки.

“С.г.” активно захищав інтереси селян перед центр. і місц. владою; організовував і проводив освітні курси й школи для селян; створював дослідні поля, розсадники плодкових дерев, зразкові сади, пасіки, стайні, вівчарні, курники;

поширював найновіші с.-г. машини й знаряддя праці; проводив камасацію сел. земель; здійснював парцеляцію землі серед укр. селян.

1909–14 “С.г.” організував у Галичині мережу молочарень, магазинів с.-г. продукції. З 1911 при установі проводили щорічні бухгалтерські й молочар. курси. Т-во здійснювало заходи для військ. поставок продовольства. Тоді ж за сприяння “С.г.” було засновано Крайовий союз для хову (розведення) і збуту худоби, а також торг. синдикат, що активно створював на місцях орг-ції для закупівлі, посередництва й збуту рільничої продукції, здійснення за нею тех. контролю та підвищення її якості. Велася робота зі створення в м. Львів біржі для збуту зерна. “С.г.” засновував садівничо-городницькі школи, курси агрономів тощо.

1912 силами т-ва в м. Кути (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) ств. К-т ратунковий Гуцульщини для надання допомоги нас. у зв'язку з повінню і голодом.

Через поч. ПСВ діяльність “С.г.” було призупинено, т-во зазнало великих матеріальних збитків. Водночас від 1915 влада Австро-Угорщини вважала “С.г.” осн. об'єднанням укр. селян і надала йому відчутну фінансову допомогу для відновлення діяльності.

1917–24 т-во очолив Т. Войнаровський, який увійшов до складу укр. Конституанти, брав активну участь у роботі УНРади, підготовці земельного закону тощо. Кілька діячів “С.г.” стали співорганізаторами Листопадового чину в повітах: у м. Дрогобич (нині Львів. обл.) – голова місц. філії “С.г.” О. Негребецький, у м. Жовква (нині Львів. обл.) – кер. місц. гуртка “С.г.” проф. Ульвальський, у м. Бучач – чл. повітов. “С.г.” І. Лушпинський, О. Сіяк та ін. Окремі співробітники “С.г.” (для прикладу, С. Маґаляс) активно розбудовували УГА, її інтендант. підрозділи. Чл. Гол. управи “С.г.” І. Макух 9.11.1918 очолив ДСПР, від 01.1919 – ДСВнС. У міжвоєн. час до кер-ва “С.г.” належав ще 1 представник РДС ЗУНР – С. Витвицький.

Польс.-укр. війна створила нові виклики для “С.г.”. Т-во могло діяти лише

на тер., яка перебувала під контролем ЗУНР. Тут поклали великі сподівання на активну участь "С.г." у відбудові економіки Галичини, спустошеної внаслідок ПСВ. Співробітники "С.г." були залучені до Харчового уряду РДС, повітов., міськ. та сільс. комісій. "С.г." й "Просвіта" володіли правом на продаж нафти в ЗУНР. "С.г." отримав на відбудову своєї інфраструктури 2 млн грн.

18.01.1919, згідно з розпорядженням держ. секретаря внутр. справ І. Макуха, на "С.г." покладено завдання створення харчових управ на місцях. Останні повинні були забезпечити продовольством УГА, військ. госпіталі, працівників держ. установ, залізниць. Навесні 1919 "С.г." доручено налагодити постачання посівного матеріалу для селян.

Після окупації Галичини польс. військами діяльність "С.г." була заборонена, після її відновлення 1920 зазнавала суттєвих утисків польс. владою. 1920–27 кількість філій т-ва скоротилася до 10, зменшилася кількість чл., обмежувалися сфери діяльності. Щоб уникнути тиску властей, укр. кооперативи почали гуртуватися навколо РСУК, з яким "С.г." активно співпрацював. М. Луцький, який очолював "С.г." 1924–27, докладав значних зусиль щодо розгортання мережі с.-г. навч. закладів у Галичині. У той час у "С.г." змогли працевлаштуватися чимало старшин і стрільців УГА.

Лише з 1927 розпочалося відродження "С.г.". 1927–29 його очолював Ю. Павликовський. Фінансову допомогу "С.г." надавали Спілка укр. агрономів, УГКЦ, різноманітні укр. кооп. т-ва.

1929 відбулася реорганізація т-ва. Новий кер. Т. Войнаровський (1929–36) сприяв утворенню фахових секцій: агротех., садівничо-городницької, зоотех., годівлі свиней, овець, птиці, пасічницької, рибальської, шовківницької. Знову зростала кількість філій: 1927 їх налічувалося вже 52, 1939 – 60, 1944 – 66.

1932 при "С.г." ств. Хліборобський вишкіл молоді, у рамках якого діяло 1180 навч. гуртків з 3-річним навч. Польс. влада обмежила поширення "С.г." на Волинь.

З 09.1939 "С.г." діяв лише на тер. Лемківщини й Засяння, зайнятий нім. військами. Гол. осередки т-ва містилися в м. Ярослав та Краків (нині обидва Польща). З 07.1941 в Галичині відбувалося відновлення очолюваного Є. Храпливим "С.г.", поширено його на Волинь. Однак за умов ДСВ повноцінна діяльність т-ва була неможлива. Нім. адміністрація намагалася використати "С.г." для власних цілей, а працівники т-ва були суттєво обмежені у сферах діяльності, особливо в питаннях збуту продовольства, закупівлі с.-г. машин, реманенту, насіння тощо.

1899–39 "С.г." друкував низку періодичних вид.: "Господарська Часопись", "Сільський Господар", "Самопоміч", "Економіст", "Господар і Промисловець", "Український Пасічник", "Практичне Садівництво", "Хліборобська Молодь", "Сад і Город", "Календар Сільського Господаря", "Сільсько-Господарська Енциклопедія", численні брошури в серії "Бібліотека Сільського Господаря" з рекомендаціями щодо покращення методів ведення с. госп-ва. Видавничу справу "С.г." в ході ДСВ суттєво обмежували нацисти.

Діяльність "С.г." припинено влітку 1944 зі встановленням рад. влади.

Літ.: Бабенко С., Гелей С., Гончарук Я. Історія кооперативного руху. Львів, 1995; Вітанович І. Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк, 1964; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003; Т. 3. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2005; Кн. 2. Івано-Франківськ, 2005; Крайове Господарське Товариство "Сільський Господар" у Львові 1899–1944 / ред. кол. П. Дубрівський та ін. Нью-Йорк, 1970; Рева-Родіонова Л. Українське товариство "Сільський Господар". 1899–1944 рр. Історія. Досвід. Тернопіль, 2000; Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти. Т. 1–2 / за заг. ред. С. Гелея. Львів, 2001; Храпливий Є. Сорок літ праці Краєвого Господарського Товариства "Сільський Господар" у Львові (23.III.1899–23.III.1939). Львів, 1939; Чуй-

СІНГАЛЕВИЧ
Володимир-Теодор
Якович

ко І. Громадська та парламентська діяльність Євгена Олесницького (1860–1917 рр.). Тернопіль, 2007; Шевченко О. Церковна і громадсько-політична діяльність Тита Войнаровського. Львів, 2016.

Микола Вітенко

СІНГАЛÉВИЧ

Володимир-Теодор Якович

(13.01.1875–07.11.1945) – суддя, громад.-політ. діяч, дипломат, депутат УНРади. Н. в с. Москалівка (нині в складі м. Косів Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика, який походив з нім. роду Шиллінгів. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1893). Працював у суд. установах м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.), Перемишляни, Глиняни (нині обидва Львів. обл.). Діяч УНДП. Депутат австр. Держ. Ради (1911–18), Галиц. крайового сейму (1913–14). Виступав за розширення політ., екон. і культ. прав українців, надання Сх. Галичині нац.-територ. автономії. Разом з ін. укр. послами вів переговори з польс. стороною про реформу крайового статуту й новий виборчий закон до Галиц. сейму, реалізацію яких унеможливила РСВ.

3 09.1914 – заст. голови Бойової управи УСС. Голова Нар. канцелярії УНДП в м. Відень (1915). Брав участь у підготовці Листопадового чину 1918 в м. Львів. Організатор встановлення укр. влади в Стрий. та сусідніх пов. Чл. УНРади ЗУНР 1918–19.

Учасник 2 нарад послів і голів дипломатичних місій УНР (18–22.06.1919, 6–14.08.1919) у м. Карлсбад (нині Карлові Вари, Чехія), де розглядалися засади зовн. політики й діяльність укр. дипломатичних представництв. 04.1919–03.1923 – дипломатичний представник ЗОУНР в Австрії. 1.08.1920 призначений уповноваженим Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича в справах фінансів, торгівлі й промислу; 1922–03.1923 – уповноважений для внутр. справ. Неодноразово проводив засідання КУД. 03.1922 – учасник делегації ЗУНР на міжнар. конф. у м. Генуя (Італія).

1924 отримав дозвіл уряду Польщі на повернення до м. Львів. 1930–39 – дир. Земельного банку в м. Львів.

Чл.-засн. УКС (01.1931). Звичайний чл. НТШ у Львові. Восени 1939 емігрував до Австрії.

П. у м. Брегенц (земля Форальберг, Австрія).

Літ.: Волинець С. Володимир Сінгалевич // Передвісники і творці Листопадового зриву. Західньо-українські громадські і політичні діячі. Вінніпег, 1965; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 61, 88–89, 95; Соловійова В. Дипломатичні представництва УНР у Німеччині та Австрії // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія історія, економіка, філософія. 1998. Вип. 2; Соляр І. Сінгалевич Володимир // ЕІУ. Т. 9. К., 2012. С. 582; Хмельовський П. Володимир Сінгалевич // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009.

Ігор Соляр, Олег Павлишин

СІНГАЛÉВИЧ

Станіслав Титович

(1869–10.06.1922) – ветеринарний лікар, громад. діяч, комісар Кіцман. повітов. УНРади. Н. в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) у сім'ї суд. службовця (згодом радника вищого крайового суду, депутата Галиц. сейму). Навч. в держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Вищу освіту здобув у Ветеринарній акад-ї м. Львів (1896). Працював тимчасовим ветеринарним лікарем у м. Турка (нині Львів. обл.). Упродовж багатьох років був нач. добровільного пожежного т-ва в м. Турка, заст. голови правління Самбір. окружного союзу пожежних т-в.

Військ. службу розпочав 1898 як військ. ветеринар резерву. 3 12.1899 іменованій молодшим військ. ветеринаром, приділений до 3-го полку уланів крайової оборони. 3 01.1906 – повітов. ветеринарний лікар у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). Чл. Кіцман. філії т-ва "Руська бесіда". Разом з Є. Жуковським та О. Поповичем організатор наук.-попу-

лярних лекцій, які від 01.1909 щонеділі відбувалися в Нар. домі в Кіцмані.

4.11.1918 призначений Кіцман. повітов. УНРадою (голова Є. Ярошинський) одним з 3 укр. комісарів (разом з Є. Галендзовським та М. Перегинським) при повітов. старостві. Упродовж наступних кількох днів укр. комісари перебрали від повітов. старости всю виконавчу й політ. владу, керували повітом до окупації м. Кіцмань рум. військами 17.11.1918. Наприкінці 01.1919, після запровадження на Буковині стану облоги, був арештований та ув'язнений на 3 місяці в м. Чернівці разом з усіма чл. Кіцман. повітов. УНРади.

П. і похований у м. Кіцмань.

Лит.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 782–783; В Кіцмани // Каменярі. 1922. 20 черв.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 930–934, 947–949; *Іх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 314–316, 378–379; 3 буковинської України. Дальші насильства румунських наїздників на Буковині // Покутський Вістник. 1919. 23 лютого; 3 краєвого виділу // Буковина. 1906. 18 січ.; Народні відчити в Кіцмани // Буковина. 1909. 17 січ.; Румунський терор на Буковині // Република. 1919. 27 лютого; *Sroka S.* Nauki weterynaryjne we Lwowie do roku 1945. Rzeszów, 1999. S. 293.

Володимир Старик

СІРА́НТ

Іван Павлович

(13.10.1887 – д. і м. с. н.) – вчитель, старшина УГА, громад.-просвітн. діяч. Н. в с. Сущин (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. 1898–1908 здобув освіту в учител. семінарії м. Тернопіль. Учителював у 2-класній шк. с. Городище (нині Козів. р-ну Терноп. обл.), 1-класній шк. м-ка Велика Березовиця (нині смт Терноп. р-ну).

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – від 11.1918,

служив у Терноп. ОВК. У серед. 06.1919 призначений командантом сотні у 18-й Терноп. бригаді. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 іменований поручником. Побував у польс. полоні.

Від 1921 працював управителем 4-класної шк. м-ка Велика Березовиця. Діяльний в укр. громад. житті: голова місц. читальні "Просвіти" й гуртка "Рідної школи", чл. управи "Сільського господаря". Входив до виділу т-ва "Взаємна поміч укр. вчительства" м. Тернопіль, Гол. виділу т-ва "Просвіта" м. Львів.

23.12.1939 заарештований співробітниками НКВС СРСР. Звинувачений у належності до "контрреволюційної організації" та службі у "ворожій армії". На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 1.03.1941 ув'язнений на 5 р. у ВТТ.

Загинув в ув'язненні за невідомих обставин.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 435; Спр. 5297-П.

Лит.: Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 4. Тернопіль, 2016. С. 513; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 337.

Петро Гуцал

СІРКО

Василь Петрович

(05.03.1899–03.11.1937) – укр. рад. держ. та політ. діяч. Н. в с. Кінашів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) у багатодітній сел. сім'ї. Навч. у початковій сільс. шк., приватній укр. г-зії м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.).

1916 влітку став стрільцем Легіону УСС, восени потрапив до рос. полону. Перебував у м. Самара (нині РФ), де долучився до більшовизму – у 12.1917 вступив до секції іноз. комуністів при Самарській орг-ції РСДРП(б). 1918 повернувся до рад. України. З мандатом Київ. губкому направлений на нелегальну парт. роботу до Сх. Галичини з метою повалення влади УНРади, здійснення в краї соціаліст. революції.

На поч. 1919 таємно дістався до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), влаштувався коректором газ. "Репу-

СІРКО
Василь Петрович

бликанець", розгорнув конспіративну парт. діяльність, очолив комуніст. групу. Один з організаторів нелегальної крайової комуніст. конф. в м. Станиславів (02.1919), на якій ств. КПСГ. 30.03 брав участь у роботі з'їзду СРС у Станиславові, 6.04 – м. Більшівці (нині смт Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). 1920 сприяв переходу УГА на сторону більшовиків, призначений до м. Умань нач. особливого відділу та заст. голови ревтрибуналу ЧУГА. Влітку 1920 очолював Тереховлян. повітов. ревком ГСРР.

Восени 1920 повернувся до м. Київ, працював викл. політекономії 2-ї Київ. шк. червоних старшин, уповноважений Галиц. бюро при ЦК КП(б)У. З кін. 1921 – працівник Київ. губкому КП(б)У.

З 1926 – секретар Миронівського райкому партії, 10.1927–28 – секретар Закорд. бюро допомоги КПЗУ при ЦК КП(б)У, чл. Політбюро ЦК КПЗУ. Зазнав гонінь за виступи проти лінії Л. Кагановича на розгром КПЗУ, ЦК якої було звинувачене в націоналізмі й зрадництві.

З 1928 працював окружним прокурором м. Сталіно (нині Донецьк). Влітку 1929 став секретарем Макіївського міськкому партії; з 1931 – зав. агітаційно-масовим відділом ЦК КП(б)У; у кін. 1932 – секретар Криворізьк. міськкому, чл. бюро Дніпропетровськ. обкому КП(б)У.

Делегат IX–XI з'їздів КП(б)У та XVI з'їзду ВКП(б).

Відкрито виступив проти репресивної політики Кремля, яка спричинила в Україні Голодомор 1932–33.

18.05.1933 арештований у справі "УВО". 31.05 виключений з партії. Винним себе не визнав. Суд. трійка при колегії ДПУ УСРР 10.11.1933 винесла вирок – 10 р. ВТТ. Покарання відбував на Соловках, де вів себе незалежно, не приховував негативного ставлення до політики влади й Сталіна.

Згідно з постановою Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований 3.02.1959.

Літ.: Абраменко Л., Амонс А. Репресовані прокурори в Україні: документи,

нариси, матеріали. К., 2006. С. 97; Борці за возз'єднання. Біографічний довідник. Львів, 1989. С. 286–287; Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках: в 2 т. Т. 1. К., 2003. С. 84–85; *Чапуга С.* Сірко Василь Петрович // Від Жовтня до Вересня / упоряд. О. Мілько. Ужгород. 1989. С. 502–505.

Сергій Дерев'яно

СІРКО

Іван Миколайович

(12.05.1900–03.11.1976) – рад. парт. діяч. Н. в с. Кінашів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї селянина-бідняка.

Після закінчення 5 кл. приватної г-зії м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.) добровільно вступив до Легіону УСС (06.1916). У складі австро-угор. армії воював на Сх. фронті. Наприкінці 09.1916 потрапив до рос. полону, працював на цукровому з-ді с. Яроповичі (нині Андрушів. р-ну Житомир. обл.). Після Лютневої революції 1917 вів діловодство в раді робітн. депутатів.

Коли нім. війська окупували Україну, С. з ін. військовополоненими відправили на Буковину. Влітку 1918 повернувся до УСС, в УГА був підстаршиною. Наприкінці 1918 ніс караульну службу в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Увійшов до складу однієї з 1-х підпільних комуніст. груп. 1919 вступив до КПСГ. Влітку 1920 призначений політкомісаром стрілец. сотні окремого Галиц. полку (сформований у м. Казань з укр. військовополонених і відправлений до України).

Після проголошення ГСРР у 08.1920 став головою Підгаєцького парт. к-ту, потім призначений комісаром полку в складі 45-ї д-зії Й. Якіра.

Після війни на парт. роботі. 1921–22 – зав. орг. відділу Уман. повітов. к-ту КП(б)У. 1923–24 – відп. секретар Малин. окружного к-ту КП(б)У на Житомирщині. У 01.1924 Київ. губерні. з'їзд Рад обрав С. делегатом на II з'їзд Рад СРСР. 1924–26 – на відп. роботі в Шуляв. райкомі КП(б)У м. Київ; інструктор Київ. губкому КП(б)У. 1926–28 – заст., далі зав. оргінструкторським відділом Київ. окружного КП(б)У. На останній посаді справи

передав М. Хрущову. 1928–30 – секретар, зав. орг. відділу Всеукр. спілки рад. торг. і держ. службовців; голова Всеукр. спілки с.-г. і лісових робітників. 1930 – відп. секретар Тульчин. окружкому КП(б)У на Вінниччині, відп. секретар Лубен. окружкому КП(б)У на Полтавщині. 1930–32 – чл. Президії Всеукр. ради профспілок у м. Харків.

Делегат X з'їзду КП(б)У, XVI з'їзду ВКП(б). Канд. у чл. ЦК КП(б)У (06.1930–11.1933).

07.1932–05.1933 – 1-й секретар Молдавського обкому КП(б)У. Після арешту 17.05.1933 В. Сірка, дядька С., написав листа до ЦК КП(б)У, назвавши арешти в справі УВО "походом на галичан". 27.05.1933 за це знятий з посади й викликаний до м. Харків для пояснень. 1933–34 працював на рядових посадах у Всеукр. раді професійних спілок та Укрводгоспі при Держплані УСРР. На об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК КП(б)У (11.1933) С. вивели з канд. у чл. ЦК. У 12.1933 написав заяву до ЦК КП(б)У, у якій каявся і спростовував свої твердження, висловлені в травневому листі. 7.06.1934 виключений з партії як "дворушник, який обманює партію й приховує від неї свої справжні погляди". Лише після апеляції С. домігся переведення на рік у "співчуваючі" з одночасною обіцянкою згодом переглянути питання щодо його партійності.

7.11.1934 заарештований за сфабрикованим звинуваченням "у справі УВО". 26.04.1935 Особливою нарадою оголошено вирок – 3 р. позбавлення волі, які відбув в Ухтинсько-Печорському ВТТ. Звільнився у 05.1937; за допомогою Бюро з працевлаштування колиш. в'язнів при НКВС СРСР влаштувався на роботу в Приозерний ліспромгосп тресту "Онегліс" Архангельської обл. РРФСР.

Вдруге заарештований 22.03.1938 за "шпигунство" й "антирадянську агітацію". 8 місяців перебував під слідством у в'язниці м. Каргополь (Архангельська обл.). Особливою нарадою при НКВС СРСР 3.09.1938 позбавлений волі у ВТТ на 10 р. Працював на лісоповалі в Ніроблазі. 1947 звільнений. Повернувся до УСРР. З 03.1948 знову працював у Ніроблазі, вже як вільнонайманий.

У 01.1950 заарештований утретє. За рішенням Особливої наради при МДБ СРСР засланий на поселення до Красноярськ. краю, де працював у ліспромгоспі Богучан. р-ну. У 09.1954 звільнений з поселення.

У 03.1955 повернувся до Станіслав. обл. УСРР, працював нач. дорожнього відділу при Більшівцівському райвиконкомі. 1955–64 – дир. складзеркального з-ду м. Івано-Франківськ.

Реабілітований 26.02.1957. Автор спогадів "Ті, незабутні роки" (Ужгород, 1978).

Літ.: Ліуш О. Сірко Іван Миколайович // Від Жовтня до Вересня / упоряд. О. Мілько. Ужгород, 1989. С. 131–133; Реабілітовані історією. Харківська обл. Кн. 2. К.; Харків, 2014. С. 546; Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 396–400, 410–412, 417, 419–425, 451, 467–468, 579, 588.

Сергій Дерев'янка

СІТНИЦЬКИЙ Микола

(06.12.1884–02.09.1934) – поручник УГА, освіт. діяч. Н. в м. Комарне (нині Комарно Городоц. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в нар. шк. м. Комарно, учител. семінарії м. Самбір (нині Львів. обл.). Учителював у селах Львівщини. 1907 склав іспити на атестат зрілості в держ. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Працював в учител. семінарії м. Рудник (нині Рудник-над-Сяном, Польща) та учителем семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.).

1914 мобілізований до австр. армії; брав участь у боях проти рос. військ у Карпатах. Згодом переведений викл. до старшин. шк. м. Кошице (нині Словаччина); отримав звання хорунжого. Працював на польовій радіостанції на Сх. фронті біля с. Кирлібаба (нині Румунія).

Після Листопадового чину 1918 – четар УГА. У кін. 1918 організував 3 радіостанції ДСВС ЗУНР та НКГА в м. Тернопіль. 1.03.1919 отримав звання поручника. Командант радіостанції ЗУНР у м. Станіславів (нині

СІТНИЦЬКИЙ
Микола

СІТОН-ВОТСОН
Роберт-Вільям

Івано-Франківськ) та Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Після переходу УГА на сторону білогвардійців перебував з радіостанцією в м. Вінниця, Балта (нині Одес. обл.) та Крижопіль (нині смт Вінниц. обл.). Хворів на тиф. З 02.1920 – у ЧУГА. У 04.1920, після переходу ЧУГА на сторону ДА УНР, заарештований більшовиками в м. Балта; перебував у тюрмі м. Одеса. Згодом перевезений до м. Харків, де працював телеграфістом у місц. радіостанції. Був учителем на хуторі біля м. Харків.

1922 повернувся до Сх. Галичини, став кер. приватної нар. шк. й приватної г-зії м. Комарне. З 1924 – учитель приватної укр. жін. г-зії в Перемишлі.

П. у м. Львів.

Лит.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 181; Посмертні згадки // ЛЧК. 1935. Ч. 9. С. 21–22; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 255, 557; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 58, 135; Т. 3. Вінніпер, 1966. С. 315; Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 302.

Богдан Паска

СІТОН-ВОТСОН **Роберт-Вільям**

(Seton-Watson Robert William;
псевд.: Scotus Viator;

20.08.1879–25.07.1951) – брит. історик-славіст, громад. діяч. Н. в м. Лондон у родині власника мануфактури. Випускник Оксфорд. ун-ту (1902). З 1905 виступав зі статтями про становище народів Австро-Угорщини.

Напередодні ПСВ зацікавився укр. питанням; у 06.1914 відвідав м. Львів; зустрічався з М. Грушевським, І. Франком, А. Шептицьким, К. Левицьким, С. Бараном. Заснований С.-В. 1916 час. "The New Europe" пропагував ідею нац. самовизначення народів ЦСЄ. Був прихильником самостійності України. Обстоював ідею "Нової Європи" істор., культ., екон., геогр., військ.-політ. чинниками. Вважав, що створення незалежних України, Польщі, Литви, ін. д-в відповідатиме довготривалим інтересам Європи, здійснить мрію багатьох

народів про держ. незалежність. Називав укр. питання однією з гол. причин, що призвели до ПСВ.

1917–18 працював у Розвідувальному бюро департаменту інформації, висвітлював розвиток подій в Україні для брит. політиків. Засуджував більшовиц. переворот у Росії та агресивні дії рос. більшовиків щодо сусідніх нерос. народів. Учасник Паризької мирн. конф.

1922 очолив каф-ру історії Центр. Європи ім. Т. Масарика в Лондон. ун-ті. Один з ініціаторів створення та активний діяч Англо-укр. к-ту. Керував секцією Пд.-Сх. Європи в Службі вивчення зарубіжної преси. З 09.1940 почав працювати у Відділі політ. розвідки Форин-офіс. Очолював каф-ру чехословац. студій в Оксфорд. ун-ті (11.1945–49).

Автор праць: "Racial Problems in Hungary" (1908), "The Southern Slav Question and the Habsburg Monarchy" (1911), "The problem of Ukraine" (1917), "Europe in the Melting-Pot" (1919), "Sarajevo: A Study in the Origin of the Great War" (1926), "Britain in Europe (1789–1914): A Survey of Foreign Policy" (1937), "A History of the Czechs And Slovaks" (1943).

Похований на о. Скай (Шотландія).

Лит.: Сурота Б. Роберт Вільям Сітон-Вотсон і Українська революція (з історії британської політики у Східній Європі в 1917–1918 роках) // Вісник Львівського університету: Серія історична. 2002. Вип. 37. Ч. 1. С. 423–451; Його ж. Сітон-Вотсон Роберт-Вільям // ЕІУ. Т. 12. К., 2012. С. 585; Українська державність у ХХ столітті (історико-політологічний аналіз). К., 1996.

Лілія Щербін

"СІЧ"

Офіційно – протипожежно-гімнастична, фактично – парамілітарна орг-ція, яка діяла в Галичині. Першу "С." заснував К. Трільовський 5.05.1900 в с. Завалля (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.); кошовий от. М. Неделько, осавул Т. Семака. "С." стала стр-рою РУРП. Особливо багато "С." діяло на Покутті; невдовзі зі Снятинщини поширилися на Коломий. і Городенків. пов., Гуцульщину, Буковину. Цьому опосередковано сприяла "Просвіта" – ідея

січового т-ва ґрунтувалася на відновленні традицій укр. козацтва.

1-й осередок “С.” на Гуцульщині засновано 1.01.1903 в с. Жаб’є (нині смт Верховина Івано-Франк. обл.), на Буковині – 1903 в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) з ініціативи С. Яричевського й О. Поповича. З 1904 централею буковин. січовиків став “Союз Січей” у м. Чернівці. На поч. 1914 заг. кількість осередків “Січей” у Галичині становила понад 900, у т. ч. 8 – на Лемківщині; до січового руху було залучено понад 80 тис. учасників. На Буковині число “Січей” сягнуло 112, заг. кількість учасників – майже 10 тис. осіб.

Зовн. виявом діяльності “Січей” стали проведення січових свят. 1-ше крайове січове свято відбулося 6.06.1902 у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де були представлені делегати всіх тодішніх “Січей”. У святкуванні взяли участь М. Левитський з Наддніпрянщини, гості з міст і сіл Галичини й Буковини. Найбільший за участю “Соколів”, “Пласту”, “Січових стрільців” січово-сокіл. здвиг був присвячений 100-річчю від дня народження Т. Шевченка, що відбувся 27–28.06.1914 в м. Львів за участю понад 12 тис. учасників, які представляли майже всі повіти Галичини. У 12.1912 виник Укр. січовий союз, на чолі якого стояла ген. старшина (ген. от. К. Трильовський та ін.). З весни 1913 при Укр. січовому союзі утворено стрілец. секцію (кер. Д. Катамай). До крайової Січової ради належали повітові отамани й ген. старшина. Осідок Укр. січового союзу – м. Львів. Збори крайової Січової ради у Львові відбувалися щороку восени. Керівним органом у кожному повіті була повітова “С.”, роботою якої керувала повітова Січова рада. До повітової Січової ради входили і січові, і стрілец. т-ва. Один раз на 3 р. скликали з’їзд – збори делегатів усіх “С.” і т-в “Українських січових стрільців”. Під опікою Укр. січового союзу ґуртувалися т-ва “Укр. січових стрільців”. 1913 К. Трильовський домігся затвердження статуту т-ва в намісництві.

Активну допомогу в орг-ції “С.” К. Трильовському надавали О. Безпалко, М. Василько, Т. Галіп, В. Стефаник,

І. Семанюк (Марко Черемшина), Є. Пігуляк, І. Попович, О. Попович, І. Сандуляк, С. Смаль-Стоцький, Ю. Соломійчук, П. Шекерик-Доників, І. Чупрей та ін., які згодом долучилися до творення ЗУНР. Самі січовики активно зголошувалися добровольцями до Легіону УСС, з 11.1918 – до УГА. Значна ч. старшин УГА в минулому пройшла вишкіл саме через мережу “С.”. У період ЗУНР “С.” користувалися держ., у т. ч. фінансовою, підтримкою, виконували функції допризовної підготовки для укр. молоді.

З окупацією Галичини польс. армією діяльність більшості “С.” була призупинена, 1924 заборонена. Остання “С.” проіснувала в с. Горбачі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) до 1930, була знищена під час пацифікації.

1920 К. Трильовський заснував Січовий к-т у м. Ужгород (нині Закарп. обл.). Січові осередки 1920-х стали основою для створення Карпат. Січі (1938–39). Від 1915 “Січі” існували в США й Канаді. 1920 вони об’єднували у своїх лавах майже 3 тис. осіб. Серед кіл укр. еміграції в Європі перша “С.” виникла 1912 в м. Гамбург (Німеччина). Укр. січовики брали участь у міжнар. робітн. олімпіадах у м. Прага (1927) і Відень (1931).

Засн. “С.” надавав великого значення зовн. атрибутиці. Поряд з істор. рангами січової старшини – кошовий, осавул, писар, скарбник, обозний – запроваджено широкі кольорові стрічки (т. зв. ленти), які січовики носили через праве плече.

Кожен січовий кіш мав прапор малинового кольору з нашитим на кожному з них портретом держ. чи громад. діяча – Б. Хмельницького, І. Виговського, П. Дорошенка, І. Мазепи, Т. Шевченка, М. Драгоманова, Ю. Федьковича та ін. Портрети для січових прапорів створив укр. худ. Я. Пстрак (1878–1916).

Літ.: “Гей там на горі «Січ» буде!..”: Пропам’ятна книга “Січей”. Едмонтон, 1965; *Гуйванюк М.* Січовий рух у Галичині й Буковині: (1900–1914 рр.). Чернівці, 2009; *Добржанський О.* Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; *Крип’якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З.* Історія українського війська: Від княжих

часів до 20-х років ХХ ст. Львів, 1992; Якимович Б. “Гей «Січ» іде, красен мак цвіте...”. Львів, 2000.

Богдан Якимович

“СІЧ” ВІДЕНЬСЬКА

Перша народовська орг-ція, ств. 1866–67 галиц. укр. студентами, які навч. в м. Відень. 9.01.1868 отримала затверджений статут.

Організатором і 1-м головою “С.”В. був А. Вахнянин. Згодом “С.”В. очолювали М. Подолинський, І. Пулюй, І. Горбачевський, О. Терлецький та ін. 1922 т-во налічувало 398 чл., 1927 – 70, 1931 – 46, 1941 – 120, 1945 – 565, 1947 – 136.

Мета т-ва – орг-ція “товариського життя”, формування нац. свідомості, протистояння москвофілам, поширення серед студентів-слов’ян у м. Відень об’єктивної інформації про етніч. окремішність українців. Осн. форми діяльності: орг-ція товариських забав, читання народовської л-ри, участь у збір. т-в тощо.

1875 “С.”В. реорганізовано в наук.-літ. т-во, чл. якого утримували б-ку, читальню, проводили лекції і дискусії, влаштовували муз.-літ. сходи, друкували літ. й наук. тв., організували наук. й товариські прогулянки.

1877 “С.”В. була тимчасово розпущена. На зміну періоду пожвавлення діяльності т-ва (1880-ті) з 1890-х розпочався етап занепаду: не підтримавши політики “нової ери”, січовики налаштували проти себе громад. думку в Галичині. Наприкінці 1891 ч. чл. під проводом К. Студинського вийшла з т-ва й заснувала власну орг-цію – “Громаду”, котра, як і “С.”В., сповідувала народовські ідеї. З 1895 “С.”В. відновила діяльність, перетворившись на звичайну студент. орг-цію, у межах якої діяли 2 гуртки: літ.-наук. і правн.

Надалі історія “С.”В. 20 ст. пов’язана з воен. обставинами ПСВ й ДСВ та драм. подіями післявоєн. часу. На поч. чл. “С.”В. підтримували б-бу укр. студентства за Львів. ун-т; у роки ПСВ надавали допомогу СВУ, після її закінчення “С.”В. відновила діяльність, зосередившись на підтримці студентів-українців, зокр. колиш. військовиків, старшин і стріль-

ців УГА. Організовано підприємницькі стр-ри, діяли різноманітні гуртки, розгорнуто видавничу справу; функціонувала б-ка, налагоджено відносини зі студент. орг-ціями тощо. У різний час до “С.”В. активно долучалися відомі держ. діячі ЗУНР та старшини УГА – С. Дністрянський, М. Галущинський, І. Горбачевський, О. Грицай, В. Загайкевич, І. Кедрин-Рудницький, М. Кордуба, К. Левицький, Т. Марітчак, Л. Мишуга, О. Назарук, І. Німчук, Я. Окуневський, В. Пачовський, З. Пеленський, Ю. Романчук, В. Старосольський, О. Утриско, Л. Шепарович та ін.

Чл. “С.”В. займалися збором коштів, медикаментів для потреб ЗУНР. “С.”В. до 03.1923 послідовно підтримувала дії КУД й особисто Є. Петрушевича; неодноразово зверталася до Ліги Націй, ін. міжнар. т-в із нотами, у яких засуджувала польс. окупацію Сх. Галичини.

1930-х, зважаючи на зменшення кількості студентів у м. Відень, діяльність “С.”В. послабилася. Під час політики пацифікації “С.”В. виступила організатором численних акцій протесту проти репресій укр. громад.-політ. діячів.

1940-х чл. “С.”В. зазнали переслідувань гестапо, однак т-во працювало надалі: читали лекції, організували екскурсії, хорові виступи, діяли секції (найактивніше муз., спорт., сусп.-наук.). З 1941 діяла футбольна команда “С.”В. Січовики підтримували укр. студентів (матеріальна допомога, отримання та легітимізація документів, здобуття стипендій тощо), емігрантів, зокр. остарбайтерів.

З 1945 т-во було в підпіллі. 18.06.1947 “С.”В. розкрита австр. поліцією. Чимало чл. т-ва потрапили до концтаборів СРСР (останній голова – С. Никлович – вивезений рад. властями до Сибіру).

Літ.: Кухар Р. Віденська “Січ”. К., 1994; Над синім Дунаєм: ювілейний збірник Українського академічного товариства “Січ” у Відні. Відень, 1932; Січ: Альманах в пам’ять 30-х роковин основання товариства Січ у Відні. Львів, 1898; Січ: Альманах в пам’ять 40-х роковин основання товариства Січ у Відні. Львів, 1908.

Володимир Пашук

Ціна цього числа 70 сотників.

Рік II

Коломия, дня 6. січня 1919.

Ч. I.

Січовий Голос

Річка надрукована розміром 25 К.,
шпальона 12-30 К., чвертьрічка 6-30 К.,
надрукована розміром 25 сотників.

Видав.: УКРАЇНСЬКИЙ СІЧОВИЙ СОЮЗ.
Адрес редакції і адміністрації:
КОЛОМІЯ, вул. Шевченка ч. 36, I. пов.

Виходить раз на тиждень.

“СІЧОВИЙ ГОЛОС”

Газета періоду ЗУНР. Орган Укр. січового союзу в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Виходила 20.11.1918–05.1919 раз на тиждень, 1919 – двічі на місяць. Заснував і редагував Я. Навчук (1918. Ч. 1–6; 1919. Ч. 1–6), пізніше відп. ред. став К. Трильовський. Завдання часопису – доносити широким колам читачів відомості про хід воен.-політ. подій в Україні та світі, пропагувати ідеї держ. незалежності. Провідний тематичний напрям газети – поточний коментар сусп.-політ. подій в Україні. У полі зору вид. – творення укр. війська.

Осн. рубрики: “Останні вісти”, “Наші закони”, “З січового руху”, “Новини”, “Що чувати у світі?”. Авторами дописів були військовики, політ. діячі, письменники. Друкували в часописі й публіцистику та худож. тв. І. Франка, К. Трильовського, В. Пачовського, І. Чупрея, О. Балеви́ча, П. Шекерика-Дониківа, І. Кульчицького та ін.

Літ.: Васильчук М. Українська видавнича справа в Коломиї (друга пол. XIX – XX ст.). Коломия, 2012; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломиї. 1865–1994: Історико-бібліографічне дослідження. Львів, 1996.

Микола Васильчук

СІЯК

Іван-Августин Михайлович

(08.04.1887–03.11.1937) – старшина УГА, дипломат, правник, педагог,

громад.-політ. діяч. Н. в с. Ляшки Муровані (нині Муроване Пустомитів. р-ну Львів. обл.) у сім’ї вчителя. Випускник АГ м. Львів (1906), Львів. (1910) та Віден. (1916) ун-тів, де студював право. Д-р права (1916).

Під час навч. в г-зії брав участь у таємній учнів. орг-ції. Студентом ун-ту часто виступав перед робітниками й селянами з революц. закликами. У 01.1906 виголосив промови про значення 1-ї рос. революції на мітингах у м. Богородчани, с. Старі Богородчани, м. Солотвино (нині смт Солотвин; усі Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Кошовий Богородчан. “Січі” (до 08.1914).

Чл. УСДП (з 1905), її ЦК (Гол. управи) (1907–19), лідер її лівого крила. Активний учасник IV Конгресу партії (м. Львів, 3–4.12.1911). Зазнав переслідувань австр. властями – неодноразово був заарештований, майже 2 р. перебував в ув’язненні.

У роки ПСВ закінчив офіцер. курси, воював як хорунжий Легіону УСС. 30.10.1914, за направленням Бойової управи, приїхав з м. Відень до м. Хуст (нині Закарп. обл.) для бойового вишколу Гуцул. сотні.

Команд. чети в сотні О. Левицького, на 1.06.1916 – команд. тех. сотні Легіону УСС (з 12.1915). У 09–10.1916 брав участь у боях біля м. Бережани (нині Терноп. обл.), на г. Лисоня (нині на тер. Бережан. р-ну), влітку 1917 – поблизу с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп.

СІЯК
Іван-Августин
Михайлович

обл.). За бойові подвиги вшанований Залізним хрестом. 26.05.1917 у с. Пісочна (нині Городоц. р-ну Хмельн. обл.) на нараді галиц. старшин висловив пропозицію про розпуск Легіону УСС.

11.1918–12.01.1919 – учасник повстання проти гетьмана П. Скоропадського, військ. комісар Поділля.

14.01–1.02.1919 – чл. Хотин. дирекції, один з організаторів повстання проти рум. окупації на Хотинщині (нині Чернів. обл.), під час розгрому якого був поранений.

Після придушення повстання повернувся до Сх. Галичини. У м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) навесні 1919 разом з головою СРС Д. Дем'янчуком і залізничником О. Устияновичем створив з робітників-залізничників, окремих стрільців і курсантів старшин. шк. збройн. залізн. загін, який забезпечував евакуацію уряду ЗУНР до м. Бучач (нині Терноп. обл.). Загін обороняв залізн. вокзал, останнім залишив місто й відійшов до м. Нижнів (нині с. Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.), де витримав бій з переважаючими польс. легіонами. До складу загону під час травневого відступу УГА увійшов панцерний потяг "Ч. 1", брав участь в обороні залізн. моста в Нижневі. 27.05 він здійснив розвідувальний випад на ст. Палагичі (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.), де було розбито польс. боївку й захоплено 9 полонених. Вдруге загін вступив до бою біля м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). 13.06 значна ч. стрільців на чолі з С. перейшла р. Збруч, 22.06 прибули до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Команд. сформованої у Кам'янці-Подільському "Залізної бригади" ДА УНР. Тут спільно з галиц. соціал-демократами виступав проти надання диктатор. повноважень Є. Петрушевичу. На чолі сотні рушив до м. Чортків (нині Терноп. обл.), намагався заарештувати ген. О. Грекова та Є. Петрушевича. Після набуття повноважень Диктатора Є. Петрушевич наказав арештувати й віддати під суд самого С. Зустрівши опір ін. ч., перейшов до ДА УНР – ч. С. входила до складу Кам'янець-Подільської залози, згодом військ. з'єднання Ю. Тютюнника, що

діяло в р-ні м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

10.11.1919 загін С. розбитий більшовиками в бою біля м. Ставище (нині смт Київ. обл.) потрапив у полон до ЧА. Взимку 1919–20 перебував у м. Москва, де зустрівся з більшовиц. лідерами. 5.12.1919 вступив до РКП(б), 7.12.1919 виступав на VII Всерос. з'їзді Рад.

Чл. КП(б)У (1919–33). Після повернення до України в 03.1920 – уповноважений РВР Пд.-Зх. фронту з орг-ції ЧУГА, чл. її Польового штабу. Після її ліквідації, використовуючи свій статус, рятував січових стрільців. На IV Всеукр. з'їзді Рад (16–20.05.1920, м. Харків) підтримав протест вояків ЧУГА проти несправедливих звинувачень їх з боку Х. Раковського.

4.04.1920 на засіданні Тимчасового бюро ЦК КП(б)У було ухвалено рішення сформувати в Києві Галревком з 5 осіб – С. не обраний, а призначений до його складу.

1.08–20.09.1920 у м. Тернопіль – чл. Галревкому, керуючий справами, далі (до 15.12) – голова його ліквідаційної комісії в 14-й армії. Співорганізатор вид. газ. "Більшовик" та ж. "Галицький комуніст".

15.12.1920–15.04.1921 – керуючий справами, канд. у чл. ВУЦВК.

15.04.1921–15.11.1922 – 1-й секретар укр. рад. посольства в Польщі, один з перших акціонерів укр.-амер. видавничого т-ва "Космос" у м. Варшава.

Повернувся до Харкова, працював заст. голови Всеукрторгпрому. 1923–25 очолював Харків. губернк. колегію правозахисників. За спогадами сучасників, виголошував промови укр. мовою. Один з фундаторів Харків. філії Муз. т-ва ім. М. Леонтовича.

Викл. у ВНЗ м. Харків та Київ, проф. Викладав також у Харків. Ін-ті марксизму і ленінізму, пізніше – в ІНО та Ін-ті нар. г-ва, займався наук. роботою. 1924–30 працював також юрисконсультантом низки установ.

З 29.09.1930 до арешту в 02.1933 – дир. Укр. ін-ту лінгвістичної освіти в м. Київ. 1931 – один з ініціаторів створення Всеукр. мовного центру як держ.-громад. орг-ції для поширен-

ня серед нас. вивчення іноз. мов, укр. мови й к-ри іноземцями. Водночас викладав філософію в Київ. ун-ті, був активним організатором вечорів, вистав, концертів.

1931 також очолював сектор рад. буд-ва в Комісії для виучування рад. права ВУАН.

Заарештований 2.02.1933 в справі "УВО", як один з її лідерів, за звинуваченням у змові з метою відокремлення УСРР від СРСР та в шпигунстві на користь Польщі й Німеччини. Під час слідства оголосив голодування, винним себе не визнавав. Суд. трійкою при Колегії ДПУ УСРР 1.10.1933 обвинувачений за ст. 54-11 КК УСРР, засуджений на 10 р. ВТТ. 30.10.1933 відправлений до місця відбування покарання – табір "Свір" (нині в складі м. Лодейне Поле Ленінград. обл., РФ), згодом переведений до Соловецької в'язниці НКВС.

Особлива трійка УНКВС по Ленінград. обл. 9.10.1937 винесла С. смертний вирок. Вивезений з великим етапом в'язнів Соловецької тюрми й страчений 3.11.1937 в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований Військ. трибуналом Київ. військ. округу 26.09.1958.

Літ.: Арсенич П. Сіяк Іван Михайлович // Від Жовтня до Вересня / упоряд. О. Мілько. Ужгород, 1989. С. 134–137; *Литвин М.* Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921. Харків, 2015. С. 39, 223, 254, 302, 306, 316, 326, 334; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Мельничук Б., Павлишин О., Пиндус Б.* Сіяк Іван Михайлович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2008. С. 267–268; *Науменко К.* Сіяк Іван Михайлович // ЕІУ. Т. 9. К., 2012. С. 591–592; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 130, 375–378, 381, 472, 475, 483.

Сергій Дерев'яно

СІЯК

Микола Михайлович

(09.08.1872–03.11.1937) – правник, педагог, старшина УГА. Брат І. Сіяка та О. Сіяка. Н. в с. Сухоричі (нині Сухорич-

ча Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. Від поч. 1880-х проживав у с. Ляшки Муровані (нині Муроване Пустомитів. р-ну), де його батько був управителем нар. шк. У м. Львів 1892 закінчив навч. в АГ, студіював право в ун-ті. До 1914 працював практикантом, асистентом, офіціалом у рахунковому департаменті Галиц. намісництва у Львові.

На поч. ПСВ, як старшина запасу, мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті; отримав військ. звання поручника. До УГА вступив у 11.1918 в м. Тернопіль. 1.01.1919 іменований сотником. Був командантом Терноп. ОВК (02–04.1919). Разом з УГА в 07.1919 перейшов на Наддніпрян. Україну, служив у КЕА.

Влітку 1920 опинився в ЧА. Після звільнення з військ. служби 1921 проживав у м. Харків. Працював у Наркоматі юстиції УСРР, згодом завідував у ньому відділом. 1926 вступив до аспірантури Всеукр. ін-ту комуніст. освіти, де з 1930 викладав нім. й укр. мови, отримав посаду доц.; одночасно викл. курсів українізації для держ. службовців.

Заарештований 31.12.1932 співробітниками ДПУ УСРР. Звинувачений за вигаданою чекістами справою "УВО". На підставі сфабрикованої справи, згідно з рішенням суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933, ув'язнений на 10 р. ВТТ. Покарання відбував у Білбалтабі, потім на Соловках. Відповідно до постанови Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937, розстріляний з великою групою в'язнів, серед яких був брат І. Сіяк, багато відомих діячів укр. к-ри й колиш. старшин УГА, в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). За справою 1932–33 реабілітований прокуратурою Харків. обл. 10.05.1989, за справою 1937 – прокуратурою Архангельської обл. (нині РФ) 17.07.1989.

Літ.: Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках: в 2 т. К., 2003; Реабілітовані історією. Харківська обл. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 58, 415; Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах

СКАЛІШ
Ярослав Осипович

(1914–1939). К., 2004. С. 359, 475, 483; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Вінніпег, 1960. Т. 2. С. 303.

Петро Гуцал, Сергій Дерев'яно

СІЯК

Остап-Станіслав Михайлович

(29.05.1879–04.1940) – поштовий службовець, громад. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Брат старшин УГА І. Сіяка та М. Сіяка. Н. в с. Зухоричі (нині Сухоріччя Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. Від поч. 1880-х проживав у с. Ляшки Муровані (нині Муроване Пустомитів. р-ну), де його батько був управителем нар. шк. У 07.1898 закінчив навч. в учител. семінарії м. Львів, викладав у шк. Львівщини. Залишив учител. працю. 1902–03 – практикант поштов. уряду в м. Тернопіль, 1903–04 – асистент поштов. уряду в м. Хшанув (нині Малопольс. в-ва, Польща). Надалі працював в уряді пошти й телеграфу м. Бучач (нині Терноп. обл.). Діяльний в укр. громад. житті міста й повіту: співзасн. і чл. управи т-ва "Сокіл", голова екон. секції віділу повітов. філії "Просвіти" (з 1908), організатор 1-х торг. курсів у місті (1911), дир. повітов. т-ва ощадностей і позичок "Праця", голова філії т-ва "Сільський господар" тощо. З 1908 – чл. ШНК УНДП.

На поч. ПСВ з сім'єю виїхав до Австрії; працював у м. Відень в Укр. к-ті, що надавав допомогу біженцям з Галичини. Повернувся до Бучача восени 1917. Працював на пошті, очолював госп.-торг. спілку й повітову касу "Праця", займався відбудовою в повіті.

Учасник Листопадового чину в Бучачі. Висувався на посаду повітов. комісара, однак на зборах представників повіту 7.11.1918 комісаром був обраний правник І. Боцюрків. Увійшов до повітов. комісаріату, у 12.1918 обраний депутатом УНРади ЗУНР від Бучац. пов. Брав участь у всіх 3 сесіях УНРади в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Разом з УГА та кер-вом ЗУНР у серед. 07.1919 перейшов за р. Збруч, перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Наприкінці 1919 став співробітником Мін-ва пошт і телеграфу УНР.

Після повернення до Бучача навесні 1920 був заарештований польс. оку-

пац. владою. Відмовився скласти присягу на вірність польс. д-ві, тому втратив держ. посаду. Працював в укр. громад. орг-ціях, докладав зусиль до справи нац., екон. та культ.-просвітн. розвитку. 24.08.1924 обраний дир. ПСК, очолював повітову філію т-ва "Сокіл".

1926 переїхав до м. Тернопіль. Працював у дирекції Українбанку й централі Подільського союзу кооператив. Одночасно займався громад. працею: очолював міськ. "Сокіл", входив до керівних органів т-в "Рідна школа", "Сільський господар" та ін., був головою місц. т-ва "Боян" і диригентом його хору. Чл. Терноп. окруж. к-ту УНДО, протягом деякого часу очолював його.

Заарештований 16.11.1939 співробітниками НКВС СРСР. Звинувачений як "активний діяч УНДО", який "проводив контрреволюційну антирадянську націоналістичну діяльність".

Страчений без суду в тюрмі м. Тернопіль відповідно до секретної постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940. Місце поховання невідоме. Приховуючи правду про страту С. та ін. в'язнів, працівники НКВС поширювали в тюрмі твердження, нібито С. вивезений до тюрми м. Одеса. Слідча справа С. в архівах України не збереглася, тож він досі не реабілітований.

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972. С. 405; *Кривошея В., Онишко Л.* Український катинський список: національна та соціальна складові // Політичні репресії в Українській РСР 1937–1938 р.: дослідницькі рефлексії та інтерпретації: матеріали Всеукраїнської наукової конференції м. Київ, 15 березня 2012 р. К., 2013. С. 296; *Павлишин О.* Сіяк Остап // Довідник з історії України. К., 2001. С. 762–763; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 95.

Петро Гуцал, Олег Павлишин

СКАЛІШ

Ярослав Осипович

(15.05.1898–1941) – педагог, музейний працівник, громад.-політ. діяч, чл. Львів. делегації УНРади. Н. в с. Новосіл-

ка (нині Тлумац, р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в Станіславів. укр. г-зії.

У роки РСВ служив у австр. армії, потрапив до рос. полону. Діяч УСДП. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту, відрахований за політ. діяльність. Секретар засідань Львів. делегації УНРади (1923).

Арештований 14.04.1924. 1922 ініціював відновлення філії т-ва "Просвіта" в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.), Діяч партії "Сельроб", кер. Наддніпрян. філії. За політ. діяльність ув'язнений польс. владою в концтаборі м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). Після вступу ЧА до Зх. України працював у Станіслав. краєзнавчому музеї на посаді зав. відділом історії (1939–41).

Заарештований і страчений співробітниками НКВС. Обставини смерті невідомі.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 581. Оп. 1. Спр. 112. Арк. 2.

Літ.: Борці за возз'єднання. Біографічний довідник. Львів, 1989. С. 288.

Олег Павлишин

СКАРБЕК

Олександр Вінцентій Ян

(Skarbak Aleksander Wincenty Jan; 18.01.1874–31.05.1922) – польс. політ. діяч, чл. ПЛК. Н. в м. Львів у знатній родині. Депутат Галиц. крайового сейму (1906–14) та австр. Держ. Ради (1909–18).

Лідер польс. Нац.-демократ. партії (ендеків). Чл. Центр. нац. к-ту (1914–19). Співорганізатор заснованого в м. Львів Сх. легіону (1915). Кер. військ. департаменту сх. секції Начального нар. к-ту (1914–19). Чл. ПЛК в м. Краків, очолював військ. справи. 1.11.1918 від імені ПЛК перемовляв з укр. активом у м. Перемишль (нині Польща) з приводу встановлення влади в місті. Спричинився до орг-ції польс. ЗС, які прибули до Львова для б-би з українцями. Чл. Тимчасового правлячого к-ту у Львові (1918–19). У 12.1918 листувався з Л. Ганкевичем та К. Левицьким щодо укр.-польс. порозуміння. Провадив перемовини з укр. діячами у Львові стосовно долі укр. полонених та інтернованих. Дав згоду на створення та діяльність у Львові УГК (12.1919). Учасник переговорів і підпи-

сант укр.-польс. умови про ставлення до полонених та інтернованих (1.02.1919). Виступав проти політ. компромісу з українцями, водночас обстоював ідею автономії Галичини в складі 2-ї Речі Посполитої. Депутат Установчого сейму (1919–21). Чл. Ради оборони д-ви в час польс.-більшовиц. війни (1–19.07.1920). Представник Польщі в Лізі Націй. Співзасн. польс. театру в м. Львів. Заповів свій будинок для незаможних студентів мед. ф-ту Львів. ун-ту (Дім медиків ім. Олександра і Феліції Скарбеків).

П. від черевного тифу й двостороннього запалення легенів у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Клок В. Формування польських органів влади у Східній Галичині (листопад–грудень 1918 р.) // Наукові записки національного університету "Острозька академія". Історичні науки. Острог, 2007. Вип. 8. С. 424–437; Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Нью Йорк, 1970; Павлишин О. Інтернування цивільного населення Східної Галичини в умовах польсько-українського конфлікту 1918–1919 рр. // Праці Українсько-Польської комісії дослідження взаємин 1917–1921 рр. Т. 1 / відп. ред.: В. Верстюк, Я. Брусський. К., 2019. С. 108–111; Markowski D. Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918. Warszawa, 2019. S. 45, 47, 215, 217, 219, 265, 279; Świętek R. Skarbak Aleksander // Encyclopedia Historii Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1999. S. 405.

Олег Павлишин

СКВАРКО

Захар

(27.09.1870–02.08.1925) – адвокат, громад.-політ. діяч, держ. міськ. комісар ЗУНР. Н. в с. Керманичі (нині с. Керманичі г-міни Фредрополь Перемишль. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Навч. в Перемишль. г-зії, на правн. ф-ті Львів. ун-ту. З 1910 – адвокат у м. Мостиська (нині Львів. обл.). Організатор філії т-ва "Просвіта", співзасн. Нар. дому в Мостиськах, адвокат у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Дир. Покутського союзу кредитового в Коломійі (1910–14, 1915–18). Посол до Галиц. сейму (1907–11). 1914–15 – на еміграції

СКАРБЕК
Олександр
Вінцентій Ян

**СКІРМУНТ
Константин**

в м. Відень. Займався соц. захистом укр. службовців, редагував час. "Свобода".

Голова Окружної УНРади в Коломиї та Тіснішого окружного орг. к-ту, референт у земельних справах. Держ. комісар ЗУНР у м. Коломия. Автор публікацій з питань аграрної реформи.

П. у м. Коломия.

Тв.: Сварко З. Земельна справа. Коломия, 1919.

Літ.: Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939). Львів, 2008. С. 280–282; Посмертні згадки. Захар Сварко // Народній ілюстрований Календар Товариства "Просвіта" на звичайний рік 1926. Річник 48. Львів, 1925. С. 270–271.

Олег Павлишин

СКИБІНСЬКИЙ

Рудольф Миколайович

(05.06.1886–03.04.1966) – адвокат, літератор, громад.-політ. діяч. Н. в с. Денисів (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). Навч. в г-зії м. Тернопіль. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1908). З 1911 – адвокат у м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

З 11.1918 – пом. повітов. комісара ЗУНР у м. Самбір (нині Львів. обл.) А. Чайковського. Від 01.1919 – делегат УНРади від УСДП. У 05.1919 – пом. ред. час. "Воля" М. Струтинського.

**Могила Рудольфа
Скибінського**

Від 1923 знову займався адвокатурою в м. Дрогобич. Ред. газ. "Голос Прикарпаття", співред. сел. газ. "Червоний прапор". 1932–37 – адвокат у м. Борщів (нині Терноп. обл.). 1937–57 – у м. Львів, доц. Львів. ун-ту. Автор статей та оповідань, зб. "Мої спогади".

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 140–141; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 317–318, 321, 680.

Олег Павлишин

СКІРМУНТ

Константин

(Skirmunt Konstanty;

30.08.1866–24.07.1949) – польс.

політик і дипломат. Н. в м. Молодово (нині Іванків. р-ну Брест. обл., Білорусь) у поміщицькій родині. Здобув освіту в г-зії м. Санкт-Петербург (нині РФ). Випускник юрид. ф-ту СПб. ун-ту (1887). Займався власним маєтком. Заст. голови ради Гроднен. т-ва с. госп-ва. 1907 – співзасн. Крайової партії Литви й Білорусі. 1907–14 – чл. Держ. ради Рос. імперії. 1917–18 належав до Польс. нар. к-ту Р. Дмовського в м. Париж. Наприкінці 1918 – чиновник польс. МВС.

1919–11.06.1921 – посол Польщі в Італії. Учасник Паризької мирн. конф. Послідовно займав антиукр. позицію. Вимагав від Д. Ллойд Джорджа не включати питання про Сх. Галичину до порядку денного Генуезької мирн. конф. 11.07.1921–6.06.1922 – міністр закорд. справ Польщі. Влітку 1921 виступив з ініціативою укладення польс.-чес. угоди, що передбачала взаємне визнання кордонів, невтручання ЧСР у справи Сх. Галичини та ліквідацію укр. таборів інтернованих на тер. цієї країни; документ було ухвалено 6.11.1921. Наполягав на визнанні УСРР та відкритті польс. консульства в м. Харків, що мало закріпити польс.-рад. кордон по р. Збруч.

Не всі дії С. на міжнар. арені були вдалими. Протягом тривалого часу

представники Антанти не визнавали рішення Ризьк. мирн. договору й водночас сх. кордонів Польщі. Велика Британія 1922 відмовила в наданні кредиту.

1922–34 – посол Польщі у Великій Британії. Автор спогадів.

П. у м. Валбжих (нині Нижньосілезьк. в-ва, Польща).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2011. С. 777, 843, 865; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 257, 271, 274, 289, 298, 621.

Микола Вітенко

СКЛЕПКОВИЧ

Дмитро

(1856–25.06.1933) – греко-католический священник, громад. діяч, держ. повітов. комісар ЗУНР. Висвячений 1883. У м. Львів навч. в духовній семінарії і на теолог. ф-ті ун-ту. Сотрудник парафії м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.; 1883–84). Адміністратор парафії с. Межиріччя (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.; 1884–90). Парох с. Виписки (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.; 1890–98), м. Поморяни (нині смт Золочів. р-ну Львів. обл.; 1898–1933). Поморянський декан (1906–13).

Під час РСВ вивезений окупац. рос. владою до Сибіру (1914–18). Співучасник встановлення укр. влади в Зборів. пов. на поч. 11.1918. Осідок держ. комісаріату Зборів. пов. перенесено до м. Поморяни. Повітов. комісар ЗУНР Зборівщини (11.1918–06.1919). Влітку 1919 інтернований польс. владою.

П. і похований у м. Поморяни. 2 синів С. служили в УГА, загинули у визвол. б-бі.

Літ.: Вивезене Росіянами українське духовенство // Нива. 1916. Цвітень. Ч. 4. С. 264; Зборівщина. Над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи. Історично-мемуарний і літературний збірник. С. 356, 933; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 238; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна.

Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 187; Посмертні згадки. О. Дмитро Склепкович // Діло. 1933. 10 лип. Ч. 177. С. 5; *Blazejowskyj D.* Historical Šematism of the Archeparchy of L'viv (1832–1944). К., 2004. Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. P. 395.

Олег Павлишин

СКОРЕЙКО

Дмитро Тимофійович

(15.07.1896 – д. с. н.) – хорунжий УГА, громад. діяч. Н. в с. Борівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. З 1908 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань, не закінчив студії через поч. РСВ. Матуральні іспити склав за скороченою процедурою для військових, отримавши для цього відпустку з фронту.

Воював як однорічний доброволець – титулярний єфрейтор 5-ї компанії 80-го піх. полку, згодом хорунжий 80-го піх. полку. Навесні 1917 був поранений. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як хорунжий УГА. Служив старшиною в БП УГА, штаб якого дислокувався в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), та в 3-му Галиц. корпусі.

Повернувся на Буковину, студіював на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. козацтва "Запороже", чл. правління т-ва з 1923. 1930-х працював приватним урядовцем у м. Чернівці. 1944 арештований органами НКВС за звинуваченням в укр. націоналістичній діяльності. Повернувся з ув'язнення 1954, мешкав у м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.). Автор спогадів про командира БК О. Кантеміра (опубл. С. Лакустою в газ. "Час").

П. у м. Вашківці наприкінці 1950-х.

Тв.: *Скорейко Д.* Омелян Кантемір // Час. 1931. 13, 14 лютого.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794, 796; *Зав'янський Ю.* Борімося – поборемо! // Свобода. 1960. 27 трав.; Звідомлене Дирекції ц. к. державної гімназії в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 99; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; *Соколишин О.* Запорозька одностійка. Нью Йорк, 1960. С. 7, 14.

Володимир Старик

СКОРЕЙКО
Дмитро Тимофійович

СКОРОПАДСЬКИЙ

Павло Петрович

(15.05.1873–26.04.1945) – військ. і держ. діяч, гетьман України 1918. Н. в м. Вісбаден (нині земля Гессен, ФРН). Походив з давнього старшинсько-гетьман. роду. І. Скоропадський – гетьман Лівобережної України (1708–22). Батько – чернігів. громад. і культ. діяч, дійсний статський радник; мати – Марія з роду Миклашевських. Дитинство провів у фамільному маєтку в м. Тростянець (нині Сумської обл.). Найпомітніший вплив на формування особистості С. справив дід Іван – відомий полтав. громад. діяч і меценат, засн. Тростянец. дендропарку. Духовна атмосфера в дідівській оселі сприяла усвідомленню Павлом себе “малоросіянином знатного походження”. 1886–93 навч. у 1-му СПб. кадет. корпусі, випущений корнетом у Кавалергард. полк. 1898 одружився.

Штабс-ротмістр С. брав участь у рос.-япон. війні, отримав кілька нагород, у т. ч. Золоту зброю “За хоробрість”. Після війни повернувся до Кавалергард. полку, у 12.1905 призначений флігель-ад’ютантом імператора. Командував ескадроном, полком. З 03.1912 – генерал-майор, зарахований до Свити Його Імператорської величності.

З поч. РСВ командував кінним полком, відзначився в боях у Сх. Пруссії, був нагороджений орденом Св. Георгія 4-го ст., потім очолював кавалерійс. бригаду й д-зію. Іменований генерал-лейтенантом, у 01.1917 призначений команд. 34-го корпусу, дислокованого в Україні. С. організовано провів українізацію з’єднання, яке отримало назву 1-й Укр. корпус; визнав владу УЦР й використав ч. корпусу для захисту м. Київ від військ, які піддалися більшовиц. агітації. У 10.1917 на з’їзді Вільного козацтва був обраний наказним отаманом. Соціаліст. провід УНР не виявив бажання співпрацювати з С. і він у кін. 12.1917 подав у відставку. Після звільнення м. Київ від більшовиц. військ на поч. 03.1918 з колиш. офіцерів корпусу й цивільних прихильників створив політ. орг-цію “Укр. нар. громада”, яка виступала за зміну влади

в УНР на консервативно-ліберальних засадах.

У 04.1918 нім. військовики й дипломати в Києві переконалися в неспроможності уряду УНР виконати взяті в м. Брест зобов’язання щодо поставок продовольства й сировини до Центр. д-в і вдалися до пошуку правоконсервативного глави майбутнього укр. уряду. Штаб Оберкомандо в Києві зупинив свій вибір на ген. С. – досвідченому військовому, багатому поміщикові, нащадкові укр. гетьман. роду, лідерові орг-ції, політ. платформа якої базувалася на приматі права приватної власності. На зустрічі з нач. штабу нім. військ ген. В. Гренером С. прийняв обтяжливі умови його підтримки в здійсненні держ. перевороту: визнання укладених екон. угод, безперешкодний експорт продовольства й сировини до Німеччини й Австро-Угорщини, відмова від створення власних ЗС та виборів до Укр. сейму. 29.04.1918 на скликаному з дозволу німців Хлібороб. конгресі С. був проголошений гетьманом усієї України.

С. видав Грамоту до всього укр. народу, у якій задекларував тимчасове взяття на себе всієї повноти влади, розпуск ЦР й земельних к-тів, звільнення міністрів і їхніх заст., відновлення повною мірою права приватної власності, вільної торгівлі землею. Одночасно були оголошені “Закони про тимчасо-

вий державний устрій України". Цей звід із 7 актів, складений за взірцем "Свода Законів Російської імперії" (ред. 1906), став фактичною конституцією УД. За нею гетьман отримував виключну повноту влади в межах цілої України, призначав і звільняв голову уряду й міністрів, визначав зовн. політику, був верховним командувачем армії і флоту, мав право надання громадянства, оголошення амністії тощо.

Нім. представники, турбуючись про дієздатність і керованість гетьман. уряду, активно долучилися до формування складу РМ, яку очолив Ф. Лизогуб – полтав. поміщик і меценат, один з видатних земських діячів царської Росії. Кістяк уряду становили відомі діячі місц. орг-ції партії кадетів. Через відсутність представницького органу РМ отримала законодавчі й виконавчі функції. Владну вертикаль регіонального управління склав ін-т губернських і повітов. старост, посади яких зайняли поміщики, судді, земські діячі. С. усвідомлював першочергову потребу проведення земельної реформи, зумовленої докорінною зміною приватновласницьких відносин, продовольчими зобов'язаннями перед союзниками, потребою залагодження антагонізму між поміщиками й селянами. Ств. земельна комісія напружувала кілька досить прогресивних законопроектів, спрямованих на купівлю селянами через Земельний банк наділів до 25 десятин і створення у такий спосіб мережі фермер. г-в як основи продуктивного с.-г. вир-ва й соц. опори гетьман. влади. Реалізувати цей план не вдалося через небажання поміщиків продавати землю, запізніле відкриття спеціалізованого банку, загострення відносин між землевласниками й селянами. Осн. завдання продовольчої політики гетьманату полягали в орг-ції поставок обумовлених обсягів продовольства й сировини до Центр. д-в, а також задоволення потреб нас. Німеччина й Австро-Угорщина розгорнули мережу власних закупівельних контор у гол. р-нах зерновир-ва, домоглися введення укр. урядом хлібної монополії, вдавалися до самовільних реквізицій хліба, цукру, сировини. Ви-

значені угодами обсяги експортних поставок так і не були виконані, а нім. с.-г. машини й пром. вироби не знаходили попиту в селян. Уряд не мав істотного впливу на становище підприємств Донецько-Криворізьк. басейну, зниження спаду пром. вир-ва й змушений був закуповувати нім. вугілля. У соц. сфері влада вдалася до непопулярних заходів – збільшення тривалості робочого дня, заборони страйків, введення цензури. Чинився тиск на земські управи й міські думи. Становище ускладнювалося діяльністю нім. і австр. військ.-польових судів, широкою практикою страт, ексекцій і вислання укр. громадян за межі д-ви. Масовий сел. повстан. рух жорстко придушували спільними зусиллями нім. військ і загонів Держ. варті.

Водночас у культосвітній сфері були здійснені позитивні реформи, пов'язані з українізацією шкільн. справи, відкриттям укр. г-зій, ун-тів, АН, Нац. б-ки та ін. Серйозний прорив вдалося здійснити в міжнар. сфері, дипломатичні відносини були встановлені з 20 д-вами. У результаті переговорів з делегацією РСФРР підписано угоду про перемир'я. С. проводив тверду й послідовну крим. політику, домагаючись згоди Німеччини на приєднання Криму до України, а також передачі Чорномор. флоту. У гетьмана склалися ділові відносини з нім. військовими й дипломатами в Києві. У 09.1918 С. здійснив держ. візит до Німеччини, був прийнятий усіма вищими керівниками. Крим. питання отримало перспективу розв'язання. У 10.1918 в Києві розпочалися укр.-крим. переговори про входження півострова до УД на правах автономії, які залишилися незавершеними.

5.11.1918 С. зустрівся з представниками ЗУНР О. Назаруком та В. Шухевичем, погодився допомогти галичанам військ. матеріалами й передати УНРаді корпус УСС. Гетьманський штаб УД наказав перевести з м. Одеса до Галичини 3-й авіац. дивізіон, що згодом став ядром авіації УГА. За погодженням зі С. було сформовано окремий добровольчий козац. загін ім. І. Гонти, очолюваний А. Долудом, який вирушив на

СКРИГУНЕЦЬ
Василь Миколайович

польс.-укр. фронт. Від С. УГА встигла також отримати 2 артилер. підрозділи. Допомога С. ЗУНР була важливою, але явно надто малою; до того ж, корпус УСС не погодився виїхати до Галичини. З огляду на курс С. на зближення з Росією, а також маючи інформацію про підготовку антигетьман. повстання, представники ЗУНР у ході цих перегорів не торкалися питання про об'єднання укр. земель у одній д-ві, очікуючи майбутніх подій.

У цей час провідні соціаліст. партії склали легальну опозицію гетьман. владі, домагаючись заміни чинного уряду на більш укр. за своїм складом. До ген. В. Гренера з цього питання споряджали делегації, але тільки в 10.1918 вдалося рекомендувати до нового кабінету кілька міністрів – чл. поміркованої УПСФ. Після капітуляції Німеччини об'єднані в УНС опозиц. сили 13.11.1918 утворили Директорію і підняли повстання проти гетьман. режиму. Фактична сателітна залежність гетьманату від країн Четверн. союзу в умовах їхньої поразки в ПСВ негативно вплинула на ставлення Антанти до України і її повоєн. статус. Намагаючись зберегти державність хоч у якійсь формі, С. проголосив політ. курс на федерування з майбутньою небільшовиц. Росією, призначив новий кабмін пророс. орієнтації, намагався долучитися до спільного антибільшовиц. фронту. Однак антигетьман. повстання стрімко поширювалося, військ. підрозділи переходили на бік Директорії, нім. командування оголосило про нейтралітет і опікувалося евакуацією своїх військ. Взяття столиці стало неминучим. 14.12.1918 С. підписав акт відречення від влади й у нім. санітарному поїзді виїхав до м. Берлін.

Діти й дружина С. різними шляхами виїхали з України й тільки в 07.1919 всі зібралася у Швейцарії. У 01–05.1919 С. підготував рукопис своїх спогадів. Пізніше він отримав нім. пенсію і восени 1921 родина оселилася на віллі у Ванзее – мальовничому передмісті Берліна. С. став чл. Ради присяжних Укр. союзу хліборобів-державників, утвореного В. Липинським і С. Шеметом. Союз мав осередки в Німеччині, Поль-

щі, Чехії, Туреччині, Югославії. С. підтримував контакти з нім. військовими й дипломатами, які служили в Києві за його гетьманування. Зокр. ген. В. Гренер сприяв заснуванню в Берліні Укр. наук. ін-ту й очолював наглядову раду. На поч. 1930-х В. Липинський через розходження зі С. виїшов з Укр. союзу хліборобів-державників. 1937 С. заснував Союз гетьманців-державників. Перед ДСВ відправив сина Данила до Англії з метою поширення ідей гетьман. руху. У 10.1944 дружина С. з дітьми переїхала до м. Оберстдорф (нині земля Баварія, ФРН). С. у 02.1945 виїхав з Берліна й з донькою Єлизаветою протягом тривалого часу намагався дістатися до родини, але був важко поранений під час нальоту амер. авіації.

П. у госпіталі м. Меттен (нині земля Баварія, ФРН). Згодом перепохований у м. Оберстдорф, де в повоєн. час мешкали Скоропадські.

Тв.: *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. К.; *Філадельфія*, 1995; *Його ж.* Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. К., 2016; *Його ж.* Спогади. К., 1992.

Літ.: *Дорошенко Д.* Історія України 1917–1923: у 2 т. Т. 2. Українська держава 1918. К., 2002; *Отт-Скоропадська О.* Остання з роду Скоропадських. Львів, 2004; *Папакін Г.* Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси. К., 2003; *Піріг Р.* Українська гетьманська держава 1918 року: історичні нариси. К., 2011; *Реєнт О.* Павло Скоропадський. К., 2003; *Савченко В.* Павло Скоропадський – останній гетьман України. Харків, 2008; *Скоропадські.* Родинний альбом: у 2 кн. / упоряд. Т. Осташко, Ю. Терещенко. К., 2014.

Руслан Піріг

СКРИГУНЕЦЬ

Василь Миколайович

(псевд.: Гамалія; 1893–15.05.1949) – військ. і громад. діяч. Н. в с. Стопчатів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув середню освіту.

Доброволець УСС. З 11.1918 – четар Гуцул. куреня УГА. Згодом у ДА УНР. Був інтернований у ЧСР.

Випускник УВУ м. Прага. Чл. УВО та ОУН. Додому повернувся після 1925. На службі в Укр. держ. правління (1941–43). В УНС з 1943. Вишкільник у курені УНС ім. Коновальця "Чорні чорти" (1943), команд. сотні "Черемош" куреня "Гуцульський" ТВ-21 "Гуцульщина" (1944–45). Заст. кер. зв'язку Коломий. окружного проводу ОУН (1946–05.1949).

Загинув у сутичці з опергрупою відділу 2-Н УМДБ біля с. Верхній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). У с. Стопчатів 3.06.2012 відкрито пам'ятник С.

Дж.: ДАІФО. Ф. 11. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 5.

Лит.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 158; Літопис УПА. Нова серія. Т. 25: Коломийська округа ОУН: Документи і матеріали. 1945–1952 / упоряд. Д. Проданик, В. Гуменюк. К.; Торонто, 2015. С. 892; Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1939 рр. К., 2007. С. 812.

Петро Сіреджук

СКРИПНИК

Микола Олексійович

(псевд.: Глассон, Петербуржець, Валер'ян, Г. Єрмолаєв, Щур, Щенський та ін.; 25.01.1872–07.07.1933) – рад. держ. і парт. діяч. Н. в слободі Ясинувата (нині м. Донец. обл.) в сім'ї залізн. службовця. Навч. в Барвінківській 2-класній сільс. шк., реальному уч-щі м. Ізюм (нині Харків. обл.), звідки відрахований за революц. пропаганду серед селян. Склав екстерном екзамен за курс реального уч-ща в м. Курськ (нині РФ).

1900 вступив до Петербурзьк. технологічного ін-ту, через пів року був відрахований як активний учасник антиурядов. акцій (03.1901), заарештований і висланий до м. Катеринослав (нині Дніпро). З того часу займався революц. діяльністю в м. Катеринослав, Царицин (нині Волгоград, РФ), Саратов, Харків, Одеса, Рига (нині столиця Латвії), на Уралі. 1903 побував у м. Львів. Брав участь у публікації та поширенні багатьох більшовиц. вид., був агентом ле-

нінської "Іскри". Одеська орг-ція РСДРП обрала С. делегатом III з'їзду партії.

1897–1914 заарештований царськими властями 15 разів, 7 разів перебував на засланні. Загалом був засуджений до ув'язнення на 34 р., 1 раз до страти. 6 разів утікав із заслання і повертався до нелегальної парт. роботи. З останнього заслання С. визволила Лютнева революція 1917.

Повернувся до м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ), був обраний секретарем Центр. ради фабрично-заводських к-тів. На VI з'їзді (07.1917) обраний канд. у чл. ЦК РСДРП(б). Будучи чл. Військ.-революц. к-ту при Петроград. раді робітн. і солдат. депутатів, брав участь у підготовці збройн. повстання в Петрограді. На II Всерос. з'їзді Рад обраний до складу ВЦВК.

У 12.1917 відряджений ЦК РСДРП(б) до Харкова. 1-й Всеукр. з'їзд Рад (24–25.12.1917) заочно обрав С. чл. ВУЦВК, останній увів С. до складу уряду – нар. секретарем праці.

4.03.1918 у ході урядової кризи, що виникла на ґрунті підписання Брест. мирн. договору між РСФРР і Центр. д-ми 1918, ЦВК рад. України призначив С. головою Нар. секретаріату (до 9.11.1918) і нар. секретарем закорд. справ (8.03–18.04.1918). Після 2-го Всеукр. з'їзду Рад, який проголосив незалежність рад. України (Катеринослав, 17–19.03.1918) С. очолив Надзвичайне повноважне посольство ВУЦВК і Нар. секретаріату рад. УНР до м. Москва, що мало задекларувати перед урядом РСФРР самостійність укр. республіки й провести переговори для укладення міжнар. договору. У кількох відп. виступах повідомив керівні держ. стр-ри РСФРР про принципову позицію комуністів, рад. трудящих України про підтримку курсу на схвалення Брест. миру, про вимушений х-р рішень 2-го Всеукр. з'їзду Рад щодо виокремлення України зі складу РСФРР. Водночас твердо відстоював держ. інтереси України в дискусіях, що виникли навколо деяких фінанс. і майнових проблем.

Очоловав Орг. бюро зі скликання I з'їзду КП(б)У (Москва, 5–12.07.1918). У процесі утворення КП(б)У займав

СКРИПНИК
Микола Олексійович

центрист. позицію, вважав доцільним заснування самостійної респ. парт. орг-ції, хоча остерігався, щоб реалізація подібного плану не була використана як знаряддя в б-бі проти РКП(б), її політики. Підходи С. до створення і вибору принципів функціонування парт. об'єднання, детерміновані самим фактом існування укр. державності, були відхилені.

1918–19 працював в апараті ВЧК (зав. відділом з б-би проти контрреволюції, нач. секретно-політ. відділу); потім на фронтах громадян. війни: нач. особливого відділу ВЧК фронтів – Пд.-Сх. (1919), Кавказького (1921).

29.01.1919 увійшов до складу Тимчасового робітн.-сел. уряду України як голова Верховної соціаліст. інспекції і нар. комісар контролю УСРР.

12.02.1920 взяв участь у спільному засіданні галиц. делегації на переговорах у м. Київ з провідними діячами боротьбистів щодо долі УГА та зобов'язався використати дружні відносини з В. Леніним для вирішення галиц. питання.

08–09.1920 – представник рад. уряду України на переговорах РСФРР і УСРР з Польщею в м. Мінськ, які завершилися 18.03.1921 підписанням Ризьк. мирн. договору.

У різний час займав високі держ. посади в Україні: з 19.07.1921 – нар. комісар внутр. справ, з 04.1922 – нар. комісар юстиції, з 01.1923 – прокурор – ген. прокурор УСРР (за сумісництвом), з 03.1927 – нарком освіти УСРР, з 28.02.1933 – голова Держплану й заст. голови РНК УСРР.

Займаючи з поч. 1919 й до кін. життя низку відп. урядових посад, брав активну участь в об'єднавчому процесі за утворення СРСР, його всебічне зміцнення. Водночас, будучи чл. комісії з розробки рад. Конституції, намагався вибороти гарантії суверенітету України в союзній д-ві. Активно сприяв проведенню українізації середньої і вищої шк., підготовці нац. кадрів учителів і викладачів, надавав підтримку становленню газетно-журнальної та книговидавничої справи укр. мовою, організував масштабну допомогу в українізації освіти в місцях компактного проживання українців поза

межами України (передусім на Кубані й у Казахстані). Завдяки С. у Росії було організовано бл. 500 укр. шк. і 2 ВНЗ.

Був обраний делегатом з'їздів ВКП(б) і КП(б)У; канд. (25.04.1923–2.12.1927), чл. (з 19.12.1927) ЦК РКП(б)–ВКП(б); чл. ЦК КП(б)У (з 10.1918); канд. (10.04.1923–6.12.1925), чл. (з 12.12.1925) Політбюро ЦК КП(б)У. Неодноразово був обраний чл. Всерос. ЦВК і ЦВК Рад СРСР (голова Ради національностей з 27.04.1927) та ЦВК України і ВУЦВК.

Брав активну участь у роботі Комінтерну, делегат усіх його конгресів, незмінно презентував на них позицію КП(б)У. На VI конгресі обраний чл. ви-конкому (з 1.09.1928).

Принципово обстоював ідею соборності українства, найнадійнішим засобом її реалізації вважав зміцнення комуніст. орг-цій у Сх. Галичині, Пн. Буковині й Закарп. Україні. З цього приводу часто виступав у пресі, нелегально відвідував парт. форуми – учасник II та III з'їздів, низки конф., пленумів і нарад КПЗУ, I з'їзду КСМЗУ, виступав з програмними промовами. Автор кількох теоретичних розробок з питань ідейно-політ. діяльності КПЗУ. Працюючи наркомом освіти, постійно цікавився подіями в поневоленому краї. У 09.1929, повертаючись із м. Берлін, побував у м. Львів, запрошував галичан до рад. України, що згодом стало осн. звинуваченням його з боку НКВС. Принаймні тричі порушував клопотання перед Політбюро ЦК КП(б)У щодо використання в УСРР зх.-укр. педагогів. Надавав значну матеріальну й моральну підтримку Спілці революц. письменників "Зх. Україна". Всіляко сприяв діяльності театру "Березіль".

Дійсний чл. ВУАН (1929) та Білорус. АН (1929).

В умовах розпочатої кампанії зі звинувачення в "націонал-ухильництві" не визнав себе винним і покінчив життя самогубством у м. Харків.

28.03.1990 ЦК КПУ спец. постановою визнав, що політ. звинувачення С. в т. зв. націонал-ухильництві ґрунтувалося на сфальсифікованих матеріалах і спотвореному уявленні про його погляди й діяльність та ухвалив вважати С. реабілітованим.

Тв.: Скрипник М. Вибрані твори. К., 1991; Микола Олексійович Скрипник: Автобіографія / публ. Я. Пирога // Архіви України. 1989. № 6.

Літ.: Борці за возз'єднання. Біографічний довідник. Львів, 1989. С. 290–292; Кошелівець І. Микола Скрипник. Мюнхен. 1972; Круглий стіл "М. Скрипник у національній та історичній пам'яті" // Гілея. 2012. Вип. 61 (6). С. 5–21; Литвин М. Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921. Харків, 2015. С. 291–292, 325–327; Мацевич А. Микола Скрипник. К., 1990; Солдатенко В. Незламний. Життя і смерть Миколи Скрипника. К., 2002; Його ж. Скрипник Микола Олексійович // ЕУ. Т. 7. К., 2012. С. 618–619.

Сергій Дерев'яно

СКРИПЧУК

Іван

(01.07.1898–17.09.1982) – старшина УГА. Н. в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1922).

Учасник ПСВ на Сх. та Італ. фронтах. Четар 5-ї Сокал. бригади. 1.08.1919 іменованій поручником. 29.04.1920 був заарештований у м. Одеса й разом з ін. старшинами ЧУГА відправлений до м. Харків. Звідти потрапив на польсь.-рад. фронт у складі Галиц. полку 12-ї армії ЧА. 1920–21 – у польсь. полоні. 16.06.1920 звільнений з табору м. Тухоля (нині Польща).

Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту. Працював адвокатом у м. Угнів. Голова місц. читальні т-ва "Просвіта".

1944 емігрував до Німеччини. 1949 переїхав до Канади.

П. м. Торонто.

Літ.: Угнів та Угнівщина: історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1960.

**Петро Гуцал,
Кім Науменко**

СКШИПЕК

Юзеф

(Skrzypek Józef;

17.09.1905–29.06.1974) – польсь. історик, дослідник історії середньо-

віччя, революц. процесів у ЦСЄ, фахівець історії польсь. преси, бібліограф. Н. в м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.). Навч. в Терноп. г-зії (1924), на філос. ф-ті Львів. ун-ту (1924–29).

Чл. Т-ва вивчення історії оборони Львова та пд.-сх. в-в, кер. бюро й архіву Наук. комісії Т-ва. Опрацював бібліографію заг. праць, досліджень, споминів та статей, пресових повідомлень з часописів про події в Сх. Галичині 1914–23. Опубл. працю "Ukraińcy w Austrii podczas Wielkiej wojny i geneza zamachu na Lwów" (Варшава, 1939).

Вчений-дослідник Ін-ту новітньої історії ім. Ю. Пілсудського в м. Варшава (1936–39). Викл. Акад-ї політ. наук у Варшаві (1947–49). Віце-дир. Нац. б-ки у Варшаві (1948–49). Захистив габілітаційну працю в Ун-ті Миколи Коперника м. Торунь (1949). Доц., проф. Вищої пед. шк. у Варшаві (1950–53, 1957–60). Н. с. Істор. музею у Варшаві (1953–54). Наук. працівник Ін-ту історії матеріальної к-ри Польс. АН (1954–57). Проф. Військ. політ. акад-ї у Варшаві (1957–59). Кер. Відділу історії польсь. періодичних видань 19–20 ст. Польс. АН (1960–74). Засн. і гол. ред. наук. вид. "Rocznik Historii Czasopiśmiennstwa Polskiego" (1962–74).

П. і похований у м. Варшава.

Літ.: Павлишин О. Товариство досліджень історії оборони Львова і південно-східних воєводств: структура і діяльність (1928–1939) // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. / pod red. J. Maternickiego; L. Zaszkiłniaka. Т. 2. Rzeszów, 2004. S. 376–386; Тельвак В. Скрипек (Skrzypek) Юзеф // Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. К., 2016. Вип. 6. Біографічна частина: Н-Я. С. 203–204; Myśliński J. Skrzypek Józef (1095–1974) // Polski Słownik Biograficzny. Т. 38. Kraków; Warszawa, 1997; Sprawozdanie z działalności Towarzystwa badania historii obrony Lwowa i województw Południowo-Wschodnich za okres od 1 stycznia 1937 do 31 grudnia 1938. Lwów, 1939.

Олег Павлишин

**СЛАВУТА
Гриць (Григор)
Васильович**

СЛАВУТА

Гриць (Григор) Васильович

(12.10.1885–30.11.1970) – правник, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Розношинці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. З дитячих літ проживав у с. Нижчі Луб'янки (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.). 1900–08 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль. Студював право у Львів. ун-ті. Відбув однорічну військ. службу в м. Відень. Від весни 1914 – суд. практикант у Терноп. окруж. суді.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. У 11.1918 вступив до УГА в м. Тернопіль, спочатку служив у повітов. комісаріаті, потім в ОВК. 1.03.1919 іменованій поручником. У серед. 06.1919 призначений нач. штабу 18-ї Терноп. бригади, у складі якої перейшов на Наддніпрянщину. Надалі служив старшиною оперативного штабу 2-го Галиц. корпусу, від осені 1919 – в. о. начального інтенданта при НКГА. Уникнув більшовиц. і польсь. полону.

У 08.1920 повернувся до Галичини. 1922, склавши присягу на вірність польсь. д-ві, у повітов. суді м. Радехів (нині Львів. обл.) отримав посаду судді, яку обіймав до 09.1939. Зважаючи на свій статус, в укр. громад. житті участі не брав.

Улітку 1944 виїхав на Зх. Згодом з Німеччини емігрував до США. Автор спогадів.

П. у м. Парма (шт. Огайо, США).

Тв.: *Славу́та Г.* До історії 18-ої Тернопільської бригади // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 87–90.

Літ.: Бл. п. Григор Славу́та // Свобода. 1970. 11 груд. Ч. 226. С. 5; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 141–142; *Лазарович М.* Активні діячі ЗУНР на Тернопільщині // "І". Незалежний культурологічний часопис. 2010. Ч. 63. С. 89; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 126; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 315; Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 216; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 54.

**Микола Лазарович,
Федір Полянський**

СЛÉЗАК

Степан Іванович

(28.12.1887 – д. і м. с. н.) – інж., старшина УГА. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) в сім'ї комісара повітов. суду. Від 1892 проживав у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де його батько працював старшим комісаром такого ж суду, потім радником окруж. дирекції скарбу. Після передчасної смерті батька 1900 переїхав з родиною до м. Львів, де закінчив навч. в реальній шк., 1912 – політех. шк., здобув диплом інж. машин. 1910–11 відбув однорічну військ. службу у ВМФ. Співзасн. (12.11.1911) і 1-й голова спорт. т-ва "Україна" у Львові.

Під час ПСВ, як старшина-інж., займався конструюванням та випробуванням гідролітаків. В УГА – від 11.1918. З 12.1918 завідував ремонтними майстернями ЛВ УГА в м-ку Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.); у цих майстернях склали й ремонтували як літаки, так і автомобілі й гармати. Для навч. пілотів сконструював і встановив в одному літаку подвійне кермо (для пілота-інструктора й летуна-учня). Мав військ. звання поручника. У кін. 05.1919 разом з пілотом-австрієцем Й. Найгавзером вилетів до м. Відень, щоби передати представникам Антанти протест уряду ЗУНР у зв'язку з наступом польсь. армії Ю. Галлера.

Залишився у Відні. Потім переїхав до ЧСР, де перебував у таборах для інтернованих м. Ліберець і Йозефов. 1922–23 відбув студії в Празьк. політехніці, повернувся до Галичини. Проживав у м. Львів, працював за фахом, 1924 брав участь у відновленні спорт. т-ва "Україна" та його діяльності, орг-ції спорт. секцій і проведенні змагань. Відомо, що 1942 проживав в окупованій нім. військами Польщі.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 1921–1925. 489. 5201–5400. 7.

Літ.: *Тинченко Я.* Герої українського неба: пілоти визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2011; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Вінніпег, 1958. Т. 1. С. 219; *Харук А.* Крила України: Вій-

ськово-повітряні сили України 1917–1920 рр. К., 2009.

Петро Гуцал

СЛИВКА

Юрій Юрійович

(26.03.1930–06.01.2017) – історик, дослідник політ. історії України 20 ст., д-р істор. наук, проф. Н. в с. Нове Давидково (нині Закарп. обл.) у багатодітній сел. сім'ї. У роки ПСВ батько воював у складі австро-угор. армії на Сх. й Італ. фронтах. Навч. в нар. шк. у рідному селі, згодом у шк. с. Великі Лучки (нині Мукачів. р-ну Закарп. обл.), з 1945 – у Мукачів. кооп. технікумі; здобув середню освіту в 08.1948 у Мукачів. СШ робітничої молоді. 1948–53 навч. в Ужгород. держ. ун-ті на істор.-філол. ф-ті. Був рекомендований до аспірантури в Ін-ті історії АН УРСР. Після успішних вступних іспитів скерований у відділ аспірантури Ін-ту сусп. наук АН УРСР до проф. І. Крип'якевича. В Ін-ті сусп. наук професійно зростав від аспіранта до зав. відділу. Акад. І. Крип'якевич, як наук. кер., визначив проблематику наук. студій С. – політ. історія України, зокр. її зх. земель: досліджував нац.-визвол. рух у Сх. Галичині, Пн. Буковині й Закарпатті проти іноз. поневолення, історію ЗУНР, Карпат. України на зламі 1938–39, політ. стр-ру зх.-укр. сусп.-ва міжвоєн. періоду 20 ст., нац.-політ. й міжнар.-правові аспекти наслідків ДСВ для України, роль ОУН і УПА в нац.-визвол. русі та в б-бі народів ЦСЄ проти тоталітарних режимів, передусім проти спроб СРСР поширити свою владу на країни ЦСЄ, витоки й наслідки укр.-польс. протистояння та депортацій українців і поляків у 2-й пол. 1940-х, нац.-політ. ситуацію в Україні 1940–80-х, культ. життя України, зокр. ЗУЗ, у 2-й пол. 20 ст.

1958 в Ін-ті історії АН УРСР м. н. с. (з 1956) захистив дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук на тему "Революційно-визвольний рух на Закарпатті. 1929–1933 рр.". 1959 науковець опубл. 1-шу монографію "Революційно-визвольна боротьба на Закарпатті в 1929–1937 рр.", і, як продовження теми – "Підступи міжнародної реакції на Закарпатті в 1938–1939 рр." (1966).

Брав участь у великих наук.-дослідницьких проектах – підготовці багатотомного вид. "Історії міст і сіл Української РСР. Львівська область" (відповідав за написання нарисів про Золочів. та Нестеров. (нині Жовків.) р-ни). 1968 опубл. колективна монографія "Торжество історичної справедливості" (С. – співавтор разом з Ф. Стеблієм, М. Вальо, Я. Ісаєвичем, Р. Кирчівим та ін.). У 09.1969–12.1970 працював на посаді зав. каф-ри історії СРСР Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка (нині Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка), але через кампанію, розгорнуту "борцями за чистоту марксистсько-ленінської методології" проти С. та проф. М. Кравця і О. Карпенка, змушений залишити працю в ун-ті.

1974 у м. Київ захистив докторську дис. на тему: "Анексія Східної Галичини і боротьба трудящих проти іноземного поневолення". 1970–80-х залучений до написання розділів колективних монографічних праць, ініційованих Ін-том історії АН УРСР: "Історія Української РСР" (у 2 т. Т. 2), "Історія робітничого класу Української РСР" (у 2 т. Т. 2), "Історія українського селянства" (у 2 т. Т. 2), "Історія Української РСР" (у 8 т., 10 кн. Т. 6–9), а також колективних праць та зб. документів і матеріалів, присвячених історії Зх. України 1920–30-х: "Подія великого історичного значення", "Борці за возз'єднання" (бібліографічний довідник), "Боротьба за возз'єднання Західної України з Українською РСР" (зб. документів і матеріалів), "Украинские Карпаты" (т. 2), "Антифашистський конгрес діячів культури у Львові", "Єдність збережена і примножена", "Інтернаціональна солідарність західноукраїнських земель з республіканською Іспанією. Документи і матеріали", "Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною" та ін. У монографії "Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії. 1920–1930-ті рр." (1985) обґрунтовував доцільність бойкоту виборів 1922 до польс. сейму й сенату укр. політ. силами за умов невизначеного міжнар.-правового статусу Сх. Галичини.

З відновленням незалежності України 1991 усвідомлював, що важливим

СЛИВКА
Юрій Юрійович

СЛИВЧУК
Василь

на даному етапі є виявлення нових архів. документів і матеріалів, які б давали можливість, відкинувши марксист.-ленін. методологію, переосмислити концептуально історію України, її зх. земель. Спробував проаналізувати етапи й гол. напрями дослідження ЗУНР в укр. історіографії в тематичному зб. "Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції" (Львів, 2000). Події в Зх. Україні 1918–19 оцінював у єдиному руслі з аналогічними процесами в Центр.-європ. регіоні. Це стосувалося і трактування подій як нац.-демократ. революції, і характеристики ролі тих сил, які очолювали цей процес. Особливо підкреслював велике значення Акта соборності й наголошував, що легітимність Акта злуки 1919 була не тільки підтверджена масовими ухвалами українців на цілій їхній етніч. тер. 1918–19, але й фактично реалізована актами возз'єднання укр. земель у єдиній д-ві 1939–40 та 1944–45.

Під кер-вом С., як зав. відділу новітньої історії України, відп. ред. й одного з упорядників опубл. серія зб. документів, матеріалів і спогадів: "Літопис нескореної України: документи, матеріали, спогади" (Кн. 1), "Депортації. Західні землі України кінця 1930-х – початку 1950-х років" (у 3 т. Т. 1: 1939–1945; Т. 2: 1946–1947; Т. 3: Спогади); "Культурне життя в Україні. Західні землі" (у 3 т. Т. 1: 1939–1953; Т. 2: 1953–1956) та ін. У жанрі біографістики досліджував діяльність І. Крип'якевича, О. Карпенка, Ф. Шевченка.

Квінтесенцією наук. діяльності С. стала монографія "Політична історія України ХІХ – поч. ХХІ ст." (Львів, 2015), у якій узагальнено наук., орг. й наук.-пед. працю вченого. До кін. життя цікавився політ. і культ. подіями, брав участь у презентаціях наук. праць і худож. тв., особливо під час книжкових форумів у м. Львів. Часто виступав на Львів. телебаченні з істор. тематики й політ. питань як експерт.

П. у м. Львів, де й похований 8.01.2017 на Голосківському цвинтарі.

Лит.: Соляр І., Чебан М. Юрій Сливка як історик та організатор історичної

науки // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2015. Вип. 27. С. 2–8.

Орест Красівський,
Микола Кузутяк, Іван Патер,
Ігор Соляр

СЛИВЧУК

Василь

(1897–21.08.1919) – вояк УГА. Н. в с. Топорівці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Стрілець 11-ї бригади. Воював у Галичині й Наддніпрянщині.

Загинув у бою з більшовиками біля м. Крижопіль (нині смт Вінниц. обл.). Похований біля заліз. ст. м. Крижопіль.

Лит.: Листа втрат ХІ Бригади УГА (1919–1920) // *Гайдукевич О.* Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 112.

Олег Павлишин

СЛІПІЙ

Родіон-Пилип Васильович

(27.11.1887–01.06.1948) – військовик, лікар, громад. діяч. Н. в с. Заздрість (нині Тереховлян. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Тернопіль (1911), студент мед. ф-ту ун-ту м. Грац (Австрія).

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС; медик у Коші й Вишколі. 03.1917 – один з підписантів "Апелю старшин УСС до Загальної Української Ради і Української Парламентарної Репрезентації" з рішучою вимогою "негайного порозуміння" між укр. політиками. Як санітарний четар 3-ї Бережан. бригади УГА брав участь у польс.-укр. війні.

Після визвол. змагань завершив мед. студії (1922); чл. УЛТ (1923). Нострифікував лікар. диплом в ун-ті м. Познань (Польща; 1927), працював окружним лікарем у м. Струсів (нині Тереховлян. р-ну Терноп. обл.). Вирізнявся професійним гуманізмом, часто лікував нужденних пацієнтів безкоштовно, організував "Касу хворих". Під час ДСВ співпрацював з мед. підрозділами УПА, допомагав в орг-ції їхньої служби, постачав мед. припаси, лікував хворих повстанців. 1944 – лікар укр. д-зії "Галичина"; учасник боїв біля м. Броди (нині

Львів. обл.), де був поранений. Згодом перебував у таборі для військовополонених м. Міттенвальд (Німеччина).

Автор мед. посібника "Плекання і догляд немовлят" (Мюнхен, 1947) і спогадів "Денник санітарного четаря Родіона Сліпого" (1919), які зберігають у Нац. б-ці м. Варшава (Польща).

П. у м. Міттенвальд.

Літ.: Гайдукевич Я., Головин Б., Ковальчук М. Сліпий Родіон-Пилип Васильович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 290; Ганіткевич Я. Український медичний календар. К., 2016. С. 53; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Медична опіка в УПА: Кн. 2: Спогади і документи // Літопис УПА. Т. 32. Торонто; Львів, 2001. С. 13, 449.

Микола Лазарович

СЛЮЗАР

Володимир Михайлович

(20.01.1895–26.12.1976) – поручник УГА, церк. та громад. діяч. Н. в с. Чуньків (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї. 1904–05 навч. в підготовчому класі, 1905–13 пройшов повний курс 2-ї держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці, де влітку 1913 склав матуральні іспити. Записався на юрид. ф-т Чернів. ун-ту. Вступив до укр. акад. козацтва "Запороже" ("почесний батько" з 1923).

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець наприкінці 1914. Закінчив офіцер. шк. в Угорщині в м. Нагі-Варад (нині Орадя, Румунія). З 10.1916 іменованій хорунжим піхоти в резерві, з 02.1917 – лейтенантом піхоти в резерві 24-го піх. полку. Був команд. на бойових лініях, батальйонним ад'ютантом, з поч. 1918 – 2-м полковим ад'ютантом. Нагороджений срібною медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги з мечами, бронз. медаллю за мужність (двічі), військ. хрестом Карла.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як четар УГА. Ад'ютант коменданта Чортків. ОВК В. Оробка. З 1.01.1919 іменованій поручником піхоти УГА при Чортків. ОВК. Пом. от. В. Оробка при формуванні 14-ї

бригади УГА, згодом заст. нач. штабу 14-ї бригади пор. К. Аріо. 16.07.1919 в складі 14-ї бригади перейшов р. Збруч. Керував штабом 14-ї бригади в м. Вінниця, де бригада в. о. військ. залоги міста. У 10.1919 поранений на денікін. фронті. Перехворів на плямистий та кількаразово на поворотний тиф. Вийшов зі шпиталю, навесні 1920 утік від більшовиків і повернувся до с. Чуньків. Разом з дружиною Л. Кізюк був арештований рум. окупац. владою. Звільнений за клопотанням численної делегації односельців на чолі зі священником І. Джулинським. Записався до Чернів. ун-ту на теолог. студії, які закінчив 1923; паралельно завершив і юрид. студії.

Емігрував до Канади, куди прибув 16.11.1923. У 10.1924 рукоположений у священника владикою І. Теодоровичем, після чого працював у місцевостях Шіго, Теодор, м. Йорктон (нині всі пров. Саскачеван). 22.08.1926–01.1973 – настоятель Святософійської правосл. церкви м. Монреаль (пров. Квебек), ініціатор та організатор спорудження собору Св. Софії на г. Розмонт за проектом В. Січинського. Під час ДСВ був капеланом Канад. Королівського корпусу, відділу ім. І. Мазепи ч. 183. Нагороджений медаллю за заслуги та медаллю Домініанської команди Королівського легіону.

Співорганізатор святкування Листопадових роковин у театрі Monument National у Монреалі 10.11.1930, на яких виголосив реферат і керував як диригент виступом укр. хору. Був очільником Буковин. к-ту в Монреалі, який 1938 провадив протестаційну акцію проти терору рум. влади щодо українців на Буковині, звертався в цій справі до Мін-ва зовн. справ Канади. Засн. монреал. відділу КУК (1941). Згодом багатолітній чл. президії КУК. Автор укр. радіопередач "Голосу Канади" 1948–76. На засіданні 24-го собору Укр. греко-правосл. церкви в Канаді в м. Вінніпег (пров. Манітоба) 1.08.1970 промований почесним д-ром богослов'я колегії Св. Андрія м. Вінніпег.

Нагороджений Хрестом С. Петлюри за участь у збройн. б-бі за державність України та Воєн. хрестом УНР.

Похований 29.12.1976 у м. Монреаль на цвинтарі Монт-Рояль.

СЛЮЗАР
Володимир
Михайлович

**СЛЮЗАР Леонія
Луківна з чоловіком
Володимиром**

**СЛЮЗАР
Роман Климентійович**

Тв.: Вибране з праць о. протопресвітера д-ра Володимира Слюзара / ред. Д. Кислиця. Торонто, 1981. 352 с.

Лит.: Аріо К. Нарис історії XIV. бригади У.Г.А. // ЛЧК. 1930. Ч. 1. С. 16–18; Ч. 3. С. 19–22; Ч. 5. С. 19–21; Ч. 6. С. 20–22; Ч. 7–8. С. 25–29; Ч. 9. С. 16–18; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–796, 918; Відійшов у вічність піонер, священослужитель і громадський діяч // Свобода. 1977. 9 лютого; Володимир Слюзар // Свобода. 1977. 4 лютого; Кислиця Д. Отець протопресвітер Володимир Слюзар // Нові Дні. 1976. Січень. С. 1–5; Марунчак В. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 586–587; Першолистопадові свята. Роковини 1. листопада у Монреалі, Канада // Діло. 1930. 30 листоп.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 121; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 38, 304; Українське Академічне Козацтво “Запороже”. Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Нью Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 5, 44–51, 85, 93.

Володимир Старик

СЛЮЗАР Леонія Луківна

(1898–10.03.1978) – медсестра УГА, військ. урядниця ДА УНР. Сестра сот. УГА К. Кізюка, дружина пор. УГА В. Слюзара. Н. в с. Трибухівці (нині Буцац. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї теслі.

У 11.1918 працювала в Чортків. ОВК як службовець, згодом медсестрою у військ. шпиталях УГА в Галичині й на Наддніпрянщині. 1920 одружилася з В. Слюзарем, переїхала до нього на Буковину.

Після завершення В. Слюзарем навч. на богослов. та юрид. ф-тах Чернів. ун-ту 1923 разом з чоловіком емігрувала до Канади. Мешкала в місцевості Шіго (пров. Саскачеван), 1924–26 організувала укр. правосл. жіноцтво в Т-во ім. О. Кобилянської. У 08.1926 переїхала на постійне мешкання до м. Монреаль (пров. Квебек), де до кін. життя допомагала чоловікові в розбудові укр. правосл. парафії Св. Софії. Фундаторка укр. жін. т-ва “Доньки України” в Монреалі,

фундаторка й почесна членкиня Союзу українок Канади, впродовж 14 р. очолювала його відділ у Монреалі. Учасниця 1-го конгресу Світової федерації укр. жін. орг-цій у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія) 1948, ювіл. 100-семестрового з'їзду укр. акад. т-ва “Запороже” в м. Нью-Йорк 27–28.05.1960. Делегатка 1-го конгресу СКВУ в Нью-Йорку (1967) та 2-го конгресу СКВУ в м. Торонто (1973). Нагороджена Хрестом С. Петлюри та Воєн. хрестом УНР.

П. в м. Монреаль, де й похована поруч із чоловіком на цвинтарі Мон-Рояль.

Тв.: Слюзар Л. Недільна школа при Соборі Св. Софії в Монреалі // Ювілейна книга: видана з нагоди п'ятдесятилітнього ювілею Української Православної Соборної Громади Св. Софії в Монреалі, Квебек. Квебек, 1975. С. 397–402.

Лит.: Вибране з праць о. протопресвітера д-ра Володимира Слюзара / ред. Д. Кислиця. Торонто, 1981. С. 15–20, 333–345; Войценко О. Літопис українського життя в Канаді. Т. 8. Едмонтон, 1992. С. 467; Кислиця Д. Отець протопресвітер Володимир Слюзар // Нові дні. 1976. Січень; Козуська Н. Четверть століття на громадській ниві. Історія Союзу Українок Канади. 1926–1951. Вінніпег, 1952; Леонія Слюзар // Український голос. 1978. Ч. 12; Панчук Б. Торжественне посвячення прапора Українських Січових Стрільців у Монреалі // Український голос. 1975. 30 лип.; Посмертна згадка // Наше життя. 1978. Ч. 8; Українське Академічне Козацтво “Запороже”. Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Нью Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 49, 93; .

Володимир Старик

СЛЮЗАР Роман Климентійович

(21.03.1890–25.11.1952) – старшина УГА, правник, громад.-політ. діяч. Н. в с. Остап'є (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Колодівка (нині Підволочис. р-ну) і с. Сушин (нині Терновлян. р-ну) на Тернопільщині. 1900–08 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль. Випускник правн. ф-ту Віден. ун-ту. Чл. т-ва “Січ”.

1915 мобілізований до австро-угор. армії. 1916 перейшов до Легіону УСС. З 11.1918 – четар-суддя в складі Терноп. ОВК. 1.03.1919 іменований поручником-суддею. Разом з УГА перейшов р. Збруч. Пережив “чотирикутник смерті”. У 04.1920 заарештований ЧК. Перебував у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва). Згодом учасник польс.-рад. війни. Працював у комісаріаті юстиції ГСРР (08–09.1920).

Після визвол. змагань повернувся до Галичини. 1924 відкрив адвокат. контору в м. Микитинці, згодом працював у м. Підгайці, Микулинці, Бучач, Тернопіль (нині всі Терноп. обл.). Належав до кер-ва філій т-ва “Просвіта”, “Сокіл”. З 1933 постійно мешкав у м. Бучач. Чл. повітов. НК УНДО.

14.10.1939 заарештований НКВС. Був ув'язнений у м. Тернопіль, згодом м. Одеса та Київ. Звільнений завдяки клопотанням К. Студинського. Виїхав до м. Краків. 1941 повернувся до м. Тернопіль, працював суддею. 1944 емігрував до Німеччини; проживав у м. Франкфурт-на-Майні, діяльний у Центрі правління укр. еміграції. Наприкінці 1949 виїхав до США, оселився в м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). 1-й голова місц. кредитного т-ва “Самопоміч”. Автор спогадів, публікацій.

П. у м. Філадельфія.

Лит.: В. М. Посмертна згадка. Д-р Роман Слюзар // Свобода. 1952. 28 листоп. Ч. 317. С. 4; Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 142; Шпилявий С. Передові громадяни і визначні постаті Бучаччини // Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник / ред. колегія: М. Островерха та ін. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972.

Микола Вітенко

СЛЮСАР

Андрій Михайлович

(1898–11.1979) – стрілець УГА. Брат О. Слюсаря. Н. в с. Сосниця (нині гміни Радимно Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в багатодітній заможній сім'ї.

Доброволець УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Перехворів на тиф у “чотирикутнику смерті”. Інтерно-

ваний на тер. Польщі. 1920 повернувся до рідного села. Займався с. госп-вом.

У 09.1945 переселений з Польщі до с. Липівка (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

П. і похований у с. Липівка.

Микола Вітенко

СЛЮСАР

Михайло

(20.11.1892–19.09.1970) – поручник УГА та ДА УНР. Н. в с. Бунів (нині Яворів. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту у філії АГ м. Львів.

Учасник ПСВ. З 11.1918 – доброволець УГА. Воював проти більшовиків і білогвардійців на Наддніпрянщині. Кілька разів був поранений. З весни 1920 – у ДА УНР. У 08.1920 з групою А. Кравса перейшов до ЧСР. Інтернований у таборах м. Ліберець і Йозефов. Учасник таборової команди.

Випускник Празьк. торг. акад-ї. 1923 повернувся до Галичини. Дир. кооперативу в м. Яворів (нині Львів. обл.). Згодом у рідному селі. Після 1941 вивезений на примусові роботи до Німеччини.

Після ДСВ емігрував до США. Проживав у м. Нью-Йорк. Чл. відділу ОбВУА.

П. у м. Бруклін. Похований на цвинтарі “Оливна гора” м. Нью-Йорк.

Микола Вітенко

СЛЮСАР

Олександр Михайлович

(30.03.1891–21.10.1959) – стрілець УГА, залізничник. Брат А. Слюсаря. Н. в с. Сосниця (нині гміни Радимно Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сім'ї нач. гміни. З 31.12.1912 служив в австро-угор. армії в артилерії.

Воював на Сх., Італ. фронтах ПСВ. У часи ЗУНР працював майстром на залізниці м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), служив в УГА. Згодом у таборах інтернованих у ЧСР.

1923 повернувся до рідного села. До 1945 працював на залізниці м. Радимно. У 09.1945 переселений з Польщі до с. Липівка (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

П. і похований у с. Липівка.

Микола Вітенко

СЛЮСАР
Андрій Михайлович

СЛЮСАР
Михайло

СЛЮСАР
Олександр Михайлович

СЛЮСАРЧУК
Костянтин Олексійович

СЛЮСАРЧУК

Костянтин Олексійович

(1868–26.10.1919) – підполковник УСС, полковник УГА. Н. в м. Радівці (нині Румунія) в сім'ї греко-католического священика, автора одних із перших перекладів літургійних книг укр. мовою. Навч. в держ. вищій г-зії м. Радівці. Старшина австр. армії. Військ. службу розпочав однорічним добровольцем. Після закінчення кадет. шк. 1.09.1889 іменованій кадетом – заст. офіцера, 27.04.1893 – лейтенантом, 31.10.1896 – обер-лейтенантом 67-го піх. полку зі штабом у м. Епердзес (нині Пряшів, Словаччина), з 1.11.1906 – капітаном 2-го кл. 66-го піх. полку зі штабом у м. Унгвар (нині Ужгород). З 1913 служив капітаном 15-го Галиц. піх. полку зі штабом у м. Тернопіль.

Воював на Сх. фронті. У 09.1914, ведучи в багнетну контратаку своїх солдатів біля с. Корнеличі (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.), отримав 5 кульових поранень в обидві ноги. За хоробрість, проявлену в цьому бою, був нагороджений у 10.1914 хрестом за військ. заслуги 3-го кл. з військ. декорацією. Лікувався в гарнізонному шпиталі м. Відень. У 05.1915 іменованій майором 15-го піх. полку. У 02.1917 був приділений до Легіону УСС. У 08.1917 вийшов у відставку за вислугою років у ранзі підполковника. До кін. ПСВ перебував на службі в Легіоні УСС та локальних військ. установах. З 1.07.1917 – команд. Вишколу УСС у с. Розвадів (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.), замінив на цій посаді от. М. Тарнавського. Організатор (разом з от. Г. Коссаком) урочистого прийому в таборі УСС митрополита А. Шептицького 27–28.10.1917 та посвячення ним прапора куреня Вишколу УСС. З 06.1918 іменованій військ. комендантом м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Нагороджений бронз. ювіл. медаллю ЗС, військ. ювіл. хрестом, відзнакою за військ. службу 3-го кл. для офіцерів, пам'ятним хрестом 1913, бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги, 2 хрестами хоробрості.

У 11.1918 став на службу до укр. армії як підполковник УГА. Команд. групи "Щирець" (відома ще під назвою "Пів-

день-2"), з поч. 01.1919 перетвореної на 7-му Стрий. бригаду УГА, яка прикривала ділянку фронту від с. Оброшин (нині Оброшине Пустомитів. р-ну Львів. обл.) до с. Любінь Малий (нині Малий Любінь Городець. р-ну Львів. обл.) проти городоцького угруповання поляків. До групи входили 2 піх. полки (разом 1500 багнетів) та 6 гармат. батарей (разом 17 гармат). 1.01.1919 іменованій полковником. 12.01.1919 передав командування групою "Південь" от. А. Бізанцу.

Співорганізатор свята злуки ЗУНР та УНР в м. Миколаїв над Дністром (нині Миколаїв Львів. обл.) 20.01.1919, у якому взяло участь понад 10000 учасників, а урочистий парад укр. війська очолював полк. С. Чл. урядової делегації РДС ЗОУНР на переговорах з місією Мірової конф. ген. Ж. Бартелемі 25–28.02.1919. Нач. штабу утвореної з групи підполк. А. Кравса в 03.1919 3-ї пішої д-зії УГА (команд. ген. В. Генбачов), до складу якої станом на 30.04.1919 входили: 7-й Львів., 8-й Самбір., 11-й Стрий. полки й група "Глибока" як оперативне підпорядковане з'єднання д-зії. Команд. вишколу 3-го корпусу УГА. Наказом НКГА від 26.08.1919 призначений команд. армії. вишколу УГА в с. Грушка (нині Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельн. обл.). З 29.09.1919 2 сотні армії. вишколу полк. С. виконували гарнізонну службу в м. Вінниця після відходу на фронт 14-ї бригади УГА. Голова екзаменаційної комісії, перед якою 8.10.1919 склали випускний іспит курсанти 1-го курсу старшин. шк. піхоти УГА в с. Гута Чугорська (нині Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельн. обл.). Захворів на тиф.

П. і похований 28.10.1919 в с. Грушка.

Літ.: Денник Начальної Команди УГА. Нью-Йорк, 1974. С. 71; Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців 1914–1918. Львів, 1936. С. 300–301; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 142, 582–585; Митрополит Шептицький в вишколі УСС // Діло. 1917. 2 листоп.; Посмертні згадки // Стрілець. 1919. 12 листоп.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Ми-

китюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 99, 367; Т. 2. Вінніпер, 1960. С. 38, 303; Т. 4. Вінніпер, 1968. С. 118, 265–267; Ярбій В. Останні дні Старшинської Школи Піхоти УГА. // ЛЧК. 1931. Ч. 3. С. 16; Chronik. Unsere Offiziere. Hauptmann Konstantin Slusarczuk // Strefleurs Militärblatt. 1915. 5 März; Slusarczuk Konstantin, Mjr. // Nachrichten über Verwundete und Kranke ausgegeben am 12.07.1915. 1915. 12 Juli. S. 6; Unsere Offiziere // Neues Wiener Zeitung. 1915. 7 März; Unsere Offiziere. Kleine Bilder aus dem grossen Krieg // Neues Wiener Journal. 1915. 7 März.

Володимир Старик

СЛЮСАРЧУК

Степан

(16.12.1894–26.08.1982) – поручник УГА, підприємець, меценат. Н. в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Навч. в г-зіях м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 1910–14 – м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Під час РСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював на Сх. фронті, отримав офіцер. звання. З 11.1918 – в укр. армії, у званні поручника командував 8-ю сотнею 3-го куреня 8-ї Самбір. бригади УГА. Сотня С. відзначилася в 06.1919 у боях біля м. Нижнів (нині с. Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) за здобуття у поляків мостового причілка на р. Дністер. За цей бій пор. С. був поданий командиром бригади К. Гофманом до нагородження спец. відзнакою. У складі бригади перейшов р. Збруч, брав участь у наступі на м. Київ. 30.08.1919 сотня С. зайняла Києво-Печерську лавру й узяла під охорону заліз. міст через р. Дніпро. Вранці 31.08.1919 С. намагався завадити просуванню мостом денікін. офіцерів, але наказу відкрити вогонь не отримав. Разом з вояками сотні потрапив у білогвард. полон, упродовж місяця перебував у таборі Дарниця (нині в складі м. Київ). 10.10.1919, завдяки допомозі повстанців от. Зеленого (Д. Терпила), разом зі 184 вояками втік із полону, повернувся до УГА. Навесні 1920 потрапив у польс. полон.

З 1921 проживав у м. Станиславів, активно займався підприємницькою і кооп. діяльністю. Заснував друкарню,

у якій друкували укр. періодику й л-ру. Підтримав ідею підготовки й вид. "Української загальної енциклопедії" (УЗЕ), був обраний тех. ред. Видавничого к-ту УЗЕ, пожертвував на вид. 1000 доларів, забезпечив друк примірників у своїй друкарні. Став одним із засн. і кер. Союзу укр. купців і промисловців (1926), дир. Окружного союзу кооперативів Станиславова, з 1934 – дир. відділення купецько-ремісничого т-ва "Зоря", з 1935 – одним з 3 дир. Станиславів. філії Українбанку. Провадив активну громад. й меценат. діяльність, був чл. ревізійної комісії управи Укр. нар. театру ім. І. Тобілевича, фінансово підтримував укр. нац.-культ. т-ва міста.

Після встановлення рад. влади 1939 зумів виїхати на Зх. Протягом тривалого часу проживав і працював у Німеччині, де заснував власну друкарню, у якій видавали укр. л-ру. Згодом перебрався до США, поселився з родиною в м. Детройт (шт. Мічиган), підтримував зв'язки з укр. т-вами. Увійшов до складу ЦК Станиславівщини, що готував вид. "Альманах Станиславівської землі" (1975, 1985).

П. у м. Детройт. Похований на укр. правосл. цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Банд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Лит.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Кн. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019; Альманах Станиславівської землі. Т. 1–2. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975, 1985; Ілащук В. В денікінській полоні в Дарниці 1919 (докінчення) // Вісті Комбатанта. 1973. Ч. 5–6. С. 27–44; Климишин М. У пам'ять старшини УГА Степана Слюсарчука // Свобода. 1982. 24 листоп.

Степан Кобута

СМАКУЛА

Олександр (Олекса) Теодорович

(09.09.1900–17.05.1983) – вояк УГА, учений у галузях фізики та хімії, винахідник, громад. діяч. Н. в с. Доброводи (нині Збараж. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Здобув початкову освіту в сільс. шк., 1912–14 навч. в г-зії м. Збараж, 1922 закінчив гімназійні студії в м. Тернопіль.

Учасник встановлення влади ЗУНР у рідному селі та м. Збараж. 1918–20 – в УГА.

**СЛЮСАРЧУК
Степан**

**СМАКУЛА
Олександр (Олекса)
Теодорович**

СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ
Степан Йосипович

1922–27 студіював математичні й природничі науки в ун-ті м. Геттінген (Німеччина); д-р філософії (1927). Від 1927 – асистент проф. Р. Поля в 1-му фіз. ін-ті цього ун-ту. Від 1928 – проф. ун-ту м. Одеса. Повернувся до Німеччини, 1930–34 – кер. оптичної лабораторії Кайзер Вільгельм ін-ту м. Гайдельберг, 1934–45 – кер. дослідної лабораторії фірми К. Цейса в м. Єна. Дійсний чл. НТШ (1930), чл. Нім. фотографічного т-ва. Одружений з Е. Бунде, з якою народили 4 дітей. Від 1946 – у США, де був спеціалістом-консультантом з дослідження матеріалів інфрачервоного випромінювання військ. лабораторії армії США (шт. Вірджинія). 1951–56 – проф., заст. дир. лабораторії для дослідів з ізоляції Массачусет. технологічного ін-ту. 1964–75 – засн. і дир. лабораторії фізики кристалів, створив наук. шк. з вивчення проблем твердотільної електроніки. Один із зачинателів становлення квантової механіки. Почесний чл. Т-ва укр. інженерів в Америці (1964), чл. амер. Фіз. та Оптичного т-в у м. Нью-Йорк (США), ін. наук. установ. Автор бл. 100 наук. праць нім., англ., укр. мовами, багатьох патентів на винаходи, досліджень оптичних властивостей ненасичених сполук, діелектричних властивостей твердих тіл, оптичних властивостей лужногалоїдних кристалів та ін. (пояснив радіаційне забарвлення кристалів і вивів кількісне математичне співвідношення – “формулу Смакули”; дослідив процес трансформації кристалічного вуглеводу електричними збудженнями р-електронів – т. зв. інверсія Смакули; створив оптичні кристали – фтористі літій і натрій, оригінальні мастила, придатні до використання за високих і низьких температур; винайшов бромйодид талію для приладів нічного бачення; винайшов і запровадив технології вирощування, очищення та дослідження кристалів; дослідив зміни властивостей кристалів унаслідок впливу радіації та дефектів). Дослідження і винаходи С. застосовують у мікроскопах, перископах, цистоскопах, далекомірах, кіно- та фотоапаратах, ін. оптичній техніці. Наук. праці С. у США присвячені різним аспектам

вивчення монокристалів (Монокристали: вирощування, виготовлення і застосування, 1962). 1972, за сприяння акад. М. Келдиша, побував в Україні, відвідав м. Тернопіль і рідне село.

П. у м. Обурн (шт. Массачусетс, США). 1996 у м. Тернопіль засновано Фонд С. Ім'ям С. названо тех. лицей у с. Доброводи, де 2000 споруджено пам'ятник вченому (скульп. І. Маляр); на будівлі Терноп. нац. тех. ун-ту ім. І. Пулюя йому встановлено меморіальну таблицю. У Тернополі відбулися міжнар. наук. конф., присвячені С. За рішенням ЮНЕСКО 2000 відзначено як рік С.

Літ.: Довгий Я. “Формула Смакули” // Аксіоми для нащадків: українські імена у світовій науці: зб. нарисів / упоряд. і передм. О. Романчука. Львів, 1992. С. 247–251; Пиндус Б., Щербак Л. Смакула Олександр Теодорович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 297–298; Смакула Олександр: геній родом із Доброводів (110 років від дня народження): рекомендаційний бібліографічний посібник / укладач: Т. Кульпа. Збараж, 2010; Якель Р. Триумф і трагедія Олександра Смакули // Дзеркало тижня. 2002. 20–26 квіт. С. 15.

Микола Лазарович,
Лариса Щербак

СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ **Степан Йосипович**

(09.01.1859–17.08.1938) – учений-філолог, історик, держ. і громад. діяч. Акад.-фундатор УАН (11.1918). Н. в с. Немилів (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в шк. м. Радехів і Львів, АГ та 2-й г-зії м. Львів, на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. Один з ініціаторів вид. б-китв. укр. письменників “І. Онишкевича Руська бібліотека”. Очолював студент. т-во “Союз”. 1885 став проф. каф-ри укр. мови й л-ри в м. Чернівці. Один з ініціаторів запровадження фонетичного правопису в школах Галичини й Буковини. Разом з Ф. Гартнером опубл. “Граматику руської мови”, яка витримала 4 вид. Автор низки термінів укр. філології.

У різний час очолював т-ва “Руська бесіда”, “Руська школа”, “Руська рада”, “Союз хліборобських спілок” “Селянська каса”, Укр. істор. т-во та ін. 1899 опубл.

істор. працю "Буковинська Русь", у якій уперше простежив історію українців краю від часів Галицько-Волин. князівства до 2-ї пол. 19 ст. 1892–1912 – депутат Буковин. сейму. 1904–12 – заст. крайового маршалка Буковини. 1911–18 – депутат австр. парламенту. Один із засн. 1-ї укр. партії на Буковині – Нац. ради русинів на Буковині. Лідер сел. партії "Руска рада" та УНП. Активно обстоював укр. соборницькі позиції.

1917–18 очолював Центр. (Бойову) управу УСС. Проводив просвітн. роботу серед військовополонених у ДП м. Фрайштадт (нині Австрія). Брав участь в укр. Конституанті в м. Львів (18–19.10.1918). 19.12.1918–9.09.1921 виконував повноваження посла ЗУНР в ЧСР. Активно популяризував укр. державність, організував кілька акцій на підтримку ЗУНР. Співпрацював з посольством УНР у м. Прага. Заснував Укр. клуб, який організовував освітні й культ. заходи разом з чес. інтелігенцією. З 1921 – проф. УВУ в Празі. 1934 опубл. кн. "Т. Шевченко. Інтерпретації". 1935 обраний головою Т-ва "Музей визвол. б-би України в Празі". Почесний чл. т-в "Просвіта" й НТШ.

П. у м. Прага. Похований у м. Краків.

Літ.: Брицький П., Добржанський О., Юрійчук Є. Буковинці у боротьбі за українську державність. Чернівці, 2007. С. 265–314; Даниленко В., Добржанський О. Академік С. Смаль-Стоцький. Життя і діяльність. К.; Чернівці, 1996.

Олександр Добржанський

СМЕРЕКА

Семен Миколайович

(06.09.1888–03.1963) – священик, педагог, громад.-політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади. Н. в с. Мамаївці Нові (нині Мамаївці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1901–09 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці (матура 07.1909). Вищу освіту здобув на теолог. ф-ті ун-ту й у правосл. духовній семінарії в Чернівцях. Отримав абсолюторіум на теолог. ф-ті 24.07.1913. Наприкінці війни зміг формально завершити свою вищу освіту докторатом, промований д-ром заг. теології та всесвітньої історії 17.07.1918. Чл. акад. т-ва укр. теологів "Правосл. акад-я" в Чернівцях

з 15.10.1909. У числі 40 студентів теолог. ф-ту підписав 1.07.1913 звернення до акад. сенату з вимогою відкрити на їхньому ф-ті навч. катедри з укр. викладавкою мовою, щоб забезпечити повноцінне навч. студентів-українців їхньою рідною мовою та створити українцям і румунам однакові умови для студій. Довголітній чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Рукоположений у священники буковин. митрополитом Володимиром (Рептою) 1913. Працював священиком і викл. релігії.

Під час ПСВ служив у війську як полковий капелан у розпорядженні доповнюючого повітов. командування м. Меріш-Острава (нині Моравська Острава, Чехія). Після демобілізації від 08.1916 – тимчасовий адміністратор парафії с. Милієве (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.), від 01.1918 – постійний адміністратор цієї парафії. Один з організаторів скликання 3-го з'їзду укр. правосл. духовенства Буковини 1.11.1918, який привітав створення УНРади й заявив про її цілковиту підтримку з боку укр. правосл. священиків краю. З'їзд делегував до складу УНРади 4 мужів довіри укр. правосл. духовенства Буковини – Т. Тимінського, Ф. Григорія, І. Щербановича та С. З 11.

1923 іменований парохом с. Милієве, де працював до 1940; крім душпастирської, провадив укр. культурницьку діяльність. За належність до укр. націоналістичних орг-цій був внесений сигуранцюю (таємною поліцією) до списку небезпечних священиків-іредентистів Сторожинецького пов. 1930 отримав титул архієпископського екзарха, нагороджений правом носити червоний пояс. 1936 разом д-ром К. Богатирцем делегований митрополитом Вісаріоном місійним інспектором до Марамороського Сігета. Об'їжджаючи укр. та мішані села Мараморощини, вони правили Служби Божі церк.-слов'ян. мовою, а проповідували укр., піднімали нац. і реліг. дух марамороських українців. Після доносів рум. елементів місійну діяльність С. на Мараморощині було припинено.

У 10.1940 разом з родиною виїхав до Німеччини в рамках репатріаційно-

СМЕРЕКА
Семен Миколайович

СМЕТАНЮК
Семен Дмитрович

го процесу між СРСР та Німеччиною. Долучився до орг-ції внутр. життя Холм.-Підляської єпархії. Працював священником в укр. громадах, в. о. особистого секретаря архієпископа Іларіона (Огієнка). Як чл. архієпископ. ради Холм.-Підляської єпархії підписав постанову від 12.11.1940 про богослужбову мову в єпархії. На зборах Т-ва правосл. укр. богословів у м. Холм (нині Люблін. в-ва, Польща) у 06.1941 обраний одним з 2 заст. його голови (разом з М. Малюжинським), 8.08.1941 президія Т-ва прийняла постанову про відродження Правосл. церкви в Україні. Влітку 1941 за дорученням архієпископа Іларіона виїжджав до м. Краків для зустрічі з урядовими чинниками генерал-губернаторства, яким 19.08.1941 передав "Меморіал про майбутній устрій Української Православної Церкви", до м. Берлін на переговори з УНО та особисто колиш. гетьманом П. Скоропадським 22.08.1941 щодо підтримки планів створення єдиної УПЦ. Надіслані до м. Холм звіти про проведені С. зустрічі є цінними свідченнями укр. церк. політики воен. часу. 1-й ректор заснованої 4.05.1943 укр. правосл. духовної семінарії в м. Холм. Влітку 1944 евакуйований до м. Криниця (нині Криниця-Здруй Новосондецьк. пов. Малопольс. в-ва, Польща), був нагороджений там митрою з рук архієпископа Іларіона. Після війни мешкав у м. Куфштайн (Австрія), 1952 переїхав до м. Мюнхен (нині земля Баварія, ФРН), де 1.03.1957 був прийнятий до складу духовенства УАПЦ. З 04.1957 – парох церкви Св. Покрови м. Мюнхен. Щороку відвідував з пастир. візитами укр. громади в Голландії та ін. країнах Зх. Європи. Через погіршення стану здоров'я в 06.1960 вийшов на пенсію в чині митрофорного протоієрея-ставрофора.

П. у м. Мюнхен, де й похований 20.03.1963 на цвинтарі Нордфрідгоф.

Тв.: *Смерека С.* Церковно-релігійне життя на Буковині. Куфштайн, 1953.

Літ.: *Власовський І.* Нарис історії Української Православної Церкви. Т. 4. Ч. 2. К., 1998. С. 188, 190; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до

України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 756, 1101, 1108, 1109; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 115–117, 147–148, 225; *†Митр. Прот. Д-р Семен Смерека // Віра і культура.* 1963. Ч. 7 (115). С. 24–25; *Нові болючі втрати української громади в Німеччині // Свобода.* 1963. 6 квіт.; *Рожко В.* Духовні православні освітні заклади Волині Х–ХХ ст. Луцьк, 2002. С. 166; *Степовик Д.* Патріарх Мстислав: життя і архіпастирська діяльність. К., 2007. С. 67; *Тимошик М.* "Лишуть навіки з чужиною...". Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження. К.; Вінніпег, 2000. С. 113–114.

Володимир Старик

СМЕТАНЮК

Семен Дмитрович

(03.02.1888–13.12.1937) – педагог, підстаршина УГА і ДА УНР. Н. в м. Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. м. Печеніжин.

Під час РСВ служив у званні десятника у 24-му піх. полку австро-угор. армії. В УГА – від 11.1918, десятник. Після 04.1920 протягом певного часу служив у ДА УНР.

1920 повернувся додому, організував жителів Печеніжина й долучився до антипольс. виступу, під час якого розстріляв польс. управителя Я. Бельовського. Через це після поразки повстання проживав на нелегальному становищі.

У 06.1921 арештований жандармами в с. Іванівці (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.), доставлений до м. Печеніжин, звідки зміг утекти. Переховувався в с. Слобода Рунгурська (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.), а також у селах Нижній та Верхній Березів (нині обидва Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). У 11.1921 нелегально перейшов кордон до ЧСР.

1.08.1926 повернувся з ЧСР додому. 4.09.1926 втік до СРСР. За нелегальний перетин кордону відсидів 25 днів у Кам'янець-Подільській в'язниці. 1927

отримав рад. громадянство. Спочатку проживав у рідного брата Юрія, який під час ПСВ потрапив до рос. полону й залишився в с. Аполлонівка Сахновщин. р-ну Харків. обл. 1927 С. прийнятий на посаду вчителя нім. мови в с. Антонівка Кегичів. р-ну Харків. обл.

27.08.1937 заарештований за сфабрикованим звинуваченням у належності до УВО та контрреволюц. діяльності. Досудове слідство відбував у Полтав. і Харків. в'язницях.

На підставі рішення наркома СРСР й прокурора СРСР від 1.12.1937 розстріляний у тюрмі м. Харків. Реабілітований 12.08.1989.

Дж.: ДАХО. Ф. Р-6452. Оп. 5. Спр. 3353.

Літ.: Гавришук В. Печеніжин. Пам'ять минулих століть. Коломия, 2011.

Андрій Мацьків

“СМІХ І ГОРЕ СІЧОВОГО СТРІЛЬЦЯ”

Журнал. 1-ше число (05.1919) вийшло в м. Кременець (нині Терноп. обл.) як “похідне видання”. Видавець – Кіш Корпусу Січових стрільців. Зберігається в ЛНБ.

Літ.: Галушко М., Мельничук Б. “Сміх і горе січового стрільця” // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 575.

Марія Галушко

СМІХ Степан

(1894–14.04.1919) – хорунжий УГА. Н. в с. Гнильче (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.). Навч. в г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

1915 вступив до Легіону УСС. 3.11.1915 під час бою з росіянами на р. Стрипа біля с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) важко поранений. Лікувався в шпиталі м. Мукачєво (нині Закарп. обл.).

Вступив на правн. відділ Львів. ун-ту. З 01.1919 – хорунжий УГА, призначений Начальною командою старшиною Вишколу УСС у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). У 03.1919 добровільно відправлений як командант чети 1-ї бригади УСС УГА на польс.-укр. фронт, брав участь у боях біля м. Львів

та Вовчухів. операції. 17.03.1919 під час наступу на м. Судова Вишня (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.) важко поранений в обидві ноги в бою біля м. Городок (нині Львів. обл.).

П. від отриманих ран у шпиталі м. Станиславів, де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1936. Ч. 2. С. 23; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 100.

Богдан Паска

СМІШКО

Лев-Василь Юліанович

(12.02.1902–04.03.1969) – лікар, громад. діяч. Брат стрільця М.-О. Смішка. Н. в м. Львів у сім'ї поштового службовця. Навч. у філії АГ м. Львів (1912–18). Іспит зрілості склав на гімназійн. курсах Укр. бригади в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єшtedі, Чехія; 10.1921).

Брав участь у Листопадовому чині у Львові (11.1918). Вступив до УГА, з якою у званні вістуна пройшов весь бойовий шлях. Потрапив у польс. полон (04.1920), після втечі інтернований у таборах м. Німецьке Яблонне і Йозефов. Продовжив навч. на мед. ф-ті ун-ту м. Брно (усі нині Чехія), захистив докторат із медицини.

1938 вступив до лав Карпат. Січі, після її поразки виїхав до м. Прага. 1943 повернувся до м. Львів, де одружився з громад. діячкою С. Панкевич. З дружиною емігрували до Німеччини (1944), де працював лікарем у м. Ватенштадт, згодом у ДП м. Галлендорф (нині ФРН). З 1949 на еміграції в США, працював лікарем у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Активний громад. діяч укр. громади м. Філадельфія: чл. УЛТПА, ОбВУА, Гол. відділу т-ва “За патріархальний устрій Української Католицької Церкви”. Меценат і прихильник УКУ й собору Св. Софії в м. Рим. Свою велику б-ку заповів УКУ в Римі.

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: За Патріархат. Філадельфія, 1969. Ч. 1 (8).

Сергій Перепічка

СМІХ
Степан

СМІШКО
Лев-Василь Юліанович

СМІШКО
Маркіян-Орест
Юліанович

СМІШКО
Юліан Іванович

СМІШКО

Маркіян-Орест Юліанович

(02.11.1900–20.03.1981) – стрілець УГА, археолог, д-р істор. наук (1965), доц., дійсний чл. НТШ (1933). Брат Л.-О. Смішка. Н. в м. Львів у сім'ї поштового службовця. Навч. в АГ (1911–12) і філії АГ (1912–19) м. Львів.

Вступив до УГА. Навесні 1919 захворів на тиф; разом зі шпиталем потрапив до польс. полону, з якого втік до м. Львів.

1921 розпочав роботу в НТШ на посаді допоміжного працівника в б-ці. 1921–22 – студент філос. ф-ту Укр. таємного ун-ту м. Львів. 1922–23 – курсант Шк. підхорунжих піхоти Польс. війська у Верхній Сілезії. 1924–26 – репетитор, пом. бухгалтера страхового т-ва “Карпати”, працівник Ін-ту Оссолінських (Оссолінеум). 1926–31 – студент гуманістичного ф-ту Львів. ун-ту, де вивчав археологію. Після закінчення залишився працювати на каф-рі доістор. археології під кер-вом Л. Козловського. Стажист у Краків. археол. музеї (1932). Асистент (1932–37), ад'юнкт каф-ри доістор. археології (1937–39), доц. каф-ри історії стародавнього світу та археології (1940–41, 1944–54). Захистив і опубл. докторат на тему “Kultury wczesnego okresu epoki Cesarstwa Rzymskiego w Małopolsce Wschodniej” (1932). Учасник VII Міжнар. конгресу істор. наук у м. Варшава (21–28.08.1933), IV З'їзду студентів праісторії польс. ун-тів у Львові (1934). Очолював Львів. відділення Ін-ту археології АН УРСР (02.1940–06.1941). Від 1944 – зав. відділу археології, заст. дир. з наук. роботи Ін-ту сусп. наук АН УРСР, в. о. дир. Ін-ту (1962–64). З 1969 – проф.-консультант відділу археології. Докторську дис. “Карпатські кургани першої половини I тисячоліття нашої ери” захистив 1965.

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі.

Тв.: Смішко М. Археологічні дослідження в західних областях України за роки Радянської влади // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. К., 1959. Вип. 2. С. 5–28; *Його ж.* Доба полів поховань в західних областях УРСР // Археологія. 1948. Т. 2. С. 98–

129; *Його ж.* Карпатські кургани першої половини I тисячоліття нашої ери. К., 1960; *Його ж.* Племена зарубинецької культури // Населення Прикарпаття і Волині за доби розкладу первіснообщинного ладу та в давньоруський час. К., 1976. С. 6–15; *Його ж.* Племена культури карпатських курганів // Населення Прикарпаття і Волині за доби розкладу первіснообщинного ладу та в давньоруський час. К., 1976. С. 48–63; *Його ж.* Племена пшеворської культури // Населення Прикарпаття і Волині за доби розкладу первіснообщинного ладу та в давньоруський час. К., 1976. С. 28–38; *Його ж.* Сліди прадавнього поселення на Чорній Горі в Грибовичах Малих біля Львова // Наша Батьківщина. Львів, 1937. Ч. 4/5. С. 93–97; *Його ж.* Стародавні слов'яни Прикарпаття // Наука і життя. К., 1964. № 9. С. 42–44; *Його ж.* Сучасний стан археологічних дослідів на Західній Україні // Археологія. 1948. Т. 2. С. 98–129; Смішко М., Баран В. Племена черняхівської культури // Населення Прикарпаття і Волині за доби розкладу первіснообщинного ладу та в давньоруський час. К., 1976. С. 63–83.

Лім.: Історична наука у Національній академії наук України в особах: Енциклопедичний довідник. К., 2018; Ситник О. Маркіян Смішко – визначний археолог ХХ ст. // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. Львів, 2013. Вип. 17. С. 11–21; Смішко Р. Спогади про Маркіяна Смішка // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. Львів, 2011. Вип. 15. С. 11–18.

Орест Смішко

СМІШКО

Юліан Іванович

(1873 – після 19.01.1933) – нач. Польової пошти, сотник УГА. Батько М.-О. Смішка й Л.-В. Смішка. Н. в м. Львів. Працював на посадах практиканта (1898–99), асистента (1900–08) й офіціала (1909–14) у дирекції Гол. поштово-телеграфічного офісу м. Львів.

Під час РСВ у званні фельдпост-офіціала служив нач. підрозділу Польової пошти м. Дзялошин (нині Паєнчан. пов. Лодзьк. в-ва, Польща) австро-угор. армії.

У 02.1919 виїхав із сім'єю з м. Львів через польс. переслідування, тоді ж отримав пропозицію від НКГА організувати польовий поштовий зв'язок УГА. З цим завданням С. успішно справився протягом 1 тижня, був призначений командантом Польової пошти при НКГА. Заходами С. в Польовій пошті УГА запроваджено службовий документообіг укр. мовою. Під час Чортків. офензиви, при реорг-ції НКГА, перепризначений нач. Польової пошти УГА в підпорядкуванні гол. референта фронту НКГА полк. О. Бородіна (06.1919). Разом з УГА відступив за р. Збруч.

Після 1920 залишився в рад. Україні. Від 6.12.1920 – уповноважений Галиц. бюро при ЦК КПУ в Краснокут. р-ні (нині Харків. обл.). На поч. 1930-х – зав. кіоском Держвидаву м. Вінниця.

Арештований 7.12.1932, звинувачений у шпигунстві. Згідно з постановою Особливої наради при ДПУ УСРР від 19.01.1933 засланий на 3 р. до Казахстану. Реабілітований 25.12.1989.

Лит.: Реабілітовані історією. Вінницька область. Кн. 4 Вінниця, 2012. С. 673; Секретар М. Польова пошта УГА. // ЛЧК. 1930. Ч. 9. С. 5–6; Смішко Р. Спогади про Маркіяна Смішка // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. Львів, 2011. Вип. 15. С. 11–18; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 324.

Сергій Перепічка

СНІЛИК Денис

(15.05.1879–16.11.1954) – педагог, старшина УГА, громад. діяч. Брат чет. УГА В. Снилика. Дід відомого амер. футболіста З. Снилика (1933–2002). Н. в м. Лісько (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник учител. семінарії м. Львів. Учителював у селах пов. Кам'янка-Струмилова.

Учасник ПСВ в складі австро-угор. армії на Італ. фронті. Співорганізатор Листопадового чину в м. Буськ (нині Львів. обл.), військ. комендант міста. Четар УГА. Згодом на командних посадах у 4-й Золочів. бригаді. Учасник боїв з поляками, більшовиками та білогвардійцями. З 04.1920 – у польс. полоні.

22.09.1920 утік із табору м. Тухоля (нині Польща). Згодом у таборах інтернованих у ЧСР.

Від 1924 – дир. шк. ім. Короля Данила в м. Львів. Чл. УПТ. 1944 емігрував до Австрії, згодом до Німеччини. Перебував у ДП біля м. Міттенвальд (нині земля Баварія, ФРН). 1950 разом з родиною переїхав до США, протягом тривалого часу проживав у м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі).

П. у м. Лос-Анджелес (шт. Каліфорнія, США).

Лит.: Дир. Денис Снилик // Свобода. 1954. 23 листоп. Ч. 226. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпег, 1966. С. 175.

**Олександр Луцький,
Кім Науменко**

СНЯТИНСЬКА ПОВІТОВА УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА 11.1918–05.1919

Керівний орган укр. влади в Снятин. пов.

Повітов. комісаром нової укр. влади в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) 1.11.1918 став пор. Г. Мартинець, його заст. – Жуковський. Повітов. командантом обрано пор. В. Одинського. Склад С.п. УНРада: хорунжі В. Костащук, А. Тофан, четарі В. Мурмилюк, К. Сирневський, І. Франко, Ткачук. Пізніше С.п. УНРада очолив відомий укр. письменник та адвокат І. Семанюк (Марко Черемшина). Гол. осередок влади знаходився в Снятин. ратуші. ПВК Снятин. пов. була підпорядкована окружному осередку в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Снятинська повітова
УНРада 1919 р.

Підрозділи укр. війська в м. Заболотів (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) очолив пор. Я. Голота. Про перші дні укр. влади в Снятин. пов. час. "Станиславівський Голос" писав: "Всюди панує взірцевий порядок. Ладу перестерігає чисельна міліція, а крім сего січові стрільці та жандармерія. Військові магазини переняті укр. властями". Оголошена часткова мобілізація до армії чоловіків 1883–1900 р. н. у 12.1918 і 05.1919. Кер-во С.п. УНРади долучилося до обговорення земельн. реформи на вічах у м. Снятин 9.02.1919, с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) 15.02.1919 і м. Заболотів 23.02.1919. С.п. УНРада у 11.1918 сформувала Снятин. повітову шкільну раду.

Припинила свою діяльність унаслідок рум. окупації краю наприкінці 05.1919.

Літ.: Бажанський М. Творчий динамізм патріотизму моїх земляків. Гаслова енциклопедія. Дітройт, 1983; *Королько А.* В обіймах злуки... Снятинщина у роки національно-визвольних змагань західних українців (1918–1919) // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. Чернівці, 2012. Вип. 607–609. С. 82–92; *Його ж.* Українські повітові ради Покуття періоду ЗУНР: структура і практична діяльність (листопад 1918 – травень 1919 р.) // Галичина. Ч. 25–26. 2014. С. 91–114.

Степан Борчук

СНЯТИНСЬКА ПОВІТОВА ШКІЛЬНА РАДА (СПШР) 11.1918–05.1919

СПШР очолив В. Равлюк, його заст. – С. Фодчук. 24.11.1918 відбулися збір. вчителів краю, де педагоги склали присягу на вірність Укр. Д-ві. На кін. 1918 серед 45 шк. Снятин. пов. чинними було 9; звільнено з пед. служби 82 учителів польс. національності, які не присягнули на вірність ЗУНР. СПШР на вакантні місця запросила укр. педагогів, раніше позбавлених можливості отримати посаду, та повернула кілька галиц. учителів, які до цього часу працювали в населених пунктах Буковини. На се-

ред. 12.1918 українізовано більшість нар. шк., ств. 4-класні шк. в м. Снятин і Заболотів (нині обидва Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). 2.01.1919 на засіданні СПШР прийнято резолюцію про переведення в Снятині 2 польс. шк. на укр., для нацменшин залишався тільки 1 кл., де дозволялося навч. рідною мовою. 29.01.1919 СПШР спец. постановою укр. держ. реалну шк. Снятина реорганізувала в г-зію. 28–29.03.1919 у Снятині відбулася учительська конф., на якій ухвалено рішення посилити б-бу з неграмотністю, збільшити кількість учителів у шк., залучивши при цьому фахівців без огляду на парт. чи нац. належність.

З 03.1919 в Снятині функціонував Округний відділ укр. вчителства Виконуючого к-ту нар. учительства, який займався вид. і розповсюдженням відозв, оголошень, навч.-методичних інструкцій укр. шкільництва. У 04.1919 в Снятин. пов. діяло 43 шк., працювало 116 учителів (56 чоловіків і 60 жінок), з них 90 укр., 16 польс. і 10 єврейс. національності.

СПШР припинила свою діяльність унаслідок рум. окупації краю наприкінці 05.1919.

Літ.: Королько А. Культурно-освітнє життя українців Покуття періоду ЗУНР (1918–1919) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 22. С. 43–59; *Його ж.* Культурно-освітнє життя українців Снятинщини періоду ЗУНР (1918–1919) // Снятин. Краєзнавчий і літературно-мистецький журнал. 2013. Ч. 7 (21). С. 51–66; *Фодчук С.* Народне шкільництво в Снятинщині (за української влади) // Відновлення Української Держави 1918 року / ред. М. Бажанський. Дітройт, 1979. С. 50–54.

Андрій Королько

СОБОЛЯК

Михайло

(псевд.: Киданець, Вуйко; 21.11.1898–02.02.1949) – педагог, художник, військ. і громад. діяч. Н. в с. Киданці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.). Випускник учител. семінарії м. Самбір (нині Львів. обл.; 1917). Навч. в Акад-ї мист-в м. Краків.

Після проголошення ЗУНР – четар УГА.

1924–45 учителював у с. Яблунів (нині Турків. р-ну Львів. обл.). Організатор і кер. церк., шкільн. та громад. хорів; виступав як скрипаль. Серед картин С. виділяються: “Мати Божа Лісова” (1920), “Дерев’яний місток у с. Висоцькому Нижньому” (1920-ті), “Церква і дзвіниця в с. Яблуніві” (1935).

Співпрацював з УВО, чл. ОУН. 1945–47 – на Закерзонні (нині Польща) в штабі ТВ “Лемко” 6-ї воен. округи УПА; готував зведені звіти для командування УПА і Проводу ОУН, картосхеми боїв; після 1947 – референт пропаганди Проводу ОУН Міжгір. р-ну Закарп. обл.; від осені 1948 – у криївці біля с. Верхня Рожанка (нині Сколів. р-ну Львів. обл.), де виконував пропагандивну роботу.

Загинув у бою зі спецпідрозділом МДБ біля с. Верхня Рожанка.

Літ.: Грозовський М. Повстанець із Киданець Михайло Соболяк // Народне слово. 1997. 7 берез.; Дем’ян Г. Михайло Соболяк-“Киданець” (21 листопада 1916 – 2 лютого 1949) // Шлях перемоги. 1996. 9 серп.; Календар знаменних і пам’ятних дат Збаражчини на 2018 рік. Збараж, 2016. С. 16; Мельничук Б. Соболяк Михайло // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 306.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

СОБОРНІСТЬ: КОНЦЕПТ

Поняття соборності протягом останніх 100 р. побутує в укр. сусп.-політ. світогляді. На поч. 20 ст. його використовували як нац. програмове гасло укр. політ. сил, дещо згодом – для характеристики окремих політ. подій в укр. історії.

Ідея соборності незмінно присутня в сучасних стратегіях укр. нац. консолідації та репрезентує один з тих символів укр. ідентичності, які глибоко закорінені в колективній пам’яті народу. У цьому контексті соборність постає одним з елементів колективного спогаду укр. народу про тривалу б-бу за право культ. й політ. самовизначення в межах етніч. кордонів. Натомість укр. науковці використовують соборність як один

з елементів поняттєвої матриці дослідження соціокульт. дійсності та політ. актів в Україні на поч. 20 ст.

На сьогодні спостерігається доволі парадоксальна ситуація, коли термін “соборність” використовують учені, громад., політ., держ. діячі, однак його усталеного й заг.-прийнятого трактування в наук. колах не впроваджено. Зокр. “Словник української мови” в 11 т. за ред. І. Білодіда пояснює соборність, відсилаючи нас до значення “соборний”: “соборність, ності, ж., *заст.* властивість за знач. соборний 3”. 3-я властивість терміна “соборний” означає “об’єднаний”, “неподільний”.

Не пояснює цього терміна й найсучасніша “Енциклопедія історії України” ні в 9, ні в 3 т., де, вірогідно, мало б бути трактування такого явища, як “Злука”. Не знаходимо пояснення терміна “соборність” і в ЕУ: як у 8 т. (словникова ч.), так і в її заг. ч. В останній, правда, є міркування щодо обраного владними структурами шляху реалізації соборності в ході Укр. революції 1914–23.

Соборність, як концепт, не розглядає з точки зору правових відносин у сусп.-ві й найсучасніше енциклопедичне вид. в цій царині – “Юридична енциклопедія” в 6 т. за ред. Ю. Шемшученка. Термін “соборність” пояснює “Філософський енциклопедичний словник”, але в розумінні правосл. християн. єдності й способу ментального буття, світосприйняття.

Змістова невизначеність С.: к., який є органічною ч. колективної пам’яті, вимагає усталення та “офіційного конститування”, верифікації. В ін. разі цілком реальною є загроза перетворити поняття на осердя маніпулятивних стратегій, орієнтованих на розмивання укр. ідентичності та фрагментацію держ. кордонів.

Очевидно, що зауваження щодо смислової невизначеності С.: к. можуть видаватися дуже дискусійними з огляду на те, що в сучасному сусп.-політ. інтелектуальному дискурсі він зазвичай асоціюється з Актом злуки 1919, тобто добровільним об’єднанням, “злукою” УНР та ЗУНР, котра, вочевидь, і забезпечила “соборність”. Таке

**Живий ланцюг
Київ–Львів,
присвячений Дню
Соборності України.
1990 р.**

зауваження не викликало б жодних сумнівів і дискусій, якби в Універсалі Директорії від 22.01.1919 йшлося про створення Незалежної Соборної УНР. Поміж тим, В. Винниченко й представники Директорії в цьому документі писали про створення “єдиної” і “незалежної” УНР. Це, своєю чергою, наводить на думку, що Злука 1919 стала добровільним, проте механічним об’єднанням 2 політ. утворень, подібним до тих, що неодноразово зустрічалися не тільки в політ. історії світу, а й України.

Як демонструють колективні спогади й істор. документи, в тогочасній сусп. свідомості, “злука” ЗУНР та УНР розглядалася як щось значно більше, ніж просте механічне об’єднання. Наше зауваження цілковито підтверджує Універсал ТКУ від 28.01.1919, у якому йшлося про Незалежну Соборну Укр. Республіку. Ця ідея, як свідчать істор. відомості й документи, залишалася незмінним пріоритетом діяльності ч. укр. націоналістів за кордоном.

Звернення до держ. документів поч. 20 ст., програмових принципів різ-

них політ. сил України засвідчує широке використання поняття “соборності”, однак не дає жодних підстав для окреслення його смислового навантаження. Як уже зазначалося вище, не упрозорює зміст цього поняття і 11-томний “Словник української мови” за ред. І. Білодіда, де поняття “соборність” тлумачиться як деяка “властивість”, котра розкривається в смислового навантаженні прикметника “соборний”. А він застосовується у значенні “об’єднаний”, “неподільний”.

У контексті такого смислового навантаження поняття “соборність” доцільно використовувати для позначення єдності територ., політ., сусп., культ., мист. тощо життя сусп.-ва. У такому разі вона стає закономірним підсумком упровадження спільної парадигми буття і розвитку. Таке тлумачення концепту й поняття соборності, на 1-й погляд, може видатися цілком раціональним. Однак у ньому проглядається внутр. суперечність, у т. ч. й у разі, коли воно застосовується щодо етнотворчих і державотворчих процесів в Україні 20 – поч. 21 ст.

По-перше, сумнівною видається доцільність використання поняття "соборність" лише в значенні "неподільність" для підкреслення територ. єдності д-ви. У цьому контексті може йтися тільки про об'єднану д-ву, яку становлять складові, у т. ч. й ті, що об'єдналися з власної волі та/або зовн. примусу. Це, своєю чергою, наводить на думку, що д-ва за будь-яких умов є соборною. Та чи так це в дійсності? Адже в такому разі соборність як програмовий принцип цілої низки політ. сил України різних істор. періодів виглядає вкрай дискусійним та алогічним. Якщо жона д-ва є соборною, додаткове означення цієї характеристики видається зайвим.

По-друге, використовуючи поняття "соборність" у значенні "неподільність" чи "об'єднання", що відбувається внаслідок запровадження спільної парадигми буття і розвитку, ми тим самим підкреслюємо свідомо сконструйований х-р сусп. та етнокульт. єдності. З огляду на своєрідність теоретичних висновків низки представників соц. конструктивізму (Е. Гелнера, В. Лісового, Е. Хобсбаума, В. Тишкова та ін.) є всі підстави говорити про правомірність такого висновку щодо етнокульт. єдності. Остання є результатом свідомої діяльності еліти, яка в певний істор. момент починає виокремлювати деякі елементи к-ри з наявності етнокульт. різноманітності й перетворювати їх на символи групової ідентичності.

Попри те, що вказане зауваження не викликає особливих дискусій у сучасному інтелектуальному дискурсі, його безапеляційне визнання є неприпустимим для пояснення змісту соборності. Адже в такому разі ми можемо говорити про соборність УРСР, яка постала в результаті запровадження рад. владою 1960-х стратегії "плавильного котла". Вона забезпечувала єдність територ., політ., сусп., культ., мист. тощо життя сусп-ва не тільки на теренах України, а й цілого СРСР, який, однак, не вважали соборною д-вою. Інакше кажучи, поняття "соборність" використовується для підкреслення унікальної характеристики д-ви, яка виникає тільки

за певних обставин і стосується тільки окремих держ. утворень.

Для розкриття смислового навантаження поняття "соборність" звернемося до його етимології. Це слово, як свідчить уже згаданий 11-томний "Словник української мови" за ред. І. Білодіда, походить від іменника "собор", котрий має кілька значень. По-перше, це слово використовується в значенні "зібрання" зазвичай "великої кількості людей в одному місці для розваги, відпочинку і т. ін.". По-друге, у дореволюц. Росії воно вживалося в значенні "збори", частіше "урядових або виборних осіб для розгляду й розв'язання питань організації, управління і т. ін.". По-третє, слово "собор" використовувалося як синонім до слова "храм" та/або "церква", однак тільки та, у якій править місц. єпископ. У цьому значення слово "собор" знаменує духовну єдність реліг. життя єпархії (територ.-адм. одиниці).

Подібної смислової конотації це поняття набуває і в слов'ян. правосл. к-рі. Адже, як уже зауважено, слово "соборність" походить від слова "собор", тобто зібрання, було суголосне давньогрец. слову "ἐκκλησία" (ekklesia), що в давньогрец. світі означало нар. збори, які в різні періоди та різних полісах мали різні повноваження. Дещо згодом слово "екклесія" почали використовувати для самопозначення 1-ші християн. громади. Їхні представники, як стверджує Х. Яннарас, усвідомлювали себе покликаними до об'єднання, до "ἐκκλησία", що була не просто групою людей, які тимчасово й випадково опинилися разом, а живим соц. організмом, у якому люди уявляли себе "братами" й "сестрами" завдяки нерозривним духовним зв'язкам. Важливу роль для усвідомлення ідеї єдності, як свідчить робота Х. Яннараса, відігравала обрядова практика й передусім Євхаристія. Вона забезпечувала належність до християн. спільноти, не зважаючи на значення вкрай важливих для античного світу мовного й етніч. принципів.

Припускаємо, що відповідником давньогрец. слова "ἐκκλησία" в старослов'ян. мові стало слово "съборъ". Воно означало не просто нар. збір.,

а єдність світогляду й цінностей, котра виявлялася в єдності обрядової та звичаєвої практики. Завдяки цьому об'єднана громада перетворювалася на "съборная". Тобто була не просто зібрана, заг., а нероздільна завдяки усвідомленню власної самобутності й водночас відмінності від ін., тих, хто до складу соборної єдності не входить. Саме ця ідея згодом сприяла тому, що складовою поняття соборності, собору стає і храм. Той храм, у якому править єпископ, як голова єпархії, яка є не тільки територ.-адм., а й духовною єдністю.

Деяка понятійна невизначеність терміна "соборність" спостерігається в праці відомого дослідника І. Огієнка "Українська церква". Висвітлюючи історію розвитку християнства на теренах України в різні істор. періоди, укр. вчений підкреслив соборність укр. церкви. Сутність останньої І. Огієнко розкрив, використовуючи термін "соборноправність". У роботі вченого воно має глибоке смислове навантаження: "соборноправність" була спрямована підкреслити духовну єдність усіх представників християнської громади, чл. якої мали право і можливість брати участь в управлінні церквою, а значить – громад. справами.

На поч. 20 ст. відомий філософ М. Бердяєв вважав, що поняття "соборність" може набувати високого пояснювального потенціалу – як у церк.-богослов., так і соц.-філос. площині. Підкреслюючи можливість і доцільність екстраполяції цього терміна у сферу соціального, вчений, однак, не пропонував його власної інтерпретації.

В укр. сусп.-політ. русі поняття і концепт "соборність", "соборна" активно експлуатуються з кін. 19 ст. На неподільності та єдності укр. земель у єдиному нац. утворенні як феномені соборності з політ. точки зору на поч. 20 ст. наголошував М. Грушевський у своїй праці "Галичина і Україна". У його розумінні під соборністю слід мати на увазі "об'єднання, збирання розділених українських земель".

Більш вірогідним видається, що слово "соборність" у сусп.-політ. думці використовується для позначення

певної внутр. єдності. Так, відомий діяч укр. нац.-визвол. руху І. Кедрин убачав коріння соборності в духовній єдності. С. Рудницький розрізняв соборність культ. й політ.; при цьому зазначав, що 1-ї досягли майже всі європ. народи, а от політ. єдність реалізували далеко не всі. Ще один укр. історик та історіософ І. Лисяк-Рудницький вбачав у явищі укр. соборності подолання культ. відмінностей, що склалися в різних ч. укр. етносу під впливом окремішнього існування в межах інонац. д-в; у витворенні єдності духовної і держ.

Погоджуємося з думкою відомого укр. історика Я. Дашкевича, що саме у 20 ст. категорія "соборність" увійшла в політ. і сусп. дискурс, стала частиною т. зв. політ. термінології. Однак важко погодитися з твердженням автора, що змістом цієї категорії було "об'єднання українських етнічних земель". У такому сенсі, на думку вченого, соборність пройшла ціле 20 ст. як у б-бі за, так і під час реалізації укр. державності. При цьому наголосимо: потрактовуючи поняття соборності, Я. Дашкевич віддавав перевагу її територ. складовій у межах однієї етніч. спільноти; стверджував, що "від громадян неукраїнської національності не можна вимагати «духовної єдності» з українцями, але є всі підстави вимагати від них лояльності до держави, в якій вони мешкають".

Вивчення проблеми укр. соборності 1918–19 загалом збігається з гол. тенденціями історіографічного осмислення державотворчого процесу цієї доби, але водночас має свої особливості. З одного боку, її розглядають у широкій діахронній істор. ретроспективі, де гол. віхи нац.-консолідаційного поступу українства позначають періоди Києворуської державності, Козаччини, Укр. революції 1917–23, існування Карпат. України, події 1939 в Зх. Україні та ін. З ін. боку, у синхронній площині досліджуються різні територ. "вектори" соборницького процесу революц. доби, що охоплюють ЗУЗ, Кубань, Донецько-Криворізьку республіку тощо. За будь-яких підходів гол. "тематична лінія" вивчення цієї проблеми проектується на відносини між Наддніпрянщи-

ною (УНР) та Галичиною (ЗУНР), а апогеєм соборницьких прагнень визнають Акт злуки 22.01.1919.

На поч. 21 ст. в історіографії спостерігається зміщення акцентів від нагромадження фактологічних знань до осмислення феномена укр. соборництва на теоретико-методологічному, синтетичному рівнях. Поряд з істориками активнішу участь у цьому процесі беруть політологи, юристи, філософи, психологи й представники ін. сусп. наук. Це виразно проявилось у серії конф., проведених у рамках реалізації унікального в нац. історіографії проекту "Духовна вісь України", ініційованого вченими Ін-ту історії України НАН України й Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника. За їхніми результатами 2004 і 2005 опубл. 4 випуски наук. зб., які засвідчили активні наук. пошукування в напрямі розробки концептуальних засад історіософії укр. соборництва 20 ст.

На такому тлі не припинялися наук. дискусії навколо самого поняття "соборність". Вагомий внесок у його теоретико-методологічне осмислення належить сучасним ученим Т. Горбань, І. Гошуляку, І. Дроботу, В. Панібудьласка, О. Піскуну, О. Реєнту, Л. Шкляру, В. Юрчуку та ін. Узагальнення творчого здобутку названих та ін. науковців дозволяє сформулювати низку положень, на які доцільно зважати при аналізі історіографії досліджуваної теми.

По-перше, у документах революц. доби саме поняття "соборність" фігурувало зрідка, а розуміння соборності укр. нації та соборності укр. державності в уявленнях тогочасних діячів часто не збігалися. По-друге, слід розрізняти тлумачення соборності у "вузькому" розумінні, що обмежується Актом злуки 22.01.1919, та в "широкому" – як тяглість процесів держ.-політ., територ., духовного, культ. єднання. По-третє, як за тієї переломної доби, так і сьогодні побутують 2 рівні розуміння соборності: як єдності всіх українців незалежно від місця їхнього проживання та (або) як держ.-нац. єдності "всіх" (нас., народу), хто мешкає на укр. етніч. тер. По-четверте, ідея укр. соборності передбачає досягнення як етнотеритор. єдності в рамках однієї нац.

д-ви, так і духовної консолідації всього її нас., незалежно від етніч. належності, віросповідання, соц. стану тощо.

Таким чином, соборність – це консолідація нац., держ., територ., політ., сусп., культ., мист., духовного життя, у процесі якої відбувається вироблення парадигми буття і розвитку спільноти в межах єдиного етнонац. простору.

Літ.: Бердяев Н. Алексей Степанович Хомяков. М., 1912; Горбань Т. Ідея соборності в українській суспільно-політичній думці першої чверті ХХ ст. // УІЖ. 2005. № 6. С. 95–102; Гошуляк І. Деякі аспекти проблеми соборності українських земель в 1917–1920 // Проблеми соборності України у ХХ столітті. К., 1994. С. 42–51; Грушевський М. Твори: у 50 т. Т. 1. Львів, 2002. С. 376–382; Дашкевич Я. Єдність української нації не виключає її багатогранності // Хроніки-2000. Вип. 31–32. С. 387–388; Дробот І. Трансформації української державно-соборницької ідеї (1920–1930-ті роки). К., 2002; Іванов С. Ідея соборності в українському суспільно-політичному русі на початку ХХ ст. // Круглий стіл до Дня соборності України. Харків, 2017. С. 60–63; Іларіон (митрополит). Українська Церква. Нариси з історії української православної церкви: у 2 т. Вінніпег, 1982; Кедрин І. Декларативна і дійсна соборність // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 1. С. 20; Кіхно О. Соборність // Філософський енциклопедичний словник. К., 2002; Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Т. 2. К., 1994; Любкер Ф. Реальный словарь классических древностей. СПб., 1885; Мала енциклопедія етндержавознавства. К., 1996; Панібудьласка В. Соборність України (історико-методологічний аспект) // Проблеми соборності України у ХХ столітті. К., 1994. С. 31–34; Піскун О. Соборність і деякі актуальні проблеми сучасної етнополітики // Проблеми соборності України у ХХ столітті. К., 1994. С. 8–14; Реєнт О. Ідея соборності України і спроби її реалізації у ХІХ–ХХ ст. // Україна соборна. Вип. 2. Ч. 1. К., 2005. С. 3–11; Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України. Львів, 1994; Семмо О. Соборність (21.I. – 31.VIII.19). Філадельфія, 1989; Словник української

СОЛТИС
Станіслав Осипович

СОНЕВИЦЬКИЙ
Юліан Теофільович

мови: в 11 т. / за ред. І. Білодіда. Т. 4. К., 1973; Т. 9. К., 1978; Україна в ХХ столітті (1900–2000): Збірник документів і матеріалів / упоряд.: А. Слюсаренко, В. Гусев, В. Король та ін. К., 2000; Україна соборна. Вип. 1. К., 2004; Вип. 2. Ч. 1–3. К., 2005; Шкляр Л. Моделі соборності (історичний досвід і сучасні аспекти) // Українська соборність: ідея, досвід, проблеми. (До 80-річчя Акта злуки 22 січня 1919 р.): збірник. К., 1999. С. 388–395; Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 5 / ред.-кол.: Ю. Шемшученко (голова ред.-кол.) та ін. К., 2003; Юрчук В. Соборність України у формуванні регіональної політики // Проблеми соборності України у ХХ столітті. К., 1994. С. 168–176.

**Ігор Гоян, Світлана Сторожук,
Володимир Великочий**

СОКОЛЬСЬКИЙ **Петро Федорович**

(05.05.1883–13.02.1979) – кооп. і громад. діяч. Н. в с. Завалів (нині Підгаєць. р-ну Терноп. обл.). У рідному селі: співорганізатор і довголітній голова т-ва “Просвіта” (1906), “Сільський господар” (1910) та “Січове товариство” (1910); співзасн. кооперативи “Злука” (1911). Випускник “дяківки” – громад. шк. в Завалові та госп.-агрономічного курсу в м. Підгайці (нині Терноп. обл.; 1911).

Під час РСВ – доброволець Легіону УСС. Від 11.1918 воював в УГА. Після переходу армії на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. Побував у “чотирикутнику смерті”, де тричі перехворів на тиф.

У міжвоєн. час – співорганізатор і діяч УНДО, чл. його повітов. к-ту. Голова т-ва “Січ”. Протягом тривалого часу очолював читальню т-ва “Просвіта”. Зазнав переслідувань від польсь. влади. Займався пасічництвом. Під час ДСВ благословив своїх синів до д-зії “Галичина”. 1963–73 – церк. дяк у с. Завалів.

Від 1973 – у Канаді. Автор краєзнавчих публікацій.

П. у м. Торонто (Канада).

Літ.: Мельничук Б. Сокольський Петро Федорович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 579; Підгаєцька земля: Історично-мемуарний збірник / ред. кол.:

О. Яворський, І. Дурбак, І. Корницький та ін. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 480, 487, 491, 494, 605; Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3 т. Т. 3. Тернопіль, 2014. С. 181.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

СОЛТИС

Станіслав Осипович

(09.08.1890–05.06.1926) – четар УГА. Н. в с. Купче (нині Буськ. р-ну Львів. обл.). 1913 закінчив студії в г-зії м. Золочів (нині Львів. обл.).

Брав участь у РСВ на Італ. фронті в складі 22-го стрілец. полку австр. армії. 1916 важко поранений. Після Листопадового чину 1918 вступив до УГА. Був четарем. Брав участь у боях проти поляків біля м. Львів. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину, учасник спільного походу УГА і ДА УНР на м. Київ. Хворів на тиф. У 05.1920 потрапив до польсь. полону; інтернований у таборі м. Тухоль (нині Польща). У 10.1920 втік із табору до ЧСР, де перебував у таборах для інтернованих укр. воїнів м. Ліберець і Йозефов.

Восени 1921 виїхав до м. Прага. У 05.1926 здобув ступінь д-ра права в Празьк. ун-ті.

П. від хвороби шлунка в м. Прага.

Літ.: Ті що відійшли... // ЛЧК. 1930. Ч. 1. С. 23; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 233.

Степан Борчук

СОНЕВИЦЬКИЙ

Юліан Теофільович

(23.08.1889–21.06.1960) – старшина УГА, ветеринарний лікар, д-р ветеринарії. Н. в с. Переволока (нині Буцаць. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Біла (нині Чортків. р-ну), с. Тудорів і м. Копичинці (нині обидва Гусятин. р-ну Терноп. обл.), де його батько обіймав парафії. 1909 закінчив навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.). До 1914 студював у акад-ї ветеринар. медицини м. Львів.

Під час РСВ служив в австро-угор. армії на фронті. В УГА – від 11.1918;

був референтом НКУВ (потім НКГА). 1.01.1919 іменований четарем-ветеринаром. Надалі був начальним шефом ветеринар. служби 3-ї Бережан. бригади. Перейшов за р. Збруч, перебув епідемію тифу. Восени 1919 з групою старшин УГА прикомандирований до 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. У складі військ. групи А. Кравса наприкінці 08.1920 потрапив до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих.

Повернувся до Галичини (1924). Згодом працював прокурентом (торг. агентом) фірми в м. Львів. З 1931 – повітов. ветеринар. лікар у м. Сколе (нині Львів. обл.). Друкував статті в час. "Життя і знання" і "Нива" (Львів), "Український торговельно-промисловий вістник" (Варшава) та ін.

Від 1944 – в еміграції. До США прибув з Німеччини 1948, довго проживав у м. Джерсі-Сіті (шт. Нью-Джерсі). Належав до ОбВУА.

П. у м. Філадельфія. Похований у м. Фокс Чейс (обидва шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Д-р Юліян Соневицький // Свобода. 1960. 30 черв. Ч. 124. С. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 90, 669; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 306.

Петро Гуцал

СОРОНЕВИЧ

Володимир

(крипт.: В. С.; д. і м. н. і с. н.) – залізничник, журналіст, громад.-політ. діяч, чл. УНРади ЗУНР. Працював на посаді обліковця вагонів ("возового писаря") на вокзалі м. Чернівці. Один із засн. час. "Залізничник", що почав виходити з 02.1910 як додаток до газ. "Борба". Активний діяч УСДП Буковини. Учасник 1-ї крайової конф. УСДП 26–27.09.1911, на якій був обраний до складу кер-ва новозаснованого крайового політ. т-ва "Борба" (разом з О. Безпалком, М. Гаврищуком, Є. Гуцайлом).

У 03.1913 обраний чл. центр. правління комісії з персоналу держ. залізниць Австрії в секції залізн. робітників. Обраний чл. крайової профспілкової комісії конференцією профспілок Буковини, яка відбулася в Чернівцях у се-

ред. 05.1914. 05.1918 – засн. і секретар 1-го правління Т-ва укр. залізн. урядників у м. Чернівці (голова С. Ганчерюк), учасник крайових конф. укр. залізничників у м. Львів. На конф. соціал-демократів у м. Новий Сонч (нині Польща) 12.08.1918 делегований від імені укр. залізничників Буковини для переговорів з австр. урядом.

17.10.1918, як делегат від УСДП Буковини, виїхав на установче засідання УНРади у Львові 18–19.10.1918, на якому було проголошено Укр. Д-ву. Чл. Буковин. делегації УНРади (24.10–6.11.1918 входив до буковин. Крайового к-ту). Підпис С. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНР "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в Укр. Д-ві. 6.11.1918 підписав "Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю" із закликом до буковинців про підтримку нової укр. влади. Після окупації Чернівців рум. військом 11.11.1918 виїхав разом з ін. чл. УНРади Буковини до Галичини, де брав участь у роботі УНРади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Як представник галицької УСДП 24.08.1919 відвідав голову Директорії УНР С. Петлюру, мав з ним розмову на політ. теми в складі делегації представників галиц. політ. партій (А. Горбачевський і С. Біляк від УНТП, І. Макух від УРП).

З кін. 1919 мешкав у м. Львів. Організатор віча в справі укр. шкільництва в Нар. домі у Львові 14.03.1920. Віче, яке розпочалося промовою С., відбувалося під виглядом зборів Львів. міськкому УСДП – єдиної легалізованої на той час укр. партії в Галичині. Як чл. Гол. управи УСДП взяв участь у її засіданні у Львові 10.06.1920. Гол. управа УСДП розглянула підписану 22.04.1920 польс.-укр. угоду, висловила своє негативне ставлення до неї як такої, що не відповідає засадам УСДП, та відкликала галиц. і буковин. соціал-демократів (В. Старосольського й О. Безпалка) зі складу уряду УНР. Ред. соціал-демократ. час. "Земля і воля" (1920. Ч. 18–31), який виходив у Чернівцях та Львові.

СОРОХАН (СОРОЧАН)
Іван Миколайович

У м. Львів був представником віден. час. "На переломі" (ред. О. Олесь).

З 1926 – чл. Укр. сел.-робітн. соціаліст. об'єднання ("Сельроб"), утвореного внаслідок злиття "Сельсоюзу" та "Воли народу". На нараді 23.11.1926 в справі утворення однієї партії з 2 її складових ч. було введено до ЦК "Сельробу" С. та А. Братуня. Після розколу "Сельробу" 1927 увійшов до "Сельроб правіці" ("СП"), працював ред. тижневика "Наше слово" у Львові, заснованого як орган "Сельробу" ("СП"). Під час парламентських виборів 1928 був висунутий канд. до сенату Польщі по Львів. в-ву до списку № 8 ("СП"). На 2-му з'їзді "Сельробу" ("СП"), що відбувся у Львові 10.06.1928, обраний чл. ЦК.

Заст. голови Союзу укр. приватних урядників Галичини ("СУПРУГА"). Автор численних статей та оповідань у часописах Буковини й Галичини ("Зелізничник", "Вперед", "Борба", "Наше слово", "Земля і воля").

Літ.: До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 177–180, 203–204, 246–247, 311–313, 406; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 193, 198; Події на Буковині. (Лист з Буковини) // Нова рада. 1918. 28 (15) листоп.; Проголошення української держави // Діло. 1918. 22 жовт.; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Північної Буковини (1870–1940). Львів, 1999. С. 215; Старосольський В. Редактор "Нашого Слова" перед судом // Діло. 1928. 13 січ.; Українська Національна Рада і проклямація української держави з австро-угорських областей // Буковина. 1918. 25 жовт.; Українські залізничні урядники в Чернівцях // Буковина. 1918. 24 трав.; Ще про відносини в українському професійному русі. Голос Союзу українських приватних службовців "Супруга" в цій справі // Діло. 1933. 2 квіт.

Володимир Старик

СОРОХАН (СОРОЧАН)

Іван Миколайович

(12.05.1881 – д. і м. с. н.) – юрист, сотник артилерії УГА, громад. діяч. Н. в с. Долішні Станівці (нині Нижні Станівці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї землевласника-резеша (дрібного шляхтича). Навч. в початковій шк. с. Долішні Станівці. 1896–1906 студіював у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці (матура 07.1906). Вищу освіту здобув на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Січ" у Чернівцях, чл. його правління з 27.10.1906, від 6.12.1908 – голова. 05.1910 – чл.-засн. укр. акад. козацтва "Запороже" в Чернівцях, з 10.1913 – заст. голови. Один із чл.-засн. Сусп.-просвітнього т-ва в Чернівцях 28.03.1911 (разом з З. Кузелею, О. Суховерським та ін.).

Військ. службу розпочав 1915 як однорічний доброволець, кадет артилерії 14-го полку важких гармат на Італ. фронті. 1916 іменований хорунжим 41-го полку польових гармат, з 01.1916 – лейтенантом резерву 42-го полку польових гармат. У 11.1916 переведений на службу лейтенантом резерву 3-го полку польових гармат, де з 05.1918 іменований обер-лейтенантом резерву. Нагороджений срібною медаллю за мужність 1-го кл., срібною медаллю за військ. заслуги та військ. хрестом Карла.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до укр. армії як поручник УГА. Служив у 7-му гармат. полку 7-ї бригади УГА, спершу в 4-й батареї польових гаубиць (команд. пор. І. Медвідь), невдовзі як командир 3-ї батареї, змінивши важко пораненого в бою за с. Бартатів (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) пор. С. Когута. Як команд. батареї проявив себе в боях, які вела 5–7.04.1919 на відтинку фронту Щирець–Миколаїв 7-ма Стрий. бригада УГА. У ході Чортків. офензиви 7-ма батарея під командою пор. С. ввійшла разом з 4 батареями 3-го гармат. полку до складу ств. для ведення наступальних боїв 3-го гармат. полку УГА (команд. Ю. Шепарович) біля м. Чортків, с. Джурина (нині обидва Чортків. р-ну Терноп. обл.), м. Бережани (Терноп. обл.) аж до м. Бібрка (нині Львів. обл.). У часі 2-го

відступу УГА перейшов зі своєю батареєю р. Збруч біля м. Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.) 17.07.1919. На Наддніпрянщині воював у складі 3-го гармат. полку 3-ї бригади УГА. Влітку 1919 батарея С. вела бої з більшовиками біля м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.), згодом через м. Вінниця, м. Романів (нині смт Житомирської обл.), м. Житомир дійшла до м. Коростень (нині Житомир. обл.). У околиці м. Немирів (нині Вінниц. обл.) захворів на плямистий тиф.

Подальша доля невідома.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 792–794; До великої польської офензиви // Републіка. 1919. 1 трав.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 300–301; *Клодницький О.* Моя служба в УГА // Вісті Комбатанта. 1969. № 2; *Мигович П.* При VII-ій Бригаді УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 6. С. 9; *Попович С.* Запорожці в визвольній боротьбі // Час. 1935. 7 лип.; *Ставишин К.* Мої пояснення до споминів про VII. Бригаду пор. Миговича // ЛЧК. 1937. Ч. 11. С. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпер, 1958. С. 186–187, 193; Т. 3. Вінніпер, 1966. С. 92; Українське Академічне Козацтво “Запороже”. Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначаючих в Нью Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 21, 26, 36.

Володимир Старик

СОРОХТЕЙ

Осип-Роман Йосафатович

(28.02.1890–18.11.1941) – художник, педагог. Н. в с. Баранчичі (нині Баранівці Самбір. р-ну Львів. обл.). Батько – фахівець залізн. справи, мав чес. походження, тому спочатку їхнє прізвище звучало “Срхтій”. 1895 сім’я переїхала до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де 1897 батько трагічно загинув під час аварії на залізниці. С. навч. в шк. інтернатського типу оо. єзуїтів, з якої згодом утік і найнявся на роботу до майстра-альфрейника (маляра-оздоблювача).

З раннього віку С. виявляв неабиякі здібності до малювання. Одними з перших його рисунків були портрети 2 сестер, які він намалював у 5 р. У 20-річному віці виконав 1-й автопортрет олією. Ілюстрував станиславів. молодіжний літ.-худож. ж. “Зірка”, який регулярно виходив з 1909. 1911 вступив до Акад-ї красних мист-в м. Краків, його викл. були Ю. Панькевич, В. Вейсс, С. Дембицький та ін.

У часі ПСВ перервав навч., вступив до УСС. Підхорунжий у Гуцул. сотні К. Гутковського. В УСС, крім служби, працював у Пресовій квартирі: малював портрети, шаржі й карикатури, які публікували на сторінках сатиричних вид. “Самопал”, “Самохотник”, “Бомба” та ін. Зокр. С. створив серію класичних портретів військ. старшини, серед яких збереглися портрети полк. УСС А. Вариводи та капітана крайової оборони О. Лесняка (Стрілецький Календар-Альманах. 1917). У той час С. познайомився з цілою плеядою видатних особистостей (І. Боберський, Л. Гец, М. Голубець, І. Іванець, М. Гаврилко, О. Курилас, А. Лотоцький та ін.).

Про участь С. в УГА відомо мало. 1.11.1918 він зголосився до укр. війська.

1920 закінчив навч. в Акад-ї м. Краків, повернувся до Станиславова, де прийнятий на посаду вчителя малювання в місц. г-зії. 1926, через конфлікт із дирекцією, переїхав до м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), продовжив працювати в місц. г-зії, познайомився з майбутньою дружиною – худож. М. Карп’юк.

С. – один з небагатьох представників течії експресіонізму в укр. мист-ві. Створив понад тисячу графічних творів – рисунки олівцем, тушшю, крейдою, пастеллю. Акварельний та олійний живопис складають меншу ч. доробку. Жанровий спектр митця різноманітний: найповніше виявив себе реліг. та побутовий, однак художник малював також портрети, пейзажі, натюрморти, успішно працював у сатиричній графіці. Серед визначних тв. С. – автопортрети (1935–41), шаржі на відомих особистостях – Т. Шевченка (1922), І. Котляревського (1922), М. Рудницького (1925), Марка Черемшину (1937), О. Новаків-

СОРОХТЕЙ
Осип-Роман
Йосафатович

**СОХАЦЬКИЙ
Іван**

ського (1924); графічні серії "На біблійні теми" та "Голгофа" (1924–35), олійне полотно "Зняття з хреста" (1935) та ін. Цілий цикл робіт присвячений визвол. змаганням: "Усусуси", "Шарж на І. Цяпку Скоропада", "Шарж на полковника УСС Г. Коссака", "Портрет полковника УСС Вариводи", "Портрет Леонтовича", ілюстрації до кн. "Життя й пригоди Цяпки Скоропада" (1926).

Тв. С. втілюють високі новаторські досягнення худож. к-ри того часу. В контексті культ.-мист. подій Галичини поч. 20 ст. постать С. займає яскраве й виразне місце.

П. у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ).

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985; *Гірняк Н.* Організація і духовний ріст Українських січових стрільців. Філадельфія, 1955; *Гордієнко В.* Українські Січові Стрільці. Львів, 1990; Осип Сорохтей. Виставка творів художника-карикатуриста. Івано-Франківськ, 1971.

Орест Макоїда

СОСНОВСЬКИЙ Роман Львович

(1859–05.06.1934) – суддя, громад.-політ. діяч, уповноважений Львів. делегації УНРади. Н. в с. Задвіре (нині Задвір'я Буськ. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Суддя в м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) та Тернопіль, радник Вищого крайового суду у Львові. Голова т-ва "Українська бесіда" в Тернополі.

У роки РСВ вивезений рос. окупац. владою до м. Київ, де брав активну участь у житті укр. спільноти (1915–17). 27.10.1918 призначений Львів. делегацією УНРади відп. за підбір фахівців з права для орг-ції судівництва проголошеної Укр. Д-ви.

Чл. ШНК УНДП, УНДО. Чл. Надзірної ради, віце-президент т-ва "Народна торгівля", голова Надзірної ради Т-ва взаємних обслуговувань "Дністер" і кооп. банку "Дністер" та т-ва "Народна гостинниця". Чл. суду при митрополи-

чим ординаріаті, радник митрополичої консисторії. Чл. Т-ва допомоги емігрантам з Великої України (Львів, 1924–34).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Наші втрати // Календар-Альманах "Дніпро" на звичайний рік 1935. Річник XII. Львів, 1935. С. 135–136; По смертні згадки. Роман Сосновський // Діло. 1934. 7 черв. Ч. 147. С. 7.

Олег Павлишин

СОХАЦЬКИЙ Іван

(07.07.1886–1945) – адвокат, д-р права, громад. діяч. Н. в м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). У м. Львів навч. в АГ й на правн. ф-ті ун-ту. Здобув ступінь д-ра права в Краків. ун-ті (1911). Активний учасник спорт.-гімнастичн. т-ва "Сокіл" у Львові, 1903–11 – учитель-інструктор руханки (гімнастики) у ств. І. Боберським учител. кружку для руханки, видав посібник "Прилюдні вправи, ч. 5. Вправи вільноруч" (1910). З 1911 у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.) працював у місц. укр. госп. т-вах, чл. дирекції Калуськ. окружного союзу кооперативів.

Учасник Листопадового чину в м. Бібрка.

1920–21 проходив нотаріальну практику в м-ку Войнилів (нині Івано-Франк. обл.), 1922–25 – адвокат. практику в калуськ. канцелярії М. Воробця. З 11.1925 працював адвокатом у Калуші. У 09.1922 арештований на 21 день за агітацію проти проведення поляками виборів, був притягнутий до адм. відповідальності. Багатолітній голова повітової орг-ції УНДО, голова філії т-ва "Просвіта" (1926–29), дир. Українбанку (1931–34) в Калуші, голова Контрольної ради ПСК Калущини (1932–35). У 08.1933 очолив калуськ. повітов. К-т рятунку України, діяльність якого була спрямована на допомогу жертвам Голодомору 1932–33 в УСРР.

Арештований НКВС у 09.1939. Засуджений на 6 р. ув'язнення, яке відбував у Якутії (нині РФ).

П. наприкінці відбування терміну покарання. Ім'ям С. названа вулиця в м. Калуш.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 1703; Ф. 205. Оп. 1. Спр. 2342.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985; Коломієць М. Історія Калуша і Калущини у датах, цифрах і цікавих фактах. Брошнів, 1996; Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції. Львів, 2017.

**Оксана Дрогобицька,
Степан Кобута**

СОХОЇЦЬКИЙ Ісидор Йосипович

(псевд.: Сидір Ярославин; 04.04.1895–22.05.1977) – підстаршина УГА, реліг. і громад. діяч. Н. в с. Лани (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). 1914 закінчив гімназійні студії в м. Березани (нині Терноп. обл.). 1915–18 навч. на теолог. ф-ті Львів. ун-ту.

Учасник укр. Конституанти. З 11.1918 – на службі при ПВК в м. Радехів (нині Львів. обл.). З 9.06.1919 – при Військ. канцелярії Диктатора ЗУНР. Вжив у “чотирикутнику смерті”. З 02.1920 – при польовому штабі ЧУГА.

Після закінчення польс.-укр. війни повернувся додому й продовжив навч. на філос. студіях в Укр. таємному ун-ті м. Львів. 12.02.1923 висвячений на священника. Працював на парафіях у с. Підберізіці, Гаї, Дмитре (нині всі 3 Пустомитів. р-ну Львів. обл.), Дернів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.). Радник митрополичої консисторії в м. Львів.

1944 емігрував до Німеччини. Перебував у ДП біля м. Аугсбург, Ділінген. 1950 виїхав до США. Проживав у м. Піттсбург і Шамокін (обидва шт. Пенсільванія). Автор спогадів, праць із історії УГКЦ та укр. визвол. змагань, біографічних нарисів.

П. у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Тв.: *Сохоцький І.* Будівничі новітньої української державності в Галичині: Історичні постаті Галичини ХІХ–ХХ ст. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1961; *Його ж.* Перед Зривом // Календар Червоної Калини на 1936 р. Львів, 1935. С. 61–63; *Його ж.* Що дали Греко-католицька церква і духовенство україн-

ському народові. Філадельфія, 1951; *Ярославин С.* [Сохоцький І.] Визвольна боротьба на Західньо-Українських Землях у 1918–1923 роках. Філадельфія, 1956; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.* Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 136–138, 534–537, 656; Т. 5. Вінніпег, 1976. С. 62–65, 87–95.

Літ.: У Філадельфії помер о. Ізидор Сохоцький // *Свобода.* 1977. 24 трав. Ч. 118. С. 1.

Микола Вітенко

СОЮЗ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

Політ. орг-ція, ств. 4.08.1914 в м. Львів укр. емігрантами з Росії; діяла в Австро-Угорщині й Німеччині 1914–18. Більшість чл. СВУ були наддніпрян. соціалістами з РУП, УСДРП, “Спільки” соціал-демократичної. Спочатку СВУ очолювали Д. Донцов (1-й голова) і М. Залізняк, з 11.1914 – президент в складі А. Жука, В. Дорошенка, О. Скоропис-Йолтуховського й М. Меленевського. За час свого існування СВУ нараховував понад 250 чл., співробітників і активу з числа військовополонених українців, серед яких 40 галиц. і буковин. громад.-політ. діячів. Осідком орг-ції недовго було м. Львів, з кін. 08.1914 – м. Відень.

У програмному документі “Наша платформа” (5.08.1914) СВУ, як репрезентант нац.-політ. та екон. інтересів укр. народу в Росії, осн. політ. постулатом проголосив держ. самостійність і соборність України, яка мала стати конституц. монархією з демократ. внутр. устроєм, 1-палатним парламентом, мовн. і реліг. свободами для всіх

**СОХОЇЦЬКИЙ
Ісидор Йосипович**

**Президія Союзу
визволення України.
Зліва направо:
А. Жук, В. Дорошенко,
О. Скоропис-
Йолтуховський,
М. Меленевський**

національностей і віросповідань, самот. укр. церквою, а також проведенням радикальної земельної реформи на користь селянства. Реалізацію нац. змагань СВУ пов'язував з поразкою Росії в ПСВ та поваленням царизму, тому у своїй діяльності орієнтувався як на власні сили, так і на Центр. д-ви, що свідчило про реальну оцінку ним міжнар. ситуації, його концепції щодо ролі укр. питання як важливого чинника в європ. політиці.

З австр. боку СВУ опікувалося МЗС, але з 04.1915 справа дійшла до політ. розходжень і австр. МЗС обмежило фінансову допомогу СВУ, який відтоді свою діяльність зосередив більше на тер. Німеччини.

СВУ розгорнув широку інформ.-дипломатичну активність у Центр. і нейтральних країнах Європи. Передусім опубл. відозви до болг., рум., турец., швед. й чес. народів, у яких, зокр., наголошувалося, що лише повернення Росії до етніч. кордонів Московщини захистить європ. д-ви від рос. інвазії, оборонить к-ру, добробут і мир у Європі від моск. варварства. Представниками СВУ були: у Німеччині – О. Скоропис-Йолтуховський, Є. Левицький, Болгарії та Румунії – Л. Ганкевич, Туреччині – М. Меленевський, Італії – О. Семенів, Швеції та Норвегії – О. Назарук, Чехії – О. Бочковський, І. Пулюй, Швейцарії – П. Чикаленко, А. Зеліб, Є. Бачинський, США – О. Рев'юк, Д. Раффалович, де діяло й "Амер.-укр. бюро". Пропагандою укр. питання займалися також іноз. громад.-політ. діячі: у Румунії – проф. З. Арборе, Болгарії – проф. І. Шишманов, Т. Попов і Х. Станчев. Значним дипломатичним успіхом СВУ була заява (22.11.1914) міністра внутр. справ Туреччини Талаат-Бея про потребу визволення України з-під рос. панування і запевнення про допомогу турец. уряду в здобутті незалежності України. СВУ від поч. співпрацював з політ. орг-цією галиц. українців – ГУР, з 5.05.1915 – із ЗУР у м. Відень, у якій мав своїх 3 делегатів з вирішальним голосом (спочатку В. Дорошенко, В. Козловський, О. Скоропис-Йолтуховський, пізніше В. Дорошенко, М. Меленевський, А. Жук).

Помітною була видавнича діяльність СВУ. Його пресові органи у Відні: час. "Вістник Союзу визволення України" (10.1914–12.1917; ред. В. Дорошенко, М. Возняк), 1918 – під назвою "Вістник політики, літератури й життя" (ред. А. Жук) і тижневик "Ukrainische Nachrichten" (09.1914–01.1917; ред. М. Троцький, перекл. текстів нім. мовою здійснював В. Козловський); у м. Лозанна (Швейцарія) виходив франкомовний місячник "La Revue Ukrainienne" (ред. А. Зеліб, згодом Є. Бачинський). За весь період діяльності СВУ видав понад 150 кн. і брошур укр. та іноз. мовами: нім., франц., англ., італ., угор., турец., швед., рум., хорват., чес., болг. Серед них: "Ukraina, Land und Volk" С. Рудницького, "Geschichte der Ukraine" М. Грушевського, "Півтора літ української політичної думки" В. Дорошенка, "Наша рідна мова" М. Возняка, "Галичина в житті України" М. Лозинського, "Листи з Німеччини" Є. Левицького, "Національне відродження австро-угорських українців" В. Гнатюка, "Українське військо" І. Крип'якевича, "Українські Січові Стрільці" В. Темницького та ін., а також іноз. авторів – А. Енсена "Taras Schewtchenko. Ein ukrainisches Dichterleben. Literarische Studie", В. Хоми-Довського "Ukraina i Ukrajinci", П. Попбаха "Der Krieg und die deutsche Politik", Г. Кляйнова "Das Problem der Ukraina" та ін.

З дозволу австро-угор. і нім. військ. властей СВУ виділив в окремі табори – біля м. Фрайштадт (Австрія), Дунасардагель (Угорщина), Раштат, Зальцведель і Ветцлар (Німеччина) полонених українців рос. армії, серед яких за допомогою галичан і буковинців проводив велику нац.-просвітн. і культ.-виховну роботу: організував шк., б-ки, читальні, хори, оркестри, театри, курси укр. історії, л-ри, географії, кооперації, політекономії, нім. мови, будував церкви, засновував укр. громади, спорт.-мілітарні т-ва. Заходами СВУ видавали укр. таборі газ.: "Розвага" (Фрайштадт), "Розсвіт" (Раштат), "Вільне слово" (Зальцведель), "Громадська думка" (Ветцлар), "Наш голос" (Йозефов). СВУ заснував у м. Львів Бюро культ. помочі (08.1915, очолював І. Крип'якевич, згодом В. До-

рошенко), яке на окупованій австро-угор. військом Волині станом на кін. 02.1917 організувало 40 укр. нар. шк., де викладали 45 учителів і навч. 3 тис. учнів. Навесні 1917 заходами СВУ група укр. полонених провадила нац.-культ. діяльність на Підляшші й Поліссі, які перебували під нім. окупацією; тут вони організували 114 нар. шк., у яких навч. понад 6 тис. дітей, видавали тижневик "Рідне Слово" в м. Біла (нині Біла Підляська Люблін. в-ва, Польща). У м. Берестя (нині Брест, Білорусь) 15.06.1918 засновано українознавчі курси, 3.08.1918 – Учительську спілку Холмщини, Підляшшя і Зх. Волині.

З поч. революції в Росії 1917, утворенням ЦР в м. Київ СВУ 2.05.1917 ухвалив скласти "мандат" щодо свого представництва від ім. всього укр. народу й обмежив діяльність опікою над полоненими та захистом від польс. зазіхань укр. тер., окупованих австро-нім. військами. Заходами СВУ 1917 ств. з полонених 2 д-зії – "Сірожупанників" в Австрії та "Синьожупанників" у Німеччині, які внесли свою лепту в розбудову укр. армії.

Спершу деякі наддніпрян. політики критикували СВУ за орієнтацію та співпрацю з Центр. д-ми, але згодом орг-ція завоювала собі все більше симпатій, мала контакти з окремими групами самостійницького напрямку, зокр. з представниками нелегальної соціал-демократії, що спричинилося до піднесення нац.-політ. життя на Наддніпрянщині. Вороже до СВУ ставилися певні громад.-політ. кола Антанти, серед рос. емігрантів – більшовики, зокр. Ленін. Критикував діяльність СВУ журнал соціал-демократів "Боротьба", що виходив у м. Женева (Швейцарія; ред. Л. Юркевич).

30.06.1918 в Австро-Угорщині А. Жук і 17.08.1918 в Німеччині В. Козловський опубл. заяви про саморозпуск СВУ. Чл. орг-ції вважали, що здобуття Україною незалежності підтверджувало виконання гол. завдання СВУ – державності й соборності. Усі матеріали діяльності СВУ згодом були передані А. Жуком до Музею визвол. б-би України в м. Прага.

Після розпуску СВУ осн. ч. діячів продовжила сусп.-політ. роботу

в держ. і громад. стр-рах УНР і ЗУНР. Окремі його чл. й співробітники були делегатами УНРади, зокр. О. Безпалко, Л. Ганкевич, П. Карманський, М. Кордуба, Є. Левицький, С. Смаль-Стоцький та ін.; О. Скоропис-Йолтуховський за часів УД – губерн. комісар Холмщини й Підляшшя, В. Темницький – міністр МЗС УНР, А. Жук – працівник МЗС, Л. Цегельський – секретар внутр. справ (з 4.01.1919 – закорд. справ) ЗУНР і заст. міністра закорд. справ УНР, М. Лозинський – заст. МЗС ЗОУНР, А. Чернецький – секретар праці й опіки ЗУНР. Діячі СВУ зробили вагомий внесок у відродження укр. державності.

Літ.: Дорошенко В. Союз визволення України // Свобода. Нью-Йорк, 1954. Ч. 149–155; Дорошенко Д. З історії української політичної думки за часів світової війни. Прага, 1936; Жук А. Союз визволення України // Пам'яткова книжка СВУ і календар на 1917. Відень, 1917; Лавров Ю. Союз визволення України // ЕІУ. Т. 1. К., 2003; Патер І. Союз визволення України: проблеми державності і соборності. Львів, 2000; Роздольський Р. До історії Союзу визволення України // Український Самостійник. Ч. 1–6. Мюнхен, 1969; Сімович В. Союз визволення України (з приводу чверть століття заснови) // Дніпро: Календар-альманах. Львів, 1939; Скоропис-Йолтуховський О. Мої "злочини" // Хліборобська Україна. Ч. 2–4. Відень, 1920–21; Терлецький О. Історія української громади в Раштаті. К.; Ляйпціг, 1919; Bihl W. Österreich – Ungarn und der Bund zur Befreiung der Ukraina // Österreich und Europa. Festgabe für Hugo Hantsch zum 70. Geburtstag. Graz; Wien; Köln, 1965; Ereignisse in der Ukraine deren Bedeutung und historisches hintergrunde / von T. Hornykiewicz. Bd. 1. Philadelphia, 1966.

Іван Патер

СПАНЧАК

Микола

(17.12.1897–15.02.1980) – старшина УГА, агроном. Н. в с. Грушів (нині Дрогобиць. р-ну Львів. обл.).

Учасник ПСВ в складі 33-го Стрий. стрілец. полку австро-угор. армії на

СПИНУЛ
Микола Георгійович

Балкан. фронті. Учасник Листопадового чину на Дрогобиччині. З 11.1918 – хорунжий, команд. чети в сотні бойової групи "Хирів", згодом 2-го куреня 8-ї Самбір. бригади. 1.08.1919 іменованій четарем. За р. Збруч служив у КЕА. Поранений. Лікувався в м. Одеса. У 05.1920 потрапив до концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ), наприкінці літа 1920 звільнений. У своїх спогадах "концтабір Кожухів" називав "українська Катинь".

Виїхав до м. Харків, згодом до м. Вінниця. Випускник с.-г. ін-ту м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Працював агрономом, учителем у м. Вінниця, Київ, Дніпропетровськ (нині Дніпро). 1935 заарештований НКВС. Після численних тортур звільнений, учителював у с.-г. технікумі м. Курськ (нині РФ). У 01–04.1943 переїхав з м. Курськ до Галичини. 1944 емігрував із с. Грушів до Австрії. Згодом виїхав до США, проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія).

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Тв.: Спанчак М. В'язень Кожухова. Скиталець: жмут спогадів про переживання учасника визвольних змагань укр. народу в 1918 і пізніших роках. Філадельфія, 1968; Його ж. Старшини УГА у Москві й Кожухові // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 3–4.

Літ.: Бл. п. Микола Спанчак // Свобода. 1980. 23 лютого. Ч. 43. С. 3; Луців Л. Спогади кожухівського в'язня // Свобода. 1969. 6 листоп. Ч. 204. С. 2.

Микола Вітенко

СПИНУЛ

Микола Георгійович

(05.12.1867–22.01.1928) – педагог, повітов. шкільн. інспектор, громад.-політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади, консул ЗУНР у м. Відень. Н. в с. Кучурів Малий (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в держ. учител. семінарії м. Чернівці (матура 07.1888). Склав кваліфікаційні іспити на вчителя нар. шк. з укр. та рум. викладовими мовами. З 09.1888 іменованій тимчасовим учителем у м. Кімполунг (нині Румунія), з 09.1891 – тимчасовим учителем, згодом постійним учителем у с. Чорний Потік, з 09.1896 –

постійним старшим учителем 2-класної нар. шк. с. Брідок, з 11.1899 – старшим учителем у с. Кадубівці (нині всі 3 Заставнів. р-ну Чернів. обл.). З 10.1903 – повітов. інспектор укр. нар. шкіл, старший учитель у м. Вашківці над Черемошем (нині Вашківці Вижниц. р-ну Чернів. обл.), з 02.1906 – повітов. шкільний інспектор для укр. шкіл Чернів. приміськ. пов. З 07.1906 (разом з М. Ісепенком та А. Климом) – чл. комісії з перевірки укр. підручників та навч. матеріалів.

Чл. просвітн. т-ва "Руська бесіда" в Чернівцях, голова Вашківської філії "Руської бесіди" з 1904, чл. правління Чернів. філії з 1905 і чл. Гол. правління цього т-ва. Чл. правління т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Активний чл. т-ва "Укр. школа", у 09.1910 разом з Л. Галицьким очолював депутацію т-ва до чернів. бургомістра барона Ф. Фірта, яка домоглася розміщення 4 кл. укр. шк. в новозбудованій споруді. 1912 разом зі С. Смаль-Стоцьким допомагав громаді м. Вашківці отримати дозвіл Мін-ва освіти на відкриття укр. реальної г-зії.

Активний учасник виборчих змагань 1904 на боці молодоукр. табору. На засіданні Нац. ради русинів на Буковині 16.02.1907 висунутий укр. канд. у депутати австр. парламенту по виборчому округу Чернівці–Сторожинець–Серет, у 05.1907 обраний депутатом австр. парламенту від УНДП Буковини. Як чл. укр. парламентського клубу 16.06.1907 підписав заяву солідарності з укр. депутатами 1-ї та 2-ї Держ. Думи в їхній б-бі за автономію України. Разом з ін. укр. депутатами парламенту домігся відкриття укр. г-зії в м. Вижниця 1908. Вийшов з укр. парламентського клубу 4.06.1909 разом з рештою буковин. депутатів (М. Василько, І. Семака, Є. Пігуляк, А. Лукашевич), які заснували самост. клуб укр. депутатів Буковини. Чл. президії (секретар) Союзу укр. депутатів Буковини (1913).

На виборах депутатів Буковин. сейму 2.04.1911 обраний по округу, до якого належали суд. пов. Сучава, Радівці, Серет, Солка, Гурагомора, Чернівці й Бояни.

У 06.1911 був переобраний депутатом австр. парламенту від УНДП Буко-

вини по виборчому округу Чернівці–Сторожинець–Серет.

Узяв участь у засіданні буковин. Укр. сеймового клубу 3.10.1911 в м. Чернівці, де було ухвалено проводити у віден. парламенті солідарну політику з укр. галиц. депутатами й продовжувати тиск на центр. уряд з метою домогтися поділу Буковин. правосл. митрополії на укр. та рум. ч. Був обраний до складу депутації (разом з депутатами парламенту М. Васильком, І. Семакою та депутатами сейму Є. Пігуляком, Ю. Лисаном, М. Куришем), яка мала представити цісареві гол. вимогу буковин. українців – поділ Буковин. правосл. митрополії на укр. та рум. ч.

На поч. ПСВ підписав звернення Укр. сеймового союзу “До українського народу Буковини” з закликом до українців забезпечити своє майбутнє, ставши зі зброєю в руках на захист своєї Батьківщини, цісаря і цілої монархії. Вночі з 15 на 16.09.1914 арештований рос. окупац. владою. У числі кількох ін. заручників був вивезений до Сибіру. 7.02.1915, за розпорядженням рос. МВС, повернутий етапом до м. Томськ (нині РФ), звідти до м. Київ, куди прибув 3.03.1915.

З м. Київ 15.06.1915 вдруге висланий до Сибіру. Союз укр. послів на Буковині неодноразово звертався до урядових та міжнар. стр-р з вимогою звільнення С. Внаслідок переговорів між Росією та Австро-Угорщиною за посередництвом нейтральних д-в був звільнений і 9.11.1915 випущений до нейтральної Швеції. Через м. Відень прибув до Чернівців 1.12.1915. У 10.1916 делегований УНДП Буковини до складу ЗУР (разом з Т. Іваницьким та М. Дрогомирецьким). Узяв участь у засіданнях ЗУР у Відні 26.10.1916 та 1.11.1916. 1917 працював на постійній основі в буковин. Запомоговому к-ті в м. Відень. У 04.1918 у числі 3 укр. депутатів парламенту нагороджений орденом Залізної корони 3-го кл. Організував віча у звільнених від рос. окупації громадах Буковини, на яких приймали резолюції з вимогою до австр. уряду ратифікувати Брест. мирн. договір з Україною.

Учасник конф. всіх укр. партій Буковини 13.10.1918 в м. Чернівці, на якій

ухвалено резолюцію щодо права буковин. українців на самовизначення та обрано делегатів на укр. Конституанту в м. Львів. Делегат від УНДП Буковини на установче засідання УНРади у Львові 18–19.10.1918, на якому було проголошено Укр. Д-ву. Від імені УНРади брав участь (разом з О. Поповичем, І. Семакою та Є. Пігуляком) у переговорах з демократ. рум. депутатами, які велися під егідою намісника Буковини Й. Ецдорфа. Підпис С. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади “До українського народу Буковини!”, який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 та проголосити свою волю жити в Укр. Д-ві.

На вечірньому засіданні Крайового к-ту 5.11.1918 отримав доручення разом з О. Поповичем та Є. Пігуляком перебрати владу від останнього австр. намісника Буковини й підписав “Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю” із закликом до буковинців про підтримку нової укр. влади. Учасник переговорів, які закінчилися передачею влади на Буковині від Й. Ецдорфа представникам УНРади та РНР, підписав з укр. боку протокол передачі влади. Разом з головою Буковин. делегації УНРади А. Артимовичем 8.11.1918 закликав буковинців до самооподаткування на користь заг.-укр. справи.

Після окупації Чернівців рум. військом 11.11.1918 разом з Є. Пігуляком виїхав до м. Відень, в. о. консула при місії ЗУНР. Перебував у штаті еміграц. уряду ЗУНР у Відні. Звільнений зі служби 31.12.1922 у зв'язку зі скороченням урядових стр-р.

12.1921 – один з ініціаторів відновлення діяльності Буковин. делегації УНРади в м. Відень. 23.01.1922 – чл.-засн. ЗУТЛН. Учасник зборів чл. УНРади в м. Відень 12.04.1922, на яких прийнято рішення про відновлення регулярних нарад членів УНРади, які перебувають поза межами ЗУНР, та ухвалено декларацію в справі Сх. Галичини й Пн. Буковини на Генуезьку конф. Підтримав рішення ЗГ УНРади від 26.06.1922, прийняте в м. Відень на підтримку парламентаризації держ. життя ЗУНР.

Повернувся на Буковину. Працював молодшим учителем у нар. шк. с. Чагор

СПРИНЧИНАТ
Хризантій Якович

СТАВНИЧИЙ
Роман-Євген
Омелянович

(нині Глибоцького р-ну Чернів. обл.). Розрив з укр. політ. середовищем, злидні та постійні цькування з боку рум. шкільної влади довели С. до серйозної психічної хвороби.

П. у м. Чернівці, де й похований 25.01.1928 в родинному гробівці на Руському цвинтарі.

2016 іменем С. названо вулиці в Садгирському р-ні м. Чернівці та в с. Малий Кучурів.

Тв.: *Спинул Н.* "Буковина" а наше народне шкільництво // Буковина. 1909. 6 січ.; *Його ж.* Поворот із російської неволі // Буковина. 1915. 4 груд.; *Його ж.* Слово до українського учительства // Камелярі. 1910. Ч. 1–2; *Його ж.* Спостереження підчас московської неволі // Буковина. 1916. 7, 15, 22 січ.; *Його ж.* У російській неволі // Буковина. 1915. 18 груд.

Літ.: *Брицький П., Добржанський О., Юрійчук Є.* Буковинці у боротьбі за українську державність. Чернівці, 2007. С. 476–481; *Весоловський Я.* Поворот вивезених українців // Свобода. 1916. 3 лютого; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 476–482, 583, 597–606, 657–667, 850, 858, 919, 920, 1096; *Іх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 26, 33–35, 78, 155, 156, 177, 179, 203, 204, 218–220, 233–236, 247–249, 267; *Західно-Українська Народна Республіка.* 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 192, 198; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 192, 198; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008. С. 608–611, 644–648, 680; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 714–719; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 20–26; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 24.

Володимир Старик

СПРИНЧИНАТ
Хризантій Якович

(23.05.1900 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. в с. Самушин (нині Заставнів. р-ну

Чернів. обл.) в сел. сім'ї. З 1911 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

Восени 1917, дописавши собі кілька років, добровольцем вступив до австр. армії. Воював на Італ. фронті, 1918 іменованний хорунжим піхоти в резерві. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як хорунжий УГА. Воював на польс. фронті біля м. Львів у складі 3-ї Бережан. бригади. Учасник Чортків. офензиви (бої за м. Бучач 9–10.06.1919). У 07.1919 разом з УГА перейшов через р. Збруч.

Подальша доля невідома.

Літ.: *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 19 трав.; 10 черв.

Володимир Старик

СТАВНИЧИЙ

Роман-Євген Омелянович

(27.05.1889–14.09.1959) – юрист, диригент, поручник-суддя УГА. Н. в с. Куропатники (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї вчителя. З 1901 навч. в держ. польс. (з 1905 польс.-укр.) г-зії м. Бережани (матура 07.1909). З молодих років виявив муз. талант. 1905, будучи учнем 4-го кл. г-зії, організував гурток мандоліністів, на чолі якого виступав у м. Бережани, Бурштин, Рогатин (нині обидва Івано-Франк. обл.), Ходорів, Стрий, Сколе (нині всі 3 Львів. обл.) та ін. Згодом організував і керував гімназійн. чол. хором. 1910–12 був диригентом т-ва "Боян" у м. Бережани, зокр. поставленої "Бояном" оперети "Запорожець за Дунаєм" та вперше виконаних у м. Бережани хорів з прологу до опери Д. Сичинського "Роксолана". З 1910 студіював право у Львів. ун-ті. Чл. укр. акад. т-ва "Молода Україна". Учасник укр. студент. віча у Львів. ун-ті 1.07.1910 з вимогою відкриття укр. ун-ту в м. Львів. Перебував у залі ун-ту під час нападу на віче польс. студентів-провокаторів, у ході якого було вбито укр. студента А. Коцка. Був арештований і звинувачений у т. зв. Процесі 101, який розпочався 14.02.1911. Засуджений 4.07.1911 до 14 днів ув'язнення, відратований зі Львів. ун-ту, як і ін. учасники "Процесу 101". Влітку 1912 записався на студії права Чернів. ун-ту, де провчився 3 семестри, 11.07.1913 отримав вихідне сві-

доцтво для продовження навч. у Львові. 20.04.1914 отримав абсолюторіум Львів. ун-ту.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець, 1916–18 в. о. судді при військ. дивізійному суді в м. Перемишль (нині Польща). Учасник Листопадового чину в м. Перемишль 11.1918. Згодом суд. хорунжий УГА при польовому суді ОВК в м. Самбір. 1.02.1919 іменований поручником-аудитором при польовому суді 8-ї Самбір. бригади УГА (команд. А. Кравс). У 05.1919 склав у м. Станиславів аудиторський іспит, обов'язковий для військ. суддів. У 05.1919 був приділений до польового суду 3-го корпусу УГА. Після реорг-ції УГА в ЧУГА на поч. 1920 служив у 3-й бригаді ЧУГА. Навесні 1920 потрапив до польс. полону. Був інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща). Проводив репетиції хору старшин і підстаршин табору, періодично влаштовував концерти. Публікував свої карикатури ("Таборовий театр" та ін.) в рукописному таборовому час. "Лежух". Звільнений з табору 13.12.1920.

На поч. 1921 переїхав до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де, склавши адвокат. іспит, працював як практикант в адвокат. канцелярії А. Чайковського, згодом провадив з ним спільну адвокат. практику; після смерті тестя 1935 відкрив власну адвокат. практику. Чл. Т-ва укр. правників у Львові.

З 1921 – постійний гол. диригент мішаного хору т-ва "Боян" у м. Коломия, яким керував до еміграції 1944. Голова Муз. т-ва ім. М. Лисенка в м. Коломия. Заснував диригентські курси, випускники яких ставали керівниками хорів при сільс. читальнях т-ва "Прогрес" та при ін. т-вах. Викладав гру на скрипці в коломий. філії Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка (дир. Л. Рубінгер). Був співорганізатором Листопадових свят у м. Коломия. 1941 – секретар голови Коломий. окружної управи. 1942–44 продовжував провадити адвокат. практику в м. Коломия. Чл. референтури культ. праці Коломий. УОК.

У 03.1944 виїхав на Зх.; через Австрію потрапив до Німеччини, де працював викл. музики в муз. шк. в най-

більшому ДП "Орлик" м. Берхтесгаден (ФРН). Керував укр. мішаним хором "Боян" – спершу в ДП м. Карлсфельд, згодом м. Берхтесгаден, виступав з концертами укр. пісні в нім. церквах, а також під час прощі до Альтинінгу 4.05.1947, у якій узяли участь понад 5000 укр. прочан.

Восени 1949 емігрував до США, оселився в м. Баффало (шт. Нью-Йорк). Заробляв на прожиття як прибиральник у церкві Івана Хрестителя на Кенморі. Організатор і диригент укр. хорів при УККА, Спілці укр. молоді та при церкві Св. Миколая в м. Баффало. Організатор і кер. відділу Баффало Укр. муз. ін-ту в Нью-Йорку, заснованого 1952. 1958 – диригент вокального ансамблю, з яким виступав на урочистих акад-ях у м. Міннеаполіс (шт. Міннесота) та ін. Диригент хору станиці Братства колиш. вояків 1-ї УД УНА в Баффало "Бурлаки" 1959. Нагороджений пропам'ятною воєн. відзнакою УГА.

П. і похований у м. Баффало.

Тв.: *Ставничий Р.* Судівництво // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 321–324.

Лит.: 1 Листопад у Коломиї // Діло. 1936. 5 листоп.; *Андрухів І., Арсенич П.* Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. С. 61–62; *Бемко В.* Д-р Роман Ставничий. (посмертна згадка) // Свобода. 1959. 29 верес.; *Його ж.* Завваги до рецензії Михайла Кураха на книжку "Українська Галицька Армія" // Голос Комбатанта. 1961. Ч. 9 (15). С. 30; *Бережанська земля.* Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1970. С. 48, 72, 91–92, 96, 168, 169, 375, 406; *Богданська Т.* УМІ відзначає 25-річчя // Свобода. 1977. 20 жовт.; Д-р Роман Ставничий. [Посмертна згадка] // Правничий вісник. 1963. Ч. 2. С. 226; *Курах М.* Нові причинки до історії УГА // Голос Комбатанта. 1960. Ч. 7 (13). С. 27; *Лагодинська-Залеська Г.* З музичного життя в Коломиї // "Над Прутом у лузі..." Коломия у спогадах. Торонто, 1962. С. 371–382; Міннеаполіс, Мінн. Академія Пам'яті Великого Митрополита // Свобода. 1958. 18 листоп.; Проща до

Альтинінгу // Вісник оселі. 1947. 6 трав.; Роман Ставничий. [Некролог] // Голос Комбатанта. 1959. Ч. 4 (10). С. 29–30; Спис іменвань у війську Західної Обл. ласті Української Народньої Републіки з днем 1. марта 1919. Судівництво // Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. 1919. 25 берез. С. 10; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 46, 55, 90, 125; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 7, 219.

Володимир Старик

СТАЛІН (ДЖУГАШВІЛІ)

Йосип Віссаріонович

(18.12.1873–05.03.1953) – держ.-політ. і військ. діяч рад. Росії і СРСР, співтворець рад. тоталітарної с-ми, закладеної В. Ленінім.

Як чл. Реввійськради Пд.-Зх. фронту листувався 1920 з діячами Галревкому В. Затонським, М. Бараном щодо формування галиц. запасних ч. для відправки на польс. фронт; був одним з ідеологів та організаторів “визвол.” походу ЧА на ЗУЗ влітку 1920, у ході якого проголошено ГСРР, що мала стати більшовиц. альтернативою ЗУНР. Неодноразово зустрічався з діячами КПСГ та КПЗУ, обговорював проблему експорту більшовиц. революції на ЗУЗ.

Перебуваючи на посаді Ген. секретаря ЦК ВКП(б) з 1922, здійснював терористичну й репресивну політику, жертвами якої стали мільйони українців, зокр. діячів ЗУНР, старшин, підстаршин і стрільців УГА, особливо 1930-х.

Літ.: Дерев'яно С. “Галицьке дійство скінчилося” // Наука і суспільство. 1989. № 11. С. 14–15; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. Т. 4. С. 664; *Литвин М.* ЗУНР і Галицька ССР у геополітиці більшовицької Росії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 101–118; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004.

Микола Литвин

СТАНГРЕТ

Василь

(14.07.1894–27.08.1971) – підхорунжий УГА, громад. діяч. Н. в с. Пищатинці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.).

Під час польс.-укр. війни 1918–19 – команд. чети в сотні скорострільів 2-го куреня 9-ї бригади.

Від 1926 – у Канаді. У м. Торонто: співзасн. і 1-й голова УСГ, діяльний в УНО, т-ві “Просвіта”, ін. орг-ція.

П. у м. Торонто.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 598–599; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 105; Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 83.

Микола Лазарович,

Богдан Мельничук

СТАНИСЛАВІВСЬКА ОКРУЖНА ВІЙСЬКОВА КОМАНДА

Військ.-цивільна адміністрація, ств. 13.11.1918 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Діяла в сприятливих умовах запілля, була добре організована й матеріально забезпечена. Очолював її от. Т. Рожанковський. Зусиллями команданта і його старшин, насамперед отаманів О. Горбача, М. Русина, О. Вільке, поручників М. Ібрдинського, І. Голембійовського (організатора Листопадового чину в м. Жидачів (нині Стрий. р-ну Львів. обл.)), М. Яремчука на базі колиш. австр. 28-го й 58-го піх. полків сформовано 2 коші – запасні стрілец. полки, які за короткий час вишколили й скерували на фронт 3 курені. Згідно зі штатом, у Станиславові засновано кінний і гарматний запасні полки, навч. полк зв'язківців, а також старшин. гарматну шк. й заліз. курінь. У тимчасовій столиці ЗУНР дислокувався Кіш УСС під командуванням сот. Б. Герасиміва, який ще в 11.1918 сформував і спрямував до м. Львів 3-й курінь для полку УСС (очолював пор. С. Іваницький).

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918–1923 рр. Філадельфія, 1956.

Микола Литвин

"СТАНІСЛАВІВСЬКИЙ ГОЛОС"

Урядовий часопис, двотижневик повітов. УНРади, що виходив у м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) 5.11–6.12.1918 (загалом 10 чисел). Видавало газету Укр. пресове бюро, ред. – М. Губчак та І. Ставничий.

Ред. газети мала на меті консолідувати українців у б-бі за побудову самост. укр. д-ви й водночас інформува-ти про актуальні питання тогочасного сусп.-політ. життя. Число 1 відкривало звернення повітов. УНРади "До мешканців міста Станіславава і станіславівського повіта!". Публікації вид. висвітлювали перехід влади в м. Львів, Перемишль, Станіславів, Чернівці, Коломия, Золочів та ін. до УНРади (ст. "Україна горою", "До присяги", "Ворог не спить", "За нами успіх"), зміни в кер-ві цивільної адміністрації, залізниці й пошти, хід зборів понад 100 представників сіл Станісла-вів. пов. Особливо пильна увага була звернена на ситуацію у Львові, що став епіцентром збройн. протистояння між українцями й поляками, та б-бу на польс.-укр. фронті (рубрики "Переняте влади на Галицькій Україні в руки Української Національної Ради", "3 Українсько-польського боевого фронту").

Редакція повідомляла і про події на Наддніпрянщині, зокр. про зміну держ. устрою та перехід влади від гетьмана П. Скоропадського до Директорії, ноту УНР до В. Вільсона, поч. рекрутування до укр. війська, намір скликати нац. конгрес, ситуацію з укр. флотом на Чорному м. (деякі відомості подавали за наддніпрян. часописами). Події в Україні подані на заг.-європ. політ. тлі: розпад Австро-Угор. імперії, встановлен-ня в Австрії та Німеччині респ. форми держ. устрою, нім.-франц. мирні пере-мовини, спроби США відновити торг. відносини з Європою тощо (рубрика "Що чувати в світі"). Важливим аспектом налагодження відносин на міжнар. арені була діяльність укр. дипломатів.

Серед опубл. у "С.Г." документів – "Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою на засіданні дня 13. падолиста

1918", що передбачав кодифікацію таких держ. атрибутів ЗУНР, як назва, герб і прапор, кордони, а також "Розпорядки державного секретаріату військових справ", "Приказ до Української Армії", відозва уряду ЗУНР "До зброї за волю і землю".

Ін. рубрики: "Політичні вісти", "Харчеві вісти", "Новинки", "Телеграми", "Найновіші вісти", "Із жалібної карти", "Оповідки".

"Надзвичайний додаток", що ви-йшов 24.11.1918, містив коротку інфор-мацію про зайняття м. Київ військами Директорії та запровадження стану об-логи в ЗУНР.

Лит.: Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / уклад Є. Місило. Едмонтон, 1991. С. 198; Галушко М. Українські часописи Станіслава (1879–1944): історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. С. 124–126.

Мар'яна Комариця

Перше число часопису "Станіславівський Голос"

СТАНІМІР
Осип

СТАНІМІР

Осип

(21.04.1890–13.02.1971) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Ладичин (нині Тербовлян. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль. Військ. службу розпочав у 27-му піх. полку в м. Грац (нині Австрія); 1913 закінчив старшин. шк.

У часі РСВ воював на Сх. фронті, потрапив у полон. 1917 звільнився, повернувся до Австро-Угорщини, служив у 95-му піх. полку лейтенантом, поручником, на Італ. фронті. З 11.1918 – в УГА, команд. 2-го куреня 8-ї Самбір. бригади, з яким пройшов усю визвол. б-бу і 30.08.1919 увійшов до м. Київ та отримав ключі міськради. Сотник УГА. На поч. 02.1920 в м. Бірзула (нині Подільськ Одес. обл.) С. увійшов до складу армії. ревкому УГА, який розіслав до галиц. ч. наказ про створення на їхній базі підрозділів ЧУГА.

У 02–04.1920 командував 3-ю армій. бригадою ЧУГА. Наприкінці 04.1920 бригада С. намагалася долучитися до ДА УНР, але була оточена й роззброєна польс. військами. Згодом сот. С. зміг вирватися з полону. Прибув до Херсон. д-зії УНР для продовження б-би за укр. державність.

Наприкінці 08.1920 галиц. ч. Херсон. д-зії перейшли через Карпати до ЧСР, були інтерновані в м. Ліберець. С. згодом переїхав до м. Відень, де 1924 закінчив студії у Високій торг. акад-ї.

Повернувся до Галичини, став відомим кооп. діячем; мав авторитет в укр. сусп-ві як кооп. організатор Підгаєччини, потім дир. Союзу кооператив у м. Дрогобич (нині Львів. обл.), згодом у м. Перемишль (нині Польща).

Був співорганізатором набору до д-зії "Галичина" на терені Перемишл. пов. Після ДСВ виїхав до Канади. На еміграції цікавився діяльністю Братства 1-ї УД УНА, був передплатником і дописувачем "Вістей Комбатанта".

П. у м. Торонто.

Тв.: *Станімір О.* З італійського фронту на український в листопаді 1918 р. // Вісті Комбатанта. 1966. Ч. 2; *Його ж.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966; *Його ж.* Спогад про

сот. Петра Бігуса // Вісті Комбатанта. 1967. Ч. 5–6; *Його ж.* 3-тя Бригада ЧУГА // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 235–245.

Лит.: В Торонто помер Осип Станімір, кол. визначний старшина УГА // Свобода. 1971. 4 берез. Ч. 42. С. 1; *Ті, що відійшли...* Сотник Осип Станімір // Вісті Комбатанта. 1971. Ч. 2. С. 90–91; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 9, 101–102, 407, 592, 656–657; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 72, 180, 186, 192, 212, 224, 236, 303, 469, 592.

Юрій Довган

СТАНКЕВИЧ

Теофіл Антонович

(10.07.1888 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. в с. Василів (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї дрібного шляхтича.

Мобілізований до армії з поч. РСВ. Служив фельдфебелем 4-го куреня 24-го піх. полку, з 1917 – фельдфебелем при штабі відділення кулеметів 24-го піх. полку. Взимку 1917 був поранений. У 09.1915 організував збір коштів серед буковин. українців 4-го куреня 24-го піх. полку, передав зібрані кошти (516 корон) у фонд для вдів і сиріт після загиблих гуцулів-добровольців. 1918 іменованний хорунжим піхоти в резерві 24-го полку стрільців.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як хорунжий піхоти у 24-му полку ім. П. Дорошенка в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Воював у складі 2-ї Коломий. бригади на польс. фронті біля м. Львів, на більшовиц. й денікін. фронтах на Наддніпрянщині. У 04.1920 потрапив до польс. полону. Інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 7.12.1920. 1920–21 перебував в укр. військ. таборі м. Йозефов (нині Чехія). Зареєструвався 8.05.1923 в Укр. громад. к-ті м. Прага (ЧСР); на той час працював у місті в ідальні реліг. общини методистів.

Подальша доля невідома.

Лит.: *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 125; Щедрий дар наших жовнів українців на фонд для вдів і сиріт по впадших гуцулах-добровольцях // Буко-

вина. 1915. 24 верес.; Щедрий дар наших жовнярів Українців на фонд для вдів і сиріт по впадших Гуцулах-добровольцях // Народний Голос. 1915. 18 верес.

Володимир Старик

СТАРСОЛЬСЬКИЙ

Володимир Якимович

(08.01.1878–25.02.1942) – правник, соціолог, адвокат, громад.-політ. діяч. Н. в м. Ярослав (нині Польща) у сім'ї бурмістра. Випускник Ярослав. г-зії. Навч. в Краків. (1895–96), Львів. (1896–98) та Віден. (1898–99) ун-тах. 1903 здобув наук. ступінь д-ра юрид. наук у Львів. ун-ті. Активний учасник укр. студент. руху; 1899–1902 – один з організаторів масових студент. віч, на яких пропагували ідею “самостійної укр. держави в етнографічних границях” і вперше офіційно висунули вимогу створення окремого укр. ун-ту у Львові. Був одним із засн. і кер. укр. студент. об'єднання “Молода Україна”, фактичним ред. його однойменного часопису (1900–03), співорганізатором сецесії укр. студентів зі Львів. ун-ту 1901–02.

З 03.1903 – активний чл. УСДП, належав до її нац. “молодого” крила (“автономістів”), яке прагнуло відокремлення від польс. соціал-демократії і перетворення партії на самостійну й впливову політ. силу в рамках заг.-австр. Соціал-демократ. робітн. партії Австрії. На поч. 20 ст. зайнявся адвокат. практикою у Львові, 1908 взяв участь у захисті М. Січинського. Співзасн. і 1-й голова т-ва “Січові стрільці” у Львові (1913), один з осн. ідеологів укр. січового стрілецтва.

З поч. ПСВ в 08.1914 як представник УСДП ввійшов до ГУР (з 1915 – до ЗУР) та Укр. бойової управи, співпрацював із СВУ і стрілец. час. “Шляхи”, 1915–18 – постійний відпоручник Бойової управи при Легіоні УСС. У 10.1918 належав до складу УГВК, що підготував Листопадовий чин 1918 у м. Львів.

На поч. польс.-укр. війни в 11.1918 потрапив у польс. полон. Перебував у таборі для укр. військовополонених Домб'є біля м. Краків. Після звільнення з полону за допомогою МЧХ в 10.1919 активно долучився до укр. нац.-держ.

буд-ва, став заст. міністра закорд. справ В. Темницького в уряді УНР І. Мазепи. Отримав звання проф. права в Укр. держ. ун-ті м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Брав участь у переговорах Директорії УНР з Польщею на поч. 1920, підтримав курс на польс.-укр. зближення в б-бі з більшовизмом, але рішуче засудив декларацію про входження Сх. Галичини до складу Польщі. На поч. 04.1920, на знак протесту проти підготовки до підписання Варшав. угоди, вийшов з уряду УНР. Перебуваючи в м. Варшава, був учасником парт. конф. наддніпрян. УСДРП 23–26.02.1920, що прийняла резолюцію з вимогою визнання “суверенності укр. народу” з боку рад. Росії.

Після поразки Укр. революції відійшов від парт.-політ. роботи. 1920–27 – на еміграції в Австрії та ЧСР, де зайнявся викладацькою і наук. діяльністю. Був серед ініціаторів заснування 1921 УВУ в м. Відень (працював продеканом правн. ф-ту). Наприкінці 1921, за фінансової підтримки чехословац. уряду, УВУ перенесено до м. Прага. Водночас від 1922 викладав право в Укр. госп. акад-ї м. Подебради (ЧСР). Був одним із засн. Укр. правн. т-ва в Чехії. 1921/22 н. р., короткостроково перебуваючи в м. Львів, викладав в Укр. таємному ун-ті. На поч. 1924 став дійсним чл. історично-філос. секції НТШ в м. Львів.

1927 взяв участь у заходах колиш. кер-ва УСДП щодо відбудови партії на старих, соціал-демократ. позиціях (УСДП, опанована комуністами, у 03.1923 відкрито перейшла на комуніст. позиції і була заборонена на поч. 1924). Один з ініціаторів скликання укр. робітн. конф. 5.12.1927 у м. Львів, на якій створено Укр. соціаліст. групу “Вперед” – політ. орг-цію, що підготувала відновлення УСДП, увійшов до управи УСГ. Був делегатом Укр. соціаліст. конгресу (Львів, 8–9.12.1928), що завершив відбудову УСДП, обраний до ЦК партії. У виступі на конгресі підтримав приєднання УСДП до міжнар. робітн. руху, взаємини з легальними партіями соціаліст. спрямування.

У кін. 1920-х – 30-х постійно належав до складу кер-ва УСДП, з 10.1937 (після

СТАРСОЛЬСЬКИЙ
Володимир Якимович

VIII парт. конгресу у Львові) – голова партії. Був противником польс. влади на Зх. Україні, підтримував періодичні спроби консолідації сил в укр. нац.-державницькому таборі на захист укр. нації, виступав проти політики пацифікації 1930, нормалізації в 2-й пол. 1930-х, сталінського терору в рад. Україні. Був за взаємодію з ППС у 6-бі проти радикального націоналізму, а також фашизму й комунізму. Відзначався інтелегентністю, демократизмом поглядів; як адвокат, провідний діяч Союзу укр. адвокатів у м. Львів неодноразово виступав захисником на суд. процесах ОУН, хоч УСДП, до якої він належав, критично ставилася до інтегрального укр. націоналізму. Був адвокатом В. Біласа й Д. Данилишина (1932), М. Лемика (1933), на т. зв. Львів. процесі проти діячів ОУН (1936) та ін. 1932, як учасник 11 політ. процесів, захищав 16 підсудних, 5 з яких було звільнено.

Автор бл. 20 ґрунтовних наук. праць із теорії д-ви і права, соціології, історії: “Причинки до теорії соціології” (1904), “Національний і соціальний момент в українській історії” (Відень, 1915), “Теорія нації” (Відень, 1922), “Держава і політичне право” (у 2 т. Подєбради, 1923–25) та ін.

Зі встановленням рад. влади у 09.1939 був призначений проф. Львів. ун-ту, але в 12.1939 заарештований і невдовзі засуджений за контрреволюц. діяльність на 8 р.

П. на засланні в м. Маріїнськ (нині Кемеров. обл., РФ). Похований у спільній могилі, місцезнаходження якої невідоме.

Дружина – Дарія Шухевич (Старосольська), донька укр. науковця, громад. діяча, педагога В. Шухевича, діда головнокоманд. УПА Р. Шухевича. Мав 3 дітей – Юрія, Ігоря та Уляну.

Літ.: Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942). Тернопіль, 2012; *Жерноклеєв О., Райківський І.* Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії. К., 2004; ЗНТШ. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. Т. 210; *Огородник Т.* Громадсько-політична діяльність В. Старо-

сольського у період Першої світової війни (1914–1918) // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. Львів, 2007. Вип. 15. С. 289–304.

Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв

СТАРУХ

Антін Михайлович

(30.08.1856–09.01.1938) – громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Брат Т. Старуха. Н. в с. Бережниця Вижня (нині гміни Солина Ліського пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сел. сім'ї. Нач. громади (війт) с. Бережниця Вижня. Чл. т-ва “Просвіта”. Діяч УНДП. Посол до Галиц. крайового сейму (1908–13) з виборчого округу Ліско.

Делегат до УНРади від пов. Ліско. 28–29.03.1919 – учасник Надзвичайного з'їзду УНДП в м. Станиславів. Інтернований польс. владою у таборі Домб'є (1919–20).

П. у с. Бережниця Вижня.

Літ.: Павлишин О. Старух Антін // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упоряд. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1147; Помяник членів “Просвіти”... Старух Антін // Народній ілюстрований Календар “Просвіти” на звичайний рік 1939. Львів, б/р. С. 177.

Олег Павлишин

СТАРУХ

Іванна-Ісидора Тимотеївна

(18.05.1899–01.02.1938) – санітарно-мед. сестра УГА, лікар-стоматолог. Сестра М.-Т. Старуха. Н. в с. Золота Слобода (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). З 1905 проживала в м. Бережани (нині Терноп. обл.). Навч. в нар. шк. в Бережанах. 1918 закінчила студії в Укр. дівочому ін-ті м. Перемишль (нині Польща).

Після Листопадового чину працювала у військ. шпиталі в Бережанах. У кін. 05.1919 разом з ним відступила на сх., потім перейшла на Наддніпрян. Україну. Стала дружиною старшини УГА М. Виговського, взяла його прізви. Після смерті чоловіка від тифу повернулася до м. Бережани. 1921 виїхала на студії до ЧСР, здобувала фах стоматолога. 1922 вийшла заміж за М. Левицького (9.02.1891–10.06.1933) – повноважного

представника УСРР у ЧСР; надалі працювала перекладачкою і секретаркою в дипломатичній місії УСРР в м. Прага.

1924 з чоловіком прибула до рад. України, проживала в м. Київ, Житомир, Харків. Після арешту й трагічної загибелі чоловіка, як "член сім'ї зрадника батьківщини", вислана з малолітнім сином восени 1933 до Сибіру. Згодом поселилася в м. Омськ (нині РФ), працювала в залізн. лікарні.

Заарештована 27.08.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення у веденні "шпигунської діяльності і контрреволюційної пропаганди" згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 14.01.1938 розстріляна в м. Омськ. Неповнолітнього сина відправили до дитбудинку. Реабілітована 26.06.1957.

Літ.: Гуцал П. Страдницький шлях Іванни Старух // Свобода (Тернопіль). 2009. 22 трав.; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 333.

Петро Гуцал

СТАРУХ

Микола-Теофіл Тимотейович

(28.12.1893–28.04.1980) – підстаршина УГА, греко-католический священник, крилошанин, церк.-громад. діяч. Брат І.-І. Старух. Н. в м. Бурштин (нині смт Галицького району Івано-Франківської обл.). З 1896 проживав у с. Золота Слобода (нині Козівського району Тернопільської обл.), з 1905 – у м. Бережани (нині Тернопільської обл.). 1913 закінчив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), поступив на правн. ф-т Львів. ун-ту.

Разом з батьком заарештований 15.06.1915 рос. військовими й відправлений пішим ходом до м. Брест (нині Білорусь), звідти вивезений до м. Київ і на заслання до м. Ядрин (нині Чуваської Республіки, РФ). Був присутнім 18.05.1917 на II Всеукр. військ. з'їзді в м. Київ, на якому його батько виступив з промовою. Повернувся до м. Бережани у 04.1918.

З проголошенням ЗУНР працював у міськ. комісаріаті. Потім вступив до УГА. У 12.1918–01.1920, як старший десятник, підхорунжий, служив писарем у розвідному відділі НКГА.

Після війни навч. у Львів. духовній семінарії. Рукоположений 25.05.1925. Перебував на парафіях с. Малашівці (нині Зборівського району), с. Шумляни й с. Литвинів (нині обидва Підгаєцького району, усі 3 Тернопільської обл.).

На поч. 1944 разом із сім'єю виїхав на Зх., проживав у м. Інсбрук і Ландек (Австрія). Потім був парохом для українців у Німеччині, Франції. 1952 емігрував до США, душпастирював у м. Міллвілл, Вудбайн і Відвуд (усі шт. Нью-Джерсі). Від 12.11.1978 перебував на пенсії.

П. у м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі). Похований у м. Фокс Чейс (шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Бл. п. о. крилошанин Микола Старух // Свобода. 1980. 1 трав. Ч. 100. С. 3; Звіт дирекції ц. к. гімназії з руською викладавкою мовою в Перемишлі за рік шкільний 1912/1913. Перемишль, 1913. С. 91; Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: у 45-річчя участі у визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 233, 236; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 356, 669.

Федір Полянський

СТАРУХ
Тимотей Михайлович

СТАРУХ

Тимотей Михайлович

(27.02.1860–21.04.1923) – громад.-політ. діяч, депутат УНРади. Брат А. Старуха, батько І.-І. Старух і М.-Т. Старуха. Н. в с. Бережниця Вижня (нині г-ни Солина Лиського повіту Підкарпат. в-ва, Польща) у сім'ї селянина-війта, депутата Галицького крайового сейму. Початкову освіту здобув приватно, навч. з дітьми місц. поміщика. Займався самоосвітою під час служби в австр. армії (1880–83). Жандарм у с. Устє Дільне (нині Устя-Зелене Монастириського району Тернопільської обл.), 1884–96 – нач. дільниці ("постерунку") в м. Нараїв (нині с. Бережанського району Тернопільської обл.), м. Підгайці (нині Тернопільської обл.), м. Делятин (нині смт Надвірнянського району Івано-Франківської обл.), м. Бурштин (нині Галицького району Івано-Франківської обл.), м. Козова, Бережани, Бучач (нині всі 3 Тернопільської обл.). Вийшовши на пенсію (1896), поселився в г-ві с. Золота Слобода (нині Козівського району Тернопільської обл.) й незабаром став війтом. Проводив активну громад.-

СТАХІВ
Матвій Іванович

політ. й освітню роботу серед сільс. нас. Бережанщини. Очолював місц. філію читальні ім. Качковського, реорганізував її на читальню т-ва "Просвіта", став ініціатором будови Нар. дому. Почесний чл. місц. секції Укр. студент. союзу. Діяч УНДП, чл. ШНК (1902–19). Депутат австр. Держ. Ради з виборчого округу Бережани–Рогатин (1907–18) та Галиц. крайового сейму (1911–14).

На поч. ПСВ організував набір добровольців до Легіону УСС у Бережан. пов. Опинився під рос. окупацією, інтернований за проукр. діяльність і вивезений до Сибіру (1915–17). Повертаючись із заслання, брав участь в Укр. військ. з'їзді в м. Київ (1917).

Учасник встановлення укр. влади в Бережан. пов. на поч. 11.1918. Депутат УНРади, чл. земельної комісії та комісії закорд. справ. Голова Бережан. повітов. УНРади, держ. міськ. комісар ЗУНР у м. Бережани. Учасник урочистого проголошення Актів соборності в Києві, делегат, чл. Президії ТКУ (23.01–3.02.1919). Очолив засновану на конгресі окрему заг.-укр. фракцію під назвою "Сел.-укр. демократ. сторонництво". Обраний заст. голови НК УНТП (2.04.1919). У серед. 07.1919 разом з УГА та урядом ЗОУНР перейшов за р. Збруч, де брав участь у громад.-політ. діяльності галиц. середовищ на Наддніпрянщині. 1920 біля м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) арештований польс. військовими. Засуджений та ув'язнений у м. Бережани, згодом переведений до в'язниці м. Львів. Через хворобу звільнений за сприяння А. Шептицького.

П. і похований у м. Бережани.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2227.

Літ.: *Коковський Ф.* Посол Т. Старух на травневім Українським Військовим з'їзді у Києві 1917 р. // ЛЧК. 1937. Ч. 5. С. 16–17; *Павлишин О.* Підготовка аграрної реформи в ЗОУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. Вип. 6. С. 170–183; *Його ж.* Старух Тимотей // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови і Р. Шуста. К., 2001. С. 824; Радник Масляк і посол Старух перед польським судом // Громадська думка. 1920. 30 черв. Ч. 151. С. 3–4; *Чорновол І.* 199

депутатів Галицького сейму. Львів, 1999. С. 183–184; *Wiszniewski S.* Brzezany i Kresy Poludniowo-Wschodnie Rzeczypospolitej Poskiej w wojnie Ukraino-Polskiej 1918–1919. Lwów, 1935. S. 55, 63

Олег Павлишин

СТАХІВ

Матвій Іванович

(30.11.1895–02.06.1978) – старшина УГА, історик, правник, політолог, соціолог, публіцист, політ. діяч. Н. в с. Нище (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). Здобув освіту в нар. шк. с. Нище, згодом у м. Перемишль (нині Польща); навч. в Перемишль. укр. г-зії.

У роки ПСВ покликаний до австро-угор. війська (35-й полк крайових стрільців, який з 19-м полком входив до 11-го австр. корпусу). Відбув воєн. кампанію на Сх. фронті (від битви на г. Лисоня 1916 до 02.1918 над р. Збруч), згодом на Італ. фронті. Під час польс.-укр. війни 1918–19 – старшина (четар, потім поручник) УГА (долучився до війська ЗУНР в 1-й пол. 11.1918). Після одужання (хворів на "іспанку") та прийняття присяги на поч. 12.1918 відправлений на пд. крило фронту – до Самбір. округи (м. Самбір, Старий Самбір, Турка й Дрогобич (нині всі Львів. обл.)). Розпочав орг-цію групи "Крукеничі", осн. завдання якої полягало в прикритті шляху Мостиська–Самбір. На поч. 01.1919 керував одним зі стрілец. куренів у групі "Крукеничі". Внаслідок наступу польс. армії Ю. Галлера група перетнула чес. кордон наприкінці 05.1919, була обеззброєна й інтернована в таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єшtedі Ліберець. краю, Чехія). Згодом з групою старшин і підстаршин через Румунію повернувся на Наддніпрян. Україну, продовжив службу в 11-й бригаді УГА. Восени 1919 був прикомандирований до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. У кін. 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса прибув до ЧСР.

1923 закінчив навч. на правн.-екон. ф-ті Празьк. ун-ту. Був активний у громад. студент. житті, з 1922 очолював Укр. акад. громаду. Підтримував контакти з М. Грушевським, узяв участь у дискусії навколо ідеї повернення його до УСРР.

1924–39 проживав у м. Львів. Діяч УРП (з 1926 – УСРП): її секретар, чл. Гол. управи (1925–39), делегат парт. з'їздів УРП (УСРП) (1925–39), ред. її тижневика "Громадський Голос" (1929–39), ж. "Проти хвиль" (1928–29) і "Живе слово" (1939); представник УСРП на конгресах Соціаліст. Робітн. Інтернаціоналу. 7–10.10.1925 з О. Павлівим, Р. Дашкевичем, І. Копачем постав перед Львів. судом за "порушення громадського спокою". Активно займався просвітн. діяльністю і наук. роботою. Очолював Союз сел. спілок (з 1925), дир. нар. ун-ту "Самоосвіта" й ред. його видань. 1934 від ім. УСРП підписав спільну заяву укр. соціаліст. сил (УСДП, УПСР, УСДРП), яка засуджувала організований більшовиц. владою Голодомор у рад. Україні. Увійшов до ініціативного підготовчого к-ту Всеукр. нац. конгресу (1933), учасник підготовчих нарад-конф. (1933–35) як представник УСРП.

З 1939 – на еміграції в Німеччині. Брав участь у закорд. укр. соціаліст. русі, чл. УНРади (2-га пол. 1940-х–50-ті). Працював проф. УВУ, Укр. екон. шк. та Укр. тех.-госп. ін-ту м. Мюнхен, де читав курс лекцій з держ. права й адміністрації. Співпрацював з В. Кубійовичем у підготовці ЕУ (1940–60-ті).

З 1949 – у США. З 1931 – чл., з 1942 – дійсний чл. НТШ в м. Львів. Від 1949, після переїзду до США, – чл. управи, 1-й заст. голови, 1969–74 – голова НТШ у США. Ред. "Нової волі" (1949–71) – органу Укр. робітн. союзу, чл. підготовчого к-ту скликання СКВУ, чл. секретаріату СКВУ від 1-го конгресу. В укр. громаді Америки протягом тривалого часу працював у складі Екзекутиви УККА. З 1965 – дійсний чл. Міжнар. вільної АН (Париж).

Один з перших еміграц. дослідників ЗУНР, Укр. революції (1914–23), сусп.-політ. руху в Зх. Україні. Осн. праці: "Гетьманський режим в 1918 та його державно-правна якість" (1951), "Західна Україна: Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 рр." (Т. 1–6, 1958–61), "Україна в добі Директорії УНР" (Т. 1–7, 1962–68), "Україна і Росія. Нарис з історії політичних та військових відносин (грудень 1917 р. – квітень

1918 р.)" (англ. мовою, 1967), "Західна Україна в поворотний момент європейської історії" (англ. мовою, 1971; у співавт.), "Західна Україна на тлі історії Європи в 1918–1919 рр." (Т. 1–2, 1969–71; у співавт.), "Україна й Європейський закат у 1917–1920 рр." (Т. 1–2, 1973; у співавт.).

П. у м. Сан-Дієго (шт. Каліфорнія, США).

Лит.: Горбачик О. Взаємини Матвія Стахіва із владними інституціями Другої Речі Посполитої (друга половина 1920-х – початок 1930-х рр.) // *Spheres of culture*. Vol. 1. Lublin, 2012. P. 223–229; Його ж. Громадсько-політична діяльність Матвія Стахіва у другій половині 1930-х рр. // *Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Вип. 6. Луцьк, 2011. С. 39–46; Горбачик О., Козій О. Культурно-просвітня та політична праця М. Стахіва у 1919–1924 // *Східноєвропейський історичний вісник*. Дрогобич, 2018. Спец. вип. 3. С. 50–56.

Павло Артимішин, Ігор Соляр

СТАХУРА Данило

(19.12.1860–20.12.1938) – адвокат, громад.-політ. діяч, держ. міськ. комісар ЗУНР. Н. в с. Поляни (нині гміни Кремпа Ясельського пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Перемишль (нині Польща) та правн. ф-ту Львів. ун-ту. З 1891 – канд. у адвокати в м. Самбір (нині Львів. обл.). Співзасн. місц. філії т-ва "Просвіта" (3.09.1891). 1892 змушений переїхати до м. Тернопіль. Згодом у м. Перемишль та Любачів (нині обидва Підкарпат. в-ва, Польща), де провадив активну громад. діяльність. 1901 повернувся до м. Самбір, відкрив власну адвокат. контору. 28.12.1903–05.1919 очолював місц. філію "Просвіти", організував мережу читалень "Просвіти" в цілому Самбір. пов. Діяч УНДП. Депутат австр. Держ. Ради (1907–11). Активно розбудовував у Самбір. пов. мережу сел. кас взаємодопомоги, кредитних спілок ("Народній дім" (згодом Українбанк), Укр. кооп. банк), крамниць, філій т-ва "Сільський господар". З 1911 очолював

СТАХУРА
Данило

**СТЕБЕЛЬСЬКИЙ
Ілля Федорович**

Самбір. філію т-ва "Українська бесіда". 1915 арештований рос. окупац. владою, вивезений на заслання до м. Симбірськ (нині Ульяновськ, РФ). Наприкінці 1917 повернувся до м. Самбір.

Учасник встановлення укр. влади та держ. комісар ЗУНР у м. Самбір (11.1918–05.1919). Після зайняття тер. ЗУНР польс. військами виїхав до м. Мукачево (нині Закарп. обл.). Працював радником (пізніше надрадником) окружного суду в м. Берегово (нині Закарп. обл.), організував читальні т-ва "Просвіта". Чл. контрольної комісії К-ту допомоги укр. збігцям в Ужгороді (7.07.1920–1.11.1922). 1932 передав право власності на свій будинок у м. Самбір для музею "Бойківщина". Після виходу на пенсію 1937 мешкав у м. Ужгород.

П. у м. Прага, де й похований на Ольшан. цвинтарі.

Літ.: Брик І. Під прапором "Просвіти" // Самбірські Вісті. 1941. 7 груд. Ч. 36. С. 1; *Гловацький І.* Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939). Львів, 2008. С. 104; *Д-р Данило Стахура // Життя і Право.* Львів, 1938. Ч. 4. Грудень. С. 21–22; *Левицький К.* Українські політики 1907–1914 рр. Д-р Данило Стахура // Діло. 1937. 19 берез. Ч. 60. С. 3; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919 рр.). Львів, 2008. С. 50, 132, 191; *Його ж.* Стахура Данило // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови й Р. Шуста. К., 2001. С. 827; *Його ж.* Стахура Данило // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упоряд. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1150; *Филипчак І.* 3 громадської діяльності д-ра Данила Стахури в Самбірщині // Діло. 1939. 5 лютого. Ч. 25. С. 7; 7 лютого. Ч. 27. С. 4; 8 лютого. Ч. 28. С. 3–4; 9 лютого. Ч. 29. С. 4; *Яр: Ол.* † Д-р Данило Стахура помер у Празі // Діло. 1938. 24 груд. Ч. 285. С. 7.

Олег Павлишин

СТАХУРА

Роман Данилович

(04.08.1898–12.04.1972) – підстаршина УСС і старшина УГА, адвокат, д-р

права, громад. діяч. Н. в м. Перемишль (нині Польща) у сім'ї адвоката. Випускник укр. г-зії в рідному місті (03.1916).

Вступив добровольцем до Легіону УСС, служив у ньому до кін. ПСВ. В УГА – з 11.1918; згодом у званні хорунжого був старшиною штабу 1-ї бригади УСС; пройшов весь бойовий шлях. У 03.1920, згідно з вироком більшовиц. польового суду ЧУГА, був приречений до розстрілу, але зумів утекти з-під варті завдяки допомозі стрільців-галичан. Надалі перебував у ДА УНР.

Наприкінці 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса прибув до ЧСР. Закінчив правн. студії в Празьк. ун-ті, здобув ступінь д-ра права й працював пом. адвоката в м. Ужгород (нині Закарп. обл.). У 07.1931 склав держ. адвокат. іспит і відкрив у місті власну канцелярію. Брав діяльну участь в укр. громад. житті на Закарпатті, зокр. був заст. голови К-ту допомоги укр. збігцям (з 1928), чл. віділу й касиром т-ва "Просвіта", синдиком (уповноважений для суд. справ) Підкарпат. банку тощо.

Після окупації Карпат. України військами Угорщини 1939 переїхав до м. Братислава (нині Словаччина), де продовжував адвокат. й громад. діяльність. У кін. 1944 виїхав на Зх. 1949 емігрував з Німеччини до США. Проживав у м. Янгстаун (шт. Огайо, США). За фахом не працював. Чл. Братства УСС, ОбВУА (голова його відділу в м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі)).

П. і похований у м. Янгстаун.

Літ.: Бл. п. Д-р Роман Стахура // Свобода. 1972. 15 квіт. Ч. 70. С. 3; Звіт дирекції ц. к. гімназії з українською викладавкою мовою в Перемишлі за шкільні роки 1914/15 і 1915/16. Перемишль, 1916. С. 13, 39; *Наріжний С.* Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С. 335; Новинки. Останні вісті // Діло. 1931. 9 серп. Ч. 177. С. 5.

Петро Гуцал

СТЕБЕЛЬСЬКИЙ

Ілля Федорович

(01.08.1877–06.05.1955) – педагог, громад. діяч. Н. в с. Вишнів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї дяка.

Батько Степана Стебельського (команд. УПА, псевд.: Хрін), Богдана Стебельського (д-р УВУ, скульп., графік), громад. діячів Романа, Володимира, Марії, Наталії та Ірини Стебельських. Випускник Рогатин. г-зії. З 1898 вчителював у селах: Куропатники, Явче (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.), Цвітова, Томашівці, Голинь, Болохів (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.), Татари (нині Залужани Самбір. р-ну Львів. обл.). Активіст т-в "Сільський господар", "Просвіта" та ін.

Один з організаторів встановлення укр. влади на Калущині в 11.1918. Під командуванням С. добровольці з с. Голинь роззброїли місц. пост жандармерії, а також угор. сотню в м. Брошнів (нині смт Брошнів-Осада Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.). У ході військ. операції реквізовано бл. 500 одиниць зброї. Разом із 472 добровольцями із сіл Калущини (Голинь, Кропивник, Кадобна, Тужилів) та селянами з с. Новиця та Добровляни (нині обидва Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.), якими керував О. Нарольський, С. роззброював військ. підрозділи в р-ні Калуськ. залізн. вокзалу. Належав до складу повітов. УНРади. В'язень польс. табору Домб'є біля м. Краків.

Арештований польс. владою за політ. і громад. діяльність (1923). З 1936 на пенсії, оселився з родиною в м. Самбір.

П. у с. Мізунь Старий (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Тв.: *Стебельський І.* Листопадовий переворот 1918 року у Калуші // Альманах "Гомону України". Торонто, 1978. С. 43–50.

Літ.: *Козут М.* Калущина в іменах: Біографічний довідник. Дрогобич, 1999. С. 178; Літопис УПА. Т. 30. Торонто; Львів, 2000. С. 12, 13; 1.XI.1918 в Калуші (із споминів О. Ткачука написав О. Микула) // ЛЧК. 1936. Ч. 11. С. 13–14.

Оксана Дрогобицька

СТЕБЕЛЬСЬКИЙ

Степан

(1890 – д. і м. с. н.) – військ. суддя, вчений-правник, педагог, урядовець ДСВнС ЗУНР. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Д-р права. Відбув 1-річну практику при цивільному суді, 2-річну при

військ. суді та пів року адвокат. практики. Правн. референт Мін-ва війни Австро-Угорщини (1917–18).

Урядник ДСВнС ЗУНР (14.12.1918–8.06.1919). Навесні 1919 – чл. Кодифікаційної комісії при УНРаді в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Співавтор проекту Закону про Установчий сойм ЗОУНР та виборчої ординації до Установчого сойму ЗОУНР. 07–10.1919 – урядовець Мін-ва галиц. справ УНР у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

У міжвоєн. період перебував на еміграції в ЧСР, проф. Укр. тех.-госп. ін-ту м. Подебради. У фонді "Український музей у Празі" Держ. центр. архіву в м. Прага зберігаються рукописи лекцій С. з адм. права (1944).

Місце, дата й обставини смерті невідомі.

Тв.: *Стебельський С.* Критичні уваги до акту злуки з 3 січня 1919 // Галицький Голос. Камінець. н. П., 1919. 4 верес. С. 1; *Стебельський С., Чайковський Б.* Проект Закону про Установчий Сойм Західної Области Української Народної Республіки і виборчої ординації до Установчого Сойму Західної Области Української Народної Республіки. На правах Рукопису. Станиславів, 1919.

Літ.: *Павлишин О.* Міністерство Галицьких справ УНР у Кам'янці на Поділлі (липень–жовтень 1919) // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. К., 2016. Вип. 12. С. 206–222; Український музей у Празі (1659) 1925–1948 рр. К.; Прага, 1996. С. 109.

Олег Павлишин

СТЕК

Іван Дмитрович

(14.01.1896–02.02.1974) – старшина УГА. Н. в с. Черче (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в Рогатин. г-зії.

Від 08.1914 – доброволець Легіону УСС. Воював у 2-й сотні УСС під командуванням Р. Сушка над р. Стрипа, біля м. Бережани (нині Терноп. обл.), на г. Лисоня. 3.09.1916 поранений. 29.06–1.07.1917 в бою біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) потрапив до рос. полону. Навесні 1918 повернувся додому. З 1.11.1918 – хорунжий УГА. Учасник боїв за м. Львів. Команд. чети в 4-й Золо-

СТЕК
Іван Дмитрович

СТЕЛЬМАХІВ
Роман

СТЕПАНІВ Олена та
СТЕПАНІВ Ананія

чів. бригаді. Поранений біля м. Чортків (нині Терноп. обл.). Інвалід у КЕА. З ген. А. Кравсом у 08.1920 перейшов до ЧСР, інтернований у таборі м. Ліберець.

Випускник мед. ф-ту Празьк. ун-ту. 1929 повернувся до Галичини. Лікар у с. Новий Витків (нині Радехів. р-ну Львів. обл.). 10.1939 – депутат Нар. зборів Зх. України. У 03.1944 повернувся до ЧСР, проживав у м. Тахов.

П. і похований у м. Тахов.

Літ.: Дячишин О. Черче моє рідне село. Торонто, 1969. С. 66–69, 117; *Коритко Р.* Опільське село Черче. Львів, 1997. С. 34.

Микола Вітенко

СТЕЛЬМАХІВ
Роман

(1883–07.04.1933) – сотник УГА, інж., педагог. Н. в с. Загірочко (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Випускник АГ м. Львів (1902). Студіював на філос. ф-тах Львів. і Віден. ун-тів. Відбув однорічний військ.-старшин. вишкіл у Львові при піх. полку. Учителював у г-зіях м. Бучач (нині Терноп. обл.) і Станиславів (нині Івано-Франківськ). Згодом навч. на рільничому відділі філос. ф-ту Краків. ун-ту. Належав до укр. студент. громади в Кракові; мав контакти з Б. Лепким, О. Луцьким та В. Липинським. З 1913 – рільничий інспектор т-ва “Сільський господар” у м. Чортків (нині Терноп. обл.).

З 1914 брав участь у ПСВ як старшина 95-го піх. полку австр. армії; на фронті тричі поранений. Після проголошення ЗУНР працював у ДСЗС. 30.01, 12.02.1919 – учасник засідань РДС, зокр. з питання проведення земельної реформи. Від 05.1919 – сотник УГА, старшина вишколу кавалеристів 1-ї бригади УСС. Після закінчення військ. дій – викл. рільничої шк. с. Бережниця (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Активний учасник місц. укр. кооп. руху, чл. кер-ва стрий. Союзу кооператив. З 1929 – кер. Стрий. філії т-ва “Сільський господар”. 1931 змушений переїхати до с. Мілоцин (нині гміни Войцехув Люблін. пов. Люблін. в-ва, Польща), де вчителював у місц. рільничій шк.

П. у с. Мілоцин. Похований у м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 68, 175; Сотник Роман Стельмахів // ЛЧК. 1933. Ч. 5. С. 22.

Богдан Паска

СТЕЛЬМАЩУК

Олекса Васильович

(20.12.1898–30.06.1969) – стрілець УГА, громад. діяч. Н. в с. Зелене (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.).

Під час ПСВ від 1917 – в австро-угор. армії. З проголошенням ЗУНР – в УГА.

Після війни закінчив курси книговодства (бухгалтерії, діловодства). Засн. споживчої кооперації в рідному селі.

1927 емігрував до Канади, оселився в м. Вінніпег (пров. Манітоба); від 1937 – у м. Садбері (пров. Онтаріо), провадив шевську майстерню. Діяльний в ОУН та УСГ, ін. орг-ціях укр. діаспори. Співорганізатор концертів і вистав.

П. і похований у м. Садбері.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 603.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

СТЕПАНІВ

Ананія-Роман Іванович

(13.10.1890–24.05.1919) – сотник УГА. Брат О. Степанів. Н. в с. Вишнівчик (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Випускник АГ м. Львів (1910), правн. ф-ту Львів. ун-ту, австр. старшин. шк. Чл. низки укр. спорт. орг-цій – Укр. спортивного кружка, т-ва “Сокіл”, футбольного клубу “Україна” та ін.

Учасник ПСВ в складі 80-го Золочів. піх. полку на Сх. та Італ. фронтах. Співорганізатор Листопадового чину в м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.). 1-й комендант м. Щирець. З 11.1918 – поручник УГА. 1.01.1919 іменований сотником. Команд. 3-го куреня 7-ї Львів. бригади.

Загинув у бою з поляками, організовуючи оборону свого підрозділу, біля м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.). Похований на цвинтарі с. Заболотці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 77; Черник О., Рибачевський С. Як поляг Ананія Степанів, сотник УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 7–8. С. 19–20.

Олександр Луцький,

Кім Науменко

СТЕПАНІВ

Олена Іванівна

(07.12.1892–11.07.1963) – військовик, педагог, науковець, громад. діячка. Сестра сот. УГА А.-Р. Степаніва, дружина ген.-хор. ДА УНР Р. Дашкевича, мати історика Я. Дашкевича. Н. в с. Вишнівчик (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Здобула освіту в нар. шк. ім. Шевченка (1902–08) та вчител. семінарії УПТ "Рідна школа" (1908–12). У м. Львів екстерном склала іспити за гімназійний курс, 1912 вступила на філос. ф-т Львів. ун-ту. Діяльна в молодіжному, січово-стрілець., пластовому, жін. рухах; співзасн. т-в "Пласт" (1911) і "Січові стрільці II" (1914), де очолювала жін. чету; брала участь у санітарних курсах і військ. вправах, збирала грошові пожертви на стрілець. орг-цію, виступала з рефератами перед громадськістю. Наложала до УРП, "Акад. громади", Укр. студент. союзу, Студент. союзу ім. М. Драгоманова. Спільно з В. Старосольським, І. Чмолою та М. Гаврилком 30.07.1914 створили стрілець. мобілізаційний к-т, який на поч. 08.1914 зорганізував 1-шу бойову сотню під командуванням І. Чмоли.

Після поч. ПСВ займалася орг-цією, побутом і харчуванням добровольців УСС; від 08.1914 – у Легіоні УСС, команд. чети. Воювала на Сх. фронті: учасниця Карпат. воєн. кампанії, провідниця стеж (розвідувальних відділів), навчала новобранців УСС військ. справи. Проявила відвагу в боях поблизу г. Комарницька (нині в межах Сколів. р-ну Львів. обл.), де 10.11.1914 нагороджена срібною медаллю за хоробрість, та на г. Маківка (29.04–4.05.1915), де брала участь у рукопашних атаках. Характеризуючи С. як старшину УСС, бойові побратими наголошували на таких рисах, як патріотизм, почуття обов'язку, інтелект, інтелігентність, відвага, амбітність, повага

до укр. кер-ва. Відзначалася фіз. підготовкою та витривалістю, зокр. згадувала, що одного дня зі своїм підрозділом пройшла пішки 56 км. 31.05.1915 в бою поблизу с. Лисовичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) потрапила до рос. полону, який відбувала в м. Вольск (нині РФ), згодом у м. Ташкент (нині Узбекистан). У таборі відвідувала курси франц. та англ. мов, математики й нім. стенографії.

Після Лютневої революції 1917 в Росії брала участь у діяльності Ташкент. укр. громади, провадила культосвіт. працю серед військовополонених і місц. українців. Завдяки МЧХ в 07.1917 звільнена й через м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ), Фінляндію, Швецію та Німеччину 3.09.1917 дісталася до м. Відень. Під час повернення з полону була особливо популярна в скандинав. країнах. Про С., як про активну учасницю нац.-визвол. б-би в Україні, писала й вміщувала її світлини фінська, норвезька, швед., рос. преса. Від 09.1917 – у Коші УСС у с. Пісочна (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). Згодом використала 3-місячну відпустку для продовження навч. у Львів. ун-ті. 28.10.1917 разом з вибраними старшинами зустрічалася з митрополитом А. Шептицьким, який освятив стрілець. прапор. 16.05.1918 демобілізована з Легіону УСС. 22.10.1918 виступала під час відкриття Кам'янець-Подільськ. держ. укр. ун-ту.

Брала участь в орг-ції Листопадового чину: у 10.1918 від ім., очевидно, УЦВК, згодом НКГА проводила таємні переговори з гетьманом УД П. Скоропадським; 31.10.1918 доставила з м. Львів до м. Самбір (нині Львів. обл.) наказ укр. громад. діячеві А. Чайковському про збройне перебрання українцями влади в м. Самбір і Самбір. пов.; напередодні 1.11.1918 давала відповідні доручення в м. Львів.

Під час польс.-укр. війни 1918–19 – доброволець УГА, команд. чети, учасниця боїв за м. Львів, нач. канцелярії в штабі 4-ї Золочів. бригади. Після переходу УГА на Наддніпрянщину боролася за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців; дійшла до м. Старокостян-

СТЕПАНІВ
Олена Іванівна

тинів (нині Хмельн. обл.), перехворіла на сипний тиф і вимушено покинула армію. Працювала пресовим референтом у Мін-ві закорд. справ УНР у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), водночас навч. в місц. ун-ті.

У 11.1919 через Румунію та Угорщину виїхала до м. Відень, де 1921 закінчила університет. студії, захистила дис. "Розподіл і розвиток суспільства в старій Русі до половини XIII ст.", здобула наук. ступінь д-ра філософії. Після повернення до Львова від 1.09.1921 (за ін. даними – 1922) викладала історію та географію в приватній дівочій г-зії сестер василіанок та географію на філос. ф-ті Укр. таємного ун-ту, провадила краєзнавчу секцію істор. гуртка в г-зії. 1933–36 працювала в Укр. поради для вибору звання при Гол. управі УПТ "Рідна школа" в м. Львів, яка здійснювала професійно-тех. орієнтацію укр. молоді. Головувала в управі поради, водночас входила до складу психотех. секції та секції фахового шкільництва. Належала до НТШ, співініціатор створення його Геогр. комісії, активна в Геогр. та Фізюграфічній комісіях. Від 1929 очолювала Геогр. комісію при виділі (президії) т-ва "Учительська громада". Проводила наук. дослідження в галузі екон. географії, демографії та кооперації. Окрім укр. та польс., добре володіла нім., франц., англ. мовами. Після того, як 1935 польс. шкільна кураторія звільнила С. з учител. посади, – референт орг. відділу РСУК у м. Львів (1935–39), співорганізатор і координатор на ЗУЗ кооперативів здоров'я, покликаних покращити мед. опіку над селянами. Діяльна в громад.-політ. житті: належала до УПНР, УПТ ім. Ганни Барвінок, ін. укр. т-в і орг-цій, була близькою до УВО.

1925 відійшла від політ. діяльності. Керувала пластовими вправами молоді, навчала пластунів історії та географії України. Побувала на аудієнції в Папи Римського.

1939–41 – вчитель СШ, кер. Статистичного бюро в м. Львів, одночасно викл. г-зії та фахової шк. (1941–44). Наприкінці ДСВ відмовилася від еміграції, заявивши: "Я залишаюся з своїм народом". Від 1944 – ст. н. с. і зав. сектором економіки

й пром-ті Львів. відділу Ін-ту економіки АН УРСР, в. о. доц. каф-ри екон. географії Львів. ун-ту ім. І. Франка, викл. Ін-ту рад. торгівлі; 1946–48 – ст. н. с. відділу екон. географії Ін-ту економіки АН УРСР в м. Київ; 1948–49 – н. с. Природничого музею АН УРСР у м. Львів.

29.12.1949 заарештована за звинуваченням у держ. зраді та антирад. діяльності; 2.09.1950 за вироком Особливої наради при МДБ СРСР ув'язнена на 10 р. Покарання відбувала в Мордовських ВТТ (нині РФ), де протягом кількох років працювала на торфорозробках, пізніше палітурницею в б-ці. Звільнена 17.06.1956 відповідно до постанови Комісії Президії ВР СРСР про зменшення терміну ув'язнення до фактично відбутого зі зняттям судимості. Повернулася до Львова з підірваним здоров'ям, була позбавлена можливості займатися наук. працею. Жила на мізерну пенсію.

Авторка понад 73 праць, з яких опубл. бл. 50, у т. ч. спогадів: "На передодні великих подій. Власні переживання і думки 1912–1914" (1930), "Гандзя Дмитерко" (1932), "Мої спомини з шкільних літ" (1933), "3 воєнних усмішок" (1934), "Жінка-вояк" (1934), "Софія Галечко, в 25 річницю смерті" (1943), "Зі споминів Олени Степанівної, хорунжої Українських січових стрільців" (1994), "Записки старшого десятника Олени Степанівної (29 вересня – 1 грудня 1914 р.)" (2009); наук.-істор. і геогр. праць: "Сучасний Львів" (1943), "Мандруймо по рідному краю" (1943), "Архітектурне обличчя Львова" (1945), довідника "Кооперативи здоров'я" (1930) та ін.; ред. низки вид.

П. від раку в м. Львів, де й похована на Личаків. цвинтарі.

Ще за життя С. визнано національною героїнею. У роки ПСВ невідомий автор присвятив їй пісню "Про Маківку та Степанівну" (1915), а О. Курилас написав портрет С. 1991 на честь С. назвали одну з вулиць м. Львів. 20.12.2012 на корпусі геогр. ф-ту Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка урочисто відкрили й освятили меморіальну дошку С. 23.09.2013 ім'я С. присвоїли Львів. укр. гуманітарній г-зії з поглибленим вивченням українознавства та англ. мови. 2015 Львів. міськрада запровадила "Відзнаку

ім. Олени Степанівни", якою нагороджують жінок, що самовідданою працею зробили значний внесок у розвиток освіти, науки, к-ри й громад. сфери м. Львів.

Літ.: Дмитерко-Ратич Г. Відлітають сірим шнурком журавлі у вирій... (Жмут спогадів про Олену Степанів) // Свобода (США). 1963. 2 серп. С. 2; Олена Степанів – Роман Дашкевич: спогади, нариси / упоряд.: Г. Сварник, А. Фелонюк; передм. Я. Дашкевич. Львів, 2009; Ті, що відійшли від нас... Д-р Олена Степанів // Вісті Комбатанта. 1963. Ч. 4 (12). С. 73–74; Українська дівчина кадетом // Свобода (США). 1915. 20 лютого. С. 2; 23 лютого. С. 2.

Микола Лазарович

СТЕФАНІК

Василь Семенович

(14.05.1871–07.12.1936) – видатний укр. письменник, майстер малих жанрових форм, зачинатель експресіоністичної новели. Н. в с. Русів (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) у заможній сел. сім'ї. Початкову освіту здобув у рідному селі. Потім навч. у нар. шк. м. Снятин і Коломий. г-зії, з якої був виключений 1889 через участь у таємному гуртку й громад. активність. Гімназійні студії завершив у м. Дрогобич (нині Львів. обл.), де восени 1892 познайомився з І. Франком. 1892–1900 – студент мед. ф-ту Краків. ун-ту.

Почав писати в гімназійні роки, однак на якийсь час призупинив літ.-творчу активність. Зустріч у м. Краків з В. Морачевським та його дружиною, Софією з Окуневських, богема атмосфера "Молодої Польщі" наново відкрили С. "дорогу в світ" красного письменства. Написані в модерн. ключі ранні поезії в прозі не задовольнили редакторів. Зате опубл. в чернів. "Праці" (1897) оповідання та новели з життя покутського селянства й зб. "Синя книжечка" стали своєрідною естет. декларацією всього молодого письменницького покоління, зорієнтованого на мист-во форми. Заг.-європ. резонанс мали й наступні зб. новел С.: "Камінний хрест" (1900), "Дорога" (1901), "Моє слово" (1905). Предметом творчої зосередженості автора стали драм. ко-

лізії галиц.-укр. суспільності на етапі її переходу від традиційних до модерних форм, що сприймалося як фатум історії та світовий апокаліпсис. Причину такого екзистенціального становища герої С. пов'язують із руйнуванням тих духовних опор (насамперед ставлення до землі, як реліг.-міфологічної, священної сутності), на яких тримався патріархальний світ. Відповідні переживання породжують їхні психологічні драми й трагедії. Приблизно від 1901 С. мав творчу кризу й повернувся до літ. діяльності 1916 ("Діточа пригода", "Сини"). У цей 2-й період, що тривав до 1933, написав 23 новели, які ввійшли до зб. "Земля" (1926) і ювіл. вид. "Твори" (1933).

Водночас і паралельно, а особливо в періоди творчих пауз, С. проводив активну громад.-політ. діяльність, хоча загалом вважав її в галиц. проявах більше фарсом і "комедіанством", ніж серйозною фаховою дією. Від студент. років належав до РУРП (згодом УРП), та не приймав ні соціаліст. ідеології, що лежала в основі її діяльності, ні антиклерикальної позиції багатьох її лідерів. Щодо орг. засад партії теж був невисокої думки. Попри те залишався вірним радикалам майже до кін. життя. Така парт. постійність пояснюється тим, що, з одного боку, РУРП покликана була захищати інтереси селянства, послом у л-ру від якого він був, з ін. – С. гидував усяким, а передусім парт., перебіжництвом. За 3 тижні до смерті все-таки офіційно вийшов з партії.

1908–18 С. був послом до Держ. Ради у Відні від 58-го округу (пов. Городенка–Снятин–Заліщики). У парламенті промов майже не виголошував, бо вважав їх малоефективними, зате проводив величезну роботу в окрузі, захищав селян від зловживань адм. влади. Займався орг.-цією читальень "Просвіти", нар. вічами, святкуваннями Шевченкових роковин.

Після розпаду Австро-Угор. імперії як колиш. посол брав участь у роботі укр. Конституанти в м. Львів, після Листопадового чину й проголошення ЗУНР – у засіданнях УНРади в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ). Від портфеля міністра земельних справ відмовився, мотивую-

СТЕФАНІК
Василь Семенович

СТЕФАНИШИН
Антін Савович

СТЕФАНИВ
Гнат Петрович

чи своє рішення відсутністю відповідних задатків, досвіду й умінь. Як заст. голови галиц. делегації був на святі соборності 22.01.1919 в м. Київ. Про цю поїздку не любив згадувати: мабуть, тому, що скрізь бачив хаос і розруху, а полишати столицю довелося спішно перед нашествиям ЧА; розумів С. і ймовірні наслідки бездарного урядування соціаліст. кер-ва Директорії для Галичини. У роботі УНРади С. брав участь до 05.1919, коли уряд ЗУНР змусили емігрувати за р. Збруч, а С. повернувся до с. Русів.

За польс. окупац. режиму відмовився балотуватися на посла до сейму, продовжував захищати селян завдяки своєму авторитетові як письменника від урядового свавілля. Уся повоєнна творчість С. – це гучний протест у худож. слові проти держ.-поліційного режиму. Від 1930 С. тяжко хворів.

П. і похований поряд із могилами батьків на сільс. цвинтарі с. Русів.

Лім.: Василь Стефаник у критиці та спогадах: Статті, висловлювання, мемуари / упоряд., вступна стаття та прим. Ф. Погребенника. К., 1970; *Клиновий Ю.* Моїм синам, моїм приятелям: Статті й есеї. Едмонтон; Торонто, 1981; *Костащук В.* Володар дум селянських. Ужгород, 1968; *Піхманець Р.* Із покутської книги буття: Засади художнього мислення Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича. К., 2012; *Франко І.* Старе й нове в сучасній українській літературі // *Франко І.* Зібрання творів: у 50 т. Т. 35. К., 1982. С. 99–112.

Роман Піхманець

СТЕФАНИШИН

Антін Савович

(псевд.: Антін Вартовий, Тонько; 1897–18.01.1972) – військ. діяч. Н. в м. Долина (нині Івано-Франк. обл.).

Вояк УГА (1918–19) Хорунжий ДА УНР (1919–20).

Бойовий референт повітов. команди УВО Долинщини (12.1920–22), бойовий референт Стрий. окружної команди УВО (1922). Заарештований польс. поліцією 1922, вийшов на волю 1923. 1923 мав справу у військ. окружному суді м. Люблін (нині Польща) за звинуваченням у саботажі. Працював учи-

телем у м. Долина (нині Івано-Франк. обл.). Чл. Летючої бригади УВО. Вдруге заарештований у м. Бережани (нині Терноп. обл.), вийшов на волю через кілька місяців. Утретє заарештований польс. поліцією 10–17.06.1925 в м. Львів; учетверте 17.09.1925, суджений на "процесі поштовців" у Львові 1.06–1.07.1926, визнаний невинним. Працівник ред. газ. "Вісті з Лугу" (1926). Заарештований 27.01.1927 в м. Долина за підозрою в участі у вбивстві куратора С. Собінського, суджений у Львові 25.01–13.03.1928, звільнений. Їздив до м. Харків за допомогою для УВО (09–11.1929), через що отримав догану від трибуналу УВО. За відомостями польс. поліції – ад'ютант крайового коменданта УВО Ю. Головінського (1930). Заарештований польс. поліцією 23.08.1930 у Львові, за деякий час звільнений.

Відійшов від УВО, займався журналістикою, працював учителем у м. Долина (1935–38), став чл. ФНЄ. Автор слів "Пісні націоналістів" та "Гімну луговиків", повісті "Бронза", п'єси "У сумерках віків", зб. поезій "Кличе дзвін". 1941–44 – заст. окружного коменданта укр. поліції в м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.). Після війни на еміграції.

П. у м. Чикаго (шт. Іллінойс, США).

Лім.: *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 рр. К., 2007.

Микола Посівнич

СТЕФАНИВ

Гнат Петрович

(10.02.1886–21.06.1949) – військ. діяч ЗУНР. Брат старшин УГА Тита, Зенона й Кліма Стефанівих. Н. в с. Топорівці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї дир. шк. Випускник Коломий. г-зії (1902), австр. кадет. шк. м. Львів (1906). Активний учасник укр. сокільського та січового руху. З 1907 – офіцер 10-го Перемишл., 35-го Золочів. піх. полків австро-угор. армії.

У роки РСВ – команд. сотні УСС на Сх. фронті. 1915–17 перебував у рос. полоні. З 11.1918 – в УГА. Кер. Листопадового чину в м. Золочів (нині Львів. обл.), команд. Золочів. військ. округи. 9.11–10.12.1918 – начальний комендант УГА в м. Львів. 12.11.1918 іменованій

полковником УГА. Організатор бойових груп "Схід", "Старе Село", "Щирець", "Рудки", "Глибока", "Північ". З 10.12.1918 – комендант Золочів. ОВК. Наприкінці 12.1918 виїхав до м. Київ, де вступив до ДА УНР. Команд. стрілець. полку, резервної бригади, 3-го кінного полку Окремої кінної д-зії, комендант обозу ДА УНР, учасник 1-го зимового походу Армії УНР, команд. кінного полку. З 05.1920 – військ. аташе УНР у м. Ужгород (нині Закарп. обл.).

Учасник оборони Карпат. України. У 03.1939 емігрував до м. Відень. Згодом проживав на Лемківщині. 1944 переїхав до Німеччини. Уряд УНР в екзилі 1947 надав С. звання ген.-хорунжого. Автор спогадів.

П. і похований у м. Регенсбург (нині ФРН). Іменем С. названо вулиці в м. Золочів і с. Топорівці.

Тв.: Стефанів Г. За Львів // Український Скиталець. 1923. Ч. 21/22. С. 8–12.

Літ.: Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на західних землях України. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірالی. Львів; Харків, 2007; *Омельянович-Павленко М.* Спогади українського командарма. К., 2002.

Микола Литвин

СТЕФАНІВ Зенон Петрович

(22.07.1902–10.01.1976) – історик, військ. і громад. діяч. Брат старшин УГА Гната, Тита й Кліма Стефанівих. Н. в с. Топорівці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї дир. шк.

З 06.1918 – у складі Запорізьк. піх. полку армії УД, згодом у корпусі Січових стрільців. Учасник бою біля с. Мотовилівка (нині Фастів. р-ну Київ. обл.). Поранений під час боїв за м. Київ 11.1918. 23.12.1918 повернувся до Галичини. До 04.1919 хворів на "іспанку". 19.04.1919 зголосився добровольцем до Коломий. ОВК. Воював у складі Гуцул. куреня. 24.05.1919 іменованій підхорунжим. У ході Чортків. офензиви – у четі зв'язку

9-ї Белз. бригади. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ, а також боїв з більшовиками й денікінцями. 7 разів перехворів на тиф. Згодом у складі ЧУГА. 29.04.1920 потрапив до польс. полону. Перебував у таборі полонених м. Проскурів (нині Хмельницький), згодом на розподільній ст. м. Стрий (нині Львів. обл.), таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений у 01.1921.

Повернувся до Галичини. Чл. УВО. Служив у польс. армії. Працював у редакції газ. "Життя Покуття" (м. Коломия). Співавтор "Історії українського війська". З 1937 – ред. газ. "Життя Покуття". Воював у складі д-зії "Галичина", 1945 – сотник 1-ї д-зії УНА.

1949 емігрував до США. Чл. УНС. Дир. Укр. військ.-істор. ін-ту НТШ в м. Нью-Йорк. Ред. військ. матеріалів до ЕУ. П. у м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі). Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Тв.: Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. Історія Українського Війська (від княжої доби до 20-х рр. ХХ ст.). Львів, 1992; *Стефанів З.* Від Слав'янська до Тухолі: спомини підхорунжого. Коломия, 1933; *Його ж.* Два роки в українській армії // ЛЧК. 1932. Ч. 9. С. 8–10; Ч. 10. С. 9–12; Ч. 11. С. 13–16; Ч. 12. С. 6–8; *Його ж.* Коротка історія українського війська. Львів, 1937; *Його ж.* Під прапором слави: історія Українського війська. Львів, 1938; *Його ж.* Українські Збройні Сили в 1917–1921 рр. : воєнно-історичний нарис: у 3 т. Коломия, 1934–35.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатай-

**Співробітники
Українського військово-
історичного інституту
НТШ у м. Нью-Йорк.
Зенон Стефанів стоїть
крайній справа**

СТЕФАНІВ
Клим Петрович

СТЕФАНІВ
Тит Петрович

чук. Коломия, 2019. С. 156–157; В Нью-арку помер сотник Зенон Стефанів // Свобода 1976. Ч. 7. 13 лютого. С. 1; Св. п. Зенон Стефанів // Свобода 1976. 20 січ. Ч. 12. С. 7; *Чапленко Н.* Про топорівський рід Стефанових // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. С. 782–785.

Микола Вітенко

СТЕФАНІВ
Клим Петрович

(11.03.1890–19.02.1963) – педагог, військ. і громад.-політ. діяч. Брат старшин УГА Гната, Зенона й Тита Стефанівих. Н. в с. Топорівці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї дир. шк. 1914 закінчив гімназійні студії в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Учасник ПСВ. Четар УГА з 11.1918. Команд. скорострільної сотні 1-го куреня 9-ї Белз. бригади УГА. Воював проти більшовиків і денікінців. 1.08.1919 іменованний поручником. З кін. 1919 – у ДА УНР.

Після повернення до Галичини – чл. УВО. Працював учителем, дир. шк. с. Дзвиняч (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.), Устечко (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). З 1926 – посол до сейму Польщі від УРП. Зазнав переслідувань польс. владою. 1930 обраний головою сільс. громади с. Пороги (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). З 10.1939 працював учителем у шк. с. Яблунька (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). 26–28.10.1939 – делегат Нар. зборів Зх. України в м. Львів.

1941–44 – дир. шк. с. Устечко. 1944–58 – дир. шк. с. Яблунька; після виходу на пенсію ще протягом певного часу вчителював у цій же шк.

П. і похований у с. Яблунька.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 156–157; *Мохорук Д.* Творці історії села. Т. 3. Косів, 2006. С. 241–244; *Чапленко Н.* Про топорівський рід Стефанових // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. С. 782–785.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

СТЕФАНІВ

Тит Петрович

(20.08.1894–23.06.1966) – адвокат, д-р права, поручник УГА, громад. діяч. Брат старшин УГА Гната, Зенона й Кліма Стефанівих. Н. в с. Топорівці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї дир. шк. 1914 закінчив навч. в г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

З поч. війни мобілізований до австр. армії, домігся переведення до Легіону УСС. Під час одного з боїв потрапив до рос. полону, повернувся 1917. У часи ЗУНР – у лавах УГА, іменованний поручником, воював з поляками, більшовиками й денікінцями. Навесні 1920 в складі ДА УНР брав участь у боях проти ЧА. Восени 1920 з групою ген. А. Кравса перейшов на тер. ЧСР.

Навч. на правн. ф-ті Празьк. ун-ту, д-р права. Повернувся до Галичини. Пройшов адвокат. стажування, працював адвокатом на Львівщині; провадив громад.-культ. роботу, за що 1939 був арештований польс. поліцією, засланий до табору м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). 1943 вступив до д-зії "Галичина", воював сотником.

Після ДСВ емігрував до Великої Британії. Проживав у м. Бірмінгем, займався громад. діяльністю, був чл. Об'єднання українців у Великій Британії, Союзу колиш. вояків-українців.

П. у м. Лондон, де й похований на кладовищі Св. Патрика.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; Городенщина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978; *Мохорук Д.* Село моє Топорівці. Т. 3. Косів, 2006.

Степан Кобута

СТЕФАНОВИЧ

Олександр Симеонович

(17.07.1847–23.05.1933) – греко-католич. священник, громад.-політ. діяч, депутат УНРади. Н. в с. Озеряни (нині Тлумач. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священника. Здобув освіту в шк. оо. василіан м. Бучач (нині Терноп. обл.). 1867 завершив студії в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Навч. на теолог. ф-ті Львів. та Віден. ун-тів (1873). Засн. таєм-

ного т-ва "Громада" в Станиславів. г-зії. Катехит чол. та жін. учител. семінарій м. Львів (1873–1907). Чл.-засн. НТШ. Учасник Львів. синоду 1891. Делегат митрополичої консисторії до Львів. міськ. шкільн. ради. Чл. Гол. виділу т-ва "Просвіта". Співзасн. час. "Діло". Чл. "Нар. ради". Співробітник укр. екон. установ: "Народна торгівля", Краєвий союз кредитовий, "Достава". Чл.-засн. УПТ. Почесний чл. т-в: "Рідна школа", "Просвіта", св. Ап. Павла, "Учительська громада". Автор 1-ї всеукр. бібліографії за 1877, 1878, 1879. Автор 1-го шкільн. підручника з історії церкви (1878).

Чл. ради "Нар. дому" у Львові (1916–19). Діяч УНДП, чл. ТНК (1913–19). Учасник засідань укр. Конституанти (м. Львів, 18–19.10.1918), делегат від УНДП. Співзасн. УНДО.

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Відзначені за заслуги для народу. Почесні члени "Просвіти". О. Стефанович Александер // Народній ілюстрований Календар Товариства "Просвіта" на звичайний рік 1930. Львів, 1929. С. 172–175; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 251–284; Наш помяник. о. Олександр Стефанович // Народній ілюстрований Календар "Просвіти" на звичайний рік 1935. Львів, б/р. С. 90; Некрольоги. † о. Олександр Стефанович // Українська Школа. Львів, 1933. Червень. Ч. 6–7. С. 121; Павлишин О. Стефанович Олександр // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови і Р. Шуста. К., 2001; Його ж. Стефанович Олександр // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упоряд. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1160.

Олег Павлишин

СТЕФАНІУК

Євген

(13.11.1899 – д. і м. с. н.) – хорунжий. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студент правн. ф-ту.

В австр. війську закінчив 1-річну старшин. шк. й телефонічний курс. З 1.09.1918 служив у запасному коші 24-го піх. полку. Брав участь у боях за

м. Львів, де 6.11.1918 був поранений і потрапив до поляків у полон. Додому відпущений 3.01.1920. Подався до м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3520. Оп. 2. Спр. 133. Арк. 4.

Петро Сіреджук

СТЕФ'ЮК

Юрій Матвійович

(30.08.1896–07.11.1979) – четар УГА, реліг. і громад. діяч. Н. в с. Хлівище (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1908 навч. в держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці, 1909–15 – в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.).

Під час 2-ї рос. окупації евакуйований на пд. краю, де у 04.1915 був покликаний до війська призовною комісією в м. Гура-Гумора (нині Гура Гуморулуй, Румунія). Військ. службу розпочав у 04.1915 однорічним добровольцем 24-го піх. полку. Влітку 1916 склав військ. іспит зрілості. 1916–17 перебував при кадрі 24-го піх. полку в м. Фройденталь (нині Брунталь, Чехія). У 06.1917 закінчив офіцер. шк., був іменований хорунжим піхоти в резерві. Воював на Італ. фронті, з 09.1917 – на Сх. фронті на Буковині й у Галичині. У 03.1918 в складі 24-го полку стрільців виїхав на Наддніпрянщину, де полк займав позиції в р-ні м. Маріуполь (нині Донец. обл.). Влітку 1918 – хорунжий гарнізону м. Волноваха (нині Донец. обл.). 1918 іменований лейтенантом піхоти в резерві 24-го полку стрільців.

Став на службу до укр. армії в 11.1918 як четар у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). У складі Коломий. куреня 21.11.1918 вирушив на фронт біля м. Львів. Під час Чортків. офензиви поранений у боях біля р. Золота Липа в серед. 06.1919. 30.08.1919 у складі 3-го куреня полку ім. П. Дорошенка ввійшов до м. Київ. 31.08.1919 потрапив у денікін. полон. Був інтернований у таборі військовополонених Дарниця (нині ч. м. Київ), звідки втік з товаришами 9.10.1919 за допомогою повстанців от. Зеленого (Д. Терпила). Після загибелі от. Зеленого в бою з денікінцями непо-

СТЕФ'ЮК
Юрій Матвійович

СТЕЦА
Остап Антонович

далік м. Канів 13.10.1919 у складі малої групи галиц. утікачів вирушив у напрямку м. Вінниця, де через 2 тижні добрався до НКГА. Був приділений до обозної валки 3-го корпусу УГА, яка стояла тоді в м. Деражня (нині Хмельн. обл.). Захворів на плямистий тиф. 2.03.1920 повернувся до своєї ч., отримав команду над 3-ю сотнею 2-го куреня 8-ї бригади 3-го корпусу УГА. У 04.1920 воював на польс. фронті в околицях м. Муровані Курилівці (нині смт Вінниц. обл.), 25.04.1920 потрапив до польс. полону. На поч. 05.1920 етапований до табору м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 19.02.1921. Нелегально перейшов польс.-рум. кордон біля м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), повернувся додому. Заарештований у с. Хлівище (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) рум. таємною поліцією, був ув'язнений на 6 місяців у фортеці Фогараш (нині м. Фегераш, Румунія).

Після звільнення студіював на теолог. ф-ті Чернів. ун-ту, чл. т-ва укр. студентів богословів "Правосл. акад-я" в м. Чернівці. 1925 рукоположений у священника. Працював священником-пом. у різних місцевостях Пд. Буковини – м. Кимполунг, Арбора (1926–29), с. Пояни (нині всі Румунія). З 1936 – парох у с. Яблуниця (нині Путил. р-ну Чернів. обл.).

У 10.1940 разом з родиною виїхав до Німеччини в рамках репатріаційного процесу між СРСР та Німеччиною. Через Перемишль (нині Польща) прибули до переселенського табору буковинців біля м. Бреслау (нині Вроцлав, Польща). Разом з ін. укр. правосл. священниками влаштовував урочисті відзначення великих нац. і реліг. свят. Спільно зі священником М. Тарновецьким 5.05.1941 відправив панахиду в річницю загибелі вождя ОУН Є. Коновальця. Після поч. нім.-рад. війни й відступу більшовиків з Галичини переїхав з родиною до м. Львів. Працював бухгалтером в УЦК, щонеділі відправляв богослужіння в колиш. буковин. правосл. церкві Св. Георгія.

З наближенням рад. армії до м. Львів у 04.1944 був евакуйований до м. Криниця (нині Криниця-Здруй Но-

восондецького пов. Малопольс. в-ва, Польща). У 07.1944 виїхав до Австрії, звідти в околиці м. Дрезден (нині ФРН). Працював на з-ді, пережив амер. бомбардування м. Дрезден у 02.1945. Через хворобу дружини не зміг евакуюватися на Зх. Разом з ін. оstarбайтерами з Німеччини був вивезений рад. військовими в околиці м. Львів. Звідти повернувся на Буковину, де отримав місце священика в м. Сторожинець (нині Чернів. обл.), працював священником Георгіївської церкви, згодом благочинним Сторожинец. р-ну. Після закриття більшовиками Георгіївської церкви до 1970 служив у храмі на пд. околиці (Майдан) м. Сторожинець.

П. і похований у м. Сторожинець.

Літ.: Волицький В. На Львів і Київ. Воєнні спогади 1918–1920. Торонто, 1963. С. 227–236; Звідомлене Дирекції ц. к. державної гімназії в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 100; *Ілащук В.* В денікінському полоні в Дарниці 1919 р. // Вісті Комбатанта. 1973. Ч. 4. С. 15–31; Ч. 5–6. С. 25–57; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 29 берез.; *Левицький В.* Останній акт трагедії Української Галицької Армії (УГА). (З моїх споминів про 2 куринь, 8 бригади, III корпусу, після його відвороту з Києва у вересні 1919 р.) // Свобода. 1932. 31 жовт.; 7 листоп.; *Лижник Я.* За Україну, за її волю... Колишній офіцер Української Галицької Армії чверть століття був священником у Сторожинці // Буковина. 2010. 22 жовт.

Володимир Старик

СТЕЦА

Остап Антонович

(18.07.1900–23.03.1978) – укр., рад. і польс. військ. діяч. Генерал-майор ЧА і бригадний генерал Польс. війська, чл. К-ту нац. безпеки ПНР. Н. в с. Команча (нині Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сім'ї залізничника.

Під час ПСВ добровільно вступив до Легіону УСС. 30.09.1916 потрапив до рос. полону. 1917 звільнився з полону, повернувся до УСС. З 11.1918 – стрілець УГА, згодом у ЧУГА. Після переходу УГА на бік армії УНР залишився в ЧА, брав участь у боях проти армії Н. Махна. 1932 закін-

чив навч. у Військ. акад-ї ім. М. Фрунзе в м. Москва. З 1937 – викл. Свердловського піх.-кулемет. уч-ща, 1940 отримав звання підполковника, викладав у Вищій штабній шк. в Москві. З 03.1941 – викл. Військ. акад-ї ім. М. Фрунзе.

20.04.1944 скерований до Польс. війська, де прослужив на різних командних посадах до кін. 1955. Готував рапорти щодо б-би з підпіллям ОУН та УПА на тер. Польщі. Співавтор більшості підготовлених польс. Ген. штабом для операції “Вісла” документів, концепції переселення українців з етніч. укр. земель пд. сх. Польщі на пн. зх. Польщі. 1956 повернувся до СРСР.

П. у м. Москва.

Лит.: Królikowski J. Generałowie i admirałowie Wojska Polskiego 1943–1990. T. 3: M–S. Toruń, 2010; Misilo E. Akcja “Wisła”. Dokumenty. Warszawa, 1993.

Олег Стецишин

СТЕЦЬОК

Григорій Йосипович

(29.11.1887–10.12.1971) – правник, громад. діяч. Н. в с. Гнилички (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль (1900–08) та Львів. ун-ті; д-р права.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Належав до управи стрілець. “Кружка заг. добра”, ств. для пожвавлення та впорядкування праці в Коші УСС. Діяльний на засіданнях “Викладового кружка” – осередку, де стрілець. молодь мала зміцнюватися ідейно й готуватися до майбутньої сусп. праці; виступав з доповідями.

У період ЗУНР, як старшина 1-го корпусу УГА, брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Після переходу армії на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. На поч. 1920 в м. Балта (нині Одес. обл.), де перебувала НКГА, – гол. ред. час. “Перелом”. 02–04.1920 – у складі ЧУГА. 1920–22 – у польс. таборах для інтернованих укр. вояків.

У міжвоєн. час, як правник, працював у м. Підгайці (нині Терноп. обл.); захищав українців на політ. процесах у судах. Діяльний у громад. житті, багатолітній голова повітов. філії т-ва

“Просвіта”, належав до УНДО. Після встановлення рад. влади на ЗУЗ 1939 перебрався на Зх. Під час нім. окупації в м. Бережани (нині Терноп. обл.) займався адвокат. практикою (за ін. даними – нотаріус); 1943 – голова окружного Укр. допомогового к-ту, очолював “вербункову комісію” до д-зії “Галичина”.

1944 виїхав до Німеччини, належав до проводу Станиці УСС м. Регенсбург (1948). 1950 емігрував до США, де брав участь у громад. житті укр. діаспори, чл. Братства УСС у м. Чикаго (шт. Іллінойс).

П. у м. Чикаго, де й похований на укр. катол. цвинтарі.

Лит.: Бережанська Земля: історично-мемуарний збірник / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970. С. 268; Гуцал П. Стецюк Григорій Йосипович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 597; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Підгаєцька земля: Історично-мемуарний збірник / ред. кол.: О. Яворський, І. Дурбак, І. Корницький та ін. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 199, 204, 326, 333, 337, 339, 343, 489, 656; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 332.

Микола Лазарович

СТОЛИЦЯ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ – М. ЛЬВІВ

Укр. політ. провід Галичини й Буковини, проголошуючи самост. д-ву в межах укр. етніч. земель Австро-Угор. імперії, обрав столицею Львів. Місто було важливим політ.-адм. і фінансовим центром Галичини, ключовим вузлом комунікацій краю та військ. командування. З 2-ї пол. 19 ст. – гол. осередок нац. відродження та політ. життя півавстр. українців. Місце розташування митрополічної резиденції та консисторії ГКЦ.

Ситуацію ускладнював специфічний етніч. склад нас. міста. Згідно з даними статистичного бюро, Львів 1918 налічував 195796 мешканців. З них поляки (римо-католики) становили 54 %, українці – 13 %, євреї – 32 %, ін. національності – 1 %. Львів був важливим

СТЕЦЬОК
Григорій Йосипович

**Площа Ринок у м. Львів
уранці 1.11.1918**

політ. і культ. центром польс. нац. руху в умовах бездержавності цього народу. У м. Львів більшість містян – держ. урядовців, фахівців у різних галузях економіки, фінансів та комунікацій були польс. національності. На відміну від українців, які мали обмаль своїх представників у командному складі австр. армії, у Львові проживало чимало офіцерів польс. національності та легіоністів. Відповідно поляки мали найбільше реальних шансів оволодіти галиц. центром у момент розпаду Австро-Угор. імперії та планували прилучити м. Львів і цілу Галичину до відроджуваної польс. д-ви.

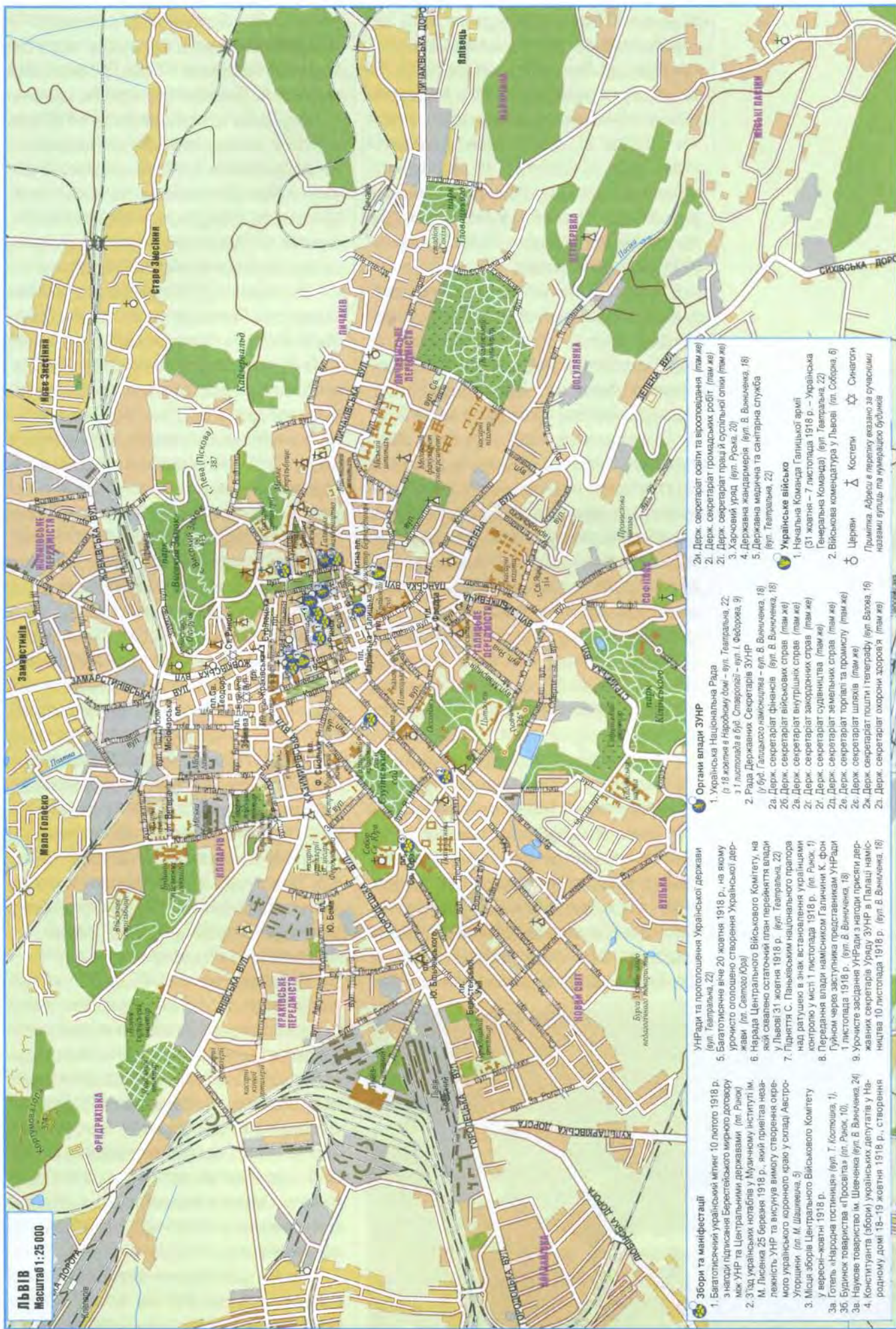
На підставі цісар. маніфесту від 16.11.1918 у Львові 18–19.10.1918 скликано Конституанту – УНРаду. Згідно зі Статутом, ухваленим 1.10.1918, до складу УНРади ввійшли: укр. депутати обох палат австр. Держ. Ради (Парламенту й Палати панів), крайових сеймів Галичини й Буковини та по 3 представники укр. політ. партій цих земель. Укр. провід Закарпаття не делегував своїх представників до м. Львів. Функції Президії УНРади 18–19.10.1918 у Львові виконувала Президія УПР на чолі з Є. Петрушевичем.

19.10.1918 УНРада ухвалила постанову про утворення Укр. Д-ви на

укр. етногр. землях Австро-Угорщини. Водночас Конституанта закликала нацменшини цієї тер. організуватися та вислати своїх представників пропорційно кількості нас. до УНРади; євреїв визнано за окрему національність. Національно свідоме укр. нас. Сх. Галичини сподівалося, що Конституанта ухвалить рішення про приєднання ЗУЗ до УД на Наддніпрянщині. За таку ухвалу виступали делегати від УСДП, студент. молоді й деякі депутати з Буковини. Натомість Президія УНРади наполягла на рішенні, що передбачало створення окремої самост. д-ви.

УНРада, утворивши 3 делегації (Львів., Віден. та Буковин.), безрезультатно домагалася від австр. уряду офіц. передачі їй влади в Сх. Галичині й Буковині. Галиц. провідники УСДП 30.10.1918 утворили Укр. к-т оборони міста Львова. Скликані в залі т-ва "Сокіл" збори делегатів підльвів. сіл звернулися до УНРади з вимогою негайно перебрати до своїх рук владу в Сх. Галичині. Однак провід Львів. делегації намагався діяти максимально легітимно, очікуючи відповідної урядової ухвали з австр. столиці.

Офіц. документ про передачу влади з м. Відень не надходив, а намісник – граф К. Гуйн відмовлявся виконувати

Львів
Масштаб 1:25 000

- Збори та маніфестації**
1. Батогатислений український мітинг 10 лютого 1918 р. з нагоди підписання Берестейського мирного договору між УНР та Центральними державами (пл. Ринок)
 2. 3-тє українських нотаблів у Музичному інституті ім. М. Лисенка 25 березня 1918 р., який привітав незалежність УНР та висунув вимогу створення окремого українського коронного краю у складі Австро-Угорщини (пл. М. Шашкевича, 5)
 3. Міся зборів Центрального Військового Комітету у вересні-жовтні 1918 р.
За Готель «Народна гостиниця» (пл. Т. Костюшка, 1),
36. Будинок товариства «Прогрес» (пл. Ринок, 10),
3в. Наукове товариство ім. Шевченка (пл. В. Вільчичка, 24)
 4. Конституанта (збори) українських депутатів у Народному домі 18–19 жовтня 1918 р., створення
- УНР та проголошення Української держави**
1. Укравіська Національна Рада
з 1 лютого в Народному домі – вул. Теллерська, 22;
 2. Рада Державних Секретарів ЗУНР
(у буд. Галицького намісництва – вул. В. Вільчичка, 18)
 - 2а. Держ. секретаріат фінансів (пл. В. Вільчичка, 18)
 - 2б. Держ. секретаріат військових справ (там же)
 - 2в. Держ. секретаріат внутрішніх справ (там же)
 - 2г. Держ. секретаріат закордонних справ (там же)
 - 2д. Держ. секретаріат судництва (там же)
 - 2е. Держ. секретаріат земельних справ (там же)
 - 2ж. Держ. секретаріат торгівлі та промислу (там же)
 - 2з. Держ. секретаріат пошти і телеграфу (вул. Валуа, 16)
 - 2и. Держ. секретаріат охорони здоров'я (там же)
- Органи влади ЗУНР**
1. Укравіська Національна Рада
з 1 лютого в Народному домі – вул. Теллерська, 22;
 2. Рада Державних Секретарів ЗУНР
(у буд. Галицького намісництва – вул. В. Вільчичка, 18)
 - 2а. Держ. секретаріат фінансів (пл. В. Вільчичка, 18)
 - 2б. Держ. секретаріат військових справ (там же)
 - 2в. Держ. секретаріат внутрішніх справ (там же)
 - 2г. Держ. секретаріат закордонних справ (там же)
 - 2д. Держ. секретаріат судництва (там же)
 - 2е. Держ. секретаріат земельних справ (там же)
 - 2ж. Держ. секретаріат торгівлі та промислу (там же)
 - 2з. Держ. секретаріат пошти і телеграфу (вул. Валуа, 16)
 - 2и. Держ. секретаріат охорони здоров'я (там же)
- Українське військо**
1. Начальна Команда Галицької армії
(31 жовтня – 7 листопада 1918 р. – Укравіська
Генеральна Команда) (вул. Теллерська, 22)
 2. Військова команда в у Львові (пл. Соборна, 6)
- Церкви ⚙ Костели ⚡ Синагоги
- Примітка. Адреси в переліку вказано за сучасними
назвами вулиць та нумерацією будинків

рішення УНРади. Виникла загроза, що утворена в м. Краків 28.10.1918 ПЛК прибуде до Львова та, опираючись на чисельну перевагу поляків у держустановах, встановить свою владу в місті й краї. Відтак 31.10.1918 конспіративний УЦВК (кер. – сот. УСС Д. Вітовський) ухвалив постанову про встановлення укр. влади збройн. силою та узгодив це рішення з головою Львів. делегації УНРади К. Левицьким.

Укр. військ. штаб розташувався в Нар. домі. Командування укр. силами доручено Д. Вітовському, заст. став пор. П. Бубела. Комендантом міста призначено полк. М. Мариновича, його заст. – С. Горука, комендантом поліції – Л. Огоновського. Гол. збройн. силою українців стали укр. стрільці й старшини, які становили більшість особового складу австр. ч., розквартированих у м. Львів.

Збройн. чин у Львові українці розпочали вдосвіта 1.11.1918 – встановили контроль над ключовими об'єктами міста: Гол. пошту з телефонною і телеграфною станціями, радіотелеграфну станцію, залізн. вокзали – Головний і Підзамче та ст. Личаків, будинки міськ. ратуші, Держ. жандармерії, Галиц. намісництва, Крайового сейму, Фінансової дирекції, Корпусної команди, усі військ. казарми й склади боєприпасів і спорядження. Тимчасово перервали телефонний зв'язок, залишивши телеграфний тільки на лінії Львів–Київ. Рух поїздів у зх. напрямку затримали, зате в пд. та сх. напрямках не припинили. Кожен з команд, виконував завдання щодо роззброєння вояків-неукраїнців. Укр. відділи підняли на вежі міськ.

ратуші, над будинком Намісництва й на ключових держ. спорудах міста синьо-жовті прапори. О 7:00 Д. Вітовський доповів К. Левицькому про те, що влада в м. Львів перейшла до рук УНРади. Українці випередили польс. активістів на добу. Вояки-чужинці, розквартировані у Львові, заявили про свою нейтральність й окремими відділами прямували з казарм до місц. комендатури, звідки їх відкомандирували додому.

Укр. провід дотримувався правових процедур. Пополудні 1.11.1918 делегація УНРади (К. Левицький, С. Голубович та Л. Цегельський), на підставі доконаного факту встановлення влади, зажадала від графа К. Гуйна офіційно передати держ. адміністрацію Сх. Галичини до рук УНРади. Намісник офіційно передав свої повноваження заст. – українцеві В. Децикевичу. Той, покликаючись на цісар. маніфест від 16.11.1918, передав владу УНРаді. Укр. делегати доручили В. Децикевичу тимчасово керувати справами намісництва. Того ж дня УНРада іменувала К. Левицького нач. укр. ч. Галичини, до завершення формування виконавчих органів влади. Міську поліцію очолив С. Баран, котрий перейняв повноваження з рук дир. поліції Ю. Райнлендера. Військ. адміністрація краю формально перейшла до українців пізніше. За дорученням УНРади 3.11.1918 підполк. М. Маринович, адвокат М. Новаковський та інж. Т. Шухевич домоглися в командування австр. військ у Галичині (ген. Р. Пфедфер) спец. акта про передачу УНРаді військ. командування та прав на військ. майно.

Українці не перебирали міськ. управління та самоврядування. Магістрат і міськрада Львова й надалі діяли в межах своїх повноважень. Натомість встановлено укр. адміністрацію у Львів. пов. (комісар С. Витвицький). УНРада утрималася від будь-яких експропріаційних акцій і не націоналізувала фінансові установи міста й краю. На мурах Львова з'явилися відозви укр. влади, які пояснювали населенню мету збройн. повстання.

Проти укр. влади зорганізувалися польс. підпільні військ. орг-ції (Polska Organizacja Wojskowa, Polskie Kadry

**Українські стрільці
на площі Ринок
у м. Львів 11.1918**

Wojskowe, Polski Korpus Posylkowy), а також 1,5 тис. добровольців (переважно учнів та студент. молодь – т. зв. львів. орлята). Польс. підрозділи очолив капітан Ч. Мончинський і командував 2 тактичними групами: капітана З. Татара-Трешньовського й капітана М. Борути-Спеховича, які разом із запільними відділами налічували 6 тис. вояків. Бойові дії із зах. ч. міста (в р-ні Шк. Сенькевича (нині вул. Залізняка, 21) та Будинку техніків (нині вул. Горбачевського, 18), радіостанції в с. Зубра (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) й на Гол. залізн. вокзалі) 5.11.1918 перемістилися до Вулицьких казарм (нині р-н вул. Кн. Ольги, 5–7), під Цитадель, до Єзуїтського парку (нині парк ім. І. Франка), вул. Бема (нині вул. Ярослава Мудрого) та біля казарм Фердинанда (нині забудова між вул. Городоцькою та Шевченка), Гол. пошти, Гицлівської гори. Тимчасове перемир'я поляки використовували для отримання допомоги та перегрупування своїх сил. Втрата українцями Гол. вокзалу та залізн. лінії Перемишль–Львів дозволила польс. силам у галиц. столиці регулярно отримувати підкріплення особовим складом, боєприпасами та продовольством із центр. р-нів Польщі.

Українці за час свого правління не переслідували ані польс. цивільного нас. міста, ані інституцій; виходили друком польс. газети. На поч. 11.1918 у Львові, задля утримання ладу й захисту мешканців єврейс. кварталів, ств. відділи єврейс. міліції.

Польс.-укр. збройн. конфлікт за м. Львів до серед. 11.1918 переріс у повномасштабну фронтову війну, яка розділила місто на 2 ворогуючі ч. Розгортання бойових дій поставило укр. владу в місті у вкрай важке становище. Харчовий уряд подбав про забезпечення продовольством найбіднішого нас., організував спец. кухні, які роздавали гарячі обіди нужденним.

Однак укр. військ. сил у Львові було замало, щоб втримати столицю у своїх руках. 20.11.1918 до Львова дісталися потягом краків. відділи підполк. М. Карашевич-Токаржевського (бл. 1370 вояків). Їхній наступ на укр. позиції, скоординований з групою М. Бору-

ти-Спеховича, переламав ситуацію на користь поляків. Укр. військо й уряд ЗУНР, під натиском противника, проти ночі 22.11.1918 покинули місто. Відступивши зі Львова, укр. ЗС перегрупувалися та оточили місто.

22–24.11.1918, після відходу з міста українців, польс. вояки й місц. бандит. угруповання увірвалися до єврейс. дільниці Львова в центрі міста, де спричинили масові фіз. насильства (каліцтво, зґвалтування жінок на очах їхніх дітей та вбивства чоловіків), грабунки й руйнації житлових і торг. приміщень євреїв. Пограбовані в єврейс. крамницях товари вантажили на військ. авта й вивозили з дільниці, будинки підпалювали. Злочинці плюндрували синагоги й нищили священні тори. Жертвами стали бл. 70 вбитих та понад 400 поранених євреїв; у 25 тис. мешканців міста зруйновано оселі. Насильство вчинене як помста євреям Львова за їхнє нейтральне становище в польс.-укр. конфлікті, гуманітарну співпрацю з владою ЗУНР та діяльність єврейс. міліції в період укр. правління. Погром мав значний міжнар. резонанс та серйозні внутр. й зовн. репутаційні втрати для польс. влади.

Опанувавши Львів, поляки 22.11.1918 утворили верховний виконавчий орган – К-т безпеки та охорони громад. порядку (Komitet Bezpieczeństwa i Ochrony Dobra Publicznego), який незабаром перейменували в Тимчасовий правлячий к-т (Tymczasowy Komitet Rządzący). К-т створив структурні відділи: апровізаційний, військ., залізничні, фінансів та шкільництва. Скасувавши всі розпорядження УНРади, зайнявся апровізацією та взяв відповідальність за наведення правопорядку на вулицях міста. 10.01.1919, внаслідок об'єднання ТПК з ПЛК, утворено Правлячу комісію для Галичини, Цешинської Сілезії, Гірської Орави та Спішу (Komisja Rządząca dla Galicji, Śląska Cieszyńskiego, Orawy i Spiszu) в місті Львові. Автономний орган, який, за згодою польс. уряду в м. Варшава, отримав часткові законодавчі компетенції, організував адміністрацію в процесі опанування краю польс. військом.

Будівля “Народного дому”, що став штаб-квартирою Головної команди повстання та епіцентром українського руху

26.03.1919 Комісія припинила свою діяльність, а її функції перейняв ген. делегат уряду для Галичини (Delegat generalny rządu na Galicję).

Польс. влада в 12.1918, під час віддання міста Ю. Пілсудським, арештувала діячів УНРади, що не змогли разом з військом виїхати з міста. На становищі конфінованого перебував митрополит А. Шептицький. Заборонено друк укр. преси й діяльність укр. установ. Місц. польс. преса формувала відверто негативний образ українців.

Факти інтернування цивільного нас. викликали серйозне занепокоєння в середовищі укр. спільноти. З метою захисту укр. нас. в м. Львів утворено УГК. Ген. Т. Розвадовський 4.12.1918, О. Скарбек – від імені адм. відділу Тимчасового правлячого к-ту 5.12.1918 дали на це свою письмову згоду. УГК очолив С. Федак, секретарем став В. Целевич. Підрозділом УГК була жін. самаритянська укр. секція (в складі голови – О. Косевич, секретаря – О. Шепарович-Федак та 11 співробітниць – львів. містянок), завданням якої була допомога громадянам Львова, потерпілим унаслідок польс.-укр. конфлікту. У 12.1918 секція домоглася в польс. влади права на опіку над укр. полоненими та в'язнями.

Чл. ПКЛ О. Скарбек з перших днів збройн. конфлікту намагався порозумітися з укр. кер-вом, розпочав переговори з діячем УНРади Л. Ганкевичем. Прагнення вирішити питання полонених та інтернованих цивілізованим шляхом виявили духовні провідники. 16.12.1918 з'явилися спільні відозви архієпископа Ю. Більчевського й митрополита А. Шептицького до командування польс. та укр. армій з проханням розпочати обмін полонених. 15.01.1919 Президія РДС на засіданні в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) уповноважила депутатів УНРади Л. Ганкевича, В. Охримовича й С. Томашівського від ім. укр. сторони заключити угоду (конвенцію) з польс. урядовими представниками. Внаслідок укр.-польс. переговорів 1.02.1919 у м. Львів було підписано Умову про ставлення воюючих сторін до поранених, полонених та інтернованих.

Командування УГА гол. зусилля спрямувало на здобуття м. Львів. 27–28.12.1918 та 11–12.01.1919 її з'єднання здійснювали фронтальні наступи на місто, які не увінчалися успіхом. Вдало розпочатий укр. наступ (Вовчухів. операція) був зупинений 25.02.1919 на вимогу Місії країн Антанти, яка тоді перебувала в м. Львів. Під час укр.-польс. перемовин за участю Місії її кер. франц. ген. Ж. Бартелемі висунув ультимативні умови перемир'я, пов'язані зі значними територ. втратами українців. За цими умовами УГА мала бути відведена за т. зв. лінію Бартелемі, що було неприйнятним для кер-ва ЗУНР. Укр. делегація не погодилася із запропонованими умовами перемир'я і 2.03.1919 УГА продовжила воєн. дії, зокр. наступ у напрямку поміж м. Городок і Судова Вишня (обидва нині Львів. обл.). 8.03.1919 українці зуміли перервати залізн. сполучення Перемишль–Львів, але закріпити й розвинути успіх УГА не вдалося.

Польс. війська, використавши припинення вогню для поповнення своїх резервів, перехопили стратегічну ініціативу. 19.04.1919 від Львова відкинута укр. підрозділи 2-го корпусу УГА. Наступна посередницька місія Антанти під кер-вом ген. Л. Боти в 05.1919 також не

стала результативною через непримиренну позицію польс. сторони. Польс. війська, посилені армією ген. Ю. Галлера, сформованою у Франції для б-би з більшовиками, 15.05.1919 розпочали наступ на позиції 3-го й незабаром 2-го корпусів УГА. Масштабні операції польс. військ вивільнили Львів від воєн. блокади й поновили його статус як центру адміністрації та комунікацій.

Опанувавши Львів і витісняючи укр. уряд та військо до р. Збруч, польс. силові стр-ри й адміністрація застосовували репресивні практики щодо активістів ЗУНР. Повторно інтернували навіть тих укр. політиків, які раніше вже були інтерновані. У Об. 1919 в м. Львів заарештовано депутатів УНРади К. Студинського й В. Охримовича, невдовзі І. Кивелюка, С. Чернецького та ін. діячів. Поляки, відновлюючи діяльність держ. установ, уже під своїм правлінням, відмовляли укр. інтелігенції в прийнятті на роботу, вимагаючи присяги на вірність польс. д-ві.

Інтереси укр. нас. ЗУНР представляли УГК та чл. УНРади, які залишалися в окупованому краї та в конспіративний спосіб збиралися на засідання в м. Львів. Восени 1919 УНРада провела реорг-цію правління та стр-ри. Зміни базувалися на Статуті й постановах УНРади від 19.10.1918. УНРада відновила статус колиш. Львів. та Віден. делегацій і переобрала Президію. Головою ("президентом") Львів. делегації став Р. Перфецький, 1-м заст. ("віце-президентом") – К. Студинський, 2-м заст. – Л. Бачинський, 3-м – Л. Ганкевич. Засідання Львів. делегації відбувалися у форматі Президії та Ширшої Президії, у якій були представлені всі галиц.-укр. партії. 11.12.1919 на засіданні Ширшої Президії ухвалено, що УНРада в політико-правовому сенсі – єдина представницька інституція укр. нас. ЗУНР. Відтак, згідно зі Статутом УНРади та її рішеннями від 19.10.1918, за умов неможливості зібрання органу в повному складі, репрезентантом укр. нас. Сх. Галичини вважалася саме Львів. делегація УНРади. 28.06.1920 Президія УНРади ухвалила утворити у своєму складі т. зв. референтури, які разом складали Колегію референтів, свого роду уряд.

Будівля "Народної гостиниці" у Львові, де діяв Український центральний військовий комітет, який готував Листопадовий чин. Фото 1914 р.

Польс. кер-во, не чекаючи остаточного вирішення питання належності Сх. Галичини, порушуючи міжнар. право, здійснювало заходи задля інтеграції краю та його центру – Львова до складу 2-ї Речі Посполитої. Застосовуючи політику "доконаних фактів", 1.09.1921 ліквідувала ін-т намісництва в Галичині, натомість запровадила в регіоні поділ на в-ва, утворивши Львів., Терноп. та Станіславівське. Львів став центром в-ва. Усуваючи всі ознаки окремого статусу краю і запровадивши назву "Сх. Малопольща" (Malopolska Wschodnia), польс. уряд у такий спосіб будь-що прагнув продемонструвати світові "польс. х-р" окупованого краю та міста Лева.

Поза політ. й соц. змінами у Львові міська адміністрація розпочала підготовку до реалізації інфраструктурного проекту т. зв. Великого Львова. 1.03.1921 оголошено всепольс. конкурс проекту перебудови Львова з метою підготовки всебічно опрацьованого матеріалу для регуляційного плану міста й міськ. гмін. Завданням конкурсу було окреслення границь міста з урахуванням прилучення околичних сіл: Замарстинова, Знесіння, Кульпаркова, Клепарова, Сигнівки, частин Голоска Великого й Малого, Козельників та Білогорщі. Проект передбачав розширення меж Львова шляхом приєднання тер. підміськ. сіл, з відповідною модер-

**Будинок галицького
намісника,
де відбулося
передання влади
від В. Децикевича
делегатії УНРади
(сучасне фото)**

нізацією міськ. інфрастр-ри й с-ми комунікацій, реформуванням с-ми адміністрації та самоврядування. Уперше ідею включення підміськ. сіл до міста обговорювала міськрада 21.01.1901. Тоді було визнано, що проект передчасний, але 1904, 1908, 1910, 1912, 1917 та 1919 його знову актуалізували. Насамперед, ішлося про включення до меж міста Клепарова, Замарстинова й Знесіння. Вивчали громад. думку, проводили дослідження та попередні перемовини з гмінами. За дорученням міськ. влади гол. ідеї проекту Великого Львова сформулював проф. Львів. політехніки І. Дрекслер. Учений запропонував включити до меж міста, окрім названих сіл, Білогорщу, Сигнівку, Кульпарків, ч. Козельників та Кривчиців. Зважаючи на тогочасну статистику, Великий Львів сягнув би площі 63,8 кв. км і налічував

**Меморіальна таблиця
на ратуші в м. Львів
"1 листопада 1918 р.
на львівській ратуші
був вперше піднятий
державний синьо-
жовтий прапор..."**

би 237500 мешканців. Гол. позитиви проекту: спрямування фінансових потоків на розвиток околиць міста, покращення мережі каналізації, водотягів і доріг, удосконалення мед. обслуговування, орг-ції торгівлі, централізація с-ми правопорядку та громад. безпеки, уніфікація буд. процедур, створення архіт. ансамблів, пропорційне вирівнювання границь Львова.

Еміграц. уряд Є. Петрушевича наполегливо домагався міжнар. визнання укр. державності в Сх. Галичині зі столицею в м. Львів. Втім, улітку 1921, у вузькому колі своїх співробітників у м. Відень, Диктатор висловив ідею, що, якби не вдалося домогтися від очільників Антанти включення Львова до зх.-укр. д-ви, її столицею могло б стати м. Галич (нині Івано-Франк. обл.), сполучене трамвайною колією зі Станиславовом. Однак рішення Ради послів 15.03.1923 перекреслило українські самостійницькі проекти революц. доби.

Літ.: Боберський І. Щоденник 1918–1919 рр. К., 2003; Ганкевич Л. Заприсяження першого Уряду ЗУНР у Львові (У 43-ті роковини Листопадового зриву) // Вісті Комбатанта. 1961. Ч. 4. С. 9–11; Його ж. Умова заключена дня 1. лютого 1919 р. у Львові, між повновласниками Державного Секретаріату Західно-Української Народної Республіки, та Польською Правлячою Комісією в справі ранених, полонених та інтернованих // ЛЧК. 1934. Ч. 10. С. 14–16; Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. К., 1993; Дедик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Ч. 1–2. Львів, 2011, 2020; Іванович С. Українські прапори над Львовом. До історії створення З. У. Н. Р. в 1918 р. // Календар-Альманах на ювілейний 1948 рік (1648–1848–1918). Авгсбург; Мюнхен, 1948. С. 118–129; Козицький А., Павлишин О. Великий Львів // Енциклопедія Львова. Т. 1 / за ред. А. Козицького, І. Підкови. Львів, 2007. С. 341–343; Кренжаловський Д. Львів в українських руках 1–21. XI. 1918. Камінець, 1919; Кузьма О. Листопадіві дні 1918 р. Нью Йорк, 1960; Литвин М. Укря-

БІТВА ЗА ЛЬВІВ
Масштаб 1:40 000

Лінія фронту

- 1 листопада
- - - 2 листопада
- · - · 3 листопада
- - - 4 листопада
- · · · · 5 листопада
- · · · · 6 листопада
- · · · · 7 листопада
- · · · · 20 листопада
- · · · · 22 листопада
- Місця боїв

Українське військо

- Начальна Команда Галицької армії (31 жовтня – 7 листопада 1918 р. – Українська Генеральна Команда) (вул. Театральна, 22)
- Військова комендатура (вул. Соборна, 5)
- Бюро мобілізації добровольців (вул. М. Лисенка, 12)
- Важливі пункти оборони
 1. Головний двірець (до 2.XI) (вул. Дервня, 1)
 2. Станція Персенківка (до 17.XI) (вул. Луцька, 1)
 3. Касарні на вул. Яблоновських (вул. Ш. Русовцев, 5-7)
 4. Цитадель (вул. П. Грабовського, 11)
 5. Оссолінеум (з 8.XI) (вул. В. Стафанька, 2)
 6. Головна пошта (до 7.XI) (вул. Ю. Сновського, 1)
 7. Галицький крайовий сейм (вул. Університетська, 1)
 8. Палац Голуховських (вул. Листопадового Чину, 16)
 9. Касарні Фердинанда (вул. Городоцька, 40)
 10. Касарні військової поліції (вул. Городоцька, 24/26)
 11. Народний Дім (вул. Театральна, 22)
 12. Ратуша (вул. Ринок, 1)
 13. Школа ім. Чацького (вул. Тамашка, 11)
 14. Касарні на Місянорській пл. і гарнизонний арешт (вул. Замарстинівська, 75/9)
 15. Високий Замок (вул. Високий Замок, 7)
 16. Станція Підзамче (вул. Сербська, 1)
 17. Міська різня (вул. Промислова, 50/52)
- Місця українських військових поховань
 1. Янівський цвинтар (вул. Т. Шевченка, 126)
 2. Личаківський цвинтар (вул. І. Мечникова, 33)
 3. Старознесенський цвинтар (вул. Залізнична, 18)

Польське військо

- Місце засідання штабу повстання польських сил 31 жовтня 1918 р. (вул. Луцька, 16)
- Польський Національний Комітет, створений 1 листопада 1918 р. (вул. М. Коляцька, 4)
- Головне командування Польського війська (вул. Я. Стецька, 7; з 5 листопада – вул. Гриньовська, 9)
- Важливі пункти оборони
 1. Школа ім. Сенкевича (вул. М. Залізняка, 21)
 2. Дім техніки (вул. І. Горбуньського, 18)
 3. Касарні на Вулицькій дорозі (вул. Киселівська, 5)
 4. Колішня Кадетська школа (вул. Героїв Майдану, 32)
 5. Реміза (трамвайний парк) (вул. Д. Вітовського, 57)
 6. Державна жандармерія (вул. С. Бандери, 1)
 7. Школа ім. Конарського (вул. С. Бандери, 91)
 8. Товарна станція (вул. Городоцька, 112)
 9. Головний двірець (з 2.XI) (вул. Дервня, 1)
 10. Греко-католицька семінарія (вул. П. Дорошенка, 41)
 11. Дирекція залізниць (вул. Листопадового чину, 26)
 12. Будинки на вулиці Бєма (вул. Ярослава Мудрого, 2-22)
 13. Гора Страт (Гидівська) (вул. Золота, 3)
 14. Дім військових інвалідів (вул. Клепарівська, 35)
- Місця польських військових поховань
 1. Личаківський цвинтар (вул. І. Мечникова, 33)
 2. Свєр Політехніки (вул. С. Бандери, 12)

Євреї Львова у листопаді 1918 р.

- Райони патрулювання єврейської міліції згідно з наказом українського командування від 11.XI
- ▲ Постійні пости єврейської міліції
 1. Синагога реформаторів (не збереглася)
 2. Синагога на вул. Божинській (не збереглася)
 3. вул. Жалківська, 25 (вул. Б. Хмельницького, 25)
 4. вул. Бляхарська, 25 (вул. І. Федорка, 25)
 5. вул. Різницька, 25 (вул. С. Наливайка, 25)
- Погроми в єврейських кварталах, вчинені польськими військовими та криміналітетом 22–24 листопада

Примітка. Адреси в переліку вказано за сучасними назвами вулиць та нумерацією будинків

їнсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. Нью Йорк, 1970; *Макарчук С.* Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008; *Його ж.* Столиці ЗУНР – Львів, Тернопіль, Станиславів // Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 256–275; *Його ж.* Товариство досліджень історії оборони Львова і південно-східних воєводств: структура і діяльність (1928–1939) // *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.* / pod red. J. Maternickiego, L. Zaskilniaka. Т. 2. Rzeszów, 2004. С. 376–386; *Його ж.* Українсько-польські переговори з гуманітарних питань під час військового конфлікту (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // *Od armii komputowej do narodowej II. Dzieje militarne Polski i jej wschodnich sąsiadów od XVI do XX wieku* / pod red. M. Krotofila i A. Smolińskiego. Toruń, 2005. С. 169–180; *Рижій І.* Санітарна Служба в Листопадівих Днях у Львові // *Вісті Комбатанта*. Нью Йорк, 1965. Ч. 3. С. 14–22; *Український Народе!* // *Діло*. 1918. 2 падолиста. Ч. 250. С. 1; *Установлення влади У. Н. Р. в краю. Львівщина* // *Діло*. 1918. 15 падолиста. Ч. 262. С. 2; *Федак-Шепарович О.* Український Червоний Хрест у Львові 1918–1919 // *Вісті Комбатанта*. Нью Йорк, 1961. Ч. 3. С. 25–32; *Цегельський Л.* Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопада 1918 р. Львів, 2003; *Чернецький А.* Спомини з мого життя. К., 2001; *Шульгата Н.* Підготовка перевороту 1 листопада 1918 р. у Львові: спогади учасників // *Наукові зошити історичного факультету*. Львів, 2001. Вип. 4. С. 163–172; *Gauden G.* Lwów: kres iluzji. *Opowieść o pogromie listopadowym 1918*. Kraków, 2019; *Inslar A.* Legendy i fakty. Lwow, 1937; *Klimecki M.* Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Wschodnią Galicję 1918–1919 r. Warszawa, 1997; *Idem.* Próba opranowania Lwowa przez

Ukraińców w listopadzie 1918 roku // *Studia i materiały do historii wojskowości*. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1995. S. 240–245; *Mick C.* Kriegserfahrungen in einer multiethnischen Stadt. Lemberg 1914–47. Wiesbaden, 2010; *Nieznana korespondencja Arcybiskupów Metropolitów Lwowskich Józefa Bilczewskiego z Andrzejem Szeptyckim w czasie wojny polsko-ukraińskiej 1918–1919* / oprac., wstęp, przypisy, indeksy, wybór aneksów i fotografii J. Wołczański. Lwów; Kraków, 1997; *Smal-Stočkyj E.* Lemberg (Leopol) Coeur de l'Ukraine occidentale. Prague, 1919; *Wrzosek M.* Lwów // *Encyclopedia Historii Drugiej Rzeczypospolitej*. Warszawa, 1999. S. 206–207.

Олег Павлишин

СТОЛИЦЯ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ – М. СТАНИСЛАВІВ

Кер-во Австро-Угорщини протягом тривалого часу вмело проводило політику “Поділяй і володарюй”, надаючи преференції одним народам своєї д-ви й у різних формах дискримінуючи ін. Проявом такої політики стало обмеження територ. меж міст імперії, що призводило до утворення компактних р-нів проживання різних національностей. Не було винятком і м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Напередодні ПСВ у ньому налічували 30410 мешканців, з них: 14106 (46,4 %) євреїв, 9713 (31,9 %) поляків, 5952 (19,6 %) українців та 639 осіб (2,1 %) ін. національностей. 3-поміж приватних торговців, виробників і власників нерухомості 1913 тут зафіксували: купців – 843 євреїв, 50 поляків і 16 українців; ремісників – 781 єврея, 242 поляків і 85 українців. Багатонац. склад майбутньої тимчасової столиці ЗУНР був важливим фактором не лише повсякденного життя, а й міськ. врядування, на вершині якого до того часу перебували поляки та євреї. Водночас у цілій низці прилеглих до Станиславова населених пунктів проживали переважно українці. Лише 1926 їх було включено до складу міста.

3.03.1918 тут відбулася велелюдна 50-тисячна маніфестація на честь про-

голошення самостійності УНР і підписання Брест. миру. Практично реалізувати укр. врядування в Станиславові спробували вже 1.04.1918, коли на зборах філії т-ва "Просвіта" за участю бл. 200 осіб, вирішили створити Станиславів. повітову укр. раду.

2-м масовим кроком станиславів. українців до усвідомлення себе ч. укр. політ. нації стало нар. віче з вимогою утворення окремого корон. краю і возз'єднання всіх укр. земель у єдиній самост. д-ві. Віче, незважаючи на заборону репрезентованих поляками міськ. властей, відбулося 22.09.1918.

18.10.1918 у м. Львів була утворена УНРада як Конституанта укр. народу, який проживав на своїх етніч. землях в Австро-Угор. імперії; 19.10.1918 ухвалено постанову про утворення на них Укр. Д-ви. 20.10.1918 українці Станиславова зібралися на спец. засідання, на якому д-р Л. Бачинський урочисто проголосив: "Ми вже громадяни Української Держави!". Зважаючи на невідомий майбутній статус Галичини, яку ще з серед. 19 ст. поляки вважали нац. П'ємонтом, 28.10.1918 у м. Краків було створено ПЛК. З її допомогою передбачалося захоплення влади у Львові та в краї вже 2.11.1918. 30.10.1918 на засіданні Львів. делегації УНРади вирішено не чекати 3.11.1918, коли у Львові мала зібратися УНРада в повному складі, а "самочинно вже вчасним ранком 1 листопада 1918 року виконати акт заняття Львова й перейму державної влади у Львові та в цілому краю".

У м. Станиславів 31.10.1918 розпочався виступ стрільців 95-го й 58-го піх. полків; українці захопили всі найважливіші об'єкти: ратушу, вокзал, військ. казарми, банки, пошту.

Ось як про це згадував безпосередній учасник тих подій Т. Баб'юк: "[...] Так нас застав день 31 жовтня 1918 року. [...] Мій курінь складався [...] з трьох сотень і в них було близько 90 % українців. [...] О 4-ій годині мене покликав несподівано джурний старшина до канцелярії куреня. Він докладно випитав про мою національність, де й коли я був у військовій службі, а після того почав зі мною секретно умовлятися, що маємо

Загальний вигляд м. Станиславів у 1914 р.

зробити цієї ночі. Він мені сказав, щоб я перевіряв написи над кожним ліжком і запам'ятав собі, де сплять українці, а де чужинці. Як буде одинадцята година, я маю побудити тихцем усіх українців, щоб не збудився хтось із чужинців. Усіх українців зібрати на коридорі й забрати всю зброю та перенести в умовлене місце. Там їм коротко вияснити, що мають робити, видати їм по 20 гострих набоїв і випроводити їх на подвір'я казарми. [...] Службовий старшина поділив нашу сотню на чотири рої з підстаршиною на чолі. Два рої вислав на залізничний двірець, а два рої, поділивши їх по шість вояків, вислав у місто патрулювати й пильнувати порядок. Перед відходом службовий старшина дав нам докладні інструкції, як поводитися. Містом ми мали йти попід домами, а не серединою вулиці, маршовим порядком. Заховувати незвичайну обережність. Коли б ми завважили якісь підозрілі рухи людей, оточити їх чи той дім, де їх завважено і докладно перевірити, дім обшукати, мешканців зревідувати. В урядових домах, де працюють ніччю, перевести обшук, забрати всі державні речі, а приватні віддати. Урядників-українців лишити на місці за працею, а чужинців відправити. Держати стало контакт із нашим старшиною, який постійно буде в казармах. Коли ми прийшли на залізничний двірець, там уже були наші вояки з інших частин. То була друга година ночі. На будинку двірця висіли великих розмірів синьо-жовті прапори".

**Будинок повітової
УНРади в
м. Станиславів
на вул. Вірменській.
Фото 1912 р.**

Про встановлення влади УНРади в м. Станиславів львівська газета "Діло" 17.11.1918 повідомляла так: "В найбільшій ладі, порядку й супокію відобрала Повітова Українська Національна Рада власть у Станиславові. Насамперед прийшла черга на староство. Відпоручники Ради д-р Янович, радники Мирон і Кульчицький, явилися в п'ятницю 1 ц. м. о год. 6.15 у вечері у старости Завістовського й сповістили його про те, що волею українського народу переходить власть в руки Української Національної Ради. У відповідь сказав староста, що він був на це приготований, та заявив, що передасть власть без найменшого спротиву, уважаючи перехід її в українські руки зовсім природною справою з огляду на права українського народу до його власної землі. [...] По довершеній обсаді полишено інституціям діловодство те саме й в тім самім виді, що дотепер. В місті обсаджено всі військові магазини, перебрано виживлення міста у власну управу, скріплено органи безпеки. Завдяки всім тим розпорядкам запанував у місті взірцевий порядок і супокій, а головно завдяки високій інтелігенції нашого жовніра Українця і його панів командантів. Ось і так уся власть в місті й повіті в руках Повітової Української Національної Ради".

Персональний склад 1-ї укр. влади в місті виглядав так: повітов. комісар – тимчасово К. Кульчицький, старший радник окружного суду; д-р Л. Бачинський, адвокат (УРП); з 01.1919 – знову К. Кульчицький. Міськ. комісар: П. Чайківський, проф. г-зії. Голова повітов.

УНРади: І. Мирон, надрадник управління залізниці; д-р В. Янович, лікар. Делегати до УНРади: від міста – Г. Павлюх, проф. г-зії (УРП); О. Устиянович, залізничник (УСДП); від повіту – М. Королюк, селянин із с. Черніїв (УРП).

З метою дотримання порядку в місті була ств. тимчасова адм. управа. Станиславів був багатонац., тому до складу управи ввели представників усіх національностей: 10 українців, 6 євреїв, 5 поляків і німця. Головою управи обрали вчителя г-зії П. Чайковського, міськ. комісаром став д-р В. Янович. Управління залізниць очолив інж. І. Мирон, освіти – Г. Павлюх, громад. безпеки – вчитель І. Слободяник, сел. справ – селянин М. Королюк із с. Черніїв і Я. Остап'юк із с. Радча, робітн. справ – відомий прогресивний громад. діяч О. Устиянович, санітарних справ – лікар В. Янович, харчовий уряд – Величко. Військ. командантом міста й повіту став сот. Русин, командантом міліції – фельдфебель Когутяк (згодом пор. С. Калинович).

Перші кроки в напрямі формування влади на місцях підсумувало засідання повітов. УНРади 6.11.1918. Його учасники заслухали звіт голови ради І. Мирона, який доповів, що "переворот звершився спокійно, без проливу крові, в найбільшій порядку", що настав час, коли "зможемо на широких селянських масах оперти свою державність і бачити свою рідну землю розкваною і вільною", що "апарат ради працює незвичайно інтенсивно і вислід цієї роботи конкретний і певний".

Якщо ж ішлося про врегулювання міжнац. взаємин, то відомо, що 2.11.1918 до будинку повітов. УНРади прибула польс. делегація (д-р Юркевич, д-р Дідушицький, посол Райх та ін.), яка висловила побажання утворити польс. міліцію, на що комісар К. Кульчицький відповів, що "свобода особистости і майна забезпечується українським військом якнайкраще, а апровізація в наших руках таки забезпечена, а в будучности представляється ще краще", тому немає потреби створювати ще й легальну польс. міліцію. Крім того, було відомо, що в місті є багато легіонерів, які мають зброю і проводять наради.

Саме вони мали в ніч на 1.11.1918, точніше о 24:00, захопити владу в місті, але укр. підрозділи запобігли цьому й захопили владу раніше. 1.11.1918 в будинку ради побувала і єврейс. делегація (д-р Лундав, Лярфер, Зусман), яка заявила про свою солідарність із тодішнім ладом, однак просила створити окремих Жидівський легіон і "віддати його під їх руку", на що теж не було дано згоду. І це зрозуміло, адже в розпорядженні комісара було бл. 2000 військовиків і до 300 жандармів, які забезпечували належний порядок і спокій.

Повітов. комісар, виконуючи доручення УНРади, проводив мобілізацію молоді віком 20–30 р. до армії. Тільки протягом 6–9.11.1918 рекрутовано бл. 1000 осіб (при цьому 2/3 вишколені), якими було поповнено 95-й і 20-й полки, а частину негайно відправлено на підтримку м. Львів. 15–16.11.1918 укр. вояки склали урочисту присягу.

Оскільки укр. державотворення відбувалося в умовах розгортання польс.-укр. війни, влада насамперед намагалася проводити мобілізацію лояльних громадян до УГА, налагодити її постачання зброєю, боєприпасами, амуніцією, продовольством і фуражем. Саме тому в Станиславові одразу було взято на облік усю наявну зброю, склали списки військовозобов'язаних. Побоюючись пропольс. збройн. виступів, укр. адміністрація вживала негайних заходів для зміцнення свого становища.

24.11.1918, за розпорядженням військ. коменданта О. Гаванського, у м. Станиславів було запроваджено надзвичайний стан. Заборонено проводити масові мітинги, маніфестації, демонстрації, громад. зібрання, мешканцям вільно носити зброю. Усі громад. заклади повинні закриватися до 19:00, оголошувалися крайні терміни для здачі незареєстрованої вогнепальної зброї. За носіння незареєстрованої зброї на вулицях міста передбачалося покарання у вигляді розстрілу. Справи про пограбування, підпали, убивства, завдання шкоди залізниці, телеграфам і телефонам, заклики до бунтів, заворушень, шпигунство, крадіжки військ. майна, поширення панічних чуток мав

розслідувати й карати військ. суд. Як згадував І. Ставничий, "Українська Окружна Команда у Станиславові проголосила розпорядження: крамниці мають бути відкриті до 5-ої згл. 9-ої год. вечора, каварні до 9-ої веч., після 9.30 веч. не вільно виходити на вулиці".

В укр. громад. житті м. Станиславів також відбувалися незворотні процеси. Зокр. 17.11.1918 відновило свою діяльність міщан. т-во "Руська хата" під новою назвою "Укр. хата", 23.11.1918 відбулися заг. збори новозаснованої (замість т-ва "Укр. молодіж") "Молодої громади", 24.11.1918 – нарада місц. к-ту УСДП.

Такі й подібні заходи стали буденним явищем для міськ. життя наприкінці 11–12.1918. Принциповим був т. зв. Меморіал повітової УНРади про українізацію і демократизацію громадських установ, прийнятий 21.12.1918. У ньому проголошувалося: "Західньо-Українська Народна Республіка [...] здвинулася на наших плечах. Ми всі – діти цієї землі, всі ми – члени славного українського народу. На всіх нас тяжіє один тягар і всім за заслуги належаться також якісь права й користі. Тим часом широкий загал українського суспільства відсунений від участі в державному будівництві. [...] Наша думка така, що тим швидше й певніше підемо вперед, чим скоріше в цілій Західньо-Українській Республіці, а зокрема – що нас найближче стосується: у місті Станиславові і Станиславівській окрузі –

Будинок, у якому працював Державний секретаріат освіти і віросповідань ЗУНР, на вул. І. Котляревського (нині А. Сахарова)

**Готель "Одеса"
("Австрія"), у якому
відбувалися засідання
УНРади й було ухвалено
Акт злуки УНР та ЗУНР.
Фото 1922 р.**

буде проведена безоглядна і якнайдалі йдуча українізація в усіх областях державного, громадянського, товариського й суспільного життя (магістрат, пошта, залізниця, суд, податковий уряд, староство, школи). Рівночасно з цим заявляємося за демократизацією нашого громадянського й суспільного життя й жадаємо безоглядного здемократизування наших громадянських і державних установ, як по селах, так і по містах допущення до будови української державности і до міських та повітових управ відповідного числа заступників міщанства, селянства, робітництва".

Така ухвала надзвичайно важлива, оскільки адміністрація міста була мішана – 9 українців, 3 поляки, 3 євреї, 1 німець. Такий склад кер-ва міста мав

кілька причин. По-перше, українці становили меншість нас. м. Станіславів і, відповідно, не могли монополізувати владу. По-друге, серед українців надзвичайно гостро стояла проблема кадрів. Молодій укр. владі катастрофічно не вистачало фахівців у цілій низці сфер життя. Серед українців м. Станіславів був чи не найнижчий рівень грамотності, порівняно з ін. нац. громадами. Найгостріше це відчувалося на залізниці, де більшість працівників були польс. національності й упродовж цілого періоду існування ЗУНР всіляко бойкотували її заходи. Загалом страйкувала понад 1 тис. польс. залізничників. Становище намагалися виправити, найнявши на залізницю працівників з УНР. Однак цілковито ліквідувати нестачу кадрів на залізниці так і не вдалося. Схожа ситуація була з орг-цією роботи міськ. водогону, електростанції тощо.

Поза цим однією з перших у місті було створено Окружну телеграфічну агенцію, а також Укр. пресове бюро, налагоджено випуск газ. "Станіславський Голос", часопису повітов. УНРади. У м. Станіславів функціонували пошта, телефон і телеграф. Скористатися ними могли всі мешканці міста після здійснення оплати й отримання дозволу військ. коменданта. Останній момент різко зменшував кількість осіб, які могли послуговуватися держ. зв'язком.

Радикальних змін міське життя зазнало наприкінці 1918 – на поч. 01.1919, коли сюди, унаслідок подій на фронті польс.-укр. війни, переїхали уряд і парламент ЗУНР. До 2 тижнів місто різко набуло нового, укр., х-ру.

Ухвалюючи рішення про тимчасовий осідок органів центр. влади ЗУНР, її кер-во розглядало геогр. розташування тимчасової столиці та комунікаційні можливості для оперативного керування державотворчими процесами й забезпеченням ЗС. Наприкінці 1918 місцем скликання доповненої УНРади, а отже, й осідку уряду, ін. центр. інституцій було обрано м. Станіславів як розвинений економічно й вигідно розташований повітов. центр.

Напередодні переїзду до м. Станиславів УНРади й РДС, 1.01.1919 тутешня “Молода громада” провела своє віче, під час якого промовці домагалися, зокр., “злуки обох українських республік”. У резолюції цих зборів, проведених спільно з СРС, 1-м пунктом записали: “Взивається Українську Національну Раду до негайного й урочистого проголошення сполуки Західньо-Української і Наддніпрянської Республік в одну державу під назвою Українська Народна Республіка і до негайного переведення цього в дійсність у всіх ділах державної управи на основі рівні з рівними, без огляду на те, яка доля чекає Україну, а з нею нас”.

Питання об'єднання ЗУНР і УНР стало першочерговим у порядку денному пленарної сесії УНРади в Станиславові (2–4.01.1919). На засіданні було оголошено принципову домовленість із Директорією про спільне ведення зовн. політики, орг-цію війська, об'єднання фінансової с-ми, пошти й телеграфу. Сторони узгодили, що шкільництво та реліг. питання залишаться під автономним управлінням. Суди й адміністрація мали функціонувати окремо до введення в дію заг.-укр. законів. Тоді підтвердилася принципова позиція політ. кер-ва ЗУНР щодо поступовості в реалізації злуки.

3.01.1919, затвердивши Передвступний (Фастів.) договір, УНРада прийняла ухвалу “Про злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою”. Оскільки ця подія мала важливе значення, увечері того ж дня в Станиславові відбувся військ. парад, про який місц. преса писала так: “Около 7 години вечером 3 січня почали збиратися перед кам'яницею «Австрії» цивільні і військові особи. Юрба скоро зростала. Принесено синьо-жовті прапори та прикрашено ними початок Липової вулиці. За хвилю показався пишній військовий похід при світлі смолоскипів і лямпіонів, в супроводі військової музики. [...]”

Др. Петрушевич подякував сердечно іменем Української Національної Ради славному українському Війську і шановній громаді зібраних за привіт

Будинок засідань Ради Державних Секретарів ЗУНР на вул. Г. Сковороди (нині Грюнвальдська). Фото 1922 р.

з приводу ухвалення резолюції про злуку українських земель. [...] По закінченню промови – відіграла військова музика наш національний гімн «Вже воскресла Україна!» З черги промовив державний секретар військових справ полк. Д. Вітовський. [...]

Останню промову виголосив п. Вітик, котрому зібрані залізничники і решта публіки уладила окрему овацію [...] Перед очима пересунулися добре вимуштровані поважні пробоеві чети в сталевих шоломах, перейшли сотні піхоти та переїхала артилерія. [...] З Липової вулиці рушив похід при звуках музики і при світлі смолоскипів та лямпіонів головними вулицями Станиславова”.

У Станиславові відбулися 3 пленарні сесії УНРади: 2–4.01, 4–15.02 та 25.03–15.04.1919. Доповнена представниками від повітів і міст УНРада номінально мала складатися, за підрахунками О. Павлишина, з бл. 150 депутатів. Але фактично в станиславів. сесіях брало участь бл. 130 делегатів – ч. укр. парламентарних послів постійно перебувала в м. Відень та в дипломатичних відрядженнях, ін. залишилися в захоплених польс. й рум. військами місцевостях, ч. з них інтернувала окупац. влада.

2–4.01.1919 ств. такі комісії УНРади: земельна, військ., законодатна, тех. відбудови, фінансова, шкільна, заграничних справ, сусп. опіки, комунікаційна; 15.02.1919 – адміністраційна. Також 4.01.1919 УНРада ухвалила закони, що регламентували її компетенції, орг. стр-ру та діяльність: 1) про Виділ;

**Руйнування в центрі
м. Станіславів,
1917 р.**

2) доповнювальний Статут; 3) про спосіб оповіщення законів та розпорядків; 4) про недоторканність членів УНРади.

Пленум обирав Виділ УНРади (9 чл. і Президент). До компетенції Виділу належало: призначати членів уряду, ухвалювати рішення про їхню відставку, виконувати право амністії та аболіції, іменувати начальників вищих держ. цивільних і військ. урядів, затверджувати й проголошувати закони. Стосовно персонального складу кер-ва УНРади, то 3.01.1919 її Президентом обрали націонал-демократа Є. Петрушевича, а також затвердили нову Президію УНРади, до якої ввійшли 3 націонал-демократи (Є. Петрушевич – голова, О. Попович – заст., С. Витвицький – секретар), 3 соціал-демократи (С. Вітик – заст., А. Шмігельський – заст., О. Устиянович – секретар), радикал (Л. Бачинський – заст.) і представник студент. молоді (С. Сілецький). До затвердженої того ж дня РДС ввійшли 4 націонал-демократи, 3 радикали, соціал-демократ і безпартійний.

Під час станіславів. сесій УНРада ухвалила кілька важливих законів держ. буд-ва ЗОУНР. Серед них: про основи шкільництва (13.02.1919); про вживання мови у внутр. й зовн. урядованні держ. властей та урядів, публічних інституціях і держ. установах; Закон про право громадянства у ЗОУНР (8.04.1919). 14.04.1919 ухвалено Земельний закон для ЗОУНР, що визначав

основи земельної реформи; провідні ідеї Закону – вивласнення великої земельної власності й наділення землею безземельних і малоземельних селян на правах земельної власності. Запроваджувати Закон мала Обласна земельна комісія.

15.04.1919 УНРада ухвалила закони про скликання Союму ЗОУНР та про вибори (виборчу ординацію) до Союму ЗОУНР. Закон визначав заг., без різниці статі рівне, безпосереднє, таємне й пропорційне виборче право для всіх громадян д-ви, яким виповнилося 20 р. Послом міг бути вибраний кожен по досягненні 28-річного віку. Вибраний у 06.1919 1-палатний Союм мав складатися з 226 послів: 160 українців (70,8 % від заг. кількості), 33 поляків (14,6 %), 27 євреїв (11,9 %) і 6 німців (2,7 %). Для кожної національності запланували окремі виборчі округи (15 укр., 5 польс., 5 єврейс., 1 нім.). Після обрання нового Союму УНРада мала самоліквідуватися. Та наступ польс. армії не дозволив провести вибори.

Поза видимими позитивами столичного статусу м. Станіславів у цей період, сучасники відзначали прояви некомпетентності й бюрократизації у вищих органах влади та управління. Як тимчасова столиця ЗУНР–ЗОУНР м. Станіславів приваблював багатьох немісц. українців, котрі шукали тут легкого життя, пригод і праці. Місто стрімко наповнювалося різною публікою з Наддніпрян. України, біженцями з прифронтової смуги, авантюристами, злочинцями, “козацькими отаманами” та ін. Станіславівці були шоковані поведінкою приїжджих, їхнім прагненням до розкоші, богемного способу життя.

Оскільки в м. Станіславів, за визначенням М. Тарнавського, “назагал [...] панувала атмосфера конструктивної праці”, то ще одним проявом “столичного” статусу міста стало перейменування його вулиць, їх “українізація”: Абгаровича – на князя Лева, Антоневича – Д. Січинського, С. Баторого – Короля Данила, Бема – І. Виговського, Бельовського – Ю. Федьковича, Білінського – І. Котляревського, Валова – Козацька,

Голуховського – Б. Хмельницького, Гіллера – М. Шашкевича, Гославсько – І. Богуна, Грюнвальдська – Г. Скороди, Домбровського – П. Орлика, Іссаковича – М. Костомарова, Казімежовська – І. Мазепа, Каменсько – І. Могильницького, Карпінського – Шептицьких, Кілінського – П. Дорошенка, Лелевеля – Г. Квітки-Основ'яненка, Монюшки – М. Лисенка, Петра Скарги – П. Могили, Рацлавіцька – Є. Олесницького, Рейтана – І. Нечуя-Левицького, Романовського – Лесі Українки. Вулицю Сапєжинську перейменовано на Т. Шевченка, Словацького – Каганця, Смольки – М. Драгоманова, Собеського – М. Грушевського, Потоцького – Ревери, Фердинанда – М. Павлика, 3 Мая – І. Франка, Шевченка – П. Сагайдачного, Фредри – І. Карпенка-Карого.

Перейменування вулиць і українськість м. Станиславів у цю добу, звісно, не рятували місто від гол. проблем воєн. часу в запіллі – нестачі продовольства, дорожнечі й дефіциту. Щоб вижити, ч. нас. міста займалася с. госп-вом. Зокр. в м. Станиславів налічувалося бл. 300 голів великої рогатої худоби, понад 150 свиней, більше 100 коней-вагозовів. Жителі міста засівали ч. земельних угідь вівсом, пшеницею, ячменем, житом, горохом, просом, картоплею. Навесні 1919 ч. земельних угідь не обробляли через відсутність посівного матеріалу. Нестача зерна змусила РДС ЗУНР 11.04.1919 видати розпорядження про випікання хліба з додаванням до борошна щонайменше 25 % картоплі чи ін. складників. Ціни на картоплю на чорному ринку на поч. 02.1919 сягали 500 корон за 50-кілограмовий мішок, 80 корон за 1 кг сала, 30–35 корон за буханець хліба, 8–12 корон за 1 л молока. Загалом купівельна спроможність нас. 11.1918–05.1919 суттєво знизилася. Ціни зросли в 10–15 разів, на м'ясо – у 20 разів. Цікаво, що, приміром, напередодні Великодніх свят 1919 дріжджі продавали тільки християнам.

Незважаючи на складні умови повсякденного життя в той час, у м. Станиславів функціонували численні культ. інституції, що працювали для популяризації нац. спадщини й сучасного мист-ва

об'єднаної України. З повідомлень преси видно, що в місті з поч. 1919 функціонувала Прилюдна бібліотека ім. Т. Шевченка під управлінням т-ва "Молода громада", а саме т-во організувало 2.03.1919 відчит на тему "Гайдамаки Шевченка і Панські жарти Франка на тлі сучасності". 5.03.1919 в місті відбулося традиційне Шевченків. свято.

У Станиславові проводили виховні й культ. заходи, концерти. Пам'ятними були гастролі навесні 1919 Укр. респ. хорової капели під кер-вом відомого укр. композитора О. Кошиця. 11.04.1919 учасники капели дали концерт у залі ім. Монюшка (приміщення сучасної філармонії), через кілька днів виступили перед вояками УГА.

Історія м. Станиславів у хроніці укр. державотворення закінчилася 25.05.1919, коли місто захопили польс. підпільні боївки, а польс. адміністрація розпочала репресії проти українців.

Події 1918 – весни 1919 в м. Станиславів увійшли до літопису Укр. революції. Українці м. Станиславів мали достатній рівень нац. патріотизму, солідарності й згуртованості, що проявилася в їхніх соборницьких прагненнях. Порівняно зі столичним статусом м. Львів (13–22.11.1918) і м. Тернопіль (23.11–31.12.1918), статус м. Станиславів як тимчасової столиці ЗУНР–ЗУНР був найдовшим (до 25.05.1919). 1918–19 українцям м. Станиславів так і не вдалося монополізувати всі царини міськ. життя, але пам'ять про столичний ста-

На старому міському цвинтарі Станиславова знайшли свій вічний спочинок 152 вояки УГА (нині меморіальний сквер)

тус міста і його укр. х-р вдалося зберегти до наших днів.

Літ.: Боберський І. Щоденник. 1918–1919 К., 2003; Вітенко М. Повсякденне життя Станиславова в період існування ЗУНР // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. 25. Івано-Франківськ, 2014. С. 29–36; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914. Івано-Франківськ, 2010; Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки. Документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008; Тарнавський М. Спогади. Львів, 1992; Юрій Клен Твори. Т. 2. Торонто, 1957.

Іван Монолатій

СТОЛІЦЯ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ – М. ТЕРНОПІЛЬ

Відступ укр. військ. підрозділів з м. Львів увечері 21.11.1918, що завершився вранці 22.11.1918, став для кер-ва ЗУНР несподіваним, тому евакуація уряду та його співробітників з міста була поспішною і не без втрат. Президент РДС К. Левицький, деякі держ. секретарі та їхні заст. через м. Жовква й Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька, обидва Львів. обл.) прибули до м. Золочів (нині Львів. обл.), де 23.11.1918, найімовірніше зранку, відбулася урядова нарада. На ній були прийняті принципи рішення щодо подальшої діяльності кер-ва ЗУНР. Ухвалено, зокр., негайно організувати підмогу укр. підрозділам біля м. Львів, відправити офіц. делегацію на Наддніпрян. Україну за військ. допомогою, провести вибори до УНРади. Місцем перебування РДС було обрано м. Тернопіль, куди урядовці й виїхали.

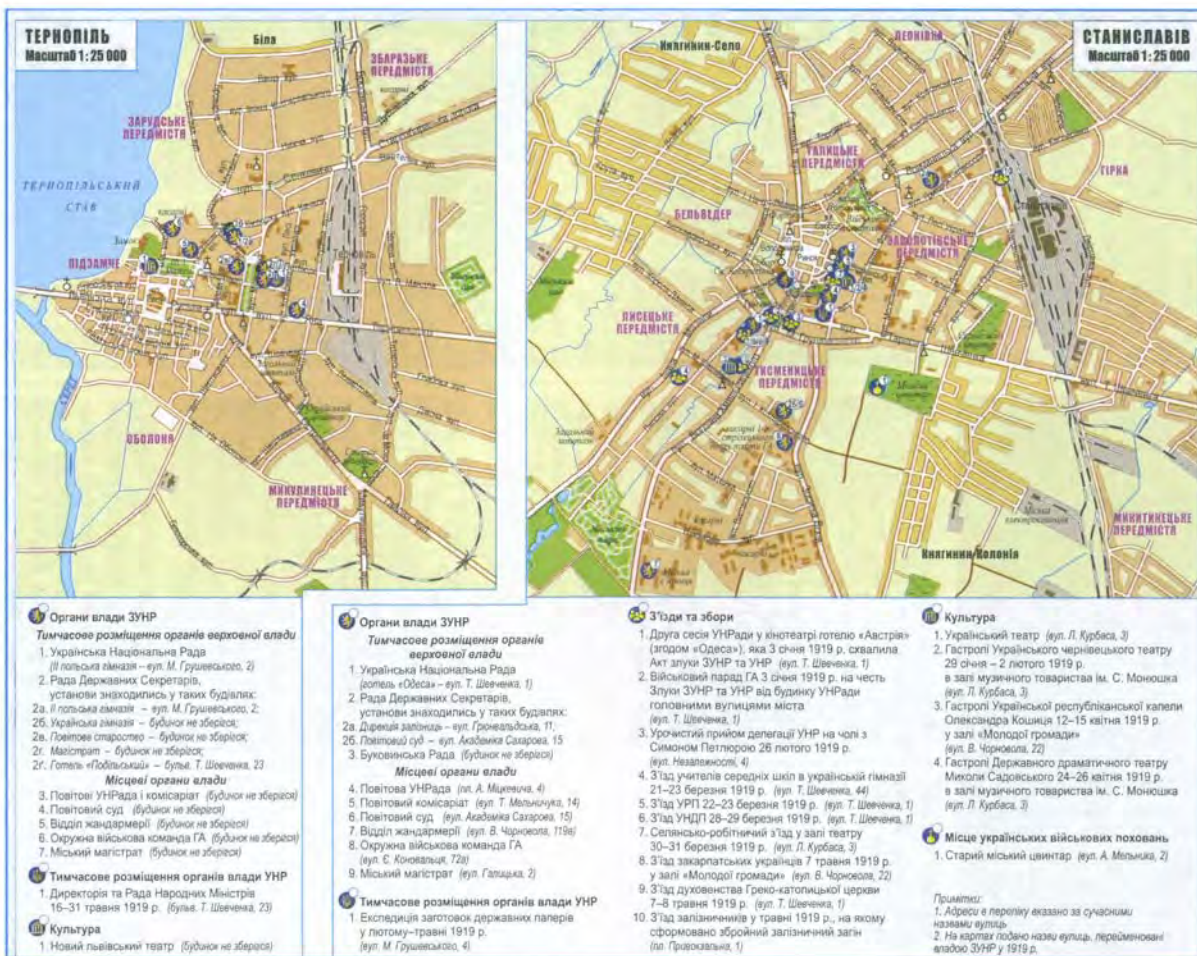
Наступного дня в терноп. газ. "Голос Поділля" опубл. урядове звернення "Український народе!", у якому містився заклик до галиц. українців піднятися на збройн. захист власної д-ви. "Бийте

у дзвони на всенародну тривогу і кличте всіх своїх синів, чоловіків, братів під зброю на оборону свого життя перед убійною рукою ворога. Чим більше вас стане проти ворога, тим швидше перемога, тим ближче буде мир! ...До зброї за волю і землю!", – йшлося в цьому документі. У зверненні не вказувалися конкретні рішення уряду в такий відп. час. Документ підписали: К. Левицький, Д. Вітовський, С. Голубович, В. Панейко, О. Пісецький та Л. Цегельський, тобто 6 із 14 членів уряду. Спочатку осідком уряду було приміщення колиш. повітов. староства, 1.12.1918 РДС перенесено до будинку 2-ї польс. г-зії, яка тоді не діяла. Держ. секретарі й співробітники урядов. стр-р проживали в готелях Л. Пунчерта (зокр. К. Левицький) і "Подільський", С. Голубович – у власному помешканні (до ПСВ він проживав і працював у Тернополі), дехто – у родичів або знайомих.

"Голос Поділля" повідомив також: "По причині заняття зрадою поляків столиці деякі члени Державного Секретаріату переїхали з д. 24. с. м. до Тернополя, де продовжують свою працю".

В. Панейка в Тернополі тоді не було, оскільки він із Золочева виїхав на Покуття для орг-ції держ. влади й мобілізації війська, що потрібне було в боях за Львів. І. Мирон постійно перебував у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Сюди ж із м. Відень прибув Я. Литвинович. Чл. уряду С. Баран, О. Барвінський, І. Куровець, С. Федак не виїхали зі Львова через особисті обставини або оскільки на час евакуації перебували на зайнятій поляками тер., А. Чернецький – через прикру пригоду з транспортом. І. Макух ще на засіданні уряду 15.11.1918 у Львові склав із себе повноваження, бо вважав за неможливе виконувати їх за умов воєн. дій у місті. Через 3 дні він і Д. Вітовський виїхали зі Львова для орг-ції надання допомоги столиці ЗУНР з повітів. Останній, побувавши в м. Станиславів, Бучач, Чортків (нині обидва Терноп. обл.) та ін. містах, прибув до Тернополя, коли там уже була РДС.

За неповного складу уряду в Тернополі значна частка важливої держ.

ТЕРНОПІЛЬ
Масштаб 1: 25 000

СТАНІСЛАВІВ
Масштаб 1: 25 000

Органи влади ЗУНР

Тимчасове розміщення органів державної влади
1. Українська Національна Рада (в польській гміназі – вул. М. Грушевського, 2)
2. Рада Державних Секретарів, установи знаходились у таких будівлях:
2а. в польській гміназі – вул. М. Грушевського, 2;
2б. Українська гміназі – будинок не зберігся;
2в. Повітове староство – будинок не зберігся;
2г. Материни – будинок не зберігся;
2д. Готель «Польський» – будинок Т. Шевченка, 23

Місцеві органи влади

3. Повітова УНРада і комісаріат (будинок не зберігся)
4. Повітовий суд (будинок не зберігся)
5. Відділ жандармерії (будинок не зберігся)
6. Окружна військова команда ГА (будинок не зберігся)
7. Міський магістрат (будинок не зберігся)

Тимчасове розміщення органів влади УНР

1. Директорія та Рада Народних Міністрів 16–31 травня 1919 р. (бульв. Т. Шевченка, 23)

Культура

1. Новий північний театр (будинок не зберігся)

Органи влади ЗУНР

Тимчасове розміщення органів державної влади
1. Українська Національна Рада (до польської «Одеса» – вул. Т. Шевченка, 1)
2. Рада Державних Секретарів, установи знаходились у таких будівлях:
2а. Дирекція залізниця – вул. Грошевська, 11;
2б. Повітовий суд – вул. Академіка Сахарова, 15
3. Буквинська Рада (будинок не зберігся)

Місцеві органи влади

4. Повітова УНРада (вул. А. Міцкевича, 4)
5. Повітовий комісаріат (вул. Т. Мельничука, 14)
6. Повітовий суд (вул. Академіка Сахарова, 15)
7. Відділ жандармерії (вул. В. Чорнома, 119а)
8. Окружна військова команда ГА (вул. С. Коновальця, 72а)
9. Міський магістрат (вул. Галицька, 2)

Тимчасове розміщення органів влади УНР

1. Експедиція заготовок державних паперів у лютому–травні 1919 р. (вул. М. Грушевського, 4)

З'їзди та збори

- Друга сесія УНРади у кінотеатрі готелю «Австрія» (згодом «Одеса»), яка 3 січня 1919 р. схвалила Акт акції ЗУНР та УНР (вул. Т. Шевченка, 1)
- Військовий парад ГА 3 січня 1919 р. на честь Злуки ЗУНР та УНР від будинку УНРади головними вулицями міста (вул. Т. Шевченка, 1)
- Уроочистий прийом делегації УНР на чолі з Симоном Петлюрою 26 лютого 1919 р. (вул. Незалежності, 4)
- З'їзд учителів середніх шкіл в українській гімназії 21–23 березня 1919 р. (вул. Т. Шевченка, 44)
- З'їзд УРП 22–23 березня 1919 р. (вул. Т. Шевченка, 1)
- З'їзд УНЦП 26–29 березня 1919 р. (вул. Т. Шевченка, 1)
- Селянсько-робітничий з'їзд у залі театру 30–31 березня 1919 р. (вул. Л. Курбаса, 3)
- З'їзд закарпатських українців 7 травня 1919 р. у залі «Молодого громади» (вул. В. Чорнома, 22)
- З'їзд духовенства Греко-католицької церкви 7–8 травня 1919 р. (вул. Т. Шевченка, 1)
- З'їзд залізничників у травні 1919 р., на якому сформовано збройний залізничний загін (вул. Проківська, 1)

Культура

- Український театр (вул. Л. Курбаса, 3)
- Гастролі Українського чернівецького театру 29 січня – 2 лютого 1919 р. в залі музичного товариства ім. С. Моношкі (вул. Л. Курбаса, 3)
- Гастролі Української республіканської капели Олександра Кошиця 12–15 квітня 1919 р. у залі «Молодого громади» (вул. В. Чорнома, 22)
- Гастролі Державного драматичного театру Миколи Садовського 24–26 квітня 1919 р. в залі музичного товариства ім. С. Моношкі (вул. Л. Курбаса, 3)

Місце українських військових поховань

- Старий міський цвинтар (вул. А. Мельника, 2)

Примітки:
1. Адреси в переліку вказано за сучасними назвами вулиць.
2. На картах подано назви вулиць, перейменованих відомою ЗУНР у 1919 р.

**Будинок у Тернополі,
у якому перебував уряд
ЗУНР в грудні 1918 р.**

роботи випала на нач. уряд. канцелярії М. Здерковського й тов. (заст.) держ. секретарів: військ. справ П. Бубелу, судівництва О. Бурачинського, закорд. справ С. Витвицького, внутр. справ Р. Перфецького, а також Я. Олесницького й ін. Достеменно відомо, що 27.11.1918 у місті вже був Президент УНРади ЗУНР Є. Петрушевич, який приїхав з Відня; його присутність активізувала діяльність уряду. У серед. 12.1918 Є. Петрушевич знову поїхав до Відня.

Цього ж дня міська газ. "Голос Поділля" почала виходити як офіц. друк. орган РДС під назвою "Український Голос". Її редагував проф. укр. г-зії П. Карманський (у 12.1918 обраний депутатом УНРади ЗУНР від м. Тернопіль).

30.11.1918 уряд видав 2-ге звернення до нас. ЗУНР, у якому закликав зберігати спокій і правопорядок. Цього вимагали обставини воєн. часу й намагання досягти порозуміння між українцями та поляками в краї. Від імені РДС наголошувалося, що стосовно тих, хто "будь фізично, будь морально поборюватимуть нашу владу, що опирається на незаперечній волі українського народу, із такими одиницями вестимемо неумолимий бій".

Гол. завдання, яке РДС потрібно було вирішувати, полягало у створенні армії, котра мала насамперед відвоювати Львів і надалі забезпечити незалежність ЗУНР. Тож власне в Тернополі започатковано роботу щодо реорг-ції наявних укр. ч. у регулярну УГА (тоді вона називалася офіційно Укр. військо). Цим зайнявся ДСВС, який під кер-вом

Д. Вітовського був найбільш організованим і діяльним структурним відділом РДС. 27.11.1918 опубл. наказ Д. Вітовського "До населення Поділля", виданий 24.11.1918, яким у краї оголошено стан облоги та мобілізацію до армії. Військ. призову підлягали спроможні до армій. служби чоловіки 1883–1901 років народження. Ті, хто раніше служив в австро-угор. армії, зобов'язані були негайно зголоситися до Укр. війська. Мобілізацією новобранців та їхнім бойовим вишколом займалися ОВК, створення яких передбачалося наказом Д. Вітовського від 13.11.1918. Однак лише під час перебування в Тернополі ДСВС узяв під контроль роботу цих команд і налагодив послідовний процес творення армії.

Водночас здійснювалися заходи для забезпечення новостворюваної армії зброєю, боєприпасами, амуніцією, яких украї не вистачало. Відповідно до наказу військ. групи на кордоні в м. Броди (нині Львів. обл.), Підволочиськ, Гусятин (нині обидва смт), Скала (нині смт Скала-Подільська), Борщів (нині всі Терноп. обл.) зупиняли й роззброювали, як правило, під загрозою застосування сили, частини армії колиш. Австро-Угорщини, які поверталися додому з Наддніпрян. України. Однак гол. постачальником зброї для молоді УГА стала Наддніпрян. Україна. Після антигетьман. повстання там до влади прийшла Директорія, котра погодилася на прохання кер-ва ЗУНР надати матеріальну й військ. допомогу. Д. Вітовський у 1-й декаді 12.1918 виїжджав за р. Збруч вести відповідні переговори з кер. УНР.

У Тернополі почалося створення нового виду ЗС ЗУНР – авіації (летунства). 1.12.1918 П. Бубела видав розпорядження про збір літаків, авіац. майна й пошук авіаторів. Через 5 днів Д. Вітовський підписав наказ про формування ЛВ, його командантом став пор. П. Франко. Згідно з наказом, у Тернополі ств. гол. склад авіац. техніки й матеріалів; його було влаштовано в приміщенні пром. шк. Підрозділ, який тут працював, згодом склав основу тех. Летун. сотні, місцем дислокації стало м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.).

У 12.1918 організовані й ін. структурні підрозділи УГА (відділ польової жандармерії, інтендант. служба тощо). 20.12.1918 почала діяти шк. військ. телеграфістів, слухачами якої стали 50 гімназистів. У цей період остаточно склалася також внутр. стр-ра ДСВС.

Великою проблемою, що вимагала якнайшвидшого розв'язання, була недостача старшин середньої, а особливо вищої ланки. Певною мірою її вирішували шляхом запрошення на службу старшин-іноземців армії колиш. Австро-Угорщини. Так, 28.11.1918 шефом (нач.) штабу НКУВ був призначений капітан австро-угор. Генштабу А. Ерле. Ситуація з вищими старшинами змінилася на краще, коли до Тернополя 8.12 прибули ген. М. Омелянович-Павленко і полк. Є. Мешковський (під час служби в УГА він підписувався Мишківський). Вони, як військовики гетьман. армії, були заарештовані Директорією УНР, але Л. Цегельський у м. Фастів (нині Київ. обл.) зумів переконати С. Петлюру й В. Винниченка звільнити їх і відпустити на службу до УГА. У м. Тернопіль у ДСВС обидва вищі офіцери зустрілися з П. Бубелою, оскільки Д. Вітовський у той час перебував у м. Вінниця. 9.12.1918 їх прийняв Є. Петрушевич і призначив М. Омеляновича-Павленка гол. командантом (начальним вождем), а Є. Мешковського – нач. булави (штабу) НКУВ. Цього ж дня обидва військовики виїхали до м. Бережани, де перебувала НКУВ. 12.12.1918 "Український Голос" опубл. "Наказ військам ЗУНР" за підписами М. Омеляновича-Павленка та Є. Мешковського, у якому, зокр., йшлося: "Наша мета звільнити стару столицю України Львів, а потім і всю Західну Україну, від Тернополя до Сяну і від Рави Руської до Коломиї, від ворога, який знущається над всяким правом і всякою справедливістю".

Незабаром, коли став очевидним затяжний х-р і розширилися масштаби війни з Польщею, а отже, постала потреба збільшення та зміцнення армії, ДСВС оголосив 2-й призов до Укр. війська.

У здійсненні урядової політики, передусім у військ. сфері, суттєву роль ві-

діграв час. "Вістник Державного Секретаріату Військових Справ", що почав виходити 1.12.1918 за ред. чет. І. Боберського. Правда, лише № 1 надруковано в Тернополі; ін. 3, хоч і вказано це місто, насправді з'явилися в Станиславові. Часопис, публікуючи накази, розпорядження та ін. документи ДСВС й інформуючи таким чином про діяльність уряду, відігравав мобілізуючу роль не лише в армії, а й цивільних колах, укріплював віру окремих людей і громадськості загалом у б-бі за державність.

Важливою складовою діяльності уряду ЗУНР у Тернополі стало створення с-ми держ. влади та її правових засад. Умови війни, з одного боку, значно ускладнювали це завдання, з ін. – зумовлювали його прискорення. Насамперед РДС встановила та укріпила зв'язки з повітами, реалізуючи практику проведення своєї політики через повітов. комісарів. Питання орг-ції влади на місцях обговорювали за участю К. Левицького, Д. Вітовського, В. Панейка та чл. повітов. Терноп. нац. ради 30.11.1918. Тоді ж було призначено М. Новаковського комісаром Скалат. пов., де повітові органи влади на той час цілковито не сформувалися; він же згодом представляв цей повіт в УНРаді ЗУНР у Станиславові.

1.12.1918 РДС затвердила Обіжник до державних повітових комісарів. Цей документ визначив права й обов'язки, правові основи діяльності керівних представників держ. влади в повітах на весь період існування ЗУНР. У ньому вказувалося, що "повітовий комісар є найвисшим органом української влас-

Будинок повітового староства в Тернополі, у якому з 23 листопада 1918 р. перебував уряд ЗУНР (будинок не зберігся)

ти на повіті і як такий він покликаний в першій мірі стояти на сторожі обов'язуючих законів, примінювати їх точно і справедливо...". Наголошувалося, що комісар повіту має забезпечувати на підлеглий йому тер. правопорядок, збереження життя людей та їхнього майна і в цьому за потреби повинен взаємодіяти з військ. владою. До його гол. обов'язків належало проводити мобілізацію до армії і "подбати про те, щоби всі державні уряди повітові функгували [функціонували] правильно і згідно з інтересами держави". Однак в Обіжнику, як і в ін. держ. документах, чітко не розмежовувалися повноваження цивіл. та військ. адміністрацій на місцях, що за умов воєн. часу дуже часто призводило до непорозумінь і суперечок між ними. Це питання обговорювали навіть на засіданні уряду 20.12.1918.

Вказаним документом було зроблено гол. крок у конституюванні місц. органів влади, визначено службові відносини між РДС і повітов. комісаріатами. На його підставі уряд затверджував комісарів повітів, котрі, як правило, були призначені під час Листопадового чину або обрані невдовзі після нього представниками громад, чи призначав нових комісарів. Повсюдно в повітов. центрах комісари й чл. комісаріатів, службовці держ. установ, громад. комісари (сільс. вийти) склали присягу на вірність укр. народові та ЗУНР.

У взаємодії уряду з повітов. комісаріатами було чимало труднощів, що зумовлено обставинами початкового періоду становлення державності й умовами воєн. стану, відсутністю належного зв'язку з центрами повітів тощо. Для найбільш віддалених від Тернополя Дрогобиц., Самбір., Сколів., Стрий. і Турків. пов. було створено в м. Стрий окрему комендатуру, що управляла ними від ім. уряду.

На поч. 12.1918 уряд ЗУНР сколихнула політ. криза: стало відомо, що Я. Литвинович "потонув у нафті" і до цієї справи незаконного продажу гол. стратегічного товару республіки був причетний К. Левицький, тож обидва вони подали у відставку. 9.12.1918 тимчасово президентом РДС став С. Голубович,

зберігаючи посаду держ. секретаря судівництва й обійнявши управління держ. фінансами.

Важливим чинником забезпечення правопорядку в д-ві стало створення держ. жандармерії, комендантом якої було призначено В. Індишевського. На перших порах громад. порядок охороняла нар. міліція, однак обставини вимагали, щоби ці функції здійснювала відповідна держ. служба. В Тернополі ДСВнС організував шк. жандармерії, якою керував сот. М. Федитник; у серед. 12.1918 відбувся її 1-й вип. (за даними Л. Цегельського, присягу склали 1200 жандармів). Через кілька днів особовий склад цієї шк., на прохання командування ДА УНР про допомогу, виїхав до Сх. України на більшовиц. фронт.

Тривала робота уряду щодо формування законодавства й створення с-ми правов. відносин у д-ві, започаткована у Львові. 18.12.1918 С. Голубович, як держ. секретар судівництва, видав розпорядження про виконання "Закону в справах тимчасової організації судів і влади судейської" від 21.11.1918, підписав "Розпорядок про державну прокуратوریю" і "Розпорядок про печаті, вивіски та орієнтаційні написи судів, державних прокуратурій і карних заведень". Тоді ж ств. доразові суди при військ. польових судах. Постановою РДС від 28.12.1918 внесено зміни до закону "Про тимчасову адміністрацію областей ЗУНР", а також змінено його назву; як "Тимчасовий закон про адміністрацію ЗУНР" він був затверджений згодом сесією УНРади в Станиславові. Ухвалення цих документів свідчило про неперервність процесу формування держ. права в ЗУНР, сприяло забезпеченню в ній законності й правопорядку.

Були прийняті урядові документи про торгівлю найпотрібнішими товарами, налагодження держ. фінансів і створення фінанс. с-ми, митної служби, регулювання цін тощо. Так, 1.12.1918 вийшов "Розпорядок Державного Секретаріату про продаж тютюнових фабрикатів". Держ. секретаріат фінансів видав 2.12.1918 "Обіжник у справі цінових урядів і відділів скарбової

сторожі”, 3.12.1918 – “Обіжник у справі дирекції скарбових урядів”, 9.12.1918 – “Обіжник у справі роботи скарбових округів”. Ця робота, що мала за мету налагодити товарообіг, урегулювати фінанси, запобігти інфляції, забезпечити надходження коштів до держ. скарбниці, тривала й надалі. Однак повітові комісаріати на місцях не завжди послідовно виконували урядові постанови. Найбільші труднощі в екон. діяльності уряду були пов’язані з продажем нафти. У цій сфері, як свідчать сучасники, були зловживання.

Від 1-го дня перебування в Тернополі уряд ЗУНР постійно займався зовн.-політ. справами. Цього вимагало становище республіки, що змушена була вести нерівну, виснажливу війну з Польщею. Останню всіляко підтримувала Антанта, тоді як єдиним союзником ЗУНР могла бути Укр. д-ва за р. Збруч, де після повалення гетьманату П. Скоропадського до влади прийшла Директорія і була проголошена УНР. За дорученням РДС 25.11.1918 на Наддніпрянщину виїхали Л. Цегельський і Д. Левицький. 1.12.1918 на зустрічі з чл. Директорії в м. Фастів (нині Київ. обл.) було підписано Передвступний договір і домовлено про якнайшвидше укладання угоди про товарообмін між УНР і ЗУНР. Тоді ж урядові ЗУНР було передано на держ. потреби 10 млн австр. корон банкнотами.

Після повернення Л. Цегельського й Д. Левицького до Тернополя розпочалася практична підготовка до об’єднання УНР і ЗУНР в одну д-ву. Це питання було порушено ще на засіданнях Конституанти в 10.1918, але обставини польс.-укр. війни спонукали до його практичного втілення. До Тернополя прибув представник Директорії УНР Г. Сидоренко, з яким велися переговори про злуку обох укр. д-в і налагодження товарообміну між ними. Найбільша складність для об’єднаної процесу полягала в тому, щоб виробити таку політ. платформу, яка дозволила б різним у багатьох сенсах сх. і зх. землям України створити д-ву, спроможну протистояти зовн. ворогам і домогтися міжнар. визнання. На засіданні 12.12.1918 РДС

прийняла рішення, що “справа злуки з Україною” має бути розглянута на найближчому засідання УНРади ЗУНР. На переговори з Директорією УНР до м. Київ удруге виїхав Л. Цегельський.

У Тернополі 22–23.12.1918 за участю віце-президента УНРади Л. Бачинського й І. Макуха відбулося спец. засідання уряду стосовно об’єднання. В офіц. повідомленні, опубл. в “Українському Голосі”, про нього говорилося: “Вирішено послати делегацію до Києва з метою завершення злуки обох українських республік”. Таким чином, остаточне рішення про об’єднання ЗУНР з УНР було прийнято в Тернополі; УНРада схвалила його вже в Станиславові 3.01.1919. Хоча кер. ЗУНР, дотримуючись загалом правих політ. поглядів, вважали, що для майбутньої єдиної України певну небезпеку становить соціаліст. платформа лідерів Директорії УНР, вирішальну роль у прийнятті цього рішення відіграла принципова загальнонац. позиція: єдина Україна має більше шансів вистояти в б-бі за свою держ. незалежність.

Ін. вектор зовн. політики уряду ЗУНР в цей час був спрямований на Зх. Через окремих делегатів УНРади ЗУНР, зокр. В. Панейка, С. Дністрянського, Є. Левицького, І. Горбачевського, котрі перебували у Відні і з якими підтримувалися сталі зв’язки, робили спроби для встановлення контактів та укладення торг. угод з Австрією, Угорщиною, ЧСР. Однак практичних результатів діяльності цих представників не було. На засіданні 20.12.1918 РДС прийняла рішення вступити в переговори з кер-вом Угорщини

Пам’ятна дошка на будинку 30Ш № 4 в Тернополі, у якому в грудні 1918 р. перебував уряд ЗУНР

щодо укладення угоди про товарообмін; до м. Будапешт із відповідною місією був скерований сот. М. Алиськевич. РДС ЗУНР та уряд Румунії обмінялися офіц. запевненнями про ненапад.

У цей час відбулися і 1-ші контакти уряду ЗУНР з представниками країн Антанти. 13.12.1918 до Тернополя прибули чл. брит. місії в м. Ясси (Румунія) капітан Джонстон і пор. Бідерман, щоб з'ясувати "відносини і настрої у нашій державі". Зміст їхніх перемовин з укр. урядовцями невідомий, та, мабуть, їхні висновки загалом було об'єктивними й прихильними для українців. Відвідав Тернопіль також чл. франц. місії пор. Віллем, але через непорозуміння був на деякий час інтернований. Щоб залагодити цей конфлікт, наприкінці 12.1918 уряд направив Я. Олесницького до м. Ясси.

Те, що уряд ЗУНР діяв у Тернополі в неповному складі, суттєво утруднювало його роботу, стримувало державотворчі процеси загалом. Нагальною ставала потреба скликання парламенту республіки, який мав би затвердити потрібні закони, але реально не діяв. 12.12.1918 було вирішено скликати 20–21.12.1918 сесію УНРади ЗУНР у м. Тернопіль. У зв'язку з цим уряд направив у повітові комісаріати розпорядження завершити вибори її делегатів. Однак 17.12.1918 РДС рішення про скликання сесії УНРади скасувала. Це було пов'язано, як записано в протоколі засідання, з тим, що не всі делегати УНРади від повітів були обрані, через незадовільне сполучення сесія в Тернополі була би малочисельною, а також ще не було підготовлено рішення про злуку, яке мала прийняти УНРада.

За таких обставин було прийнято рішення перевести вищі держ. стр-ри до м. Станиславів. Вирішальну роль тут відіграло розташування цього міста майже в центрі контрольованої урядом ЗУНР тер., його близькість до нафтоносного Борислав. регіону, де був потрібний постійний урядовий вплив і контроль, та до Угорщини й ЧСР, з якими необхідно було налагоджувати міждерж. стосунки та через які підтримувалися зв'язки з ін. зх. країнами. На користь перенесення уряду ЗУНР

з м. Тернопіль було й те, що в ньому не знайшлося зручного приміщення для проведення сесій УНРади. Опівдні 31.12.1918 спец. поїздом держ. секретарі й співробітники РДС виїхали до м. Станиславів.

У терноп. період своєї діяльності за складних умов уряд ЗУНР продовжував державотворчу роботу. За 39 днів перебування кер-ва республіки в Тернополі були здійснені важливі заходи щодо формування УГА, прийняття законодавчих актів та екон. рішень, встановлення правопорядку в д-ві, проведення зовн. політики. Тут були вироблені умови й прийнято принципове рішення про злуку ЗУНР та УНР в соборну Укр. д-ву. Найважливішим чинником, що впливав, причому негативно, на діяльність уряду, було підпорядкування його внутр. та зовн. політики збройн. б-бі з агресією Польщі за збереження суверенітету ЗУНР.

Після переїзду РДС до Станиславова Тернопіль залишався важливим центром республіки, був гол. у забезпеченні зв'язків з УНР. Саме з Тернополя 17.01.1919 виїхала офіц. делегація ЗУНР до м. Київ для укладення Акта злуки й участі в ТКУ.

Літ.: Боберський І. Щоденник 1918–1919 рр. / упоряд. Ю. Мицик. К., 2003. С. 79–84, 97–101; Гірняк Н. 48 днів на чолі Тернопільської військової округи // Шляхами золотого Поділля / ред. С. Конрад. Філядельфія, 1960. С. 185–194; Гуцал П. Рада Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки у Тернополі (листопад–грудень 1918 року) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 2006. Вип. 3. С. 38–44; Його ж. Тернопіль в період Західно-Української Народної Республіки (1918–1919) // Тернопіль: історичні нариси. Тернопіль, 2016. С. 69–83; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 39–55; Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Макаруч С. Українська республіка галичан. Львів, 1997; Макух І. На народній службі.

Дітройт, 1968. С. 239–240; Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Ч. 2–3. Львів, 1999. С. 132–193; Український голос (Тернопіль). 1918. Ч. 7–15; Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопада 1918 р. Львів, 2003. С. 158–159, 164–168.

Петро Гуцал

СТРАТИЧУК

Іван Васильович

(28.05.1894–31.10.1982) – педагог, четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Волока (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резеша (дрібного шляхтича), податкового урядовця. Навч. в укр. держ. учител. семінарії м. Чернівці.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем 1915. У 08.1918 іменованій лейтенантом резерву 36-го полку стрільців. З 01.1919 став на службу до укр. армії як четар УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Воював на польс. фронті біля м. Львів, на більшовиц. й денікін. фронтах на Наддніпрянщині. Потрапив до польс. полону 27.04.1920, інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща).

Після звільнення з полону емігрував до Канади, де в міжвоєн. час мешкав у пров. Онтаріо. Після ДСВ проживав у м. Нью-Гейвен (шт. Коннектикут, США), де був одним із засн. відділу ОбВУА (1958). Довголітній чл. управи УККА – відділ Нью-Гейвен, скарбник і референт Укр. нар. фонду, чл. багатьох укр. комбатант. та громад. орг-цій. 03.1970 – один із засн. К-ту допомоги укр. жертвам землетрусу в Югославії. Меценат Фонду катедр українознавства Гарвард. ун-ту, якому пожертвував 2200 доларів. Нагороджений Воєн. хрестом УНР.

П. у м. Нью-Гейвен, де й похований 2.11.1982 на цвинтарі Св. Лаврентія.

Лім.: Бл. п. Іван Стратичук [Некролог] // Свобода. 1982. 3 листоп.; Збільшується список меценатів ФКУ // Свобода. 1977. 10 лютого; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 4 квіт.; Нью Гейвен, Конн. Річні загальні збори // Голос Комбатанта. 1959. Ч. 3 (9); Проголошення

українського дня в Нью Гейвен; Конн // Свобода. 1972. 2 лютого; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 95, 125; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 342.

Володимир Старик

СТРАЧУК

Андрій Миколайович

(15.03.1897 – д. і м. с. н.) – фармацевт, хорунжий УГА. Н. в с. Суховерхів (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї. 1908–14 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань. Після річної перерви на час рос. окупації 1914/15 н. р. записався за індивідуальним графіком до 6-го й 7-го кл. 2-ї держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

Восени 1917 мобілізований до армії, де служив однорічним добровольцем – унтер-офіцером. Матуральні іспити склав у г-зії м. Кіцмань за скороченою процедурою для військових 22.03.1918. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як хорунжий УГА. Воював на польс. фронті біля м. Львів, на більшовиц. й денікін. фронтах на Наддніпрянщині. У 04.1920 потрапив до польс. полону; інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 19.02.1921.

Повернувся на Буковину, завершив фармацевтичні студії. 1930-ті – фармацевт-лейтенант рум. армії в м. Чернівці. На поч. ДСВ керував військ. складом фармацевтичних матеріалів як капітан-фармацевт, звільнений з цієї посади 1.11.1941. Після ДСВ мешкав у м. Орадя (Румунія), де в 10.1946 отримав концесію Мін-ва здоров'я Румунії для ведення аптеки.

Подальша доля невідома.

Лім.: Звідомлене Дирекції ц. к. державної гімназії в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 100; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 10 черв.; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 125; Ministerul Sănătății. Direcțiunea Farmaciilor și Medicamentelor // Monitorul Oficial. (Partea I B). Nr. 244. 1946. 21 Octombrie.

Володимир Старик

СТРАТИЧУК
Іван Васильович

СТРИЕК**Дмитро**

(05.11.1899–05.03.1991) – військовик, художник-аматор. Н. в с. Ланівці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Закінчив нар. шк. 2 р. навч. у польс. шк.

Служив в австро-угор. армії. Після проголошення ЗУНР – доброволець УГА, воював у Золочів. бригаді. У складі війська побував на Наддніпрян. Україні.

1923 разом з дружиною Анною емігрував до Канади, де поселився в пров. Саскачеван. Протягом майже 40 р. працював робітником на залізниці. Малювати почав 1950-х. Після виходу на пенсію та переїзду до м. Саскатун (1964) професійно займався малярством. Учасник колективних щорічних виставок "Саскачімо"; 1975 – учасник виставки саскачеван. примітивістів у "Mendel Art Gallery", 1979 – у галереї "Shustring", Вінніпезькій галереї мист-в, Укр. музеї Канади й "Norman Mackenzie Gallery" (м. Регіна). Персональні виставки в містах: Саскатун (1980, 1981, 1985, 1990), Вінніпег (1982, 1989), Торонто (1983, 1989), Ріджайн (1985, 1990), Тандер Бей (1988), Едмонтон і Калгарі (обидві 1990). Картини С., серед яких портрети гетьмана І. Мазепи, Т. Шевченка, Лесі Українки, С. Петлюри, Папи Івана Павла II, "Незнаний жовнір", "Млин в українському селі", "Козак Гамалія", "Вояк

на сторожі на військовому цвинтарі", "Божа Мати", "Українська дівчина" та ін. – загалом не менше 85 робіт, знаходяться у держ. і приватних колекціях Канади. Активний чл. катедральної парафії Св. Юра в Саскатуні.

П. у м. Саскатун.

Літ.: Басюк Г., Мельничук Б., Пиндус Б. Стриек Дмитро // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 361; Даревич Д. Пульсуючі барви української душі // Сучасність. 1990. Ч. 4 (348). С. 35–42.

**Микола Лазарович,
Богдан Мельничук**

СТРИЖАК**Ярослав-Яків**

(18.05.1888 – д. і м. с. н.) – працівник дипломатичної служби ЗУНР в м. Братислава. Н. в м. Перегінське (нині смт Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.). Провчився 3 р. в учител. семінарії м. Львів (1906–09). Закінчив курси бухгалтерії і кореспонденції в м. Відень (1917). Військ. освіта: обслуговування гармати, телефоніст. Військ. чини: фронтний підстаршина (1910–12), рахунковий при батареї (1912–14), пом. рахункового ліквідуючого старшини (1914–16), розвідник (1916–17), стонаводчик 22-го полку важкої артилерії (1917–18). Нагороджений хрестом з короною.

Вступив як військовозобов'язаний до УГА (10.11.1918). Військ. звання: рахунковий булавний. Військ. кар'єра: рахунковий підставовий (10.11.1918–15.01.1919). Під час відступу укр. армії в польс.-укр. війні був поранений і полонений. 26.08.1919 втік із польс. полону, через 2 місяці опинився на тер. ЧСР.

Перебував у складі Укр. бригади в таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єшtedі Ліберець. краю, Чехія). Рахунковий пом. полку "Хирів" (1.10.1919–1.08.1920). Ад'ютант при команді Укр. бригади (з 1.08.1920). Урядовець паспортної експозитури дипломатичного представництва ЗУНР у Братиславі (1922).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4436. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 631 – 631 зв.; Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 21 зв., 42, 45.

Ольга Малюта

СТРИЙ (Розподільна станція для військовополонених 1919–20)

Стрий – давнє укр. місто, нині адм. центр однойменного р-ну Львів. обл. Влітку 1919 польс. влада організувала в м. Стрий розподільну станцію для полонених галичан. Звідси їх направляли до різних польс. таборів, де утримували військовополонених стрільців і старшин УГА.

Усі полонені УГА (стрільці й старшини) перебували в одному будинку. Їх охороняла посилена варта. Польс. жовніри з полоненими поводитися погано. Укр. вояки спали на голих дошках. Раціон був мізерним та одноманітним. Буханець хліба видавали на цілий день на 6 осіб. Полонені голодували. З рідними бачитися дозволяли в рідкісних випадках. Харчів для полонених від рідні брати не дозволяли. Станом на 6.06.1920 тут перебувало 400 інтернованих укр. стрільців і старшин, перевезених із Поділля, яких тоді етапом доправили до м. Тухоля (нині Польща).

Ця станція функціонувала щонайменше до кін. 1920, коли всіх бранців перевели до ін. таборів на тер. сучасної Польщі.

Дж.: ДАІФО. Ф. 73. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 32 – 32 зв.

Літ.: В таборі полонених в Стрию // Громадська Думка. 1920. 6 черв. С. 3; Відносини в таборі українських полонених в Стрию // Громадська Думка. 1920. 18 черв. С. 3; Перевезення полонених із Стрия // Земля і воля. 1920. 6 черв. С. 4; Полонені У. Г. Армії в Стрию // Громадська Думка. 1920. 11 черв. С. 4; Спис полонених старшин, які знаходяться в роздільній станції для полонених і інтернованих у Стрию // Громадська Думка. 1920. 18 мая. С. 4; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: Українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 11.

Петро Сіреджук

СТРИЙСЬКА ОКРУЖНА ВІЙСЬКОВА КОМАНДА

Військ.-цивільна адміністрація, ств. 13.11.1918. Очолив полк. Г. Коссак, згодом ген. В. Генбачов, який прибув з ДА УНР. Спільно з ним плідно працювали

недавній підполк. Ген. штабу австр. армії угорець Й. Папп де Яноші (згодом шеф штабу 2-го корпусу), отамани В. Котович і О. Ключ, сотники Л. Турчин (пізніше референт НКГА), В. Варивода, О. Войтечко, О. Колодницький (загинув у 08.1920 на Соловках), поручники М. Бандрівський, М. Бобанич, Л. Балицький (Жидачів), Н. Сабат (Сколе), І. Щирба (Долина), В. Коссак (брат команд. ОВК), П. Милович та ін. На базі австр. 32-го полку стрільців було створено кіш – запасний стрілець. полк ім. Б. Хмельницького, який сформував, вишколив і відіслав на фронт 2 стрийські, калуський і віден. курені. У м. Стрий (нині Львів. обл.) також ств. гармат. запасний полк та ін. формування, зокр. шпиталь на чолі з сот. д-ром О. Гайдукевичем. Важливу роль відігравав польовий суд при ОВК, очолюваний сот.-суддею О. Жукком, якого пізніше замінив сот.-суддя Я. Горалевич. Командантом польового суду працював от. В. Котович. До складу суду входили також військ. юристи, сот. М. Гутникевич, поручники І. Грубський, І. Шиян, М. Стойка та ін. Стрийський польовий суд обслуговував бойові групи “Лютувиська”, “Хирів”, “Крукеничі”, “Щирець”, “Рудки” – майже всі війська пд. крила фронту, які пізніше ввійшли до 3-го Галиц. корпусу.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Ярославин С. Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918–1923 рр. Філадельфія, 1956.

Микола Литвин

“СТРИЙСЬКИЙ ВІСТНИК”

Газета, офіц. періодичне вид. Стрий. повітов. комісаріату ЗУНР. Виходила друком двічі на тиждень 21.11.1918–16.02.1919 (загалом 30 чисел). Видавець – Стрий. повітов. комісаріат, ред. – А. Микитяк. Покликаний популяризувати ідею держ. незалежності й соборності укр. земель, сприяти консолідації та інформаційно-аналітичному забезпеченню мешканців повіту. Публікувалися постанови, розпорядження, накази центр. і місц. органів влади, фронтові зведення, статті переважно

СТРИЙСЬКИЙ
Іван-Євген
Євгенович

З'єдинена Україна

Гага, 26. XII.

З Вашингтону доносять: Українська Нац. Рада предложила правительству З'єдинених Держав Америки домагання допустити двох делегатів, які ають заступати українські інтереси на мировій конференції.

Тернопіль, 27. XII.

Голова Нац. Ради Др. Петрушевич вислав XII. радіом з Будапешту протест проти забороти варшавського правительства та проти звіржостий польських банд на українським населеню. Протест післав до Америки, Англії, Франції

обміну, яких не має Україна східна і наляпані Галичина має земляне топливо (бензин, нафту, вугілля) має сіль, має засоби добувати крәм, гадятерійні предмети і багато інших таких, яких брак у нас. Східна Україна має хліб, цукор, залізо і т. и.

З цих даних можна зробити висновок, яка вага того політичного акту, що став ся на днях. Плякн можна радїти й витати ширю той Братський рідній нам нарід галицький, який так ширю йде разом з нами до спільного державного будвництва.

Життя Пошля.

Комісар для особливих доручень при Директорії повідомляє: в Полтаві тепер перебуває радник англійського петроградського консулята, котрий запропонував себе до послуг Директорії. Він рішуче підкреслює, що тільки несповіномовлять в українських справах викликала таку поже-

сусп.-політ. проблематики, худож. тв., листи читачів; подавалися відомості про перебіг мирн. переговорів у м. Париж, про життя в повіті, Галичині, Наддніпрянщині, Польщі, Угорщині, ЧСР та світі загалом. Рубрики: "З України", "Дрібні вісти", "Послідні вісти", "Місцеві відомості". Матеріали друковано на правах анонімності. Чимало публікацій подано за інформаційним пресовим агентством (Українським пресовим бюро) або / та передруковано з вид. "Кіевская Мысль", "Діло", "Свобода".

Лит.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939): історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. С. 174–176.

Олеся Дроздовська

СТРИЙСЬКИЙ

Іван-Євген Євгенович

(30.04.1884–30.01.1935) – адвокат, журналіст, громад.-політ. діяч, держ. повітов. комісар ЗУНР у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Н. в с. Топорівці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї нотаріального канд., згодом нотаріуса, відомого громад. діяча.

Початкову освіту здобув у нижчій реальній шк. м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.). У Коломії 1895–1900 навч. в укр. класах вищої г-зії, 1900–03 – у 2-й держ. укр. г-зії (матура 06.1903). Переїхав на Буковину до батька спершу в м. Вашківці, з 1907 – м. Кіцмань (обидва Чернів. обл.). Студіював на юрид. ф-ті ун-ту м. Чернівці, 25.09.1907 отримав абсолюторіум. Правн. студії завершив докторатом права. Чл. укр. акад. т-ва "Січ", з 8.11.1903 – чл. його правління. Співорганізатор та осн. промовець великого віча укр. громадськості в м. Чернівці 12.02.1907, яке поставило вимогу відкриття ун-ту з укр. викладовою мовою в м. Львів. Активний учасник січового руху, чл.-засн. т-ва "Січ" у м. Вашківці 4.10.1904, учасник зборів "Союзу «Січей» на Буковині" в м. Чернівці 4.06.1905.

За публікацію гострих статей, спрямованих проти одного з лідерів буковин. москвофілів К. Богатирця, був притягнутий до суд. відповідальності в процесі (06.1906), однак виправданий судом присяжних. Після закінчення університет. студій працював канд. адвокатури в м. Кіцмань. 18.05.1917 громад.

рада м. Кіцмань обрала С. й бургомістра М. Руснака своїми представниками перед повітов. владою для вирішення всіх справ громади. З 1917 працював канд. адвокатури канцелярії д-ра І. Ганкевича в м. Коломия, брав активну участь у громад.-політ. житті Покуття. На зборах у читальні т-ва “Просвіта” в м. Коломия 22.02.1918 обраний чл. к-ту (секретарем) для відзначення велелюдного Свята миру й укр. державності, яке відбулося 3.03.1918. На заг. зборах т-ва “Укр. нар. дім” у м. Коломия 10.03.1918 обраний чл. правління “Нар. дому”.

Вранці 1.11.1918 після захоплення українцями влади в м. Коломия перебрав держ. владу в повіті. Призначений повітов. комісаром ЗУНР. 2.11.1918 видав урядове оповіщення, яким поінформував нас. Коломий. пов. про осн. засади функціонування укр. влади й закликав до публічного ладу й спокою. 10.02.1919 допоміг ред. “Вістника Державного Секретаріату Військових Справ” І. Боберському реkvізувати черенки (шрифти) для друкарні УГА. 31.03.1919 затвердив ухвали Коломий. повітов. земельного комісаріату від 26.03.1919, якими було визначено порядок відчуження та оренди земельн. ділянок, встановлено вартість оренди й підстави для проведення військ. реkvізицій; 5.04.1919 затвердив ухвали Коломий. повітов. земельн. комісаріату від 2.04.1919, якими було визначено порядок проведення весняних польових робіт та уточнено кілька положень попереднього документа. Під час рум. окупації Покуття мешкав у м. Коломия, повернувся на Буковину перед наближенням польс. військ у 08.1919.

Проживав у м. Кіцмань. Відкрив адвокат. канцелярію у власному будинку, надавав безкоштовні послуги убогим людям. Чл.-засн. у 10.1927 та чільний діяч УНПР (президент В. Залозецький), обраний на конгресі УНПР в 11.1928 чл. ширшої еkзекутиви партії, згодом заст. голови УНПР. На конгресі УНПР в 06.1932 висловив своє незадоволення низькою активністю еkзекутиви партії та вніс пропозицію прийняти правило, яким визначити точну компетенцію для майбутньої еkзекутиви. Чл. т-ва

“Укр. нар. дім” у м. Кіцмань, 1934 – заст. голови т-ва. Активно дописував на громад.-політ. й культ.-істор. тематику до різних укр. часописів Буковини, зокр. публікував статті на правн. тематику в газ. “Рідний край” та “Час”. 1932 відвідав редакцію енциклопедії “Der Große Brockhaus” у м. Лейпциг (нині ФРН) і провів успішні переговори щодо публікації низки інформацій та статей про Україну в найбільшій нім. енциклопедії. Фундатор музею “Гуцульщина” в м. Коломия, якому 1934 подарував велику зб. мист. тв.

П. і похований у м. Кіцмань.

Тв.: *Стрийський І.* З просвітнього руху на провінції // Народний Голос. 1910. Ч. 42; *Його ж.* Про козацькі війни // Руска Рада. 1907. Ч. 48; *Його ж.* Спомини про “Січ” з-перед 30 літ // Самостійна Думка. 1933. Ч. 2; *Str...[yjskyj] J.* Unruhen in Ober-Stanestie // Bukowinaer Post. 1906. 18 Januar.

Літ.: *Бемко В.* Листопадові події в Коломії // Над Прутом у лузі. Коломия у спогадах. Торонто, 1962. С. 114; *Боберський І.* Щоденник 1918–1919. К., 2003. С. 125; *Буллат Т., Філенко Т.* Світ Миколи Лисенка. Національна ідентичність, музика і політика України ХІХ – початку ХХ століття. Нью-Йорк, 2009. С. 298, 299; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 71; *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923.* Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 307, 457–458; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 325–328, 332–334; *Мохорук Д.* Село моє Топорівці. Творці історії села. Т. 3. Косів, 2006. С. 148–149; *Посмертні згадки.* Д-р Іван Стрийський // Діло. 1935. 7 лютого; *Сімович В.* Лисенко в Чернівцях (Спогад із-перед 33 років) // Життя і знання. 1937. Ч. 11. Грудень. С. 310–312; *Старик В.* Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921. Чернівці, 2009. С. 87.

Володимир Старик

“СТРІЛЕЦЬ”

Укр. військ. газета. Від ч. 34 називалася “Український Стрілець”. Пресовий орган Начальної команди УГА.

СТРІЛЬЧИК
Микола
Теодосійович

Виходила друком (переважно тричі на тиждень) за підтримки Д. Вітовського 1.01–16.11.1919 (загалом 95 чисел) у м. Тернопіль, Станиславів (нині Івано-Франківськ), Стрий (нині Львів. обл.), Заліщики, Борщів (нині обидва Терноп. обл.), Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Видавалася Пресовим к-том, згодом Пресовою кватирою НКГА. Ред.: І. Ерденберґер, Г. Микитей, О. Назарук, В. Пачовський (ініціатор вид.). Чл. редколегії: А. Бабій, В. Гадзінський, В. Геринович, І. Кривецький, С. Масляк, І. Романишин. Інформаційно-аналітичне забезпечення військовиків УГА – осн. завдання часопису. Домінували статті пропагандист. х-ру, покликані ширити ідею держ. незалежності й соборності укр. земель, переконувати у вагомій ролі нац. армії в становленні України як самост. д-ви та її обороні тощо. Друкувалися статті сусп.-політ., соц.-екон., істор. тематики, інтерв'ю зі старшинами й стрільцями, листи, спогади фронтовиків, худож. тв.; у низці публікацій порушувалися проблеми укр.-польс. та укр.-рос. відносин, підтримки морально-психолог. стану військовиків, забезпечення армії кваліфікованими військ. кадрами та ін.

Вміщувалися офіц. матеріали (накази, розпорядження, ухвали УНРади, РДС, НКГА, фронтові зведення, тек-

сти законів), відомості про діяльність держ. органів влади ЗОУНР та УНР (Директорії), повідомлення про події на Наддніпрянщині, про життя українців у Польщі, Румунії, Угорщині, ЧСР та ін. країнах, списки загиблих. Серед авторів (окрім ред. і чл. редколегії): Б. Заклинський, Р. Купчинський, К. Левицький, М. Обідний, О. Олесь, Т. Франко, Ю. Шкрумеляк та ін. Рубрики: "З життя України", "Внутрішнє життя", "Загранична політика", "З Начальної Команди Укр. Військ", "З боїв бригади УСС", "Противольшовицький фронт", "Голос фронту", "Життєписі вождів Української Армії", "Веселий кутик", "Малий фейлетон", "Хроніка", "Телеграми" та ін.

Літ.: Вовк Н. Пресові видання Української галицької армії: основні тематичні аспекти та жанрові особливості // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль, 2013. Вип. 1. Ч. 1. С. 168–169; *Галушко М.* Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944). Львів, 2008. С. 132–144; *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939). Львів, 2001. С. 176–180.

Олеся Дроздовська

СТРІЛЬЧИК

Микола Теодосійович

(11.04.1895–19.11.1937) – громад.-культ. діяч. Н. в с. Кривеньке (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Навч. в нар. шк. в рідному селі. Випускник г-зії м. Тернопіль. Був актором "Терноп. театральних вечорів" (1915–17), Нового Львів. театру (1918–19).

Під час Листопадового чину перебував у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), залишив відомості про перші дні укр. влади в місті. Після Чортків. офензиви й переходу УГА за р. Збруч опинився в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), де в ун-ті належав до студент. орг-ції "Академічний союз" (1919–20).

1920-х разом із сім'єю проживав у м. Кам'янець-Подільський і Нова Ушиця (нині Хмельн. обл.), де намагався

заснувати власну справу з переробки молока. З осені 1926 – у м. Київ. Навч. на вечірньому відділенні Київ. худож. ін-ту, працював художником-декоратором у закладах к-ри Києва (с.-г. музеї, павільйони Виставки досягнень нар. г-ва, на тер. Києво-Печерської лаври), викладав у худож. уч-щі, працював мовознавцем у редакції однієї з київ. газет.

1934 вперше заарештований органами НКВС за нібито належність до “УВО і петлюрівської контрреволюційної організації”. Після звільнення мешкав у м. Чернігів, оскільки йому заборонили повернутися на проживання до м. Київ.

Вдруге арештований співробітниками НКВС УРСР 25.08.1937. За сфабрикованим звинуваченням у “шпигунській діяльності на користь панської Польщі”, на підставі рішення наркома НКВС і прокурора СРСР від 10.11.1937, розстріляний у м. Київ. Похований у Биківнянському лісі (нині Бровар. р-ну Київ. обл.). Реабілітований 20.06.1989.

Тв.: *Стрільчик М.* Листи додому. Івано-Франківськ, 2016.

Літ.: Биківнянські жертви, або як працювала “Вища двійка” на Київщині. Документи і матеріали / авт.-укл. А. Амонс. К., 2007. С. 210, 228; *Гасай Є.* Повернення із небуття // Вісник Надзбруччя. Чортків, 2010. 22 серп.; *Гуцал П.* Репресії комуністичного режиму на Тернопільщині // Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 1. Тернопіль, 2008. С. 23; *Остап'юк Б.* “Тернопільські театральні вечори” (1915–1917) (Спогади сучасників) // Свобода. 1983. 31 серп.; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 615; *Сивенко Б.* Кам'янецький Університет і його студентство в 1918–1919 // Київ (журнал літератури й мистецтва). Філадельфія, 1952. Ч. 1 (Січень). С. 20; Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки. Документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 19–20; *Шмата П.* Він мріяв про “велику, вільну і нову Україну” // Голос народу. Чортків, 2016. 23, 30 верес.

Іван Монолатій

СТРІЛЬЧИК

Софія Павлівна

(дівооче прізвище: Побігуща; 16.01.1896–07.12.1937) – медсестра УГА, вчителька. Сестра підстаршини УГА, військ. і політ. діяча Є. Побігущого-Рена (1901–95). Дружина М. Стрільчика. Н. у с. Постолівка (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в родині вчителя. Відвідувала нар. школу в рідному селі, з 1907 – у с. Воскресінці (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.), де її батько обійняв посаду управителя нар. шк.

Навч. 1911–16 в приватній учител. семінарії УПТ в м. Коломия. Після Листопадового чину 1918 служила медсестрою в польовому шпиталі УГА. Під час Чортків. офензиви перебувала в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.); тут одружилася з М. Стрільчиком. Разом з армією перейшла на Наддніпрян. Україну.

З 1920 проживала в м. Кам'янець-Подільський, потім у смт Нова Ушиця (нині Хмельн. обл.). Восени 1926 разом з чоловіком поселилась у м. Київ. Працювала вихователькою дитсадка № 110 шкірзаводу № 6.

Заарештована 26.08.1937, на 2-й день після арешту чоловіка. Безпідставно звинувачена в “проведенні антирадянської пропаганди”. На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 26.11.1937 розстріляна. Похована в невідомій могилі в Биківнянському лісі (нині Бровар. р-ну Київ. обл.). Реабілітована 8.06.1989. Уривки листів С. опубл. 2016.

Тв.: *Стрільчик М.* Листи додому / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2016.

Літ.: Биківнянські жертви, або як працювала “Вища двійка” на Київщині. Документи і матеріали / авт.-укл. А. Амонс. К., 2007. С. 210, 228; *Гасай Є.* Повернення із небуття // Вісник Надзбруччя. 2010. 20 серп.; *Монолатій І.* Місто без властивостей. Коломийська фуґа Великої війни. Івано-Франківськ, 2014. С. 3; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 615; *Роженко М.* Сосни Биківні свідчать: злочин проти людства. Кн. 2. К., 2001. С. 368.

Іван Монолатій

СТРІЛЬЧИК
Софія Павлівна

СТРОНСЬКИЙ**Микола**

(17.12.1880 – 03.08.1933) – старшина Легіону УСС та УГА, громад.-політ. діяч. Н. у с. Ясениця-Сільна (нині Дрогобицьк. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Дрогобицьк (нині Львів. обл.), потім в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), яку закінчив 1903. Студіював право у Львів. ун-ті. Діяч УСДП Галичини, співорганізатор робітництва на Дрогобищині.

Від 08.1914 служив у Легіоні УСС, був курінним ад'ютантом; 08–10.1917 – комендант Легіону, мав військ. звання поручника. Від 11.1918 – в УГА, старшина 1-го полку 1-ї бригади УСС, потім ад'ютант куреня у 8-й Самбір. бригаді. Іменованій 1.03.1919 сотником. У 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору в Тухолі звільнений 13.12.1920.

Повернувшись у Дрогобицьк, проводив антипольс. діяльність як чл. КПСГ (з 1923 КПЗУ). Заарештований 1921, на Святоюрському процесі був виправданій і звільнений з-під варті. Входив до Дрогобицького окружного КПЗУ, 1925 став його секретарем. З 1928 – співробітник консульства СРСР у м. Львів; спочатку був кур'єром з особливих доручень, згодом призначений секретарем. Отримавши наказ прибути в СРСР і розуміючи, що буде заарештований, покінчив життя самогубством. Похований у м. Львів на Личаків. цвинтарі.

СТРОНСЬКИЙ Микола
з дочкою Оксаною

Літ.: Борці за возз'єднання. Біографічний довідник. Львів, 1989. С. 302; *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Після самогубства М. Стронського // Діло. 1933. Ч. 204. 6 серп. С. 3; *Товариш Стронського.* До історії жертв московського насилля. У другі роковини смерті Миколи Стронського // Діло. 1935. Ч. 204. 3 серп. С. 4.

Олександр Луцький,

Кім Науменко

СТРУТИНСЬКИЙ**Михайло Михайлович**

(03.12.1888–23.06.1941) – журналіст, ред. укр. періодичних видань, громад.-політ. діяч, чл. Львів. делегації УНРади. Н. в с. Підмихайля (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник АГ м. Львів (1909). До 1913 навч. на філос. ф-тах Віден. і Львів. ун-тів. Ред. студент. час. "Шляхи" (Львів, 1913–18).

У період ЗУНР редагував друкований орган Калуськ. повітов. комісарату "Голос Калуща", від поч. 1919 у Станиславові – час. "Республіка" (2.02–25.05.1919) і "Воля" (20.04–20.05.1919). У 07.1919 повернувся до Львова. Редагував періодичні вид.: "Українська Думка" (1920), "Життя й Мистецтво" (1920), "Діло" (1923), "Наш Прапор" (1924), "Рідна Школа" (1927), а також "Український Голос" (Перемишль, 1927) та ін. Діяч УНДП. Чл. Львів. делегації УНРади (1922–23).

Чл. ТНК УНТП. Співзасн. УНДО, чл. його ЦК (1925). Посол від УНДО до сейму Польщі (1925–38).

Заарештований співробітниками НКВС СРСР (1940). Страчений без суду в тюрмі "Бригідки" м. Львів після поч. нім.-рад. війни.

Тв.: *Струтинський М.* Першого листопада 1918 р. // Українська Думка. Львів. 1920. 2 листоп. Ч. 24. С. 2.

Літ.: *Дроздовська О.* Струтинський Михайло // Українська журналістика в іменах. Вип. 5. С. 307–308; *Зайцев О.* Українська Народна Трудова Партія (1919–1925) // Україна модерна. 2002. Ч. 7. С. 88–89; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004. С. 401; Со-

ляр І. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939). Львів, 2011. С. 59, 66, 81, 181.

Степан Качараба

**СТРУХМАНЧУК
Яків Михайлович**

(10.08.1884–02.12.1937) – художник, публіцист, педагог, музейний працівник, громад. діяч. Н. в с. Росохуватець (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) у багатодітній сел. сім'ї. Здобув освіту в сільс. шк. Навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.). 1899–1901 ілюстрував рукописні журнали студент. гуртка – “Поступ”, “Бджола”, гумористично-сатиричні “Муха”, “Мітла”, “Оса”. Через звинувачення у вільнодумстві змушений перевестися до Львів. укр. держ. г-зії, закінчив студії 1906; заробляв на прожиття і навч. “малюванням та уроками”. Восени 1906 вступив до Краків. акад-ї красних мист-в (кл. Т. Аксентовича). 1910 акад-я відрядила С. до Німеччини й Франції для ознайомлення зі світовими мист. шедеврами. 1910–13, завдяки фінансовій підтримці фундації митрополита А. Шептицького, вдосконалював майстерність у проф. і худ. Е. Бернарда, Р. Дезіре, Коттета, Лукаса в мист. акад-ях м. Париж. Володів 6 іноз. мовами. 1910 вступив до УРП. Від 1913 – учитель малювання укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Співпрацював зі львів. сатирично-гуморист. час. “Комар” (1902–05), “Дзеркало” (1906–07), “Жало” (1913–14).

На поч. ПСВ, як старшина запасу австро-угор. війська, у 08.1914 призначений до Легіону УСС, де командував четю. Виявив себе вмілим провідником стеж (розвідувальних відділів) під час боїв у Карпатах. 10.11.1914 нагороджений срібною медаллю за хоробрість.

Автор портретів старшин і стрільців УСС, які дарував тим, хто був на них зображений. У 11.1914 потрапив до рос. полону, який відбував у таборі поблизу м. Омськ (нині РФ). Після звільнення від поч. 1918 – у м. Київ: співорганізатор випуску газ. “Наша думка” – органу Укр. центр. Галиц.-Буковин. к-ту допомоги жертвам війни при УЦР, у 04.1918 –

тех. ред. цього вид.; референт відділу закорд. преси гетьман. Держ. канцелярії; у період Директорії УНР – у видавничому відділенні інформаційного бюро ДА УНР. Після відступу ДА УНР до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) влітку 1919 перейшов на службу до 1-ї бригади УСС УГА. Боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців; очолював комендантську сотню навч. бригади УСС “Вишкіл”, від 12.1919 – ад'ютант команд. УГА ген. М. Тарнавського. На поч. 1920 – учасник переговорів з представниками рад. командування в м. Вінниця. Згодом комісар 1-ї бригади ЧУГА, від 06.1920 – команд. куреня 142-го полку ЧА; воював на польс. фронті. Користувався довірою більшовиків, пропагував їхню ідеологію.

Улітку 1920 – зав. декоративно-плакатного відділу Всегалиц. рад. вид-ва; належав до Ради мист-в, ств. при відділі нар. освіти Галиц. ревкому в м. Тернопіль, певний час очолював її секцію образотворчого мист-ва (за ін. даними – артистичну). 1920–23 проживав на Черкащині (м. Умань, Тальне), де 1922 одружився з О. Заречинською, створив серію портретів акторів театру Л. Курбаса в ролях. У м. Умань завідував відділом к-ри редакції газ. “Вісті Уманщини”, на сторінках якої опубл. бл. 30 статей та низку оригінальних малюнків; до 1922 очолював повітов. відділ політосвіти, опікувався громад.-культ. та мист. діяльністю, збереженням історико-культ. спадщини краю, сприяв становленню Уман. музею, орг-ції худож.-пром. шк. тощо. 1921– зав. навч. ч. Вищих пед. курсів у м. Тальне, учитель фабрично-завод. уч-ща при Тальнів. цукровому з-ді. 1924 (за ін. даними – 1923) переїхав із сім'єю до м. Київ, де викладав у Худож.-індустріальній профшк. (1924–26), Польс. пед. технікумі ім. Ф. Кона (1926–31), Радпартшк. (1931–33). Від 1930 – н. с., заст. дир. Київ. істор. музею ім. Т. Шевченка й за сумісництвом київ. крайовий інспектор охорони пам'яток к-ри; 03–10.1931 – голова бюро Київ. крайової комісії охорони пам'яток к-ри. Виступив проти таємно розпочатої 1928 кампанії масового вилучення музейних ціннос-

**СТРУХМАНЧУК
Яків
Михайлович**

тей з метою їхнього продажу за кордон для поповнення фонду "соціалістичної індустріалізації". Доклав зусиль для збереження іконостаса Петропавлівської церкви Межигірського монастиря, прятунку від переплавлення на метал дзвонів, що були унікальними пам'ятками ливарного мист-ва, у т. ч. дзвонів Софійського собору. Прагнув створити держ. заповідник "Київський акрополь", до якого мали належати найбільш цінні пам'ятки, зокр. Михайлівський монастир, Андріївська церква, Софійський собор. Від 05.1932 – співробітник наук.-дослідного Ін-ту польс. пролетар. к-ри при ВУАН, від осені 1932 – зав. польс. відділу й викл. історії костюма в Муз.-театр. ін-ті ім. М. Лисенка. Співініціатор і діяльний учасник Асоціації художників Червоної України (від 1924) й літ. спілки "Західна Україна", де 1925–33 – чл. правління секції письменників, співред. її однойменного друкованого органу. Публікував у періодичній пресі мистецтвознавчі статті. У 2-й пол. 1920-х створив галерею портретів, шаржів, політ. карикатур, тв. книжкової графіки, станкового живопису.

1.02.1933 заарештований співробітниками Київ. управління ОДПУ УСРР; 2.02.1933 відконвойований до м. Харків, де йому інкримінували контрреволюц. діяльність, належність до укр. і польс. військ. орг-цій, шпигунство на користь Польщі. Вину визнав через погрозу репресій щодо сім'ї. 1.10.1933 суд. трійка при Колегії ОДПУ УСРР засудила С. на 10 р. ВТТ. Покарання відбував на водорозділі Біломор.-Балт. каналу в Карелії. Восени 1935 на побачення до С. з України приїздила дружина з 10-річною донькою Надією; на прощання написав собі на пам'ять їхні портрети. 20.11.1937 повторно притягнутий до кримінальної відповідальності за звинуваченням у систематичній антирад. агітації серед ув'язнених, суд. трійкою при НКВС Карельської АРСР засуджений до розстрілу.

Автор образу Матері Божої, реліг. малюнків, ств. 1910 у Ватикані на замовлення митрополита А. Шептицького; портретів В. Атаманюка, М. Грушевського, Д. Загула, М. Кічури, М. Козоріса, І. Северина, А. Турчин-

ської та ін.; журнальних портретів І. Котляревського, Т. Шевченка, М. Лисенка, І. Франка, М. Павлика та ін.; картин "Австрійський польовий суд на Гуцульщині", "Осінній Париж" та ін.; альбомів малюнків стародавньої зброї та предметів побуту 16–17 ст. із фондів Чернігів. істор. музею; поштових листівок "Козак Байда", "Іван Підкова", "Тарас Шевченко в неволі" та ін.; ілюстрацій до "Історії України-Руси" ("Павлюк розсилає універсали", "Облога Буші", "Дорошенко приймає турецьких послів"; Краків, 1912) М. Аркаса, зб. "Хлопські гаразди" (К., 1923) П. Козланюка та "Холмщина" (К., 1927), Ф. Малицького, повісті "Дві сили" (К., 1927) М. Козоріса, тв. П. Куліша, І. Франка, Н. Кобринської, І. Карпенка-Карого та ін.; політ. карикатур, спрямованих проти польс. режиму на ЗУЗ; мистецтвознавчих статей, спогадів "Серед орієнтацій" (1927) та ін. Учасник персональної (1913, м. Львів) та збірних мист. виставок: "Селами, містечками й містами України" (1926), 1-ї Всеукр. худож. виставки (1927), виставки укр. книжкової графіки (1929, м. Харків, Музей укр. мист-ва). Листувався з митрополитом А. Шептицьким. Натепер відомо про місцезнаходження його 17 живописних полотен, 62 графічних листів і 33 портретів, які зберігаються в Бережан. краєзнавчому музеї, Львів. музеї укр. мист-ва, Київ. музеї театрального та кіномист-ва, Івано-Франк. краєзнавчому музеї, у приватних колекціях.

Страчений на водорозділі 7–8 шлюзів Біломор.-Балт. каналу в Карелії. За справою 1933 реабілітований 21.04.1964, за справою 1937 – 30.06.1964.

У с. Росохуватець 7.08.1994 відкрили пам'ятник С. (скульп. І. Сонсядло); на місці будинку, де н. С., встановили пам'ятну кам'яну брилу.

Лім.: Гасай Є. 125 років від дня народження Якова Струхманчука // Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2009 рік: бібліографічний покажчик. Тернопіль, 2009. С. 79–82; Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Нестуля О. Київський крайовий інспек-

тор (Я. М. Струхманчук) // Репресоване краєзнавство (20–30 роки). К., 1991. С. 267–272; Рубльов О. Струхманчук Яків Михайлович // ЕІУ. Т. 9. К., 2012. С. 872; Художник Яків Струхманчук – жертва сталінського терору. К., 1997.

Микола Лазарович

СТУПЕНІ ВІЙСЬКОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

Службові розряди військовиків ЗС ЗУНР (ЗОУНР), з якими пов'язані певні посадові права та обов'язки. С-ма С.в. УГА базувалася на австро-угор. моделі із заміною нім. термінів укр. відповідниками згідно з досвідом Легіону УСС. Так, офіцери (offiziere) мали назву "старшини", унтер-офіцери (unter-offiziere) – "підстаршини". На початковому етапі існування ЗУНР укр. назви С.в. УГА регламентувалися наказами по ч. чи ОВК. Через те вони могли дещо різнитися (див. таблицю). На відміну від австро-угор. армії, назви С.в. УГА були єдині для всіх родів зброї. Назви "soldat" відповідав "стрілець", "gefreiter" – "старший стрілець", "corporal" – "вістун", "zugsführer" – "десятник", "feldwebel" – "старший десятник". Старший десятник, який навч. на старшину, називався "підхорунжий". Назви "stabs-feldwebel" відповідав "штабовий старший десятник", "булавний старший десятник" або "булавний десятник"; назви "offizierstellvertreter" (букв.: "заст. офіцера") – "містостаршина", "містоофіцер" або "бунчужний". Відповідником назви "fähnrich" був "хорунжий", "leutnant" – "четар", "oberleutnant" – "поручник" або "півсотенний", "hauptmann" – "сотник", "major" – "отаман", "oberstleutnant" – "підполковник", "oberst" – "полковник".

9-м Розпорядком ДСВС від 13.11.1918 передбачалися такі назви С.в. УГА: "стрілець", "старший стрілець", "вістун", "десятник", "старший десятник", "булавний старший десятник", "хорунжий", "четар", "поручник", "сотник", "отаман", "осаул", "полковник". Назв С.в. УГА для вищого командного складу попервах не існувало, тому команд. військами ЗУНР М. Омелянович-Павленко та команд. 3-м Галиц.

корпусом В. Генбачов іменувалися С.в. УГА, який мали в ЗС УД – "генеральний хорунжий". З кін. 01.1919 М. Омелянович-Павленко став підписувати документи як "отаман", оскільки так називалися особи вищого командного складу ДА УНР. С.в. УГА "містостаршина" в ЗС ЗОУНР офіційно не встановлювався і залишався для тих військовиків, які отримали його на австро-угор. службі. Однак на практиці його іноді присвоювали, попри неодноразові заборони. 46-й Розпоряд ДСВС від 22.04.1919, яким затверджувався опис однострою, передбачав такі С.в. УГА: "старший стрілець", "вістун", "десятник", "старший десятник" ("підхорунжий"), "булавний десятник", "хорунжий", "четар", "поручник", "сотник", "отаман", "підполковник", "полковник", "генеральний четар", "генеральний поручник", "генеральний сотник".

С.в. УГА поділялися на 4 категорії: рядовики й підстаршини (до булавного десятника включно); сотенні старшини (до сотника включно); полкові старшини (до полковника включно) та ген. старшини. Наказом Військам від 21.06.1919 ч. 39 (зі змінами, внесеними 22.06.1919), С.в. УГА "булавний старший десятник" та "містостаршина" були об'єднані в один С.в. УГА – "булавний десятник". Цим же наказом упорядковано назви С.в. УГА: "стрілець", "старший стрілець", "вістун", "десятник", "старший десятник", "булавний десятник", "підхорунжий"; "хорунжий", "четар", "поручник", "сотник"; "отаман", "підполковник", "полковник"; "генерал-четар", "генерал-поручник", "генерал-сотник".

Присвоєння С.в. УГА від "старший стрілець" до "старший десятник" провадилося командирами окремих куренів за поданням командирів підрозділів (сотень). Присвоєння С.в. УГА "булавний десятник" та "підхорунжий" здійснювали командири бригад за поданням командирів ч. (куренів, артилер. груп). С.в. УГА підстаршинам, які проходили службу при штабах бригад, корпусів та НКГА, присвоювали відповідні командири за поданням референтів. Право присвоєння С.в. УГА "хорунжий" належало НКГА, командирам корпусів

Порівняльна таблиця військ. ступенів Укр. легіону та ЗС ЗУНР (ЗОУНР)

Ступені Австро-Угорської армії на 1918 р. (лінійна піхота)	Легіоновий наказ від 27.12.1916 ч. 167	Наказ по кошу 19-го полку укр. стрільців від 5.11.1918 ч. 2	Наказ ОВК Станиславів від 12.11.1918 ч. 2	9-й Розпоряд ДСВС від 13.11.1918	46-й Розпоряд ДСВС від 22.04.1919	Наказ Військам від 21.06.1919 ч. 39 (зі змінами)
Feldmarschall	-	-	-	-	-	-
Generaloberst	-	-	-	-	-	-
General der Infanterie	-	-	-	-	Генеральний сотник	Генерал-сотник
Feldmarschalleutnant	-	-	-	-	Генеральний поручник	Генерал-поручник
Generalmajor	-	-	-	-	Генеральний четар	Генерал-четар
Oberst	Полковник	-	Полковник	Полковник	Полковник	Полковник
Oberstleutnant	Підполковник	-	Підполковник	Осаул	Підполковник	Підполковник
Major	Отаман	Отаман	Отаман	Отаман	Отаман	Отаман
Hauptmann	Сотник	Сотник	Сотник	Сотник	Сотник	Сотник
Oberleutnant	Поручник	Півсотенний	Поручник	Поручник	Поручник	Поручник
Leutnant	Четар	Четар	Четар	Четар	Четар	Четар
Fähnrich	Хорунжий	Хорунжий	Хорунжий	Хорунжий	Хорунжий	Хорунжий
Offizierstellvertreter	-	Бунчужний	Бунчужний	-	-	Булавний десятник/Підхорунжий
Stabsfeldwebel	-	-	Булавний десятник	Булавний старший десятник	Булавний десятник	
Feldwebel/Kadett-Aspirant	Старший десятник/Підхорунжий	Старший десятник	Старший десятник/Підхорунжий	Старший десятник	Старший десятник/Підхорунжий	Старший десятник
Zugsführer	Десятник	Десятник	Десятник	Десятник	Десятник	Десятник
Korporal	Вістун	Вістун	Вістун	Вістун	Вістун	Вістун
Gefreiter	Старший стрілець	Старший стрілець	Старший стрілець	Старший стрілець	Старший стрілець	Старший стрілець
Soldat	-	Стрілець	-	Стрілець	-	Стрілець

(у підпорядкованих частинах), Команді запілля. С.в. УГА від "четар" і вище до 06.1919 присвоювала РДС за поданням ДСВС, з 06.1919 – Диктатор за поданням начального вождя УГА.

Після перетворення УГА на ЧУГА, наказом Червоним Галиц. частинам від 3.03.1920 ч. 7 приписувалося припинити взаємне звертання за С.в. УГА і вживати тільки назви посад: "стрілець", "роєвий", "справник", "четовий", "сотенний", "курінний", "полковий" і т. д. Частини УГА, інтерновані в ЧСР, зберігали С.в. УГА. Рішенням Диктатора від 25.05.1921 ч. 2171 назву С.в. УГА "отаман" було замінено на "майор".

Літ.: Гломозда К. До історії українських військових рангів XVII–XX ст. // Наукові записки Національного університету Києво-Могилянська академія: Історія. 1999. Т. 14. С. 39–46; *Пінак Є., Чмир М.* Військо Української революції 1917–1921 років. Харків, 2017; *Чмир М., Пінак Є., Музичук С.* Галицька Армія, 1918–1920. Рівне, 2008.

Микола Чмир

СТШАЛКОВО, табір

(Стшалків; Strzałkowo, Strzałków) – табір для військовополонених та інтернованих, розташований у однойменному селі поблизу м. Вжесьня (нині Великопольс. в-ва, Польща); існував 1918–24. Під час ПСВ це був нім. табір військовополонених, де утримували переважно солдатів рос. армії, а також вояків франц., англ., бельг., амер. та канад. армій. У 11.1918 його ліквідували, у 12.1918 приміщення перейшли до польс. армії. 19.12.1918 тут розпочалася орг-ція польс. табору для військовополонених. Комендантом призначено підпор. Скарбовського. Через поганий стан будівель розпочали ремонт, який тривав до 04.1919. 16.05.1919 табір був готовий прийняти військовополонених і за наказом Мін-ва військ. справ з цього дня їх могли відправляти туди. Одними з 1-х там появилися вояки УГА, але через кілька днів було організовано евакуацію цілого табору до м. Брест-Литовський (через посилення протистояння між Польщею та Німеччиною). У 07.1919 табір відновив роботу. 26.07.1919 йому

було присвоєно назву "Табір військовополонених № 1" і визначено місткість (25000 осіб).

Табір був розташований за 1,5 км від м. Слупца (нині Великопольс. в-ва, Польща). На рівнині без дерев площею 2 км² було 280 будівель. Огорожа складалася з подвійного ряду колючих дротів. На кутах стояли сторожові вежі. Біля входу були будинок канцелярії, склади та приміщення охорони; крім того, у таборі були каплиці, театр, кінотеатр, лікарня та санвузли. Під час ПСВ німці побудували вузькоколіюку для транспортування різних товарів до табору. Була с-ма водопостачання та каналізації (не працювала 1919), пивниці й електростанція.

Табір був розділений на "поля" (які також називали відділами), кожне відокремлене від ін. колючим дротом. Українці були в 3 відділах: староукр. (IV), новоукр. (II) та офіцер. (III). У С. для утримання полонених та інтернованих використовували 3 типи будівель: землянки, дерев'яні бараки та "франц." бараки. Перші мали об'єм 600 м³, були наполовину заглиблені в землю, їхні дахи покриті толем. Через брак дренажу в землянках зазвичай стояла вода, болото. Землянки не опалювалися, кишіли вошами. Офіцери й деякі інтерновані проживали в дерев'яних бараках, розділених на окремі мешкання. Третім з цих типів будівель були т. зв. франц. казарми (напівкруглі). Усі ці приміщення також були погано обладнані: влітку 1919 бракувало соломи й ковдр; у 12.1919 вони вже були там, але через відсутність палива не було обігріву. 1919 табір відчував заг. нестачу доброго одягу й білизни.

С. належав до великих таборів. У 05.1919 тут перебувало 2000 полонених вояків УГА; на поч. 10.1919 – 4287 полонених (з обох укр. армій) та 2276 цивільних інтернованих, 6.11.1919 – 5836 полонених і 1812 інтернованих. Після звільнень у 1-й пол. 1920 станом на 09.1920 в таборі залишилося 378 галичан.

Харчування в таборі було посереднім. У 07.1919 на сніданок і вечерю давали чорну каву, на вечерю – суп з нечищеною картоплею; виділяли лише

350 г хліба на людину. Ситуація дещо покращилася приблизно з 20.09.1919, коли делегати в'язнів почали самі вибирати їжу зі складів табору й провадити кухню. У 12.1919 харчування тут вважалося достатнім, окрім того, що через нестачу палива їжу готували лише раз на день (опівдні). Водночас почали видавати хліб хорошої якості. Поруч із офіцер. кухнею знаходився магазин для офіцерів та інтернованих. На поч. 1920 знову відчувався дефіцит хліба й картоплі, їх замінено сушеною рибою, буряком і морквою.

Санітарний стан табору був поганим під час перебування тут більшості галичан. У серед. 06.1919 табірний лікар оголосив 3-тижневий карантин через спалах плямистого тифу. Незважаючи на спроби викоринити епідемію, вона тривала до 3.10.1919, коли карантин було скасовано рішенням Мін-ва військ. справ, але знову запроваджено з 12.1919 до 12.01.1920. Втретє табір С. був закритий 7.02–7.03.1920. Гігієна ув'язнених та інтернованих була дуже поганою, особливо бракувало мила. У 12.1919, через нестачу дров, не було гарячої води для прання білизни. Більшість ув'язнених страждали від ревматизму, що було наслідком перебування в холодних і вогких землянках.

У таборі також була лікарня. У 07.1919 вона була в поганому стані – не вистачало ліжок, матраців та простирادل, люди лежали на брудних сінниках на підлозі. У лікарні було 2 відділи: хірургічний та для ін. хворих. Окремий барак відводили для карантину. Гол. лікарем табору був д-р Келарський. Поганий стан табірної лікарні підтверджено під час перевірки наприкінці 1919. Із санітарних приміщень у С. були лазня та бочковий дезінфектор. Лазня на рубежі 1919–20 вже була дуже зношеною, а сам процес дезінфекції погано організований. Дезінфекцію проводили майже щотижня.

Багато в'язнів загинули через епідемію. Точну кількість померлих галичан неможливо визначити через відсутність звітної документації під час командування табору капітаном Вагнером. Реєстрацію померлих було запроваджено

лише в 12.1919. З наявної інформації випливає, що в 05.1919–07.1920 у таборі загинуло понад 350 українців. Померлих поховали на кладовищі, ств. 1915 для поховань військовополонених рос. армії на полях, конфіскованих у місц. селян. З 1918 кладовище було розширено.

Табором командували: капітан Вагнер (05–09.1919), після нього полк. А. Кевнарський (фактично з 11.1919). Через скоєні злочини (включно з частими побиттями військовополонених) капітана Вагнера й пор. Маліновського заарештували й доставили до військ. суду. Після прибуття до табору полк. Кевнарський намагався покращити постачання табору, лібералізував режим перебування для українців.

У таборі обмеженою була культ. діяльність: діяв аматор. театр, у якому виступали і галичани, і наддніпрянці; дав кілька вистав.

Табір неодноразово перевіряли через зовн. фактори. 13.07.1919 його відвідав посол Установчого сейму Й. Фаберштейн, який виявив багато порушень; його звіт було надруковано у варшав. "Dzienniku Nowym". З цієї причини в таборі в 08.1919 працювала слідча комісія Мін-ва військ. справ під кер-вом ген. Потаповича. У результаті її дій було звільнено 500 інтернованих та покращено умови перебування в таборі. 4.12.1919 табір відвідала місія УЧХ. За її висновками, табір перебував у за-недбаному стані.

Навесні 1920 в таборі перебували вояки білогвард. ген. М. Бредова. Серед них були українці – 50 офіцерів і 600 козаків, згодом переведені до м. Ланьцут (нині Підкарпат. в-ва, Польща). 1920 табір став гол. місцем зосередження рад. військовополонених. Наприкінці 1920 до С. потрапили підрозділи ДА УНР: 1-ша Запорозька д-зія, 5-та Херсон. д-зія та ін. З 1921 табір передали цивільній адміністрації; був підзвітний міністру внутр. справ.

31.08.1924 С. було ліквідовано.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 146. Оп. 8. Спр. 3901; Ф. 462. Оп. 1. Спр. 61; BN. NTSz. Mikrofilm 92035; CAW. Sygn. I.300.1.402; Sygn. I.336.1.2; Sygn. I.336.1.49; Sygn. I.301.10.332; Sygn. I.301.10.334; Sygn.

I.301.10.335; Sygn. I.301.10.338; Sygn. I.301.10.356.

Літ.: Срібняк І. "Зв'язок з Добрармією уже пірвано..." (Створення "Української секції в таборі інтернованих вояків "Збройних сил Півдня Росії" у Стшалково, весна – літо 1920 р.) // Гуржіївські історичні читання. Вип. 11. 2017. С. 104–108; Olszewski W. Jeńcy i internowani zmarli w obozie Strzałkowo w latach 1915–1921. Warszawa, 2012; Wojciechowska B. Bolszewicy pod Strzałkowem. Poznań, 2001.

Віктор Венглевич

СУДОВА СИСТЕМА В ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

21.11.1918 УНРада прийняла закон "Про тимчасову організацію судів і влади судейської".

У § 1 Закону зазначалося: "Закони і розпорядки, на підставі котрих в бувшій австрійській державі виконувалося судівництво, оскільки вони не противляться державності Західно-Української Народної Республіки, остають аж до їх зміни, зглядно знесення в правній силі і на їх підставі маєся дальше вести судочинство".

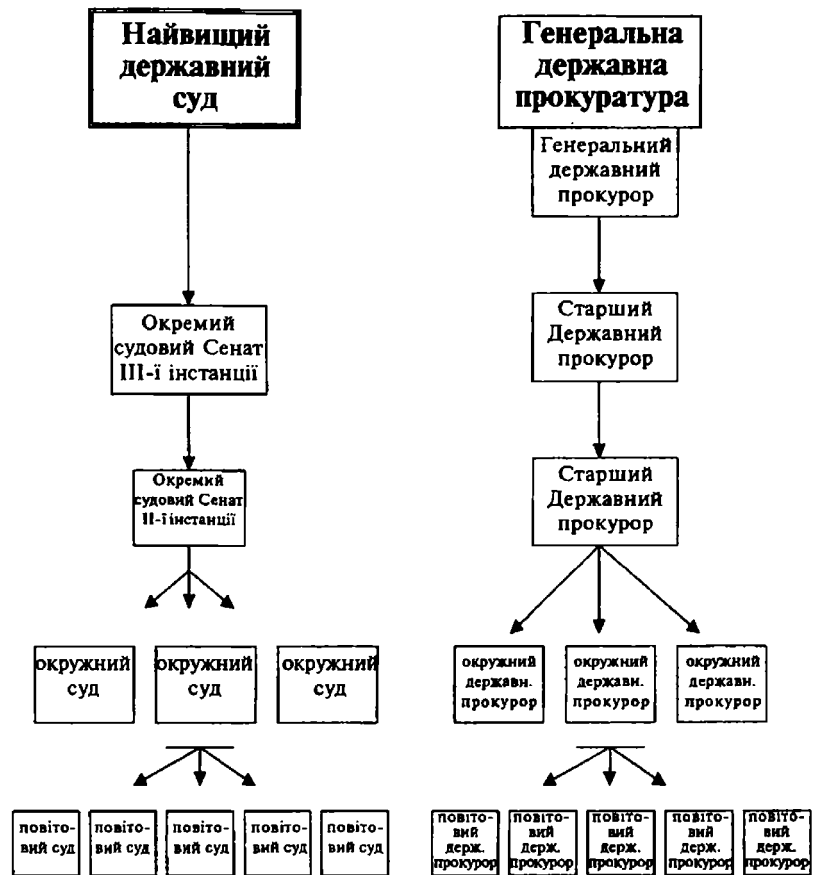
У § 2 записано, що "всі закони і розпорядки, які мали на цілі охорону прав і інтересів бувшої австрійської держави, її армії та її органів,... мають тепер аналогічно приміюватися для охорони прав і інтересів Західно-Української Народної Республіки, її армії та її органів".

У § 3 зазначалося: "Всі суди, які знаходяться на території бувшого ц.-к. Вищого суду краюого у Львові, стають судами Західно-Української Народної Республіки і є зобов'язані в її імені виконувати дальше спорове, неспорове і карне судівництво".

Компетенція колиш. австр. Мін-ва судівництва переходила, згідно з § 4 Закону, до ДСС ЗУНР. До нього належало також "іменування судових урядників" (службовців). Що стосується суддів, то їх призначала РДС на пропозицію держ. секретаря судівництва.

§ 5 Закону скасовано дію деяких положень австр. Осн. закону від 21.12.1867 "Про судову владу".

ЗУНР: судова система, прокурорські органи

Отже, колиш. австр. повітов. суд тепер називався "Повітовий суд Західно-Української Народної Республіки", колиш. окружний суд – "Окружний суд Західно-Української Народної Республіки".

На пропозицію держ. секретаря судівництва ДСС міг оголошувати амністії (§ 7).

Усі колиш. судді, ін. працівники і тех. персонал судів могли залишатися на своїх посадах "до часу переведення нової організації", якщо "в означенім часі" складуть "службове приречення" на вірність ЗУНР та її законам. Письмове приречення "належало складати на руки державному секретареві судівництва". У разі відмови скласти присягу працівника чи суддю звільняли з посади (§ 8).

З дня оголошення цього закону всі суд. вироки й рішення належало виносити "в імені Західно-Української Народної Республіки" (§ 85).

Окремим розпорядженням ДСС від 18.12.1918 "В справі зложення службового приречення суддів і судових уряд-

ників” затверджено текст такого “приречення” (або “обітниця”): “Прирікаю [обіцяю] як [суддя, суд, урядник тощо]... бути вірним Західно-Українській Народній Республіці і повинуватись її законам і розпорядкам. Прирікаю на порученім мені становиску виповняти ревно, совісно і безкорисливо мої службові обов’язки, виконувати точно припоручення моїх зверхників, берегти урядові тайни, та все мати на увазі добро і пожиток Західно-Української Народної Республіки”.

Така службова “обітниця” мала бути складена до 1.01.1919 у письмовому вигляді на руки свого безпосереднього нач. (голови суду), який скеровував її до ДСС.

У розпорядженні вказувалося, що відмова скласти “обітницю” призводила до втрати посади, одночасно “мала бути замкнена (припинена) виплата дальших службових поборів” (зарплатні).

Передбачено й таке: у разі відмови голови окружного або повітов. суду скласти “обітницю” їхні обов’язки тимчасово повинен був виконувати “найстарший рангою судейський урядник”.

Виходячи з цих актів, усіх попередніх суддів, які не скомпрометували себе антинар., антиукр. діяльністю і які зобов’язалися служити укр. народові й д-ві, склали про це відповідну присягу, власті ЗУНР залишили на своїх місцях, як і тех. персонал та різних ін. працівників.

Незабаром ДСС на чолі з О. Бурачинським розгорнув активну перебудову суд. с-ми. Насамперед у 02.1919 видано розпорядження про створення на тер. ЗУНР 12 суд. округів і 130 суд. повітів.

Хоч серед колиш. австр. суддів у Галичині, як зазначалося, було немало українців, але, все ж, невдовзі став відчутним брак суддівських кадрів, бо й не всіх попередніх суддів-українців можна було залишити на цих посадах. Потрібні були нові люди, фахівці, патріоти. На пропозицію ДСС УНРада 11.02.1919 прийняла закон “Про скорочення підготовляючої суддівської служби”. Цю службу потрібно було проходити після

закінчення навч. на правн. ф-ті. Це було своєрідне стажування на посаді суддів. Раніше воно тривало 3 р. Названим законом термін скорочено до 2 р., “бо се є конечне з приводу запотребовання судових працівників”.

На виконання цього закону 11.02.1919 ДСС видав відповідне розпорядження. 20.02.1919 воно видало також розпорядження “Про проведення судових іспитів”, які повинні були складати канд. на суддівські посади (крім суддів, які вже працювали).

Отже, для прийняття цих іспитів (після проходження кандидатом стажування) створювали спец. комісії на чолі з головами (президентами) окружних судів. Членів цих комісій призначав держ. секретар судівництва на пропозиції голів комісій. Членами комісій рекомендували призначати проф. правн. (юрид.) ф-ту з предметів: цивільне право, торг. й вексельне право, цивільний процес, карне право й карний процес, а також практиків-суддів і адвокатів. Іспитові комісії створювали при окружних судах. Кожна з них повинна була складатися з 5 чол., з яких щонайменше 2 повинні “належати до судейського стану”, 1 – до “адвокатського стану”.

Суд. іспити були безкоштовні, членам комісій теж нічого не платили, крім коштів на відрядження. Витрати на орг-цію та проведення іспитів покривали за держ. коштом, що унеможливило всілякі зловживання.

Прохання про бажання скласти іспити подавали до ДСС через президію окружного суду за місцем проживання канд. Іспит складався з 2 ч. – усної та письмової. Письмова – з цивільного й кримінального (матеріального і процесуального) права – проходила у 2 дні. Канд. мали право під час іспиту користуватися текстами законів та ін. нормативних актів.

У розпорядженні детально регламентовано сам хід проведення іспиту, критерії оцінок. Цікавим і характерним у цьому аспекті був § 15 розпорядження: “Комісія має перевірити, чи кандидат вповні обізнаний з предметом іспиту, головню зверне увагу на се, чи кандидат уміє практично примінити поста-

нови закона в конкретних случаях, та чи зуміє влучно оцінити дійсний стан під правним оглядом; однак кандидат мусить знати ті постанови законів, які є важні в практичному приміненню”.

У разі незгоди канд. з оцінками він міг протягом 3 місяців скласти іспит повторно. Канд., який тричі не склав іспит, більше до нього не допускали, його стажування припинялося. Протокол здачі іспиту підписували всі екзаменатори; зберігався в архівах окружного суду, де відбувався іспит. Про результати іспиту комісія повідомляла ДСС. Місцем знаходження центр. екзаменаційної комісії визначено м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Положення цих нормативних актів відразу стали втілювати в життя. Зокр. екзаменаційну комісію було утворено при окружному суді в м. Станиславів 23.03.1919. Головою комісії став президент (голова) окружного суду Ф. Магелла, його заст. – І. Чернявський і С. Щалковський, екзаменаторами призначено адвокатів Л. Бачинського, Ф. Гальперна, Г. Зайделя, радника Вищого суду І. Габрусевича й радника Й. Кульчицького.

Інформацію про призначення на суддівські та прокурор. посади неодноразово друкували в офіц. держ. час. “Република”. Так, 15.03.1919 у ньому повідомлялося про призначення на посаду президента Станиславів. окружного суду М. Каратницького й 2 його заст.; 29.03.1919 – суддями Д. Бойка в м. Бережани (нині Терноп. обл.) та М. Гамарського у Львів. вищий суд з місцем роботи у с. Монастирець (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Подавали також інформацію про наявність вакантних суддівських і прокурор. посад.

29.04.1919 оголошено конкурс на посади президентів окружних судів у м. Самбір, Стрий (нині обидва Львів. обл.), Чортків (нині Терноп. обл.) та віце-президентів окружних судів у м. Бережани (нині Терноп. обл.), Самбір (нині Львів. обл.), Станиславів. Конкурс мав тривати до 16.06.1919.

11.02.1919 УНРада прийняла 2 важливі закони щодо діяльності судів республіки в цивільному й кримінальному судочинстві. Законом “Про розмежу-

вання компетенції повітових та окружних судів в цивільних правах” розмежовано їхню компетенцію за окремими категоріями справ і, зважаючи на інфляцію, збільшено суми суд. мита при розгляді цивільних справ.

Ін. законом (теж від 11.02.1919) “Про трибунали I-ї інстанції у карних справах” для розгляду дрібних кримінальних справ утворювались трибунали I-ї інстанції – по 1 на кожен повіт. Суддів цих трибуналів призначав ДСС, затверджували на посадах УНРада або її Виділ. Ними могли бути лише юристи з титулами “радник суду” і “радник Вищого суду”.

Трибунали I-ї інстанції діяли в складі одноособового судді, або в триособовому складі суддів. Одноособово судді розглядали справи, за якими покарання за вчинене правопорушення не перевищувало 1 р. позбавлення волі або накладалося у вигляді грошової кари. В усіх ін. випадках трибунал діяв у складі 3 професійних суддів.

Діяльність суду присяжних, з огляду на воєн. стан, тимчасово (на строк 1 р.) була призупинена.

Законом УНРади від 15.02.1919 “Про тимчасове виконуваче судівництво в цивільних і карних справах в другій і третій інстанції в часі надзвичайних відносин, спричинених війною” було встановлено стр-ру й порядок діяльності судів вищих інстанцій. Отже, 2-ю, вищою інстанцією з цивільних і кримінальних справ мав бути, згідно з законом, Вищий суд у м. Львів, 3-ю, найвищою, – Найвищий держ. суд. Але до їх створення, ішлося в Законі, “в часі надзвичайних обставин, спричинених війною”, функції 2-ї і 3-ї інстанцій належали “Окремому судовому Сенату II інстанції” та “Окремому судовому Сенату III інстанції”. Голів і членів обох сенатів призначав держ. секретар судівництва, затверджували УНРада або її Виділ з числа президентів і віце-президентів окружних судів та радників Вищого суду ЗУНР. Засідання суд. сенатів мали відбуватися раз на місяць у місцях, встановлених ДСС.

Функції Верховного суд. й касаційного трибуналу колиш. Австро-Угор.

монархії мав виконувати Найвищий держ. суд ЗУНР (практично він ств. не був).

На виконання вказаного закону 8.03.1919 ДСС видав розпорядження "Про встановлення правильника для Окремого судового Сенату другої інстанції", який було утворено при окружному суді в м. Станіславів. Поч. його діяльності визначено з 1.04.1919. Суд. Сенату 2-ї інстанції передано на розгляд усі суд. справи, які, згідно з законодавством, були в компетенції Вищого суду Львова. При ньому утворено канцелярський відділ, якому мав подавати необхідну допомогу тех. персонал окружного суду в м. Станіславів.

Окремим розпорядженням ДСС було регламентовано оплату сторонами (або д-вою) суд. витрат, суд. мита, розмірів оплати при розгляді цивільних справ, оплати праці покликаних спеціалістів, експертів тощо. Для незабезпечених осіб передбачено пільги, зокр. "коли сторона, зобов'язана до заплати тої належності, має право убогих".

18.12.1918 ДСС видав розпорядження "В справі написів і урядових печатей". Усі суд. органи зобов'язано "негайно усунути давні австрійські емблеми, написи і подбати про заступництво їх українськими" з гербом ЗУНР і відповідною назвою суду. У всіх судах мали бути розміщені орієнтаційні написи укр. і польс. мовами. Належало виготовити й печатки – окремо укр. і польс. мовами. Ці вказівки, як зазначено в окремому § 4, стосувалися і "Прокураторій та карних заведень".

У компетентних колах обговорювали питання про створення для розгляду дрібних, зокр. побутових, справ т. зв. "громадських судів". Їхнє правове становище мало б відповідати нац.-демократ. традиціям укр. народу й нагадувати колиш. громад. копні суди. Але реалізувати ці проекти не вдалося через зміну військ.-політ. ситуації в краї.

Літ.: Вістник державних законів і розпорядків Західної області Української Народної Республіки. 1919. Вип. 1–10; Збірник законів, розпорядків та обіжників, проголошених Дер-

жавним Секретаріатом Західно-Української Народної Республіки. Станіслав, 1919; *Кобилецький М.* Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Львів, 1998; *Кульчицький В., Настюк М., Тищик Б.* З історії української державності. Львів, 1992; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Стахів М.* Західня Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772–1918 рр.). Т. 3. Скрентон, 1958; *Тищик Б., Вівчаренко О.* Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр. Коломия, 1993; *Тищик Б., Вівчаренко О., Лешкович Н.* Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Львів; Івано-Франківськ, 2000; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004; *Чубатий М.* Державний лад на Західній області Української Народної Республіки. Львів, 1921; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західно-Українських землях в 1918–1923 роках. Філадельфія, 1956.

Олег Вівчаренко, Борис Тищик

СУДОМИР

Гриць

(1883 – д. і м. с. н.) – вчитель, громад. діяч, укр. повітов. комісар Сяноччини. Н. в с. Синява (нині гміни Риманів Кроснен. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Здобув освіту в учител. семінарії (1903). Працював учителем 1-класної нар. шк. с. Вислік Вижний (нині Вислік Великий гміни Команча Сяноцького пов. Підкарпат. в-ва, Польща).

Після встановлення укр. влади на поч. 11.1918 у селах повіту очолив тимчасовий уряд (разом з о. П. Шпилькою). Наприкінці 12.1918 під укр. правлінням опинилося 30 сіл повіту. Найдовше укр. активісти втрималися перед польс. наступом у с. Команча (Команчанська республіка). 23.01.1919 С. арештували й доправили до табору Домб'є біля м. Краків. Звільнений 1920.

Подальша доля невідома.

Літ.: *Ганкевич Л.* "Лемківська республіка". Один забутий історичний процес // Життя і право. Львів, 1934. Ч. 2 (29). С. 22–26; *Коковський Ф.* Лемківські республіки в 1918–1919 роках // Істо-

ричний Календар–Альманах Червоної Калини на 1935 рік. Львів, 1934. С. 115–116; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // *Україна модерна*. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 140, 192.

Олег Павлишин

СУЛКІВСЬКИЙ

Осип-Адальберт Францович

(20.04.1894 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Серет (нині Сірет Сучав. пов., Румунія) в сім'ї фінансового комісара. 1905–12 навч. у вищій реальній г-зії м. Чернівці (матура 1912), отримував держ. стипендію 300 корон щорічно. Вищі агрономічні студії не встиг завершити через поч. війни.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем 1915. З 07.1916 іменованій хорунжим у резерві, з 01.1917 – лейтенантом резерву 58-го піх. полку. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як четар УГА з 21.01.1919. Воював біля м. Львів у складі бойової групи "Наварія", згодом 3-ї Бережан. бригади УГА. 1.03.1919 іменованій поручником.

Подальша доля невідома.

Літ.: Список іменований у війську Західної Обл. Української Народньої Республіки, з днем 1. марта 1919. Піхота // *Вістник Державного Секретаріату Військових Справ*. 1919. Ч. 8. 25 берез. С. 4; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 421; *Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2.* Вінніпег, 1960. С. 315.

Володимир Старик

СУЛЯТИЦЬКИЙ

Степан Петрович

(24.08.1897–01.03.1978) – військ. і громад.-політ. діяч. Н. в с. Середній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

З 1915 – учасник ПСВ в складі австро-угор. армії. Закінчив старшин. шк. У складі 24-го піх. полку в 11.1918 повернувся з Італ. фронту до м. Коломия. З 2.12.1918 – сотник скорострільної сотні Гуцул. куреня УГА Г. Голинського. Воював з поляками біля м. Львів. Учас-

ник Чортків. офензиви. У складі УГА на Наддніпрянщині боровся з більшовиками й денікінцями. Пройшов "чотирикутний смерті". Інтернований поляками. Згодом утік до ЧСР.

Навч. на природничому ф-ті Празьк. ун-ту, здобув учений ступінь д-ра наук. Чл. УВО, ГУНМ. Один із засн. і чл. Центр. проводу ОУН. Поручник, комендант коша Карпат. Січі в м. Хуст (нині Закарп. обл.). Брав участь у боях проти чес., згодом угор. військ. Заст. команд. в Укр. легіоні (літо–осінь 1939). У м. Краків кер. військ. референтури ПУН, інструктор і команд. старшинських шк. ОУН (1939–40). Брав активну участь у формуванні УЦК, Укр. допомогового к-ту. Об.1941 – учасник похідних груп ОУН(м). Прибув до м. Київ, де разом з О. Ольжичем формував адміністрацію міста. У 11.1943 виїхав до Німеччини. Після ДСВ – Провідник ОУН(м) у ФРН.

П. і похований у м. Мюнхен.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 350–354; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007; *Посівнич М.* Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929–1939. Львів, 2010.

Микола Посівнич, Петро Сіреджук

СУШКО

Никола

(д. і м. н. і с. н.) – залізничник, громад.-політ. діяч. Пом. касира залізн. ст. м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Діяч УСДП.

Депутат УНРади ЗУНР (м. Станиславів, 01–04.1919) від пов. Львів–Щирець (за ін. даними – від пов. Стрий).

Літ.: II Краєва конференція українських залізничників у Львові // *Залізничник*. 1918. 25 лип. Ч. 1. С. 1; З руху в нашій організації // *Залізничник*. Львів, 1918. 15 серп. Ч. 2. С. 2; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 47, 76, 182; *Його ж.* Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини і Буковини в революції 1918–1919 // *Україна модерна*. Львів, 2000. Ч. 4–5. С. 201.

Олег Павлишин

СУЛЯТИЦЬКИЙ
Степан Петрович

СПИСОК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

авіац. – авіаційний
австр. – австрійський
австро-угор. – австро-угорський
авт. – автор (з прізвищем)
АГ – Академічна гімназія у м. Львів
адм. – адміністративний
АК – Армія крайова
акад. – академік, академічний
акад-я – академія
амер. – американський
АН – Академія наук
АН України – Академія наук України (від 1991)
англ. – англійський
ап. – апостол
АР – Автономна республіка
арк. – аркуш
АРСР – Автономна Радянська Соціалістична Республіка
артилер. – артилерійський
археол. – археологічний
архів. – архівний
архіт. – архітектор (з прізвищем), архітектурний
АТ – акціонерне товариство
б/м – без місця видання
б/р (б/г) – без року видання (рос. без года издания)
балт. – балтійський
бас. – басейн (з назвою річки)
б-ба – боротьба
ББСУ – Безпартійний блок співпраці з урядом
БГСА – Буковинська греко-східна архідієцезія
бельг. – бельгійський
берез. – березень
білорус. – білоруський
БК – Буковинський курінь
б-ка – бібліотека
бл. – близько (з числом)
БНР – Білоруська Народна Республіка
болг. – болгарський
БП – Буковинський полк
БПП – Британська партія праці
брит. – британський
бронз. – бронзовий
буд. – будівельний
буд-во – будівництво

бурж. – буржуазний
в. о. – виконувач обов'язків, виконував обов'язки
в-во – воєводство
верес. – вересень
ВЗ УГВР – Великий збір Української головної визвольної ради
вид. – видання
вид-во – видавництво
визвол. – визвольний
викл. – викладач
вип. – випуск
вир-во – виробництво
відп. – відповідальний
військ. – військовий
вінниц. – вінницький
вірм. – вірменський
віст. – вістун (з прізвищем)
ВКП(б) – Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВМФ – військово-морський флот
ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВНК – Волинський народний комітет
внутр. – внутрішній
воєн. – воєнний
ВР – Верховна Рада
ВРНГ – Вища рада народного господарства
ВТК – виправно-трудова колонія
ВТТ – виправно-трудолий табір (табори)
ВУАН – Всеукраїнська академія наук
вул. – вулиця (з назвою)
ВУСПП – Всеукраїнська спілка пролетарських письменників
ВУЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ВЧК – Всеросійська надзвичайна комісія (рос. Всероссийская чрезвычайная комиссия)
г. – гора (з назвою)
га – гектар (з числом)
газ. – газета (з назвою)
галиц. – галицький
Галревком – Галицький революційний комітет
гвард. – гвардійський
ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України

г-во – господарство
ген. – генерал (з прізвищем), генеральний
Генштаб – Генеральний штаб
геогр. – географічний
г-зія – гімназія
ГКЦ – Греко-католицька церква
ГНР – Гуцульська народна рада
гол. – головний
госп. – господарський
грец. – грецький
грн – гривня
громад. – громадський
ГРР – Головна руська рада
ГСРР – Галицька Соціалістична Радянська Республіка
груд. – грудень
губ. – губернія
губЧК – губернська надзвичайна (рос. чрезвычайная) комісія
губком – губернський комітет
губюст – губернський відділ юстиції
ГУЛАГ – Державне управління таборів (рос. Государственное управление лагерей)
ГУДМ – Група української державницької молоді
ГУНМ – Група української національної молоді
ГУР – Головна українська рада
д. і м. н. і с. н. – дата і місце народження і смерті невідомі
д. і м. с. н. – дата і місце смерті невідомі
д. н. н. – дата народження невідома
д. с. н. – дата смерті невідома
ДА – Добровольча армія
ДА УНР – Дієва армія Української Народної Республіки
ДАВО – Державний архів Вінницької області
ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області
ДАЛО – Державний архів Львівської області
ДАПО – Державний архів Полтавської області
ДАТО – Державний архів Тернопільської області
ДАХО – Державний архів Харківської області
ДАЧО – Державний архів Чернівецької області
д-ва – держава
демократ. – демократичний

держ. – державний
дес. – десятник (з прізвищем)
Дж. – джерела (в бібліографії)
д-зія – дивізія
див. – дивіться
дир. – директор
дис. – дисертація
дніпроп. – дніпропетровський
доц. – доцент
ДП – табір для переміщених осіб (від англ. Displaced Persons)
ДПУ – Державне політичне управління
д-р – доктор
драм. – драматичний
ДС – Державний Секретаріат
ДСВ – Державний секретаріат віроісповідання
ДСВ – Друга світова війна
ДСВНС – Державний секретаріат внутрішніх справ
ДСВС – Державний секретаріат військових справ
ДСЗаС – Державний секретаріат заграничних справ
ДСЗС – Державний секретаріат земельних справ
ДСОВ – Державний секретаріат освіти і віроісповідань
ДСПР – Державний секретаріат публічних робіт
ДСПСО – Державний секретаріат праці та суспільної опіки
ДСПТ – Державний секретаріат пошти і телеграфу
ДСС – Державний секретаріат судівництва
ДССЗ – Державний секретаріат суспільного здоров'я
ДСТП – Державний секретаріат торгівлі і промислу
ДСФ – Державний секретаріат фінансів
ДСШ – Державний секретаріат шляхів
ДСШПТ – Державний секретаріат шляхів, пошти і телеграфу
ДХУ (УХУ) – Державний харчовий уряд (Український харчовий уряд)
ДЦ УНР – Державний центр Української Народної Республіки
екон. – економічний
етногр. – етнографічний
ЕІУ – Енциклопедія історії України
ЕСУ – Енциклопедія Сучасної України
ЕУ – Енциклопедія українознавства
єврейс. – єврейський

- європ.** – європейський
ЄНРада – Єврейська національна рада
ЄС – Європейський Союз
ж. – журнал (з назвою)
жін. – жіночий
жовт. – жовтень
зав. – завідувач, завідуючий (з назвою установи чи посади)
заг. – загальний
заг.-освіт. – загальноосвітній
закарп. – закарпатський
закорд. – закордонний
залізн. – залізничний
засл. – заслужений
засн. – засновник
заст. – заступник
затв. – затверджений, затверджувати
зб. – збірник, збірка
ЗВУ – Залізнична військова управа УГА
з-д – завод
ЗГ – Закордонна група
ЗДА – З'єднані Держави Америки (Сполучені Штати Америки)
зібр. – зібрання
ЗМІ – засоби масової інформації
ЗНТШ – «Записки Наукового товариства імені Шевченка»
зовн. – зовнішній
зокр. – зокрема
ЗОУНР – Західна Область Української Народної Республіки
ЗОШ – загальноосвітня школа
ЗС – Збройні сили
ЗСПР – Збройні сили Півдня Росії
ЗУАДК – Злучений український американський допомогий комітет
ЗУЗ – західноукраїнські землі
ЗУНР – Західно-Українська Народна Республіка
ЗУНРО – Західноукраїнська народно-революційна організація
ЗУР – Загальна українська рада
ЗУТЛН – Західно-Українське товариство Ліги Націй
зх. – захід, західний
ім. – імені
імп. – імператор, імператриця (з іменем)
ін. – інший
інж. – інженер
іноз. – іноземний
ІНО – Інститут народної освіти
ін-т – інститут
інтернац. – інтернаціональний
- істор.** – історичний
ІСДПБ – Інтернаціональна соціал-демократична партія Буковини
італ. – італійський
К. – Київ (у бібліографії)
кавалерійс. – кавалерійський
канд. – кандидат, кандидатський
катол. – католицький
каф-ра – кафедра
квіт. – квітень
КДБ – Комітет державної безпеки
КЕА – Команда етапу армії
кер. – керівник
кер-во – керівництво
кін. – кінець (при цифрах, датах)
кл. – клас (із цифрою)
км – кілометр
км2 – кілометр квадратний
кн. – книга (з назвою)
кн. – князь, княгиня (з іменем)
КНП – Комітет народної праці
козац. – козацький
кол. авт. – колектив авторів
колг. – колгоспний
колиш. – колишній
команд. – командувач, командир
Комінтерн – Комуністичний Інтернаціонал
комуніст. – комуністичний
конф. – конференція
кооп. – кооперативний
кор-во – королівство
Кор-во СХС – Королівство Сербів, Хорватів і Словенців (після 1929 р. – Югославія)
КП(б)У – Комуністична партія (більшовиків) України
КПЗУ – Комуністична партія Західної України
КПРС – Комуністична партія Радянського Союзу
КПСГ – Комуністична партія Східної Галичини
КПУ – Комуністична партія України
КПШР – Коломийська повітова шкільна рада
к-ра – культура
крб – карбованець (з числом)
крипт. – криптонім
КРПП – Комуністична робітничка партія Польщі
КСМЗУ – Комуністична спілка молоді Західної України
к-т – комітет

КУД – Колегія уповноважених Диктатора
КУК – Комітет українців Канади
КУМ – Комітет української молоді
культ. – культурний
КУН – Конгрес українських націоналістів
КФІБ – Коломийська філія інформаційного бюро Директорії УНР
лат. – латинський
ЛВ – Летунський відділ
лип. – липень
листоп. – листопад
літ. – літературний
Літ. – література (у бібліографії)
ЛНБ – Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаніка
ЛНВ – “Літературно-науковий вісник”
л-ра – література
ЛЧК – “Літопис Червоної Калини”
м – метр
м. – місто (з назвою), море (з назвою)
М. – Москва (у бібліографії)
м. н. с. – молодший науковий співробітник
мал. – малюнок
маш.-буд. – машинобудівний
МВС – Міністерство внутрішніх справ
МГБ – Міністерство державної безпеки (рос. Министерство государственной безопасности)
мед. – медичний
МЗС – Міністерство закордонних справ
мист. – мистецький
мист-в – мистецтво
мист-во – мистецтво
міжнар. – міжнародний
мін-во – міністерство
місц. – місцевий
м-ко – містечко (з назвою)
млн – мільйон
млрд – мільярд
МОЗ – Міністерство охорони здоров’я
МОН – Міністерство освіти і науки
МОНВ – Міністерство освіти, науки і віроісповідання
мор. – морський
моск. – московський
МП – Московський патріархат
МТС – машинно-тракторна станція
муз. – музичний
МЧХ – Міжнародний Червоний Хрест
н. – народився
н. е. – нова ера, наша ера

н. р. – навчальний рік
н. с. – науковий співробітник
н. ст. – новий стиль
навч. – навчальний, навчався, навчання
НАН України – Національна академія наук України (з 1994)
напр. – наприклад
нар. – народний
Наркомос – Народний комісаріат освіти
нас. – населення
наук. – науковий
НАФ України – Національний архівний фонд України
нац. – національний
нач. – начальник
НБУВ – Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
НВК – Навчально-виховний комплекс
НДІ – науково-дослідний інститут
НДР – Німецька Демократична Республіка
нім. – німецький
НК – Народний комітет
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ
НКУВ – Начальна команда Українського війська
НКГА – Начальна команда Галицької армії
НКДБ – Народний комісаріат державної безпеки
НЛП – Націонал-ліберальна партія
ННС – Народно-національний союз (ендеки)
норвез. – норвезький
НТШ – Наукове товариство імені Т. Шевченка
о. – отець (з іменем)
ОБВУ – Об’єднання бувших вояків-українців
ОБВУА – Об’єднання бувших вояків-українців в Америці
обл. – область (з назвою), обласний
ОВК – Окружна військова команда
ОВО – Окремий військовий округ
ОДА – обласна державна адміністрація
ОДВУ – Організація державного відродження України
одес. – одеський
ОДПУ – Об’єднане державне політичне управління
оо. – отці

- ООН** – Організація Об'єднаних Націй
ООЧСУ – Організація оборони чотирьох свобід України
опубл. – опублікований, опубліковано, опублікувати
орг. – організаційний
орг-ція – організація
освіт. – освітній
осн. – основний
от. – отаман (з прізвищем)
ОУК – Організація українок Канади
ОУН – Організація українських націоналістів
ОУН(б) – Організація українських націоналістів (бандерівців)
ОУН(м) – Організація українських націоналістів (мельниківців)
офіц. – офіційний
п. – помер
парт. – партійний
ПВК – Повітова військова команда
пд. – південь, південний
пд.-зх. – південно-західний
пд.-сх. – південно-східний
пед. – педагогічний
перекл. – переклад
підполк. – підполковник (з прізвищем)
піх. – піхотний
пл. – площа (з назвою)
ПЛК – Польська ліквідаційна комісія
пн. – північ, північний
пн.-зх. – північно-західний
пн.-сх. – північно-східний
ПНК – Польський національний комітет
ПНР – Польська Народна Республіка
ПОВ – Польська організація військова
пов. – повіт (з назвою)
пол. – половина (з цифрою)
політ. – політичний
політех. – політехнічний
полк. – полковник (з прізвищем)
польс. – польський
пом. – помічник
пор. – поручник (з прізвищем)
поч. – початок
ППО – протиповітряна оборона
ППС – Польська партія соціалістична
ППСД – Польська партія соціал-демократична
правосл. – православний
прим. – примітки
прит. – притока (з назвою)
прізви. – прізвище
пров. – провінція
пров. н. с. – провідний науковий співробітник
пром. – промисловий
пром-ть – промисловість
проф. – професор
ПСВ – Перша світова війна
псевд. – псевдонім
ПСК – повітовий союз кооперативів
ПУН – Провід українських націоналістів
пхор. – підхорунжий (з прізвищем)
р. – рік (з числом), ріка (з назвою)
рад. – радянський
РВ – Розвідочний відділ
РВР – Революційна військова рада
РГВИА – Російський державний військово-історичний архів
РДС – Рада Державних Секретарів (уряд ЗУНР)
революц. – революційний
ред. – редактор, редакційний
реж. – режисер
реліг. – релігійний
респ. – республіканський
РКП(б) – Російська комуністична партія (більшовиків)
РКЦ – Римо-католицька церква
РМ – Рада Міністрів
р-н – район
РНК, Раднарком – Рада народних комісарів
РНМ – Рада народних міністрів
РНР – Румунська національна рада
робітн. – робітничий
рос. – російський
РПЦ – Російська православна церква
рр. – роки
РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСДРП(б) – Російська соціал-демократична робітничая партія (більшовиків)
РСР – Радянська Соціалістична Республіка
РСУК – Ревізійний союз українських кооперативів
РСФРР – Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка (до 1937)
РСЧА – Робітничо-селянська червона армія
РУ ФСБ РФ АО – Регіональне управління Федеральної служби безпеки Російської Федерації у Архангельській області

рум. – румунський
РУП – Революційна українська партія
РУРП – Русько-українська радикальна партія
РФ – Російська Федерація
с. – село (з назвою), сторінка (з цифрою)
с. госп-во – сільське господарство
с.-г. – сільськогосподарський
самост. – самостійний
СБ – Служба безпеки
СБУ – Служба безпеки України
СБУВК – Союз бувших українських вояків у Канаді
св. – святий
СВК – Сіоністський виконавчий комітет
СВУ – Союз визволення України
СДП Буковини – Соціал-демократична партія Буковини
сел. – селянський
серед. – середина
серп. – серпень
сільс. – сільський
січ. – січень
СКВУ – Світовий конгрес вільних українців
скульп. – скульптор (з прізвищем)
словац. – словацький
с-ма – система
сmt – селище міського типу
сот. – сотник (з прізвищем)
соц. – соціальний
соціаліст. – соціалістичний
СПб. – Санкт-Петербург (у бібліографії), Санкт-петербурзький
спец. – спеціальний, спеціальність
спорт. – спортивний
СРП – Селянсько-радикальна партія
СРР – Соціалістична Радянська Республіка
СРС – Селянсько-робітничий союз
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
ст. – станція (з назвою), стаття (з назвою або цифрою), століття (з цифрою), ступінь
ст. викл. – старший викладач
ст. н. с. – старший науковий співробітник
ств. – створений
СТЛН – Союз товариств Ліги Націй
стрілец. – стрілецький
стр-ра – структура

СУВ – Союз українських ветеранів
суд. – судовий
СУЗ – східноукраїнські землі
СУСОП – Союз українських студентських організацій під Польщею
сусп. – суспільний
сусп-во – суспільство
сх. – схід, східний
СХУ – Спілка художників України
СШ – середня школа
США – Сполучені Штати Америки
с-ще – селище
т – тонна
т. – том, томи (з цифрою)
т. в. о. – тимчасово виконуючий обов'язки
т. д. – так далі
т. зв. – так званий
т. ін. – та інше, таке інше
т. ч. – тому числі
танц. – танцювальний
ТВ – тактичний відтинок
тв. – твори
т-во – товариство
театр. – театральний
теор. – теоретичний
тер. – територія
терноп. – тернопільський
ТЕС – Тернопільський Енциклопедичний Словник
тех. – технічний
тис. – тисяча, тисячний, тисячоліття (з цифрою)
ТКУ – Трудовий конгрес України
ТНК УНТП – Тісніший народний комітет Української народно-трудової партії
тов. – товариш
торг. – торговельний
трав. – травень
ТУП – Товариство українських поступовців
УАН – Українська академія наук
УАПЦ – Українська автокефальна православна церква
УВАН – Українська вільна академія наук
УВО – Українська військова організація
УВУ – Український вільний університет
УГА – Українська Галицька армія
УГВК – Український генеральний військовий комітет
УГВР – Українська головна визвольна рада
УГК – Український горожанський комітет

- УГКЦ** – Українська греко-католицька церква
УГПЦ – Українська греко-православна церква
УД – Українська Держава
УД УНА – Українська дивізія Української національної армії
УДЖ – Українська державна жандармерія
УІЖ – Український історичний журнал
УККА – Український конгресовий комітет Америки
УКП – Українська комуністична партія
УКС – Український католицький союз
укр. – український
УКУ – Український католицький університет
УКЦ – Українська католицька церква
УЛТ – Українське лікарське товариство
УЛТПА – Українське лікарське товариство Північної Америки
УНА – Українська національна армія
УНДО – Українське національно-демократичне об'єднання
УНДП – Українська національно-демократична партія
УНК – Український національний комітет
УНКВС – Управління Народного комісаріату внутрішніх справ
УНО – Українське національне об'єднання
УНП – Українська народна партія
УНПР – Українська національна партія Румунії
УНР – Українська Народна Республіка
УНРада – Українська Національна Рада
УНС – Український національний союз
УНТ – Українське наукове товариство
ун-т – університет
УНРП – Українська народна республіканська партія
УНТП – Українська народно-трудова партія
УОК – Український окружний комітет
УПА – Українська повстанська армія
УПНР – Українська партія національної роботи
УПП – Українська поступова партія
УПР – Українська парламентарна репрезентація
УПСР – Українська партія соціалістів-революціонерів
УПСС – Українська партія соціалістів-самостійників
УПСФ – Українська партія соціалістів-федералістів
УПТ – Українське педагогічне товариство
УПЦ КП – Українська православна церква Київського патріархату
УПЦ МП – Українська православна церква Московського патріархату
ур. – урочище
УРДП – Українська революційно-демократична партія
УРЕ – Українська радянська енциклопедія
УРП – Українська радикальна партія
УРП Буковини – Українська радикальна партія Буковини
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСГ – Українська стрілецька громада
УСДП – Українська соціал-демократична партія
УСДП Галичини і Буковини – Українська соціал-демократична партія Галичини і Буковини
УСДРП – Українська соціал-демократична робітничка партія
УСДС – Українська соціал-демократична спілка
УСП (хліборобів) – Українська селянська партія (хліборобів)
УСРП – Українська соціалістично-радикальна партія
УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка
УСС – Українські січові стрільці
УССД – Українська самостійна соборна держава
УТП – Український технічно-господарський інститут
УСХС – Українська санітарно-харитативна служба
УХСП – Українська християнсько-соціалістична партія
УЦВК – Український центральний військовий комітет
УЦК – Український центральний комітет
УЦР – Українська Центральна Рада
УЧХ – Український Червоний Хрест
уч-ще – училище
фіз. – фізичний
філол. – філологічний

філос. – філософський
ф-ка – фабрика
ФНЄ – Фронт національної єдності
франц. – французький
ФРН – Федеративна Республіка Німеччина
ФСБ – Федеральна служба безпеки
ф-т – факультет
хмельн. – хмельницький
хор. – хорунжий (з прізвищем)
х-р – характер
ХСП – Християнсько-суспільна партія
худ. – художник (з прізвищем)
худож. – художній
ЦВК – Центральний виконавчий комітет
ЦДАВОВУ – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
ЦДАГОУ – Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДАМЛМ – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва
ЦДІАУК – Центральний державний історичний архів України у м. Київ
ЦДІАУЛ – Центральний державний історичний архів України у м. Львів
центр. – центральний
церк. – церковний
ЦЕСУС – Центральний союз українського студентства
ЦК – Центральний комітет
ЦКК – Центральна контрольна комісія
ЦР – Центральна Рада
ЦЄ – Центрально-Східна Європа
ЦСУ – Центральне статистичне управління
ЦСУС – Центральний союз українського студентства
ЦУВК Холмщини, Підляшшя, Волині, Полісся – Центральний український виборчий комітет Холмщини, Підляшшя, Волині, Полісся
ЦХНР – Центральна художня народна рада
ч. – частина
ЧА – Червона армія
час. – часопис (з назвою)
чв. – чверть
черв. – червень
черкас. – черкаський
чернів. – чернівецький
чес. – чеський
чет. – четар (з прізвищем)

ЧК – Надзвичайна комісія (рос. Чрезвычайная комиссия)
чл. – член
чл.-кор. – член-кореспондент
ЧНІ – Чин Найсвятішого Ізбавителя (Орден редемптористів)
чол. – чоловічий, чоловік (з цифрою)
ЧСВВ – Чин Святого Василя Великого
ЧСР – Чехословацька Республіка, Чехо-Словацька Республіка
ЧУГА – Червона Українська Галицька армія
ЧУСС – Червоні українські січові стрільці
шк. – школа
ШНК – Ширший народний комітет
шт. – штат (з назвою)
ювіл. – ювілейний
юрид. – юридичний
АР Prz. – Archiwum Państwowe w Przemyślu (Державний архів у м. Перемишль)
BN. NTSz – Biblioteka Narodowa w Warszawie (Національна бібліотека Польщі, фонд НТШ)
CAW – Centralne Archiwum Wojskowe (Центральний військовий архів Польщі)
OR – Відділ рукописів

ПЕРЕЛІК СТАТЕЙ

Назва статті	Автор (и)	
Павленко Віктор Олексійович	Богдан Паска	9
Павлик Степан	Олег Павлишин	9
Павликовський Юліан Володимирович	Микола Вітенко	9
Павлицький Родіон Степанович	Петро Гуцал	12
Павличко Василь	Петро Сіреджук	12
Павлишин Микола Васильович	Федір Полянський	12
Павлишин Микола Михайлович	Петро Гуцал	12
Павлишин Михайло	Федір Полянський	12
Павлишин Осип-Лев Іванович	Микола Лазарович	12
Павлів Остап-Станіслав	Богдан Паска, Ганна Паска	13
Павлусевич Володимир	Богдан Паска	14
Павлюк Євген Касіянович	Володимир Старик	14
Павлюк Іван Георгійович	Володимир Старик	16
Павлюх Гнат	Олег Жерноклеєв	16
Павлюх Захар Гнатович	Володимир Старик	17
Павлюх Оттон-Вольфганг Захарович	Богдан Паска	18
Павнелъ Валеріан Дмитрович	Володимир Старик	19
Падеревський Ігнацій Ян	Микола Вітенко	19
Падох Василь	Петро Гуцал	21
Паздрій Євген Михайлович	Петро Гуцал	21
Пазюк Петро Михайлович	Петро Гуцал	22
Пазюк Юрій Іванович	Володимир Старик	22
Пайс Антін (Антон)	Богдан Паска	23
Паладій Василь Юрійович	Володимир Старик	23
	Руслан Делятинський,	
Палажій Лука	Олег Єгрешій	23
Палащук Федь (Федір) Михайлович	Микола Лазарович	24
	Микола Лазарович, Лариса	
Палідвор Василь Григорович	Щербак	24
	Петро Гуцал, Степан Кобута,	
Паліїв Василь Іванович	Лариса Кобута	25

	Степан Кобута, Лариса Кобута,	
Паліїв Дмитро Іванович	Іван Тимів	25
Паліїв Омелян Іванович	Степан Кобута, Лариса Кобута	26
Палій Андрій Михайлович	Олександр Луцький, Кім Науменко	27
Палій-Неїло (Неїлов) Борис Васильович	Богдан Паска, Олесь Нога	28
Палійчук Петро	Степан Кобута, Богдан Паска	29
	Микола Лазарович,	
Палінка Олекса	Богдан Мельничук	30
Палюк Тимофій (Тимко) Михайлович	Микола Вітенко, Сергій Перепічка	30
Палюх Степан	Петро Гуцал	30
Палюшок Михайло	Микола Вітенко, Богдан Паска	30
Пам'ятки Західно-Української Народної Республіки культурно-історичні:		
Івано-Франківська область	Тарас Маланюк	31
Пам'ятки Західно-Української Народної Республіки культурно-історичні:		
Львівська область	Дмитро Пугач	37
Пам'ятки Західно-Української Народної Республіки культурно-історичні:		
Тернопільська область	Петро Гуцал	43
Панас Гнат Ілліч	Роман Кобильник	49
	Микола Лазарович,	
Панас Іван	Богдан Мельничук	50
Панас Мар'ян Федорович	Богдан Паска	50
	Руслан Делятинський, Богдан	
Панас Микола Михайлович	Прах, Олег Єгрешій	50
	Руслан Делятинський,	
Панас Михайло	Олег Єгрешій, Ігор Федоришин	51
	Руслан Делятинський,	
Панасевич (Курій) Дмитро Іванович	Олександр Лисенко, Богдан Прах	52
Пандемії та епідемії в Західно-Українській Народній Республіці	Володимир Окаринський	53
Паневник Дмитро Миколайович	Олег Павлишин	58
Панейко Василь Лукич	Ігор Гриник	59
Пантелейчук Юрій Пилипович	Володимир Старик	61
Панчак Василь	Ольга Малюта, Богдан Паска	62

Панчишин Дмитро	Богдан Паска	63
Панчишин Мар'ян Іванович	Лев Давибіда	63
Панчук Май Іванович	Микола Кугутяк, Ігор Цепенда	64
Паньків Володимир Михайлович	Богдан Паска	65
Паньків Лука	Богдан Паска	66
Паньків Осип Миколайович	Микола Лазарович	66
Паньківський Степан-Любомир Ілярійович	Петро Гуцал	67
Паньківський Степан-Іван Костянтинович	Ольга Малюта	67
Паньківський Теофіл-Яромир Ілярійович	Петро Гуцал	67
Папп де Яноші Йозеф Лайош	Олег Стецишин	68
Паращук Дмитро	Олександр Луцький, Кім Науменко	68
Паращук Михайло Іванович	Людмила Герус, Богдан Паска	68
Парибус Микола Степанович	Микола Лазарович	70
Паризька мирна конференція 1919–20	Роман Тимченко	70
Парохіяльні хроніки	Олег Павлишин	72
Партика Андрій	Петро Гуцал	72
Партицький Йосиф	Степан Кобута	73
	Микола Лазарович,	
Парфанович Костянтин Миколайович	Богдан Мельничук	73
Парфанович Микола	Олег Павлишин	73
Паска Михайло	Богдан Паска	74
Паславський Василь	Богдан Паска	74
	Руслан Делятинський,	
Паславський Михайло	Богдан Прах, Ігор Пилипів	75
Пастернак Ярослав Іванович	Андрій Стасюк	76
Пастушенко Михайло	Богдан Паска	77
Паук Зиновій (Зенон) Володиславович	Сергій Перепічка	78
Паціян Іван	Богдан Паска	78
Пацлавський Віктор Едмундович	Микола Вітенко	78
Пацлавський Омелян Едмундович	Микола Вітенко	79
Пачеха Гриць	Петро Гуцал	79
Пачовський Василь-Сильвестр Миколайович	Микола Вітенко	80
Пачовський Микола Ярославович	Олег Рафальський	81
Пачовський Михайло Іванович	Олег Павлишин	82
Пашкевич Іван	Олександр Луцький, Кім Науменко	82
Пашкевич Іван Омелянович	Олеся Стефаник	83

Пашкевич Стефанія (Степанида) Омелянівна	Микола Вітенко	83
Пашко Омелян Михайлович	Володимир Старик	84
Пашковський Володимир	Руслан Делятинський, Ігор Пилипів	84
Пашковський Лев	Богдан Паска	85
Пашницький Василь Михайлович	Степан Кобута	85
Пежанський Володимир Григорович	Ігор Савицький, Олесь Нога	86
Пежанський Михайло Григорович	Ігор Савицький, Олесь Нога	87
Пежанський Олександр Григорович	Ігор Савицький, Олесь Нога	88
Пеленський Дам'ян (Дем'ян)-Лонгин Андрійович	Микола Вітенко, Сергій Перепічка	89
Пеленський Зеновій Андрійович	Микола Посівнич	89
Пелех Василь	Руслан Делятинський, Наталія Винник, Петро Сіреджук	90
Пельвецький Антін Андрійович	Олег Єгрешій, Василь Гоголь	90
Пенчак Микола Іванович	Петро Гуцал	91
Пенюк Степан Томович	Володимир Старик	92
Переговори між Українською Соціалістичною Радянською Республікою і Західно-Українською Народною Республікою навесні – влітку 1919	Роман Тимченко	93
Передвступний (Фастівський) договір Української Народної Республіки і Західно- Української Народної Республіки 1.12.1918	Олег Павлишин	94
Перемиська окружна військова команда	Микола Литвин	95
Перемиська повітова Українська Національна Рада	Олег Павлишин	95
Перемишль-Засяння (Przemysł–Zasanie)	Віктор Венглевич	96
Перепис населення 1921	Павло Артимишин, Ігор Соляр	97
Перун Йосип-Ераст Іванович	Петро Гуцал	98
Перфецький Леонід	Оксана Тріска	98
Перфецький Олександр Ромуальдович	Оксана Дрогобицька	100
Перфецький Роман Ромуальдович	Ігор Соляр	100
Перч Нестор Васильович	Володимир Старик	101
Перша жертва польсько-української війни	Микола Вітенко	102
Перша світова війна й Україна	Володимир Великочий, Олександр Реєнт	103

Перший виїзд українських залізничників та залізничних службовців з Буковини до Західно-Української Народної Республіки 29.03.1919		
	Володимир Старик	110
Петлюра Симон Васильович	Роман Тимченко	110
Петрачик (Петрачек) Володимир Албінович	Володимир Старик	113
Петрик Петро	Олег Рафальський	115
Петрикевич Альфред Карлович	Петро Гуцал, Богдан Паска	115
Петрикевич Віктор Іванович	Петро Гуцал, Дмитро Логуш	115
Петрина Петро Амброзійович	Петро Гуцал	116
Петрицький Михайло Костянтинович	Юрій Плекан	116
Петрицький Петро Костянтинович	Богдан Паска	117
Петришин Володимир Михайлович	Микола Вітенко	118
	Микола Лазарович,	
Петришин Іван	Богдан Мельничук	119
Петришин Федір	Олександр Луцький, Кім Науменко	119
Петрів Всеволод Миколайович	Олег Рафальський	119
Петрів Микола	Петро Сіреджук	120
Петрів Михайло Васильович	Руслан Делятинський	121
Петріна Володимир Антонович	Микола Вітенко	121
Петріна Омелян Антонович	Микола Вітенко	121
Петріна Роман Антонович	Микола Вітенко	121
Петрук Василь Михайлович	Оксана Тріска	122
Петруняк Дмитро	Олександр Луцький, Кім Науменко	124
Петруняк Михайло	Олександр Луцький, Кім Науменко	124
Петрушевич Антін Євгенович	Олег Павлишин	125
Петрушевич Євген Омелянович	Олег Павлишин	125
Петрушевич Іван Теофілович	Олег Павлишин	127
Петрушевич Лев Степанович	Олег Павлишин	128
Петрушевич Петро Теофілович	Оксана Дрогобицька	128
Петрушевич Роман Омелянович	Олег Павлишин	129
Петрушевич Степан Омелянович	Олег Павлишин	129
Печатки Західно-Української Народної Республіки – Західної Облaсті Української Народної Республіки		
	Олег Павлишин	130
Печений Василь Матвійович	Петро Гуцал	133

Печеніжинська повітова Українська		
національна рада	Юрій Плекан	133
Печеніжинська повітова шкільна рада (ППШР)		
11.1918–05.1919	Андрій Королько, Василь Марчук	133
Пикуличі (Табір для військовополонених № 4		
в с. Пикуличі 1919–21; Píkulice)	Віктор Венглевич Руслан Делятинський,	134
Пилипець Володимир-Степан Іванович	Олег Єгрешій	136
Пилипець Іван	Богдан Паска	138
Пилипівський Теодор Іванович	Петро Гуцал	138
Пилип'юк Василь Юрійович	Петро Сіреджук	138
Пиріг Антін	Сергій Перепічка	138
Пиріг Василь Костянтинович	Петро Гуцал	139
Питлик Богдан-Всеволод Степанович	Петро Сіреджук	139
Пігуляк Іван Михайлович	Володимир Старик	139
Пігуляк Ізидор	Оксана Дрогобицька	141
Пігуляк Сильвестр Дарійович	Володимир Старик	142
Пігут Володимир	Ольга Малюта	142
Підвисоцька Ольга Спиридонівна	Петро Гуцал	143
Підгірний Микола Григорович	Петро Гуцал	144
Піджарко Євген Миколайович	Петро Гуцал	144
Піджарко Іван Миколайович	Петро Гуцал	145
Підкович Антін	Олександр Луцький, Кім Науменко	146
Підлісецький Володимир	Андрій Байцар Руслан Делятинський,	146
Підляшецький Захарій	Олег Єгрешій	146
Підляшецький Омелян-Орест Захарович	Петро Гуцал	147
Підляшшя	Ігор Любчик	148
Підсонський Віктор Володимирович	Богдан Якимович	150
Підсонський Євген Володимирович	Богдан Якимович	150
Пілсудський Юзеф Клеменс	Микола Генік	150
Пісенна творчість часів Західно-Української		
Народної Республіки	Оксана Кузьменко Олег Єгрешій,	153
Пісецький Іван Купріянович	Руслан Делятинський	154

Пісецький Олександр Купріянович	Петро Гуцал	156
Пістінер Якоб	Богдан Паска, Ігор Піддубний	157
Пітушевський Володимир Симеонович	Петро Гуцал	158
Пішон Стефан	Богдан Паска, Ганна-Меланія Тичка	158
	Руслан Делятинський,	
Плав'юк Іван Михайлович	Олег Єгрешій	159
Пласконіс Василь Франкович	Микола Лазарович	160
“Пласт” (“Український Пласт”) у добу Західно-Української Народної Республіки	Володимир Окаринський	160
Плетенецький Петро	Олег Павлишин	164
Плиска Михайло Іванович	Петро Гуцал	164
Плюндрас Прокіп Васильович	Олександр Маруценко	165
Поалей-Сіон	Іван Монолатій	165
Побережний Йосип Якович	Микола Лазарович	166
Побігущий Євген Павлович	Іван Монолатій	166
Побуг-Маліновський Владислав	Микола Вітенко	167
Повітові комісаріати Західно-Української Народної Республіки		169
Повітові, містечкові та сільські ревкоми	Сергій Дерев'янка	169
Повітові Українські національні ради	Олег Павлишин	170
	Руслан Делятинський,	
Повх Маркіян-Іван Іванович	Олег Єгрешій	171
	Микола Лазарович,	
Погорецький Михайло Степанович	Богдан Мельничук	173
Погорецький Нестор	Петро Гуцал	173
Погорецький Омелян Осипович	Олег Павлишин	174
Погром євреїв у м. Львів 22–24.11.1918	Олег Павлишин	174
Погром євреїв у м. Тернопіль 13–14.02.1919	Олег Павлишин	175
Подвойський Микола Ілліч	Микола Литвин, Богдан Паска	176
Подляшецький Володимир Іванович	Петро Гуцал	177
Подляшецький Ярослав Северинович	Петро Гуцал, Олег Павлишин	177
Подолук Михайло	Микола Вітенко, Петро Гуцал	178
	Петро Гуцал, Руслан Делятинський,	
Подолянчук Василь	Олег Єгрешій	178
Подюк Іван Михайлович	Володимир Старик, Степан Кобута	179
Поклітар Дмитро Миколайович	Володимир Старик	180

Покутська операція румунської армії		
24.05–25.08.1919	Ігор Піддубний	181
“Покутський Вістник”	Микола Васильчук	182
Полатайчук Ярослав Павлович	Ольга Руданець	183
Політика “доконаних фактів” та охорони		
“польського стану посідання”	Богдан Паска	184
Політичний центр Західної України (ПЦЗУ)	Ігор Соляр	186
Поліха Теодор Сафатович	Петро Гуцал	187
Половін Федір	Олег Павлишин	188
Польська делегація на Паризьку мирну конференцію		
	Ганна-Меланія Тичка	188
Польська ліквідаційна комісія Галичини і Цешинської Сілезії		
	Микола Ґеник	188
Польська народна партія “Визволення”	Микола Ґеник	189
Польська партія соціалістична	Микола Ґеник	190
Польське військо	Микола Литвин	191
Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки		
	Олег Павлишин	193
Польський національний комітет у м. Париж	Микола Ґеник	198
Польські військові цвинтарі та поховання 1918–20	Любомир Хахула	199
Польсько-радянська війна 1920	Микола Литвин	200
Польсько-українська війна 1918–19	Микола Литвин	202
Польсько-українська війна 1918–19		
у фольклорній прозі	Оксана Кузьменко	209
Польща 1918–39	Леонід Зашкільняк	210
Полянський Іван	Микола Вітенко	221
Полянський Юрій Іванович	Микола Вітенко	221
Поніквер Бернард Маркович	Петро Гуцал	222
Понятишин Василь	Петро Гуцал	222
Попадюк Іван	Микола Вітенко, Петро Гуцал	223
Попель Володимир Володимирович	Микола Вітенко	223
Попель Іван	Ольга Малюта	223
Поповецький Євген Денисович	Володимир Старик	223
Попович Богдан	Ольга Малюта	224

Попович Іван	Микола Вітенко	225
Попович Ілько Омелянович	Володимир Старик	225
Попович Омелян Олександрович	Олександр Добржанський	228
Попович Степан Миколайович	Богдан Паска	229
Попович Степан Омелянович	Володимир Старик	229
Порайко Василь Іванович	Сергій Дерев'янку	230
Поритко Іван	Микола Лазарович	231
Породко Лев Васильович	Петро Гуцал	231
Порохівський Гнат Єрмилович	Микола Литвин	232
Портрети вояків Української Галицької армії	Оксана Тріска	233
Порш Микола Володимирович	Тетяна Осташко	234
Посвідчення депутата Української Національної		
Ради	Олег Павлишин	234
“Послідні вісти”	Марія Галушко	235
Посмітюх Ілля Іванович	Петро Гуцал	235
Постолюк Петро	Микола Лазарович	235
Потелицький Микола Васильович	Петро Гуцал	236
Потелицький Михайло Васильович	Петро Гуцал	236
Потурняк Пилип Петрович	Петро Гуцал	237
Потяк Іван Сидорович	Петро Сіреджук	237
Починок Володимир	Петро Гуцал	237
Поштівки Західно-Української Народної		
Республіки	Оксана Тріска	238
Представництва Західно-Української Народної		
Республіки в м. Париж	Ганна-Меланія Тичка	240
Представництво Західно-Української Народної		
Республіки в м. Берлін	Ігор Цепенда	241
Представництво Західно-Української Народної		
Республіки в м. Прага	Ігор Цепенда	241
Президент Української Національної Ради	Олег Павлишин	243
Президія Української Національної Ради	Тетяна Дерещук	244
Пречеп Еммануїл-Йозеф	Петро Гуцал, Олег Стецишин	244
Прибитківський Петро Іванович	Петро Гуцал, Степан Кобута	244
Придаткевич Роман-Володислав Павлович	Сергій Перепічка	245
Приймак Павло	Петро Сіреджук	246
Прикраси	Олена Федорчук	246

Примак Теодор Павлович	Петро Гуцал, Іван Монолатій	246
Припхан Ілля Данилович	Петро Гуцал, Богдан Паска	247
Припхан Михайло	Богдан Паска	247
Приставський Василь Онуфрійович	Петро Гуцал, Сергій Перепічка	247
Пристай Тарас Олексійович	Петро Гуцал	248
Присташ Іван	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	248
Присяга (приречення) в Західно-Українській Народній Республіці	Микола Вітенко	248
Притула Кіндрат	Микола Вітенко, Петро Гуцал	251
Прихитко Роман	Петро Гуцал	251
Пришляк Василь Петрович	Руслан Делятинський, Ігор Пилипів	251
Пришляк Іван Васильович	Володимир Пришляк	252
Підун Степан Семенович	Петро Гуцал	253
Пріцак Йосип	Богдан Паска	253
Про організацію державної влади в період повновладдя Диктатора 25.07.1920	Богдан Паска	253
Проблема польсько-українських відносин у політичному дискурсі Західно-Української Народної Республіки	Тетяна Дерещук, Микола Кугутяк	254
Проблема Східної Галичини 1918–23	Микола Геник	258
Програма збирання матеріалів історії Української Галицької армії	Олег Павлишин	260
Продан Євген Дмитрович	Володимир Старик	262
Прокіп Гнат Осипович	Олександр Луцький, Кім Науменко	262
Прокопів Петро Теодорович	Петро Гуцал	262
Прокопович Антін-Богдан	Петро Сіреджук, Богдан Паска	263
Прокопчук Іван	Руслан Делятинський, Олег Єгрешій	263
Прокуратура Західно-Української Народної Республіки	Олег Вівчаренко, Борис Тищик	264
“Пролом”	Олег Павлишин	265
Прометеїзм	Володимир Комар	265
“Просвіта” в період Західно-Української Народної Республіки	Богдан Паска	266

Просвітні та культурно-мистецькі структури		
Легіону/полку Українських січових стрільців	Микола Лазарович	267
Проскурів	Віктор Венглевич	272
Проскурницький Іван-Орест Юрійович	Руслан Делятинський, Ігор Пилипів	273
Протестаційні віча в Галичині 09–10.1918	Микола Кугутяк	273
Протигетьманське повстання 15.11–14.12.1918	Роман Тимченко	274
Проців Антон	Петро Гуцал, Володимир Старик	275
Проць Іван Давидович	Олег Павлишин	276
	Андрій Королько,	
Проць Йосиф Давидович	Руслан Делятинський	276
Прудиус Петро	Олександр Луцький, Кім Науменко	278
Пуанкаре Раймон	Богдан Паска	278
Пуза Євген Євгенович	Володимир Старик	280
Пукач Іван Андрійович	Богдан Паска	282
Пулюй Олександр-Іван (Олександр-Ганс)		
Іванович	Микола Вітенко	282
Пура Василь	Богдан Паска	283
Пухальський Станіслав	Микола Литвин, Богдан Паска	283
Пушкар Григорій (Гриць)	Микола Гаєвой	284
Пушкар Іван	Олександр Луцький, Кім Науменко	285
Пушкарик Микола	Олег Павлишин	285
Пушкаріу Секстіл Іосиф	Ігор Піддубний	285
	Руслан Делятинський, Богдан	
Пшепюрський Андрій Антонович	Прах, Олег Єгрешій, Роман Кураш	286
	Руслан Делятинський,	
Пшепюрський Йосиф Антонович	Богдан Прах, Олег Єгрешій	287
П'ясецький Володимир Львович	Петро Гуцал	287
Рабій Володимир-Роман Францович	Микола Лазарович	288
Рабій Михайло-Костянтин Францович	Микола Лазарович	288
Рабій Франц Валентійович	Микола Лазарович	289
Рабій Юліан-Євген Францович	Микола Лазарович	289
Рада Державних Секретарів	Олег Павлишин	290
Рада Уповноважених Диктатора (РУД)	Микола Вітенко	293
Радик Євзебій Васильович	Володимир Старик	293
Радиш Дмитро Іларіонович	Володимир Старик	294
Радиш Федір	Петро Сіреджук	295

Радловський Ієронім Андрійович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	295
Радович Василь	Петро Гуцал	296
Радович Володимир	Петро Гуцал	296
Радомський Іван Семенович	Володимир Старик	296
Радянсько-українські війни 1917–21	Віктор Голубко	298
Райлян (Райлан) Ілля Юрійович	Володимир Старик	305
Райх Леон	Іван Монолатій	307
	Руслан Делятинський,	
Рак-Раченко Теодор (Федір) Іванович	Олег Єгрешій	308
Ракочий Григорій Іванович	Петро Гуцал	309
Ракочий Іван Іванович	Петро Гуцал	309
Ранд Натан (Менахен Нухен Натан) Ізраїлевич	Володимир Старик	309
Раставецький Осип	Микола Вітенко, Петро Гуцал	310
Ратич Василь Пилипович	Микола Лазарович	310
Ребець Петро Олексійович	Петро Гуцал	311
Рев'юк Осип (Йосип)	Богдан Паска	312
Редкевич Корнило	Микола Лазарович	313
Редчук Микола Титович	Микола Лазарович	313
Редчук Яким Титович	Микола Лазарович	314
Рейнфельд Едмунд Францович	Микола Вітенко	314
Ренті де Ернест-Амеде	Ганна-Меланія Тичка	314
Репа Тимофій Іванович	Богдан Паска	315
“Република”	Мар'яна Комариця	315
“Републіканець”	Мар'яна Комариця	317
“Републіканський Самохотник”	Марія Галушко	318
Референт для зв'язку з краєм	Тетяна Дерещук	318
Решетилевич Василь	Оксана Дрогобицька	319
Решетилевич Зиновій (Зенон) Олександрович	Петро Гуцал, Петро Сіреджук	319
Рибак Емануїл Миколайович	Петро Гуцал, Микола Лазарович	320
	Микола Лазарович,	
Рибак Євген-Володимир Миколайович	Федір Полянський	320
Рибак Іван Дмитрович	Петро Гуцал	321
Рибак Іван Павлович	Петро Гуцал	321
Рибак Норберт Миколайович	Микола Лазарович	321
Рибак Ярослав Амврозійович	Петро Гуцал	322
Рибачевський Олекса (Олександр) Осипович	Петро Гуцал	323

Рибачевський Северин Осипович	Петро Гуцал	323
	Руслан Делятинський,	
Рибчак Григорій	Наталія Винник, Ольга Маслій	324
Рибчак Стефанія Григорівна	Оксана Дрогобицька	325
Рибчин Іван	Микола Вітенко	325
Ридз-Смігли Едвард	Микола Литвин	326
Рижевський Василь	Богдан Паска	326
Рижій Іван	Оксана Дрогобицька	328
Ризька конференція 21.09.1920–18.03.1921 і		
Східна Галичина	Тамара Галицька-Дідух	328
Ризький мирний договір 18.03.1921	Тамара Галицька-Дідух	330
Рихлинський Теодор	Олег Павлишин	332
Рицар Микола	Петро Гуцал	332
Ришавий Іван	Петро Гуцал	332
Рій Микола Гаврилович	Петро Гуцал	332
Рімаль Франц	Олег Стецишин	333
Ріпецький Всеволод Теодорович	Олег Павлишин	333
Ріпецький Мирослав Теодорович	Ігор Любчик	333
Ріпецький Степан Теодорович	Степан Кобута	334
Ріпнійський Богдан-Степан Петрович	Петро Гуцал	335
Рішення конференції послів Антанти 15.03.1923		
про передачу Польщі Східної Галичини й		
протести українців проти анексії краю	Тетяна Дерещук	335
Рогатинович Сидір Васильович	Володимир Старик	338
Рогожинський Нестор	Богдан Паска	338
Рожанковський Маркел Лонгинович	Оксана Дрогобицька	339
Рожанковський Теодор Лонгинович	Микола Лазарович	340
Розвадовський Тадеуш Йордан	Микола Ґеник	340
Розвідка Української Галицької армії	Наталія Вовк	341
Роздольський Роман Осипович	Ігор Бегей	344
Рознер Пінкас	Володимир Старик	345
Розумович Володимир	Петро Сіреджук	345
Романишин Антін	Федір Полянський	345
Романів Іван	Олег Павлишин	345
Романів Михайло	Олег Павлишин	346
Романків Іван Васильович	Петро Гуцал	346

Романчук Юліан Семенович	Павло Артимішин, Ігор Соляр	346
	Руслан Делятинський,	
Романюк Микола	Олег Єгрешій, Василь Гоголь	347
Ромер Ян Едвард	Микола Вітенко	348
Рондяк Петро Іванович	Федір Полянський	348
Рондяк Роман-Володимир Григорович	Петро Гуцал	349
Росія радянська (Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка, Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка) і Західно-Українська Народна Республіка		
	Микола Литвин	349
Росляк Михайло Семенович	Петро Гуцал, Федір Полянський	351
Росолюк Семен Васильович	Петро Гуцал	351
Ростикус Василь Антонович	Богдан Паска	352
Росткович Олександр Вікторович	Петро Гуцал, Олег Павлишин	352
Ротенберг Соломон	Петро Гуцал, Олег Стецишин	353
Ротнігг Йоган	Олег Стецишин	353
Роя Болеслав Єжи	Микола Вітенко	353
	Руслан Делятинський,	
Рубель Роман Дмитрович	Олег Єгрешій, Ольга Маслій	354
Рубель Степан Дмитрович	Петро Гуцал	355
Рубінгер Лев Павлович	Степан Кобута	355
Рубінгер Роман Павлович	Микола Вітенко	356
Рубінфельд Мойсей	Микола Вітенко, Петро Гуцал	357
Рубчак Іван Дем'янович	Степан Павлюк	357
Рубчак Станіслав-Віктор Теодорович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	358
Рубчакова Катерина Андріївна	Оксана Дрогобицька	358
Ругальтер Симон Давидович	Володимир Старик	359
Рудавський Володимир	Петро Гуцал	359
Рудзінський Іван Дмитрович	Петро Гуцал	360
Рудий Євген Васильович	Ольга Малюта	360
Рудницька Мілена Іванівна	Мирослава Дядюк	361
Рудницький Антін	Микола Вітенко	362
Рудницький Іван-Теодор Діонісійович	Петро Гуцал, Кім Науменко	362
Рудницький Іван Іванович	Павло Артимішин, Ігор Соляр	363
Рудницький Марко-Маркіян Діонісійович	Петро Гуцал, Федір Полянський	363

Рудницький Степан Львович	Михайло Сигидин	364
Рудорфер Франц	Олег Стецишин	365
Ружицький Володимир	Петро Гуцал, Петро Сіреджук	365
Руменовіч де Ензирана Іван	Олег Стецишин	365
Руменовіч де Ензирана Стефан	Олег Стецишин	366
Румунія	Олександр Новосьолов	366
Румунська Конституанта	Ігор Піддубний	370
Русин Зенон	Петро Сіреджук	371
Русин Микола Антонович	Володимир Старик	372
Русин Михайло Антонович	Олег Павлишин	373
Русин Олександр Антонович	Руслан Делятинський	373
Русин Омелян-Олександр	Петро Гуцал, Петро Сіреджук	374
Руснак Василь Тодорович	Володимир Старик	375
Руснак Орест Емануїлович	Володимир Старик	376
Русова Софія Федорівна	Олег Павлишин	379
Русон Сава	Володимир Старик	380
Русофільське середовище періоду Західно-Української Народної Республіки	Ірина Орлевич	380
Рутко Антін	Олег Павлишин	381
Рутковський Станіслав	Микола Вітенко	382
Руцький Олександр Дмитрович	Володимир Старик	382
Руцький Осип Дмитрович	Володимир Старик	382
Сабат Микола Євгенович	Микола Вітенко	384
Савицький Григорій	Богдан Паска	384
Савицький Петро	Петро Гуцал	384
Саврич Карло Авксентійович	Сергій Дерев'янку	385
Савчин Михайло	Микола Лазарович	386
Савчук Володимир Карольович	Володимир Старик	386
Савчук Іван	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	387
Савчук Михайло	Петро Гуцал, Ольга Малюта	387
Савчук Петро	Микола Лазарович	387
Сав'юк Іван	Петро Сіреджук	388
Садагурський Кость Михайлович	Володимир Старик	388
Саєвич Микола-Амвросій Михайлович	Микола Лазарович, Іван Патер	389
Саєвич Омелян	Олег Павлишин	390
Сальський Володимир Петрович	Іван Патриляк	390

Салюк Григорій	Петро Гуцал, Ольга Малюта	391
Самак Василь Іванович	Микола Лазарович	391
Сампара Павло Петрович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	392
Сандуляк Іван	Юрій Плекан	392
Саноцький Іван	Олег Павлишин	393
Сапливий Дмитро	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	393
Сарден Іван	Оксана Тріска	393
Сарнавський Микола Вікторович	Володимир Старик	394
Сасик Євстахій	Олег Павлишин	394
Сассовер Давид-Мендель (Данило)	Петро Гуцал	395
Свистун Теодор	Ольга Малюта	395
Свідерський Володимир Гнатович	Микола Лазарович	396
Свістель Микола Томович	Петро Гуцал	397
Свістель Франц Томович	Петро Гуцал	397
Світлик Остап Іванович	Володимир Старик	398
“Свобода”	Олексій Ясь	399
Севрський мирний договір 10.08.1920	Олексій Лупандін	400
Секретар Микола	Олег Павлишин	401
Секунда Володимир Владиславович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	402
Селезінка Ярослав-Антін Миколайович	Володимир Старик	402
Селешко Михайло Дем'янович	Микола Посівнич	404
Селянсько-радикальна партія	Олег Павлишин	404
Селянсько-робітничий з'їзд 30–31.03.1919	Олег Павлишин	405
Селянсько-робітничий союз	Олег Павлишин	406
Семака Володимир Євгенович	Володимир Старик	406
Семака Ілля Дмитрович	Володимир Старик	407
Семаковський Володимир	Володимир Старик	410
Семанюк Іван Юрійович	Богдан Паска	410
Семенко Петро Дмитрович	Володимир Старик	411
Семенюк Осип-Антін Іванович	Петро Гуцал	411
Семець Мирон Онуфрійович	Петро Гуцал	412
Семйоник Михайло Дмитрович	Петро Гуцал	412
Семків Іван	Олександр Луцький, Кім Науменко	413
Семчук Лука Данилович	Петро Гуцал	413
Сем'янчук Ілля Васильович	Степан Кобута	413
Сен-Жерменський мирний договір 10.09.1919	Олексій Лупандін	414

Сеник Омелян Дмитрович	Микола Посівнич	415
Сенчина Іван	Олег Павлишин	415
Сенчина Ярослав	Микола Лазарович	416
Сеньківський Теодозій Якович	Микола Лазарович	416
Сенюта Іван	Микола Вітенко	417
Сербинський Лев Якович	Володимир Старик	417
Сербинюк Юрій Ількович	Володимир Старик	418
Середович Василь	Петро Гуцал	420
Сероїчковський Олександр Юліанович	Петро Гуцал	420
Серіков Микола Михайлович	Петро Гуцал	420
Сєцінський Осип Лаврентійович	Сергій Перепічка	421
Сидоряк Семен Дмитрович	Микола Лазарович	422
Синенька Осипа Олексіївна	Петро Гуцал	422
	Микола Лазарович,	
Синенький Олексій	Богдан Мельничук	423
Синенький Петро Олексійович	Петро Гуцал, Федір Полянський	423
Сиротюк Павло Дмитрович	Володимир Старик	424
	Петро Гуцал, Олег Павлишин,	
Сисак Микола Софронович	Олександр Рубльов	425
Система освіти Західно-Української Народної		
Республіки	Лілія Шологон	427
Сігетська військова операція 01.1919	Андрій Королько	427
Сігетський конгрес 18.12.1918	Андрій Королько	428
Сікорський Владислав Євгеніуш	Микола Литвин	429
Сілецький Степан Іванович	Олег Павлишин	429
“Сільський господар”	Микола Вітенко	430
Сінгалевич Володимир-Теодор Якович	Ігор Соляр, Олег Павлишин	432
Сінгалевич Станіслав Титович	Володимир Старик	432
Сірант Іван Павлович	Петро Гуцал	433
Сірко Василь Петрович	Сергій Дерев'янка	433
Сірко Іван Миколайович	Сергій Дерев'янка	434
Сітницький Микола	Богдан Паска	435
Сітон-Вотсон Роберт-Вільям	Лілія Щербін	436
“Січ”	Богдан Якимович	436
“Січ” Віденська	Володимир Пашук	438
“Січовий Голос”	Микола Васильчук	439

Сіак Іван-Августин Михайлович	Сергій Дерев'янка	439
Сіак Микола Михайлович	Петро Гуцал, Сергій Дерев'янка	441
Сіак Остап-Станіслав Михайлович	Петро Гуцал, Олег Павлишин	442
Скаліш Ярослав Осипович	Олег Павлишин	442
Скарбек Олександр Вінцентій Ян	Олег Павлишин	443
Скварко Захар	Олег Павлишин	443
Скибінський Рудольф Миколайович	Олег Павлишин	444
Скірмунт Константин	Микола Вітенко	444
Склепович Дмитро	Олег Павлишин	445
Скорейко Дмитро Тимофійович	Володимир Старик	445
Скоропадський Павло Петрович	Руслан Пиріг	446
Скригунець Василь Миколайович	Петро Сіреджук	448
Скрипник Микола Олексійович	Сергій Дерев'янка	449
Скрипчук Іван	Петро Гуцал, Кім Науменко	451
Скшипек Юзеф	Олег Павлишин	451
	Микола Лазарович,	
Славуа Гриць (Григор) Васильович	Федір Полянський	452
Слезак Степан Іванович	Петро Гуцал	452
	Орест Красівський, Микола	
Сливка Юрій Юрійович	Кугутяк, Іван Патер, Ігор Соляр	453
Сливчук Василь	Олег Павлишин	454
Сліпий Родіон-Пилип Васильович	Микола Лазарович	454
Слюзар Володимир Михайлович	Володимир Старик	455
Слюзар Леонія Луківна	Володимир Старик	456
Слюзар Роман Климентійович	Микола Вітенко	456
Слюсар Андрій Михайлович	Микола Вітенко	457
Слюсар Михайло	Микола Вітенко	457
Слюсар Олександр Михайлович	Микола Вітенко	457
Слюсарчук Костянтин Олексійович	Володимир Старик	458
Слюсарчук Степан	Степан Кобута	459
	Микола Лазарович,	
Смакула Олександр (Олекса) Теодорович	Лариса Щербак	459
Смаль-Стоцький Степан Йосипович	Олександр Добржанський	460
Смерека Семен Миколайович	Володимир Старик	461
Сметанюк Семен Дмитрович	Андрій Мацьків	462
“Сміх і горе січового стрільця”	Марія Галушко	463

Сміх Степан	Богдан Паска	463
Смішко Лев-Василь Юліанович	Сергій Перепічка	463
Смішко Маркіян-Орест Юліанович	Орест Смішко	464
Смішко Юліан Іванович	Сергій Перепічка	464
Снилик Денис	Олександр Луцький, Кім Науменко	465
Снятинська повітова Українська національна рада 11.1918–05.1919	Степан Борчук	465
Снятинська повітова шкільна рада (СПШР) 11.1918–05.1919	Андрій Королько	466
	Микола Лазарович,	
Соболяк Михайло	Богдан Мельничук	466
	Ігор Гоян, Світлана Сторожук,	
Соборність: концепт	Володимир Великочий	467
	Микола Лазарович,	
Сокольський Петро Федорович	Богдан Мельничук	472
Солтис Станіслав Осипович	Степан Борчук	472
Соневицький Юліан Теофільович	Петро Гуцал	472
Сороневич Володимир	Володимир Старик	473
Сорохан (Сорочан) Іван Миколайович	Володимир Старик	474
Сорохтей Осип-Роман Йосафатович	Орест Макойда	475
Сосновський Роман Львович	Олег Павлишин	476
	Оксана Дрогобицька,	
Сохацький Іван	Степан Кобута	476
Сохоцький Ісидор Йосипович	Микола Вітенко	477
Союз визволення України	Іван Патер	477
Спанчак Микола	Микола Вітенко	479
Спинул Микола Георгійович	Володимир Старик	480
Спринчинат Хризантій Якович	Володимир Старик	482
Ставничий Роман-Євген Омелянович	Володимир Старик	482
Сталін (Джугашвілі) Йосип Віссаріонович	Микола Литвин	484
	Микола Лазарович,	
Станґрет Василь	Богдан Мельничук	484
Станіславівська окружна військова команда	Микола Литвин	484
“Станіславівський Голос”	Мар’яна Комариця	485
Станімір Осип	Юрій Довган	486

Станкевич Теофіль Антонович	Володимир Старик	486
	Ігор Райківський,	
Старосольський Володимир Якимович	Олег Жерноклеєв	487
Старух Антін Михайлович	Олег Павлишин	488
Старух Іванна-Ісидора Тимотеївна	Петро Гуцал	488
Старух Микола-Теофіль Тимотейович	Федір Полянський	489
Старух Тимотей Михайлович	Олег Павлишин	489
Стахів Матвій Іванович	Павло Артимішин, Ігор Соляр	490
Стахура Данило	Олег Павлишин	491
Стахура Роман Данилович	Петро Гуцал	492
Стебельський Ілля Федорович	Оксана Дрогобицька	492
Стебельський Степан	Олег Павлишин	493
Стек Іван Дмитрович	Микола Вітенко	493
Стельмахів Роман	Богдан Паска	494
	Микола Лазарович,	
Стельмащук Олекса Васильович	Богдан Мельничук	494
Степанів Ананія-Роман Іванович	Олександр Луцький, Кім Науменко	494
Степанів Олена Іванівна	Микола Лазарович	495
Стефаник Василь Семенович	Роман Піхманець	497
Стефанишин Антін Савович	Микола Посівнич	498
Стефанів Гнат Петрович	Микола Литвин	498
Стефанів Зенон Петрович	Микола Вітенко	499
Стефанів Клим Петрович	Олександр Луцький, Кім Науменко	500
Стефанів Тит Петрович	Степан Кобута	500
Стефанович Олександр Симеонович	Олег Павлишин	500
Стефанюк Євген	Петро Сіреджук	501
Стеф'юк Юрій Матвійович	Володимир Старик	501
Стеца Остап Антонович	Олег Стецишин	502
Стецюк Григорій Йосипович	Микола Лазарович	503
Столиця Західно-Української Народної Республіки – м. Львів	Олег Павлишин	503
Столиця Західно-Української Народної Республіки – м. Станіславів	Іван Монолатій	512
Столиця Західно-Української Народної Республіки – м. Тернопіль	Петро Гуцал	520

Стратичук Іван Васильович	Володимир Старик	527
Страчук Андрій Миколайович	Володимир Старик	527
	Микола Лазарович,	
Стриєк Дмитро	Богдан Мельничук	528
Стрижак Ярослав-Яків	Ольга Малюта	528
Стрий (Розподільна станція для військовополонених 1919–20)	Петро Сіреджук	529
Стрийська окружна військова команда	Микола Литвин	529
“Стрийський Вістник”	Олеся Дроздовська	529
Стрийський Іван-Євген Євгенович	Володимир Старик	530
“Стрілець”	Олеся Дроздовська	531
Стрільчик Микола Теодосійович	Іван Монолатій	532
Стрільчик Софія Павлівна	Іван Монолатій	533
Стронський Микола	Олександр Луцький, Кім Науменко	534
Струтинський Михайло Михайлович	Степан Качараба	534
Струхманчук Яків Михайлович	Микола Лазарович	535
Ступені військові Української Галицької армії	Микола Чмир	537
Стшалково, табір	Віктор Венглевич	539
Судова система в Західно-Українській Народній Республіці		
	Олег Вівчаренко, Борис Тищик	541
Судомир Гриць	Олег Павлишин	544
Сулковський Осип-Адальберт Францович	Володимир Старик	545
Сулятицький Степан Петрович	Микола Посівнич, Петро Сіреджук	545
Сушко Никола	Олег Павлишин	545

**РЕДАКЦІЙНА РАДА
І РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ДЯКУЮТЬ
ВЛАСНИКАМ КОЛЕКЦІЙ ЛІСТІВОК,
СВІТЛИН, ПЕРІОДИКІ ТА ІНШИХ МАТЕРІАЛІВ
ЗА НАДАНУ ДОПОМОГУ**

ПЕТРОВІ АРСЕНИЧУ

■
ПЕТРОВІ ГУЦАЛУ

■
ВЛАДИСЛАВОВІ ЗАПОРОЖЦЮ

■
ОЛЕКСАНДРОВІ КАГЛЯНУ

■
ОРЕСТОВІ КРУКОВСЬКОМУ

■
ІВАНОВІ МИРОНЮКУ

■
ІГОРЕВІ ОЛІЙНИКУ

■
СЕРГІЮ ПЕРЕПІЧЦІ

■
ОЛЕКСАНДРОВІ ФЕДОРИШЕНУ

■
Карти укладено та підготовлено до друку
ТОВ "Українська Картографічна Група" у 2019 р.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 5097 від 12.05.2016 р.

вул. Тампере, 13-Б, м. Київ, 02105,

тел.: (044) 332-50-72

E-mail: cartographicgroup@gmail.com

www.ukg.org.ua

Відділ збуту: (050) 312-84-20

E-mail: zbut.ukg@gmail.com

Авторський колектив: Микола Литвин, Володимир Грицяляк,
Ростислав Сосса, Іван Ровенчак, Юрій Лоза

Наукове видання

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 – 1923

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ

3

П – С

Літературний редактор
Галина Пославська

Художнє оформлення
Борис Великголова

Верстка
Ігор Стахів

Манускрипт-Львів
вул. Енергетична, 22/10.
тел./факс: (032) 227 68 24
e-mail: petromelen@gmail.com

36 Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія : До 100-річчя Західно-Української Народної Республіки. Т. 3: П – С. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2020. 576 с.

ISBN 978-966-2067-65-1

Пропоноване енциклопедичне видання вперше в українській та світовій історичній науці презентує читачеві комплексне дослідження одного з найяскравіших феноменів вітчизняної історії – доби Західно-Української Народної Республіки. Енциклопедія є результатом тривалих наукових студій і сучасного творчого осмислення фундаментальних процесів українського державотворення і соборності на початку ХХ століття, узагальнення здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії у вивченні даної проблеми за роки незалежності України. На великому і якісно новому джерельному матеріалі з вітчизняних і закордонних архівосховищ і наукових бібліотек, застосовуючи сучасні методологічні підходи й останні досягнення соціогуманітарних наук, автори видання – науковці з Івано-Франківська, Києва, Львова, Чернівців, Тернополя – розглядають передумови революційного чину в Галичині, внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, її збройну боротьбу і міжнародне становище, національні, соціально-економічні, культурні, етноконфесійні процеси в краї, партійно-політичну систему ЗУНР, її правову і законотворчу діяльність тощо. Велику увагу приділено повсякденному життю та побутові населення західноукраїнського регіону в 1918–1923 рр., просопографічним аспектам історії ЗУНР, питанням історичної персоналістики і біографістики, відомим і маловідомим історичним постатям борців за українську державність, незалежність і соборність, висвітленню різноманітних тем і сюжетів Енциклопедії за допомогою унікальних фотодокументів та оригінального, автентичного ілюстративного матеріалу.

Енциклопедичне видання пропонуємо увазі учнів, студентів, аспірантів, докторантів, викладачів вищої і середньої школи, усіх, хто цікавиться історією України ХХ століття.

УДК 94 (477) "1918–1923"

ББК 63.3 (4 Укр)

